ℂCYRILLI PATRIARCHE ALEXANDRINI SVPER EVANGELIVM IOANNIS GEORGIO TRAPEZONTIO INTERPRETE LIBER PRIMVS.

PROLOGVS CYRILLI.

EXQVISITA PROFECTO EST DIVINITVSQVE
defluxa omniũ euangeliſtarũ doctrina. Nam cũ qua=
ſi ab alta ſpecula cuncta circũſpiciat:auditorũ undiq;
commodum ita diligenti ſtudio colligit/ ut qui uerita
tem diuinorum ſitiunt dogmatũ (ſi recto animo ſcri=
pturarum ſenſum inquirunt) facile quicquid eis cõfe
rat/in ea inueniãt. Non enĩ illis qui temeraria inueſti
gatione/ humaniſq; potius rationibus q̃ authoritate ſcripture gau=
dent/gratia ſpiritus (quippe que in malignam animã nõ igreditur:nec Sapiẽtia.
precioſiſſimas gemmas ſuas in pecorum inuolui pedibus patitur) ſed 1
ſimplicioribus ueritatẽ infundit mẽtibus. que cauillationibus nullis ſtu Mathe.
dentes:non parua cũ ueneratione/dexterum atq; regium iter ſequun 7
tur. Confiſus enim ut eſt apud Solomonẽ graditur:qui ſimpliciter am- Prouer.
bulat. Cum ergo mirabilis/excelſaq; ſanctorũ euangeliſtarũ doctrina 10
ſit (non enĩ ipſi ut ſaluator dicit: ſed ſpiritus patris in ipſis loquitur) Io Mathe.
annis euãgelium/ſi quis ſublimitatem mentis atq; acumen conſideret/ 10
et q̃ magnus ſit ſententiarum in eo cumulus cogitet:longe omnium nõ
iniuria preſtantiſſimum ducet. Nam etſi diuinorum dogmatum expo
ſitio equaliter omnibus propoſita ſit/ atq; ad eundem quaſi calcem cur
riculo diligenter omnes ferantur: ſic tamen diuerſa eis oratio eſt/ ut
quamuis in unam urbem peruenerint/in magnificentiores tamẽ edes
alius alio ingreſſus eſſe mihi uideatur. Nam cum ceteri exquiſitiſſime
Genealogiam ſaluatoris/aut ab Abraam in Ioſeph deſcendentes/aut Mathe.
ab Ioſeph in Adã uſq; aſcendentes conſcripſerint:ſolum Ioannem uide 1
re licet nõ multum his laboraſſe/ſed feruenti animo ultra q̃ homini poſ Lucas.
ſibile ſit uolare uoluiſſe/ac ineffabilẽ uerbi generationẽ/uerbis expri= 3
mere auſum fuiſſe. Nec ignorabat gloriam domini omnem orationem
omnẽq; mentẽ humanã ſuperare:uixq; poſſe humana uoce / diuina ſi=
gnificari. Verũ quia neceſſe iam erat/quaſi palmo celũ metiri/ac huma
na hũilitate in altiſſima prouehi / ne malignis doctoribus ſi nulla diſci=
pulorũ dñi uoce a prauitate ſua coercerentur/latus in ſimpliciores ſit
aditus:uigilantiſſime ad diuinorũ dogmatũ fũdamẽtũ uolauit. In prici
» pio erat uerbũ magna exclamãs uoce. et uerbũ erat apud deũ. & deus
» erat uerbũ. hoc erat in principio apud deũ. Verũ cũ equũ ſit oĩa que ad
» ueritatẽ conferũt libẽter ſuſcipere/ut more apis e multis atq; uariis ad
unum confluentibus/ dulces ſancti ſpiritus fauos conglutinemus: non
erit ab re quod a ſtudioſiſſimis quibuſdam accepimus / breuiter pre=
ponere. Aiunt enim poſt ſaluatoris noſtri crucẽ/atq; in celis aſcenſum:
falſos quoſdam paſtores / doctoreſq; pernicioſos / quaſi truculentas

Hieremi ſeras/ex corde ſuo non ex ore domini loquentes ut ſcriptum eſt/in gre
23 gem dominicum irruiſſe.qui non cordis ſui ſolũmodo ut diximus: ue=
rumetiam ſui patris diaboli uidelicet doctrinam/eccleſie tradere cona
i.ad cori. bantur.Si enĩ nemo poteſt anathema Iheſu dicere/ niſi in beelzebub:
12 quomodo illi a doctrina diaboli alieni fuerũt/qui unigenitũ dei uerbũ/
Actus in quo mouemur omnes et ſumus/tunc primum extitiſſe impie affir=
17 mabant/cum ab intemerata uirgine carnem aſſumpſit/et ſecũdũ ſcri=
Baruch. pturam in terra uiſus eſt/ et cum hominibus conuerſatus? Ad quos ce
3 teroſq; omnes qui eternam ineffabilemq; generationẽ filii negare au=
Eſaias. dent:iure illud propheticum dicetur.uos autẽ accedite huc filii iniqui/
57 ſemen adulterorum et fornicarie:ſuper quẽ luſiſtis et ſuper quẽ dilata
ſtis os & eieciſtis linguã? Non enĩ ex bono animo bona uerba proferũt:
ſed pernicioſi uenenũ ſufflant ſerpentis. de quo pſalmiſta oratione ad
Pſalmus deum conuerſa clamat.Tu confregiſti capita draconis.Quoniã igitur
73 non contemnenda inter fideles erat turbatio / ſimpliciorumq; animas
peſtis(multis a ueritate ad nugas illorum labẽtibus)contagione depo=
pulabatur:qui firmiores erant ad ſaluatoris diſcipulũ Ioannem profe=
cti/rem omnem et imminens eccleſie periculum diligẽter explicarũt/
et periclitantibus/manũ porrigere rogarunt. Hac re commotus Ioan
nes par eſſe putauit:tam preſentibus q̃ futuris/huius euangelii cõſcri
ptione conſulere.Itaq; quecunq; ad carnem domini pertinebant:aliis
latius aut dicta aut dicenda pretermiſit.Ipſe uero acerrime quaſi robu
ſtiſſimus iuuenis/in inſaniam hereticorum inſultans exclamat.

¶Quod eternus/& ante ſecula unigenitus dei filius. Cap.I Authori
IN pricipio erat uerbū.quid igiť ad hec/qui nouiſſimū nobis tate con
filiū ita eſſe p̄dicāt:ut nec deus quidē eſſe credať/quid inq̄ di futat he=
cere poſſunt? Non erit tibi deus recēs ſcriptura clamat. quō reticos.
autem non erit recens:ſi nouiſſimis natus temporibus eſt? Pſalmus
Quomodo etiam non mentiebatur dicens ad iudeos.Amē 80.
dico uobis anteq̄ Abraam fieret:ego ſum? Neminē enī fugit:multis ſe Ioannes.
culis poſt abraam/a ſanctiſſima uirgine chriſtum natum fuiſſe.Si ergo 8
in nouiſſimo unigenitus natus eſt ſeculo:quomodo in pricipio ipſū fuiſ
ſe/ueritatem habebit? Sed nugas eorū etiā ex ſequētibus refutabimus
1 ¶Illud uero & ſubtilius enodetur:quod euāgeliſta dixit/In principio Ratione
erat uerbū.pricipio nēpe/ſi quidē diffinitionē pricipii retinet:nihil ātiq confutat
us eſt.Nūq̄ enī pricipii pricipiū poterit excogitari. Nā ſi aliud qddā āte
2 pricipiū itelligiť:excidet profecto/nec erit uere pricipiū. ¶Preterea ſi
āte uere pricipiū aliud iueniri poterit:in infinitū nobis erit procedēdū/
aliud ſemper ante aliud q̄rentibus/nec in uno ſimpliciter principio cōſi
ſtentibus.quare ne infinita q̄rentes inexplicabilis nobis fiat conſidera=
tio/que nunquā poſſit in exitum peruenire:nec principiū principii da=
bimus/nec filium in tempore a patre genitum concedemus.ſed eterna
3 liter cū patre ipſū eſſe cōfitebimur. ¶Si enim in pricipio erat:que mēs
poterit unq̄ ultra illud erat/conuolare? Aut quando illud erat/mente
ita tenebimus:ut cogitationes noſtras nō antecedat? merito igitur ſtu
pore perculſus clamat Eſaias.Generationem autē eius quis enarrabit? Eſaias.
quia ſublata eſt a terra uita eius. tollitur enim profecto a terra genera 53
tionis unigeniti ratio.omnē enim mentem excedens/omnemq; ratio=
nē humanā ſuperans:ineffabilis eſt.quomodo igitur factum creatūq;
nonnulli aſſerūt? cū mens noſtra ratione ac tēpore creata omnia facile
circūſcribat/generationē uero unigeniti nullo modo cōprehendere
4 queat. ¶In principio inquit erat uerbū.Principium ſane temporis nul
lo pacto poſſumus in unigenito dei filio intelligere. qui enim ante cun
5 cta ſecula eſt:eius eterna ſubſtantia eſt. ¶Preterea cū ad exitum per=
uenire diuina recuſet natura(eodem enī ſemp modo ſe habet/iuxta il
lud.Tu aūt idē ipſe es:& anni tui non deficient)a quonā principio/tem Pſalmus
poris ſpaciis mēſurato filius incipiet? qui ueluti natura deus ac ideo ue= 101
6 re clamans ego ſum uita/peruenire in exitū non poteſt. ¶Principiū Ioannes.
enim temporis quantitate ſignificatum:nunq̄ in ſeipſo ſic eſſe poteſt/ 14
imo uero nec intelligi quidem/ut finem et exitū ſuum non reſpiciat.
quaſi enim ad finē/principium dicimus/& finē rurſus quaſi ad princi=
7 piū referētes nūcupamus. ¶Quoniā igitur ante ſecula filius eſt:in tē
pore genitus eſſe non poteſt/ſed eſt ſemper in patre quaſi in fonte. ſi=
8 cuti ab ipſo dictum eſt:ego ex patre exiui ac ueni ¶Quaſi enim fontē Ioannes.
patrē intelligimus:in quo uerbum eſt ſapientia/uirtus/character/ſplē 8
dor/& imago eius exiſtens.quare ſi nullū unq̄ erat tēpus/quādo abſq;
ſapiētia/uirtute/charactere/ſplendore/ac deniq; imagine ſua erat pa

ter:fateri neceſſe eſt coeternũ & eſſe filiũ/qui ſapiẽtia/uirtus/et cete=
ra patris eterni eſt.quomodo enim character/aut quomodo imago ex
quiſitiſſima patris eſt:niſi pulchritudinẽ illius perfecte conſecutus ſit/
cuius imago eſt? nõ eſt aũt abſurdũ:quod diximus in patre filium tãq̃
Declaratio paradigmatũ i fõte ĩtelligẽdũ eſſe. Nihil enĩ aliud nomẽ fõtis nobis ſignificat/q̃ ut ex
quo.filius uero in patre et ex patre eſt/nõ proflues foras:ſed aut quaſi
a ſole ſplẽdor:aut quaſi ab igne ĩſita ſibi caliditas.In his enĩ exẽplis unũ
ab uno produci/&ãbo cõſempiterna ſic eſſe cõſpicimus: ut aliud abſq;
alio nec eſſe poſſit/nec nature ſue rationẽ retinere. Quõ enĩ erit ſol:
ſplẽdore priuatus? uel quomodo erit ſplẽdor:niſi ſol ſit a quo defluat?
ignis uero quomodo erit:calore carens? uel calor unde manabit:niſi ab
igne aut ab alio forſan non procul a ſubſtãtiali qualitate ignis diſiecto?
Sicut igitur que ab iſtis profluũt ſimul cũ illis ſunt unde profluũt/ac ſe
per unde fluãt oſtendũt: ſic in unigenito intelligendũ eſt.ex patre enĩ
eſſe ĩtelligit᷑:ſed ĩ patre etiã eſſe credit᷑.Nõ alienus natura neq; poſt pa
trẽ natura ſecũdus:ſed in ipſo patre ſẽper & cũ ipſo/& ex ipſo ſecũdũ
ineffabilis generationis modũ.Dicit᷑ autẽ filii principiũ pater a ſcriptu
ra:nulla prorſus alia ſignificatione q̃ ut ex quo. Quod pſalmiſta de ſe
cundo ſaluatoris noſtri aduentu ſpiritusſancti gratia cõmotus oſtẽdit:
Pſalmus. 109 ſic ad filium dicens. Tecũ principiũ in die uirtutis tue in ſplendore ſan
ctorũ tuorum. dies enĩ uirtutis filii:illa eſt in qua orbẽ terrarũ iudica
turus/merita ſingulis ſecundũ opera ſua retribuet. Venturus autẽ ſic
eſt:ut & ipſe in patre ſit & pater in ipſo.Ita eternũ ei prĩcipiũ pater eſt:
ɔɔ ſola (ut diximus) illa ſignificatione ut ex quo.qm̃ ex patre eſt.In princi
pio inquit erat uerbũ ¶ Multa nobis atq; uaria undiq; ueritatẽ dogma 9
tũ indagantibus/prĩcipii ſignificatio ſubiicit.recte nãq; ſaluator inq̃t.
Ioannes. 5 Scrutamini ſcripturas/quia in ipſis uos putatis uitã eternã habere.et ip
ſe ſunt q̃ teſtimoniũ phibẽt de me.Videtur igitur principii hic nomine:
beatus euãgeliſta patrem ſignificare.Hoc enĩ modo ſup oĩa/natura di
uina collocabitur:ſi omne qđ creatũ eſt/ſub pedibus eius intelligatur.
Vt quaſi omnibus inſidẽs que creauit: omnia foueat atq; conſeruet. in
hoc igitur qđ oĩm principium eſt/quodq; ſup omnia eſt:in hoc inq̃ prin
cipio uerbum erat/nõ cum omnibus ſub pedibus eius/ſed abſq; creatis
uniuerſis.quaſi coeternus arboris fructus in ipſo eſt naturaliter/locum
(ut ita dixerim) genitoris naturã poſſidẽs.Idcirco cũ liber ſit/libero pa=
tre genitus:omnium rerum principium ſecum habet. Quod inde ma
xime approbatur:quia ut diximus/tũc primũ eſſe incepiſſe nõnulli dei
uerbũ ipie cõtẽdebãt:cũ ex intemerata uirgine tẽplũ hoc hoĩs propter
ſalutẽ noſtrã aſſumpſit.Quod ſi ita:eſſet creatus/& eius eſſet nature
quã omnes res habent q̃ a nihilo producte ſunt.nec domini: ſed ſerui
uocabulũ ei uere applicaretur.Nulla enim creaturarũ:creatoris dei ac
dñi ſeruitutẽ recuſat. nihil omnino factum eſt:quod principio et pote=
ſtati diuine nõ ſubiacet.quã Solomon ſignificãs/dicebat cũ iuſticia ſe=
Prouer. 8 dẽ principii preparari.Parata enim ualdeq; ad iuſtici[illegible] decora:princi

Cap.I

pii omniũ ſedes eſt.q̃nã uero ſedes illa eſt/de qua modo dicitur: ipſum deum dicentē audias.celum mihi eſt ſedes.Celũ igitur ſancti uidelicet ſpiritus/quos & angelos appellare ſolemus:ad iuſticiã ſeruitutemq; paratiſſimi ſunt.Quãobrē ne una cum aliis creaturis ſubiectũ deo patri filiũ putes/ac queadmodũ alia in ſeruilem locũ deducas/nuperrime ac in tempore natum exiſtimans(ſic enim neceſſario creatura eſſet)non iniuria diuinus euangeliſta Ioannes uehementius huiuſmodi cogitationes expellens: ab omni ſeruili conditione filium uendicat, atq; a libera omniq; principante ſubſtantia emanare oſtendit/& in ipſa eum naturaliter eſſe aſſerit dicens.In principio erat uerbum ¶Principii autem uocabulo commodiſſime uerbũ erat/connectit:ne ſolum decorus uerũ etiã eternus/& ãte ſecula filius intelligatur.in profundiſſimã enĩ atq; incomprehenſibilem generationē q̃ cũcta ſuperat tp̃a/erat iſtud/ cogitantis ſententiã adducit,Erat enim per ſe indeterminate prolatũ/ nullis unq̃ terminis circũſcribet͛:cũ natũ ſit ſcrutãtē ſemper intellectũ precedere. adeo ut quocũq; arbitreris quaſi ad ultimũ exitum & quietē ipſum erat iam perueniſſe:inde ſuperioris curſus initium ſtatim factum eſſe uideatur.Erat igitur uerbum in pricipio illo ſcilicet quod ſuper omnia eſt/unde ipſũ uerbũ eſt dñicã naturaliter poſſidens maieſtatem.Quod ſi ita eſt ſicuti certe eſt:quomodo factus aut creatus filius putabitur? aut quomodo ſi de uerbo id eſt de filio dei unigenito uere ac abſolute erat predicatur:poterit unq̃ non erat predicari?

Esaias. 66

Sentētiã cõſilium gnomen

¶Quod patri conſubſtãtialis filius cum ſit:in propria tamen hypoſtaſi eſt/ſimiliter et pater. Cap.II

ET uerbum erat apud deum.Inanē iã et procul a ueritate ſententiam illorũ oſtendit:qui ex nihilo productum filium arbitrantur.Quare quemadmodũ optimus ſolertiſſimuſq; agricola cũ oẽs ab horto eradicare uepres deſideret/ diligēter longis raſtrorum dētibus radices euellit:ſic beatiſſimus quoq; Iohannes acutiſſime ac ſolertiſſime germinaturas cõſpiciens falſas hereticorũ opiniones/hoc euãgelio quaſi raſtris eas euertit/ac in recta fide ſtudioſum cõſeruat lectorem.Nã cũ mentis oculos diuina gratia illuminatos haberet:non ignorabat uenturos homines quoſdã/qui unum ac eundē patrem & filium eſſe/ac ſolis ſanctiſſimam trinitatem nominibus/nõ hypoſtaſibus propriis diſtingui dicere auderēt. Vt igit͛ pater uere et non filius/& filius rurſum proprie filius & nõ pater intelligatur:quaſi ad preſentem iam que futura erat hereticorũ prauitatē accinctus/ad id quod dictum eſt in principio erat uerbum/in deo ſcilicet patre/ſicut iã diximus/ſtatim adiunxit.Et uerbum erat apud deũ. Neceſſario aũt ubiq; ac exactiſſime erat/repetiit:ut eternã uerbi generationē expreſſius deſignaret.Cum autem apud deum/uerbum eſſe p̃dicet:unũ quidem eſſe filiũ ſubſiſtenteq; in ſeipſo/& unũ rurſus deum patrem apud quem uerbum eſt/apertiſſime oſtendit. Quomodo enĩ quod unũ nu[...]ero eſt:ipſum apud ſeipſum eſſe intelligetur? ¶Sed nõ

De diuiſ hypoſtaſibus.

erit ab re:latius ac exquiſitius falſitatē huius pernicioſe opinionis oſtē
dere.Conſubſtantialis quidem filius patri / & pater filio recte creditur.
adeo enim ſumma in eis identitas eſt:ut in filio pater / & in patre filius
Ioannes. cōſpiciatur.qui enim uidet me ſaluator inquit / patrē meū uidet. Et rur
14 ſus.Ego in patre / & pater in me eſt.Quod cum ita ſit:non tamen idcir
co aut filius in propria hypoſtaſi / aut rurſus pater per ſeipſum ſubſiſte
re negabitur.nec ſumma illa identitas / perſonas ideſt hypoſtaſes cōfū
det.nec qm̄ unum ſubſtātia ſunt pater & qui ex eo eſt filius: idcirco nu
mero etiam unum erunt / ſed natura quidem eadem in utroq;.proprie
autem et uere uterq; ſubſiſtit.Ita enim pater uere pater / & filius uere
filius erit:cōnumeratoq; ſācto ſpiritu / plenitudinē ſancta trinitas / ma
ieſtatēq; ſuā conſequetur. ¶ Preterea / ſi qui eſt filius / ipſe quoq; pater 2
eſt:q̄ ratio uarietatē nominū induxit? Si enim nullo modo genuit:qua=
re pater uocatur? aut quomodo filius dicitur:ſi genitus a patre nō eſt?
Pſalmus Hanc enim nomina ipſa ſententiam / neceſſario nobis declarant.Qua
2 re quoniam genitum a patre ſcriptura predicat / & ueritas ita ſe habet
qđ neceſſario a generante genitum re ipſa diſtinguitur:tam filius per
Philipp. ſeipſum q̄ pater uere ſubſiſtit. ¶ Accedit qđ beatus Paulus ad philippē 3
2 ſes in forma dei eſſe filium nec rapina conſecutum ut ſit equalis deo af
firmat.nonne igitur neceſſe eſt aliū eū eſſe qui non rapina equalitatē
dei conſecutus eſt / aliū ipſum in cuius forma eſſe cognoſcitur? nō ſunt
ergo idem numero pater et filius / ſed ſubſiſtit uterq;:& alter in altero
Ioānes propter identitatē ſubſtātie inſpicitur.& eſt alter ex altero:filius a pa=
10 tre uidelicet. ¶ Saluator quoq; idipſum nobis aperiens : ego inquit et 4
pater unum ſumus.niſi enī uterq; ſubſiſteret: nō ſumus / ſed ſum unū
ego & pater dixiſſet. Verū quoniā plurali numero ſumus unum dixit:
commodiſſime tam unitatem nature / q̄ pluralitatē perſonarum oſten
dit.Nūq̄ enī de uno:ſumus / etiā ſi diſrumpantur heretici / p̄dicari pote
Geneſis rit. ¶ Inſuper uerba dei ſcriptura recitat dicentis: faciamus hominem 5
1 ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.Si ergo in unum numero trini
tas ſancta cōtrahit? ut impii contendūt:quis eſt qui dicit / & ad quē di=
cit / faciamus hominē ad imaginē noſtram? Aut cur noſtrā / & non meā
imaginem ſcriptū eſt? faciamus igitur plurali numero dictū / & imagi=
nem noſtram adiectū ideo eſt:ut clara magnaq; hac uoce / tu audire at
q; intelligere queas trinū eſſe perſonarum in ſancta trinitate in una
Ad heb. ſubſtantia numerum. ¶ Adde qđ ſplendor patris quaſi lumen e lumi= 6
1 ne filius appellatus:quomodo alius q̄ pater non erit? . Quod enim ſicu
ti ſplēdor emanat:ab alio non a ſeipſo neceſſario emanabit.Cū uero ex
Ioannes. patre exiuiſſe / de ſe dicat filius atq; ueniſſe / ac rurſus ad patrē ſe profi
16 ciſci oſtendat:quomodo non alia q̄ pater erit hypoſtaſis? Nulla enī ra=
tio patitur:ut quod ab alio effluxit / ab eo a quo effluxit nō diſtinguat?.
¶ Preterea in patrē et filiū & ſpiritum ſanctū credētes ſaluamur.Idcir 7
co ad diſcipulos Chriſtus inquit.Euntes docete omnes gentes / baptiſā
Mathe. tes eos in nomine patris / & filii / & ſpiritus ſancti.Quod ſi una hypoſta
28

ſis atq; perſona/horum nominum diuerſitate intelligitur:quare nō in
unitatem/ſed in trinitatē baptiſari fideles uoluit? Manifeſtum igitur
eſt in trinitatem nos ideo baptiſari: qm̄ ad eum numerū/ perſonarum
ratio exit.que quidē perſone quia in identitate nature cognoſcuntur:
8 in unū deum credimus/& unū deū pie adoramus. ¶ Ad hec per iram Geneſis.
dei ſodomitarū urbes exuſtas fuiſſe ſcriptura narrat. Pluit inquit dn̄s 19
a dn̄o ignem ac ſulphur. Hec enim pars calicis eius/ eis cōſeruatur: qui Pſalmus.
talia cōmittunt flagitia.quis igitur dn̄s a domino ignē deſcēdere fecit? 10
patet quia pater per filiū omnia peragit. brachiū enim & uirtus patris/ Eſaias
filius cū ſit:ipſe in ſodomitas ignē immiſit. Quod ſi dn̄s a dn̄o ignem 53
pluit:quomodo alius a patre filius/& pater a filio non eſt? cū enī dicitur
9 dominus a dn̄o/unus ex uno profecto ſignificatur. ¶ Adde quod pro=
phetie commotus ſpiritu quo futura preuidebat beatus ille pſalmiſta/
quoniā non aliter humanum poſſet ſaluari genus/ q̄ per apparētiā filii
dei cognoſcebat:idcirco mitti ad nos illum qui ſolus a ſeruitute in liber
tatem poſſet nos uendicare orabat/ad deū ac patrē dicens. Emitte lucē Pſalmus
tuā et ueritatē tuam. Quenā uero iſta ſit tam lux q̄ ueritas/ipſum au= 42
di filiū. Ego ſū lux inquit/ et ego ſum ueritas. qđ ſi lux et ueritas patris Ioannes.
unigenitus uidelicet filius eius/ab eo ad nos mittitur:quomodo alius q̄ 8
pater nō eſt? Et ſi id;quomodo ipſe per ſe non ſubſiſtit? quāuis unū cū Ioannes.
patre ſit idētitate ſubſtantie. Qđ ſi unus pater & filius numero eſſet: 14
nonne orans propheta/ueni ad nos lux atq; ueritas dixiſſet? Cum ue=
ro emitte dixerit:patet quia diuinitus iſtitutus aliū mittere/aliū mitti/
10 miſſioniſq; modū ut deū decet intelligebat. ¶ Poſtremo per filiū uni= Ad coloſ
uerſa uiſibilia atq; inuiſibilia:& ſcripture facta teſtātur/& omnes cre= 1
dimus/qui ueritati pietatiq; diuinorū dogmatū adheremus. Scrute=
mur ergo diligenter quid iſta uox per filiū/poſſit. Nōne ilico aliū eſſe q
facit/aliū per quē facit demonſtrat? Ita cū per filiū cuncta fieri ſcriptū
ſit:due perſone proculdubio deſignantur. quomodo enim unus nume
ro proprie atq; uere per filiū cuncta creaſſe dicitur:ſi nulla prorſus alia
perſona intelligitur? Nihil ad hec arbitror aduerſarios/ſi ſcripturā ad
mittunt:reſpondere poſſe. Per filiū ſane a patre cūcta fieri & ſcriptura Ad heb.
predicat:et nos credimus. Quomodo igitur neceſſe non eſt patrē per
ſe/ac filium ſimiliter ſubſiſtere? Non enim idētitas ſubſtantie leditur: 1
ſi trinitatem perſonarum ſancte atq; pie fatemur.

¶ Qđ deus nullo pacto minor aut diſſimilis patri filius eſt. Cap. III

11 ET deus erat uerbum. Non ignorauit diuinus euangeliſta ue
turos poſterioribus ſeculis nōnullos / q deitatē filii negātes/
nō natura deū uerbū patris / ſed quaſi adulterinū ac nomīe
ſolūmodo deū cōtēderet: q filiū deūq; appellatū qdē/ nō au
tem uerū deū putarēt. Quod pcipue Arriani iudaicā ipieta Arriani.
tem in animo concipiētes:paſſi mihi uidentur. A tenebroſo enim eorū
corde:nō uiuificās pietatis uerbū/ſed mortificās diaboli doctrina pro=
fluit. doloſa omnino eſt lingua eorum:& uerba oris eorum quaſi iacula.

Q. ꝙ filius cōſubſtātialis patri. ¶ Quemadmodum igitur ſi hoc pacto aduerſus euāgeliſtam conten- 1
diſſent.q̄q̄ apud deū uerbum ſit(credimus eni hoc tibi dicenti)ac alius
pater/alius perſona filius ſit:non ſequitur tamē hinc eiuſdē cum patre
ipſum eſſe ſubſtātie.Quare cū unum deum predicare ſcripturā inue-
Deuter. 6 niamus:patri ſolūmodo id nomen uere attribuimus/ apud quem erat
uerbum.Quaſi ergo hec dicturos audiens:nō modo inquit uerbū erat
apud deum/uerumetiam deus erat.Sic quoniā apud patrē inquit eſt/
per ſeipſum ſubſiſtit.quoniam uero deus eſt/et ex deo patre: conſub-
ſtantialis patri et natura deus eſſe intelligitur.Cum enim una dei natu
ra omnibus creditur :non poteſt profecto ſanctiſſima trinitas identita
te ſubſtantie non contineri.deus igitur erat uerbum/ non nuperrime
factum ſed eternū. q̄q̄ qui deus eſt:is neceſſario eternaliter eſt.Quod
enim in tempore factum eſt/aut quod a nihilo productum reperitur:
id natura deus eſſe non poteſt.dei autem uerbum quoniam eternum
eſt/et qm̄ deus eſt:patri conſubſtātiale omnino eſt.Quibus ergo ſup-
pliciis digni non ſunt:qui minorem quodāmodo aut diſſimilem genito
ri unigenitum arbitrantur? qui eo impietatis profecti ſunt:ut in medi
um hec proferre non dubitent/parū de rebus tam magnis attendētes
¶ Nullo enim modo minorem patre filium eſſe:rationibus multis atq; 2
firmiſſimis a fonte ſcripturarum ſcaturientibus diſcemus. Multis enī
i.ad cori. 1 atq; uariis filium dei/nominibus nuncupare ſolent. Virtus enim dei et
ſapiētia eſt:ut paulus oſtēdit. Chriſtus inquit dei uirtus eſt & ſapiētia.
Pſalmus 42 Veritas etiā & lux et iuſticia eſt: ut in pſalmis ſcribitur.Emitte lucē tuā
et ueritatē tuam.Et rurſus.In tua iuſticia uiuifica me.Pater enī in chri-
Pſalmus 118 ſto fideles uiuificat.Conſilium etiā dicitur:iuxta illud. Conſilium autē
domini in ſeculum manet.Quoniā igitur hec omnia filius et dicitur et
Pſalmus 32 eſt:uirtus uidelicet/ſapientia/lux/ueritas/iuſticia/&conſilium patris:
dicāt nobis Arriani quomodo patre minor eſt? Aut quō ſi minor eſt:p-
Virtus ſapientia lux. fecte ſapiens pater/perfecte lux/ perfecte ueritas/perfecte iuſtus eſt?
Sed nec conſilii quidem perfecti pater erit:ſi minor eo filius eſt. Perfe-
ctus aūt pater et eſt et credit̄.quia oīa q̄ habet pfecte habet. Perfectus
Veritas iuſticia cōſiliū. etiā filius/ ſapiētia/uirtus/lux/ueritas/iuſticia/& conciliū patris.Quo
modo igitur patre minor eſt:quo pater perfectus eſt? ¶ Preterea ſi cū 3
minor ſit patre filius:a ceteris creaturis/& a nobis adoratur/duos cole
Arriani. re deos inueniemur.Nullo enī modo idētitate nature/īperfectus ideſt
minor filius cū perfecto patre cōtineri poterit.Magna uero diuerſitate
a ſeipſis ea deciduntur:que ratione nature diuerſa diſſeparātur.Fides
i.ad cori 8 autem noſtra nullum deorum numerum ſuſcipit:ſed unus eſt deus pa
ter/et ad eādem unitatē filius una cū ſpritu ſancto cōſcēdit. Quō igit̄
Ioānes 1 minor:qui ſubſtātia pfecto patri naturaliter atq; abſolute unit̄? ¶ Ad 4
hec plenitudo filius dicitur.a plenitudīe inquit eius/omnes accepimus.
Quomodo igitur perfecto patre minor:ſi ipſe plenitudo eſt? Non enī
poſſunt in eodem ſimul ſubiecto que inter ſe contraria ſunt inueniri.
¶ Inſuper ſi cū minor patre ſit filius uniuerſa replet:ubi excellētior ma 5

gnitudo patris locabit? licet enim aduerſus furentes quaſi de corpori-
bus loqui: q̄q̄ non ſumus neſcii maius et minus longe aliter in rebus
5 incorporeis q̄ in corporibus intelligi. ❡ Preterea ſi ſuper omne nomen Ad phili.
deus eſt/cuius cum heres filius ſit/ perfectus tamē non eſt quia minor: 2
nihil magni eſt ſuper oia eſſe. non erit igitur magnum quiddam de-
us. quod quoniam plenũ eſt inſanie atq; furoris: neceſſe eſt filium qui
6 cum deus ſit ſuper omne nomen eſt/perfectum confiteri. ❡ Accedit Ioannes.
quod de filio Ioannes ait. Quia non ex menſura dignis hominibus ſpi- 3
ritum p̄bet. Immēſus ergo filius eſt: in quo menſura non eſt. Quō igit̃
7 minor qui imēſus eſt? ❡ Preterea ſi filius quidē mior eſt/pater aũt ma
ior: nō eadē profecto mēſura/ſed magis qdē pater q̄ filius/minus uero
filius q̄ pater nos ſanctificabit. Quare ſpiritus quoq; ī quo ſc̄tificamur/
ſimplex nō erit. quippe qui minor in filio/maior uero ī patre neceſſario
erit. Ita p̄fectius a patre q̄ a filio ſāctificabimur. magna certe amētia his
uerbis īeſt. unus eni ſpiritus ſanctus eſt. una p̄fecta ſanctificatio/q̄ a pa
tre per filium naturaliter prebetur. Non eſt igitur filius/qui eādem cũ
perfecto patre habet operationem/quiq; genitoris ſpiritũ ut propriũ
bonum non aliter certe q̄ ipſe genitor habet: non eſt inquam patre ali-
8 quo mō minor. ❡ Adde quod in forma et equalitate patris ſecũdũ Pau Ad phili.
lum filius eſt. Quomodo igitur minor eo erit? Nequaq̄ eni hominis aſ- 2
ſumptio/propter quā ſe humiliaſſe filius dicitur: maieſtate ac perfectio
ne deitatis/filium denudauit. Nam et humiliauit ſe factus homo: ueni-
et tamen in maieſtate atq; gloria patris. Quomodo igitur in maieſtate
atq; gloria patris eſt: qui eo minor eſt? preſertim cũ deus magna uoce
9 per prophetam iam dixerit. Non dabo gloriam meam alii. ❡ Interrogā Eſaias.
di ſunt ergo omnes qui aduerſus filiũ impii ſunt/imo etiā aduerſus pa- 48
trem (qui enim filium non honorat: is nec patrē quidem honorat) utrũ
cum minor ſit patre filius ut ipſi credunt/conſubſtantialis patri eſt an
non? Nam ſi conſubſtantialis eſt: mente capti uidebuntur/ qui minorē
eſſe opinātur. quecũq; enim eiuſdem nature atq; ſubſtantie ſunt quan
tum ad rationem ſubſtantie pertinet: nullomodo maius & minus ſuſci
piunt. hoc autem eſt quod querimus. Sin uero cōſubſtantialem eſſe ne-
gabunt/quod eos facere conſequens eſt quia minorem dicunt: erit om
nino a ſubſtātia patris alienus. Quomodo igitur gloriā eius habebit? Daniel.
Aut quomodo honor et regnum ipſi datum eſt ut daniel aſſerit? Vel er 7
go deus pater mentitur/qui ſe gloriam ſuam alii daturũ pernegat: aut
ſi uerus eſt ſicuti certe eſt/et gloriam ſuam filio ſuo dedit / neceſſe eſt
eiuſdem eſſe ſubſtantie filium qui fructus ideſt genimē patris eſt. Qd̄
ſi ita eſt: quomodo minor q̄ pater erit/ qui eiuſdem nature cum eo eſt?
10 ❡ Ad hec ſi cum pater omnipotens ſit/ filius quoq; omnipotens eſt:
quomodo minor eſt? Nunq̄ enim poterit perfecto imperfectus/ſecũdũ
11 potētiam exequari. ❡ Si etiam pater dominus eſt/et filius quoq; ſimili-
ter: nonne furor erit minorem appellare? Si enim minor eſt: libertas do
minationiſq; dignitas/minor ſit ī eo q̄ in patre neceſſe eſt. Quomodo

ergo dominus eſt:qui dominationis dignitatem plenã non habet? ❡Pa. 12
ter preterea lux:et filius ſimiliter.quare ſi minor eſt/ perfecte lux non
erit/& deprehẽdetur aliquo modo a tenebris.ac ita falſitatis uiciũ euã=
gelio accõmodabitur.Dicitur enim.Et tenebre eum non comprehende
Ioãnes runt ❡Vita etiam filius:ſicuti et pater eſt.Quomodo ergo minor? aut 13
1 quomodo fideles q̃n Chriſtus in interiore homine habitauit/uiuunt:ſi
filius perfecta uita non eſt? Si enim non perfecta uita eſt quo uiuimus:
non omnino uiui/ſed mortui quodãmodo ſumus.Hec abſurda et incon
uenientia toto animo fugientes:perfectum eſſe filiũ/ et perfecto patri
ſecundum ſubſtantiam equalem confitemur. ❡Accedit ſi minor eſt fi 14
lius q̃ pater/et propterea non conſubſtantialis:nec filium quidẽ eum eſ
ſe/nec omnino deum neceſſe eſt. Quomodo enim uere filius erit:ſi ex
patre genitus non eſt? Aut quomodo deus erit:qui non eſt ex deo natu
raliter? ❡Credimus autem omnes in filiũ.erramus igitur omnes/ nec 15
uerum deum adhuc cognouimus.Quod quoniam abſurdũ eſt:qui cre
dunt in filium/illi etiã in patrẽ pie credunt & in ſpiritum ſanctum uide
licet.Non eſt ergo alienus a patre filius/nec minor eo/ſed unum cũ eo.
quoniam ex eo ſecundum naturã/ac ideo equalis ei atq; perfectus. Nã
ſi ex deo patre unigenitus filius uere effulſit: etiam nolentes confiteri
oportet ex ſubſtantia naturaq; patris ipſum eſſe. Id enĩ filiatio uera ſi=
gnificat.Quomodo ergo minor/qui ex ea ſubſtantia naturaliter pro=
fluit:in qua nihil minus aut maius/ſed omnia pfecta inueniunt? Quod
ſi ex ſubſtantia patris ſecundum naturam non eſt:nec uere quidem fi=
lius erit.quare nec pater/uere pater.Si enim filius non eſt/propter quẽ
pater/pater eſt:quomodo patrẽ eſſe intelligemus? ſed deus uerus pa=
ter eſt.Id enim ubiq; diuina ſcriptura clamitat.quare filius/ uere filius
eſt & a patre naturaliter.non eſt ergo minor patre qui ex eo eſt.& quia
ex eo:idcirco ei omnino conſubſtantialis. ❡Preterea paternitatis no= 16
men non a nobis in deum:ſed a deo in homines defluxit.Ab eo enim et
Ad ephe in celo et in terra omnis paternitas eſt:ut Paulus ait. Cuius imitatione
3 quidam atq; ſimilitudine:nos qui ad imaginẽ eius facti ſumus/ patres
appellamur.Dic igitur queſo/quare nos patres filiorum noſtrorum ſe=
cundum naturã ſumus:ſi exemplari cuius imitatione id habemus/hoc
non ineſt? Quomodo autem paternitatis nomẽ a deo in alios defluxit:
ſi deus uere pater non eſt? Nam ſi ita eſt:nõ a deo in nos/ſed a nobis in
deum paternitatis nomen aſcendit/eritq; deus non re/ſed ad ſimilitu=
dinem noſtram pater appellatus. Mentitur ergo ueritatis teſtis:qui tã
2.ad cori in celo q̃ in terra omnem paternitatem a deo eſſe teſtatur.ſed non mẽ=
13 titur ille in quo Chriſtus loquebatur. Paternitatis ergo nomẽ:a deo in
nos defluxit.quare uerbum patris/ſecundum naturam ab eo eſt.genu
it autẽ non minorem neq; diſſimilem ſibi.quoniam et nos qui patris no
men inde per incarnationem aſſecuti ſumus:equales nobis ſecundum
rationem nature/nõ inequales filios edere poſſumus. Quas ob res nõ
armentur cauillationibus aduerſus ueritatem heretici: nec nudis uer=

17 bis filium dei fateantur/nec ex ſubſtãtia patris eſſe pernegẽt. ¶ Quo
modo enim uere filius:qui filius natura non eſt? aut ergo ſimulationis
huius uelamina proiiciãt/ ac nec deum nec filium confitentes nudo (ut
dicitur) capite blaſphemẽt. aut ſi authoritate ſcripturarum/& doctri=
na ſanctorum uicti filium confiteantur:minorem patre non dicãt. Nã
ſi deus erat uerbũ:qua ratione minus ſuſcipiet? Nam neqꝫ filius homi
nis ea ratiõe qua homo eſt/minor patre eſt. Nullo enim modo homo ho
mine minor aut maior inquantũ homo:nec aliud quicq̃ minus aut ma=
ius eo eſſe poteſt/cuius ſubſtantie atqꝫ nature rationem ſuſcipit. Qua
re ſi filius uere filius eſt:neceſſe eſt a patris ipſum ſubſtantia confiteri.
unde ſi pater natura deus eſt:et qui ex eo genitus eſt filius/natura de=
us/neceſſario cuncta illius nature propria poſſidens. Quomodo igitur
18 deus deo ea ratione qua uterqꝫ deus eſt/minor erit? ¶ Dicite queſo:un
de ad hoc perueniſtis? aut quomodo id ita eſſe credidiſtis? Nõ enim ui=
deo qua ratione minorem patre filium putatis. An tempore id dicitis?
Sed ante ſecula filius eſt/et ſeculorum ipſe eſt conditor. nec cõtineri tẽ
pore poteſt:qui in tempore natus nõ eſt. An quãtitate? Sed incorporea
natura nullam unq̃ ſuſcipiet quantitatem. quomodo igitur minor:ſi his
minor non eſt? Gloria forſan/uirtute et ſapiẽtia dicetis? Exponatis igi=
tur nobis quantus qualiſqꝫ (ut ita dixerim) in iſtis eſt pater:ut ad illud
menſuratus a uobis filius minor reperiatur. Aut ſi incomprehenſibilis/
immenſaqꝫ gloria/uirtus et ſapientia patris eſt:qua uos ratione menſi
audetis minorem filium dicere/ac inſita naturaliqꝫ ſibi dignitate quan
tum in uobis eſt eũ priuare? minus eni menſuratione maioris/ que col=
lectione minoris fit:comprehenditur. Cum igitur immẽſa ſit dignitas
patris:unde minorem eſſe filium didiciſtis? Iure igitur atqꝫ uere de hu=
iuſmodi hereticis quod uulgo fertur/poſſumus exclamare. Amẽtes in=
ſaniqꝫ aduerſarii noſtri. Quomodo eni non inſaniunt? cum neqꝫ quid
dicant/nec de quibus diſceptent intelligant. Hec nos dicere illud cõmo
uit:quod deũ de deo filium ex patre natum confitentes/minorem eſſe
19 patre contendunt. ¶ Qua ex re multa nefaria/etiam auditu horribi=
lia conſequuntur. Nã ſi filius cum natura deus ſit/ minus aliquo modo
ſuſcipit:erit neceſſario aliquid maius deo. Quod ſi ita eſt: pater etiam
ipſe quoniam natura deus ſit/progredi poſſe ad maius intelligetur. Nã
ſi tam pater q̃ filius deus eſt/&deo aliquid maius intelligiť:patre quoqꝫ
maius aliquid intelligeť. Quod ſi adhuc nõ ſuſcepit:tamẽ ſuſceptiuus
eſt. quod per filiũ qui eius imago eſt:ita eſſe oſtẽdeť. Quomodo autẽ Ad colo.
potentia huiuſmodi erit in deo:que in actum adhuc non exiuerit? ſed 1
magna in his cogitationibus blaſphemia ineſt. Nunq̃ eni maius aut mi=
nus pater ſuſcipiet/qm̃ natura deus eſt. quare nec filius:cũ et ipſe ſimili
20 ter deus ſit. ¶ Ad hec ſi cum ex deo patre ſecũdum naturam filius ſit/
aut dignitate aut ſubſtãtia aut quouis modo minor eſt:non tantum ip=
ſe deprimitur/quantum ſubſtantia unde eſſe creditur dehoneſtatur.
Nam cum omnia que generant/ſimilia ſibi equaliaqꝫ ratione ſubſtãtie

producant:ſola diuina natura minus ſeipſa generabit. Sed natura patris nullius uicii eſt ſuſceptiua/bona uero que in nobis ſunt:multo perfectius in eo ut in primitiuo a quo ad nos defluūt q̄ in nobis ſunt.non ergo minorem ſe filium generabit/ſed equalem ac conſubſtantialem: ne qui naturam humanam in infinitum excedit/nō parum deficere ab eo bono quod aliis largitus eſt/comperiatur. ❡Adde quod equalē ſe deo 21
Ioannes. 14 patri Chriſtus oſtendens:qui me uidet ad diſcipulos ait/uidet et patrē meum.Si ergo talis natura eſt/ut qui eum intellexerit/ patrem intellexerit/ut ipſe aſſerit:quomodo minor? ❡Si enim in ſeipſo patrē oſtendit nullo ſubintellecto diſcrimine(uidetur enī in immutabili ſua imagine pater)minus ipſum/quod filio ineſt ſecundum hereticos/ patri etiā neceſſario inerit.quod omnino impoſſibile eſt.filius ergo/in quo ut per imaginē pater conſpicitur:ſicuti pater omnino perfectus eſt / alioquin 22
Ioannes. 15 nūq̄ uere dicere filius potuiſſet:oīa que habet pater/mea ſūt. Et rurſus ad ipſum patrē uerſa oratione.Omnia mea inquit tua ſunt:& tua mea.
Ioannes. 17 Si ergo minor patre filius eſt/& filio pater maior ut heretici ſentiunt: qm̄ que filii ſunt patris ſunt/&que patris filii/minus ipſum quod in filio eſt: patri etiam inerit.& econuerſo:maius ipſum quod in patre eſt/filio quoq; neceſſario accommodabitur. Nihil ergo prohibebit patrē quoq; minorē filio credere/& filiū patre maiorē.Que oīa cū abſurdiſſima ſit: neceſſe eſt equalem omnino patri filiū eſſe/cū omnia que patris ſunt:cōmunia ſibi cum filio ſint. Quare ſi pater perfectus eſt: filius quoq; p̄fectus eſt. ❡Sed dicāt nobis qui eternū ignē in caput ſuū preparantes/ diuinorumq; dogmatū euertentes ueritatem/uarias ad decipiendos ſimpliciores/cauillationes exagitant: utrum cum maior filio pater ſecūdū eos ſit/melior quoq; eſt an non? Nam ſi nullo pacto melior eſt:neq; filius quidē minor eo erit.Sin uero melior / quod eos dicere cōſequens eſt: cuius rei gratia pater non equalē ſibi/ſed minorem genuit filiū? Nā cū melius erat equalem ſibi ſecūdū omnia generare:quid eum prohibuit? Prohibens enim illud quicquid fuit:maius patre neceſſario confitebuntur.Quod ſi nihil prohibuit/ſed ipſe pater quāuis non ignorauerit melius eſſe equalem ſibi q̄ minorem parere filium/minorem tamen genuit q̄ uoluit:liuor eum detinuit/ne filio daret quā potuit equalitatem.ita pater aut ui/aut inuidia minorem filium genuiſſe uidebitur. que quoniam procul ab immortali/diuinaq; abſunt natura:fatendum eſt equalem ſibi/patrem in omnibus filium genuiſſe. ❡Preterea ipſe ſaluator 23
Ioannes. 14 dixit ſeipſum in patre/et patrē in ipſo eſſe. Palam autem omnibus eſt non tāq̄ corpus in corpore/aut in uaſe/&in loco/alterum in altero eſſe: 24
ſed identitate ſubſtantie immutabili et ſimilitudine ac unitate nature. quemadmodū ſi quiſpiam cū formam ſuam in imagine aſpiciat/ et exquiſitam imaginis ſimilitudinem admiratus clamet: ego in hac ſum et ipſa in me.aut queadmodū ſi dulciſſima mellis qualitas de ſeipſa diceret:ego in melle ſum et mel ſimiliter in me. Aut ſi calor ignis qui ei naturaliter ineſt diceret:ego in igne ſum et ignis in me.Singula enim que

Veritas imago. Dulcedo mel. Caliditas Ignis.

dicta ſunt/unũ ab uno ſũt:&quãuis diſtiguãtur/unũ tamẽ natura ſũt/
et alterũ in altero eſt. Sic igiť imo uero in ĩfinitũ ſublimius propter idẽ
titatem ſubſtantie/et qm̃ character & imago patris ſummã idẽtitatem
patris gerit:pater in filio eſt. Quõ igiť audẽt dicere minorẽ eſſe filiũ?
aut quomodo maior pater in minore filio erit? Neceſſe eſt enim ſi in eo
eſt:ut equalis in equali et perfectus in perfecto ſit.

¶ Aduerſus eos qui audẽt dicere aliud eſſe interius atq; inſitũ na=
turaliter in deo uerbum:et alium qui a ſcripturis filius dei dicitur/
que pernicioſa opinio Eunomianorũ dicitur fuiſſe. Cap. IIII.

HOc erat in principio apud deũ. Cum hoc erat in principio di
cit euãgeliſta:breuiſſime ſub hac demõſtratione ſuperiora
repetere uideť. quaſi magna uoce clamans/hoc dico uer=
bum quod in pricipio erat/ hoc quod apud patrem erat/
hoc quod erat deus ex deo: hoc inquam et non aliud eſt de
quo librum iſtum conſcribimus. Nam quoniam diuinitus futura pro=
ſpiciens:non ignorauit ut mihi quidem uidetur/et uere uidetur ut ar=
bitror/futuros nõnullos laq̃os mortis ad barathrũ ĩferi ſimpliciores de
trudẽtes. qui ad dãnationẽ ſuã aliud audeãt dicere ĩterius atq; ĩſitũ deo
pr̃i uerbũ / aliũ filiũ :& uerbũ dei p qđ cũcta deus creauit ĩteriori atq;
inſito ſimillimũ/ut quaſi uerbũ uerbi& imago imaginis/& ſplẽdor ſple
doris intelligať. Tales ĩquã hereticos qui hec dicturi eſſẽt/futuros pro=
ſpiciẽs:cũ iã determiauerit breuiter unũ/ſolũq; eſſe uerũ et ex deo/& ĩ
deo/et apud deũ uerbũ/miro quodã mõ atq; diuio ueclociter ĩtulit. Hoc
erat ĩ pricipio apud deũ. ſicut filius uidelicet apud patrẽ/ſicut ĩſitũ atq;
ĩterius/ſicut ex ſubſtãtia patris/ſicut unigenitũ: hoc inqt / quia nullũ
aliud ſcđm ẽ. Sed ut ĩpietas iſta pateat aptius/utq; facilius quaſi a uene
noſo ſerpẽte/oẽs ab ea fugiãt:ne latere poſſit/ratiões ſuas pſtrĩgamus.
ut liq̃dius refutate/ueris ſcripturarũ ratiõibus/quas ſapiẽtia dei nobis Impia eu
cõceſſerit:nullã pniciẽ eccleſie dei afferãt. ¶ Vnigenitus ĩquit dei filius nomii ſẽ
nõ eſt proprie ipſũ dei uerbũ:ſed ĩterius atq; ĩſitum dei patris uerbum tentia.
in ipſo deo eſt ſẽp. qui aũt ex ipſo genitus eſſe filius diciť:is ĩterius illud Argumẽ
uerbũ ſuſcipiẽs/cũcta ab eo dicit/atq; ideo ad ſimilitudinẽ eius uerbũ ta huius
1 eſt/& etiã nũcupať. ¶ Hãc puerſã ſẽtẽtiã ſuã:ratiõibus poſtea firmare ĩpietatis
conať/ut cathenis pctõrũ ſuorũ (ut diciť) miſer cõſtringať. Si uerbum
inqt naturale/ĩterius/atq; inſitũ deo patri ipſe filius eſt/& eſt cõſubſtã Prouer.
2 tiale genitori:quid prohibebit ne pater uerbũ ſit/& uoceť? ¶ Deĩde ſi 5
uerbũ filius dei eſt/nec preter ipſũ aliud eſt/quo uerbo inquit pater ad Pſalmus
filiũ dixit/filius meus es tu/ego hodie genui te? Cum eni omne qđ dici 2
tur/uerbo nõ aliter dicať:patet nõ abſq; uerbo ita patrẽ ad filiũ fuiſſe Ioannes.
3 locutũ. ¶ Ipſe quoq; ſaluator/ſcio patrẽ ait:& uerbũ eius ſeruo. Et rur 8
ſus. Verbũ qđ auditis nõ eſt meũ:ſed eius qui me miſit. Qm̃ igiť uerbo Ioannes.
pr̃ filiũ alloquiť & ipẽ quoq; filius fateť mõ qa pr̃is uerbũ ſeruat/mõ qa 14
nõ ſuũ ſed pr̃is uerbũ Iudei audiebãt:quõ proculdubio nõ erit cõcedẽ=
dũ aliũ eſſe filiũ/q̃ ĩterius atq; ĩſitũ id eſt ĩ motu ĩtelligẽdi uerbũ/quo ſu

Refuta= ſcepto/et eo plenũ prolatũ uerbũ et ſubſtantie patris expreſſiuũ: uer
tio et in= bũ uocat᷑/et dei filius᷑ ¶Talia uecors ille mala ſibi cõnectit nec ueret᷑
crepatio ſcripturis omnibus repugnare:ut illud in eo ueritatem habuiſſe uidea
heretico tur/cum in profundum malorũ impius uenerit/tunc omnia deſpicit.
rum. In eum nanq; dei atq; hominum inimicus ſeipſum amẽtie fũdum imer=
Prouer. ſit:ut ueritatis ratiões depellẽs/inanes ſuas cogitationes ſequat᷑. Id enĩ
18 omnino eſt unigenitus dei filius:et uerbum eius/quod a ſequentibus fa
cile poteſt cognoſci.quãuis etiã ea q̃ perſpicua ſũt:difficilia cognitu he=
Sapiẽtia. reticis ſint.Quomodo enim in malignam animã ſapiẽtia ingredietur᷑
1 Quid autẽ malignius iſtis unq̃ excogitari poterit᷑ qui ut ſcriptũ eſt/
2.ad tio. auditũ ſuũ a ueritate auertunt/&ad ſuarũ cogitationũ fabulas ita con
4 fluunt:ut iure illud ſcripture in eos dici poſſit.Ve qui prophetatis a cor
Hieremi de ueſtro/& nõ ab ore domini.Quis enĩ ab ore dñi loquens:anathema
23 dicit Ieſu᷑ quod nõnulli faciunt:aduerſus pietatis dogmata inſultantes
1.ad cori (ſicut quidã propheta dicit)omnia recta peruertentes.ſed ad illos qui=
12 dem non iniuria dicemus.O qui dereliquiſtis uias rectas/ut ambulare=
Micheas tis in uia tenebrarum.nos autem equũ eſt:ad celeſtẽ doctorẽ clamare.
3 Conuerte oculos noſtros:ne uideant uanitatem.uanitas enim & nuge
Petri. uere ſunt:que ab imperitia eorũ innouãtur.¶Nõ enĩ quia uerbũ aliud
2 in ſeipſo haberet:filius patris uerbũ conſeruare aſſerebat/nec quaſi pe
Pſalmus dagogũ quendã ſecum afferens ad nos/una cũ eo ueniſſe unq̃ affirma=
118 uit.Sed ſicut ille qui ſolus ſecundum naturam in patre eſt/quiq; ſimili=
Prime ca ter in ſeipſo nulla re penitus intercedẽte/patrẽ habet:ego inquit in pa
uillatiõis tre/et pater in me eſt/non aliud quoddã uerbum interius atq; inſitũ/
dilutio. ſed ego ipſe inquit in patre ſum. ¶Quomodo igitur inquit itelligẽdũ
Ioannes. eſt:quod ad Iudeos dixit.Ego patris uerbũ ſeruo.docebat ſaluator du=
14 riſſimũ Iudeorũ populũ/et paulatĩ a legali obſeruatione ſtudens libera
Dilutio re/ſepenumero clamabat:ego ſũ ueritas.Ac ſi diceret: excutite legis o
tertie. Iudei iugum/ſuſcipite cultũ ſpiritalẽ/umbras atq; figuras procul abiici
Ioannes. te:&ueritatẽ iã preſentẽ ſequimini.Sic ueritas quidẽ clamabat.Illi autẽ
8 parũ credẽtes:ſi a deo eſſet iſte dicebãt/nõ ſolueret ſabbata.ita eũ cri=
Ioannes. minabãt᷑/qui peccatũ penitus ignorauit.Ad hec igitur ille reſpondens
14 (ne ſi apertius longe ſe abeſſe a peccato dixiſſet:furore incitarẽtur/ſo
Ioannes. li deo id cõuenire dicẽtes)occultius qm̃ homo & ſub lege factus eſt/uer
9 bũ ſe patris cõſeruare aſſeruit.ut oſtẽderet nulla in re quicq̃ ſe dicturũ
aut facturũ/qđ p̃ter uolũtatẽ patris eſſet.Peccatũ enĩ trãſgreſſione le=
gis cõmittit᷑.Ipſe uero cũ natura deus ſit:lõge ab oĩ delicto aberat.Qua
re nemo iure increpare poterat eum:qui cũ ſecũdũ naturã legis auctor
Ad gala. ſit/aſſũptione hominis ſub lege factus eſt.¶Scire autẽ patrẽ ſe dicit nõ
4 ſimpliciter ſicuti hoies quia deus eſt:ſed quia ipſe ex patre ẽ/ipſã ſe pa
tris naturã ſcire cõfirmat.Ita queadmodũ imutabilẽ eſſe patrẽ cogno=
uit:ſic ſe quoq; imutabilẽ eſſe iſinuat/qui ex imutabili patre eſt.imuta
bilis aũt cũ ſit:delinq̃re nullo pacto poteſt. Quare Iudeorũ accuſatio/
qui aduerſus deũ patrẽ ipſũ p̃dicare putabant:inanis oĩno erat & falſa.

Seruat enim uerbum patris/& naturaliter longe à peccato abeſt: qui
ſcit patrem ſimiliter longe a delicto abeſſe/cui ut uerus filius cõſubſtã=
tialis eſt. ¶ Sed age iam ad illud ueniamus quod pater ad filium dicere
a ſcriptura introducitur: ex utero ante luciferum genui te. Non enim Dilutio
idcirco quia hec ad filium pater loquitur: aliud innatũ patri uerbum/et ſecunde
alium eſſe filiũ intelligere debemus. Sed illud primo ſciamus/nobiſcũq; Pſalmus
diligenter uoluamus quod myſteria nobis in ſpiritu predicens prophe= 109
ta/perſonam induit filii/ac ita ſe audiuiſſe a patre aſſerit: filius meus es Pſalmus
tu. Nõ ergo que ſecũdum humanum habitum ac poteſtatem oratio ſu 2
ſcipitur: duo nos uerba intelligere compellet. Sed noſtris moribus diſpẽ
ſationem ſermonis attribuentes: non iniuria imbecillitati humane na=
ture huiuſmodi locutionis uerba accommodabimus. Quippe qui nec
uerbis exprimere: nec mente/diuina myſteria concipere poſſimus. ſu=
perat enim diuina res/et uerba et ingenium noſtrum. unde fit ut mul=
ta non ut dicuntur/ſed ut rebus cõuenit intelligantur. Hec qui recte di
ci negãt: cũ generare patrẽ ex utero audiãt/uterũ & dolores partus in=
telligãt. Sed reſpondebunt: nihil aliud in deo uterum ſignificare q̃ pro=
priã filii ex eo generationẽ. Sic igitur pie illud etiam ſi humano more cõ
ſcriptũ ſit/intelligat᷑/& oĩs p̄ſtigioſa cauillatio diſſoluet᷑. ¶ Sed ad hoc
iam ſatis dictum eſt: nũc ardẽtius in cetera inſurgamus/ ac ſua ratione
prepoſita fluentem hereſis magno impetu amnẽ retrudamus. Niſi ali=
ud inquit inſitũ/atq; interius dei uerbũ ſit q̃ filius unigenitus/qui eius Cauillus
imitatiõe uerbũ appellat᷑: erit neceſſe fateri patrẽ quoq; uerbũ eſſe/uer
bũq; uocari oportere/quia filio ſuo qui uerbũ & eſt et nuncupat᷑ cõſub
ſtãtialis eſſe concedit᷑. Hec ille. ¶ Nos uero ad hec dicimus: nullã eſſe ra
1 tionẽ que cogat/quia pater uerbo ſuo conſubſtantialis ſit/ idcirco ipſũ Dilutio
quoq; uerbũ appellari. non enĩ que eiuſdẽ nature ſunt/in alterutrũ mu pariter
tari poſſunt: ut a multitudine aut a dualitate in unitatẽ cõtrahãtur. Nã et cõfu=
et pater noſter Adam filio ſuo cõſubſtantialis fuit: nec idcirco in filium tatio.
ipſe decidit/nec filius in locũ patris aſcẽdit. ita cũ pater filio eiuſdẽ ſub=
ſtantie ſit: proprietatẽ ſuã retinet/queadmodũ et filius. Qui enĩ ex pa
tre eſt: is filius eſſe intelligit᷑. ille uero qui genuit: pater dicit᷑. Qđ ſi con
ſubſtãtialitas nullũ eſſe inter conſubſtantialia diſcrimẽ uos cogit confi
teri: quid induxit iudicem oĩm nõ punire patrẽ pro filio/nec a filio ſup=
pliciũ pro patre ſumere? Aĩa inquit q̃ peccauit ipſa moriet᷑: nec pater Ezechiel
peccatũ filii eius aſſumet. Vides quãuis cõſubſtãtialis pater filio ſuo ſit: 18
nõ tamẽ q̃ alter peccauit ex altero expoſtulari. Cur igit᷑ putas qm̃ con=
ſubſtãtiale uerbũ deo patri ſit/deũ quoq; patrem uerbũ eſſe appellan=
dum? Deus enim pater ſemper pater eſt: et uerbũ eius. & quia uerbũ
idcirco filius/ſẽp filius. Aliter ĩ peiori eſſe ſtatu diuina q̃ nr̃a ĩtelligeret᷑
Quia ſumma identitas inter patrem et filiũ ſecũdum naturã eſt (ima=
go enim exquiſitiſſima & character perſõe patris/filius eſt) idcirco ad
diſcipulos eius dicebat. Qui me uidet/uidet et patrem meum. Si ergo Ioannes.
quia hec ita ſe habeant/nihil prohibebit patrem uerbum ac filium di= 14

cere/et intelligetur filius in patris locum aſcendiſſe: attribuantur ſibi
Pſalmus uerba illa ut ipſe ad patrem dicat/ex utero ante luciferū genui te. quo
109 facto ita omnia confundentur/ut ſanctiſſima conſubſtantialiſq; trini=
tas/que ſemper trinitas eſt/ad unitatem contrahatur.Et ſic quod uni=
cuiq; trium perſonarum proprie ineſt/conſubſtantialitatis ratione de
ſtruetur:natureq; identitas/perſonarum diſtinctionem euertet:quod
omnino abſurdum eſt.non ergo quia conſubſtantialis pater uerbo ſuo
eſt:idcirco uerbum ipſe erit.ſed erit ſemper idipſum quod eſt/immu=
tabiliter pater. ¶ Ad hec ſi omne uerbum:alicuius uerbum eſt/eius ui= 2
delicet qui ligua loquitur/aut eius qui corde cogitat/eſt autē pater uer
bum quoniam uerbo ſuo conſubſtantialis eſt:erit ipſe uerbum ſuiipſi=
us/aut potius nullius/et ſic nec erit omnino aliquid. quomodo eni erit
uerbum:niſi alicuius ſit uerbum? quāuis ergo cōſubſtātialis uerbo ſuo
pater ſit:nūq̄ tamen ipſe in uerbū decidet/ſed erit ſemper pater/ ſicut
et uerbum ſuū ſemper filius eſt. ¶ Preterea longe ab omni mutatione 3
ac alteratione ſemper diuina abeit natura:quomodo ergo pater in uer
bum mutabitur? Non enim erit ipſe pater:niſi ſeruet quod erat.Qua=
re ſi nepharium eſt mutationem diuine nature accommodare: nunq̄
Ioannes. pater in uerbū mutabitur/ſed erit immutabiliter ſemper pater. ¶ Ad 4
16 hec cum ſe deum uerū & ex deo uero unigenitus dei filius uoluerit oſtē
Pater ſo dere:omnia inquit que pater habet/mea ſunt. Oim eni que patri natu=
lūmodo: raliter inſunt/qm̄ ex eo ſecūdum naturam eſt/heres eſt filius:pater ſo
filius ſci= lūmodo eſſe nūq̄ poterit.Id eni unū eſt quod pater eſt. Erit autē filius
licet eſſe omnium que inſunt patri ſic heres:ut nullo careat etiam ſi pater nunq̄
nūq̄ po= ſit.Et quemadmodum ipſe omnia patris poſſidet bona:eodem modo q̄
terit. filii ſunt/ omnia patri natura inſunt/quāuis nūq̄ in uerbū et in filium
pater mutari poſſit/ſed maneat ſemper id quod eſt pater.Hoc eni mo=
Ezechiel do et pater et filius immutabilitatē habere intelligentur. ¶ Poſtremo 5
22 non ignoramus:a legis auctore deo nonnullos quia inter ſanctū & pro
Si pater: phanum non diſtinguebant accuſatos fuiſſe.Magna enim inter hec dif
ſi ipſe fi= ferentia/ contrarietaſq; omnibus qui recte iudicant: eſſe uidetur. Sed
lius/ pa= ſi poſſibile omnino ſit ut cōſubſtātialiū natura in ſeipſam cōfundatur/
ter nūq̄ ut ſingularium et hypoſtaſium propria ad alias hypoſtaſes eorūdē ge=
ſit. nerum aut ſpecierum tranſeant:quenā ratio ſanctum a prophano diſti
guere poterit? Si nulla ſingulorum differentia/que hoc aut hoc conſti=
tuat propter idētitatem ſubſtantie cōperietur:erunt igitur omnia (no
bis ſingulariū rerū ablata cognitione)iter ſe cōfuſa.ut Iudas proditor/
Petrus aut Paulus ſit.Petruſq; rurſum uel Paulus:Iudas proditor/qm̄
eiuſdē cū eo nature ſunt.Qđ ſi omni furore furioſius dictu eſt: eiuſdē
generis aut ſpeciei atq; nature ſigularia nō amittēt quia eiuſdē nature
ſunt/ſingulares propriaſq; ſuas differētias quibus hoc & hoc ſūt.Qua
re nulla humana ratio tātum unq̄ ualebit: ut cogere poſſit uerbū & eſ=
ſe et uocari deum patrem oportere/quoniam uerbo ſuo conſubſtantia
lis pie ac uere creditur.manet eni ſemper pater.nūq̄ eni diſtinguētem

proprietatem qua hoc eſt/amittere poteſt. Nec propter identitatē ſub
ſtantie nihil proprium patri eſſe/unq̄ cōcedemus. Nec quoniā ita ſe res
habet: plus quicq̄ q̄ filius habebit. Qui cū ex eo proprie ſit/immutabili=
tatem & eternitatem genitoris poſſidens: filiationem ſuam ita conſer=
uat/ut in patrem mutari non poſſit/ſicuti nec pater in filium. ¶ Sed nō Cauillus
iure inquient quaſi hereticis nobis inſultas: qui inſitū atq̨ interius dei
uerbum aliud preter filiū dicimus / cum audias ipſum magna uoce cla= Ioannes.
mare. Scio ego patrē et uerbum eius ſeruo. Nam ſi neceſſe eſt aliū eſſe 8
qui ſeruat/aliud quod ſeruatur/nec iſta cōuenire unq̄ poſſunt: non po=
1 teris negare alium eſſe filium dei et aliud uerbum eius. ¶ Sed dicatis Confuta
nobis queſo ſi ita ſit ut ipſi contenditis: utrum uerbum illud interius qđ tio.
ex imperitia deo patri ieſſe fingitis/ſubſiſtat an nō? nā ſi ſubſiſtit/cū in
propria eſſe intelligatur hypoſtaſi: non unus ſed duo prorſus erūt filii.
Sin uero minime ſubſiſtit: cum nihil interſit inter filiū et patrem quod
alterum ab altero diſſeparet / quomodo tertius erit a patre filius/et nō
immediate ueluti filius patri connexus? Nam cum inſitum atq̨ interi=
us uerbum ineſſe deo patri contendant: quomodo uoluntatem pa=
tris filius dicit? Nonne magna ex dementia inſanire uidentur? Patris
enim nomen ad filium ita refertur: ut nihil penitus intereſſe patiatur.
Quod ſi ſecundum eorum ſtultam ſententiam uerbum quoddam in=
terius paterni expoſitiuum conſilii inter patrem et filium eſt/ & filiū a
patre tanq̄ materia quedam diſſeparat: ſi quidem propria hypoſtaſi cō
ſilium dei et expoſitiuū cōſilii uerbum ſubſiſtere intelligantur/nec pa=
ter erit amplius/nec filius proprietatem filii retinebit. Sin uero non ſub
ſiſtūt: inerit imediate filius patri. quo igiť abibit uerbū illud interius?
2 aut quenā locū/dei conſilium ſi aliud eſt a filio/conſequeť? ¶ Preterea
cōſubſtātialē eſſe/ſāctā/adorabileq̨ trinitatē: recte credimus etiā ſi he
retici diſrūpātur. Quecūq̨ autē conſubſtantialia ſunt: ratione nature
in oibus ad unguē cōueniūt. Si ergo ut temeritas aliquorū p̄dicat aliud
preter filiū interius ineſt patri uerbū: filius quoq̨ aliud interius quod=
dā uerbū i ſeipſo cōtinebit. Imago eni patris exquiſitiſſima eſt/& chara
cter hypoſtaſeos eius ut ſcriptū eſt. Sed ſpiritus quoq̨ ſāctus: tale quid Ad heb.
ſimiliter interius uerbum habebit. Ita nobis trinitas duplicabitur: & cō 1
poſitione/diuina non carebit natura. quod longe abſurdum eſt et cogi
tatu nefarium. in ſimplici enim ſubſtantia: nihil aliud preter ipſam in=
eſſe poteſt. Sancta igitur conſubſtātialiſq̨ trinitas: immediate nulla re
3 intermediante ſibi coniungitur. ¶ Illud apprime tenendum eſt quod
quādo diuia ſcriptura nominibus ſecūdū grece ligue uſū articulos p̄po
nit: tūc & unū & qđ ſolū proprie atq̨ uere tale quid diciť/ſignificat. arti
culo aūt nō adiecto/generalius cūcta deſignat. ut uerbi cauſa Multi uo i.A d cori
cati ſunt dii: ſed quando cum articulo greca ligua deus diciť / tūc ſolus 8
et proprie deus deſignatur. Cum uero abſq̨ articulo deus profertur:
qui ad hoc gratia uocatus eſt intelligitur. Sic cum homo ſine articulo
dicitur: homo quiſpiam deſignatur. quando autem articulus accedit:

ο υιοσ του unicū atq; ſingularem hominē denotat. Ideo uidemus filiū hominis / ar
αρθροπου ticulo ad utrumq; nomen prepoſito a ſaluatore noſtro proferri / quādo
Ioannes. ſe ſolum ab infinita hominū multitudine uelit ſignificare. Hec cum ita
1 ſe habeant: dicant queſo quomodo intelligendum eſt. In principio erat
ο λογοσ uerbum / cū huic uocabulo uerbum articulus ſit adiectus. Non enim po
teſt niſi ad unum uerbum quod proprie atq; uere in principio erat / ar=
ticulata referri oratio. Cur igitur fruſtra contēdunt aliud nobis uerbū
adducentes: ut a dignitate naturaq; patris filium depellāt? ¶ Preterea 4
ſi unigenitus dei filius idcirco uerbum eſt et uocatur / quoniam (ut ipſi
dicūt) iſitū patris uerbū ſuſcipiēs / ad illud formaſ: cur nō dixit ad diſci
pulos / ego et uerbum patris unum ſumus / et qui me uidet / is etiam uer
bum patris uidet? Quoniam igitur nō ita dixit / ſed omnia pretergreſ=
ſus ipſi ſoli patri idētitate ſe confert: impium profecto eſt alium neſcio
quo uerbo quaſi formari aut doceri / filium credere / qui abſq; ullo me=
dio ipſi genitori conſubſtantialitate coniungitur ¶ Sed alium inquit eſ
Cauillus. ſe filium ꝑter interius atq; inſitum uerbū: nō rationibus noſtris ſed ſcri
pture authoritate perſuaſi credidimus. Cum enim filiū ſic patri dicere
audiamus. Pater glorifica filium tuum / ac patrem rurſus reſpōdere ui=
Ioannes. deamus / et glorificaui et iterum glorificabo: nonne fateri neceſſe eſt ꝑ
12 uerbum filio patrem reſpondere? Quomō igitur aliud q̃ filius uerbum
Refuta= non eſt: quo pater filio reſpondet? ¶ Non adeo mirandum id mihi q̃
tio & di= flendum uidetur. Plorandi enim certe ſunt: qui hec fingūt. Et illud pro
lutio ca= pheticum ſuper ipſis dicendum. Nolite flere mortuum / nec plorate ip=
uilli. ſum. Flete plorateq; illos: qui talia de unigenito dicere audent. quid enī
Hieremi illis miſerius excogitari poterit? qui cum oporteret eos nō moribus no=
22 ſtris diuia ſubiicere / ſed altius atq; ſublimius (quāuis humana cōſuetu=
dine dicātur) īntelligere / eam uocem quā non ſaluator ſolus / ſed multi
tudo etiam diſcipulorū audiuit / uerbum patris interius eſſe putarūt.
corporea enim uox et ſonus a labiis aut quodā alio ictu in aerem profu
ſus: auditum mouere ſolet. Patris uero conſilium quod ineffabili uoce
in mentem ipſius uertitur: ſolus filius qui in ipſo patre naturaliter eſt ſi
cuti ſapientia eius / cognouit. Voce autē / ictu aeris conformata deum
uti: omnino incredibile eſt. non enī oportet ignorare ſuper omnē crea=
turā: creatoris eſſe naturam. quāuis etiam ipſe dominus et ſaluator no
Ioannes. ſter: nō dei patris uocē illā eſſe affirmauit / nec ſibi ea opus fuiſſe aſſeru
it. non enim uocem patris audiſſe / nec propter ſe ſed propter illos factā
ſignificans / non propter me inquit iſta uox: ſed propter uos facta eſt.
12 ¶ Quod ſi omnia per ipſum deus pater operatur: uocem quoq; illam 1
Confuta per eum operatus eſt. Imo uero ipſe uox illa erat / qua non ſibi uolunta
tio. tem genitoris quam ueluti filius nouit / ſed diſcipulis aperit / ut facilius
in fidem adducantur ¶ Ad hec ſi uerbo quodam filius inſito indiget / 2
ut per illud patris uoluntatem perdiſcat: quid ſibi uoluit / dicens / Chri=
i. Ad cori ſtus dei uirtus & ſapientia? Quomodo enim filius ſapientia patris erit:
1 ſi ſapientia ipſe carens / ab alio uel per aliud que neſciat diſcit? Aut quo

modo neceſſario nō ſequeť:ſapiētiā patris in ipſo patre pfectā nō eſſe?
¶ Deinde ſi filius/patris ſapientia eſt:quomodo conſilium patris ali=
3 ud eſſe preter filium intelligunt/niſi forſan in ſapientia conſiliū patris
eſſe affirmare audeant? que omnia impie et dicuntur & cogitanť.Non
ergo ab alio uel per aliud doctus/ patris conſilium nouit filius.ſed cum
ipſe ſit uerbū/ſapiētia & cōſiliū:profunditatē etiā ipſam dei patris ſcru
tať.ſicut de ſpiritu ſācto ſcriptū eſſe nō ignoramus. ¶ Preterea imagi i.Ad cori 2
4 nē charactereq; patris filiū:ſcripture uocitāt.et qui me uidet/patrē etiā
uidet:ſaluator ait.tantā ergo cū patre identitatē habens:ſi que ſunt pa Ad heb. 1
tris nō per ſeipſū ſcit/ſed quaſi alio narrāte perdiſcit/nō erit icōgruū/
ſi quis patrē quoq; indigere expoſitore affirmauerit/ ut ea ſciat que in Ioannes. 14
filio recōdita ſunt.Nā cū filio ſuo ſimilis omnino ſit:eadē ignorātia qua
filius/detinebitur.Ita diuina natura ignorātie ſuſceptibilis erit.Fugiē=
da igiť/fugienda impia hec hereſis omnibus uiribus eſt/preſerti cū ſpi
ritus omnia/profūditates etiam ipſas dei ſcrutari ab apoſtolo ſcribať. i.Ad cori 2
Sicut enim nemo hominum ait que hominis ſunt nouit/niſi ſpiritus ho=
minis qui in eo eſt: ſic et que dei ſunt nullus nouit/niſi ſpiritus dei qui ī
eo eſt.Qm̄ ergo ſpiritus ſanctus qui profunda dei ſcrutať/nō ſolū pa=
tris eſt uerūetiā filii:quō filius qui ſpiritū in ſeipſo naturaliter habet/eo
rū q̄ patris ſunt aliquid ignorabit? nō recte igiť diciť ab alio uel p aliud
uolūtatē patris filio ſignificari.Quid eni opus eſt aliud iterius confin=
gere uerbum? cum ipſe p ſe ſapiētia ſit/& ſcrutātē oīa ſpiritū cōmunē
5 cū patre habeat. ¶ Dicāt nobis preterea/qui unigeniti ſubſtātiā idcir=
co deiicere conātur:qm̄ uolūtatē ipſe patris per ſe neſciat ut aiūt/ſed&
uerbo(neſcio quo)quaſi magiſtro atq; doctore utať. utrū illud uerbū
qđ interius appellant(ſupponať eni per ſe ſubſiſtere) equalitatē habe=
at cū filio/an minus maiuſue ſit. Nā ſi minus dicēt: in ipſū patrē hec im
pietas aſcēdet.Erit eni aliquid ī eo aliud ab eo/& minus eo.Sin uero ma
ius eſſe q̄ ſit filius contendant:dupliciter in patrē peccabūt. primū eni
minorē genuiſſe filiū cōperieť q̄ ipſe ſubſtātia ſit. deīde ipſe quoq; uer
bo ſuo interiore minor uidebitur/cum filio ſuo cōſubſtantialis ſit: quē
interiore uerbo minorem dicunt. Hec ſi fugientes equale ſubſtantia
inſitum illud uerbū filio affirmauerint:oīa ſibi cōtinuo delabeť. Quō
eni ſi equales natura ſūt:alter quaſi natura neſcius/ab altero quaſi na=
tura ſciente docetur? Ita undiq; falſitas opinionis ſue apparet.Impium
igitur eſt inter patrem et filium quicq̄ quaſi intermedium intelligere:
pium autem credere ipſum filium eſſe uerbum patris/quod in princi=
pio erat.in quo quidem uerbo Paulus ait:omnis cognitionis atq; ſapiē=
tie theſauros eſſe recōditos.Quod ſi ita eſt(nō eni mētiť Paulus) quō Ad colo. 2
ſibi opus eſt ut ab alio doceatur? aut in quonā pfectā cognitionē atq; ſa
pientiam eſſe dicemus: ſi qui ſapientia eſt/aliena doctrina ſit ſapiens?
uel quomodo ſapientie uere ac proprie nomen ſibi accommodabitur:
ſi aliunde diſcit? non igitur nugis hominum/ſed ſpiritus ſancti doctri
ne attendere oportet.quare quoniam ſpiritus ſanctus per Paulum nos

docuit cognitiōis ac ſapiētie theſauros in filio eſſe abſcōditos: credere oportet/non ab alio ipſum diſcere.ſed cum in patre ſit:oīa patris tā q̄ perfecta eius ſapientia naturaliter ſcire.

¶ Quod ſecundum naturam/et non ut miniſter una cum patre/ creator filius eſt:quoniam ex ſubſtantia eius eſt. Cap.V

ↄↄ OMnia per ipſum facta ſunt:et ſine ipſo factū eſt nihil. Cum uarias impiarum hereſeum rationes breuiter euerterit beatus euangeliſta/et exquiſitam de unigenito nobis doctrinā tradiderit:ad diſſoluendum iam alium diaboli laqueum accedit/qui a priſco errore ortus multos decepit/ligauit/ac demum ad inferos deduxit. Quoniam igitur gentilitas ſapiētie huius

Eſaias 44. mundi adherens/et ſpiritum principis huius ſeculi poſſidens/ueritate contēpta/ inanimata idola coluit/ et alius quidem ligno dicebat:deus

Hieremi 2. meus es tu/alius uero lapidi/ tu produxiſti me/et nonnulli non meliores multitudine q̄uis ita uiderentur/deitatis gloriam celo ac elementis tribuebāt:neceſſario Ioannes ſummus ueritatis Theologus ut fraudes illorum retundat/et uiam attendentibus rectā aperiat/creatorem natura/magna uoce oſtendendum putauit/dicens omnia per unigenitū producta/et ſine ipſo nihil penitus factum eſſe. Cum autē ab eo factas eſſe creaturas cenſeat:omnes liquido docet/alium preter naturas eum eſſe/cuius ineffabili uirtute a nihilo ſimpliciter ad eſſe uniuerſa pro=

Sapiētia. 13 ducta ſunt.Sic enim in pulchritudine creaturarum:opificem quo uniuerſa facta ſunt et quo conſeruantur/cognoſcimus. Ita ergo aduerſus gentiles hanc ab euangeliſta uocem ſcriptam eſſe credimus. Verū quoniam hereticorum quoq; facile hinc falſa refutatur opinio:non eſt ab re nonnihil etiā aduerſus eos cōſcribere. omnia inquit per ipſum facta ſunt:et ſine ipſo factum eſt nihil.deitatis enim maieſtatē/etiam hec uerba unigenito dei filio attribuūt:cum omnia naturaliter ac uere ineſſe ipſi oſtendant/ que deo patri dicuntur ineſſe.Non enim deforis ſicuti hominibus per gratiam hec appellatio illi accedit: iuxta illud/ ego di

Pſalmus. 81 xi dii eſtis et filii excelſi omnes.Si enim omnia per ipſum facta ſunt:nō poteſt ille cū omnibus ſimul enumerari. Cum enim omnia dicatur: nihil eſt quod in omnibus non contineatur.Sic certe etiam Paulus omnia

i.Ad cori 15 intellexiſſe comperitur.Nam cum ſub pedibus ſaluatoris noſtri ſubiecta eſſe omnia dixerit: ilico intulit.In eo enim quod omnia ei ſubiecit: nihil dimiſit nō ſubiectū ei.quare quoniam per filium facta eſſe omnia credimus:nullo pacto aliquid omniū ipſum eſſe intelligimus.ſed ab omniū numero ipſum ſeparantes / et a natura creaturarum longe ſeorſum ponentes:nihil aliud eſſe ipſum q̄ deum ex deo naturaliter cōfitemur. Quid enim inter deum et creaturam inueniri poteſt:ut preter utrūq; aliud intelligatur? aut in quanam ſubſtātia filiū collocabimus: ſi naturam creaturarum in infinitum ut creator excedit? Omnia enim per ipſum facta ſunt/ut per uirtutē/ut per ſapientiam dei patris: que non quemadmodum in hominibus quaſi quedā qualitas deo ineſt / ſed

per ſeipſam uere ſubſiſtit/quamuis ineffabili generationis modo a pa=
tre prodeat. Sic enim ſapiētia et uirtus patris:uere filius eſſe creditur.
Nec tamen quia omnia que ſunt/per ipſum facta dicūtur: quaſi aliene
uoluntatis miniſter/aut quaſi ab alio uires accipiat quibus creare que=
at/credēdus eſt.Imo uero quoniam uirtus ipſe patris ſicuti unigenitus
filius eſt:uniuerſa cum patre ſimul et ſpiritu ſancto creauit. cuncta eni Ad rom. 11
ex patre per filium in ſancto ſpiritu ſunt.Nec una cum patre in creādo
filium idcirco intelligimus/quia pater ad creandū impotēs ſit: ſed quia
propter incōmutabilitatem atq; ſubſtantie identitatem natura ſibi cō=
iunctus eſt.Quēadmodum ſi quis in olfactione odoris qui ex flore quo
dam eſt operationem odoris ab ipſo flore a quo naturaliter odor pro=
funditur/nullo modo ſeiūgat. Nec ignoro paruā exempli eſſe ſimilitu
dinem:ſed cum natura diuina cuncta ſuperet/neceſſe eſt nobis ſecun=
dum uires noſtras etiam minimarū rerū ſimilitudines non deſpicere. Ioannes. 5
Quomodo enim aliter recte illud intelligemus:pater meus uſq; modo
operat̃/&ego operor.Non eni ſeorſū atq; p ſeipſū operari patrē:aut fi
liū rurſus/quaſi quieſcēte patre intelligendū eſt.Sic enim duo creato=
res & non unus/pater et filius eſſe uiderētur.Et ad hec non eſſet neceſ
ſe in patre ſemper filium eſſe/& in filio patrē ſimiliter.ac ita falſū illud
inueniretur. Ego in patre et pater in me. Non enim ſecundum identi Ioannes. 14
tatem ſubſtātie ſolum quaſi character in patre filius eſt/aut rurſus pa=
ter in filio quaſi exemplar tantummodo: ſed etiam ex ſubſtātia patris
effulgere filiū / et in ipſa et ex ipſa in propria hypoſtaſi deum uerbum
ſubſiſtere confitemur. patrem quoq; ſimiliter ſicut filio conſubſtantia
li/natura quidem uniri:ſola uero ea ratione diſtingui qua pater eſt/ in
telligimus.pater eni pater eſt/quāuis naturaliter in filio ſit:ſicut in ſplē
dore ſolem eſſe concedimus.filius quoq; ſimiliter:q̄q̄ in patre ſicut in ſo
le ſplēdor ſit/nō alia ratiōe quā ea qua filius eſt/a patre diſtiguit̃ Sic eni
pater uere pater eſt atq; intelligit̃:& filius ſimiliter uere filius.Ita ſpiri=
tu quoq; ſancto commemorato: trinitatis numerus ad unā et eandem
deitatē colligitur. Quomodo enim aliter unus eſſe deus intelligeret̃:
ſi ſingule trinitatis perſone ad ſeparatam omnino quandā ita proprie=
tatem abibūt/ut integre a naturali nexu ſubſtantialiq; habitu diſſepa
rate /deus unaq̄q; nominaretur? Secundū rationem igitur qua per ſe
ſingule deitatis perſone ſubſiſtunt : & patrem et filium et ſpiritū ſub=
ſiſtere intelligamus/ non confundentes perſonarum ideſt nominum
diſtinctionem.ſed cōſeruantes unicuiq;:ut illud proprie et ſit et dicat̃
quod eſt/atq; ita credentes:in unam naturaliter deitatem cōtineri tri=
nitatem confitebimur:preter nominum ideſt perſonarum/ omnē aliā
diſtinctionem recuſantes.uerbum enim et ſapientia/et ſplēdor/et cha
racter/& uirtus patris/filius appellatur.uerbum quidem ac ſapientia:
quoniam ex intellectu immediate atq; īdiuiſibiliter eſt:et propter iſta=
rum rerum(ut ita dixerim)reciprocā immiſſionem.mens enim et intel Sapiētia.
lectus in uerbo ſi ſapientia eſt:et uerbum rurſus ac ſapientia in intelle=

Virtus. ctu conſpiciuntur. Nec quicq̄ intereſt aut intermediat: quod alterū ab altero ſeparet. Virtus autem: quoniam indiuiſibiliter ineſt ei qui naturaliter eam habet / nec quaſi accidens abſq; ſubiecti corruptiōe poteſt

Caracter ab eo ſeparari. Character uero: quia ſemper naturaliter cōiungit / nec poteſt ab ea ſubſtantia ſeparari: cuius character eſt. quas ob res qm̄ naturaliter atq; neceſſario alter in altero eſt: cum pater operatur / tunc filius quoq; ut naturalis / ſubſtātialis / ſubſiſtenſq; uirtus eius operatur. Similiter operante filio: pater quoq; ut operātis uerbi fons qui naturaliter ſuo filio ineſt / uelut ignis ſue caliditati / que i eo eſt / ſemper cooperatur. Quare patet falſas hereticorum eſſe cogitationes / qui filiū ab alio diſcere / et miniſtri loco quoniam per ipſum facta cuncta dicuntur / creare impudenter contendunt. Ego autem non poſſum ſatis ipſorum impudentiam admirari. Nam que humilius quodammodo de unigenito afferri a ſcriptura uidētur: magno undiq; cuncta ſtudio aucupantur et undiq; perditioni ſue uenena colligūt. quibus autē apertiſſime in gloria patris filius collocatur: ea omnia miro quodam p̄munt ſilentio. ut nihil aliud uideantur intendere: q̄ maieſtatem filii conculcare. Nam cum per ipſum uniuerſa fieri audiāt: miniſtrationis nomini callide inherēt / ſeruum pro libero / & cultorem pro domino ipſum ſomniātes. Cum uero ſtatim euangeliſtam uideant intuliſſe / quia ſine ipſo factum eſt nihil: ad ſublimiora extolli nequeunt. Nam quoniā deus pater aliter creare non poteſt q̄ per proprium filium / qui uirtus & ſapientia eius eſt: idcirco nihil prorſus ſine uerbo euangeliſta factum aſſeruit. Idcirco etiam gloria patris & eſt & dicitur unigenitus. glorificatur enim creator pater per filium uniuerſa operans / et a non eſſe ad eſſe producens. Sed ad hoc euāgelicum quia ſine ipſo factum eſt nihil: illud recte poteſt

Geneſis. afferri / faciamus hominem ad imaginem et ſimilitudinem noſtram. nō enim imperat nec tanq̄ ad ſeruū ac miniſtrum dicit / fac hominem: ſed ut cum indiuiſibiliter et ſecundum naturam coniuncto (dicā enim humano more) colloquitur atq; deliberat. non antecedens quidem cū aliquid intelligat cognitionem filii: ſed ſicuti mens / indiuiſibiliter impreſſo et inſito uerbo ſemper manifeſtus. Semper autem ſuperari a diuinis in infinitum / exempla atq; ſimilitudines iſte credende ſunt. Cooperari autem filio patrem dicimus non diuiſim duos intelligentes / ne duos deos introducamus / nec in unum duas perſonas contrahentes / ne aut pater in filium aut in patrem filius compellatur: ſed illo potius modo quo ſplendor lumini a quo effulget cooperatur. In hoc enim et in ſimilibus diſtingui quidem intelligitur quod effulget / ab eo a quo indiuiſibiliter prodit. Vnum autem atq; idē utrumq; natura eſt / et alterum abſq; altero eſſe non poteſt: excedit tamen creaturarū ſimilitudines / qui nullā in creaturis exquiſitam habet ſimilitudinem. atq; ideo ad declarandum quod uolumus: non ad imaginē trinitatis perfectam exemplis utimur. quod ſi putant quoniam per ipſum ſcriptum eſt / ad miniſtri locum a patre aſſumi filium / atq; ideo a naturali patris equalitate decidere: quid

de ipſo patre dicet? cum particula per/ei quoq; a ſcripturis accõmode
tur.fidelis enim inquit deus per quẽ uocati eſtis.Et rurſus.Paulus apo= i.Ad cori 1
ſtolus ieſu criſti per uoluntatem dei.& alibi.Itaq; non eſt ſeruus ſed fili
us Paulus inquit.Si natura filius/et heres per deum.hec enim omnia ad Ad ephe 1
perſonam patris referuntur.et nemo adeo inſanit:ut propter particu
lam per/ad miniſtri locum patrẽ deducat.indifferẽter enim plerumq; Ad gala. 4
dictionibus abuſiõis modo diuina ſcriptura ita utitur:ut probe res grã=
des quantum poſſibile homini eſt/uerbis ſignificet.his illud adiungen=
dum eſt:qđ gloria domini uerbum obſcurat.nulla nãq; fere uerborum
uis tanta eſt:ut exquiſite ineffabilem dei gloriam poſſit exprimere. nõ
debemus igitur uerborũ humilitate turbari:cum ſciamus pieq; creda=
mus omne mentis acumen/in exponenda re diuina hebeſcere.

¶Quod filius uita ſecundum naturam eſt:atq; ideo non creatus
ſed ex ſubſtantia dei ac patris. Cap.VI

QVod factum eſt/in ipſo uita erat.Adhuc de uerbo dei uerba
exquiſitiſſime facit euangeliſta:ut cum omnia que illi natu
ra inſunt diligenter explanet/et hereticos deterreat/& re
cte credentes/non humana ſapientia nec eloquẽtie uiribus
ſed ſpiritus uirtute confirmet. Cum igitur creatorem oĩm
modo oſtenderit:qđ a non eſſe ad eſſe cuncta produxit/& ſine ipſo fa=
ctum eſt nihil.nunc qm̃ creatura durandi nullam uirtutem in ſe per na
turam continet:ſed ipſe cunctis quaſi cõmixtus uita eorũ ſit/ et in pro
pria nature conditione cõſeruat/idcirco clamat: quod factũ eſt/in ipſo
uita erat.non ſolum inquit per ipſum facta ſunt uniuerſa: ſed quecũq;
facta ſunt/unigenitus dei filius principium et ſubſiſtentia oĩm tam uiſi
bilium q̃ inuiſibiliũ in ipſis uita erat.Nam cum ipſe ſit per naturã uita:
tam eſſe q̃ uiuere & moueri rebus benigniſſime atq; uarie largitur/ nõ
diuiſibiliter aut commutabiliter in ſingula que natura differunt immiſ
ſus.ſed cum ipſe uita una ſit omnium/omnia penetrans:a ſingulis pro=
ut fieri poteſt ac decet recipitur.Ipſa uero creatura ineffabili ſapientia
et uirtute creatoris in ſeipſa uariatur atq; commutatur.Et quia quod a
nihilo productum eſt:corruptibile eſt / omniaq; orta in exitum feſti=
nant (ſola enim diuina natura abſq; principio et fine eſt) quaſi arte
quadam perpetuitatem rebus attribuit. Succeſſiones enim et muta=
tiones rerum in alterutras adinuenit: quibus ſingulas rerum ſpecies
perpetuas effecit.et hoc eſt etiam quod de plantis ſcribitur. Cuius ſe=
men in ſemetipſo ſit ſuper terram.et ineffabili creatoris uoluntate fi= Geneſis. 1
eri quotannis uidemus. Erat igitur in omnibus uita/ut dicitur. ¶Sed
quid ad hec inſania hereticorum dicet:cum ſpiritus ſancti euãgelicam
uocem audiat/quod in creatis omnibus uerbum dei quod in principio
eſt/uita erat? An etiam nunc non ex ſubſtãtia dei ac patris filium eſſe:
ſed factum atq; creatum affirmare audebit? Et quomodo non iniuria Per natu
imperitie crimine non condemnabitur? nam ſi uerbum dei ut per natu rã uita:i=
ram uita/participatione ſui uiuere omnibus prebet:alius certe eſt q̃ ea creata.

ſunt/que preſentia ſua uiuere creduntur. Qui uero alius q̄ creatura
naturaliter eſt:quomodo is qui ſuper omnia eſt deus nõ erit? Si uero et
creatum cõtendis/et uitam eſſe rerum non negas:qm̄ creaturarũ una
per te eſt/uitã etiam ipſe/ſui ipſius participatione habere ĩtelligetur.
Quod quoniam abſurdum eſt: neceſſe eſt ut participabilis dei filius/
alius natura q̄ participantia ſit.Non ergo creatus:ſed ut per naturã ui
ta in creaturis eſt.quod ex ſequẽtibus magis patebit.¶Nam ſi ex ſub= 2
i.Ad thi. ſtantia patris filius non eſt/ſed factus ut illi dicunt atq; creatus:quomo
6 do uniuerſa ipſe uiuificat? aut quomodo id Paulus quaſi precipuũ deo
attribuit/cum uiuificãtẽ ipſum appellet? Nam ſi cũ creatus filius ſit oĩa
uiuificat:ſeipſam creatura uiuificat.quare nihil precipuum ultra crea=
turam in deo erit.¶Creatura etiã deo ad uiuendum nequaq̄ egebit:cũ 3
non minus ſibi q̄ deus/ipſa per ſe uitã afferat.ſed indiget ſemper crea=
tura creatore.Non ergo collocãdus in creaturis filius dei: cũ per ſe uita
ſit/atq; etiã itelligat̃. ¶Preterea diuine admiratus nature dignitatẽ 4
Pſalmus. pſalmiſta canebat:qm̄ apud te fons uite. Si ergo filius cum ſit creatura
35 que facta ſunt uiuificat/et ut uiuificans ſecundum naturã uita eſt: fru=
ſtra quaſi precipuum ſoli deo fontem uite pſalmiſta attribuit. Siquidẽ
filius etiam qui ſecũdum ipſos creaturis connumeratur/ fons uite erit/
quia uiuificat.Sed fons uite/ſolus deus eſt. per naturam ergo filius uita
eſt/ut deus ex deo & uita ex uita.¶Ad hec ſi cum uita ſecundum natu 5
ram filius ſit/non ex ſubſtãtia dei ac patris/ut illi blaſphemãt/ſed crea
tura eſt:erit creaturarum natura uita/ etſi non actu/ attamen potẽtia.
Nam etſi nondũ omnis creatura uita eſt:quia tamen creatura quedam
uita eſt/non erit alienum a natura creature ut uita poſſit eſſe. Ita uitã
Ioannes. eſſe/deo et creature commune quoddã erit.Cur igitur fruſtra ſe iactat
14 filius/dicens:ego ſum uita? cũ potius dicẽdum eſſet/ego et uos uita ſu=
mus.Sed quoniam non ita/ſed quaſi proprium bonum ſibi uitam attri=
buit:manifeſtũ eſt quia non creaturis ſe cõnumerat/ſed nature dei pa=
tris coniungit/que ſola naturaliter uita eſt.¶Accedit quod participãs 6
uita:ipſum uita eſſe proprie non poteſt.aliud enim eſt a participãte/id
quod participatur.Si ergo creature participabilis filius eſt ut uita:erit
aliud a participantibus uita/participantia autem creature ſunt. Non
ergo ipſe creatus/nec ab alio uita indigens. deus ergo uiuificans et
conſubſtantialis patri concedetur.Hoc enim modo unum adorabimus 7
deum:nec alium colemus q̄ eum qui eſt.¶Preterea cum rerum omniũ
diligenter naturam cõſideramus:deum et creaturam et nihil ultra hec
aliud cõſpicimus.quicquid enĩ natura deus nõ eſt:id certe creatũ eſt.ac
rurſus quicq̄d creatura eſſe negat̃: id certe deus eſt. Qm̄ igitur opti
me iſta partiti ſumus:reſpõdeant queſo quomodo ut uita uiuificare po
terit filius/cum id nature diuine ſolummodo propriũ ſit? Si uero cum
creatus ſit/uita eſſe poteſt:predicabitur etiam de altero partitionis mẽ
bro uita/et erunt omnia ſecundũ naturã uita. Quid opus eſt ergo par
ticipatione filii;aut quid magis hac participatione creatura poſſidebit/

ſi per ſuã naturã uita eſt? eget aũt neceſſario participatione uite q̃ fi=
lius eſt/omnis creatura.Nihil ergo creatum/ ſed ſolus filius ſecũdũ na=
8 turam uita eſt : et pater conſubſtãtialis ſimiliter. ¶ Preterea cum filius
uita ſit:ut creatura eſt /aut nõ creatura ſed deus uerus.Si primum: fal
ſo illud ſibi dicitur/ego ſum panis uite qui de celo deſcendo/et mundo Ioannes.
uitam prebeo.habet enim per ſe creatura uitam: nec participare uita 6
opus eſt ei que uita eſt. Sin uero creatura non eſt:proprium id preter
creaturas bonum habebit/ut ſit ſecundum naturam uita. Creature au
9 tem proprium/uita indigere:cuius participatiõe uiuificetur. ¶ Ad hec
ſi cum ſecundum naturam uita filius ſit/creaturis cõnumeratur:quare
pſalmiſta quaſi ueſtimentum ueteraſcere celos aſſerit? cum de filio di= Pſalmus
cat/ tu autem idem ipſe es/et anni tui non deficient.Nam aut etiam ip 101
ſe quemadmodũ et nos deficiet et corrumpetur:et ita uita ipſe non eſt.
aut ſi creatura ut ipſe uita eſt:perpetua et incorruptibilis erit. Sed ipſe
quidem eodem ſe modo ſemper habet:creatura uero deficit.non eſt er
go creatus.ſed cum uita ſecundum naturam ſit:que uita indigent/cun
10 cta uiuificat. ¶ Accedit quod nihil ſeipſo participat. creatura uero oĩs
filio ut uita participat.nec ergo filius creatura:nec creatura uita eſt.
11 ¶ Poſtremo aliud eſt uiuificare aliud uiuificari:ſicut agere atq; pati/ui
uificat autem filius/ creatura autem uiuificatur. Aliud ergo filius eſt q̃
creatura. quoniam et quod facit et quod fit:idẽ eſſe non poteſt.

¶ Quod lux ſecundum naturam eſt filius:et ideo non creatus ex ſubſtantia dei ac patris. Cap. VII

ET uita erat lux hominũ. Et lux in tenebris lucet: et tenebre eam nõ cõprehenderũt.Fuit homo miſſus a deo:cui nomen erat Ioannes. Hic uenit in teſtimonium:ut teſtimoniũ perhiberet de lumine/ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux:ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine.Deum naturaliter et bonorum patris ſubſtantialium heredem:nobis etiam per hec filium euangeliſta demonſtrat.Dixit enim iam natura ipſum uitã eſſe/et omnia que creata ſunt:ab ipſo uiuificari et cõſeruari/cum in ipſo quicquid factum eſt/ uerbum erat uita.Verum qm̃ homo in terris rationale animal eſt / mẽtis et diſcipline capax et ſapiẽtia dei participãs: neceſſario rationis ac ſapientie humane largitorẽ filium his uerbis oſtẽdit/ut facilius deus pater omnia in omnibus per filiũ eſſe intelligatur. Vita quidem in iis que uita indigent. Lux uero rurſus ac uita: in iis que uita et luce indigent.ac ideo magna predicat uoce:et uita erat lux hominum.Ita qui uniuerſa uiuificat dei filius/qui in omnibus uita eſt: hic ipſe rationale quoq; illuminat animal.Et intelligẽdi uirium capacibus / intellectum largitur:ut undiq; uerum eſſe uideatur quod de creatura i.ad cori
dicitur/quid enim habes quod non accepiſti? nihil eni eſt quod a ſeipſa 4
creatura poſſideat:ſed tam eſſe q̃ eſſendi modum quẽdam/ largitione dei conſequitur ¶ Probe autem rurſus erat/de uita ſcribitur:ut undiq; uerbi eternitas/falſas hereticorum cogitationes qui ſcripturis omni

buſaperte repugnantes/ex nihilo filium dei productum confingunt/
Liber cyrilli qui theſaurus dicit quaſi acuta icidat ſecuris.Sed de uerbi eternitate et ĩ ſuperioribus bre=
uiter/et in libro quem theſaurum appellauimus:latius nobis cõſcriptũ
eſt.Quare quod propoſitum eſt/quodq; tam preſentibus q̃ futuris nõ
omnino inutile fore putamus:deo noſtrũ os aperiente dicamus. ¶Si de 1
us natura filius non eſt:nec ſubſtantie genitoris fructus.Si preterea nõ
lux ipſe uera ex uera effulſit luce/ſed quaſi deforis ut nõnulli affirmãt
productus/creaturis cõnumeratur:quomodo ipſe creaturas illumĩat/
et creature ab ipſo illuminantur? An non eſt aliud quod illuminat q̃ qđ
illuminatur? Ita prorſus arbitror.Nam ſi idem ſubſtantia et ratione eſ
ſe uiderẽť:quicqd ĩ altero eorũ ſeorſũ eſt / id etiã ĩ altero cõiũctũ repe
rieť.ita lux qdẽ erit/qđ luce indiget:& lux ipſa indifferenter et illũina
bit&illũinabiť.quã quidẽ rerũ cõfuſionẽ:nemo mentis cõpos uerã eſſe
cõcedet.Neceſſaria eni que dicta ſunt ratione diſſeparari demõſtrãť:
cum aliud natura ſit quod per ſe illumĩat q̃ illud quod illuminať. Qua
re cum lux uera ex uera luce filius effulſerit:non creaturis connumera
bitur/ſed patri conſubſtantialis iure credetur.Sed non eſt forſan diffi
cile que modo de uita dicta ſunt/quibus alia eſſe que uita participant q̃
uitam ipſam demonſtrabamus:de luce quoq; nunc dicere. Quare ne
uos deſidia ab utilitate legentium remouiſſe uideatur:breuiter ad hũc
locũ illa trãſferre conabimur.nã queadmodum uita aliud eſt q̃ uite ſu=
ſceptibilia:ſic que lux hominũ et eſt et dicitur/aliud eſt preter ea que
cum lucis ſuſceptibilia ſint/luce participant. quod ex ſequentibus ex=
planatius cõfirmať. ¶Nã ſi uerbũ ut natura lux ĩ creaturis ẽ/ participa 2
tiõe ſui ipſis illucẽs:aliud profecto natura eſt q̃ ea q̃ illuminanť.Cũ igiť
aliud q̃ creatura ſit:quomõ deus non erit? ¶Preterea ſi cũ lux natura 3
filius ſit & creaturas luce indigẽtes illuminet/ creatus eſt ut ipſi dicũt:
primũ quidẽ aliqd ipſũ eſſe intelligemus. deĩde qm̃ de nũero creatura
rũ ſit/quarũ natura eſt participatiõe lucis illũinari:erit ipſe ſuĩpſius re
ſpectu tam participans q̃ participatus.Quod quoniam penitus impoſ=
ſibile eſt:non creatum/ſed natura deum et lucem/uerbum dei confite
ri neceſſe eſt. ¶Ad hec ſi ex ſubſtantia dei patris filius non eſt/ ſed de 4
foris ut creatura factus:quomodo creaturas illuminat? Aut quid maius
in natura diuina/q̃ in re facta inueniemus? Aut quomodo Pſalmiſta de
Pſalmus. 35 deo canebat/in luce tua uidebimus lucem? Nam ſi cum creatura ſecun
dum eos filius ſit/omnia illuminat:non indigebit creatura luce creato=
ris.Hec abſurda omnino ſunt.Quare non eſt creatura filius: ſed deus
uerus et naturaliter lux/queadmodum et deus pater. ¶Accedit qđ ſi 5
Pſalmus 42 ſecundum illud/in luce tua uidebimus lucẽ/et emitte lucem tuam et ue
ritatem tuam/dei patris lux filius eſt/ et tamẽ creaturis cõnumeratur:
quid prohibebit omnia que creata ſunt / dei patris lucem appellari? Si
enim lux eſt filius cum creatura ſit:de omni profecto creatura cõmuni
ter lux predicari poterit Verum hoc falſum eſſe nemo negabit.ſoli eni=
filio id attribuitur ut dei patris lux et ſit & uocitetur.nõ eſt igitur crea=

tura filius/ſed deus de deo et lux de luce/que per ipſum creaturas illu=
6 minat. ¶ Preterea ſi et natura lux/et creatura filius eſt: quomõ lux eſt Ioannes.
et uocatur? cũ de baptiſta ſcriptum ſit/nõ erat ille lux.atqui tã bapti= 1
ſta q̃ cetere creature/natura lux merito poſſent appellari. quod enim
creature ut creatura conuenit:omnibus creaturis cõmune ſit neceſſe
eſt.ſed lucẽ fuiſſe Ioãnẽ negat᷑.Filius autẽ dei lux eſt.nequaq̃ ergo crea
7 turis cõnumerabit᷑. ¶ Ad hec ſi cũ creatura filius ſit/lux ẽ:omnis crea
tura lux eſſe poterit/etiam ſi nondũ actu lux ſit. Quod ſi lucem eſſe/
cõmune omnibus eſt:cur ſe fruſtra iactat filius dicens/ego ſum lux: cũ Ioannes.
potius dicendũ eſſet/ego et uos lux ſumus.Verum quoniam nõ ſic/ſed 8
ſeipſũ ſolummodo lucem appellat (id ſibi quaſi proprium bonum attri
buens:manifeſtum eſt quia ſe non creaturis cõnumerat/ſed nature pa
8 tris cõiungit que ſola lux naturaliter eſt. ¶ Accedit quod aliud eſt par=
ticipans q̃ participatũ.Quare quod lucẽ participat/illud proprie lux eſ
ſe non poteſt.participatur autem filius a creaturis ut lux. non eſt ergo
creatura: nec luce/ut ipſa indiget: ſed deus quo uniuerſa illuminãtur/
et de ſubſtantĩa patris non deforis.hoc enim modo unum adorabimus
9 deum:unam naturam eſſe lucem credẽtes. ¶ Preterea naturam rerũ
omnium conſiderantes:deum et creaturam/et nihil ultra hec aliud cõ=
ſpicimus.Cum ergo hec partitio rerum optima ſit:dicant queſo qui lõ=
ge a natura patris filium depellũt/quomodo ipſe ueluti lux illuminat:
cum id ſoli diuine nature conueniat. quod ſi filius creatura & lux eſt:
omnis creatura lux erit.Ita lux tam de deo q̃ de creaturis equaliter pre
dicabitur.quid opus eſt ergo participatiõe filii ut lucis:aut quid maius
ex hac participatione creatura conſequetur/cum et ipſa non aliter q̃ fi
lius lux eſſe uideatur? ſed indiget creatura luce:cum a ſeipſa non habe
at.quare filius qui natura lux eſt/et qui creaturas illumĩat: deus uerus
10 eſt non creatura. ¶ Ad hec filius qui natura lux eſt:aut creatura ſecun
dum rationem ſubſtantie ut ipſi contendunt eſt/aut non. Si primũ:fal
ſo illud ſibi dictum eſt/ ego lux in mundum ueni.habet enim mundus Ioannes.
lucem in ſe tãq̃ creatura.Quod autem lux eſt:luce participare non po 12
teſt.nõ enim erit lux quod luce participat.Sin uero filius creatura non i.ad cori.
eſt(lux enim ipſe eſt:creatura uero luce ſecundũ illud ĩdiget/ quid enĩ 4.
habes quod nõ accepiſti)neceſſario ipſe deus eſt.et propriũ hoc ſibi bo
num eſt:ut natura lux et ſit & uocitetur.Creatura uero luce indiget cũ
11 in propria natura lucẽ non habeat. ¶ Ad hec nihil ſeipſo participat.om
nis autem creatura filio ut luce participat.nec ergo filius creatura eſt/
12 nec creatura lux ¶ Poſtremo aliud eſt illumĩare aliud illuminari/ſicut
agere atq; pati:illuminat autem filius/creatura uero illuminatur. Ali=
ud ergo filius eſt q̃ creatura: qm̃ et quod facit/et quod fit/idem eſſe nõ
13 poſt ¶ Et lux in tenebris lucet:et tenebre eam non cõprehenderũt.Nõ
iniuria diuinus euangeliſta/quoniam non putauit illud ad confirmatio
nem recte ſententie omnibus ſufficere/quod uita erat lux hominũ:la=
tius modo eandem rem/multoq; latius exponit. Nam ne quis lucẽ qui=

dem eſſe uerbum dei putaret/ſed nō oībus ſed quibus uelit/quoſq; di
gnos iudicaret lucem largiri.cetera uero uniuerſa/uel a ſeipſis ſapere/
ratiocinariq; poſſe/uel quaſi minus id poſſit filius facere/a deo patre tā
tūmodo intelligendi uim rationalia cōſequi.ne igitur hec aliaq; huiuſ=
modi falſo quipiā putaret/ac ut omnes clare uideant non horū aut illo
rum ſed omnium ſimpliciter rationaliū lucē qua ſapiunt atq; intelligūt
filium dei eſſe/qui modo ineffabili participationis ut ſapientia & intel=
lectus quā lucē in ratiōalibus uocamus/ideo ſeipſum(ut ita dicā)immi=
ſcet/ut mentē habere poſſint que mentis ſuſceptibilia ſunt/ non enī id
aliter poſſent cōſequi.propter hec inquā omnia neceſſario ītulit/et lux
in tenebris lucet/et tenebre ipſam non comprehenderūt. ita quaſi ma
gna uoce clamat uitā nō ideo lucē hominū eſſe dictā/qa uiuēdi qſpiā di
ſciplina lucē a filio dei mereat̃:ſed ut oēs diſcāt/queādmodū i oī re crea
ta uerbū uita eſt omnia uiuificans q̄ uite ſuſceptibilia ſūt/ſic ī oībus q̄ ra
tiōis ſuſceptibilia ſūt ipſe lux eſt/que ratiōis participātia: idipſū qđ ſūt
ideſt rationalia facit.omnia enim in omnibus pater per filium in ſpiritu
eſt.Tenebras autē:naturā que illumiatione indiget appellauit/que uni
uerſaliter a nihilo ad eſſe producta eſt. Nā quoniā uerbum dei lucē ap=
pellauit:ut indigentē eo naturā aliā eſſe oſtendat/in cōtrariū uerſo ſer
mone tenebras eā appellauit.tenebre nāq; uere ſunt que lucē non ha=
bent.unde mea quidem ſententia/creaturarum naturam nihil in ſe pe
nitus per ſeipſam habere docuit.Sed tam totum(ut ita dicam) eſſe q̄ to
1. ad cori tum bene eſſe: a creatore ſuſcipiēs:merito poteſt audire/quid enim ha=
4 bes quod non accepiſti? Cum ergo lucē a deo cōſequatur:patet quia ex
ſeipſa non habet/quod aliūde accipit.Quod autem ex ſeipſo lucem nō
habet:id certe lucis contrarium eſt/et tenebrarum nomine non iniuria
uocitatur.nec ueriſimile ſolum/uerumetiam neceſſariū eſt:ut creatu=
ra tenebre/filius uero dei qui in tenebris lucet/lux et ſit et uideatur.Nā
ſi natura creaturarū filiū dei ut lucē accipit:non eſt dubium quin et ip=
ſa tanq̄ tenebre accipiat/et filius dei tanq̄ lux in tenebris in illa luceat/
q̄uis tenebre filium dei non cognouerunt.Hoc enim ut puto ſignificat:
et tenebre eam non comprehenderunt.Quāq̄ enī omnia uerbū dei il=
luminat q̄ naturam habent lucis ſuſceptibilem:ignoratur tamen a tene
bris.Ratiōalis enī creatura q̄ in terris eſt:creatore ignorato qui eſt fons
ſapiētie/ītellectus origo/prudētie radix/creaturas coluit.et tamen dei
miſericordia factum eſt:ut lucem ac intelligēdi uim productioni ſue ad
eſſe concurrentē/ſibiq; inſitam/non amiſerit.Hinc etiam notādum di=
ligentiſſime rurſus eſt:nulla ratione filiū dei creatū factūq; intelligi poſ
ſe/ſed longe a natura creature ſemotū/aliud eſſe penitus q̄ creaturā/
tantūq; abeſſe ut creatura ſit/ut queādmodum lux ad tenebras ſe ha=
bet/contraria enim tenebrarū eſt/ſic ultra omnem comparationē:na=
» turam creature/filius dei excedit.¶ Fuit homo miſſus a deo.Cum mul
ta iam de dei uerbo/quibus de natura dei patris filius oſtenditur nobis
euāgeliſta expoſuerit:nunc ad legentium fidem grauiſſimo teſte utit̃.

Nam quoniam per Moſem dictum diuinitus eſt/in trium ore aut duo= Deutero
rum omne uerbum ſtare:magne authoritatis ſibi teſtem adiungit.Hoc 19
enim putauit oportere ſibi ſoli mirabilia ultraq; hominem narranti: ſi=
dem auditorum exigere/ac quaſi debitam expoſcere.Sed cum ipſe te=
ſtetur quia in principio erat uerbum et deus erat uerbum/& erat in pri
cipio apud deū/et quia omnia per ipſum fctā ſunt/et quia erat in rebus
creatis ut uita/et quia uita lux erat hominum/quibus omnibus natura
deum/filium eſſe oſtendit: grauiſſimo baptiſte quoq; utitur teſtimo= Eſaias.
nio/ preparate uiam domini clamantis/rectas facite ſemitas dei noſtri. 40
Non enim poteſt deus non eſſe uerus:cui dominationis dignitas ſecun
dum naturam ineſt. Nam etſi multi gratia dii/ ſi multi domini nuncu=
pantur: unus tamen cum patre atq; ſpiritu/ filius uere deus eſt/ unus
uere dominus.Nec preter eum proprie atq; uere deus quiſq̄/aut domi=
nus eſt.unus enim Paulus īquit deus pater/et unus dn̄s Iheſus Chriſtus. 1.ad cori
Digna ergo ſanctorum uirorum dualitas cum propter authoritatem le 8
gis tum propter ſanctimoniam claritatemq; perſonarum/ſide auditorꝝ
oino eſt.laudibus deinde ſuis ſilētio traditis/ne quis dicat:tu de teipſo
loqueris/baptiſte laudes non omiſit.Sed a deo ipſum iuſſum fuiſſe/nec
ultro ad teſtandum acceſſiſſe/ſed diuine uolūtati miniſtraſſe affirmat.
fuit enim(inquit)homo miſſus a deo.Aduertendum certe diligenter ar
bitror:quomodo idonea/ſecura/tutaq; ac rerum nature accōmodata
utitur oratione.Nam cum de uerbo dei diceret: erat conſequenter ſub
iunxit. ut et eternitatem eius oſtenderet/et ultra omne temporis prin=
cipium eſſe creatorem/non creaturam eſſe ſignificaret.Quomodo enī
quod ſemper eſt:ad eſſe ex nihilo productū intelligetur? de beato uero
baptiſta/congrue nimium ut de mortali homine atq; creato/fuit/excla
mat.Nec iſto ſolo contentus:tutiſſime adiecit/homo/temeritatem nō=
nullorum euertens.Iam enim rumores fuerunt non natura hominem/
ſed de numero ſanctorum angelorum baptiſtam fuiſſe/ac humano cor
pore uſum predicaſſe:quod inde affirmabant quia dictum eſt.Ecce ego Malachi.
mitto angelum meum ante faciem tuā/qui preparabit uiam tuā āte te. 3
Ignorantes uidelicet nomen angeli miniſteriū magis q̄ ſubſtantiam ſi=
gnificare.Sic enim alium ſuper alium ad beatum Iob angelos cucurriſ= Iob.
ſe legimus:calamitates nouas ſibi atq; inauditas nunciantes. Beatus eti 1
am Paulus tale quid de ſanctis angelis determinat. Nōne inquit omnes Ad heb.
ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſteriū miſſi/propter eos qui heredi 1
tatem capiant ſalutis? Angelus igitur beatus baptiſta nuncupatus eſt:
non quia natura angelus eſſet/ſed quia ad nunciandum clamandumq;
uenit/preparādam eſſe domini uiam. A deo autem miſſus fuit:ne quid
deo qui miſit alienum nunciaſſe illum exiſtimes. uerum enim eſt teſti=
monium eius: qui que a deo didicit(id enim/a deo miſſum eſſe ſignifi=
cat)ea predicauit.Sic et paulus per Iheſum Chriſtum ſe miſſum eſſe af= Ad gala
firmans:non ab alio/ſed Iheſu Chriſto qui miſit reuelāte uirtutē ſe my 1
ſterii didiciſſe oſtendit.Sequitur enim omnino:ut qui ad predicandum

nũciãdũq; aliquid a deo miſſus eſt/is a deo ipſo que dicẽda ſunt didice-
rit. Erat autẽ (inquit) homini nomen Ioãnes. Nomine ipſo miſſum a deo
›› nũcium/ut magnã ſibi oratio fidẽ acquirat:notum facere uoluit. ſic enĩ
Lucas. angelus Gabriel qui corã deo ut ipſe dixit aſſiſtit/filiũ Z acharie annũ-
1 ciãs ceteris adiunxit/Ioannes dicens erit nomen eius. nec aliud ſcilicet
q̃ quod diuinitus accepit/naſcituro nomen puero indidit. quãto igit̃ ho
nore dignũ/ quãta pollere authoritate illũ arbitramur:qui uel anteq̃ in
utero cõciperet̃/nomẽ a deo conſecutus eſt. his de cauſis:noĩs modo ne
ceſſario meminit. Vez̧ qm̃ i teſtimoniũ miſſũ fuiſſe affirmauit/ac ut oẽs
p ipſũ crederẽt adiecit:illo temeritatis nõnulli proruperũt / ut obiicere
nõ dubitarẽt/cur ergo uniuerſi/diuinitus miſſo nõ crediderĩt̃ aut quõ
dei nũcius:oĩbus non pſuaſit̃ nõ culpa Ioannis ſed audiẽtiũ duritie id fa
ctũ ẽ. Nã qm̃ ſue poteſtatis eſt unuſquiſq;:prauitate animi multi qui Ioã
Ezechiel nẽ audierũt/nõ crediderũt. de quibus illud propheticũ dicendũ eſt. qui
3 ›› audit audiat:et qui nõ credit nõ credat. ¶ Hic uenit in teſtimoniũ ut te
›› ſtimoniũ perhiberet de lumine. Singularẽ atq; precipuã uirtutẽ iſta di-
ctio hic/ſignificare mihi uidet̃. Hic enĩ iqt/qui miſſus a deo fuit/qui ex-
cellentia ſue uirtutis cõmouit Iudeã/qui prophetarũ uoce uẽturus ſcri-
Eſaias. bebat̃. de quo Eſaias/uox clamãtis in deſerto:predixit. quẽ pſalmiſta lu
40 cernã Chriſto preparatã nominauit. hic inq̃ in teſtimoniũ uenit:ut teſti
Pſalmus moniũ perhiberet de lumine/de uerbo uidelicet ac filio dei. unũ enĩ uer
131 bũ dei:et ipſum ſolũmõ ſecũdũ naturã lumen eſſe oſtẽdit. Quõ igitur
ſi ipſum proprie lumẽ eſt:luminis autẽ particeps oĩs creatura/creatura
erit̃ aut quõ ſi oẽm creaturã excedit i actu lumẽ oẽs illuminãs/de lumi-
ne id eſt de deo patre genitus nõ eſt̃ q̃d ſi de deo genitus nõ factus eſt/
›› ſicuti certe eſt:quõ uere deus et patri conſubſtãtialis nõ eſt̃ ¶ Nõ erat
›› ille lux ſed ut teſtimoniũ perhiberet de lumine. Vrbes cõtempſit/& ere
mũ habitare uoluit diuinus ille baptiſta:tãtoq; uirtutũ excelluit nume-
ro/ut cum ad ſummã iam humane iuſticie perueniſſet/maximam de ſe
admirationem non iniuria hominibus cõcitauerit. Vnde factum eſt/ut
Lucas. nonnulli Chriſtum fuiſſe putauerĩt:ac ideo interrogatus etiã fuiſſe ſcri
3 bitur/an eſſet Chriſtus. Q̃d euãgeliſta nequaq̃ ignorãs:ut et hunc erro
Ioannes. rem radicitus euellat/& authoritatẽ eius quanta eſſet oſtendat/neceſ-
1 ſario ſubiunxit/non erat ille lux. quõ enĩ magnus ille non fuit/ aut quõ
authoritati eius credendum non erat:qui tanto cumulo uirtutis preful-
ſit/ut lux ipſa a nonnullis eſſe crederet̃ Non erat igitur inquit ille lux:
τοφωσ ſed ad teſtimoniũ lũis miſſus. luminis aũt/luciſq; nomẽ idcirco adiectio
ne ſẽp articuli protulit:ut unã eſſe natura uerã lucẽ oſtẽdat. Nã q̃uis &
Mathe. beatus ille baptiſta & uiri ſancti oẽs/lux eſſe a ſcriptura dicunt̃ (uos enĩ
5 lux mũdi eſtis/ ſaluator inquit. & de baptiſta rurſus ſcribitur: paraui lu
Pſalmus cernã Chriſto meo/& ille erat lucerna ardens & lucẽs) nõ ignoramus ta
131 mẽ unde grãm/largitionẽq; lũis cõſecuti ſunt. Nõ enĩ propria ſcĩ luce il-
Ioannes. lũinãt̃ nec propriũ lucerna poſſidet lumẽ:ſed illũiatione ueritatis ſplẽ-
5 dẽtes/q̃ſi lũiaria mũdi ſũt uite uerba retinẽtes. Vita uero cuius uerba re

tinētes lux efficiūtur:nulla profecto alia eſt/q̄ ille qui dicit/ ego ſum ui= Ioannes.
ta.uita igitur uere lux eſt:cuius participatiōe non conſecutione nature 14
cetera lux eſſe profecto uidentur.

¶ Quod lux uera filius eſt.Creatura uero non lux/ſed lucis particeps

33 ERat lux uera.Apertius modo uerā lucē:a creatu Cap.VIII
1 ris q̄ lux non ſunt euāgeliſta diſſeparat.¶ Illa enim natura
lux eſt:iſte per gratiā.iſte participant: illa participatur. in=
digēt iſte luce:illa indigentibus ſeipſam largitur.Nihil ergo
preter illā uera lux eſt:nec quicq̄ aliud propria uirtute atq;
natura fructū luminis edere poteſt.Sed quemadmodum ex nihilo pro=
ducta ſunt:ſic a tenebris ſplēdore ueri luminis accepto/ et participatio
ne illius illuſtrata/imitatione quadam in lucem tranſeūt.Ita dei quidē
uerbū ſubſtantialiter/non participatione que per gratiam fit/nec p ac=
cidens:lux ē.Creatura uero non ſic:ſed accipit quod non habet.Illumi=
natur ut tenebre:deforis gratiam acquirit/largitoris miſericordia hu=
iuſmodi dignitatē cōſequit᷑.Quare filius quidē dei/ lux uera eſt:crea=
tura uero eius illuminatione/per gratiā lux eſt.Cū igit᷑ tāta īter lucem
et lucē differentia ſit:quō non inſanire uidebūt᷑/qui parū ut mihi uide=
tur attēdētes/impie creatorē creaturis cōnumerāt᷑ p̄ſerti cū undiq; di
ligēter cōſiderāti/pietatis ueritas emergat: nullo uidelicet pacto crea=
2 turis filiū dei poſſe cōnūerari.quod ex ſequentibus latius patet ¶ Nā ſi Ad heb.
filius quia glorie dei patris ſplendor eſt/idcirco uera lux eſt:nō erit pro 1
fecto creatura.nā aliter creatura quoq;/gloria dei patris erit/poteritq;
3 illud eſſe ſcđm naturā quod dei filius eſt. ¶ Preterea ſi creatura/uera
poteſt lux eſſe:quāobrē id de ſolo filio dicit᷑/cū equaliter ſicut filius ue=
ra lux creatura poſſit appellari᷑ ſed proprie atq; uere ſubſtātia filii lux
4 eſt/creatura uero minime.quō igit᷑ creatura filius erit᷑ ¶ Ad hec per=
multum intereſſe neceſſe eſt īter uerā lucē & nō uerā. Aliud ergo eſt fi
5 lius dei qui uera lux eſt:aliud creatura. ¶ Accedit quod non poſſit red
di ratio quare filius dei illūinat oēm hoīem uenietē ī hūc mūdū: ſi crea=
tura quoq; lux uera eſt.fruſtra enī illuminari per filiū diceret᷑: ſi per ſe
ſubſtātialit᷑ lucē haberet. Sed filius quidem dei nos illūiat:nos autē ab
eo illūinamur. nō ſūt ergo ſcđm ſubſtātiā affinia filius dei & creatura:
6 queadmodū nec participans et participatū.¶ Adde qđ ſi uera lux etiā Pſalmus
creatura ſit:inanis quidē eſſet pſalmiſta dicens/ accedite ad eum et il= 33
luminamini.qđ enī uera lux eſt nūq̄ pticipatione alterius lux fiet: cum
ſplēdore alterius nō illuſtret᷑/ſed pfecte ſua natura luceat.Videmus au
tē falſū hoc eſſe.nō enī dubitamus luce hūanū genus egere: nec pſalmi
ſtā mētiri putamus/cū ad uerbū dei magna clamitet uoce. qm̄ tu illu=
minas lucernam meā domine/ deus meus illumina tenebras meas.Nō Pſalmus
ergo ſumus nos uera lux:ſed alieni naturaliter a uera luce/ qui filius 17
dei eſt/participatione illuſtramur. Quod ſi lucerna mens humana nū
cupata eſt:cum dicitur/ quoniam tu illuminas lucernā meam domine:
quomō erimus uera nos lux᷑ deforis enī:lucerne lumē cōcedit᷑.ſi etiam

tenebras nr̄as ſolus illuſtrat unigenitus:quō nō ſolus uera lux eſt / nos
uero tenebre? quod ſi ita eſt/ſicuti certe eſt:quomodo uerbum dei qui
creaturas tantū excedit/creatura erit? ❡ Ad hec ſi creatura/uera lux 7
eſſet/ac homo etiā qui creature non cōtenēda pars eſt: quibuſnā deus
Malachi. pater promiſit dicens/& orietur uobis timentibus nomen meum ſol iu
4 ſticie? Non enim illuſtrante ſole uera lux indiget.ſed ut uere indigenti
bus deus pater ſolē nobis ut pollicitus eſt dedit/quo illuminati ſumus.
aliud ergo natura uera lux eſt /que indigentes luce illuſtrat:aliud crea
tura/que illuſtratur.❡Preterea ſi creatura et nos ut creati lux uera ſu 8
Pſalmus mus:cur ad deum magna uoce ſancti cōclamant/emitte lucē tuā & ue=
42 ritatem tuā? Nam ſi non indiget illuminātē/creatura/ut uera lux:cur
fruſtra uocabāt nullo ad hoc indigentes? ſed nō fuerunt amētes ſanctiſ
ſimi illi uiri qui illuminari petebant/quibuſq; rurſus ipſe deus pater lu=
ce indigētibus filiū miſit.Nō eſt igiẗ creatura filius.❡Accedit quod ap 9
te uidemus creaturam luce īdigere.Nō eſt ergo ipſa/lux uera:ſed uni=
genitus filius qui eam illumiat/que per ſeipſam accedere ad lucē nō po
teſt.❡Ad hec cū uere ac naturaliter lux minime obtenebretur:ſi crea 10
tura etiā uera lux eſt:quāobrē de filio ſcribitur / et tenebre ipſum nō cō
2.ad cori prehenderunt? de hominibus autē apud Paulū dicit.in quibus deus hu
4 ius ſeculi/excecauit mētes infideliū.quibus ipſe quoq; ſaluator ait: do=
Ioannes. nec lucem habetis ambulate in luce/ne tenebre uos cōprehendāt. hec
12 dicta non eſſent:niſi tenebris humanum genus eſſet inuolutū.quō igiẗ
affinia ſūt natura unigenitus et creatura:cū unigenitus īmutabilis ſit/
creatura uero mutabilis? Nō eni natura inſitū habet lumē creatura:cū
poſſit a tenebris comprehendi.❡Preterea quomodo ſi lux uera homi= 11
Pſalmus nibus natura ineſt/ad deū clamamus:in lūie tuo uidebimus lumē? Lu=
35 men enim ipſum uerū:alio lumine illuminari non poteſt.Nō ſumus er=
go natura & ſubſtātia/filio dei coniuncti.❡Inſup hoc eſt iudiciū ī euā= 12
Ioannes. gelio inquit ſaluator:quia lux uenit in hūc mūdū/& homines dilexerūt
8 magis tenebras q̄ lucē.qđ dicitur:quia perperā operabanẗ. Omnis enī
Ioannes. qui praua facit:odit lucē.quō igitur ſi creatura etiā lux uera eſt:ad illu
3 minādū eā uenit filius dei/q̄ lucē odit? Aut quomodo ſi lux uera eſt:ad
lucem uenire negatur? cū que natura inſunt/una cū natura durent. q̄
uero uoluntate adhibenẗ:facilliē(mutata uoluntate)cōmuteẗ.rationa
lis enī hō nō uolūtate ſed natura eſt.quare dū homo ſit:id ſibi neceſſa=
rio inerit.prauus autē aut probus electione atq; iudicio eſt: ac ideo po=
teſtatis eius equaliter eſt utrū uelit ꝑponere.Si ergo creatura uere id ē
naturaliter atq; ſubſtātialiter lux ē:quō ad lucē nō uenit/aut quomodo
tenebras nō odit? Manifeſtū igiẗ ē:quia uere ac naturaliter ipſa lux nō
eſt/ſed poteſtate libertatis ſue:mō meliora mō peiora pſeqẗ. Aut igiẗ
ſupnaturalia bōa ineſſe naturaliter filio aptius negēt/ut tāq̄ maioris ī=
Pſalmus pietatis rei ab oibus audiāt/diſpdat dn̄s uniuerſa labia doloſa / & lin=
11 guā magniloquā. aut ſi firmiter credūt ſubſtātialiter filio ſupnaturalia
bona ineſſe/nolint ei creaturam ſecundū naturam coniungere.❡Ad 13

hec ſi creatura etiã uera lux eſt:quomodo ſaluator inquit/ ego ſum lux Ioannes.
mundi? Aut quomodo patiuntur:quaſi ueram/hanc uocem ſaluatoris 8
audire? Sed ueritas eſt ſaluator noſter/et falſa dicere non poteſt. Dicit
autem mundi ſe lucem eſſe.quare habitudine quadam ad ipſum/crea
14 tura et eſt & dicitur lux.Non ergo eiuſdem eſt cũ ipſo nature. ¶ Pre-
terea ſi cum lux uera filius ſit/etiam creatura ſimiliter eſt:quid reſpon
debimus Petro nobis ſcribẽti/uos aũt eſtis genus electũ/regale ſacerdo 1.Petri.
tium/gẽs ſancta/populus acquiſitionis/ut uirtutes eius annũcietis/qui 2
de tenebris uos uocauit in admirabile lumen ſuum.Si enim lux ipſi na-
turaliter ac uere ſumus:quomodo uocati quaſi a tenebris ad lucem ſu-
mus/qui nũq̃ in tenebris fuimus? Sumus autem uocati ad lucẽ.proprie
igitur atq; uere lux filius eſt/qui ad ſe uocat: creatura uero luce parti-
15 cipans/ſubſtantialiter illi nullo modo coniũgitur. ¶ Inſuper cũ pſalmi
ſta dicat/ ſignatum eſt ſuper nos lumẽ uultus tui dñe: quenã uultũ dei Pſalmus
patris intelligit/cuius lumen ſuper nos ſignatũ eſt? An patet omnibus 4
quia unigenitus dei filius/uultus patris appellat᷑/incõmutabilis illa ima
go.qui de ſe dicit/qui uidet me uidet patrem:is i nobis ſignatus eſt. Nã Ioannes.
cõformes ſibi nos faciens/et illuminationem ſui ſpiritus quaſi diuinam 14
imaginem in credẽtibus imprimẽs:deos/deiq; filios per gratiã reddit.
quomodo igitur in nobis ſignata lux eſt:ſi uera etiã nos lux ſumus? Nõ
16 enim in lumine lumen ſed in tenebris lucet. ¶ Ad hec lumen eſſe ortũ
iuſto apud pſalmiſtam canitur.Si ergo habenti atq; non indigenti ori- Pſalmus
tur:fruſtra id fit.ſin autẽ ut non habẽti:quod neceſſario reliquum eſt/ 95
ſolus unigenitus lux erit.q̃ uero luce participat creatura: idcirco quia
17 participat/cõſubſtãtialis eſſe filio dei nõ poteſt. ¶ Preterea apud eũdẽ
Pſalmiſtã canitur.non enim in gladio ſuo poſſederũt terrã: et brachiũ Pſalmus
eorum non ſaluauit eos:ſed dextera tua et brachium tuum et illumina 43
tio uultus tui.illuminationem certe uultus dei patris:hic rurſus nomiat
reuelationẽ filii per ſpiritum/& ductionem quaſi manu ad ſingulas res
factam. Sic enim ab auaritia Egyptiorum Iudeos liberauit. Cur ergo ſi
lux/natura creature inſita eſt:propria luce liberati non ſunt/ſed quaſi
carentes luĩe/non neceſſario illuminantur? ſed negari non poteſt/indi
gentibus dei filius illuxiſſe.ipſe igitur uera lux eſt:et per gratiam ab eo
18 creatura lucem conſequitur.quare illi cõſubſtantialis non eſt. ¶ Item Pſalmus
pſalmiſta:beatus ait populus qui ſcit iubilationem.in lumine uultus tui 88
ambulabũt.cur ergo in ſua luce non ambulãt:aut cur ab alio/lumẽ que
rentes uix ſalutẽ cõſequuntur? ſed neminem dubitaturũ puto:filiũ dei
creaturis illuminationem largiri.quã cũ acceperint:ſaluãtur. quõ ergo
19 eiuſdẽ erit ſubſtãtie unigenitus & q̃ ab eo facta ſunt? ¶ Miſit preterea Pſalmus
in tenebris lumẽ rectis ait. Quomodo autẽ rectus homo i tenebris eſt: 111
ſi queadmodũ filius ita etiã lux creatura/uera eſt? Si uero rectis lumen
quaſi nõ habẽtibus mittit᷑:quid opus nobis pluribus uerbis ẽ? cũ ipſa re
rũ natura magna clamitet uoce/nec perfectũ et ĩpfectũ ſecũdum natu
rã/nec ĩdigẽs atq; propter plẽitudine ſuã largiẽs/eiuſdẽ eſſe ſubſtãtie.

Ezaias. ❡Illuminare inquit illuminare Hieruſalem:uenit enim lux tua/et glo 20
60 ria domini ſuper te orta eſt.ſed ſi creaturarũ natura per ſeipſam id eſt
natura ſui ut unigenitus/lux uera eſt:quid opus eſt ut lumen accedat
quo hieruſalem illuminetur? ſed illuminatur per gratiam. qui ergo eã
illuminat:is ſolus lux uera eſt/atq; ideo ſuper eam eſt natura atq; ſub=
Ezaias. ſtantia. ❡Ecce dedi te inquit in teſtamentum generis/in lucem gẽtiũ. 21
42 Quomodo igitur ratiõalis hec & mortalis natura ſi ipſa uera lux eſt lu
mine ita indiguit/ut nunc tãq̃ non habenti ſuum deus filium ei prebue
Eſaias. rit? ❡Et nũc inquit domus iacob uenite ãbulemus in luĩe domini.qua= 22
2 re ſuo lumĩe non ambulant/ſed unigeniti luce tanq̃ luĩe carentes profi
Ioannes. ciſcuntur? ❡Ego ſum lux mundi ſaluator inquit:qui me ſequitur non 23
8 ambulabit in tenebris/ſed habebit lumen uite.Cur etiam creatura ſi ip
ſa quoq; uere lux eſt:huiuſmodi uocẽ emittere nõ poteſt? ipſa ergo quo
niam dicere ſimilia horreat:nullã aliam preter filium ueram eſſe lucem
Ioannes. aptiſſime clamitat. ❡Quouſq; lucẽ habetis ſaluator ĩquit:credite in lu 24
12 cem ut filii lucis ſitis.An futurum erat ſi non crederent:ut natura inſi=
tã lucem amitterent? Et quonam pacto id fieri unq̃ poſſet? Priuationes
enim ex deſidia in iis rebus fieri nequeũt/que ita ſubſtãtialiter inſũt/
ut abeſſe non poſſint abſq; ſubiecti corruptione:ſed in iis que uolunta=
te acquiruntur/& que corrupta ſubſtantiam nõ corrumpunt.ut uerbi
cauſa:ratiõalis homo natura eſt/electiõe gubernator/eger ꝑ accidens.
irrationalis igitur nullo fieri caſu unq̃ poterit. gubernãdi autẽ peritiã
deſidia facile amittet: & egrotationis accidens curatione depellet. ita
que ſubſtantialiter radices in natura egerunt:abſq; ſubiecti corruptio
ne non corrumpuntur.Quomodo igitur qui credere in lucem recuſãt:
lucem amittunt/ſi lux ipſi uere id eſt ſubſtantialiter ſunt? Aut quomo
do lucis filii fiunt credentes? Nam ſi ipſi lux ſunt:ſui ipſorum filii efficiẽ
tur.Quid erit ergo ꝑmiũ fidei? Nullum profecto.Sui enim ipſorum fi=
lii:etiam fidem recuſantes poterunt eſſe.Solum ergo dei uerbũ/lucem
ueram dicemus:creaturam uero longe alterius nature confitebimur.
Ioannes: ❡Similiter ex illo euangelico ratiocinari licet.adhuc modico tempore 25
12 lumen in uobis eſt.ambulate dum lucem habetis:ut nõ tenebre uos cõ
prehẽdãt.lux enim uera & naturaliter nunq̃ a tenebris cõprehendetur
1.Ioan. ❡Et ex illo apud Ioannem in epiſtola.qui dicit ſe eſſe in lumine: ſi fra= 26
2 trem ſuũ oderit/adhuc in tenebris eſt. Electiõe igitur luci adheremus:
et uolũtate magis q̃ ſubſtãtia/lumen rationalis accipit creatura.❡Qđ 27
ita eſſe oſtenditur.quia cum fratrem odio perſequeris: adhuc in tene=
bris es.unigenitus autẽ:non electione ſed ſecundum ſubſtantiam lux
1.Ioan. dicit᷑/quare ſup oẽm creaturã eſſe demõſtrat᷑. ❡Poſtremo qui fratrẽ 28
2 diligit ſuũ:is in luce(inquit)manet/ita charitas lucẽ creature accõmo=
dat.lux autẽ:unigenitus eſt. Quare lõge aliud eſt: q̃ ea in quibus pro=
pter charitatem inhabitat.

❡Quod non ante corpus/anima hominis:nec propter preceden tia peccata ĩ corpus delabitur/ut nõnulli falſo ꝑdicãt. Cap. IX

Cap. I

QVe illuminat omnē hominem uenientem in hunc mundū.
» In mundo erat. Rectiſſime atq; tutiſſime beatus euāgeliſta
» nō ſolū ipſam uerā lucem/unigenitū nobis eſſe declarauit:
ſed ſtatim demōſtrationem quoq; adiunxit. illam (clamās) Cauilla-
ueram lucem affirmo: que illuminat omnē hominē ueniētē tio.
in hūc mūdū. ¶ Nōne igit᷑ dicet quiſpiā qui ſcripturarū peritiā habeat: Actus.
etiā āgeli mētē hūanā illūināt? Per quē ergo cornelius didicit baptiſari 10
ſe oportere: ſi ſalutē uellet acqrere? Manue uero ille: nōne uoce āgeli fu Iudicum
tura docebat᷑? Sed Zacharias quoq; propheta nō celauit id: dicēs/ et di 13
xit āgelus qui loq᷑ in me/ego hec ſibi oſtēdā. Deide cognitionē rerū oc Zacha.
cultarū ab āgelis i animū ſuū iſūdi oſtēdēs: ecce (inqt) āgelus q loqbat᷑ 1
in me ſtabat/& alius āgelus igrediebat᷑ i occurſū eius/& dixit ad eū: cur Zachar.
re et loqre ad puerū iſtū dicens. abſq; muro hitabit᷑ Hieruſalē p multitu 2
die hoīm & iumētorū. Similit᷑ etiā Daniel: ab āgelo uiſionū ſignificatiōes Daniel
diſcebat. Dicit eni. et factū eſt cū uiderē ego daniel uiſionē/& quererē 8
intelligētiā: ecce ſtetit in cōſpectu meo quaſi ſpecies uiri/& audiui uocē
uiri interrogātis/& uocauit & dixit. Gabriel fac intelligere iſtū uiſionē.
Nec ſolū angeli: uerūetiā hō hominē illuminat. probus eni eunuchus il- Actus.
le prophetiā de domino nō intelligens: a Philippo didicit. Et doctores tā 8
fidei/ q̄ diſciplie uite/inumeri pene fuerūt: qbus orbis terrarū iſtitutus
eſt. Sed cur hec tā multa nobis cōgerūt᷑: cū diuia poſſit hoc authoritate
cōprobari? uos eni ait ſaluator apoſtolis dicēs/lux mūdi eſtis. ¶ Ad hec Matheus
reſpōdētes dicimus/nihil eſſe i creaturis qđ ſimplex ſit atq; icōpoſitū: 5
ſed oia cōpoſitiōe certa cōſtare. Queadmodū igit᷑ creatura q̄ doctiorē Dilutio.
ſapiētioreq; aliū reddit: nō eſt ipſa ſapiētia/ſed ſapiētie q̄ ieſt ſibi mini-
ſtra/i ſapiētia eni ſapiēs ſapit. et qui alios docet: nō eſt ipſa doctria/ſed
doctrie miniſter p quā doctus eſt. ſic qui alios illūinat: nō ē ipe proprie
lux/ſed lumis qđ i eo ē miniſter/i alios p doctrinā ipſū diffūdēs cōmūeq;
faciēs qđ accepat bonū. Idcirco ad apoſtolos dictū eſt: gratis accepiſtis/ Matheus
gratis date. quicquid eni habuerūt: diuinitus illud cōſecuti fuerūt. Nul 10
la eni creatura proprio quodā bono gloriari poteſt: nec ſanctorū quidē
angelorū natura. ſed omnia a deo a non eſſe ad eſſe uocata: nō aliunde
quoq; q̄ a deo naturā qua bene ſunt conſequunt᷑. cū nihil i creatura ſub
ſtātialiter ſit: qđ a creatore/dono nō defluat/ quodq; i creatoris gratia
radicē nō habeat. Cū igitur in cōpoſitione omnis creatura inueniatur:
nulla lux in ea eſt proprie atq; ſimpliciter/ id eſt ſine aliqua compoſi-
tione. ſed participatiōe lucē habet: non aliter q̄ alia bona etiā lucē a deo
accipiēs. lux aūt uera eſt: q̄ illumiat nō illuminata. ea unigenitus eſt dei
filius qui natura ſimplex eſt: ideſt lōge ab omni cōpoſitione ut deus cō-
ſtitutus. ¶ Sed obiiciet quiſpiā. ſi ſancti nō ſūt lux ſecūdū naturā: quā- Obiectio
obrem nō luminis participes ſed lumē ſaluator eos appellauit? Aut quō
nō eiuſdē nature cū eo eſt creatura: ſi lux/ queadmodū ipſe/nūcupat᷑? Mathe.
Vos eni inquit eſtis lux mundi. ¶ Sed non uident qui hec aduerſus ſe- 5
ipſos excogitant: quod etiam dii et filii dei apud ſcripturas/ omnes Solutio.

Pſalmus 81 appellantur/ſecundũ illud.ego dixi dii eſtis:et filii excelſi omnes.nega bimus ne igit᷑ propter hec uerba id quod ſumus᷑ et deos et filios dei ita nos putabimus:ut uerbo et uere filio dei a deitate coniunctioneq; patris depulſo/loco illius patri aſſidere uelimus /et gratiam qua honorati ſumus i filios adoptati:in materiam impietatis uertemus᷑ Procul abſit a nobis hec cogitatio.filium enim dei uere deum colimus:et nos ita cognoſcimus/ut adoptione filios et deos non natura ſed gratia factos nõ ignoremus.Sic igit᷑ etiam lucem eſſe ſanctos fatemur:& illud addimus qđ rationalis quidẽ creatura omnis illuminata illuminat/traditioneq; a mente ſua in mentem alterius doctrinam traſſundit. Quam quidẽ illuminationẽ: diſcendi uim potius q̃ reuelationem nominamus. Dei autem uerbum omnem hominẽ uenientem in hunc mundum non docendo ut homines aut forſan angeli: ſed potius creando ut deus / unicuiq; ſemen ſapientie id eſt pietatis atq; intelligendi radices inſerit. Et hoc modo rationalem efficit creaturam:nature ſue participem faciens/et ineffabilis ſui ſplẽdoris quaſi lucidos uapores eo modo quẽ ſolus nouit/ in mẽtem hominis immittens. propterea noſter pater Adam non tempore (queadmodũ nos)prudentiam didicit:ſed ſtatim a ſui creatione perfecte ſapiens fuit/datum ſibi diuinitus lumen adhuc cõſeruans/natureq; dignitatem integram retinẽs.filius igitur dei creatiue (ut ita dicam)illuminat:lux enim/ipſe uere eſt.creatura uero participatione luminis ſplendet:atq; ideo etiam ipſa lux appellatur/ ſuper naturam ſuã glorificantis dei gratia & uariis donorum honoribus coronantis aſcendens:ita ut in mediũ prodire tanq̃ ſummis coronati honoribus magnifice poſſimus.Quare magna uoce gratias agẽtes:illud dicamus.Benedic anima mea dominum:& noli obliuiſci omnes retributiones eius.qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis:qui ſanat omnes iſirmitates tuas.qui redimit de interitu uitam tuam:qui coronat te in miſericordia & miſerationibus/qui replet in bonis deſiderium tuum.miſericors enĩ uere dominus eſt/qui creaturam paruã atq; abiectã ſecundum naturam: magnã atq; mirabilem ſua efficit bonitate.qui etiam nos bonis abunde atq; cumuloſe ſuis decorauit:adeo ut etiam deos et lucẽ nominet. Deĩde quoniam dixit:que illuminat omnem hominẽ uenientẽ in hunc mũdum/quoniam uocabulum hoc uenientem/tam homini q̃ luci/grece liĝue conſuetudine accõmodari poteſt:ne ambiguum fieret/utrum uenientem hominẽ in mundum illuminet/accuratiſſime quaſi ſua exponens uerba:de luce ſubiicit/quia ipſa in mundo erat.Ita uenientem in hunc mundum non lucem ſed hominẽ intelligamus:qui a nihilo ad eſſe producitur.locus enim quaſi quidã creaturarũ cõfingitur ipſum nihil: a quo modo quodam profecte/locum ut ita dicã eſſendi acquirunt. Accõmodatius ergo atq; decentius de natura hominis dici poteſt: quod a primo ſtatim creationis tempore illuminata/una cum eſſe uim etiã intelligendi ab unigenita luce que in mundo eſt adipiſcitur. q̃ ineffabili dignitatis uirtute omnia replet:cum angelis eſt in celo/nõ derelinquit

(Pſalmus 102 in margin beside "dic anima mea dominum")

terreſtres/inferis adeſt/nihil penitus ſui unq̃ uacuũ deſerit. Cuius rei
miraculo commotus pſalmiſta:nõ dubitauit clamare.quo ibo a ſpiritu Pſalmus
tuo:et quo a facie tua fugiam? Si aſcendero in celum:tu illic es.ſi deſcẽ= 138
dero ad infernũ:ades.Si ſumpſero pennas meas diluculo et habitauero
in extremis maris: etenim illuc manus tua deducet me/ et tenebit me
dextera tua.Omnia enim loca & omnem creaturã diuina profecto ma
nus tenet:continens conſeruanſq; in eſſe que facta ſunt/uitam infũdẽs
iis que uita indigent/et intellectualem lucem ſuſceptibilibus imittens.
nec in loco eſt:nec tranſeundi tranſgrediẽdiq; motum patitur.Corpo=
rum enĩ hec proprietas eſt:deus autẽ omnia(ut diximus)replet. ¶Sed Obiectio
quid dices quiſpiã obiiciet:cũ ipſe ſaluator dixiſſe inueniatur.Ego lux i Ioannes.
mundum ueni.cũ etiã pſalmiſta orat dicens:emitte lucẽ tuam & uerita 12
tem tuã.manifeſte nanq; ueniſſe in hunc ſe mundum filius dicit:quare Pſalmus
non erat in hoc mundo anteq̃ ueniſſet.mitti etiam orat propheta non 42
eum qui aderat:ſed eum profecto qui aberat. ¶Nos autem idoneo hic Solutio
uſum uerbo/&commode locutum euangeliſtam aſſerimus:cum filium
dei naturaliter uitam/ſubſtãtialiter lucem/nõ circũſcriptibilem loco/
non menſurabilem ſpaciis/nulla quantitate retentum/non tranſeuntẽ
de loco in locum/ſed ubiq; ſemper preſentem: in mũdo eſſe affirmaue
rit.Veniſſe igitur in mundum/quis in eo preſens ſemper ſit:dicitur in=
carnationis myſterio.uiſus enim eſt in terra/et ueluti homo cum homi Baruch
nibus conuerſatus eſt:manifeſtiorẽ nobis preſentiam ſuam in mũdo ef 3
ficiens.Nam qui olim ſolo intellectu adeſſe uidebatur:ipſis poſtea cor=
poreis oculis cernebatur/rudiorem(ut ſic dixerim)pietatis cognitionẽ
ſenſibiliter nobis immittẽs/& ſignis atq; miraculis cognitus.et hoc mo=
do ipſum ad illuminandum mundum emitti:propheta orabat. Ad hec
illud etiam dicendum cenſeo:quod multo uelocior mẽs q̃ oratio eſt/et
ingenii motus:lingua multo acutior. Quare quantũ humanis uiribus
licet:ingenii acumine ſublimitatem diuinarum rerum ſpeculemur.lo=
quamur autem oratione hominum:quoniam aliter q̃ cogitamus/nullo
modo efferre poſſumus. ac quoniam lingua lõge abeſt ad exprimendã
ueritatem:Paulum imitemur/ qui cũ fuerit myſteriorum ſaluatoris re
ceptaculum:uerbum a deo petebat in apertione oris ſui.Nihil ergo di Ad coloſ.
gnitati unigeniti detrahit noſtre orationis anguſtia: ſed intelliguntur 4
quidem omnia que de ipſo dicuntur decenter/uerbis autem tam ab ip
ſo ſaluatore ad nos q̃ a ſanctis de ipſo iuxta humane nature menſuram
humilius proferuntur. ¶Verum quoniam non lucem uenire in mũdũ
ſed hominem/intelligendum eſſe aſſeruimus:non grauabimur friuo=
las cordis hominum cogitationes refutare.Hac enim authoritate ſcri= Hereti=
pture nonnulli non ab ore domini ſed a corde ſuo eructãtes/ ſic abutũ corum ĩ=
tur: ut ante corpora humana in beata uita fuiſſe animas in celo con= pietas.
tendant.& has q̃uis perfectiore bono fruebantur:tamẽ ſaturitate me=
lioris ſtatus/turpi cogitatione ac alterius uite cupiditate/ad peiora eſ=
ſe delapſas.Depulit enim eas id ipſum moleſte ferens creator:& corpo

ribus quaſi in quadam ſpelunca uel carcere incluſit/ut inflammate cu=
piditates earum extinguerentur.uoluit enim(aiunt)creator/ut peri=
culo anime diſcerent:q̄ amarũ ſit quantiq; doloris plenum/bonum con
tēnere ac ad peiora declinare. ¶ Hec partim hinc(ut diximus) confir= 2
mare conantur:quia omnē hominē uenientē in hũc mundum illumina
ri dictũ eſt. ¶ Partim alios quoq; locos ſcripturarũ male intelligētes ad 3
Pſalmus ducũt:ac maxime illũ. Priuſq̄ hũiliarer ego deliqui.Ecce inquiut anteq̄
118 humiliatus ſit/id eſt anteq̄ corpori animus connexus fuerit: deliquiſſe
fatetur/atq; ideo iure humiliatum fuiſſe mortali corpore coniunctum.
Mortale nāq;/corpus eſt:imo uero mors ipſa/ut paulus oſtendit dicēs.
Ad roma 7. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Si ergo inquiunt deprimi=
tur anima humiliorq; fit/in mundum ueniens:quia deliquit anteq̄ de=
primeret & corpori coniungeretur:patet ipſam ante corpus profecto
eſſe. ¶ Preterea ſi in mundũ hunc aliunde uenit:fuit ergo anteq̄ corpo 4
ri cōnecteretur. Hec aduerſus uera eccleſie dogmata dicentes/ac ſim=
Hieremi 23 pliciores huiuſmodi nugis decipientes:uere ita increpabuntur. Ve qui
prophetatis a corde ueſtro. Prodigia enī quedā quaſi prophetias a cor=
de ſuo fingentes:diuine ſpiritaliq; apponũt doctrine/ nō animaduertē
tes ad q̄tā hi ſui conatus impietatem erũpũt. Cuius opinionis falſitatē:
Confutatio dicte ĩpietatis. modo redarguere tēpus eſt. ¶ Si ergo ante corpora hominũ anime fue 1
runt/& quadā inclinatione ad malũ (ut ipſi dicũt) loco ſupplicii corpori
bus cōnectuntur:quomodo uenientes in hũc mundũ illuminari dicun=
tur? Illuminatio enim maiorem afferre gratiā uidetur:et honoris certe
non ſupplicii eſt. non punitur autem qui honoratur:nec cruciatibus ue
xatur qui lumine diuino participat. Quare certũ eſt non puniri conne
xu corporis animā:q̄ in ipſo corpore honoratur. ¶ Accedit quod falſũ 2
omnino eſſet illuminari animā in hunc mundũ uenientē: ſi quidē mēs
atq; integer intellectus antea fuit. Si enim dum in corpus ueniat/illumi
natur:neceſſe eſt anteq̄ ueniat/lumine carere. Quomodo ergo intelle
ctus integer ac purus erit:ſi tunc tandē illuminari cepit/quando in hũc
mundum et in molem carnis deſcendit? ¶ Preterea ſi ante corpus ani= 3
ma fuit: & ſicuti mens pura et intellectus integer/ipſi bono cōiunctior
erat/ſed prauitate cupiditateq; peiorum ad terrena depreſſa eſt: quo
modo non magna ſibi iniuria fit/que modo in hoc corpore depreſſa:re
cte uiuere ac nō peccare iubetur? cũ tũc potius oportuiſſet/ quādo nō=
dum corpori alligata longius ab omni aberat perturbatione. Non po=
tuerunt profecto dicere aut oportunitatem admonende anime ignotā
deo fuiſſe:aut iniurioſe ab eo tractatam/qui peccare non poteſt. Opor
tune igitur atq; iuſte nō peccare in hac carne iubemur: quoniam eo ce
pimus eſſe tempore quo una cũ corpore in hũc mũdũ uenimus/ac qua
ſi a loco quodam/a nihilo ad eſſe peruenimus. ¶ Preterea libenter ab 4
eis quererem quam uériſimilitudinem oratio habeat:cum dicant pro=
pter delicta que prius anima commiſerat/in corpus eam intrudi/ut re
rum experientia/cupiditatis ſue turpitudinem diſcat. Quomodo non

erubeſcunt hec dicere? liberanda enim potius a prauis cogitationibus
fuiſſe uidet̃: q̃ in profundum turpiſſimarum uoluptatum detrudẽda.
5 Nõ enim hic/ ſed ille modus curare eam potuiſſet. ¶ Q̃d ſi ut corporis
uoluptatibus frueretur ac eo modo magis egrotaret/ ĩ corpus detruſa
eſt: tam ignorãtie q̃ iniurie crimine medicus iure accuſari poterit/ qui
ea ratione ſanari egram poſſe putauit ſi in maiora pluraq; delicta per
6 iniuriam ab eo depelleretur. ¶ Sin autem ut delinquendi finem face=
ret: quomõ ab ultima profunditate miſerie ac cupiditatis emerſuram
potius putauit/ q̃ in ipſo malorum principio/ quando peccati fomite id
eſt corpore carebat/ parua caſtigatiõe ſuum ſtatum retẽturam? ¶ Ad
7 hec ſi ãte corpus deliquit anima/ et ut penas lueret corpori cõiũcta eſt:
oporteret certe credẽtes qui fide a peccatis liberati ſunt/ a ſupplicio ſta
tim id eſt a corpore liberari. Quomodo enĩ (dic queſo) remiſſionẽ pec
catorum penitus conſecuta eſſe anima intelligeretur: cum adhuc pro=
pter peccatum in corpore incluſa teneatur? Videmus autẽ multo ſecus
fieri. non modo enim ilico fideles a corporibus non euolant: uerumeti=
am reſurrectionis profeſſiõe ac fide immortaliter ſe uicturas cũ corpo=
ribus credunt. Non ergo ad cruciatum corpus animo coniungitur/ pre
ſertim cũ ita diuinitus honoratum ſit: ut et ſaluatoris reuicturũ omni=
8 potẽtie atteſtetur/ et uitam ſit immortalem habiturum. ¶ Adde quod Leuitic.
morte maiora delicta ſecũdũ legẽ plectuntur: cum qui leuius peccarũt/ 20
uiuere permittantur. Qui autem omnino innocentes uidẽtur: premiis
etiã quaſi quibuſdã ad uiuendum inuitamentis afficiantur. Oportebat
autem ſi ut cõmiſſorum penas lueret/ corpori anima coniuncta eſt: ſce=
leſtos homines ad uiuendũ potius ĩuitari ut magis mole corporis uexa=
rentur. Innocentes uero contra citius ab hoc corpore/ id eſt a ſupplicio
liberari. Sed iure lex homicidam ceteroſq; huiuſmodi mori iuſſit: iu=
ſtos autẽ honoribus decorari. Falſo ergo dicitur: ſupplicii cauſa corpori
9 bus animas annecti. ¶ Inſuper dicant queſo ſi ad ſuppliciũ corpus ani=
me connectitur: quid boni nobis deſtructa morte ac immortalitate cor
pori p̃ reſurrectionẽ donata/ ſaluator cõtulit? Corruptioni potius p̃pe=
tue corporis / terminũ ſupplicio imponẽti: q̃ domino noſtro Iheſu chri=
ſto (quẽ credimus corporibus reſurrectionẽ donaſſe) gratias agere de=
beremus. non autẽ ita eccleſia facit: ſed chriſto gratias agit / ſaluatorẽ
re ipſa exiſtimans quia nos a morte liberauit. non ergo ad ſuppliciũ ani
10 mis corpora data ſunt. ¶ Nam ſi ſic eſſet: maiora nobis ĩferret mala re=
ſurrectio/ perpetuo miſeras corporibus animas includens/ & unde per
mortem euaſerunt eo repellens. nihil autem mali: ſed ad renouationẽ
nature a chriſto pro ſingulari dono data eſt. nõ ergo ad penam animis
11 corpora data ſunt. ¶ Preterea ſingulare nobis quidam propheta gau= Eſaias.
dium annuncians: reſurgent clamabat mortui/ & ſuſcitabuntur qui ſũt 26
in monumentis/ et omnes qui in terra ſunt exultabunt. magna potius
afficientur meſticia dicendum erat/ rurſus in corpora redeuntes. Aut
ſi uera humanũ genus afficere leticia uolebat: non reſurrecturos mor=

tuos/ſed perpetue naturã carnis datã eſſe corruptioni affirmaſſet. Cũ
uero diuino inflatus ſpiritu/carnis reſurrectionem ad gaudium annũ
ciet:non ſumus ad ſupplicium corpori ãnexi/cuius immortalitate leta=
Geneſis. ri exultariq; iubemur. ¶ Accedit quod deus cũ beatum Abraam bene= 12
15 diceret:quaſi ſtellas celi inumerabiles fore ſuos pollicetur. Quare ſi ad
corpus ceu ad ſupplicium anima introducitur:dãnatarũ diuinitus ani=
marum turbam et quaſi fugitiuarum a bono/malignitatiſq; ſeruum ac
maledictionis potius q̃ benedictionis ſemen pollicetur.ſed re ipſa bene
dictus a deo Abraã fuit.Omni ergo culpa/corporis atq; animi caret cõ=
iunctio. ¶ Similiter diuinus ille uir Moſes cum non iniuria multitudinẽ 13
Deutero Iudeorũ admiratus eſſet:ecce nãq; inquit/multitudine ueluti ſtelle celi
1 hodie eſtis.adiecit orans.dominus deus patrum ueſtrorũ addat ad hũc
numerum multa milia.que res/ſi anime lapſe in corpore puniuntur:nõ
optanda ſed repellẽda potius oratione interceſſioneq; Moſi ad deũ fu=
it.ſed fuit optanda:non enim inanem quẽdã hominem fuiſſe Moſem di
cemus.falſo igitur et a ſeipſis non a ſcripturis:nequam homines/huiuſ=
modi falſitates excogitant. ¶ Preterea non ignoramus nihil concedi a 14
Iacobus. deo male petentibus. Petitis enim inquit et non accipitis:quia male pe=
4 titis.Si ergo anime (ut illi dicerent) incarnatio/ad luẽdas penas datur:
1.Regũ. non parũ Anna Phanuelis filia peccauit/longa oratione a deo filiũ po=
1 ſtulans.anime nãq; lapſum primo:deinde punitionẽ poſcebat.et ſi mu=
lier quaſi homo errauit:quomodo deũ exorauit? Non enim poterat fe
mina in utero concipere:niſi anima in celis deliquiſſet.ut propter deli=
ctũ/uterũ mulieris ingreſſa:corpus aſſumeret.Sed exoratus fuerat de
us:quia bene illa petiit.non ergo carni coniũgũr? quia peccauerimus an=
4.Regũ tea/quippe qui ante corpus non fuimus. ¶ Ad hec ſi gratia ſupplicii cor 15
20 pori connectimur:cur Ezechias uir ſanctus atq; probus prorogationẽ
huius uite petiit? aut quõ deus quĩdecim ãnos pietate & lachrymis illius
commotus:beneficii loco illi adiecit? Calamitatẽ eni potius & cruciatũ
q̃ donum et gratiam:ſi aliquid ueritatis iſte nuge habent/illi contuliſſe
uidetur. Sed donum certe fuit ac gratia: prorogatio uite.non ergo ad
Hieremi ſupplicium animis corpora dãtur. ¶ Preterea ſi corpus anime ad penã 16
39 datum eſt:inanẽ gratiã deus ei retribuit qui Hieremiã a lacu eduxit/
queq; a Chaldeorum impetu euaſurũ lõgiuſq; uicturum pollicetur. cũ
Daniel potius debuiſſet ſi honorare ipſum uolebat: q̃ primum a uexatione cor
3 poris liberare. ¶ Nec p̃terea tribus illis adoleſcẽtibus quos a Babylonia 17
Daniel. flãma ſeruauit:nec Danieli quẽ feritate leonũ eripuit boni quicq̃ impar
6 titus eſt.falſum autẽ hoc omnino eſt.laudatur enim/gratieq; ſibi agun
tur:quia precipuũ eis contulit beneficium. falſum igitur etiã illud eſt:
unde hoc ſequitur. ¶ Adde quod pro tribunali dominico opera queq; 18
2.ad cori noſtra patebũt:ut ait Paulus. Omnes enim nos manifeſtari oportet an=
te tribunal Chriſti:ut recipiat unuſquiſq; propria corporis prout geſſit
ſiue bonum ſiue malum.Si ergo pro operibus que perperam aut cõtra
cum corpore geſſimus/retributio fiet/nec ulla erit mentio eorum que

ante corpus probe uel contra fecerimus: quomodo ante corpus fuiſſe
animā audent dicere/ſi ea ſolūmodo queruntur que cum corpore geſ=
19 ſit? ¶ Deinde quomodo idem paulus ait, exhibeatis corpora ueſtra ho Ad ro.
ſtiam uiuentem/ſanctā/deo placentem? nam ſi ad ſupplicium/animis 12
corpora data ſunt: quomodo in odorem ſuauitatis id deo offeremus ꝑ
quod punimur? aut quomodo uirtutem poſſidebit: quod natum ad pu=
20 niendum magnas in peccato egit radices? ¶ Ad hec/propter trāſgreſ
ſionem primi hominis: corruptio genus noſtrum inuaſit/ ut ait paulus.
ſed regnauit mors ab Adā uſq; ad Moſem: et in eos qui non peccauerūt Ad ro.
in ſimilitudinē preuaricationis Ade. quomodo igitur uel ſuper eos qui 5
non peccauerūt regnare mortem affirmat: ſi priſcorum gratia delicto=
rum mortale nobis corpus annectitur? aut quomodo non peccauerūt:
21 ſi propter peccata in corpus deciderūt? ¶ Preterea de quodā ab utero
matris ceco ſaluatorem diſcipuli interrogarunt: dicentes. Rabi quis Ioannes.
peccauit: hic aut parentes eius ut cecus naſceretur? nā quoniam in pro 9
pheticis ſcribitur libris/quod peccata parētum filiis deus retribuit: hac Exodus.
de cauſa cecū fuiſſe natum hominem illum/apoſtoli arbitrabāt. Quid 20
igitur chriſtus? nec iſte inquit peccauit nec parentes eius: ſed ut manife
ſtētur opera dei in illo. quomodo autem nō peccaſſe aſſerit eos: qui cū
homines fuerint/non erraſſe proculdubio non potuerūt? Manifeſtum
igitur atq; conſpicuum ē/quia uerba domini/tempus quod natiuitatē
illorum preceſſerat/reſpicit: quo tempore nec fuerunt nec peccare po
tuerunt. Hoc enim modo ueritatis integritas in uerbis ueritatis ideſt
22 chriſti cōſpicietur. ¶ Accedit quod Eſaias quā ob cauſam terra facta ſit Eſaias.
oſtendens: non fruſtra inquit creata eſt/ſed ut habitetur. nō autem a 45
nudis ſpiritibus nec incorporeis animis: ſed animatis corporibus cōgru
enter habitari poteſt. Qua ex re ſequitur ſi prefuiſſe animas/et delin=
quentes in corpora delabi dabimus: uoluntate ipſas dei delinquere/ut
homines ſcilicet eſſēt/quibus terrarum orbis habitaretur. Sed hoc fal=
23 ſum omnino eſt. uerum igitur alterū. ¶ Adde quod omniū artifex ſa=
piētia in libro parabolarum/huiuſmodi de ſe uerba dicere introducit. Prouer.
ego eram inquit: quo gaudebat uniuerſorum ſcilicet creator. Quoti= 8
die letabar coram eo in omni tempore: quando cōſummato terrarū or
be gaudebat/et letabatur ſuper filios hominum. Si ergo creato deus ho
mine gaudebat: quomodo nō inſaniūt/ qui peccatis ad corpora intrudi
animas opinantur? Si enim gaudet/quia penas per corpora dant: non
erit bonus/qui aliorum ſupplicio triumphat. Sed bonus eſt ipſe natura:
et bonarum creaturarum productor. non igitur inſtrumentum puniē
24 di/corpora ſunt: ut multi falſo predicant ¶ Preterea ſi que ante corpo
ra deliquerunt anime/corporibus annexe puniuntur: quāobrē aduer= Geneſis.
ſus impios diluuiū immiſſum eſt/& Noe iuſtus in retributione fidei ſal 7
uatur? contra nanq; fieri oportuit: ut iuſti ſcilicet citius a corpore ſolue
rentur/improbi uero longiore tempore/ mole corporis cruciarentur.
ſed iuſtus dominus morte puniuit impios: & longioribus huius uite ſpa

ciis iuſtum honorauit.falſa igitur opinio/abiiciendaqꝫ penitus ex ani=
Ioannes. mis noſtris eſt.¶ Ad hec quare ſaluator lazarū quē amabat ſuſcitauit:
11 et liberatum a ſuppliciis amicū in ſupplicia reduxit? Sed ſuſcitauit:ho=
norans quem diligebat.Aduerſus ergo ueritatem dicuntur anime an=
te corpora deliquiſſe.¶ Adde quod ſi ita eſſet:rationale hoc animal ho 25
Ad ro. mo/naturaqꝫ hominis per peccatū producta uideretur.Sed per pecca=
5 tum rurſus ingreſſa in mūdū mors eſt.quare repugnare ſibi ipſi pecca
Lucas. tū uideretur:cū priora poſterioribus diſſoluat/ſathanas quoqꝫ i ſeipſo
11 diuiſus eſſet.Quomodo ergo ſtaret regnum eius? Sed hec falſa ſunt.
uera igitur:que eis opponuntur.¶ Poſtremo mortem a deo eccleſia ne 26
Sapiētia. gat productā.Inuidia enim diaboli ueniſſe in mundū/eā ſcriptura con
2 firmat. Quod ſi ad puniendā animā/corpus ei cōiungitur:quare dia=
bolus inculpatur/qui morte ſupplicium anime diſſoluit? Quare autē
ſaluatori gratias agimus:per reſurrectionē rurſus corpora nobis reſti=
tuēti? Sed merito et agimus et debemus gratias ſaluatori:qui nos a cor
ruptione quā inuidia diaboli nobis intulit/ſuo ſanguine liberauit. non
ergo inſtrumētum ſupplicii corpora ſunt:nec anime āte corpora quā=
do non fuerunt/peccare potuerunt. Cap.X

» e T mūdus per ipſum factus eſt.Per unigenitum dei per lucē ueram/factū eſſe mundū:neceſſario euangeliſta ſignificat. Nam etſi omnia per ipſum facta ſuperius dixerit: tamē ne quis erroris locus relinquat/creatorē rurſus ipſū eſſe predicat.Nā quoniam de luce dixit/quia in mūdo erat: ne quis unam de partibus mūdi hanc lucem eſſe ſuſpicari poſſit/ ſicut ſol luna et ſtelle in mundo ſunt/et mundi partes ueluti unius corporis eſſe mēbra credūtur:neceſſario totius mundi artificē/hāc lucē eſſe cōfirmat. Ita nos iterū ab unigenito dei factum eſſe mundū/inſtruxit. Quis enī adeo rudis atqꝫ agreſtis eſt:qui non uideat alium eſſe a mundo eum/ per quem mundus factus eſt? aut quis hec audiens:creatorem a creatura ſecundum naturam non ſeparabit? Aliud enim natura eſt quod facit et creat:aliud quod creatur/ alioquin idem crearet & crearetur.qđ ſi ita eſt/nec eſt ulla ſecundū ſubſtantie rationem differētia:creatura profecto in creatoris naturam cōſcendet/&creator in creaturarum naturam deſcendet.nec ſolus creabit deus:ſed inerit etiā creaturis creandi uis ſaltem/potentia. ſi ullo modo deo ſubſtantie ratione uniuntur. ita creatura quoqꝫ creator erit:et nudis ſolūmodo uerbis creādi authoritatē ac dignitatē unigenito euāgeliſta attribuit dicens/in mūdo erat et mundus per ipſum factus eſt.ſed non nudis uerbis id dixit:ſciuit enī unū eſſe natura omnium creatorem. Non eſt ergo/nec ītelligi a piis poteſt creatura et creator:idem natura.Sed creatura quidem/nature ſue terminum non ignorans:ſeruituti ſe ſubiiciet.Regnabit autē ſuper ip=
Ad ro. ſam filius:qui ſolus una cum patre atqꝫ ſpiritu/que penitus nihil ſūt/ea
4 quaſi entia poteſt uocare/et quod nihil prorſus eſt/ieffabili uirtute ad
eſſe producere.uerū quoniam natura deum nec creaturam eſſe filium

dei / latius in libro de trinitate demõſtrauimus:longiores modo non eri
mus.Illud tamen pretermittendum non eſt:quia cum per filium / factũ
eſſe mundũ affirmet / ad patris nos facile reducit memoriã. Cum enim
per quem dicitur:ex quo etiam itelligitur.uniuerſa enim: ex patre / per ad roma
filium / in ſancto ſpiritu ſunt. Cap.XI 11

T mundus ipſum nõ cognouit. ¶ Summa ſolertia ſummaq; ui-
gilia inanes hominum cogitationes preuenire atq; anteuerte-
e re conatur. Mirabilis namq; eſt hic rerum ſublimium ordo:et
obiectionum euerſio.lucẽ modo ueram uocabat filium:a qua il
luminari omnem hominem uenientem in hunc mundum ſubiungebat.
et ad hec quia etiam in mundo erat / et mundus per ipſum factus eſt:aſ-
ſerebat.Facile igitur opponere quiſpiam poſſet.ſi uerbum dei lux eſt / ſi
hec lux corda hominum illuminat / ac pietatem uidelicet et rerum intel
ligentiam humano generi congruẽtem ingerit:ſi preterea ſemper erat
in mundo / et ipſa opifex mundi eſt / quomodo tam longis tẽporum ſpa-
ciis ignorata eſt? Sequitur enim potius / quoniam ignorata eſt:nec ab ip
ſa mundũ illuminari / nec ipſam penitus lucẽ eſſe. Hoc ne quis obiicere
poſſit:diuinitus intulit / et mundus ipſum non cognouit. Non uerbum
dei ait et eternam hanc lucem:ſed imbecillitatem ſuam mundus accu-
ſet.Illuminat enim filius:repellit autem gratiam creatura. que intelligẽ
di acumine / ut natura deum cognoſceret ſibi dato / abuſa eſt:& ut pro-
diga / ad creaturas uim inſpiciẽdi conuertit.Neglexit ulterius currere:
ſuffodit illuminationem ex deſidia / & cõtẽpſit hanc gratiã.quod ne pa-
tiatur diſcipulus Pauli:uigilare diligenter monetur.non ergo redun- .1.ad thi. 4
dabit iure ad lucẽ:illuminatorum nequitia.Nã queadmodũ quis uniuer
ſis ſol oritur / nihil tamen inde cecus utilitatis cõſequitur.nec propterea
merito quiſpiam ſplendorem ſolis accuſabit:ſed non uidendi culpã ceci
tati attribuet.Sic ut arbitror de unigenito etiam intelligendum eſt. lux
enĩ uera ille profecto eſt:et ſplendorẽ ſuũ ad oẽs emittit.Sed huius ſecu 2.ad cori 4
li deus (ut ait Paulus) mentes infideliũ hominum obcecauit : ne illumi-
natio cognitionis dei in ipſis fulgeat.Cecitatem autem adueniſſe homi-
ni dicimus:non quia penitus luce priuatus ſit. cõſeruat enĩ natura ſem-
per intelligendi uim:diuinitus ſibi conceſſam.uerum quia peiore habi-
tu homo hebetat:& ad peiora diuertens languefacit quodã modo gra-
tie menſuram . Quapropter quando huiuſmodi ſubit hominem pſalmi
ſta:tunc iure illuminari orat / clamãs ad deum.reuela oculos meos:& cõ Pſalmus
ſiderabo mirabilia de lege tua.Lex enĩ data eſt:ut p eã lux que in nobis 118
eſt accẽdatur / lippitudine oculorũ mentis deterſa / & depulſis tenebris
que priſca ignorantia nos occuparunt. Quaſi ergo ingratus atq; inſen
ſatus his uerbis mũdus accuſatur:qui ſuum authorẽ ignorauit / qui fru-
ctum illuminationis nõ probum edidit.ut iam de omnibus uere dici poſ
ſe uideatur:quod de iudeis prophetica uoce predicatur . expectaui ut Eſaias.
faceret uuam:et fecit uepres. Probus enim illuminationis fructus / uni- 5
geniti fuit cognitio:quaſi uua ex palmite fertili / humana mente depẽ-

tem/nobilitatis largitorē reprobauit/authorē gratie repulit/quē gētes
fide recepert. Quare iure/huius temeritatis colligit fructū:flebitq; de=
trimentū huiuſmodi/quo ab adoptione filiorum dei depellit᷑. fruentur
autē gentes bonis fidei:premia obedientie nō parua inuenient/ad locū
illorū trāſplātabūt᷑:ab oleaſtro ſecundum naturam abſciſſi/ et ſecūde
natura oliue inſerti. Et Iſrael audiet. ue gēs peccatrix/populus peccato Ad ro.
rum plenus:ſemen prauum/iniqui filii/dereliquiſtis dominum et ſāctū 11
Iſrael irritaſtis. gētes autē lōge aliter illud ab apoſtolis aut eorū aliquo Eſaias.
audient. uos autem genus electum/regale ſacerdotium/gens ſācta/po 1
pulus acquiſitionis:ut uirtutem eius annuncietis/qui uos a tenebris ad 1.petri
lucē ſuam iuitauit. Nam qm̄ gētes filiū per fidem receperunt:poteſtatē 2
etiam accipiunt ut filii dei fiant. Accipiunt autem a filio/cui ſoli natura
liter hoc ineſt:atq; ideo poteſt in cōmnne hoc proponere/in ſignum mi
ſericordie ſue atq; charitatis. Non enim erat poſſibile aliter terreſtris
imaginē hominis/corruptionē ſcilicet quā peccato induimus effugere:
niſi celeſtis hominis imago & pulchritudo eius/uocatiōe adoptionis no
bis impreſſa eſſet. Participes enim ipſius facti per ſpiritum/& ſuo ſigna
ti ſigillo:ad ſimilitudinē eius & i primitiuā imaginis figuram conſcen= Geneſis.
dimus/ad quā fuiſſe creatos diuina ſcriptura teſtat᷑. Sic enī tādē priſcā 1
nature pulchritudinē recuperātes/& ad diuinā illā naturā reformati:
ea mala ſuperabimus/que maxima/tranſgreſſionis uicio nobis accide=
runt. Aſcēdamus igitur ad ſupernaturalē dignitatē p̄ Chriſtū:nō tamē
ut proprie ſicut ille/ſed ut ſimilitudine illius/ per gratiā filii dei ſimus.
Verus enī ille filius dei patris eſt:nos uero miſericordia eius adoptati p̄
gratiā/audimus. ego dixi dii eſtis. Creatura autē cū ſerua ſit:nutu ſolū Pſalmus
et uolūtate patris ad ſupernaturalia uocatur. filius autē & deus & dn̄s/ 81
non ſolū quia pater uoluit:deus filius ac dn̄s eſt. ſed cū ab ipſa ſubſtātia
patris effulſerit/propriū eius bonum ſecundum naturā cōtraxit. Quē
uerū eſſe filiū:cōparatiōe quoq; noſtri cognoſcimus. Alia enī nature ra
tio:alia adoptionis/et alia ueri filii/alia adoptati:qui ſimilitudine atq;
imitatione filii/filius dicit᷑. Sumus aūt nos filii dei:adoptiōe. Vere igitur
ac naturaliter ille filius eſt:per quē nos in filiationē adoptati/ filiationis
uocabulo cōtra diſtīguimur. Filius enī aut natura:ut ipſe ē/aut adoptio
ne ut nos:grē bonū pro naturali dignitate cōſecuti. Cap. XIIII

QVi nō ex ſāguinibus neq; ex uolūtate carnis neq; ex uolūta
›› te uiri:ſed ex deo nati. Qui fide Chriſti i adoptionē inquit
›› filiorū uocati ſūt:hūilitatē nature ſue depoſuerunt. & hono
rātis Chriſti grā quaſi ſplēdida induti purpura:ad ſupnatu
ralē dignitatē aſcēdūt. nō enī carnis:ſed dei filii/adoptione
facti ſunt. ſed aduerte q̄ tutiſſime loquit᷑. Qm̄ enī ex deo natos eſſe fi=
deles/ dicturus erat: ne quis putaret aut ipſos ex dei patris ſubſtantia
prodire/& icōmutabiliter unigenito ſimiles fieri/aut ſimiliter abuſiōis
modo quodā de unigenito illud dici/ex utero ante luciferū genui te/et Pſalmus
ſic ad naturam creaturarū/filiū dei adiūgeret: neceſſario iſta p̄miſit. 109

Poteſtatem ipſis datã enodauit euangeliſta: cum paulo ante dixit/ dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Enodauit itẽ in euãgelio naturam ſerui filio datã: cũ dicit / et uerbum caro factũ eſt.

Ita cũ poteſtatẽ ipſis datã ac ſerui naturã filio enodauerit:& adoptionẽ
ac gratiã ꝑ poteſtatẽ hanc intellexerit/tutiſſime poſtea intulit. ex deo
nati ſunt.ut magnitudinẽ gratie oſtẽdat:que alienos a deo coniũgit/&
dei filios facit/& ſeruis nobilitatem dñi ex charitate largit᷑. ¶Sed quid
maius(dicet quiſpiã)Chriſti fideles q̃ Iſrael cõſecuti ſunt? Ex deo enim
etiã Iudei nati eſſe dicũt᷑.filios eni(iqt)enutriui et exaltaui:ipi aũt ſpre
uerũt me.¶Primũ illud patet:qa futuroꝝ bonoꝝ umbrã lex cõtiebat.
propterea nõ ſcdm ueritatẽ ſed figurate aſcribebãt᷑ uſq; ad grẽ tẽpus:
quo emerſuri erãt qui decẽtius atq; uerius propter inhabitãtẽ unigeni=
ti ſpiritũ/deũ patrẽ appellarẽt.ſpiritum eni ſeruitutis in formidinẽ illi
habuerunt:fideles autem/adoptionis filiorũ ſpiritũ in libertatẽ/in quo
clamamus/abba pater.Populus ergo hic qui fide Chriſti adoptatus eſt:
in illo quaſi in umbra depingebatur.queadmodũ circũciſio etiam que
in ſpiritu fit:in carne illoꝝ ſignabatur.ceteraq; oĩa(ut breuiter dicã) q̃
in nobis expreſſa ſunt:adumbrata in illis fuerunt. Deinde illud etiam
addimus:uocatũ in adoptionẽ Iſraelem quoq; fuiſſe/mediatore Moſe.
propterea in ipſum (ut ait Paulus) in nebula et mari baptiſabantur/
et ſic ad ſeruitutis legem a cultu idolorum reparabãtur/miniſterio an=
gelorum mandata cõſequentes. Qui uero fide Chriſti a deo adoptan=
tur:nõ i creaturã aliquã ſed in ipſã trinitatẽ Chriſto mediatore baptiſã
tur.qui & hũana ſibi:aſſumptione hominis coniungit/ & patri natura
cõiũctus ẽ.Et hoc modo natura ſeruiẽs in filiationẽ aſcẽdit: participatio
ne uere filii ad dignitatẽ naturalẽ eius uocata.Quas ob res filii dei &ap
pellamur & ſumus:qui fide regenerationẽ ſpiritu factã ſuſcepimus.De
quo quidẽ ſpiritu ſancto qm̃ nõnulli etiã ipſũ creaturis cõnumerare au
dẽt:tũ ad nr̃m tũ ad legẽtiũ fructũ/non alienũ eſt modo pauca dicere.

Macedonianorũ confutatio.

¶Si eni natura deus ſpiritus non eſt/ nec ſubſtantialiter deo ineſt ſed 1
in creaturarũ numero collocat᷑:quõ qui ꝑ eũ regenerati ſumus/ex deo
nati eſſe dicimur? Aut enim mẽtiri euãgeliſtã dicetis. aut ſi uerax eſt/
ſicuti profecto ẽ:deus natura ex deo ſpũs ſctũs ẽ.Quo ꝑ fidẽChriſti par
ticipãtes:diuinã participamus naturã/&filii dei efficimur/&dii ſumus.
nõ ſolũ qa grã ad ſupnaturalẽ gloriã euolamus:uerũ etiã quia deũ iha=
Ad ro. 8 bitãtẽ poſſidemus/ut ſcriptũ ẽ.uiuificabit & mortalia corpora ueſtra/
propter ihabitãtẽ ſpm eius i uobis. ¶Alioqui dicãt queſo quõ tẽpla dei 2
ſecũdũ Paulũ ſumus/quia habitãtẽ in nobis ſpiritũ habemus:niſi deus
natura ſpũs ſit? ¶Nã ſi creatura ẽ:quãobrẽ deſtruit nos deus tãq̃ tẽplũ 3
1.ad cori 3 dei deſtruẽtes/quãdo corpus nr̃m iquinamus/in quo ſpiritus habitat?
qui naturales proprietates patris & filii oẽs poſſidet. ¶Qđ ni ita eſſet: 4
Ioannes. 14 quõ uera ſaluatoris eſſet oratio? ſi quis diligit me iqt : ſermonẽ meũ ſer
uabit/& pater meus diliget eũ/et ad eũ ueniemus & apud eũ mãſionẽ
faciemus. ¶Et certe ſpũs ẽ q i nobis hĩtat:ꝑ quẽ ſimul patrẽ etiã ac filiũ 5
habere credimus .ut hic ipſe Ioãnes i epiſtolis dicit.In hoc cognoſcimus
1.Ioan. 4 qm̃ i eo manemus et ipẽ i nobis: qm̃ de ſpũ ſuo dedit nobis. ¶Quõ aũt 6
uere ſpũs dei uocabit᷑:niſi ex ipo et i ipo natura ſit? ¶Qđ ſi creatura ẽ 7

cur cetere creature/ſpiritus dei non appellantur? Plura dicere non grauaremur. ſed quoniam in libro de trinitate ſufficienter (ut arbitror) hoc dictum eſt: breuiores nunc eſſe conuenit. Cap. XV

Et uerbũ caro factum eſt. Sermonem incarnationis iam manifeſte ingreſſus: hominem factũ fuiſſe unigenitum dei filium/apertiſſime narrat. Cum enim dicat: et uerbum caro factum eſt/nihil aliud dicit preterq̃ qđ filius dei et deus natura/homo factus eſt. nec noue quicq̃ profertur: cum ſepe diuina ſcriptura ſolo carnis uocabulo integrũ (ut ita dicam) et totum hominem ſignificet. Effundam (Iohel inquit) a ſpiritu meo ſuper omnem carnẽ. ubi niſi ex parte una totum hominem intelligas: ridiculoſe inanimate carni ſpiritus dari uidebitur. Quod autem rectius ita q̃ aliter dicat': ratio nobis reddenda eſt. Rationale igitur animal homo ex anima et mortali hac carne cõpoſitus eſt: ſed a deo ad eſſe productus/ qm̃ ſua natura incorruptibilis atq; perpetua eſſe non potuit (ſoli enim deo ſubſtantialiter hoc ineſt) ſpiritu uite ſignatus: habitudine ad deũ/immortalitatis bonum et ſuper naturam ſuam conſecutus eſt. Sufflauit enim (inquit) in faciem eius ſpiraculum uite: et factus eſt homo in animam uiuentem. uerum quoniam propter tranſgreſſionem/terram ſe eſſe et in terram reuerſurum iure audiuit: gratia denudatus/ ſpiraculum uite ſecundum carnem amiſit: ſpiritum uidelicet eius qui dicit. ego ſum uita. Ita homo in mortem ex parte carnis ſolummodo incidit: immortalitate anime conſeruata. Ad ſolam enim carnem dictum fuit: terra es & in terram reuerteris. Quare oportuit qđ ex homine corrũpitur: coniunctione rurſus naturalis uite ad immortalitatẽ reuocari. Non aliter eni hoc malũ diſſolui poterat: niſi uis illius dicti/ terra es et in terram reuerteris/aſſumptione ĩeffabili deſtrueretur/hominis carne mortali: a uiuificante omnia uerbo aſſumpta. ut cum caro eius fieret qui uere immortalis eſt ĩmortalitate illius participaret. Indecẽs enim omnino eſſet ſi ignis quidẽ qualitatẽ ſuã cõiũcte ſibi materie imittere poſſit/ ac eo modo in ſe materiã traſmutare: uerbũ autẽ dei propriũ ſibi naturaleq; bonũ id eſt uitã/cõiũcte ſibi carni nõ poſſet infũdere. Hac igit' maxime de cauſa ſcriptũ eſſe ab euãgeliſta arbitror: et uerbũ caro factũ ẽ/ quod ex parte maxime corrupta et unione uerbi uiuificata/totius reparationẽ ſignificare uoluerit. Sic enim facilius & magnitudo uulneris & remedii uis cõſpicit'/ſic egrotãs et medicus. ſic qđ lapſũ in mortẽ eſt: et qui a morte ĩ uitã ſuſcitat. ſic qđ corruptũ ẽ: & corruptionis expulſor: ſic quod mors ſuperauit: & qui mortẽ uicit. ſic quod uita priuatum eſt / et qui uitã largit': quaſi oculis cernit'. Nõ dixit aũt ĩ carnẽ filiũ dei ueniſſe/ ſed carnẽ factũ fuiſſe: ne qs habitudine ſicut in prophetas & in ceteros ſanctos ueniſſe ipſũ/ſed uere carnẽ id eſt hominẽ factũ eſſe arbitretur. propterea etiã deus ẽ ſcđm naturã ĩ carne: & cũ carne. Propriã eni illã ſibi fecit: & tamẽ aliud p̃ter ipſã ĩtelligit'/& in ipſa & cũ ipſa (ut Eſaias dicit) adorat'. uiri ſublimes (iqt) ad te trãſibũt/& tui erũt ſerui & poſt te

Margin: Iohel. 2 — Geneſis. 2 — Geneſis. 3 — Ioannes. 14 — Geneſis. 3 — Eſaias 45

ſequentur uincti manicis/te adorabunt teq; deprecabuntur/quoniam
tantum in te deus eſt/et non eſt deus preter te. Ecce deum inquit eſſe i
ipſo:non diſſeparans a deo carnem/id eſt hominem. Et rurſus non eſſe
alium deum preter ipſum confirmat:coniungens uerbo templũ de uir=
gine aſſumptum/ut eius propriũ. unus enim ex ambobus Chriſtus eſt.

» ET habitauit in nobis. Apertius modo quod Cap XVI.
dixerat euãgeliſta exponit. Namq; quoniam carnẽ eſſe fa=
ctum uerbum dei ſignificauit:ne quis ex imperitia in carnẽ
diuinam naturam penitus immutatam exiſtimet/quod om
nino impoſſibile eſt(procul enim abeſt ab omni mutatiõe:
ſubſtantia dei) tutiſſime ilico intulit. et habitauit in nobis. ut cũ duo ne
ceſſario intelligas/habitantẽ ſcilicet et in quo habitat:non putes in car
nem/diuinam naturam cõmutatam fuiſſe/habitaſſe autẽ magis in car
Ad coloſ ne/& templo quod a ſancta aſſumpſit uirgine/ ut proprio uſam fuiſſe.
2 In ipſo enĩ habitauit tota deitatis plenitudo corporaliter:ut ait Paulus.
1. ad cori In nobis uero habitaſſe confirmat: ſublime quoddã reuelãs myſteriũ.
15 Sumus enim omnes in chriſto:et communis humane nature perſona in
Chriſto reuixit. Propterea et Adam nomĩatur:quod per nature noſtre
communitatem gloria & immortalitate omnes ita locupletat/ſicut con
tra/morte ac uituperatione oẽs Adam primus mulctauit. In omnibus
Ad ro. igitur uerbum per aſſumptionem unius habitauit:et cũ unus filius dei
1 in uirtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis definiatur/ ad uniuerſũ
genus humanum hec dignitas funditur. Et ſic per unũ generis noſtri/
Pſalmus ad nos quoq; illud peruenit:ego dixi dii eſtis/& filii excelſi oẽs. Quare
81 in Chriſto quidem ſeruiens natura noſtra:uere liberata eſt/ ad unionẽ
Ad heb. aſcendens myſticã eius qui ſerui formã induit. In nobis autem:propter
2 affinitatem carnis/qua illi cõiungimur. Nulla enim alia de cauſa nõ an=
gelos apprehendit:ſed ſemen Abrae apprehendit. unde debuit per om
nia fratribus aſſimilari: fratribus per omnia ſimilis/et uere homo fa=
2. ad cori ctus. ita ut in ſeruientem naturã deſcendens ipſe quidem nihil acquire
8 ret:et ſeipſum nobis dono afferret/ut per paupertatem ſuam nos dita
Ad ro. ret. qui ſimilitudine illius ad precipuum bonum ſuum conſcendimus:
8 dii ac dei filii per fidem conſtituti. habitauit enim in nobis: qui natura
eſt dei filius/ propterea i ſpiritu clamamus/abba pater. habitauit autẽ
Ad ephe in nobis dei uerbũ in templo uno:quod propter nos & de nobis ſibi con
2 didit/ut omnes in ſeipſo habẽs/in uno corpore patri(ut Paulus ait)re=
» conciliaret. Cap. XVII

» (e)T uidimus gloriam eius/ gloriã quaſi unigeniti a patre: ple
nũ gratie et ueritatis. Quãq̃ uerbũ dei carnem id eſt homi
nẽ factũ eſſe aſſeruerit:conſeruare tamen etiam ſic integrã
deitatis dignitatem patris/non minus q̃ antea plenum bo=
nis oſtẽdit. firma enim atq; immutabilis/ſupernaturalis il=
la natura eſt:eodemq; modo ſemper ſe habens/ propriis ſemper di=
gnitatibus equaliter abundat. Quamuis ergo uerbum caro factum

ſit inquit:nec tamen infirmitate carnis ſuperatū eſt/nec de priſca maieſtate atq; omnipotentia decidit/quoniam homo factum eſt. uidimus enim inquit gloriam Chriſti adeo ſublimiorē creaturarū gloria: ut mētis quiſq; compos/ nulli alii q̃ unigenito dei filio conuenire illam fateretur. Plenus enim erat ueritate ac gratia. Nam ſi quis ſanctorum multitudinem conſideret/et ſingulorū mirifice geſta diligenter enumeret; non negabit gloria illos dei plenos fuiſſe. Gloriam tamē et gratiam filii longe abſq; cōparatione ſublimiorē uidebit. non enim menſura ſibi da- Ioannes. 3
tur ut ceteris/nec deforis accedit: ſed ut in perfecto perfecta ſubſtantialiter ineſt/a patre naturaliter habita. Accedit quod ſācti ueluti uerne in domo ſūt: filius autem in domo ſua uerſatur. nam de unigenito quidē ſcribitur. Benedictus qui uenit in nomine domini. de ſanctis ue- Pſalmus 117
ro deus pater ait. Et miſi ad uos/ſeruos meos prophetas. Preterea ſancti non ſua ſed ſuperiore uirtute: ſigna operabantur/Chriſtus uero ut Hieremi 7
uirtutum omnium dominus. Si nō facio inquit opera patris mei; nolite michi credere/ſin autē facio et ſi michi non creditis: tamē operibus me- Ioannes. 10
is credite. Si tante igitur ſūt uires unigeniti quante patris/ut operibus demōſtratur: equali cum patre glorificabitur gloria/qui equaliter operatur. Quare q̃uis homo factus ſit: tanto tamen uocatis fratribus ſupe- Ad heb 2
rior eſt/quanto deus uere et naturaliter hominibus preſtat/et quantū adoptione filios/uere filius excedit. Sed ſi plena eſt inquies gloria eius/ gratia et ueritatis: quomodo ſapientia/etate/et gratia profeciſſe apud Lucam ſcribitur? aut quid accedere poteſt ad plenū: ultra quod nichil Lucas 2
eſt? Sed non ut uerbum et deus profeciſſe intelligitur: uerum quia magis eum indies homines admirabantur/ illorū potius de Iheſu opinio q̃ illius perfecta creſcebat gratia. ut magis indies cognoſcentes; magis illum procedere/ac gratia creſcere arbitrarentur. Ca. XVIII

» IOannes teſtimonium perhibet de ipſo: et clamat dicens. More ſuo beatus euangeliſta/quoniam gloriā uerbi ut unigeniti gloriam uidimus dictum eſt: ac uni perſone uidimus recte nō accōmodatur/tam nomine q̃ pietate ſimilē ſibi baptiſtam citat. nec ſolum atteſtari ſibi Ioannē dixit: ſed optime addidit/quia etiam clamat. Non enim ignorabat de ipſo ſcriptum eſſe: uox clamantis in deſerto. Clamare autem ipſum adiecit: ne quis di- Eſaias. 40
cere poſſet/quando baptiſta unq̃ chriſto teſtimoniū perhibuit/aut quibus cum unq̃ de chriſto collocutus eſt? clamat igitur inquit: id eſt nō in occulto nec demiſſa balbutiētiſq; uoce/ſed tuba ſonātius clamat. Quē nō ipſe ſolus audiui ait: ſed late p oēs ſparſus ē clamor eius. Predicator enī ſplēdidus fuit: nō ignobilis/ſed iſignis & maximus. Cap. XIX.

» Ic erat quē dixi: qui poſt me uēturus ē/ āte me factus ē/ quia
» h prior me erat. Cū noīe teſtē citauerit/& clamore illū ingēti ad miſteriū p̄dicatiōis uſū oſtēderit: modū etiā ipſius teſtimonii nūc explanat. In hoc certe tota q̄ſtio uertit̄. Quid igitur clamabat? Qui poſt me uēturus eſt: āte me factus eſt. alte hic ſermo

tegiṫ:& diligenti nimiũ indiget conſideratione.paratus tamẽ/trituſq;
ſenſus hic eſt.Preceſſit ſaluatoris incarnationẽ:baptiſte natiuitas.ſex
Lucas 1 enim integris menſibus(ut ab euãgelio Luce percipitur) Emanuel po=
ſterior fuit.id ergo ſignificari hic putant:quia ſecundum etatẽ qui poſt
me uenit/ante me factus eſt.Sed ſi quis ad altiora mentem extollit:pri
mũ longe a propoſito ad alienos ſenſus oratio trahitur.Teſtis eñi bapti
ſta citatus eſt:non ut natiuitatis tempore / modo poſteriorem modo
priorem Chriſtum affirmaret.uerum ut ille:qui quo modo euãgeliſta/
ſic etiã ipſe unigeniti a patre gloriam uiderit/gratie plenam ac ueritа=
tis. Nullo igitur pacto /ſpacio tẽporis oratio hec accommodari poteſt.
Nã etſi non negamus poſt baptiſtam natum eſſe dominum ſecundum
carnem:precedentibus tamen hic ſenſus nequaq̃(ut diximus) accõmo
datus/incõſequẽter nimiũ diciṫ.Deinde qđ poſterius re aliqua tpe iue
niṫ: eãdẽ pceſſiſſe tpe nõ poteſt.Magis igiṫ nobis placet:ad rerum ſpiri
tualiũ cõditionẽ/ ab imagine ac ſimilitudine rerũ humanarum ſermo
ne capto/huius contextus ſenſum accõmodare.Solet enim uulgo qui p̃
cedit:poſterioribus glorioſior ſemper uideri.ſicut qui fabrilem quãdã
artem aut quãuis aliã abſolute tenuit:precedit aut glorioſior eo eſt quĩ
adhuc diſcens/magiſtrum ſequitur/et ad ulteriora continue graditur.
Qui tamen cũ magiſtrũ ſuum cognitione artificii uicerit: non iniuria
a ſuperato poterit audire magiſtro.Qui poſt me uẽturus eſt:prior me
factus eſt.hac igitur imagine ſẽſum huius oratiõis ſaluatori & baptiſte
attribuens:recte mea quidem ſententia intelliges. Mirabantur eñi oẽs
Ioãnem:multos ille undiq; diſcipulos colligebat/magna turba hominũ
qui baptiſari ab eo uolebãt/quotidie confluebat.Chriſtus uero illo pre
ſtantior ignorabatur: latebat/uere ipſum deum eſſe.Et quia id ignora
batur:multo poſterior ac minor q̃ baptiſta uidebatur. Maiorem enim
honorem atq; gloriã ab hominibus baptiſta capiebat.Sed qui poſt uẽtu
rus erat:prior factus eſt/maior atq; preſtãtior ĩdies reputatus. Ab ope
ribus enim ipſis deus eſſe reuelabatur:cũ Ioãnes hominis terminos nõ
excedẽs/in poſterioribus relictus ſit. Enigmatice igiṫ beatus baptiſta:
qui poſt me uẽturus eſt inquit/prior me factus eſt.et qui honore me in=
ferior erat:glorioſior factus eſt/& incomparabili preſtantia idoneã mi
hi menſuram glorie ſuperat.hic certe ſenſus non fruſtra nec extra pro
poſitum ſumitur:ſed ad ſuperiora congrue/cõſequenterq; dicitur.Te
ſtis enim unigeniti glorie citatus:quia magna erat hominũ de ipſo opi=
nio/cũ maiorem ſe Chriſtum eſſe teſtetur/quid aliud q̃ precipuã ei glo
riam atteſtatur? Cũq; prius factũ eſſe dixerit:neceſſario adiecit / quia
prior me erat/priſcã & uetuſtiſſimam ei attribuens gloriã / quia prior
omnibus non tẽpore ſed natura ut deus eſt.Prior enim inquit me erat:
hoc eſt ſemper me ſuperior/ſemper glorioſior erat.Hanc autem com=
parationem ad unam creaturarum id eſt ad Ioannem factam:ad omnẽ
creaturam factam intellige.Nam unigeniti gloriam :non Ioannis ſolũ
ſed omnium ſimpliciter gloria/preſtantiorem putamus. Cap.XX

Cap.I

ET de plenitudine eius nos omnes accepimus. Approbare his
uerbis uerum eſſe Ioannis teſtimonium: euangeliſta uidet̃.
clare nãq; demonſtrat: nõ baptiſta ſolum / ſed omni creatu=
ra ſubſtantialiter ſuperiorem / tam gloria de qua modo ſer=
mo eſt / q̃ aliorum bonorum numero. Rectiſſime inquit de
unigenito a Ioanne dictum eſt: quia prior me erat / id eſt multo ſublimi
or atq; glorioſior. Nam et omnes nos qui ſanctorũ locum poſſidemus:
propriis ipſius bonis locupletati ſumus. et natura hũana illius bonis ma
gis q̃ ſuis gaudet. De plenitudĩe nãq; filii quaſi iugi fõte / gratiarũ donũ
ſcaturiens: in ſingulas animas que digne ſunt defluit. Si ergo quaſi a na
turali plenitudĩe filius dona largit̃: creatura uero eſt cui largit̃ / quõ nõ
diſſimilem aliis gloriam poſſidebit? eã uidelicet que unigenitũ dei fili=
um decet / qui nature proprie fructũ habet omnem dignitatem atq; pre
ſtantiã / quã pater habere itelligitur. Hac de re ſapientiſſimũ quoq; Pau
lum cõmotum: ad creaturam dixiſſe arbitror. Quid enim habes quod 1. ad cori
non accepiſti? Non eni eſſe ſolum: ſed etiã bene eſſe / et ſic aut ſic eſſe / 4
a deo creaturis conceditur. que cũ nihil a ſeipſis habeant: ſola liberalita
te largientis ditantur. Illud etiam non pretermittẽdum: quia plenum
id eſt perfectũ in omnibus filiũ eſſe affirmãs / tãtum abeſſe ne cuius rei
egeat oſtẽdit / ut oĩbus nunq̃ ipſe deficiens abunde largiatur / et tamen
plenitudinẽ ſuam eãdem atq; ĩmutatã ſemper conſeruet. Cap. XXI.

ET gratiã pro gratia: quia lex per Moſẽ data eſt / gratia et ue=
ritas per Iheſũ Chriſtũ facta eſt. Quoniam gloria omniũ ho
c minũ preſtantiorem eſſe filii gloriam dixit: nunc cõparati=
one illorũ qui magnitudine ſãctitatis ceteros homines uice=
runt / id demõſtratione propoſuit. Nam de Ioanne quidem
ipſe ſaluator ait. Amen amen dico uobis: non ſurrexit in natis mulierũ Matheus
maior Ioanne baptiſta. Sed hunc ipſum ita magnũ atq; ſublimẽ claman 11
tem introduxit. qui poſt me uenturus eſt / ante me factus eſt / quia pri=
or me erat. Ioanne igitur Chriſto cedẽte: neceſſe eſt neminẽ ſãctorũ ad
menſuram eius glorie Chriſti poſſe aſcendere / que ſplendore operũ cõ
ſpicitur. Sed ſancti quidem qui aduentus temporibus fuerunt: quoniã
uirtuti Ioannis cedũt / nec ad uirtutem illius peruenire poſſunt / una cũ
eo palmã ſaluatori concedunt. Siquidem eorum omnium excellentiſſi=
mus Ioannes: non aliorum uoce ſed predicatione ſua Chriſtum ut ſo=
lum uere ſanctũ ꝓpoſuit. Neceſſario igit̃ ut uetuſtis etiã ſãctis lõge ma
ior Emanuel uideret̃: Moſi meminit / ad quẽ a deo dictũ ẽ. noui te ꝑter
omnes: & gratiã iueniſti apud me. Notiorẽ aũt deo ꝑter ceteros fuiſſe: Exodus.
hic ſcire poſſumus. Si quis propheta fuerit iter uos dicit dñs: ĩ uiſiõe ap= 33
parebo ei / & ꝑ ſõniũ loquar ad illũ At nõ talis ſicut ſeruus meus Moſes: Nũerus.
qui ĩ tota domo mea fideliſſimus eſt. ore eni ad os loquor ei: & palã nõ ꝑ 12
enigmata & figuras dñm uidet. cũ igitur Moſes ãtiqoribus ſc̃tis multo
ꝓcelluerit: ſuperiorẽ eo unigenitũ idcirco oſtẽdit / ut oĩm primus uidea
tur. & grãm inquit pro gratia: quia lex ꝑ Moſẽ data eſt / grã et ueritas ꝑ

Iheſum Chriſtum facta eſt.huiuſmodi nanq; eſt mea ſentẽtia quod dici
tur.uerum inquit certe Ioannis de unigenito teſtimonium eſt:cum di=
cat.Qui poſt me uenturus eſt: ante me factus eſt/quia prior me eſt.ex
plenitudine enim ipſius nos omnes accepimus.nec ullus putet Ioanni
quidem et ceteris ſanctis qui tempore aduentus fuerunt: Chriſtum ex
cellere/ãtiquiorũ autẽ gloria ſuperari.cũ uidere poſſit multo Chriſto ĩ=
feriorem eſſe Moſẽ:qui priſcis omnibus ſanctitate precelluit/qui cogni
tus a deo pre ceteris fuit.Sed Ioannes quidem uoce ſua ſeipſum poſtpo
ſuit:ac ita nihil in hac re ambiguitatis reliquit.unde autem minorem eſ
ſe Moſem Chriſto dicemus? Examines inquit diligẽter:et conferas euã
gelicã per ſaluatorem nobis datam gratiam legali gratie / quam nobis
contuliſſe Moſes uidetur. Nã cũ lex per Moſem data ſit/gratia uero et
ueritas per Iheſum Chriſtũ facta ſit: quanto doctrina Chriſti legali pre
ſtat diſcipline/quanto legalibus mandatis gratia et ueritas Chriſti: tan
to excellentiorem eſſe Chriſtum q̃ Moſem confiteri neceſſe eſt. Quan
tum autem intereſt inter legem et gratiam Chriſti:quis alterius propo
ſiti ſit/pauca tamen ex multis dicenda ſunt.Credimus enim infinita pe
ne dici poſſe. ¶ Primum igitur lex quod mũdum dãnauit (cõcluſit enĩ 1
Ad ro. deus per ipſam omnia ſub peccato/ut Paulus ait) ſupplicio nos iure ſub
11 iectos monſtrabat.liberauit uero ſaluator.non enim uenit ut iudicaret
Ioannes. mundũ:ſed ut ſaluaret. ¶ Deide quamuis etiam lex gratiam daret:in 2
3 cognitionem dei ueri a cultu idolorum reuocans:& bonũ a malo diſcer
nere docens/non tamen id perfecte ſed pedagogice ac inutiliter facie=
bat.unigeniti uero ueritas atq; gratia:nõ figuris neq; umbris ſed aper=
te atq; liquide bona nobis largitur/doctrinaq; ſua ad perfectã cognitio
Ad rom. nem fidei ducit. ¶ Preterea lex ſeruitutis ſpiritum ad formidinem da= 3
8 bat:Chriſtus uero ſpiritũ adoptionis ĩ libertatẽ. ¶ Lex circũciſionẽ car 4
1.ad cori nis q̃ nihil eſt (ut Paulus ait) introduxit. Dominus circunciſionem ſpiri
7 tus atq; cordis per fidem. ¶ Lex aqua inquinatos baptiſat:ſaluator in 5
Matheus ſpiritu ſancto & igne. ¶ Lex in tabernaculum ducebat: quod uerarũ 6
3 rerum erat figura.ſaluator in ipſum celũ adduxit nos: & in tabernacu
Ad heb. lum uerum/quod non homo ſed dominus cõdidit. ¶ Non eſt opus plu 7
9 ra modo coaceruare:ſed illud oportune dicere/quia beatus Paulus le=
gem cum gratia ſaluatoris conferens:pauciſſimis hanc queſtionem diſ
2.ad cori ſoluit. Nam ſi miniſterio dãnatiõis gloria iq̃t:multo magis miniſteriũ
3 iuſticie gloria ſupabũdabit.Miniſteriũ enĩ dãnationis:mãdata legis ap
pellauit.Iuſticie uero miniſteriũ:gratiã ſaluatoris nũcupat/cui ſupabũ
dãtiã gratie attribuit/recte de natura rerum ut homo diuinus iudicãs.
Si ergo lex condemnãs per Moſem data eſt/ gratia uero iuſtificans per
unigenitũ facta:quomodo nõ glorioſior contulit? ueraciter igitur pſal=
miſta in ſpiritu/fulgentiſſime ſanctorum multitudini Chriſtum preeſ
ſe clamat dicẽs.quis in nubibus equabitur domino:aut quis ſimilis erit
Pſalmus domino in filiis dei? Nubes enim intellectuales prophete ſunt/qui om=
88 nes Chriſto cedunt/nullo modo ipſi exequari cõtendentes.cũ nõ igno=

rent Moſem qui preter ceteros a deo cognitus fuerat: primas ei partes
conceſſiſſe. filii autem dei qui aduentus tempore rutilarunt: non erunt
omnino ſimiles filio / nec hoc ſibi attribuent / ſed menſurã ſuam nõ igno
rabunt: audientes baptiſtam de quo dictũ eſt / nõ ſurrexit maior in na=
tis mulierum / dicentem: quod poſterior chriſto ſit. ueraciter igitur euã Matheus
geliſta gloriam chriſti uidiſſe ait / quaſi gloriam unigeniti a patre: huiuſ 11
modi ſcilicet / qualem unigenito dei patris filio / non iis qui ad fraterni=
tatem eius uocati ſunt (quorum eſt primogenitus) conuenire omnes fa Ad ro.
terentur. 8

¶ Quod ſolus ſecundum naturam filius ex patre unigenitus eſt: ſicut ex ipſo & in ipſo. Cap. XXII

DEum nemo uidit unq̃. unigenitus filius qui eſt in ſinu patris:
ipſe enarrauit. Animaduerte rurſus diuini euãgeliſte diui=
num acumen. non ignorauit nõnullos dicturos. gloriã uni=
geniti a patre nobis enarras / nec quicq̃ magnũ atq; ſublime
affers. ſed quaſi aliter uideri gloria ſua non poſſet: quoniam
preſtãtior Ioãne atq; Moſe fuit uiris ſingulariſſimis (nõ enĩ negamus)
quaſi unigeniti a patre gloriã eius appellaſti. At nõ ita beatus Eſaias. ui Eſaias.
di enim inquit dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum et eleuatũ: 6
et plena domus a maieſtate eius. & ſeraphĩ ſtabant circa ipſum: ſex ale
uni & ſex ale alteri / & uelabãt duabus faciẽ / duabus pedes / & duabus
uolabãt. et exclamabãt alter ad alterũ / & dicebãt: ſctũs ſãctus ſctũs do
minus Sabaoth. plena eſt omnis terra gloria eius. Ezechiel autem: ecce Ezechiel
inquit uox facta eſt ſuper firmamẽtum quod erat ſuper caput eorum / 1
et ſuper firmamentum quod erat imminens capiti eorũ: quaſi aſpectus
lapidis ſaphyri ſimilitudo throni. & ſuper ſimilitudinẽ throni ſimilitu=
do quaſi aſpectus hominis deſuper. et uidi quaſi ſpeciem electri a lũbis
eius deſuper: et a lũbis eius uſq; ad deorſum uidi quaſi ſpeciẽ ignis ſplẽ
dentis in circuitu / uelut aſpectum arcus cum fuerit in nube in die plu=
uie / hic erat aſpectus ſplendoris per gyrum. hec uiſio ſimilitudinis glo=
rie domini. Cũ talia igitur impietate atq; iperitia dicturos aliquos non
ignoraret: neceſſario conatus eorum multo ante repreſſit / dicens. Deũ
nemo uidit unq̃. ipſe nãq; (inquit) unigenitus deus qui ĩ dei patris ſinu
eſt: hoc nobis enarrauit. Ille ad Moſem clare dixit. quia nemo uidebit fa Exodus.
ciẽ ſuã et uiuet. Ille quoq; diſcipulos docuit: quia patrem nemo uidit / ni 33
ſi qui ex patre eſt. Soli enĩ cõſubſtãtiali filio pater uiſibilis eſt: & nulli p̃= Ioannes
ter eum alii. uiſionem autem in his deo conuenientem ſemper intelli= 6
gas. non tamen prophetarum oratio falſa eſt: cum clament uiſum a ſe
fuiſſe dominum Sabaoth. Non enim ipſum quod natura dei ſubſtantia
liter eſt uidiſſe contendunt: ſed aperte quomodo uiderunt exponunt /
hec dicentes eſt uiſio ſimilitudinis glorie domini. A rebus ergo corpo=
reis enigmatice quaſi figura diuine glorie formabatur: que ſimilitudo
quaſi depicta in tabula / ſymbolice diuine glorie preſtantiam ultra mẽ=
tem et orationem hominis eſſe oſtendebat. Optime igitur ſublimis euã

gelista cū ſe uidiſſe gloriam eius quaſi unigeniti a patre gloriā affirma=
uerit:a preſtantia qua omnes Chriſtus ſuperauit/uere ſe dicere cōfir=
Sapiētia. mat.Nam quemadmodum per creaturarū pulchritudinem/ creatoris
13 uirtutem conſpicimus:cū celi abſq; uoce gloriam dei enarrent/et ope=
Pſalmus ra manuum eius annunciet firmamentum/ ſic ab operibus preſtantior
18 in gloria unigenitus ceteris demonſtratur.Sed aciem oculorū hominis
tanq̄ deus effugiēs/ quia omnem ſuperat creaturam:idcirco increatus
id eſt deus eſſe et intelligitur& glorificatur.hic ſenſus propoſiti textus
meo iudicio eſt. ¶ Sed animaduertendū rurſus/quia unigenitum filiū 1
appellauit/et ī ſinu patris eſſe affirmauit:ut ab omni creatura eū diſſe=
pararet/et ex patre propriam ſubſtantiam habere/et in patre eſſe oſtē
deret. ¶ Si enim uere deus eſt unigenitus:quomodo nō erit alius natu= 2
ra/quā illi qui gratia & adoptiōe dii atq; filii ſunt? ¶ Si eni unigenitus 3
eſt:nō inter fratres eſſe intelligitur/ſed ſolus ex patre. ¶ Nam quoniā 4
i. ad corī ſecūdū Paulum q̄uis multi appellent in celo et in terra dii:unigenitus
8 tamen deus ſeparatus ab aliis fratribus eſt/qui per gratiam dii ſunt.no
bis aūt īquit unus deus pater eſt:ex quo omnia/& unus dn̄s IheſusChri
ſtus:per quem omnia. ¶ Cum enim unum ſit ſecundum naturam deus 5
ac pater:nō erit extra naturam dei uerbū/quod ex eo et in eo/ quodq;
genitoris naturalibus bonis prefulgens:ad equalem dignitatem ſubſtā
tialiter conſcendit/cum ſit deus ſecūdum naturam. ¶ Propterea & in 6
ſinu patris eſſe ipſum aſſerit:ut etiam hinc intelligas in ipſo et ex ipſo/
Pſalmus et ut in pſalmis ſcribitur.ex utero ante luciferum genui te. Nā queād=
109 modum hic ut ex eo proprie ſignificaret:a ſimilitudine hominū ex ute
ro poſuit.ex uentre nanq; prodeunt:qui a nobis generantur. ſic cum ī
patris ſinu dicat:in patris certe utero intellexit/a quo ineffabili genera
tione deumq; decente naſcitur filius. ¶ Quaſi corpus deciſum eſt a ge 7
nitore genimen ſuum:ſed filius in patre eſt & patrem in ſeipſo habet.
Propria enim bona ſubſtantie patris/naturaliter in filium defluentia:
in ipſo eſſe patrem oſtendunt. ¶ Habet autem rurſus pater in ſeipſo fi 8
lium:ideſt identitate incōmutabili ſubſtantie firmatum/atq; (ut ita di=
cam)radicatum/& ex eo germinantē non deciſione ulla nec diuiſione:
Micheas ſed ita ut et inſit/& ſimul ſit.Sic enim pie in ſinu patris filiū eſſe intelli=
3 gemus: non ut nonnulli deo repugnātes/et recta omnia (ut propheta
Adro. dicit)peruertentes/ſimpliciores fratres pro quibusChriſtus mortuus ē
14 ſeducere conantur. ¶ Non enim recte inquiunt quoniam ī ſinu patris
Cauilla= filius eſſe dicitur: ex patre et in patre recte ipſum eſſe intelligitis/ et a
tio ſubſtantia eius ut eiuſdem nature genitum predicatis. An non audi=
Lucas ſtis inquiūt de diuite atq; Lazaro quid Chriſtus dicat? Lazarū eni poſt
16 mortē in ſinu Abrae delatum fuiſſe dicit:nec quoniā in ſinu Abrae La
Ioannes. zarus poſtea fuit/idcirco ex ipſo & ī ipſo naturaliter eſt. Sed uocabulo
3 ſinus ſcriptura (inquiunt) charitatem intelligit. In ſinu ergo patris fili=
Confuta us eſt:id eſt in dilectione atq; amore/ut ipſe dicit/ pater diligit filium.
tio ¶ Sed dicant queſo ſi dilectionem atq; amorem ſinus apud ſcripturas 9

ſignificat:an quia deus iuxta ſaluatoris uocẽ mũdum dilexit/aut quia Ioannes. 3
dominus diligit portas ſyon/ſecure dicere poſſumus & mũdum & por
2 tas ſyon in ſinu dei patris eſſe? ¶ Cum preterea immittere Moſi manũ Pſalmus 124
in ſinum ſuum iubebat:diligere ne manũ ſuam iubebat/an potius in ſi
3 nu ſuo eam celare? Ridiculoſi profecto erimus iſta dicentes. ¶ Imo ue= Exodus 4
ro etiam in patrem ipſum impie faciemus:ſi uniuerſa (cuncta enim dili
git)in ſinu eius eſſe opinãtes/quod filio ſuo attribuitur/creaturis quo= Sapiẽtia. 11
q; concedemus:ut nihil maius nec dignius aliquid q̃ creature/filius poſ
ſideat. Quare his omiſſis/quando in ſinu patris filius eſſe dicitur: nihil
aliud q̃ ex ipſo & in ipſo filium eſſe intelligemus.quod omnibus apertiſ
ſimũ erit:qui euãgeliſte uerba diligentius conſiderant. unigenitus enĩ
inquit deus/qui eſt in ſinu patris.deum et unigenitũ primo dixit:dein=
de ilico adiecit/ qui ẽ ĩ ſinu patris.ut filius ex patre naturaliter atq; ſub
ſtantialiter intelligatur:ſinũ pro ſubſtãtia per ſimilitudinem corporũ/
que rebus intelligibilibus manifeſtiora ſunt/poſuit.Capiũtur enim ple
rũq; rerum ſublimium imagines a corporibus:q̃uis etiã hiſtorice ut ex=
poſita ſunt multa intelligãtur/quale illud Moſi eſt/ qđ manũ ſuam in ſi Exodus. 4
num immiſerit. Quod uero de Lazaro dicunt:non modo nobis nõ re=
fragatur/uerum etiam ſuffragatur. Nã hac uita defũctus Lazarus/in Lucas. 16
ſinũ Abrae fuit deductus:id eſt cum Abrae filiis collocatus eſt/patrẽ enĩ
multarum gentium deus ipſum conſtituit. Geneſis. 17

Cap. XXIII

ET hoc eſt teſtimoniũ Ioannis:quãdo miſerunt Iudei a Hie=roſolimis ſacerdotes et leuitas ad eum/ ut interrogarẽt eũ tu quis es. & cõfeſſus eſt et nõ negauit:et confeſſus eſt quia nõ ſum ego Chriſtus. Expreſſius modo euãgeliſta quaſi res agatur:modum teſtimonii Ioannis ponit/quod interroga=tus dixit. Cum enĩ inquit Iudeorũ ſecundum leges prefecti leuitas et ſa=cerdotes interrogatum miſerunt:quem ſe ipſe diceret/tunc palã ueri=tatem confeſſus eſt/dicens. quia ego non ſum Chriſtus. quare nec ego inquit: cũ de ipſo ſcripſerim nõ fuiſſe illum lucem/ſed ut teſtimonium de luce perhiberet/mentitus ſum.

Ego/primo loco: Ioannes baptiſta. ſecundo uero: Ioãnes euã=geliſta.

Cap XXIIII

ET interrogauerũt eũ:quid ergo/ Helias es tu? et dixit:nõ ſum. Propheta es tu? et reſpondit/non. Dixerunt ergo ei. Quis es? ut reſpõſum demus iis qui miſerũt nos. Quid dicis de teipſo? Ait. Ego uox clamãtis in deſerto:dirigite uiã domini/ſicut dicit Eſaias propheta. Minutim ſingula narrat euãgeliſta:ut et confeſſionis modus pre oculis ponatur/& imperitia Iudeorum denudetur/qui ſapientes ſe eſſe dicentes:infatuati ſunt. legis enim exquiſitam cognitionem oſten=tãtes/ & prophetarum ſenſum tenere credẽtes: his interrogationibus imperitiam ſuam detegunt. Moſes nãq; ille quaſi prophetam dominũ ſignificans uenturum:Iudeis predicebat/quia prophetam uobis de me=dio fratrum ueſtrorum ſimilem mei dominus deus ſuſcitabit/ipſum au=dietis. Eſaias autem precurſorem nobis ſignificãs:uox inquit clamãtis in deſerto/parate uiã domini/rectas facite ſemitas dei noſtri. Tertius

Ad roma 1 · Deutero 18 · Eſaias. 40

Malachi accedit Malachias:qui de Theſbite ait qđ cõuertet cor patrũ ad filios/&
4 incredulos ad prudentiam iuſtorum:ne forte ueniam et percutiam ter
ram.cum igitur tres ſint qui expectabantur:plures illi uenturos putan
Matheus tes/uere audient/erratis neſcientes ſcripturas. Cum enim an Chriſtus
22 eſſet queſiuiſſent:reſponſumq; ſibi eſſet quia ipſe non erat Chriſtus/
quid ergo inquiunt/Helias es tu? Illo autem negante: reliquum iã erat
ut de precurſore quererent.Sed imperite ad ipſum Chriſtũ rurſus de=
uoluti:male Moſẽ intelligentes/interrogant. propheta es tu? quod pro
pter preiacentem articulum/ad unicũ prophetã & prophetarum omni
um dominum pertinet:quẽ ſe non eſſe/baptiſta iterum affirmauit.Di=
xerunt ergo ei:quis es? ut reſponſum demus iis qui miſerunt nos. quid
Eſaias dicis de teipſo? ait. Ego uox clamantis in deſerto:dirigite uiã domini/
40 ſicut dixit Eſaias propheta.tanq̃ ignaros ſcripturarum acriter arguit:
authoritate prophetica miniſterium ſibi commiſſum exponens.uenio
enim inquit dicturus/in ianuis ipſum iam eſſe qui expectatur:ut para=
ti ſitis proficiſci quocũq; iubebit.ambulaſtis hactenus in uia Moſi:modo
Eſaias uiã Chriſti ſuſcipite/quam prophete omnes uobis predixerunt. Eſaias
2 enim hortatur uos dicens:uenite aſcendamus in montem domini/& in
Eſaias domum dei Iacob:et annunciabit nobis uiam ſuã/& ambulabimus in ip
35 ſa.& rurſus.Erit ibi uia munda/& uia ſancta uocabitur:non erit ibi leo
Eſaias nec praua illuc aſcendet beſtia/& qui diſſipati ſunt/ambulabunt in ea.
46 Et rurſus.principium dabo ſyon:et hortabor Hieruſalem ad uiam.Hie
Hieremi remias quoq; ſimiliter: ſtate inquit in uia/et querite ſemitas domini ſẽ
6 piternas/et uidete que ſit uia bona& ambulate in ipſa/& iuenietis puri
Ioannes. ficationem animarum ueſtrarum.Quenã igitur eſt uia bona/que am=
14 bulantes in ipſa purificat:ipſe Chriſtus clamat/ego ſũ uia. Cap.XXV

ET qui miſſi fuerant:erant ex Phariſeis. Et interrogauerunt
» eum et dixerunt ei.Quid ergo baptiſas:ſi tu nõ es Chriſtus
» neq; Helias neq; propheta? Vide quanta i baptiſtam utunť
» temeritate.cur enim(aiunt) baptiſas:ſi non es Chriſtus/nec
Helias/ nec propheta ille? non enim putant dignum/ĩ eorũ
nũero ipſũ haberi qui expectabať.ſed ex iſita eis arrogãtia q̃uis audie=
rint/ego uox clamantis in deſerto:parate uiam domini/parum tamẽ at
tendentes et baptiſte dignitatem negligentes:aperte increpant dicen
tes/ quid ergo baptiſas? Cur tantam rem/cum dignus non ſis:aggre=
di auſus es? Conſueuerant enim ſemper ex proteruitate Phariſei preſẽ
tes nimium contemnere:& uenturũ ſimulato afficere honore.& ut ip=
ſi/magni apud Iudeos eſſent/et diuitias ingentes ſibi accumularẽt:ne=
minem preter ſe honorari patiebantur.Propterea ipſum quoq; interfe
Matheus cerunt heredem dicentes:uenite occidamus eum/& retinebimus here
22 ditatem eius. Cap.XXVI.

» REſpondit eis Ioannes dicens. Ego baptiſo in aqua. Medius au=
» tem ueſtrum ſtetit:quem uos neſcitis .Ipſe eſt qui poſt me uen=
» turus eſt: qui ante me factus eſt/ cuius ego non ſum dignus ut

Cap.I

ſoluã eius corrigiam calciamenti.hec in Bethania facta ſunt trãs Iorda=
nem ubi erat Ioannes baptiſans.Nullas contumelie uices beatus bapti=
ſta reddidit:ſed benigne ualde propter ſalutẽ eorum reſpondet/ac in
uitos docet/in ianuis iam imo uero etiã intra ianuas eſſe Chriſtum.Ego
enim inquit preparando/aqua inquinatos peccatis lauo ad initium pe=
nitentie:et hoc pacto ab his minoribus ad ſublimiora uos preparo. Ad
hoc enim miſſus ſum:et hoc tam re baptiſans quã uerbis/ facio :predi=
cãs pparare uiã dñi. Maiorũ autem rerũ & ſũme perfectionis largitor:
medius ueſtrum ſtetit/quẽ adhuc/quia carne indutus eſt/nõ cognoui=
ſtis.qui tãtum me ſuperat:ut dignus ipe non ſim quaſi ſeruus ad filium
domini comparari.hoc enim ut arbitror ſignificat nõ eſſe dignum : qui
corrigiam calciamenti eius ſoluat.ita et ueritatem dicit:& exemplo ſui
Phariſeos ab arrogantia in humilitatem traducere conatur. ¶ Hec in
Bethania facta ſũt trans Iordanem ubi erat Ioannes baptiſans.Diligẽ
tie ſue magnitudiniſq; rerum:hoc ſignum eſt.Solent enim certe homi=
nes loca etiam ſingula ubi res magne geſte aut expoſite ſunt:memoria
diligentius commẽdare.

¶ Primi libri cõmentariorum Cyrilli ſuper Ioannem/finis.

¶ Commentariorum Cyrilli in Ioannem Liber ſecundus. Cap.I.

ALtera die uidit Ioãnes Ieſum uenientem ad ſe et ait.Ecce
agnus dei:ecce qui tollit peccata mundi.Breui admodum
tempore:propheta ſimul et apoſtolus / baptiſta effectus
eſt.Quem enim uenturum predicabat:hũc iam mõſtrat
preſentẽ.propterea prophetarum mẽſuram exceſſit: ut
ſaluator de ipſo ad Iudeos dicebat. Quid exiuiſtis in de= Matheus
ſertum uidere? prophetam? etiã dico uobis pluſq̃ prophetam. Nã pro= 11
phete uenturum Chriſtum predixerunt:hic uero uenturum predicãs/
preſentem quoq; monſtrauit.Altera enim die inquit uidit Iheſum ue=
nientem ad ſe:et ait.Ecce agnus dei:qui tollit peccata mundi. Non ait
iam:preparate uiam eius/ ut prius.ſed cum preſens oculis cerneretur
is/propter quem preparatio faciunda erat:non illo modo predicandũ/
ſed apertius explanandum erat/quis iſte preſens eſſet/et quãobrem a
celo ad nos deſcenderit.Ecce igitur ĩquit agnus dei:ille ſcilicet de quo
Eſaias dicebat .tanq̃ ouis ad occiſione ductus eſt:et ſicut agnus corã tõ Eſaias.
dente ſe obmutuit.Quem uniuerſa Moſi lex figuris ſignificabat / qui 53
temporibus legis non ita neq; ad omnes miſericordiam ſuam diffudit.
figuris enim et umbris:lex inuoluta eſt.At nunc qui enigmatice predi=
cabatur integerrimus agnus immaculata hoſtia:ut peccata omniũ pel
lat/ut hoſtem orbis euertat/ut mortuus mortem deſtruat /ut maledi=
ctionem hominibus datam diſſoluat/ne illud/terra es et in terram re=
uerteris/humanum ſemper ſubigat genus:ſponte ad occiſionem duci=
tur.Secundus hic Adam eſt non a terra ſed a celo:omnium bonorũ ini 1. ad cori
tium/& ipſius exitium iteritus/eterne uite largitor/cauſa reformatio= 15
nis qua reformamur ad deũ/pietatis et iuſticie fundamentum / ad re=

gnum celorum uia. unus enim pro omnibus agnus occiditur: ut omne
genus hominũ deo patri offerat / unus pro oĩbus: ut omnes lucrifaciat /
2.ad cori ut omnes non ulterius ſibi ipſis ſed chriſto (qui pro omnibus mortuus
5 eſt: & pro omnibus reſurrexit) uiuãt. Nam quoniam ĩ peccato eramus /
atq; idcirco morti atq; interitui debebamur: filiũ ſuũ pater in redẽptio
nẽ pro nobis dedit / unũ pro omnibus. quoniã & oẽs ſunt in ipſo: & om=
nibus ipſe melior eſt. unus pro omnibus moritur: ut omnes in ipſo uiua=
mus. Cum enim pro omnibus occiſum agnum mors inſorbuerit: retine
re non potuit / ſed in ipſo & cum ipſo ceteros omnes euomuit. Nã ſi oẽs
ſumus ĩ chriſto / qui mortuus ẽ et reſurrexit pro nobis / peccato deſtru=
cto: quomodo etiã mors q̃ fructus peccati eſt non deſtrueť? & radice iã
euulſa / quomodo rami germinabunt? Aut quanã de cauſa morti ulterĩ
us debebimur / peccato deſtructo: quod mortis cauſa fuit? quare in occi
ſione agni dei magna exultantes uoce ſolẽniter clamamus: ubi iam eſt
i.ad cori uictoria tua o mors? ubi ſtimulus tuus iferne? Oĩs eni iniquitas (ut pſal=
15 miſta canebat) os ſuũ obſtruxit: cũ nõ poſſit ãplius debilitata peccato=
Pſalmus res accuſare. deus eni eſt qui nos iuſtificat: Chriſtus redemit nos ex ma=
106 ledictione legis / ipſe maledictio factus pro nobis / ut maledictionẽ pec=
3 cati nos fugiamus. Cap. II
Ad gala. Ic eſt de quo dixi: poſt me uenit uir qui ãte me factus eſt / qui
» prior me erat / & ego neſciebã eũ. Sed ut manifeſteť ĩ Iſrael:
» h propterea ueni ego in aqua baptiſans. In memoriã reducit
baptiſta que dixerat: & glorie Chriſti ultro et ſponte cedit /
nec ex charitate magis quã ex ueritate etiam neceſſitate id
facit. Subiicitur enim etiã ſi nolit / creatura creatori: ſeruus domino / lar
Lucas. gitori quod donatur. quomodo autem poſt Ioannem Chriſtus ueniebat
1 qui prior erat Ioanne: ſatis in ſuperioribus dictũ eſt. ¶ Et ego neſciebã
» eum: ſed ut manifeſtetur in Iſrael / propterea ego ueni baptiſãs ĩ aqua.
» Qui dominum in utero uirginis cognoſcens exultabat / qui ante partũ
prophetauit / qui a matris uentre diſcipulus fuit: neſcire ſaluatorem fa=
tetur / nec illo modo mentitur. Omnia enim a ſeipſo abſq; alicuius do=
ctrina deus ſolũmodo ſcit: creatura uero oĩs non a ſe / ſed ab alterius di
ſcit doctrina. & ſpiritus in ſanctis hominibus habitans / replet quod na=
tura non poteſt: & bonum ſuum humane nature largitur. et ita illumi=
nata: futura et occulta cognoſcit myſteria. Cum igitur neſciuiſſe dñm
dicat ſecundum humani generis & creature mẽſuram: ueriſſime dicit.
ualde autem utiliter quãuis neſcire ſaluatorem aſſeruerit: idcirco tamẽ
ueniſſe fateť / ut Iudaico populo manifeſtet. ne ſcilicet ſpõte ad teſtimo
nium precurrere uideatur: qui nõ uolũtatis ſue ſed diuine diſpenſatio
nis ac uoluntatis miniſter fuit. Que ſibi animo reuelauit: a quo pecca=
ta mundi tollentur. Facilius ergo credere Iudei teſtimonio eius debe/
bant: quẽ intelligebant a ſe quidẽ neſciuiſſe ſaluatorem / ſed deo reuelã
re cognouiſſe. Poterant etiã dignitate ac magnitudine ſerui: quantus
eſſet dominus / coniicere. Aperte namq; cum ut ipſum in Iſrael manife

ſtet/ueniſſe fateatur:aperte inq̃ ſeruū ſe/illū uero dominū eſſe oſtēdit

¶ Quod non participatione nec deforis ut in ſanctos/ ſpiritus in filiū influit:ſed ſubſtantialiter et ſcḋm naturā in ipſo eſt. Cap.III

» ET teſtimoniū perhibuit Ioānes dicēs:quia uidi ſpm deſcēdē
» tē quaſi colūbā de celo & manētē ſup eū. & ego neſciebā eū.
» ſed qui miſit me baptiſare in aqua:ille mihi dixit.Super quē
» uideris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eū:hic
» eſt qui baptiſat in ſpiritu ſancto. ¶ Q̄m eum neſciuiſſe in
ſuperioribus dixerat:idcirco nunc latius diuinum illud denudat myſte
riū.Nam et modum quo didicit quod ignorauerat:& docentē deum pa
trem oſtendit.ita uariis multiſq; uiis/auditoꝝ animū ad ueritatem in=
ducit.Cum enim a deo patre didiciſſe ſe myſterium ait:refragari deo
uniuerſos oſtendit/qui magno conſilio patris ſe opponentes/ paruam
predicationi ſue fidē adhibeāt.Ita manifeſte ac cōmode ad ſuſcipiēdū
ſaluatorem/omnibus perſuadere conat̃: preſertim cum ſpiritū etiā ſe
uidiſſe teſtetur in colūbe ſigno deſcendiſſe/& manſiſſe in chriſto. Ad
hec ſeipſum audiſſe affirmat ab eo a quo miſſus ad baptiſandū in aqua
fuit:illum eſſe qui ſpiritu baptiſat/in quem deſcendet et in quo mane=
bit ſpiritus ſanctus.Dignus certe fide teſtis hic eſt:nouum atq; inaudi=
tum ſignum.& is qui hec dixit atq; oſtendit baptiſte:pater & deus om=
nium eſt.Sed hec quidem hactenus. ¶ Inſultabit autem forſan iterum Cauilla=
atq; iterū contentionis cupida turba hereticorum:atq; illudens dicet. tio here=
Nihil nos habere niſi cauillari uelimus:quo hinc refugere poſſimus.Ec= ticorum
ce namq; inquit ſpiritus ad filium deſcendit: ecce ungitur a deo pa=
tre filius/quod non habet uidelicet accipiens/Pſalmiſta etiam atteſtan Pſalmus
te dicenteq; ad filium.propterea unxit te deus deus tuus oleo leticie 44
pre participibus tuis.quomodo ergo perfecto patri non perfectus fi= Cauilli
lius ac ideo perunctus/ conſubſtantialis eſſe poterit? ¶ Ad huiuſmo= confuta=
di homines qui ueritatem Chriſtiani dogmatis & ſcripturarum ſen= tio.
ſus peruertunt: oportune illud dicere poſſumus.Expergiſcimini ebrii Iohel
e uino ueſtro:ut fulgentiſſimā ueritatis lucem uidentes/nobiſcū ad fili 1
1 um clament/uere filius dei tu es. ¶ Si enim credis deum eſſe ipſum na= Matheus
tura:quomodo imperfectus erit? aut quomodo hec impietas in ipſum 14
2 etiā patrem nō perueniet? ¶ Vnde namq; pater perfectionē habebit:
ſi filius imperfectus eſt? aut quomodo ad imminutionem filii qui ſecū=
dū uos imperfectus eſt:pater etiam ipſe non depelletur? ſi ſemel diui=
3 na ſubſtantia imperfectionem in filio ſuſceperit? ¶ Non enim (ut arbi
tror) audebitis in diuerſas rationes ſubſtantie/diuinā immortaleq; na
turā ita ſcidere:ut ī altero pfecta /ī altero ipfecta eſſe uideat̃.pſerti cū
uideatis humane nature rationē/unā ac eādem ī omnibus eſſe:nec mi=
nus aliquid aut maius hominem homine inquantum homo eſt/poſſide
re.nec angelus ab angelo ea ratione qua uterq; angelus eſt:qua uideli=
cet ad unā ſpeciē atq; naturam omnes concluduntur/differre unq̃ po=
4 terit. ¶ Quomodo igitur natura deitatis que ſuper hec omnia incōpa

ſi non ineſt ſubſtantialiter filio ſanctificatio/ ſed extrinſecus ei adue=
nit ut rationali cuidam creature:quod poſſit etiam aliquando a ſeipſo
eam excutere.qui autem ſanctificationem a ſeipo excuſſit / eiecitq; : is
profecto peccati uinculo preſſus ad peiora iã ruit/ non conſeruans ne=
22 q; retinens in ſe illud/ quod ſuperiorẽ peccato eum faciebat. ¶Non
erit ergo immutabilis filius. Pſalmiſta quoq; mentietur clamans ad ip= Pſalmus
23 ſum.tu autem idem ipſe es. ¶Ad hec illud etiam ſuperioribus ſimile 101
non pretermittam.quod participatur:aliud eſſe a participante ſecun=
dũ naturã/ omnes ratione inducti fatebuntur. Aliter enim idẽ erit par=
ticipãs et participatũ:qđ intellectu ĩpoſſibile eſt. quõ enĩ aliquid ſeipſo
participabit? ſi igit̃ participãs et participatũ/ diuerſa natura ſũt:cõſide
rẽt qui participatiõe ſpiritũ filio ineſſe contendũt/in q̃ magnã ĩpietatẽ
24 lapſi non ſentiunt. ¶Nam ſi ipſius ſpiritus/ particeps filius eſt:eſt autẽ
ſpiritus natura ſanctus/ nõ erit ſanctus natura filius:ſed ex alterius par
ticipatione ad meliora ex peioribus per gratiam reformatus. Qua ex
25 re multa ſequentur abſurda. ¶Primum enim (ut diximus) mutationis
erit ſuſceptiuus: imo uero iam mutatus (profecit enim in melius: ut
uos dicitis) non modo minor patre non eſt/ ſed quodammodo etiam
maior eſt factus. Scribit enim Paulus de ipſo. Hoc ſentite in uobis: Ad phili.
quod et in Chriſto Iheſu.qui cum in forma dei eſſet: non rapinam ar= 2
bitratus eſt/ ſe eſſe equalem deo.ſed ſemetipſum exinaniuit/ formam
ſerui accipiens:in ſimilitudinem hominum factus et habitu inuentus
ut homo/ humiliauit ſeipſum factus obediens. quoniam ergo ante in=
carnationem in forma et in equalitate patris erat conſtitutus:incarna=
tus autem ſuſcepto de celo ſpiritu ſanctificatus ſecundum uos eſt/ me
lior iam atq; maior ſeipſo uidebitur. Quare patre quoq; cui prius erat
26 equalis:maior effectus eſt. ¶Quod ſi ita eſt / et ſuſcepto ſpiritu pa=
trem exceſſit:ſpiritus etiam per quem filius hoc conſecutus eſt / ma=
ior patre atq; melior erit. Hec auditu etiam horribilia: periculiq; ple=
na ipſe iudico. Sed non poſſumus aliter detrimentum: quod per im=
27 pietatem illorum eccleſia patitur/ depellere. ¶Quare proſequen=
dum nobis eſſe cenſeo.ſi homo factus unigenitus dei filius tunc demun
a ſpiritu ſanctificatur/ quaſi ante incarnationem ſanctus non eſſet:
erat autem in equalitate & forma patris ſecundum illos/ ſequitur deũ
patrem natura ſanctum non eſſe/ſi quidem conformis equaliſq; ſi=
bi filius: ſanctus non erat. Quod ſi fortaſſe quis dicat:quomodo non
ſanctificatur a ſpiritu et quomodo non participat cum inquiat pro=
pheta: unxit te deus deus tuus oleo leticie pre participibus tuis? Me=
minerit ſecundum formam ſerui qua patre minor eſt: & a patre /
& a ſpiritu ſancto & a ſepiſo qui uerbum & filius eſt eſſe ſanctifica=
tum / ſicut ipſe dicit pro eis ego ſanctifico meipſum. ſimilimodo & fa= Ioannes.
tebuntur participantem. ſed de hoc ipſo non eſt queſtio: ſed dei 17
28 uerbo et filio ſimpliciter. ¶Deinde ſi uerbum dei ſuſcepto ſpiritu
natura ſanctificatur: dicant queſo utrum maius aut minus ſeipſo

factum eſt/an in eodem ſtatu omnino permanſit.Nam ſi nihil a ſpiritu
ſibi ablatum eſt/ſed permanſit idem quod fuit:non turberis/cum in ip
ſum/deſcendiſſe ſpiritum audias. Sin uero minus factum eſt: tunc et
uerbum dei paſſibile ac mutabile dicere neceſſe erit/et ſubſtantia ſpi=
ritus tanq̃ iniqua/neceſſario accuſabitur:que ſuſcepta non paruam fi=
lio iniuriam intulit.ſi autem melius ſuſcepto ſpiritu factũ eſt: erat autẽ
in equalitate ac forma patris/anteq̃ in altiora (ut uos dicitis) aſcẽderit:
non erit ſuprema gloria patris/qui eam menſuram ſui conſeruet ĩ qua
prius filius etiam erat.Oportune igitur ſuper iſtos clamare poſſumus.
Hieremi ecce populus excors ac fatuus:oculi ſunt ipſis et non uident. excecauit
5 enim profecto huius ſeculi deus/infidelium mentes:ne illuminatio euã
2.ad cori gelii glorie Chriſti eis illuceat.Quibus ego/quoniam non ſentiant que
4 dicunt: condolendũ potius q̃ iraſcendum eſſe iudico. Recte autem me
iudicare q̃uis a ſuperioribus iam appareat: tamen ex eo potiſſimũ erit
Ad phili. conſpicuũ/qđ a Paulo ſcriptũ paulo ãte propoſuimus/hoc ſentite in uo
2 bis:qđ et ĩ Chriſto Iheſu.qui cũ ĩ forma dei eſſet/nõ rapinã arbitratus ẽ
ſe eſſe equalẽ deo/ſed ſemetipſũ exinaniuit formã ſerui accipiẽs/ĩ ſimi
litudinẽ hominũ factus et habitu inuentus ut homo/humiliauit ſeipſũ.
Vide q̃ uehementer gloriam filii admiratur:ſicut equalis natura non ra
pina deo patri atq; conformis.Is cauſa hominum forma ſerui aſſumpta
humiliatus:exinaniuit ſe ipſum inquit propter carnem. ¶Si ergo aſ= 29
ſumpto ſpiritu poſtea q̃ homo factus eſt/melior efficitur ſanctificatus:
quomodo ſeipſum exinaniuit humiliauitq;/qui maior ſeipſo factus
eſt? Que porro eſt exinanitio iſta:qua plenus ſpiritu factus eſt? Quo=
modo propter nos humiliatus dicitur:qui tam multum factus homo ſi=
bi profecit? Quomodo pauper propter nos: qui homine aſſumpto
locupletatus eſt? Aut quomodo ante incarnationem conſecutus eſt bo
Hieremi num? Obſtupuit celũ ut ſcribitur:obſtupuit & horruit ualde/ dicit do=
2 minus. duo enim magna & praua: hereticorum populus commiſit.
Nam nec que dicat intelligit:nec de quibus dicat perpendit/ & de ma=
ximis rebus tanq̃ de ludicris dicere/parui exiſtimat. Nam ſi magnum
inde imminere periculum putarent:largo lachrymarum effuſo flumi=
Pſalmus ne/magna nobiſcum uoce clamarẽt. Pone domine cuſtodiam ori meo:
140 et hoſtium circunſtantie labiis meis/non declines cor meum in uerba
malicie. Praui enim atq; iniqui ſermones ſunt: qui ab eis inconſide=
ratius prolati/ſummo audientes detrimento afficiunt. Sed nos eo=
rum nugas a cordibus noſtris exterminantes: rectam fidei rationem
2.ad cori ſequemur/illius ſcripture loci memores. conſilia deſtruentes et om=
10 nem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei: & in ca=
ptiuitatem redigentes omnem intellectum ad obſequium Chriſti.
Age igitur omnem intellectum propoſiti theorematis in captiuita=
tem glorie unigeniti redigentes:ſic eum ſubiiciamus in omnia pru=
2.ad cori denter ipſi/ut homini attribuamus/qui cum ſit diues: pauper pro=
8 pter nos factus eſt/ut ſua nos paupertate ditaret.quod patientioribus

poſtulatis auribus exponere latius non grauabimur. Ad imaginem et Geneſis.
ſimilitudinē ueri dei factus hō a Moſe dicitur:qui primos nobis ſcriptu= 1
re libros ſpiritu cōpoſuit. Ab eodē etiā didicimus ſpiritu ad diuinā ima
ginē ſigillatū hominē fuiſſe:& ſufflauit in faciē īquit eius ſpiraculū uite. Geneſis.
Simul enim et uitam creature ſpiritus immiſit:& characterem ſuum ut 2
deum decet impreſſit. et ſic rationale ab artifice deo animal conſtitu=
tum:mandatum ad ſalutem accepit/et fuit in paradiſo quouſq; gratiā
creatoris ſpiritu ſancto ihabitante ſeruauit. Sed poſteaq̄ diabolica frau
de ſeductus dei precepta contempſit/et ſpreto mandato gratiam per=
didit:terram ſe eſſe& in terram reuerſurum audiuit. Et ſimilitudo dei Geneſis.
ad quam creatus erat/ non ita expreſſum characterem ſuum propter 3
peccatum ſeruauit:ſed obtenebratum quodammodo & imbecillum re
tinuit. multiplicato deinde humano genere/peccatum quoq; adeo cre
uit/& ſic miſeros animos opprimebat:ut gratia dei homines denudati/
cum ſpiritus penitus ab eis deuolauerit/quaſi ratiōis omnino expertes
ipſum etiam creatorem ignorarent. Miſericordia igitur motus creator
ad priſcā imaginem per ſpiritum reuocare naturam humanam uoluit.
Nec enim poterat aliter diuinam impreſſionem q̄ per ſpiritum: homo
recuperare. Quomodo aūt id factum eſt/et quomodo firmam in nobis
gratiam ſuam inſeruit:aut quomodo radices ī nobis ſpiritus egit/natu=
ra noſtra reformata/modo dicēdum eſt. Nam quoniam primus Adam
libertate ſua non bonum ut debuit/ſed malum ut diximus elegit: atq;
ideo morti addictus ſpiritū ſanctū amiſerat/ qui malignos ut ſcribitur Sapiētia.
fugit:nec habitat ī corpore peccatis ſubiecto/de celo nobis ſecūdū Adā 1
miſericordia dei miſit. Miſit enim immutabilem natura filium ſuum et
procul ab omni peccato remotum/ad carnem noſtram aſſumendam.
ut quemadmodū preuaricatione primi Ade/maledictioni ſubiecti fui=
mus: ſic obedientia uirtuteq; ſecundi & maledictionem fugiamus/ & q̄
ab ea ſecuta ſunt detrimenta non timeamus. Homo igitur uere dei fili=
us factus:ut unus hominum ſpiritum a patre conſequitur/non quia ip=
ſe indigeret/qui largitor ipſius ſpiritus eſt. uerum ut tanq̄ homo acce=
ptum ſpiritum nobis conſeruet:utq; radices in nobis gratia quam amiſi
mus faciat per eum/qui peccatum penitus ignorauit. Hac de cauſa (ut
arbitror) uidiſſe ait ſpiritum baptiſta deſcendiſſe de celo: et māſiſſe in
ipſo. Spiritus enim qui a nobis propter peccatum deuolauit: cum nullū
peccatum in eo inuenerit/manſit in ipſo. Nobis igitur in ſe ipſo ſpiritū
accepit: et priſca nobis renouat bona. hoc pacto pauper etiam factus eſ 2.ad cori
ſe propter nos dicitur. Nam cum ſit deus/nullius indigens rei: homo fa 8
ctus eſt omnium egenus. de quo recte ſcribitur. Quid autem habes qđ 1.ad cori
non accepiſti? Quemadmodum igitur q̄uis ſecundum naturā uita ſit: 4
mortuus tamen ut homo propter nos eſt/ut deuicta morte totam ſecū
noſtrā ſuſcitaret naturā. oēs enī ſumus in eo inq̄tū homo eſt. ſic et ſpm̄
propter nos recipit:ut totam naturam ſanctificet. non enim propter ſe
ipſū homo factus eſt:ſed ut celeſtium bonorum uia nobis & ianua fiat.

Niſi enim tanq̄ homo ſpiritum accipere uiſus eſſet/niſi etiam ut homo paſſus eſſet: quomodo quiſpiam humiliatum eſſe poſſet oſtendere? aut quomodo natura ſerui recte recuperari poſſet: niſi etiam aliqua de ipſo quaſi de ſeruo uere ſcriberentur? Nemo ergo ſapiētiſſimā diſpēſationis rationem irrideat: quā diuinus ille Paulus admiratus clamabat.
Ad ephe 3 ut innoteſcat pricipibus & poteſtatibus in celeſtibus p eccleſiā multiformis ſapiētia dei ſcdm p̄finitionē ſclo℞: quā fecit i Chriſto Iheſu dn̄o nr̄o. Sapiētia eni certe deo cōgruēs: icarnationis ſublime myſteriū ē. hoc modo (ut arbitror) deſcēdiſſe in Chriſtū ſpiritus pie credēdus eſt. Nūq̄ eni ad tātā temeritatē deſcēdemus: ut ꝑticipatiōe in filio ſpiritū eſſe credamus/quē cōfitemur ſubſtātialiter (queadmodū certe ipſe etiā patri) filio ieſſe. Sic eni legimus apud ſcripturas filii eſſe ſpm: queadmodū etiā
Actus. 16 patris. cū ueniſſet iqt i Myſiā: tētabāt ire in Bithyniā/et nō dimiſit eos ſpiritus Iheſu. Si uero quiſpiā participatiōe/in filio ſpiritū eſſe adhuc cōtēdere audet: aut tūc primū in ipſo adueniſſe/quādo a Ioāne fuit baptiſatus: cōſideret q̄ſo rurſus q̄ multa eū ſequant̄ ipia. Primū eni uidemus
Matheus 11 Ioannē: quo maior inter natos mulie℞ nō ſurrexit/qui ad uirtutis ipſū ꝑuenit apicē/Chriſto quaſi deo accedere. Nō eni iquit ſū dignus: ut corrigiā calciamenti ſui ſoluā. Quomodo igitur ipiū nō eſt: cū Ioannes ab
Ioannes. 1 utero matris ſpiritu ſancto repletus fuerit (ſic enī de ipſo ſcriptū ē) Ioānis atq; oīm dnm credere tūc primū ſpiritū accepiſſe/quādo baptiſabatur? At certe ad ſanctā uirginē Gabriel dixit: ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te/& uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoq; qđ ex te naſcet̄ ſanctum: uocabitur filius dei. Attende queſo q̄ altū hic ſermo continet ſenſum. Nā cū de Ioanne ſcribatur: quia ſpiritu ſancto replebit̄ (dono eni et deforis: non ſubſtantialiter inſitū habuit Ioannes ſpiritum) de ſaluatore probe admodū/nō replebit̄ ſcrip tū eſt: ſed quia quod naſcet̄ ex te ſanctū. nec fore addidit: qm̄ ſemp ut natura deus/ſanctus eſt/ſed uocabit̄. uerū qm̄ undiq; conferentia colligēda ſūt: age propoſita quoq; āgeli uerba conſideremus. Spiritus iqt ſctūs ſuꝑueniet in te: et uirtus altiſſimi obūbrabit tibi/ideoq; qđ naſcet̄ ex te ſctm̄: uocabit̄ filius dei. Dicāt q̄ſo eccleſie aduerſarii: utrū uerbū dei āte incarnationē filius dei erat/aut falſo uocabulo quaſi adulterinus adorabat̄. Nā ſi filiū fuiſſe negabūt: patrē quoq; fuiſſe negabūt. Cuius eni erat pater: ſi filius non erat? patrē autē atq; filiū fuiſſe: omnis ſcriptura clamitat. Sin uero etiā ante incarnationē filiū fuiſſe fatent̄: quō āgelus qđ a uirgine naſcitu℞ erat/filiū dei uocatū iri ānūciat/cū id ab eterno naturalit̄ eſſet? Queadmodū igit̄ q̄uis eternaliter cū patre filius ſit: tamē quaſi pricipio tēporis ab icarnatiōe capto/filius dei uocat̄/qm̄ tūc i mūdo ut hō cū hominibus cōuerſatus ē. Sic q̄uis ſubſtātialiter propriū i ſeipſo ſpm habeat: accipere tamē ut hō ſcribit̄/idoneā homini dignitatē cōſeruās & nature nr̄e proprietates propter nos ſibi attribuēs. Quō aūt abſq; proprio ſpū uerbū intelligi poteſt? an nō eſſet ab ſurdū/ſi quis eū ab homie ſpiritū qui eſt in ipſo ſepararet: rationē tamen nature et integrū animū cōſeruari pu

Lucas 1 — Lucas 1 — Lucas 1 — Baruch. 3

taret: ita prorſus arbitror. Quõ igit̃ a filio ſp̃m ſeparabimus qui ſic in=
natus ei eſt/ita ſubſtãtialiter cõiũctus/& p cũ prodiẽs/in ipſo ita natu=
raliter ẽ:ut propter identitatẽ nature aliud eſſe p̃ter ip̃m itelligi neq̃at
Si diligitis me(ſaluator ad diſcipulos ait)mãdata mea ſeruate:et ego ro Ioannes.
gabo patrem et alium paraclitum dabit uobis/ſpiritum ueritatis quem 14
mundus non poteſt capere. Ecce apertiſſime ſp̃m ueritatis/ſpiritũ ſan=
ctum appellauit. Non eſt autem alia ueritas preter filium. Ego ſum in= Ioannes.
quit ueritas. quam quidem ad ueritatem: uide quantam identitatẽ ha= 14
beat ſpiritus. Scribit enim in epiſtolis hic ipſe Ioannes de ſaluatore. hic 1. Ioan.
eſt qui uenit p aquam & ſãguinẽ & ſpiritũ Iheſus chriſtus: nõ i aqua ſo= 5
lũ/ſed in aqua & ſanguine. & ſpiritus eſt qui teſtat̃: quia Chriſtus ueri=
tas eſt. Propterea cũ in ĩteriore homine ſpiritus habitauerit: ipſe Chri=
ſtus habitare dicit̃. Et certe ita res ſe res naturaliter habet: quod aptiſſi
me Paulus docuit. uos iquit nõ eſtis i carne ſed ſpiritu: ſi quidẽ ſpũs dei Ad rom.
habitat in uobis. Si quis aũt ſpiritũ Chriſti nõ habet: hic nõ eſt eius. Si ue 8
ro Chriſtus in uobis: corpus quidẽ mortuũ propter peccatũ/ſpiritus au
tẽ uita propter iuſticiã. Si uero Chriſtus in uobis/ſtati ſubiecit: ut identi
tatẽ filii ad ſp̃m/qui proprius eius ẽ/cuiq; ex eo ſcd̃m naturã profũdit̃/ Ad rom.
oſtẽderet. idcirco & ſpũs adoptionis dicit̃: i quo clamamus abba pater. 8
Et ut in epiſtolis Ioãnes ſcribit. Ex hoc cognoſcimus q̃a i nobis ẽ: quia de 1. ioãnis.
ſpiritu ſuo dedit nobis. Sufficere iſta puto: ad repellenda hereticorũ ia= 4
cula. Si quis aũt a filio dediſcere impietatẽ nõ uult: ſed tũc primũ acce=
ptũ a filio ſpiritũ ſãctũ cõtẽdit quãdo icarnatus fuit/oſtẽdat nobis a ſcri
pturis/non fuiſſe prius ſanctũ dei filiũ/et tacebimus. Mirari autẽ opor
tet: quod tam diligenter ubiq; diuine nature cõgrua cõſequẽter euãge
liſta cõſeruet. Nã cũ in ſuperioribus deũ nemini uiſũ aſſeruerit/& nũc
ſpiritũ a baptiſta uiſũ cõfirmet: nõ fuit oblitus cõfeſtim adiicere/nõ na
tura ſua ſed i mitiſſimi animalis ſpecie uiſũ fuiſſe. Ita etiã ex hoc rurſus
naturaliter filio coniũgi uidet̃. Diſcite nãq; ait a me: quia mitis ſũ & hu Matheus
milis corde. nõ ergo decidit a natuta dei/ſpiritus: q̃ ut imutabilis/nũq̃ 11
uiſus ẽ p̃terq̃ ſigno & figura colũbe propter diſcẽtis utilitatẽ. loco enim
ſigni hoc ſibi datũ/ultro baptiſta fatet̃: cũ teſtificãs dixerit. Qui me mi
ſit i aqua baptiſare: ille mihi dixit. Sup quẽ uideris ſp̃m deſcẽdẽtẽ: hic ẽ Ioannes.
qui baptiſat in ſpiritu ſctõ. unde et temeraria/hereticoꝝ opinio explo= 1
dẽda ẽ: q̃ qđ loco ſigni ſctm̃ ẽ/ad ueritatẽ rerũ traducũt. q̃uis etiã p diſ=
pẽſationẽ/ad utilitatẽ generis nr̃i ſic ſctm̃ ſit: ut ſupius diximus. Ca. IIII
Go uidi et teſtimonium perhibui: quia eſt filius dei. ¶ Verũ eſt
e teſtimoniũ grauiſſimi teſtis: qui nõ ignorãs ſcriptũ eſſe/q̃ oculi Prouer
tui uiderũt: illa dicito/qđ uidit id loq̃t̃. Vidi eni iquit datũ mihi 25
ſignum: & itellexi ipſum eſſe qui ſignificabatur. teſtimoniumq; perhi=
beo quia hic eſt filius dei: qui legis Moſaice figuris deſcribitur/qui pro=
phetarum ſcriptis predicatur. filius autem dei tutiſſime adiectione ar=
ticuli dicitur: ut ille ſolus ſecundum naturam/omnium genitoris bo=
norum heres oſtenderetur Ad quem etiam nos per adoptionem cõfir=

Ad ephe mamur:ad huiuſmodi dignitatem per gratiã eius inuitati.Quẽadmo
3 dum enim omnis in celo et in terra paternitas ex patre eſt/qm̃ ipſe pro
prie primum et uere ſolus pater eſt:ſic omnis quoq; filiatio ex filio eſt/
qm̃ ipſe proprie primũ ac uere ſolus filius eſt/nõ adulterinus neq; falſo
ita uocatus.ſed ex ipſa ſubſtantia dei patris: non per deciſionẽ aut flu=
xum aut partitionem/cum natura deitatis nullã penitus paſſionẽ nullã
immutationem recipiat. Sed ut ex uno unus: qui ſemp ſimul eſt cũ ge=
nitore/coeternus ſibi & inſitus.In ipſo enim eſt:et ex ipſo prodit indi=
uiſibiliter et inſeparabiliter.Non enim corpus:deitatis natura eſt/ nec
loco circũſcribitur/nec per locorum ſpacia tranſgreditur. Sed quẽad=
modum inſita igni caliditas ita ex eo prodit et in eo eſt: ut q̃uis aliud
eſſe uideatur/non tamen ſeparetur ab eo / ſed tota in toto igne ſerue=
tur.ſic de filio dei ad ſublimiora ſimilitudine coaptata intelligentes:
ſubſiſtere quidem in propria hypoſtaſi eum credemus/ ſed nec ex=
tra unam ineffabilemq; deitatem collocabimus/ nec alterius q̃ pater ſit
ſubſtantie confitebimur.Aliter enim non erit iure uereq; filius:& recẽs
nobis deus comperietur/ſi aliud quid preter unum et ſolum deum/eſſe
ipſum putabimus. Nam ſi patri deo conſubſtantialis non eſt:quomodo
a uera dei appellatione non decidet? Sed cũ habeamus baptiſtam teſtẽ
grauiſſimũ:qui teſtimoniũ perhibet quia hic eſt filius dei/non ambige=
mus deum uerum et ex ſubſtantia patris filiũ predicare.Nihil enĩ aliud
preter hoc:uere filiationis nomẽ ſignificare poteſt. Cap.V.

» Ltera die iterũ ſtabat Ioãnes:& ex diſcipulis eius duo.Et re
» ſpiciẽs Iheſum ambulantem dicit. Ecce agnus dei: qui tollit
» a peccata mundi.¶Oſtendit iam pridem eum:& filiũ dei ue=
re ac proprie adiectione articuli appellauit.Nunc quoq; ite=
rũ diſcipulis ſuis ipſum monſtrat:et agnũ dei nominans/eũ
eſſe affirmat qui tollit peccata mundi/ad memoriam eos illius prophe=
Eſaias. tici reuocans. Ego ego inquã ſũ:qui deleo iniquitates tuas.ita eadẽ ſepi
43 us de ſaluatore predicans:optimi doctoris officio fungitur. Opus enim
certe docentis eſt:quod adhuc non recte intellexerunt auditores/ dili=
genter repetere.Propterea beatus quoq; Paulus ſcribit. eadem uobis
Ad phili. dicere/tum mihi moleſtum nõ eſt/tum uobis tutum. Cap.VI.

3 » ET audierunt eum duo diſcipuli loquẽtem: et ſecuti ſunt eũ.
¶Vides q̃ cito a doctrina baptiſte fructus ſecutus ẽ:uides q̃
tagnum auditoribu s emolumentum/iteratio ſermonis at
tulit . Diſcat igitur ex iſtis/cui docẽdi opus creditum eſt: nõ
laudari ſilentium in paſtore/nec talentum domini ſicut in=
Matheus fecũde terre/taciturnitati cõmẽdãdũ/ſed nũmulariis eſſe diſpartiẽdũ.
25 ut inde cũ fenore ſaluator illud exigat:quaſi fertile ſemẽ i terra fecũda
uiuificãs.horũ oĩm cõfirmationẽ:baptiſte didiciſti exẽplo/quẽ nõ pigu=
it iter͛ atq; iter͛ oſtẽdere dñm.qui hac iteratione doctrine tantũ diſci=
pulis ſuis cõtulit:ut quibuſdã iam perſuaſerit.ſecuti enim duo diſcipu=
li eius ilico dominum ſunt. Cap.VII

Onuerſus autem Iheſus:& uidens eos ſequētes ſe/ dicit eis.
Quid queritis? ¶ Cōuerſus oportune ad ſequentes eū do=
c minus:ut re ipſa uerū eſſe diſcas/quod canimus.queſiui do Pſalmus
minum et exaudiuit me Donec enim nec fide recta nec pro 33
bis moribus dominum querimus:poſt eum quodā modo eſ=
ſe comperimur. cū uero diuina eius mandata ſcientes:precipuam iuſti
cie uiā ſcrutamur/ſtatim cōuerſus uiſitat clamās. Conuertimini ad me zachari.
et cōuertar ad uos. interrogauit autem quid quererent:non quia igno= 1
raret/qui uniuerſa nouit ut deus/ſed ut colloquendi principium:inter
rogatio fieret. Cap.VIII.
Vi dixerūt ei:Rabi (quod dicitur interpretatum magiſter)
ubi habitas? ¶ Docte ad interrogata reſpondentes: primo
q magiſtrum eum appellauerunt/a quo diſcere cupiebāt. dei
de ubi hitet rogant:quaſi oportunius domi reliqua dicturi/
non eni ubiq; res grandes oportere dicere arbitrabātur. qđ
factum ſuum quaſi perutili nobis in exēplo ſēper propoſitū ſit.Cap.IX.
Icit eis:uenite et uidete. ¶ Non docuit ubi habitaret: q̄uis hoc
d ipſum abeo peteretur/ſed ilico illo ire ipſos hortatur.Primū ut
doceret nullam eſſe in querendis bonis moram laudandam: cū
utilitatis retardatio/detrimentum afferat ſemper. Deinde ut oſtende
ret non ſufficere:ſi quis ubi Chriſti domus id eſt eccleſia fundata ſit/di
dicerit.ſed ſi per fidem in eam uenerit:& que myſtice in ipſa peragun=
tur/feruenti animo uiderit. Cap.X
Enerunt et uiderunt ubi maneret:et manſerunt apud eum die
u illo.hora autē erat quaſi decima ¶ Diuinorū diſcipuli myſterio
rū cognitionē: congrue nimium docebantur. Non enim cōue=
nit ut cito ſatiati/a diuina doctrina recedamus:ſed per totum uite tem
pus integrū habere feruorē oportet.Id enim deſignari arbitror/quādo
dicitur:quia manſerūt apud eū die illo.Horā aūt dicit quaſi decimā fuiſ
ſe:ut nos moneret/nō icipiētibus ſeculis ſed poſt magnū iā eoꝝ progreſ
ſum/ſaluatoris noſtri myſteriū factū fuiſſe.in nouiſſimis enim diebus
(ut ſcriptū eſt)dociles dei omnes effecti ſumus.Et ad hec decima hora Hieremi
diuertiſſe & māſiſſe apud eū illos ait:ut diſcāt qui Chriſto ꝑ fidē adhe= 31
rent/nec peccato nec incredulitate ab eo alienari oportere. Cap.XI ioannes.
ERat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus: 6
qui audierunt a Ioanne & ſequuti ſunt eum. inuenit hic pri
mum fratrē ſuū Simonē & dicit.iuenimus Meſſiā/quod eſt
interpretatū Chriſtus:et adduxit eum ad Iheſum. ¶ Cum
accepiſſent diſcipuli Ioannis talentū:ſtati multiplicatū illud
dn̄o reddūt.huiuſmōi certe attētus/dociliſq; animus eſt:ut nō lōga ege
at oratione/nec poſt multos ānos aut mēſes fructū doctrine pariat.ſed
ſimul cū audiuerit:& ſibi profuit/& aliis utilis eſſe conat̄.ſapiēti eni da Prouer.
cauſā iqt:& erit ſapiētior/doce iuſtū & proficiet.Fratrē igit̄ Petrū An 9
dreas:breuiter atq; i ſūma tāta re ſignificata/ſeruauit.iuēimus eni iqt

Matheus 13 Meſſiam:ut recõditum in agro theſaurũ/ uel maximi gemmam precii iuxta ipſius euangelii parabolas. Cap.XII.

INtuitus autẽ eũ Iheſus dixit:tu es Simon filius Iona/tu uo=caberis Cephas/quod īterpretatᷣ Petrus. ¶ Reſpicit ut deũ decet:qui corda et renes ſcrutatᷣ. uidetq; qui nihil ignorat: ad quãtã et fidẽ & uirtutẽ diſcipulus peruẽturus ſit.& ãteaq̃ aliquid de eo queſiuiſſet:tam ipſũ q̃ patrem eius nõie appellat.& hac re diſcipulum inſtruit/eum ſe eſſe:qui cũcta etiam anteq̃ fiãt nouit.nec Simon fore iam nomẽ ſibi/ſed Petrus predicit:uocabulo ĩpo commode ſignificãs/qđ in eo tanq̃ in petra lapideq; firmiſſimo /ſuã eſ=ſet edificaturus eccleſiam. Cap.XIII

Pſalmus 7

Eccũs. 23

Matheus 16

IN craſtinum autem uoluit exire in Galileã et inuenit Philippũ & dicit ei ſequere me.erat autẽ Philippus a Bethſaida ciuitate Andree ac Petri ¶ Probi (ut ſupiores) Philippus etiã fuerat animi:et ualde ad ſequendum Chriſtũ propenſus.cuius futurã fidem atq; uirtutem non ignorans: unico uerbo illum uocauit.quo quidem uerbo quanta in eo fuit gratia/ ſignificatur. uita enim profecto illius proba=tur:qui ad ſequendum Chriſtum iubetur.non enim elegiſſet eum:niſi probus fuiſſet. Cap.XIIII.

INuenit Philippus Nathanael:& dicit ei.quẽ ſcripſit Moſes i le=ge et prophete:inuenimus Iheſum filium Ioſeph a Nazareth. ¶ Velociter nimiũ/ut ſuperiorum affinis Philippus:etiam fructum reddidit. Nathanael enim nõ caſu repperit: ſed multo queſitum ſtudio iuenit.Studioſiſſimum enim ſcripturarum uirum/ diligentiſſimumq; cognouerat:atq; ideo illum tãq̃ legis et omnis prophetie peritum alloquitur/dicens inueniſſe iam ſe Chriſtum/ qui ab omni ſcriptura uenturus predicatur.Erat autem opinio de ſaluatore noſtro apud Iudeos quod Nazarenus eſſet: q̃uis ſcriptura ipſum Bethleemitã appellet dicens.et tu Bethleem domus Euphrata: nequaq̃ minima es in principibus Iuda.ex te enim exibit dux/qui reget populum meũ Iſrael: et egreſſus eius de diebus eternitatis.In Nazareth enĩ enutritũ fuiſſe ſcriptura teſtatur:et uenerunt inquit euangeliſta in Nazareth ubi nutritus fuit.uulgarem igitur opinionem Philippus eſt ſecutus. inueni=mus inquit eum qui ſcripturis prenunciatus expectabatur: filiũ Ioſeph a Nazareth. Cap.XV

Micheas 5

Lucas. 4

DIcit ei Nathanael:a Nazareth poteſt aliq̃d boni eẽ: ¶ Nõ poteſt facile ſentire Nathanael/ magnum quid atq; precipuũ eſſe:quod a Nazareth ortũ habeat.Id legis & totius prophetie perito fidẽ non faciebat:cum (ut diximus) nõ a Nazareth ſed a Bethleem uenturum/ prophete Chriſtum predixerũt. Si uideris ſolummodo dicit/ſi ſermonem cum eo conferas:facillime mihi aſſenties ipſum proculdubio eſſe/qui expectatur. Credere autẽ nos oportet/ineffabilem quandam gratiã in ſermone ac uerbis Chriſti fuiſſe:quibus auditorum animi magna iocunditate allicerẽtur Scribitᷣ enĩ

quia omnes admirabantur de uerbis gratie:que exibāt de ore eius. Nā Lucas.
queadmodum ad facienda ſigna diuina/uerbis ſuis īerat uirtus:ſic etiā 4.
ad perſuadendum magnas uires habebat. Cap.XVI

» Idit Ihesus Nathanael uenietem ad ſe et ait. ecce uere Iſrae
» lita: in quo dolus nō eſt. ¶ Anteq̄ ſignorū miraculo ad fidē
u homines traheret:alio quodā modo nec minus mirabili/na=
tura ſe deum eſſe oſtēdit/qui humana forma propter ſalu=
tem hominum uenerit. Quis uero ille modus fuit? occulta=
rum rerum cognitio:que ſoli deo attribuitur. Non ergo adulatiūculis
Nathanaeli blanditur: ſed ea quorum ille cōſcius erat exponēs/corda 2.parali.
ſe hominum (quod ſolius dei eſt) cognoſcere confirmat. Cap.XVII 6

icit ei Nathanael:unde me noſti? ¶ Miraſ Nathanael:&ad fidē
d motus diſcere querit/unde ipſū Chriſtus nouerat. Studioſus
enim piuſq; animus:exactā exquiſitamq; rerum doctrinam de
ſiderat. Suſpicatus autem forſā fuerat:a Philippo iſta domino prenarra
ta fuiſſe. Cap.XVIII

» R Eſpōdit Ihesus & dixit ei. Priuſq̄ te Philippus uocaret: cū eſſes
» ſub ficu/noui te. ¶ Omnē eius ſuſpicione ſaluator excuſſit: cū
āteq̄ de ſe cū illo Philippus colloqueretur/ſub ficu ipſum uidiſ=
ſe aſſerat/q̄uis corpore longe abeſſet. utiliter autem ualde per ficū cer=
tius ipſe locus deſcribitur:ut qui conſcius ſibi fuerat/grauis apud ſeip=
ſum teſtis ueritatis/ad firmiorē iam fidem inuitetur. Cap.XIX.

» Eſpōdit ei Nathanael et ait Rabi/ tu es filius dei /tu es rex Iſra=
r el. ¶ Nouerat probe Nathanael/ſoli deo corda hoīm patere:ac Pſalmus
illud Pſalmiſte īfixū aīo tenebat/ ſcrutās corda et renes deus.
Nulli nāq; alii:ſed diuine ſolūmō nature hoc propheta attribuit. Id cū 7.
ineſſe dn̄o perſpexiſſet:et magiſtrum/& filium dei/ & regē Iſrael profi
tetur. Cap.XX.

» Eſpōdit Ihesus & dixit ei.quia dixi tibi/ uidi te ſub ficu:credis/
» r maius his uidebis. ¶ Feruentior ad fidē futurus es īquit:cū ma=
iora his uideris. Nam ſi uno ſigno inductus ad fidem es:quomo
do non eris melior/quando mirabiliora conſpicies? Cap.XXI.

» T dixit eis.amen amen dico uobis/uidebitis celū apertū:et āge
» e los dei aſcēdētes & deſcēdētes ſupra filiū hoīs. ¶ Apice Natha
naelis fidei poſito:ad oēs cōmūiter uertit ſermonē.angelos aūt
ſurſū atq; deorſū ad filiū hominis uenturos ānūciat: mādatis uidelicet
ſuis ad ſalutem credentium miniſtrantes/quando maxime filius dei eſ
ſe (nam merito) credetur. Non enim alterutris:ſed deo uirtutes celorū
ſeruiūt. Nam etſi alii aliis ordine quodā ſubiiciuntur:non eſt tamē hu
iuſmodi ſubiectio/ſeruitus. De filio autem dei ſcribitur:quia uenerunt Matheus
angeli & adminiſtrabant ei. Cap.XXII. 4.

» T die tertia nuptie facte ſūt ī Chana Galilee: & erat mater Ihe
» e ſu ibi.uocatus eſt autē Ihesus & diſcipuli eius ad nuptias/& de
» ficiente uino dixit mater Ihesu ad eum:uinū nō habet. ¶ Opor

tunc iã ad ſignorum initium accedit. Nã honeſte celebratis nuptiis tã
mater q̃ ipſe cũ diſcipulis inuitatus adeſt:miraculi potius q̃d acturus erat
q̃ conuiuii gratia profectus/et ad hec ut natiuitatis noſtre principium
quantum ad carnem attinet ſanctificaret. Oportebat certe quoniã to-
tam naturam hominis ad melius reſtaurabat:non ſolum natis iam ho-
minibus benedicere/uerũ etiam naſcituris gratiam preparare/et adi-
tũ illorum ad hanc uitã authoritate miraculi et preſentia ſua ſanctũ ef-
Geneſis ficere.Preterea in doloribus parere filios:ad mulierem propter pecca-
3 tum dictũ fuit.Quomodo igitur aliter hec depellẽda maledictio erat/
ne cõdẽnata nuptiarum ſanctimonia uideretur:q̃ ſaluatoris preſẽtia?
qui cum ſit uerum gaudiũ:priſcũ nuptiarũ merorem preſentia ſui de-
2.ad cori pulit.Noua eni omnis creatura ĩ chriſto eſt:preteriereq; uetera ut Pau
5 lus ait/et omnia facta ſunt noua.diſcipuli quoq; affuerunt:ut miraculo
fidem ſuã confirmarent.uino autem deficiẽte: mater eius que uniuer
ſa illi poſſibilia eſſe non ignorabat/hortatur ut ſolita ſua bonitate atq;
miſericordia uteretur Vinũ enim ait non habent. Cap.XXIII.

Ixit ei Iheſus.quid mihi & tibi mulier? nondum uenit hora
mea ¶Non a ſe neq; non rogatus:ad actionem miraculorum
d dominus ſolet peruenire.neceſſitati enim atq; uſui hominũ
gratiam ſuam prebere ſolet:q̃uis gratiora etiã ſunt que pe-
tuntur/ſi aliquantulum differuntur.Ad hec quantus honor
parentibus debeatur/facile oſtẽdit:cum ſtatim ad actũ propter matrẽ
accedat/quem quantum in eo erat parũper diſtuliſſet. Cap.XXIIII

Icit mater eius miniſtris.Quodcunq; dixerit uobis/facite.
Erãt autẽ ibi lapidee hydrie ſex poſite ſecundum purifica-
d tionem Iudeorum:capientes ſingule metretas binas aut ter
nas. ¶Magnam certe authoritatem dignitateq; deferri ſi-
bi a domino/mater nõ ignorabat.que perſuaſo ut par erat
filio:miniſtros preparat/ hortaturq; ut omnia faciant que ipſe impe-
rabit. Cap.XXV

Icit eis Iheſus.implete hydrias aqua:& impleuerunt eas uſq;
ad ſummum.& dixit eis Iheſus. Haurite nũc et ferte Archi
d triclino.et tulerunt.ut autẽ guſtauit Architriclinus aquam
uinũ factum:et non ſciebat unde eſſet/miniſtri aũt ſciebãt
qui hauſerãt aquã.uocat ſponſum Architriclinus & dicit ei.
Omnis homo primum bonum uinum ponit.& cum inebriati fuerit:tũc
id quod deterius eſt.Tu autem ſeruaſti bonũ uinum uſq; adhuc. ¶Fa-
ciunt autem miniſtri ſicut iubentur:aqua uero ineffabili Chriſti uirtu
tute in uinum tranſmutatur. Quid enim omnipotenti deo diffici-
le? Aut quomodo qui a nihilo ad eſſe res omnes prouocat:nõ multo fa-
cilius unum ad aliud permutabit atq; traducet? Miratur autẽ uini qua-
litatem Architriclinus quaſi precipuam:nec aliter niſi optimum eſſe po
terat/quod factum miraculoſe a Chriſto fuit.ſponſum etiam q̃ cõmode
ut mihi uidetur incuſat: quod peracto fere conuiuio nec ante/ optimũ

uinum obtulerat. Cap.XXVI.

" Oc fecit initium ſignorum ſuorũ Iheſus in Chana Galilee/& ma
" h niſeſtauit gloriam ſuam et crediderũt in eũ diſcipuli eius. Poſt
" hec deſcendit in Capharnaum ipſe et diſcipuli eius:& manſert
" non multis diebus/et prope erat paſcha Iudeorũ et aſcendit Hieroſoli
" mã Iheſus. ¶ Multa et magna eodem ſigno peragebãtur.ſanctificabãt nuptie:maledictio mulierum/initio noſtri ortus benedicto/deſtruebatur. Gloria ſaluatoris quaſi ſolis radius effulgebat:diſcipulorũ deniq; fides roborabatur. Sed hiſtorice quidẽ expoſitionis nunc finis ſit:altiorẽ autẽ ſenſũ occultius hic ſignificatũ ut arbitror/modo explicemus. Deſcendit igitur dei de celo filius:ut quaſi ſponſus (ſicut ipſe ait) naturam hominis amplexus/ſpiritalis uereq; ſapientie fetum faceret parere. Spõſa igitur:humane uite natura/iſta ratione uocatur. Sponſus autem/ipe ſaluator eſt:a rebus noſtris ad ſublimiora/iuxta ſcripture morem/ſimilitudine non improbe accõmodata. Tertia uero die nuptie celebrantur:quia in ultimis ſeculi huius temporibus ſaluator apparuit. Nẽpe numerus iſte/initium medium & finem ſignificat: qua quidẽ re uniuerſũ tempus mẽſurat̃. Sed illud quoq; propheticũ recte poteſt accõmodari. percutiet et curabit/uiuificabit nos poſt duos dies:in die tertia ſuſcitabit nos/& uiuemus in conſpectu eius/ſciemus ſequemurq; ut cognoſcamus dominũ. Percuſſit enim nos propter Ade preuaricationẽ dicẽs:terra es et in terram reuerteris. corruptione autẽ morteq; pcuſſos tertio die rurſus ipſe curauit:id eſt non primis neq; mediis ſed nouiſſimis tẽporibus/quando propter nos factus homo/totam naturam in ſe ipſo ſuſcitauit atq; ſanauit. idcirco primitias mortuorũ Paulus eũ appellauit. Nouiſſima igitur tp̃a:tertie diei appellatione ſignificãtur. In Chana uero Galilee nõ Hieroſolimis nuptie celebrãtur:extra Iudeã cõuiuiũ quaſi apud gẽtium regiones preparatur. Gentiũ eñi Galilea ſolet a prophetis appellari. Illud ſane perſpicuum eſt:repulſũ a Iudeis ſponſum/ab eccleſia gentium libenter ſuſceptum fuiſſe. uenit autẽ inuitatus ad nuptias:qui multorum uocibus ſanctorum uocabatur. uinũ cõuiuas defecit: quia ſicut inſita naturaliſq; ratio ſeruare hominem nequiuit/ſic etiam lex non integra nobis leticia fuit/nec Moſaica ſcriptura hominibus ſatiſfecit. Quare uere tam de nobis q̃ de lege: uinum non habẽt/dici poteſt. Deus autem gratiarum largitor:non patitur bonorum carentia naturam hominum deprimi/ſed multo melius nobis q̃ prius uinũ producit. Occidit enim littera:ſpiritus uiuificat. & lex quidem nullã perfectionem bonorum affert:euãgelica uero doctrina pleniſſimam benedictionem adducit. Miratur autẽ tam optimum uinũ Architriclinus:quia pontificũ quiſq; quibus ſaluatoris domus cõmittitur/huius myſterii ratione ſtupeſcit. cui primum/uinum afferri Chriſtus imperauit:quia ut ait Paulus/laborantem agricolam oportet primum fruges deguſtare. hoc autem unuſquiſq; per ſeipſum intelligat. Cap.XXVII

Matheus 9

Oſee 6

Geneſis. 3

Ad colo. 1

2. ad corĩ 3

2. Ad thi 2

» T inuenit in templo uendentes et ementes oues et colũbas
» et nũmularios ſedẽtes. ¶ Reprehendunt etiam hinc Iudei:
e quaſi nullã legum habeant curã/ & auaritie magnopere ſtu
deãt. Nã cũ multis uariiſq; modis purificari ſcđm legẽ illos
oporteret/qui tẽplũ ingreſſuri eſſent: argẽtarii ceteriq; hu
iuſmodi homines qui lucro fenori & omnino pecunie ſtudẽt/tẽplũ iple-
uerant. adeo ut qui hec prohibere debebãt ne fierẽt: imperare ut fierẽt
Hieremi uiderentur. ita uere de ipſis ſcriptura locuta eſt. paſtores multi demoli
12 ti ſunt uineã meam: conculcauerunt partem meam/ dederuut portionẽ
meam deſiderabilem in deſertũ ſolitudinis/ poſuerũt eã i diſſipationẽ.
Corrupta enim certe fuit domini uinea: que auaritia preſulum incul-
ta/conculcare pietatem didicit. Cap. XXVIII.
» T cum feciſſet flagellũ quaſi de funibus: omnes eiecit de tẽ-
» plo/oues et boues/ & nũmulariorum effudit es/ et menſas
» e ſubuertit. & iis qui columbas uendebant: dixit. ¶ Iure cõtẽ-
Matheus ptu auaritiaq; Iudeorum ſaluator mouetur. non enim negocia-
21 tionis locus ſed orationis (ut ſcriptum eſt) tẽplum erat. Nec
uerbis ſolum moleſte ſe tuliſſe oſtendit: uerum etiam uerberibus tanq̃
iniquos ſeruos merito cedens e tẽplo eiecit. Serui certe fuerunt: et in ea
1. ad cori conditione permanſerunt/ qui liberatorẽ dei filium/ per fidem ſuſcipe
3 re recuſarunt. ita quaſi in tabula apoſtolicũ illud depingebatur: ſi quis
templum dei uiolauerit/ diſperdet eum deus. Cap. XXIX
» Vferte iſta hic: & nolite facere domũ patris mei domũ negocia-
» a tionis. ¶ Sicut dominus imperat: et ſicut doctor ad equum et iu
ſtum hortatur/ peccataq; illorum exponit. ut pudore uicti: iure ſe
de templo extrudi cognoſcãt. Aduertendũ eſt autẽ diligenter: quia ut
ſolus ſecũdum naturam filius dei/ ſui ſolius patrẽ deũ appellat. Nam ſi
eo modo quo creatura/ per gratiã ut nos filius eſſet: cuius rei gratia cõ-
munem omnibus dignitatem rapiebat/ non domũ patri noſtri dicens/
ſed domũ patris mei? Ita enim congrue magis dixiſſet/ ſi adoptione nõ
natura filius eſſet. Qui enim aduẽtitia quadã dignitate filii ſumus/ orã
Matheus tes dicimus: pater noſter. Vnigenitus autẽ nõ gratia filius/ ſed ex ſub-
6 ſtantia patris genitus: uere et proprie ſolus patrẽ ſuũ/ deũ appellat. Sed
perſpice queſo altius: quomodo futurus rerum habitus/ duobus his pro
ximis Chriſti actibus deſignatur. a Galileis enim qui Chanã habitabãt in
uitatus ad nuptias/ atq; honoratus: & miraculo profuit/ et uini leticia re
pleuit/ ac in eadẽ cũ eis mẽſa & cõuiuio fuit. ſic ab initio ſtatim doctrine
Chriſti: per Galileos/ uniuerſe gẽtes fidẽ Chriſti ſuſcepture monſtrabã
tur. que per fidem in celeſtem thalamũ peruenture: ſpiritali conuiuio
una cum ſanctis apoſtolis et ipſo Chriſto eternaliter perfruentur/ nul
Eſaias. lo priuati gaudio. Leticia enim eterna (inquit) ſuper caput eorum.
35 quod expreſſius a domino alibi dicitur. multi enim ait uenient ab ori-
Matheus ente ac occidente: et recumbent cum Abraam/ Iſaac et Iacob. incre-
8 dulos uero Iudeos / a ſanctorum cõuerſatiõe retrudet: ac ſuppliciis pec

catorū ſuorum catenis deuictos tradet/nullo modo inique factis ſacri-
ficiis ſuis placatus. Auferte nāqȝ inquit iſta hinc. Hec Eſaias predixiſſe Eſaias.
mihi uidet᷑:holocauſta arietum/ et adipē pinguium/ & ſanguinem ui- 1
tulorum et agnorum et hircorū nolui.cū ueniretis ante cōſpectum me
um:quis queſiuit hec de manibus ueſtris᷑ nō ambulabitis in atriis meis:
ne offeratis ultra ſacrificium fruſtra. Incenſum abominatio mihi: neo-
meniam & ſabbatum et feſtiuitates alias non feram.ieiunium & ſolem
nitates ueſtras odiuit anima mea:facti mihi eſtis in faſtidiū. Id optime
flagellum a funibus factum (ſupplicii nāqȝ inſtrumētū eſt) quaſi figura
quedā obumbrabat. Cap.XXX

» REcordati enim ſunt diſcipuli eius quia ſcriptū eſt:zelus domus Pſalmus
» tue comedit me ¶ Indies undiqȝ rebus ſigulis ſcripturā diſcipu 68
li conferentes:ad maius fidei robur progrediunt᷑ Cap.XXXI.

» Eſponderunt ergo Iudei et dixerunt ei:quod ſignum oſtendis
» r nobis qđ hec facis. Reſpondit Iheſus et dixit eis. ¶ Miratur de
poteſtate Chriſti/Iudeorum multitudo:moleſteqȝ ferūt omnes
qui ſedentes in templo emolumenta (quibus nūc merito priuantur) ſi-
bi cōquirebāt. Et negare quidem nequeunt non oportere tēplū dei ne-
gociationis domum fieri:ſed ut moribus ſuis utantur/illo cōfugiunt/ut
non eſſe ſibi credendum ueluti filio dei cōtendāt:niſi hoc ita eſſe/ſigno
demonſtrauerit. Cap.XXXII.

» Oluite templū hoc:& in tribus diebus excitabo illud. ¶ Quem Lucas.
ſ admodum omnibus qui bene petunt:facile deus cuncta largit᷑. 11
ſic iis qui tentantes poſtulant: nō modo nihil preſtat/ uerū etiā
quaſi malignos aſpernatur. Sic alio loco phariſeos cū ſignum peterent/
acrius carpſit dicens:maligna et adultera generatio ſignū querit/ nec Matheus
dabitur ſibi/niſi ſignū Ione prophete. Sicuti enim Ionas tribus diebus 12
et tribus noctibus fuit in uētre ceti:ſic filius quoqȝ hominis erit in corde Ionas.
terre tribus diebus et tribus noctibus. Idipſum in iſtis etiā nūc alio exē- 2
plo ſimiliter tentantibus reſpondet. Quod quidem ſignū:niſi propter
ſalutem omnium futurum omnino eſſet/nunq̄ tentātibus illis dediſſet.
hoc ipſum eſt:quod male ab eis intellectū falſo accuſantes/poſtea dice-
bant. iſte dixit/poſſum diſſoluere templum dei.que quidē falſa eoꝝ te Matheus
ſtimonia prophete predixerunt:ſurgentes teſtes iniqui que ignorabā 26
interrogabant me.et rurſus/inſurrexerunt in me teſtes iniqui:et mēti Pſalmus
ta eſt iniquitas ſibi. Non impellit autē eos ad cedē ſuam cum dicat/ ſol 34
uite tēplum hoc:ſed quod facturos ſciebat/ad utilitatē eorū potius/ ſi- Pſalmus
quid ſenſus habuiſſent/ſubaperit. Cap.XXXIII 26

» Ixerunt ei Iudei. Quadraginta et ſex annis edificatum eſt tem
» d plū hoc:& tu ĩ tribus diebus excitabis illud᷑ ¶ Profūditatē my
ſterii nō intelligentes:ut temerarii ſigno illudūt. Difficultateqȝ
rei proponentes:cauſam inueniſſe putant/ne illi pareant.cui ſi quid eti
am facilius dixiſſet:nequaq̄ obtēperaſſent.ita ſcripture ueritas iā emer Pſalmus
gebat:obſcurentur oculi eorū ne uideāt/& dorſum eorū ſemper incur 68

ua. Quaſi enim inclinati propter nepharia eorum delicta/ac ſola terre
na reſpicientes:iure patrocinio dei ab eis ablato/ſublimia Chriſti dog=
mata ſpeculari non poſſunt. Contemnunt enim tanq̄ inſani/ Chri=
ſti doctrinam: aduerſus ſalutem ſuam irruentes. Dominus enim no=
ſter/ proprium ſui patrem appellabat dicens: nolite facere domum pa=
tris mei domum negociationis.illi autē hec uerba ſua cōtemnētes quaſi
homo eſſet nudus/magnitudinem temporis quo tēplum edificabatur
obiiciunt.Sed o mēte capti ex ſuperbia homines/iure quiſpiam dixerit:
Iudeorū icrepatio ſi dei templum/illud ueſtrū eſſe credebatis/quomodo non intellexiſtis
natura illum dei filium eſſe? qui abſq; ulla trepidatione/nulloq; pericu
lo magna uoce clamare confidebat/ nolite facere domū patris mei do=
mum negociationis. Nam ſi hoc in mentem uobis ueniſſet: non ambi=
gui eſſetis in tribus illum diebus unā poſſe domū reſtaurare/qui ſeptē
Geneſis. 1 dierum ſpacio/a nihilo uniuerſa produxit.nec tamen indiget ſpacio tē
poris:cuius nutui omnia parent. Cap.XXXIIII.

ILle autem dicebat de tēplo corporis ſui.cū ergo reſurrexiſ=
ſet a mortuis:recordati ſunt diſcipuli / quia hoc dicebat de
corpore ſuo.& crediderunt ſcripture & ſermoni:quē Iheſus
dixit. ¶ Sicut ſapiēs facile ſapientie uerba retinet:ſic in di=
ſcipulis Chriſti/tanq̄ in molliore cera ſermo ſaluatoris īpreſ
ſus cōſeruabatur.Probi ergo uiri:ut contentioſi non ſunt/ita uere do=
ctrine tenaces.Dure autem ceruicis homines:non iniuria maligni nūcu
pantur.ut ergo probi/faciliſq; animi diſcipuli : diligēter ſcripturarum
ruminant uerba/ad maiorem pietatis cognitionem quotidie conſcēdē
tes.Verum quoniam corpus chriſti templum appellatum eſt;quomodo
non erit natura deus unigenitus dei filius/qui in eo habitat? Non enim
dicitur qui deus non eſt/in templo habitare.nec de corpore nudi homi
nis:dictum id in ſcriptura quiſpiam unq̄ īueniet. Quis maior beato illo
baptiſta? qui ad apicem uirtutis peruenit/qui nulli fuit pietate ſecūdus:
qui pro lege diuina tyrannico furori caput ſuum obiecit.nunc tamē ita
Matheus de corpore illius ſcriptura loquitur:ſed uenietes īquit diſcipuli eius Ioā
14 nis uidelicet/tulerunt cadauer eius.Si ergo de Ioānis corpore cadauer
1.ad cori dictū eſt:quomodo tēplum/cuiuſuis hominis corpus appellabitur? Nec
6 ignoro templa dei fideles appellari:ſed hoc quoniam propter habitan=
tem in nobis ſpiritum dicitur/dei templa:nō noſtra ſumus. ¶ Sed obii=
ciet forſan quiſpiam:quomodo igitur ipſe ſaluator cadauer corpus ſu=
Matheus um nominauit? Eo enim inquit aquile conuenient : ubi cadauer eſt.
24 ¶ Sed hoc non de corpore ſuo:uerum ut ſimilitudine/futurum ſancto=
rum ad ſeſe curſum ſignificaret/quando in maieſtate patris de celo ap
parebit/ita prolatum eſt.Quemadmodum enim ait rapaciſſimarum
1.ad cori auium greges ueloci ad cadauera uolatu deferūtur:ſic et uos ad me cō=
15 uolabitis.Quod Paulus enodans ait.Sonabit buccina:& mortui ſuſcita
1.ad theſ buntur.Et alibi.in nubibus rapiemur obuiam domino in aerē:et ſic ſem
4 per cū dn̄o erimus.Nihil ergo ueritati obeſt:quo per imaginē atq; ſimi

litudinē dictū / aliā quādā rem ante oculos poſuit. Cap.XXXV

» Vm autem eſſet Hieroſolimis in paſcha / in die feſto: multi credi
» c derunt in nomine eius / uidentes ſigna que faciebat. ¶ Non de=
ſinit Chriſtus alios uerbis atq; doctria / alios miraculorū uerita=
te ad fidem pertrahere. ſic dictis eius ſapientiores / miraculis multi per=
ſuaſi: deū eē credebāt / q talia et dicere et facere poterat. Cap. XXXVI

» Pſe autem Iheſus non credebat ſemetipſum eis. ¶ Non eſt ſta=
i bilis fides eorum: qui nuper crediderunt. nec mens firma ineſt
in fide recentibus: cū adhuc pietate firmati non ſint. quare nec
Chriſtus / huiuſmodi ſe hominibus credidit. q̄uis etiam hinc nobis oſten
dat: non repente / ſed longa meditatione bonorum habitum robora=
ri. Diſcāt igitur omnes quibus ſaluatoris myſteria credita ſunt: non ni=
mium cito ad diuinam menſam neophytos accipere / nec anteq̄ firmio=
res cathecumini ſint / Chriſtū eis priuſq̄ oporteat baptiſmi myſterio cō=
mendare. Habemus enim / quemadmodum et in aliis omnibus / Chriſti
exemplar nobis propoſitum: qui recipit quidem credentes / nondū autē
penitus ſeipſum illis tradidiſſe uidetur. ut tu non dubites non paruo tē
pore in cathecuminorum ſtatu / nuper uenientes i fidē / eſſe retinēdos.
Sic enim uix longa exercitatione in noſtris firmati: tutius poſſunt re=
cipi. Cap.XXXVII

» O qđ ipſe noſſet omnes: et quia opus ei non erat ut quis teſtimo=
» e nium perhiberet de homine. ipſe enim ſciebat quid eſſet in ho=
» mine. ¶ Vero deo ſolummodo nec ulli creaturarum: hec digni=
tas attribuitur. Vnde pſalmiſta quoq; dicit. qui finxit ſigillatim Pſalmus
corda eorum: qui omnia opera eorum intelligit. Si ergo ſolus deus que 32
ſunt in cordibus noſtris intelligit: quomodo non erit uerus deus ſalua=
tor / qui profunda et abdita cordium nouit? Quis enim hominū ſciuit /
que hominis ſunt: niſi hominis ſpiritus qui i ipſo eſt? Cum igitur nullus 1. ad cori
ſciat: ſolus deus non ignorat. quoniam cū ceteris omnibus non connu= 2
meratur: de quibus iure / nullus / adiicitur. eſt enim extra numerum om
nium deus: nec quicq̄ eorum ignorat que ſub pedibus eius poſita ſunt.
uiuus eſt enim ſermo dei et efficax (ut ait Paulus) & penetrabilior omni Ad heb.
gladio ācipiti: et pertingens uſq; ad diuiſionem anime ac ſpiritus / com= 4
pagum quoq; et medullarum / & diſcretor cogitationū cordis. & nō eſt
ulla creatura inuiſibilis ī cōſpectu eius. omnia autem nuda & aperta ſūt Pſalmus
oculis eius. audit quippe omnia: qui plantauit aurem. & conſiderat cun 93
cta qui finxit oculū. Vnde ad Iob ipſe dicit. quis eſt qui celat me conſiliū: Iob.
continens autem uerba ī corde putat me celare? ut igitur natura deū / 42
unigenitum eſſe credamus: diligenter ab euangeliſta ſcriptum eſt / nō
eſſe illi opus ut quis teſtimonium perhiberet de homine. ipſe enim ſcie=
bat: quid eſſet in homine. Cap.XXXVIII.

» Rat autem homo ex phariſeis Nicodemus nomine princeps Iu=
» r deorum. Hic uenit nocte ad Iheſum: & dixit ei. ¶ Propenſus ad
fidem Nicodemus fuiſſe uidetur: ſed pudore improbo uictus /

chritudinem reformati/et ad nouam uitam renati:a deo in filios adoptamur. hoc autem quod dixit deſuper/ cum nō potuerit aſſequi Nicodemus: iterū ab utero renaſci ſuſpicatus eſt/ ac ideo īpoſſibilē rē putās reluctatur. Quapropter reiectis uelaminibus: ut imbecilliori ſaluator loquitur. Niſi enim quis (inquit) ex aqua et ſpiritu natus fuerit: non poteſt in dei regnum introire. Nam cū nō ſimplex/ſed compoſitus ex corpore ſenſibili et intellectuali anima homo ſit: duplici quodam ad generationem indiget modo. qui duplicitate ſua: ad utrūq; poſſit accommodari. ſpiritu enim ſancto/ſpiritus hominis: aqua uero/corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim uiribus ignis/intenſius aqua calefacta/nō aliter q̄ ignis urit: ſic ſpiritus ſancti operatione/ad diuinam aque reformantur uirtutem/qua baptiſati corpus abſtergunt. Cap. XLIII.

» Quod natum eſt ex carne/caro eſt: et quod natum ex ſpiritu/ſpi
» ritus eſt. ¶ Alio nunc modo ad cognoſcēda ſublimiora Nicodemū inducit: ne cū ſpiritalē audiat generationē/ in corpora mēte deuoluat. Sicut enī neceſſe eſt iquit carnē eſſe qđ ex carne natū eſt: ſimiliter quod ex ſpiritu natum eſt/ſpiritus eſt. Vniuerſa uero quorum eſſendi ratio diuerſa eſt: generationis quoq; modū habent diuerſum. Natum autem ex ſpiritu ſpiritū hominis dicimus: non quia ex eo ſecūdū naturam eſt. id enim omnino abſurdū eſt. ſed una quidē/priſcaq; ratione. quoniam per ſpiritum: a nihilo ad eſſe productus eſt. altera uero quā diſpenſatoriam appellamus/quoniam per ipſum ad deū reformati ac proprio eius charactere inſigniti/ad ſuam (ut ſic dixerim) qualitatē animo transformamur. Hoc pacto illud etiā Pauli recte (ut arbitror) intelligi poteſt. filioli quos iterū parturio: donec formet̄ i uobis Chriſtus. et rurſus. in Chriſto enī Iheſu p euāgeliū ego uos genui. Cap. XLIIII. Ad gala. 4 1. ad cori 4

» Non mireris quia dixi tibi: oportet uos naſci deſuper. ſpiritus ubi
» uult ſpirat: et uocē eius audis/ſed neſcis unde ueniat et quo ua-
» dat. ſic eſt oīs: qui natus eſt ex ſpiritu. ¶ Singularis docētis uirtus eſt: ut multis ac uariis auditorū animos modis attrectet. Sic enī ſenſim: difficultas rerum tandem aperitur. Exemplis ergo et figura in cognitionē Nicodemus deducitur. Spiritus enī hic ait aereus/per uniuerſū ut uides orbē quotidie pflat/& quouis decurrēs: ſolo adeſſe ſono cognoſcit̄. nec cernit̄ ulli/ſed tenuiſſima quadā aura humana corpora tāgens: operationis ſue imprimit ſenſum. Sic igit̄ a paruis quaſi manu ad maiora ductus: ſpiritalē itellige regenerationē. ſicut in imagine quadā in dicta rei ſēſibilis ſimilitudine/ſēſibilis iſenſibilia collige. Cap. XLV.

» Reſpondit Nicodemus & dixit: quomō poſſunt hec fieri? ¶ Nihil longa Chriſti oratione cōſecutus ē Nicodemus. prudenter igit̄ a Solomone ſcriptū eſt: in aure audientium loquere. nec tamē ulla/nō pſuadēti magiſtro culpa dāda eſt. Fungi enī debet probe (quis etiā parum proſit) docentis officio: qui hoc in gradu cōſtitutus eſt. quis hinc etiam diſcimus: quia cecitas facta eſt ex parte in Iſrael. audientes enim non intelligunt. Cap. XLVI. Eccūs. 25 Ad ro. 11

» Eſpondit Iheſus et dixit ei:tu es magiſter in Iſrael/et hec igno=
» r raſ? ¶ Ab hoc uno Iudei omnes/qui multo ſe doctiores ceteris
gentibns putabant:quaſi nudo doctrine pietatiſq; nomine/nec
quicq̄ florentes a Chriſto redarguuntur.tanq̄ tanta imperitia prediti:
ut non modo docere ceteros/uerum etiam intelligere ipſi nequeāt.Nā
Lucas. ſi Nicodemus qui apud eos doctor erat/rudior inuenitur:quales fuiſſe
6 diſcipulos eoꝝ putamus? cū non excedat diſcipulus magiſtri menſurā:
Matheus ut ſaluator ait/ nō eſt diſcipulus ſupra magiſtrum ſuum. iure igitur tā
23 indoctos atq; agreſtes homines:ſepulchris dealbatis dominus contulit.
Actus Paulus quoq; ad Iudeorum preſulem urbaniter dixit percutiat te de=
23 us paries dealbate. Cap.XLVII
» Men amen dico tibi:quia quod ſcimus loquimur/& q̄d uidimus
» a teſtamur. ¶ Cum reipſa rudior/q̄ ut poſſet diuina dogmata ca
pere/ lōga iam cōſumpta oratione Nicodemus uideretur: omiſ
ſa exquiſitiore inueſtigandi diligentia/ſimpliciore fide(quod intellige
re non poterat)recipiēdū ei eſſe conſulit. teſtatur autem certe ſe ſcire
quod dicit:authoritate ſua/cōtradicēdi iter illi obſtruēs.Recordari enī
debebat:quod nuper dixerat/ non ignorare ſe a deo Chriſtum ueniſſe
magiſtrū.Deo autem aut nuncio eius cōtradicere:quomodo periculo=
ſum non erat/cum nihil periculoſius ſit q̄ deo repugnare? Attēdamus
nos oro/qui docēdi poteſtatem accepimus:melius eſſe ut ſimpliciter fi=
dem/q̄ profundiore ratione diligētius expoſitam neophitis tradamus.
1.ad cori Nā et Paulus lacte nonnullos ſe nutriſſe dicit:qui ſcilicet nondū ſolidio
3 res cibos digerere poterant.& gregis tui animas cognoſcēdas:tibi eſſe
Prouer. prudenter/idcirco Salomon cōſuluit. ut moneret ſingulorum īgeniis:
27 proportionabiliter doctrinam eſſe accōmodandam. Cap.XLVIII.
« T teſtimoniū noſtrū nō accipitis. ¶ Qm̄ patrē ac ſpiritū in ſeip
e ſo ſaluator naturaliter habet:plurali numero/perſonas teſtan
Deute. tiū protulit.Vt quodāmodo ſecūdū Moſeos legē:in ore duorū
17 uel triū/omne uerbū firmetur.Iudei autem quaſi ſalutem omnino re=
ſpuentes:inconſiderato impetu ad profundum perditionis barathrum
deferūtur.Nam ſi nec intelligere propter imperitiam altiora poſſunt/
nec fide predicationē Chriſti ſuſcipere uolunt:quiſnā alius ſalutis eoꝝ
modus inuenietur? Merito igitur inexcuſabilē futurā hierl̄m/q̄d ſpōte in
Matheus precipitia rueret:ſaluator dicebat.Hieruſalem/hieruſalem enim(ait)
23 que occidis prophetas/que lapidibus petis eos qui mittuntur ad te:quo
tiens uolui congregare filios tuos/quemadmodum ſub alis gallina pul=
los congregat ſuos.ecce dimittitur uobis domus ueſtra. Cap.XLIX.
» I terrena dixi uobis/&nō creditis:quomodo ſi dixero uobis ce
« ſ leſtia/credetis? Et nemo aſcēdit in celū:niſi qui deſcēdit de celo
filius hominis/qui eſt in celo. ¶ Si cōgruētē inqt doctrinā homi
nibus/q̄ ſēſibilia iſta uix excedat/ex multa iperitia nō ſuſcipitis:quō uo
bis diuiniora explicabo? Si res humanas nō itelligitis: quō ſapientes in=
ſupernaturalibus eritis? Si minora ferre nō poteſtis: quomodo maiora

ſuſtinebitis? Si diceti mihi non creditis / ſed multos in ſingulis teſtes poſcitis: quis celeſtia uidit myſteria / quē poſſim in teſtē uobis adducere? Nemo enim aſcēdit in celum: niſi qui de celo deſcēdit filius hominis. Cū autē dei uerbū de celo deſcēderit / filium hominis deſcendiſſe ait: in duas poſt incarnationem diuidi perſonas recuſans. nec alicui permittens: ut tēplum quod a uirgine ſumptū fuit / aliū filium et alium dei uerbum predicet. quis que utriꝗ naturaliter inſunt: decentē diſtinctionē ſuſcipiant. ut enim ex deo uerbum eſt: ſic homo ex muliere. unus igitur ex utriſꝗ Chriſtus / filiatione indiuiſibilis et maieſtate diuina. quomodo enim aliter que ſoli uerbo dei conueniunt: uirginis filio accommodari poterunt? Quomodo autem econuerſo / que ſoli carni cōueniunt: uerbo dei attribuentur? Nunc enim de celo filium hominis deſcēdiſſe ait. passionis uero tēpore: ipſe filius dei / tanꝗ ipſe patiens que humanitati ſue ſolummodo congrua ſunt / timuiſſe ſcribitur. Cap. L. Marcus. 14.

» T ſicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita exaltari opor
» e tet filium hominis. ut omnis qui credit in ipſum / nō pereat: ſed
» habeat uitam eternā. ❡ Cum cauſam attulerit quare ad ſublimiora ſermo ſibi non exit: ad ea deſcendit que obumbrate a Moſe facta fuerunt. Non enim ignorabat: potius eum figuris ꝗ ſpiritali doctrina / ad ueritatis uix poſſe cognitionem deuenire. Oportere autem omnino ſeipſum aſſerit modo Moſaici ſerpentis exaltari. ita hiſtorie inquiſitionem / latenteſꝗ in ea figuras rimari hortatur: ac illud quaſi rurſus inculcat / ſcrutamini ſcripturas: quia ipſe ſunt que teſtimonium perhibent de me. Serpentes enim in Iudeos olim in deſerto inſiliebāt. Cūꝗ more ſpicarū tempore meſſis caderent: diuinam opem ſupplices requirebant. Miſericors autem dominus: ſerpētem ex ere Moſi exaltare iuſſit / ut ea in re diſcerent fide ſalutē ſperare. Morſu enim ſerpentis laborantibus: unicum erat remedium / exaltatum cum fide ſerpentem aſpicere. hec quidem hiſtoria eſt: in qua uelut in tabula / totum figurate incarnationis myſterium obumbratur. Serpēs enim / peccatum quod humanum genus paſcebatur ſignificat / quodꝗ uariis morſibus uenenū hominibus infundit: quod effugere nullo alio pacto natura humana poterat / niſi auxilio atꝗ ope diuina. Verbū igitur dei factū in ſimilitudine carnis peccati: in carne ſua peccatum damnauit / ut ſcribitur. Reſpicientibuſꝗ in eum fide ſincera: eterne ſalutis largitor oſtendit. Quod autem in ſublime ſerpens exaltatus fuit: in eam cognitionem / paſſionē Chriſti peruenturam denotabat. ut ſicut ipſe quoꝗ predixerat: nemo ſit qui in cruce paſſum fuiſſe ipſum ignoret. Cap. LI.

Ioannes. 5 — Nūerus. 21 — Ad ro. 8 — Matheus 20

» Ic enim dilexit deus mundum: ut filium ſuum unigenitum da
» ſ ret. ut omnis qui credit in eum: non pereat ſed habeat uitā eter
» nam. ❡ Plane his uerbis deum ſe natura eſſe ſignificat. Siquidē neceſſe eſt filium dei unigenitum / patris ſimilem: deum eſſe. qui non deforis filiationis (ut nos) habeat dignitatem: ſed illud ipſum uere ſit quod dicitur. charitatis autem erga homines dei patris / mentionem

oportune fecit:ut Nicodemi durities aut molliat̃ /aut apertius pateat. Quid eni aliud eſt deo p̄dicāti nō credere:q̄ ueritatē/mēdacii crimine accuſare? Preterea cū ſe datū pro uita mūdi affirmet:magna ſupplicia impēdere monet oibus/qui arrogantia ſua tātā dei patris gratiā negligūt. Sic eni deus dilexit mūdū:ut filiū ſuū unigenitū daret. Audiāt hec queſo rurſus oēs:qui Chriſto aduerſant̃. nobiſq; petētibus explicēt:qd magni/dei patris habet ſcd̄m ipſos dilectio/aut quō ipſā merito admirabimur? Reſpōdebūt ut puto mirādā eſſe dei patris erga nos charitatē:quia filiū ſuū pro nobis tradidit/et filiū unigenitū. ut ergo mirabilis ſit hec dei patris charitas:filius datus nō creatura eſſe credat̃. filiū autē eū dico:qui cū ex ſubſtantia patris ſit/genitori eſt conſubſtātialis/& uerus profecto deus. Nā ſi ut uos dicitis:ex ſubſtantia dei patris nō eſt/nō poterit ſecūdū naturā filius dei eſſe. Ita mirabilis illa charitas patris:nulla eſſe uidebitur. Creaturā eni pro creaturis:non uere filiū dedit. Et ad hec fruſtra nos apoſtolus terret cū dicat. Si qui duobus aut tribus teſti-

Ad heb. 10 bus legē Moſaicā ſpernit:morte puniatur/quāto peiore putatis dignū ſupplicio eū:qui filiū dei cōculcauit? Cōculcat eni qui ſpernit. cur igitur ſi filius uerus nō eſt/ſed Moſis cōſeruus (cognata eni ē creature creatura:creationis ratiōe/etiam ſi quadā preſtātia dignitatē alterius ſupare uideatur) maiora ſupplicia luet qui eū ſpernit/q̄ qui legē Moſeos cōtēpſit? quia uidelicet nō in creaturam neq; in Moſis cōſeruū peccauit. ingens igit̃ atq; admirabilis charitas dei patris eſt : qui filiū ſuum (qui ex ſubſtantia eius eſt) pro mūdi uita miſericorditer tradidit. Cap. LII.

» On eni miſit deus filiū ſuū ī mūdū ut iudicet mūdū:ſed ut ſalue
» n tur mūdus per ipſū. ℂ Q̄m filiū dei ſe liquido nūcupauit:idcirco a qualitate magnitudineq; rerū quaſi firmiſſimo quodā teſtimonio id cōprobat. Non eni inquit miſſus ſum/ut lege orbē terra℞ quē

Ad ro. 7 admodū Moſes dānē/nec ut mādata in redargutionē peccato℞ tradā/nec ut ſeruili miniſterio fungar:uerū ut per miſericordiā deo cōueniētē/tanq̄ filius ac heres patris a ſeruitute homines uendicē/ dānāte lege in iuſtificātē gratiā commutata/et ſic a peccatorū uinculis genus humanum eripiam. Ad ſaluandum ergo:non ad damnandū ueni. Nam ut de-

2. ad cori 3 cēs erat iquit dānātis legis Moſē (qui ſeruus erat) miniſtrū fuiſſe: ſic me decet (cū ſim filius dei) a maledictione legis orbē liberare/& miſericordie cumulo egritudinē mūdi curare. Q̄d ſi iuſtificās gratia/dānāte mādato legis preſtātior eſt:quō nō intelligetur cōſequēter ſeruilē is cōditionē oino excedere/qui poteſtate diuina ut deus a peccato℞ uīculis hominē liberat? Et hec quidē una ho℞ euāgelii uerborū ratio ē. Altera ſuperioribus affinis atq; cōiuncta. perſpiciebat Nicodemū ſaluator Moſaicis nimiū inherere mandatis/ & regenerationē ſpiritalē horreſcere/ac euāgelicā uiuēdi diſciplinā ideo aſpnari/quia difficiliorē mādatis legalibus futurā putaret. Hec ueluti deus nequaq̄ ignorās:hominis iperiti formidinē unica ratiōe diſſoluit. oneroſā nimiū legē eē oſtēdēs/q̄ mūdū nō liberet ſed dānet:ſe uero gr̄e ac miſericordie largitorē. Nō eni (iq̄t) de

us filiũ ſuũ miſit in mũdũ ut iudicet mũdũ:ſed ut ſaluet̃ mũdus p ipſũ.

» Vi credit in filiũ / nõ iudicat̃:qui aũt nõ credit / iã iudi Cap.LIII
» q catus eſt / quia nõ credit in nomĩe unigeniti filii dei. ¶ Cũ rebus ipſis filiũ ſe dei eſſe approbaſſet / ſublimi oreq; gratiã mũdo pre beri a ſe dixerit q̃ Moſaica lex cõtulerit (Melius eni atq; altius eſt:gratia iuſtificari q̃ lege cõdẽnari) mirabilẽ quãdã aliã ut deus uiã cõperit / qua ad ſuſcipiendã ſalutẽ homines impellit. Credẽti eni / ſingulare diuinũq; propoſuit premiũ:minime ipſum in iudiciũ peruenturũ affirmãs. Non credẽti aũt certa iminere ſupplicia dicit:ad unã / eãdẽq; uiã utroſq; cõ pellẽs. illos enim cupiditate laudabili gratie:iſtos terrore cruciatus ad fi dem miſericorditer cõuocat. Magnũ autẽ crimẽ eſſe incredulitatis oſtẽ dit:q̃m unigenitus ipſe ſit dei filius. Nam quãto preſtantius eſt q̃d cõtẽ nitur:tanto maioribus qui ſpernit ſuppliciis ſubiacebit. iudicatũ uero iam ait eſſe incredulũ:quod ipſe in ſeipſũ (quoniã largitorẽ idẽnationis non ſuſcepit) cõdẽnationis intulit ſententiam. Cap.LIIII

» Oc autẽ ẽ iudiciũ / quia lux uenit in mũdũ:& dilexerũt homines
» h magis tenebras q̃ lucẽ. ¶ Cauſas cõdẽnationis incredulorũ at tulit:oſtenditq; probe admodũ in prouerbiis dici / non iiuria uo lucribus retia tendũtur. ſi eni cũ ad lucẽ uenire poterãt / in tenebris ia cere maluerunt:quomodo nõ ſunt ipſi cõdẽnãdi? qui prauo ſibi iudicio cruciatus aſciſcũt / peiora melioribus et tenebras luci anteferẽtes. libeꝝ etiã iudiciũ hoĩs / his uerbis oſtẽdit:qui ad alterutrũ ſcd̃m animi ſui iudi ciũ / poteſt proficiſci. Sic eni iuſte laudẽ / ſi bene agimus:& cõtrariũ ſi ma la cõmittimus / inueniemus. hoc per prophetã etiã quedã dixit:ſi uolue ritis & audieritis me / bona terre comedetis. q̃d ſi nolueritis neq; audi ueritis me:gladius uos deuorabit. Cap.LV.

Prouer. 1

Eſaias. 1

» Mnis eni qui male agit:odit lucẽ. nec uenit ad lucẽ:ut nõ arguã
» o tur opera eius. ¶ Latius exponit q̃d dixerat:oſtendens idcirco ſegnitie homines impediri ne bona cõſequãtur / q̃m praua dili gant. Segnitiei aũt radices ſunt:q̃d diſcere ac perpẽdere illa nolit / q̃bus bonus quiſq; ac ſapiẽs fieret. Recuſat eni (iq̃t) oĩs q male agit:lucis illu minationẽ. nõ quia maloꝝ eũ pudeat / pigeatq; (ſaluaret̃ eni:ſi id eſſet) ſed quia ignorare meliora mauult / ne cõſciẽtie ſtimulis quotidie peccãs exagitet̃. & q̃m putat:maiora eſſe ſupplicia ſubituꝝ / ſi cũ exquiſitiorẽ bonoꝝ cognitionẽ teneat / uolũtatẽ dei agere nolit. Cap.LVI

» Vi aũt facit ueritatẽ:uenit ad lucẽ / ut manifeſtẽt̃ eius opera / q̃a
» q in deo ſũt facta. ¶ Qui ueritatẽ facit:ſpiritalẽ illũinationẽ non ſpernit. p ipſã maxime ad eã cognitionẽ p̃ductus: ut itelligere poſſit an oĩa ſcd̃m diuina pegerit p̃cepta / nec uolũtatẽ dei trãſgreſſus ſit. Certiſſimũ igit̃ ieffrenate libidis ſignũ ẽ:ſi quis ea recuſet diſcere / quibus poſſit ad meliora reuocari. uirtutis aũt atq; pietatis:ſi quis eã ui tã deo placere arbitret̃ / q̃ ſcd̃m precepta eius peragit̃. q̃d ita ſe habere nõ ignorat pſalmiſta / cum dicat. Lex domini immaculata cõuertẽs ani mas:teſtimonium domini fidele ſapientiã preſtans paruulis. Iuſticie do Pſalmus 8

Pſalmus mini recte letificantes corda:preceptum domini lucidum illuminans
18 oculos. Cap.LVII.

» Oſt hec uenit Iheſus et diſcipuli eius in terrã Iudeã: et illic mora
» P baťcũ eis et baptiſabat.Erat aũt et Ioãnes baptiſãs i Ennõ iuxta
» Salim:quia aque multe erant illic/ et ueniebant et baptiſabanť
» Nõdũ eni miſſus fuerat Ioãnes in carcerẽ. ℭ Abſoluta Nicodemi collo=
cutiõe:aliud iã utiliſſimũ euãgeliſta enarrat. Videbat eni ſpũs grã illũi-
natus:q̃ neceſſariũ eſſet ea narrare/qbus q̃tũ Chriſti baptiſmus/Ioãnis
baptiſmo preſtaret/aperireť.perſpexit nõ multo poſt aliquos futuros:
qui aut nullam inter baptiſmum et baptiſmũ differẽtiam facerent/ ſed
pari laude utrũq; coronarent/aut ob imperitiam et lapſum hominum
meliorem eſſe baptiſmũ Ioannis putarent. Nullum enim eſt tam turpe
facinus:quod ĩperitia non audeat aggredi.nulla blaſphemia tã magna:
ut aduerſus ſacratiſſima eccleſie dogmata non dicatur libenter ab iis/
Micheas qui omnia (ut ſcriptũ eſt) recta peruertunt. Ne igitur temerarii homi=
3 nes aquam Ioannis qua in penitentiam baptiſabat/ ſpiritali baptiſmo
Chriſti anteferre auderent:cauſas tam turpis temeritatis euertens/ip=
ſum baptiſtam exponit huius queſtionis fragilem nodum dubitanti=
bus ſuis diſcipulis diſſoluiſſe. Baptiſabat enim Chriſtus per diſcipulos
ſuos. Ioannes quoq; ipſe non per alios ſed manibus ſuis: nec in eiſdem
fontibus in quibus Chriſtus hec faciebat/ſed iuxta Salim et in fõte quo=
dam certo atq; uicino. ut etiam hac fontis determinatione ſubobſcu=
re ac enigmatice ſubaperiret baptiſmum ſuum cũ eſſet imperfectus/
introductorium ad perfectiorem fuiſſe. Nam ueluti lex Moſaica/futu=
rarum rerum et ſpiritalis cultus preparatio quedam fuit/ occultã ueri=
tatẽ parturiens:ſic baptiſmus Ioannis ad baptiſmum Chriſti collatus/
preparationis uim obtinebat. Cap.LVIII.

» Acta igitur eſt queſtio ex diſcipulis Ioannis cum Iudeis de puri
» f ficatione:et uenerunt ad Ioannem et dixerunt ei. ℭ Cum non
poſſent legales aſperſiones ſuas Iudei defẽdere/ac purificatio=
Nũerus. nes animaliũ cinere factas Ioannis baptiſmo meliores oſtendere:ut tur
19 bent diſcipulos qui ſublimiores iã q̃ phariſei eſſe uidebãtur/ baptiſmũ
magiſtri legali purificationi preponẽtes/baptiſmũ Chriſti laudibus ad
depreſſionem Ioannis efferunt. non ex animo id facientes/ nec quia
ita ſentirent: ſed ut depreſſis cõfuſiſq; baptiſte diſcipulis/uictores ipſi
uiderentur. nec aut ratione aliqua/aut authoritate ſcripture/ Chriſti
baptiſmum preferunt(unde nanq; talia imperiti homines excogitare
potuiſſent?)ſed illud ſolũmodo afferunt/qđ oppido pauci ad Ioannẽ/
multi uero quaſi gregatĩ ad Chriſtũ cõfluerẽt.Sic eni putarũt:diſcipu=
lis baptiſte ſupatis nõ paruã de illꝰ uictoriã ſe reportaturos.Euaſerũt igiť
quaſi uictores:qui multomagis uicti proſtratiq; fuere/cũ laudibus dnm
quẽ non ſuſcipiebãt/ uel nolentes decorarent. Cap.LIX

» r Abi qui erat tecum trans Iordanem cui teſtimonium per=
« hibuiſti: ecce hic baptiſat/ et omnes ueniunt ad eum.

¶ Moleſte hanc offenſionem uictorie / diſcipuli Ioannis tulerunt: pre-
ſertim quia rerum illarum ſtatum conſiderantes / redarguere pha-
riſeos non poterant. Turbabantur igitur / minoris fieri magiſtrum ui-
dentes: ac pudore admirationi mixto uerecunde petunt / cuius rei gra-
tia cui teſtimonium ipſe perhibuerit: gloria magis creſcit et preuenit /
tantam baptiſans multitudinem. Hanc ego queſtionem diuina diſpen-
ſatione factã contẽderi. hinc enim incitatus ad longum et exquiſitũ de
Chriſto ſermonẽ baptiſta: q̃ta ſit iter baptiſmũ & baptiſmũ differẽtia /
plane oſtendit. Cap. LX.

» r Eſpondit Ioannes et dixit: non poteſt homo accipere quicq̃ / ni-
» ſi fuerit ei datum de celo. ¶ Nihil iquit in hominibus bonũ eſt:
quod a deo non datum ſit. Quid eni habet creatura: quod non acceperit? Quare hominem decet conceſſa ſibi de celo menſura hono- 1. ad cori. 4.
ris eſſe contentũ: nec maiora q̃ ferre poſſit / flagitare. ne ingrato animo
datam deſup ſententiam ſpernere / et diuino iudicio refragari uideat̃.
Nõ eni debet pudore turbari: ſi perfectiores diuinitus preferũtur. Sed
ea potius magni facere: quibus miſericorditer decoratus a deo eſt. Non
ferat igitur grauiter hoc meorũ quiſq̃ diſcipulo℞. Meã ipſe menſuram
conſeruo: maiorem minime ignoro. hominẽ me eſſe: non ſum neſcius.

» i Pſi uos mihi teſtimoniũ perhibetis: qđ dixeri non Cap. LXI
ſum ego Chriſtus / ſed qm̃ miſſus ſum ante illũ. ¶ Ea modo ad
diſcipulorũ memoriam uerba reducit: que ſepius ab eo audie-
runt. tum ut quaſi ſegnes ad res preclaras arguat: tũ ut eis perſuadeat
a ſcriptura diligentius querere / quantũ futurũ predicet Chriſtũ: et q̃tũ Predicet ſcriptura ſcilicet
precurſorem eius baptiſtam. ſi eni certiore habita re℞ cognitione: nõ
turbabuntur / idonea utriq; fieri uidentes. nec aliis mihi modo teſtibus
opus eſt inquit: cũ uos ipſi iã pridẽ hec eadẽ a me audieritis. Ego eni me
ſeruũ eſſe profiteor / qui miſſus ſum ad predicãdũ: quia ego nõ ſũ Chri
ſtus / ſed ille. ſuperet ergo / et teneat oia gloria eius: qui dn̄s ac deus eſt.

» q Vi habet ſponſam / ſponſus eſt: amicus aũt ſpõſi qui Cap. LXII
» ſtat et audit eũ / gaudio gaudet: propter uocẽ ſponſi. Hoc ergo
» gaudiũ meum impletũ eſt. ¶ Similitudine rurſus rerũ huma-
narũ ratio tracta: in cognitionẽ diuina℞ inducit. Figure namq; intelle-
ctualiũ: hec corporalia ſũt. que cũ ſentiãtur: clariora plerũq; faciũt ea /
que aliter uix intelligere poſſumus. Spõſus igitur / celebritatiſq; priceps
inquit Chriſtus eſt: miniſter autẽ conuiuii ego ſum. illaq; mea dignitas
eſt: ut inter amicos numeratus uocẽ ſpõſi audiã. Et ego quidem qđ opta
bã cõſecutus iam ſum. Non eni tãtum predicaui quia Chriſtus ueniet:
ſed preſentẽ uideo / et uocẽ eius auribus percipio. Vos autẽ cum huma-
nũ genus atq; naturã / quã Chriſti ſponſam nomino (que prius ab eo re
fugiebat) ſpiritaliter ſponſo ſuo / per ſpiritalem baptiſmum coniungi
uideatis: non moleſte feratis / quia nõ ad me magis q̃ ad ſpiritalem ſpon
ſum (ut par eſt) undiq; confluunt. ¶ Sponſus enim eſt: qui ſponſam
habet. Nolite inquit in me ſponſi coronam querere. Non enim

Pſalmus propter me/ſponſam propheta hortatur dicens. Audi filia et uide et in
44 clina aurem tuã et obliuiſcere populum tuum et domũ patris tui. Nec
thalamum meũ ſpõſa querit:cum dicit/indica mihi quem diligit anima
Cantica. mea:ubi paſcas/ubi cubes in meridie. Celeſtis eſt ſponſus ſuus: ego ue=
1 ro unigeniti gaudio triumpho. quia ſerui conditione depoſita tam no=
mine q̃ re amicitie fruor. Cap.LXIII

» Llum oportet creſcere:me autem minui. ¶ Grauius modo
ut pro re parua turbatos arguit:preſertim quoniam anteq̃
ſcirent quis Emanuel eſſet/etiam commoti ſunt. Non enim
hac re ſolũ quia plures ab ipſo baptizãtur:gloriam meam ſu
perat ille ait. ſed eo aſcendet/ut quemadmodũ deus eſt: ita
etiam hominibus uideatur. Creſcet enim quotidie/orbemq; ſplẽdor ſu
us illuſtrabit:ego uero minuar/nec datam mihi mẽſurã excedã. ſed in
eiſdem permanens:tanto minui uidebor/quanto ad maiora ille precur
ret. hec ſanctus ille baptiſta nobis predixit. Nos autẽ etiã exẽplis: quod
dicitur/pre oculis ponamus. Certe igitur cuiuſdã magnitudinis lignũ
uidere fingamus/iuxtaq; ipſum magne future arboris plantã nunc pri
mũ e terra prodire imaginemur. Nũ igitur ſi uocem lignũ aſſumeret/
ac diceret/hanc plantam creſcere oportet/me uero minui:detrimentũ
quoddã ligno futurũ intelligeremus? Minime arbitror. Sed ideo minui
dicemus:quia dũ ad plantã confertur/minus atq; minus quotidie repe
ritur. cõmode ſtellarũ quoq; clariſſima de ſole dixerit:illũ oportet cre=
ſcere/me uero minui. Nã quouſq; profunditas aeris nocturnis tenebris
obſcuratur:aureo fulgore/gloriaq; integra ſplendere luciferũ/magna
omnes predicant admiratione. Cum autẽ ad ortum ſol feſtinare uidea
tur/cũq; lux eius noſtrum hunc orbẽ aliquantum illuminauerit: cedit
ſenſim maiori lucifer. & Ioãnis uerba non iniuria dici poſſunt:illũ opor
tet creſcere/me autem minui. Cap.LXIIII.

¶ Quod filius nõ eſt de numero creaturarũ:ſed ſuper oĩa.

» Vi deſurſum uenit: ſuper omnes eſt. ¶ Non eſt magnũ in=
q quit neq; mirabile:ſi humanam gloriã Chriſtus excedit. Nõ
enĩ in hoc gloria eius terminatur qui deus eſt: ſed omnẽ ſu=
perat creaturam. Super omnes creaturas (inquit) eſt/nõ ut
inter omnes connumeratus:ſed ut ab omnibus ſeparatus. et tamen om
nibus preſens:ut deũ decet. cuius rei cauſam propoſuit:ut pudore/ad=
uerſariorum linguas deprimeret. Qui enim deſurſum uenit ait/id eſt
qui a ſuperiore germinauit radice:is paternam conſeruans naturã ſup
omnia eſſe/uere profecto credetur. Impoſſibile nãq; eſt nõ eſſe talẽ na
Ad heb. tura filiũ:qualis genitor eius eſt. Quomodo autem qui eadẽ natura pol
1 let/qui fulgor patris/atq; character eſt:minoris erit q̃ pater glorie? Nã
ſi patris propria bona filio non dabimus/ſed eius characterem deſpice=
re uoluerimus:ipſum quoq; patrem contemnemus. Scribitur enim/ut
Ioannes. oẽs honorent filiũ ſicut honorãt patrẽ. ita qui filiũ non honorat: is patrẽ
5 etiã paruifacit. Qui aũt nõ alio q̃ pater honore glorificat/qm̃ ex ipſo ſe

cũdũ naturã eſt: quõ creaturaꝝ omniũ ſubſtantiã nõ excedit? hoc enĩ ſignificatur: cũ dicitur / ſuper oẽs eſt. ¶ Nõ me fugit magna uoce hinc aduerſarios clamaturos atq; dicturos: quenã ratio cũ deſurſum ſcriptũ ſit / ex patris potius ſubſtãtia filiũ eſſe propter illud deſurſum intelligere coget / q̃ aut de celo / aut ab innata ſibi excellẽtia deueniſſe / propter quã et ſupra ceteras creaturas eſſe predicatur? ¶ Aduerſus hec nõ dubitabimus ita reſpondere. non rationibus ueſtris inanibus atq; friuolis nos ſcripture ſenſum inueſtigamus: ſed ſacras ſequentes litteras / altius uniuerſa ſcrutamur. Querendũ igitur eſt hoc quod deſurſum aut deſuper dicit: quõ ſoleat accipere ſcriptura. Omne datũ (ſctõꝝ qdã ſpiritu plenus ait) et õne donũ pfectũ deſurſũ eſt / deſcẽdẽs ex prẽ lũinũ. ecce deſurſum hoc / nihil aliud q̃ ex patre ſignificare poteſt. nec iiuria. Quid eni ſup creaturas pter ineffabilẽ dei naturam eſt / cui deſurſũ ac deſup (qđ greci anothen dicũt) accõmodari proprie poſſit? Cetera enĩ oĩa ſeruitutis iugo premũtur: ſolus autẽ deus naturaliter regnat. Quare ipſe ſolus uere ſuper omnia eſt. quã dignitatem filio etiã ueluti deo / et ex deo ſecundum naturam: pie attribuimus. Quod ſi deſurſum nihil aliud q̃ de celo ſignificat: cur de omni angelo et rationali uirtute nõ dicitur? ueniunt enim ad nos de celo: et aſcendũt et deſcendũt ait in filium hominis. Quid igitur coegit baptiſtam quod multis cõmune cũ filio eſt / tãq̃ precipuum filio ſoli attribuere: et quaſi de unico dixiſſe / ille qui deſurſum uenit? cum dicẽdũ potius eſſet: qui deſurſum ueniũt ſuper omnes ſunt / ut multis hec dignitas cõmunis pateret eſſe. Non ignorauit certe illi ſolũmodo uerbũ huiuſmodi deberi: qui a ſuperiore pullulauit radice. Non ergo de celo: ſed quod diximus pie ac uere ipſa dictio anothen nobis oſtendit. Quomodo autem et ſuper omnia erit uere: ſi non ex patre / ſed de celo deſuper ſignificare putabimus? Sic enim angelorum quiſq; / cum uere de celo uenire dicatur: uere ſuper omnia erit. Cũq; non cõnumeretur cum omnibus quod ſuper omnia eſt: quaſnam creaturas ſuper omnia collocabimus? aut quomodo integre / ſincereq; quoniam deſuper uenit: ſuper omnia eſt? cum tam ingens angelorum multitudo in omnibus (quia etiam ipſi de celo ſimiliter ueniãt) nequaq̃ comprehẽderentur. Non enĩ poſſumus omnia intelligere: ſi quicq̃ omnium non comprehẽdi putabimus. Verbum autem quod ex deo patre effulſit / quod deſurſum proprie natũ eſt / quod a fonte ſubſtãtie patris profluit: non collocatur in omnibus / cum pars eorũ minime ſit. ſed ut aliud preter omnia / genitoris naturaliter bonis perfulgẽs: ſuper oĩa erit profecto. ¶ Sed ſi non de celo / deſurſum illud ſignificare putas: at tamen inquient / negare non poteris ab innata filio excellentia ſignificare. ¶ Inſpiciatis rogo diligentius: quo hec uobis peruentura tãdẽ ratio ſit. Primũ enĩ iperite uidetur ſane dici: a dignitate ĩnata ſibi filiũ uenire / & quaſi ab aliquo loco / aut quaſi ex uno unus ueniens: ſuper omnes aſcendat. Deinde libenter etiam eos interrogauerim: utrum excellentiam hanc qua ſuper omnia eſſe filius ſcribitur / ſubſtantialem atq;

Cauillatio.

Satiſſactio ad p̃mã partẽ

Iacobus. 1

Ioannes. 1

Secunda pars cauillatiõis

Satiſſactio.

inſeparabilem ineſſe filio dicunt / an aduentitiam / extrinſecuſq; quaſi
accidens cõparatã? Nam ſi aduentitia illi adeſt excellentia / et extrinſe-
ca dignitate uerbũ dei ornatur: non potuerint effugere / ne cõfiteãtur
poſſe aliquando illum huius excellentie facere iacturã. Accidens enim
omne quod ſubſtantie ineſt: abeſſe a ſubiecto poſſe intelligitur. Erit igi
tur mutabilis filius dei: & uanis pſalmiſta illum uerbis glorificat / cũ pe-
Pſalmus rituros celos canendo predicat / ipſum autẽ ineternũ permanſurum. &
101 oẽs inqt ut ueſtimẽtũ ueteraſcẽt / & ſicut opertoriũ cõplicabis eos et muta
bũtur. Tu uero idem ipſe es: et ãni tui non deficiẽt. Quomodo igit̃ idẽ:
qui ſicut creatura mutabilis ſecũdũ uos eſt / & mutabilis ad peiora? fal-
Eſaias. ſo autem et ipſe de ſeipſo dicit. Videte uidete quia ego ſum: et non eſt
45 deus preter me. Quomodo autẽ hec mutabilitas filii: patrem quoq; nõ
attinget? Si quidem filius imago et character eius mutabilis eſt: erit igi
tur etiam deus pater mutabilis / et erit ſuper omnia per excellẽtiã quã-
dã extrinſecã. taceo quod ſequitur. Non enim poterunt negare / imagi
nis omnia exemplari etiam eſſe inſita. Sin autẽ propter hec incõuenie-
tia / non aduentitia illum ſplendere dignitate fatebuntur / ſed ſubſtan-
tiali atq; inſeparabili: nonne etiam inuiti ſecundũ naturam deum eſſe
concedent filium / ac ideo ſuper omnia eſſe / et ex ſola ſubſtantia patris
uenire? nam ſi nihil creatum eſt quod in omnibus non contineatur / eſt
autem filius ſuper omnia: aliud uidelicet eſt preter omnia / & ſubſtan-
tiali ſuper omnia excellentia uiget. Cum autem non idem natura cum
creatura ſit: quomodo deus uerus non erit? Cumq; naturam creatura-
rum effugiat: quidnam aliud erit niſi deus? Nihil enim ſecũdum ſubſtã
tie rationem inter creatum et increatum quaſi medium inuenitur. Sed
creatura quidem ſub regno creãtis eſt: regnat autem ſup ipſam deus.
Si ergo deus ſecundum naturam filius eſt / natuſq; ineffabiliter ex deo
eſt: deſurſum hoc / nihil aliud profecto q̃ genitoris naturam ſignificat.
propterea etiam ſuper omnia unigenitus eſt: quia ex ipſa profectus eſt

q Vi eſt de terra / de terra eſt et de terra loquitur. Cap. LXV.

¶ Non equaliter inquit perſuadere hominibus poterit qui de
terra eſt: quemadmodum deus qui ſuper omnia eſt. Nam qui
de terra eſt: cũ homo ſit / conſiliarii locum obtinebit / totamq; creden-
di poteſtatem auditori neceſſario committet. Qui uero deſuper ue-
nit: tanq̃ deus / uirtute ſua in animis audientium uerba immittit. quan-
toq; natura preſtãtior eſt: tanto efficacius atq; citius operatur. Vtiliter
autem ualde ſuis hec diſcipulis baptiſta inculcat: qui quoniã gloria ſal-
uatoris obſcurari illum uidebant / non parũ turbabantur. atq; ideo ac-
Ioannes. cedentes dicebãt. Rabi qui erat tecum trans Iordanem / cui tu teſtimo
3 nium perhibuiſti / ecce ille baptiſat / et omnes ueniunt ad eum. quoniã
inq̃ turbabantur: neceſſario motionem animi eorum abiicere uolẽs / re
ctam de tantis rebus eis doctrinam tradidit. ita ſaluatoris ſuper omnia
preſtantiam oſtendit: et cauſam affert / quamobrem ad illum omnes cõ
currant. Ad ſuperiorem enim qui ſpiritu baptiſat: nõ iniuria omnes in-

quit confluunt. Cap.LXVI

>> q Vi de celo uenit: ſuper omnes eſt. ❡ Hoc iquit ſignum eſt:in in
finitū ab iis qui de terra ſunt/eū qui de celo id eſt deſurſum de
ſcendit filiū dei diſtare.quia nec ego docere ſufficiens ſum: nec
uerba mea poſſunt uobis ſatiſfacere.ipſe quoq; filius incōprehenſibilē
hanc eſſe differentiā docens/ad Iudeos dicebat:uos deorſum eſtis/ego Ioannes.
deſurſum ſum.Infra enim atq; deorſum/creaturarum naturam ſigni= 8
ficat.que ſic appellatur:quoniā deo qui eam ad eſſe uocauit/ſerua ſub=
iectaq; eſt.Surſum uero/diuina ieffabilis et dominatrix natura uocaẗ:
quia uniuerſa que ab ea creata ſunt/poteſtatis ſue iugo ſubiiciuntur.
Hec nō fruſtra ſuperioribus adiecit baptiſta.Nam ne forte fingi hec di
ſcipuli eius idcirco putarent/quod pudore motus nollet ab homine ſu=
peratus uideri/ne mirum uideretur hominem a deo uinci:ipſius quoq;
ſaluatoris hoc ipſum uerbis comprobandum putauit/ ut non falſo hec:
ſed uere ab ipſo narrata crederent. Cap.LXVII

>> e T quod uidit et audiuit:hoc teſtatur. ❡ Duo ſenſus hominibus
ſunt/uiſus uidelicet atq; auditus:quibus maxime nati ſumus ul
tro ac citro de ueritate rerum certiores fieri. Nam cum ipſi au=
diuimus et uidimus:nihil ambigētes quod uidimus et audiuimus loqui=
mur.Vt igitur ad fidem Chriſti citius eos cōpelleret:quod (inquit) opti=
me nouit quia uidit et audiuit/illud teſtatur.Vidiſſe autem audiſſeq; fi
liū dei:a ſimilitudie hominū ut deū decet/ītelligemus. Cap.LXVIII.

>> e T teſtimoniū eius nemo accepit. ❡ Nō q̄a nemo accipit teſtimo
niū q̄d ſcilicet deus natura ſit/et deſurſum ac de celo id eſt ex
patre profectus ſuper omnia ſit:idcirco iſta dicuntur.multi enī
teſtimonium eius acceperūt:et āte omnes Petrus.qui dixit:tu es Chri
ſtus filius dei uiui.Sed quia multo melius atq; citius ceteris dignitatem Matheus
ipſe Chriſti comprehēdit:concutiens quaſi caput/et pedes manibus ce= 16
dens/incredulitatem hominum magnā admiratur. Cap.LXIX.

>> ❡ Quod deus et ex deo naturaliter filius eſt.

q Vi autem accipit eius teſtimoniū:ſignauit quia deus uerax eſt.
❡ Non aliter incredulorum impietatem pre oculis ponere po=
tuiſſet:niſi credentium uirtutem oſtenderet.facile nāq; bonoꝝ
oppoſitione:malorum feditas cernitur/cognitiōeq; melioris:turpia ſta
tim arguūtur.Qui ergo inquit uerba eius accipit qui deſurſum uenit:
hic ſapientia ſua quaſi concluſum quoddā et certum ſignauit/non poſ=
ſe diuinam mentiri naturam.hinc oppoſitum emergit. Qui enim fidē
Chriſti recuſant:hi falſo teſtantur quia deus uerax nō eſt.Animaduer=
tendū autem quomodo his iterum uerbis:a conſubſtantialitate creatu
rarū filiū remoueat/et deū eſſe uerum oſtendat.Nam ſi qui doctrinam
eius et teſtimonium ſuum de ipſo accipit:hic ſignauit probe atq; diſcre
uit quia deus uerax eſt/ quomodo non erit Chriſtus natura deus:cum
uerax eſſe confirmatur? Vel ſi hoc negant:reſpondeant queſo quomo=
do deitatis natura ut uerax honoratur/ſi ſaluatoris teſtimonium non

accipitur? Si enim ſecundum naturam deus non eſt:qui ei ut ueraci cre
dit / nõ pius erga deũ ſed erga pulcherrimã quãdã inuenitur creaturã.
ſed qm̃ ueritatis huius ſententia ſi Chriſtus quaſi uerax credit / nõ crea
turam ſed deũ demonſtrat:patet quia non nudo uocabulo / ſed reipſa
Calũnia deus cũ ſit / cõſentientiũ atq; credẽtiũ laudibus decoratur. ¶ Sed ride=
pſidorũ bit fortaſſe magnus ueritatis quiſpiam inimicus:deũq; natura filiũ no=
&obla= lẽs cõfiteri / magna uoce clamabit. Quid huiuſmodi cauillationibus / p=
teratio uerſiſq; rationibus / ſimplicẽ atq; rectũ ſcripture ſenſũ obtenebras? Nã
uana. qm̃ de celo filius dei deſcẽdit / qm̃ apte de ſe predicat dicẽs / non loquor
Ioannes. a me / ſed qui me miſit pater:ipſe mihi mãdatũ dedit quid dicã & quid
12 loquar. Et rurſus. omnia que audiui a patre:nũcio uobis. Quẽ eni mi=
Ioannes. ſit deus:dei uerba loquit. idcirco modo dicit:q accipit teſtimoniũ eius /
15 ſignauit qa deus uerax ẽ. uerax eni ſane deus pater eſt / tu aũt id qđ pr̃i
Purgatio debet̃ i filiũ reducere conaris. ¶ Nos uero ad hec. an igit̃ cũ prophetis
infande uos unigenitũ collocabitis / propheteq; illũ officio fũctũ dicẽtes / nihil ali
calũnie. ud ei attribuetis? Cui eni nõ aptiſſime patet:dei ad nos uoces / propheta=
rũ miniſterio fuiſſe allatas? Et qđ ꝑcipuũ dabitis filio:ſi hoc ipſũ ſolũmõ
fecit? Quomodo autem ſuper omnia eſt:ſi prophetis cõnumeratus / in
ſerui mẽſurã cognoſcitur? quomodo preterea tanq̃ gloria illis preſtan=
Ioannes. tior:ipſe de ſe dicit. ſi illos dicit deos ad quos ſermo dei factus eſt / & nõ
10 poteſt ſolui ſcriptura:quem pater ſanctificauit et miſit in mundũ / uos
dicitis quia blaſphemo / quia dixi filius dei ſum. Seipſũ enim filiũ dei ap=
te in his appellans:a grege prophetarum ſe remouet / & deos illos quidẽ
nominatos fuiſſe / qm̃ dei uerbũ ad eos ꝑuenit / ſe aũt filiũ dei affirmat:
nec iĩuria. Prophetis eni particularis q̃dam per ſpiritum gratia collata
eſt:ſed in Chriſto ſaluatore tota deitatis plenitudo habitare corporali=
Ad coloſ ter apud Paulũ ſcribitur. Quapropter a plenitudine ipſius:nos oẽs ac
2 cepiſſe Ioannes aſſeruit. Quomodo ergo equalis eſt accipientibus:qui
largitur? Aut quomodo cum miniſtris locabitur:deitatis plenitudo? Cõ
ſiderent igitur oro:in q̃tã impietatem eorũ incidit ratio. Quomõ autẽ
Ioannes. illud intelligendum eſt:ego a meipſo nõ loquor / ſed qui me miſit pater
12 mãdatũ mihi dedit quid dicã aut quid loquar / loco ſuo latius dicemus.
Nunc ſatis eſt ſi pietatis dogmata:his ſuis rationibus corroborari fatea
mur. Mandata igitur accipere a patre filiũ / & nihil a ſeipſo loqui cõten
dunt / ſed que audiuit ea dicere:hec nos cõcedẽtes nihil quantum ad ra
tionẽ ſubſtantie pertinet / ueritati catholice obeſſe affirmamus. Quã=
Ioannes. do igitur dicentem ipſum audiuit / ego et pater unũ ſumus / & qui me
10 uidet:uidet et patrẽ / & ego in patre et pater in me:accipiãt hoc teſtimo
Ioannes. niũ eius & ſignet / quia deus pater uerax eſt / quodq; ueraciſſime ſcit / id
14 filio loqui perſuadet. Non diſcredant ergo uerbis domini:qui patris mẽ
tem hominibus explicat. Cap. LXX.

q Vi enim a deo miſſus eſt : uerba dei loquitur. Scit ergo pater /
nntura in ſe filium ſuum eſſe. Hoc enim arbitror et non aliud il=
lud ſignificat:ego et pater unum ſumus. Scit filiũ eſſe non crea=

Cap. III

turam:filium autem dico/ non nudo filiationis uocabulo decoratum/
ſed ex ſubſtantia genitoris prodeũtẽ.ſcit incõmutabilẽ eſſe imaginem
ſue nature:in qua perfecte ipſe uidet̃.cum in ipſo patre:qui ex eo ſecũ
dũ naturã ineffabiliter effulſit (ut ita dicã) depigit̃.Habet eni in ſeipſo
filiũ pater:& ipſe rurſus propter identitatẽ ſubſtantie in filio eſt.Hec ſi
cõfiteri uolueritis:& uos a peſtifera hereſis egritudine incolumes eua=
detis/et nos ab hac multitudine uerborũ liberabimur. Cap.LXXI

» Vem enim miſit deus:uerba dei loquitur.¶ Hoc ſi ut iacet/rur
q ſus tantũmodo itelligitis:quid magni erit in filio? Vtrũ prophe
tarũ quiſq; a deo miſſus non eſt? an uerba dei non loquebatur? Exodus.
Atqui ad Moſem dicitur.Et nunc mitto te in Egyptũ:& dices ad Pha= 3
raonẽ.hec dicit dñs.Et ad Hieremiã.Non dic quia iunior ego ſum:quia Hieremi
ibis ad quoſcũq; ego te mittã/et que tibi mandabo loqueris.Quid igit̃ 1
magis in filio eſt a deo miſſo:et uerba dei loquẽti? Non eni maius pro=
phetico miniſterio aliquid feciſſe uidebitur.Quare miſſio i iſtis:aut ſe
cundũ incarnationis rationem quia in hunc mũdum cum carne uenit/
aut altius atq; ſublimius et ut deum decet/itelligetur. Ex natura enim
patris ut ſplendor lucis ſecũdum ineffabilem diuine generationis mo=
dum effulſit:quod ipſe oſtendit dicẽs.Ego ex deo proceſſi: et ueni. pro Ioannes.
cedit enim ex patre in propriam ſubſtantiam filius: q̃uis in ipſo ſecun= 8
dum naturam ſit.Quod igitur ibi procedere:idipſum hic rurſus mitti
ſignificat. uerbum igitur quod ex patre effulſit: quia deus ex deo eſt/
deo congruentibus uerbis utetur.Congruunt porro illa deo uerba que
uera ſunt:et nulla mendacii turpitudine maculantur.Qui ergo ſalua=
toris teſtimoniũ accipit:is quaſi quodam ſigillo firmiter ſignauit/ quia
deus uerax eſt. filius enim:uere ſcdm naturã deus eſt. Cap.LXXII.

» On enim ad mẽſuram dat deus ſpiritum. ¶ Attentiſſimas mo=
n do aures prebeas:ut rurſus mirabilem baptiſte doctrinam no=
biſcum admireris.Nam cum a deo miſſum eſſe filium dixerit/
deiq; uerba loqui Chriſtũ aſſeruerit:qm̃ uerba hec prophetice quoq; di
gnitati accommodari poſſent/per ea que modo dicit/lõge a prophetis
filiũ ſeparat.et uno hoc ſigno:immenſam eſſe differentiam inter homi
nes et filium oſtendit.impoſſibile nanq; inquit eſt:ut qui menſura ſpiri
tum acceperunt/aliis etiam illum largiantur.nunq̃ enim ſanctus uir:al
teri ſancto ſpiritus fuit largitor/ſed omnibus ex amplitudine ſua filius
largitur. Nõ ergo ad menſurã dat:nec ut illi/menſura & participatiõe
ſpiritum habet.Quoniam igitur largitor ſpiritus eſt:nemo ãbiget qui
ſubſtantialiter in ſeipſo ſpiritum poſſideat.Qui ergo tanta preſtantia
prophetas excedit:nõ ut illi/uerba dei loquetur/ ſed ut deus ex deo de Cauilli
centia deum predicabit.¶ Sed apoſtolorum quoq; manibus datum ſpi ſolutio.
ritum non ignoramus:quiſpiam obiiciet. ¶ Orabãt illi ſpiritum o ami= Actus.
ce:qui cum exoratus ueniret/manibus eorum preberi dictus eſt. Non 8
enim ipſe beatus Moſes a ſpiritu qui erat in eo accipere uidebatur/ac Nũerus.
aliis prebere:ſed ſoli diuine hoc ſeruatũ eſt poteſtati. Solus enim deus: 11

hec ſublimia deoq; digna efficere poteſt. Cap.LXXIII.

¶Quod patris bona:non participatione/ſed natura & ſubſtan-
tialiter in filio ſunt.

Pater diligit filium:& omnia dedit in manum eius. ¶Dixit iam
idcirco quia ex deo deus filius eſt:non aliis ipſum uerbis uti poſ
ſe quam uerissimis/et quibus pater utatur.Qui enim a deo miſ
ſus eſt:uerba dei loquitur.Hoc ipſum modo latius aperiens ait:pater di
ligit filium.Non offendimus inquit deum patrem:ſi equalē filio ſuo re-
feremus honorem/decenti deum gloria filiū coronantes/qui ſubſtātia
liter bonorum patris heres eſſe cognoſcit̄.Nā quoniā pater diligit filiū:
equali eius gloria gaudet/et contrario ſemper offenditur. Nec iſtā ſo-
lummodo dignitatem proprio heredi dedit:ſed omnia dedit in manū
eius.omnia dico ſimpliciter/que ſubſtantialiter inſunt patri:filio quoq;
inſunt. Manum autem hic uirtutem nomiat/ut alibi dicitur : manus
Eſaias. mea celos firmauit. Omnia uero patris propria ſubſtantialiter bona:
48 non participatione data filio ſunt.Sic eni deitas filii aduentitia non na
turalis inueniretur.ſed ita : ut caliditati q̄ ab igne procedit/proprietas
ignis dari naturaliter dicit̄.qui dandi modus:quemadmodū nullū dā-
ti poteſt afferre detrimētum(cum ea que dari uidentur:nullam diuiſio
nem patiantur)ſic capienti nullo dedecori ſunt. Hec enī oīa:nihil aliud
niſi ex quo ſignificāt.naturalis enim(ut ita dixerim)qualitas producē-
tium:producta eſſe uidentur/ſubſtantiam producentis(quenā ſit)oſtē
dentia/et naturalem ſui fontis actionem decorantia.Sed hec de eis dici
mus:que loco exempli ſumūt̄.deus autem ſuper hec omnia eſt. Quo-
circa humana mens atq; oratio:ſi corporeis ad explicandum exemplis
Prouer. utitur/accuſanda non eſt.gloria enim domini obſcurat orationem: ut
25 ſcribitur.Nam cum per ſpecula et per enigmata et ex parte intelliga-
1.ad cori mus: neceſſe eſt ut multo minus lingua exprimere poſſimus.Aut ergo
13 ut diximus intelliges:aut ad Chriſtum ut hominem iſta referes.ut ma-
gna uoce dicere uideatur.Non dedignetur quiſpiam cum rerum oīm
dominum atq; creatorem hominē eſſe uideat/nec recuſet ut deo ei cre
dere:quia ipſum cū carne uideat/ ſed accipiat libēti animo teſtimoniū
eius/et ſignet quia deus uerax eſt.hoc enim modo poterit patrem non
Matheus offendere:qui ſuum filium diligit. cuius dilectionis ſignū eſt: quia oīm
11 ei rerū tradidit poteſtatem.Omnia enim ipſe ait:tradita mihi ſunt a pa
Matheus tre meo.Et rurſus. data eſt mihi omnis poteſtas in celo et in terra.Nec
28 quia data ſibi poteſtas eſt:idcirco dāte patre minor uidebitur. Accepit
enim ut homo:quando humiliauit ſeipſum.aliter quomodo ab equali-
tate dei patris deſcendiſſe humiliatus diceretur? An non uides in iſtis
patrem quidem ut deum dare/filium autem ut hominem accipere illa/
que ut deus habebat? Non ergo ita dat pater/ut initium poteſtatis filio
prebeat:ſed ita/ut cū carne filius ad poteſtatem/quam abſq; carne ſem
per naturaliter habet/recurrat.Non enim quando factus eſt homo:hec
ſibi poteſtas primum eſt.Ad quam enim diceretur humilitatem deſcē-

diſſe:ſi factus homo/poteſtatẽ ĩ oĩbus accepit? Aut quomodo ſerui for= Ad phili
mam accepiſſe crederetur:qui cum acceperit/tunc demũ factus domi= 2
nus eſt? Abiiciamus hec impia ex animo noſtro.factus eni homo:ut ho=
mo incipit dominari/qui nũq̃ conueniẽtem deo dignitatem amiſit.ſed
cum carne ad id qđ ſemper eſt:factus hõ aſcendit. Quod autẽ hec ita
ſe habeant:ipſe oſtendit dicens.pater glorifica me illa gloria:quã habe Ioannes.
bam apud te anteq̃ mundus eſſet.Perpendis quia nõ initium glorie pe= 17
tit:ſed renouationem/ut ita dicã.nõ quod amittere timeat:ſed quia ut
homo regnare incipit.Quod autem propter carnem domini dicãtur: Daniel.
q̃uis multis probari poſſit/optime tamen ex illa horribili Danielis uiſio 7
ne monſtratur.in qua uidiſſe ait antiquum dierum in ſede/et mille mi=
lia ac centies centena milia miniſtrare illi/atq; aſſiſtere. quibus adiecit.
et ecce cum nubibus celi quaſi filius hominis ueniebat:& uſq; ad ãtiquũ
dierum peruenit/et in conſpectu eius obtulerunt eum.& dedit ei pote
ſtatem/et honorem/et regnum: et omnes populi/tribus/et lĩgue ei ſer
uient.Vides quomodo filius regnũ a patre ut filius hominis accipit. hu= Ad phili
miliauit enim ſeipſum ut ſcribitur:habitu propter nos inuentus ut ho= 2
mo.ut cum primus ad regnum redierit:initium et uita eterne uite/re=
galiſq; glorie nobis proponatur.et ueluti q̃uis ipſe naturaliter uita ſit:
deſcendit tamen propter nos/ut homo ad mortem/ ut hoc modo uere
in omnibus nature noſtre(ut ita dicam)permixtus/& ab interitu nos li
beraret/et eterne uite nos participes faceret.Sic q̃uis deus ſit: dedeco=
ra tamen noſtra ſumpſit/ut ad regiũ naturã hominis reduceret hono=
rem.Primus enĩ (ut Paulus dicit) factus omnibus/et uia et ianua & ori= 1.ad cori
go bonorum noſtrorum:a morte ad uitam/a corruptione ad immorta 1
litatẽ/ab imbecillitate ad uirtutẽ/a ſeruitute in adoptionẽ filiorũ dei/a
dedecore et infamia in honorem et gloriam nos reſtituit.Quare quan
do ut homo accipere illa uidetur que habuit et ſemp habet ut deus:non
cõturbemur/ſed diſpenſationis memores abſq; detrimento ĩtegrã mẽ
tem noſtram conſeruemus. Cap.LXXIIII.

» Qui credit in filium:habet uitam eternam. Qui autẽ incredulus
» eſt filio:non uidebit uitam. ¶ Non abſq; ratione credentibus ĩ
Chriſtum/uitam reſeruari teſtatur:ſed ab ipſis rebus tante rei
demonſtrationem adducit.uita enim ſecundum naturam: unigenitus
dei filius eſt.in ipſo enim uiuimus/et mouemur/ & ſumus. Ingreditur Actus.
enim ad nos per fidem:et per ſpiritum ſanctum inhabitat/quod in epi= 17
ſtolis hic ipſe teſtatur euangeliſta.In hoc enim ait cognoſcimus/quia in 1.Ioan.
nobis eſt:quia ex ſpiritu eius dedit nobis.uiuificat igitur Chriſtus cre= 4
dentes in ſe:quia cum ſecundum naturam uita ſit/in fidelibus habitat.
Quod autem per fidem hoc fit:Paulus oſtẽdit dicens. huius rei gratia Ad ephe
flecto genua mea ad patrem domini noſtri Iheſu Chriſti: ex quo omnis 3
paternitas in celis et in terra nominatur/ut det nobis bonitatis ſue uir=
tutẽ:corroborari per ſpiritum eius/ habitare Chriſtum per fidẽ in cor=
dibus noſtris.Quoniam igitur ipſe filius uita ſubſtantialiter eſt/& p fi=

dem in credentibus habitat:quomodo non ueraciter dicitur/qui credit in filium habet uitam eternam/qui autem incredulus eſt filio/nō uidebit uitā? ℂNum igitur dicet aliquis eam opinionem nobis baptiſta imprimere uoluit:qua reſurrectionis myſterium imminuitur? Vitam enī habituros eternā fideles comprobat:incredulos autem nō uiſuros uitā ait.ita nō oēs:ſed fideles reuiuēt/ut baptiſte oratio ſignificare uidetur.

Cauillatio.

Solutio. ℂSed quo illud abibit/ſimpliciter de omnibus dictum:reſurgent mortui? Quid autē et paulus ſibi uoluit dicēs/omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti:ut recipiat unuſquiſq; propria corporis prout geſſit/ſiue bonum ſiue malum.Non poſſum non laudare ambigentes: ſi credentes diſcendi gratia dubitant. Propoſite nāq; orationis:hic ſenſus eſt.Credenti ait uita eterna propoſita eſt.de incredulo uero: aliud quiddam uerba ſuboſtendūt.Non enim dixit non habituros uitam incredulos: quippe qui communi reſurrectionis lege ſuſcitabuntur. ſed uitam inquit non uidebūt:id eſt nec q̄tū ad uiſum quidem pertinet nudum/ad uitam ſanctorum peruenire poterunt/non attingent illam beatitudinem/non guſtabunt illa gaudia/non uidebunt ueram illā uitā.Supplicijs enim cruciabuntur:quod omni morte triſtius eſt/ in ſolo ſenſu dolorum animā in corpore retenturi.Hanc uite diſtinctionē Paulus quoq; predicat.audi q̄ſo qualia ſcribit ad mortuos peccato propter Chriſtum. mortui enim eſtis:et uita ueſtra abſcondita eſt cū Chriſto in deo.quando enim Chriſtus apparuerit uita ueſtra: tūc et uos apparebitis cum ipſo in gloria. Aſpicis quomodo uitā ſanctorum eam appellat manifeſtationem in gloria cum chriſto? Quid porro/quādo pſalmiſta canit.quis eſt homo qui uult uitā:diligens dies uidere bonos? Prohibe linguam tuam a malo.Nonne dicemus ſanctorum uitam iſtis uerbis ſignificari? conſpicuum ut arbitror eſt. Non enim a malis abſtinere hortat̄ ut carne reuiuiſcant (reſurgent enim etiam qui male operantur) ſed ad illam inuitat uitam/in qua uidere quis poteſt dies bonos/in beatitudine atq; gloria eternaliter uiuens.

1.ad cori 15

2.ad cori 5

Ad coloſ 3

Pſalmus 33

Cap.LXXV

36 ſEd ira dei manebit ſuper ipſum. ℂApertiſſime modo hac adiectione/quod diximus explicauit.inſpiciat hec diligētius oro: qui diſcere gliſcit. Qui filio incredulus eſt ait:non uidebit uitam/ſed ira dei manebit ſuper ipſum. Si enim non reſurrecturos incredulos uerum eſſet:nō intuliſſet ſtatim/ſed ira dei manebit ſuper ipſū. uerum quoniam iram dei nominauit:manifeſte uidetur/a iocunda ſanctorum uita acerbum impiorum cruciatum diſtinguere. et uitam quidem/gloriam cum Chriſto que uere uita eſt:ſupplicia uero impiorum/ iram dei appellare.ſolet enim ſcriptura iram pro ſupplicio plerumq; accipere.Teſtes ſunt Paulus/& Ioannes:quorum alter ad cōuerſos ex gētibus dixit:eratis ire filii natura/ ut reliqui. Alter ad phariſeos et ſcribas:genimia uiperaꝶ/quis oſtēdit uobis fugere a uētura ira.

Ad ephe 2

Lucas. 3

Cap.LXX

uT ergo cognouit Iheſus quia audierūt phariſei quia Iheſus plures diſcipulos facit et baptiſat q̄ Ioānes:q̄q̄ Iheſus

» nō baptiſaret/ ſed diſcipuli eius:reliquit Iudeam et abiit iterū Galileā.
¶Vnde hic ſermo ad hoc proceſſit/aut a quonā rerum initio narratione orta cognouiſſe dominus dicitur: quod phariſei audiuerint/operepreciũ eſt exponere. Cum enim dicitur/ut ergo cognouit Iheſus: preterita quedam res/manifeſte monſtratur. Vniuerſa quidem abſq; nuncio ſicut deus/uel anteq̄ fiant cognoſcit. Expectat autem uniuſcuiuſq; rei oportunitatem: rerumq; ordinem potius q̄ cognitionem ſuam in pleriſq; mirabiliter diſpenſans ſequitur. Queſtione igitur inter Ioannis diſcipulos et Iudeos de purificatione facta ut dictum eſt: magna uterq; ſuam contentione opinionem defendebat. Nam alii Ioannis glorie ſtudentes:legali aſperſione/ omniq; purificatione Iudeorum ſublimiorem eſſe baptiſmum eius affirmabant. Cuius rei ſignum ueriſimiliter ut puto afferebant. quia multi priſca conſuetudine ſpreta: ad Ioannem proficiſcebantur. Alii cum non poſſent flumen orationis illorum deprimere (ingens enim ueritatis uis eſt) inuiti ad Chriſti baptiſmum/ propter confuſionem aduerſariorum confugiebant. Et eadem ratione quia multo plures ad Chriſtum q̄ ad Ioannem aperte confluerent: meliorem eſſe baptiſmum Chriſti contendebant. unde ut arbitror magno ardore diſcipuli Ioannis incenſi: ad magiſtrum acceſſerunt dicentes. Rabi qui erat tecum trans Iordanem/ cui tu teſtimonium perhibuiſti: ecce ipſe baptizat / et omnes ueniunt ad ipſum. Rationem enim Iudeorum/ figura dicendi mutata: modo interrogationis proferunt. Hinc ergo cognouiſſe dominus dicitur: quia audiſſent phariſei plures ſe q̄ Ioannem diſcipulos facere. atq; ideo eſtuantem eorum uitans inuidiam/ et tempore oportuno paſſionem reſeruans:a regione iudeorum in Galileam rurſus abiit.

Cap.LXXVII.

» Portebat autem eum tranſire per mediam Samariam. Ve-
» nit ergo in ciuitatem Samarie que dicitur Sichar:iuxta pre-
» O dium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. ¶O prudentiam admirabilem/ O aciem mentis. inauditam narrationem incipiens:que paulo poſt quiſpiam querere poſſet/ ſtatim incipiendo diſſoluit. Dubitare certe poſſemus:quamnam ob rem dominus noſter Iheſus chriſtus Samaritanos ante tempus illuminauit/& qui ad Tyriam illam mulierem cum filie ſupplex ſalutem peteret: non eſt bonum dixit ut filiorum panem canibus immittamus. qui anteq̄ Iſrael eum pelleret/ non eſſe prius preſeruatam Iudeis gratiam/ gentibus dādā ſignificās:non eſſe dicebat ſe miſſum niſi ad oues perditas domus Iſrael. Quō nunc Samaritanos:anteq̄ omnino Iſrael ſalutē ſuā abieciſſet/ docebat? Ad hec igit̄ omnia reprimēda:per Samariā ipſi trāſeūdū fuiſſe premiſit. Nō enim inquit huius gratia ut alienigenas doceret/ac uniuerſam penitus hebreorum benedictionem transferret/in Samariam abiit:ſed quoniam illac tranſeundum erat/ſapientie opus etiam ibi

Matheus 15

neceſſario fecit. Nam quemadmodum naturalem urendi uim ignis nunq̄ amittet: ſic omnino impoſſibile eſt opus ſapientie a ſapientia non proficiſci. ut igitur q̄uis filiorum panem canibus non eſſe dandum
Matheus 15 dicebat / lachrymanti tamen conſtanterq; inherenti muliercule gratiam miſericorditer prebuit: ſic Samaritanos quoq; ſuſcipiebat / non ab alio commodam nunc dari occaſionem diſcens / ſed ipſe una cū patre ac ſpiritu ueluti deus ac dn̄s determinās. ineffabilē ergo ſue poteſtatis uirtutem oſtendens / uniuerſam tranſiens regionem illuminabat: q̄uis etiam cedem eius iam meditantes Iudeos premonere uideatur. Hac enim in alienigenas tranſitione minari quaſi pellentibus uidetur: in alios ſe ab eis niſi reſipiſcant / gratiam tranſlaturum. ita hoc p̄ Samariam iter: futurorum quedam erat figura. Cap.LXXVIII.

» Rat aūt ibi fons Iacob. Iheſus ergo fatigatus ex itinere ſede-
» bat. ¶ Cū a terminis Iudeorum exiuerit: alienigenarū regio-
e nem ingreſſus / ſuper fontem Iacob ſedebat. Vt enigmatice ſignificaret: q̄uis Iudeorum genere relicto in gentes abitura ſit ueritas / non tamen honor et dignitas patrum decidet / ſed creſcet potius quaſi iugibus aquis Chriſti irrigata. Sedet autem fatigatus ex itinere. ita pellentium impietas maior uidetur: qui cum ho-
Pſalmus 37 noribus eum afficere deberent / ſudore laboreq; perſequentes fatigant. Que res per pſalmiſtam predicta erat / retribuebant inquit mihi mala pro bonis. uerum Iudeorum quidem in his ſuperbia facile intel-
In Arrianos icrepatio. ligitur. ¶ Quid autem rurſus nobis Arriani: aduerſus quos merito dicere poſſumus. Sodoma iuſtificata eſt a uobis. qui Iudeorum inſaniam
Ezechiel 16 exceſſerunt. Ab illis enim Chriſtus crucifixus eſt: ab iſtis ineffabilis natura uerbi blaſphematur. Quid inq̄ dicent? fatigatus ex itinere ſedit. Vtrum ergo propter hec uerba: uirtutum omnium dominum imbecillem atq; infirmum putabitis? Laboremq; itineris unigenito patris filio accommodabitis: ut paſſibilis iuxta uos inueniatur qui pati minime poteſt? an hec quidem tanq̄ impia recuſabitis: et nature humane quam aſſumpſit atq; corpori recte facientes hec attribuetis? Nam quoniam in unam perſonam due nature conuenerunt: idcirco nec in duos filios unus Chriſtus ſcinditur / et omnia poſſe ut deus dicitur. Cumq; impaſſibilis ſit: hominis tamen ſibi dolores attribuit / quos non ut deus ſed ut homo perpeſſus eſt. Caueamus igitur ne quādo artificio quodā ac acie mentis ad conſequendam pietatem nobis maxime opus ſit: tunc quaſi rudes atq; agreſtes rationem incarnationis / aſſumptionemq; hominis longe abiiciamus / et maiora q̄ ferre poſſumus onera humeris noſtris imponamus. Si enim homo factus non eſſet / ſi ſerui formam non acce-piſſet: cōturbari iure poſſetis / quando ſeruile aliquid de ipſo dicit̄. Sin
Ioannes. 1 uero firmiter credimus / quia uerbū caro factū eſt & habitauit ī nobis: cū ea dixiſſe aut p̄peſſus fuiſſe dicit̄ q̄ nature noſtre cōueniūt / humanitati hec eius attribuas. Non enim poteramus aliter uerbum dei homi

nem factum eſſe cognocere:niſi et locutus/et perpeſſus aliqua ut ho= mo fuiſſet. Cap.LXXIX.

h Ora autem erat quaſi ſexta. ¶Cauſam attulit:qua iuxta fontẽ merito Iheſus ſedere uoluit. Cum enim ad laborem intenſior etiam eſtus diei acceſſerit:non uoluptate fontis captus/ ſed ca= lore laboreq; ut homo fatigatus quieſcit.horam uero non certe ſextam ſed quaſi ſextam fuiſſe ſcribit:ut etiam nos diſcamus/uel in minimis nõ paruam ueritatis curam habere. Cap.LXXX.

u Enit mulier de Samaria haurire aquam.dicit ei Iheſus: da mihi bibere.diſcipuli enim eius abierant in ciuitatem: ut cibos eme= rẽt.Dicit ergo ei mulier Samaritana. ¶Non ignorauit ut deus mulieris aduentum dominus:ſed quia uenturam ad aquas ſciebat/do= ctrine illi tetendit rethia/ab ipſa re quam mulier faciebat facto collocu tionis initio.Quoniam igitur ab omni re immunda cauendum eſſe Iu= deis lex iubebat/nec cum alienigenis aut incircũciſis conuerſari (unde ad maius illi proficiſcẽtes/ac uana potius ſuperſtitione q̃ exquiſita uo= lũtate legis commoti:nec tangere quidem alienigene corpus aut ſimul comedere bibereq; patiebantur/ immundoſq; ſe putabant ſi quapiam in re cum Samaritanis conuenirent)ut ergo hac nouitate rei commota mulier/quis eſſet et unde/et cur cũ Iudeo habitu uideretur: a Samari= tana potum quereret/et ſic ſermo poſſet ulterius progredi: aquã ſitiẽs poſtulans dicit/da mihi bibere.illa uero reſpondit. Cap. LXXXI. Leuiti. 5

q Vomodo tu cum Iudeus ſis:bibere a me poſcis/q̃ ſum mulier Sa maritana? non enim coutuntur Iudei Samaritanis. ¶Initiũ di= ſcipline queſtio eſt.et dubitatio prudens/ radix cognoſcendi q̃ ignorantur ſolet fieri.hanc collocutionis originem cum mores Iudeorũ contẽnere uideretur/nactus prudenter ſaluator eſt. Cap.LXXXII.

ſ I ſcires donum dei/&quis eſt qui dicit tibi/da mihi bibere:tu pe tiſſes ab eo et dediſſet tibi aquam uiuam. ¶Diuinam ignorans mulier unigeniti naturam/et dei uerbum factum eſſe hominẽ neſciẽs:Iudeum nominabat.Chriſtus uero ad hoc quidẽ nihil/ ſed ad al tiora mulieris erigens mentem:neſcire ipſam ait quis eſt/ qui ab eo po= tum petit/et q̃tam habeã: gratiã que deus largitur. Nam ſi ſcires inq̃t: tu prius aquam uiuam a me poſceres.his uerbis eam impellit:ut harum rerum diſciplinam quereret diligenter.Animaduertendum autem ui= gilãtius eſt:quomodo abſq; arrogantia ulla/ deum ſe eſſe oſtendit. Nã primum/tarde ad intelligendum mulieri admirari oportere dei grati am ſuggerit:deĩde eius ſe gratie largitorem profitetur.Si enim ſcires dona inquit dei/et quis eſt qui abs te potum poſcit:tu ab eo profecto pe teres.Nemo autem poteſt dona dei largiri:niſi deus natura ſit.Aquam porro uiuam:uiuificantem ſpiritus gratiam appellat.per quã hũana na tura ab ariditate / infecũditateq; qua diaboli artibus infecta fuerat/de pulſa: ad priſtinã pulchritudinẽ ac uiriditatẽ irrigata recurrit/magno

uirtutum numero florens/et charitate erga deum ſuauiſſimos fructus
Eſaias. producens.quod per Eſaiam ita futurum deus predixit. glorificabunt
43 me beſtie agri/dracones et ſtrutiones.quia dedi in deſerto aquas & flu
mina in terra inaquoſa:ut darem potum populo meo/ quem mihi for=
maui/ut laudes meas enarret.Iuſti quoq; animam quaſi in fructuoſiſſi=
Pſalmus mam arborem ſecus aquarum fluenta poſitam:quidam alius fore nar=
1 rauit. Multa pretereo ſcripture teſtimonia:quibus uocabulo aque/ſpi=
ritus ſanctus intelligitur. Altiſſimum enim mihi/magnumq; pelagus
adhuc nauigandum relinquitur. Cap.LXXXIII

» Icit ei mulier.Domine neq; in quo haurias habes/et puteus al=
» d tus eſt:unde igitur habes aquam uiuam? ¶Nihil preter com=
munia dictu mulier intelligit:atq; ideo putabat repente ipſum
ſine aliquo inſtrumento(artibus ut nonnulli faciunt magicis)ab ipſis fō
tibus putei aquam hauſturū.uiuam enim communi pacto que modo a
fontibus hauſta ſit:aquam appellari putauit. Cap.LXXXIIII.

Vnquid tu maior es patre noſtro Iacob:qui dedit nobis puteum
» n hunc/et ipſe ex eo bibit/& filii eius/& pecora eius? ¶Cito ſeip
» ſam non pie de Chriſto ſuſpicatam/quia decantator quidam eſ
ſet:mulier intellexit.Non enim poterat(nec iiuria)per gratiam eius cu
ius uerba attente audiebat. Quaſi ergo nō magus ſed propheta eſſet/
qui aquam ſine inſtrumento uiuam/uel ab eo uel ab alio fonte repente
poſſet afferre:ad honeſtiora mutat ſermonem.et quaſi ſanctum ſan=
cto comparans dicit.Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob:qui dedit
nobis hunc puteum?Ita iam non de difficultate hauriendi: ſed de quali
4.regū. tate aque loquitur.Samaritani autem q̄uis a Babylone in coloniam miſ
17 ſi fuiſſent:tamen aut quia uicini Iudeis erant/aut quia nonnulla religio
nis hebraice probauerant/maiores Iudeorum patres ſuos appellare nō
erubeſcebant/licet multi eorum a Iacob originem traherent. Hierobo
3.regum am enim Nabath filius tempore quo Solomonis filius Roboam regna=
12 bat:decem tribus et mediam tribus Effrem partem/ſecum cōtraxit. &
a Iudea profectus:Samariam habitauit. Cap.LXXXV

» Eſpōdit Ihesus et dixit ei.Omnis qui bibit ex aqua hac:ſitiet ite=
» r rum.qui autem biberit ex aqua quā ego dabo ei:non ſitiet ine=
» ternū.ſed aqua quam dabo ego:fiet ei fons aque ſaliētis in uitā
» eternam.¶Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob: quaſi confutatu
impoſſibilem orationem mulier protulit.Saluator autem uerbis quidē/
ſibi(ne arrogans uideretur)id aperte non attribuit. Rebus autem hoc
ipſū pſuadet.In īfinitū ergo differre has ſenſibiles aquas atq; terrenas/
ab itelligibilibus oſtendit.oīs qui bibit ex hac aqua:ſitiet iterū. qui uero
inquit biberit ex aqua quā ego prebeo:nō modo nūq̄ ſitiet/ſed illū in ſe
ipſo fontē continebit/qui poſſit ad uitā eū eternā deducere. Qui ergo
maiora largit̄:illo maior eſt/qui uix minora prebere poteſt. Aquā aūt:
rurſus gratiā ſpiritus appellauit.quā qui adeptus eſt:diuine ſcietie ſca=
turientē fontē ſic adeptus eſt/ut preceptis hominum non indigeat/ſed

facile poſſit ad potum uerbi celeſtis etiam ceteros hortari. quales olim
erant prophete atq; apoſtoli: et modo qui miniſterii illorum ſunt ſuc=
ceſſores/de quibus ſcribitur. Hauriatis aquas cum gaudio de fontibus Eſaias.
ſaluatoris. Cap.LXXXVI. 12

» Icit ad eum mulier Domine da mihi hanc aquam: ut non ſitiam
» d neq; ueniam huc haurire ¶ Terrena rurſus mulier cogitat: nec
ſublime quiddam intelligit. ſed totam ſaluatoris liberalitatem
id efficere poſſe credit: ut ſitiens a magnis hauriendi aque laboribus li=
beretur. Cap.LXXXVII.

» Ixit ei Iheſus: uade et uoca uirũ tuũ/ et ueni huc. ¶ Probe atq;
d ueraciter dici poteſt: femineam eſſe feminarum omnium men
tem. Mollis enim ac tardus earum eſt ĩtellectus: docilior autem
natura uirorum/atq; callidior. et hac de cauſa ut arbitror: uirum uoca=
re ſuum mulier iubetur. ita et quaſi rudis mulier increpatur: et ad ea q̃
ſequuntur/mirabiliter oratio preparatur. Cap.LXXXVIII.

» Eſpondit mulier/non habeo uirum. dicit ei Iheſus. bene dixiſti:
» r quia non habeo uirum. Quinq; enim uiros habuiſti: et nũc quẽ
» habes/non eſt uir tuus. hoc uere dixiſti. ¶ Cum iam perſpicuũ
eſt nõ ignoraſſe ſaluatorem/nulli tunc legitime ipſam cohabitare: uirũ
tamen illius queſiſſe/ut occaſio ad manifeſtanda occulta mulieris da=
retur. ut ſaltem hac re ſuper hominem aliquid de ipſo ſẽtire poſſet. Pro
bat autem reſponſum eius qđ dixerit: uirum ſe non habere/que tã mul
tis adheſit. Non enim qui ex uoluptate cõuenerunt/ſed qui ſecundum
legem ex charitate conſenſerunt: ſanctis cohabitare nuptiis dicun=
tur. Cap.LXXXIX.

» Icit ei mulier: domine uideo quia propheta es tu. ¶ Vix non
d perfecte/ſed aliquantulũ mulier reſipuit. prophetam enim/do
minum prophetarum eſſe opinatur: melior tamen ſenſim facta
eſt/nullo modo reprehenſionem moleſte ferens/& a ſigno magnã uti=
litatẽ colligens. A tarditate nanq;: & femineo ingenio paulatim ad uiri=
le cõſcendit/animi oculos ad altiora iam erigens. Qua in re domini pa
tientia & peragens uirtus: uehemẽter miranda eſt/qui uel agreſtes ho
minum mentes facillime momentoq; pene temporis ad ſublimiora con
ſcendere facit Cap.XC.

» Atres noſtri in monte hoc adorauerunt: & uos dicitis quia in
» p Hieroſolimis eſt locus/ubi adorare oportet. ¶ Quamuis pro=
phetam Chriſtum putauerit: quia tamen Iudeum ex habitu eſ=
ſe uidebat/Samaritanorum adorandi more gloriatur/& Iudeorum ar=
rogantiam deſpicit. Iudei enim non rectam de natura dei ſententiam
habentes: in ſion tantummodo que Hieroſolimis erat/adorandum eſſe
deum contendebant/quaſi manu facto deus templo cõcluderetur. Vn=
de uoce prophetarum hoc modo ad ipſos loquitur. Celũ mihi ſedes eſt: Eſaias.
terra uero ſcabellum pedum meorum. Et quam mihi domum edifica= 66
ſtis dicit dominus: aut quis eſt locus quietis mee? Samaritani etiã rurſus

tã regione q̃ iperitia Iudeis uicini: in monte Garizin nominato/ſolum adorare deum oportere opinãtur. Que ridiculoſa religio ide orta eſt:
Deutero 27 quia in mõteGarizin (ut in deuteronomio legitur) data benedictio eſt. Hanc igitur Samaritanorum/Iudeorumq; in adorando differẽtiam tã q̃ inexplicabilem: Chriſto propoſuit dicens/patres noſtri in monte hoc adorauerunt. Cap.XCI.

» d Icit ei Iheſus. mulier crede mihi: quia uenit hora/ quãdo neq; in
» monte hoc/neq; in Hieroſolimis adorabitis patrem. ¶ Arrogantiam et imperitiam utrorumq; condemnat: adorandi modum ad ſublimius atq; uerius transferendum oſtendens. Non enim
Malachi. 1 queretur locus ubi deus habitet inquit: ſed tanq̃ omnia replens atq; cõſeruans/ubiq; adorabitur/ ut quidam prophetarum predixit. horam autem atq; tempus iſtius tranſlationis: tempus conuerſationis ſue cum hominibus nemo fuiſſe ambigit. Animaduertendum autem arbitror: quomodo mirabiliter/ut de filio dei aliquid cogitet/ oratione ſaluatoris mulier inuitatur. Patrem enim deum appellauit. pater porro niſi filius ei ſit: intelligi nequaq̃ poteſt. Cap.XCII

¶ Quod non eſt de numero adorantium filius ea ratione qua deus eſt: ſed una cum patre ac ſpiritu adoratur.

» u Os adoratis quod neſcitis: nos adoramus quod ſcimus/ quia ſa-
» lus ex Iudeis eſt. ¶ Rurſus quia ita diſpenſandum erat: quaſi Iudeus loquitur/ et Iudeorum religioni plus aliquid cognitionis attribuit. Samaritani enim non legis uel prophetarum doctrina ut Iudei: ſed rudiore quadam ratione deum adorabant. idcirco neſcire illos: Iudeos autem quodam modo ſcire affirmat /a quibus omnium et Samaritanorum ipſorum ſalus eſt. ex ſemine namq; Dauid qui de tri-
Ad ro. 1 bu Iuda fuit: Chriſtus ſecundum carnem natus eſt. Adorantibus autẽ/ ſeipſum connumerat: qui cum patre ac ſpiritu ſancto/ tam ab angelis q̃ a nobis adoratur. Cum enim ſerui formam aſſumpſerit: ſeruo conueniens miniſterium ſuſcepit. nec amiſit: ne ut deus ac dominus adorabilis ſit. idem ipſe eſt etiam factus homo: ubiq; utriuſq; nature rationẽ conſeruans. Quam inauditam humilitatem cum audiueris: mirari ac imitari debes/non accuſare. Tales enim etiam Paulus eſſe nos hortatur
Ad phili. 2 dicens: hoc ſentite in uobis fratres/quod et in chriſto Iheſu. qui cum in forma dei eſſet/non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe equalem deo: ſed ſe metipſum exinaniuit/formam ſerui accipiens/ in ſimilitudine hominum factus/& habitu inuentus ut homo humiliauit ſeipſum. Vides quo modo humiliatus exemplar ipſe nobis factus eſt. qui cum ſit deo patri equalis: ultro ad humilitatem ultimam propter nos deſcendit. Quomodo enim obedientie/aut humilitatis habitus aliter cognoſci poterat: q̃ rebus et uerbis humillimis/ multoq; mioribus q̃ uerbo ac filio dei ſi homo non factus eſſet conuenirent? Quomodo enim deſcendiſſe eum dicemus: niſi quicq̃ ſibi deitate indignum attribuemus? Quomodo in ſimilitudine hominum factus eſt (ut Paulus ait) ſi congru-

entia hominibus non aſſumpſit? Conuenit autem maxime hominibus: tanq̃ debitam deo adorationẽ offerre. Adorat igit' etiã Chriſtus poſtq̃ factus eſt homo ut homo. Adoratur autem ſemper cum patre et ſpiritu: quoniam deus uerus ſecundum naturam eſt. ¶ Non ignoro quia hec uerba contemnent Chriſti aduerſarii / adorariq; patrem a filio dicent: non ut a nobis aut angelis / ſed alia quadam adoratione ſublimiore. Quibus nos dicere non ambigemus. O q̃ precipuam unigenito ſerui dignitatem attribuitis. Deſinite oro huiuſmodi honore filium offendere: ſi patrem glorificare uultis. Qui enim non honorat filium: is nec patrem quidẽ honorat / ut ſcribitur. Quis enim honor unigenito redditur: ſi ſublimius ceteris patrem adorat? Nempe ſi adorantibus cõnumerat' / ſeruus erit: etiã ſi adorator precipuus ſit. nec a creaturis / ut creatura differet: ſed quadã alia preſtantia excellẽtior erit / ueluti angeli hominibus preſtantiores eſſe cognoſcuntur. qui ſubſtantialiter aut ratiõe ſanctitatis aut quodam cumulo glorie / ut opifici deo uiſum eſt: hominibus preſtant. In eo autem q̃d creature ſunt / et ſecundũ rationem qua uere ex nihilo producti ſũt: cum ceteris creaturis cõueniunt. Quare ſi ullo modo adorare filius patrem ut deus dicitur: non effugiet / ne creatus eſſe credatur. Quomodo igitur filius: ſi creatus? aut quomodo dominus: ſi adorator ac ſeruus? Nam mea quidem ſentẽtia: regalis atq; dominica dignitas in eo quod quis adoratur / perſpicit'. Subiecta uero atq; ſeruilis cõditio: in eo quod quiſq; adorat / diffinit'. Qua propter uniuerſam creaturam Moſes hortatur dicens. dominum deũ tuum adorabis: et ipſi ſoli ſeruies. Qui ergo natura ſeruus eſt / et iugo deitatis ſubiicitur: huic colere / adorareq; deum neceſſe eſt. Cum enim dicitur / dominum adorabis: ad ſeruum / huiuſmodi mandatum refert'. Cum uero / deum: ad creaturam. ut enim ſimul cum natura domino / natura ſeruus cointelligitur: ſic cum deitate creante / quod ex nihilo productum eſt coĩtelligitur. Filius autem cum eternaliter in patre ſit / cũq; dominus natura ſit / quia deus et creator: quomodo adorandi ei cõditio conueniet? ego quidem non uideo. ¶ Illi aũt nugantur dicentes: quia nec ut ſeruus / nec ut creatura / ſed ut filius patrem adorabit. Erit ergo neceſſe: in ipſa filiationis ratione / hanc adorationẽ ineſſe. et oportebit filium adorare: quia in hoc natus eſt. Veluti etiam nos rationales mortaleſq; ſumus animantes / mẽtis et diſcipline capaces: non quia ita uolumus / ſed quia in hoc nati ſumus. Si ergo innatum filio naturaliter eſt ut patrem adoret / et ſic intelligunt atq; predicant: quomodo in ipſum patrẽ impii eſſe non uidebunt'? Talis enĩ etiã ipſe natura neceſſario erit: qualis imago et character et filius eius eſt. Incõmutabiliter enĩ q̃ pr̃i natura ĩſunt: ea etiã filio inſunt. Sin uero ſpõte ſua filius patrẽ adorat / et id eſt quod ſentiunt: coniecturis magis mouentur / q̃ ratiõibus ueris. Et q̃d prohibebit pietatis ſimulatores dicere: q̃a etiã pater ſponte ſua filiũ adoret? Sed par iquiũt atq; equũ eſt nõ patrẽ filio / ſed filiũ patri adorat̃õis munus offerre. Ita ne rurſus nobis: o uos q̃ſi ab adytis / tripodeq; ac

Erroris confutatio.

Ioannes. 5

Deuterõ 6

Calũnie refutatio

Hiere. lauro Apollinis uaticinamini/ſecundū Elamitem Samiā a corde nō ab
23 ore domini uerba eructantes? ita bonum et equum in hac re dicere nō
erubeſcitis? An equū et bonū non eſt:ut dei ueri filius/deus uerus ſit?
Et is quē creatura omnis adorat:non adorātis ſed natura adorabilis fi
lii pater et ſit/et uocetur. Non incōcinna ſapientibus hec futura puto.
Quomodo autem par eſſe dicemus:patrē a filio ſuo adorari? cū utriq;
detrimentum id afferat. Primum enim incōmutabilem nature imagi=
nem:qui adorat non retinebit. Quippe qui ut minor adorat:et minor
non q̄titate aut accidēti aliquo(hec enim omnia inde abſunt)ſed ratio=
ne qua uniuſcuiuſq; ſubſtantia diffinitur. Etiam quomodo uere dicere
Ioannes. poterit:qui me uidet/uidet et patrem meū? Quomodo preterea:non
14 minus ſe q̄ patrem honorandum dicit/cum ratione adorationis eandē
gloriam non habeat? Deinde ipſe quoq; pater detrimentū ut diximus
patietur. Magna enim ei gloria eſt:talem natura filium genuiſſe/qua
lis ipſe eſt. Sicut contra non paruum dedecus:ſi alterius nature filium
edidit/quod nec ipſa creature natura patitur. Omnia enim que uim ge
nerandi nutu creatoris poſſident:ſimilia ſibi ſecundum naturam pari=
Geneſis. unt. Educat inquit herbā feni terra:et lignum pomiferū habens ſemen
1 ſecundū genus et ſimilitudinem. Erit ergo q̄tum ad hanc rem:deitatis
natura creaturis inferior. Quodq; probe creature largitus eſt:eo ipſe
ſolus carebit. Quis igitur pati poterit has nugas eorum:qui dicunt pa=
trem a filio adorari oportere? Verum quoniam ſponte id fieri a filio di
cebant/nec alia re magis quā equo et bono id confirmari opinabantur:
Exodus. age rurſus a ſacris litteris unde maxime iſta ſumenda ſunt/ ueritatem
30 ſcrutemur. Lex igitur a ſingulis Iudeorum medietatem didragmi qua
ſi tributi loco:deo offerri iubebat. non quoniam pecuniam deo collige=
re uellet:ſed quod per figuras/maiora doceret. Primum quia nemo ſui
capitis dominus eſt:ſed unum omnes habemus dominum/quē tributi
depoſitione profitemur. deinde in re corporali ſpiritale tributū deſcri=
Prouer. bebat. honora inquit dominum ex tuis iuſtis laboribus:et primitias ei
3 offeras a tuis fructibus iuſticie. quod iam euangelica doctrina/cultu le
gali ceſſante/effectum eſt. Non enim corruptibili materia et exteriore
colendum eſſe deum arbitramur/didrachmum attribuentes:ſed ut ue
ri adoratores in ſpiritu et ueritate adoramus. hūc ſenſum in lege illa la
tuiſſe putandum eſt. cum igitur in Hieroſolimis eſſet dominus: ab exa
Matheus ctoribus didrachmi dictū fuiſſe petro ſcribitur/ magiſter ueſter nō ſol
17 uit didrachmum. Iheſus autem anteq̄ a Petro quicq̄ audiſſet:preuenit
eum dicens. A quibus reges terre capiunt cenſum:a filiis ne eorum an
ab alienis? Cūq; ab alienis/petrus reſpondiſſet:liberi ergo ſunt filii Ihe
ſus ſubiecit. Sed ne ſcandalizemus eos/accipe inquit hamum et uade
in mare:et primum qui aſcenderit piſcem tolle/et aperiens os eius inue
nies ſtaterem/quem da pro me et te. Vides ſub tributo nolle filium fie=
ri:uides ipſum non pati ut ſub iugo ſeruitutis ut ceteri/eſſe credatur.
cum enim liberam nature ſue dignitatē eſſe cognoſcat:nihil ſe deo pa=

tri debere ſeruile affirmat. Liberi enim inquit ſunt filii. Qui ergo uel figuram rei abiecit: quomodo rem ipſam ſponte facere ut dicitis patie= tur? An non uidetur uobis quaſi ſpiritale quoddam tributum et ſerui= tutis quedam profeſſio: adoratio eſſe? Et cuius rei cauſa lex adorationē ſeruituti coniunxit dicens: dominum deum tuum adorabis / et ipſi ſoli ſerues? ianua enim quaſi quedam et uia ad ſeruitutis opera / adoratio eſt: cum initium ſeruitutis / qua deo ſeruire profitemur exiſtat. ideo pſalmiſta quoq; hortatur nos dicens. Venite adoremus / et procidamus ante eũ / et ploremus corã dño qui fecit nos. uides adorationē procidē= tie cõiũcta eē. hac re nihil magis: ſi quis recte cõditiões rer; itelligit / ſer uitutis habitum ſignificari puto. Quod ſi noſtri adhuc contendere au dēt aduerſarii / et friuolas accumulare rationes non erubeſcunt: oſten= dant nobis omni ſancta ſcriptura reuoluta / ubi uerbo et filio dei carne nudo / adoratio attribuitur? Nam ut homo / iure adorat: ſic ãteq̃ homo fieret / nunq̃ a ſacris litteris id ab eo factum eſſe oſtenditur. Cõiecturis autem falſis utentes: merito audient / erratis neſcientes ſcripturas et uirtutem dei / unigenitiq; gloriam ignorantes. Nam quia ea ratiõe qua uerbum dei eſt non adorat: ſed factus homo propter nos / propter car= nē id ſuſcepit / non aliunde melius q̃ a uerbis ſuis cognoſcemus. Vos enĩ ait adoratis quod neſcitis: nos adoramus quod ſcimus. Nonne igitur cũ plurali numero utatur / & ſeruis ſeipſum connumeret: perſpicuum eſt hec ut a ſeruitutis homine dici. Quid enim eũ prohibuit ſingulari nu= mero (ſi adorator patris predicari uellet) orationem protuliſſe ac dixiſ ſe / ego adoro quod ſcio: uos adoratis quod neſcitis / ut ceteris non cõnu meratis ſibi hoc attribueret? Nunc uero cum nos dicat / propter incar= nationem quia homo propter nos factus eſt: adorantibus / ſe Iudeis pro pter regionem connumerat.

Deuterõ 6

Pſalmus 94

Matheus 22

Cap. XCIII.

» ſ Ed uenit hora et nunc eſt: quando ueri adoratores adorabunt
» patrem in ſpiritu et ueritate. Nam et pater tales querit: qui ado
» rēt eũ. ſpũs eſt deus / et eos qui adorãt eũ: in ſpiritu & ueritate
» oportet adorare. ¶ Preſēs aduētus ſui tēpus ſignificat: ĩ quo figuras le gis in ueritatē / & umbrã in cultũ ſpiritalem et placentem deo patri ui= uendi normã / per euãgelicam doctrinam tranſmutari inſinuat. Veros adoratores ſpiritales uidelicet homines futuros aſſerit: ut ad eum pla= niore currãt itinere. Spiritus enim / deus: quãdo corporibus cõfertur / eſſe intelligitur. et ſpiritalis adorator ſibi gratus eſt: qui nõ forma et fi= guris Iudaicis ad pietatē obumbratur / ſed euãgelica uirtute refulgēs / recta dogmatũ diſciplina uerã pagit adorationem.

Cap. XCIIII.

» d Icit ei mulier. Scio quia Meſſias uenit: qui dicitur Chriſtus. Cum
» ergo uenerit: ille nobis ãnunciabit omnia. ¶ Cum tempus iam uenturum imo uero adeſſe dñs dixerit / in quo adoratores ue= ri / ſpiritalem cultum deo patri offerent: ilico uel ſupra ingenium ſuũ mulier ad memoriam Meſſie / qui tunc uulgo a Iudeis expectabatur re ducta / uenturum eſſe Chriſtum cõfitet?. & quis uoluptatibus carnis da

ta eſſet:non tamen omnino ignorauit/ ſublimioris Chriſtum doctrinę fore magiſtrum. Cap.XCV.

» d Icit ei Iheſus: ego ſum qui loquor tecū. ¶ Non rudibus/neq; cōtentioſis:ſed illis ſolet ſe dominus hominibus reuelare / qui ad diſcendum propenſiores/& credendi radices ſimplici ſermone parturiētes/ ad perfectiorem illuminati facilius cognitionem aſcēdūt. qualis et Samaritana fuiſſe uidetur:que q̄uis agreſtius atq; rudius altiora conſideraret/non tamen bona uoluntas ei defuit/nec ab intelligendo procul omnino erat remota .Primum enim potum petenti Chriſto non dedit:ſed Iudeorum ſpernentem conſuetudines uidens/trāſgreſſionis huius rationem querebat.deinde in progreſſu ſermonis prophetam cōfeſſa(tantum ſibi ad ſalutem redargutio profuit)maiora diligēter queſiuit.Patres enim ait noſtri hic adorarunt:uos autem dicitis q̄a inHieroſolimis adorare oportet.Et ſic didicit iam adeſſe tempus:cū ueri adoratores determinata locorum adoratione relicta/ſpiritaliter patrem colerent . Cuius rei cognitionem ſoli Chriſto illa conferens: non ignoramus inquit Meſſiam uenturum qui Chriſtus dicitur.qui cum uenerit:uniuerſa hec nobis explicabit.uides qua ſermonis ſerie:ad fidem mulier preparata eſt/ et quaſi per gradus aſcendens ex paruis interrogatiunculis in ſublimiorem habitum proſiluit. Non erat igitur alienū totam ei rē unico uerbo declarare ac dicere. Ego ſum qui loquor tecū. hoc nos moniti exemplo qui docendi gradum in eccleſia dei poſſidemus:a minoribus incipere debemus. que cum neophiti ruminauerint: tunc a paruis ad maiora ſic adducendi ſunt/ut Iheſum Chriſtum iā uideant.Qui autem teneros in fide in interiora ſanctorum introducentes/ac illotis(ut dicitur)manibus agnum dei committētes / ſacerdotali dignitate nondum bene cathecuminos ornantes : ſciant ſe non paruam huius rei in die iudicii rationem redditUros. Cap.XCVI

» e T continuo uenerunt diſcipuli eius. ¶ Preſentia diſcipulorum: collocutionis cum muliere attulit finem. Scintilla enī fidei animo mulieris iam heſit:que magnam fauore Chriſti flammā inferre poterat.Sic enim intelligēdum puto/quod ab eo dictum eſt : ignē ueni in terram mittere. Cap.XCVII.

Lucas. 12

» e T mirabantur:quia cum muliere loquebatur. ¶ Stupent diſcipuli tantam ſaluatoris humanitatem.non enim (ut nonnulli ſimulatione ſanctitatis)collocutiones cum mulieribus euitabat: ſed miſericordiam ſuam omnibus p̄bebat/ reipſa nō uiris ſolummodo ſed etiam feminis uitam p̄ fidem attribuēs. Nō repellant ergo mulierculas:qui paſtoris uice fūguntur/nec uoluntati ſue ſed utilitati ſeruiāt predicationis. Cap.XCVIII

» n Emo tamen dixit quid queris:aut quid loqueris cum ea. ¶ Probi officium diſcipuli eſt/tanta doctorem reuerētia colere: ut nihil temere interrogare audeat.nec ī turpes exeat cogitatiōes/ ſi cum muliere magiſter colloquatur:ſed pudore potius atq; timore lin

guam ſub ſepe dẽtium teneat/expectetq; ut a magiſtro expoſitio iſtius
rei afferatur. Mirari ergo debemus humanitatem Chriſti/qui cũ mulie
re loquebatur:diſcipulorum quoq; prudentiam / qui nihil hac de re di=
cendum eſſe non ignorarunt. Cap.XCIX.

» Eliquit ergo hydriam ſuam mulier:& abiit in ciuitatem. ¶ Supe
r rior iam huius ſeculi curis/ uoluptuoſa paulo ante mulier facta
eſt:nullamq; ſitis aut aque habens rationem /ad ſublimiorẽ ha
bitum per fidem inſtituebatur. et charitatis que uirtutũ optima eſt ui=
ribus accenſa:bonũ quod ei cõtigit/ceteris quoq; curſu prebere ſtude=
bat.nec mirum.occultius enim Chriſtus ſecum loquebatur dicens:gra Matheus
tis accepiſtis/gratis date.Non ergo imitandus ille ſeruus/qui talentum 10
obruit:ſed multiplicãda ſũt que accepimus.quod probe nobilis illa mu= Matheus
lier fecit:que Samaritanis omnibus/quod accepit propoſuit.q̃ non aquã 25
a terreſtri hauſit fõte/nec terreſtrem hydriam domum reportauit:ſed
celeſti ſaluatoris gratia et doctrina plena/ ad docendos alios continuo
fuit profecta.unde diſcimus/maiora melioraq; a deo nos cõſecuturos:
ſi parua hec et temporalia neglexerimus. Cap.C

» T dixit illis hominibus:uenite et uidete hominem/qui dixit mi=
» e hi omnia quecunq; feci. nõne ipſe eſt Chriſtus? ¶ O mirabilẽ
mulieris prudentiam/o ineffabilem uirtutem chriſti.artificioſe
iam loquitur/que paulo ante nihil intelligens: audiuit/ uade uoca uirũ
tuum et ueni huc.Opere certe precium eſt inſpicere q̃ artificioſe loqua
tur.non enim inueniſſe ſe Chriſtum dicit/nec ſtatim incipiẽs/ narratio
nem de ſaluatore texit:ne a Samaritanis qui mores eius cognouerant/
tanq̃ deſipiẽs et quaſi maiora q̃ intelligere poſſet dicens/ derideretur.
Miraculi ergo narratione prepoſita:preparauit auditores ad fidem.ue
nite iquit et uidete.Sufficiet enim ſolus uiſus ad fidẽ.faciet uos ille mul=
tis/ingentibuſq; miraculis certiores. Nam qui cordium nouit ſecreta/
et hanc diuinam poſſidet dignitatem: quomodo cuncta non efficiet/
que uoluerit? Cap.CI.

» Xierunt ergo de ciuitate:et ueniebant ad eum. ¶ Duricies Iu=
e deorũ a Samaritana facilitate arguitur: et crudelitas illorum/
horum humanitate reprehenditur.cõſidera enim animos utro
rumq;:ut multo magis Iheſum poſſis admirari/qui a Iudeis receſſit/&
alienigenis ſeipſum largitus eſt.Iudei enim quibus Chriſtus lege Moſai
ca uenturus predicabatur/quibus prophetarum multitudo iam in ia= Eſaias.
nuis pene ipſum oſtendebat/dicens:ecce dominus deus noſter ecce do 40
minus. quibus nouiſſime magnus inter natos mulierum Ioãnes preſen Ioannes
tem monſtrabat dicens: ecce agnus dei qui tollit peccata mundi. qui= 1
bus quod maius ac mirabilius erat/ mirabili poteſtate ſignorũ ſeipſum
ſaluator reuelabat:Iudei inq̃ omnibus iſtis inſtituti/ cedem meditan=
tur iniuſtam/inſidiantur impie/ refrenare furorem inuidie nequeũt/
pellunt a ſe uitam/lucem/ſaluatorem omnium/uiam et ianuam regni
celorum/peccatorum remiſſionem/adoptionis filiorum dei largitorẽ.

Matheus Merito igitur Chriſtus dicebat:Hieruſalem Hieruſalē que occidis pro=
phetas/que lapidibus petis omnes qui ad te mittuntur/quotiēs uolui cō
23 gregare filios tuos/ſicut gallia cōgregat pullos ſuos ſub alis.ecce dimit
titur domus ueſtra.Samaritani uero longe meliores/innatam ſibi cupi
ditatē felicitate morum et obediētia ſuperantes:cum unicum narrare
miraculū audierint/ ex urbe ad Chriſtum effunduntur. non propheta
rum uoce premoniti/ nō Moſaica lege inſtituti/nō Ioannis doctrina fir
mati:ſed unica muliere/et illa peccatrice ac uili narrāte/curſim ad Chri
Pſalmus ſtū contendunt. Quare nos quoq; ſaluatoris ſententiam admirantes:
118 clamemus/iuſtus es domine/& recta iudicia tua. Cap.CII.

» In terea rogabant eum diſcipuli eius dicētes:Rabi manduca. il=
» le autem dixit eis. ℭ Nihil ita paruum in ſacris ſcripturis inue=
nitur:quod magnam nobis utilitatem non pariat. omnia enim
ad noſtram a ſanctis uiris ſcripta doctrinam ſunt.Inſpicias igitur que=
ſo:q̄ precipue modo rei exemplar/doctoribus eccleſie dominus ponit.
Nam cum cito uenturos ad ſalutem Samaritanos non ignoraret:ſic in=
de pendet/ut q̄uis ex itinere fatigatus eſſet:nullā tamen corporis habe
ret rationem.ita exemplo ſui:ſaluti hominum potius q̄ proprio corpori
ſtudere/paſtoribus eccleſie perſuadet. ne illud propheticū audiamus.
Hieremi Ve qui opus domini facitis negligenter.Vt igitur non ignoremus in hu
48 iuſmodi maxime temporibus ieiunaſſe dominum:non pretermiſit quo
modo a diſcipulis rogabatur/ut manducaret. Cap. CIII.

» Ego cibum habeo māducare:quem uos neſcitis. ℭ A rebus que
iam inſtabant:reſponſio texitur.occultiuſq; ſignificatur:quod
ſi diſcipuli ſcirent de Samaritanorum conuerſione iam agi/de
illo cibo magis cogitare q̄ de corporali cōſulerent. hinc etiam diſcimus:
q̄ta ſit erga homines dei charitas.quaſi enim cibum ſuum putat:perdi=
torum hominum conuerſionem. Cap.CIIII.

» Dicebant ergo diſcipuli adinuicem:nunquid aliquis attulit ei mā
» ducare? ℭ Non intellexerunt diſcipuli uerba domini:atq; ideo
ab aliquo/meliorem forſan illi allatum fuiſſe cibum cogita=
bant. Cap.CV

» Dicit eis Iheſus:meus cibus eſt/ut faciam uoluntatem eius qui mi=
» ſit me/& perficiam opus eius. ℭ Omni uelamine orationis reie=
cto:rē eis apertiſſime dicit.Nam quoniā orbis futuri erant ma=
giſtri:exemplo ſui eos docet/multo maiorem ſalutis hominū q̄ proprii
corporis curā eſſe habēdā.Cūq; ſuauiſſimū ſibi cibū eſſe dicat/ ut uolū
tatē patris faciat/et opus eius perficiat: apoſtolici miniſterii cōditionē
breuiſſime deſcribit.Itaq; illos affectos eſſe oportere oſtendit:ut a ſola
docendi cura pendeant.et que corpori neceſſaria ſunt:non ad uolupta
tem/ſed ad cōſeruandam uitam ſolummodo accipiāt.Sed hec quidem
ad diſciplinam uite apoſtolice pertinentia:ſic breuiter dicta ſint. nunc
dogmatice uerba euangeliſte conſideremus.Miſſum igitur ſe a deo pa
tre aſſerit:uel ratione carnis/quia homo uoluntate patris factus in hūc

mundum uenit/uel ut uerbum a generante intellectum prodiens/ et uoluntatem patris perficiens.non quaſi aliene uoluntatis miniſter: ſed quia ipſe eſt uerbum uiuens/et uoluntas patris exquiſitiſſima/qua qui perierunt ſaluantur.idcirco paterni operis perfectorem ſe appellat. omnia enim per patrem in filio ſunt.Sed q̄uis et uerbum/& conſilium/ et uoluntas/et uirtus patris filius eſt/idq; omnibus ut puto pateat: non erit tamen ab re/authoritate ſcripture hoc confirmare.Verbum igitur ibi aperte dicitur:in principio erat uerbum/ &uerbum erat apud deū/ et deus erat uerbum.Conſilium autem:pſalmiſta oratione ad patrē cō-uerſa nominauit dicens/in conſilio tuo deduxiſti me.Voluntatem ſimiliter dicens:domine in uoluntate tua preſtitiſti decori meo uirtutem. Nerui enim ut ita dicam pulchritudinis ſanctorum/totiuſq; uirtutis habitus:a uiua et ſubſiſtente patris uoluntate id eſt a filio/roborātur.Virtus autem ibi dicitur/ manda deus uirtuti tue:confirma hoc deus quod operatus es in nobis.uides aperte bona uoluntate dei patris/ uirtutem eius id eſt filium carnē aſſumpſiſſe:ut hoc quod in nobis fabricatus eſt corpus/robuſtius redderet.Niſi enī habitaſſet in nobis:nullo modo natura carnis noſtre ab interitu poſſet liberari. Cū igitur ipſe filius bona uoluntas patris ſit:opus eius perficit/iis qui credunt in eum ſalutē largiens ¶ Obiiciet autem quiſpiam:ſi ipſe filius uoluntas patris eſt/quam uolūtatem patris perficere miſſus eſt? Alius enim eſt qui perficit: aliud quod perficitur. ¶ Nos autem dicimus:quia etſi horum nominum poteſtas diuerſa certe requirat ſignificata/ſepe tamen in deo pro eodem accipiuntur.Exactam enim nominū poteſtatem deitatis natura recuſat: de qua quidquid dicimus/nō ut ſe habet exquiſite ac abſolute dicimus/ ſed ut lígua humana proferre/et aure percipere poſſumus. neceſſe eſt enim: ut qui in enigmate uidet/in enigmate quoq; loquatur. Nonne uides quia ſimpliciſſima illa natura:ui orationis plerumq; ſi uerba quis ſequitur/duplex uidebitur? Ducebant inquit filios eorum per ignem: quod non mandaui eis/neq; aſcēdit in cor meum.An igitur neceſſe nō eſt aliud eſſe cor:alium illum cuius cor eſt? Quomodo igitur ſimplex ē deus? Sed patet quia humano more dictum eſt.non enim poſſumus aliter de deo loqui.intelligere autem omnia ita debemus/ut deo congruant:et ſic lingue noſtre imbecillitas/detrimēto nobis non erit. Quare ſi filius quoq; de uolūtate patris quaſi de alio q̄ de ſe loqui nōnūq̄ uideatur:ſermonis humani ratio ueniat tibi in mentem/ quo nec dicere nec audire aliter poſſemus. Hec igitur dicta ſint:ut uoluntatem patris filium plerumq; appellari non ignoremus.q̄uis in hoc loco neceſſe non ſit ita intelligere:cū uideatur conuenientius bonā uolūtatē/qua qui perierunt:in ſalutem reuocantur/uoluntatē patris hic appellari. Cap.CVI.

Ioannes. 1

Pſalmus 72

Pſalmus 29

Pſalmus. 67

Obiectionis ſolutio.

Hieremi 19

›› n Onne uos dicitis: quod adhuc quatuor menſes ſunt & meſſis
›› uenit? ¶ Rebus rurſum ſenſibilibus/occaſioneq; temporis ſpiritalia pre oculis ponit.initium enim ueris tunc fere fuiſſe uidetur/et ſata uix adhuc herbeſcentem uiriditatem emiſerant: que poſt

quatuor menſes ut matura ſeges/metentium manum poterãt deſiderare.Nonne uos homines dicitis quod adhuc quatuor menſes ſunt: et meſſis uenit? Cap.CVII.

» Cce dico uobis/leuate oculos ueſtros et uidete regiones:quia al
» e be ſunt iam ad meſſem. ¶Si aliquantulum ait mentis oculos a
rebus terrenis in altius leuabitis/ ac ſpiritalia ſata conſiderabitis:meſſem iam adeſſe uidebitis.tota uero hec res: ſimilitudine quadã aſpicitur.Sata enim intellectualia/et ſpice ſpiritales ſunt:qui prophetarum uoce culti ad fidẽ Chriſti peruenerũt.que ſeges albeſcit tũc: cũ iam maturus id eſt promptus ad ſuſcipiendam fidem Chriſti et ueram religionem animus eſt.Meſſoria uero falx eſt apoſtolorum ſplẽdida predicatio:que a legalibus figuris auditores abſcindẽs/ad aream id eſt ad ecclesiam dei tranſponit. ubi labore uirtutis contriti: fulgens triticum ac diuino dignum horreo/efficiuntur. Cap.CVIII.

» T qui metit/ mercedem accipit & congregat fructum in uitam
» e eternam:ut et qui ſeminat ſimul gaudeat et qui metit. ¶Pre-
dicationis inquit iam tempus eſt:que in fidem conuocet/a legalibus auocet/et finem totius prophetie aduenisse iam doceat. Nam lex quidem umbris atq; figuris uenturum Chriſtum ſignificabat: prophete uero poſt legem ſancti ſpiritus uerbis/iam iam affuturum predicabant.at apoſtolorum predicatio:non uenturum/ſed preſentem monſtrabat.et ita meſſuit a legali cultu/ſeruientes homines legi et nudis uocibus inherentes.et quaſi manipulos in euangelicam diſciplinam ueri filii dei tranſpoſuit:ac ut breuiter dicam terrenis affixos homines/ad uitam angelorum per fidem Chriſti tranſtulit.et hec inquit meſſorum efficiet predicatio:que ſine mercede futura non eſt.Colliget enim fructũ qui poſſit eternaliter uiuentem nutrire.nec ſoli hac mercede letabũtur meſſores:ſed quia labore prophetarum ſeminata colligent/in una celebritate cum illis triumphabunt.hoc puto Paulum etiam qui futura probe didicit:de ſanctis patribus et prophetis dixiſſe.cum aſſerat illos omnes fide conſũmatos/nõ accepiſſe repromiſſionem:deo aliquid pro nobis melius prouidente/ne ſine nobis conſũmarentur. Simul enim ſaluator uoluit meſſores cum ſeminatoribus gaudere. Cap.CIX.

Ad heb. 11

» N hoc enim uerum eſt uerbum: quia alius eſt qui ſeminat/ et
» i alius qui metit. Ego miſi uos metere quod uos non laboraſtis:
» alii laborauerunt/et uos in labores eorum introiſtis. ¶Multo
apertius iam totam rem ante oculos ponit/et ut prophetarum atq; apoſtolorum amicus:nec labores illorum a laboribus apoſtolorũ ſeparat/nec totam predicationis gloriam qua mundus conuerteretur apoſtolis ſolum attribuit/ſed utriuſq; operam in unum cõmiſcens:unũ inquit futurum predicationis per fidem fructum ex utrorumq; laboribus/ q̃uis preparatam multis ſudoribus et maturam iam ſegetem apoſtoli ſuſceperint.ita non dimittit priſcorum glorie inſultari: ſed honorãdos illos ſuadet/partim quia labore /partim quia tempore preceſſerunt. hoc et

nobis profuturum eſt:ſi ut regulam in ſimilibus rebus obſeruabimus.

» X ciuitate autem illa:multi Samaritanorum credi= Cap.CX
» e derunt in eum/propter uerbum mulieris. ¶Accuſatur certe
his uerbis Iſrael: & Samaritanorum ad credēdum facilitate/im
peritie ſimul et crudelitatis crimine condemnatur.Quaſi enim mirari
euangeliſta uidetur:qđ multi propter uerbum et teſtimonium unius
muliercule in eum crediderunt.cum qui et lege et prophetis ad agnitio
nem eius deducerētur:omnia hec recuſauerint. unde iure a gratia et
ſpe(quam in Chriſto habemus) decidit Iſrael:multitudo autem gētiū/
locum eorum obtinuit. Cap.CXI.

» Vm ueniſſent ergo ad illum Samaritani:rogauerunt eum ut ibi
» c maneret.& manſit ibi duos dies.¶Paucis atq; ſimplicibus uer=
bis:quod factum fuit exponit.unde rurſus alia quadam ratione
oſtendit iure decidiſſe Iudeos/et alienigenas in locum eorum eſſe trāſ=
plantatos. Iudei enim multa et uaria miracula uidentes:non erubeſce=
bāt ſaluatorem ſuum proſequi/ut ei uel a patria ſua fugere opus eſſet.
Samaritani uero unius muliercule uerbo commoti:curſim ad ipſum cō
tendunt/ſummopereq; rogant ut apud eos urbem ſuam ingreſſus/ma
nere uelit/ac ſalutarem eis doctrinam predicare. que ambo Chriſtus
libenter conceſſit:quia ſciebat non paruum fructum inde ſecuturum.
plures enim crediderunt propter ſermonem eius.Hinc intelligere infi=
deles oportet:quia Chriſtus longe ab offendentibus eum recedit. habi=
tat autem in iis qui humili obedientia et ſincera fide ſibi coniungun=
tur. Cap.CXII.

» T mulieri dicebant:quia iam non propter tuam loquelam credi
» e mus.ipſi enim audiuimus et ſcimus:quia hic eſt uere ſaluator
» mundi Chriſtus.¶A maioribus rebus:Samaritanorum fides iā
creſcit.non enim aliorum uerbis ſed ipſius Chriſti doctrina perſuaſi:
Chriſtum admirantur.cognoſcereq; aiunt quia hic eſt ſaluator mundi.
ita cum in eo ſpem ſalutis habere profiteantur:precipuum fidei ſue te=
ſtimonium ac(ut ita dicam)pignus afferunt. Cap.CXIII.

» Oſt duos autem dies exiit inde:& abiit in Galileam. Ipſe enim
» p Iheſus teſtimoniū perhibuit:quia propheta in patria ſua hono=
» rem non habet. ¶Salutari uerbo in urbe illa iam ſeminato/et
fide in animis hominum poſita:non ut ſilentio que audierunt et uide=
runt traderent/ſed ut abſentia eius maiore arderent deſiderio/et hoc
modo ad maius peruenirent/urbem illorum poſt duos dies reliquit.Ve
rum cum Nazareth ubi enutritus fuit/in Galileam deſcendenti primū Lucas.
occurrebat:tamen in eam non diuertit. eiuſq; rei cauſam attulit: dicēs 4
ipſum Iheſum teſtatum fuiſſe/quia propheta in patria ſua honorem nō Matheus
habet. Solemus enim quod tritum eſt atq; quotidianum: etiā ſi magnū 13
ſit/paruipendere.Preteriit ergo patriam:nō quia inanis eſſet glorie cu
pidus/ſed quia optime ſciebat predicationem fidei fructum ibi facere

non poſſe/ubi predicator cõtemneretur. Pretergreditur ergo/non parum illis gratie faciens:qui cum neglecturi ſermonem eius eſſent/ huius cõteptus ſupplicia effugerunt.que daturos omnes ſcimus: qui predicationem ueritatis paruifaciunt. Cap.CXIIII.

Vm ergo ueniſſet in Galileam:acceperũt eum Galilei / cum omnia uidiſſent que fecit Hieroſolymis in die feſto.ipſi enĩ uenerãt ad diẽ feſtum. ¶ Non temere a Galileis ſuſcipitur.uiderunt enĩ q̃ multa magnaq; Hieroſolimis ſigna feciſſet. & ita etiam ipſi religione ac pietate ſua:Iudeorum cõdemnãt ſuperbiã. cum legis imperiti:multo meliores q̃ docti Iudei cõperiantur. Cap.CXV.

Enit ergo iterũ i Chana Galilee:ubi fecit aquã uinũ. ¶ Libẽtius cum gratis hominibus/et cum iis qui beneficiorum ſenſum aliquem capiunt Chriſtus conuerſatur:maioraq; largiri paratus eſt.petit igitur Chana/iterum miracula editurus:ubi omnia eum poſſe opinio quodam modo aliqua/hominum animis inheſerat. Cap.CXVI

T erat quidam regulus:cuius filius infirmabatur in Capharnaum.hic cum audiſſet quia Iheſus a Iudea in Galileam ueniret: abiit/et rogabat eum ut aſcenderet/et ſanaret filium eius. incipiebat enim mori. ¶ Quamuis ignoraret natura deum Chriſtum eſſe regulus:ut hominem tamen adiit/qui filium eius ab imminenti periculo mortis poſſet liberare.Quamq̃ ergo dominum appellet:uere tamen dominationis dignitatem ei non concedit.Si enim uerum illum eſſe dominum cognouiſſet:non rogaſſet ut ad egrotantem adoleſcẽtulum aſcenderet/ſed ut uerbo uexantem morbum expelleret.Quid enim neceſſe erat rogare/ut ad infirmum aſcenderet:ſi credidiſſet ſola eius uoluntate poſſe ſanari? Valde autem imperite/liberare quidem a morte poſſe arbitratur: deum autem qui talia efficere poſſit / non arbitratur. Cap.CXVII.

Ixit ergo Iheſus ad eum:niſi ſigna et prodigia uideritis/nõ creditis. ¶ Cum duritiam mentis eorum ſaluator uideret nõ poſſe ad fidem oratione reduci:ſignis atq; prodigiis opus eſſe illis affirmat/ut natura ſe deum poſſint cognoſcere. Cap. CXVIII.

Icit ad eũ regulus.domine deſcende priuſq̃ moriatur filius meus. ¶ Parum certe uidebat regulus:qui in petenda gratia quaſi puer delirat.Nam ſi non modo preſentem uerum etiam abſentem poſſe Chriſtum credidiſſet:non indignam opinionem de ipſo habuiſſet. Nunc autem id quidem ab eo petit quod omnipotentis eſt: nec tamẽ putat ubiq; ipſum eſſe/nec morte omnino eſſe ſuperiorẽ. quãuis mortuo iam fere/poſſe ipſum opitulari ſperaret.incipiebat enĩ (ut ſcribitur) mori adoleſcens. Cap.CXIX

Icit ei Iheſus:uade/filius tuus uiuit. ¶ Non imperitiam in omnibus noſtram Chriſtus reſpicit:ſed ut deus etiam peccãtibus auxilium affert.Docet igitur hominem:quod per ignorãtiam nõ

fecit/et que optauerat ei largit̃.Nam in eo quod ait/uade: fides eſt. in eo uero quod dicit/filius tuus uiuit:rei optate cõſummatio / magna cũ poteſtate perſpicitur. Cap.CXX

» Redidit homo ſermoni quẽ dixit Iheſus:et ibat. Iã aũt eo deſcẽ
» c dente ſerui occurrerunt ei:et nunciauerunt dicentes/quia fili=
» us eius uiueret. ❡ Duos eiſdẽ ſaluator uerbis curauit.Nã & reguli animũ ad fidẽ iduxit:et a corporis morbo adoleſcentẽ eripuit. hec ambo eodem ita tempore fecit:ut difficile dictu ſit quemnam prius curaſſet.Simul aũt ego utrũq; una cũ uerbis ſaluatoris/alteꝝ animo alterũ corpore curatũ fuiſſe arbitror.Serui aũt occurrerĩt/uelocitatẽ & uim uerborum Chriſti annũciantes:domino ſic diſpenſante/ut ab euentu rerum reguli fides confirmaretur. Cap.CXXI.

» Nterrogabat ergo horã ab eis/in qua melius habuerit:et dixerĩt
» i ei/quia heri hora ſeptima reliquit eũ febris. Cognouit ergo pa=
» ter:quia illa hora erat/in qua dixit ei Iheſus/filius tuus uiuit. et
» credidit ipſe et domus eius tota.hoc iteꝝ ſcd̃m ſignũ fecit Iheſus: cũ ue
» niſſet a Iudea in Galileã. ❡ Certior fieri de hora ſtudet/i qua filius eius cõualuit:ut uideat ſi tempori congruit/in quo a ſaluatore ſibi gratia fuit conceſſa.Cumq; ita eſſe didiciſſet:Chriſto totã rem attribuens/ cum uniuerſa domo ſaluatur/feruentiorem iam fidem agendarum gratiarum afferens loco. Cap:CXXII

» Oſt hec erat dies feſtus Iudeorum:& aſcendit Iheſus Hieroſoly
» p mam.eſt autem Hieroſolymis probatica piſcina que cognomi=
» natur hebraice Bethſaida: quinq; porticus habens.in his iace=
» bat multitudo magna languentiũ/cecoꝝ.claudoꝝ/aridorũ:expectãtiũ
» aque motũ.angelus autẽ dñi ſcd̃m tẽpus deſcẽdebat in piſcinã et moue
» bat aquã.& qui prior deſcẽdebat in piſcinã poſt motionẽ aque:ſanus fiebat a quacunq; detinebat̃ infirmitate. ❡ Non abſq; cauſa reditũ dñi in Hieroſolymã ſupioribus euãgeliſta cõiũxit: ſed ut a collatione reꝝ oſtẽderet quãto alienigene tã moribus q̃ facilitate credẽdi Iudeis preſtarẽt. hic eni nõ aliũde diſcere poſſumus iuſtiſſimo dei iudicio/ Iudeos a gratia decidiſſe:et locũ eorũ gentes occupaſſe.Sed non eſt ab re: collationẽ rerũ breuiter ãte oculos ponere.Vniuerſam igit̃ Samaritanorũ ciuitatem:unius muliercule teſtimonio conuerſam fuiſſe oſtendit.Regulum et totam domum eius:uno miraculo crediſſe affirmauit.ita facilitate gentium demonſtrata:in Hieroſolymã rurſus ſaluatorem reduxit.ubi longo confectum hominem morbo liberauit. Regulus igitur cum uniuerſa familia credidit.Iudei autem cum mirari/amareq; deberent:impie benefactorem ſuum quaſi perditum hominem perſequuntur/ factis ſuis multo ſe peiores alienigenis oſtendẽtes/ & multo poſt terga eorum relicti.hoc eſt certe quod in pſalmis ad dominum Iheſum dicitur: Pſalmus
quoniam pones eos dorſum. Nam qui primi omnium propter uirtutes 20
patrum erant:poſt uocationem omnium gentium ſaluabuntur. Cum Ad rom.
enim plenitudo gentium ingreſſa fuerit: tunc uniuerſus ſaluabitur 11

Iſrael.hic ſenſus ſola cõpoſitione ac ordine rerum emergit.nunc cete=
ra conſideremus. Cap.CXXIII

›› Rat autē quidā homo ibi triginta et octo annos habēs in infirmi
›› e tate.hunc cū uidiſſet Iheſus iacentem/& cognouiſſet quia iam
›› multū tēpus haberet:dicit ei. ¶ Tēpore paſche/die feſto azimo
rū ac occiſiōis agni celebrato:phariſeoꝝ moroſitate depulſus a Hiero
ſolymis ad Samariā dn̄s deceſſit.Pētecoſtes uero tēpore (hic enī dies fe
ſtus poſt illū deiceps ſequit᷑)Hieroſolymā reuerſus hominē a morbo li=
berauit diuturno.triginta enim et octo ānis iacuit/ & duo ſolummodo
anni ei deerant a quadraginta:qui annoꝝ numerus ſcđm legē ꝑfectus
definitur.ſed hec hiſtoria modo pretermittatur:et in ſpiritalē a reꝝ fi=
gura contēplationē aſcēdamus.Poſt paſcha igit᷑ quādo agnus occideba
tur:iuidia Iudeoꝝ pulſus/Samaritanis et Galileis ſalutē prebuit.Qua=
ex re poſt cedē in cruce:ſuā relicturus Iudeoꝝ gētē & gentibus ſe datu
rus ſignificaba᷑.Sic enī diſcipulis poſtq̄ reſurrexit dictum iri mādauit:
Matheus quia in Galileā eos ꝓcederet.Qđ autē in fine ſeptē hebdomadū/ pente
28 coſtes die reuerſus in Hieroſolymā eſt/enigmatice Iudeoꝝ cōuerſio ſi=
gnificatur:que in ultimis huius ſeculi tēporibus miſericordia ſaluatoris
fiet.Quod autē anteq̄ determinatū lege ſpaciū tēporis abſolueretur/
a diſſolutione mēbroꝝ eger ille libera᷑:diſſolutionē et morbū Iudaice
gētis lōgū ſignificat.nō tamē omnino oēs perden᷑:ſed ſaluatoris uirtu
te obediētia et fide in piſcina tādē ſaluabun᷑.Quod aūt quadragena=
rius numerus ſecūdū diuinā legē ꝑfectus eſt: omnibus puto eſſe perſpi
cuum qui ſcripturarum peritiā habent. Cap.CXXIIII.

›› Is ſaluus fieri. ¶ Magnū miſericordie Chriſti eſt argumētū:nō
u expectare ſemꝑ laborantiū preces/ſed ſua miſericordia ꝓueni
re.precurrit enim ut uides.uenit ad iacentē.miſericordia flecti
tur etiā anteq̄ ei ſupplice᷑.interrogat autē ſi ſanari uellet.non quia id
alicui dubiū eſſet:ſed ut cupiditate ualitudinis ad petendū incēderet.
Preterea interrogatio huiuſmodi/ſi uellet rem optatā cōſequi:ad illud
occultius itelligēdū reducit/qđ ipſe facile id ꝓſtare poſſet.Ad hec para
tiorē ipſū fieri ad ſuſcipiēdā hāc gratiā:iterrogādo horta᷑.Cap.CXXV

›› Eſpondit ei languidus:dn̄e hominē non habeo/ut cū cōturbata
›› r fuerit aqua/mittat me in piſcinā.dū enī uenio ego :alius āte me
›› deſcēdit. ¶ Die pentecoſtes angeli de celo deſcēdētes/ piſcine
illius aquā mouebāt:& huius motionis ſonus/adeſſe ipſos ad ſanctificā=
dū aquā ſignificabat.Ad quā qui primus poſt huiuſmodi factā turbatio
nē deſcēdebat:ab omni egritudie curaba᷑. hec curatiōis uirtus in uno
terminaba᷑ homīe:quod ſignū erat utilitatē legis in ſolo Iudeoꝝ gene
re terminatā/ nec ad ad alios unq̄ trāſgreſſam fuiſſe.Mandata enī legis
Exodus. per angelos in mōte Sinay mōſtrata:die pētecoſtes poſtea cōſtitute mi=
19 niſtrata/a Dan uſq; ad Berſabeeth ſolūmodo dilatata fuer̄t.Quapro=
pter aqua etiam illius piſcine/angelorū aduētum ſignificās : non alio q̄
pentecoſtes tempore mouebatur.ſed eger iſte tam dolores ſuos q̄ ſoli=

tudinē deſſlebat dicēs: domine hominem non habeo/ qui me in piſcinā
mittat. Ad hoc enim profuturū ſibi Chriſtū ſperauit. Cap.CXXVI.
» Icit ei Iheſus: ſurge/ et tolle grabatum tuum & ambula. & ſtatī
» d ſanus factus eſt homo: et ſuſtulit grabatū ſuum & ambulabat.
» erat autem ſabbatum in illa die. ¶ Non eſt hominis tanta pote
ſtas et uirtus. Solius enim dei eſt propriū: ut ſic īperare poſſit. Non enī
orat ut homo curetur/ ne de prophetarū numero aliquis uideatur: ſed
ut uirtutū omniū dn̄s/ fieri qđ uult īperat. grabatū etiā in humeris fer=
re iubet: ut qui uidebant/ q̄ta dn̄i uirtus eſſet inde colligerent. facit aūt
ilico eger/ quod audiuerat: obedientia et fide quod longis temporibus
optauerat conſecutus. In ſabbato autē ſanauit. cūq; ſanaſſet: confeſtim
ad ſoluendas legis obſeruationes hortať. Grabatū enī tollere iubet: cū
aperte deus per quedā prophetarum clamet. Non exportabitis die ſab Hieremi
bati onera ex domibus ueſtris. nec tamen ad cōtēnenda Chriſtus man= 17
data legis hominē impellebat: ſed quia ultima hebdomade dies ſabba=
tum eſt/ ultimis Iudeos tēporibus ītegritatē fidei ſuſcepturos ſignifica
bat. et in nouam uiuendi reformatos diſciplinam: umbras et figuras le=
gis depoſituros. hinc beatus Paulus ut arbitror/ recurrentibus ad legē
ſcribit: quia ſi circūciderēť/ nihil Chriſtus eis prodeſſet. Et rurſus. eua Ad gala.
cuati eſtis a Chriſto/ qui in lege iuſtificamini: a gratia excidiſtis. 5
» Icebant ergo Iudei/ illi qui ſanus factus fuerat: Cap.CXXVII
» d ſabbatum eſt/ non licet tibi tollere grabatū tuū. ¶ Probe ut pu
to de illis dici poterat. ecce populus ſtultus ac uecors: oculos ha= Hieremi
bēt et non uident. Quid enim iſtis inſanius? qui cum admirari tantam 5
Chriſti uim debuiſſent/ non modo id non faciunt/ uerum etiam incre=
pant atq; reprehendunt. & trāſgreſſionis crimine hominem accuſant:
qui uix poſt lōga tēpora morbū effugit. et iacere imperite perſuadent:
quaſi ſabbatum egrotatione quoq; hominū honorareť. Cap.CXXVIII
» Eſpondit eis. qui me fecit ſanum: ille mihi dixit/ tolle grabatum
» r tuum et ambula. ¶ Prudentiſſime atq; breuiſſime Iudeorū cri=
minationes repellit. Nam quoniam ut tranſgreſſorem accuſa=
bant/ nō licere dicētes in ſabbato hec onera ferētē ābulare: ad illū totā
rem trāſfert/ qui ſanitatem ei largitus eſt. et magna quaſi uoce dicere
uidetur: illū potius q̄ ſabbatū eſſe honorādū/ cui tante uires cui tanta
gratia ineſt/ ut diuturnū hunc morbū uerbo fugauerit. Non enī homo:
ſed deus ſolūmodo rē huiuſmodi facere poteſt. Quomō enī gratus deo
nō eſt: qui mirabili/ diuinaq; poteſtate utitur? Ita ſignificātius atq; acer
bius in eos oratio fertur. Cap.CXXIX.
» Nterrogauerīt ergo eū: quis eſt homo ille qui dixit tibi/ tolle gra
» i batū tuū et ambula? Is autem qui ſanus fuerat factus: neſciebat
» quis eſſet. Iheſus enī decliauit a turba cōſtituta ī loco. ¶ Feruet
cupiditate cedis animus Iudeorū: & eū qui tollere grabatū īperauit dili
gēter inquirūt. ille aūt ianuas quidē mortis effugit: et medicū nō cogno
uit/ non abſq; diſpenſatione in multitudine hominū occultatum/ ut ira

Iudeorum aliquantulum deferueſceret.non quia ipſe timeret ne quid irati poſſent aduerſus eum anteq̄ uellet facere:ſed ut exemplo eius declinandum eſſe ab iratis diſcamus. Cap.CXXX.

» p Oſtea iuenit eum Iheſus in templo:et dixit ei. ecce ſanus factus
» es:iā noli peccare/ ne deterius tibi aliquid cōtingat. ¶ Vt diſpēſando latuit:ita rurſus diſpenſando apparet/temporum in omni re oportunitate ſeruata.nec poterat certe ab eo quippiā fieri qui peccare neſcit:quod ratiōe factum non ſit.Occaſionem autem loquēdi admonitio prebuit:qua homo docetur/iam non peccare/ ne in peiora incidat.Hinc docemur non ſolum ad futurum iudicium peccatoribus ſupplicia reſeruari:uerum etiam multis ac uariis modis in hac uita plerũq; ipſos puniri.Quod ita fieri etiam Paulus teſtatur clamans. ideo inter uos multi infirmi et imbecilles/et dormiunt multi.qđ ſi noſmetipſos diiudicaremus:nō utiq; diiudicaremur.dũ iudicamur autē:a domino corripimur/ut non cum hoc mundo damnemur. Cap.CXXXI

1.ad cori 11

» a Biit ille homo:& nũciauit Iudeis/quia Iheſus eſſet/ qui fecit ipſũ
» ſanum. ¶ Nũciat manifeſtatq; Iudeis medicũ:nō ut mali quicq̄ in eum cogitantes/impietatis ſe crimine coinquinent/ſed ut nō ignorarent medicum/ſi quis etiam eorum curari deſideraret.Non enī quaſi accuſans dixit:quia Iheſus eſſet qui tollere grabatum ac ambulare in ſabbato imperaſſet/ſed qui fecit eũ ſanũ.Quare patet:nihil aliud eum facere uoluiſſe/q̄ medicum eis oſtendere. Cap.CXXXII.

» p Ropterea perſequebātur Iudei Iheſum:quia hec faciebat in ſab
» bato. ¶ Nō ſimpliciter quia eũ pſequerentur/narratio hec oſtēdit:ſed ut impudentia Hebreorum non lateat/cauſa etiam additur:quia iſta faciebat in ſabbato. Quaſi enim non liceret in ſabbato benefacere.quaſi eo die/ miſereri alicuius lex prohiberet.quaſi nihil ex charitate fieri iuberet:et humanitatis laudem atq; gratiā in illo die exterminaret.ita Iheſum perſequuntur:ut non ſolum impii/ uerũ etiam imperitiſſimi fuiſſe uideātur.multis enim atq; uariis rationibus uolũtatem legis ignoraſſe arguũtur.Nam ut ipſe Chriſtus dixit:boues oueſq; ſuas die ſabbati potũ ducebant.circuncidebant etiā in ſabbato.deinde turbant:cũ a longa egrotatiōe in ſanitatem eo die homo reductus ſit. Tanta enī iniquitate tenebātur: ut hominē qui ad imaginem dei factus eſt/pecoribus non preponerēt. Sed illa quidē abſq; culpa/a fame ac ſiti poſſe liberare credebāt:omnibus uero ſuppliciis cruciandũ putabāt/ ſi quis proximo prodeſſet in ſabbato.iure igitur de illis ſcriptum eſt.erratis neſcientes ſcripturas:a quibus figurate Iheſus deſcribitur indifferēs de ſabbato futurus fuiſſe. Moſe nāq; uita pfuncto/ac in ſuperiores trāſlato māſiones:iudicio ac ſētētia dei Ioſue gubernationē populi ſortitus fuit.Qui cũ inumeris militibus Hierico urbē circũdediſſet:arcā dei integris ſex diebus p leuitas circũduxit/in ſeptima uero id eſt in ſabbato uniuerſam multitudinē ſũmos clamores ad clangorē tubarũ edere iuſſit.et ſic menia cōcuſſa deciderũt. et īgreſſi Iudei:urbē ceperũt. Nec pro=

Lucas. 13

Ioannes. 7

Matheus 22

Ioſue. 6

pter legē que de ſabbato eſt uictoriam amiſerūt: nec ductoris ſui Iheſu Naue imperia recuſarūt / ſed principatum eius omni laude ſemper proſecuti ſunt. hec quidem figura fuit. Venit deīde ueritas id eſt Chriſtus: aduerſus naturā hominis fabricata a diabolo menia depoſiturus. Cūq; aduerſus morbos noſtros in ſabbato militet / iam diu per figuram (ut diximus) ſoluto: ferre imperite non poſſunt. ita quoniam Iheſum ſanantē homines perſequuntur: ipſam etiam naturam / que id plerumq; facit in ſabbato / accuſare uidētur. Cap. CXXXIIII.

» Ieſus autem reſpondit eis: pater meus uſq; modo operatur / et
» ego operor. ¶ Hec uerba Chriſtus die ſabbati locutus eſt. Hoc eni cū dicat uſq; modo: ītelligere oīno debemus. Nā aliter nulla huius orōnis uis eſt. Cū igit̄ propter iperitiā Iudei naturā unigeniti penitus ignorarēt / ac ſoli deo patri Moſaicā legē attribuerent / cui oīno parendum cenſebant / hac oratione breuiſſime atq; apertiſſime docētur / in omnibus ſe patri cooperari. Nam quoniam eiuſdē nature cum patre eſt / nec aliud preter illum / q̄tum ad identitatem ſubſtantie pertinet: idcirco alia q̄ pater uelit / uelle non poteſt. ipſe enim uiuēs cōſiliū / atq; uirtus patris ſubſiſtens eſt: ac ideo uniuerſa operatur cū patre. ut igit̄ iratos ſibi propter ſabbatū recōciliaret: pater meus iqt uſq; modo operat̄ et ego operor. ſi creditis iqt nutu et uolūtate opificis dei ſabbati quoq; die oīa gubernari / ac ſolē quidē oriri / fōtes fluere / plātas e terris prorūpere / ignem uſui hominū etiam die ſabbati ſeruire: cur temere atq; imperite accuſatis eum per quem omnia pater operatur? Omnia enim deus pater: nō aliter q̄ per uirtutē et ſapientiā ſuā qui filius eius eſt / peragit. propterea inquit: et ego operor. Refrenare igitur atq; retūdere irā eorū ſtudet: cū non tantū ſibi / q̄tum patri cui legē attribuebāt repugnare oſtendat. et ut filiū patris natura ſe eſſe ſignificet: ſingulari quodam modo articulo prepoſito patrem ſuū deū appellat / ut ad hāc ueriſſimā religionem mentes auditorum impellat. Cap. CXXXV.

» Ropterea ergo magis querebāt Iudei eum īterficere: quia non
» ſolum ſoluebat ſabbatū / ſed et patrem ſuū dicebat deum / equa
» lem ſe faciens deo. ¶ Ad maiorem incitatur crudelitatem animus Iudeorum: et cum oporteret eos uerbis Chriſti ad melius commutatos fuiſſe / in cedem eius incenduntur: qui rebus magis q̄ uerbis nihil in deum commiſſum eſſe docebat / ſi homini ſalutem ſuam in ſabbato largitus eſt. et ut maioribus impietatis ſe ipſos uinculis ſtringant: non poſſunt ferre ſingulari quodam modo patrem Chriſti deum appellari. Non enim intelligebant uerbum dei / uitam ex patre fluentem / unigenitum ſcilicet eius filium / per quem proprie atq; uere deus et dicitur et eſt pater: hominem propter nos eſſe factum. Non eſt enim proprie atq; uere pater noſter: ſed adoptione non natura ad illam nos dignitatem / propter Chriſtum qui in nobis per ſpiritum ſanctum habitat / aſcendimus. hominem igitur eſſe uidentes / et habitantem in eo deum non cognoſcentes: ferre non poterant ſingulari ut diximus modo de-

um ab eo patrem appellari. Recte namq; id ſolum intelligebant: quia cuius uere ac proprie deus pater eſt/is ſecundum naturam deo equalis eſt. quod in maiorem eos inſaniam incitabat. Cap.CXXXVI.

¶Quod neq; ſecũdum uirtutem/ neq; ſecũdum operationem patre filius minor eſt:ſed equaliter omnipotens/ut ab eo prodiens ſecundum naturam.

» Eſpondit Iheſus:et dixit eis. Amen amen dico uobis non poteſt
» r filius a ſeipſo quicq̃ facere:niſi quod uiderit patrem facientem.
» Quecũq; enim ille fecerit:hec et filius ſimiliter facit. ¶Quod iam preuenientes diximus:id nunc alio modo latius exponit/undiq; ad ueritatem auditores inducens.et quod imbecillitate temporis intelligere non potuerunt:uaria oratione pertractans.Opus certe diligẽtis magiſtri eſt:non tranſcurrere neq; altiora prius menti auditorum ingerere/q̃ priora cognouerint. Diuinis igitur humana commiſcens/et dignitatem unigeniti eo modo ſubticens:ut et naturam hominis quaſi dominus excedat/ et ſeruis connumerari percipiatur:ait/non poteſt filius quicq̃ a ſeipſo facere:niſi quod uiderit patrem facientem. Quecunq; enim ille fecerit:hec et filius ſimiliter facit.in eo enim quod omnia poteſt ſimiliter ſicut deus pater facere:idẽtitas ſubſtãtie confirmatur. Similiter enim operantur:que omnino eiuſdem nature ſunt. Que autẽ diuerſas eſſendi habent rationes:in iis idem operationis modus eſſe nõ poteſt.Sicut igitur deus uerus ex deo uero:eadem patri ſimiliter facere poteſt.Verum ut non ſolummodo equalis in omnipotentia patri eſſe uideatur ſed etiam eiuſdem omnino uoluntatis:nihil poſſe a ſe filiũ facere dicit/niſi quod uiderit patrem facientem.ita quaſi magna uoce ad inuidentes et perſecutores dicere uidetur:non honorari a me ſabbatum putatis/quia hominem eo die curaui.ſed ego nũq̃ id feciſſem : niſi hec a patre quoq; fieri uiderem/qui per me mundum etiam die ſabbati gubernat.Impoſſibile ĩquit eſt/cum filius eius et ex eo naturaliter ſim: me aliud uelle aut aliud facere q̃ qđ pater et uelit et faciat.nõ quia quaſi exemplo quodam didicerim/aut quia uoluntate imitandum eſſe patrem iudicauerim:ſed quia nature legibus ad eandem operationẽ atq; conſilium conſcẽdo.id certe ſignificari puto:cum dicitur nõ poſſe a ſeipſo filius quicq̃ facere/et ſic pie omnis ſenſus ad obſequium Chriſti capieſ.

Obiectio ¶Sed inſultabit iterum forſan his uerbis quaſi pabulo enutritus/ ueritatis inimicus dicẽs.Si equalis patri filius eſſet/ nec minor ullo modo ſecundũ naturam:cur apertiſſime nihil poſſe a ſeipſo facere/niſi qđ uiderit patrem faciẽtem affirmat? Clare namq; his uerbis nihil a ſeipſo poſſe facere dicit.qđ nõ diceret:niſi ſupiorẽ ſemetipſo patrẽ cognoſceret.

Solutio. ¶Sed oportebat te o hõ diligẽter prius hoꝝ uerboꝝ poteſtatẽ rimari:q̃ ita temere nobis iſultare.Qua enĩ ratiõe ab eq̃litate patris filiũ detrudis? cũ dictũ nõ ſit ideo nõ poſſe a ſeipſo quicq̃ facere/qa nihil poſſit niſi pater ei cõceſſerit/ ſed potius niſi qđ uiderit patrẽ faciẽtẽ.Illud enĩ ĩbecillitatẽ eius oſtenderet.hoc equalis eſſe uirtutis atq; potentie com=

probatur. Videndi enim ſenſus: non maiores uires immittere ſolet / ſed ad perſpicientiam rerum prouocat. Cum igitur patris opera uidere ſe filius dicat: nõ oſtendit ſe imbecillem / ſed perſpectorem (ut ita dicam) operum patris. quod paulo poſt latius enodabimus. Quod autem idẽtitate operationis / omnipotẽtie identitas declaratur: a uerbis ſuis liquido colligitur. ipſe namq; ſubiecit. Quecũq; enĩ ille fecerit: hec et filius ſimiliter facit. Quomodo igitur minor eſt: qui eadem operatur? aut quomodo ignis: aliud q̃ ignis operabitur? Sed hec de propoſito textu dicta ſufficiant. Conſideremus autem rurſum uirtutis et potentie nobis ratione propoſita: non conuenienter dici ſecundum eſſe natura / filium a patre. Vtrũ igitur deum uerum ex deo naturaliter / & ex ſubſtãtia patris filium profitentur: aut deum quidem eſſe concedunt / ſed non ex ſubſtantia patris eſſe contendunt. Nam ſi non eſt ex ſubſtantia patris: nec ſecũdum naturam deus erit / nec deus uerus. quomodo enim natura deus eſſe itelligetur: niſi ex deo naturaliter ſit? Aut quomodo filius uere: niſi ex ſubſtantia patris natus ſit. Aliter enim adulterinum quendã / et recentem introducunt deum. Si autem erubeſcẽt id dicere: et deum natura / ac uere unigenitũ patris filiũ non negabunt: quomõ minor q̃ pater erit? Aut quomodo ſi minus ipſe in aliquo q̃ pater poſſit: ĩbecillitatis crimine ipſa etiam ſubſtantia patris nõ accuſabitur? Nam ſi cũ natura deus filius ſit / imbecillis eſt: quid prohibet patrẽ quoq; eiuſdẽ nature deũ / imbecillẽ in aliquo uideri? Et ita ſecũdum opinionem iſtorũ: non erit natura deitatis immutabilis / et firme beatitudinis. proh dolor: quis patietur hec audiẽs? Quis nõ ſtupebit: cum imbecillis filius ab iſtis dicatur / quem ſcriptura predicat dominũ eſſe uirtutum? quod proprie Pſalmus atq; uere ſoli filio cum patre ac ſpiritu ſancto ineſt. ¶ Sed pater dicent 23
primus in operando eſt: quia et uirtutis et ſcientie in eo perfectio eſt. Tergiuerſatio
Filius autem primo uidet: deinde imitatione patris habita / operatur. et ita ſimilitudine operandi deus appellatur. Quod ipſe nos docuit: dicẽs nihil poſſe a ſeipſo facere / niſi quod uiderit patrem faciẽtem. ¶ Quid dicis o omnium hominum audaciſſime: tu figuras quaſdam operatiõis paterne colligere filium credis / et hoc modo deum appellari putas? Doctrina quadam ergo et non natura deus eſſe uidebitur: et ſcientia quadam et arte more humano patrem imitabitur. Hunc ergo qui ſolo artificio dei nomen conſequitur: in celis adorant angeli / et nos abſq; culpa adoramus / quibus a ſcriptura dictum eſt / ne ullum alium preter uerũ Deuterõ
deum adoremus. Sed non ſentiunt qui iſta dicunt: quo impietatis deue- 6
niunt. primum enim mutatio in filio inſpicietur: qui a minoribus ad maiora imitationis ſtudio proficiet. Atqui is ipſe filius de ſe ꝑ prophetã di Malachi.
cit: uidete uidete quia ego ſum / et non mutor. Pſalmiſta quoq; ad eum 3
clamat in ſpiritu: tu aũt idẽ ipſe es. Nã ſi faciẽtẽ quaſi magiſtrũ patrẽ Pſalmus
ſpeculatur / ut opera eius poſſit imitari: quomõ ab ignoratiõe ad cogni- 101
tionẽ proficere / & a peioribus ad meliora ĩmutari nõ credet? cũ nemo ſit qui cognitionẽ ignorãtia meliorẽ nõ putet. Deĩde dicant nobis q̃ſo /

qui magiſtrum magis q̃ patrem deum appellāt:utrū opera patris igno=
rās filius faciētē uidet ut diſcat/an quis optime ſciat/nihil tamē facit ni
ſi a patre doceatur? Nam ſi hoc ultimum dabunt:ridiculoſiſſimi profe=
cto erunt/qui et filio tanq̃ ignoranti conſiderandi que ſciat et patri do
cendi fruſtra laborem imponunt. Sin uero alterum dicent/ac ut ignorā
tem ut diſcat facientem patrem uidere contendant:quomodo uniuer=
ſa ſcire dicitur anteq̃ generentur? aut quomodo uere de ſeipſo dicet:
Hieremi deus appropinquans ego ſum/et non deus de longe/non occultabitur
23 quicq̃ a me? Preterea quomodo ſtultum non eſt credere/quod omnia
1.ad cori. ſpiritus ſcrutetur etiam profunditates dei:cum largitori ſpiritus/pa=
2 ternorum operum ignorantiam attribuatis/et minorem ei cognitionē
q̃ ſpiritui ſuo accōmodetis? An etiam ſapiētia nō erit filius? Quippe ſe
cūdum uos ſi diſcendo proficit:nō erit ſapientia ipſe ſecūdū naturā ſed
ſapiētie potius capax. Sapiētia enī eſt:que ſapiētes facit/nō quod ſapiēs
ſit. ſicut et lumē:qđ illuminat/non qđ illūinat᷑. Erit igit᷑ aliud ipſe/aliud
ſapiētia q̃ in ipſo eſt. Quare nec ſimplex ſed a diuerſis rebus compoſi=
tus:nec igitur deus natura et ſubſtantialiter. Diſcere namq; ab alio/et
duplicē eſſe atq; cōpoſitū:alienū penitus a deitatis natura eſt/cui ſum=
ma ſiplicitas & ſūma pfectio ineſt. qđ ſi filius natura deus nō eſt: quō ea
operatur que ſolus deus poteſt operari? An ſufficere ad tantā uirtutē
ei putabunt ut ſolummodo patrem uideat facientem/& confeſtim om
nia poſſit facere que pater ei oſtenderit/& ſic dignitatem dei conſequa
tur? Quid igitur prohibebit/ſi aliis quoq; operum ſuorum uiam hanc/
rationemq; pater uoluerit oſtendere:nōne multi nobis emergent dii?
et ita paterne ſubſtantie dignitas ad diſcendi ſtudium tota cōferetur.
Sed certe non doctrina (ut ipſi nugantur) in dignitatem nature patris
Ioannes. aſcendit filius:ſed natura ut ipſe dicit/ego et pater unū ſumus. qui me
10 uidet:et patrem meum. Conſiderēt igitur queſo quanta impietas e uer
Ioannes. bis ſuis erumpit:et rectam de filio dei ſententiam capiant. qui non cōſi=
14 deratione operum patris/nec quia quaſi doctorem imitetur/creator &
mirabilium operum operator et filius eſt:ſed naturalis quedam lex in
identitate patris eum continet. et hoc a perfecta operū ſimilitudine de=
monſtratur. Sed propoſito rurſus textu ſenſum diligentius perſcrute=
mur:et quomodo pie intelligatur conſideremus. Non poteſt inquit fili=
us facere quicq̃:niſi quod uiderit patrem facientem. Quecunq; enim il
le fecerit:hec et filius ſimiliter facit. Perſpicis ut operum idētitate equa
lem ſe patri oſtendit/ac ſubſtantie patris heredem. Hec enim dicit/ut
neceſſario natura deus intelligatur:cum eadem cum deo patre opere=
tur. Nemo autem turbetur:quoniam nihil ſe facere poſſe ait/niſi quod
uiderit patrem facientem. Nam quia ſerui formā aſſumpſit: propterea
diſpenſando ita loquitur/ut deum et hominem ſimul deceat. et hec qui
dem ratio uera eſt:illa uero etiam acutior. Cum enim dicitur nō poſſe
filium quicq̃ a ſe facere/non imbecillitatem aliquam filius ſibi atteſtat᷑/
ut ſiquis dixerit non poſſe decem ſe milia pondo humeris ferre: ſed eſt

alia quoq; iſtius uerbi poteſtas.ſtabilem enim operationē nature/ que aliter ſe habere non poteſt/ nonnūq̄ ſignificat:ut ſi rationalis quidē homo/et ex homine ſecundum naturam rationali natus:non poſſe diceret quaſi proprium quicq̄ a ſeipſo ſe naturaliter facere/quod nature patris ineſſe nō uideat.Hoc igitur modo nihil a ſeipſo facere filius poteſt: niſi quod uiderit patrem faciētem. Nolite igitur opera filii carpere:qui non aliud facere poteſt q̄ id quod ſubſtantia patris ſimiliter facit.Verbi gratia:ſi miſericors eſt natura patris/filius quoq; qui ex eo eſt/ miſericors naturaliter eſt.nec poteſt aliter ſe habere q̄ pater ſe habeat. Nam quemadmodum a patre ſubſtantiam habet:ſic ſubſtantie quoq; bona/ ſimpliciter et procul ab omni compoſitione ut deus habet. Quod autē hic ſenſus integerrimus eſt:ipſe declarauit/cum ſtatī ſubiecerit.Quecūq; enim ille fecerit:hec & filius ſimiliter facit. Verum ſi cauſam etiam quare a Chriſto hec dicta ſint cōſideraueris:a ſenſu huius loci uero/nō aberrabis. Nam quoniam in egrotum hominem die ſabbati miſericors fuit/ac propterea Iudei ut iniquum perſequebātur: recōciliare illos his uerbis uoluit.et ita deum patrem etiam in ſabbato miſericorditer facere affirmat. Nunq̄ enim que ad ſalutem noſtram faciunt: pretermiſit. Quare dicebat:pater meus uſq; modo operatur/et ego operor. Quibus ne magis mouerētur/adiecit.Nō poteſt filius facere a ſeipſo quicq̄: niſi quod uiderit patrem facientem.Quecūq; enim ille fecerit:hec et filius ſimiliter facit.Quoniam enim īquit ſemper/et in ſabbato quoq; ſimiliter/miſericordem eſſe patrem uideo:idcirco etiam ego in ſabbato miſericorditer facio. Non enim poſſum ſubſtātiam patris commutare: cum unum atq; idem cum patre ſecūdum naturam ſim.quare ut ab ipſo ſum:ita omnia que ipſe peragit facio. Qui autem dicunt patrem primo facere/deinde filium opera illius imitari:magna imperitia laborāt. Quomodo enim ſeorſum(ut ita dicā)ac ſolus abſq; filio pater unq̄ operabitur? cum uirtus eius qua operatur ſit filius /qui eternaliter ineſt/& uolūtatis eius motioniſq;(ut ita dixerim)in agēdo expreſſiuus. Quod ſi contendunt expectari a filio patris operationem/ ut eam imitari poſſit:oſtēdant nobis abſq; filio a patre unq̄ aliquid eſſe factum/ aut quod ad rem pertinet/aliquem diſſolutum membris a patre abſq; filio curatum afferant:ut poſſint per imitationem patris/a filio hunc hominem curatum fuiſſe nobis perſuadere. Cap.CXXXVI

Iſtius uerbi ſcilicet poſſe/eſt alia poteſtas: uis alia ac ſignificatio.

P Ater enim diligit filium.¶ Fruſtra exacerbatos propter ſabbatum arguit:cum ſe diligi aſſerat a patre. Non enim offendētē/ ſed potius gaudio ſe afficientem pater diligit.fruſtra igitur perſequuntur eum:qui operibus ſuis gaudium patri afferat.et ipſi deo patri manifeſte repugnant:cum odio perſequantur quem ipſe diligit.Patet autem non eſſe illum dilectum patri filium:qui genitoris uoluntatē contemnens/ſua conſilia ſequitur. Verum quoniam filiū diligit pater: patet quia etiam in ſolutione ſabbati/ei conſentit.Patet etiam nihil hāc rem habere:quo deus legis dominus iure offendi poſſit.Cap.CXXXVII

» T omnia demonſtrat ei:que ipſe facit. ¶ Neceſſario hec ſuperio
e ribus addidit.Patres eni humano more naturali quodam filio
rum amore etiam inobedie͂tes filios ferunt ac patiuntur/ui qua
dam nature ad hoc impulſi:ſed non ita inquit deus pater diligit filium.
Nihil enim facere poteſt filius:quod pater non faciat.Nam cum una pa
tris et filii ſubſtantia ſit:naturali quadam(ut ita dicam)lege in unā uir=
tutem et uoluntatem conducuntur. Nihil ergo preter uoluntatem pa=
tris filius facit:ſed que ipſū facere uidet/ea peragit/cum propter iden=
titatem ſubſtantie a uoluntate patris excidere nequeat.Expers eni om
Pſalmus nino mutatiōis eſt.idem autem ſemper manet:ut pſalmiſta cecinit.Pa=
101 ter etiam rurſus filio demonſtrat:que ipſe facit/non quaſi depicta in ta
bulis/nec quaſi ignorantem doctrina iuuans (omnia enim filius ueluti
deus nouit)ſed totum ſeipſum in natura filii ſic pingens/ut quecūq; in
ſe habeat: in filio demōſtret.Ita ut ex quibus quenam ſit natura patris
cognoſcitur:ex illis etiam natura filii demōſtratur. idcirco dictum eſt:
Matheus quod nullus cognoſcit filium niſi pater/nec patrem nouit aliquis niſi fi=
11 lius.Eſt aūt in utroq; non p doctrinā ſed naturaliter/utriuſq; cognitio:
Ioannes. et pater quidem in ſeipſo filium uidet/filius autem patrē in ſeipſo rur=
14 ſus uidet.propterea dicit;ego in patre et pater in me eſt. Videre autem
et uideri:non humano more/ſed deo conuenienter intelligatur.

» T maiora his demonſtrabit ei opera:ut uos Cap.CXXXVIII.
» e miremini. ¶ Dictū eſt i ſuperioribus:propter ſabbatū/& quia
ſingulari quodam pacto patrem ſuum deum eſſe dicebat/equa
lem ſeipſum deo faciēs/commotos Iudeos queſiuiſſe Iheſum occidere.
Primum igitur accuſationē de ſabbato reiecit: cum ipſum etiam patrē
ſimiliter operari in ſabbato demonſtrauerit. Nunc quis homo propter
nos factus ſit:equalem tamen ſe patri eſſe oſtendit. hoc enim poſt illud
ſequebatur.propterea dicit/& maiora his demōſtrabit ei opera: ut uos
miremini.Sanatus eſt inquit homo/qui triginta & octo annis morbo ue
xabatur:et hec res diuinam uirtutem eius qui geſſit et poteſtatem pa=
tefecit.Quem ita mirabiliter et cum tanta poteſtate facientem/nullus
iure carpere poteſt:ſi deum ſe eſſe dicat/et filium dei patri equalem in
omnibus.Verum quoniam inquit propter hoc opus commoti/ credere
non uultis:multo maiora uidebitis/& mirabimini in me tantam ſitā eſ=
ſe poteſtatem:ut mortuos etiam poſſim ſuſcitare/que uirtus et gloria/
deo ſolummodo congruit.quem iniquitatis crimine modo uos accuſa=
tis:et perſequimini quia me filium dei dixi.Quomodo autem deus pa=
ter opera filio demonſtret:in ſuperioribus expoſitū eſt. Cap.CXXXIX

Icut enī pater ſuſcitat mortuos et uiuificat:ſic et filius quos uult
» ſ uiuificat. ¶ Aſpice rurſus in his equalitatem maxime demon=
» ſtrari.Qui enim non aliter q̄ pater mortuos ſuſcitat:quomodo
minor eo erit? Aut quomodo nō eiuſdem cum eo erit ſubſtātie:qui eiuſ
dem nature habet proprietates? Proprium enim eſt ſupreme ſubſtan
tie/ ut mortuos poſſit uiuificare: quod equaliter patri atq; filio ineſt.

Non aūt alias pater alias filius / aut ſeorſum alter ab altero uiuificat. omnia enim agit filius cum patrem in ſe habeat: et omnia ſimiliter pater p̄ filium operatur. quoniam igitur utriq; naturaliter ineſt ut poſſit uiuificare mortuos: idcirco etiam utriq; diuiſa oratione / id accommodatur.

» On enim pater iudicat quemq̄: ſed omne iudiciū Cap. CXL.
» n dedit filio. ¶ Aliud quoddam diuinum atq; precipuum affert argumentum: quo ſe natura / et uere deum oſtendit. Cui enim orbem terrarum iudicare alii conuenit q̄ ſoli deo? quem ſolum ad iudicandum diuina ſcriptura uocat dicens. exurge deus iudica terram. Et rurſus. quoniam deus iudex eſt: alium humiliat / et alium exaltat. Datū autem ſibi a patre ait iudicium: non quia poteſtatem hanc ipſe natura non habeat / ſed per diſpenſationem / ut homo / in diuina poteſtate / ſita eſſe docet uniuerſa. Quare inquantū quidem uerbum dei & deus eſt / hanc poteſtatem naturaliter habet: inq̄tum autem homo factus eſt (q̄m ad hominem dicitur: quid enim habes quod non accepiſti) accepiſſe hāc ſe poteſtatem aperte profitetur. ¶ Sed dicent rurſus aduerſarii. ecce ipſe filius a patre accepiſſe iudicium ſe docet. accepit autem quod non habet. Quomodo igitur maior natura non erit qui abundat / & dat ei qui indiget atq; accipit? ¶ Nos autem accommodate ut arbitror atq; decēter / propter incarnationis diſpenſationem qua ſe humiliauit in ſimilitudine hominum factus: id ita eſſe dictum affirmauimus. Verum quoniā tu hec ſimpliciora eccleſie dogmata negligis / & altiora curioſe querens rationibus tuis reſpōdere acutius cogis: primum iſtud dicimus / non neceſſario neq; ſemper non habenti datur / nec maior eſt ſemper qui dat q̄ qui accipit. Quid enim reſpondebis ſi pſalmiſtam audiueris dicentē: date gloriam deo? Gloria ne carere deū putabis: aut maiores creatore creatos homines arbitraberis / quia gloriam deo afferre iubeātur? Plēa glorie deitas eſt: etiam ſi nihil a nobis acceperit. Quod autē a ſe habet / ſi id loco honoris accipit: non eſt minor propterea eo qui obtulit. Quare nec pater maior proprio filio eſt: quia ei totum iudiciū dederit. Deinde cōſiderandum diligentius eſt: quia iudicare actus quidam potius eſt q̄ ſubſtantia. nam ſi non actus ſed ſubſtantia eſſet: cum quis iudicare ceſſaret / confeſtim etiā ab eſſe ceſſaret. quod manifeſte falſum eſt. Nil ergo aliud iudicare eſt: q̄ quidam actus atq; operatio. Quid igitur pater filio ſuo dedit: ſi totum ei iudicium preſtitit? nihil aliud profecto q̄ actum quendam ſuper eos qui iudicantur. Quomodo igitur maior natura q̄ filius: aut quid prebuit filio quod non habebat? Nonne ipſe liquido dicit: omnia que habet pater / mea ſunt? Quomodo igitur inquies: datum ſibi eſſe iudicium intelligemus? Audi queſo atq; attende. Nam quemadmodum cum deus pater creare omnia poſſit / per filium tamē ut per uirtutem ſuam id facit: ſic cum iudicare orbem queat / per filium ut per iuſticiam ſuam id peragit. Veluti ſi quis diceret: ignem naturali ſuo calori cremandi poteſtatem dediſſe / non longe aberraret a ueritate. quia cremandi actus hoc modo perficitur. Sic datum eſſe iudicium fi

Pſalmus 81
Pſalmus 74
1. ad cori 4
Cauilli ſolutio.
Ad phili 2
Pſalmus 67
Ioannes. 16

lio intelligentes:a diaboli laqueis non capiemur.Si uero impudenter cõ tendunt dicentes honorem filio acceſſiſſe/cum factus ſit iudex: oſtendãt nobis quomodo dominus erat omnium/qui hac laude in nouiſſimis temporibus coronatur. Cap.CXLI

¶ Quod omnes deitatis dignitates in filio ſunt:non participatione aut de foris/ſed naturaliter.

» T omnes honorificent filium ſicut honorificãt patrem. Qui nõ
» u honorificat filiũ:non honorificat patrẽ qui miſit illum. ¶ Cauſa quedam modo redditur eorum que dicta ſunt. ſed ut uniuerſã orationis poteſtatem abſolutius cõprehendamus: paulo altius ſuperiora repetamus.Singulari quodam modo patrem ſuum eſſe deũ dicebat: ac ſe deo parẽ faciebat.ſimiliter quoq; omnipotẽtem ſe non aliter q̃ pater oſtendebat dicens. quecunq; enim ille facit: & filius ſimiliter facit. uitam etiam ſe/& uiuificantem ſecundum naturam ueluti et patrẽ declarabat. ſicut enim pater mortuos ſuſcitat et uiuificat:ſic et filius quos uult uiuificat.iudicem quoq; aſſẽſu patris ſe affirmabat. pater enim neminem iudicat: ſed totum iudiciũ dedit filio. Qua igitur de cauſa hec omnia dicta ſunt? ut omnes inquit honorent filium/ſicut honorant patrem.Nam ſi omnia ipſe eſt que pater eſt/quantũ ad deitatis maieſtatẽ

Obiectio impiorũ pertinet:quomodo par non erit/equaliter illum patri honorari/ cui ad identitatem ſubſtãtie nihil prorſus deeſt? ¶ Sed quid ad hec nobis obiiciunt:qui omnia recta ut Micheas dicit peruertunt. Si quoniã inquiunt

Micheas 3 ſcriptum eſt/ut omnes honorent filium ſicut honorant patrem/idcirco equaliter patrem et filium honoratis:longe a ueritate aberratis. Sicut enim/ ſimilitudinis dictio eſt:et ſimilitudinem quãdam non equalitatẽ

Lucas. 6 rerum ſignificat.ſic enim ſaluator cõſulit dicens.Sitis miſericordes/ ſicut et pater ueſter miſericors eſt. Num igitur ad equalitatẽ miſericordie patris aſcendere homines hortatur? nequaq̃. Et rurſus ad patrem

Ioannes. 17 de diſcipulis ſuis.et dilexiſti eos ait:ſicut dilexiſti me. An ergo equaliter diſcipuli et filius a patre dilecti ſunt? minime.cur ergo dictione ſimilitudinis decepti/que nullam ad hanc rem affert neceſſitatem:equaliter filium patri honorandum putatis? ¶ Acerbis inq̃ o uos aduerſus

Confutatio. ueritatem rationibus illatratis.Sed prodeant foras canes/ut Paulus ait: foras omnes mali operarii exeant.ueritatis enim nos filii ſumus/& geni

Ad phili. 3 mina lucis.propterea una cum patre filium ueluti deum ex deo/ ueluti lucem ex luce/ueluti uitam ex uita:equali honore atq; gloria glorificamus. Scrutari autem altius quod fide ſuſceptum eſt:non eſſe omnino tutum putamus.ſed tamẽ ne nobis illudatis:dictionis huius quam ſimilitudinis eſſe dicitis/poteſtatem inueſtigare non grauabimur.Quando igitur de rebus dicitur diuerſis ac natura differẽtibus: tunc nõ equalitatem/ſed ſimilitudinẽ(ut etiam uos dicitis)ſignificat. Quando autẽ de iis dicitur que eiuſdem nature ſunt:tunc ultimam ſimilitudinem/ imo identitatem et equalitatem oſtendit.Nam ſi quis candorem argenti miratus/ſicut ſolem ſplẽdere argentum quiſpiam dixerit: quoniam

diuerſa hec natura ſunt/non equaliter ſoli ſplendere argentum intel-ligemus/ſed ſimilitudinem quandam ſplendoris propter dictionem il-lam ſicut/oſtendi concedemus. Sin uero de Petro et Paulo natura homi nibus ac diſcipulis chriſti/aliquis dixerit honorari oportere Paulum ſicuti et Petrum:nemo ambiget quin equalem uelit utriq; honorem cō-tribui. Quare cum honorandum eſſe filium ſicuti et patrem audimus: equalem utriq; honorem/eundemq; offerre iubemur. futura enim ut deus proſpiciens/et liuorem imperitie tue non ignorans/non ſtatim ſi-cuti et patrem honorari ſe oportere aſſeruit: ſed cum affirmauerit de-um ſe eſſe natura/cum ſingulari modo patrem ſuum deum appellaue-rit/cum uitam ſe mortuorum eſſe oſtenderit/cum uniuerſa ſe poſſe fa cere que pater faciat comprobauerit/tunc tandem intulit. ut omnes ho norent filium/ſicut honorant patrem. Quid igitur prohibet/ſi omnia que pater habet:ipſe quoq; habeat/ſi cuncta facere poteſt que pater fa cit/quid inq̄ prohibet:ne ei eoſdem quos patri honores offeramus? Fili-um enim honorantes:ipſam naturam patris in filio fulgentem honora-bimus. Ideo enim ſubiecit. qui nō honorat filiū: nō honorat patrem qui miſit illū. Nō eni in aliū q̄ i patrē cōtēptus filii aſcēdit. qui ex natura ſua quaſi quodā ex fōte filiū ita edidit:ut eternaliter cū ipſo/& in ipſo a ſcri ptura eſſe aſſerat. ¶ Sed eſto inquit aſcendat cōtēptus filii non in aliū q̄ in ipſū patrē (moleſte eni ferret filiū ſuū contēni) ſed non ideo/quia in filio natura eius cōtemnatur ut uos dicitis:ſed quia imago eius & cha racter eſt/optime ad deitatis naturā formatus:idcirco ad ipſum profe-cto contemptus aſcendit. Par enim eſt ut qui characterem diuinum cō-tempſit:ipſum primitiuum contempſiſſe uideatur. ueluti etiam qui re-gis alicuius terreni ſtatuas euerterit:non aliter q̄ ſi regem ipſum contē pſiſſet punitur. Simile quoddam a deo de nobis dictū inueniemus. Qui enim ſanguinem hominis inquit effuderit:ſuus etiam effundetur/quia in imagine dei creaui hominem. uides inquiunt imagine dei cōtempta/ q̄uis non natura ipſius deitatis contempta ſit:in deū tamē patrem aſcē-dere iniuriam. hoc modo ergo etiam a Chriſto dictum eſt:qui non ho-norat filiū/nō honorat patrē ¶ Num igit nobis (cum cūcta peruertitis) longe a ſubſtantia patris filius depelletur? Quomodo ergo erit natura deus:ſi non eſt eiuſdem cum patre nature? Impie uero nos facere uide-bimur/qui trinitatem eiuſdem eſſe nature confitemur/quos uidelicet oportebat patrem ut deum adorare:filio autem atq; ſpiritui aliam quā dam gloriam ut diuerſis quibuſdam a deo naturis accommodare/aliā rationem nature:unicuiq; attribuentes. ſed unum ſcripture predicant deum/& filiū cum patre ſimul atq; ſpiritu hoc nomīe comprehēdūt: ita per ſubſtantialem identitatem in unam deitatis rationem ſancta trini-tas cogitur. Non ergo a natura patris alienus eſt unigenitus:qui nec fili us uere intelligeretur/niſi a ſubſtantia patris prodiret. Huiuſmodi enī in omnibus profecto eſt modus/et diffinitio filiationis. Si autem filius uere nō eſt:nec pater erit uere. Quomodo igitur uerax erit Paulus di-

Aduerſariorū cauillatio.

Geneſis. 9

Ad ephe cens:ex quo omnis paternitas in celo et in terra nominatur? Si enim nõ
3 genuit filium ex ſe ut deum decet:quomodo paternitatis principium in
ipſo eſt/ et ab eo per imitationem in ceteris tam in celo q̃ in terra? Sed
uere deus pater eſt.unigenitus ergo ſecundũ naturam filius eſt/& dei=
tatis integre rationem poſſidet. Deus enim ex deo naſcitur:ſicuti etiã
homo ex homine.nec ita uana erit dei ac patris natura: ut diſſimilẽ ſui
fructum producat.Verum quoniam non naturã dei patris in filio/ ſed
aliud quiddam ut imaginem regis uel ſtatuam cõtemni arbitrantur/&
hac re deum ledi contendunt:interrogandi ſunt/quomodo patris ima
ginem eſſe ac dici filium putant.Imo uero nos ipſi genera imaginis pri
us diſtinguamus:ut huius queſtionis ueritas clarior reddi poſſit.Primũ
igitur imago naturalem identitatem omni ſubſtantie proprietate ſer=
uata ſignificat.hoc modo Abel imago Ade dicitur.Deĩde imago dicit:
que ſola imago ſimilitudinem cõtinet.ueluti q̃ in tabulis diligenter pin
guntur/aut alio quodam modo deſignantur. Preterea diſciplinam ui=
uendi et mores probos aut improbos ſolet hoc nomen plerumq; oſten=
dere.ut ſi probum uirum:Pauli/improbũ:Simonis imaginẽ diceres. Si=
militudo enim uite:nõ inepte nomẽ imaginis accipit. Ad hec dignitas/
honor/et gloria/omniſq; preſtantia poſterior cum precedentem imite
tur:hoc nomine nõnumq̃ appellatur.ut ſi quis in principatu ſucceſſor:
imago eius dicatur cui ſucceſſit/et cuius maieſtatẽ pre ſe ferat.Poſtre=
mo ut cuncta perſtringamus:aut qualitate/aut quantitate/aut habitu
atq; proportione dicitur. Cum igitur hec ita ſe habeant/ reſpondeant
queſo:utrum naturalis ſimilitudo atq; identitas/imaginis nomine in di
uinis intelligitur? ut patris imago unigenitus ideo ſit/quia ex eo eſt: ſi=
cut et Abel ex Adam/totam in ſeipſo naturam patris cõſeruãs? An hoc
ideo abſurdum putant:ne ſcilicet deum ex deo ſecundum naturam fa=
teri cõpellantur? ſed ueritati repugnantes:ſola figure ſimilitudine di=
ci cõtendunt? Non arbitror ita ſtolidos eſſe:ut hoc dicere audeãt. Nul=
la enim quantitate/nulla figura/nullo deus loco circũſcribitur/nec has
proprietates corporum patitur.quare nec ille modus capiẽde imaginis
quem ſecundo poſuimus:de ipſo dici poteſt.Num igitur quia mores/&
uirtutem patris ſequatur:ſic appellari putant? ſed quomodo natura de
us dicitur:ſi cum ſola uoluntatis ad bonum inclinatione/deo ſimilis ſit/
aliud quiddam q̃ deus eſt? Non enim negabũt:uerbum dei ſubſiſtere.
Sed quid maius q̃ creatura poſſidebit:ſi ita eſt? Nã et ãgelos credimus/
cum aliud natura q̃ deus ſint:uoluntatis tamen inclinatione q̃tum na=
tura eorum patitur/dei bonitatem imitari.imo uero nos quoq; id face=
Lucas. 6 re iubemur.ſitis inquit miſericordes:ſicut et pater ueſter miſericors ẽ.
Paulus quoq; imitator Chriſti fuit.Sed his omnibus ut arbitror quaſi ad
1.ad cori 4 maius atq; dignius ad illud tandem peruenient/clamabuntq; imaginẽ
dei eſſe unigenitum dignitate/gloria/efficiẽdi uirtute/miraculoꝝ ope
ratione/regnandi omnium poteſtate.Et quia (dicent) cum iudex ſit cõ
ſtitutus:ab hominibus et angelis et ab omni creatura ſimpliciter ado=

ratur.quibus omnibus nobis patrem oſtendit:ac ideo his omnibus non per ſubſtantiam neq; naturam character eius appellatur. Ergo ut modo dicebamus:nihil eorum que dixiſtis ſecũdum naturam habet filius/nec deus uerus/nec filius/nec rex/nec dominus/nec creator/nec iudex/nec bonus natura eſt:ſed nudus ſecundum ſubſtantiam his omnibus/non iure adoratur.Et quemadmodum in tabulis ſola uarietate picture ſimilitudo effulget/nihil rei uere poſſidẽs:ſic dignitates paterne nudis nominibus in filio eſſe uidebũt̃/q̃ſi coloribus quibuſdã/figura rerũ ex parte naturã depingẽtes diuinã. Quõ igit̃ nõ adeo manifeſti ſcripture hoſtes eritis? ut iure de uobis dici poſſit:dure ceruicis/incircũciſi aures Actus.
atq; corda/ſemp ueluti patres ueſtri ſpiritui ſc̃tõ repugnatis.ubi eni nõ 7
uerus deus:filius dicitur? aut ubi nõ ex ſubſtãtia paterna emanare ſcribit̃? Quis aũt ſanctoꝝ unq̃ dixit:nõ eſſe natura creatorẽ regẽ omnipo
tentem/ac deniq; adorabilem? Nonne pſalmiſta clamat ad eum: ſedes Pſalmus
tua deus in ſeculum ſeculi? Nonne Thomas probus Chriſti diſcipulus: 44
et deum et dominum ſuum appellauit? Nonne omnipotens et creator Ioannes.
a ſcriptura uocatur? Nec aduẽtitias et quaſi acquiſitas ſed naturales ha 20
bet has dignitates.propterea et a nobis et ab angelis adoratur.cum cer
te nihil adorare ſcriptura preter ſolum dominum deum iubeat.Si ergo Deutero
deforis ſibi aduenisſe has dignitates credunt/et tamen adorandum eſ- 6
ſe putant:non creatorem ſed creaturam adorant/recentẽ quendã deũ ex imperitia fingentes.Si uero non conſubſtantialẽ patri filium dicũt/et tamẽ uerum deum/et uerum filium/uerum quoq; dominum/regẽ/et creatorem fatentur/et hec illi ſubſtantialiter ineſſe arbitrantur:attendãt queſo quo impietatis ceciderũt.nihil enim firmum ac ſtabile/nihil perpetuum ſoli deo attribuetur:ſi creatura quoq; ea ſubſtantialiter et per naturam ſuſcipere poterit/que in deo ſubſtantialiter ſunt. Et quis non perhorreſcet tantam ueritatis dogmatum perturbationem audiens? Omnia enim ſurſum atq; deorſum euertuntur/ deitatis natura ad creaturam deducitur: et creaturarum ſubſtantia per inſaniam ad ſupreme nature locum ſcandere creditur.Hos ergo fluctus/hãc tempeſtatem impietatis relinquentes:ad tutum pietatis portum enatare ſtudeamus.Imaginem itaq; dei patris filium:non acquiſita atq; aduẽtitia dignitate/ ſed ſubſtantie identitate pie fateamur.Omnia enim naturaliter eſt/que pater eſt:deus uerus ex deo uero /omnipotens/dñs/creator/bonus/adorabilis/et omnia ſecundum naturam.ita enim ſolũ modo uerum erit:non honorari patrem ab eo/a quo filius non honoratur.

Cap.CXLII

›› Men amen dico uobis:quia qui uerbum meum audit/et credit
›› a ei qui miſit me:habet uitam eternam.et in iudicium non uenit: ſed tranſit a morte in uitam. ¶ Cum iam per ſuperiora non ſolum in filium/uerum etiam in patrem peccare omnes affirmauerit/qui doctrine ſue atq; operibus iniquitatis maculam ineſſe opinabantur. ac eo terrore temeritatem Iudeorum q̃tum pertinet ad officium doctoris

oppreſſerit:futurorum modo ſpe ad obediendum ei/hortatur. mirabi
li autem orationis artificio utitur.Nam quoniã nõ recte ſentire de ſe Iu
deos ſciebat:fidẽ rurſus ad perſonã retulit patris.honorificatur enĩ eti
am ipſe propter identitatem ſubſtantie:cum ipſe pater uere honorifi=
catur.Credentes autem/non uite tantummodo participes affirmat fu=
turos: ſed iudicii quoq; periculum aſſerit euaſuros. ita iuſtificatum iri
eos cõprobat:et formidinem/ſpei commiſcet.Sic enim ſignificantior ac
expreſſior oratio texitur. Cap.CXLIII.

» Men amen dico uobis:quia uenit hora et nunc eſt/quando mor
» a tui audient uocem filii dei:et qui audierint/uiuent.¶A morte
ad uitam tranſituros in ſuperioribus fideles dixit:modo ſeipſũ
huius rei eſſe authorem affirmat.occulte ſignificans mirabilem quãdã
fuiſſe rem:qđ omnibus membris antiquo diſſolutis morbo eger/ uerbo
eius ſanatus ſit.ſed maiora ſe uerbo ſolummmodo facturum:non egro
tationes corporum ſed ipſam mortem depellẽdo/ et ab interitu in uitã
Ioannes. humanum genus reducẽdo.hoc ipſum illis uerbis ſignificabatur. pater
5 diligit filium/et omnia demonſtrat ei que ipſe faciat:et maiora his ei de
monſtrabit opera/ut uos miremini.Maior enim admiratio illa in ſuſci=
tatione mortuorum fieri uidetur. Occulte autem non paruum eis ter=
rorẽ incutit ſuſcitaturũ ſe mortuos oſtendens/et in iudiciũ deductum:
ut audientes ſe reddituros illi omnium harum rerum rationem/tardio
res hac formidine ad perſequendum facti/quietiore animo doctrinam
eius audiant.Credimus igitur omnes fideles tempus aliquando fore:in
quo ſuſcitantis uocem/ omnes mortui audient. Sed nnuc etiam tale
Ioannes. adeſt tempus:aut quia(ut communiter dicitur) ſaluatoris uocem La=
11 zarus audiuit.aut quia fideles mortui erant: anteq̃ ſaluatoris doctri=
nam reciperent.hec ueriſimiliora nobis magis uidentur/q̃ exquiſita.
Quare eiſdem iterum propoſitis uerbis: conuenientiorem ſenſum
ſcrutemur. Venit inquit hora/ et nunc eſt: quando mortui audient uo
cem filii dei.et qui audierint:uiuent.Cum igitur uocem filii dei auditu=
ros mortuos dicat:tempus illud ſignificat/quo ad reddendam huius ui
te rationẽ: uoce/uolũtate/et poteſtate ſua omnes reſurgent.ſic(ueluti
iam diximus) hac formidine: ut ad rectam uiam cõuertantur impellit.
Cum autem ſubiicitur/ et qui audierint uiuent:tempus in eum creden
di iam adeſſe oſtẽdit/et huius obedientie mercedem:eternam uitam fo
re promittit.ita illud quaſi clamans teſtatur. Venietis omnino in iudi=
cium/ reſurrectionis tempore:ubi ſi condẽnari amarum ducitis/ſi eter
nas mihi dare penas formidatis/nolite idoneum iſtud credẽdi tempus
omittere.ſed preſentem iam doctrinã meam complectimini:ſi ad eter=
nam uultis uitam peruenire. Cap CXLIIII

» Icut enim pater habet uitam in ſemetipſo:ſic dedit et filio uitã
» ſ habere in ſemetipſo.et poteſtatem dedit ei iudiciũ facere: quia
» filius hominis eſt. ¶Vide rurſus uide inq̃ horum diſpenſationẽ
uerborũ:et huius orationis habitum miratus/imperitorum cogitatio=

nes effugies / et extremã perditionem uitabis. Homo eni unigenitus dei filius factus / et in terris uiſus ut ſcribitur / ac multis uariiſq; modis ad ſalutem Iudeos inducẽs: duas res magnas ac deo dignas ſibi accõmodauit. Nam et ſuſcitaturum ſe mortuos / et pro tribunali ſuo ad iudicium deductuꝝ nõ obſcure dicebat. Turbabãtur ergo hec illi audiẽtes / ac uariis ad pſecutionẽ cogitationibus mouebanť: quia et ſuũ eſſe patrẽ deũ dicebat & equalẽ ſe illi faciebat. Quare poteſtati / ſplẽdoriq; deitatis / humanitatis rationẽ coniungens: cũ ſummiſſius de ſeipſo loquatur / irã eorum mitigat. Sicut enim pater inquit habet uitã i ſemetipſo: ſic dedit et filio uitam habere in ſemetipſo. Nolite inquit mirari / ſi cum me hominem eſſe uideatis: ſuſcitaturum tamen mortuos me pollicear / et in iudicium deducturum miniter. Dedit enim mihi uiuificandi uirtutẽ pater: dedit iudicãdi poteſtatem. ſed ut lubricã Iudeorum mentem his retinere ſtuduit: ſic aliorũ quoq; curã non paruam habuit. Quapropter cauſam quare hec ſibi data a patre dixerit: ilico ſubiecit dicens. quia filius hominis eſt. ut itelligamus omnia ſibi data fuiſſe ut homini: qui cũ creatura ſit / nihil habet a ſeipſo. unigenitus uero filius: non uite particeps / ſed uita naturaliter ut pater eſt. quod latius illud exponentes: quod factum in ipſo uita erat / oſtendimus. Baruch 3

Cap. CXLV.

" N Olite mirari hoc: quia uenit hora in qua omnes qui in monumẽ-
" tis ſunt / audient uocem filii dei. et procedent qui bona fecerũt
" in reſurrectionem uite: qui uero mala egerunt / in reſurrectio-
" nem iudicii. ¶ His uerbis: reſurrectionis omnium tẽpus ſignificať. quando (ut diuinus Paulus ſcribit) ipſe dñs in iuſſione / in uoce archangeli / in tuba dei ad iudicãdũ in iuſticia orbẽ de celo deſcendet / redditurus unicuiq; ſecundum merita eius. Repetitur autẽ hoc paulo quoq; antea dictum: ut tarda hebreorum mens / maiora facturum poſſit intelligere / q̃ unius egroti curatio ſit. propterea nolite inquit mirari hoc / quod unus longo morbo diſſolutus / uerbo corroboratus / grabatum etiam tulit et abiit: cum mortem omnino deſtructurus ſim / et orbem terrarũ iudicaturus. Non debemus tamen putare: ſplendorem illius miraculi a Chriſto ipſo diminui. Non enim prohibet / ne hoc mirentur: ſed paruum hoc eſſe oſtendit / ceteris comparatum. Credere itaq; illos hortabatur: non a morbo ſolũ / ſed etiã a morte poſſe ipſũ liberare. ideo maiora hec narrat. quia uenit hora: in qua oẽs qui in monumẽtis ſunt audient uocẽ filii dei. Nã qui a nihilo cuncta produxit: quomodo non poterit q̃ ſemel producta ſunt ab interitu ad uitam rurſus reuocareť eiuſdem certe utrũq; ac imẽſe poteſtatis eſt. proceſſuros autẽ utiliſſime de monumẽtis ſubiecit / peccatores quidem in ſupplicia ſempiterna / iuſtos uero contra in uitã eternã. Sic harum rerum omnium iudicem moderatoremq;: ſe futurum demonſtrat / et partim a uicio terrore deterret / partim ad uirtutẽ magnitudine premiorum inuitat. 1. ad theſ 4

Cap. CXLVI.

¶ Quod deus ex deo ſecũdũ naturã filius eſt / et imago genitoris exquiſitiſſima. propterea equaliter patri honorificať & glorificať.

NOn poſſum ego a meipſo facere quicq̄:ſed ſicut audio iudico/ac
iudiciũ meum iuſtũ eſt: quia non quero uoluntatẽ meã/ ſed uo
luntatem eius qui miſit me. ¶ Attende rurſus diligẽter:ut uer=
borum poteſtatem inſpicias. Nam cum profundum incarnationis my=
ſterium Iudei penitus ignorarent/et in tẽplo de uirgine aſſumpto uer=
bum dei habitare neſcirent:temerario et non ſecundũ cognitionẽ zelo
Ad ro. (ut Paulus ait)ita mouebãtur/ut lapidibus obruere ipſum meditaren=
10 tur/quia deum ſe faciebat/et quia patrem eſſe ſuum deũ affirmabat/
Ioannes. equalem ſe faciens deo. Sic igitur perperam et ſentientibus et predican
10 tibus de ipſo:magna diſpenſatione ſaluator utitur.cũ nec conuenientẽ
deo ſermonem omnino pretermittat:nec penitus a conuenientibus hu
mane nature uerbis recedat.ſed digna deo de ſe locutus:ilico iram au=
ditorum mitigans/humanum quicq̄ adiicit. Et rurſus ad ea que huma=
no more dicta ſunt:nonnihil afferre ſolet quo ſe natura deũ eſſe oſten=
Ioannes. dit.hunc dicendi modum etiam hic ſeruat. Dictum enim iam eſt.quia ſi
5 cut pater mortuos ſuſcitat et uiuificat:ſic et filius quos uult uiuificat.et
qđ omnes qui in monumentis ſunt:audient uocem eius.et ſubituri iudi
cium:retributionem operationum accipient. Que utraq;:poteſtate ſo
lummodo dei que immenſa eſt/effici poſſunt. Turbabãtur ergo qui ho
minem nudum eſſe credebant:preſertim cũ non ignorarẽt/in ſacris lit
Pſalmus teris enutriti/deo ſolummodo iudicium orbis attribui. Canebatur enĩ
81 apud eos illud pſalmiſte.exurge deus iudica terram.et rurſus.quia de=
Pſalmus us iudex eſt. Moleſte igitur ferentes:ab ira reuocat/humiliora de ſe di=
74 cẽs. Non enĩ poſſũ inqt a meipſo facere.ſicut audio:iudico. Quãtũ igit̃
ad primã uerborũ faciem: Iudeorum tarditatem irridere uidetur.qua
ſi enĩ ironice: imbecillitatem hac ſibi ratione attribuit.Sed nõ ita ſe res
habet. Cũ enĩ equalis patri filius ſit:eãdẽ operationẽ ac poteſtatẽ natu=
ralit̃ habet. Dicit aũt nihil ſe poſſe a ſeipſo facere/iudiciũq; nõ aliter q̄
audit exercere:alio quodã modo idẽ uelle et idẽ ſe poſſe qđ et deus pa=
ter/oſtẽdẽs. Nã nec pater abſq; filio (q uirtus eiu ſe)aliqđ unq̄ opabit̃.
Ioannes. oĩa enĩ p ipſũ facta ſunt:et ſine ipſo factũ eſt nihil.nec filius abſq; patre
1 quicq̄ effecit. propterea nihil a ſeipſo facere ſe dicit: ſed pater ait qui in
Ioannes. me manet/ipſe facit opera. Nec adeo hebetes aut fatui erimus:ut uires
14 q̄ſdã a patre donari filio putemus. Non enĩ eſſet natura deus:ſi deitatis
pulchritudo atq; poteſtas foriſecus ſibi accederet. ſed ipſe quidẽ pater
pfectiones deitatis poſſideret: cũ p characterẽ nature ſue ut p uirtutẽ
propriam cũcta operet̃. Nam qui ita credit:aliũ quẽdã ei querere neceſ
ſe eſt/qui tã imagini q̄ primitiuo iſta largiatur.et ſic in infinitũ oĩo pro=
diẽs:in profũdũ ipietatis pelagus ſubmerget̃. uerũ qm̃ ex patris ſubſtã
tia filius eſt/ac oẽs genitoris pfectiones naturaliter poſſidẽs/ una cũ ip=
ſo idẽtitate nature cõtinetur:propterea ipſe in patre eſt/ & habet in ſe
patrẽ.ac ideo ſuorũ operũ uirtutẽ irreprehẽſibiliter atq; uere patri at=
tribuit.nõ quia ipſe minus poſſit hoc faciens:ſed quia uni deitatis actio
ni/uniuerſa ſunt accommodãda.idcirco una deitatis in patre et filio et

ſancto ſpiritu eſt:nec uirtute/aut operatione/ aut alia quadam re/ patre minor filius eſt/ſed in omnibus equaliter omnipotens. ut latius tūc demonſtrauimus:quādo illud exponebamus/non poteſt quicq̄ filius a ſeipſo facere/niſi uideat patrem faciētem. Queců q; enim ille facit: hec et filius ſimiliter facit. Verū quoniā nulla ſegnities/ne dogmata eccleſie iterum atq; iterum confirmētus/impedimēto nobis eſſe debet:age rurſus diligenter eadem ruminemus. Non igitur naturam ſuam filius imbecillem oſtendit:cum dicat nihil a ſeipſo facere poſſe. ſed Iudeorū ſuperbiam arguit:Moſaicā ab eis contemni legem oſtendens. Nam cū nō poſſum ego quicq̄ a meipſo facere dixerit:ſicut audio iudico/ſtatim intulit. quo aperte oſtendit non imbecillitate ſe non poſſe:ſed quia nō aliter agere uult/q̄ pater uelit. Nam ſi propter imbecillitatem non poſſet: non ſubiunxiſſet/ſicut audio iudico/ſed uires agendi a patre ſe accipere affirmaſſet. Nunc autem nō poſſe quicq̄ ſe facere a ſeipſo ideo dicit: quia ſicut audit iudicat. Quare manifeſtū eſt:non propter imbecillitatem ita dictum eſſe/ ſed quia nō eſt poſſibile / ut aliud pater aliud ipſe uelit. unius eni deitatis: una/eademq; uoluntas eſt. nec diſſentire unq̄ filium a patre pius quiſq; crediderit:ſed uoluntatem patris/ filii quoq; atq; ſpiritus uoluntatem eſſe predicabit. Neceſſario igitur filius ad conſentientem (ut ita dixerim) patrem omnia referens: nihil ſe poſſe ait/ quod preter uolūtatem patris ſit. Id enim ſignificatur:cum a ſeipſo/ dicitur. Et quemadmodū nemo imbecillitatis crimine ipſum accuſaret/ ſi non poſſe peccare affirmaret/ſed miraretur magis tantā deitatis pſectionem (per hoc enim ſignificatur:immutabilem ipſum eſſe) ſic quādo nihil a ſeipſo poſſe facere fatetur/mirari magis debemus:nature imutabilem fructum uidentes/q̄ imbecillitatis ullam excogitare rationē. hec ſuperioribus ſimiliter dicta ſufficiant. Nunc alio quoq; modo exponere non grauabimur:ſi parum humiliore de unigenito utentes ratione/ et hunc ſenſum ad diſpenſationem incarnationis transferentes/coniūcta cognataq; ſuperioribus hec oſtendamus. Q̄m ergo oēs qui ſunt in monumētis uocem ſuam audituros/ac ad ſubeūdū iudiciū proceſſuros dixit:facta ſemel iudicii mentione/non in illo ſe tēpore ſolum in quo mortui reſurgent/uerum etiam in hac uita recte iudicare oſtendit. Que autē iudicatio erat/& de quibus fiebat:audi modo atq; attende. Natus eſt propter nos ex muliere. non enim āgelos apprehē[illegible]it ut Paulus ait: ſed ſemen Abraā. unde in oībus debebat fratribus ſimilis fieri. factūs autē homo/et in forma ſerui cognitus:etiā ſub lege/legū et cōditor & deus et dominus factus eſt. Quare nōnūq̄ ut ille loquiť qui ſub lege eſt:nōnūq̄ ut ille qui ſuper omnē legem eſt/poteſtq; utrūq; ſine aliqua reprehenſione facere. Nunc autē ut homo legē cuſtodiēs: ut ille qui mādata patris trāſgredi neq̄at/ut ille qui nihil a uoluntate ſua faciat qđ legi diuine nō cōgruat/ad Iudeos loquiť. idcirco ait:nō poſſū ego facere a me quicq̄/ſicut audio iudico. Nihil facere ſe poſſe oſtēdēs qđ lex prohibeat:ſed id iudiciū ſequi/quod legi uideatur. ita frenum legis excuſſiſſe

Ioannes. 5

Ad heb. 2

ipſos occultius denotat:cum dicat ſe nõ poſſe quicq̃ facere a ſeipſo. uos enim inquit data uobis mandata tranſgredimini.uos a uobis ipſis om= nia facere audetis.uos ita de rebus omnibus iudicatis:ut iudiciis ueſtris diuina legis mãdata negligere ſtudeatis.uos doctrinam et precepta ho minum ſequimini:et legem ex uoluntate ueſtra feciſtis.ita iuſte ſeipſũ iudicare:illos autem iniuſte affirmat.Et quomodo / iterũ dicamus.cura uit hominem in ſabbato / miſertus eſt eius qui longis uexabatur tempo= ribus:recte de ipſo iudicãs.non enim debebat propter ſabbatum miſe= ricordiam ſuã retinere.Nã et pater etiã in ſabbato creaturas omnes gu bernat:nec per aliũ id facit q̃ per ipſum filiũ.Quare ipſe quoq; filius ho
Marcus. minẽ curauit in ſabbato.Nõ enĩ ignorabat dñm eſſe filiũ hominis / etiã
2 ſabbati.& non propter ſabbatũ homines:ſed ſabbatũ propter homines eſſe factũ.Quare ſaluatoris iudiciũ rectũ fuit.fons enĩ bonitatis:natu= ra deitatis eſt.nec minus in ſabbato q̃ in aliis diebus bona inde perma= nãt. Iudeorum autem iudicium qui commoti hac re temere in cedẽ rue
Exodus. bant:diuine legi aduerſabatur. Scribitur enim.innocentem et iuſtũ nõ
23 occides.Ex crudelitate igitur ſua:non ex uolũtate legis mouebat᷑. Acri ter igitur ad uituperantes ſuũ iudiciũ / ad homines qui quod ſibi uideba tur id legẽ faciebãt:reſpondet dicens. non poſſum ego quicq̃ a meipſo facere / id eſt legem Moſis non aſpernor:ſed ſequor / & ſicut audio iudi co.Quid enim lex uult? Non accipies perſonam in iudiciũ:quoniã iudi=
Deutero cium dei eſt.Cur ergo inquit mihi ſic iraſcimini / quia hominem in ſab=
1 bato curaui: cũ Moſem non reprehẽdatis / qui circuncidi pueros in ſab
Ioannes. bato iuſſit? Nolite iudicare ſecũdũ faciẽ:ſed iuſtũ iudiciũ iudicate.Cur
7 enim ſi circũciditur homo in ſabbato ne lex Moſeos cõtẽnatur:totũ ho= minẽ in ſabbato curari pati nõ uultis? Quare ipſe quidẽ iuſte iudicaui. Nihil enim poſſum a meipſo facere:ſed ſicut audio iudico / et iudicium meũ iuſtũ eſt.non enim uoluntatẽ meã ut uos / facio: ſed uoluntatẽ pa= tris qui miſit me.uos autem a uobis ipſis omnia facitis:ac ideo inique iu dicatis.Quõ aũt miſſio in diuinis intelligit᷑:in ſuperioribus dictũ eſt.il lud ſummopere obſeruandũ iudico:quod uolũtatem dei patris / legem appellauit.

Cap.CXLVII

» ſI ego perhibeo teſtimoniũ de meipſo: teſtimoniũ meum nõ eſt
» uerũ.alius eſt qui teſtimoniũ perhibet de me:et ſcio quia uerum
» eſt teſtimoniũ eius / qđ p̄hibet de me. ¶ Cũ omnia ſapiẽtiſſimus ille Solomõ colligeret / quibus meliores quiſq; ſuos mores facere poſſet /
Prouer. atq; oĩbus ea proponeret:inter alia / iuſtus inquit ſui ipſius in ſermone
18 accuſator eſt.Et rurſus . laudet te proximus tuus / & nõ os tuũ: alienus /
Prouer. et non labia tua. Moleſtum enim certe auditoribus eſt:propria non alie
27 na uoce / ſuarum rerum maximarum uelle teſtimonium perhibere.Na ti enim ita natura ſumus:ut minus eis credamus / qui precipuũ ſibi de= cus attribuunt.Quoniã igit᷑ dñs noſter Iheſus Chriſtus nihil poſſe a ſe facere / ac iuſtum ſe iudicẽ eſſe affirmabat / uoluntatẽ dei quaſi regulã in omnibus ſequens:q̃uis hoc ueriſſime diceret / tamen quod ignorãtes

phariſei natura deum eſſe/poterant dicere/idipſum anteuertit.Scio in
quit dicturos uos: tu de teipſo teſtimoniũ perhibes/ac ideo teſtimoniũ Ioannes.
tuum uerum non eſt.nec moleſte fero hec uerba:que per ignorantiam 8
funditis/neq; uolo propter teſtimoniũ meũ uos mihi credere. alius eſt
qui de me teſtimoniũ perhibet.Significat autē deũ patrē: qui iam mul=
tis modis ſubſtantie identitatem unigenito ſuo filio teſtificatus eſt.Cu=
ius teſtimoniũ ſcire dicit uerum eſſe atq; integrum/ ita rurſus teſtimo=
nium ſuũ addidit:ne quis ex impietate/falſo quicq̃ ipſum de ſeipſo di=
xiſſe arbitretur/et ſic multarum hereſum prauis hominibus anſa pre=
beatur.Sicut igitur aliquid conſuetudini hominum cõceſſit/qua minus
ea probantur que de ſeipſo a quopiam dicũtur:ſic ut deus ad conueniē
tem ei dignitatem recurrit/et patris teſtimonium ſcire ipſe teſtat̃ ue=
riſſimũ eſſe.Scio igitur inquit meipſum.ſcio quia nihil falſi pater de me
dicit.ea eſt natura mea:ut mentiri non poſſim.Primũ igitur conſuetu=
dini aliquid dedit:deīde magna cum dignitate ſcientiam ſibi attribuit.
hinc etiam illud diſcimus:alium eſſe perſonaliter patrem/alium filium.
Alius enim inquit eſt qui de me teſtimonium perhibet.Cap.CXLVIII

» Os miſiſtis ad Ioannem:et teſtimoniũ perhibuit ueritati. ¶Vt
u turpe eſt ſuas aliquem uirtutes laudibus efferre/etiam ſi uera
de ſeipſo predicet:ſic ultro ac non uocatum ad teſtificãdum ac=
cedere/improbari ſolet.Qui enim ſponte ad perhibendum teſtimoni=
um ruunt:uideri plerumq; ſolent non ueritatem rerum/ ſed uolunta=
tem animi ſui perſequi.Recte igitur ſaluator noſter:ne id phariſei obii
cerent preuenit.uos miſiſtis inquit ad Ioãnem/non ultro ille ad uos ac=
ceſſit:interrogatum miſiſtis/et ille libere atq; integre teſtimonium ue=
ritati perhibuit. ĩterrogatus enim a nũciis ueſtris ſi ipſe eſſet Chriſtus:
cõfeſſus eſt quia ipſe Chriſtus non eſſet/ſed miſſus ante Chriſtũ.teſti
ficatus eſt igitur ueritati.ueritas autem ipſe Chriſtus eſt. Cap.CXLIX

» Go autem nõ ab homine teſtimoniũ accipio:ſed hoc dico ut ſal=
» e ui ſitis. ¶Non quaſi deiectã Ioãnis uocē negligit/nec teſtimo=
nium illius tanq̃ inutile repellit(turpe enim eſſet ſi eum ipſe re=
pelleret:quem ad clamandum miſit/preparate uiã dñi)ſed quia Iudeo=
rum inobedientie ſe opponit/ad maiora neceſſario dignioraq; ſcãdit.
ita oſtēdit nullius hominis teſtimonio ſibi opus neceſſario eſſe:cũ a ſplē
dore ſignoꝝ ac gloria/natura deus demõſtret̃. Teſtimoniũ nãq; homi Eſaias.
nis etiam ſancti reprehēdere quiſpiã aliquo modo poſſet. Quod multi 30
aduerſus prophetas fecerũt/dicentes:aliena nobis loquimini/et errorē
nobis alium nũciatis. Azariam quoq; Oſee filiũ/et Ionam Charie legi= Hieremi
mus in Egyptũ fugiſſe:aduerſus Hieremiã multa tractantes atq; dicen
tes/mentiris non miſit te dominus ut diceres/ nolite Egyptum igredi. 43
demonſtratio autem que per miracula fit/cum dei patris teſtimonio ro
boretur:quomodo refutari/aut quid aduerſus eã cogitari poterit? Nã
etiã Nicodemus qui et magiſter & priceps apud eos erat: miraculorum
teſtimonium firmiſſimum putauit dicens.Rabi ſcimus quia magiſter a

Ioannes. deo ueniſti.Nemo enim poteſt hec ſigna facere que tu facis:niſi ex deo
3 ſit.Teſtimonium igitur inquit interrogatus Ioannes/de me perhibuit.
uerũ quia de omnibus uos ſuſpicari ſoletis:gratia ueſtri/ Ioãnis quoq;
teſtimonium tranſeo.habeo teſtimonium patris deſuper.hec autem di
co inquit/et undiq; ueritatem affirmo:ut ſaluari uos poſſitis.

¶Secundi libri commentariorum Cyrilli ſuper Ioannem/finis.

¶Commentariorum Cyrilli in Ioannem:liber tertius.

¶Prologus.

Vix nuper in ſecũdi uoluminis abſolutione in portũ delati:
aliud non minus nauigãdum nobis pelagus conſpicimus.
Sapiẽtia. Verũ qm̃ et res ipſa digna eſt/ et probi laboris (ut dicitur)
3 glorioſa ſunt premia:libẽter uela uentis cõmittemus/ mi
ſericordie dei rem totam tribuentes.Mentis ergo noſtre
latitudinem ut uelorum ſinus explicãtes: gratie ſpiritus
aura precibus ſuſcepta/ profũditatem queſtionum non horreſcamus.
Pſalmus Chriſtus enim eſt:qui uiam in mari oſtendit/et rectas ſemitas preparat
76 in aquis. Cap.I.

¶Quare non modo lucerna:ſed etiam ardẽs/baptiſta dicitur.

» Ille erat lucerna ardens et lucẽs : uos aũt uoluiſtis exultare ad
» horam in luce eius.¶Lucerna beatiſſimus appellatur baptiſta:
qm̃ prout mẽſura hominis capax eſt/ãte manifeſtationẽ Chriſti
nõ ſuo lumĩe ſed alieno preſulſit.Non enĩ propriã/ neq; rationalẽ lucer
na lucem:ſed adiectã atq; forinſecus aduenientẽ poſſidet/queadmodũ
in omnibus ſanctis a Chriſto in ſpiritu ſãcto illuminatio procedit.quod
Ioannes. (ut gratiſſimi)homines predicant/ dicentes: ex plenitudine ipſius/om
1 nes nos accepimus.lux enim naturaliter unigenitus eſt: qui ex luce/id
eſt ex ſubſtãtia patris effulſit. Creatura uero rationalis quidquid ſape=
re atq; intelligere uidetur:luce uera participans ſapit atq; intelligit/ in
de tota intelligendi ui deriuata.Hoc igitur modo lucerna fuit baptiſta.
Pſalmus et his uerbis:ad ſcripture memoriã/tarditatẽ phariſeorũ reducit.Dicit
131 enim pater de baptiſta:paraui lucernã Chriſto meo.hec autẽ neceſſa=
rio adiecta ſunt ad ſuperiora.Nã qm̃ ut omnẽ icredulitatis cauſã excu=
teret/& undiq; ad fidẽ impelleret:hominis ſe teſtimoniũ nõ accipere di
xit.ne parui a ſe fieri baptiſta putaretur/nihil modo ipſe de illo dicere ui
detur:ſed uoce patris lucernã appellari monet.Sic enim cõtradicẽtes:aut
formidine dei patris placari/aut impudẽtius illũ quoq; cõtẽnere uideri
poterãt.Ille inquit erat lucerna:uos autẽ uoluiſtis exultare ad horã in
luce eius.ita nõ ſolũ a pietate ac fide alienos:uerũ etiã ſi quid boni ſaltẽ
uerbis guſtauerit/cito propter incõſtãtiã faſtidio affici ſolere phariſeos
oſtẽdit.hoc enĩ ſignificat ut arbitror:qđ ad horã in luce Ioannis exulta
re uoluerint.Mirati nãq; ab initio illũ ut uirtutis et pietatis exẽplũ/ cũ
audiſſent dicentem:parate uiã domini/rectas facite ſemitas dei noſtri/
Eſaias. repẽte faſtidierũt.Sed trita huius textus expoſitio hec eſt.Verum quo=
40 niã ad altiora nos erigit ſaluator:non lucernã ſimpliciter/ſed ardẽtẽ et

lucētē baptiſtam appellans/ad ſublimiora nobis acies mētis acuēda eſt. Ille inquit erat lucerna:ſufficiebat hoc ſi prophetie ſolummodo de baptiſta admonere uoluiſſet. Canebat enim pſalmiſta de illo dicens. para ui lucernam Chriſto meo. Verum quoniam adiecit ardens ac lucens:nō in prophetiam ſolum auditores remiſit/ſed etiam in legalem quādā figuram que Ioannis lucē in umbra denotauit. ita in Moſaica illos lege nutritos:uideri magis ſcripture peritos q̄ eſſe oſtendit. Et hic quidē huius orationis ſenſus eſt. Sed oportet loco ſcripture qui ad rem pertinet huc tranſlato:ardentem atq; lucentem lucernam baptiſtā fuiſſe latius oſtēdere. ſacro igitur diuinitus tabernaculo cōſtituto/ac dn̄i feriis ſtatutis: dixit ad Moſem. precipe filiis Iſrael:ut afferant tibi oleum puriſſimum ac lucidum ad concinandam lucernam iugiter extra uelum teſtimonii in tabernaculo federis. ponetq; eā Aaron et filii eius a ueſpere uſq; ad mane coram domino/cultu rituq; perpetuo in generationibus ueſtris. Oleum ab omni fece remotum atq; mundiſſimum:ſpiritus ſancti naturam ſignificare mihi uidetur. que ieffabiliter quaſi oleum in animas ingreſſa noſtras:nutrit/cōſeruat/auget (quaſi oleum in lucerna poſitū) illuminationem nobis conceſſam. Sic igitur beati quoq; baptiſte lucem exarſiſſe credimus. Non enim aliunde uim illuminādi habuit/q̄ ab intellectuali hoc oleo:quo diuine huius illuminationis ignis/in nobis accēditur. Quē alibi enigmatice ſaluator ſignificabat dicēs. ignē ueni mittere in terram: quid uolo ſi accenſus eſt? Lucerna igitur ardens ac lucens ſemp in tabernaculo teſtimonii:beatus baptiſta fuit. Quod enim in tabernaculo teſtimonii luceret:nō eiici ab eccleſia illūinationē eius/ſed ſuſcipi ac gratam eſſe ſignificat. quod uero extra uelū ardebat lucerna:non aliud denotabat ut puto q̄ ſimpliciorē atq; itroductoriā eius fore illuminationē/penitentiā agite dicentis/qm̄ celorꝝ regnū appropinquauit. nihil enim interius atq; occultum myſteriū ſaluatoris demōſtrauit. Non enim in participationē ſancti ſpiritus baptizauit:nec intra uelum/lumen illius/aliquem introduxit. Et ponet eam Aarō inquit et filii eius:a ueſpere uſq; ad mane coram domino. Aarō et filii eius:eccleſiarꝝ paſtores et doctores ſignificāt. qui lucernā intellectualē id eſt Ioannem ſemper ardentem conſeruare iubentur. hoc enim eſt:et ponet eam a ueſpere uſq; ad mane. Totū eni tēpus quo lucerne lumine indigemus/nocturna ſpacia ſunt:quibus ſeculum preſens ſignificatur. futurū nāq; ſeculum/lucem eſſe itelligimus. Seruatur igitur ardēs in hoc ſeculo lucerna:que gratam credentibus lucē prebeat. Predicatur enim a paſtoribus eccleſie:uerum de Chriſto teſtimonium perhibuiſſe. Qđ autem ſaluatoris precurſor per lucernam illam figurabatur/qđq; ſic intelligēda ſunt que diximus:inde maxime probatur/quod ſtatim ſacerdotum delectum ſubiecit. ſed rurſum totum huius loci ſublimiorē ſenſum ruminantes. ad conſcribentem (ut arbitror) ſpiritalem ſenſum perueniemus. In fine tabernaculi lucerne locatio ponitur/poſtq̄ ſacerdotum acceſſus et uſus deſcribitur: quoniam in fine legis & prophetarum/

Pſalmus 131

Leuiti. 24.

Lucas. 12

Matheus 3

Ad cōſcribentē ſcilicet legiſlatorē/q uelaminibus qbuſdā ſenſū ſpiritualem circūſcribit.

Ioannes. uox clamantis in tuba ſonuit in deſerto.parate uiam domini dicens:re=
1 ctas facite ſemitas dei noſtri.poſt quam apoſtolorum ordinatio et pre=
dicatio ſplenduit.Sed uerba ſaluatoris iterũ repetamus.Ille erat lucer=
na ardens et lucens:uos autẽ uoluiſtis exultare ad horã in luce eius.Per
tinaciam et imperitiam phariſeorum rurſus arguit: qui que ſcire pro=
fitebãtur minime intelligebant.ſed longe a uero ſenſu ſcripture aber=
rantes:inani ſe oſtentabant doctrina. Cum enim lucernã ardentẽ atq;
lucentem Ioannem appellauerit:nondum illos intellexiſſe oſtendit um
bras et enigmata legis.cum autẽ adiecerit:uos uero uoluiſtis exultare
ad horam in luce eius/uoluntatem ab eis diuinã negligi ſubaperit. Cũ
enim legis cõditor iuſſerit ſemper ardere lucereq; oportere lucernam:
uos inquit uoluiſtis ne ſemper ſed ad horam atq; breuiſſimum tẽporis
ſpacium luceret.Mirati enim Ioannem in principio:lucem eius hoc mo
do accendiſtis.Sed poſtea nec ipſi ab eo baptiſati/ et baptizari ceteros
prohibentes:ad hoc uſq; inſanie delapſi eſtis/ut dei nuncium increpa=
retis.Miſiſtis enim ad eum qui dicerent:quid igitur baptizas/id eſt cur
Ioannes. in penitentiam et cognitionem Chriſti lumine tuo populum ducis? Ita
1 ignorantie atq; iniquitatis crimine:breuiter a ſaluatore accuſari uiden
Lucas. tur.Quorum ignorantiam Lucas etiam oſtendit dicens:et totus popu
7 lus audiẽs uerba uidelicet ſaluatoris/iuſtificauerũt deum a Ioanne ba=
ptizati. Phariſei uero et legis doctores:dei uoluntatem in ſeipſis ſpre=
uerunt/ non baptizati ab eo. Cap.II.

» EGo autem habeo teſtimonium maius Ioanne.opera enĩ que de
» dit pater ut perficiam ea:ipſa opera que facio teſtimoniũ perhi
» bent de me/quia pater me miſit. ¶ Quanq̃ lucerna fuit bapti=
ſta/q̃q̃ figuris denotatus legis/q̃q̃ prophetarum uoce uenturus predi=
Eſaias. cabatur ad parãdam uiam domini et ſemitas dei noſtri: tamen quoniã
40 inquit non dignus fide uobis uidetur/nec tanti uiri propter arrogantiã
ueſtram teſtimonium a uobis ſuſcipitur/ maiorem coactus teſtẽ uobis
offero.cuius ſplendor mentis ueſtre oculos ita perſtringet:ut nihil om=
nino dicere poſſitis.Non enim uerbis/neq; authoritate hominum rem
meam approbo:ſed miraculorum ſplendore ac gloria/ ex deo me natũ
et natura deum oſtendo.nec cuiq̃ ullam iniuriã infero:ſi leges quas ip=
ſe tuli ſic moderor/ut a litterali ruditate/ que dicta ſũt enigmatice/ad
ſpiritualem intelligentiam tranſferam. Aperte igitur his uerbis docet:
nemini poſſe congruentem deo uirtutem atq; operationem ineſſe/niſi
natura deus ſit.Certum enim atq; neceſſarium teſtimoniũ:opera ſunt.
Si enim dei patris opera efficit/et que nullus preter deum facere poteſt
ea ſuo iuſſu peragit:quomodo non erit palam qđ eandem naturam cũ
deo patre poſſideat/et deitatis perfectionibus reſplendeat? Accepiſſe
autem a patre opera hec affirmat:aut humilius propter diſpenſationẽ
carnis de ſe loquens/aut cõſenſum patris in faciundis miraculis/datio=
nis nomine appellans.hoc enim modo etiam miſſus eſſe dicitur:quia hu
miliauit ſeipſũ propter nos.humiliaſſe uero ſeipſũ:non aliter q̃ propter

aſſumptionem hominis intelligitur.qua factum eſt ut plerumq; ut ho⸗ mo loquat̃.unde pſalmiſta quoq; humilius de ipſo ut de homine ſic ce⸗ cinit. ego autē conſtitutus ſum rex ab eo ſuper ſyon mōtem ſanctum eius/predicās preceptum eius.Nam qui cum deo patre ſemper regnat: regē ſe conſtitutū fatetur. homo enim factus/cui regnare naturaliter nō eſt:regnū accipere dicit̃ qđ naturaliter ut deus ſemp habet. Cap.III

Pſalmus 2

n Eq; uocē eius unq̄ audiſtis/neq; ſpeciem eius uidiſtis:& uerbū eius non habetis in uobis manens.quia quem ille miſit:huic uos non creditis.¶Hec uerba rurſus non ſimplicem continēt ſen⸗ ſum:ſed uarii ſublimeſq; intellectus in eis celantur. Obiiciet enim for⸗ taſſis quiſpiam:quamobrem cum patris ſe teſtimonium habere dixe⸗ rit/ad hec que nihil ad ſuperiora pertinere uidentur/ ilico delapſus eſt? Quid enim ad teſtimonium patris attinet:ſi dei patris uocem nūq̄ phariſei audierunt/nec unq̄ ſpeciem eius uiderunt? Hec iure quis obii cere poteſt.Nos autem gratia ſpiritus opitulante:dicemus conſuetudi⸗ nem fuiſſe Chriſto/maxime quando ad imperitos phariſeos loquebat̃/ corda illorum aſpicere/cogitationiſq; motus ut deus examinare. ac ad ea que illi mēte uerſabant:orationem nōnūq̄ accommodare.ac ideo nō ſerie a ſuperioribus quandoq; ſibi ſermo procedit:cum ad ea que illi ſe⸗ cum uerterēt acutiſſime oratio componatur. quare maxime natura ſe deum eſſe oſtendebat.nullus enim preter deum:cordium occulta ſcru tatur.hec res ab aliis euāgeliſtis aperte probatur.Scribitur enim(phari ſeis doctoribuſq; legis audientibus atq; uidentibus)egrotum membris omnibus diſſolutum:a duobus uiris portatum fuiſſe.Cūq; propter mul titudinem per oſtium intrare ad Iheſum non poſſent:a tecto(remotis tegulis)eum demiſiſſe.Iheſum autem ad illum dixiſſe:dimittuntur ti⸗ bi peccata tua.Et tunc phariſeos ac ſcribas turbatos: hec ſecū uertiſſe. Quis eſt iſte qui blaſphemat? Iheſum autem cogitationes eorum ſcien tem/reſpondiſſe:cur cogitatis mala in cordibus ueſtris? Quid eſt facili us dicere:dimittuntur tibi peccata tua/uel ſurge ac ambula? Vides quo modo non expectauit uerba eorum:ſed cogitationibus ut deus reſpon dit.Simile quid apud Lucam inuenies. Alio quodā inquit ſabbato in ſy nagoga docebat:et erat ibi homo cuius manus dextera erat arida.Ob⸗ ſeruabant igitur ipſum ſcribe atq; phariſei:ſi curabat in ſabbato/ut oc caſionem de ipſo inuenirent.ipſe uero cum ſciret cogitationes eorum: dixit homini qui manum aridam habebat. ſurge et ſta in medio.et ſur⸗ rexit et ſtetit.Et Iheſus tunc dixit ad illos:interrogabo uos ſi licet in ſab bato benefacere aut malefacere? Perſpicis rurſum aperte ad cogitatio nes eorum uerba Chriſti accōmodari.Tale quid in hoc loco factum fuiſ ſe intelligimus:quod facile uidebitur/ſi altius cuncta repetemus. Lon⸗ gior ad illos oratio Chriſti de homīe curato in ſabbato facta eſt:ac mul⸗ tis uariiſq; argumentis cōprobauit licere miſereri hominis in ſabbato/ omnibus quoq; benefacere licere.ſeq; miſſum a deo patre cōfirmabat/ teſtimoniumq; patris habere:unde conſenſu patris omnia fieri appro⸗

2.parali. 6

Marcus. 2

Lucas. 6

babat. Aduerſus hec phariſei doctoreſq; legis/ut et natura rei ueriſimile ſit/et ab his que ſequũtur probari poteſt:illud maxime ſecum uoluebant/ quis eſt hic ſermo? Quomodo autem conſentiet iſti deus pater/legẽ ſoluenti? Quãdo aũt teſtimoniũ perhibuit de ipſo: aut quãdo uocẽ eius de iſto audiuimus? Deum quidem deſcendiſſe in montem Synai:per Moſaicã ſcripturã cognouimus.& tunc ſpecies eius patribus noſtris uiſa fuit.uox eius audita.totiq; ſynagoge locutus: diem ſabbati colere iuſſit.Recordare dicẽs ſabbati:et ſanctifica diem illũ.ſex dies operaberis et facies opera tua:ſeptima uero dies ſabbati erit ſancta domino deo tuo.nullũ opus in ipſa facies.nec ab alio hec patres audierũt:ſed uocem ipſius dei perceperunt.preterea in nobis eſt uerbum dei.hic autem quis eſt? Talia cogitantes acerbius arguit dicẽs:nec uocem eius audiſtis/nec ipſum quidẽ uidiſtis.et uerbũ eius non habetis manens in uobis.quia quẽ ille miſit:huic uos non creditis.Que nãq; per id tẽporis figurate facta fuerunt/& quare in mõtem Synai deſcendiſſe deum ſcribitur ignorantes:non intellectualium rerum imagines priſca illa fuiſſe credebãt/ſed ipſam naturam dei corporalibus oculis perſpectam fuiſſe phariſei putabant/et uocem ipſius dei proprie auditam arbitrabãtur. Quod autem uerax ſaluator noſter eſt/nec uocem dei patris unq̃(ita ut putabant)audierunt/nec oculis ſpeciẽ eius uiderunt/nec uerbũ eius perceperunt:ut ad querenda ſpiritalia incitemur/ operepretium duco ab ipſa ſcriptura demonſtrare. Cumq; eduxiſſet eos Moſes in occurſum dei de loco caſtrorum:ſteterunt ad radices mõtis.totus autẽ mons Synai fumabat:eo q̃d deſcendiſſet deus ſuper eum in igne.et aſcendebat fumus ex eo quaſi de fornace.et territus fuit totus populus ualde.& ſonitus tube paulatim creſcebat in maius et prolixius tendebatur.Moſes loquebatur:et dominus reſpondebat ei uoce. Hec quidẽ uerba ſcripture ſunt.uerum quoniam etiam nũc hec ridiculoſa opinio Iudeos detinet/ ipſam dei ſpeciem oculis uiſam et ab ipſo deo prolatam uocẽ auribus auditam putantes: gratia ſaluatoris freti exponamus/ et legis rudes figuras/in ſpiritalem atq; ſublimẽ ſenſum traducamus.Sic enim uerum eſſe demõſtrabitur:nec uocem dei unq̃ audiſſe/nec ſpeciẽ eius hebreos uidiſſe.Educitur igitur per Moſem populus obuiã deo.aperteq; ſatis(ut in enigmate licet)ſignificatur hominem non poſſe abſq; cognitione & introductione(ut ita dicam)pedagogica/peruenire ad deum/ ſed lege ad cognitionem introductum:quod deſiderat conſequi. Moſes namq; pro lege accipi ſolet.habent inquit Moſem et prophetas.aſſiſtentia uero ſub monte populi/cũ iam deus deſcendiſſet et eſſet in eo: paratum mentis atq; animi uocatorum ſtudium ad ſeruiẽdum deo ſuo oſtendit.Difficiliora enim tolerare ſolent q̃ natura ferre poſſit: cũ deus adſit.Tales ſunt omnes ſaluatoris diſcipuli:atq; ideo magno animi robore clamant.quis poterit nos a charitate Chriſti ſeparare? tribulatio/ãguſtia/perſecutio/fames/ nuditas/ periculũ/gladius? Omnia enĩ fideles propter charitatẽ Chriſti perferunt:etiam ſi quaſi mõs tribula-

[Margin notes: Exodus. 20 (beside "lere iuſſit"); Exodus. 19 (beside "ſum dei de loco"); Lucas. 16 (beside "ſes namq;"); Ad rõ. 8 (beside "robore clamant")]

tio erigatur.nec unꝗ mouētur:nec a charitate dei deſiſtunt.Deſcendiſ
ſe autem non in ualles ſed in cacumina montis deus dicitur:ut tu intel-
ligas/ꝗuis ad imbecillitatem mētis noſtre deitatis natura condeſcen-
dat/et ſeipſam nobis intelligendā quodam modo prebeat/altiorem ta
men eſſe quam nos poſſumus intelligere. Sublimitas igitur dogmatū:
per montem ītelligitur/qui totus ater fumo efficiebatur. Acute namqꝫ
ſunt nimium rationes:que de deo a nobis habentur/& oculos mētis mo
re fumi perturbant.Propterea etiam Paulus in ſpeculo et enigmate ui 1. ad cori
dere nos ait.et tenebras in occultationem eius poſitas eſſe pſalmiſta ce 13
cinit:tenebrarum nomine incomprehenſibilitatem eius ſignificās/quā Pſalmus
per fumum hic intelligimus.In figura uero ignis per id tēporis congrue 17
nimium deus deſcēdit.Oportebat enim deum/qui per legem ad cogni-
tionem et ſeruitutem ſuā Iudaicū populum iuitabat: ut illuminatorem
uideri/ac punitorem.que ambo in igne ſunt. Tube autem ſonitus pau
latim creſcebat in maius: ut intelligas prolatam quidē legem diuinitus
eſſe/uoce ab initio ſubmiſſa/& propter hominū ībecillitatē tenui/ nec
totum tubicinis flatum capiente.ideo tardus lingua Moſes fuit.Progre Exodus.
dientibus autem ſeculis litterali umbra(in ſpiritualem cultum homini- 4
bus a Chriſto reductis)multo uehemētior diuine tube ſonitus effectus/
euangelicā predicationem per totum orbem expādit.Non enim ut lex
tenuitate uocis in Iudea ſolummodo exauditus eſt/nec tantummodo
a Dan uſqꝫ ad Berſabee: ſed in omnem terram exiuit ſonus eorum/ ut Pſalmus
ſcribitur.His additur quia Moſes loquebatur:et deus ei uoce reſponde 18
bat.Attende diligentius.uoce nāqꝫ(inquit) deus reſpondebat.ſed non
addidit propria:ſed ſimpliciter uoce dixit/que uerborum ſono huma-
no more miraculoſe in audientium auribus inſonabat.Quid enim effi
cere deus non poteſt? Sed hec quidem figure ſunt. modo ueritatē per-
ſpiciamus.Legimus igitur in ſacratiſſimis euāgeliis dixiſſe dominum:
pater clarifica filium tuum.et patrem reſpondiſſe: clarificaui/ et iterū Ioannes.
clarificabo. Non fuiſſe autem dei patris uere uocem ſaluator oſtendit/ 12
dicens ad eos qui aderāt:non propter me uox iſta facta eſt/ſed propter
uos.uides qđ factā eſſe uocem ait.Non eſt enim congruum:ut uoce hac
ſonora que ictu aeris fit/diuinam uti naturam putemus/etiam ſi ad uti
litatem noſtram et per diſpēſationem humano more locutus eſſe dica-
tur.Hec dicta nobis ſūt:ut uerborum ſaluatoris ueritas appareat. quia
nec uocem patris unꝗ audierunt: nec ſpeciem eius homines uiderunt.
nec uerbum eius manens in ipſis phariſei habebant. quia quem ille mi-
ſit:huic non credebāt.Qđ autē per arrogantiam diuinum habere uer-
bum predicabant/& propterea ſapientes ſe per imperitiam opinaban- Hiere.
tur:ipſe Chriſti ſpiritus per Hieremiam teſtatur dicens. quomodo dici 8
tis/ſapientes nos ſumus:et uerbum domini nobiſcum eſt? uere menda
cium operatus eſt ſtilus mēdax ſcribarum.confuſi ſunt ſapientes. per-
territi et capti ſunt.& ſapientia nulla eſt in eis.uerbū enim domini pro
iecerunt.Quomodo enim uiuum/ſubſiſtenſqꝫ dei uerbum reppuliſſe

non uidebuntur:qui credere in ipſum noluerunt? qui patris characte=
rē(quantū in eis ſitum erat) dedecore affecerūt:et ueriſſimā ſpeciē pa=
tris per poteſtatē et uirtutē deo ſoli conuenientem aſpicere noluerūt?
Non enim aliter q̄ per ea que operatur: ineffabilis natura deitatis com
Ad rō. prehendi a nobis poteſt. Quapropter a magnitudine ac pulchritudine
1 creaturarum:ad creatoris cognitionem/Paulus nos īducit. quod ſalua
Ioannes tor quoq; ipſe facit:cum dicat. Si patris mei opera non facio: nolite cre=
10 dere mihi. ſin uero facio:q̄uis mihi non credatis/operibus tamen credi=
te. Et Philippū reprehendiſſe uidetur:quia poſſe ſe ad cognitionem dei
patris aliter peruenire putauit/q̄ a poteſtate operū/ unde poterat eter
nam eius imaginem cognoſcere/que in ſeipſa genitorem oſtendit. pro=
Ioannes. pterea dicebat:tāto tempore uobiſcū ſum/et nō cognouiſtis me? Philip
14 pe qui uidet me:ille patrem etiam uidet. Cap. IIII

» Crutamini ſcripturas/ quia uos putatis in ipſis uitam eternam
» ſ habere:et ille ſunt que teſtimonium perhibent de me. et nō uul
» tis uenire ad me:ut uitam habeatis. ¶ Communis et trita huius
textus expoſitio:cum imperio quodam excitari a ſaluatore ad inueſti=
gādas ſcripturas phariſeos affirmat/ut teſtimonia ide poſſint de Chri=
ſto colligere. Verū quoniā illud copulauit: et non uultis uenire ad me/
et cauſam inueſtigationis adiecit:quia uos in ipſis putatis uitam eternā
habere/nullo pacto hec oratio cum imperio:ſed cum iudicio proferen=
da eſt. Nam ſi cum imperio legitur:cum ſimiliter propter copulā totus
ſermo ita proferendus eſſet/ſcrutamini dixiſſet et uenite ad me. Nūc
autem non ita:ſed non uultis inquit uenire ad me. huiuſmodi ergo ſen
ſus eſt. Nam quoniam uidebat a Moſi libris multa eos diligenter quidē
ſed imperite aduerſus eum colligere: idcirco inutilem eis oſtendit hāc
diligentiam eſſe. Que namq; inquit utilitas eſt:ſi ſcripturas quidē ſcru
tamini/putantes ad uitam eternam per ipſas peruenire? Cum autem
eas teſtimoniū mihi perhibentes inueniatis/in quibus ego uita ſum ap=
pellatus:non uultis ad me uenire ut uitā habeatis. Quare ſequitur/
inde maxima uos animarum ueſtrarum detrimenta colligere:unde ſa
lutem conſequi putatis. Ad contradicendum enim ſolum: ſcripturam
legitis. Que uero ad uitam eternam conducunt:ne in mentem quidē
ueniūt ueſtram. Qđ autem et in lege & in prophetis de unigenito quī
naturaliter uita eſt/ magna fit mentio: neminem qui ſacros libros at=
tente perlegerit/ignorare puto. Cap. V

» Laritatem ab hominibus non accipio:ſed cognoui uos/quia di=
» c lectionem dei non habetis in uobis. ¶ Sēſit immo uero uidit ut
deus/cōmotos uehementer phariſeos fuiſſe:nō quia non recte
illos ſcrutari ſcripturas dixit/ſed quia ſubiecit/nō uultis uenire ad me.
Qua enim egritudine animi laborabant:eadem ſaluatorem quoq; la=
borare credebant. Quoniam ergo non uultis uenire ad me dixit: ina=
nis cupiditate glorie commotum ad ſe uocare omnes/ex imperitia cre=
diderunt. Ita dirumpebantur/cum uiderent ab herede fructum uinee

repeti.ac ut in parabolis euāgelii dicitur:uenite ſecum dicebāt interſi= Matheus
ciamus ipſum/et poſſidebimus hereditatem ſuam.Has ſuſpitiones eo= 22
rum refutans/et inuidiam ac liuorem euertens:claritatem et gloriā ait
ab homine nō accipio.Non enim uoco uos ad me/ut a uobis uel ab aliis
gloriā acquiram/qui glorie a meipſo plenus ſum:ſed dixi nolle uos ad
me uenire/ut clare cognoſcatis dilectionem dei uos non habere. qua
priuati :quomodo poteritis ad unigenitum filium dei accedere?

Cap.VI.

» Ego ueni in nomine patris mei & non accepiſtis me:
» ſi alius uenerit in nomine ſuo/illum accipietis. ¶Ne phariſei pu
tarent iniuria ſibi a domino dictum eſſe/quod dilectionem dei
non haberent in ipſis:idcirco breuiter & uere hoc confirmatur.Ego enī
(ait)in nomine patris mei ueni(cuncta enim ad gloriā dei patris facere
uos hortor)uos autem me repellitis.accipietis autem(ſcio enim ut deus
futura)eum qui non deo patri gloriā referet:ſed ad ſe trāſferre conabi
tur/et nomini ſuo cuncta tribuet.Hinc arbitror beatum quoq; Paulū/
illud de Iudeis et de iniquitatis filio dixiſſe. Quoniam dilectionem ue= 2.ad theſ
ritatis ad ſalutem ſuam non receperunt:idcirco mittet eis deus opera= 2
tionem erroris / ut credant mendacio : ut iudicentur omnes qui non
crediderunt ueritati/ ſed cōſenſerunt iniquitati. hec ratio a ſaluatore
dicta prophetice:tempore ſuo reipſa ueritatem habebit.

Cap.VII.

» Quomodo poteſtis uos credere/qui gloriam abinuicem accipitis:
» et gloriam que a ſolo deo eſt non queritis? ¶Glorie hominum
ac principatus cupidos eſſe arguit:occultiuſq; monet improbe
illos facere/cū affectus et egritudines animi ſui/ei qui ſup omnia eſt at=
tribuāt.Et hac ianis glorie cupiditate: optime rei/ fidei uidelicet in eū
iacturam illos facere oſtendit.hoc et Paulus apertiſſime dicit.Si enī ho= Ad gala.
minibus placerem inquit:Chriſti ſeruus non eſſem. Quaſi enim natu= 1
ra/neceſſarioq; accidit omnibus qui gloriam hominum uenātur:ut glo
riam dei amittant/et a ſolo deo decidant.Solum autem deum dixit: nō
quia ſe aut ſpiritum ab huiuſcemodi ſolius dei honore ſeparet/ſed quia
dii gentium ad hoc non aſcendunt.Sancte nāq; cōſubſtantialiſq; trini=
tatis plenitudo:unam gloriam/ unam naturam (ut ſepius dictum eſt)
poſſidet.

Cap.VIII

» Nolite putare quia ego accuſaturus ſum uos apud patrē.eſt qui
» accuſat uos Moſes:in quo uos ſperatis. ¶Ad gloriam magis q̄
ad pietatem uiuere phariſeos dixit.propterea ne putarēt accu=
ſatorem ſe illorum futurū:eſt(ait)Moſes in quo uos iactatis.quippe qui
cum cecus dixiſſet:an et uos uultis diſcipuli eius fieri? magna uoce cla= Ioannes.
marūt.tu illius diſcipulus ſis:nos autē Moſis ſumus diſcipuli. Accuſabit 9
ergo ait uos Moſes etiam ille:in quo maxime ſperatis/contemptus ſpre
tuſq; a uobis propter arrogantiam ueſtram.Nec quia dixit:nolite puta
re qd̄ ego accuſabo uos ad patrem/nullam delationem Iudeorū nomi=
nis a Chriſto futuram arbitrari oportet. ipſum enim audimus dicentē: Matheus
quicūq; confitebitur me coram hominibus/confitebor et ego ipſum co 10

ram patre meo. Et quicũq; negabit me corã hominibus: negabo et ego eum coram patre meo. Patet igitur accuſatum iri omnes apud patrem per Chriſtum: qui eum non ſuſceperunt. Non erũt igitur Iudei qui pertinacia ſua Chriſtum negarunt aut negant: ab hac accuſatione liberi. ſed commodiſſime ad utilitatem eorum/ et acutiſſime oratio texitur. Nam quoniam doctrinam eius paruipendebãt et Moſeos ſe diſciplinã

Ioannes. 9 ſeruare cõtendebant clamãtes/ nos ſcimus quia Moſi locutus eſt deus/ hunc autem neſcimus unde eſt: neceſſario nunc Moſem quoq; ipſum in quo iactabãt/ ſperni ab eis affirmat. nec opus eſſe alio accuſatore: ſed etiam ceteris omnibus ſilentibus ſolã Moſis legẽ ad condemnationẽ nõ credentium in ſe Iudeorũ ſufficere aſſerit. Cap. IX

» I enim crederetis Moſi: crederetis utiq; mihi/ de me enĩ ille ſcri-
» ſ pſit. ℭ Apertiſſime ſuperioribus hec addidit. Si eni ait meis uerbis nõ creditis: feram et patiar/ hac iniuria a uobis affectus. Sed cur Moſem ueſtrum non ſuſcipitis? cur quem ſummopere admiramini ei non creditis? Date ueſtri animi aures illi: et cognoſcetis/ quẽ neſcientes uituperatis. Conſiderate figuras: que ueritatem parturiunt/ ego in libris eius obumbratus ſum. ſed ſi ſcriptis illius non creditis: ille quoq; uos merito accuſabit. Deberemus forſitan euãgelii ſenſum exponẽtes ad ulteriora progredi: aliis figurarum ſcripture interpretatione cõmẽdata. Pleni enim ſunt libri Moſaici figurarum huiuſmodi: que ita latent ut ſine magno labore ac ſtudio/ addam etiam gratia ſaluatoris/ interpretari recte non poſſint. Verum ne laborem fugere uideamur: unũ aliquid ad utilitatem legentium/ et ut ueritas illorum uerborũ appareat/ ſi crederetis Moſi: crederetis utiq; mihi/ de me enim ille ſcripſit: unum

Pſalmus 67 inq̃ aliquid exponamus/ domino freti/ qui dabit uerbũ euãgelizãtibus uirtute multa. Prophetã de gẽte tua/ de fratribus tuis: ſicut me ſuſcita-

Deutero 18 bit dominus deus tuus. Ipſum audies ut petiſti a domĩo deo tuo in Choreb: quando contio cõgregata eſt/ atq; dixiſti. non audiã ultra uocem

Exodus. 20 dei mei: et ignem hunc maximũ non uidebo ne moriar. Et ait mihi dñs: bene omnia ſunt locuti. prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuoꝝ ſimilem tui: et ponam uerba mea in ore eius/ loqueturq; ad eos omnia que precepero illi. Qui aũt uerba eius que loquetur in nomine meo nõ audiuerit: ego ultor exiſtam. Ecce rurſus abſq; magno uelamine: incarnationis myſterium ſcribitur/ a ſimilitudĩe Moſis ſubtiliſſime ac artificioſiſſime figuratum. Prophetam enĩ inquit ſuſcitabit tibi dominus deus tuus de fratribus tuis ſicut me. Quã rem latius exponens: ſtatim intulit/ ut petiiſti a domino deo tuo in monte Synai ac in die contionis/ dicens. non audiam ultra uocem domini dei mei: nec hunc ignẽ ui-

Deutero 18 debo ne moriar. Nam quoniam prudenter maiora illa uidere ac audire populus recuſabat/ que magnitudine uiſionis intolerabilia illi fuerũt: mediatio Moſeos/ cuius miniſterio diuina precepta populo deferebãtur/ tunc interceſſit. Que res figurabat mediatorem dei atq; hominũ Chriſtum qui natus ex muliere propter nos/ dei patris uoluntatem no-

Cap. V

tam ei ut filio et ut ſapientie dei / uoce humana ut uere homo nobis pa=
tefecit. Nam cum corporis oculis deitatis gloriam cernere nequeamus
(nemo enim uidebit faciē meam inquit et uiuet) neceſſario unigenitus Exodus. 33
dei filius imbecillitatem noſtram aſſumpſit / humana carne indutus: et
ſic uoluntatem patris nobis annunciauit. Omnia inquit que audiui a pa Ioannes. 15
tre: nūciaui uobis. Et rurſus. Ego a meipſo locutus non ſum: ſed qui mi=
ſit me pater / ipſe mihi mādatum dedit quid dicā et quid loquar. Media Ioannes. 12
tio igitur Moſis inter deum et Iudeorum populum: mediationis Chriſti
figura erat. ſed illa quidem miniſtri modo adhibita / ſeruilis fuit: libera
uero hec Chriſti & myſtica. Mediator enī hominum atq; dei factus: ue=
re utramq; naturam attingit. Nam qui deus natura eſt / ut unigenitus
dei filius non ſeparatus a ſubſtātia patris / ſed ex ipſa et in ipſa: is homo
etiam factus eſt. ut longe a deo ſeparata natura hominū: per ipſum deo
coniungatur. Quod igitur dicit Moſes / prophetam uobis ſuſcitabit do Deuterō. 18
minus ſicut me: non aliter q̄ ut diximus intelligēdum eſt. Sic enim etiā
ipſe deus affirmauit dicens: recte locuti ſunt. prophetam ſuſcitabo eis Actus. 3
ſimilem tui: et ponam uerba mea in ore eius / loqueturq; ad eos omnia
que precepero illi. Omnia enim fert uerbo uirtutis ſue filius: ut Paulus Ad heb. 1
ait. et patris uocem nobis intonat: ut ab ipſo mediator conſtitutus. ſicut
de perſona ipſius Chriſti pſalmiſta cecinit. ego autem conſtitutus ſum Pſalmus 2
rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius: predicās preceptum eius.
Poterit autem quiſpiam propter illud ſimilem tui / quoniam legis mini=
ſter Moſes fuit: illud in medium afferre. audiſtis quoniam dictū eſt ab Matheus 5
antiquis: non mechaberis / ego autem dico uobis / non cōcupiſces. pote
rit etiam ductorem Chriſtum itelligere: quo in celum et ad uitam eter=
nam aſcendimus: ut et Moſes priſcis ductor fuit ad promiſſionis terrā.
unde ſepius dicit. et introducet te dominus deus tuus in terram quā iu Deutero 18
rauit patribus tuis. et ſerua precepta hec: ut longo tēpore uiuas. Verū
quoniam ſcribitur: qui autem uerba eius audire noluerit / ego ultor exi
ſtam. audiant oro Iudei et intelligant: quomodo per imperitiā et arro=
gantiam ſuam: eternam in ſeipſos ultionem cōuocarunt. quomodo tor
quentur eternis ſuppliciis / omni ſpe bonorum priuati: quia non credi=
derūt Moſi. cui ſi crediddiſſent: et Chriſto certe / de quo ille ſcripſit / cre
didiſſent. Cap. X.

» S I autem illius litteris non creditis: quomodo uerbis meis crede=
» tis? ¶ Magnas hic ſermo tenebras effundere uidetur. Poterit
enim hinc certe quiſpiam eo falſitatis deuenire: ut ſcripta Mo=
ſis maioris q̄ ſaluatoris uerba putet dignitatis. habitus enim ipſe oratio
nis atq; figura: uerbis ſaluatoris multo digniora ſcripta Moſis / uidetur
oſtendere. ſed ipſa natura rerum: longe falſum ac omnis plenum inſa=
nie hunc ſenſum eſſe perſuadet. Quomodo enim maiora dignioraq; il
la erunt: que nihil aliud q̄ figure atq; umbre fuerunt? Quomō inq̄ ma=
iora erunt / q̄ ueritas: que ab illis figurabatur? Non erat difficile: pro=
pter copiam rerū / lōgam hac de re orationem cōſcribere. Verum quo=

niam ita patet ut a ſeipſa luceat:ſuperuacaneus eſſet labor. Quare iter noſtrum agamus. huiuſmodi ergo/huius loci ſenſus eſt. Si legem inquit Moſis ſcriptam tenentes ac quotidie ſtudioſe legētes/tamen parui facitis ac tranſgredimini/quaſi eorū obliti que quotidie legitis: quomō uerbis meis recte affecti eritis? aut quomodo uerbis meis credetis/ que uix ſemel et negligenter audiſtis:cum Moſi non credatis/ quē magiſtrum profeſſi quotidie legitis? Aut igitur hoc pacto intelligemus: aut (utilis enim eſt pia in his uarietas) Moſaicā dicemus ſcripturam figuris & umbris (ut pedagogus ſolet) ad Chriſti myſteria conducere/ & que ibi ſcribuntur:quaſi elementa eſſe quedā euangelice ſcripture aſſeremus. Diſcipline nāq; legalis Chriſtus eſt finis/ ut ſcribitur: impletio legis & prophetaꝝ Chriſtus. Qui ergo ait elemēta doctrine mee nō ſuſcipitis/et legē q̄ ad me ducit ſpnitis: quō altiora hec poteritis cognoſcere? aut quomodo maiora ferre ualetis:qui parua ferre indignum putatis? Cap. XI

Ad gala. 3

Ad ro. 10

Poſt hec abiit Iheſus trans mare Galilee qđ eſt Tyberiadis. ¶ Primū illud dictu perutile puto: qđ a Hieroſolymis nō abſq; cogēte cauſa/dominus ſemper abire uidetur. ubiq; autem tanq̄ in tabulis uaria nobis ſecundū rerum conditionem myſteria depingit. Sed quenam ſit huius receſſus cauſa/& quid inde ſignificatur: tempore ſuo dicemus. Nunc quod primum occurrit:primū quoq; declarandum eſt. Poſt hec inquit abiit Iheſus. Querēdum diligenter eſt: quenā iſta ſūt/ de quibus dixit/poſt hec. mirabilis igitur medicus dominus in Hieroſolymis uiſus eſt:qui triginta et octo ānorum egrotum/ nulla medicina/ nullo remedio/ſed ſolo uerbo ut deus/poteſtate/ nutu atq; iperio ſuo curauit. Surge namq; dixit et tolle lectulū tuum:et uade in domum tuam. uerū quoniam ſabbatū erat:moleſte tulerunt Iudei qui ruditati nimium litterali herebant/qui magis peccati q̄ egrotus ille morbi uiculis ſtringebātur/qui ſemꝑ ſabbatum id eſt bonorum priuationem habēt/ qui mentem et animū diſſoluti ſunt. ad quos recte dici poteſt/ confortate manus diſſolutas:genua debilia roborate. Moleſte autē ferūt:quoniam debitus honor ſabbato/etiam a legis conditore non redditur. Cōdemnant Chriſtum ut tranſgreſſorem/ ſcriptum illud contemnentes ipſius qui dicit regi:legē tranſgrederis. Ad hec multa dicta ſunt a ſaluatore/et ſermo longior habitus eſt: quo demonſtrabatur ſabbatiſmum ociūq; illius diei priſcis figurate per legem datum fuiſſe. et quod dominus eſt etiam ſabbati filius hominis. Sed qui nihil boni poterant intelligere/qui ad omne malum parati erant: inſurgebāt in doctorem. cedē eius meditabantur:qui ad ſapientiam eos reuocabat/mala ei pro bonis (ut ſcribitur) retribuentes. Poſt hec igitur omnia geſta ſimul ac dicta: neceſſario a Hieroſolymis abiit. Et quoniam feſtus dies Iudeorum prope erat ut paulo poſt legit̃/ī quo lex Moſaica omnes undiq; ut tabernaculorum ſolemnitatem peragerēt ad Hieroſolymā Iudeos proficiſci iubebat:feſtū diem dominus declinās/paludē Tyberiadis/mare propter magnitudinem a Iudeis uocatā nauigauit. Per hunc feſtū ſcenophegie

Ioannes. 5

Ad heb. 12

Matheus 12

Pſalmus 37

diem: ſanctorum ad Chriſtum congregationem ſpiritualiter intelligi-
mus. quando ab uniuerſo terrarum orbe / poſt reſurrectionem mortuo
rum ad celeſtem Hieruſalem uere ſcenophegie ſolemnitatem perpe-
tuo acturi congregabuntur: gratias agentes domino de reſurrectione
corporum ſuorum / et interitu mortis. Hiſtorice autem infinitam pe-
ne multitudinem ad diem illum feſtum ſolitos fuiſſe in Hieruſalem a-
ſcendere dicitur. Quoquidem in tempore: multum neceſſario phari-
ſei poterant. Nam cum propugnare legi uidebãtur: facile in tanta tãq̃
imperita multitudine aduerſus tranſgreſſores aut quos illi tranſgreſſo
res putabãt clamãtes / turbas incitabãt. que ſolẽt fluctus more / aut etiã
ignis ingentẽ materiã nacti: quaſi uentis principũ uerbis / huc atq̃ illuc
uehementius exagitari. Hec nõ ignorãs dñs: clã inde cũ diſcipulis abijt /
et ultra mare Tyberiadis cũ diſcipulis ſe traiecit. Quod autẽ cedẽ ſuã
cupientes Iudeos declinat: ipſe nobis euãgeliſta declarat dicẽs. poſt hec Ioannes. 7
ãbulabat Iheſus in Galilea. Nõ eni uolebat ãbulare in Iudea: quia Iudei
querebãt eũ interficere. Sed hec ita eſſe non inficior / diceret quiſpiã: qđ
autem diem feſtum etiam declinaret / id diſcere cupio. Eos igitur qui
fratres eius putabantur / audias: qui Chriſto in Galilea dicebant. aſcen
de hinc in Iudeam: ut diſcipuli tui uideant ſigna que facis. Ad quos do-
minus. aſcendite uos / ego non aſcendo in ſolemnitatem hanc: quoni- Ioannes. 7
am tempus meum nondum adeſt. Perſpicuum ergo eſt a Hieroſolymis
illum abiiſſe: ſcelere Iudeorum et perſequẽtium crudelitate coactum /
ac inuidie tela / artificioſe ſola ſui depellens abſentia. non quia pati ali-
quid poterat nolens: ſed ut exemplum nobis / non timiditatis ſed cha-
ritatis proximorum ſeipſum poneret. Hinc enim diſcimus: perſequen-
tes inimicos etiam ſi nihil officere poſſunt / declinandos tamen eſſe. ut
hoc modo ira et impetus eorum deferueſcat: et ſic multo magis illis q̃
nobis conferamus. Non enim noſtra tantum: uerum etiam aliorum
querere debemus. Opus quippe charitatis eſt: non inſurgere in maliuo
los / nec uiribus noſtris uti ne impotentia illorum redarguta: maiore cõ
citetur odio. Charitas enim (ut Paulus ait) non querit ea que ſua ſunt. 1. ad cori 13
Verum ſi iterum atq̃ iterum euangelica uerba conſideres: mirabilem
diſpenſationem in ſaluatoris ab Hieroſolymorum urbe receſſibus faci
le inuenies. Nam cum crudelitate Iudeorum ſepius ad alienigenas abie
rit / quoniam apud hos et tutari ſeipſum uidebatur et honorifice tracta
batur: gentium eccleſie iure datam palmam reipſa oſtendebat / & im-
pietatem Iudeorũ pietate alienigenarũ pre oculis ponebat / ac crudeli-
tatẽ illorum horum manſuetudine in medium trahebat. Ita undiq̃ me
rito a repromiſſione patrum expulſi ſunt. Propterea recedens ab Hie-
roſolymis: non ad finitima caſtella diuertit / ſed trãs mare Tyberiados
abiit. ut reipſa Iudeis intimaret tã longe ſe propter ĩpietatẽ eoꝝ ab eis
migratuꝝ: ut ĩacceſſibilis ad eũ uia futura ſit. Nõ eni eſt poſſibile pedi-
bus hoĩm maria trãſiri. Qđ et uerbis mĩatus eſt paulo poſt dicẽs. que- Ioannes. 8
retis me: et non inuenietis. et quo ego uado uos nõ poteſtis uẽire. Faci-

lis enim et plana uia iuſticie omnibus eſt/ qui per fidem ad eum profi=
ciſcuntur: aſpera uero atq; ardua imo autem omnino inacceſſibilis iis/
Oſee. qui ſua incredulitate dominum irritant/ iuxta propheticum illud. re=
14 cte ſunt uie domini: et iuſti ambulabunt in ipſis / impii uero infirma=
buntur in ipſis. Interiectum igitur maris ſpacium: difficilem imo uero
impoſſibilem Iudeis uiam/ propter crudelitatem eorum atq; impieta=
tem/ futuram ſignificat. Sic impie anime uiam uallo ac foſſa prohibitu
Oſee. rum ſe deus apud quendam prophetam minatur. ideo (inquit) ego ſe=
2 pio uiam eius uallo: et non inueniet ſemitam eius. Quod igitur ibi ual
lum facit/ idipſum hic mare peragit: ſanctum a ſceleratis diſſeparans.
Ita Hebreorum populus qui ab Egyptia ſeruitute liberatus/ repromiſ=
ſionis loca petebat/ quem Egyptiorum rex in ſeruitutem iterum reda=
turus perſequebatur/ qui per medium mare tutus trāſiuit/ et hoſtem
uidit eodem mari ſubmerſum: eum a quo ſaluatus fuit/ maria modo
tranſire coegit. Surgat igitur Moſes: atq; iſta non equo animo ferens/
Deutero repetat que predixit. generatio praua et adultera: hec domino retri=
32 buitis? non erubeſcitis trans maria illum pellere: qui per medios fluctus
a ſeruitute uos reduxit? Merito igitur ſubmergimini. qui enim perſe=
quuntur non qui fugiunt: iure illud patiuntur. propterea Dauid etiam
Pſalmus canebat dicens. non me demergat tempeſtas aque. Naufragium enim
68 hoc Iudeorum ſignificans/ deprecabatur: ne cum illis in profundo im=
pietatis ſubmergeretur. Sed Egyptii quidem corpore periclitati ſunt:
Iudei uero animarum iacturam fecerunt. Ita iure de utriſq; ultio facta
eſt. Tyberiada uero paludem: aut quia magna eſt / mare (ut diximus:
Geneſis. quod uulgo factitatum eſt) appellauit. aut ſcripturam ſecutus eſt/ apud
1 quam congregationes aquarum maria nuncupantur. Cap. XII

» Et ſequebatur eum multitudo magna: quia uidebant ſigna que
» ſuper iis qui infirmabantur faciebat. ſubiit ergo in montem
» Iheſus: et ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. ¶ Cum ab Hieroſoly=
Hiere. mis abierit dominus/ ut apud prophetas dictū eſt/ dereliqui heredita=
12 tem meam: cum ab infrenato Iudeorum populo ad alienigenas perue=
nit/ tunc magna ſequitur eum turba: ipſe uero in montem aſcendit/ ut
re oſtendat quod dixit. ſi exaltatus fuero: omnia ad me ipſum contra=
Ioannes. ham. Exaltatus enim fuit de terra: quando in crucem pro nobis aſcen=
12 dit. Exaltatus uero aliter eſt: cum in altum quaſi montem/ in honorem
et gloriam deitatis aſcēderit. Non enim ut hebraicus populus/ quaſi ho
minem nos nudum contemnimus: ſed ut deum et ſaluatorem et domi=
Ioannes. num adoramus. Illi enim quaſi abiectum quendam etiā Samaritanum
8 appellare non erubeſcebant: et qui modeſtius de ipſo loquebantur/ fa=
Matheus bri filium uocitabant. Apud fideles autem: ut uere deus (quod ſignis
13 apparuit) glorificatur. Audis etiam eos/ qui ſecuti fuiſſe modo ſcribun=
tur ſignis commotos/ que ſuper iis faciebat qui infirmabantur: magno
ſtudio id feciſſe/ a miraculis ad cognitionem eius progredientes/ et a
poteſtate qua ut deus utebatur/ diuinos ei honores conferendos eſſe

intelligẽtes.Hac certe uia:ſaluator ad uitam omnes inducit. Ipſa enim
opera inquit que facio:teſtimonium de me perhibent.Et rurſus. ſi non Ioannes.
facio patris mei opera:nolite mihi credere.ſin uero facio/ et ſi mihi non 10
creditis: operibus meis credite. Nam quemadmodum a magnitudi= Sapiẽtia.
ne/pulchritudineq; creaturarum / creator deus cognoſcitur : ſic a ſi= 13
gnis/deitatis poteſtas percipitur/et ſequentiũ fides iure laudatur.Ego
autem arbitror acutiorem etiam ſenſum in his uerbis latere.Non enim
propter ſigna ſimpliciter Chriſtum mirabantur: ſed additur propter ſi
gna que in infirmis egrotiſq; faciebat. Contrarius igitur animus iſtorũ:
Iudeorum(ut puto)animo demonſtratur.Illi propter curationem egro
ti/uehementius turbabantur:iſti non ſolum talia ſigna mirantur/ue=
rumetiam propter hec quaſi deum ſequuntur. Fugiamus igitur oro/
qui Chriſtum deum atq; dominum profitemur:turpem Iudeorum īpe=
ritiam.adhereamus Chriſto per patientiam.imitemur patientiſſimos il
los diſcipulos:qui nunq̃ ab illo recedebãt.qui reipſa quod poſtea Paulus
uerbis explicuit:conclamabant. quis nos a charitate Chriſti ſeparabit? Ad ro.
Sequamur etiam ipſum fugientẽ:ut et in mõtem aſcendamus/ & ibi cũ 8
eo ſedeamus/id eſt ad ſublimẽ gratiam ueniamus/et cum eo ſimul re=
gnemus.Ipſe enim iam nobis pollicitus eſt:qđ uos qui me ſecuti eſtis in Lucas.
tentationibus meis/ quando in regeneratione in ſede maieſtatis ſue fi= 22
lius hominis ſedebit:etiam uos in duodecim thronis ſedebitis/iudican=
tes duodecim tribus Iſrael.Hec enim puto hinc ſignificari:quod ad mõ
tem cum ſaluatore diſcipuli conſcenderent/ac ibi cum eo ſederent.

» c Vm ſubleuaſſet ergo Ihesus oculos/ & uidiſſet Cap.XIII.
» quia multitudo magna uenit ad eum:dicit ad Philippum.Vnde
» ememus panes ut manducent hi? hoc autem dicebat : tentans
» eum.ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. ¶Optimam diſciplinam et
ſacris conſentaneam uiris:ſuis modo diſcipulis Chriſtus propoſuit. Nã
etiam in montibus et deſerto paratos eſſe docuit oportere/ad hoſpita=
litatis uirtutem.Qua quidem re:quid homini/qui dei charitatem aſſe
qui uelit/maius excogitari poteſt? Cum enim quaſi aquarum fluenta
innumeri homines ad eum confluerent:ad ſuſtentandos illos cibo/ di=
ſcipulis iuſſit.Cuius rei cum propter multitudinem hominum/tum pro
pter locorum ſolitudinem magnitudine atq; difficultate:quis diues nõ
fuiſſet perterritus? ſed omnem huiuſcemodi formidinẽ ſpe gratie ſue
abiiciẽdam monet.Sed hiſtorice quidem facilis ſic uerborum eſt ſenſus.
Spiritualiter uero dicimus:quaſi ex alto monte preſciẽtie ſue adeo om=
nes qui feruenti fide illum exquirunt preuideri/ſicut apud Paulum di=
citur. quos preſciuit : hos et predeſtinauit cõformes imaginis filii eius/ Ad ro.
hos etiam uocauit.Subleuatis igitur oculis Chriſtus eos uidet/qui uiſi= 8
tari ab eo(quoniã ipſum querant ac diligant)digni ſunt.ueluti etiã be=
nedictionis modo ad Iſrael dictum eſt.Conuertat dñs faciẽ ſuam ad te: Eſaias.
et det tibi pacem.Verũ non in uiſitatiõe ſola/gratia terminatur: ſed ali 25
menta et dapes quoq; preparantur. ut uerum illud quod in parabo=

Prouer. lis dicitur eſſe cognoſcas. non occidet dominus fame animam iuſtam:
10 ſeipſũ enim ut panem de celo apponet:et fidelium animas nutriet/om=
Pſalmus nia uite neceſſaria ipſis preparans/ut in pſalmis dicitur. paraſti eſcã eo
64 rum:et quia ſic paratio tua. Et ipſe Chriſtus in euangelio ait.amen amẽ
Ioannes. dico uobis:qui ad me uenit nũq̃ fameſcet. Dabit enim(ut diximus)cele
6 ſtem eſcã:et uariam ſpiritus copioſamq; gratiam. preparabitq; anteq̃
Ad ro. quicq̃ ab eo petatur; neſcimus enim orare ac petere ut decet. Quare
8 ipſe nobis porrigit:que ad ſalutem eternam conducunt. Dixit enim ad
Philippũ:unde ememus panes? Nõ eſt alienũ cõſiderare:quare ad Phi=
lippum. Libẽter Philippus diſcebat/q̃rebatq; ſepius:ſed non erat adeo
acutus/ut altiora poſſet intelligere. Quod idẽ patet.quia magno tẽpo
re ſaluatorem ſecutus/& uaria deitatis eius ſigna indies aſpiciens/& tã
rebus q̃ uerbis ad cognitionẽ attractus: quaſi nihil adhuc didicerit/in
ultimo fere diſpenſationis tẽpore dicit ad Ihesum.domine oſtende no=
Ioannes. bis patrem:et ſufficit nobis. Et quoniam abſq; malicia ĩterrogabat: pro
14 be docebatur. Tanto enim tempore ait uobiſcũ ſum:et non cognouiſti
me Philippe? ut ergo rudiorẽ ad ſublimiora ingenio cõſequenda/& ad
fidem uocãs et roborans:rogat. hoc ſignificauit euãgeliſta:cũ tẽtatũ a
domino illum fuiſſe dixerit.ipſe enim(inquit)ſciebat:quid eſſet factu=
rus. Vnde autem ememus panes dixit:ut paupertatẽ diſcipulorũ oſten
deret.qui iã pridem colligendi eris abiecto ſtudio:unde emerent nõ ha
bebãt. Illud etiã artificioſiſſime facit. Vnde nãq; iſtud/nõ fruſtra dictũ
eſt:ſed quia omnem uiã colligende pecunie illis cõcluſit/ad illud erum=
pere interrogando cogit:ſi uoluerit multitudinẽ alere/cũ nihil eſſe di=
ſcipulis ſciat/oportebit ipſum ineffabili uirtute ac poteſtate ut dominũ
alimenta producere.hoc enim ſolum reliquum erat:et ad hoc illos pro=
uocabat.ut gentium poete dicũt:ferro ulceri opus eſt. Cap.XIIII.

» Vcentorũ denariorũ panes nõ ſufficiũt eis:ut unuſquiſq; modi=
» d cum accipiat. ❡Subiecte Philippus ualde atq; hũiliter reſpon=
det.Nam cũ unde illud audiuiſſet:nõ uirtutis omnipotentieq;
Chriſti ſibi uenit in mentẽ/ſed trepidus ad ſolã pecuniariã uiã refugit/
nullo alio modo hanc rem peragi poſſe exiſtimans/niſi cõmuni tritoq;
pecuniarũ medio. Quare quãtũ ad paupertatẽ diſcipulorũ attinebat/
quãtũ etiam ad Philippi ſententiam nõdũ perfecte de ſaluatore ſentiẽ=
tis:ad impoſſibile iam liberalitas nutriende multitudinis deducta erat.
Lucas. Sed quod impoſſibile eſt apud homines:poſſibile eſt apud deũ. et natu
18 re ipſius terminis:deitatis natura ſuperior eſt/omnia facile peragens
etiã que mẽtẽ noſtram excedunt. Cap.XV.

» Icit ei unus ex diſcipulis ſuis Andreas frater Simonis Petri:
» eſt puer hic qui habet quinq; panes ordeaceos/et duos piſces.
» d ſed hec:quid ſunt inter tantos? ❡Similiter Philippo imbe=
cillam de Chriſto fidem Andreas quoq; habere arguitur.
Non eni etiã ipſe ab aliis ſignis que uiderat:omnia Ihesum poſ
ſe/ĩtelligere potuit. propterea ſignificauit quidẽ nõnulla ĩueniri apud

quendam adoleſcentulum:ſed hec ait quid faciũt in tam multos? Opor
tuiſſet certe ſi firmior apud eos fides fuiſſet:non magnum ſibi uideri ci
baria tunc illi multitudini preparari poſſe ab eo/qui cũcta produxit ex
nihilo. Inerat tamen in uerbis eorum quedam utilitas. Nam cũ clare di-
xerint/alter quia ducẽtorum denariorũ panes eis non ſufficiunt/alter
ſed quid hec ſunt in tã multos:extollunt quodãmodo his uerbis miracu
lum/ac faciunt ut maiores Chriſti uires uideãtur. cuius uirtute mox tã-
ta multitudo ad ſaturitatem erat peruentura. ita incredulitatis illa uis
in certius cõuerſa teſtimonium fuit. nã qui ultro fatebantur grandem
ad ſuſcipiendos illos pecuniam non ſufficere: illi ipſi ineffabilem Chriſti
uirtutem hac ſua incredulitate eſſe demonſtrant. huiuſmodi fidẽ apud
Moſem quoq; fuiſſe in deſerto comperiemus. Flebant enim hebrei Egy Nũerus.
ptie memores copie:et diuinorum obliti bonorum/in Moſem ductorẽ 11
ſuum inſultabãt. Deus uero non ignorabat cupiditate carniũ illos exa-
gitari:et daturum ſe illis carnes ad ſaturitatem promiſit. Que res cum
impoſſibilis factu in deſerto uideretur:acceſſit clamãs Moſes. Sexcenta
milia hominum hic ſunt:et tu dixiſti/dabo eis mẽſe uno carnes ad ſatu
ritatem. Quid igitur ad hec deus? An ait manus domini non ſufficiet?
Quid enim nõ poterit deus? hec ad Philippũ atq; Andreã dicere poſſu
mus. Nonne manus dñi non ſufficiet? His nobis exemplis cõmoniti:ex-
tremũ omniũ malorũ incredulitatem putemus. Et cũ deus feciſſe aliq̃d
aut facturus eſſe dicitur: ſimplici fide/omni temeraria cura lõge remo-
ta/facile illud deo eſſe credamus/nec imbecillitate noſtra diuinas uires
metiamur. Modeſti enim prudentiſq; uiri eſt/credere queãdmodũ ocu
lis non tantum cernimus q̃tum uolumus/ſed q̃tum uidendi acies ferre
poteſt (nã que ualde remota ſunt:diſcernere non poſſumus) ſic et hũa-
nam mẽtem etiam ſi munda ſit ad certos uſq; terminos protẽdi. Nihil
enim ſupnaturaliũ cõprehẽdere certius poſſumus:ſed credimus/nulla
tenentes principia unde illa colligere queamus. Credẽdo igitur nõ que
rendo:iſta comprehenduntur. et ut laudatur qui credit:ita culpa nõ ca
ret qui dubitat. quod ſaluator ipſe teſtatur dicẽs. Qui credit in filium:
non iudicatur. qui autẽ nõ credit:iam iudicatus eſt. Quod ad utilitatẽ Ioannes.
legẽtiũ etiã ſacris litteris ita cõprobemus:ut uel in hac uita ſecutam ani 3
maduerſionẽ oſtẽdamus. Iubebatur olim magna populo ſiti laborante
Moſes:ut una cũ fratre Aaron/lapide uirga percuſſo fõtes aquarũ edu Nũerus.
ceret. Sed cũ nõ oĩno dicẽti deo crediſſet: fluctuãti animo ut homo/ 20
audite me inquit increduli/an ex hoc lapide aquã uobis educemus? et
percuſſo lapide effluxit aqua multa. et dixit dñs ad Moſem et Aaron:
qm̃ nõ crediſtis ſc̃tificare me corã filiis Iſrael/propterea nõ introduce
tis uos hãc ſynagogã in terrã quã dedi eis. Hinc uidere quiſq; facile po- Exodus.
teſt/peſſimos eſſe fructus incredulitatis. Nam ſi Moſi non parcitur/illi 33
de quo dictũ eſt/noui te preter omnes/& gratiam inueniſti apud me: Ad ro.
quis indignationem eius effugere poterit/qui perſonarum cõditiones 2
nullo ſuſcipit modo?

Cap.XVI.

» Acite homines diſcumbere.erat autem fenum multum in loco.
» f diſcubuerunt ergo uiri numero quaſi quinq; milia. ¶ Innata ſi
bi manſuetudine non increpat/nec ullo modo reprehendit di=
ſcipulos tanta puſillanimitate affectos:ſed rebus ipſis ad fidem īducit.
Quod enim dicit/facite homines diſcumbere:illud quaſi ſignificare ui
detur/o tardi ad intelligēdas uires meas et pcipiendum quis uobiſcum
loquitur/facite homines diſcūbere.ut uideatis quo illos miraculo ſatu=
rabo:quibus ducenti denarii non ſufficient. ut uideatis cuncta uiribus
3.regū. meis ex nihilo eſſe producta.Nonne poterit qui uidue uaſculum uacua
17 ri oleo non permiſit/et hydriam effecit non carere farina:hos etiā quin
q; panes multiplicare/aut ex nihilo quaſi a fonte magnam ciborum co=
piā producere? hec/aliaq; huiuſmodi ex illa ſignificatione uerborū ſic
emphatice dicta/facite homines diſcumbere:intelligere decet. Fenum
autem ea de cauſa dicitur fuiſſe:ut locus ad diſcūbendum aptus cogno
ſcatur.Animaduertendum autē diligenter:non mulieres neq; pueros
qui uiris permixti erant/enumeratos fuiſſe.ſecutus eſt(ut puto)euan=
Nūerus. geliſta ſcripture conſuetudinem:in qua cum a deo ad Moſen dictū ſit/
1 ut ſynagogam filiorum Iſrael ſecūdū cognationes ex nomine numera=
ret/ut unuſquiſq; ultra uigeſimū annū pcepta faceret/nec femina nec
puer aliquis numeraret.ita ueritas atq; cōſtātia que nullā habet pueri=
lem ac muliebrem in bonis leuitatem:in libro dei cōſcribitur.ita et ſcri=
pture conſuetudinem ſeruat:et ſpirituale quiddam nos docuit.Nonne
iure dicemus ad uniuerſam huius miraculi ſpiritalitatē reſpicientes: ar
rogātē cōtumeliatoreq; Iudeorū populum iure a Chriſto depelli? laute
Pſalmus autem recipi et celeſtibus alimētis nutriri/pane celeſti(qui cor hominis
103 cōfirmat)cōceſſo/oēs qui ad Chriſtū cōueniūt.Suſcipiūtur autē hilare/
et cū quadā uoluptate licenti.Id enī nobis fenū in quo diſcubuerūt oſtē
dit:ut merito qui tali gratia ſunt dignati/illud pſalmiſte dicere poſſit.
Pſalmus dominus regit me et nihil mihi deerit:in loco paſcue ibi me collocauit.
22 Magna certe uoluptate ac copia donorū ſpiritualium:ſanctorū mēs cō
Cantica. nutritur/ut in cāticis dicitur. comedite et bibite et iebriamini/ qui pro
5 pe eſtis. Mulieribus autē et pueris confuſe diſcūbentibus/de uiris ſolū
mētionem fecit:enigmatice monens/omnibus qui uiriliter probitatem
ac fidē amplectūtur/nō imbecillibus aut mollibus celeſtē a ſaluatore ci=
bū preberi.Nā qui muliebri animo aut puerili ſunt:nihil magni cogno=
ſcere poſſunt. Cap.XVII.
» Ccepit ergo Iheſus panes:& cū gratias egiſſet/ diſtribuit diſci=
» a pulis.diſcipuli autem diſcūbētibus/ſimiliter et ex piſcibus quā=
» tum uolebāt. ¶ Gratias agit:parti ut exēplo ſe nobis prebeat/
parti ut nature deitatis/uirtutē miraculi ſicut homo attribuat. Et fuit
iſte modus ſibi uſitatiſſimus:ratione diſpenſationis ante paſſionis tēpo
ra dignitatē ſue deitatis occultāti/& ſimul ſeculi huius principē oīa iſta
celāti.Quapropter etiā in aliis cū ut homo locutus ſit:celeriter ad cōfir
mādā mētē auditoꝝ aliqd remedii attulit.Grās iqt ago tibi pater:quoni

am audiſti me. Hoc ut homo locutus / quod ſimpliciores turbare poterat confeſtim illud ſubiecit: ego autem ſciebam / quia ſemper me audis. Cuius igitur rei gratia patris auxilium inuocare uidetur? propter circũfuſam inquit turbam / ut credat quia miſiſti me. Nonne igitur perſpicuũ eſt: quia multis modis ad utilitatem noſtram ſeipſum manifeſtans / humilius nõnũq̃ et ut uere homo loquitur? Non debemus autẽ ignorare: quia Matheus nõ egiſſe gratias Iheſũ / ſed benedixiſſe ſcripſit. Sed nulla propter uarietatem uerborum: rerum uarietas inuenitur. unum enĩ uerbis denotari utriſq; Paulus oſtendit / dicens bonum eſſe omnem cibum / et nihil reiiciẽdum / ſanctificatur enim uerbo et appellatione dei. Non autem ignoramus benedici omne quod ſanctificatur: ea oratione quã in menſa facere ſolemus. Verũ qm̃ nobis omnia conquirẽda ſunt q̃ conferunt: age de quinq; etiam panibus et duobus piſcibus qui apud adoleſcentem illum erant / aliquid dicamus. parturiunt enim myſticã hec quandã rationem. Cur enim ſtudioſus quiſpiã dicet: alius quidã numerus utriuſq; rei non fuit? Aut cur non ſimpliciter a pauciſſimis minimiſq; tantam fuiſſe ſaturatam multitudinẽ ſcripſit / ſed numerũ quoq; addidit? Quare diligẽs oĩm rerũ et ipſius numeri deſcriptio: aliqd parturire uidetur / quod querendum eſt. Quinq; nãq; panes fuiſſe ait / & illos ordeaceos: duos uero piſces / quibus diligentes ſe Chriſtus ſaturauit. Puto igitur ipſe (q̃uis meliora ſtudioſos querere hortor) quinq; Moſaicos libros: quinq; ordeaceis panibus ſignificari. Tota enim lex que in illis continetur: litteralem ac hiſtoricum cibum / atq; ideo duriorẽ & quaſi ordeaceũ affert. Duobus autẽ piſcibus: piſcatorũ libros / quibus delicatiora hominibus alimenta deferuntur ſignificari arbitror. Duo autẽ piſces ſunt: quia et predicatio Chriſti que per apoſtolos effulſit / euãgelica & apoſtolica ſcriptura reſplendet. Ita ſaluator et diſciplina legis ſpiritalis et noui teſtamenti: mirabili doctrina fidelium animas ad uitam alit eternã. Qđ autẽ diſcipuli domini piſcatores fuerunt: perſpicuum omnibus eſt. Si enim forſan non omnes huiuſmodi (ne cõtẽdamus) ſed quoniam principales eorum / piſcatores fuerunt: non erit aliena noſtra hec a ueritate oratio.

Ioannes. 11

Matheus 14

1. ad thi. 4

Matheus 4

Cap. XVIII.

» u T autem impleti ſunt: dixit diſcipulis ſuis. colligite que ſupera-
» uerunt fragmenta: ne pereant. collegerunt ergo et impleuerũt
» duodecim cophinos fragmentorum. ¶ Videbitur forſan alicui Chriſtus quadam parcimonia iuſſiſſe diſcipulis: ut fragmenta colligerent. ſed ad hoc opus puſillanimitatis / non dico Chriſtus / ſed nemo aliorum paulo liberior deſcendiſſet. Magna igitur factum eſt diſpenſatione: et miraculi nouitas maiorem auditoribus infert ſtuporem. Tãta enĩ poteſtas Chriſti ex hac re apparuit: ut ex quinq; ordeaceis panibus et duobus piſcibus / non ſolũ ingens multitudo ſaturata ſit / ſed etiam duodecim corbium fragmenta ſuperfuerint. quis ſuſpitionem quoq; illam / fragmentorum copia depulerit. non enĩ falſo neq; p phantaſmata quĩq; panibus ĩpleti ita multi uidenť; cũ tot ſupfuiſſe & qui comederũt

uidebant / et qui miniſtrabant colligẽdo et portando ſenſerũt. Sed ma=
ximũ atq; utiliſſimum illud eſt. Liberalitas enim nobis hoc miraculo cõ
mendatur: et quaſi magna uoce dicitur. quanto plura dabis liberaliter
atq; miſericorditer / tanto tibi plura largius confluent. fac igitur liben=
Eſaias. ter quod ſcribitur: frange eſurienti panem tuum. Nam et diſcipulos ui
58 demus tardiores in hac re a pricipio fuiſſe. quibus ſic affectis: copioſiſſi=
mam fragmentorum multitudinem ſaluator largitus eſt. Ita docemur:
propter minima que ad gloriam dei conſumimus / ditiſſimam nobis a
Chriſto gratiam eſſe preparatam. Non ſimus ergo tardi ad ſuſcipiẽdos
fratres ex charitate: ſed prompti ac liberales / omni propter ſpem ac fi=
dem abiecta formidiẽ. Nam ſi firmiter credemus multiplicata hec fuiſ
ſe diuinitus: facile ut iubemur uiſcera miſericordie indigẽtibus aperie=
mus. Quãdo enĩ miſericors eris: ſi tenax in hac uita fueris? Quãdo pre
ceptum hoc cõplecteris: occaſionem faciendi quotidie pretermittens?
Pſalmus recordare pſalmi: quia non eſt in morte qui memor ſit tui / in iferno au=
6 tem quis confitebitur tibi? Quis enim erit fructus poſt mortẽ? aut quo
In eo: qui modo dei quiſpiam recordabitur uel quõ ꝑcepta faciet: qui deſcẽdit ad
mortuus inferos? Cõcluſit enĩ deus in eo: ut ſcribit᷑. Idcirco et Paulus docet dicẽs
eſt. Donec tẽpus habemus: opemur bonũ. Hãc nobis hiſtoria ipſa parit uti=
Ad gala. litatẽ. Verũ qm̃ ſpiritualiter (oportet enĩ hoc ĩ ſcriptura facere) ꝑ quinq;
6 qdẽ ordeaceos panes Moſaicos libros / ꝑ duos uero piſces apoſtoloꝝ euã
geliſtarũq; ſcripta ſignificari dicebamus: age de collectione quoq; frag
mẽtorum / conſentaneum quiddam ſuperioribus ſpiritale feramus. Di
ſcubuerunt ergo domini iuſſu / turbe: quibus benedicti panes et piſces /
diſcipulorum miniſterio appoſiti ſunt. omnibuſq; iam ſaturis: duodecĩ
cophini ex fragmentis implentur / unus unicuiq; diſcipulorũ. Quid igi
tur hic intelligimus? conuiuii princeps fidelium Chriſtus eſt: et celeſti=
bus atq; diuinis diſciplinis preceptiſq; tã legalibus et propheticis q̃ euã=
gelicis et apoſtolicis conuiuas accipit ſuos. idq; non per ſeipſum / ſed mi
Matheus niſterio apoſtolorum gratiam eius nobis miniſtrantium: facit. Non enĩ
10 ipſi loquuntur ut ſcribitur: ſed ſpiritus patris eſt / qui in ipſis loquitur.
nec ſine mercede / laborem hunc apoſtoli ſufferunt: ſed cum ſaluatoris
dapes miniſterio ſuo nobis appoſuerint / pleniſſima eis gratia retribue
tur diuinitus. Hoc enim et nõ aliud mea quidem ſententia inde ſignifi=
catur: qđ poſt laborem et miniſtrationem conuiuii / iuſſu Chriſti cophi=
num unuſquiſq; fragmentorum plenũ reportauerit. hoc ipſum ad pre=
ſules ſanctarũ eccleſiarum ſucceſſione tranſiſſe non dubita. Ca. XIX.
» Lli homines ergo cum uidiſſent quod fecerat ſignum: dicebant
» i quia hic eſt uere ille propheta / qui uenturus eſt in mũdũ. ¶ Mi
rãtur nouitatem ſigni: qui hec congruentia deo putabãt / quiq;
ratione potius humana q̃ pecudum temeritate ut impii Hieroſolymita
Ioannes. ni mouebantur. Illi cum recto de miraculis iudicio iuuari poterant: lapi
8 dare potius Iheſum cogitabant / qm̃ multa miraculoſe ac ultra nature
uires quotidie peragebat. iſti non paulo meliores adeo excellentia hu

ius inauditi ſigni affecti ſunt:ut firmiter et credant et predicent hūc illum eſſe/qui loco prophete in mundum uenturus ſcribitur. Sed maior adhuc inter Iudeos et alienigenas hinc differentia uidetur. Iudei enim q̄uis multa uiderint admiratiōe digniſſima:non ſolum duri/agreſteſq; ſunt/uerum etiam ſaluatorem ſuum occidere meditantur. hi uero qui longe ab Hieruſalem habitabāt/atq; ideo alienigenas eos appellamus: uno ſigno ſic afficiuntur.unde iure ſeipſum Iſrael cōdemnauit:& gētes ſimiliter ſuſcepte diuinitus ſunt. Cap.XX

» Ieſus ergo cum cognouiſſet quia uenturi eſſent ut raperent
» eum/et facerent regem:fugit iterū in montē ipſe ſolus.¶ Laudabilis ſane ſententia fuit illorum:qui quod apud homines ſummi honoris eſt/id Chriſto digne conferri poſſe/arbitrati fuerunt.Nihil enim aliud hec regni oblatio/q̄ hanc animi ſui de Chriſto ſententiam ſignificat.ſed contemptus glorie: regnum fugiēs Chriſtus/ nobis exēplū eſt.docet enim nos/reipſa parua eſſe: que maxima in hac uita putantur.Nam honor atq; gloria mundi fugienda iis eſt:qui uolunt gloriam dei conſequi.ſtultū enim omnino eſt:ſi eterna regna deſideras/ regna huius mūdi appetere.Caducā igitur gloriam/que ſuperbie ac flatui cōiuncta eſt:quaſi acerbum hoſtem fugiamus/et humilitatis decorē āplectamur/alter alteri cedentes/ut beatus Paulus monet dicens.hoc ſentite in uobis quod et in Chriſto Ieſu:qui cum in forma dei eſſet/non rapinā arbitratus eſt ſe eſſe equalem deo. ſed ſeipſum exinaniuit formā ſerui accipiēs:in ſimilitudine hominum factus/ et habitu inuētus ut homo.hūiliauit ſeipſū factus obediēs uſq; ad mortē/ mortē autem crucis. propter quod et deus illum exaltauit: et donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen.Perſpicis quomodo uoluntaria hec humilitas:fulgentiſſimum affert finem. Vides quomodo radix multorum exiſtit bonorum/ſēſus nequaq̄ elatus.unigeniti enim patris filius humiliauit ſeipſū propter nos:et ab hac humilitate carnis cum ipſa carne in dignitatē et gloriā dei rediit.hoc modo in nobis quoq; intelligēdū eſt. Cum enim in hac uita humiles propter Chriſtum fuerimus:ſupernam gloriam conſecuti/dii per gratiam futuri ſumus/filii dei adoptione nuncupati.Ipſum igitur etiam ſupremum regni honorem ſi offertur/ recuſemus:ſi celeſtia potius q̄ terrena ſapimus. ſed repetamus breuiter que facta ſunt: ut ſpiritalia facilius uideamus.que quodam modo euangeliſta ſubaperiens/ac querenda neceſſario proponens:ſolus inquit Ieſus in montē iterū deceſſit.Crudelitatem igitur Iudeorum aſpernatus:ab Hieroſolymis abiit.Reliquit domum ſuam/dimiſit hereditatem ſuam ut ſcribitur:et trans mare Tyberiados longe ab illis factus/cum diſcipulis in mōtem conſcendit. quod ſignificare diximus inacceſſibilē moroſitate ſua factam eſſe Iudeis uiam in Chriſtum/uſq; ad conuenientia tempora. et ad hec quia Chriſtus cū diſcipulis ſuis a Iudeis ad gentes uerſus: gratia ſua in eas tranſlata conſpicuus erit atq; illuſtris. A mōte autē cū ſubleuaſſet oculos multitudinemq; uidiſſet:ad nutriendam ipſam ſe cinxit.

Ad phili. 2

Hiere. 12

quod dicebamus enigmatice uiſitationem dei ſanctis debitam ſuboſtē-
Pſalmus dere:iuxta illud/oculi domini ſuper iuſtos. Ad hec miraculoſe multitu
33 do illa quīq; panibus et duobus piſcibus ad ſaturitatē fuit accepta: qua
re uetera et noua ſcripture mandata/fidelibus per apoſtolos appoſita
intelligebamus.cuius miniſterii plenam et apoſtoli et eorū in eccleſiis
ſucceſſores gratiā poſſidebūt. Poſtremo mirati ſignū ſpectatores:ra-
pere ad regnum ſaluatorem cogitabant: qđ ille non ignorans ſolus de-
ceſſit in mōtem.Cum enim a gentibus ut miraculorum effector/ut de-
us admiratione habitus ſit/cū in regem et dominum ſuum omnes ipſū
acceperint:tum ſolus(nemine omnino ſequente)in celum aſcendit.hic
Pſalmus eſt ille mons de quo pſalmiſta dicit. quis aſcendet in montem domini:
23 aut quis ſtabit in loco ſancto eius? innocens manibus et mundo corde.
huiuſmodi enim homo:tempore ſuo Chriſtum ſequetur/et intellectua
1.ad cori lem montem aſcendet ad eum peruenturus. qui cū ſit primitie mortuo
15 rum:ſolus in montem magnum et uerum aſcendit.deceſſit autē in mō-
tem id eſt aſcēdit in celū:non quia regnare in fidelibus nolit/ſed regnā
di expreſſiora ſigna ad futurum ſeculum differens. Nam quādo in ma-
ieſtate patris deſcēdet:non ſignorum ut antea ratiocinatione/ſed glo-
ria congrua deo/ab omni dubitatione procul/rex omnium/uere ac na
tura deus cognoſcetur.Quando igitur a Iudeis/iniquitate illoꝝ abiit/
deus a gentibus cognitus:tum omnes ipſum regē accipiunt. ſolus autē
in celum aſcendit:oportuno tempore/multis expreſſius regnandi de-
monſtrationem conſeruans. Cap.XXI.

» T autem ſero factum eſt:deſcenderunt diſcipuli eius ad mare.
» u et cum aſcēdiſſent naui:ueniebant trans mare in Capharnaū.

¶Ita miraculoſe uno ſigno confecto:deceſſio in montem ſalua
toris/initiū per diſpēſationem ſigni alterius inuenitur/et procedit(ut
Pſalmus ſcriptum eſt)a uirtute in uirtutem dominus noſter Iheſus Chriſtus.in
83 omnibus enim modis uolebat mentem apoſtolorū in fide roborare.Nā
quoniam doctores orbis futuri erant/et quaſi luminaria mūdi(ut Pau-
lus ait)neceſſario illos undiq; confirmat/quorum doctrina ad ueritatē
Ad phili. ceteri cōfirmādi erāt. Sed ambiget forſan aliquis:quāobrem poſt mul-
2 tiplicationem panū et piſcium/maris quoq; ſe dominum oſtendit. hu-
ius rei cauſa ueriſimillima illa eſt. Nam quoniam nō poſſe ipſum tantā
multitudinem enutrire Philippus et Andreas ſuſpicati ſunt/alter uix
grandē pecuniam ſuffecturam reſpondens/alter nihil eſſe quinq; pa-
nes et duos piſces in tot homines affirmās/quibus uerbis nihil ultra na-
turam poſſe ipſum/putare neceſſario uidebātur:ut ab hac opinione il-
los liberaret/et labantem mentem eorum confirmaret/ſi ſe omnia poſ
ſe nulla rerū natura prohibēte oſtēderet/ſub pedibus humidam aqua-
rum naturam ſubiecit/que humanis corporibus ſubeſſe/natura nō po-
teſt.Sero igitur facto et querentium diligentia/temporis obſcuritate
retuſa/in mare diſcipuli deſcenderūt:et nauigio inde/magiſtro & do-
mino parentes abire ſtudebant. Cap.XXII.

» T tenebre iam facte erant/ & non uenerat ad eos Iheſus: mare
» e autem magno facto uento exurgebat. ¶ Quã utiliſſima diſpẽſatione ad idem omnia cõcurrunt: quibus cõpelluntur diſcipuli ardentius ſaluatorem inuocare. conturbat tenebrarum multitudo: qua fiebat ne in tanta nauicule iactatione/ubi eſſent aut quo tenderẽt poſſent cognoſcere. & conturbat nimia uis uentorum et impetus: quo funditus euerti mare/& fluctus in montes erigi uidebãtur. & quod plus timoris inferebat: Chriſtus non aderat. Neceſſe eſt enim procellis exagitari omnes: qui diuinorum preceptorũ contẽptu atq; delictis/a Chriſto deciſi ſunt. quare ſi graue durũq; eſt/ intellectualibus tenebris detineri/et in profundo uoluptatũ ſubmergi: recipiamus ex toto animo Iheſum. is enim ſolum a periculis et a peccato mortali nos liberabit. et q̃ tunc facta in diſcipulis fuerunt/in nobis quoq; ſpiritaliter aduentu domini efficientur. Cap. XXIII.

» Vm remigaſſent ergo ſtadia quaſi uigintiquinq; aut triginta: ui
» c dent Iheſum ambulãtem ſuper mare/ et proximum naui fieri.
» et timuerũt. ille autẽ dixit eis. ego ſum/ nolite timere. ¶ Quãdo longius iam a littore aberant/ et certior mors mari undiq; circũdatis imminebat: tunc deſideratus apparet Chriſtus. tantoq; gratiorẽ eis ſalutem donauit: quanto magis uitam deſperarant. Stupeſcunt autẽ/ꝑ media maria et ſuper aquas ambulãtem dominum uidentes: & ſtupor formidini non parum adiicit. ſed cõfeſtim ſaluator eos liberat dicens. ego ſum: nolite timere. cedit enim omnis turbatio/cũctaq; pericula deſinunt: cũ Chriſtus adſit. hinc diſcimus/prudenter patienterq; ferẽdas eſſe tentationes ſpe quã habemus in Chriſto: etiã ſi undiq; periculorũ fluctus inundarent/ſaluari non dubitantes. opere nãq; preciũ eſt obſeruare: non ſtatim neq; in principio periculorum/ ſed quando iam longe a terra remigauerant/Chriſtum diſcipulis apparuiſſe. non enim incipientibus aduerſis gratia Chriſti confeſtim nos ſaluat: ſed poſtea q̃ terror increuerit/& certum uideatur imminere periculum/tunc e mediis fluctibus eripit/timorẽ abiicit. & ab omni periculo liberans: ineffabili uirtute/in ſummam tranquillitatem periculorum fluctus tranſponit.

» Oluerunt ergo eum accipere in naui: & ſtatim Cap. XXIIII
» u nauis fuit in terra ad quã ibant. ¶ Non a periculis nauigantes ſolũmodo/uerumetiã ab omni labore et ſudore liberauit ineffabili ſua uirtute: ad quẽ ibãt locũ/ naui temporis momento deducta. tot multa miracula eodẽ pene tempore cõfecit. nõ dubitemus igitur: abſq; labore multo maiora q̃ ſperauimus preſtãtioraq; Chriſti preſentia nos bona cõſecuturos. et qui abſente ipſo laboramus: preſente eo ſine opera noſtra quieſcemus. ſic enĩ omniũ periculorum Chriſtus ſolutio eſt: ut omnium uirtutum/bonorũq; omnium que uires noſtras excedũt baſis ac fundamentum. Sed idoneum precedentibus ſpiritalẽ ſenſum modo cõnectamus. Quando igitur in celũ Iheſus poſt reſurrectionem ut in altũ quẽdam montem ſolus aſcendit: tunc relicti ad predicãdũ apo-

ſtoli/quaſi maris procellis/huius uite periculis exagitantur/ multis ua-
riiſq; tētationibus aduerſus eos inſurgentibus. Nā undiq; ueritatis euā
gelice aduerſarii illos aggrediebantur.ſed tam ipſi q̄ ſucceſſores eorū
a periculis et ab omni labore liberabuntur: quando rurſus eis in maie-
ſtate deitatis (uniuerſo ſub pedibus orbe ſubacto) Chriſtus apparebit.
id enim arbitror ſignificare ambulationē illam marinā. Capitur enī ple
Pſalmus rumq; apud ſcripturam mare pro mundo.hoc mare magnū (ut ait pſal
103 miſta) & ſpacioſum. Cū igitur in gloria patris uenerit Chriſtus:tūc apo
ſtolorum nauicula/et qui nauigant per eam/eccleſia ſcilicet et qui fide
ac charitate dei ſuper res mūdanas atq; fluxas ferūtur/ abſq; labore ali
quo/quo tendebant peruenient.Erat autē eis ſummus ardor atq; cupi-
ditas acrior in tutiſſimū regni celorum portum applicare. hūc ſenſum
Ioannes. ipſe ſaluator confirmat/ad diſcipulos modo dicens. modicum et non ui
16 debitis me:et iterum modicum et uidebitis me.modo/in mundo preſſu
ram habebitis:ſed confidite/ego uici mundum.deſcendit autem noctu
a monte/et uigilantibus apparuit diſcipulis/neq; id abſq; ingēti metu
illorum:ut hinc intelligas uelut in nocte/dormiente quaſi uniuerſo ter-
rarum orbe/et ſomno peccatorum ſopito/de celo deſcēſurū. unde hor
Marcus. tatur nos dicens.uigilate:quia neſcitis horam qua dominus ueſter uen-
13 turus eſt. Quod non minus ex decē uirginum etiā parabola diſcimus.
Matheus Omnes enim tardante (inquit) ſponſo obdormierūt.et media nocte cla
25 mor factus eſt:ecce ſponſus/exite in occurſum eius. Perſpicis intempe
I.ad theſ ſta nocte ſponſum dici uenturum. Clamorē autē illum et occurſus mo-
4 dum Paulus declarat / modo dicēs.quia ipſe dominus in iuſſione et uo-
ce archangeli et in buccina dei deſcēdet de celo.modo/quia nos uiui qui
reſidui ſumus/ſimul rapiemur in nubibus obuiā domino in aerē/ & ſic
ſemper cū domino erimus.timore autem (quāuis dominum uenire ui-
deant) non paruo diſcipuli afficiuntur:quia terribilis aduentus ille dn̄i
omnibus fore hinc ſignificatur.Ad terrā autem ilico nauis deducitur:
quia non ut ad uirtutem impellat ſed ut laborum premia reddat/appa
rebit. Cap.XXV

» Ltera die turba que ſtabat trans mare:uidit quia nauicula non
» a erat niſi una/& quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis in nauē/
» ſed ſoli diſcipuli eius abiiſſent.Alie uero ſuperuenerunt naues
» a Tyberiade iuxta locum ubi manducauerāt panem/ gratias agētes do
» mino.Cum ergo uidiſſet turba quia Iheſus non eſſet ibi/ neq; diſcipuli
» eius:aſcenderunt in nauiculas et uenerunt Capharnaū querētes Iheſū

¶ Quamq̄ in nocte et in tenebris et clam omnibus ſuper mare Iheſus
ambulauerit:nullo tamen pacto id latere potuit.Turba enī que diligen
ter ipſum ſequebatur/cū uigilantiſſime obſeruaſſet/ nec cum diſcipu-
lis ſuis eum nauigaſſe /nec alio trāſire potuiſſe nauigio (ſola enim apo-
ſtolorum nauicula ibi erat) rem omnē miraculo factam intellexit. Ni-
Matheus hil ergo recte actum latere poteſt: et uerū eſſe diſcimus quod fertur/
10 nihil eſſe occultum quod non fiat apertum. Quare oportet ſi ueſtigia

Chriſti (ut homini poſſibile eſt) ſequi uolumus: illum nobis ut exemplar proponere / nec ad oſtentationem uirtutis properare / etiã ſi mirabilem quãdam atq; ſingularẽ uiuendi diſciplinã quiſpiam elegerit. a ſolo enĩ deo conſpici ſatis eſt: qui quod occulte geſtum eſt / in mediũ oportuno tempore protrahet. Secuti autẽ turba illa miraculorum editorẽ diligentius ſunt. non quia multum inde ad fidẽ iuuarentur: ſed quia retributionem quandã hoc modo laudis / referri aliquando ſibi ab illo arbitrabantur. Non parua uero mentis et animi egritudo eſt: non ſpiritalibus bonis ſed caducis atq; ianibus ihiare / nec celeſtia lucra ſed terrenum queſtum diligentius querere. quod illos tunc feciſſe paulo poſt liquido patebit. Cap. XXVI

» E T cum inueniſſent eum trans mare: dixerũt ei / Rabi quãdo huc
» ueniſti? ¶ Etſi affectum amoris oratio hec ſignificet: tamẽ ſtulte penitus ac pueriliter habetur. Nõ enĩ oportebat uanũ quicq̃ aut inutile ab illo petere: cuius diuinas uirtutes uidebant. Quod enim ab hac interrogatione poterant aſſequi emolumentum? Sapienter igitur ſapientes interrogandi ſunt: et imperito ſermone taciturnitas preſtantior eſt. unde ſale ſermonẽ cõdire noſtrũ a diſcipulo Chriſti iubemur. Ad coloſ 4
Et quidam ſapiens dicit. ſi ſermo cum intelligentia tibi o fili eſt: reſponde. ſin uero non eſt: manus tua ſit in ore tuo. Sed lingue loquacitatem Eccũs. 5
dãnari: inde quoq; cognoſcimus. Si quis enim inquit fidelis in uobis uidetur qui non frenat linguam ſuam / ſed decipit cor ſuum: huius fides Iacobus. 1
inanis eſt. Cap. XXVII.

» R Eſpondit eis Iheſus et dixit. amen amen dico uobis: queritis me
» non quia uidiſtis ſignum / ſed quia manducaſtis ex panibus et
» ſaturati eſtis. ¶ Commune illud et tritum modo dicere / alienũ non eſt. Solẽt quaſi natura duce acerbius in eos magni doctores inuehi: qui magna quedã et inutilia querunt. nec id arrogantia faciunt: ſed interrogantium imperitiam retrudere conantur. quod de nudis hominibus apte atq; cõmode dictum eſſe arbitror. Sed ſaluator noſter ardentius illos imperite loquentes arguit. Non enim quomodo probi uiri fierent queritabant: ſed corporali ac tenuiſſima mercede perſuaſi / Chriſtum ſequebãtur. Quid enim abiectius: q̃ tenue atq; quotidianum alimẽtum? Religionem ergo Chriſti atq; charitatẽ ãplectamur: non ut aliquid corporaliũ rerum aſſequamur / ſed ut eternã inueniamus ſalutẽ. nec bonis uerbis erga dominum utamur / ſicut illi: rabi appellantes / ut caducarum rerum aliquid nobis cõcedatur. Nam qui hac re ſic abutitur: eius occultã maliciam acerbe dominus arguet. mirabilis autem etiã in acrimonia huius ſermonis diſpenſatio ineſt. nam quoniam graui (ut diximus) egritudine animi laborabant: quaſi optimus medicus duplex illis remedium / ſigni ac reprehenſionis imponit. Non enim paruum ſignum eſt: qđ nequaq̃ cogitationes illorum ignorare oſtenderit. Reprehenſionis autem uiribus reprimũtur: cum non religione ſed uentris uicio ſequi arguãtur. dupliciter igitur illis prodeſſe uidetur. tum quia mo

net non paruam eſſe inſaniam ſi quis ſuauitate uerborum prauitatem animi celans/diuinũ ſe putet oculum effugiſſe/et hoc pacto a tanto eos delicto remouet. Magna eni certe impietas eſt: hanc habere de deo opinionem. tum quia oportuna reprehenſio: curſum peccandi facile detinet/qui magno impetu fertur cum nihil prohibeat. nihil ſane prohibere uidetur: cũ latere putamus. Nam ſuſpecti ſtatim retrahimur. Ita etiam his uerbis dominus/ quibus obducta exulcerare uidetur: magnã affert utilitatem. Hinc eccleſie preſules diſcant non decipi ſuauitate uerborum et aſſentatiunculis: quibus plerumq; utuntur omnes/qui nõ recte de fide Chriſti ſentiunt. non enim oportet ſilentium de ignorantia ſua/tanq̃ in mercedem laudis qua ab illis afficimur: ſibi retribuere. Arguendi enim ſunt: ut et ipſi ſe ad melius transferant/et alii exemplo eorum firmentur. ut eſt apud Paulũ. peccantes inquit in cõſpectu oĩm

1. ad thi. 5 argue: ut etiã reliqui timeant. Sed de hiſtoria/ſatis: modo ſpiritualia cõſequenter cõtemplemur. deſcenſus a mõte domini/ſecũdũ (ut diximus) aduentum eius de celo denotat: cũ uigilantibus adhuc/laborantibuſq; ſuis ſic apparebit/ut et ab omnĩ formidine liberet/et in ſalutis portum deducat. Sed obſerua modo poſt deſcenſum eius a mõte: tarde quoſdã ad eum perueniſſe. Venerunt enim altera die. non eñi fruſtra id ab euãgeliſta poſitum eſt. cũq; ueniſſent/blandis uerbis utũtur: ſed increpat Chriſtus/acerbeq; arguit/ut recordemur inutile uirtutis ſtudium fore hominibus/ poſt deſceſum illum de celo domini. non enim datur tẽpus ulterius: in quo Chriſtum per fidem ſequentes/ſalutem poſſimus adipiſci. ſed ſi qui blandis uerbis conſiſi quicq̃ uoluerint miti Chriſto inſinuare: acerbe repellentur. audias oro ipſum dicentem:

Matheus 7 multi mihi dicent in illa die iudicii ſcilicet/domine domine nõne in tuo nomĩe demonia eiecimus? tum inquit confitebor eis. amen dico uobis nũq̃ uos cognoui. nõ enim inquit probe me queſiſtis nec ſanctimonia ſplẽdere uoluiſtis: ſed

Hiere. 10 mercature modo/religionem oſtentaſtis. propterea uos non cognoui. quod igitur in illis uerbis ualet domine domine: id ipſum in his uerbis rabi ſignificat. ſi cui ergo ſuppliciorum fuga cure eſt: is nulla ſe corrumpat ignauia miſericordiam dei conſiderans/ſed preparet (ut ſcriptum

Prouer. 24 eſt) opus ſuum in exitum ſuum. preparet ſe: donec ĩ agro id eſt quouſq;

Matheus 13 in hoc mundo eſt. Sic enim agrum dominus ipſe interpretatus eſt. preparet autẽ ſe: ut cum ſanctitate atq; iuſticia/pro tribunali iudicis poſſit conſiſtere. non eſt enim tunc miſericordie oportunitas: nec erit tũc miſericors/qui ad ſalutem modo conuocans omnes/immenſa utitur miſericordia. Queramus igitur eã: ſi uolumus obliuioni delicta noſtra tradere ſempiterne.

Cap. XXVIII

›› Peramini non cibum qui perit: ſed qui permanet in uitam eter-

›› o nam. ¶ Tale quid ſane q̃uis generalius: Paulus nos etiã monet.

Ad gala. 6 qui ſeminat in carnem ĩquit: corruptionem metet ex carne. qui uero ſeminat in ſpiritum: uitam eternam ex ſpiritu metet. In carne enĩ ſeminant: qui uoluptatibus corporis deditis/nihil inter utile atq; inutile

Cap. VI

diſcernunt.nec precepta uiuendi conſiderant: ſed precipites iocundo
ſenſuum motu feruntur.In ſpiritum autē ſeminant:qui a ſpiritus ſan=
cti preceptis toto animo pendent.tantoq; ſtudio hunc mentis ſue cultū
aggrediuntur:ut niſi natura cogeret/ neceſſaria etiam uite alimenta
negligerent. nulla igitur carnis cura nobis habenda eſt:ſed neceſſariis Ad ro.
ac eternis inuigilādum.Non enim differt a beſtiis/qui corporis uolupta 13
tes cōſectatur:ſed qui uirtutibus inheret/et ſpiritali uitā peragit lege.
illiſq; qui omnino deditus eſt que nobis diuinitus cōceſſa iter ad ſupos
preparāt:is mihi uidetur ſeipſum cognouiſſe/nec ignoraſſe ſe rationa=
le animal ad imaginem creatoris eſſe productum.Non ſimus ergo ſolli
citi (ut ſaluator ait) quid mānducemus/aut quid bibamus/aut quid īdua Matheus
mur:ſed conſiderantes preſtantiorem eſſe animum q̄ alimentum/ et 6
corpus q̄ indumentum/preſtantioribus magis ſtudeamus. Nulla enim
ex deliciis corporis ad miſeram animam utilitas: imo cōtra detrimen=
tum intolerabile tranſit.Siquidem in ignem eternum qui bene non ui= Matheus
xerunt:peruenturi ſunt.Qui autem recta ratione appetitū domarūt/ 15
et ſpiritus ſancti preceptis ſubiacuerunt:ii tam corpus q̄ animam in ſa=
lutem ducent.Stultiſſimum igitur eſt/carnem et carni iocunda ſic am=
plecti:ut nullā aut uix equalē de anima/que multo corpori preſtat/cu=
ram habere uideamur.cui tanto ſtudere quiſq; magis iubetur: quanto
ceteris preſtātior eſt. ſic enim ſapiēter & iudicabimus et operabimur.
Operemur igitur (ut ſaluator ait) non eum cibum qui lapſus in uentrē
et breui nos uoluptate afficiens/ per aluū tandem emiſſus perit: ſed ci=
bum ſpiritalem qui corda cōfirmat/et in uitam eternam perducit. quē
largiturum ſe pollicetur dicens:hunc cibum uobis filius hominis dabit.
ita coniunxit humana diuinis:et totum incarnationis myſterium teti=
git.occultius enim ſpiritalem cibum oſtendit:quo animam ſimul & cor
pus ſanctificati in Chriſto uiuimus.ſed apertius hoc mox dicturus eſt.
quare nos quoq; conuenientem huic loco expoſitionem:ibi latius con=
ſcribemus. Cap.XXIX

Quod character hypoſtaſeos dei patris unigenitus eſt:nec preter
eū alius aut eſt/aut intelligitur character eſſe.

33 Vem filius hominis dabit uobis:hunc enim pater ſignauit deus.
q ❡Non ignorauit ſed preuidit ut deus/que crimia Iudei ex im=
peritia eſſent allaturi:qui hominem eſſe cōſiderantes/nec uer=
bum dei in eo homine eſſe intelligētes/ dicturi erāt.quis eſt iſte:qui di=
uinam ſibi poteſtatem aſſumit? Quis enim permanentem ad uitā eter
nam cibū prebere poteſt? Nemo profecto mortalis: ſed ſolus deus / qui
omnia et creauit et gubernat. Anteuenit ergo ſaluator/et huiuſmodi
loquacitatē compeſcuit: a filio dicens hominis hunc cibum qui ad uitam
nutrit eternam datum iri. et ſtatim ſubiecit: a deo patre ſeipſum eſſe ſi
gnatum. Signari autem aut pro ungi poſuit (ſignabatur enim qui un=
gebatur)aut naturaliter ad formam patris(ut ita dicam)ſe eſſe forma=
tum/ſignationis nomīe denotauit.ut dicere uideretur.non eſt mihi dif

ficile permanentem cibum uobis largiri:quo ad eterne uite inauditas delicias deducemini. Nam etſi homo ſum ut unus ueſtrum: unctus tamen a deo patre ſignatuſq; ſum ad incommutabilem eius identitatem. Nam et ego in patre et pater in me naturaliter cernimur. Quare q̃uis propter uos per ineffabilem diſpenſationis rationem homo ex muliere factus ſim:eam tamen uirtutem habeo qua poſſim omnia ut deus efficere.nec ullo modo minor uirtus mea q̃ patris eſt. unde ſi ſpiritualem cibum ac ad uitam eternam conducētem pater uobis preſtare poteſt:poteſt etiam ſimiliter et filius.qui q̃uis carnem aſſumpſerit: imago tamen incōmutabilis eius eſt.que ſumma identitas:non lineamentis corporis/ nec ulla corporali figura/ſed ſubſtātia/gloria/poteſtateq; regia deitatis aſpicitur.Illud apprime rurſus obſeruandum.quia cum filium hominis diuinum hunc cibum daturum/et ad imaginem dei patris ſignatū dixerit:nullam ſeparationem patitur/que poſſit templum aſſumptum ex uirgine a uero filio dei ſeiungere/ ſed unum ſe inelligi uult ſicuti eſt. Vnus enim uere Chriſtus eſt:totum hominem ex anima uidelicet atq; corpore compoſitum/ſicut regia ſtragula indutus.Vnus ergo ex duabus naturis Chriſtus. ¶ Sed clamabit magnus Chriſti aduerſarius cauillationibuſq; quo nolumus falſo huius loci explicationē trahi contēdet.Clare namq; dicet:per hec uerba non eſſe a ſubſtantia patris filium oſtendi/ſed ſimilitudinem quandā ſubſtātie illius.Nam quemadmodū ſigillū inquit quo ſignamus/cere aut alii materie que ſignari apta ſit impreſſum/ſolam ſimilitudinem imprimit ſui/nec quicq̃ aliud agere aut pati conſpicitur:ſic filius a patre ſignatus/ſimilitudinem quidem illius exquiſitam ſuſcepit/ſubſtantia uero patris ei communicata non eſt/ ſicut nec ſigilli ſubſtantia in rem ſignatam transfertur. ¶ Audiat queſo atq; attendat quicūq; ſtudioſus Chriſti eſt:quomodo etiam nūc iniquitas ut uenenoſus coluber in altum ſe erigens/nobis inſultat. Sed qui capita fregit draconum:frāget certe ſcio etiam huius/dabitq; nobis uires quibuſ pernicioſiſſimum effugiemus uenenū.Dicat enim nobis:utrū ſigillum omne atq; ſignaculum ex ferro aut auro uel quauis alia materia factū/charactere quodam ſignat/ propter quem ſigillum atq; ſignaculum eſſe intelligitur:an etiam abſq; charactere ſigillum dicitur? nemimem eſſe arbitror qui rebus ipſis compulſus non cōcedat:charactere ſigillum ſignare/et abſq; charactere ſignare nō poſſe. Quoniam igitur diuina ſcriptura teſtatur characterem hypoſtaſeos dei patris filium eſſe/quia in ipſa et ex ipſa eſt naturaliter: quo alio charactere pater filium ſuum ſignauit? aut ipſe pater quo charactere ſignatus eſt: ut filium ſignare poſſit? nullus enim dicet patrem non eſſe in forma deitatis.filius autē forma genitoris eſt.quē ſi quis intellectualiter uiderit:ipſum patrē oino uiderit.Quapropter etiā in ipſo ſe eſſe naturaliter ait:quāuis ex eo etiā ſit qm̄ ſubſiſtit/ſicuti forſan ſplēdor ĩ re et ex re que ſplēdet. alius enim eſſe ratione ĩtelligitur/et alia res ipſa que ſplendet: ſed non aliud/ſi ad naturam utriuſq; aſpexeris.quoniam ex re ſplendente ſplē=

Ioannes. 14

Impiorū cauillatio.

Confutatio.

Pſalmus 73

dor eſt: et in ipſa rurſus ineſt.nec quoniam idem natura ſunt: a ſeipſo etiam eſſe quicq̃ credetur. Prodeunt enim que ſic ex alio ſunt:ita ut intelligãtur proprie ſubſiſtere/quãuis nõ ſeparata neq; deciſa. Signatur ergo a patre qui ex ſubſtantia eius eſt filius: non ad ſimilitudinem nudam/nec abſq; carne ſed potius in carne.ut per eum/qui ad ſimilitudinem dei per gratiam conſcendũt: ſignentur. Hoc enim modo illud etiã intelligimus:ſignatum eſt ſuper nos lumẽ uultus tui domine. Vultũ enĩ dei patris:filium appellat/id eſt patris characterẽ/ lumẽ uero illius:gratiam ſpiritus/que ad omnes penetrat creaturas: per quã ad deum fide conformamur/tanq̃ ſigillo quodã ad filiũ conformati qui patris imago eſt/et ſic recte ĩ nobis ſeruat̃/ id ſcilicet ad ſimilitudinẽ et imaginẽ eſſe creatos. quoniã igitur uultus dei patris/filius eſt: ipſe quoq; character erit/ĩ quo deus ſignat. ¶ Sint hec/aduerſarius Chriſti dicet. credimus enim per ſpiritum ſanctos a deo ſignari: ſed nihil hoc omnino ad propoſitam queſtionẽ. Nam ueluti ſigillum (ut diximus) ferreum aut aureum ſimilitudinẽ ſuam in alia materia imprimit:nec ullum patitur detrimentum/ſed ſola impreſſione ſimilitudinem in apta reliquit materia: ſic a patre ſignatus filius/nihil habet de ſubſtantia eius. Sed cum aliud quicq̃ deus pater ſit:exquiſitam ſolũmodo illius (ut imago primitiui) ſimilitudinem poſſidet. ¶ O furorem immenſum/ O precipitantẽ ſe ad pericula mentem:quã cito oblita eſt omniũ que modo dicebantur. characterẽ enim patris: filium eſſe aſſeruimus. et in eo non ſeipſum (nihil enim ſuiipſius character eſt) ſed aliud ſignari intelleximus. Tu autem hac ratione non recte retruſa: ſolam impreſſionis ſimilitudinẽ dicere nõ erubeſcis. in ſolis enĩ ĩpreſſiõis figuris:filius ſcd̃m uos/ deus eſt. natura uero minime:ſed ſola forma q̃dã atq; figura/ qua genitoris ſimilis ẽ/ qui forſan nec oĩno genuit. Hac enĩ opiniõe ueſtra ſupernã quoq; illã generationẽ oĩno negare uidemini. ſed q̃d natus ſit ex patre filius: multa iã diximus/et alias forſan plura dicemus. Nũc inani reſiſtẽtes loquacitati/libẽter ĩterrogabimus:utrũ q̃d dat̃/quodq; forinſecus aduẽit:auferri/remoueriq; poſſe cõceditis? An etiã ſi natura inſitũ nõ ſit: remoueri tamẽ poſſe negatis? Sed patet etiã uobis tacẽtibus q̃d auferri poſſet q̃ natura nõ inſunt. poterit ergo hac ſimilitudine filius priuari. ſiquidẽ ut uos ſẽtitis/nõ naturaliter ſed ĩpreſſiõe quaſi ſignaculi/patri ſimilis eſt: cum alius quidem natura preter genitorem ſit/et longe a ſubſtantia eius ſeiunctus. Clare namq; tutoq; dixiſtis:nihil preter ſimilitudinem/ a patre filio datum eſſe:ne ſcilicet detrimentum aliquod aut paſſio ſubſtantiam patris perturbaſſe uideatur. Sed ignoraſtis ſic deum patrem longe ab omni paſſione filium generare: quemadmodum etiam abſq; paſſione omnia producit. igne namq; multo melior eſt: quem uidemus (cogimur enĩ etiã exẽplis rudioribus uti) quẽ inq̃ uidemus nõ paſſione/ nec deciſione aliqua uel ſeparatiõe q̃ in corporibus ĩueniť:calorẽ a ſeipſo generare. Attendite igitur omnes oro:qui uirtutem potius q̃ uiciũ putatis/ita incaute de diuinis rebus diſputare/ attẽdite inq̃. quia ſi ſola

Pſalmus 4.

Noua obiectio.

Increpatio aduerſariorũ.

huiuſcemodi ſimilitudie patri filius cõiũgiť: nullũ ſibi bonũ imobile fu
turũ eſt/poteritq; uideri deus natura non eſſe. Preterea mutationis in
peiora ſuſceptibilis erit. Legimus eni ad Tyriorũ pricipẽ dictũ eſſe diui
Ezechiel nitus/qđ neceſſaria q̃dã ratiõe diabolo accõmodare pſuademur: tu es
28 impreſſio ſimilitudinis. iueniť autẽ ab hac ſimilitudie quicũq; tãdẽ ille
fuit/decidiſſe: a qbus uidere licet filiũ quoq; poſſe ſimilitudinẽ illã abii=
cere. Nõ eni ſufficit ad imobilẽ eternitatẽ bonoꝝ: probe ad creatoris na
turã ſignatũ eſſe. decidũt eni etiã itellectuales ſubſtãtie/turpis alicuius
rei electione. q̃re ſi idẽtitate nature patri filius ſimilis nõ eſt/ſed aduẽti
cia tãtũmõ quadã ſimilitudine/quã probe uolũtatis laude cõſeruat: mu
tari quoq; poterit. et ſi nõ mutabiť uolũtate: id nõ naturali ut deus imu
tabilitate poſſidebit. nõ erit ergo uerus deus. Et cur adoramus eũ? cur
etiam cum patre cõglorificať? aut cur a ſupioribus uirtutibus colitur?
An ſeraphi quoq; illa beata longe aberrare opinamini: cum non natu=
Eſaias. ra deũ glorificẽt & ſabaoth dñm appellẽt? nõ eni negabitis ſupnas oẽs
6 illas uirtutes/poteſtates/dominatiões/quãtũ ſibi poſſibile eſt: ad dei cõ
formitatẽ cõparandã ſtudere. Nam ſi homo paruũ quoddã animal ſi il=
lis cõparatur/tali dignitate creatoris gratia honorať: quis negabit nõ
eſſe pſtãtiora illis diuinitus dona collata? quomodo ergo dñm ſabaoth
nũcupantes: quaſi ſatellitũ ut regi rerũ omniũ/miniſteriũ reddunt? cu
Ad heb. ius autẽ rei gratia ad dexterã ipſius dei patris ſcribitur ſedere? ſeruus
1 enim cũ dño/et creatura ſedet cum creatore? Patet igitur undiq; non
creaturã: ſed ſubſtantialiter ac naturaliter deũ imutabilẽ natura/atq;
impaſſibilem filium eſſe. Quomodo igiť qui hec dicũt/ferẽdi ſunt? aut
Eſaias. quomõ iure dici de ipſis nõ poteſt: ue qui eſtis ebrii abſq; uino? ¶ Verũ
51 nõ erubeſcũt adhuc: ſed ſignatũ eſſe a patre filiũ i exquiſitã a deo ſimi=
Noue ob litudinẽ aſſerunt. ut quãuis ex patre nõ ſit natura: tamẽ imutabilis ſit.
iectionis Quõ dic q̃ſo qui ex deo ſecũdũ naturã nõ eſt: proprietatẽ deitatis natu
dilutio. ra poſſidebit? Quis negabit: nõ poſſe creaturã icreate nature proprie=
tate potiri? Quis non fatebitur: nũq̃ poſſe q̃ naturaliter deitati inſunt/
eodẽ modo in alio preter deũ poſſe iueniri? imutabilitas ineſt deo natu
raliter: ſic creaturis ineſſe nõ poteſt/ſed quodã ſtudio uigilãtia/cura p
gratiã dei q̃ facit ne ad turpia rationales creature labãť/ad imutabilita
tẽ diuinã quãtũ ſuſcipere poſſunt cõformãtur. quod ſi ullo modo deita
tis quedã proprietas ſiue perfectio alii pter ipſũ ſimiliter (ut ipſi dicũt)
inerit: quid prohibet omnia illi natura inſita/ceteris quoq; oĩbus ieſſe?
Si eni una imutabilitas ſic tranſire ad aliud cognoſciť: et cetera ſic trãſi
re/fateri neceſſe eſt. et ita nobis omnia cõfuſa erunt. & deus nihil omni
no a creaturis differet. et creature ad naturã deitatis conſcendent. Nã
quoniam omnia bona deus creaturis abſq; ulla inuidia propoſuit q̃ ſu=
ſcipere poſſunt: non erit dubium quin multi nobis euadent in deos ſe=
cundum naturam/terram celum aliaq; huiuſmodi ex nihilo creare po=
tentes. Conſiderate igitur queſo: quanta uis blaſphemiarũ ex hac poſi
tione ueſtra ſcaturiat. deus ergo ſuam naturam conſeruat: et creatura

ad imutabilitatē illius minime ſecundū naturā aſcēdit.ſed coniūctione
quadā ſpiritali particeps imutabilitatis efficit.filius aūt qui natura imu
tabilis eſt:natura quoq; deus eſt.neceſſario igitur ex patre.nulla enī di
gnitas/nulla pfectio/nulla proprietas deitatis eſt:q̄ filio naturaliter nō
inſit.Ve℞ qm̄ illā quaſi firmā nobis icutiūt rationē:aliū eſſe filiū dicētes
aliū patrē/qm̄ aliud imago aliud primitiuū/et hinc diuerſitatē ſubſtā=
tie patris et fili demonſtrari arbitrātur:friuola ſe atq; inania nugari di
cent/ſi omni contentione depoſita/probe iſta conſiderare uoluerint.
❡Quid enim fruſtra contēdūt:aut cur a proprietatibus ſubſiſtēdi ac Alia ca=
perſonalibus diuerſitatē ſubſtātie arguūt? Nō enī quia in propria ſub= uilli cōfu
ſiſtentia et pſona filius eſt:idcirco a natura patris ſeiūgit. Ex patre enī tatio.
uere eſt:quia ex ſubſtātia patris.et in patre eſt/quia in ipſo ſecundū na Ioannes.
turā.Ego inquit ex deo proceſſi et ueni.et rurſus.ego in patre et pater
in me.Nō enī ſeparatus a patre eſt:cum totius trinitatis una deitas ſit. 8
cūq; in patre ſit ratione ac habitudine conſubſtantialitatis:ex eo etiā p Ioannes.
emanationem effulgentem ut ſplendor prodire ineffabiliter creditur. 10
lux enim eſt ex luce. Quare et in patre/et ex patre īdiuiſibiliter ſimul
atq; ſeorſum.ſicut enī character/īdiuiſibiliter īeſt:ſicut uero imago ad
primitiuū relata/propriam ſubſiſtentiam habet. Cuius rei exēplū non
alienum eſt ad confuſionem hereticorū/a legis ſumere auctoritate. ad Exodus.
redēptionē ſui capitis unuſquiſq; ſecūdū legē debebat didrachmi me= 30
dietatē cōferre. Didrachmi autē quantitas in uno erat ſtatere.his um=
braculis legis:Chriſtus qui ſe ad redēptionē oīm deo patri obtulit/depī
gebatur.in una enī drachma ītelligebat:q̄ ab altera ſeparata non erat.
Erat enī in uno(ut diximus)minime drachme due.ſic pater ad filiū/et
filius ad patrē ſe habēt in una quidē natura.ſed tum diuiſim:qm̄ uterq;
ſubſiſtit.tū coniūcti:quia alter ſine altero non eſt. & quēadmodū due
drachme ī uno erāt minimo/nulla quātitatis mēſura differētes: ſic pa=
ter et filius in una ſubſtantia ſunt/nulla nature ratione differētes.Hāc
ueritatē ſi ſeq̄ris:ītegre cūcta q̄ de filio ſcribūt intelliges. Cap.XXX

Dixerūt ergo ad eum:quid faciemus ut operemur opus dei? Re=
» ſpondit Ihesus et dixit eis. ❡Non ex bono animo/nec ex diſcē
» di cupiditate:ſed ex arrogātia potius hec interrogatio prodiit.
quaſi enī omnia ſcirēt/ac nihil ſibi diſcendū reſtaret:ita rogarūt. Satis
nobis inquiunt precepta Moſis ſunt:non minus ſcimus q̄ oporteat illos
ſcire/qui dei opus facere uolunt. quid igitur nouū ipſe aut inauditum
docere nos poteſt:quod ſcriptura dictum non ſit? tale quid etiam apud
Matheū habes.Adoleſcens enim quiſpiam magno diuitiarum cumulo Matheus
circūfuſus/querebat:quomō uitā eternā poſſet adipiſci.Ad quē dn̄s.be 19
ne īquit noſti mādata:nō occides/nō mechaberis/non peierabis/et que
iſtis coniuncta ſunt.ſed hec ille inferiora cognitione ſua putās: hec om=
nia dixit a iuuentute cuſtodiui.quid adhuc mihi deeſt? Quod igitur il=
le ex īperitia ſupbiaq; ītulit/qd adhuc mihi deeſt: id etiā iſti ex arrogā=
tia faciūt dicētes.Quid faciemus ut operemur opus dei? Proba igit res

humilitas eſt/et animi nobilis ſignũ doctoribus credere: ac illis ueluti
doctioribus cedere/quando precipiendo nos ad meliora traducere ſtu
Matheus dent.quomodo enĩ doctoris dignitatem habebũt: niſi melius q̃ cõferãt
10 perſpicere poſſit? nõ eſt diſcipulus ĩquit ſup magiſtrũ ſuũ. Cap.XXXI.
» Oc eſt opus dei:ut credatis ĩ eũ quẽ miſit ille. ¶ Quãuis aliquã=
h tulum occulte:magna tamẽ cum increpatione/ arrogantie ſe il
lorũ opponit.putabit aũt quiſpiã nihil aliud hic Iheſũ pcipere/q̃
ut in ſeipſũ auditores crederent:ſed ſi quis diligẽtius cõſiderat/latiorẽ
ampliõremq; ſenſũ in his uerbis latere uidebit.Nã cũ illi doctrinã ſalua
toris ĩpie ſpernẽtes:ſatiſq; ſibi ad ſciẽdũ opus dei/legẽMoſeos eſſe putã
tes/dicerẽt/quid faciemus ut operemur opus dei? cõmode longe a uero
cultu dei eſſe ipſos ſubaperit.nihilq; ſcire ipſos docet:quia littere inhe=
rẽtes/figuraꝝ atq; umbrarũ nõ ueritatis pleniſſimi ſint.ita ſignificãter
fidei fructũ a legali cultu diſſeparãs/dicit:hoc eſt opus dei/ ut credatis
in eum quem miſit ille. Hoc eſt inquit opus dei:non illud quod uos puta
ſtis/umbras ſolummodo legis atq; figuras reſpicientes. diſcite quãuis
nolẽtes:nũq̃ actorẽ legis boũ aut ouiũ cedẽ expetiiſſe. Quid autẽ thus
eſt:etiã ſi ſuaui odore circũfuſum aerẽ repleat? Hircus porro:quid iuua
Pſalmus re poterit/aut cynamomi oblatio? nũ carnes tauroꝝ deus mãducabit:
49 nũ hircorũ ſanguinem bibet? nouit omnia uolatilia celi:et pulchritudo
Eſaias. agri cum eo eſt.odit ac reppulit ſolẽnitates ueſtras:nec aliquid ſolẽnita
1 tũ ueſtrarũ olfaciet ut ipſe dicit.nec ad patres ueſtros de holocauſtis et
Hiere. hoſtiarũ cede locutus eſt.non eſt igitur hoc opus dei:ſed illud/ut creda
7 tis in eũ quẽ miſit ille.fides enim ſalutẽ affert/et gratia iuſtificat: mãda
ta uero legis cõdẽnãt magis.Opus igit̃ dei:fides in Chriſtũ eſt.quare do
ctrine ſue/nõ umbraculis legis inherendum eſt.Illud mirari omnino de
cet.Nã cũ ſolitus eſſet Chriſtus nullam de iis facere curam/qui per tẽta
tionẽ interrogabant:impreſentiarum tamen quãuis nullam conſecutu
ros utilitatem illos uideret/in cõdemnationẽ eorũ reſpõdet.quod ipſe
Ioannes. alibi dixit.Si non ueniſſem et locutus fuiſſem eis:peccatum nõ haberẽt.
15 nunc autẽ excuſationẽ nõ habent de peccato ſuo. Cap.XXXII
» Ixerunt ergo ei. quod ergo tu facis ſignũ:ut uideamus & creda
» d mus tibi? quid operaris? patres noſtri mãna mãducauerũt ĩ de=
» ſerto:ſicut ſcriptum eſt.panẽ de celo dedit eis mãducare. ¶ Re
Pſalmus uelat̃ paulatĩ animus Iudeoꝝ. Nam etſi ex arrogãtia dixerũt/ quid fa=
77 ciemus ut operemur opus dei? putãtes(ut diximus)ſufficere legem Mo
ſaicã ad omnẽ preſtãdã ſcientiã/qua opus dei poſſent cognoſcere:late=
bat tamẽ hec ſua ſententia.nũc uero denudata: in mediũ prodit. quid
enĩ aiunt:quod ſignum tu facis? honoratur inquiunt merito beatus Mo
ſes ille.fuit enim ſuſceptus a deo mediator inter deum et homines.de=
dit huius rei ſignum precipuum:comederunt in deſerto mãna quicũq;
cum eo erant.tu uero cum maiora petere uidearis q̃ Moſes/ cum pre=
cepta illius mutare ſtudeas: quibus id ſignis corroboras/aut quo mi=
raculo ad nouam nos doctrinam reducere niteris? Hinc uere dixiſſe

ſaluator oſtenditur. Arguūtur enim non ut miracula uideant/Chriſtū
ſequi:ſed qm̄ manducarunt/ſaturatiq; ſunt.ſignum enim nō quodcūq;
petunt:ſed quod putabāt Moſem feciſſe/cum non anni ſpacio ſed qua
draginta integris annis Hebreorum populum māne cibo in deſerto de Exodus.
us aluiſſet.ita nihil uidentur penitus intelligere.quippe qui non diuine 16
poteſtati ſed Moſi:ſignum illud manne/ſtultiſſime accommodant.Ta=
le igitur etiam a Chriſto flagitant ſignum: parumq; putantes quod in
uno die miraculoſe nutriti ſunt/longi temporis ocioſa petunt alimēta.
Sic enim aſſenſuros ſe doctrine illius polliceri uidentur.apertum igitur
iam factum eſt/quod latebat:quia non tantum de ſignis curant/ quan=
tum mirari laudareq; Chriſtum ſimulant propter impuram uentris &
ocioſam uoraginem. Cap.XXXIII.

» Ixit ergo eis Iheſus.Amen amen dico uobis:nō Moſes dedit uo=
» d bis panem de celo. ¶ Acriter etiā nūc nec legē quidē Moſis noſ
ſe illos arguit.nō oportuit enī ipſos ignorare miniſtrū dei ad po
pulum/ac rurſus populi ad deū:nullius aūt miraculi Moſem authorem
fuiſſe.Reprehendit ergo eos:quia que dei ſolius ſunt/ſtultū ſimul atq;
impiū eſt hoībus attribuere.Manifeſtū igitur eſt cū miraculorū poteſta
tē a Moſe abſtulerit:ſibi eam ac patri cōcedere. quāuis propter audito=
rum ineptias/apte id nō dixerit:ne iſtabiles uanoſq; hoīes cōmoueret.
qui nec dignitatē loquētis cognoſcebāt:nec de ueritate multū curabāt.
ſed ſolū Moſe authore inflati:nōnūq̄ maiorē q̄ oporteret honorē ei con
ferebant/diuina opera illi accōmodātes. Hic ergo diſcimus quo animo
ſancti patres colendi ſunt.Reddere nāq; debemus(ut ſcribitur)timorē Ad ro.
cui timor:honorē cui honos debetur.tunc enī iure omnia faciemus: cū 13
unicuiq; ſuū recta proportione reddemus. Nā et prophetarū ſpūs pro= 1.ad cori.
phetis ſubiiciuntur.ſed cum de ſaluatore noſtro ſermo habetur: tunc 14
clamare neceſſe eſt.quis in nubibus equabitur domino/ aut quis ſimilis Pſalmus
erit domino in filiis dei? Cap.XXXIIII. 88

¶ De manna qđ figura erat Chriſti et ſpiritalium eius gratiarum.

» Ed pater meus dat uobis panē de celo uerū. Panis enī uerus eſt
» ſ qui de celo deſcēdit: & dat uitā mūdo. ¶ Nō ſolū a falſa opini=
one qua nō miniſtrū ſed authorē miraculoꝝ Moſem fuiſſe puta
bāt/illos remouet: uerū etiā miraculum illud Moſaicū paruum ac uere
nullū cōparatiōe fuiſſe affirmat.Voceq; ita quaſi clamitat magna. ī par
uis illis ac tenuiſſimis o uos maiora latere nō cogitātes:liberalitatem lar
gitatemq; domini parua nimium menſura definitis. Panem enim ce=
leſtem manna ex imperitia nuncupatis: quo (quamuis innumere pe=
ne gentes in orbe ſint) ſolum tamen Iudeorum genus/et breui tempo=
re fuit enutritum. ſic contractam miſericordiam dei ac exilem eſſe pu=
tatis: ut uni ſolummodo Iudeorum populo celeſtem panem largitus
ſit. Manna uero figura quedam erat uniuerſalis dei liberalitatis:loco
arre hominibus conceſſa. Nunc uero cum figurarum iam exactum ſit
tempus/ & ueritas in ianuis adſit: pater meus celeſtem uobis panem

largitur/qui per manna priſcis temporibus obumbrabatur. Neminem enim uirum errare uolo:non erat panis ille celeſtis/ſed hic eſt qui uniuerſum terrarum orbem poteſt nutrire/& toti mundo uitam dono prebere. Accuſat ergo ualde Iudeos:quia ueritatem ſpernentes/ figuris affixi ſunt. Non enim illud uerum manna et uerus celeſtis panis fuit: ſed ipſe unigenitus filius/uerus panis eſt. qui cum ſit ex ſubſtātia patris:naturaliter uita eſt cūcta uiuificās. ut enim panis hic terreſtris facit/ imbecillitatē carnis noſtre ſuſtinens atq; conſeruans:ita et ipſe per ſpiritū ſanctum/ſpiritum noſtrum uiuificat/ et corpus ipſum a corruptione liberat. Verum quoniam mentionē de manna fecimus:non erit ab re ſi locū de ipſo ſcripture hic tranſcribamus/ac pauca et breuiter ad pfectā huius loci expoſitionē altius explicemus. Sic enim plane uidebitur:qđ uerū māna Chriſtus eſt/qui per figuram manne priſcis illis a deo patre dabatur.
Exodus. 16 Quintodecimo inquit die menſis ſecūdi poſtq̄ egreſſi ſunt de terra Egypti/ murmurauit omnis congregatio filiorū Iſrael cōtra Moſem et Aaron in ſolitudine:dixeruntq; ad eos filii Iſrael. utinam mortui eſſemus per manū dn̄i in terra Egypti: quādo ſedebamus ſuper ollas carnium et comedebamus panē in ſaturitate. Cur eduxiſtis nos in deſertum iſtud:ut occideretis omnem multitudinem fame? Hec hiſtorice ita patent:ut nulla explicatione indigeant/quare ſpiritalem ſenſum rimemur. Cū adhuc in Egypto Hebrei habitarēt:iuſſu dei ſolemnitatē Chriſti celebrarunt.
Exodus. 12 Cibo enim agni:durā tyrannidem intolerabileq; ſeruitutis illius iugū excuſſerant. Rubrum deinde mare miraculoſe tranſierunt: fameq; in deſerto oppreſſi querebantur de Moſe. et dei munerū obliti:carnes Egyptias/alioſq; cibos miro modo cupiebant. Egyptus igitur/tenebroſa quedam regio interpretatur:et pro conditione preſentis ſeculi atq; ſtatu (in quo magna profecto premimur ſeruitute) ſpiritaliter capitur. Non enī deo dediti ſumus:ſed imani tyranno principi huius ſeculi ſeruimus/et quaſi fetulētū lutū uoluptates carnis puoluimus. unde nulla merces labori:ſed ſupplicia et labores retribuuntur. Sed ſi quando dei preceptorum nobis in mentem recordatio uenerit/ et huius ſeruitutis amaritudinem intellexerimus:tunc exitus cupiditate capti/ad Chriſtum libertatis initium atq; ianuam uenimus. Huius ſanguine atq; gratia tuti: turbationes huius ſeculi quaſi fluctus maris effugimus. et integram uiuendi amplexi diſciplinam:in deſerto inanium cogitationum ſumma tranquillitate quieſcimus. quam tamen nonnumq̄ tentationes perturbant:et memoria uoluptatis exagitat. et ſic cupiditate uicti:non iure conquerimur / nec parta libertate contenti ſumus. Nam cum in fame quadam primarum deliciarum et uoluptatum uerſemur/et labores continentie horreſcamus:priorem uitam rurſus concupiſcimus. Magnas enim profecto uires huius carnis uoluntas poſſidet: quibus facile ab omni probitate mentes hominum deiicit. Dixit
Exodus. 16 autem dominus ad Moſem. Ecce ego pluam uobis panem de celo. hoc eſt etiam quod in pſalmiſta canitur. Panem de celo dedit eis: panem

angelorum manducauit homo. Sed perſpicuum eſſe arbitror: non aliū panem/neq; aliud alimētum preter filium dei rationalibus intellectualibuſq; ſubſtantiis propoſitum eſſe. ipſe igitur eſt manna uerum: ipſe inquam eſt panis de celo/qui omni rationali creature a deo patre prebetur. ita gratia et miſericordia dei uel a cupiditate caducarum rerum uariis multiſq; modis humanā ſolet reuocare naturam. Nam cū ut magni ponderis lapis ad hec inſtabilia carnis premat appetitus/et tyrannice ad imperium ſuum redigat: quaſi freno ad deſiderium rerum meliorum Chriſtus nos circunducit. et ſanitate mentis donatos: in habitu uirtutis confirmat. Vides enim etiam illos nunc corporali cibo/ et ocioſa captos uita: ad deſiderium celeſtis panis/ad ſpiritale manna/ad ſpiritus ſancti conſolationem/Chriſti doctrina reuocari. Propterea omni nos patientia muniamur: nec imbecillitate animi que non licent appetamus: ut intellectuale manna Chriſtus dominus noſter/in ſua nos pietate confirmet. Verum quoniam non ab re aliquantulum a propoſito exiſſe uidemur: totum hunc locum (perutilis enim eſt) non grauabimur latius tractare. Queret igitur quiſpiam: cuius rei gratia miſericors deus non prius q̄ peterent/illis prouidit. ſed cum fameſcentes uideret: tardus ad patrociniū fuit. Aut quare ſic conqueſtos non puniuit: quos tamen poſtea quando ſimiliter egrotantes/ panes/carnes/alioſq; cibos deſiderabant Egyptios/ ſupplicio perſecutus eſt. unde ut in numeris ſcribitur/monumentum cupiditatis locus ille fuit appellatus: ubi hac cupiditate ſuperatos ſepelierunt. Ad primum igitur dicimus: conuenienter petitionem clamoremq; illorum expectatum fuiſſe. Tunc enim gratiſſimum ſolet uideri beneficium: quando magno ardore petitur/et imminente periculo/neceſſario expectatur. aliter animus hominis/beneficii magnitudinē non cognoſcit. Sed non petitionem illam: clamorē potius murmurationemq; ac iurgia fuiſſe cōtēdes. Verū modeſta per orationem petitio/ perfectorū eſt: cui exequatur imbecilliū ac infirmorum obiurgatio et murmuratio. Nec moleſte ullo modo ſaluator tulit. Nā quēadmodū ploratu neceſſaria ſibi alimenta infantes flagitant/ et hoc modo mater ad fouendos filios ſuos prouocat̄. ſic cōqueſtuoſus obiurgationiſq; plenus clamor ad deū/petitionis (ſi ab īfirmis adhuc & īfātibus in habitu uirtutis fit) locū retinet. Quod autē quāuis terrenis uiderit cupiditatibus ſupatos/nō puniuit tamē ſtatī in initio: hec (ut mihi quidē uidet̄) cauſa eſt. Nā qm̄ nup ab Egypto effugerint/paneq; celeſtē qui cor hominis corroborat adhuc nō receperit: facilius poterāt in cupiditates carnis īcidere. propterea & uenia digni uiſi ſūt. Poſtea uero q̄ dn̄o fruebātur/ut ſcribitur: tūc iure quoniā corporalia ſpiritualibus prepoſuerunt/acerba dederunt ſupplicia/et ad ſupplicia inſignem calamitatis memoriam reliquerunt. Egrediatur populus et colligat que ſufficiunt per ſingulos dies. Senſibile illud manna: intelligibile hoc figurabat. Eſt autem intelligibile māna/ipſe Chriſtus: ſenſibile uero/rudior legis diſciplina. Ad dies autem ſingulos colligebant/et in craſtinū

Pſalmus 77

Nūerus 11

Pſalmus 103

Exodus 16

reſeruare uetabantur: quia ſaluatoris aduentu figure legis ceſſarunt. et colligere inde alimenta non poſſumus: ipſa ueritate nobis et pane celeſti ad fruitionem propoſito. Die autem ſexto parent quod inferant: et ſit duplum q̃ colligere ſolebant per ſingulos dies. Conſidera diligenter / quia ſeptima die ſenſibile manna colligi noluit: ſed pridie collecto uti iuſſit. Septima enim dies / ſaluatoris tēpora ſignificat: in quibus ſanctificati ſabbatiſmū peccatorum agere debemus. alimenta fidei ab antecollecta quoq; legis cognitione / accipientes. non tamē neceſſario modo colligimus: qui uerum cibum habemus / et panē de celo retinemus. Duplici autem menſura ante ſeptimam manna colligitur: quia tempore legis exacto / et ſeptima / id eſt Chriſti aduentu incipiēte: duplici quadam gratia / legali ſcilicet et euangelica in fide homines roborātur. qđ

Matheus 13 per parabolam dominus docuit. omnis ſcriba inquit / regni celorum diſcipulus effectus / diuiti homini ſimilis ē: qui ex theſauro ſuo noua et uetera producit. Vetera enim / legalia ſunt: noua uero / Chriſti. Dixerūtq;

Exodus. 16 Moſes et Aarō ad omnes filios Iſrael / ueſpere ſcietis quod dominus eduxit uos de terra Egypti: et mane uidebitis gloriam domini. dabit enim dominus uobis ueſpere carnes edere: et mane panes in ſaturitate. Attende / diſtingueq; diligentius ſingula. Nam coturnix legem quodam modo denotabat. nūq̃ enim effertur uolatu / ſed prope terram ſemper hec auis uolat. Nam et diſciplina legis / terreſtris quodam modo eſt: animalium oblationes et purificationes Iudaicas continens / quibus illi nō multum e terra leuabantur. Veſpere autem traditur: uel quia magna obſcuritate figure legis inuoluuntur / uel quia mundus tenebrarum effuſione tenebatur / luce uera carens que eſt Chriſtus. ego inquit lux in

Ioannes. 12 hunc mūdum ueni. Cognituros autem ait quod dominus eduxit eos ab Egypto: quia uniuerſalis quedā atq; confuſior in Moſaicis libris ſalutis cognitio ſolummodo eſt. Nondum enim aderat gratia: quod ipſe ſignificauit dicens. mane uidebitis gloriam domini: dum det uobis panes in ſaturitate. Solutis enim nocturnis legis iam tenebris / et ſole nobis intelligibili orto: preſentis dn̄i gloriam intuentes / copioſiſſime panem celeſtem ipſum rurſus Chriſtum aſſequimur. Factum eſt ergo ueſpere / et aſcendens coturnix operuit caſtra. mane quoq; ros iacuit per circuitum

Exodus. 16 caſtrorum. cūq; operuiſſet ſuperficiē terre: apparuit in ſolitudīe / albū ac minutum quaſi coriandrum. Conſidera rurſus ſpiritalium ordinem ſenſuum. Nam de coturnice quidem dicitur: quod caſtra operuerit. de manna uero: quia ceſſante rore mane de celo deſcendit per circuitum caſtrorum in facie deſerti. Legalis enim diſciplina quam per coturnicē intelleximus: figuris atq; umbris Iudeorum populum contegit. Latet

2. ad cori 3 enim (ut Paulus ait) uelū in corde ipſorū / et cecitas ex parte. Sed poſtea quā mane factum eſt oriente iam ſole uero et euangelica doctrina fulgente / cū etiam ros id eſt rudis et pruinoſa mandatorum legis obſeruatio iaceat atq; deſinat (finis enī legis et prophetarum / Chriſtus) tūc ue

Ad ro. 10 rum de celo deſcendit manna / tunc euāgelica doctrina rutilauit. nō in

hebreorũ congregatione atq; ſynagoga:ſed per circuitum caſtrorũ in
facie deſerti ac ſolitudinis/in omnibus uidelicet gentibus/in eccleſia gẽ Eſaias.
tium.de qua dictum eſt:quia multo plures ſunt filii deſerte q̃ eius q̃ ha= 54
bet uirum.In omnem enim terram intellectualis mãne gratia fuſa eſt.
que coriandro comparatur/ et minuta dicitur:quia tenuis profecto eſt
et frigidior diuini ſermonis uirtus/ paſſionum ardores frigiditate ſua
extinguens.frigidiſſima enim dicitur eſſe uis coriandri. Quod cum ui Exodus.
diſſent filii Iſrael: dixerunt adinuicem.quid eſt hoc? cum huius rei nul= 16
lum haberẽt periculum/nouitate rei perculſi: alter ab altero quid illud
eſſet petebant.et hinc nomen rei factum eſt. Manna enim ſyrorum lin
gua:quid eſt hoc/ſignificat.Vnde iudicio meo denotabatur:ut reipſa mo
do uidemus non cogrituros Chriſtũ Iudeos.Dixitq; Moſes ad eos.nul=
lus relinquat ex eo in mane.qui non audierũt eum: ſed dimiſerunt qui
dam ex eis uſq; mane.et ſcatere cepit uermibus/ et computruit:et ira=
tus eſt contra eos Moſes. Mane rurſus in his ſplendidiſſima ſaluatoris
aduẽtus tempora ſignificat:quãdo umbra legis depulſa / et tenebris gẽ
tium illuminatis/unigenita lux ſpirituale nobis diluculum eluxit. iuſ=
ſit autem Moſes mãna illud nullo modo ad mane uſq; relinquere: quia
orto ſole umbracula legis euaneſcunt/et ueritatis preſentia/figure om
nino deſinunt.Quare Paulus quoq; iuſticiam legis rutilante Chriſto: Ad phili
inutilem oſtendit/dicens de ſeipſo.per quem omniũ iacturam feci/om 3
nium inquit:quibus lex plurimum iactabat. dico eni ait omnia eſſe ſter
cora: dũmodo Chriſtũ lucrer/ et inueniar in eo non habens iuſticiam
legis/ſed eam que eſt per fidẽ Iheſu Chriſti. Nihil igitur Paulus ut ſapi
ens/ad mane uſq; cõſeruauit.qui autem tunc ſenſibile illud manna cõ=
ſeruauerunt: hi Iudeorũ incredulitatem figurabãt.quibus non oportu
na legis conſeruatio:putredinem ſane ac uermes pariet. unde merore
quoq; affectum et ira cõcitatũ Moſem legimus.Dixitq; Moſes ad Aarõ. Exodus.
Sume aureum uas unum:mitte ibi manna quantum poteſt capere go= 16
mor/et repone coram domino ad ſeruãdum illud.Ex admiratione iam
exclamauerim. O profunditatem diuitiarũ ſapiẽtie ac cognitionis dei.
Incõprehenſibilis nempe in ſcripturis ſapientia latet:et magna profun
ditatis altitudo in ipſis inuenitur. Cõſidera oro diligentius:quid in hac
ultima particula reconditum eſt. Nam quoniam uerum manna illo ſen
ſibili figuratus eſt Chriſtus:neceſſario nunc docet/qua gloria et uirtu=
te plenus eſt qui Chriſtum in ſeipſo recondit/ qui Iheſum in corde per
ueritatem ac fidem rectam fixum firmiter gerit.Audis enim quomodo
uas aureum per Aaron im̃pletur manna:et coram deo ad perpetuã cõ=
ſeruationem reponitur.pia enim ſanctaq; anima/que Chriſti fidem cõ
cepit/que totum in ſeipſa celeſtem theſaurum cõdidit: precioſum atq;
aureum uas eſt.et a põtifice omnium deo patri offeretur : ſeruabiturq;
in conſpectu eius ineternum. Merito igitur inflatos Moſis doctrina Iu=
deos putanteſq; ab eo manna datum priſcis fuiſſe/ nec aliquid ultra fi=
guram intelligentes:Chriſtus redarguit dicens. Amen dico uobis:non

Moſes dedit uobis manna. Oportebat enim omnino illos miniſtrum ſolummodo fuiſſe Moſem non ignorare. res enim ipſa: non potuit hominis opus eſſe. dei ergo fuerat munus: quo celeſtis panis non unius gentis ſed totius mundi uita ſignificabatur. Cap. XXXV

» Ixerunt ergo ad eum: dn̄e da nobis ſemper panē hūc. ¶ Denudatur iam penitus (quāuis latere ſtuduiſſet) animus Iudeorū. patet etiā non poſſe Chriſtum mentiri. non enim quia ſigna uiderunt ſequuntur: ſed quia uſq; ad ſaturitatem comederunt. de quorū ignorantia oportune dixeri. ecce populus fatuus atq; uecors: oculi ſunt ipſis et non uident. aures ſunt ipſis et non audiūt. Nam etſi multis uerbis a carnali eos ſenſu ſaluator remoueret / etſi ad ſpiritalem mirabili ſua doctrina contemplationem illos reuocaret: nihil tamen proficiunt / neq; a carnalibus ullo modo recedunt. quippe panem audientes quo uita mundo datur: terreſtrē intelligebāt. Ventri ergo quaſi deo ſeruientes merito audient. quorum gloria in confuſione ipſorum. Similes enim ſunt Samaritane illi mulieri / que cum longā de intelligibili aqua Chriſti orationem audiſſet aperte dicentis / qui bibit ex hac aqua iterum ſitiet. quicūq; autem bibet ex hac aqua quā ego dabo / fiet in ipſo fons ſalientis in uitam eternam: nihil tamen intelligens / ad ſenſibilium memoriam aquarū labebatur dicēs. da mihi dn̄e hanc aquā ne ſitiam / et ne ueniam huc haurire. ſed illa et Samaritana et mulier / quare non mirum ſi tardior fuit. Iſti uero et Iudei et uiri: nihil uirilis prudentie habēt / ſed uētris effeminantur cupiditate / uere de ſe dictum eſſe oſtendentes. Stultus ſtulte loquetur: et cor eius uana intelliget. Cap. XXXVI

(Margin: d; Hiere. 5; Ad phili. 3; Ioannes. 4; Eſaias. 32)

» Ixit autem eis Iheſus: ego ſum panis uite. ¶ Quāq̄ ſolitus fuerit Chriſtus enigmatice quodam modo nec aperte nimium myſteria exponere / ne res diuine ſceleſtis etiam hominibus in deriſionem paterent: nonnūq̄ tamen propter audientium imperitiam cū nihil eos intelligere uideat / omni ambiguitate ſermonis remota / dilucide ac breuiter totam myſterii uim explicat / ut nulla excuſatio nō credētibus relinquatur. Quod autē obūbrato quodā ac ſubobſcuro plerūq; ſermone uteretur: ipſe docet in pſalmus dicens. Aperiam in parabolis os meum. Eſaias quoq; hoc ipſum demonſtrat clamans. Ecce rex iuſtus regnabit / et principes cum iudicio principabuntur: et erit homo occultans ſermones ſuos. illum enim regnaturū prenunciabat: qui dicit. Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Syon mōtem ſanctum eius: predicans preceptū domini. Iudicio autem id eſt rectitudine pricipes id eſt ſancti diſcipuli omnia gubernaturi fuiſſe ſcribuntur: qui ad ſaluatorē ſermones ſuos celantem accedebant ſepius atq; dicebant. Expone nobis parabolam hanc. Ipſe quoq; cauſam adieciſſe inuenitur: ut uidentes non uideant / et audientes non audiant neq; intelligant. Non enim erāt digni: ac ideo iuſta dei ſententia eiecti ſunt. Multis igitur uerbis ultro citroq; habitis / poſtq̄ illos nihil intelligere uidebat: apertiſſime iam ego inquit ſum panis uite. O ſola imperitia excellentes homines. cum de ce-

(Margin: d; Pſalmus 77; Eſaias. 32; Pſalmus 2; Lucas. 8)

lo daturum ſe deus panē uobis dixerit/et tātam hācrem pollicitus ſit: non erubeſcitis de ſenſibili māna ita hoc intelligere/ut ulterius progredi nolitis. Non ſentitis: quia breue illud et paruū tam uobis erat qui acceperiſtis/q̄ deo qui largitus eſt. Nolite igitur credere illum fuiſſe panem de celo. Ego eni ſum panis uite: qui olim uobis figura ſolūmodo datus/nunc adſum omnem adimplens figuram. Sum autem panis uite/nō corporalis qui fami ſolum corporee remedium preſtat: ſed qui totum animal ad uitam eternam reformē/et morte ſuperius efficiā. His autē uerbis ſuboſtendit ſanctiſſimi ſui corporis uitam et gratiam: qua in nobis unigeniti proprietas/id eſt uita et ingreditur et permanet. Illud etiam ſcire oportet qđ quadraginta integris annis (Moſe adhuc uiuente) mā Exodus. na illud ſenſibile Iudeis largiebatur a deo. ſed poſtq̄ Moſes diem ſuum 16 obiit/et ductor populi Ioſue fctūs eſt/Iordaneq; traiecto lapideis circūciſi gladiis: pane nutriti ſunt/non amplius manna pluente deo. Hinc ſignificatur/quia cum Moſes nature conceſſerit/id eſt quando legalis cultus figure ad exitum uenerint: Chriſtus uerus Iheſus atq; ſaluator nobis apparuit/qui ſaluum fecit populum ſuum de peccatis eorum. et tunc nos Iordanem trāſgreſſi/ſpiritalem circunciſionem doctrina duodecim lapidum id eſt diſcipulorū Chriſti accepimus. de quibus ſcriptum eſt. qđ lapides ſancti uoluuntur in terra. omnem enim orbem terrarum peragrarūt illi: qui nos circūciſione non manu facta/ſed ſpiritali per ſpiritum ſanctum circunciderunt. Quando igitur ad regnum celorum per Chriſtum uocati ſumus (nō enim aliud ſignificat Iudeorum in repromiſſionis terram ingreſſus) tunc et manna ſenſibile deſiit. non enim litterali amplius legis ſenſu/ſed celeſti pane id eſt Chriſto ad uitā eternā nutrimur/et morte deſtructa dei participes gratia ſancti ſpiritus et communicatione corporis domini efficimur.

Ioſue. 5

Matheus 1

Zachari 9

Cap. XXXVII.

Qui uenit ad me non eſuriet: et qui credit in me nō ſitiet unquā.

¶ Nonnihil his uerbis latere mihi uidetur: quod enodare neceſſe eſt. ſolebat Chriſtus ſanctorū uirorum gloriam nō modo nō deprimere/ſed etiam confirmare. Verum cū nonnullorum inſcitia/excellentiam Chriſti non cognoſceret/ac ideo plus illis attribueret: commodiſſime ac ſubocculte ab ipſarum rerum collatione in infinitum ſe illis preſtare modeſtiſſime oſtēdit. Loquebať olim ad Samaritanā: et ei ſe uiuentem aquam dare pollicebatur. quod illa minime intelligens/an tu maior es dicebat patre noſtro Iacob/qui dedit nobis hunc puteum? Ioannes. 4 Ab hac ergo uolēs eam ſaluator opinione remouere/ac ſe abſq; comparatione maiorem oſtendere: ad aquarum differentiam uenit. quicunq; enim ait ex hac aqua bibit: ſitiet rurſus. quicūq; autem biberit ex aqua quam ego dabo: fiet in ipſo fons aque ſaliētis ad uitam eternam. Quid igitur hinc ſequitur? Illud profecto: ſuperiorē eſſe multo eum/qui multo maiora tradere poteſt. Tale quid etiam nunc facit. nam quoniam ſuperbire Iudei uidebantur/Moſem ſemper anteponentes/et Moſaicam ut conſueuerant ſequi doctrinam magis q̄ Chriſti uolentes/manne co-

ira dei digne ipſos excecauit: et rudius factũ eſt cor eorum. Quod autem ſigni miraculo deum eſſe aut uiderunt aut uidiſſe potuerunt: inde maxime conſpicies/ quod ex admiratione nimia rapere ipſum uolebant: et regem facere. Nullus igitur eis excuſationis locus relinquitur: qui admirantes ſigna/ et ab eis ad cognoſcendas uires eius inducti/ ab horrent tamen a fide/ et a bonis moribus in profundum perditionis deſiliunt. Cap. XXXIX

„ Omne quod dat mihi pater: ad me ueniet. ¶ Nõ ſimpliciter dicit Chriſtus/ quia et uidiſtis me et nõ creditis: ſed cauſam quoq; cecitatis neceſſario ſubiecit/ ut diſcãt in diuinam ſe iram occurriſſe. Quare optimus medicus cauſam eis ſubaperuit: non ut in morbo ſemper morentur/ ſed ut citius atq; facilius ab eo reſiliant/ omni modo deũ placantes quem peccatis ſuis irritarũt. Venire autem ſaluator etiam ait ad ſe quod pater ſibi dederit: non quia ipſe non poſſit quoſcũq; uelit adducere (quomodo enim? cui omnia ſubiecta ſunt/ ut Paulus ſcribit) ſed quia nemini hoc niſi ſoli diuine nature conceditur/ ut ignorantie tenebris inuolutos illuminet: ſicut homo/ patri hanc rẽ attribuit. quod facere ſolitum eſſe multotiens diximus. Cum autem ad ſe uenturum omne quod pater dederit dicat: iam iã uenturas gentes ſignificat. ita commodiſſime minari uidetur iacturam gratie quam facturi erãt: allatis a deo patre ad uiuificantem et natura filiũ uniuerſis miſericorditer gentibus/ ut benedictionis eius ac diuine nature participes ad uitam et incorruptibilitatẽ reducantur/ in priſcum nature habitũ reformate. quẽadmodũ igitur quiſpiã egrotũ medico affert ut ei medeatur: ſic a deo patre illos qui digni ſalute ſunt / filio adduci dicimus. pernicioſa enim res omnino eſt/ cordis duricies. ideo prophetico ſermone Iudeis imperatur: ut duriciam cordis circuncidantur. quod illi quidem recuſarunt: nos autem quos pater filio dedit ſuſcepimus. et ſpiritu ſancto circũciſi: occultius ac myſtica circũciſione Iudei ſumus. par igitur eſt duriciem illorum abhorrere: et facilitate animi ad pietatem ac fidem/ imminentẽ illis perniciem effugere. Cap. XL.

1. ad cori 15 — Heremi. 4

„ Et eum qui uenit ad me: nõ eiiciam foras. ¶ Non erit ait inutilis eis qui ad me ueniunt fidei pietas. et certe oportebat glorioſam atq; utiliſſimam eis qui afferuntur: patris adductionem oſtendere. Aderunt ergo inquit omnia bona iis: qui ſuperiore gratia uocati ad me ueniunt. non enim eiicio foras uenientem: nec quaſi uas futile repellam/ ut a quodam propheta dicitur. Vituperatus eſt Hieconias ſicut uas cuius nullus eſt uſus: et proiectus in terram quam ignorauit. Terra terra/ audi ſermonem domini. Scribe uirum iſtum hominem abdicatũ. Non ergo abdicabitur inquit/ nec ut inglorius eiicietur qui uenit ad me: nec erit expers mee benignitatis/ ſed recondetur in horreũ/ et in celeſtes manſiones diuertet/ ingredietur q; quo mẽs hominum nequaq̃ cogitauit. Oculus enim non uidit/ et auris non audiuit/ nec in cor hominis aſcenderunt ea: que deus diligentibus ſe preparauit. Cum autẽ dici

Hieremi 22 — 1. ad cori. 2

tur / non eiiciam foras uenietem:illud profecto dicitur / non tradam iu dicio fidelem qui diuina gratia munitus eſt.foras enim hoc: tale quid ſi
Matheus gnificare cõperies.ut in illa apud Matheum parabola.Simile eſt regnũ
13 celorꝫ ſagene miſſe in mare / et ex omni genere piſciũ congreganti:quã (cum ipleta eſſet)educentes et ſecus littus ſedentes / elegerũt bonos in uaſa ſua / malos autem foras miſerunt. Nam quod collecta ſint bona et in uaſis depoſita:id probos atqꝫ pios in celeſtibus atriis ſemper uicturos ſignificat.quod autem inutilia foras eiecta dicũtur: id omnium bonorũ iacturam facturos / et in iudicium caſuros impios denotat. Cum igitur dicit Chriſtus / quia eum qui uenit ad me non eiiciam foras: euaſurũ ab eternis ſupplicis integra uenientem fide populum demonſtrat. ita re= motis a pietate minari mihi uidetur:niſi uere ſincereqꝫ credant / procul a ſe omnes proiiciendos / nolenteſqꝫ ab eo receſſuros. Qua enim ratio ne non eiecturum ſe foras uenientes pollicetur:eadem ſane non uenie̅tes eiecturum minatur.

¶ Tertii libri commentariorum Cyrilli in Ioannem / finis.

¶ Commentariorum Cyrilli in Ioannem liber quartus. Cap.I

¶ Quod cum a deo patre naturaliter filius ſit:nulla in re minor ipſo eſt / etiam ſi dicatur a quibuſdam illi ſubiectus eſſe.

QVia deſcendi de celo non ut faciam uolũtatem meam / ſed uoluntatem eius qui me miſit patris.ut omne quod dedit mihi pater / non perdam ex eo:ſed reſuſcitem illud in no uiſſimo die. ¶ Videbitur certe ſi quis ſuperficiem (ut ita dicã) ſolam uerborum conſideret: difficilis nimiũ hic ſer= mo / adeo ut multa hinc aduerſus rectam fidem / ueritatis inimici habituri argumenta uideantur.Sed nihil hic arduum eſt.facilia enim omnia ſunt intelligentibus:et recta his qui cognitionem iueniũt / id eſt illis qui pie ſcripturarum myſteria intelligere conſueuerunt.Ra= tionem ergo quodã modo ut certiores ſimus / Chriſtus hic affert:quare non eiiciatur foras quicũqꝫ ad ſe uenit.Hac enim inquit de cauſa deſce̅ di de celo / id eſt uoluntate patris homo factus / quaſi etiam inuoluntari as res non recuſaui:modo eternam uitam reſurrectionemqꝫ a mortuis (morte deſtructa) crede̅tibus prebeam. Quid aute̅ erat:qđ uoluntari= um et non uoluntarium Chriſto fuiſſe dicimus? Iudeorum in illũ iniu= rie / flagella / ſputa / calũnie / mors ipſa.Hec enim propter nos paſſus eſt Chriſtus.Nã ſi potuiſſemus nos ſaluari (qđ illi ſtudio erat) abſqꝫ paſſiõe oĩno ſua:noluiſſet certe opprobria illa pati. Verꝫ qm̃ libera uolũtatis po teſtate uſi Iudei oĩno ce̅ſuerũt tot tantaqꝫ ipſi facere:admittit paſſione̅ propter nos / et facit uoluntariũ ſibi quod per ſe erat inuoluntariũ / pro pter humani generis utilitate̅ patre aſſentiente ac comprobante. Hinc enim maxime immenſam diuine nature bonitatem inſpicimus: qđ etiã id propter ſalutem noſtram non recuſauerit / quod per ſe erat abiicien dum.Qđ aute̅ non uoluntarium quodam modo Chriſto erat crucis pa tibulum / uoluntarium autem propter uoluntatem patris et propter ſa

lutem noſtram:inde facile diſces. Cum enim ad paſſionē acceſſurus eſ-
ſet:patrem in orationis habitu alloquebatur dicēs. Pater ſi poſſibile eſt: Matheus
tranſeat a me calix iſte. Verūtamen non ut ego uolo:ſed ut tu. Ea enim 26
ratiōe qua uerbum dei deus eſt/et ipſa naturaliter uita:nemo ambiget
quod nullo modo mortem formidauit. caro autē factus:permittit carni
ut ſua patiatur. et ideo ut uere homo:preſentem iam in ianuis mortem
timeſcit ac dicit/ſi poſſibile pater eſt:tranſeat a me calix iſte. Verū qm̄
aliter fieri non poteſt:fiat non ut ego uolo ſed ut tu. Vides queādmodū
natura humana etiam in ipſo Chriſto ſua patitur et formidat? ſed a cō-
iuncto ſibi uerbo ad conuenientem deo fortitudinem et robur reduci-
tur/doceturq; ne qđ ſibi uidetur ſed diuinam uoluntatem ſequatur: &
illo ſemper tendat quo uoluntas dei perducit. hec ipſa ueritas ita ſe ha-
bere confirmat. Spiritus enim inquit promptus/caro autē infirma. Non Matheus
enim ignorauit Chriſtus non parum a dignitate abeſſe diuina:qđ mors 26
timenda uideatur. propterea imbecillem quidem naturaliter carnē eſ-
ſe dixit:promptum autem ſpiritum/qui ſciebat nihil eſſe mali calūniis
iniuriantium uexari. Perſpicis non fuiſſe propter carnem uoluntariam
Chriſto mortem: fuit tamen uoluntaria/quoniam propter eam ſecun-
dum uolūtatem patris ſalus et uita hominibus donata eſt. idipſum eti-
am hic ſignificare uidetur:cum dicat eā eſſe uoluntatem patris ut nul-
lum eorum qui ſibi afferuntur perdat/ſed exuſcitet eum in nouiſſi-
mo die. Nam (ut iam diximus) Chriſto ſicuti uite ac ſaluatori:fidei ſalu
tiſq; indigentes/miſericordia patris adducit. ¶ Sentio me inconcinna/ Heretica
ueritatis inimico dicere. Non enim conſentiet: ſed magna uoce clama- debacha
bit. Quo nos his tuis excogitationibus ſeducis:quo a ueritate orationē tio.
diuertis? Erubeſcis uidelicet uel nolentem/ſubiici patri filium confite-
ri. An hinc tibi conſpicuum non ſit:non eſſe principem filium huius di-
ſpenſationis/ſed uoluntati patris ſubiectum? nō enim ignorat ita ſe pa
tri ſubiici:ut modo quodam cogatur etiam que nolit facere/et ſic face-
re ut nolens facere uideatur. Non enim que ipſe uult:ſed que pater ue-
lit/facere ſe ait. Nec mihi dicas inquit ut ſoles:ut hominem eum ſubiici.
Cum enim adhuc uerbum homine nudum eſſet/deſcendit de celo:ita
uel anteq̄ ſerui formam aſſumeret/patri ut maiori atq; preſtātiori ſub-
iiciebatur. ¶ Acerrimis ut putas o generoſe tu uerbis in nos excurris: Defēſiō.
non tamen recte/ſed extra regiā tritamq; ſemitam curris. Recta eni
uia omiſſa:ad precipitia et rupes acutas teipſum immittis. nos aūt non
diſſidentem inter ſe neq; diſſentientem trinitatem eſſe firmiter credi-
mus:nec aliud unq̄ patrē/aliud filium/aliud ſpiritū ſanctū/ſed unū &
idē ſemper uelle. ac unam et eandē eſſe uoluntatem: ſicut unam & eā-
dem naturam trinitatis fatemur. Ceſſet igitur omnis lōga oratio: abſit
omnis contentio/abſint uerba fruſtra uobis excogitata. Verū quoniā
impie tam ſentire q̄ loqui didiciſtis/et quoniam cum uolūtatem patris
filius ſequatur/neceſſario ſubiectū eſſe patri putatis: pauca uobis hac
de re dicēda uidētur. Nam ſi ex ſimplicitate ſubiici patri filium dicere-

tis:nec nos fortaſſis diligentius in controuerſia hec uerba oporteret di
ſcutere.cũ uero malicioſe inſidiemini:neceſſario/uirtute ac gratia ſan
cti ſpiritus freti/magno animo inſurgemus.non abſolute neq; in omni
bus:ſed de re quadã determiata/propter ueſtras(ut mihi uidet᷑)friuo=
las rationes.Prouidebat enim nobis ut deus.non ſuam ſed patris uolũ=
tatem ſequi filius aſſeruit.ita inuoluntarium ad uolũtarium reddidit/
paſſionem dico crucis/de qua/una uoluntate tota trinitas conſenſit ut
diximus.qđ licet a uerbis ipſius aperte percipere.Hec enim eſt iquit uo
luntas patris:ut omne quod dedit mihi/non perdam ex eo/ſed reſuſci=
tẽ illud in nouiſſimo die. quãuis autem uoluntariam et non uoluntari=
am quodam modo paſſionem crucis fuiſſe paulo ante diximus:latius ta
men ad utilitatem legentiũ repetere placuit/ſi prius de ſubiectiõe quã
nobis icutitis nõnihil diſſeruerimus. Eſt autẽ nobis preſuppoſitũ ſemp
quod ab eccleſia ſine ulla dubitatione ſuſcipitur:unius et eiuſdem trini
tatem eſſe uoluntatis atq; ſententie.¶ Reſpondeant igitur nobis que= 1
ſo utrũ ipſum eſſe filii aliud q̃ ſubiectio ſit/ita ut natura eius ſubiectio
ſit/ut humanitas hominis: an eſt ipſe quidem per prius exiſtens/dein=
de quaſi conditione quadam propria/patri ſubiicitur:ut de ãgelis et de
homine rationali dicimus.Creatura enim per prius exiſtens:ſubiectio=
nis modum per poſterius habet.Nam ſi primum uere dici putatis:nõ fi=
lius profecto/ſed ſubiectio/dei uerbũ erit.Et quomodo non erunt hec
furoris plena? Subiectio enim ipſa ut ſubiectio/quomodo ſubſiſtere in
telligetur? Talia enim omnia/neceſſario ſubiecta requirunt quibus ac=
cidere ſolent:et ſubſtantiis potius accidunt/q̃ per ſeipſa ſubſiſtere ui=
deantur.et quemadmodum cupiditas qua que cupiũt ad expetibile fe=
runtur/nũq̃ per ſeipſam ſubſiſtit/ſed ſuſceptibili ſolet ineſſe: eodẽ cer
te pacto ſubiectio cum uoluntatis inclinationem ad parendũ alicui oſtẽ
dat/non ſeparata quadam natura ſubſiſtit/ſed ſicut paſſio aut uolũtas
aut cupiditas alicui eorum ineſt que ſunt.¶ Preterea tam res ſubiectio 2
nis q̃ nomen ipſum/ſi ſolum profertur/uix certe intelligitur: nec utrũ
bonum an malũ ſit cognoſcitur/niſi cuius rei ſubiectio ſit/addatur.Nã
tũ deo tũ diabolo ſubiici quiſpiã dicitur.et quemadmodum calliditatis
nomẽ medium eſt(callidi eni multi ſunt ad male faciendum:et callidi
rurſus ad effugienda incõmoda/cõmodaq; querenda) ſic ſubiectio me
diũ quoddã eſt/& incertum/quouſq; ſcias cuius ſubiectio eſt.Quare ſi
filius natura:qđ ſubiectio ſit dicere non poſſumus. Ipſa enim ſubiectio
ſecundum uos filius eſt. incerta igitur quedã et dubia natura filii erit.
¶ Sed nullo modo ſubiectionẽ per ſe ſubſiſtere intelligemus: ſi ad crea 3
turas reuerſi hoc ipſum conſiderabimus.Nam ſi hominẽ nil aliud eſſe q̃
ſubiectionem fingemus:non erit homo/de quo dici poſſit qđ ſubiectio
non ſit.Quomodo ergo ſi homo natura in ſubiectione reperitur/dicit᷑
Pſalmus 36 a pſalmiſta/ſubiiciaris domino et ſupplices ei? Hoc eni ad eum dicitur:
qui non modo natura ſubiectio nõ ſit/uerum etiam cui ſubiectio nõ ac
ceſſerit.uides igitur q̃ inane q̃ falſum ſit/ad dã etiam iniquũ:ſi quis ſub

iectionem ſubſiſtere per ſe credat. Erit ergo neceſſe in ſua natura per prius ſubſiſtere filium: deinde ſubiici patri confiteri. Quid igitur nos coget eum qui natura genitus eſt a patre / qui ſigillum eſt / a ſubſtantia patris remouere? ſed nos quidem recte et ſentientes et predicantes: cõſubſtantialem genitori filium / et equalem in omnibus credimus. Tu uero uideas quomõ ab equalitate patris propter hãc quã dicis ſubiectionẽ filium deturbas: qui eiſdem omnibus propter identitatem ſubſtantie naturaliter bonis pollet. ❡ Sed hoc ipſum inquiunt ſententiam roborat noſtram: quod non uoluntatem ſuam / ſed patris facere filius fateatur. Nam cum obtemperare ſe illi omnino dicat: ut preſtantiori ſcilicet atq; maiori obtemperat. ❡ Hoc ipſum ego etiam inq̃ nullũ ueritatis fructũ in uerbis tuis eſſe oſtendit. Etenim ſi quiſnam preſtantior & maior in gloria ſit / in queſtiõe uerſaretur: uideretur fortaſſis quãdam (q̃uis etiã tunc infirmam) ſubiectionis nomen rationem habere. Cum uero utrũ conſubſtantiales ſint pater et filius queratur / ac conſubſtãtiales eſſe nõ inficiemur: quomodo non eſt inſanum maiorem filio patrẽ putare? maius enim et minus et huiuſcemodi cetera / non ſunt per ſe ſubſiſtentia / ut de ſubiectione quoq; modo dicebamus: ſed de foris ſunt / & de ſubſtãtiis dicuntur. quod eni exiſtit per ſe: id collatione alterius maius aut minus appellari ſolet. Cum uero nullum ſubiectum ſit / cum nihil exiſtat de quo talia dici poſſint: quomodo erũt iſta per ſe / q̃ ut accidentia et intelliguntur et diffiniuntur? Cum igitur maius et minus in trinitate dicitis / nec unigeniti nec patris ſubſtantiam tangitis ſed ſolum exteriori quadam excellentia uel offenſione: alterum honorabitis alterum deprimetis. nec pudebit uos id facere, clamantem ipſum audientes: qui nõ honorat filium / is ne patrem quidem honorat. Et rurſus. ut omnes honorent filiũ: ſicuti honorant patrem. eadem enĩ gloria que ſunt eiuſdẽ ſubſtãtie glorificari oportere: Chriſtus his uerbis docet. nec ab hominibus de ſe id teſtimonium habuit: ſed ut rebus omnibus fidelior teſtis / ipſe de ſe teſtimoniũ ꝑhibuit. uereq; perhibuit qui ſecundũ naturam ueritas eſt: q̃d rebus ipſis cognoſcere poſſumus. hõ enĩ homĩe ut hõ eſt / nũq̃ maior aut minor erit. eadẽ enĩ in oĩbus nature ratio eſt. ideo de oĩ natura eodẽ modo uere dici poteſt. Quare oĩbus equaliter ratione nature ĩſũt q̃ naturaliter ĩſunt. Maius uero ac minus et eiuſmodi nõ ĩſũt ſed accidũt. Quõ igit̃ tã pater q̃ filius natura deus eſt: ſi maior aut mĩor alter altero iuenief? id enĩ qm̃ ex patre filius natus eſt: cogit etiã nolẽtes uos cõſubſtãtialitatẽ cõfiteri. Hoc igitur nobis ꝓſuppoſito q̃ramus ſi uidet̃ utrũ equalẽ filio gloriã ſicuti patri reddemus: an cõtra minore glorificãtes filiũ honore / uituperabimus. Id enĩ uerius ut ego arbitror dicitur. Gloria enĩ patris eſt / ſi talis a ſeipſo filius emanauit: qualis ipſe natura ſit. Totum uero contrarium accidit (ſed propitius nobis ſit deus) ſi non eandem naturã filius conſeruauerit / ſi minor erit aut gloria aut quapiam re alia earum quibus perfecte ac uere deus eſſe intelligitur. Cum igitur hec natura filii ſit: quid rides o homo / quid caput quaſſas / ſi pa-

Calũnia impiorũ

Ioannes. 5.

trem honorat? cum admirari deberes potius/ glorificareq; ipſum quia genitorem ſuum et diligit & honorat. omnis enim uirtutis numerus ab illa radice pullulat: et ab illa ſubſtãtia que ſuprema oĩm eſt quaſi a fonte manat. Omnia eni bona inde ad nos (qui ad imaginẽ dei facti ſumus) profecto defluunt. propterea lex patrem & matrem colere iuſſit/ & premia facientibus magna uidemus propoſita eſſe: longi enim temporis uita huiuſmodi filios donatos audimus. Sicuti igitur nos ſubiecti parentibus/ non mutamus naturam quia illis paremus: ſed cum non minus homines ſimus q̃ parentes noſtri ſint/ ac eandem nature rationem cõſeruemus/ eis propter uirtutem eximiam obtemperamus. Simili modo de patre atq; filio intelligendũ eſt. Filius enim eſt qui eſt ex deo deus/ perfectus ex perfecto/ incõmutabilis character ſubſtantie genitoris. Quare nihil aliud ipſe cogitabit q̃ ille cuius et conſilium et uerbum eſt. uolet autem eadem que pater. eiuſdem enim ſubſtãtie (ut ita dicam) legibus: ad eandem uoluntatem cõpellitur. Non conturberis igitur o homo/ cũ dicentem audias: deſcendi de celo non ut faciam uolũtatem meam/ ſed uoluntatem patris mei qui miſit me. Nam ut incipientes diximus: determinata quadam de re Chriſtus ita locutus eſt. Cum enim docere uellet uoluntariam ſibi eſſe mortem deitatis uoluntate/ non autem uoluntariam/ quia crucis tormenta et mortem ipſam natura perhorreſcat humana: his uerbis uſus eſt. quod autem inuoluntaria paſſio Chriſti ut homini fuit/ etiam ab ipſa natura rerum conſequenter perſpiciemus. Dicimus ergo Iudaici furoris opus fuiſſe/ ut omnino Chriſtus crucifigeretur. et hoc omnino facturi erant: exercitati ad cedem ſanguine prophetarum/ ad omnemq; audaciam nutriti. Verum quoniam non poterat aliter humanum genus ex morte in quam cecidit ad uitam reſurgere/ niſi filius dei homo factus eſſet/ imminebat autem propter crudelitatem Iudeorum mors acerbiſſima: idcirco quod per ſe non uoluntarium homini fuit/ uoluntarium fecit. id enim natura diuina ex miſericordia ſua uolebat. Nam opifex omnium ſapientia id eſt filius dei: quod diaboli malicia preparauerat (crudelem dico eius in carne mortem) id ſalutis uiam/ id uite ianuam effecit. Ita in contrarium ſpes diaboli uerſa eſt: ut uix poſt hec cognouerit durum ſibi fuiſſe aduerſus deum pugnare. quod mihi uidetur pſalmiſta ſubaperuiſſe: cum de Chriſto et de diabolo dicat. in laqueo ſuo humiliabit eum. Nam mortẽ quaſi laqueum/ Chriſto diabolus preparauerat: ſed in ipſo laqueo ſuo humiliatus eſt. Mors enim in morte Chriſti deſtructa eſt: & tyrannus cecidit qui ſe id paſſurum non formidabat. plura de his dicere/ difficile non eſt: ſed ad propoſitum rurſus redeamus. Si non proprie atq; uere uoluntatis ac immanitatis Iudaice fructum fuiſſe mortem Chriſti dicamus/ ſed iudicio (ut nonnulli putant) diuino ad tantam crudelitatem depulſos putabimus: uix poterimus effugere/ ne concedamus que homines faciunt/ ea diuino impulſu coactos facere. deinde quomodo dic queſo: qui diuine obtemperarunt uoluntati puniuntur? Quo-

Exodus. 20

Oĩm opifex ſapiẽtia: filius

Pſalmus 9.

modo autē i melioribus eſſet ille miſer per quē Chriſtus traditus eſt:ſi natus unquam non eſſet homo ille? Ex his igitur ceteriſq; ꝙplurimis patet de celo deſcendiſſe filiū dei / paſſūq; fuiſſe pro humano genere uolētem ſimul atq; nolentem:ut nouiſſimo die omnes ſuſcitet / et hoc ita patri etiam propter nos uiſum fuiſſe. Diuerſe uero nature filiū eſſe aut ulla in re patre minorem:his uerbis ne ſuſpicari quidē poſſumus. Quare ſuberubeſcere aduerſarios Chriſti credo:qui talia dicere auſi ſūt. Si uero cōtentionis adhuc potius q̄ ueritatis cupidi nō erubeſcāt:illud addā. Si deſcendit de celo filius non ut ſuam faceret uolūtatem ſed patris / ut ipſe ait:ſi que tibi diximus / ſuper hoc minime placent / nonne fateberis neceſſario non unam ſed duas et diuerſas patris ac filii eſſe uolūtates? Nam ſi nihil inter patris et filii uoluntatem intereſt:una eademq; in ipſis uoluntas eſt. Sin uero alia eſt filii / qua tamē pretermiſſa patris ſequitur uoluntatem:quomodo diuerſa non erit ab illa? Sed uideamus quid pater uelit:ut etiam uoluntatem filii cognoſcamus. patris igitur uoluntas eſt ut ſaluator ait:ut omne quod dedit ei / non perdat ex eo ſed ſuſcitet illud i nouiſſimo die. bona hec et miſericordie plena uolūtas eſt:nō repugno. Si ergo diuerſa filii uoluntas ab iſta eſt atq; contraria:nec miſericors erit / nec omnino bonus qui patri cōtraria uelit / nec ſaluare nec a morte ſuſcitare ſtudeat. quomodo ergo bonus eſt paſtor? quomodo magne ſue charitatis erga nos ſignum dabat:quod animā ſuam pro nobis traderet? Nam ſi de celo deſcendit ut id ultro faceret:quomodo cū que adducuntur a patre non perdit / ſed in nouiſſimo die ſuſcitat / ſua id inquies uoluntate non facit? Sin uero nō ſpōte id facit / ſed ut uolūtati patris miniſtret ſaluat perditos et ſuſcitat mortuos:quomodo nō uere nec bonus nec miſericors appellabitur? quieſcāt igitur obſecro Chriſti aduerſarii nec ulterius in nos latrēt / cū undiq; ad impietatē hec ſibi concludatur oratio.

Mathei 26

Ioannes 10

Cap. II.

» Hec enim eſt uolūtas patris mei qui miſit me:ut omnis qui uidet
» filium et credit in eum habeat uitam eternam. et ego reſuſcita-
» bo eū in nouiſſimo die. ¶ Etſi bonā patris uoluntatē iam deſipierit: latius tamē modo dilucidat / aperte adductionis modum & eius profectum explicans. filio ergo qui uiuificare poteſt:q̄cūq; uita indigēt pater tradit. Traditio autē hec eſt:ut filiū cognoſcāt / ſincereq; itelligāt atq; credāt uerū eſſe deū q ex deo uero eſt. q eni ſic affectus eſt / & iſtis cōteplatiōibus ꝑditus:is ad ſublimia illa fidei ꝓmia id eſt ad uitā eternā conſcēdet. ita pater quidē p cognitionē & fidē ad filiū eos adducit:quos hac gratia dignos iudicauerit. filius aūt accipiēs quaſi ignis ſcintillas: uiuificantis ſpiritus uirtutē / ac ſue nature bonū ſic in eis imittit / ut ad immortalitatē totū hominē tranſformet. Tu uero cū hic rurſus audias adductionē quidē a patre fieri / uitā aūt adductis a filio preberi:caue ne cogites aliā patris / aliā filii poteſtatē ac operationē eſſe / quaſi alius ad alia faciunda naturaliter aptus eſſe uideatur. Sed crede omnia a patre per filiū i ſpū fieri:et totius (ut ita dixeri) trinitatiſ noſtrā ſalutē opus eſſe /

id ē nature noſtre ad uitā reditū.nec dubita patris et filii &ſpūs ſc̄ti unā eādēq; in omnibus rebus uirtutē eſſe ac poteſtatē. Illud etiam animad=uerte:precipuā in fide filii rem inueniri.uita enim eterna:huius rei premiū eſt.qđ ſi in filio deus ipſe natura cognoſcat᷑ : quis feret eos qui non conſubſtantialem patri dicere audent? eo etiā qđ a morte liberare mortales/& in uitā eternā reducere poteſt:eiuſdē ſe eſſe nature cū genito=re oſtēdit.uiuificare enī: propriū uite ē. Quare cū pater naturaliter uita ſit & qui ab eo ſcđm naturā natus ē filius:uita ſimiliter ſit(ego enī iqt reſuſcitabo) identitas ſubſtantie/ niſi quis deliret/ negari non poteſt.

» Vrmurabāt ergo Iudei de illo:quia dixiſſet. ego ſū pa= Cap.IIII
» m nis qui de celo deſcendi.et dicebant. ¶ Moleſte ferūt rurſus nihil intelligentes.ſolet enim quodam modo animus imperitorū in iſtis certius cognoſci.Cum enim rem nō intelligat/ qua poſſet ad melius conuerti:ex impotentia in moleſtiam deducitur. quod illis accidiſ=ſe uidemus.Qua enī alia ratiōe : ad murmuratiōes depulſi ſunt? Oportebat certe magis ſi quicq̄ intellexiſſēt:ab ipſis rebus et a ſignis ab eo patratis rimari utrum mentiretur Chriſtus/cū ſe panē appellet qui de ce=lo deſcēdit/an uere id diceret.ſic enī recto iudicio ad inuētionē ueritā=tis deduci potuiſſēt. Nūc uero nihil q̄rētes:fruſtra ſolūmō murmurāt/ p̄ſerti cū panē ſe uite & quidē uer̄ Chriſtus modo demōſtrauerit.Qui enī uenit ad me inqt:nō eſuriet unq̄. Nā qui fide ad illū ueniūt: nō ſimiliter ut illi qui ſēſibile māna comederūt/breuē corporalēq; habebūt re=fectionē/ſed p̄petuos uite fructus adipiſcēt᷑.fallūt᷑ ergo ualde Iudei/terrena tātūmodo reſpicientes:et hoc erat qđ de ipſis & canebat᷑ & canit᷑.
Pſalmus Obſcurētur oculi eorū ne uideāt:et dorſū eor̄ ſēp incurua. ut propter
68 arrogantiā ac inobediētiā ſuam nullo modo ad cognitionē myſteriorū
Mathe. dei animū erigētes:mali male p̄dātur.Ego uero que apud Moſem ſcri=
22 pta ſunt mēte ſepe reuoluēs:quaſi paternā hereditatē/murmurationē
de rebus bonis ad Iudeos deſcendiſſe cōperio. quā ſemp in pernicioſū
Exodus. exitum deueniſſe reipſa cognoſcere licet. Murmurabant illi aduerſus
15 deum ex ingratitudine in deſerto:murmurant et iſti de/ Chriſto et ſal
uatorem ſuū inobediētia ſua uituperāt.ſed draco uenenoſus eos mor=debit.ſemp enim in p̄niciem inobedientia ſolet exire. Cap.IIII.

» Onne hic eſt Ihesus filius Ioſeph:cuius nos nouimus patrē & ma
» n trē? quomodo ergo dicit:quia de celo deſcendi? ¶ O animū te
Eſaias. mulentia/imperitiaq; depreſſum.rudius effectum eſt(ut ſcribi
6 tur)cor populi huius.nihil enī uidet eorū q̄ oculis cernit:ſed riſu digna
et ſentit et loquitur.quē oportebat tū a ſcriptura Moſaica tū a predica=
tione prophetarū intelligere:nō abſq; carne ad nos Chriſtū fuiſſe uētu
Eſaias. rū.quippe qui p̄dicabat᷑ in habitu et forma hominis ad nos fuiſſe uentu
7 rus.Concepturā enim uirginē et filiū editurā propheticus ſermo excla
Pſalmus mat. et iuraſſe dn̄s Dauid ſcribit᷑ ueritatē/quā nullo modo neglectur̄
131 pollicitus eſt.et uirga ex radice Ieſſe germinatura nūciabat᷑.illi autem
in tantam temeritatē delapſi ſunt:ut quia prenūciati Chriſti matrē co=

gnouerũt/propterea de celo ipſũ deſcẽdiſſe credẽdũ eſſe nõ ducũt. Nã Eſaias. 11
etſi corpore id factũ nõ eſt: erat tamẽ in corpore ut ĩ tẽplo uerbũ dei. qđ
ex patre propter ſalutẽ oĩm in terrã deſcẽdit: et ſemẽ Abraã apprehen Ad heb. 2
dit/ut in oĩbus fratribus ſimilis factus/et deus uere ſimul ac homo iuen
tus/ad filiorũ dei adoptionẽ hũanũ genus adueheret. quã diſpenſatio=
nẽ ſaluatoris ignorãtes Iudei: qm̃ matrẽ eius cognouerant et patrẽ/qui
tamen pater non erat/nõ erubeſcũt negare. Imo etiã indignãtur: quia
de celo ſe deſcẽdiſſe dixerit. hinc nobis putilis diſciplina proficiſcitur.
diſcimus enim non eſſe paruũ detrimentum: a corporis paruitate/diui
na et ſancta cõſiderare. cũ debeamus oculis animi uirtutẽ ſanctoꝝ in=
ſpicere et reconditam in eis gloriam cõtemplari. Sic eni de ſanctis apud
prophetas ſcribiť. Benedictus uir qui cõfidit de dño: et erit dñs fiducia Hiere. 17
eius. et erit quaſi lignum quod tranſplantatur ſuper aquas: quod ad hu
morem mittit radices ſuas: et non timebit cum uenerit eſtus. et in tẽpo
re ſiccitatis non erit ſolicitum: nec aliquando deſinet facere fructũ. Cũ
igitur nos/a deo cognitũ hominẽ et uirtutibus rutilãtẽ in ſolã carnẽ re=
ſpicientes ex arrogãtia plerũqȝ paruifaciamus: quõ regi oĩm cõtrarii nõ
erimus? quomõ acerbas penas nõ dabimus/ſublimia quãtũ eſt in nobis Eſaias. 5
deprimentes/& lucem tenebras et dulce amarum nominantes? Conſi
deranda igitur eſt in ſanctis gloria ſua. Cõſiderãdi enim ſunt non car=
ne ſed intrinſeca gloria. uerum plurimi noſtrũ hũilẽ in hoc mũdo uirũ
etiam ſi uirtutibus excellat: in ſolam tamen caducã diuitiarũ gloriã ini=
quis oculis reſpicientes: non recte iudicãt. quos Chriſti diſcipulus nõ in= Iacobus. 2
iuria reprehendit dicens. Si introierit in conuentu ueſtro uir aureũ an=
nulum habens in ueſte candida/introierit autẽ et pauper in ſordido ha
bitu: et intendatis in eum qui indutus eſt ueſte preclara/et dixeritis ei/
tu ſede hic bene/pauperi aũt dicatis/tu ſta illic aut ſede ſub ſcabello pe
dũ noſtroꝝ: nonne malã diſcretionẽ habuiſtis apud uoſmetipſos? Sed a
rebus etiã ipſis cognoſcere poſſumus: q̃ amẽtes atqȝ iſani ſint/qui exte=
riori habitu non ut intrinſecis bonis hominem admiranť. diuitiarũ eni
oĩs ſplẽdor: aduẽticiã atqȝ caducã hoĩbus gloriam affert. uirtutis autem
et iterioris hoĩs fulgor: proprias atqȝ naturales adducit diuitias. que nõ
ſimul cũ iſta carne cadere ſolẽt: ſed animo iſunt & ille cum ipſo euolãt/ Ioannes. 4
quo creator oĩm cõſtituit. Multe nãqȝ ſunt mãſiones apud patrẽ. Nõ er=
go diuitiis claros/nec terreſtri gloria q̃ſi floſculos rutilãtes: ſed eos quos
ſplẽdore operũ ad iextinguibilẽ gloriã currere cognoſcimus/in quibus
iterior pulchritudo oĩ uirtutis nũero lucet/honorare debemus. Cap. V

» R Eſpondit ergo Iheſus et dixit eis. nolite murmurare inuicem.
» Nemo poteſt uenire ad me: niſi pater qui miſit me traxerit eũ:
» & ego eum reſuſcitabo in nouiſſimo die. ¶ Paruifaciunt Iudei
Iheſum celeſtem eius patrem ignorantes/& terreſtrem ma=
trem ſolũmodo: & Ioſeph qui pater uidebatur cognoſcẽtes: propterea
illis acrius reſpondit. & ſtatim ad rẽ que ſolius dei eſt iſiliit. Nã cũ inter
ſe illi de ipſo murmurarẽt: patefecit Iheſus animũ ſuũ ut ipſi ſe itelligãt

procul a ueritate excedere. Nam qui corda hominum nouit / & animoꝝ
conſilia non ignorat: quomodo tantum hominibus non preſtabit / quan
tum terreſtribus natura deus excellit᷑ hac de cauſa mētē eoꝝ aperiens:
primo ait / nolite murmurare inuicē. deide gratia dei cognitione ſui ha=
beri oſtendit / cum dicat: neminem ad ſe uenire poſſe / qui patris moni=
tionibus non trahatur. ita eis perſuadet penitentia et lachrymis ueniā
de iis que fecerunt & dixerunt / a deo patre poſtulare: ut per fidem in
ſeipſum conſilio patris atq; auxilio / meliore itinere facto / quod ipſi pec
cando exaſperauerāt: ad ſalutē reuocētur. Suſcitaturꝝ autē a mortuis
ſe credentes affirmat: deitatē ſuā hinc iterū oſtēdēs. deus enim ſolūmō
poteſt qđ morte corruptū ē ad uitā reducere. Nā q naturaliter uita eſt /
non qui ab alio uiuendi gratiam cōſequit᷑: efficere illud poteſt. Cap. VI

» Criptū eſt in prophetis: et erūt omnes docibiles dei. ¶ Arrogā=
ſ tiā Iudeorū non ignorans ut deus: teſtimonio prophetarum fir
mauit quod dixerat. ita et ignorantiā eorū denudat / et ora ob=
ſtruit. nō enī poterāt etiam uocibus prophetaꝝ ſe opponere: qui predi=
xerūt a deo patre dignis hominibus ieffabili doctrina filiū reuelatū iri.
Nō enī cū dicat neminē poſſe ad ſe uenire niſi pater traxerit eū: ui qdā
cogi trahiq; credētes putādū eſt / ſed monitiōe / doctrina / reuelatiōe ieſ
fabiliter fctā / ut ille ſolus nouit q dignos cognouit. unde itulit. Cap. VII

» Mnis qui audiuit a patre et didicit: uenit ad me. ¶ Vbi enī audi
o tus diſciplina / doctrinaq; adeſt: ibi fides non ui ſed perſuaſione
oritur. patrocinio igitur dei patris / qđ ex charitate dignis p̄ſtat᷑
non ui: Chriſtū fideles agnoſcunt. Non enī poſſumus ſcđm eccleſie ue=
ritatiſq; dogmata: liberam poteſtatē hominis (quod liberū arbitriū ap=
pellamus) ullo modo negare. Ita iuſti quidem p̄miis propter iuſticiā affi
ciuntur / qui uero male uixerunt: non iniuria puniūtur. Scire autē opor
tet / quādo Chriſti myſteriū pater dignis reuelare affirmat᷑: non abſq;
filio / ſed p filiū ut p ſapiētiā eius id ab eo fieri. Abſurdū enī eſt abſq; ſa=
piētia: cognitionē aliquā factā eſſe putare. patris aūt ſapiētia / filius eſt.
quare per filium huiuſmodi reuelationē dignis in hominibus pater effi
cit. et ut ſipliciter & uere dicā: omnia q̄ deus pater uelle aut facere dici
tur / filius quoq; ac ſpiritus ſanctus ſimiliter patri et uelle et facere pro=
fecto dicētur. Idcirco cū deus pater reuelare fidelibus ſuū filiū ſcribat᷑:
ipſe quoq; filius et ſpiritus ſanctus id facere ſcribūtur. Petro enim con=
Matheus ſtantiſſime confitenti quia tu es Chriſtus filius dei: beatus inquit es tu /
16 quia caro et ſanguis nō reuelauit tibi / ſed pater meus qui eſt ī celis. Pau
Ad gala lus autē / nō ab homine hoc ego accepi miniſteriū inquit: ſed p reuelatio
1 nē Iheſu chriſti. ſed ſpiritus quoq; ſctūs nō minus id facit. Ioannes enim
1. Ioānes. in epiſtola ſcribit. Et uos unctionē quā accepiſtis ab eo: maneat ī uobis.
2 et non neceſſe habetis / ut aliquis doceat uos: ſed ſicut unctio eius docet
Ioannes. uos de oībus. ipſe quoq; ſaluator de ſpiritu dicit. Adhuc multa habeo
16 uobis dicere: ſed non poteſtis portare modo. Cum autē uenerit ille ſpi
ritus ueritatis: docebit uos omnē ueritatē. non enī loquet᷑ a ſemetipſo:

ſed quecũq; audiet loquetur / et que uentura ſunt annũciabit uobis. ille Ioannes. me clarificabit: quia de meo accipiet & annunciabit uobis. Cum enim 16 ſpiritus ueritatis ſit: non poterit non deducere ad ueritatem omnes ad quos peruenerit. Hec dicimus non ſcindentes aut diuidentes patrẽ a filio / aut ſpiritũ a filio atq; patre: ſed diffiniẽtes quia una deitas eſt. ideo omne conſiliũ & operationem / quãuis uni perſone accõmodetur: equaliter tamẽ toti (ut ſic dicã) trinitati neceſſario attribui. non enĩ diuiſim operatur natura diuina: quãuis proprie unaqq; trinitatis perſona ſubſiſtere uere credat᷑. pater enim idipſum qđ dicit᷑ pater eſt: et filius ſimiliter ac ſpiritus ſanctus. Ad hec illud mihi dicẽdũ uidetur / q̃ quodãmodo ad aliquid ſe habeant: hec ita ſe habẽt ut alterũ ab altero cognoſcatur. quare neceſſe eſt: ut a patre filius et a filio pater reueletur. Nam ſi quis deum ut patrem natura itelligat: is et filium eius ex deo natum neceſſario intelliget. et ſi quis filium confiteatur: is patrem ignorare nõ poteſt. propterea ſaluator ait: manifeſtaui nomen tuum hominibus. Nam quia Ioannes. filius dei eſſe cognitus eſt: patris hinc uere nomẽ cognitum eſſe aſſerit. 17 Cognitionẽ autẽ ſui filii non ſono aut uoce pater nobis immittit: ſed illuminatione mentis / qua recte diuinas ſcripturas percipimus. que illuſtratio animi a filio quoq; fieri dicitur. Scribitur enim / quia tunc adaperuit oculos eorum: ut ſcripture inuolucra poſſent itelligere. Cap. VIII. Lucas. 24

On quia patrẽ uidit quiſq̃ / niſi is qui adeo eſt. hic uidit patrem. n ❡ Cum ut deus preuiderit non recepturos illos doctrinam ſpiritus / nec de ſuperna illuſtratione quicq̃ cogitaturos / credẽtes ex iperitia nõ poſſe a deo ſe doceri / niſi deum oculis cernant / auribuſq; audiant / ut tẽporibus Moſis factũ fuiſſe putabãt: quaſi freno quodã cõnectit / hortaturq; ne adeo rudes ſint / ut oculis poſſe unq̃ cerni naturam deitatis arbitrentur. Nullus enim inquit patrem unq̃ uidit. uidet᷑ Exodus. autem occulte de Moſe dicere: quẽ Iudei putabant / q̃m in montem aſcẽ 19 dit et in tenebras ingreſſus fuit / ipſam ineffabilem dei naturam oculis ſuis uidiſſe. uerũ ne turbarent᷑: non de ipſo determinate / ſed de omnibus uniuerſaliter dixit / nõ quia patrẽ uidit quiſq̃. nolite inquit que naturã excedũt poſcere: uel quod omni creature impoſſibile eſt / ad illud furioſa cogitatione delabi. nullus enim deum uidit preter filium: qui ultra omnia eſt. Quomodo igitur ſi cum nullus patrẽ uidit / et nihil id penitus poſſe preter filium intelligimus: non erit ultra omnẽ creaturam filius? quomodo ſi omnia ſit ex deo (ut ait Paulus) nec quicq̃ preter filiũ / 1. ad cori patrem uideat: non erit ipſe quodã alio modo ex deo q̃ creature / id eſt 8 ex ſubſtantia ipſius patris? Si enĩ ita non eſt: quãnam ob rẽ cum oĩa ſint ex deo / ipſe ſolus idcirco quia ex deo eſt patrẽ uidet? Patet igit᷑ ꝑ creationẽ cetera: filiũ autẽ altiore quodã et ueriore modo ex deo eſſe / quia ex deo naturaliter. propterea ceteris nõ cõnumerat᷑. quia creatura nõ eſt / ſed tanq̃ patri conſubſtãtialis uidebit profecto eum ex quo eſt. quo modo autẽ aut ipſe patrem uidet / aut pater eum: lingua hominum dici nõ poteſt / intelligere tamẽ id debemus / ut deitatem decet. Cap. IX.

» Men amen dico uobis:qui credit in me habet uitam eternam.
a ¶Audi audi inq̄ atq; attēde. Ianua et uia in uitã fides eſt:et re=
curſus quidam atq; reductio a corruptione in immortalitatem.
Mirari autem decet diſpenſationē:qua in his uerbis utitur. Nam quoni
am inſēſatos omnino eſſe uidet/et prophetarum etiam uerbis parũ ex
imperitia credentes:imbecillitatē eorum ad fidem quaſi iureiurãdo eri
git/premia credentibus precipua/quibus ad ſe trahat proponēs. ita no
lentes firma premii ſpe ad fidem impellit. quid enĩ melius/ aut ſuauius
mortem et corruptionem timētibus:q̄ uita eterna? Cum autem ipſe ſit
uita /et uita eterna:ſeipſum credētibus daturũ pollicetur / quod eſt ut
in cordibus noſtris per fidem inhabitet. Cap.X

» Go ſum panis uite.patres ueſtri manducauerunt manna in de=
» c ſerto:et mortui ſunt.hic eſt panis de celo deſcendens:ut ſi quis
» ex ipſo mãducauerit/ nõ moriat̃. ¶Liquido ĩ iſtis uidere licet
Eſaias. quod ab Eſaia predictum eſt. apparui non q̄rētibus me / inuentus ſum
65 a non inueſtigantibus me.dixi ecce ecce ego ad gentē:que non inuoca=
bat nomē meum.expandi manus meas tota die ad populũ ĩcredulũ /&
contradicentem.omnibus enim orationis uelaminibus remotis:aperte
ſeipſum oſtendit dicens. ego ſum panis uite.ut diſcerent ſi mortem eſ
fugere uellēt:neceſſe eſſe illo pane participare/qui mortē ſolus & inte=
ritum poteſt deſtruere.Id enim opus proprium uite eſt.uerum q̄m mã
na de celo patribus ſuis pluiſſe contendentes/panē uerũ qui de celo de
ſcendit id eſt filium dei non ſuſcipiebant:neceſſario figure ad ueritatē
collationem ſubiecit.ut hinc diſcant non illum/ſed eum eſſe panem de
celo:quem periculo rērũ ita iure et eſſe et appellari percepimus. Nã no
ſtri maiores ait quãuis manna comediſſent: nature tamen cōceſſerũt/
breue corporaleq; alimentũ inde conſequentes.quo nil aliud fiebat:ni=
ſi ne fame morerentur. quod certũ argumentum eſt nequaq̄ in immor
talitatem transformatos fuiſſe/qui manna comederunt. cōtra uero id
ipſum ueſtigium eſt/quod panis uite uere filius eſt.quia qui eo partici=
pant /a uinculis mortis omnino liberantur.Imaginē autē atq; umbram
panis ueri manna fuiſſe:et nobis in ſuperioribus dictũ eſt latius/& pſal
miſta in ſpiritu clamat.panem de celo dedit eis: panem angelorum mã
Pſalmus ducauit homo.Videtur enim hec de maioribus ſuis dixiſſe.uere aũt nõ
77 de illis:ſed de nobis potius dicit.furoris enĩ penitus plenum eſt: ãgelos
Angeli (qui natura incorporei ſunt)rudiore uti alimēto putare/ patrocinioq;
incorpo= indigere cibi/ quemadmodũ animata hec et terreſtria corpora. patet
rei. enim quia ſpiritus ſunt/naturaq; intellectus: ſpiritali quoq; illos ac in=
lectuali frui alimēto.quomodo igitur maiores Iudeorum panem hunc
angelorum ſpiritalem comederunt? Conſpicuũ igitur eſt:quoniã Chri
ſti qui uniuerſa continet atq; nutrit/figura quedam erat manna ſenſi=
bile.idcirco q̄d umbra ueritatis erat:ueritatis nomine in ſpiritu appel=
lauit.et eo q̄d angeli terreſtri participare cibo nequeunt/ uel nolentes
ad ueritatem a figura impellit auditores.et ad Chriſtum/qui etiam ip=

ſorũ angelorũ panis eſt:enigmatica oratione reducit.Mortui ergo ſunt inquit qui mãna mãducauerunt:quia nullam inde uite perpetue uirtutem acceperunt. Non enim uiuificabat:ſed famẽ ſolummodo corporalem remouebat/et figura erat ueritatis.qui uero panẽ uite ſuſcipiunt: immortalitatem cõſequentur/ & omnia interitus mala effugient/ cum Chriſto eternaliter uiuentes.nihil autẽ uerbis noſtris officit/nec idcirco mentiri uidebimur:quia fideles qui Chriſto participarunt/corpore moriuntur.Nam etſi hac cõmuni omnium morte cadere uideantur:uiuunt tamen deo/ut Paulus ait. Ad ro. 6

Cap.XI

" e Go ſum panis uiuus:qui de celo deſcẽdi.ſi quis mãducauerit ex
" hoc pane:uiuet ineternum. ¶Eadem ad uos dicere Paulus ait: et uobis tutũ et mihi non moleſtũ/ab ipſis ut puto Chriſti uerbis ita perdoctus.Nam quemadmodum cruditati uulnerum/ non unũ ſed uaria uiciſſim remedia cõferuntur/ neq; ſemel ſed frequenter appoſitis remediis molliuntur:ſic duro animo uaria quedam & frequens accõmodãda doctrina eſt.ut ſi prima parũ profecerit/ ſecũda ſaltẽ aut tertia uel eiſdẽ uerbis allata pmulcere atq; attrahere poſſit. Quapropter ſaluator uaria oratiõe:modo enigmatice atq; obſcure/modo dilucide atq; apte eãdẽ rẽ Iudeis propoſuit/ut excuſari neqãt ſi reſilierit. ſed mali male pdẽt :tãq manu propria ĩ animã ſuã gladiũ imittẽtes. iterum igitur plane clamat.Ego ſum panis:qui de celo deſcendi. Ille figura/imago/ umbraq; ſolũmodo fuit. Audiatis hoc dilucide dictũ.ego ſũ panis uiuus:ſi quis mãducauerit ex hoc pane/uiuet ineternũ.Non obdureſcamus igitur:totiẽs a Chriſto ueritatẽ audientes. Non eſt enĩ ambigendum:quin ſumma ſupplicia ſubituri ſint/qui ſepius hec a Chriſto iterata non capiunt.propterea etiam de Iudeis dicit. Si non ueniſſem/ locutuſq; ipſis eſſem:peccatum non haberent.nunc autem non habent excuſationem de peccato eorum.Nam qui nihil audierunt: mitiorẽ forſan inuenient iudicẽ/nihil ſe audiſſe contendentes. q̃uis quoniam non queſiuerũt: relaturi rationem ſint.qui autem ſepius eadẽ doctrina monentur/qui ſeipſos ſponte obdurant:maiore cruciatu uexabuntur/nihil habentes quo iudex placari poſſit.

Ad phili. 3 · Matheus 22 · Ioannes. 15

Cap.XII

¶Quod Chriſti corpus uiuificat.

" e T panis quem ego dabo:caro mea eſt/quã ego dabo pro mundi
" uita.¶Morior inquit pro omnibus:ut per meipſum omnes uiuificem/ et caro mea omnium redemptio fiat. morietur enim mors morte mea:et ſimul mecum natura hominũ reſurget. Factus enĩ homo ſum ex ſemine Abraã:ut in omnibus fratribus ſimilis ſim.Quod cum recte intellexerit beatus ille Paulus:ait.quia ergo pueri communicauerũt carni & ſanguini:et ſimiliter ille participauit eiſdẽ/ut per mortem deſtrueret eum qui habebat mortis imperiũ/ id eſt diabolum. Nõ enĩ poterat mors aliter deſtrui/& mortis princeps deponi:niſi Chriſtus ſeipſum in redemptionem pro nobis tradidiſſet. propterea in pſalmis immaculatam quaſi hoſtiam patri ſe offerens ait.ſacrificium & oblatio-

Ad heb. 2 · Pſalmus

Pſalmus nem noluiſti/aures autem perfeciſti mihi.holocauſta et de peccato tibi
39 non placuerūt:tūc dixi ecce uenio.in capite libri ſcriptum eſt de me: ut
facerem uoluntatē tuā deus meus uolui.Nam qm̄ taurorum hircorūq;
ſanguis et iuuencarum cinis ad peccatorum ablutionem non ſufficie=
bat/nec brutorum unq̄ animaliū cedes mortē poſſet deiicere:ipſe Chri
1.petri ſtus/ipſe inq̄ unus penas pro omnibus luit.Liuore nāq; ipſius ſanati ſu=
2 mus:& delicta noſtra ipſe corpore ſuo in lignū tulit.crucifixus autem
eſt pro omnibus:ut morte unius in ipſo oēs uiuamus.non enī fuit ampli
us poſſibile a morte atq; interitu uitam noſtram detineri. Quod autē
Ioannes. pro uita mūdi carnē ſuam obtulit:uerbis ſuis cognoſcemus.Pater īquit
17 ſancte cōſerua eos.et rurſus.pro eis ego ſanctifico meipſum.Sanctifica
re autē ſeipſum dicit:nō quia mūdior ipſe animo fieret ut nos/nec quia
ſpiritu ſancto participaret:quippe in quo ſpiritus naturaliter eſt/ atq;
ideo ſanctus ſēper eſt. ſed quia ſe offert quaſi hoſtiam immaculatam in
odorē ſuauitatis:ſanctificare ſeipſum dicit.Sanctificabatur enim/id eſt
ſanctum ſecūdum legem appellabaẗ:quod ad altare adducebatur. De
dit igitur pro uita omnium corpus ſuum dominus:& per illud rurſus ui
tam in nobis immittit.et quomodo :dicā breuiter pro uiribus meis. Nā
cum uiuificās dei filius in carne habitauerit:ad ſuum bonum eam id eſt
ad uitam reformauit.et totus (ut ita dicā) toti/ineffabili modo unionis
coniunctus:uiuificātē ipſam effecit/quia natura uiuificās eſt.propterea
participātes:hec caro uiuificat.eiicit enim mortem ab eis / et interitum
Obiectio penitus expellit.¶Sed obiiciet fortaſſe quiſpiam /ad dormiētium exuſ
citationē mentis oculum dirigens. Nonne qui Chriſti etiam fidem non
ſuſceperunt/ac ipſius corporis participes facti non ſunt:reſurrectionis
tempore reuiuiſcēt? Nonne uniuerſum humanum genus quod in mor=
Reſpon= tem cecidit:ad uitam recurret? ¶Omnino ita futurum reſpōdebimus.
ſio. reſurgent enim mortui/propheta dixit:et ad omnem naturam huma=
Eſaias nam reſurrectionis Chriſti myſteriū peruenire credimus. et in ipſo pri
26 mo:totum humanum genus ab interitu liberatum didicimus. omnes
enim reſurgent : propter eum qui primus reſurrexit.et omnes ut ho=
mo in ſeipſo continebat.et ſicut in primo homine omnes mortui ſu =
mus: ſic rurſus in eo qui primogenitus propter nos & mortuus eſt/om=
Ioannes. nes reuiuiſcēt.ſed qui bona fecerunt/ in reſurrectionem uite / ut ſcribi
5 tur:qui uero mala egerūt/in reſurrectionem iudicii. morte autem ipſa
ego puto acerbius:ad cruciatus eternos reſurgere.uitam igiẗ proprie
illam que in Chriſto eſt intelligere debemus:que beatitudine contineẗ
Ioannes. eterna.quam euangeliſta recte cognouit dicens.Qui credit in filiū/ha
3 bet uitam eternam:qui autem incredulus eſt filio/non uidebit uitam/
ſed ira dei manebit ſuper ipſum.Ecce enim ecce inq̄ non uiſuros uitam
incredulos affirmat:quis per reſurrectionem omnes reuiuemus.quare
patet preparatam ſanctis glorioſiſſimam uitam/ſic a ſaluatore appella
tam fuiſſe:ad quam per participationem uiuificantis carnis/ certe per=
ueniemus.Verum quoniam ſepius ſe Chriſtus panem appellauit:conſi=

deremus ſi hoc uocabulo uſpiam a ſcriptura nominetur. Scriptũ eſt er= Nũerus,
go ĩ numeris. Locutus eſt dominus ad Moſem dicẽs. loquere filiis Iſrael 15
et dices ad eos. Cum ueneritis in terram quam ego dabo uobis / et come
deritis de panibus regionis illius: ſeparabitis primitias dño de piſendis
panibus ueſtris. ſicut de area p̃mitias ſeparabitis: ita et de pulmẽtis da=
bitis primitiua domino. Enigmatice atq; obſcure nimiũ: per figurã iſta
fiebant. quibus uelut de celo panis id eſt Chriſtus obumbrabat᷑. Recor=
dari enim oportet: qđ homo propter nos factus / et ad ſimilitudinem no
ſtrã quaſi primitie quedam ac ſeparatio noſtre maſſe (ut ſcribitur) deo Ad colo.
patri oblatus eſt / primogenitus ex mortuis factus / et primitie reſurre 1
ctionis hominum / ad celum uſq; aſcendentes. Cepit enim a nobis homi 1. ad cori
nem: ut ſcribitur / quia ſemen Abrae apprehendit. oblatuſq; eſt unus 15
ex omnibus / & pro omnibus: ut omnes uiuificaret. ſicut ex area primus Aſcendẽ
manipulus deo patri offerri ſolebat. et queadmodum cum ipſe ſit ue= tes: pri=
ra lux: hanc rem diſcipulis quoq; / gratia attribuit: uos enim inquit eſtis mitie ſci
lux mundi. Sic cum ipſe ſit panis uiuus qui omnia uiuificat / cõtinetq; ut licet.
ſint: ſimilitudine atq; umbra legali per duodecim panes ſacrum apoſto Ad heb.
lorum prefigurauit conſortium. Legitur enim in leuitico. et locutus eſt 2
dominus ad Moſem dicens. Precipe filiis Iſrael: ut offerant tibi oleũ de Leuiti.
oliuis purum ac lucidũ ad concinnandas lucernas iugiter extra uelũ te 23
ſtimonii in tabernaculo federis. Accipietis etiam ſimilã et coquetis ex Matheus
ea duodecim panes: qui ſinguli habebunt duas decimas. quorum ſenos 5
altrinſecus ſuper mẽſam puriſſimam coram deo ſtatuetis. et ponetis ſu Leuiti.
per eos thus lucidiſſimum et ſalem: ut ſint panes in monumentum obla 24
tionis domini. Lucernam igitur que in ſancto tabernaculo et extra ue=
lum poſita locum illuminabat: beatum eſſe baptiſtã / in ſuperioribus di
ximus. Oleo autem puriſſimo ardere dicitur: illuminatione ſcilicet ſpiri
tus ſancti. Extra uelum autem lucebat: quoniam doctrina eius prepara Eſaias.
bat / non perficiebat. preparate inquit uiã domini: et rectas facite ſemi= 40
tas dei noſtri. Non enim que intra uelum erant / id eſt reconditum Chri
ſti myſteriũ: aperte denudauit. Ego inquit baptizo uos ad penitentiam Matheus
ĩ aq̃. qui uero poſt me uẽit / fortior q̃ ego eſt: cuius ego calciamẽta neq̃ 3
portare. Ipſe uos baptizabit ĩ ſpiritu et igne. uides quomodo ſimplicio
re doctrina lucet ad penitentiã uocans: et interiora uelaminis denudã=
da illi relinquens / qui ſpiritu & igne baptizat᷑ ſed hec latius tunc dixi=
mus: quando ille propoſitus locus erat / ille erat lucerna ardens et lucẽs. Ioannes.
Nunc uero tetigimus: ut ordine a Ioanne ad apoſtolos deſcendere= 5
mus. Hac enim (ut ego arbitror) de cauſa cum de lucerna ſcriptura di=
xerit: duodecim nobis contemplationes panum tradidit. Facietis in= Leuiti.
quit panes duodecim: qui ſinguli habebũt duas decimas. Solet ſcriptu= 24
ra denarium numerum: quaſi plenum ſemper accipere. numerorũ enĩ
omnium deinceps ordo: anfractũ quẽdam et reuolutionem denarii nu
meri continet. duabus igitur decimis unũquẽq; panum conſtare iubet:
ut perfectionem duabus rebus eorum conſideres / in actiua ſcilicet uir=

tute atq; cōtemplatiua. Altrinſecus autē ponere bipartitos iuſſit: ut ſta
tionem ipſam oſtenderet. conſueuiſſe nāq; diſcipulos credēdum eſt in
medio ſui ſemper Chriſtum habere: et quaſi ad doctorē ſemper circun
fundi. Vt autē diſcamus Chriſti eos odorē factos ac deo patri oblatos/
2. ad cori ut Paulus ait: thus imponi ſuper panes imperauit. ſale autē ſpargi: quia
2 ipſi ſunt ſal terre. die quoq; ſabbati hec afferri lex uoluit: quia ultimis ſe
Mathe. culis apparuerūt. ultimus enim dies hebdomade/ ſabbatū eſt. neq; id ſo
5 lū: uerum etiam quia ſaluatoris aduētu ſpiritaliter ſabbatiſamus/ ociū
peccandi agentes: quo tempore ſancti ad nos apoſtoli miſſi ſunt. quorū
diuina ſcripta: ad uitā et ſāctificationē nos alūt. idcirco die ſabbati duo
decim illos panes: in altari id eſt i eccleſia Chriſti ponere lex iubebat. Si
gnificatur eni ſepe a parte totū. ut panis igitur in lege ſaluator figura-
batur: panes autem rurſus etiam diſcipuli ſimilitudine ipſius dicuntur.
Panis enim uerus/ Chriſtus eſt. ſimilitudine autem ipſius/ per gratiam
etiam in diſcipulos ac in diſcipulorum ſucceſſores appellatio iſta tran-
ſit. Cap. XIIII

» Itigabāt ergo Iudei adinuicem dicētes: quomodo poteſt hic no-
» l bis carnem ſuam dare ad manducādum? Dixit ergo eis Iheſus.

Prouer. ¶ Omnia plana et recta illis ſunt: qui cognitiōe (ut ſcribitur) in
3 uenerunt. Fatuis uero etiam facillima obſcura uidentur. Probus eni au
ditor ac ſapiens/ que intellexit: nulla intelligentia remoratus/ mētis ea
theſauro ſtatim cōmendauit. ſi qua uero ardua uidētur: ſepe ac multū
inueſtigās atq; interrogās tandē aſſequitur. Venatrices apprime canes
imitatus: que huc atq; illuc percurrunt feras querentes. Sic affectū eſſe
Eſaias. ſapientem: propheticus quoq; ſermo denotat dicens. Cōquirēs quere:
21 et apud me habita. querendū eni ita ſemper eſt: ut apud eū habitemus
et ad alienas ſententias non deferamur. ſed non ita facit animus mali-
gnus. Nam quecūq; non intelligit: ſtatim tanq̄ friuola falſaq;/ per arro-
gantiā eiicit nulli cedens/ nec aliquid ſupra ipſum eſſe exiſtimans. qua-
les Iudeos fuiſſe comperiemus. Nam cum oporteret eos qui diuinā uir-
tutem ſaluatoris ac poteſtatē ſignorum miraculo perceperunt/ ſermo
nem eius libenter ſuſcipere/ et ſi qua difficilia uidebantur eorum ſolu-
tionem querere: contra omnino faciūt/ et quomodo poteſt hic carnem
ſuam nobis dare: de deo non ſine magna impietate conclamant/ nec in
mentem uenit nihil eſſe impoſſibile apud deum. Nam cum animales eſ
1. ad cori ſent (ut ait Paulus) ſpiritalia intelligere non poterant. Sed fatuitas q̄dā
2 tam magnum ſibi uidetur myſterium. ſed nos magnum queſo a pecca-
tis aliorū profectum faciamus: & firmā fidem myſteriis adhibētes/ nūq̄
Ioannes. in tā ſublimibus rebus/ illud quomodo/ aut cogitemus aut proferamus.
3 Iudaicū enim hoc uerbum eſt: et extremi ſupplicii cauſa. Ideo Nicode-
N mus etiam cū diceret/ quomodo hec fieri poſſunt: merito audiuit. Tu es
O magiſter in Iſrael: & hec ignoras. Aliorū igitur ut diximus culpa perdo
T cti: cū deus operetur/ nō queramus quomodo/ ſed operis ſui uiam atq;
A ſcientiam illi ſoli cōcedamus. Nam quemadmodum quamuis nullus no

uit quidnā ſecūdū naturam deus ſit/iuſtificatur tamen per fidē/ cū cre
dat premia illum redditurū querentibus eum:ſic et ſi operū eius ratio=
nem ignorat/cū tamen fide omnia illum poſſe non dubitet/nō cōtēnē=
da probitatis huius p̄mia cōſeq̄t.ita profecto nos affici p propheta Eſaiā Eſaias.
dn̄s ipſe hortatur.nō eni ſūt cōſilia mea īquit ut cōſilia ueſtra: nec ſicut 55
uie ueſtre uie mee ſunt/dicit dominus.ſed ſicut exaltatur celū a terra:
ſic exaltate ſunt uie mee a uiis ueſtris/ et cogitationes mee a cogitatio=
nibus ueſtris.qui autē ſapientia et uirtute adeo excellit:quō non opera
bitur ita miraculoſe/ut operum ſuorum ratio mentem noſtram effugi
at? Nōne uides quid ſepenumero mechanici faciūt? Incredibilia uiden=
tur nobis nōnūq̄ enarrare.ſed tamen quia ſimilia ipſos feciſſe uidimus:
poſſe peragi ab ipſis facile credimus. Quomō igitur ſummis cruciati=
bus digni non erunt:qui rerū omniū opificē deū ita contemnūt/ut quo
modo/in operibus ſuis dicere audeant? quem totius ſapientie largitorē
eſſe non ignorāt:quem omnia poſſe ſcriptura nos docuit.Si uero tu o Iu Mathe.
dee/quomodo/etiam nunc clamas:hanc tuam imperitiā ego quoq; ſe= 19
cutus/libēter quomodo ex Egypto exiuiſti rogabo.quomodo in ſerpē=
tem Moſaica fuit uirga cōuerſa.quomodo lepra manus affecta:uno mo
mēto temporis in priſtinū ſtatum reſtituta iterū fuit? quō in naturā ſā=
guinis aque tranſierunt? quomodo patres tui per media maria ut per
aridam effugerunt? quomodo per lignum amaritudo aquarum in dul=
cedinem recidit? quomodo e lapide fontes aquarum fluebant? quomo=
do ſtetit Iordanis? quomodo ſolo clamore inexpugnabilis Iherico ceci=
dit? īnumerabilia ſunt in quibus ſi quomodo queris:uniuerſam euerte
re tibi ſcripturam neceſſe erit/ prophetarū doctrinam et ipſius Moſis
ſcripta contemnenti.quare crediſſe Chriſto potius uos oportuit:et ſi
quid arduū uidebatur/ab eo humiliter petere/q̄ ueluti temulentos ex=
clamare/quomodo poteſt hic nobis ſuam carnem dare? nonne uidetis:
quia cum hec dicatis/ſtatim cum iſta uoce / arrogantia magna ſignifi=
catur? Cap.XIIII

» Men amen dico uobis:niſi māducaueritis carnem filii hominis/
» a et biberitis eius ſanguinē/non habebitis uitam in uobis. ¶ Mi=
ſericors certe ac mitis Chriſtus eſt:ut a rebus ipſis uidere licet.
non enim aſpere ad crudelitatem eorum reſpondit/nec ullo modo con
tendit:ſed uiuificantem huius myſterii cognitionem iterum atq; iterū
in mentibus eorū imprimere ſtudet.et quomodo quidem carnē ſuā da=
bit ad māducādū/nō docet:quia ītelligere illi nō potuerūt. q̄ magna ue
ro bona ſi cū fide māducabūt/adipiſcetur: id iterū atq; iterū aperit. ut
eterne deſiderio uite ad fidem compellātur: per quam etiam doceri fa=
cilius poterunt.ſic enim Eſaias dixit.ſi enim inquit nō credideritis: nec Eſaias.
intelligetis.oportebat igitur fidei primum radices in animo iacere:dei= 7
de illa querere que homini querenda ſunt.illi uero anteq̄ crederēt:im=
portune querebāt.hac igitur de cauſa:dn̄s quomodo id fieri poſſit non Mathe.
enodauit/ſed fide id querendū hortatur.ſic credētibus diſcipulis: frag 29

menta panis dedit dicens. Accipite et manducate:hoc eſt corpus meũ. Calicẽ etiã ſimiliter circũtulit dicẽs. Bibite ex hoc omnes. hic eſt calix ſãguinis mei:qui pro multis effundet in remiſſionem peccatorũ. Perſpicis/quia ſine fide querẽtibus myſterii modũ nequaq̃ explanauit: credẽtibus autem etiam non querentibus expoſuit. Audiant hec qui ex arrogantia nondũ Chriſti fidem ſuſcipere uolũt:niſi mãducaueritis inquit carnem filii hominis/et biberitis eius ſanguinem/non habebitis uitam in uobis. Non enim poſſunt cum ſanctificatione beate uite fieri participes:qui per myſticam benedictionem Iheſum non ſuſceperũt. uita enĩ ſecundum naturam ille eſt:qui ex uiuo patre genitus eſt. ſed nõ minus corpus quoq; ſuum uiuificat. Cõiunctum enim ineffabiliter eſt filio dei: a quo uniuerſa uiuificantur. idcirco corpus ſuum dicitur/& unus cũ eo eſt. Nẽpe poſt incarnationem unus eſt/ & unus manet abſq; diuiſione ulla: preterq̃ quod dei patris uerbum et templum a uirgine ſumptum/ idem natura non ſunt. Non enim eſt eiuſdem ſubſtantie uerbo dei homo aſſumptus. unus tamen cum illo eſt cõiunctione ineffabili. Quoniam igitur ſaluatoris caro uerbo dei quod naturaliter uita eſt cõiuncta/ſ uiuifica effecta eſt:quando eam comedimus/tũc uitam habemus in nobis/ illi coniuncti que uita effecta eſt. hac de cauſa in exuſcitandis mortuis non ſolummodo uerbo atq; imperio ut deus utebatur: uerum etiam carnem ſuam quaſi cooperatricem nonnunq̃ adhibebat. ut re ipſa oſtenderet:carnẽ quoq; ſuã quoniam ſibi coniuncta eſt uiuificam eſſe/ atq; fideles doceret ſuum non alterius corpus eſſe. Nam quãdo ſynagoge principis filiolam ſuſcitabat:manum eius apprehendit ut ſcribitur/ et erexit dicens. puella ſurge. ita ut deus et uerbo et carnis ſue tactu eã excitauit/unam ab uno ſe Chriſto deo uidelicet atq; homine operationem producens. Quãdo etiam in ciuitatem Naim uocatã/ingrediebatur et offerebatur unigenitus matris filius iam mortuus:tetigit corpus eius dicens. adoleſcens dico tibi ſurge. Non ergo uerbo ſolum ſemper (ut diximus) uerum etiã tactu mortuos excitabat: ut oſtẽderet corpus quoq; ſuũ uiuificare poſſe. quod ſi ſolo tactu ſuo corrupta redintegrantur:quomodo nõ uiuemus qui carnẽ illam et guſtamus et mãducamus? reformabit enim omnino ad immortalitatẽ ſuam participes ſui. Nec uelis Iudaice quomõ querere:ſed recordare/quãuis naturaliter aqua frigidior ſit/aduentu tamen ignis/ frigiditatis ſue oblita eſtuat. Hoc ſane modo etiam nos/quãuis propter naturã carnis corruptibiles ſimus: participatione tamen uite ab imbecillitate noſtra reuocati/ad proprietatem illius ad uitam reformamur. Oportuit enim certe ut non ſolum anima per ſpiritum ſanctum in beatam uitam aſcenderet: uerũ etiam ut rude atq; terreſtre hoc corpus cognato ſibi guſtu/ tactu/ et cibo ad immortalitatẽ reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis ſue Iudeus inaudita nobis excogitata eſſe myſteria. uidebit enim ſi attentius quesierit:hoc ipſum a Moſis tẽporibus per figuram ſemp factitatũ fuiſſe. quid enĩ maiores eorum ab ira Egyptiorum liberauit:quãdo mors in primo

Cũ eo: cũ corpore.

Mathe. 9

Lucas. 7.

genita Egypti ſeuiebat:nonne omnibus palam eſt/quia diuina inſtitu= Exodus.
tione perdocti:agni carnes manducarunt/ & poſtes ac ſuperliminaria 12
ſanguine perunxerunt/propterea mortem ab eis diuertiſſe? Pernici=
es namq; id eſt carnis huius mors / aduerſus genus humanum propter
primi hominis tranſgreſſionem furebat.Terra enim es et in terram re
uerteris/propter peccatum audiuimus.Verum quoniam per carnem Geneſis.
ſuam Chriſtus atrocem hunc euerſurus erat tyrannū:propterea id my 3
ſterium apud priſcos obumbrabatur:et ouinis carnibus atq; ſanguine
ſanctificati (deo ita uolente) perniciē effugiebant. Cur igit̃ o Iudee tur
baris:prefiguratam ueritatem iam uidens? cur inq̃ turbaris:ſi Chriſtus
dicit / niſi mādúcaueritis carnēfilii hominis et biberitis ſanguinē eius/
non habebitis uitam in uobis? cū oporteret Moſaicis te legibus inſtitu=
tum/et priſcis umbris ad credendum perdoctū:ad intelligēda hec my=
ſteria paratiſſimum eſſe. Cap.XV.

" Vi manducat carnem meam et bibit ſanguinem meum/ habet
" q uitam eternam:et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.¶ Mi=
re ſtatim incipiens euangeliſta clamauit/et uerbum caro factū
eſt.non enim in carnem ipſum ueniſſe:ſed ut mirabilem unionem oſtē Ioannes.
deret/carnem factum eſſe dicere non dubitauit. nec tamen quoniā ita 1
dictum eſt:aut uerbum dei in naturam carnis mutatum/aut hominem
in naturam uerbi transformatum eſſe credimus.Manet enim inuiolata
utraq; natura:et unus ex utriſq; Chriſtus eſt.ſed ineffabiliter & ultra q̃
poſſit mens humana intelligere/uerbum humanitati coniunctum totā
in ſeipſum ita reduxit:ut indigentia uite poſſit uiuificare.ſic interitum
a natura humana expulit:et mortem que peccato plurimū poterat de=
ſtruxit. quare qui carnem Chriſti manducat: uitam habet eternam.
habet enim hec caro dei uerbum:quod naturaliter uita eſt. propterea
dicit:quia ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.Ego enim dixit (id eſt
corpus meum quod comedetur) reſuſcitabo eum. Non enim alius ipſe
eſt q̃ caro ſua.non id dico quia natura non ſit alius: ſed quia poſt incar=
nationem in duos ſe diuidi filios/minime patitur.Ego igitur inquit qui
homo factus ſum per meam carnem: in nouiſſimo die comedentes re=
ſuſcitabo.Nempe impoſſibile omnino eſt ne interitus et mors ab eo qui
naturaliter uita eſt ſuperetur.propterea q̃uis mors que propter pecca
tum noſtrū in naturam noſtram inſiliit/corpus humanū ad corruptio=
nem impellat:tamen quia filius dei homo factus eſt/ omnes profecto re
ſurgemus.Non enim poteſt natura noſtra uite cōiuncta non uiuificari.
Et quemadmodum ſi quis ſcītillam ignis in feno aut palea occultauerit/
totum inde ignitum neceſſario fiet:ſic uerbum dei tanq̃ ſcintilla in na=
turā noſtram immiſſum/ totam inde inflammauit/atq; ad uitam iteri=
tu penitus deſtructo reduxit. Cap.XVI

" Aro enim mea uere eſt cibus:et ſanguis meus uere eſt potus.
c ¶ Diſtinguit rurſus inter mysticam benedictionem et māna/
et aquarum fluenta ex lapide et calicis ſancti cognitionem. ita

iterum eadem repetit:ne magis manne miraculum admirentur/ſed ipſum potius ſuſcipiāt qui celeſtis panis eſt/et eterne uite largitor.patres enim inquit ueſtri manducauerūt māna in deſerto et mortui ſunt. Hic eſt panis qui de celo deſcendit:ut aliquis ex ipſo comedat et non moriatur.manne nāq; alimentum non eternam uitam/ſed breue famis remediū afferebat.Non ergo erat cibus uerus:id eſt panis de celo.Sanctū uero Chriſti corpus:ad immortalitatem et uitam eternam nutriens cibus eſt.ita inquit.ſed aquā illi ex petra biberūt.quid igitur inde lucrati ſunt: qui mortui fuerūt? non erat igitur potus ille uerus:ſed uerus potus eſt ſanguis Chriſti.quo radicitus mors euertitur atq; deſtruitur. Non enī hominis ſimpliciter ſanguis eſt: ſed eius qui naturali uite cōiunctus/ uita effectus eſt.Propterea corpus et mēbra Chriſti ſumus:quia per hanc benedictionem myſterii/ipſum filium dei ſuſcipimus. Cap.XVII

» Qui manducat meam carnem et bibit meum ſanguinē:in me manet/et ego in illo. ¶ Quīn res ardua eſt et fide magis q̄ alio modo recipitur:ideo multis atq; uariis modis mirabilem eius utilitatē exponit/fundamentū et baſim fidem eſſe confirmans. qui manducat inquit carnem meam et bibit ſanguinem meū:in me manet/ & ego in illo.Sicuti enim ſi quis liquefacte cere aliam ceram infuderit / alterā cum altera per totum commiſceat:neceſſe eſt ſi quis carnem et ſanguinem domini recipit/cū ipſo ita coniungatur/ut Chriſtus in ipſo et ipſe

Mathe. 13 in Chriſto inueniatur.Simile quodā modo apud Matheum cōperies.Simile eſt inquit regnum celorū fermento quod aceptum abſcondit mulier in farine ſatis tribus.Quid igitur femina ſit/ & que ſatorum trinitas/ aut omnino ſatū quid ſit:loco ſuo dicetur.Nunc autē de fermento ſolū

i. ad cori 5 dicamus.Sicut parum (ut Paulus ait) fermenti totā maſſam fermentat: ſic paruula benedictio totum hominē in ſeipſū attrahit /et ſua gr̄a replet/et hoc modo ī nobis Chriſtus manet/et nos in Chriſto. Vere enī totum fermentum in totam maſſam pertrāſit.ſed ſenſus quidem loci huius hic eſt.Nos uero ſi uitam eternam conſequi uolumus/ſi largitorem immortalitatis habere in nobis deſideramus:ad recipiendā benedictionem libenter concurramus/caueamuſq; ne loco laquei damnoſam religionē diabolus nobis pretendat.Recte inquit dicis.ſcriptum tamen eſ-

i.ad cori 11 ſe nō ignoramus:iudiciū ſibi comedere atq; bibere illū / qui de pane comedit et de calice bibit indigne.Ego igitur probo meipſum: & īdignū inuenio.quando igitur/quicūq; tu es qui iſta dicis/ dignus eris? quādo Chriſto teipſum offeres? Nā ſi peccando indignus es et peccare non de

Pſalmus 18 ſinis(quis enī delicta intelligit ſecundū pſalmiſtā) expers oīno eris uiuifice huius ſanctificationis.Quare pias queſo cogitationes ſuſcipias/ſtudioſe ſancteq; uiuas et benedictione participes. que (mihi crede) non mortem ſolum/uerum etiam morbos omnes depellit. ſedat enī cum in nobis maneat Chriſtus:ſeuientem membrorum noſtrorum legem/ pietatem corroborat/perturbationes animi extiguit.nec in quibus ſumus peccatis conſiderat:ſed egrotos curat/colliſos redintegrat. et ſicut pa-

ſtor bonus q aiam ſuã pro ouibus poſuit:ab oĩ nos erigit caſu. Ca. XVIII
¶ Qđ aliene uite filius particeps nõ eſt:ſed ipſe ſcđm naturã uita eſt.

» Icut miſit me uiuens pater:et ego uiuo propter patrem. et qui
» S manducat me:et ipſe uiuet propter me. ¶ Latet ſenſus horum uerborum/nec ita facile querentibus apparet. qui tamen cum ſide querunt:facile ipſum inuenient. Cum igitur miſſum ſe eſſe filius dicit:tunc incarnatum ſe eſſe/et nihil preter hoc aliud denotat. incarnatum autẽ uerbũ dei cum dicimus:totum ſe hominem aſſumpſiſſe intelligimus. quemadmodum igitur (inquit) homo factus ſum uoluntate patris/qui e naturali uita emanaui/et homo factus uiuo/corpuſqꝫ meũ uita repleui:non aliter qui carnem meam manducat/ propter me uiuet. Mortalem enim carnem aſſumpſi. ſed quia naturaliter uita exiſtens/habito in ipſa:totam/ad uitam meam reformaui. non enim ſum uictus interitu carnis:ſed ut deus/omnẽ interitum et mortẽ ipſe ſuperaui. ut igitur (nõ enim grauabor iterũ dicere) q̃uis me pater miſit/id eſt homo factus ſum:uiuo tamen propter patrem/id eſt genitoris naturã ad unguem conſeruo. ſic qui mãducatione carnis mee me recipiet:uiuet profecto totus ad me reformatus. qui uiuificare poſſum; quoniam ex uiuo patre ſum. a patre autem ſe carnẽ factum eſſe affirmat: cum ſcriptum ſit. ſpiritus ſãctus ſuperueniet in te/et uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. ut rurſus intelligas quia una patris et filii et ſpiritus ſcti natura ſit: ideo non eſſe diuiſas operationes/ſed qđ ab una perſona factũ dicit̃:id opus trinitatis totius eſt. Cum enim conſubſtantialitate unũ ſit trinitas:una profecto eſt uirtus eius atqꝫ potẽtia. oĩa eni ex patre ꝑ filiũ ĩ ſpiritu ſũt. ſed dicamus rurſũ:qđ ſepius diximus. Nã & ſi aures auditorũ eadẽ dicẽtes obtũdimus:tutius tamẽ eſſe nõ ſumus neſcii. cõſueuit Chriſtus q̃ uĩ hũanã excedũt:ea patri attribuere. hũiliauit eni ſeipſũ factus homo: & ideo cõueniẽtẽ homini mẽſurã nõ recuſat. pater inq̃t qui ĩ me manet: ipſe facit opera. patri ergo etiã incarnatiõis operationẽ/q̃m uirtutẽ excedit hũanã:ut ſolet/accõmodat. ¶ Sed clamabũt rurſus aduerſarii Chriſti/ac dicent. Et quõ aliter naturã ſuã filius/aut quõ magis apte maiorẽ eſſe patrẽ poſſet oſtendere/q̃ ſi diceret propter patrem ſe uiuere? Nã ſi pater filio uitã largit̃: qs adeo mẽte captus eſt/ut nõ uideat nõ eſſe idẽ natura uitã & qđ uita ꝑticipat? Hec illi. ¶ Nos aũt ſtulta dici a ſtultis dicimus:& cor eorũ inania ĩtelligere/& ſeductionẽ ac errorẽ ĩ uerbis ſuis habitare nõ ãbigimus. Quõ eni hec ultima ſeductio nõ eſt:qua a uiuificãte Chriſto alienare multos nõ erubeſcũt/uite participẽ ipſũ ꝑdicãtes/ſicut et creaturas? an etiã animal dicẽt eſſe filiũ? q̃m oĩne animal non ipſum uita:ſed uite particeps eſt. Aliud eni animal eſt;aliud uita q̃ in ipſo eſt. Nã ſi idẽ eſſet animal et uita:omne animal profecto uita diceretur. quod nemo mẽtis compos unq̃ cogitauit. unigẽitus ergo animal nõ eſt: ſed uita ſcđm naturã. Aliter uerũ illud nõ eſſet: ego ſum reſurrectio & uita. uita porro illud eſt quod uiuificat/nõ quod ab alio uiuificat̃: ſicut et ſapiẽtia qđ ſapiẽtẽ facit/ nõ quod ſapiẽs ſit. uita autem Chriſtus eſt.

Lucas. 1
Ioannes. 14
Cauillus hereticorum.
Refutatio.
Eſaias. 32
Ioannes. 11

probe id quidem:ſed uita etiam ſecūdum naturam filius eſt. Id enim ex uerbis etiam ueſtris ſequitur. Quid enim in filio cum in ipſo ſit/ pater operabit? An ſuā uitā tanq̄ indigenti nec a ſe habēti ei donabit? et quomodo non erit abſq; uita naturaliter filius? Quod autem a ſeipſo uitā non habet:quō corruptibile non erit? ſed non largitur uitā filio pater. uitam enim genuit:atq; ideo ipſe filius uita per ſeipſum eſt. Quomodo igitur ideo uita erit:quia patrem in ſeipſo habet? Nā ſi abſq; patre uiuere intelligitur:non uiuit propter patrem/id eſt non habet uitam participatione. Quod ſi propter patrem ita uiuit/ut ipſi intelligūt:non habebit ipſe propriam uitam/ſed mutuo ab alio accipit. et ut dicebamus: corruptibilis potius eſt nature/et animal magis q̄ uita. Quō igitur ſeipſum uitam appellat? An tibi quoq; licebit dicere:ego ſum uita? Quod ſi non licebit/ ſicuti certe creature nō licet:filius certe qui hoc de ſe uere dicit/nouit ſe uitam naturaliter eſſe. aliter quomodo erit character hypoſtaſeos gēitoris? Quomō imago/figura/& ſimilitudo exquiſita? Quomodo non recte dicebat Philippus:oſtende nobis patrem & ſufficit nobis? Sicuti enim uos dicitis:poterit aliquis uidiſſe filium qui patrē non uidit. ſi quidem pater ſecundum uos ſubſtantialiter uita eſt: filius autem uite particeps. Nemo enī unq̄ in uiuificato uiuificantem conſpiciet:nec per indigentem/nō indigentem recte intelliget. ita falſo illud dixerit neceſſe eſt. Qui me uidet:uidet & patrē. Qui ergo imaculata ecclefie dogmata ſequit:fugiat ab iſtis/et ad ſimplicē ueritatis pulchritudinē uias dirigat ſuas.et ſicuti patrē/uitā eſſe naturaliter credit:ſic filiū quoq; uitā eſſe ſubſtātialiter nō dubitet.ut enī lumē de lumie eſt: ſic et uita de uita.et quemadmodū q̄ luce indigēt/p filiū pater illumiat/et ſapiētes per eū facit:ſic q̄ uita egēt p filiū ut p uitā ſuā q̄ ex ipſo emanat/ uiuificat. Quādo igit ipſe dicit/uiuo propter patrē: noli cogitare ideo ipſū uiuere/qm̄ a patre uitā recipiat.ſed qm̄ ex uiuo naturaliter patre natus eſt:propterea ſe quoq; uiuere naturaliter uidelicet cōfirmat. Nō enī poteſt non uiuere:qui ex uiuo uere natus eſt patre/ut ſi quidā diceret ratiōalē ſe hoiem eſſe/qa ex ratiōali natus eſt ſic & unigenitus dei filius: uiuo iquit propter patrē. Nā qm̄ uita ſcdm naturā gēitor meus eſt/ et quia ego naturaliter eius filius ſū:hāc nature ſue proprietatem id eſt uitam naturaliter mecum habeo. Cum igitur unus ex uno intelligatur (ex patre enim filius eſt)uere ac proprie perfectionibus patris glorificatur.

Ioannes. 14

Cap. XIX

»H Ic eſt panis qui de celo deſcendit. Non ſicut manducauerunt patres ueſtri manna/ et mortui ſunt. Qui māducat
» hūc panē:uiuet ineternū.
» ❡ Magna certe ſunt q̄ a magnis agūtur/ideo que a deo nobis prebentur:digna profecto diuina magnificentia ſunt. Si enim credis de celo panē deſcendiſſe/quod quidem q̄ maximum eſt:cur non credis eternam ab eo uitam credentibus immitti? Hic enim effectus profecto demonſtrabit/de celo id eſt ex deo eſſe hunc panē.decet enim eterna eſſe:que ab eterno donātur.

Non enim prudenter que ad breue tempus ſufficiũt:hoc nomine appel
labuntur.nec panis erat ex deo:quem maiores Iudeorum comederũt/
et mortui ſunt.Nã ſi de celo et ex deo fuiſſet:liberaſſet a morte partici=
pãtes.contra uero corpus Chriſti/panis de celo eſt:quia eternam come
dentibus uitam largitur.Magnum certe ſignum/deitatis in hoc corpo=
re naturam habitare:quoniam illa hinc donantur/que certam omnem
naturã excedunt.atq; ideo a rudioribus minus credũtur. ſed ditiſſima
illa natura:ſummas largitur diuitias.quas Paulus quoq; admiratus cla=
1.ad corĩ mat:non uidit oculus/ non audiuit auris/non aſcenderunt in cor homi
2 nis:que deus diligentibus ſe preparauit.ſed lex iſta ut magna in paruis
Ad heb. figurabat.umbram enim atq; imaginem futurorum bonorũ: nõ ipſarũ
10 rerum ueritatem habebat.ita in alimento manne:benedictio hec Chri=
ſti figurabatur et futura denotabatur. Cap.XX.

» Ec dixit in ſynagoga docẽs in Capharnaum. ¶ Ipſius Chriſti au
h thoritate a quo hec predicta ſũt:aduerſarios terret.Claritas enĩ
dicentis:paratiorem ad credendum facit auditorem.probe au=
tem non obticuit:quia in ſynagoga hec dicta ſunt/ne paucos hec audiſ
Eſaias ſe exiſtimes.Ipſe quoq; per Eſaiam predixit.non ſum locutus in occul=
45 to/nec in recondito loco terrarum.Palam autem hec uerba fecit:omnẽ
Iudeis atq; incredulis excuſationem auferens/ et maioris criminis reos
faciens.Si enim ſe nihil audiſſe dicere poſſent: non dubito quin mitiorẽ
in eos ſententiam iudex proferret. Cum uero ſepius audierint & tamẽ
reſilierint:quomodo non abſq; miſericordia punientur? ipſum audi ſal
Ioannes. uatorem.ſi enim non ueniſſem inquit et locutus eſſem eis:peccatum nõ
15 haberent.nũc autem non habẽt excuſationem de peccato ſuo. Nõ ob=
audiamus ergo queſo Chriſti uerba:ſed fidẽ ipſi docenti firmã prebea=
mus.ſic enim cum incredulis nequaq̃ uexabimur. In Capharnaũ etiam
hec dicta fuiſſe aſſerit:ut cũ tibi omnia diligenter exponat/& locũ quia
in ſynagoga/ et urbem quia in Capharnaum/ nihil prorſus de ueritate
narrationis poſſis dubitare. Cap.XXI.

» Vlti ergo audientes ex diſcipulis eius dixerunt. durus eſt hic
» m ſermo.quis poteſt eũ audire? ¶ Fatuis ſane cõſuetudo hec eſt.
ſemper enim ſublimiori doctrine quam ipſi non intelligunt: de
trahere ſolent. Cumq; attendere magis deberent et ſubtilitate rerum
eleuari:contra deiiciuntur/et durum appellant ſermonem quem admi
rari debebant. Non aliter igitur faciunt q̃ edẽtuli ſoleant. molliora enĩ
eligunt alimenta etiã ſi peiora ſint:ſolidiora uero ac meliora edulia ma
gnopere uituperant/egrotationem ſuam celare ſtudẽtes.mentis quoq;
acumine priuati ſciẽtiam abhorrere ſolent:que magno ſtudio multaq;
opera eſſet conquirenda.Sed ſpiritualis quidem uir ut in deliciis in do=
Pſalmus ctrina domini uerſatus/iugiter canit:quã dulcia faucibus meis eloquia
118 tua/ſuper mel ori meo.Animalis uero Iudeus:ſpiritale hoc myſteriũ fa
tuitatis plenũ arbitrat᷑.cũq; dñi uerbis ad ſublimiorẽ ĩtelligẽtiã rerꝫ cõ
citet᷑:tamẽ ad inſitã ſibi demẽtiã oĩno delabitur. & qđ prauũ eſt:bonũ

appellat. proba uero: iproba ducit/ ut ſcribiť. Ita maiores ſuos penitus Eſaias. 5
imitatur: qui manna cum benedictione recipientes: diuinum dei donũ
aſpernati/Egypti carnes deſiderabant. hi uero cum uiuificãtis ſpiritus Nũeri. 11
gratiam/et panem uerum qui ex patre ad homines uenit accipere rogẽtur: uoluptatis ſe potius q̃ dei amicos oſtendentes/in errorem deferuntur conſuetũ. et quemadmodum illi ipſum manna etiam aſpernabantur dicentes/exaruit anima noſtra in hoc manna: ſic iſti uerum panem non erubeſcunt abiicere/dicentes: durus eſt hic ſermo. Demus igitur operam/ qui dei myſteria diſcere gliſcimus: ut quaſi optimi nũmulari nummum cognoſcamus. ne aut in fide accipienda ratione doceri uelimus: aut que ratione probari poſſunt/temeraria credulitate approbemus. ſed alterutris ut decet attendentes / ac per iter regium in neutrã partem declinantes ambulemus. Regia certe uia omnibus facienda eſt: qui rectitudinem fidei Chriſti ſequi deſiderant. Cap. XXII.

» SCiẽs autem Iheſus apud ſemetipſum quia murmuraret de hoc
» diſcipuli eius: dixit eis. hoc uos ſcandalizat. Si ergo uideritis fi-
» liũ hominis aſcẽdẽtem ubi erat prius. ¶ Ex imperitia/multi qui Chriſtum ſeq̃banť/uerba ipſius non capiẽtes: perturbabanť. Nã cũ au diſſẽt: amẽ amẽ dico uobis/niſi comederitis carnẽ filii hominis & biberitis eius ſanguinem/non habebitis uitam in uobis: ad immanes ferarum mores uocari ſe a Chriſto arbitrabãtur. incitariq; ut uellent crudas hominis carnes manducare/& ſanguinẽ bibere: que uel auditu horribilia ſunt. nõdũ enim myſterii huius formam et diſpenſationem pulcherrimam cognouerant. illud etiam ad hec cogitabant: quomodo caro huius hominis eternam nobis uitam largietur? aut quomodo ad immortalitatem adducere poterit? Que cũ intelligeret is cuius oculis omnia nuda ſunt atq; aperta: alia eos re mirabili ad fidem impellit. fruſtra inquit o Ad heb. 4
uos propter uerba mea cõturbamini. quod ſi credere non uultis uitam uobis a meo corpore dari: quid facietis quando in celum uolare me conſpicietis? non enim aſcẽſurum me ſolummodo in celũ profiteor/ne rurſus quomodo id fieri poſſit q̃ratis: ſed oculis etiã ita fieri ueſtris cernetis. Quid igiť hoc uidẽtes: dicetis? An nõ erit hoc magnũ dementie ueſtre argumẽtũ? ſi eni putatis carnẽ meã uitã uobis afferre nõ poſſe: quõ tãq̃ uolucris in celũ aſcẽdet? quõ p aera uolabit? hoc enim ſimiliter generi humano impoſſibile eſt. quod ſi preter naturam caro mea in celũ conſcendet: quid prohibet ne ſimiliter preter naturam uiuificet. Nam qui terreſtre hoc corpus/celeſte confecit: is etiam uiuificum reddidit/ quis natura ſui corruptibile fuerit. Sed animaduerte rurſus unum eſſe Chriſtum non duos/ut nonnulli temere aſſerunt. Animaduerte inq̃: quia ubiq; poſt incarnationem/indiuiſibilem ſe eſſe oſtendit. filium eni hominis inquit aſcendere illo uidebitis/ubi prius erat. et certe corpus Chriſti in celo prius non fuit: quod nec fuit quidem ante incarnationẽ. uerbũ autẽ dei eternaliter cũ patre eſt. probe igitur Paulus/unus inq̃t
dñs Iheſus Chriſtus. unus eni et ante incarnationẽ et poſt incarnationẽ 1. ad cori. 8

ſilius eſt.non eſt ergo alienum a uerbo corpus ſuū.idcirco filiū hominis appellat uerbum dei:quod de celo deſcendit/quodq; ſecundum euangeliſtā caro factū eſt/non in carnē mutatū.immutabilis enī natura eſt. ſed quia reuera homo factus:in templo quod a uirgine aſſumpſit habitare uoluit. dicit autem ſe aſcenſurum illo ubi prius erat: ut audientes intelligant/de celo quoq; ipſum deſcendiſſe. et ſic non ut homini/ ſed ut deo attendētes:uiuificā carnē ſuā eſſe facilius credant. Cap.XXIII.

» ſ Piritus eſt qui uiuificat.caro non prodeſt quicq̄. ¶ Non imperite inquit omnino uiuificam carnem eſſe negatis.Nam ſi ſola intelligitur:nihil prorſus uiuificare poteſt/quippe que uiuificāte indigeat.cum uero incarnationis myſteriū laudabili cura ſcrutati fueritis/et habitantem in hac carne cognoueritis: q̄uis nihil penitus caro ꝑ ſeipſam poſſit/uiuificam tamē eſſe factam credetis/niſi etiam ſpiritum ſanctum non poſſe uiuificare contendatis.Nam quoniam cum uiuificāte uerbo/caro coniuncta eſt:tota eſt effecta uiuifica.Non enim ad corruptibilē ſuā naturā iunctum dei uerbū detraxit: ſed ipſa ad melioris uirtutem eleuata eſt.q̄uis ergo natura carnis ut caro eſt uiuificare nequeat:facit tamē hoc/quia totam uerbi operationem ſuſcepit. Corpus enim eſt nō cuiuſuis hominis:cuius caro prodeſſe quicq̄ poteſt (nō enī Pauli aut Petri aut ceterorum) ſed ipſius uite et ſaluatoris noſtri Iheſu Chriſti corpus:ī quo deitatis plenitudo corporaliter habitat/facere hoc poteſt.Nam ſi mel cū naturaliter dulce ſit/ea dulcia facit quibus immiſcetur:nonne ſtultum erit uiuificam uerbi naturam putare non dediſſe homini in quo habitat uiuificandi uirtutem? Quas ob res caro quidē ceterorū oīm quicq̄ uere nō prodeſt:caro autē Chriſti quia ī ipſa unigenitus dei filius habitat/ſola uiuificare poteſt. ſpiritū uero ſeipſū appellat:qm̄ deus ſpiritus ē/ et ut ait paulus.dn̄s ſpūs ē. Nec iſta dicimus: quia ſpiritū ſanctū in propria perſona ſubſiſtere nō putemus:ſed quia ſicut factus homo filiū ſe hominis appellat/ſic ſe a proprio ſpiritu ſpiritum nominat.Non eſt enim alienus ab eo ſpiritus ſuus. Cap.XXIIII

Detraxit: nō decorſū ad inferiorē dignitatē caro dei uerbū traxit

Ad colo. 2

Ioannes. 4

2. ad cori 3

» u Erba que ego locutus ſum uobis:ſpiritus et uita ſunt. ¶ Totum corpus ſuum uiuifica ſpiritus uirtute plenum eſſe oſtendit.ſpiritum enim hic ipſam carnem nūcupauit:non quia naturā carnis amiſerit/et in ſpiritū mutata ſit.ſed quia ſumme cū eo coniūcta/totā uiuificandi uim hauſit.nec turbari propter hoc decet. nam qui domino conglutinatur/unus cum eo ſpiritus eſt:quomō igitur caro ſua/una cum eo non appellabitur? Huiuſmodi ergo eſt quod dicitur. putatis inquit me dixiſſe:uiuificum natura ſui terreſtre hoc eſſe corpus.Ego uero de ſpiritu et de uita eterna locutus ſum.non enim natura carnis uiuificum reddit ſpiritum:ſed ſpiritus uirtus uiuificam carnem efficit. uerba ergo que uobis locutus ſum:ſpiritus id eſt ſpiritalia/& de ſpiritu et uita id eſt de uiuifica et naturali uita ſunt. ſed quod modo diximus:id iterum repetere non erit inutile. Natura carnis ipſa per ſe uiuificare non poteſt.quid enī maius natura deitatis haberet? nec ſola in

1. ad cori 6

Chriſto eſſe intelligit̃:ſed habet filiũ dei ſibi cõiũctũ / qui ſubſtãtialiter uita eſt.quando igitur uiuificam Chriſtus ipſam appellat:non ita illi ut ſibi ſiue proprio ſpiritui uim uiuificandi attribuit. nam propter ſeipſum ſpiritus uiuificat:ad cuius uirtutem per coniunctionem caro conſcendit.quomodo autem id fiat / nec mẽte intelligere / nec ligua dicere poſſumus: ſed ſilentio atq; firma fide id ſuſcepimus. Spiritum autem filium quoq; a ſcripturis nominari manifeſtum eſt. Scribit enim Ioannes de Chriſto. hic eſt qui uenit per aquã & ſpiritũ Ihesus Chriſtus : non in aqua ſolũ / ſed in aqua et ſpiritu.Spiritus enĩ eſt qui teſtimonium perhibet:quia ſpiritus eſt ueritas.Ecce ſpiritus ueritas nũcupat̃. cũ Chriſtus aperte dicat.Ego ſum ueritas.Paulus quoq; inquit.uos non eſtis in carne:ſed in ſpiritu dei.ſiquidem ſpiritus dei habitat in uobis. Si quis autẽ ſpiritũ Chriſti non habet:hic non eſt eius.Si uero Chriſtus in nobis:corpus quidem mortuum propter peccatum / ſpiritus autem uita propter iuſticiam.Ecce rurſus cum ſpiritũ dei habitare in nobis dixerit ; ipſum Chriſtum in nobis eſſe affirmauit.non enĩ ſeparatur a filio ſpiritus eius cuius ſubſtantialis eſt:q̃uis propria hypoſtaſi ſubſiſtere uere credatur. idcirco indifferenter modo ſpiritũ / modo ſeipſum nominat.Cap.XXV

1.Ioãnes. 5

Ioannes. 14

Ad ro. 8

" Sed ſunt quidã ex uobis qui non credũt.ſciebat enĩ ab initio Iheſus credẽtes:et quis traditurus eſſet eum.& dicebat propterea: dixi uobis / quia nemo poteſt uenire ad me / niſi fuerit ei datũ a patre meo. ❡Etiam hic uidere aperte licet prophetica iam adimpleta uerba.Audite audientes / et nolite ĩtelligere: et uidete uiſionem / et nolite cognoſcere.Excecatum eſt enim cor populi huiuſmodi. aures eius aggrauate.oculi eius clauſi:ne forte uideant oculis ſuis / et auribus ſuis audiant / et corde ſuo intelligant / et conuertãtur et ſanem eos. nam cũ ipſius ſaluatoris doctrinam non a quoq̃ ſanctorum ſed ab eo ipſo audirent / et oculis eum cernerent:dementia ſua rudiores facti et ſolem iuſticie aſpernati / oculis animi clauſis illuminationem euangelicam non receperunt.improbi enim homines erant / & innumeris pene delictis opprimebãtur:propterea et cecitas ex parte in Iſrael fctã eſt / ut Paulus ait.Et qm̃ diuini ingenii eſt poſſe deum humana in forma latentem cognoſcere:neminem ait ad idẽ peruenturum / qui a deo patre cognitionem nõ acceperit.nec id iniuria. Si enĩ omne datũ optimũ / & omne donũ perfectum deſurſum eſt / deſcẽdens ex patre luminũ:quomõ cognitio Chriſti / dextere patris munus non erit? aut quomodo ueritatis perceptio:ſumma gratiarũ oĩm non erit? ſupma uero cũ ſit / deitatis ſolum modo eſt:quã non impuris neq; incredulis pater largit̃.Nec enĩ in ſordido uaſculo precioſiſſima imittunt̃ unguenta.Idcirco propheta quoq; Eſaias mũdari primo iubet eos qui Chriſto per fidẽ uolũt adherere clamãs.Querite deũ dũ inueniri poteſt : inuocate ipſum dum prope eſt. derelinquat impius uiam ſuam:et uir iniquus cogitationes ſuas.et conuertatur ad dominum / et miſerebitur eius:quia multus eſt ad ignoſcendũ.uides quõ a peccatis et a ꝑuia iniqtatis uia nos remouet;ut delictoꝝ

Eſaias. 6

Ad ro. 11

Iacobus. 1

Eſaias. 55

remiſſionem per fidem Chriſti cõſequi poſſimus. Iuſtificamur enim nõ
ex operibus legis ſed gratia Chriſti: que deſurſum nobis ꝑ miſericordiã
dei conceſſa eſt. ¶ Sed dicet quiſpiã. quid ergo prohibuit eadem miſe=
ricordia Iudeorum quoqꝫ peccata fuiſſe dimiſſa: preſertim cũ perfecte
hoc pacto bonus uideretur? quomodo etiã uerum illud uidebitur. Non
Mathe. ueni uocare iuſtos: ſed peccatores in penitentiam? ¶ Nos autem dici=
9 mus ſolis et primis domini gratiam Iudeis ſeruatam fuiſſe. Miſſus enim
Mathe. fuit ut ipſe ait: ad ſolas perditas oues domus Iſrael. recurriſſent ergo fa
15 cile ſi uoluiſſent ad uitam eternam. Et certe qui bonis moribus apud
eos uiuebant / quiqꝫ ueritatis amatores erant: gratia dei opitulante ſa=
lutem per fidem adepti ſunt. Arrogantes autem phariſei / et dure cerui
cis pontifices / ſenioreſqꝫ populi / q̃uis Moſis & prophetarũ ſcripturis do
cti fuiſſent: credere tamen noluerunt / ſed malignis eorum conſiliis in=
digni eterna uita comperti / dei patris illuminationem non receperunt.
Nũeri. Cuius rei figura in Moſaicis libris legitur. Nam quemadmodum omni=
14 bus qui deo non crediderunt in deſerto / repromiſſionis terra conceſſa
non fuit: ſic incredulis in Chriſto in regnũ celorum quod repromiſſio=
nis terra figurabat / uenire non datur. nec ideo iniuſtus eſt deus irã ſuã
iſtis reſeruans: imo ut natura iuſtus omnia recte ac ſue nature cõueniẽ
ter determinat. quamuis diſpenſationis ſue uiam nos ignoremus. Co=
gnouit autem omnes Iheſus fideles ſimul atqꝫ incredulos / et ipſum im=
Eccũs. pietatis miniſtrum. nec mirum: omnia enim deus uel anteq̃ producan=
23 tur / cognouit. Cap. XXVI.

» X hoc multi diſcipulorum eius abierunt retro: et iam non ambu
» e labãt cum eo. ¶ Dura uidẽtur inſipientibus que ſapienter dicũ
tur. nam quemadmodũ egrotis oculis lux ſolaris officere ſolet /
tenebroſa uero loca prodeſſe uidentur: ſic egrotantes animo perfectio
rem aſpernantur diſciplinã / et plenam bonis orationem abiiciunt / fri=
uola uero ac inutilia quaſi plena iocunditatis amplectuntur. hac igitur
ratiõe Iudei cum magna eis myſteria Chriſtus exponeret / et uaria ora
tione cognitionem ſuam eis immittere uellet / et uelum templi iam ita
retraheret ut interius tabernaculum reuelaret: tantam rem tãqꝫ mira
bilem doctrinam abominantur et reſpuunt / et in dementiam ſuam de=
lapſi retro abeunt / neqꝫ cũ ipſo ambulant. Hoc enim profecto eſt retro
abire. idcirco Hieremias ad cõtẽtioſã Hieruſalem que peruicaces ho=
Hiere. mines nutriebat dicit. Auerſa es a me dicit dominus: & retro abibis. Nã
8 certe qui a bonis auertitur: hunc retro cadere neceſſe eſt. deus autẽ eſt
ipſum bonum. Abierunt igitur retro. neqꝫ cum ſaluatore miſeri ambu
labãt: ad aſpera delictorum ſuorum itinera diuertẽtes. huius quoqꝫ rei
figuram apud Moſem habes. Nam poſtea q̃ dura itinera peregerunt Iu
dei / poſtea q̃ uaſtas ſolitudines exierunt / poſtea q̃ prope repromiſſiõis
terram iam erant: tunc Ioſue cum quibuſdam aliis explorata repromiſ=
Nũeri. ſionis terra enarrabant populo. alii quidẽ quod gigantum filios ibi ui=
14 diſſent: ceteraqꝫ horroris plena / quibus audientes terrebant. Ioſue aũt

ſolus ſummis regionem laudibus efferens:magno animo eſſe hortabaẗ
quoniam dominus facile illuc eos deducere poſſet.Sed qui tũc fuerunt
hebrei:lapidibus obruendum eſſe Ioſue conclamabãt.et quaſi nihil poſ
ſet deus qui eos ducebat:ſedentes plorabant/ut ſcribitur. Ita increduli
tate illorum dominus irritatus:ut indignos repromiſſionis terra priua=
uit.Iuraui ait in ira mea:ſi ingredientur in requiem meam.retro enim Pſalmus
redire iuſſit/ dicẽs ad Moſem:cõuertimini ad uiam maris rubri. nec id 94.
iniuria.qm̃ enim ire quo uocabantur noluerunt:redire merito iubebã=
tur.quod igitur illi perpeſſi ſunt:hoc et iſtis uolentibus accidit.Nam cũ
eterne ſibi uite uia proponeretur/ qua in regnum celorum peruenire
poſſent:incredulitate ſua rem totam contemnunt/retro abeunt/et am
bulare cum domino ſuo moroſitate recuſant. Cap.XXVII.

Ixit ergo Iheſus ad duodeci.Nũquid et uos uultis abire? ¶Nõ
d hortatur ut abeant:ſed non abſq; detrimento id fore oſtendit.
et minatur commode potius:niſi ſe meliores illis oſtendant/ re
tro caſuros nec ſecum ambulaturos/ſed in perditionem abituros. Non
enim quicũq; adorant/qui plurimi ſunt/deo accepti ſunt:ſed qui recta
fide id faciunt/qui pauci ſunt.Idcirco multos eſſe uocatos:paucos uero
electos ſcriptura teſtatur. Non iquit etiam uos abire uultis? ideſt ſi ora Mathe.
tione noſtra eſtis perſuaſi/ſi in fide indubitabili que a me dicuntur my 20.
ſteria ſuſcipitis/ſi nullam accuſationẽ uerbis meis affertis/ ſi more alio
rum non dicitis/quomodo hic poteſt nobis carnem ſuam dare ad man=
ducandum:libenter uos uideo/et uobiſcum ſuauiter uiuã/ac ut propri
os amplectar amicos.ſin uero eadem que illis qui retro abierunt cogita
tis:non modo abire uos uolo/uerum etiam non iniuria compellam. ſe=
uerus enim ſum aduerſus incredulos:mitis uero erga fideles ſi probita
tem conſeruent.Nam aliter etiam ipſi abſcindentur:ut ait Paulus. qui Ad ro.
enim naturalibus ramis non pepercit: nec inſertis parcet.Audiat hec 11
et attendat: qui ex dementia claudus eſt in fide. Nam niſi finem huius
claudicationis uoluerit facere:retro abibit/duce amiſſo qui ad eternã
uitam deducit:ad inferos hoc amẽte conſilio delabetur/ubi eſt fletus & Mathe.
ſtridor dentium. Non inquit et uos abire uultis? ne putẽtur duodecim 8
diſcipuli Iudeorũ imperitia detineri/aut cum illis murmurare qui etſi
quaſi diſcipuli ſequerẽtur/tamen Chriſti doctrinam ut duram accuſa=
re non uerebantur:utiliſſime interrogauit an cum illis uellẽt abire/ut
hac interrogatiuncula ad confeſſionem recte fidei prouocaret.

¶Q.d tabernaculũ et arca que in eo erat/et can= Cap.XXVIII.
delabrum:figura Chriſti erat.ſimiliter etiam menſa et altaria tam
incẽſi q̃ holocauſti.

Eſpondit ergo Simon petrus:domine ad quem ibimus? uerba
r uite eterne habes. ¶Per unum qui preerat omnes reſpondẽt:
ſanctam profecto/ſanctiſq; congruẽtem diſciplinam optime cõ
ſeruantes/et poſterioribus prudentie/atq; modeſtie laudabilia prebẽ=
tes exempla.decet enim non omnes confuſe nec proſilientes imprudẽ=

ter/quaſi rapta uti oratione:ſed cedere iis qui et conſilio et ordine pre=
poſiti ſunt.propterea Paulus quoq; ait:prophete duo aut tres et uiciſſi
1.ad cori loquentur.Opus igitur erat diuinitus comprobate prudētie:ſoli reſpō=
14 ſionem committere illi/qui ordine maior erat.Ad quem igitur ibimus
inquit:id eſt quis nos docere ſimilia poterit/uel apud quem meliora in=
ueniemus? cum tu nō dura ut illi dicunt uerba:ſed eterne uite habeas/
id eſt que cōducere credentes poſſunt ad uitam incorruptibilem. hinc
etiam diſcimus unum ſolummodo Chriſtum ſequēdum eſſe magiſtrū/
illi ſoli inherendū/qui ad uitam eternam deducere poteſt.Sic eni in pri
mogenitorum eccleſiam ingreſſi :ultima beatitudine perfruemur.Qđ
aute ſolus Chriſtus ſequēdus ſit/qđq; hinc ſolummodo ſalus habeatur:
q̄uis ipſa rerum natura pateat/non erit tamen ab re priſca etiā ſcriptu=
ra id cōfirmare. Cum egyptum fugientes ad repromiſſionis Hebrei ter
ram feſtinarent:non quocunq; uolebant ne confuſione abſq; duce pro=
Nūeri. gredientes errarent/ire iubentur.Sic enim in numeris ſcribitur. Qua
9 igitur die erectum eſt tabernaculum:operuit illud nubes.a ueſpere au
tem ſuper tentorium erat quaſi ſpecies ignis uſq; mane. ſic fiebat iugi=
ter.per diē operiebat illud nubes:et per noctē quaſi ſpecies ignis. Cūq;
precederet nubes que tabernaculum protegebat: tūc proficiſcebantur
filii Iſrael.et in loco ubi ſtetiſſet nubes:ibi caſtrametabantur. Ad impe=
rium domini proficiſcebantur:et ad imperium illius figebant taberna=
culum.uides quomodo caſtrametari nube ſtante/ et abeūte ſequi eam
iubentur? ſalutare namq; ualde eſt:ducenti ſemper obtemperare. qua
re tunc populus Iſrael:nunc autem nos Chriſto cōglutinari iubemur.ip
ſe enim eſt et tabernaculum et nubes et ignis.quod ut omnibus pateat:
totam ad ſpiritalius hiſtoriam traducamus.quando igitur ſapientia do
Prōuer. mum ſibi(ut Solomon dicit) edificauit/et uerius ſibi tabernaculum tem
9 plum illud conſtituit/quod a uirgine aſſumpſit/in quod ieffabiliter ex
ſinu patris deſcendit factus homo:tūc iam illuminatis et iuxta Paulum
Ad ro. in die ambulantibus nubes factus /eſtum peccatorum extinguit.Erran
13 tibus uero adhuc et quaſi nocturnis in tenebris degentibus illuminans
ignis conſtitutus:in ardorem ſpiritus eos trāſformat.feruere nāq; ſpiri
tu bonos atq; fideles credimus.nec aliud q̄ quod diximus:nubis i die ſu
per tabernaculum/ignis uero in nocte uiſam ſpeciem/ ſignificaſſe pu=
tamus. Stare autem et ſequi ad nubis motum et ſtatum iubebantur :
Ioannes. ut illud intelligas/quod a Chriſto dictum eſt.qui mihi miniſtrat me ſe=
12 quatur/& ubi ego ſum: ibi ſit & miniſter meus.fixum enim eſſe ac in=
diuiſibiliter herere Chriſto fidelem oportet: quod ex ambulandi cū eo
uolūtate ac opere ſignificatur. Non enim corporis itinere id intelligit?:
ſed uirtute atq; animo perficitur.unde ſapientiſſimi diſcipuli quoni=
am toto animo infixi Chriſto erāt/ et retro cum incredulis abire perni
cioſum arbitrabantur:ad quem inquiūt/abire poſſumus? id eſt tecum
ſemper erimus.tua mandata ſequemur. ſermonem tuum audiemus.
nec ut imperiti accuſantes/dura uerba tua putamus:ſed illud potius di

cimus / q̃ dulcia faucibus meis eloquia tua / ſup̃ mel ori meo. ſed propoſi Pſalmus
ti quidem loci huiuſmodi ſenſus eſt. Quod autẽ tabernaculum in figu 118
ra Chriſti priſcis tributum fuerat: optime cognoſcimus / ſi attẽtius q̃ ad
Moſem diuinitus uerba dicũtur examinabimus. nec digreſſio nobis ti=
menda eſt: non enim oportet exactam in ſcripturis diligentiam accu=
ſantes formidare. ſed ſcripture uerba primo ponamus. Locutus eſt in= Exodus.
quit dominus ad Moſem dicẽs. mẽſe primo in neomenia mẽſis uno die 40
eriges tabernaculum. Quamobrẽ uniuerſi dominus in uno die nec in
pluribus: et in neomenia non cuiuſuis mẽſis ſed primi / tabernaculũ eri
gere Moſi iuſſit? omnia enim hec non abſq; cauſa dicũtur: cũ nihil teme
re dictũ in ſcriptura inueniatur. Dicimus igitur tabernaculum illud q̃d
tunc erigebatur: ſanctiſſimum Chriſti corpus / et (ut ita dicam) totius
carnis eius ſoliditatẽ / ĩ qua plenitudo deitatis corporaliter habitauit / ſi Ad coloſ
gnificaſſe. uno uero erigitur die: ut per hũc diem / tempus intelligas in 2
quo carnem aſſumpſit. Neomenia uero nihil aliud denotat q̃ ſaluatoris
aduentnm: quo renouamur / quo tranſactis iam priſcis omnia noua fa= 2. ad cori
cta uidemus. nouum enim uere tempus in Chriſto nobis apparuit: anti 5
quitatem cultus iam terminans & in nouam uitam euãgelica doctrina
reformans / et peccatis inueteratos in iuuẽtam iuſticie redigens / & cor=
ruptionis uires deſtruens: ac ĩcorruptibilitatis fulgore omnes qui ad eũ
concurrunt mirũ in modũ exornãs. noua enim creatura efficitur: quiſ=
quis in Chriſto eſt / ut ſcribitur. Menſe autem primo tabernaculum ere 2. ad cori
ctum eſt: quando mitigata hyemis ſeuitia / uerni tẽporis pulchritudo re 5
ſplendet / quando ſolis radii et clarius fulgent / et temperantius calefaci
unt / quando floribus terra decoratur / et uireſcentibus herbis prata ue
ſtiuntur. que omnia ſpiritaliter intelligenda ſunt. Hyemis enim tempe
ſtas / id eſt atrociſſima diaboli tyrannis et uires eius: tempore Chriſti ce
ciderunt. Sol autem nobis fulgẽtior / Chriſtus ipſe apparuit. de quo de=
us pater dicit. Et orietur uobis ſol iuſticie: delictorum frigiditate corru Malachi.
ptos ſpiritus ardore ad iuſticiam reficiẽs. flores autem et uireſcẽtes her 4
bas / merito ſanctos dicemus: feruenti erga deũ pietate uarios uirtutis
fructus edentes. et qui olim regnante peccato ut in hyeme nullum pro=
ducentes fructum uerſabamur: fidei fructum ſpirituum largitori quaſi
bono agricole afferimus. hoc ipſum quaſi ex perſona Chriſti propheta℞
quidam nos docuit. ipſe qui loquor adſum inquit: ut uer ſuper montes. Eſaias.
quid enim in mõtibus uer efficiat: et nos tetigimus / et omnes ĩtelligũt. 52
In uno igitur die tabernaculum (quod Chriſti figura erat) erigere Mo=
ſes iuſſus fuit: ut intelligas ſemel Chriſtum preſenti hoc tempore mor=
tuum fuiſſe / nec amplius moriturũ. Nam ſemel homo factus / ſemelq;
mortuus / ſemel etiam ſurrexit. ſequitur enim poſt mortẽ reſurrectio: q
corporis rurſum cum anima coniunctio eſt. Neomenia uero: quia nouũ
in Chriſto ſeculum eſt / quia noua creatura in eo. Primus autem mẽſis: a
morte ad uitam / ab interitu ad corruptionem / a ſterilitate ad uirtu=
tis fertilem uſum / humane nature reditum atq; tranſgreſſionem deno

Exodus. tabat. Alio deinde modo Chriſtum nobis figurauit dicens: & pones in
40 eo arcam teſtimonii/et teges eam uelo.in ſuperioribus totus nobis Chri
ſtus integritate tabernaculi notabatur.Edes enim dei eſt ſanctiſſimum
Chriſti corpus:in quo propter nos habitare uoluit. In his uero per arcã
que in tabernaculo erat:idem rurſus nobis quaſi per partes oſtẽditur.
Exodus. conſtituta enim fuit ex lignis que putredinẽ non patiuntur:ut incorru
25 ptibile corpus Chriſti eſſe perdiſcas.auro etiam puro intra et extra fuit
deaurata:quia precioſa/regaliaq; omnia in ipſo ſunt/non ſolũ que dei=
tati uerum etiã que humanitati eius attribuũtur.in omnibus enim pri=
Ad coloſ mus eſt(ut ait Paulus)et aurum honoris atq; preſtantie loco ſuper om=
1 nes accipitur.Hoc modo conſtituta deaurataq; arca:diuinam legem in
ea repoſitam continebat.que quoniam uerbum dei eſt non ſubſiſtens
ſed mandatum:dei uerbum ſubſiſtenti carni coniunctum ſignificabat.
uelo autem tabernaculum tegitur:quia in carne deus latebat/ et quaſi
uelamine corporis tectus ignorabatur.unde multi deitatis poteſtatem
que in ipſo miraculis fulgebat/percipere propter carnem nolentes:mo
do criminabantur quia deum ſe faceret/cum eſſet homo/modo ſine ru
Ioannes. bore clamabant.nonne hic eſt filius Ioſeph/ cuius noſcimus patrẽ et ma
6 trem? quomodo nunc dicit quia de celo deſcendi? Eo igitur uelo quo ta
bernaculum tegebatur/non cognitum iri a pluribus Iudeorũ Iheſum
denotabatur.Precedebat autem populum ſuum in deſerto:quia ipſius
Pſalmus dei locum tenebat/qui populũ ſuum (ut pſalmiſta quoq; teſtatur) ſolus
67 ducebat.deus cum egredereris in cõſpectu populi tui/cum pertrãſires
in deſerto:terra mota eſt/etenim celi diſtillauerunt.uides Chriſti figu=
ram fuiſſe arcam.Cum enĩ arca precederet:deus preceſſiſſe aperte di=
Nũeri. citur.quod inde liquidius demonſtratur.Nam cum per Moſem deus in
14 montem Seir ad expugnãdũ Amorreum Iudeos aſcẽdere iuberet: tũc
illi timore perculſi/nec dei uirtutem ſed uires ſuas conſiderantes/ ſede
bant in radicibus montis plorantes/ut ſcribitur.Moſes autem irritatus:
non deducturum ſe illos in repromiſſionis terram minitabatur. Ita cõ=
moti raptis armis abſq; iuſſu ductoris aſcendebant:deus uero per Mo=
ſem ſibi futurum euentum cecinit.non aſcendatis ne cadatis in conſpe
ctu hoſtium noſtrorum:non ſum enim uobiſcum.at illi ex inobediẽtia
non attendentes aſcendebant. Arca uero non aſcendit cum eis:ſed ſte
tit fixa in caſtris.audiſti dicentem non ſum uobiſcum.uides non cõſcẽ=
diſſe cum illis arcam. Nonne igitur clare hic intelligis dicentis dei locũ
Ioſue. eam tenuiſſe? Per Hierico etiam ſacerdotum manu circũducta:nõ ma=
6 chinis nec arietibus/aut uineis ſed tubarum clangore alta deiecit me=
nia. Ipſe nãq; Chriſtus per ſanctos uiros modo ubiq; circunductus:non
armis aut machinis ſed buccinarum clãgore/ſed euãgelica apoſtolicaq;
doctrina uniuerſas diaboli uires euertit/cum omnium pene gentiũ cõ=
ſenſus fide dominum ſuum ſuſcipiat. Quod et in glorificatiõibus in ec=
cleſia publice fieri uidemus:pontificali buccina reſponſionẽ populi pre
cedente. Pontificis enim uocem quaſi buccinam quãdam intelligimus:

et hoc pacto aduerſarios fūdimus atq; fugamus. Non enim corporea ſunt arma noſtra (ut ait Paulus) ſed ſpiritalia / et diuine uirtutis plena. 2.ad cori 10
Quod autem per ſanctos uiros circunuehatur Chriſtus: tum Abacuc propheta docet dicens / qui aſcendis ſuper equos tuos / et quadrige tue ſaluatio / tum maxime ipſe ſaluator de Paulo ad Ananiam dicens. Vade quoniam uas electionis eſt mihi iſte: ut portet nomen meum coram omnibus gentibus. Ad hec allata īquit menſa pones ſuper eam que rite precepta ſunt: candelabrum ſtabit cum lucernis ſuis. quibus ābobus Chriſtus ſignificatur. Chriſtus enī menſa eſt: in qua panes depoſiti ſunt / quibus oēs participatione corporis ſui ad uitā eternā aluntur. Ego enī ait ſum panis qui deſcendi de celo: et uitam eternam do mundo. Si quis mā ducauerit ex hoc pane: uiuet in eternum. et panis quem ego dabo: caro mea eſt / quam ego dabo pro mundi uita. Menſe igitur propoſitio id eſt panes: ſanctiſſimum Chriſti corpus (quo ad uitam eternam omnes alūtur) prorſus ſignificat. uerum quoniā Dauid cū ſuis cū eſuriret propoſitionis panes comediſſe ſcribuntur: uideamus quid hac ex re myſticū notabatur. Non licebat de panibus propoſitionis niſi ſacerdoti comedere: quod tamen Dauid et ſui q̄uis ex tribu ſacerdotali nō eſſent / eſuriētes fecerūt. figurabatur igitur hic gentium fides: et hebreorum ex parte. Iudeis enim et uiris ſacris propter maiores ſuos et legē Chriſtus debebatur. ſed multitudo gētium quāuis prophana idolorū cultu fuiſſet: cucurrit tamē ad panem uite / Dauid etiam rege preſente ac locum eorum per figuram tenente qui ex Iſrael ad ſalutem uenerunt: quos Eſaias appellat reliquias. Multi enī etiam ex Iudeis Chriſto crediderunt. Cādelabrum etiam uniuerſum terrarum orbem illuminans: Chriſtus eſt. Ego inquit ſum lux mundi. Septē uero lucerne in candelabro ſunt: quia multis ac uariis modis per gratias ſancti ſpiritus credētiū animas Chriſtus illumiat. que omnia ex auro fiūt puriſſimo: quia nihil (ut diximus) precioſius Chriſto. Solidum uero haſtile fit: q̄m nihil concauum nihil leue in Chriſto eſt. Lilia etiam fiūt: propter ſanctificationis odorem. Ego inquit ſum flos prati / et lilium uallis. duos autē ramos in candelabro uideri Zacharias propheta dicit: ut duorum intelligas populorum deum miſertum fuiſſe / quos et filios appellauit. unde clare patet Chriſtum cādelabro figuratum fuiſſe: qui obedientia et fide / Iudeorum gentiumq; populos aſſiſtere ſibi fecit. Multifariam deinceps Chriſtum ſcriptura ſignificauit dicens. Et pones altare aureum in quo adoleatur inceſum coram arca teſtimonii. Tentoriū in introitu tabernaculi pones: et ante illud / altare holocauſti / et circumpones tabernaculū et ſanctificabis omnia. Cōſidera q̄ diligenter utriſq; altaribus Chriſtus nobis deſcribitur. coram enim arca aureum altare in quo incenſum adolebatur poſitum erat: et in introitu tabernaculi tentorium extendebatur / ne quid de interioribus uulgo cerneretur. holocauſti uero altare iuxta portas tabernaculi extra tētorium conſtitutum erat. ita per altare quidem incenſi: ut ſuauitatis odor aſcendiſſe ad deum patrem intelligitur. Per holocau

Marginalia: Abacuc 3 · Actus 9 · Exodus. 40 · Ioannes. 6 · 1. regum 21 · Eſaias. 10 · Ioannes. 8 · Cantica. 2 · Zachari 4 · Exodus. 40

ſti uero altare:ut hoſtia pro nobis ad cedem acta. celabatur uero pri=
mum:quia occulta atq; recondita eſt gloria Chriſti. Alterũ autem uul=
go patebat:quia mors eius omnibus patet. Sed coram etiam arca alta=
re aureum erat conſtitutum:ut in conſpectu dei patris miram admodũ
atq; precioſam filii gloriam eſſe / enigmatice ſuboſtẽderet. iuxta illud.
Mathe. 11 Nullus cognoſcit filium niſi pater. In itroitu uero tabernaculi altare ho
locauſti ſtabat:quod mortem Chriſti quam pro omnibus tulit ſignifica=
bat / ut diximus. ut intelligamus nullo nos poſſe modo ad deum patrem
Ioannes. 10 accedere:niſi per ſacrificium Chriſti. Ego inquit ſum porta:et nemo ad
patrem accedit niſi per me. Tẽdebatur autem tabernaculum / omniaq;
Ioannes. 14 cõtinebat:ut unum omnia non multa eſſe uiderenť. unus eni q̃uis mul=
tiphariam in nobis intelligatur / Chriſtus eſt. tabernaculum quidẽ:pro=
pter carnis tegmentum. arca uero legem habens reconditam:ut dei pa
tris uerbum. menſa:ut cibus et uita. candelabrum:ut lux ſpiritalis. alta=
re incenſi:ut odor ſuauitatis in ſanctificatione. altare holocauſti:ut ho=
ſtia pro totius mundi uita ad crucem acta. omnia uero hec ſanctificãtur:
quia quocũq; modo Chriſtum intelligas / totus ſanctus eſt. Tabernacu=
lo igitur precedente Hebrei ſequebantur / ſtante caſtrametabantur:ut
nos diſcamus nullum alium datum nobis eſſe ducem ad ſalutẽ / q̃ uerbũ
dei hominem factum. Et hoc modo conemur ſua ſeruantes precepta:ui
tam eternam conſequi. quod illi non fecerunt:qui doctrinã Chriſti ſper
nentes retro abierunt / et non ambulabãt cum eo. Petrus autem & om=
nes duodecim recte ut ſancti uidebant / non poſſe aliũde ſe uitã acqui=
rere q̃ a Chriſto:ideo illi firmiter inherebant. Cap. XXIX

T nos credimus et cognoſcimus: quia tu es Chriſtus filius dei.
e ¶ Mirabilis fuit apoſtolorum fides. feruentiſſimus iſte cõfeſſio
nis modus. eximia & ſingularis prudentia. non enim ut rudes
retro abierunt: nec ut leues abſq; re aliqua inducti ſunt ad credẽdum.
ſed multis ſignis facti certiores / quod uerborũ uite plenus eſſet Chri=
ſtus / quia celeſtem predicaret doctrinam:uere crediderunt. ſane quã=
do non ita firmata eſt fides / q̃m radicem non habet:cito ex animo ſolet
euolare / ſemini illi ſimilis q̃d i lapidem cecidit / et quia radices iacere nõ
Lucas 8 potuit / facile fuit exiccatum. lapidem eni hic enigmatice / durã mẽtem
quam dei doctrina uſq; ad interiora non penetrat appellauit: qualẽ et
Iohel. 2 habuerunt et habent Iudei. ac ideo per prophetam eis dicitur. dirũpite
corda ueſtra et non ueſtimenta ueſtra. Nã quemadmodum aratro pro
ſcidẽdos eſſe agros prius agriculture legibus docemur / q̃ ſemia eis cre
dantur. ſic arbitror anteq̃ fides nobis credatur:corda noſtra deſiderio
eius comminuẽda ſunt. Cognouiſſe igitur firmiter diſcipuli dicũt:quia
ipſe ſit Chriſtus filius dei. ſapiẽter uero nimium et credere et cognoſce
re ad uiuum hec duo uerba conducẽter dixerunt. Non enim quia credi
mus / rationẽ omnino contemnimus:ſed conamur potius aliquam ut in
ſpeculo / et enigmatice cognitionem habere. Optime autem fidẽ cogni
tioni prepoſuerunt. Precedit nãq; fides:cognitio ſequitur / iuxta illud.

Si non credideritis:non intelligetis. Niſi enim abſq; ulla dubitatione/ Eſaias.
fidei ieceris fundamenta:non poteris paulatim cognitionē que in Chri= 7
ſto eſt ſupedificare:ac ita in uirum ſpiritalem euadere.Ecce inquit ego Eſaias.
immittam in fundamētis ſion lapidem erectū/angularem ac precioſū. 28
initiū enī et fundamētum in ſanctificationem atq; iuſticiam: Chriſtus
eſt/per fidē ſcilicet et nō aliter/ hoc enim modo in nobis habitat. Illud
etiam diligenter conſidera:quod ubiq; precipue cum prepoſitione arti
culi/tu es ipſe Chriſtus dicunt/ipſe dei uiui filius.ab aliis filiis dei qui uo
cati per gratiam adoptati ſunt/uere ac naturaliter filium ſeparantes:
cui nos coniuncti per ſimilitudinem filii dicimur. Chriſtum autē ipſum
dicunt:quia unus et idem eſt Chriſtus et filius dei.Chriſtus uero non id
circo uocatur/ quia ſubſtātialiter idē ſit Chriſtus et filius dei: ſed unus
quidem Chriſtus precipuo quodā eſt modo.Nemo enim eſt Chriſtus ut
ipſe.Chriſtus autem ſimilitudine noſtra nūcupatur.Nam cum proprie
ac ſingulariter tam nomīe q̄ re uere dei filius ſit:commune ſibi nobiſcū
Chriſti nomen eſt.unctus enim eſt inquātum homo eſt:et idcirco Chri=
ſtus eſt.quoniā ergo ungi humano generi attribuitur:ſimilitudīe ut di=
ximus noſtra/non ut filius dei/Chriſtus eſſe intelligitur.unus tamē eſt
ſingulariter atq; precipue et ante carnem et poſt carnem Chriſtus/ nō
duo:ut nonnulli aſſerunt/myſterii profunditatem ignorātes. Non enī
ut in hominem quendam (ſicut in prophetas gratia ſpiritus) uerbū dei
deſcendit:ſed uere caro id eſt homo factum eſt/ut ſcribitur. Non ergo Ioannes.
in duas poſt incarnationem perſonas ſcinditur:q̄uis aliud ſecūdum na= 1
turam eſſe uerbum dei/et aliud humanitatem eius omnino credendū
eſt.Hāc enim fidem ipſi nos apoſtoli docent: qui cognouiſſe aiunt ipſū
eſſe Chriſtum filium dei.Quare qui aliter dicere audent:ſuſcipiēdi nō
ſunt.

Cap.XXX.

» r Eſpondit eis Iheſus.Nonne ego uos duodecim elegi/et unus ex
» uobis diabolus eſt? dicebat autem de Iuda Simonis Schariotis.
» Hic enim traditurus erat eum: cum eſſet unus ex duodecim.

¶ Acrioribus eos confirmat uerbis/diligentioreſq; facit:periculo ante
oculos poſito.ſic enim dicere uidetur.Magna uobis o diſcipuli uigilan=
tia/ magnoq; ſtudio ad ſalutem opus eſt. Lubrica enim admodum per
ditionis eſt uia/non imbecillam ſolummodo diſtrahens mentem: uerū
etiam firmos nōnūq̄ animos uoluptate decipiēs.quod autem ita ſit: nō
eorum qui retro abierunt/ſed ueſtri exemplo confirmatur. Ego enim
uos ut bonos elegi/ nō ignorabā ſed cognoſcebā ut deus corda ueſtra:
ſed rapuit unum ueſtrum auaritia deceptum diabolus.liberū enim ho=
mo animal eſt: et poteſt ſiue dextrum ſiue ſiniſtrum uelit iter (uirtu=
tem dico aut uicium)eligere. Vigilantiores ergo facit omnes:quia quis
traditurus ſit/clare non dicit.ſed uni generaliter tāte impietatis onus
īminere affirmans:ſollicitos omnes reddit/et horrore ad maiorem uigi
lantiam erigit.illud etiam ad hoc facit.nā cum illi credere atq; cogno=
ſcere filium dei eſſe illum aſſeruerint:hanc confeſſionem ſuam predi=

ctione futurorum ueram eſſe demõſtrat.unus enim ſolũmodo deus fu
1.ad cori tura nouit.diabolum uero/diaboli miniſtrum appellauit.Nam ſicut qui
6 domino coniungitur/unus cum eo ſpiritus eſt:ſic contra quoq; fieri nõ
eſt negandum. Cap.XXXI

» Oſt hec ambulabat Iheſus in Galileam.non enĩ uolebat in Iude=
» p am ambulare:quia q̃rebãt eũ Iudei interficere. ¶Poſt hec in=
quit q̃ fctã dictaq; ſũt.Vt ĩ ſuperioribus patuit:ambulabat id eſt
conuerſabatur in Galilea.quod non ultro nec libenter/ ſed neceſſario
factum:adiecta cauſa oſtendit.Idcirco enim inquit in Galilea cum alie=
nigenis longo tempore fuit:quia Iudei querebant ipſum ut iterficerẽt.
Magna profecto hec rurſus Iudeorum accuſatio eſt: quorum crudelita
te fiebat ut apud alienigenas degeret.quod futurum Hieremias predi=
Hiere. xit.dereliqui enim inquit domum meam/dimiſi hereditatem meam:de
12 di animam meam dilectam in manus inimicorum eius. Gentes enĩ quo
niam creatore neglecto creaturas colebant:inimici dei erant. qui enim
Lucas. inquit mecũ non eſt:contra me eſt.Ante uero Chriſti tempora deũ ue=
11 rum gentes ignoraſſe:nemo unq̃ dubitabit. Erant ergo cõtra deum: &
in inimicorum loco conſtitute. Magna igitur illorũ fuit crudelitas:qua
fiebat ut conuerſari cũ inimicis q̃ cum ſuis uiuere mallet. qui ſaltẽ quo=
niam carne coniunctus ſecum erat: diligere ipſum debebant.Iure igitur
ad gẽtes ſe poſtea tranſtulit:quod ſe facturum iam re ipſa minabatur.
magna quaſi uoce clamans:niſi perſequendi finem faciant/ omnino ſe
ad gẽtes abiturũ.Quod autẽ modo re ipſa minari uidetur:id priſcis tẽ
poribus figura q̃dam ſuboſtẽdebat/ occulte per enigmata relicturũ ſe
Hieruſalem ſignificãs.Nam quando de ſacrificiis leges ferebat/ ut in le
Leuiti. uitico ſcribitur:uitulũ domino munus in figura Chriſti ad holocauſtũ
1 primo iuſſit offerri.Deĩde.ſi uero de pecoribus oblatio eſt inquit:de ag
nis et hedis ad holocauſtũ maſculũ et abſq; macula offeret/ponetq; ma
nus ſuper caput hoſtie.et immolabit ad latus altaris:q̃d reſpicit ad aqui
lonem coram domino.His uerbis ad gentes myſterium Chriſti tranſla
tum iri ſignificabatur.quod facile patebit:ſi templi ſitum prius atq; al=
taris diſpoſitionem declarabimus. Sic enim apertũ fiet:quid ſibi uolue=
rit/quod non recte ſed ad latus atq; ad aquilonem oblatum pecus reſpi
ceret.Iudeorum igitur regio in auſtralibus ſita partibus eſt. templũ au
tem quod Hieroſolymis fuit/ oriẽtem ita reſpiciebat:ut orientis ſolis ra
dios ſtatim admitteret.altare quoq; ipſum recte ingredienti faciem of=
ferebat.unde alterum latus ad aquilonem:alterum ad auſtrũ reſpicie=
Ezechiel bat.hec non alio modo ſe habuiſſe ſpiritali Ezechielis uiſione compro=
8 bantur.et uidebam inquit et ecce uiginti quinq; uiri quorũ terga ad do
mini templum:et iſti adorabant orientem ſolem. Nempe qui orientem
ſolẽ adorat:faciẽ adorat/ faciem ad ortũ uertit. cuius terga ſi facies tẽ
pli reſpicit:neceſſe eſt faciem et portas templi ad orientem ſolem reſpi
cere.Hoc poſitionis modo:altare quoq; conſtitutum erat.quare tam tẽ
pli q̃ altaris facies ad ortum.latera uero:alterum ad auſtrum/alterũ ad

aquilonem/poſterior pars ad occaſum reſpiciebat. Hec cum ita ſe ha=
buerint: Galilea id eſt gētium regio (ita enim de ipſa ſcribitur) ab aqui= Eſaias.
lone Iudee coniungitur. quoniam igitur poſt paſſionem ſaluator no= 9
ſter a Iudea in Galileam/id eſt ad eccleſiam gentium tranſiturus erat:
idcirco in latere altaris quod aquilonem et Galileā reſpiciebat/immo=
labatur. quod etiam pſalmiſta cecinit. Oculi enim eius inquit ad gentes Pſalmus
reſpiciunt. declinabat igitur Iudeā dominus non quaſi formidoloſus/ 65
ſed quoniam congruum crucis tempus non aderat.

Cap. XXXII.

» Rat autem in proximo dies feſtus Iudeorum ſcenophegia. di=
» e xerunt autem ad eum fratres eius: tranſi hinc/et uade in Iude=
» am. ut et diſcipuli tui uideant opera tua que tu facis. nemo quip
» pe in occulto aliquid facit/et querit ipſe in palam eſſe. ſi hec facis: mani=
» feſta te mundo. neq; enim fratres eius credebant in eum ℭ Nondum
uerbum dei qui ſaluatoris fratres putabantur/inhabitare in eo cogno=
ſcentes: communi opinione ferebantur/ putantes a Ioſeph ipſum natū
fuiſſe. Miracula uero uidentes occultius ab eo in Galilea fieri: ad inanem
gloriam hortantur/quaſi ad hoc ille ſigna faceret ut laudem ab homini
bus conſequeretur. aſcendere autem in Iudeam ei cōſulunt ac ibi ſigna
facere: non ut credant in eum diſcipuli eius/ſed ut miraculoſa opera ui
deant. nam ſi uis cognoſci dicunt: noli hec clam facere/ ſed in Iudea/ ut
plures in regione frequenti diſcipulos facias. Addidit autem neceſſario
nondum etiam illos in Iheſum crediſſe: ne tam friuola deiectaq; uer=
ba credentes dicere uiderentur. poſtq̄ tamen crediderunt: eo pietatis
conſcenderunt ut inter apoſtolos numerati ſint. hoc ipſum Hieremias
ſermone ad Chriſtum uerſo ſic predixit. fratres inquit etiam tui et do=
mus patris tui ſpreuerunt te: et ipſi clamauerunt poſt te/ noli credere Hieremi
quia loquentur ad te bona. Qui enim anteq̄ firmiter crederent ita leui 12
ter ſequebantur: quaſi aduerſus eum clamantes / congregati poſtea
per fidem ad ipſum: bene de ipſo locuti ſunt/ ſalutare ceteris euangeli
um predicantes. diuinitus autem cum fratres propheta dixerit: ſtatim
ſubiecit / et domus patris tui. ne filii uirginis: fratres eius putaren= Hic uide
tur. tur uelle

Cap. XXXIII

» Ixit eis Iheſus: Tempus meum nondum aduenit. tempus filios fuiſ
» autem ueſtrū ſemper eſt paratum. ℭ Latet ut plurimum ſe Ioſeph
d ſenſus ſermonis eius. ſcriptū eſt enim: quod erit homo oc= Eccūs.
cultans ſermones eius. quod ad utilitatem audientium fa= 30
ctū fuiſſe nemo non inſanus negabit. Nondum igitur in=
quit palam faciendi omnia tempus adeſt. Cum Iudeorum animus ſine
ira doctrinam meam ferre aut pati nequeat: nec etiam tempus adeſt ut
gentibus hec omnino tradantur/cum nondū penitus a gratia Iudei re
ſilierint. mee igitur īquit manifeſtationis tēpus nōdū adeſt: ueſtrū au
tē adeſt/paratūq; ē: nihil enī prohibet ne ad meliora poſſitis accedere.

Preterea quecunq; maiori diſpenſationi res ſubiacent:non omni tem pore cõmode aguntur.quales Chriſti res erant.res autẽ eoꝵ q maiora negligũt/& humiliora ſequũ: turquouis tẽpore ſuſcipi poſſunt. Quas ob res:meum quidem nondum/ueſtrum autem tempus ſemper paratum eſt. Cap. XXXIIII.

» On poteſt mundus odiſſe uos:me autem odit/quia ego teſtimo

» n nium perhibeo de illo quia opera eius mala ſunt. ¶ Commode his uerbis:et illos terreſtribus rebus nonnihil adhuc inhiãtes arguit/et alteram artificioſiſſime affert reſponſionẽ.quia oſtendit adhuc eos ignorare quis ipſe ſit:ac ideo longe ab eo diſiectos eſſe/ut qui huius mundi magis q̃ uirtutis uitam admirantur.fuit autem ſaluatori noſtro conſuetudo:parua cauſa data/multa utiliter audientibus dicere. Semper igitur inquit ſimile ſibi quiſq; amare ſolet: et morum ſimilitudo mirifice ad amorem conglutinat.Videtis quia mundus non odit uos:ſentitis enim ut ipſe.me autem odit:quia perperam operantem accuſo.quare uos abſq; periculo in ſolemnitatem iſtam proficiſci poteſtis: ego autem minime.loquar enim omnino ſi uenero que illi conducunt.Sed ueritas odium parit:et iram uoluptuoſi animi incendit/ cum nolit delicioſam uitam contemnere. Hinc dicimus non incõſiderate arguẽdum eſſe:neq; coram hominibus increpandum.Non argue inquit malos:ne te

Amos. 5 odio habeant.non enim abſq; detrimento eſſe odium poteſt. quare dicendum potius eſt ad audientium aures: pronus enim ad peccandum mundus eſt.peccata uero redargutione relinquuntur: quorum uel nominatio ſola / redargutio quedam eſt.Nam qui prauitatem ipſam uituperat:illos reprehendere uidetur qui praui ſunt. Quando igitur ad arguẽdum neceſſario doctor uocatur:cum aliter curatio haberi poſſe nõ uideatur/tunc quia moleſte fert qui redarguitur/ multa ex odio mala naſcuntur.propterea Chriſtus ait odio ſe haberi a mundo: quia mundus monitionem que increpationis aliquid ſemper habet/ferre non poteſt.animus enim uoluptati deditus grauiter fert: ſi a uoluptate reuocatur.Hec dixit ſaluator:non quia nullo ſe modo in ſolemnitatem aſcẽſurum oſtendere uelit/nec quia ab utili redargutione animum remouerit/ſed quia oportuno tempore cuncta erat facturus.Simile quid etiam diſcipulis dicit. cum enim eos conſolaretur propter futuras aduerſus eos in predicatione ueritatis tẽtationes:ſi e mundo inquit fuiſſetis/

Ioannes. 15 mundus quod ſuum erat diligeret.quoniam uero de mundo non eſtis: propterea mundus uos odit.mundum uero in his omnibus nõ uiſibiles creaturas appellat:ſed eos qui res caducas atq; iſtabiles toto animo amplectuntur/qui uirtutis amicos quaſi hoſtes oderunt.diligunt autẽ omnes qui cũ ſimili turpitudine teneãtur:uirtutis inimici ſũt.Cap. XXXV

» Os aſcẽdite ad diem feſtũ:ego autẽ nõ aſcẽdo ad diẽ feſtũ iſtũ/

» u quia tẽpus meũ nõdũ impletum eſt.¶ Apertiſſime modo nolle ſe una cum Iudeis feſtũ agere diẽ/et umbras cum illis ſequi dominus affirmat.Nam quod ad paucos et ad fratres dictum eſt: ad totũ

genus Hebreorum pertranſit. Non enim ſocietatem fratrum ſpreuit: quippe qui cum eis in Galilea uerſabatur. nec dubito quin propter opinionem cognationis etiam conuiueret. ſed per fratres/ totum Iudeorum genus intelligit: quibus cum ſolemnem/ feſtumq; diem per umbras celebraturum ſe negat. ut propheta quoq; uoce predixit. odi ac reppuli feſtiuitates ueſtras. et ſi obtuleritis mihi holocauſta et ſacrificia: non accipiam. Remoue a me ſonum cantuum tuorum: et pſalmos organorum tuorum non audiam. ſpiritus enim deus eſt: et adorantes eum/in ſpiritu et ueritate adorare oportet. Spiritus ergo deus cum ſit: ſpiritali honore gaudet. Legales etiam boum atq; pecudum cedes/thuris/ ſimile/uini/oleiq; oblatiões: uarios ſpiritualis uirtutis numeros figurate ſignificabãt. uos igitur inquit/ qui umbris adhuc inheretis/qui Iudaice affecti eſtis: aſcendite in hunc feſtum diem per umbras celebraturi. Ego uero cui umbre iam cordi non ſunt: non aſcendo. quia per figuras celebrare iocundum non eſt. expecto autem uere ſolemnitatis tempus: quod nondum impletum eſt. Tunc enim in ſplendore ſanctorum cum eis conuiuam i gloria patris: que ſuper omnia fulget. ſuum uero tempus appellat. ſua enim ſolemnitas eſt. ipſe magiſter eius eſt. ipſi prophetica uoce attribuitur. dicit enim ad impios et male uiuentes diuinus ille Oſeas. quid facietis in die ſolemnitatis domini/et in die feſto eius? id eſt quomodo qui labores uirtutis aſpernati eſtis/qui dei charitatem neglexiſtis: ad celeſtem ſolemnitatem ingredi poteritis? aut quomodo cene illius dominus atq; magiſter/nõ eiiciet uos dicens. Quomodo intraſtis huc abſq; ueſte nuptiali? Cognata his Zacharias quoq; propheta ſcripſit. Omnes inquit qui de uniuerſis gentibus reliqui fuerint que uenerunt contra Hieruſalem/ aſcendent de anno in annum: ut adorent regem dominum exercituum/et celebrent feſtiuitatẽ tabernaculorum. Aſcenſuros enim reſiduos ait: et ad adorationem magni regis/ et ad diem feſtum ſcenophegie. Nam q̃uis multi per gratiam uocati ſunt: pauci tamen admodum in ſupernam Hieruſalem aſcendunt. pauci enim electi ſunt: ut ait ſaluator. Adorabunt autem non legali ſed ſpiritali adoratione. uere ſcenophegie diem feſtum agentes/et illud ſumma cum iocunditate canentes. Benedictus dominus qui exaudiuit uocem deprecationis mee: in ipſo ſperauit cor meum et adiutus ſum/et refloruit caro mea. Reflorebit enim rurſus atq; reuiuet. neq; id abſq; chriſto. ipſe enim nobis reſurrectionis initium et uere ſcenophegie ianua factus eſt. quod certe prophetica uoce ſic dicitur. Et erigam tabernaculum Dauid quod cecidit. tabernaculum enim/caroq; Chriſti a ſanguine Dauid ſumpta: prima ad immortalitatem uirtute dei patris excitata eſt. ut etiam per quendam apoſtolorũ dicitur. hunc definito cõſilio et preſcientia dei traditum per manus iniquorũ affligẽtes iteremiſtis: quẽ deus ſuſcitauit ſolutis doloribus iferni/ iuxta qđ ipoſſibile erat teneri illũ ab eo. & rurſus. hũc Ieſũ ſuſcitauit deus: cuius oẽs nos teſtes ſumus. Qđ aũt ſcriptura ſoleat hũanitatẽ

Eſaias. 1 — Ioannes. 4 — Oſee. 9 — Mathe. 22 — Zacha. 14 — Mathe. 20 — Pſalmus 27 — Amos. 9 — Actus. 2

Chriſti que a ſemine Dauid ſumpta fuit / Dauid appellare: omnibus patere arbitror. Cap. XXXVI.

›› Ec cum dixiſſet ipſe: manſit in Galilea. ut autē aſcenderunt fra
›› h tres eius: tunc et ipſe aſcendit ad diē feſtum non manifeſte / ſed
›› quaſi in occulto. ¶ Diu manet in Galilea / lōgius a regiōe Iudeorum ſemotus: ut q̄uis propter errorem idolorum imperitiſſima gentilitas eſſet / nobilior tamen Iudeis conuerſationi Chriſti efficiatur. Licet hinc (ut diximu)s etiam oſtendatur merito ſe gentes diligere: et Hebreos odiſſe. Quomodo enim qui omnia nouit anteq̄ producantur: eccleſiam gentium que ſic facile fidem amplexura erat non amaſſet / et ingratos iudeos aſpernatus nō eſſet? preſertim cum illius pulchritudinē uel ante aduentus tempora concupiſſe ſcribatur / hanc uero Iudeorum dico ſynagogam / fornicatricem / et adulteram / et dure ceruicis appellet. audi fornicatrix Ezechiel inquit / domini uerbum. Hieremias autē ut adulteram accuſat clamans. ſicut ſpernit mulier cohabitantem ſuū: ſic me ſpernit domus Iſrael / dicit dominus. Hec igitur ueluti deus preſciens / et pulchritudinem gentilis eccleſie iam proſpiciens / et Iudeorū peruerſos non ignorans mores: illam ſicuti ſponſam āplectitur / & hanc quaſi adulteram odit. utrumq; tamen tempori oportuno reſeruauit. Nam nec omnino ſynagogam ante crucem eiecit: nec Galilee id eſt gētibus omnino ſe dedit anteq̄ illam eiecerit. Quamq̄ igitur dixerit non aſcenſurum ſe in illum diem feſtum / quoniam tempus ſuum nondum impletum erat / fratribuſq; permiſerit ut ſi uellent aſcenderent: aſcendit tamen poſt eos / nec aliter dixit et aliter fecit. Quomodo enim: cuius in ore mendacium inuentum non eſt? ſed non aſcendit feſtum diem acturus: ſed admoniturus potius / et ad uitam eternam doctrina illos ſua reuocaturus. Nam quod iſte ſuorum ſenſus uerborum ſit: inde apertiſſime patet. quia non aſcendit ſimul cum fratribus ſed latentius: illis omnino diſſimilis / qui ad feſtum diem hilari animo pergebant. quando autem ad ſalutarem ibat paſſionem: tunc non occulte ſed pullo inuectus aſine in figura populi noui magna adoleſcentulorum multitudine precedente / per quos uenturi populi multitudo ſignificabatur / aſcendebat. clamabant autem qui precedebant. Benedictus qui uenit in nomine domini / oſanna in excelſis. Quoniam ergo latenter aſcendit: non ad diem feſtum ſed ad docēdū ſe Hieroſolymam petiiſſe oſtēdit. nondum enim ut diximus Hebreos omnino reliquit. Dixiſſe uero ipſum quod non aſcendet / et tamē aſcendiſſe: in libro Exodi priſcis temporibus figura ſignificatum inuenies. Nam cum Moſes in cacumine montis diutius moraretur / legem a deo expectans / cumq; uitulum (dei pietate neglecta) Hebrei colerent / nequitia hominū irritatus / perdere genus eorum minatus fuit. Et tandem dixit ad Moſem. uade et aſcende hinc tu et populus tuus / quem eduxiſti de terra Egypti / ad terram quam iuraui Abrae dicens. Semini tuo dabo ipſam / et mittam ante faciem tuam angelum meum. Reſpondit Moſes: niſi tu

Eccūs. 23 — Ezechiel 16 — Hieremi 3 — Eſaias. 53 — Mathe. 21 — Exodus. 32 — Exodus. 33

nobiſcum uenias:non educes me hinc. Et quomodo cognoſci poterit
inueniſſe me ac populum tuum apud te gratiam: niſi nobiſcum uene=
ris? Tunc dicit dominus ad Moſem/ et hoc uerbum quod dixiſti fa=
ciam/ inueniſti enim gratiam apud me. Vides prius dictum eſſe a deo
propter populi peccatum non aſcenſurum ſe cum illis / ſed angelum
quendam miſſurum: poſtea uero propter Moſem et patrum memo=
riam uenia data/ cum illis ſeipſum preſentem fore promittit. Simili=
ter igitur etiam hic cum propter incredulitatem Iudeorum iturum ſe
negauerit :tamē propter ſanctos paucos et ſollicitationes ſuas aſcendit
non ut ad feſtum diem/ ſed ut ſalutarem illis doctrinam proponeret.
nec angelo ad hoc miniſterium utitur; ſed ipſe ſalutaris doctrine mini
ſter fit. Cap.XXXVII.

22 Vdei ergo querebant eum in die feſto:et dicebant/ubi eſt ille?
i ¶ Querunt Iudei Iheſum non ut credant in eum.obtuliſſet eni
hoc modo ſe illis (ut ſcribitur. Apparui non querentibus me:in= Eſaias
uentus ſum a non inueſtigantibus me.ſed ex multa uanitate animi in 65.
gentium mores delapſi/diuine gratie ſplendore non illuminabantur.
ſapientes enim gentium longos reuoluentes ſermones et aranearum
telas texentes:quod uere bonum aut iuſtum ſecundum naturam eſt/
diligenter querere ſimulant/cum umbram ſolummodo ſequantur. et
uirtute uera uacui ac ſuperiore ſapientia omnino carentes/ ad nullam
plerumq; utilitatem multa conſcribūt.Iudei quoq; illos imitati/et igno
rantiam illorum admirati:Iheſum querunt.non ut credant/quod re ip
ſa patuit:ſed ut dicacitatem ſuam in eum exerceant/ et hoc modo in=
extinguibilem ſuper capita ſua flammam incēdāt.Preterea inde quoq;
patet non bono animo illos Iheſum queſiuiſſe:quia cur non adeſt/ſolū=
modo querunt.affuiſſe namq; oportere opinabantur feſtum diem il=
lis agentibus tantorum authorem miraculorum.Ita iocunditatem po=
tius ex admiratione ſignorum q̄ utilitatem uenari uidebantur.et peri=
tiam habere legis iactātes / et prophetarum dicta non ignorare:non re
cordātur ſcriptum eſſe.Querite deum dum inueniri poteſt: inuocate Eſaias.
eum dum prope eſt.derelinquat impius uiam ſuam/et uir iniquus cogi 55
tationes ſuas:et reuertat̄ ad dominū et miſerebitur eius. Animaduer=
tis quod non ſufficit ad ſalutem/ſi ſolum queris:ſed oportet cum inue=
neris obedientia et fide ad illum reuerti. Sed quoniam nec in mentem
quidem hec ſibi ueniebāt:merito audiant.quomodo dicetis/ ſapientes
nos ſumus/et uerbum domini nobiſcum eſt? uere mendacium opera=
tus eſt ſtilus mendax ſcribarum.confuſi ſunt ſapientes/perterriti et ca Hiere.
pti ſunt.et ſapientia nulla eſt in eis.Verbum enim domini proiecerunt. 8
Quō enī nō reprobarunt:quē nō ſuſceperūt? aut quō nō cōtēnebāt ſic
imperite de ipſo dicentes:ubi eſt ille? Arrogantium enim hoc dictum
eſt.nam quamuis propter miracula/ magnam de ipſo debuiſſent opi=
nionem habere ; nondum tamen magnum quid de ipſo dicere uiden=
tur. Cap.XXXVIII.

» T murmur multus erat de eo in turba. quidam enim dicebant
» e quia bonus eſt:alii / nõ / ſed ſeducit turbas. ℂ Difficile ſemp in=
uetu bonum eſt:et ueritatis pulchritudo plurimos latet. nõ enĩ
poſſunt indoctiores / qui quodcũq; ſibi uiſũ fuerit / abſq; diligẽti exami
natione ſequuntur:ueritatem rerum recte intelligere.nec dicentẽ Pau
1.ad theſ lum audiunt. ſitis probi nũmularii. omnia enim probanda noueris: ut
5 certius ueritatem conſequi poſſis.Audiant queſo atq; attendant : qui=
Pſalmus cunq; Ihesũ ex arrogantia non admirantur.Guſtate et uidete quia ſua
33 uis eſt dominus.Nam quemadmodum qui guſtu precipuam mellis qua
litatem probãt / ex minima quam guſtauerunt particula totum cogno=
uerunt:ſic qui uel parum ſaluatoris uerba intellexerunt / bonum eſſe
ipſum cognoſcẽt / et cognoſcentes admirabuntur.prudentiores igitur
Ioannes. Iudeorum Chriſto adſunt / et pene rectam de illo ſententiam efferunt:
3 non poſſe putantes opera dei quemq̃ facere / niſi aut deus ipſe natura
ſit / aut dei particeps et gratie plenus / et idcirco bonus.lõge autem a ue
ritate oberrant:qui non erubeſcunt ſeductorem appellare. qui merito
Eſaias. audient.ue qui dicitis malum bonum / et bonum malum:qui putatis te=
5 nebras lucem / et lucem tenebras. In eodem enim loco conſtitutus eſt /
qui probitatem accuſat / et qui adeſt improbitati:qui turpia quaſi plena
pulchritudinis admiratur / et pulchris ſordes imponere conatur. Sed
hec opprobria Iudeorum predicta iam a prophetis erant. Ve inquit eis
Oſee. qui reſilierunt a me.redemi eos. ipſi autem aduerſus me falſa locuti
7 ſunt. Cap.XXXIX.

» Emo tamẽ palã loquebatur de illo propter metũ Iudeorũ. ℂ Cũ
n ipſi Iudei murmurent:Iudeorum tamen inquit timore / nemo
de illo palam loquebatur. ſed precipue hic Iudeos / Iudeorum
principes appellauit.indignum enim (ut mihi uidetur) iudicauit homi=
nes adeo a pietate remotos: ſacerdotes aut ſeniores populi appellare.
quos per prophetam ut ſpiritalis uinee corruptores deus accuſat dicẽs.
Paſtores multi demoliti ſunt uineam meam : conculcauerunt partem
Hiere. meam / dederunt portionem meam deſiderabilem in deſertum ſoli=
12 tudinis / poſuerunt eam in diſſipationem. quomodo enim dominicam
uineam ipſi iniquitate ſua non deuaſtarunt:qui nõ modo nihil ad cultũ
ipſius conducunt / uerum etiam ſtudio et opera faciunt ut populus ti=
more preſſus / non pareat recte docenti? Argumentum autem eſt / ni=
mium illis plebem ſubiectam fuiſſe : quia nec laudare quidem quod
laudandum putant / palam audebant. Quemadmodum igitur guber=
nator: ſi cum ipſe gubernandi rationem habeat / ceteriq; omnes qui
in eadem ſunt naui ſibi apprime obtemperent / ipſe ſolus culpam ha=
bebit / ſi nauem in cautes et ſcopulos illiſerit.aut auriga ſi agens in in=
uia currus fregerit.ita certe Iudeorum principes : quia ſubiectam pa=
rentemq; plebem habeant / non iniuria perditionis omnium rationes
relaturi ſunt. Quod autem ipſi perditionis populi cauſa fuerunt:Hie=
Hiere. remias etiam teſtatur dicens. Stulte paſtores egerunt / et dominum
10

non queſierunt: propterea non intellexerunt omnis grex/& diſperſi ſunt. Cap. XL.

» i Am autem ſolemnitate mediante/ aſcendit Iheſus in templum
» et docebat. ¶ Sacerdotio digna ſaluatoris doctrina: quare ibi etiam precipue adhibetur/ubi deus habitare credebatur. Nam etſi omnia deus repleat/quia circũſcriptibilis loco non eſt/ nec ſecũdũ naturam ſuam in loco eſſe intelligatur: decentius tamen in ſacris eũ locis habitare dicimus. Nam quod figuris ſignificauerat: id modo in ueritatem traducit. Dicit enim ad Moſem. et impones propiciatorium ſup arcam: et loquar ad te deſuper ab altari inter duo Cherubim que ſunt i arca teſtimonii. dominus igitur noſter Iheſus Chriſtus mediãte iam ſolemnitate in dedicata deo loca ingreſſus: ibi turbas alloquitur. Aſcẽdit autem occultius. quemadmodum in tabernaculum propiciatorii ita clã aſcendebat: ut tunc ſolum ibi eſſe uideretur/quando loquebatur. et ut ad Moſem illis temporibus ſolum deus uerba faciebat: ſic modo Chriſtus unum adhuc Iudeorum genus inſtituere ſtudet/nõdum effuſa ad omnes gentes liberius gratia. non autem ingreſſum ait fuiſſe in templum: ſed aſcendiſſe. ardua ſane res eſt atq; ſublimis: loca ingredi ſancta/et docendi munus recte ſuſcipere. rei autem umbra Chriſtum ſignificabat. Moſes enim qui figura Chriſti erat/ cum ſanctificari potius homo a locis ſanctis ſoleat: contra ipſe tabernaculum ungens oleo ſanctificabat/quia non figure ſed ueritatis gratia hec fiebant. quod et in prophetis aſpicere licet. Alius enim fornicanti mulieri uel nolens cohabitare iubebatur. Alius nudus ãbulare. Alius ſuper dexterum latus nõ paruo dierum numero iacere. que omnia non propter ſe ipſa: ſed propter ea queq; ſignificabantur fiebant. Ita igitur etiam Moſes quamuis a tabernaculo ipſe ſanctificandus erat: ſanctificare tamen illud uidebatur. ut Chriſtum intelligas: a quo templum ſuum ſanctificatum eſt. Cõuerſatur autem carne cum Iudeis/et in carne illos alloquitur: ut olim in propiciatorio deus. Cap. XLI.

Exodus. 26
Exodus. 40
Oſee 1
Eſaias. 20
Ezechiel 4

» m Irabantur igitur Iudei dicẽtes. quomodo hic ſcit litteras/ cũ nõ
» didicerit? ¶ Non iniuria mirabantur/orationis et prudentie inauditã in eo uim uidentes: qui litteras non didicerit. Capax enĩ ſapientie mens eſt humana. et q̃uis nihil adhuc conſecuta ſit: naturali tamen ad prudentiam et ſcientiam aptitudine pollet. que ut quaſi manna eſt in non exercitatis: ita in iis qui plurimum in diſcendo laborarunt/multa commodiſſime parare ac edere ſolet. Stupent ergo Iudei/ hoĩem nudũ Chriſtũ eſſe putãtes: quia et ſapiẽtia et litteris inexercitatus exercitatis longe preſtabat. Stulte igitur etiã modo loquunt᷑: non uidentes ex tam multis ſignis opificem oĩm ſapientiam/ut hominẽ eos alloquentem. Quõ autẽ in ſuperioribus/q̃ſi non aliunde q̃ a ſignis Chriſtum cognoſcentes/nec quis aut unde eſſet ſcientes/ubi eſt ille clamabant: nunc uero ita exacte cognouiſſe uidentur/ut magna uoce audeant dicere/cum litteras non didicerit. ſed alterum ab iis qui eũ ſola

nouerant fama/quaſi per contemptum dicebatur:alterum ab iis qui eũ
cognouerant/qui et maiora (ut mihi uidetur) luēt ſupplicia. Nã ut igno
rantibus parata eſt deprecatio:ſic cognoſcētibus acerbior impēdet pu
nitio. propterea uulgo fertur/meliorem eſſe ignorantiam. In ſciēdo enĩ
cruciatus maior:quando uoluptatis illecebris ſeducti/ueritatem negli=
gimus. Iheſus igitur ut Iudei dicebãt/ litteras non didicit. Moſes autem
Actus. uniuerſa Egyptiorum ſapientia fuit perdoctus:et tamen quaſi nihil pe
7 nitus ſciens/ad meliorem diuinitus cognitionem erudiebatur. Ita hũa=
na omnis ſapientia/imbecilla et fragilis eſt ad diuinam comparata:per
quam Chriſti myſteria diſcimus. Chriſtus igitur eſt perfectum bonum
in omnibus: qui ſapientiam cognitionemq; rerum/nõ per doctrinã ſed
Eſaias. per naturam habēt inſitam atq; innatam. Quocirca Eſaias etiam dicit
de ipſo. anteq̃ cognoſcat puer bonum aut malum: eliget bonũ. Nec ſic
7 erimus amentes:ut rationis atq; prudentie opere/bonum ab illo electũ
eſſe putemus. Sed quemadmodum ſi quis de igne diceret/non ſuſcipi
ab eo frigidum ſed calidũ ſemper retineri:non uoluntatis ſed ſtabilem
nature inclinationem intelligeremus. ſic et in Chriſto. Natura enim in=
ſunt in deo omnia bona. quare non forinſecus etiam ſapientia in eo eſt.
imo uero ipſe eſt fons ſapientie. ipſe proprie atq; ſingulariter ſapientia
eſt:cuius participatione queuis rationalis creatura ſapiens dicitur.

» Eſpondit eis Iheſus et dixit. Mea doctrina non eſt — Cap. XLII
» r mea:ſed eius qui miſit me. ¶ Vere illud dictum eſſe a ſapienti=
Sapiētia. bus iuenimus. Spiritus domini repleuit orbem:et auris auditio
1 nis audit cuncta. Ad eos etiam qui ſtulte ſimul atq; impie putant poſſe
Pſalmus quicq̃ dici quod deũ lateat:pſalmiſta clamat dicēs. intelligite inſipiētes
93 in populo:et ſtulti aliquando ſapite. qui plantauit aurem non audiet?
Quomodo enim fieri poteſt ut qui omnia fecit/qui ſenſum audiēdi au
ribus dedit:non audiat uniuerſa? Ex hoc igitur intellige natura illũ eſ=
ſe deum:qui quod turbe clam murmurabant/non ignorauit. omnia enĩ
uidet/ auditq; ut deus:etiam ſi propter metum Iudeorum nihil palã de
ipſo loquantur. Verum quoniam ſtupentes multi cogitabant/ aut etiã
inuicem clam loquebantur:quomodo hic litteras ſcit/cum non didice=
rit? deo patri quem omnes nihil didiciſſe credũt/in quo naturaliter co=
gnitionis theſauros reconditos putant:equalem ſe eſſe oſtendit. Et po=
terat quidem hoc etiam ab operibus ſuis demonſtrare. Que enim pa=
Ioannes. ter facit:hec et filius ſimiliter facit. Sed oportune modo cum illi ſcire lit
5 teras ipſum ſecum admirentur quas non didicerit:ita hoc ineſſe ſibi de
monſtrat quemadmodum patri. Quis igitur huius demõſtrationis mõ
dus? ex eo uidelicet quia eandem cum patre docendi ſapientiam habe=
at. ipſe namq; ſapientia ex deo patre eſt:cui ſimilis in omnibus/ nõ alia
q̃ ille poteſt docere. Nam aut quia eadē eſt patris et filii doctrina / aut
quia ipſe ſapientia patris eſt/per quã loquitur uniuerſa et ſanxit pater:
ſuam eſſe patris doctrinam aſſerit. Ad hec illud etiam ad audientiũ ſa=
lutem commode dixit. Nam quoniam hominem uidētes/doctrinã eius

mirabilem quidem ſed propter humanam carnem/diuinam non puta-
bant:deo patri eam attribuit/ſimul et rem ut ſe habet exponẽs/ & for-
midine auditores ad ſuſcipienda uerba ſua impellens/ne deo patri re-
pugnare uideãtur. Miſſum autem ſe dicẽs a patre:non minorem ſe pa-
tre oſtendit. Non enim ſeruilis hec miſſio eſt:quãuis merito ita dici poſ
ſit/quia formam ſerui accepit. ſed mittitur etiam ut uerbũ ex mente/
ut ſplendor ſolis ex ſole/ac generaliter fulgor ex re fulgente. hec enim
omnia:et ea in quibus ſunt quoniã foras progredi uidentur/modo quo
dã oſtendunt/et inſunt naturaliter atq; indiuiſibiliter in illis. Non quia
uerbum ex mẽte / aut quia ex ſole ſplendor emanauit:idcirco mentem
uerbo/aut ſolẽ ſplẽdore ſuo carere ullus unq̃ putabit. Sed hec ĩ illis / et
illa in iſtis ineſſe uidemus. Nũq̃ enim mens ſine uerbo eſt/nec uerbum
abſq; concipiente formãteq; mente intelligi poteſt. quod de aliis quoq;
proportionaliter dici poteſt Cap. XLIII.

Si quis uoluerit uolũtatẽ eius facere:cognoſcet de doctrina utrũ
ex deo ſit/an ego a me ipſo loq̃r. ¶ Quãq̃ ſipliciter propter mi
racula/ ueritatis uerba ſuſcipere debebant/ non poſſe aliter rẽ
ſe habere credentes q̃ ſecundum doctrinam eius:tamen propter incre-
dulitatem eorum firma quadam utitur ratione. que autem ratio ſit: ite
rum dicemus. quoniam propter curatum hominẽ in ſabbato interime
re ipſum quererent:propterea occultius nunc arguit/qđ uoluntatẽ eo-
rum potius q̃ diuinam legem eius ſequãtur. Tunc enĩ cognoſcetis inq̃t
ex deo patre doctrinam eſſe meam:quando uolueritis uoluntatem illi-
us potius q̃ ueſtrã amplecti. Eſt autem uolũtas dei qui legem ſanxit:nõ Exodus.
interimere hominem. tunc inquit nullo preoccupati odio:facile cogno- 20
ſcere poteritis/utrũ ex deo doctrina mea ſit /an ego a me ipſo loquar.
ita utiliter arguit/et iure accuſat: quia immerito doctrinam eius repre
hendant/quam pater cõprobauit. uel quod uerius eſt: quam una cum
filio exponit/atq; interpretatur. A me ipſo autẽ:id eſt ſeparatĩ atq; di-
uiſim. patris enim ſunt:que filius loquitur. Nam pater ut per uerbũ et
ſapientiam ſuam:ita per filium loquitur. nec imaginari poſſimus aliter
ipſum loqui q̃ uelit. Cap. XLIIII.

Qui a ſeipſo loquitur: gloriam propriã querit. ¶ Argumẽtũ hoc
affert quod ſibi gloriam docendo non querit:quia non contra-
ria neq; aliena a lege/doctrĩa utitur. Hoc enĩ eſt a ſe ipſo loqui.
ſequi enim ſcripturam (ſola inutili umbra remota) ſpiritualiter eis per-
ſuadet. hoc et apud Matheum dicit. Non ueni ſoluere legem ſed adim- Mathe.
plere. hoc etiam hic occultius tetigit. ſolam enim tranſſformationem lit 5
tere in contemplationem ſpiritalem:euangelica continet doctrina. Nã
ſi Moſaicas figuras ad decentius tranſſformabis:facile ſpiritualis cultus
cognitionem habebis. Non ergo a ſe ipſo loquitur Chriſtus/id eſt non
alienum atq; cõtrarium quicq̃ affert. Non enim doctrinam legis impro
bat:ſed obumbrata in lege/ fulgenti colore perficit. optime autẽ Iudeo
rum etiam beniuolẽtiam/deo patri gloriam referens/captat:a quo ſo-

ıūmodo uerbū eius ignorātes datam fuiſſe legē putabāt.quia cōſeruata honorari:neglecta uero cōtēni patrē arbitrabāt̃. quis ergo eadē ſit pa= tris & filii glīa/quāuis ad Moſē p filiū deus pater locutus ſit:diſpēſādo tamē (nihil eni nocebat ueritati/ſed opinioni illoꝝ) patris ſe gloriā q̄re= re docēdo dicit.nihil a ſeipſo loquēs:ſed legiſlatoris dei doctrinā expo= nēs. Ad hec illud etiam dicēdū. occulte adhuc illos reprehēdit: et ſuam potius q̄ dei gloriam querere ſolitos/in ea incidere crimina ſubaperit/ quibus alios accuſent. Legis enim mandata contemnentes:ad uolunta
Eſaias tem ſuam deferebantur/precepta hominum docentes ut ſcribitur.un=
29 de commode arguuntur aduerſus ipſum legiſlatorem deliquere: non precepta illius auditoribus ſed ſua proponētes. Cū igitur abſolute atq; in genere dicatur/qui a ſe ipſo loquitur gloriam propriā querit:phari= ſeorum arrogantie morbus manifeſtatur/qui ſua ideo potius q̄ diui= na precepta plebi proponebant/ut debitam deo gloriam in ſe traduce rent.

Cap.XLV

» Vi autem querit gloriam eius qui miſit illū: hic uerax eſt/ & in=
» q iuſticia in illo non eſt. ¶Nam qui dei gloriā non querit/ſed ſu= am:is et mendax ſimul et iniuſtiſſimus eſt.Mendax quidē:quia ſimulatione legis ſeruande ſuam uoluntatem auditori proponit. Iniu= ſtiſſimus uero:quia legiſlatoris dignitate neglecta/dominicis preceptis ſua preferre audet.Iuſtus ergo et uerax Chriſtus:in quo nihil horū cri= minum inuenitur.

Cap.XLVI.

» Onne & Moſes dedit uobis legem:et nemo ex uobis facit legē?
» n quid me queritis interficere? ¶Multis ac uariis ſaluatoris ora= tio inuentis ad unam intentionem concluditur. Nam cum oc= cultius phariſeos reprehenderit/quia non diuina mādata ſed ſua pre= dicarent/nec dei gloriam ſed ſuam quererent:omnibus modo inuolu= cris oratiōis procul remotis/apertiſſime illos arguit.inique igitur quod ſabbatum non obſeruaret accuſatus:non unum aut alterum ſed totum Iudeoꝝ genus Moſaicam legem paruifacere oſtēdit. dicite nāq; ait qui miſericorditer agentem in ſabbato accuſatis/qui crudelem in benefa= ctores proferre ſententiam non dubitatis/qui atrocitatem impudēter laudatis:nonne per Moſem quem admiramini data uobis diuinitus lex
Exodus. eſt ne hominem occidatis? non audiſtis dicentem:innocētem et iuſtum
23 non interimes? Cur igitur etiam Moſem ueſtrum tam facile paruipen= ditis? non enim dicere poteſtis nolle uos id facere:cū me iniuſte interfi= cere queratis.acerrime igitur temerario impetu/quia hominem in ſab bato curauerit:in cedem atrociſſimā peccatorum omnium lapſos oſten dit.Magna igitur uoce clamare uidetur. Ego in die ſabbati ab incurabi li morbo miſericorditer hominē liberaui:et his meis meritis uos incitati turpiter me perſequimini/et uita priuare uultis/que igit̃ ſupplicia ſce= lere ueſtro condigna inueniantur? Ecce uos etiam legem tranſgredimi ni.nec preuaricatio iſta ueſtra illi conferenda eſt:quam iniuria mihi at tribuitis.non enim bene alicui (ut ego) uos facitis:ſed ſola prauitate ani

mi in ſanguinē hominis ruitis. ubi ergo uobis eſt Moſes: quē a me parꝰuipendi/non uere dicitis? nonne ipſe uobis legem de cede dedit? Cur legem eius quam plurimi facere falſo dicitis: tranſgredimini? hec Chriſtus iure dicere uidetur. Cumq; ipſe legē tulerit: ſoli hoc patri modo id attribuit/ut ſaltem hoc pacto Iudeos reprimeret. Moſem etiam nominauit: quem Chriſto maiorem putabant/incarnationis myſterium non cognoſcentes. Cap. XLVII

» Eſpondit turba et dixit: demonium habes. quis te querit interfi
» r cere? Reſpondit Ihesus et dixit eis. ¶ Senſerunt illata manifeſte crimina. cumq; ad negationem refugiant: ſummopere ſtudent ne mandata legis preterire uideantur. Videri enim ſolummodo pharisei uolebant. quapropter ſepulchra illos dealbata dominus appellabat: que artificio forinſecus ſplendent/cum intus ſordibus fetulentis abundent. Ego uero propterea etiam puto/ita dictum a phariſeis fuiſſe: quo timore illius (ut putabant) ſedato/facilius inſidiarentur. ac fiducia in maiorem loquendi libertatem illum trahētes: ne formidine preſſus occultius degeret. Non enim putabāt difficile ſibi eſſe/ quandocūq; uellent eum opprimere: dum id eos cogitare neſciret. Malignitatis ergo hec negatio fuit: et alius quidā modus impietatis. Nam cū quaſi mēdacem appellent: iniquitatē iniquitati ut ſcribit adiiciūt. Cap. XLVIII. Mathe. 23 Eccūs. 5

» Num opus feci: et omnes miramini. ¶ Interrogatiōis ſpiritu hic
u locus proferēdus eſt. cuius ſenſum diligentius oro cōſideretis. Mirabilem enim Iudeis rem quā in ſabbato fecerat narrans: nō dixit/curaui hominem/ne temeraria multitudinis ira inflammaretur. ſed ſummiſſius quid protulit/dicens: unum opus feci. fertur enim impetu multitudo/et abſq; iudicio conſpiratione ſubito facta/initio dato ad ſcelus ruit. Humili ergo nimium mitiq; ſermone utitur dicēs. unū opus feci/et omnes miramini. una īquit hac re ad ſalutem hominis facta/ ſabbati ſolummodo reſpicientes honorem/miraculi magnitudine non cōmoti: benefactorem damnatis. Cumq; laudare potius tātam rem debēretis: miramini/quia ſalus homini in die ſabbati reſtituta eſt. Ruditas enim Iudeorum hinc apparet: quia motum animi magnarū rerum ſtupore ſolitum fieri/ad rem friuolam tranſtulerunt. Occulte autem ac quaſi per figuram tale quid ſuboſtēdit. uno enim inquit crimine (ut uos putatis) a me commiſſo: miramini de animo meo/ quia Moſaicā nolim legem ſeruare. quantum igitur eſtimatis aduerſus uos deum eſſe irritatum: cuius legem non ſemel neq; in minimis/ſed in omnibus et ſemper trāſgredimini? Caq. XLIX.

» Ropterea Moſes dedit uobis circūciſionem: non quia ex Moſe
» p eſt/ſed quia ex patribus/ et in ſabbato circunciditis hominem. ¶ Latet altior in hoc loco ſenſus: et difficilis tam intellectu q̄ dictu eſt. ſed gratia ſaluatoris illuminante: in medium protrahetur. Cū igitur ab importuna Iudeos ira propter ſabbatum commotos multis rationibus reuocauerit/quia nihil adhuc propter eorū peruicaciā actū eſt:

ad aliud trāſit/ac ipſum Moſem legis miniſtrum propter circūciſionē
quam ex conſuetudine patrum traditam accepit/legem de ſabbato diſ
ſoluiſſe oſtendit.ut hac ratione: ipſe quoq; iure uideatur paternam con
ſuetudinem ſabbato anteponere.Et quoniam in ſabbato deus operat᷑:
idcirco ſe quoq; qui idem ſemp cum patre uelit/in die ſabbati iure ope
Ioannes. rari aſſerit.propterea dicebat.Pater meus uſq; modo operatur:& ego
5 operor.ne igitur īquit mirum uobis uideretur q̄d die ſabbati operarer:
preuenit Moſes ac circunciſionis lege firmata/legem de ſabbato diſſol
uit.Qua porro de cauſa id fecit᷑ non putauit conſuetudinem patrum
īquit propter honorē ſabbati cōtēnēdā.idcirco etiā ī ſabbato circūcidit᷑
hō.Quid ſi cōſuetudinē patrū/ſabbati honori Moſes ātepoſuit:cur fru
ſtra de me turbamini/et q̄ſi cōtēptorē legis pſeq̄mini/quia patrē ī oīb
us ſequor᷑ ut q̄m ipſe operetur in ſabbato: ego quieſcere non poſſim.
datā uero a Moſe ait circunciſionem que tamen a patribus tradita eſt/
Geneſis. quibus ut circunciderentur/mādatum fuit diuinitus: quia exquiſitius
17 quecūq; ad ipſam pertinent/ſcriptis Moſes explanauit.Circunciſus enī
Leuiti. et Abraam fuit: ſed nō octo dierum:nec columbarum/aut turturū par
12 ſecundum poſteriorem Moſis preceptionem obtulit. Cap.L

» I circūciſionē accipit homo in ſabbato/ut non ſoluatur lex Mo
» ſ ſis:mihi indignamini/quia totum hominem ſanum feci in ſab=
bato.Quoniam diſtinctione quadam indiget textus:idcirco
ut facilius intelligatur/membra trāſponemus.ſi circunciſionem inquit
accipit homo in ſabbato:mihi indignamini quia totum hominem ſanū
feci in ſabbato/ut non ſoluatur lex Moſis.non enim idcirco circuncidi=
tur homo in ſabbato: ut non ſoluatur lex Moſis.ſoluitur enim omnino
propter circunciſionem:que in eo die peragitur.circunciſio enim non
a Moſe ſed a patribus eſt:propter quam lex Moſis de ſabbato ſoluitur.
Membrum igitur illud/ut nō ſoluatur lex Moſis:non ātecedētibus/ſed
conſequentibus coniungendum eſt.Nunc totius loci q̄uis alte latentē
ſenſum conſideremus.Superat inquit circunciſio et curatio huiuſcemo
di uulneris:Moſis cōſtitutionem de ſabbato.Neceſſe enim enim eſt: ut
medicinalis cura/eodē die de circūciſo habeat᷑.Quomodo igitur pro=
hibere uos uultis:ne totum quis corpus hominis die ſabbati curet/cū ip
ſe Moſes in parua quadam particula id conceſſerit᷑ Circunciditur enī/
curaturq; circunciſus abſq; ulla culpa in ſabbato.fruſtra ergo indigna
ti preuaricatorem me putatis:qui totum hominem ſanum feci in ſabba
to.Ita huius rei quaſi figura uidetur fuiſſe quod Moſes ſtatuit: cui uos
ut putatis inheretes/uel atrocem ſuſcipere cedem/leges illius contēnē
Deutero tes/conamini. Cap.LI

1 Quid ociū ſabbati ſignificabat:& de circunciſione.
» Olite iudicare ſecundum faciem:ſed iuſtum iudicium iudicate.
n Lex inquit quam defendere uidemini: aperte clamat/non
eſſe conſiderādam perſonam in iudicio/quia iudicium dei eſt.
Vos ergo qui me propter ſabbatum incuſatis/& hac de re mihi iraſcimi

ni:nolite negligere legem/nolite iudicare ſecundum faciem/ſed iuſtū
iudicium iudicate.& cū Moſem qui propter circūciſionē a patribus tra
ditam/legē de ſabbato diſſoluit/ preuaricatorem (recte facientes) nõ
putatis:filium quoq; unigenitum(qui que pater facere ſolet/eadem na
tura facit)ab omni abſoluite crimine.Si uero ſolum filium cõdemnatis:
Moſem q̃uis ſimile omnino fecerit abſoluentes/ nonne ſecundum faciē
lege ſpreta inique iudicatis/mandatis meliorem diuinis Moſem facien
tes? ita de ſabbato legem ſoluere ſolã falſo accuſatus: multas illos tranſ
gredi leges ipſa re arguit.illud quaſi euangelicum clamans: feſtucã in Lucas.
oculo fratris tui uides/et trabē que in tuo eſt ſentire non potes.Peſſima 6
profecto res eſt/iudicium efferre de aliis. Nam in quo alium quis iudi= Ad ro.
cat:in eo ſemetipſum condemnat/ut ſcribitur.propterea etiam a ſalua 2
tore dicebatur. Nolite iudicare et non iudicabimini. non condemnate Lucas.
alios:ſi condemnatum iri non uultis.uerum ſaluator noſter non modo 6
propter ea que diximus tranſgreſſor minime fuit:uerū etiã & quia tē=
pus conſtitutū iam uenerat/in quo quas priſcis dederat umbras ad ue=
ritatem et ſpiritalem ſenſum tranſponeret. ¶ Sed quoniam de ſabbato Sabbatiſ
et circūciſione mentio facta eſt:non erit inutile ſtudioſis/ ſi diligenter mus.
conſiderabimus/quid ſabbatiſmus/et quid circunciſio in octaua die da
ta/ſignificabat/et quãnã ob rē etiam in ipſo ſabbato circūciſio fiebat.
ordine igitur procedētes:legem de ſabbato primo poſitã inſpiciamus. Exodus.
Cum igitur ab Egyptiorum ſeruitute/per Moſem in priſcam libertatē 12
Hebreorum genus deus uendicaret:per media traductum maria ĩ ter=
ram repromiſſionis proficiſci iuſſit. et ad continentiam probitatemq;
animi illos exercens: in montē Synai contione uocata in ignis ſpecie de
ſcēdit/et ſalutaria dabat mãdata dicens. Ego ſum dominus deus tuus: Exodus.
qui eduxi te de terra Egypti a domo ſeruitutis. non habebis deos alie 20
nos coram me.non facias tibi ſculptile in omnem ſimilitudinem que eſt
in celo deſuper/et que in terra deorſum/nec eorum que ſunt in aquis
ſub terra/ nõ adorabis ea neq; coles.ego enim ſum dominus deus tuus
fortis et zelotes. Oportebat profecto hinc incipere/ ac cognitionē dei
hominibus iis imprimere :qui ſeipſos ĩ obſequiū dei dedicarūt. oĩm enĩ
uirtutū:dei cognitio fundamētum/radixq; eſt.fides porro:recte pieta=
tis firmiſſima baſis eſt.falſis ergo deis abiectis ſpretiſq; ſculptilibus:pu Exodus.
nitionem tranſgreſſoribus imponit/clamans.Non aſſumes nomen do= 20
mini dei tui ĩ uanū/ id eſt nõ adiicies horribile nomem dei ſculptilibus.
nec enim inſontem habebit dominus eum:qui aſſumpſerit nomen eius
in uanum.His itaq; pro conditione atq; ſtatu hominum/qui cū mollio=
res adhuc eſſent maiora non ſuſcipiebant/imperatis: alteram intulit le Exodus.
gem.Memento inquit ut diē ſabbati ſanctifices. ſex diebus operaberis 20
et facies omnia opera tua: ſeptima autē die / ſabbata domini dei tui.nõ Geneſis.
facies in ea omne opus.Subiecit deĩde de imitatione dei hoc eſſe factu= 1
ros.ſex enim inquit diebus fecit deus celum et terrã et mare/ et omnia
que in eis ſunt/&requieuit die ſeptimo:idcirco benedixit dñs diei ſepti

mō et ſanctificauit eum.quid igitur hoc ſignificat quiſpiam dicet? aut
cur ſtatim poſtq̄ trāſgreſſoribus prime legis minatus eſt/ ſecundo loco
hanc collocauit? Dicimus ergo non ſolum terrore/ac minis ad colendū
uerum deum Hebreos impelli: uerum etiam premiis inflammari.q̄ qui
dem premia in figura illis tradidit.umbram enim futurorum bonorum
Ad heb. lex continet/ut ſcribitur. exercitationes autem quedā ueritatis q̄uis te
10 nuiter propter umbras in ea inueniuntur. ceſſare nāq; ab omni opere/
ſeptimo id eſt ultimo die iubet:futuram ſanctorum requiem hinc ſigni-
ficans.quādo laboribus huius uite liberati: ſudore corporum deterſo/
beatam cum Chriſto (ut a quodam propheta dicitur) et iocundiſſimam
Eſaias. uitam agent.obliuiſcentur inquit tribulationis prime: nec aſcendet in
65 cor eorum. ſed eterna leticia ſuper caput ſuum / laus & gaudium ap-
prehēdet eos.effugiet idē dolor/triſtitia/gemitus.Ita qui creatoris imi
tatione in ſeptimo die quieuit/ a ſudoribus uite huius ereptus:ad beati
tudinem aſcendet que in fine ſeculorū a Chriſto dabitur. Animaduer-
tendum autem eſt diligenter/negatiue dictum eſſe:non adorabis deos
alienos/ac de ſabbato nō ſic.ſed memento ut diem ſabbati ſanctifices.
Quamobrē? quoniā iam non adorandi dei alieni tempus aderat: idcir
co ad actum ſtatim ipſos impellit.Memento autē dicit de ſabbato:quia
que umbris depingebantur/ut futura ſpeculari debebant.Ad hec mi-
rabili certe ordine poſtea q̄ ad ueri dei cultum induxit:future ſtatim re
Exodus. promiſſionis memoriā collocauit.Alias deinde leges ſanxit.Honora pa
20 trem et matrem.nō occidas/et cetera.Ita ne iuſtificari opere putemus/
ne gratiam dei meritis noſtris ſed fide affuturam nobis ſperemus/ id-
circo priuſq̄ leges et diſciplinam uiuēdi poneret: ſtatim cum fide futu-
rorum bonorum gratiam poſuit.Laudabile igitur ſabbati ociū: ſancto
rum uitā in requie atq; ſanctificatione tunc futuram oſtendit/ quando
omni huius uite cura depoſita/bonis eternis fruetur.beatus quoq; Pau
Ad heb. lus ſabbatiſmi modum inquirens/ait. quibus autem iurauit nō introire
4 in requiem ſuam niſi incredulis? uidemus enim eos ingredi non potuiſ
ſe.requietis enim terra illa etiam reputata eſt: ad quam ab Egypto pro
Pſalmus ficiſci Hebrei iubebantur/in figura illius acceptam quam uiuētium ter
26 ram Dauid appellauit/ quāq; uiri ſancti Ioſue id eſt domini noſtri ſorti
tione adipiſcetur. quod autem figura hec ſignificabat ut diximus:aper
Ad heb. te Paulus demonſtrat dicens.quoniam priſci propter incredulitatē in
4 greſſi non ſunt:idcirco poſt multa tempora per pſalmiſtam diem certū
Pſalmus determinat. Ait enim. hodie ſi uocem eius audieritis / nolite obdura-
94 re corda ueſtra. Si enim Ioſue illos in requiem reduxiſſet: non de alio
die multo poſtea locutus eſſet.uides q̄ cito latentē obiectionem diſſol-
uit.Nam ne diceres deductum in repromiſſionis terrā populum fuiſſe/
requieuiſſeq; in ea:aliud pſalmiſta requietis tempus poſt multa tempo
ra determinat.unde ſapienter totam illam rem geſtam/imaginem fu-
turorum oſtendens Paulus: occultam uſq; ad tempora ſua hominibus
Ad heb. ſabbatiſmi rationē ſubaperuit/ concludens.relinquitur ergo ſabbatiſ-
4

mus populo dei.qui enim requietē ſuam ingreſſus: eſt ab omnibus uite
huius operibus profecto requieuit.illam igitur uitam ſabbatiſmus ſigni
ficat:in qua omnibus bonis cum Chriſto uiuentes fruemur/peccato ra-
dicitus extirpato.ſecundum illud.nō erit ibi leo/nec praua beſtia illuc Eſaias.
aſcendet:ſed erit ibi uia pura et uia ſancta uocabitur. oīa enim bona in 35
uiſione dei:mens ſanctorum adipiſcitur.ideo qui ligna in ſabbato colli Nūeri.
gebat:lapidibus obruebatur/quoniam ueritatē in figura uiolauit.Qui 15
enim ad illam quietem perueniet:nūq̄ inde amplius exibit. hac de cau- Exodus.
ſa iubebatur Iudeus a ſuo tabernaculo die ſabbati non recedere.nā nu 16
tricem et matrem ignis/peccatum dico/ibi nemo colliget:ut nec Iude-
us ligna/non intelligens ex amentia quo obumbrata illa tēdebant. atq;
ideo in animis lapidibus tanq̄ inſenſatis obruebatur/ut in ſupplicio ſuo
morum quaſi qualitatem oſtenderet.peccatum igitur ibi nullum erit:
ſed nec bonum aliquod ſudore acquiretur. quod etiam enigmatice in
ſcriptis Moſaicis perſpicere licet. roris enim modo manna Iudeis deus
prebebat:et legem de eo ſanxit dicēs.Sex diebus colligetis: ſeptima ue Exodus.
ro die ſabbati non colligetis. unde ſignificabat ita nobis hac in uita que 16
ad eternam illam conducunt eſſe colligenda: quemadmodum illi tunc
per uaſtas ſolitudines tranſcurrentes/undiq; manna congregabant.In
ſeptimo autem atq; ultimo die/id eſt in fine ſeculorum nulla conferen-
tium erit collectio: ſed acquiſitis fruemur/ ut ſcribitur. Labores fru- Pſalmus
ctuum tuorum comedes.Deus igitur non quia umbris gaudebat/ſed 127
quia per eas ad ueritatem omnes inducere uoluit: quieſcere in ſabba-
to iuſſit.unde per Moſem increpando dicebat:quouſq; non uultis au-
dire mandata mea/et legem meam cognoſcere? Ideo dominus dedit Exodus.
uobis in ſexta die duorum dierum panem:ut domi ueſtre ſedeatis/nul 16
lus ueſtrum exeat de domo ſua die ſeptima. intelligis ab omni labore
liberā uitā prefigurari.nihil agere in ſabbato precepit/colligere quicq̄
nō permittit/in ſuo quēq; loco morari iubet:quibus omnibus quid nos
doceat dicemus/ſi Hieremie conſimilē locum repetemus. Hec dicit do Hiere.
minus Cuſtodite animas ueſtras/ et nolite portare pondera in die ſab- 17
bati.nec inferatis per portas Hieruſalem.et nolite eiicere onera de do-
mibus ueſtris ī die ſabbati.et omne opus nō facietis.Sāctificate diē ſab-
bati: ſicut precepi patribus ueſtris.Non permittit aliquem onere depri
mi:quia nemo tunc delictorum pondere agitabitur.nec egredi a Hie-
ruſalem iubet: quia ſanctorum multitudo celeſtem Hieruſalem ingreſ
ſa/nūq̄ īde amplius exibit/nec illis bonis unq̄ priuabitur. uocatio enim Ad ro.
et gratia dei firma eſt/ut Paulus ait. Iterum autem eādē repetiſſe rē ui 11
detur: dicens. non exibitis e loco ueſtro.ſuboſtēdens multas eſſe apud Ioannes.
patrem manſiones.cuius rei figuram uarietate ſua tabernaculum obti 14
nebat:dabitur enim unicuiq; manſio ſecūdum merita ſua. et qui taber
nacula illa poſſidebunt:nūq̄ horum munerum diuinitus ſibi donatorū
iacturam facient.Cui rei etiam Eſaias atteſtatur dicens.Oculi tui uide- Eſaias.
bunt Hieruſalem ciuitatem diuitem:tabernacula que non quatiantur/ 33

nec mouebuntur in ſeculum. immobilem enim atq; ſtabilem illam ui=
Exodus. tam fore oſtendit. ſancta enim omnino ex Chriſto dedicata erit. hec eti
23 am aliis ſcripture locis ſimili quodã modo dicũť. ſcribitur eni in exodo.
ſex annos ſeres agros tuos / et colliges fructus eius: in ſeptimo uero in=
Leuiti. cultos dimittes ipſos. et in leuitico. cum ĩgrediemini in terram quã ego
25 dabo uobis: requieſcet terra quam ego do uobis / ſabbata domio. Sex an
nos ſeres agros tuos / et ſex annos putabis uites tuas: in ſeptimo uero re
quies erit agrorũ / ſabbata domino. non enim inſeſatos agros precipue
quieſcere uoluit: ſed a labore propter futurorum figuram illos remoue
bat / multis modis ſolemnitatem Chriſti ſignificans / in qua perfectam
libertatem in ſanctificatione per gratiam ſancti ſpiritus adipiſcemur.
Exodus. Quod mandatis etiam quibuſdã Moſes ſignificauit dicens. Si frater
21 tuus aut ſoror tua / id eſt hebreus aut hebrea tibi uendetur: ſex annis
ſeruiet tibi / ſeptimo uero anno dimittes. Nam qui peccato ſeruiui=
Circũci mus / et illecebris uoluptatis diabolo nos uendidimus: iuſtificati per fidẽ
ſio Chriſti / ad uerum et ſanctum peruenieinus ſabbatiſmum / libertatem
gratie induti / et bonis diuinitus reſplendentes. ¶ Verum quoniam ſa=
tis pro uiribus noſtris de ſabbato dictum eſt / de circũciſione modo dica
mus / omnem laborem pro cognitione harum rerum libenter ferentes.
Scrutemur igitur diligenter gratia illius precibus ĩuocata qui tenebras
illuminat: quid circunciſionis figura priſcis hominibus data ſpiritaliter
ſignificat. nec nos pudebit (q̃uis nõ ignoremus parua hec eſſe / multaq;
perfectiora edi poſſe ab illis qui ſe longe a peccato remouerunt) humi=
lia hec noſtra legenti proponere. Prima igiť de circunciſione a deo hec
Geneſis. lex Abrae illi data fuit. ſeruabis ait teſtamẽtum meum tu et ſemen tuũ
17 poſt te in generationes ſuas: circuncidetur omne maſculum / et circun
cidemini carnẽ preputii ueſtri / infans octo dierũ / circũcideť omne ma
ſculũ. hanc figurã myſterii neceſſariam oſtẽdẽs: penã tranſgreſſoribus
infert dicens. Et erit teſtamẽtũ meũ ſup carnẽ ueſtrã ĩ teſtamẽtũ eter=
nũ: et maſculus qui nõ cirrũcideť carnẽ ſui ꝑputii in die octauo / diſper
Ad ró. detur anima illa e genere ſuo: quia teſtamentũ meum non ſeruauit. di
4 uinus quidem Paulus in ſignum fidei quam in preputio habuit Abraã:
ei circunciſionem datam aſſeruit. uoluit enim ut mihi uidetur et res ip=
ſa clamat: uocationem et iuſticiam fidei omni legali mandato priorem
et ſuperiorem oſtendere. ut facilius perſuaderet hebreis: ne iuſticiam
fidei preuaricationem legis putarent / ſed reditum quendã atq; recur=
ſum in priorem hominis ſtatum. ſed alium etiam quendam modum cir
Ad ro. cunciſionis tradere inuenitur. Iudeis enim conſulens ne in carne ſe ia=
2 ctẽt: nõ eſt inquit in manifeſto iudeus / neq; q̃ in manifeſto in carne cir=
cunciſio / ſed qui in abſcondito iudeus eſt et circunciſio cordis in ſpiri=
tu non in littera. cuius laus non ex hominibus ſed ex deo. hinc aperte
oſtendit non in ſignum circunciſionem ſolummodo datã fuiſſe: ſed ma
ius preterea quiddam ac ſpiritale ſignificare. Altius igitur conſidere
mus quenam ſit ſpiritalis circunciſio: cuius figura erat que in carne fie

Cap.VII

bat, Scrutemur etiam quamobrem nõ quouis ſed octauo ſolummodo die adhibebatur, Illud igitur perſpicuum eſt: propterea omni nos preparari modo oportere atq; mundari / ut per fidem Chriſto cõiungi poſſimus, quoniam oĩs intentio noſtra eſt: per Chriſti meditationem deo connecti, Cuius rei habes imaginem: quod a deo ad Moſem dicitur. Vade ad populum & ſãctifica illos hodie et cras: lauẽtq; ueſtimẽta ſua et ſint parati in diem tertium, in die enim tertio deſcendet dominus coram omni plebe ſuper montem Sinai. probitatẽ enim morum ſtudioſe acquirendam ſignificat. lotione autem indumentorũ corporis: puritatem oſtendit, indumentum enim anime / quodammodo corpus eſt, Quoniam ergo preparari premundariq; omnes oportet qui deo coniungi ſtudent (ſancti ait ſitis / quia ego ſanctus ſum) propterea purificationis ſignum circunciſione carnis priſcis hominibus datum fuit, Quod quidem facile intelligemus: ſi conditionem conſiderabimus noſtram. Voluptas quedam ante omne peccatum precurrit / et feruens cupiditas ad delicta ſolet illicere: q̃ ante peccandi actum inſidet et mentis conſenſum arripit / perſuadens facile hac uia ueniendum nobis eſſe quo gliſcimus, quod uerum Chriſti diſcipulus oſtendit dicens, Nemo qui tentatur: dicat a deo ſe tentari. neminẽ enim deus tentat: ſed unuſquiſq; a ſua cupiditate diſtractus atq; ſeductus tentatur, Cupiditas deinde poſtq̃ conceperit: parit peccatum, porro conſummatio: mortẽ generat, uides quomodo ex cupiditate improbitas ortum ducit: uides quomodo ex uoluptatis ſemine delicta producuntur. Hac de cauſa iuſſit deus illam corporis particulam in qua et per quam uoluptatis fontes ſcaturiunt: ferro circuncidi, ut hoc enigmate perdiſcamus: nullo nos pacto mundos unq̃ futuros / niſi diuini uerbi actum in corde quaſi acutam ſpiritus bipennem retinentes / omnem turpem ex animo cupiditatem eiciamus, nec que uoluptas expetit carnis q̃uis iocundiſſima uideant: ſed ſola que deo placent faciamus, hec cum uera circunciſio ſit: merito ad eos dicimus qui carnis circunciſione gloriantur, Circuncidimini deo: & circuncidimini duriciam cordis ueſtri omnes qui habitatis Hieruſalem, Nihil enim facit qui carne circunciditur: niſi q̄ in carne circunciſus eſt, Qui autem in ſpiritu hoc peragit in octauo (id eſt in reſurrectione ſaluatoris) die: uiuet in Chriſto / ut ait Paulus, mortui enim eſtis: & uita ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo, Cum autem apparuerit uita ueſtra: tunc et uos apparebitis cum ipſo in gloria, uere namq; dicere poſſumus mortuos eſſe omnes mundo: qui uoluptates mundi propter deum contemnunt, qui cum Paulo dicere poſſunt: non gloriamur niſi in cruce Chriſti / per quam nobis mundus crucifixus eſt / et nos mundo. Participes enim illius per ſpiritum facti qui abſq; manu noſtram radicitus immũdiciam circuncidit: mortui mundo ſumus / uiuimus autem deo, In octauo igitur die circũciſio fiebat / neq; ante octauum: qm̃ reſurrectiõis erat figura. Nõ eñi eſt datus ante reſurrectionẽ Chriſti / ſed poſt illã ſpũs: quãdo in diſcipulos ſufflãs dixit, accipite ſpm̃ ſanctũ, Sed Iudeis qdẽ qui ſub lege adhuc ac ſerui erãt: circunciſio carnis ferro facta cõueniebat, accipitur enim a lege ferrũ in punitio-

Exo, 19. Leui, 19. Iaco, 1. Hiere. 4. Coloſ, 3. Gala, 6. Ioan, 20.

nem.nobis autem qui liberi/ſpiritaleſq; ſumus: ſpiritalis circunciſio atq; purificatio congruit/que omnes animi ſordes exterminat & perfectionē per pietatem fidei adducit,Quod autem ſpiritali hac circunciſione que per pietatē
Gene,17 perficitur/gloria noſtra impletur:ſi diligentius cōſiderabimus que de Abraā ſcripta ſunt facile cognoſcemus,nonagita nouem ergo annorum fuiſſe Abraam ſcribitur/quando ei deus circunciſionem tradidit,qua re aperte oſtenditur / q̄ ianua quedam ad perfectionem circunciſio ſit:nec poſſe quemq̄ ullo perfici pacto/niſi obumbratam purificationem circunciſione/poſſideat,Perfectionis enim ſignum: denarius in ſe reuolutus numerus eſt,Ante perfectionem ergo circunciſio datur:que nos ad perfectionem facile deducit, hec autē ſpiritalis circūciſio:ſolis per Chriſtum liberis hominibus debetur,Nemo enim liber eſt:niſi in Chriſto peccati iugum et diaboli ſeruitutem excuſſerit/& uinculis delictorum diruptis iuſticie gloria redimitus ſit/eius inq̄ iuſticie que in fide Chriſti habetur, q̄ autem liberis non ſeruis in octauo circuncidi die conuenit:ipſa nos ſcriptura docebit.Iſmahel eni Abrae filius de ſerua natus: non in octauo die ſed in tertiodecimo anno fuit circunciſus,ita ſeruientis Hieruſa
Gene,17 lem filium id eſt iudaicum populum et ab octauo die & a duodecimo excidiſſe oſtendit,Nam ab octauo quidem excidit: quia reſurrectionem Chriſti ſalutarem factam in octauo/nequaq̄ ſuſcepit.euangelicam enim Chriſti doctrinam reppulit,cui ſi crediddiſſet:ſpiritaliter etiam circuncidi potuiſſet, A duodecimo uero excidit:quia ſanctorum apoſtolorum conſortium recuſauit/nec ullo pacto uoluit predicationem illorum guſtare;Sed nō ita liber Abrae filius ex libera natus, In octauo enim circunciditur: quia ſuperne Hieruſalem filii octauum diem/reſurrectionem Chriſti ſuſcipientes/& in libertatem uendicati/ſpiritali circunciſione locupletati ſunt, Nam a peccato et a morte/que per peccatum & ex peccato eſt/liberati:in Chriſti uitam reformati ſunt, q̄ autem mors ſoluatur/et interitus per ſpiritalem hanc circunciſionem euerta
Exo.4. tur:non difficile ab Exodo cognoſcemus, ubi ſcribitur Moſes ad Egyptiorū tyrannum diuinitus miſſus/cum eſſet in itinere in diuerſorio/angelo occurriſſe:qui uolebat eum occidere.ſed cepit ilico inquit Sephora petram acutiſſimam et circuncidit preputium filii ſui dicens, Stetit ſanguis circunciſionis filii mei,attende/examinaq; iſta diligentius oro,Nam niſi myſtica quedam ratio/nobis hac de re traderetur: non uideo qua de cauſa circunciſione pueri/Moſes ſaluaretur,ridiculum enim uideretur niſi altius quicq̄ in hiſtoria lateret/angelum qui ut atrox beſtia in Moſem inſurgebat/circunciſionis ſanguine placatū ilico receſſiſſe, Nō ſufficit igitur Moſi circūciſio quā habebat, nō eni depellere poteſt mortē uirtus circūciſionis legalis: cum prauis ſimiliter ac bonis prebeatur,ſpiritalis autem circunciſio que per Sephoram id eſt per eccleſiam optime celebratur: terret exterminatorē/fugatq; a nouo nuperq; nato populo etiam nolentem, Sed quomodo dicet aliquis/non ſolum nouus populus ſpiritaliter circunciſus/uerum etiam omnes qui ſpiritalis circūciſiōis expertes ſunt:a morte reſurgēt? Sed nō dubito quin iquātū noluerūt hebrei

reſurrectionem Chriſti ſuſcipere: regnatura ꝑpetuo mors fuiſſet, uerũ quo=
niam multi crediderunt: per eos in omne genus humanum reſurrectiõis gra=
tiã penetrauit, Ita per ſpiritalem credentium circũciſionem / omnibus ſimpli=
citer reſurrectio donata eſt / quis multum inter reſurrectionem et reſurrecti=
onem intereſſe uideatur, Alteri enim in iudicium et condemnationem reſur= Ioan, 5.
gent: quia uite largitorem non ſuſceperunt, alteri ad uitã eternam: qui reſur=
rectionẽ Chriſti admirati / ſpiritualiter ſe circunciderũt, quis ergo credẽtibus
ſolũ reſurrectionis gratia debeatur: trãſfunditur tamen in omnes per eũ qui
totã naturã reſtituere uoluit, unde Paulus ait, Sicut enim aliquãdo & uos nõ Roma, 11
credidiſtis deo / nũc autẽ miſericordiã cõſecuti eſtis propter illorum increduli
tatem: ita et iſti nõ crediderũt nũc in ueſtrã miſericordiã / ut et ipſi miſericor=
diam cõſequãtur. Trãſmittit eni etiã ad eos Chriſtus reſurrectionis ſue bonũ
per fidẽ ueſtrã, bonitate nãq; ſua: quod credẽtibus debetur / uniuerſe nature
largit᷑. quare paulus reſurrectionis breuiter nobis aperiẽs myſteriũ: primitias
eius Chriſto attribuit, Primus enĩ reſurrexit, deinde fide Chriſto coniunctos: 1. Cori, 15
ante alios reſurrecturos dicit / debitã huic eis reſurrectionẽ oſtendẽs, Nã etſi
tota natura id habebit: miſericordia tamen hoc fit eius / qui mortẽ oĩno uoluit
deſtruere, Animaduertendũ etiã / nõ ferro circũcidi a Sephora puerũ (in puni
tionis enim ſignũ accipi ferrũ ſolet: et legi ſubditis idoneũ eſt) ſed acutiſſimo
lapide / quem in figuram Chriſti adhiberi a ſcriptura nõ ignoramus, Solidum
nãq; ac firmũ quod nullo pacto frãgi poteſt: natura unigeniti hoc modo ſigni
ficatur, quãobrem adamas etiã a deo patre per prophetas Chriſtus appellat᷑.
Ecce inquit ego excolabo adamãta in medio populi Iſrael, per figurã eni ada= Eſa, 28.
mantis: nullo modo uinci ſuperariq; poſſe ab aduerſariis ieffabilem uerbi na=
turam ſignificat. ſic poſt Moſem Ioſue Iudeos purificabat: et circũciſione ad=
uerſus duriſſimos hoſtes armabat / non aliter inuictum populum fore uidens
niſi circũciſionis bono, ſic enim de ipſo ſcribitur. Et ait eo tẽpore dominus ad
Ioſue: fac tibi cultros lapideos ex lapide acuto / et circuncide filios Iſrael, Lapis Ioſue. 5.
igitur (ut diximus) ſtabilem atq; infringibilem naturã uerbi denotat / acuties
uero penetratiuã uirtutem: atq; actionem eius ſignificat, Ideo Paulus etiam Hebre, 4.
ipſe diuinus: uiuum efficax et penetrabilius omni gladio ancipiti uerbum dei
appellat / penetrareq; ipſum ait uſq; ad diuiſionem anime et ſpiritus. hoc igit᷑
dei uerbũ ita ſubtile atq; inciſiuum cũ ad corda noſtra per ſpiritũ ſanctũ pe=
netrauerit: ab omni peccatorum ſorde nos liberat / et circũciſos ſpiritu ſuo im
maculatos et ſanctos efficit, uide igitur queſo perſpicuam ueritatis imaginẽ.
Ioſue circũcidebat: & nouus populus circũcidebat᷑. nã qui ab Egypto receſſe=
runt: propter duritiam ſuã ira dei perierunt in deſerto / nec uiderunt terram
quam iurauit dominus patribus eorum, qui uero poſt illos ſub Ioſue fuerunt:
noui populi figuram tenebant qui per Chriſtum Ieſum ſpiritaliter circũciſus
eſt, uetus autẽ Iſrael: ꝑfidia ſua periit, Circũciſi autẽ fuerant poſtea q̃ Iordanẽ
traiecerũt / qa ſpiritalis hec circũciſio: niſi qs myſticũ Iordanẽ & ſãctas trana
uerit aquas / in corde ſuſcipi nullo pacto poteſt. Sed utilitatẽ quoq; circũciſio=

Ioſue.5, nis uide. Scribitur enī ſtatim poſtq̄ circūciſi fuerūt: quia hodierno die oppro-
brium Egypti abſtuli a uobis, quod porro eſt hoc opprobrium? ſeruitus profe
cto / & rapiendi ex imbecillitate cupiditas / labor preterea in luto et latere, ſpi
ritalis etiam circūciſionis uirtus: a diaboli poteſtate liberat homines / et a tyrā
nide peccati eripit / et luto ac lateribus facit ſuperiores, nō enim patitur in ſor
dida corporis uoluptate aut in terrenis caducíſq; rebus nos uolutari, a morte
Ioſue, 5, quoq; ac interitu redimit: et demum nature nos diuine facit participatiōe ſal-
uatoris participes. Scribitur enim conſequenter / et fecerunt filii Iſrael paſcha
quartodecimo die menſis: et comederunt ex frumēto terre panes azimos atq;
recentes, Non enī poſſumus aliter ueri agni qui tollit peccata mundi fieri par
ticipes / nec azimum euangelii & recens conſequi nutrimentum: niſi prius my
ſticum tranſgreſſi Iordanem a uiuente uerbo circuncidamur / ac Egypti op-
probriū / inherentes dico delicti maculas / penitus abiiciamus, Quod enī incir
cunciſos quaſi ſordidus plenos deus nō propter carnem quā ipſe creauit / ſed
Exo, 12. propter uoluptatem aſpernatur: facile cognoſcemus / ſi ad Moſem atq; Aarō
diuinitus dici audiamus, hec eſt lex paſche, Omnis alienigena nō comedat ex
eo: et omnem ſeruum & emptū argento circūcides prius / et tunc comedet ex
eo, Primo enim hominem alienigenam id eſt alienum propter incredulitatē a
Chriſto / a comedendo prohibet: deinde peccati ſeruos et mercede uoluptatis
a diabolo emptos / circūciſos purificatoſq; prius / ad edendum poſtea oportu-
Leui, 20, ne admittit, Puri enim ac mundi puro et ſancto Chriſto participabimus: ut in
eccleſiis clamari audimus / ſācta ſanctis, equum enim uere ac iuſtum eſt: cum
non legali ſed proprii ſanguinis aſperſione nos Chriſtus ſaluauerit / ut nos
quoq; propriam uitam iure iam debitam illi attribuamus / ac illi uiuamus: ſan
ctificationem noſtrarum animarum ei penitus dedicātes, Quod autem ſan-
guis et mors Chriſti / ab omni nos malo liberauerit / et ſpiritalem attulerit cir-
cunciſionem qua deo coniungimur: inde rurſus uidebimus, Scribitur enī in li
Ioſue, 24 bro Ioſue, & poſt hec mortuus eſt Ioſue filius Nū / ſeruus domini centū & de-
cem annorū: ſepelierūtq; eum in finibus poſſeſſionis ſue / et in ſepulchro eius
poſuerunt cultros lapideos: qbus circuncidit filios Iſrael. Non enī abſq; cauſa
cultri eodem cū illo in loco poſiti ſunt: uerū ut nos diſcamus circunciſionis ſpi
ritalis gratiā (que bonorum celeſtiū nobis eſt pronuba) ſaluatoris morti eſſe
affixam, Nihil ergo iudaicū per circunciſionē in die octauo / ſed ſpiritalē puri
ficationem in fide reſurrectionis Chriſti intelligamus, hec circunciſio / omnis
peccati deiectio eſt: mortis atq; interitus deſtructio / ſanctificationis initium;
hec nos Chriſto coniungit: ianuam aperit / et uiam ad deum preparat. his ita
de ſabbato & circūciſione dictis: reliquum eſt ut breuiter dicamus quāobrē
ſpiritalis circūciſio / ſabbati honorē nō reſpicit, Suſcipitur enī etiā in ſabbato:
ſabbatiſmi legem nō perhorreſcēs, cū igitur ſabbatiſmus requiē ſignificet ut
diximus / & delicti omnis abiectionem: cumq; ſpiritalis circūciſio / nihil aliud q̄
hoc quis alio modo denotet: non ſoluit / etiam ſi uideatur / legem que de ſabba
to eſt / immo roborat et ad eandem intentionē currit, ita idē eſt circuncidi ſpi

ritu et in ſabbato quieſcere, Nō enim rudiori hiſtoriceq; figure inherebimus: ſed ſpiritualiter uerba ſpūs itelligemus. Nō ergo erat culpa etiā in ſabbato circuncidi, nec enim (ut ſaluator ait) iure accuſari poterāt ſacerdotes ſacra peragentes in ſabbato / ac in tēplo que cotidie conſueuerunt / faciētes, Nullo enim tempore a boni operatione ceſſandum eſt: nec pia ſtudia unq̄ reliquēda ſunt, Sabbatiſmus ergo: a deteſtabili peccato ſolūmodo prohibet, recte autem agere etiam hortatur: quod per circunciſionē quoq; diſcimus, cum enim ſordida uoluptas amputatur: tuuc peccādi oritur ſabbatiſmus / et ſpiritalis cultus fundatur, parua tamen inter hec latere differētia mihi uidetur, Nā cum nō in ſeptimo nec in octauo utraq; / ſed alterum in ſeptimo / alterū in octauo celebrare iuberentur: paruam propter propinquitatē dierum ineſſe differentiā ſignificare mihi uidetur, Nō eſt enim omnino idē: ceſſatio ab aliqua re ut peccato / atq; abiectio. In ceſſatione nāq; a peccato: turbatiōes animi quis ratione quaſi freno ſedantur / ui quadā ad quietem reducte et exercitatione atq; labore uirtutis ſuperate / non tamen penitus ab animo extirpantur, Abiectio uero turbationum maius quidē eſt: ad quā peruenire nō poſſumus / niſi prius ab actione peccandi ceſſauerimus. & inde gradū facientes: ad hoc maius facilius conſcendamus. Sed ceſſatio quidē a delinquēdo: in nobis quoq; eſſe uidetur, deſinemus enim a malo: ſi toto animo probitatē complectemur, abiectio uero turbatiōis omnis atq; ceſſatio: nullo pacto in nobis eſt. ſed Chriſti / qui pro nobis paſſus eſt ut oēs ad nouā uitā reformaret: opus eſt proprium. propterea iure octauum circunciſio diem retinet / diem reſurrectiōis qua renouamur nobis adducens, Ceſſatio uero: proximā illi ſeptimā diē obtinet, Inferior enim (ut tetigimus) ceſſatio a peccando gradus eſt, unde ad abiectionem turbationum perpetuam: per gratiam Chriſti aſcendimus,

Math, 12

¶ Quarti libri cōmentariorum Cyrilli ſuper Ioannem / finis,

¶ Sequuntur quatuor libri intermedii: cōmentariis Cyrilli patriarche Alexandrini in euangelium Ioannis / nuper adiecti,

¶ Ad reuerẽdum in Chriſto patrem & dominũ. D, Iacobum Ambaſianum/ epiſcopũ Claromontanũ digniſſimũ: Iudoci Clichtouei Neoportuẽſis in quatuor libros intermedios cõmentariis Cyrilli ſuper Ioannem adiectos prefatio,

Pelles egregius ille pictor inchoatam imaginem moriẽs imperfectã reliquit/ ut tradunt authores/ preſtãtiſſime preſul: ſed qui eam uti incepta fuerat perficeret/ inuentus eſt nemo. Nõ enim potuerũt alii quantumlibet ea arte clari ad unguem lineamẽta efformare prioribus omnino reſpondẽtia: neq; eam exprimere ſpeciem & formã adamuſſim/ quã ille in ſua effigiatiõe inceperat protrahere, Proinde maluerũt manũ nõ admouere operi: q̃ tale quippiã attentare / in quo fortaſſe non reſponderent ultima primis, Simile quiddã de Panetio inſigni authore refert in officiis Cicero: Publiũ ſcilicet Rutiliũ Rufum dicere ſolitũ/ qui Panetiũ audiuerat. ut nemo pictor eſſet iuẽtus: q Veneris eã partẽ/ quã Apelles ĩchoatã reliquiſſet/ abſolueret, oris enĩ pulchritudo/ reliq corporis imitandi ſpem auferebat. ſic ea q̃ Panetius pretermiſiſſet & nõ pfeciſſet: propter eorũ que feciſſet preſtãtiã/ neminẽ eſſe pſecutũ, & hic cõtigiſſe: opus de officiis a Panetio inceptũ/ ad finem perductũ nõ eſſe: ſed tertiã illi partẽ deeſſe, Haud aliter cũ beatus pater Cyrillus Patriarcha Alexandrinus duodecim commentariorum libros in euangelium Ioannis ediderit/ quorum quattuor intermedii iniuria temporum & negligentia deperditi ſunt/ neq; extare dinoſcũtur: difficile admodum factu reor quemq̃ inueniri adeo induſtrium artificem/ qui quatuor illos ĩteruerſos omiſſoſq; libros inſtar priorum excudat / reddatq; ſublata interciſione opus uniforme & continuũ: cuiuſ media pars ab extremis nulla diſſimilitudine aut difformitate diſſideat, Quis enim ſenſorum euãgelicorum profunditatem/ uti ille: rimari & perſcrutari ſufficiat? Quis dilucidam ſeruauerit in explanãdis ſententiis/ quam ille prefert interpretationem? Quis deniq; tantã ſermonis maieſtatem et gratiam/ quis eam ſacrarum litterarũ ubertatem & copiã/ que in ipſo more torrentis exundat: imitari ſatis aut equare ualeat? Quod ſane perſpicientes uiri eruditiſſimi/ & in ſcripturarũ ſtudio exercitatiſſimi: hactenus non tentauerunt fragmentum illud quatuor (qui deſiderantur) librorum ſupplere/ & ſua opera ex integro contexere, ſubueriti (ut autumo) ſe nõ aſſecuturos omnimodam reliquarũ partiũ cõformitatẽ & aſſimilationẽ: in eo quod adiicere molirentur intermedio opere, Idcirco ſatius duxerũt imperfectum reliquere opus: q̃ humano capiti & pedibus diſſimile pectus annectẽtes/ mõſtroſum quippiam & horridũ aſpectu effingere, quod primo obtutu ſeſe prodat nõ ex unius opificis officina prodiiſſe: ſed diuerſorum manibus elaboratum, Qz ſi preſtantiſſimi & clariſſimo ingenio uiri/ non ſunt pro ſua modeſtia auſi hanc ſubire aggrediq; prouinciã/ utpote reſarciendi quod deeſt complemento commentariorum Cyrilli/ et amiſſam eorum partem redintegrandi: qua fronte/ quo animo ipſe me ingeram huic operi factitando: cui uires ſunt tam graui ſarcine longe impares? Si non audet aquila eximium ſolis iubar fixa acie contueri; quonam pacto tentabit illud noctua cecutiens?

Verum quod detrectat onus imbecillitas propria: id aſſumēdum nobis ſuadet auctoritas aliena/et illorum quidē quibus iure negare nihil poſſumus, Impellunt enī cotidiana adhortatione/et contendūt nos debere ingenium hac in re periclitari: q̄ et fructum legentibus ſit allatura/& interrupto operi quātulācūq; conſumationis ſpeciem exhibitura, Tentaui itaq; inſuetum per iter & uadū inſolito ferri greſſu/ & aliorum potius hortatui cedere: q̄ meo innitens animo pertinacius repugnare, illius preſertim fretus auxilio: qui (ut teſtatur ſapiens) aperit os mutorū/& linguas infantium facit diſertas. qui confugiētibus ad ſe dabit intellectum/et inſtruet eos in uia in qua ambulent: firmabitq; ſuper eos oculos ſuos, Neq; in hac uia peragenda mihimetipſi nimium fidēs/duces aſpernabor: ſed eos mihi pro uiribus aſciſcā/ quos hoc calle inoffenſo pede nouerim deambulaſſe, potiſſimum beatum Ioānem Chryſoſtomum in homeliis ſuper Ioānem/et ſanctum patrem Auguſtinū in expoſitione quam in Ioannis euangelium elaborauit. quorum ſenſa utcunq; datum fuerit aperiam in hac elucidatione potius: q̄ propriam afferam ſententiam/euitaboq; pro facultate: ne meo ipſius ſenſu excogitatā adinuentamq; interpretationē moliar, Ceterum ne quiſpiam temeritatis me uicio accuſet/meminiſſe debēt oēs: pleroſq; ante nos id tentaſſe/ut imperfecta aliorū opera mortiſq; interuētu inexpleta/ſuo labore et ſtudio perficerent, Sic enim beati Bernardi homelias in cātica canticorum a Gilberto Ciſtertienſi conſumatas lectitamus, ſic complurium authorum monumenta litteraria/quibus extrema necdū manus erat impoſita: ab aliis ad finem uſq; deducta perſpicimus, Quorum imitatione ſi carie et ſitu marcidā Cyrilli imaginem et media ſui parte emortuā inſtaurare annitimur: quis rē ipſam pro dignitate aſſequi neutiq̄ poterimus ut modo profeſſi ſumus: nihil preter nr̄m officium feciſſe uidebimur, ¶ Ceterum hanc noſtram operam inſigni tue paternitati Antiſtes ampliſſime merito nūcupamus: q, in tuā aſcripti clientelam atq; preclaris tuis nepotibus inſtituendis deſignati/ſimus illi plurimum obnoxii/noſq; & nr̄a oīa ipſi iure debeamus, Cui & id accedit/q, ſuperioribus annis Cyrillus q̄tū ad primos & poſtremos libros in lucem exiit: patrocinio et nomine reuerēdiſſimi pr̄is Georgii Ambaſiani Cardinalis Rothomagēſis et Francie dum uiueret legati, qui cum interea rebus humanis exemptus ſit & ad feliciorem uitā trāſlatus, cui queſo potius adiecta Cyrillo portio/poſt eum/quo utcūq; perfectus habeatur/nūcupari debuit: q̄ eximie tue amplitudini? q ut fraterni ſanguinis uiculo: ita quoq; eiuſdē libri nuncupatione germano ſuo coniungatur. Sic ſane grauiſſima tui nominis authoritate fultum hoc opus/fidentius ad ceteros tranſibit: & ſacrarum litterarum ſtudioſis utilitatem (ut ſperamus) uberius afferet, Vale preſidium/decuſq; nr̄m. Pariſiis M.d.xiiii, Nonis Ianuariis.

Sapiē.10.

pſ.31.

eloquetur:quomodo uirgo ſpiritu ſancto fecunda/deum et hominem felici partu et uirginali ſeruata integritate mundo protulerit. Itaq; de utraq; Chriſti natiuitate propheticus ille ſermo uerus eſt,et potuerunt quidem ex illo occaſionem ſumere/qui hec cauillabantur/aſſerēdi q̄ Chriſtus cum uenerit:nemo ſcit unde ſit, aut ex illo uerbo Eſaie. Vere tu es deus abſconditus ſaluator Iſrael. aut alio quouis ſcripture loco. Verũ id nihil refert:quoniã id uerbũ Hieroſolymitarũ nõ tam ſcd̃m ueritatē q̄ eorũ opinionē dictũ eſt,Siquidem euoluenti ſcripturas attētius perſpectũ erit/prenũciatum a prophetis eſſe et multo ante ſignificatum:unde Chriſtus etiã ſcd̃m utramq; naturam habiturus eſſet originem. Scd̃m diuinã quidem. q̄ a deo patre prodierit:atteſtatur pſalmus cum dicit. Dominus dixit ad me:filius meus es tu/ego hodie genui te.qd̄ manifeſte de Chriſto dñi in principio pſalmi expreſſo/ intelligendum deſignatur. Q̄ itidem a deo patre in mundũ eſſet mittendus:inſinuauit Eſaias cum ait,Et nũc dominus miſit me;et ſpiritus eius. Scd̃m humanam uero naturam.q̄ ex ſemine dauid ſumpturus erat originē/predixerat Eſaias dicens,Egredietur uirga de radice Ieſſe/et flos de radice eius aſcendet:et requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, Q̄ etiam ex matre uirgine naſci deberet:preſignauerat illud Eſaie oraculũ,Ecce uirgo concipiet et pariet filiũ:et uocabitur nomē eius Emanuel,Deniq; locum natiuitatis eius/q̄ ſcilicet ĩ Bethleem edendus eſſet in lucem: deſignauerat hec Michee prophetia. Et tu Bethleem terra Iuda:nequaq̄ minima es in principibus Iuda,Ex te enim exiet dux:qui regat populũ meũ Iſrael. Vides igitur/quo pacto ex diligenti ſcripturarum indagine potuiſſet id exploratum haberi:unde Chriſtus eſſet, Qua ergo fronte/qua fiducia/qua deniq; ratione audebũt inimici id proloqui et aſſerere: q̄ Chriſtus cum uenerit/nemo ſcit unde ſit, Verum quia ſcripturas non ſunt ſcrutati que teſtimonium perhibent de Chriſto: que ipſi ex ſua ignauia ignorabant/putauerunt et ab aliis ſciri non poſſe/et a nemine cognoſci debere,

Eſa,75, pſ,2, Eſa,48, Eſa,11, Eſa,7, Miche,5,

Cap,III,

„ Lamabat ergo Ieſus in templo docens et dicēs,Et me ſcitis: & unde ſim ſci
„ tis,& a meipſo non ueni:ſed eſt uerus qui miſit me/quē uos neſcitis, ¶ Inſuſurrabant illi ex hieroſolymis alter alterius auribus:que modo dicti ſunt de Chriſto ſenſiſſe/et demiſſa uoce hec apud ſe muſſitabant, Chriſtus autem cui omnis etiam cogitatus loquitur/et cor omne patet:eorũ uerbis tacite prolatis libera et alta uoce reſpondet. Hoc uno ſigno deum ſe eſſe conteſtans: qui ſolus nouit abſcondita cordis, Non itaq; immurmurabat aliorum auribus ſubmiſſiore uoce Chriſtus qd̄ eis reſpõderet/ſed clamabat ĩ tēplo/quo ſua uox ad plures deferret, Recte dicitis (inquit) q̄ meipſum & unde ſim cognoſcatis,nã ſecundum humane conditionem nature:et meum genus/& locum natalem/uultuſq; effigiem probe dinoſcitis, Veruntamen aliquid in me reliquum eſt quod uos neſcitis: diuine ſcilicet nature ueritas/quam a meipſo non habeo ſed a patre, a quo mihi tradita ſunt omnia, Cum igitur hanc mihi ineſſe ignoratis:profecto & me neſcitis/& unde ſim neſcitis, Et quo magis apertum ſit uobis altioris huius nature myſterium:nõ mea ſolius authoritate aut ſententia ueni in hunc mundum / per aſſumptionem carnis et unionem eius ad deitatem, ſed pater ipſe celeſtis me miſit in mundum; ut

2,para,6 Math,11,

ſaluem eum, Pater inquã uerus, quia quod lõgis ante temporibus promiſerat per prophetas/ſe uidelicet miſſurum ſaluatorem & redemptorem: idipſum nũc exhibuit/et promiſſionem ſuam opere compleuit. Q̃ ſi uerus eſt pater qui miſit: conſequens eſt & uerum eſſe filium qui miſſus eſt/quinimo & ueritatem ipſam, ut de
Ioan.14, ſe dicit, Ego ſum ueritas, Et in pſalmo orauit Dauid patrẽ. Emitte lucẽ tuã & ue-
pſal,42. ritatem tuã, Et Ioannes in epiſtola, Chriſtus eſt ueritas, Non igitur obſurdeſcere
1,Ioan,5, debent homines aut incredula mente reſiſtere uerbis filii: qui uerus eſt peride atq; pater. nã impietas in filium et contumelia: etiam in patrem aſcendit, Ecce quomo do his uerbis eos ad fidem impellit: oſtendens eos qui ſibi repugnãt/& patri quoq; mittenti dura ceruice obluctari. Verum tante ignorantie quam de Chriſto Iudei habent/cauſam ſubnectit: dicẽs eã precipuam eſſe/q̃ neſciant patrem, Nõ enim compertum habebant: patrem ex ſua diuina ſubſtantia filium dei genuiſſe/neq; eum qui ipſos alloquebatur credebant ex patre ante ſecula genitum eſſe: aut ab ipſo ad huius mundi ſalutem eſſe miſſum in carnem. quare conſequens erat eos &
1,Ioã,2, patrem itidem ignorare, omnis enim (ut ait Ioãnes in epiſtola) qui negat filiũ: nec patrem habet, et qui confitetur filium: et patrem habet. Cap,IIII,

" Go ſcio eum, & ſi dixero quia neſcio eũ: ero ſimilis uobis mendax, ſed ſcio
" eum: qa ab ipſo ſum/& ipſe me miſit. ¶ Quanto diſcrimine et interuallo ab ipſis Iudeis ſeparetur dominus noſter: dilucide hic oſtendit, quia cũ eos patrẽ neſcire aſſeruiſſet: ilico ſubiunxit ſe patrem ſcire, qđ & alias quoq; teſtatus
Math,11. eſt, ut apud Matheum: Nemo nouit filium niſi pater: & nemo nouit patrem niſi fi-
Ioan,1. lius/& cui uoluerit filius reuelare, Et alio loco, Deum nemo uidit unq̃, unigenitus qui eſt in ſinu patris: ipſe enarrauit, Et rurſum, Non quia patrem uidit quiſq̃: ni-
Ioan,6. ſi is qui eſt a deo/hic uidit patrem, Q̃ ſi filius diceret ſeſe patrem neſcire (quod tamen nequaq̃ fieri poteſt) ſimilis eſſet Iudeis: et mendacii iniquitate conformis/ atq; mendax: quemadmodum et ipſi erant mendaces. Sed quemadmodum effici neutiq̃ poteſt: ſummam ueritatem mendacii labe inquinari/ aut ſupremam boni-
2,cori.6, tatem peccatoribus uiciorum cõtagio aſſimilari (que enim participatio iuſticie cũ iniquitate: aut que ſocietas luci ad tenebras?) ita quoq; neq; filium patrẽ neſcire, ¶ Quocirca non ſunt audiendi hoc loco Arriani/Iudeis impietate perſimiles aut etiã deteriores: qui oblatrãt filiũ ipſius patris noticiã nõ habere/neq; uidere patrẽ ſed eũ neſcire/q̃ ſit pater prorſus icognoſcibilis cuiq̃, Quã qdẽ ueſaniã corrobo-
Ioan,1, rare cõtẽdũt p illũ euãgelii locũ, Deũ nemo uidit unq̃, ex quo id cõſequio trahere annitunt̃: q̃ neq; patrẽ unq̃ nouerit filius, nõ animaduertẽtes/ibi de creaturis quĩ imo de hoibus ſolũ haberi ſermonẽ. Filius aũt dei ĩ creaturarũ uniuerſitate nõ cõphẽdit̃: neq; oim cõtinet̃ ãbitu, ſed ſup oia eminẽter collocat̃/& ab oibus ẽ excellẽter exceptus, Oia eni p ipm facta ſũt, uerũ ipe in eorũ q̃ facta ſũt numero nõ cõti
Ioan,10. net̃/qa ſupra oia & extra oia eſt, Cõteſtat̃ ſiquidẽ filius ĩ euãgelio, Sicut nouit me pater & ego agnoſco patrẽ, ex quo protinus abſurdũ ẽe id dinoſcit̃: q̃ filius ignoret & neſciat patrẽ, Qui eni fieri poſſit: ut eũ neſciat cuius uiua ẽ & uera imago/
Hebre,1, ſplẽdor glorie & figura ſubſtãtie eius? Quomodo neſciret ipſum: ex cuius ſubſtantia prodiit/eandem nature conditionem/proprietatemq; habens? qui uirtus

eſt & ſapientia patris? Recte igitur ſe patrem ſcire Chriſtus cōteſtatur. tum
quia ab ipſo eſt: ante ſecula ex eius ſubſtātia genitus. tum quia a patre miſſus
eſt in mundum / dicēte Paulo, Cum uenit plenitudo temporis / miſit deus filiū Gala,4.
ſuum factum ex muliere natum ſub lege: ut eos qui ſub lege erāt redimeret.
¶ Sed percontabere forſan: cur dominus hoc loco Iudeos mēdaces appellat?
Merito quidem id facit. quoniam iactabant ſe ſcire unde eſſet dominus: & ta
men idipſum ignorabant / quemadmodum ſequenti loco profitentur, hunc
autem neſcimus unde ſit. Nonne hec ſunt mendacium & minime cum uerita Ioan.9.
te conſtantium uerba: hunc ſcimus unde ſit / & hūc neſcimus unde ſit / omni=
no inter ſe pugnātia? Et dominus ipſe paulopoſt cōteſtaturus eſt ipſis: ꝙ ipſū
neſcirēt / ut aperte cognoſcamus eos hic falſo dixiſſe / hunc autē ſcimus unde
ſit, Dicit enim ipſis inferius. Neqꝫ me ſcitis: neqꝫ patrem meū ſcitis. ſi me ſcire= Ioan.8.
tis: forſitan & patrem meum ſciretis, Quinimmo & hoc loco oſtēdit ipſos igno
rare ſuam originem: cum dicit. Sed eſt uerus qui miſit me: quem uos neſcitis,
Nempe ſi patrē neſciūt / a quo ipſi filio naturalis eſt origo: et filiū qui a patre
ſumit originem neſciant / neceſſe eſt. ¶ Verum obiicies Chriſtum paulo ante
approbaſſe Iudeorum uerba: quibus dixerant. hūc autem ſcimus unde ſit, cū
ad illa ſubiungeret. Et me ſcitis / et unde ſim ſcitis. quomodo igitur illa q̄ a do=
mino probata ſunt uerba: mēdacia ſunt? Quonam etiam pacto hec domini
uerba. et me ſcitis & unde ſim ſcitis / coherent in ueritate cum iſtis haud mul=
to poſt dictis: neqꝫ me ſcitis neqꝫ patrem meum ſcitis? aut qua ratione non eſt
in iſtis domini uerbis contradictio: me ſcitis / et neqꝫ me ſcitis? Nō deſunt utiqꝫ
qui putāt hec uerba Chriſti hic prolata, Et me ſcitis / et unde ſim ſcitis: nō aſſer
torie eſſe dicta / ſed reprehēſorie cum quadam interrogatione aſpera: que fa=
ciat ut oppoſitum inſinuent ſenſum. ac ſi diceret: repetens eorū dicta cū ſigni
ficatione negationis, Et me ſcitis: & unde ſim ſcitis? Velitqꝫ ex proferendi mo=
do innuere: ꝙ neqꝫ ipſum ſcirent / neqꝫ unde ſit cognoſcerent. Sed eſto hec do
mini uerba / & me ſcitis & unde ſim ſcitis / affirmatiue hic prolata ſint: ut ple=
riqꝫ ſentiunt / nihilominus mendaces deprehēdūtur adhuc Iudei. qui ſuis uer
bis omnino et integre noſcere ſe gloriabantur / exacteqꝫ & penitus compertū
habere unde eſſet dominus noſter: cum tamen aliquantulam & exiguam ſo=
lum cognitionis partem de illius origine ſcd̄m humanam formam / haberent.
quam utiqꝫ dominus ſuis uerbis reſponſoriis eis concedit. plura autem & po=
tiora de natiuitate ipſius ſcd̄m carnem / eos latebāt. de ipſius uero diuinitate:
nihil omnino unde prodiit nouerunt, Siquidem ꝙ Marie filius eſſet ſcd̄m car
nem: ſciuerunt quidē / & ꝙ ex Nazareth ratione materne originis eſſet oriun
dus. ꝙ etiam ibidem educatus & a puero diuerſatus fuerat, Ignorauerunt ta=
men ſacramētum materne uirginitatis: ꝙqꝫ de ſpiritu ſancto conceptus & ex
m̄re uirgine natus fuerit, quādoquidē ipſū putabāt eſſe filiū Ioſeph ex nuptia
li ſocietate natū: dicētes ꝑ īproperiū. Nōne hic eſt filius Ioſeph / & fabri filius? Math.13
Rurſū ignorauerunt Bethleemiticā ciuitatē eſſe locū natiuitatis eius: rati ipm̄
(ut īdicāt eorū uerba) ī Nazareth fuiſſe natū. Deniqꝫ eternā eius a deo patre

generationem ſcđm diuinam ſubſtantiam prorſus ignorarunt: exiſtimantes
Ioan.5, ipſum blaſphemū / ꝙ filium dei ſeipſum Chriſtus dixerit / ſeq; de celo deſcen=
Ioan,6, diſſe atteſtatus fuerit, Quocirca ſi adamuſſim & ad unguē ſingl'a trutinare /
examiareq; uoluerimus: depħēdemus eos parū admodū de Chriſto unde eēt
nouiſſe / plīma uero & potiſſima ignoraſſe, Recte igiť mēdaces eos nūcupat:
qui ſibi pſectā arrogabāt originis Chriſti agnitionē: cuius uix bn̄ minimā ptē
callebāt, Preterea cōplura Iudeorū alia mēdacia in Chriſtū / ex euāgelica nar
ratione paſſim occurrent / atq; ad manum prompta erunt, ut de ipſis merito
Pſal,17, in pſalmis dixerit dominus noſter, Filii alieni mentiti ſunt mihi / filii alieni in=
ueterati ſunt: et claudicauerunt a ſemitis ſuis,

¶ Qꝫ Chriſti opera / quinimo quorumuis hominum: fato et diſpoſitioni ſy=
derum non ſunt ſubiecta, Cap,V,

" Verebant ergo eum apprehēdere: & nemo miſit in illum manus / quia
" nondum uenerat hora eius, ¶ Diligentibus deum (inquit apoſtolus)
Ro.8, omnia cooperantur in bonum, ediuerſo autem deum odiētibus: omīa
quantumlibet bona conuertuntur per ipſorum prauitatem in malum, Atte=
Eccli.39. ſtatur illud eccleſiaſticus dicens, Initium neceſſarie rei uite hominum: aqua /
ignis / ferrum / ſal / lac & panis ſimilagineus: & mel / & botrus uue / et oleum / &
ueſtimentum. Hec omnia ſanctis in bona: ſic & impiis & peccatoribus in mala
conuertentur, Nam que preſertim ad uite emendationem his adhibentur: in
ſuam detorquent perniciem, perinde atq; rei uenenate quicquid applicueris:
protinus exitium contrahit ueneni / et funeſta inficitur tabe, Id ſuo produnt
exemplo Iudei, quibus cum ad ſanandos animi languores / ſalutarium uerbo
rum medicinam Chriſtus admouiſſet: ipſi medicum ſimul et medicamenta
aſpernati / eo aguntur furore ut ſceleratas in medicū manus iniicere tentēt,
freneticis perſimiles qui in eos inſiliunt uiolente / quos uident ad medendum
ipſis accedere, Verum hunc impium eorum conatum inuiſibili uirtute ſue di
uinitatis refrenauit dominus: neq; permiſit quempiam ſceleratas in ſe manus
iniicere / quia nondum uenerat hora quam ſue deſtinauerat atq; preordina=
uerat paſſioni, nondum tempus illud completum erat: quo decreuerat ſpon=
te ſeſe patri offerre pro noſtra redemptione, Nō itaq; tentus eſt: quia noluit,
qui tunc ſolum teneri potuit: cum uoluit, Sue enim uoluntatis fuit: ꝙ nunc de=
tentus non eſt, ſicut et ſue fuerat uolūtatis: ꝙ poſtea a Iudeis captus eſt, Obla
Eſaie.53, tus eſt (inquit Eſaias) quia ipſe uoluit, ¶ Ceterū Genethliaci et qui noſtrā uo=
luntatem dei dono liberā: fato / ſyderibuſq; ſubiiciunt: contendunt ex hoc lo=
co etiam Chriſtum diſpoſitionibus aſtrorum ſubiacuiſſe, et ideo nunc nō eſſe
detentum ab emulis: quia nondum uenerat hora illa fatalis / quam aſtra deſi=
gnauerant ſue morti, Sed nō ferēda eſt hec impietas: qua linguas ſuas in deū
pſal,72, quoq; exacuunt / & os ſuum in celum ponunt, Quis enim equo animo feret:
ipſius celi & ſtellarum conditorem / ſue facture legibus quaſi uinculis alliga=
Math,28 ri: et ipſum cui data eſt poteſtas in celo et in terra: operis ſui preſcriptioni=
bus ſic aſtringi / ut non cum uelit: ſed cum iubeant aſtra mortem perferat?

cum ipſe tamen libera uoce proclamet. Poteſtatē habeo ponendi animā meā: Ioan.10,
et iterum ſumendi eam, Nemo tollet eam a me: ſed ego pono eā / et iterū ſu=
mam eam, Q2 ſi aſtra certam illi determinauerint horā / qua mortē toleret
uel inuitus: non igiť ipſi agende ſunt gratie / q, nos morte ſua a poteſtate te=
nebrarū eripuerit: ſed aſtris potius / que ipſum ad id adegerit, Debemus au
tem et agimus illi optimo iure q̄maximas gratias: q, ſuo nos precioſo ſan=
guine redemerit / et traduxerit in admirabile lumē ſuū. Non igitur id aſtris
aſcribēdū: aut fato, ¶ Atqui obiiciunt aduerſarii, in natiuitate eius ſtellam Obiectiones aduerſariorum et dilutiones
Magis apparuiſſe: que ſui exortus preſtaret indiciū, et hanc ei fatalē natali=
tiaq; fuiſſe cōfingunt: que certis collocata ſedibus / ortui eius iāpridē eſſet de=
ſtinata, Verū cū celeſtia dimetiri contēdunt / et cuiq; operi Chriſti ſua aſſi=
gnare aſtra: ea que longe inferiora ſunt et terrena / non ſatis proſpiciūt, neq;
attēdunt ſtellam illam non in dominiū Chriſti effulſiſſe: ſed in obſequium
recēs productā eſſe / ut Magos ad Chriſti incunabula pduceret: illoq; exple=
to officio / prorſus euanuiſſe atq; diſparuiſſe, Non enim fuit ea ſtella de nu=
mero earū quas celo infixas cernimus: ſed per aeris tractū ferebatur / diuerſo
a celeſtibus aſtris motu, Nempe hec ab occidente proprio motu in orientem
tendunt: illa ab oriēte occidentē uerſus delata eſt, Hec item interdiu uix unq̄
aut rarēter admodū ſpectātur: illuſtriori ſolis iubare ne cōſpiciātur occulta
ta, illa uero medio etiam die ſeſe ſpectabilē prebuit et cōſpicuā, Hec rurſum
irrequieto motu ſemp aguntur, illa uero interdū quieſcere uiſa: ut cū ſtaret
ſupra domū ubi erat puer, Demū hec humanis obtutibus non ſe ſubtrahūt: Math,2
niſi minorē eorū ſplēdorē maius ſolis lumē exterminet. Illa uero nūc ſeſe ex=
hibuit uidēdā Magis: ut cū diuerſarētur i oriēte / nūc ſe negauit eorū oclis: cū
ſcilicet Hieroſolymā uenirēt iterrogaturi de rege Iudeorū nato, nūc uero ſe
rurſum eis reddidit cōtuēdā: cū Bethleē uerſus dimiſſa Hieroſolima tēderēt
Vnde facile intelligimus diuino nutu illam ad tempus formatā eſſe ſtellam: q̄
exortum in tenebris lumē rectis corde oſtēderet / et primitias gentiū ad nati Pſal,111,
ſaluatoris crepūdia pducēs: ei famulatū preberet. ¶ Sed neq; his contēti ab=
eunt / aut a ſua reſipiſcūt inſania: diligētes uanitatē & querētes mēdaciū, ſed pſ,4,
aliud inſup afferunt ex euāgelio: quod ſue credūt impietati aſtipulari, utpo=
te q, ſacratiſſime matri ſue in nuptiis interpellanti filium q, uinū nō haberēt
cōuiue / reſpondiſſe legitur, quid michi et tibi eſt mulier: nondū uenit hora Iohan,2,
mea, Ex quo uerbo cōtendūt horā a ſtellarum poſitiōe preſcriptam fuiſſe:
qua Chriſtus diuinitatis ſue potētiā per miracula manifeſtare inciperet, q̄
quoniam necdū uenerat: non potuit petitioni ſue matris tunc acquieſcere,
Verum hec ſuperiorē lōge exuperat blaſphemiā: quia nō creaturam / ſed et
rerū omniū conditorē in operibus a deitate procedētibus: alligat neceſſitati
ſiderū, ut non poſſit deus (qui facit mirabilia magna ſolus) quicq̄ nature in= pſ,135,
ſolitū operari: niſi id a celo ſibi permiſſū fuerit, Sed quid obſecro indignius
de deo dici poſſit: q̄ eum qui numerat multitudinē ſtellarū / et oibus eis nomi pſ,146,
na uocat, qui celos fecit opera digitorū ſuorū / lunāq; et ſtellas fundauit, qui pſ,8,

baruch,3 emittit lumē et uadit:et uocauit illud/et obedit illi i tremore, cui ſtelle dede=
runt lumē in cuſtodiis ſuis:et letate ſunt,uocate ſunt et dixerūt: aſſumus,et
luxerūt ei cum iocūditate qui fecit illas, eū inquā ita aſtrigi legibus aſtrorū
et fati:ut ex ipſis pendeat determinatū tempus/ quo imenſa uirtute ſua mi=
racula operetur, Ita enim opificē ſuo ſubdūt opificio / et artificē ſuo operi /
deūq; negāt oīpotētē: ut qui nulla poſſit operari niſi cōſentiētibus aſtris,
maioremq; uim ſtellis q̄ deo aſcribūt:que illi tempus et horā mira oſtēdendi
diuinitatis opera pſcribāt atq; definiant, Non itaq; hic uerborū dñi quibus
ſue ſacratiſſime matri reſpōdit ſenſus eſt:quem ipſi confingūt, Sed quoniā
illa accōmodū miraculo tempus preuenire atq; anticipare uiſa eſt: reſpōdit
Chriſtus nondum oportunū aduētaſſe tempus/et horam tēpeſtiuā oſtendē
di miraculū,ſed tantiſper differendū eſſe quod petiſſet:quoad oportunitas
cōmodior adeſſet,qua quidē oblata:dulciſſime ſue matri obſecutus ē, ¶ Ce 1
terū quid contēdimus Chriſtum ab aſtrorū fatali neceſſitate liberū uindica
re? cum illi ne minimus quidem hominū ſubiectus ſit:ut eius opera ex liberta
te uolūtatis prodeuntia a celo dependeant, Si enim id dederis: nulla laus re=
cte agentibus debetur/ nec premiū,ut qui a celo ad bene / beateq; uiuēdum
impellātur,quinimo neq; exhortationes aut conſilia adhibēda ſunt: quibus
recte uiuatur, quandoquidē adigētibus ad bonū aſtris nullo pacto reluctari
quis poſſit,Fruſtra igitur regni celorū repromiſſio iis fit qui mādata dei ſer=
Math,19 uauerint:& ad uitam ingredi uolētibus mādata dei ſeruanda proponūtur.
¶ Rurſū praue agētibus nulla debebit uituperatio aut pena :ſi operatiōes 2
oēs humane ex fato proueniāt, nam cū ad male agendū homines celū im=
pellat:non poſſunt ipſi id malū deuitare,Nemo autem recte culpatur ob id/
quod in ſua non eſt ſitum poteſtate,Fruſtra igitur eterne pene comminatio=
nes in ſcripturis cōtinentur/ ad deterrendum a malo:et nequicq̄ fiunt diſſua
ſiones a prauo opere,inuanum prophete et euangelia nos a uiciis reuocare co
nantur:quandoquidem id in nobis conſtitutum non eſt / ut a malis operibus
temperemus,¶ Sed et aliud longe grauius ſequitur incōmodū/deum ſcilicet 3
optimum rerum authorē merito incuſandum et inculpandum eſſe, qui celū
fecerit omniū malorum cauſam que ab hominibus perpetrantur, Cum enim
furta et homicidia merito damnētur:iure et illud damnandū eſt/ unde tanta
mala ad homines emanant/ſcilicet celum, Quare ualentiori ratione et deus
accuſabitur:qui celo indiderit uim illā impulſiuā hominum ad mala, Videte
obſecro:quonam pacto hec impia abſurditas in dei redundat iniuriam et cō=
tumeliam,eumq; qui in ſuis operibus omnibus laudādus eſt: oſtendit ob ſua
opera reprehenſioni obnoxiū,¶ Ad hec/non recte propheta celos ad dei lau 4
pſ,148, dem inuitaſſet dicens:laudate eum celi celorū,cū ob celos a quibus omnis ſce=
lerum eluuies ſecundum fatorum poſitores profluit/non laudandus eſſet de=
us:ſed uel maxime reprehendēdus,¶ Falſum etiam eſſet quod proponit Ge 5
Gen̄,1, neſis: q, uidit deus cuncta que fecerat/et erant ualde bona, Nempe in prin=
pſ.101, cipio creauit deus celum et terram:et opera manuum ſuarum ſunt celi, Por=

ro non eſſent celi / in numero bonorum habendi: ut a quibus mala cuncta de=
ſluant in homines, Nunquid enim poteſt ſuapte natura bonum: alios in ma=
la pertrahere? aut ſiquid alios ad praua perpetrāda inducit: nonne protinus
illud eſt malum? Atqui omnia a deo condita / bona eſſe: perſpicuum eſt, non
igitur celi authores ſunt / ut fiat homo deterior: aut illorum influxu perpellat᷑
6 ad facinus. ¶ Quod ſi quis pertinacius aſſeuerare contēdat: protinus tollit
humane uoluntatis libertatem / qua ſola ceteris animātibus preſtamus, Quo
modo enim liber is fuerit: qui boni quicq̄ agere non poteſt / niſi ſuo influxu
eidem aſtra aſpirauerint ad id opus? Quonam etiam pacto liber ille cenſen
dus eſt: qui refugere iminens malum non poteſt / quoniam aſtrorum poſitio
illi tale prauum opus deſtinauit? Sublata autem libertate hominis: tota illi ſu=
ſtollitur dignitas ſue conditionis, et ipſe qui inter creaturas corporales prima
tum tenet / anima rationali mirifice dotatus: indigna ſeruitute celo ſubiicie᷑ /
corpori quidem inanimo & uite experti, Sed quis hanc modeſte feret natu=
re in deteriora mutatā ſortem? Exurgant homines / et generoſo animo nati=
uam ſuam nobilitatem tutentur: non patiantur oro ſe in tantum indignita=
7 tis gradum deprimi, ¶ Preterea eccleſiaſticus hominis naturam explicans in
quit, Deus ab initio conſtituit hominem: & reliquit eum in manu conſilii ſui, Eccl.15.
adiecit mandata & precepta ſua, Appoſuit tibi aquam et ignem: ad quod uo
lueris porrige manum tuam, Ante hominem uita & mors / bonum et malū.
quod placuerit ei: dabitur illi. Si autem a celo pendeat bonum aut malum ho
minis / ut fatidici imo falſidici aſtruunt: quomodo relictus eſt homo in manu
conſilii ſui / ut ad quod uoluerit porrigat manum ſuā? nō eni tunc quod placu
8 erit ei dabitur illi: ſed quod celo placuerit, ¶ Inſuper Oſee propheta humani
mali cauſam explanans: perditio (inquit) tua ex te Iſrael: tātūmodo in me au= Oſee.13.
xilium tuū. Qꝫ ſi celum ad perditos et peruerſos mores animos humanos in
flectit: non ex nobis eſt perditio noſtra ſed ex celo / cui ad praua deflectenti
9 contraniti non poſſumus aut reſiſtere. ¶ Deniqꝫ inuenietur & deus iniuſtus
qui omnibus precepit per prophetam declinare a malo et facere bonum: cohi pſ.33.
bere linguam a malo et labia ne loquantur dolum, Id autem pleriſqꝫ erit im=
poſſibile: ut iis qui ex aſtrorum aſpectu & ſitu celi / a bono reddūtur alieni / ad
malum adacti / ad dolos fraudeſqꝫ concinandas impulſi, Atqui nichil impoſſi
bile factu: preceptum nobis eſt / quia ut ait Ioannes mandata dei grauia non 1.Ioan.5.
ſunt, Tollite (inquit ſaluator noſter) iugum meū ſuper uos / iugum enim me Math.11.
um ſuaue eſt: et onus meum leue, nō igitur ponēda ſunt hoīm fata. Cap, VI,
» E turba autem multi crediderunt in eum et dicebāt. Chriſtus cum ue
» nerit: nūquid plura ſigna faciet q̄ que hic facit? ¶ Dominus noſter in
ſpiritu exultās (ut ait Matheus) inquit. Cōfiteor tibi pater domine ce= Math.11.
li & terre / quoniā abſcondiſti hec a ſapientibus et prudētibus: & reuelaſti ea
paruulis, Ecce paruulis ſpiritu & hūilibus reuelata ſūt diuinitatis Chriſti my=
ſteria: quoniā de turba / ſimpliciqꝫ & uulgari plebe multi crediderūt in eum.
Vt igitur per Eſaiam predixerat. ad quem autem reſpiciam: niſi ad paupercu Eſa.66.

lum et contritum ſpiritu/& tremẽtem ſermones meos? nũc ad pauperculos oculo benignitatis reſpexit: cũm eis ſyncerũ uere fidei lumen infudit. Ne autem imbecillem & ĩfirmam eos fidẽ in Chriſtum habuiſſe credas: rationẽ afferũt/qua ad credendum q; ipſe reuera ſit Chriſtus nõ inaniter perſuaſi ſunt. Signum inquiũt Chriſti in lege promiſſi & a prophetis prenũciati/id inter cetera conſtitutum eſt: q; multa debeat ſigna facere & miraculorum ſplendore clareſcere. Dicit enim de illo Eſaias. Deus ipſe ueniet: & ſaluabit nos: Tunc aperientur oculi cecorum: & aures ſurdorum patebunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus: & aperta erit lingua mutorũ. Iſte autem mira uirtute tanta operatur ſigna: ut nõ facile ſit creditu quẽpiam poſtea futurum/qui tanta poteſtate/ſolo uerbi imperio tot & tanta ſit miracula operaturus. Cum enim uenerit Chriſtus quẽ phariſei predicant futurũ (quia in uulgus certatim diſſeminant hunc non eſſe Chriſtum: ſed alium/neſcimus quem/expectãdũ) an putas plura faciet ſigna: q̃ hic noſtris coram oculis cotidie facit? Non eſt id reuera ſatis credibile aut a quoq̃ recipiendũ. Hic igitur uerus eſt Chriſtus: neq; preter eum alius in poſterum expectandus eſt. Cap. VII.

Eſa. 35.

„ Vdierunt phariſei turbam murmurantem de illo hec: & miſerũt prin„ cipes & phariſei miniſtros ut apprehẽderẽt eũ. ❡ Nihil magis animũ torquet inuidũ: q̃ audita illius laus & preconia/in quẽ ſtimulatur inuidia. Nã cum in illũ maligno afficiatur animo/& ipſum perditũ iri ſummopere affectet: ſi contra audiat eum laudibus extolli: id uenenatum excruciat animũ/& acrioribus dolorũ ſtimulis perurget. Hoc morbo graui laborabãt phariſei: egre ferentes turbam tacitis etiam uerbis/et preſſis fere labiis ſub ſilentio id de Chriſto teſtificari/quod eorum repugnaret ſententie. Hinc grauius ſolito ſeuientes: miniſtros miſerunt qui comprehenderẽt Ieſum. Sed inuanum laborauerunt: neſcientes dei uirtutem quã totiens experti fuerant/quotiens comprehendere eum fuerant annixi: ſed ab improbo ſuo conatu ui quadam occulta repreſſi. Debuerãt itaq; cogitare q; & a miniſtris cõprehẽdi non poſſet niſi uellet: qui ſepius eos impediuerat/ne manus in eum cũ nollet mitterent. Miſerunt autem miniſtros phariſei: ut ſi aliquis ſuboriretur in populo tumultus contra uolentes cõprehendere Ieſum: miniſtri quidẽ eſſent illi periculo obnoxii/ipſi autem exempti & a diſcrimine tuti. Sic ſapientia humana alios obiecit periculo: quod ipſi ſubire non ſunt auſi. Cap. VIII.

„ Ixit ergo eis Ieſus. Adhuc modicũ tẽpus uobiſcũ ſum: & uado ad eũ
„ qui me miſit. Quereris me & nõ inuenietis: & ubi ego ſũ/uos nõ pote„ ſtis uenire. ❡ Miſſi quidẽ ſunt miniſtri ad apprehẽdẽdũ Ieſũ: ſed ipſe ſalutaria eis uerba profundit/quibus ediuerſo capiantur. Miſſi ſunt ad eum ligandũ: ſed ipſe contra felicibus ſue doctrine uinculis eos aſtrĩgit. predicitq; eis q; modicũ adhuc tempus cũ ipſis futurus ſit: ſcilicet uſq; ad horam ſue paſſionis/& conſumationem myſterii redemptionis humane. quo peracto: ſe rediturum dicit ad patrem per aſcẽſionem/a quo miſſus eſt. Ne autem negligentes ſint ad eum querẽdum/cum adhuc ſeſe eis exhibet preſentem: ſe

quanturq; Eſaie monita dicentis. Querite deum dum inueniri poteſt: inuoca Eſa.55.
te eum cum prope eſt, prenuũciat eis q̃, cum abierit: magno quidem deſiderio
querent eum / petentes uidere unum diem filii hominis / ſed non inuenient, Sa
ne poſt aſcenſionem queſiuerũt eum illi pio affectu: qui Petro predicante cõpũ
cti ſunt corde dicentes. Quid faciemus uiri fratres? non tamen corpore pre= Actu,2.
ſentem inuenerũt. quis ſecundum diuinitatis preſentiam eis non defuit: ſecun
dum quam nobiſcum eſt omnibus diebus uſq; ad conſumationẽ ſeculi. In mi Math,28
ſerabili etiã exterminio urbis Solyme facto a Romanis paulo poſt Chriſti paſſi
onem: Iudei qui tunc ſuperſtites erãt & miracula Chriſti uiderãt / ubi eis in mẽ
tem uenit preclare ſue uirtutis et ſignorum: optabant quidem Chriſtum habe
re tum preſentem ad ſui liberationem ab imminẽti excidio: quod ſatis animo
cõiectabant ſibi immitti ob iniuſtam mortem Chriſto illatam, non tamen eũ
propugnatorem aut auxiliatorem inuenerũt: quia iam derelicta eis fuerat do=
mus ſua deſerta, Deniq; ne nudũ ipſum eſſe hominem exiſtimarẽt: humilibus Math,23
alta ſuo more permiſcens / diuinitatis ſue naturam qua eſt immutabilis cũ pa=
tre / ſubinſinuat dicẽs, Et ubi ego ſum: uos non poteſtis uenire, Non ubi ero /
dixit: quia id ad humanam dumtaxat cõditionem attinuiſſet: qua iturus erat
ad patrem, ſed ubi ſum / ſecundum deitatis ſubſtantiam: qua ſemper in patre
et cum patre eſt / neq; a patris gloria diſcedit unq̃. Queadmodum prius apud
hunc euangeliſtam dixit, Vnigenitus qui eſt in ſinu patris: ipſe enarrauit / & fi Ioan,1.
lius hominis qui eſt in celo. Ad hanc ergo gloriam in qua Chriſtus inſeparabi Ioan,3.
liter eſt cum patre / nõ potuerunt Iudei peruenire. aut tunc cũ eis loqueretur:
ſiqui forte ex eis erant credituri et poſtea illuc peruenturi / quia nondum erat
aperta ianua celi, aut nunq̃: propter incredulitatem eorum qui ad finem uſq;
in ſuo peccato erant perſeueraturi. Non enim potuerunt hi peruenire ad glo
riam celeſtem: quia noluerunt penitentiam agere de malis ſuis / quorum gra=
uitate uiam ſibi celi precluſerunt / obſtaculumq; poſuerunt propria ſponte ne
ad uitam ingrederentur. Cap.IX.

» Dixerunt ergo Iudei ad ſemetipſos. Quo hic iturus eſt quia nõ inuenie=
» mus eum? Nunquid in diſperſionem gẽtium iturus eſt / et docturus gẽ
» tes? Quis eſt hic ſermo quem dixit, queretis me et non iuenietis: et ubi
» ſũ ego: uos nõ poteſtis uenire? ¶ Apoſtolus ad Corĩthios ſcribens iquit 1,Cori,2.
Carnalis homo non percipit ea que dei ſunt. Nam quia carnaliter affectus eſt
ſecundum carnem quoq; omnia diiudicat, Ita Iudei more ſuo carnaliter dei
uerba intelligentes / neq; capientes eum de reditu ad celeſtia regna unde ad
nos deſcenderat ſermonem agere: ad terrenum labuntur ſenſum / a uera in=
telligentia longe abhorrentem. Sciſcitantur enim (quia eos latuit ueritas) an
uerbis illis ſignificare uelit Ieſus / ſe in diſperſionem gentium iturum & doctu
rum gentes, cum contumelia quadam & contemptu gẽtium / tacitaq; ſui glo=
riatione: id prolocuti. Gloriabãtur enim apud ſeipſos: ſe eodem collectos ſolo
certas habitare ſedes / et ſeparatos a gentibus certis concludi finibus, Gentes
uero paſſim diſperſas / & ſparſim diuerſa incolentes loca per totum mũdi am

bitum uagas eſſe deſignabant:ſeq; eo ipſo illis preferebant. Verum nunc mu=
tatus eſt rerum ordo:& utriuſq; populi conditio in oppoſitum conuerſa, Gen
tes enim quia oblatam fidei gratiam prompte et auide ſuſceperũt: a diſperſiõ
ne diuerſi cultus/rituumq; & ſuperſtitionum adducte ſunt ad fidei unitatẽ/
et in unum Chriſti ueri paſtoris ouile collecte, Iudei uero quia non cognoue=
Luce,21, runt tempus uiſitationis ſue/ et bonum paſtorem(qui ſe ueniſſe profeſſus eſt
Math.15, ad oues que perierunt domus iſrael)a ſe reppulerunt:in direptionem/ diſſipa
tionem & diſperſionem dati ſũt iuſto dei iudicio, Id plane Iudeis futurum pre
Luce.21. dixerat dominus noſter:cum de euerſione hieruſalem loqueretur, Et captiui
inquit ducentur in omnes gentes. que quidem dura eorum captiuitas in hodi
ernum uſq; diem durat:ut uere in eis completũ cernatur quod dixit prophe=
Oſee,3, ta/q, multos dies ſedebũt filii iſrael ſine rege ſine ſacrificio et ſine altari. Quin
imo et rerum futurarum ignari Iudei hic uidẽtur prenunciaſſe/ quod poſtea
rei exitus comprobauit:utpote dominũ noſtrum per apoſtolos ſuos in diſper
ſionem gentium eſſe iturum & docturum gentes, Quod cum alii tum bea=
Actu,13, tus Paulus ſe dei precepto factitare docuit:ad Iudeos dicens, Vobis oportebat
primum predicare regnum dei, ſed quoniam reppuliſtis illud/ & idignos uos
feciſtis eterne uite:ecce cõuertimur ad gentes, ſic eni nobis p̃cepit dñs. Cap,x

» IN nouiſſimo autem die magno feſtiuitatis: ſtabat Ieſus et clamabat
» dicens. Siquis ſitit: ueniat ad me & bibat, Qui credit in me ſicut dicit
» ſcriptura: flumina de uentre eius fluent aque uiue, Hoc autem dixit
» de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum Nõdum enim erat ſpiritus
Eccẽs,3, datus:quia Ieſus nondum erat glorificatus, ¶ Recte dicit Eccleſiaſtes, omnia
tempus habent: et ſuis ſpaciis tranſeunt uniuerſa ſub celo, Tempus enim ta
cendi et tempus loquendi, quam temporis oportunitatem cõmode hic ſer=
uauit dominus, Nempe primus dies ſolemnitatis paucos adhuc habuit preſẽ=
tes exteros:& infrequens auditorium, Medii dies feſti uoluptatibus et mundi
negociis potius q̃ dei cultui adhibebantur, Nouiſſimus autem dies & maiorẽ
habuit preſentem auditorum numerum/ & deliciis finem impoſuerat: cum
iam de reditu foret cogitãdum, Itaq; eo die tanq̃ ceteris cõmodiore/ipſe fons
uite exuberãtiſſimus omnes ueram ſitientes doctrinam & dei cognitionẽ ha
bere deſyderantes/ dulciter inuitat:ut ad ſe ueniant/ & bibant potum illum
ſalutarem qui animam reficiat/ & omnem eſtum cupiditatum huius mundi
reſtinguat, Neq; modica breuiq; menſura ſe illis quod bibant preſtiturũ pol=
licetur: ſed in tanta affluentia/ut de uentre eius intimoq; cordis arcano/flu=
mina aque uiue/uaria ſcilicet ſancti ſpiritus dona/ & gratiarũ chariſmata in
alios profluant, Eniuero argumentum abundãtie interioris:eſt copioſa in ex=
teriora deriuatio, namq; cum fontem uidemus uicinos agros ſuis irrrgantem
fluctis:illum fecũdum/& aquis exundantem eo ſigno cognoſcimus, Cũ itaq;
tanta futura ſit aque uiue in credentibus in Chriſtum copia/ ut inſtar flumi=
num emanet & defluat in alios:quanta putandum eſt largitate/quanta uber
tate/ aquam illam ſpiritualem & myſticam in intimis credentium uiſceribus

ſcaturire? Nomine autem aque uiue:dominus hoc loco (ut exponit euangeliſta) ſpiritus ſancti dona/gratiamq; ſignificat, ſicut ipſe alio loco ad Samaritanam dicit Si quis biberit ex aqua quam ego dabo: non ſitiet iterum / ſed fiet in eo fons aque ſalientis in uitam eternam, Et eccleſiaſticus, Cibabit illum pane uite & intellectus: et aqua ſapiētie ſalutaris potabit illū, Salutaris nimirū aqua: que noxiā huius mundi ſitim & uiciorum ardorem prorſus extinguit / ſordes omnes peccatorum eluit / anime noſtre terram celeſti imbre irrorat atq; fecundat / et ad ſolum deum anhelo ſpiritu mentem humanā ſitientem reddit, Hac aqua largiter potatus fuit propheta: cum totus ad deum ſuſpirans dixit, Quemadmodū deſiderat ceruus ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad deum fontem uiuum: quando ueniam et apparebo ante faciem dei? Et rurſum, Sitiuit in te anima mea, Qui hāc aquam paruifacit / neq; curat haurire: aridus relinquitur / et omni uirtutis fructu priuatus, ut populus Iſraeliticus: de quo per Hieremiam cōqueritur dominus, Duo mala fecit populus meus, Me dereliquerunt fōtem aque uiue: et foderunt ſibi ciſternas diſſipatas / que continere non ualent aquas, Porro q; credentes in dominum accepturi erant ſpiritum et nondum acceperant: rationem reddit euangeliſta / dicens nondum ſpiritum ſanctum in credentes eſſe effuſum: quia Ieſus nondū per aſcenſionē in celum et reditum ad patrem erat glorificatus, ¶ Verum percontabitur quiſpiam: quare tempus glorificationis Chriſti expectandum erat ut mitteretur ſpiritus in mundum, Potuiſſet ne mitti: anteq̄ reſurrectione ſua et regreſſu in celum Ieſus erat glorificatus? At non eque commodū fuit et tempeſtiuum: ſpiritū ante Chriſti glorificationem dari, tum q; unus aderat carne preſens conſolator et illuminator: cuius doctrina et lux tum ſufficiebat ad hominum illuſtrationem, Tum q; ſpiritus ſanctus potiſſimum miſſus eſt: ut hominum corda ab amore preſentis uite ad future uite bona traduceret / et contēptis uiſibilibus: inuiſibilium affectum induceret, Id autem non uſq; adeo oportune factum fuiſſet: cum homines nullo adhuc fuiſſet exemplo edocti / que ſperāda ſint future uite premia, Cum uero per reſurrectionē Chriſti a mortuis et in celos aſcēſum / uiderint in capite preceſſiſſe future uite gloriam et exemplum: facilius perſuaderi potuerunt / hec quoq; in membris eſſe ſperanda, et miſſus eſt ſpiritus: qui hanc ſpem iactis iam a Chriſto fundamentis corroboraret, Ad hec / complenda erat prophetia dicens q; aſcendens Chriſtus in altum captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus, In qua deſignatur prius Chriſtus aſcēdere debere in celos / et noſtram captiuitatem ſua uirtute captiuam ducere: deinde uero ſpiritus ſancti dona in filios adoptiōis effundere, quod utiq; eodem ordine ſeruato: in Chriſto completum eſt, Sed obiicies fortaſſe, quomodo āte Chriſti glorificationē et exaltationem ad dextram patris: non eſt datus ſpiritus? Anne ſpiritu ſancto inſpirati: locuti ſunt prophete? Nōne in ſacratiſſimam uirginem Mariam ſuperuenit ſpiritus ſanctus: cū dei filiū eſſet cōceptura? Nōne Ioannes baptiſta ſpū ſcō repletus eſt adhuc ex utero matris ſue? parētes itē eius etiā ſpiritus ſancti gratia

Ioan. 4, Ecci, 15, pſ. 41, pſ. 62, Hiere, 2, 2, Pe, 1, Luce, 1,

repleti in euangelio leguntur: & longo quidem tempore ante Chriſti glorifi-
cationem. ¶ Rurſum poſt reſurrectionẽ inſufflauit Iheſus in diſcipulos ſuos di-
Ioan,20, cens. Accipite ſpiritum ſanctum. necdum tamen celos triumphãs conſcenderat
¶ Fuit quidem anteq̃ glorificatus eſſet Chriſtus pleriſq; datus ſpiritus ſanctus:
ſed non ea apparitione atq; datione/qua poſt glorificationẽ datus eſt. de qua pe
culiari ratione & modo: preſens ſcripture locus intelligitur, Nunq̃ enim antea in
ſpecie linguarum ignearum apparuit ſpiritus ſanctus: neq; eos in quos deſcen-
dit reddidit omnium linguarum peritos/neq; omnem edoctos ueritatẽ/ aut per
totũ mundũ euangelii precones/et contra improborũ perſecutiones impauidos
et fortes: ut poſt Chriſti aſcenſionẽ reddidit ſpiritus ſanctus apoſtolos, Non itaq;
nunq̃ antea fuit ſpiritus ſancti datio: ſed non fuerat unq̃ talis/ qualis poſt Chriſti
aſcenſionem facta, Et propter hanc nouam dandi ſpiritum rationem: dicitur an
te non fuiſſe datus. Cap.XI.

» Ex illa ergo turba cum audiſſent hos ſermones eius: dicebant. Hic eſt uere
» propheta. Alii dicebant. Hic eſt Chriſtus, Quidam autem dicebant. Nũ-
» quid a Galilea uenit Chriſtus? Nõne ſcriptura dicit: quia ex ſemĩe Dauid
» et de Bethleem caſtello ubi erat Dauid / uenit Chriſtus? Diſſenſio itaq; facta
» eſt in turba propter eum. Quidam autem ex ipſis uolebant apprehẽdere eum:
ſed nemo miſit ſuper illum manus. ¶ Diuerſas hominum de domino noſtro ſen
tentias paucis hic aperit euãgeliſta: ex iis uerbis obortas quibus omnes ut in ſe cre
derẽt inuitarat/et q̃ magna fideles manerent premia & cõſequerẽtur bona/mõ-
ſtrauerat, Nempe quidam recte de eo ſenſerunt: hi ipſum uere prophetã / illi ue
ro Chriſtum eſſe affirmantes, Vere enim propheta erat: non de infimo propheta
rum grege aut medio / ſed ceteros omnes ut dominus prophetarum excellens/
Deu,18, et unicus ille: de quo Moyſes predixerat. Prophetam de medio fratrum ueſtrorũ
ſuſcitabit uobis dominus deus ueſter: ipſũ ſicut me audietis, Et ipſe ſeipſum pro-
Math,13, phetam & eſſe & nuncupari innuit: cum dixit, Nemo propheta ſine honore eſt ni
Luce,13, ſi in patria ſua. Et rurſum, Non capit prophetam perire extra hieruſalem, Chri-
Actu,10, ſtus itidem/eſt dominus noſter, nam ut inquit Petrus/ eũ unxit pater ſpiritu ſan
pſ.44. cto, quam unctionem myſticam propheta quoq; nõ tacuit cum ait, Propterea un
xit te deus deus tuus oleo leticie pre conſortibus tuis. Et nobis ſue unctionis parti
cipationẽ benigniſſime elargitus eſt/pariter & nominis: ut ab eo Chriſtiani deno
minemur et ſimus. At uero alii de turba contra ſenſerunt eum non eſſe Chriſtũ/
rationeq; ad ſuam comprobandã ſententiam ſunt uſi: q, ſecundum ſcripturarũ
teſtimonia non erat ex galilea uenturus Chriſtus/ſed de ſemine dauid & ex Beth-
leem caſtello Iudee, Et hi quidem neq; recte ſcripturas ſcrutati ſunt/que teſtimo-
Math,2. nium de Chriſto perhibent: neq; locum natiuitatis domini ſatis attente indagaue
runt, Si enim ſcripturas diligentius inueſtigaſſent: inueniſſent utiq; de eo dictũ/
Eſa,11, quoniam Nazareus uocabitur (cum apud Eſaiam legatur. Egredietur uirga de
radice Ieſſe: et nazareus de radice eius aſcendet) quoniam parentes eius de Na-
Luce,4, zareth ciuitate Galilee erant oriũdi: et ipſe ſicut Lucas teſtatur/in nazareth erat
enutritus/et etiam conceptus, Inſuper de ſemine Dauid Chriſtum naſciturũ pre-

dixerãt prophete. ut Hieremias Ecce dies ueniũt dicit dominus/ et ſuſcitabo Da= Hiere. 23
uid germen iuſtum:et regnabit rex et ſapiens erit/et faciet iudicium & iuſticiam.
In bethleem itidem eundem naſci debere:ſcripture meminerunt , ut Micheas, Et Miche, 5.
tu bethleem terra ephrata:paruula es in milibus Iuda. ex te enim michi egredieť
qui ſit dux in iſrael. Quem quidem ſcripture locum: ſcribe & phariſei ab herode
rege interrogati ubi Chriſtus naſceretur/adduxerunt , Verum hec omnia in do= Math. 2.
mino noſtro completa ſunt, nam ex ſemine Dauid ſecundum carnem natus eſt/
et in Bethleem caſtello Iudee ciuitate Dauid : ut euãgelica apud Lucam narratio Luce. 2.
ſatis fidem facit, Itaq; allucinati ſunt iſti ratiocinatores : q, crediderint dominum
in Galilea/ non in bethleem natum eſſe:neq; nutritionis et cõuerſationis inter ho
mines locum/a loco natiuitatis Chriſti diſcernere ſtuduerunt, Demum alii nõ tã=
tum credere recuſant ut priores:ſed & perſequi eum annitũtur, et cõprehendere
ipſũ pro animi ſui malignitate uolebant, ſed nemo miſit ſuper ipſum manus:quo
» niam nondum ipſe apprehendi uoluit, Cap, xii,
» Fnerunt ergo miniſtri ad pontifices et phariſeos,& dixerunt eis illi, Qua=
» re non adduxiſtis eum? Reſponderunt miniſtri , Nunq̃ ſic locutus eſt ho=
» mo:ſicut hic loquitur, Reſponderunt ergo eis Phariſei , Nnunquid & uos
» ſeducti eſtis? Nũquid ex principibus aliquis credidit in eum: aut ex Phariſeis? Sed
turba hec que non nouit legem:maledicti ſunt. ¶ Magna eſt miniſtrorũ ad credẽ
dum facilitas & promptitudo: magna quoq; ad perhibendũ Chriſto teſtimoniũ
coram emulis conſtantia. Vnum tantum ſermonem Chriſti audiuerunt/ nullis ui
ſis ſignis:& in eum credunt. Phariſei autem toties audito Chriſto / toties conſpe=
ctis eius ſignis/credere renuũt: & indies magis ac magis corde obdureſcũt, Dein
de capti uerbis Chriſti miniſtri/ non dubitãt ad eos redire a quibus miſſi fuerant:
neq; trepidãt illorũ conſpectui ſeſe rurſũ offerre , Reuerſi & interrogati non cau
ſantur nimiam turbam/aut timorem tumultus ob quem capere eum nõ poſſerit:
neq; ſeſe excuſant q, ob multitudinẽ populi non potuerint ipſum apprehẽdere.
ſed reiecta omni formidine & tergiuerſatiõe precones / efficiũtur admirãde Chri
ſti doctrine:dicẽtes, nunq̃ ſic locutus eſt homo:ſicut hic loquiť , Si uerba eius (in=
quũt)arrectis audiſſetis auribus:haud ſecus ac nos cenſeretis ipſum nõ aliorũ ho=
minum more/ ſed ſupra hominẽ loqui, eſſeq; in eo diuinum aliquid : quod aliorũ
hominum naturam excedat , Nempe uerba eius animos uigore ſuo penetrant/fe
riuntq; intima cordis:& uel iuitos ad ſublimia & alta de eo cogitãda pertrahũt, Sẽ
ſimus animos noſtros fatemur (neſcimus quo modo) preter ſolitũ & in aliud mu=
tatos/raptos inſueto more:& ſermonibus eius mirum inmodum delectatos, Non
igitur interrogate/quare eum non adduxerimus: ſed graue nefas credite a nobis
fuiſſe perpetratũ/ſi tali doctrina/uerboq; celeſti preditum uirum alligare tentaſ=
ſemus, Ceterum Phariſei his miniſtrorum uerbis non mitigantur animo:ſed accẽ
dũtur in iram/& grauius in eos cõmouentur, improperantes cum acerba interro
gatione:q, & ipſi miniſtri ſeducti eſſẽt / qui tã facile & leuiter Chriſto credidiſſẽt,
Quod ſuo ipſorum exemplo comprobant:in medium adducentes q, nullus prin
cipum aut Phariſeorum qui legem Moyſi callent/& ſcripturarũ habent peritiã/

in ipſum crediderunt.et inde colligunt minime in Chriſtum eſſe credendum:ſed
Ioan.3, ipſum ut ſeductorem populi habendum. Verum id falſo dicunt:nullum principū
in Chriſtum crediſſe. Nam & Nicodemus unus ex eorū numero uere credidit.
Ioan,12, et ut poſterius dicit euangliſta/multi principes Iudeorum crediderunt in eū: ſed
non palam confeſſi ſunt ſuam fidem/ne de ſynagoga eiicerentur. Deinceps ubi
res ita ſeſe haberet q nullus principum in Chriſtū crediſſet:non protinus conſequēs eſt alios in ipſum nequaq̄ credere debere. Nempe ſi primatum tenentes in
populo/et rerum moderantes habenas:mandata dei non ſeruāt/non equo animo
ferunt iniuriā/non reddunt alienum / non tribuunt cuiq; quod ſuum eſt:quis ſane mentis hinc duxerit argumentum / ea a ſubiectis & inferioribus non eſſe faciēda / utpote non obſeruanda dei mandata / neq; remitttenda iniuriam? Nemo
apud ſe (ſi ſapiat) hac utatur ratiocinatione. Qui nobis preſunt/hec non faciunt:
neq; igitur nobis eadem factitanda ſunt, non enim quid non faciant attendendū
eſt:ſed quid facere non debeant? Sicut neq; ediuerſo ſi qui maiore ſunt authoritate in populo:ea perpetrant que dei lege prohibita ſunt/ſi uoluptariam agunt uitā
ſi congerendis inhiant pecuniis/ſi honores ambiunt:non continuo perſuadere debemus/eadem & licita eſſe & nobis quoq; imitanda, q non tam quid agāt/q̄ quid
agere debeamus:ſolicite penſandū nobis eſt, De talibus enī / mali cōmittendi ex
Math,15 emplo ſcādalum aliis inferentibus:dicit dominus, Ceci ſunt et duces cecorum, cecus autem ſi ceco ducatū prebeat:ambo in foueam cadunt. Si enim nullus ſe precipitem agere uellet in fluuium aut in puteum decidere / quia alium oculis captū
uidet ſeſe demergentem in flumen: cur maiorū exemplo inducimur ad mala impudenter agenda? cum de iis qui preſident/ in euangelio dictum meminerimus,
Math,53 Super cathedram Moſi ſederunt ſcribe et Phariſei / que dicunt facite: que autem
faciunt nolite facere, Dicunt enim & non faciunt, Itaq; nullus ab iis/qui in altiore
ſunt dignitatis gradu conſtituti:peccandi ſumat patrociniū, quoniam non preſtabunt illi quos perperam imitati ſunt:ſuis ſectatoribus grauium penarum refrigerium aut leuamen, Solus nobis conſtitutus ſit uite dux / morumq; magiſter Ieſus Chriſtus: quem unum ſequamur/ cuius mandata et animo et opere tenentes
nuſq̄ aberrabimus/ſed uia incedentes regia:neq; ad dexteram neq; ſiniſtram declinabimus, Demum Phariſei alto ſupercilio alios omnes contemptui habentes/
et ſeſe ceteris ſuo more preferentes:cum ſtomacho miniſtros aſpernantur et reiiciunt, Nimirū (inquiunt) ſi leui credulitate a recto ueritatis tramite abducti eſtis:
quoniam non nouiſtis legem, quicunq; autem legem nō nouerunt/ et ſtolida ſua
ſimplicitate facilem deuios trahuntur errores: maledictioni ſunt obnoxii, Vides
quanto uerborū tumore q̄ inflata bucca ſibi legis noticiam arrogant: et aliis eam
deeſſe aſperius exprobrant, Ceterum qui legem nouerunt: neq; eam ſeruare curauerint/neq; legis authorem recipere, ut de eis merito dictū putetur illud diuini
Rho,2, loqui Pauli, Si autem tu Iudeus cognominaris/et requieſcis in lege / et gloriaris in
deo/et noſti uoluntatem eius et probas utiliora/inſtructus per legem: qui in lege
gloriaris/per preuaricationē legis deum inhonoras, Turba autem que legem nō
nouit;et integrius eam et exactius ſeruauit / et eum qui non uenit ſoluere legem

ſed implere/credēdo recepit. Propterea hec facta eſt particeps ſalutis p Chri=
ſtum annunciate:a qua / ſua incredulitate Phariſei exciderūt. quemadmodū Math.21.
eis predixerat dominus, Publicani (inquit) et meretrices precedunt uos in re
gno dei. Neq; ſolum hoc in loco:ſed & aliis pleriſq; euangelicis lectionibus cō=
periuntur Phariſei & legiſperiti Chriſto infenſi atq; aduerſi, turba uero:in il
ſum propenſa & bene affecta, Nempe dicunt Phariſei de Chriſto in beelze= Luce,11,
bub principe demoniorum eiicit demonia, Turba uero, Quidnam eſt hoc?
quia in poteſtate imperat ſpiritibus immundis et obediunt ei. Phariſei rurſū Mar,1,
blaterant de Chriſto, Demoniū habet et inſanit:quid eum uultis audire? Tur Ioan.10,
be uero mirabant in uerbis gratie que procedebant de ore eius/& ſtupebant Luce.4,
in doctrina ipſius, Inſup Phariſei impingūt Chriſto q, ſeducit turbas/eumq; Ioan,7.
ſeductorem & malefactorem appellant, Turbe uero profitentur q, hic eſt ue
re propheta qui uenturus eſt in mundum. Deniq; oblatrant Phariſei in do= Ioan,6.
minum:q, ſit homo uorax/potator uini/ peccatorum et publicanorū amicus Math,11,
Turbe autem cum admiratione & ſyncero affectu confitentur q, propheta
magnus ſurrexit in nobis/& quia deus uiſitauit plebem ſuam. Et hoc pacto Luce,7,
ſi totam narrationem euangelicam percurras: facile inuenies ex oppoſito ſe
re conſtitutos Phariſeos et populum ipſum / & contrario modo in Chriſtum
affectos, hunc quidem:recte de ipſo ſentientem et glorificantem eius opera,
illos uero:cum emulatione calumniātes ipſum/& probris afficientes, Verum
ſummopere formidandum nobis eſt/ qui legis cognitionē diuino munere ac
cepimus:ne phariſeorum ſequamur cōditionē/& preuaricatores legis inue=
niamur longe grauius q̄ plebeii & uulgares, qui hanc diuine legis agnitionē
non uſq;adeo exacte tenent:et tamen regnum dei preripiunt occupantq; il
lud bonorum operum fructu ante alios/plura quidem ſcientes ſed minus re=
cte operātes. q̄ timendum eſt nobis/ne incidamus in illud iudiciū:quod pha= Math,23
riſeis interminatur dominus/q, tulerimus ſcilicet clauem ſcientie/ & neq; in=
troiuimus in regnum celorum neq; alios introire ſinimus. Quem non merito
terreant hec Auguſtini uerba? idiote & ſimplices celum rapiunt: nos autem Auguſti.
docti cum ſcientiis noſtris ad inferna demergimur / cum ſcilicet nos inflāt &
non edificant, Nimirum acerbior eos manet poſt mortem damnatio qui le=
gem nouerunt & ſecundum illam non operantur:q̄ aliorum qui ex legis igno
rantia delinquunt. cum dominus noſter apud Lucam perhibeat/q, ſeruus il Luce,12,
le qui cognouit uoluntatē domini ſui & non ſe preparauit/neq; fecit ſecundū
uoluntatem eius:uapulabit multis. Qui autem non cognouit/& fecit digna
plagis: uapulabit paucis, Et rationem cōtinuo ſubnectit. quoniam omnis cui
multum datum eſt:multum queretur ab eo. et cui cōmēdauerūt multū: plus
petent ab eo, cum enim creſcunt dona (ut ait Gregorius) creſcunt & ratiōes Grego,
donorum, Accedit eodem & Iacobus dicens, Scienti bonum facere et non fa Iaco,4,
cienti:peccatum eſt illi. Beatus item Petrus inquit de cognoſcētibus diuinam
legem:non tamen ipſam obſeruantibus, q, melius erat illis nō cognoſcere ui= 2,Pe,2.
am iuſticie: q̄ poſt agnitionem retrorſum cōuerti ab eo (quod illis traditum

eſt) ſancto mandato, Grauiter itidem increpat huiuſmodi trāſgreſſores legis
pſ.49. agnite dn̄s: per prophetam in pſalmis dicens. Peccatori autē dixit deus: quare tu enarras iuſticias meas / et aſſumis teſtamentum meū per os tuum? tu uero odiſti diſciplinā: & proieciſti ſermones meos retrorſum, Si uidebas furem / currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas, Deinde ſequitur horrenda cōminatio, Exiſtimaſti inique q̄ ero tui ſimilis: arguam te & ſtatuā contra faciem tuam, & demum ſalutaris admonitio, Intelligite hec / qui obliuiſcimini deum: nequando rapiat & non ſit qui eripiat. Quam quidem triſtem iudicii ſententiā ut deo adiutore euadamus: ſtudeamus enixius agnitionē legis ad opus bonum accōmodare / eamq; ad noſtram et aliorum utilitatē pro uiribus conuertere, ut ad iuſticiam erudiamus multos cum uerbo tum opere: et demum fulgeamus quaſi ſtelle in perpetuas eternitates aſcripti illorū nu-
ani,12, mero / de quibus dicitur, qui docti fuerint: fulgebūt quaſi ſplendor firmamēti

"Ixit Nicodemus ad eos: ille qui uenit ad eum nocte / qui Cap, xiii.
" unus erat ex ipſis, Nunquid lex noſtra iudicat hominē: niſi prius au-
" dierit ab ipſo / & cognouerit quid faciat? Reſponderunt & dixerunt
" ei, Nunquid & tu galileus es? Scrutare ſcripturas et uide: quia a Galilea / pro-
" pheta non ſurgit, Et reuerſi ſunt unuſquiſq; in domum ſuam, ¶ Ne putetur nullus principum crediſſe in Ieſum; hic unus ex eis non criminis conſortio non praue uolūtatis cōſenſu / ſed ordinis dignitate et numero / inducitur: qui uere in Chriſtum crediderit, quiq; celeſti eius magiſterio imbui deſyderans: ob diſcendi auiditatem intempeſte noctis ſilentio ipſū adierat et alta ſacre fidei myſteria ab ipſo (ut ante oſtenſum eſt) audierat, Is itaq; infenſos Chriſto uidens principes: nititur eos ratione & legis authoritate ſedare / et a ſeuo mentis furore ad lenitatem reducere, Magni (inquit) facimus legē: et pro ea zelo mouemur, Atqui lex noſtra iubet neminem iudicari aut cōdemnari debere: niſi audita prius fuerit eius cauſa / et diligentius examinata / niſi certo conſtēt eius crimina / teſtibus approbata: niſi cōceſſa illi ſe defendendi & pro ſe dicēdi facultate / conuictus fuerit de iis quorū accuſatur / et manifeſte cognita ipſius opera cōdemnatione digna, Nichil autem tale: in iudicādo iſto homine hactenus ſeruatum eſt, Non eſt in ueſtro conſeſſu auditus aut interrogatus, Audiuerunt eū miniſtri ueſtri: et ipſius admiratione capti ſunt, Audite et uos eū: forſitan probabitis eius uerba que nunc tantopere improbatis, Non eſt quippiam in eo cognitum per examē iudicii: quod damnationē mereatur, Quid ita precipites in eius necem ruitis? Diſquirite prius ipſius opera: et tūc demum ferte iudiciū, ne ſecundum legem ſedentes ad iudicandum: contra legem iudicetis, Ceterum non ſunt his uerbis mitiores redditi phariſei aut ſedatiores: ſed protinus in contumeliā erūpunt / Nicodemum uocantes per ignominiam Galileum / tanq̄ a galileo ſeductum aut Galilei diſcipulūm, Ita enim dominū noſtrum per irriſionem nuncupabant et contemptū: q̄ a Galilea parentes ſui traxiſſent originem, Obiiciuntq; deinde Nicodemo: ex ſcripturarum ſcrutinio nequaq̄ compertum haberi / prophetam a galilea ſurgere debere, quod

tamen paulo ante falſum eſſe monſtratum eſt. Itaq; diſſidentes abinuicem
neq; in unam conuenientes ſententiã: reuerſi ſunt unuſquiſq; in domum ſuã,
Jeſus aũt pręxit in mõte oliueti/ & diluculo iterũ uenit in ❡Cap. XIIII
tẽplũ: & omnis populus uenit ad eum: & ſedens docebat eos, Adducũt
autẽ ſcribę & Phariſei mulierẽ in adulterio deprehẽſam: et ſtatuerunt
eam in medio/ & dixerunt ei, ❡Poſt ſalutarem doctrinam turbe cõmunicatã Ieſus ſeceſſit in mõtem oliueti: ut ſecretus a tumultu populi orationi uacaret, nobis in hoc relinquens exemplum: q, poſt proximorum inſtructionẽ ad orationem confugere debeamus: ſine importuno cogitationũ ſtrepitu deo in abſcondito effũdẽdam, et poſt orationem rurſum proximorum ſaluti uacare et intendere/ ut predicationi oratio et orationi ſuccedat predicatio, Itaq; locus a cõſortio turbe ſemotus in quem dominus oraturus ſe cõtulit: animũ deſignat orationi intentum/ a cogitatibus mũdi huius ſeparatum eſſe debere et abſtractum, Vt Matheus nos admonet. Tu autẽ cum oraueris/ intra in cubiculũ tuum: et clauſo oſtio ora patrẽ tuũ in abſcõdito/ et pater tuus qui uidet in abſcõdito reddet tibi, Mõs autẽ quẽ dñs cõſcẽdit: ſublimitatẽ animi ĩſinuat ĩ celeſtia ꝑ orationẽ erigẽdi/ et nõ infimis terreniſq; negociis ĩmergẽdi. Cũ eni oratio ſit mẽtis in deũ pia eleuatio: quis hũc dixerit orare/ qui labia quidẽ ad uerborum prolationẽ mouet/ mentem uero curis mundi depreſſam nequaq̃ ad deum erigit? Conqueritur ſane de huiuſmodi orantibus per Eſaiam dominus. Populus hic (inquit) labiis me honorat: cor autẽ eorum lõge eſt a me. Mons uero oliueti: altitudinem et copiam diuine ſignificat miſericordie/ per filii dei in carnẽ aduentum nobis affluenter oſtenſe, Nempe olei nomine in ſcripturis/ dei miſericordia ſepius exprimitur: q, illius natura/ huius conditioni congruat, Supfertur enim oleum ceteris liquoribus atq; ſupernatat. Ita miſericordia omnibus ſupereminet dei operibus: & plus ceteris in homines eluceſcit. Miſericordia enim ſuperexaltat iudiciũ; & miſeratiões eius ſuper omnia opera eius, Inſup oleum dolores uulnerum mitigat: et ſanat tumores ac ulcera, Dei uero miſericordia plagas anime noſtre curat; omnemq; depellit languorem peccati, Vt canit propheta, Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis: qui ſanat omnes infirmitates tuas, qui replet in bonis deſiderium tuum: qui coronat te in miſericordia et miſerationibus, Demum qui paleſtram ſubire debebãt aut luctã: oleo delibuti prodibant in medium/ quo eorum corpora ad id genus certaminis eſſent accõmodatiora, Sic in acie contra aereas poteſtates certaturis ſuã deus miſericordiã elargitur: ea nos preuenit/ ſuggeritq; uires/ quibus in tam difficili prelio ope ſua muniti tandem uictores euadamus, In te (dicit propheta) eripiar a tentatione: et in deo meo trãſgrediar murum, Et iterum. Dominus illuminatio mea et ſalus mea: quẽ timebo? Dñs protector uite mee: a quo trepidabo? Si conſiſtãt aduerſum me caſtra: non timebit cor meũ. Si exurgat aduerſum me prelium: in hoc ego ſperabo, Demum alio loco, Fortitudinem meam ad te cuſtodiam: quia deus ſuſceptor meus es, deus meus/ miſericordia eius preueniet me, Porro diluculum quo Chriſtus uenit in templum; exortũ

Math, 6,
Eſa, 29,
Iacobi, 2,
pſ, 144.
pſ, 102,
pſ. 17,
pſ, 26,
pſ, 58,

noue gratie deſignat / per aſſumptionē carnis mundo exhibitum . Tunc enī
pſ.111, depulſa nocte & caligine errorum atq; uiciorum : exortum eſt in tenebris lu-
Eſa,9, men rectis corde / ambulātibuſq; in regione umbre mortis: lux orta eſt eis, So
let enim ſcriptura / diei nomine: euangelice gratie tempus deſignare , ut Pau
Roma,13 lus ad Romanos. Nox preceſſit / dies aūt appropiquauit: ſic ut in die honeſte
ābulemus, q̄ diuerſa uero ſint ſtudia populi & Phariſeorū: cū ex aliis locis / tū
ex hoc maxime licet perpēdere. Enimuero populus ſuauitate doctrine Chri-
ſti prius deguſtate allectus: certatim confluit ad eum / ut eodem ſpirituali ci-
bo iterum paſcatur ac reficiatur. ut qui ſemel mel dulce delibauerit: illius dul
cedine captus / iterū atq; iterū deguſtare mel ardētius optat / aut nectareū bi
bere poculū, Neq; hunc populi ardorē pius dominus ſuo fraudauit deſiderio
aut irritum eſſe paſſus eſt: ſed ſedens docebat eos / & eſurientibus pabula ui-
te miniſtrauit, Scribe uero et Phariſei inſidias ſtruunt & moliuntur domino
laqueos quibus irretiatur : machinantur apud ſe qua ratione deprehendant
in eo uel aliquam accuſationis cauſam, quam ut nāciſcantur / mulierem in a-
dulterio deprehēſam adducunt ad eum: quaſi ſciſcitaturi eius ſententiā / &
parati ſtare eius iudicio, Itaq; eam in medio conſtituunt: et uenenato animo /
fictoq; ore hec illi uerba proponunt, Cap, XV,

» Agiſter hec mulier modo deprehenſa eſt in adulterio , In lege autem
» m Moſes mandauit nobis huiuſmodi lapidare, Tu ergo quid dicis? Hoc
» autē dicebāt tentātes eum: ut poſſent accuſare eū. ¶ Propheta de ſi-
pſ.61. mulatis & duplici corde hominibus dixit, Ore ſuo benedicebant: & corde ſuo
pſ,54, maledicebant . Et iterum Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum: & ipſi ſunt
pſ,27. iacula, Demum alio loco, Qui loquuntur pacem cum proximo ſuo: mala au
tem in cordibus eorum. Tales profecto erant Phariſei / ſubdole fraudis & ma
lignitatis pleni: quam uerbis reuerentiam preferētibus & uenerationē occul-
tabant, Magiſter inquiunt: hec mulier modo deprehēſa eſt in adulterio Ma-
giſtrum uocant: cuius diſcipuli omnino eſſe recuſant , Ceco enim a natiuita-
Ioan,9, te Chriſti uirtute illuminato et interrogāti eos nunquid Chriſti diſcipuli uel
lent fieri: maledixerūt & dixerunt , Tu illius diſcipulus ſis, nos Moſi diſcipuli
ſumus. Magiſtrum uocant: cuius celeſtem irrident doctrinam . ut apud lucā
Luce,16. legimus, Audiebant autem omnia hec Phariſei qui erant auari : & deridebāt
eum, Imo totum eorum erat ſtudium: calumniari uerba Chriſti / ea repreben
dere / illis ut falſis / manibus pedibuſq; repugnare , Deniq; magiſtrum uocāt:
quem improbis uocibus / populi ſeductorem eſſe delatrant Namq; nonnullis
dicentibus de domino q̄ bonus eſſet: Phariſei cum ſuis ſectatoribus dixerūt,
Ioan.7, Non: ſed ſeducit turbas. Ceterum qui alios enecare ueneno ſtudēt: illud mel-
le circūlitum et temperatū porrigūt . ut lurida ueneni lues / mellis permixta
dulcedini: lateat magis / facilius ingrediatur ignota / et maiorem inferat pnici
em non preuiſa. Ita his uerborum blandictis & palpatione adulatoria / Phari
ſei ſue malicie uirus abſcondere ſatagunt: ut ſuarum fraudum laqueis domi
num facilius implicent / & incautum inuoluant. Proponunt quidem in adulte

rio deprehenſam mulierem / Moſi legem adducunt qua in leuitico ſancitum Leui,20,
eſt a deo adulteros et adulteras lapidibus obruendos eſſe, ut ſi eam a pena le-
gis abſoluat impunitamq; ſinat abire: protinus ut preuaricatorẽ legis iuſte ac
cuſare uideantur et perſequi, Sui uero eam pro legis ſententia dicat ſaxis op-
primendã: continuo eum ludibrio habeant / q̃ miſericordiã in proximum ex-
hibendam magnopere uerbis predicet: quam tamen opere nõ comprobet / ſer
uata legis ſeueritate / reddãtq; exinde eũ odioſum et inuiſum populo: cui gra-
tiſſimum ipſum eſſe compertum habebant q̃ cum uerbis tum exemplo miſe-
ricordie dulcedinem inprimis cõmẽdabat / accedentes ad ſe publicanos et pec
catores cum incredibili benignitate in ſuum admittẽs cõſortiũ / et cum eis mã
ducans, Itaq; hoc callido (ut putabant) conſilio ſe rationem inueniſſe arbitra Luce,16.
ti ſunt: et uiam qua utrũuis faceret dominus: in paratos incideret laqueos, Id
non ſubticuit euangeliſta: fraudulentam eorum conſpirationẽ nobis aperiens
cũ ſubdit, Hoc autem dicebant tẽtãtes eũ: ut poſſent accuſare eũ, Cap, XVI,

»I Eſus autem inclinans ſe deorſum: digito ſcribebat in terram. Cum au-
» tem perſeuerarent interrogantes: erexit ſe et dixit eis, Qui ſine pec
» cato eſt ueſtrum: primus in illam lapidem mittat. Et iterum ſe inclinãs
» ſcribebat in terrã, ¶ Recte ſapiẽs in prouerbiis inquit Non eſt ſapientia / non Pro,21,
eſt prudentia / non eſt conſilium contra dominum, Sapientia huius mũdi (que Roma,8
ſtulticia eſt apud deum) putabat undiq; ſe concluſiſſe dominum ſuis retibus:
ut non eſſet euadendi locus, Sed dei ſapiẽtia mediam inuenit iuſticia miſeri-
cordiaq; temperatam uiam: qua captioſos eorum nodos diſſolueret facile et
diſrũperet, Anteq̃ autem hanc aperiret ſententiam: inclinauit ſe & digito ſcri
bebat in terram, quo nobis oſtendat / q̃ anteq̃ iudicium feramus de proximo:
ad ueritatis inueſtigationẽ condeſcendere et animum inclinare debemus / et
diſcretionis digito ſingula ad rem propoſitam attinẽtia prius diſcutere, Alio-
qui recte iudicare non poſſumus: ſi pretermiſſa indagatione ueritatis et exa-
mine diligenti / precipiti et inconſiderato animo proximum in publico iudicio
aut abſoluimus aut dãnamus. Id faciendum ſcriptura nobis inſinuat: cum de
ſcribit in Geneſi poſt diluuiũ uolẽtes edificare excelſã turrim ad ſui nominis
celebrationem / cuius culmen celos contingeret, et deinde ſubdit, Deſcendit Gene,11,
autem dominus ut uideret ciuitatem et turrim quam edificabant filii Adam.
Nunquid deſcẽſu indiguit dominus ad uidendam turrrim: cui omnia anteq̃
fiant ſunt agnita / et qui celum atq; terram implet? An nõ ideo deſcẽdiſſe ſcri
bitur: ut nobis ſignificet examinãdã prius eſſe cauſam criminis / q̃ feratur ſen-
tentia? Et eodẽ libro cum nefanda Sodomitarum flagitia uindice ira eſſet pu-
niturus: dixit ad Abraham, Clamor Sodomorum et Gomorreorum multipli- Gene,18.
catus eſt: et peccatum eorum aggrauatũ eſt nimis, Deſcẽdam et uidebo utrũ
clamorem qui uenit ad me opere cõpleuerint: an non eſt ita ut ſciam, Cogno-
uit utiq; deus Sodomitas et Gomorreos tãti criminis eſſe reos: cuius oculis ab-
ſconditum eſt nichil, Deſcenſurum tamen ſe et uiſurum rei ueritatem dixit:
quo nobis oſtendat exacta trutina prius diſcutiendam eſſe cauſam / q̃ feratur

ſententia in aliquem, Cum autem importunis inſtarent iterrogatiõibus Phariſei / quid ſentiret dominus in hac perplexa et ancipiti queſtione factitandũ: pulſatus improbis eorum uocibus erexit ſe et dixit, Qui ſine peccato eſt ueſtrum: primus in illam lapidẽ mittat, Iuſſit (inquit) Moſes adulteras lapidari ſecundum legem: ſed ab iis dumtaxat qui ſunt obſeruatores legis / non preuaricatores, Non enim fas eſt neq; iura ſinũt: tranſgreſſionẽ legis ab eiuſdẽ trãſgreſſoribus uindicari, Qui itaq; ex uobis ſibi conſcius eſt / q̃ legem non uiolauerit / q̃ nichil contra legem admiſerit unq̃: primum in eam iaciat lapidem. Non prohibeo lapidari mechã: ſed nolim id ab iis fieri / qui nõ minus q̃ ipſa aut grauius legem cõculcauerint, Hac admirabili ſententia: obſtruxit os loquentiũ iniqua, Nam legem Moſi ſeruandam quidem dictauit, uerum eam appoſuit conditionem quam nullus accuſatorũ ſibi aſcribere auſus eſt / aut adeſſe conſpexit: quiſq; ſibi malorum conſcius / et hac ſentẽtia animum percuſſus,
pſ.62. Qua quidem data: iterum inclinans dominus digito ſcribebat in terram, ex more uultum alio uertens: ut illi liberiorem haberent exeundi fiduciam / quos preuidebat citius exituros q̃ plura interrogaturos, Quid autem primo ſe inclinans dominus ſcripſerit in terra / et quid ſecundo: non explanat euangeliſta / neq; promptũ eſt cuiq̃ id diffinire. Quãuis non deſint qui affirment dominũ hac ſecũda inclinatiõe notas quaſdam terre inſcripſiſſe: quibus quiſq; accuſantiũ ſua oculis corã cõſpiciebat peccata / & menti obiecta cernebat, Vnde rubore ſuffuſi et pudore affecti: facile cognoſcebant ſe non peccati immunem uitam agere. et ad diſcedendum potius q̃ ad acrius inquirendũ ex hoc incitatos eſſe, Ceterum docet hac ſecunda: inclinatione ſua et inſcriptiõe dominus / nos anteq̃ peccantem fratrem corripiamus et poſteaq̃ corripuerimus: ad intima noſtri cordis inclinari debere et attentius ibidem inueſtigare / an ſimili uicio quod in alio corripimus aut fortaſſe grauiore laboremus, quod ſi deprehẽderimus: id humiliter in nobis primũ caſtigare debemus / et tunc demum cum manſuetudine proximũ corripere. Non enim recte aliena reprehẽdimus peccata: ſi iiſdem aut maioribus grauemur, cum de talibus dicat Paulus, In quo alterum iudicas: teipſum condemnas, Eadem enim agis que iudicas. qui predicas non furandũ: furaris, qui dicis nõ mechandũ: mecharis, qui abominaris idola: sacrilegiũ facis. Rectam uero correptionis legem Paulus ad galatas nos edocet, Fratres (inquit) et ſi preocupatus fuerit homo in aliquo delicto: uos qui ſpirituales eſtis / huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis: cõſiderãs teipſum ne et tu tenteris, Cum enim diligenti examine propriã diſcutimus uitam: noſtre fragilitatis cõſcii / facilius ignoſcimus aliene, et cũ noſtrã emẽdauerimus culpã: pio iducimur affectu ut alienã quoq; benigniter abſtergamus,

Roma .2

Gala.6.

¶ Q? poſt lapsum non eſt deneganda penitentia ut ponũt Nouatiani / quotienſcũq; etiam quis relapſus fuerit in culpam, Cap.XVII,

Vdientes autem hec: unus poſt unum exibant incipientes a ſenioribus
a et remanſit Ieſus ſolus et mulier in medio ſtans, Erigens autẽ ſe Ieſus
dixit ei, Mulier ubi ſunt qui te accuſabãt? Nemo te condẽnauit? Que

„ dixit,nemo dn̄e,Dixit aūt Ieſus,Nec ego te cōdēnabo,Vade & iā ampli⁹ noli
„ peccare. ¶ Goliath Philiſte⁹ (ut Regū meminit hiſtoria) Dauidica funda/la= 1,Reg.17
pideq; ꝑcuſſus:humi ꝓſtrat⁹ eſt ſemianimis/& deſtitut⁹ uirib⁹ obtrūcaẜ, Ita
Phariſei gladio uerbi dei ꝑcuſſi:aīo cōſternati ſunt , Nēpe hec dn̄i ſentētia ut
lapis frōte durā animi eorū ꝑcuſſit:& queq; ſue culpe cōſciū reddidit . Idcirco
ea audita nō ampli⁹ ibi morādū rati:tacito pudore offuſi un⁹ poſt aliū exibāt/
ſeruato etatis ordīe:ut maiores natu & grādiores exierīt primi / & deinde alii
cōſecuti ſint , Credideri facile ſeniores grauiorū ſibi malorū cōſcios fuiſſe &
reos:impletūq; in eis illud ſcripture/ꝙ a ſenib⁹ egreſſa eſt iīquitas,et ꝓpterea Danie.13
uehemētiore affectos uerecūdia:primū egreſſos fuiſſe,quos tāq̄ duces & pri=
mores:ceteri minores etate comitati ſunt, relictuſq; eſt eliminatis aduerſariis
Ieſus ſol⁹/& mulier adulterii crimine accuſata.in quā dn̄s toti⁹ bonitatis fōs &
origo:magna uſus eſt mīa.Siquidē ꝑcontat⁹ eſt ubi erāt q̄ modo eā accuſaue=
rāt/nō ꝙ ignorauerit eos diſceſſiſſe : ſ; ut exēplū oſtēderet iis q̄ ī iudicio queq̄
abſoluturi ſūt ab obiecto crimīe/ipſos liberū debere cōcedere accuſantib⁹ au
diēdis locū/& queq; ad legitimā accuſationē adducēdā admittere:nullo enim
accuſātiū ſecluſo:dilucidi⁹ cōſtabit ei⁹ q̄ ī iudicio liberaẜ īnocētia & ītegritas,
Itaq; ubi reſpōdit mulier ſe a nemīe cōdēnatā eſſe:ilico neq; ſe eā cōdēnaturū
ꝓmiſit/& benignitatis ſue dulcedine abſolutā abire iuſſit,id ſolū ei iniūgens Cauēdā
ꝙ amodo ſibi a pc̄tō caueret:& ne in priora relabereẜ mala/ſūmo ſtudio uigi eſſe reci=
1 laret.Nā icaſſum ſumiẜ medicina:ſi poſt īſtauratā ſanitatē/ꝑ uite icōtinētiā q̄ diuatiō=
cōualuit ī priſtinū icidit morbū,q̄nimo relapſus ī egritudinē : periculoſior eē nē i pc̄tā,
ſolet & exitio ꝓpior/q̄ prior ille lāguor , & quos prima ualitudo aduerſa non
extīxit:ſepi⁹ iterata poſt redditā icolumitate egrotatio ſuſtulit e uita . Haud
ſecus fruſtra penitētie medicamētū ſumiẜ:ſi poſt eā pactā ad p̄terite uite ſor=
2 des rediẜ,Hec enī ſecūda admodū ꝑiculoſa eſt aīe febricitatio, Proīde dn̄s nr̄
lāguido/q̄ octo & trigīta annos decubuerat infirm⁹/ iā ſanato & iuſſo tollere
grabatū ſuū atq; ābulare:deīde dixiſſe legiẜ,Ecce ſan⁹ fact⁹ es/ iā ampli⁹ no Ioan,5,
li peccare:ne deteri⁹ tibi cōtīgat.qb⁹ ſane uerbis ſignificauit:ꝑ pc̄ti iterationē
hoīem in deteriora prolabi mala , Quid ꝓdeſt obſecro ſtudioſe ueſtes aqua
abluere:& lotas rurſū luto inquinareẜ qd lauare man⁹ : & ablutas iterū conta
3 minare ſordib⁹ẜ Sicut ſus lota (dicit ſapiēs) in uolutabro luti:ita ſtult⁹ q̄ iterat ꝓuer,26
ſtultitiā ſuā,eſt enī ut canis q̄ reuertiẜ ad uomitū ſuū,Audi Eccleſiaſticū:hāc
pc̄tōrū iterationē grauiter dānātē,Vn⁹ edificās & un⁹ deſtruēs:qd ꝓdeſt illis Eccle,34
niſi laborẜ Vn⁹ orās & un⁹ maledicēs:cui⁹ uocē exaudiet de⁹ẜ Qui baptizaẜ
a mortuo et iterū tāgit mortuū:qd ꝓficit lauatio illiusẜ Sic homo q̄ ieiunat in
4 pc̄tis ſuis & iterū eadē faciēs:qd ꝓficit hūiliando ſe, Vxor Loth conuerſa re= Gene,19
tro ad ſodomā a qua diſceſſerat:in ſtatuā ſalis mutata eſt,& inde ſumēdū eē
nobis exēplū/ne ad deploratas reuertamur pc̄tōrū illecebras admonuit dn̄s:
5 mēores (iq̄t) eſtote uxoris loth, ¶ Semei cū prime offēſiōis ī Dauid īpetraſſet Luce,17
ueniā/& iuſſus eſſet muros urbis Hieruſalē nō excedere:quia ſecundō depre 2 Reg,19
henſus eſt deliquiſſe et mādatū regis neglexiſſe/morte mulctatus eſt,Quid 3,Reg,2,

aliud nobis hic Semei caſus innuit:niſi timēdā eſſe & grauiter formidādā dei
Luce,11, irā/ſi iterū atq; iterū eadē perpetramꝰ flagicia? ❡ Eiectꝰ imundus ſpiritus ab 6
homine nō inuēta alibi requie:dixit,reuertar in domū meā unde exiui,et iue=
niens eam dei preſidio nō munitā:aſſumpſit alios ſeptē ſpiritus nequiores ſe/
Nūe,11. & ingreſſi habitant ibi/et fiūt nouiſſima hoīs illius peiora prioribus, ❡ Filii Iſ= 7
rael in deſerto ſuſpirantes poſt ollas carniū Egypti et panē in ſaturitate man
ducatū/quibus in mentē uenerunt pepones cepe & allia:proſtrati ſunt ab ira
Nūe,14, dei.Qui dixerūt: conſtituamus nobis ducē & reuertamur in Egyptū/profli
gati ſunt ab hoſtibus:illorū gerentes typū qui uirtutis iter ingreſſi/ad prete=
rite uite tenebras pedē retro ferre laborāt, Nemo enī mittēs manū ad aratrū
Luce,9, et aſpiciēs retro:aptus eſt regno dei. ❡ Ceterū nōnulli adeo ſeuere relapſum
in peccata & rigide dānare ſunt annixi:ut poſt ſalutarē in fonte baptiſmi pec
catorum ablutionē incidentibus in uicia/penitentiā denegēt/aut ueniā dādā,
Siquis item poſt ſuſceptā penitentiā rurſum eadē cōmiſerit peccata: huic de=
nuo beneficiū abſolutionis et remiſſionis peccatorū cōcedēdū recuſant,Eſſet
enī(inquiunt)hec facilis uenie datio/quotieſcunq; quis deliquerit prōpte obla
ta:incētiuū quoddā et occaſio ad audentius atq; licentius peccandū, Nempe
facilitas uenie incitat animū ſuapte natura ad mala propenſum/ut fidentius
peccet:cū poſt admiſſum ſcelus parata ſit ad ueniā uia & aperta/que culpam
diluat,Verū hi diuine miſericordie fontē uberrima ſue gratie fluēta nobis lar
giſſime cōmunicantē inuidere uidentur hominibus/& immēſum certis uelle
concludere limitibus & finibus conſtrigere: ut nō niſi prima deleat peccata/
aliis uero delendis aut nō ſufficiat aut nō admoueat.Neq; ſatis perſpiciūt/ſi
cōſtituta ſit corpori humano medicia adeo efficax & ſalutaris:ut quotieſcūq;
in morbū quis inciderit/ea ſumpta protinus ſanetur,ſi quis ſponte morbū in
currit ductus ſpe recuperāde ꝑ medicinā ſanitatis: que facit ut minus ille ſibi
a morbo caueat, huius frequētis in morbū recidentie cauſa nō eſt medicina:
ut que ordinata ſit dūtaxat ad morbi expulſionē,ſed negligentia et prauitas
hoīs:eo ꝙ bonū eſt ad malū abutentis/preter rei illius ordinē & naturā. Q; ſi
quis cōtendat medicinā illā ſecūdo egrotanti minime adhibendā eſſe quin po
tius ſuſtollendā:ne anſam dare uideatur hominibus licētius uiuēdi/quis hunc
ſana mēte eſſe dixerit/aut equo tulerit animo? qs itē hoc pacto recte ſanitati
humane cōſultū iuerit? Nō aliter penitētia ad deletionis criminū p̄parationē
a deo ordīata eſt,ſiqs autē frequētē eiꝰ ſuſceptionē materiā fecerit liberiꝰ pec
cādi:id ſua dūtaxat īprobitate facit/ex bono mali ſumēs occaſionē/& nō ex
ipſius penitentie natura aut ordinatiōe.īſtituta enī eſt ad abolēda peccata cō
Obiectio miſſa: non ad futura perpetrāda, ❡ Porro hi ſacre ſcripture teſtimoniis hāc
nes ad= ſuam aſſertionem fulcire annituntur:& illud Pauli aſſumunt ad Hebreos ſcri
uerſario= bentis, Impoſſibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati/guſtauerunt etiam do=
rū & ſolu num celeſte & participes facti ſunt ſpiritus ſancti/guſtauerunt nihilominus
tiones, bonū dei uerbū/uirtuteſq; ſeculi uēturi/et prolapſi ſunt: rurſus renouari ad
penitentiā.Ecce (inquiūt) apoſtolus dicit eos qui poſt acceptam dei gratiam

prolapſi ſunt: ad penitentiam renouari non poſſe, Sed nõ intelligunt Paulum
ibidem uerba facere duntaxat de peccatorũ remiſſione & penitẽtia: que per
baptiſmũ habetur, qui quoniã cuiqꝫ homini unicus eſt nec iterari debet (unus
inquit dominus / una fides / unũ baptiſma) penitẽtia quoqꝫ cũ baptiſmo ſuſce= Ephe,4,
pta: unica eſt & ſemel recipienda, At uero poſt ſuſceptũ fidei lauachrũ quo=
ties in peccatũ prolapſi fuerimus: ſi reuertimur ad dominũ / penitẽtia cõcedẽ=
da eſt / & diſpẽſanda remiſſiõis peccatorũ gratia: Nõ itaqꝫ his Pauli uerbis ex=
cluſa eſt penitentia: ſed reuocatio per lauachrũ regenerationis. Eſt quidẽ alia
penitentia: ſed baptiſma aliud nõ eſt, ¶ Obiectãt et illud quod a deifero Pau= Hebr,10
lo ad Hebreos alio loco ſcribit̃, uolũtarie peccãtibꝰ nobis poſt acceptã noticiã
ueritatis: iã nõ reliquitur ꝓ peccatis hoſtia, Si nõ ſupereſt (inquiũt) hoſtia pla=
cationis ꝓ peccatis in que poſt agnitã ueritatẽ collapſi ſumus: nõ eſt penitẽtie
dandus locus ꝓ peccatis / qua placet̃ deus. Eſſet eni illa penitẽtia ut hoſtia ꝓpi
ciationis: quã dicit Paulus non relinqui. Verũ Paulus inibi nõ peccatorũ ſecun
dam aut tertiã aufert remiſſionẽ (nõ enĩ ita eſt inimicus ſalutis noſtre) ſed ho=
ſtiã q̃ Chriſtus eſt iterũ in cruce offerendã pro nobis negat, Semel enĩ oblatus
eſt Chriſtꝰ: neqꝫ amplius unq̃ offerẽdus, quãdoquidẽ reſurgẽs ex mortuis iã
nõ moritur: mors illi ultra nõ dominabit̃, Nõ enĩ dixit Paulus, Nõ eſt ultra pe Roma,6
nitentia / neqꝫ dixit, nõ eſt ultra remiſſio: ſed hoſtia (inq̃t) ultra nõ eſt, hoc eſt
crux ſecũda ultra nõ eſt, hoſtiã quippe hanc uocat, Vna nãqꝫ hoſtia ꝑficit im=
1 perpetuũ eos q̃ ſanctificãtur, ¶ Eniuero locus preſens nũc exigit: ut ſcriptu=
re tũ uerbis tũ exẽplis oſtẽdat̃ dei miſeratione indulta hoĩbꝰ quoties expetit̃
remiſſio, Peccauerãt filii Iſrael in uituli cõflatilis adoratiõe, Orauit Moſes do Exodi,32
minum et preuaricationis huius ueniã obtinuit, Flagrauit deĩde deſiderio car Nume,11
nium populus & obmurmurauit in dominũ: qui rurſum deprecãte Moſe pla=
catus eſt. Attonitus exploratorũ narratiõe idẽ populus / de domino cõqueſtꝰ
eſt: q̃ eũ in terrã illã ducturus eſſet ubi hoſtili caderet gladio, Iterũ Moſes ora Nũe,14,
tione ſua placabilẽ dominũ reddidit, Omitto cõcitationẽ ppl̃i Iſraelitici in ſe= Nũe,16,
ditione Chore factã / & murmurationẽ ad aquas cõtradictionis / imiſſionẽqꝫ Nũe,20,
ſerpẽtum ignitorũ in populũ: ob domeſticas ſibi & quotidianas cõtra deũ ob Nũe,21,
murmurationes. In quibus oĩbus offenſionibus inflexus Moſi precibus domi=
2 nus: dedit remiſſionẽ populo nõ ſemel neqꝫ bis, ¶ Si quis aũt euoluat libros Iu Iudicũ,2
dicum: quoties comperiet peculiarẽ dño populũ deſeruiſſe uiã dñi / & ad ido=
lorũ cultũ declinaſſe? Sed clamãtibus illis in tribulatione / miſit deus propitius
nũc hos nunc illos liberatores: qui eos de graui hoſtiũ manu / iugoqꝫ eriperẽt,
3 ¶ Deinceps offenderat Dauid grauiter dominũ adulterio & innocentis Vrie 2 Reg,12
occiſione: ueniãqꝫ ſupplex illius criminis obtinuit, Deĩde in numeratiõe popu 2.Re,24
li ambitu regni ſui contenti uehementer ſeſe peccaſſe ultro cõfeſſus eſt: & hu
ius quoqꝫ peccati ueniã obtinuit, Videſne igit̃ iteratã ipſi Dauid ĩdultã fuiſſe
4 peccati remiſſionẽ? ¶ Quid memorẽ Manaſſẽ regẽ iuda poſt effuſũ ſãguinẽ 2,Par,33
prophetarũ & ſordidũ idolorũ cultũ: cum eſſet captiuitate cõcluſus clamaſſe
ad dominũ / & obtẽta uenia / regnoqꝫ recepto uitã in melius cõmutaſſe? Quis

igitur recte penitentiã abſtulerit/quã nouimus tantũ homini fructũ afferre:
ut eũ deo recõciliet/in gratiãq; reducat? ¶ Propterea clamat Dauid in Pſal= 5
pſ,40, mis,Nũquid q dormit:nõ adiiciet ut reſurgat? eoſq; qui a uirtute exciderint/
pſ,145, & graui ſomnio peccati ſũt oppreſſi:reſurgere poſſe cõteſtatur, Erigit enĩ eli
pſ,102, ſos dominus/& propiciatur omnibus iniquitatibus noſtris:ſanatq; omnes in=
Eſaie,43 firmitates noſtras, ¶ Per Eſaiã enĩ nos aduocat, ego inquit ſum qui deleo ini= 6
quitates ueſtras/& dic tu iniquitates tuas ut iuſtificeris, Operoſum ſane foret
omnia prophetarũ teſtimonia quibus ad penitentiã nos prouocat deus/et re=
deuntibus ad ſe ueniam promittit/adducere:nõ ſemel tãtũ neq; ſecũdo/ſed
Eze,18, quotiens ad implorandã eius miſericordiã cõuerti uoluerimus, Quacũq; enĩ
hora ingemuerit peccator:oĩm peccatorũ eius nõ recordabit' domin⁹/ut inqt
Ezechiel,nã nõ uult mortẽ pctõris:ſed ut magis cõuertat' & uiuat, ¶ Demũ 7
puer,24 ut eſt apud ſapientẽ:ſepties in die cadit iuſtus et reſurgit, non autẽ reſurgit a
lapſu:niſi per penitentiã, quis igitur nõ uiderit penitentiã ſepius iterari poſſe:
et poſt lapſum nulli ab errore reſipiſcẽti denegãdã eſſe? ¶ Sed age ex noui te 8
ſtamẽti authoritate idẽ oſtẽdatur, beato Petro ĩterroganti quoties/peccanti
Math,18 fratri eſſet dimiſſurus/an uſq; ſepties:reſpõdit dominus/nõ dico tibi ſepties:
ſed uſq; ſeptuagies ſepties, Ecce abyſſum diuine miſerationis:& fontẽ miſeri
cordie in immẽſum profluentẽ, cuius uenas obturare contendũt:q hui⁹ aque
Gala,4, fluxũ in nos deriuari nolũt. ¶ Et diuin⁹ apoſtol⁹ ad Galatas, Filioli quos ite= 9
rũ parturio:donec formetur in uobis Chriſtus, Receperãt Galate regulã fidei
a Paulo:ſed rurſum ad ĩfidelitatẽ ſunt relapſi/ſecũdo eos reuocat Paulus ad
Apoca,2 ueritatis rectitudinẽ & penitentiã, ¶ Inſuper iubetur Ioannes eccleſie Epheſi 10
ſcribere. habeo aduerſum te pauca:q charitatẽ tuã primã reliquiſti, Memor
igitur eſto unde excideris:& age penitentiã/et prima opera tua fac, Ecce dñs
Luce,15, hortatur poſt lapſum eos ad penitẽtiã: q a recto calle oberrarũt, ¶ Preterea 11
filius pdigus poſt diſſipatã ſuã ſubſtãtiã:ad oſculũ patris recipit'/& primã re
cipit ſtolã, Ouis aberrans a grege:pii paſtoris humeris ad caulam reuecta eſt,
Drachma decima multo queſita eſt labore ut inueniret'/& inuẽta toti uicinie 12
Luce,18, gaudiũ attulit, ¶ Ad hec/publicanus cũ ſe peccatorẽ cõfitet':iuſtificat⁹ in do
Luce,10. mũ ſuã reuertit', Qui ab Hieruſalẽ in Hierico deſcẽdẽs ĩciderat in latrones:
expoliatus et ſaucius benigne a Samaritano fouet'/alligatoq; uulnere in do=
Ioan,8, mum eccleſie reducitur, ¶ Poſtremo hec mulier adulterii rea a cõdemnatiõe 13
liberatur:et ne amplius peccet ſolicite admonetur, ut nobis exemplo ſit:ſalu=
tare penitentie medicamentũ nulli unq̃ ſubſtrahendum eſſe, Cap,XVIII,

» Terũ ergo locutus eſt eis Ieſus, Ego ſum lux mundi. Qui ſequitur me
» i non ambulat in tenebris:ſed habebit lumen uite. ¶ Cũ paraliticũ per
Math,9, ſũma tecti ſibi oblatũ ſanatur⁹ eſſet dñs/& diceret/fili dimittũtur tibi
pctã tua:ſcribe & Phariſei dixerũt ĩtra ſe. Hic blaſphemat:quis poteſt pctã di
mittere niſi ſolus deus? Dñs autẽ cognoſcẽs cogitationes eorũ:reſpondit filiũ
hominis etiam in terra habere poteſtatem dimittẽdi peccata, Similiter & hoc
loco quia mulierẽ a peccatis abſoluit./& liberam abire permiſit; ne quiſpiam

ipſum blaſphemare oblatret/aut quod ſolius dei eſt ſibi impudēter uēdicare/ diuinitatis ſue ſacramentū hic aperit,oſtendēs qua uirtute qua authoritate/ qua poteſtate reā a peccato abſoluerit,Ego inquit ſum lux mūdi.Nō quidem lux corporea que mutationi et corruptioni eſt obnoxia/aut mortales illuſtrat oculos:ſed lux ſpiritualis/nullis offuſa tenebris/nulla caligine obumbrata/ mentem humanā celeſti ſplēdore perfundens,Eſt eni lux uera: que illuminat omnē hominē uenientē in hūc mūdū,Nō lux alternationē noctis ſuſtinēs aut luminis interpolationē/uel ſuccēdētes habēs uiciſſim tenebras:ſed perpetuo radians/& intima cordis noua ſemperq; fulgenti claritate perluſtrās,Non itidem lux certis cōſtricta finibus/neq; Galilee concluſa limitibus(quia me Galileū nuncupatis/ et de Galilea oriundū iactitatis)ſed totius mundi ſpaciū meo lumine replens,Non eni ueni/ut Iudea ſolū meo illuſtretur aduentu aut Galilea:ſed omnis mundi regio tanti ſit particeps fulgoris,Hāc lucē ſi ſapitis non paruipendite in eius radiis greſſus ueſtros dirigite,quoniā qui ſequitur me/ doctrinam meam amplectendo & mandata obſeruando:nō ambulat in tenebris ignorātie aut uitiorū/ſed habebit lumē uite/in preſenti quidē ſeculo animū interius illuminās:& in futuro totū hominē glorificās,His autē uerbis ſuā diuinitatē intelligi uoluit:ſecundū quā lux eſt unigenita patris/& lumen de lumie/atq; ſplendor paterne glorie,Quis eni homo aut que creatura etiam angelica:ſe lucem mundi appellare audeat? quocirca hoc dicto ſe uerum eſſe deum ſuboſtendit,Neq; quiſpiam obiiciat apoſtolis apud Matheū dictū eſſe a domino.Vos eſtis lux mundi,qm̄ unuſquiſq; illorū lux quidem erat per participationem gratie et ſpiritualis ſplēdoris cōmunicationē,Chriſtus uero ſubſtātialiter & ſua natura lux eſt uera et immēſa,ut primo libro in explanatiōe huius loci,nō erat ille lux:abunde dictum eſt, Ioan,1, Math,5,

Cap,XIX,

„ Dixerunt ergo ei Phariſei,Tu de teipſo teſtimoniū perhibes:teſtimoniū
„ tuū nō eſt uerū,Reſpondit Ieſus & dixit eis, Et ſi ego teſtimoniū per-
„ hibeo de meipſo:uerū eſt teſtimoniū meū:qa ſcio unde ueni et quo ua
„ do,uos autē neſcitis unde uenio aut quo uado, ¶ Phariſei non ad diſcēdum ſed calumniandū ſe admodū propenſos ubiq; declarāt,ſtudēt enim ſemper Chriſti uerbis contradicere/illis repugnare/ipſis ut falſis obuiare atq; cauillatione obiicere,Nā cū dominus ſe lucem mūdi appellaſſet:ipſi obdurata mēte huic luci ne eorū mētibus illuceat obluctantur,perſimiles iis qui ne oblatū ſolis lumen intueantur/oculos palpebris obuelāt aut uultū auertūt.Et quia ipm̄ nudū exiſtimāt hominē:nube carnis obductā ſed ſplendore ſignorū ſe prodētem deitatē in eo nō attendūt,Hominis quidē de ſeipſo teſtimoniū/inualidū eſſe ſolet:& nequaq̄ fide dignū,min⁹ eni credit̄ ei q ſe ſuaq; facta p̄dicat:aut ꝓpria opera uerbis extollit,ꝓpterea Phariſei dn̄o in faciē obiiciūt:q, de ſeipſo teſtimoniū phibeat,nō cōſiderātes quot an̄ p̄miſerit precones:Moſe/Dauid/ Eſaiā/& ceteros p̄claros prophetas/qui celeberrimo preconio teſtimoniū de ipo an̄q̄ aduētaret phibuerīt.Illā dein blaſphemie plenā euomūt uocē:teſtimoniū tuū nō eſt uerū,q̄ Chriſtū dei uirtutē & ſapiētiā/mēdacii nota pſtrigunt: 1,Cori,1,

Ioã,14. euq̃ȝ qui ſumma eſt ueritas falſum dicere teſtimonium impio ore obgarriunt
Sed animaduertite quid eis dominus reſpõderit, Sane ad id quod poſteriore
impingũt loco reſpõſionẽ adhibet imprimis/q̃ tametſi de ſeipſo perhibeat te
ſtimoniũ:nihilominus illud uerũ eſt.quia deus uerus eſt:in quẽ mendaciũ aut
1,Ioan,1, falſitas cadere non poteſt. Ipſe itidẽ lux eſt & tenebre in eo non ſunt ulle;lux
autẽ ſuapte natura ſuiipſius eſt manifeſtatiua/ & q̃uis nulla re externa clare=
ſcat aut adhibita facula admota ue teda colluſtretur:nihiloſeci⁹ ſeipſam mor
talium oculis uere inſinuat,Sic & Chriſtus lux ſpiritualis licet aliorũ teſtimo=
nio nõ fuiſſet declaratus: ſuũ tamen quod de ſe dixit teſtimonium nõ minus
extitiſſet ueritati conſentaneũ,Verũ autẽ eſſe teſtimoniũ quod de ſeipſo per
hibet Chriſtus aſtruit:quia ſcio(inquit)unde ueni/& quo uado,Venit enim a
patre in mundũ ad conſumandũ humane redẽptionis myſteriũ: & benepla=
cito uoluntateq̃ȝ patris/noſtre carnis ſubſtantiã aſſumpſit,et peracto noſtre
ſalutis ſacrameto rurſum ad patrẽ uadit:et ad gloriã patris triũphator egre=
gius & uictor reuertitur,Phariſei autẽ neqȝ ipſum ut dei filiũ a patre miſſum
receperũt:neqȝ rediturũ ad paterne maieſtatis gloriã crediderũt. neqȝ igitur
unde uenit aut quo uadat ipſos tenere:apte conteſtatur, Cap.XX,

» Vos ſcđm carnẽ iudicatis:ego nõ iudico quemq̃,Et ſi iudico ego:iudiciũ
» meũ uerũ eſt/q̃a ſolus nõ ſũ:ſed ego & q̃ me miſit pater,Et in lege ur̃a
» ſcriptũ eſt:quia duorum hominum teſtimonium uerum eſt. Ego ſum
» qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo: & teſtimoniũ p̃hibet de me qui miſit me
» pater, ¶ Qui oculos habent corporis/lippitudine aut hebetudine imbecilles:
non recte de coloribus diiudicãt,quinimo aliter q̃ res ſeſe habeat ob inſitã in=
firmitatẽ ferũt iudiciũ:de cãdido q̃ nigrũ/& de nigro q̃ ſit cãdidũ dictitãtes,
Ita uidẽtur affecti Phariſei,ob grauẽ eni animi morbũ/zelũ/inuidiã/odium/
quo in Chriſtũ cõcitabãtur aciẽ mẽtis obtuſam & obnubilatã habuerũt:neqȝ
ad cognoſcendã in carne delitentẽ diuinitatẽ ſeſe tamẽ multifariis ſignis liqui
do prodẽtẽ/penetrare ualuerũt,herentes dũtaxat in eo quod in Chriſto exte
rius cõtuebãtur/affixiqȝ ſoli eius figure corporee:nudũ ipſum hominẽ eſſe ra
ti ſunt,Propterea dixit Chriſtus eos ſecũdũ carnẽ iudicare:quia ultra carnis
humanãqȝ naturã nihil in eo reliquũ eſſe putarũt,Chriſtus autẽ hoc pacto ſe=
cũdum carnem et faciem ſe quemq̃ iudicare negat: quia intima etiam cordis
Ioan,2. perſcrutatur/& ſcit quid eſt in homine, Aut ſe quemq̃ modo/preſentiqȝ ſuo
aduentu iudicare denegat,non eni uenit ut iudicet mundum:ſed ut ſaluetur
Ioan.3, mundus per ipſum. In ſecundo uero ſuo aduentu iudicabit omnes per diſcuſ
ſionem/examinationemqȝ operum/prius in uita geſtorum,de quo quidẽ uẽ=
turo in conſumatione ſeculi iudicio ſubiungit,Et ſi iudico ego:iudiciũ meum
uerum eſt. Aut de preſenti iudicio diſcretionis/hoc ſecũdo loco facit ſermo=
nem:quo bonos a malis examine occulte ſue cognitionis ſecernit/& fideles ab.
2,Thi:2, improbis internoſcit/quemadmodum iquit Paulus ad Thimotheum, Nouit
dominus qui ſunt eius, Vtrumqȝ autem iudicium Chriſti/et diſcuſſionis ope=
rum quod in finem mundi differtur/et diſcretionis meritorum quod pre=

ſenti tēpore ſemp exercetur / uerum eſt:quia a ſumma ueritate & equiſſima
lance iuſticie profectū, Qui eni fieri poſſit:ut ſuprema ueritas nō recte occul
ta cuiuſq; merita dinoſcat / aut prima iuſticia a recta iudicii lege exorbitet?
Porro cauſam ueritatis iudicii ſui affert:quia (inquit) non ſum ego ſolus / ſed
ego & qui me miſit pater, Nolite (inquit) arbitrari me in iudicii mei ratione a
tramite ueritatis aberrare:quia ſolus non ſum qui fero iudiciū, nō eni a patre
ſeparari unq̄ poſſum:cū ipſe in me manēs faciat opera & ipſe in me et ego in Ioan,14,
patre ſim, Itaq; q me miſit pater / mecū eſt:& nō relinquit me ſolū, cū ab eius Ioan,10,
ſubſtātia diuelli nō poſſim / aut qcq̄ ei contrariū ſentire uel iudicare, Eadē eni
utriuſq; nr̄m cognitio:idē prorſus iudiciū, Hiſce autē uerbis manifeſte ſe aliū
a patre filius aſſerit:ut catholica fatetur eccleſia.cū de duobus loqns: ſe miſſū
et patrē mittentē nominet, Neq; tamē ſpiritū ſanctū ab utriuſq; cōſortio ſe=
parandū putemus:ſed adiūgendū potius / et noiatis pr̄e atq; filio ſimul intel=
ligendū, quēadmodū eos una cōnectit beatus Ioannes dicēs, Tres ſunt q te= 1,Ioan,5,
ſtimoniū dāt in celo / pater uerbū & ſpiritus ſanctus: & hi tres unū ſunt, Qm̄
uero phariſei legē ſemp adducūt / illiuſq; ſeruādę zelo / in dominū pſecutionē
ſe mouere iactitāt: ipſius legis (quā tāti faciūt) authoritate cōprobat ſuū teſti=
moniū ab eis minime reiiciēdū eſſe / ſed recto iure recipiēdū, In lege (iquit) ue=
ſtra / et uobis per Moſem lata ſcriptū eſt:qa duorū hoim teſtimoniū uerū eſt. Deut,17
cū in deuteronomio legat̃, In ore duorū aūt triū teſtiū ſtabit om̄e uerbū, Ho Deut,19
mines autem affectu aut odio a ueritate decidere facile poſſunt: & cōmuni in
prauū cōſenſu falſum perinde atq; uerū foret teſtificari, Nōne qui cōtra Na= 3,Reg,21
both dixerūt teſtimoniū q̄ bn̄dixerit deū et regē : fallaciter illud emētiti ſūt?
Nōne qui caſtā Suſannā in adulterio deprehēſam in iudicio cōteſtati ſunt:cō= Danie,13
cupiſcētia excecati / cōtra ueritatē tulerūt teſtimoniū, Quāto magis igit̃ duo
rum teſtimoniū qui a ueritate deflecti nō poſſunt neq; oberrare:firmum ha=
beri debet, Atqui ipſe de meipſo teſtimoniū phibeo / haud aliter atq; lumē ſe=
ipſum demōſtrat & alia, & teſtimoniū etiā perhibet de me pater:cū uoce celo
delapſa cōteſtatus eſt, hic eſt filius meus dilectus:i quo mihi bene cōplacui, cū Math,3,
idētidē in me manēs opera facit:que me ab ipſo prodiiſſe / genitūq; eſſe liqui= &,17.
do prodūt, Cur igitur dura ceruice huic utriuſq; noſtrū teſtimonio renitimi Ioan,14,
ni? quare nō ceſſatis inferre calūniam ueritati:excecata mēte obiectātes / teſti
moniū tuū nō eſt uerū? Reſipiſcite tandē ab hac inſania : & uel patris celeſtis
de me teſtimoniū admittite, ne cū meū de meipſo teſtimoniū reiiciatis:& ſuū
quoq; aſpernari redarguamini, Preterea ut preter eū de quo perhibetur te=
ſtimonium / dinoſcantur eſſe duo teſtificantes de illo / quemadmodū uerba le
gis inſinuant:etiā duo ſunt qui de Chriſto teſtimoniū perhibent / pater inquā
et ſpiritus ſanctus / quemadmodum per Eſaiam dominus noſter atteſtatur di
cens, Et nunc dominus miſit me & ſpiritus eius, De patre quidem q̄ teſtifica= Eſa,48.
tus fuerit Chriſtū in baptiſmo et trāſfiguratiōe:iā dictū eſt, De ſpiritu ſancto
uero idē cōſtat:quia ſuper Chriſtū baptizatum in ſpecie colūbe deſcēdit / et in
transfiguratione ut nubes lucida ipſum cū diſcipulis obūbrauit, Cap.XXI,

D Icebant ergo ei, Vbi eſt pater tuus? Reſpõdit Ieſus, Neq; me ſcitis neq; patrẽ meũ, Si me ſciretis: forſitan et patrem meũ ſciretis, Hec uerba lo cutus eſt Ieſus in gazophilatio docens in templo, & nemo apprehẽdit eum quia nondũ uenerat hora eius, ¶ Quia dixerat modo dominus / ſe non ſolũ eſſe ſed & patrẽ ſuũ eſſe cũ eo: id carnali ſenſu accipientes / ut pote qui nihil in Chriſto niſi humanũ & quod in aperto oculis omnium patuit / eſſe crediderũt: ſuo more cõfeſtim obiiciunt, Dicis tecum patrẽ tuũ eſſe: cũ tamen te ſolum uideamus, Oſtẽde igitur nobis patrẽ tuũ / & ubinã ſit indica: quo te uera dixiſſe comprobemus, Porro alii id Iudeorum uerbũ / per contumeliam & cõtemptũ in Chriſtũ / dictũ fuiſſe aſtruũt, Quid frequẽter (inquiunt) patrẽ tuũ nobis inducis: qui ignotus eſt et ignobilis? quid crebra illius interpellatione aures noſtras obtundis: & quaſi magne authoritatis uirũ affers in medium / qui galileus eſt & faber? Exiſtimabant enim ipſum de patre ſecundũ carnẽ: hactenus protraxiſſe ſermonẽ. Sed quid dominus eis reſponderit audiamus, Neq; me ſcitis inquit: neq; patrem meum. Non credebãt in Chriſto plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter: & propterea ipſũ reuera neſciuerũt. Quia tñ genus & parẽtes eius ſcd̃m hoiem / & locũ originis pſpectũ habuerũt: prius a Chriſto audiuerãt. Et me ſcitis / & unde ſum ſcitis, Cũ aũt neſcire filiũ Iudei cõuicti ſunt: cõſequẽs eſt eos quoq; patrẽ neſcire, Siquidẽ ea relatiuorũ & que reciproce / mutuoq; referũtur natura eſt & cõditio: ut cognito uno eorũ protinus cognoſcat & reliquũ / et ignorato uno ignoret & alterũ, Qđ ſi filiũ cognoſcerẽt in forma dei eſſe / & equalẽ deo atq; ex patre genitũ; & patrẽ utiq; agnoſcerẽt eiuſdẽ ſecũ nature filiũ atq; ſubſtãtie genuiſſe. Magnã itaq; iacturã incurrũt qui filio nõ credũt: cũ ex hac incredulitate / patris quoq; noticia illis ſuſtollat. Que quãti ſit faciẽda: paucis aperit dñs ſequẽte loco, Hec inquit eſt uita eterna ut cognoſcãt te uerũ & ſolũ deũ: & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtũ, Quod ſi patrẽ celeſtẽ cognoſcere & filiũ eius / uita eterna eſt: profecto ignorare patrẽ itidẽ & filiũ / interitus eſt eternus & mors ppetua, Demũ curauit euãgeliſta locũ annotare: quo hec alta ſue diuinitatis myſteria Chriſtus aperuit, ut nõ clãculũ aut in abſcõdito dicta eſſe cognoſcãtur / queadmodũ iproba hereticorũ dogmata: ſed in publico ubi freques eſt populi ad audiẽdũ cõcurſus / ſcilicet in gazophilatio: qui locus eſt ſacre pecunie ad oblationes & uſum tẽpli cuſtodiẽde deſignatus, Ex audiẽtiũ autẽ nũero cõceperãt nõnulli manus i eũ mittere uiolẽtas: diuina tñ uirtute repreſſi id nõ tẽtarũt / qa nõdũ uenerat hora eius, nõn qua ex cõuerſiõibus aſtrorũ cogeretur mori: ſed qua ſua ſponte dignaretur occidi.

Colos, 2,

Ioan, 7,

Ioan, 17,

Cap, XXII,

D Ixit ergo iterũ eis Ieſus, Ego uado et queretis me & i pctõ ueſtro moriemini, Quo ego uado: uos nõ poteſtis uenire. ¶ Solicitus de egroto curãdo medicus oẽm tẽtat uiã inſtaurãde ſanitatis ei quẽ exitiali & letifero morbo nouit egrotare. Et ubi perſpicit leuiora blãdioraq; remedia nõ prodeſſe: ſtudet acriora admouere medicamina / ſectionem / cauteriũ / uſtulationẽ: quibus noxius expellat morbus, Hoc nõ minus obſeruaſſe cernit dñs no-

ſter optimus hūane īfirmitatis medicus:ut duritiē cordis Iudeorū & īpietatē ſanaret. Adhibuit admirāda ſigna qbus ad fidē adducerēť/adhibuit & ſalutarē cū ſuauitate doctrinam. Que omnia ubi nichil eis conducere conſpicit/aut ſalutem afferre:nunc aſperam eis cōminationē infert/et eternam interminatur mortem/ut hac ſaltem ratione ad ſaniorem reuocentur mētem, Vado inquit ad eum qui me miſit/et ad celeſtem reuertor gloriam:cum deuicta morte immortalis uite dignitatem aſſumpſero, Quod etſi adhuc futurum erat: more tamen ſuo ad deſignandā rei certitudinē/id ut preſens enunciat, Poſtq̄ autem per reditum ad patrem a uobis abiero: queretis me/ non credendi deſiderio ſed perſequendi ſtudio, et quē amplius in proprio corpore perſequi (ut prius) non poteritis:in membris acerrime infeſtabitis/et pro uiribus excruciabitis, Sed horrendus uos manet ex hac perſequendi ſeuitia exitus: nam in peccato ueſtro moriemini: & perpetuis addicti penis/ eterne uite exortes: ſemp ſecundam mortem acerbiſſime feretis, Itaq; quo ego uado uos nō poteſtis uenire, ad uitam enim propero ſempiternā: uos autem ad eternum mortis horrorem/quia oblatam uitam ueſtra peruicacia reiicitis, Ego ad gloriā uado patris:uos autem ad confuſionem perpetuam ſponte ueſtra ruitis. Ipſe ad celeſtem tranſeo requiem/ad quam peruenire non poteſtis: quia uiam qua illuc itur tenere contemnitis, Cum igitur me nunc ſequi renuitis ad uirtutis laborem:non poteritis me etiam ſequi ad premium. non ob negatā bene agendi facultatē:ſed ob propriā animi ueſtri malignitatē/uiā ſalutis āplecti recuſātē, Quod ſi durum eſt eterna carere uita/ſi triſte:interitū perferre perpetuū/ſi graue: interminum perpeti ſupplicium/ reſipiſcite dum datur hora a prauis ſtudiis ueſtris/abiicite pōdera peccatorum ueſtrorum:ne in illis moriamini, quia non mortui laudabūť dominum: neq; omnes qui deſcēdunt in infernū, pſal,113,
Ecce quibus eos minis exterret/que mala ipſis imminentia predicit:ut uel illorum horrore ipſos a malo reuocet, Cap,XXIII.

» D Icebant ergo Iudei. Nunquid interficiet ſemetipſum? quia dicit/ quo
» ego uado uos nō poteſtis uenire, Et dicebat eis, Vos de deorſum eſtis:
» ego de ſuperius ſum, Vos de mūdo hoc eſtis:ego non ſum de hoc mū=
» do. Dixi ergo uobis quia in peccatis ueſtris moriemini, Si enim non credide=
» ritis quia ego ſum:moriemini in peccato ueſtro ¶ Ex fonte dulci manās aqua
» ſuam refert originem/et dulcis eſt, ex fonte uero amaro et turbido:nō poteſt unda ſuauis profluere:ſed amaricata et horrida guſtu. Atqui animus hoīs ut fons eſt:que intra ſe cōcipit iugiter ſcaturiens. qui ſi beniuolus fuerit et ſyncero affectus amore:talia etiam ſenſa et cogitata expromet, Sui uero maliuolentie ueneno labefactus/aut inuidie tabe fuerit corruptus:nichil rectum/nihil amicū/nichil deniq; benignū meditabiť:ſed obliqua/ſiniſtraq; cogitatiōe quecūq; audita interpretabitur. Id nunc Iudei factitare conſpiciūtur/qui uerba domini nequaq̄ intelligentes:protinus in abſurdam et horrendam auditu exeunt cogitationē/uerbiſq; eam expromunt, ſciſcitantes nunquid ſeipſum eſſet interfecturus: quia dixerit/quo iturus eſſet:alios peruenire nō poſſe, Sed

unde hec tanta exoritur intelligendi abſurditas? profecto ex ſola animi eorũ nequitia: qui quoniam uirulentus eſt & horrore odii cõtaminatus / quicquid intra ſe receptat: conſimili tabe cõmaculat, queadmodũ uas illitum ueneno / quicquid impoſitum ſibi receperit: reddit uenenatum et mortiferum, Ceterũ neq; ueri ſimilitudinẽ habet hec improba eorum inquiſitio, Non enim ſi ſeipſum interfecturus eſſet: colligere recte potuiſſet / eam ob rem quo ipſe iturus eſſet alios peruenire non poſſe, Nam & ipſi ſeipſos interficere potuiſſent / ſibiq; ultro mortem conſiſcere: & hac uia ueniſſent quidem quo Chriſtum abiſſe autumaſſent, Hanc autẽ (quam etiam cogitare pius horreſcit animus) de Chriſto impietatem ipſe manſuete ferens: oſtendit eis cum admiranda benignitate / quonam pacto ſua fuerãt uerba accipienda / ſimul et ſue nature eminentiã ſupra ceteros homines declarat. Vos inquit de deorſum eſtis / & creaturarũ ſortiti cõditionẽ: que deo creatori ſubiecte ſunt / & longo infra ipſum ſubſident atq; ſubſiſtunt interuallo. Ego uero de ſuperius ſum / & diuinã habens naturã: que rebus creatis omnibus in immẽſum ſupereminet, Ex patris enim ſubſtantia genitus / eiq; in omnibus equalis: creaturarũ naturam longe tranſcendo, Nempe deorſum / hoc loco creaturarũ proprietatẽ ſortemq; deſignat: ratione creationis / deo ſubiectam atq; ſubiacentẽ. Superius uero / diuinam nominat naturam: omnia ſupgredientẽ / et ab omnibus eminenter exceptã. queadmodũ diffuſius eſt diſcuſſum prius: cum hic locus occurreret ex

Ioan. 3. planãdus Qui de terra ẽ: de terra ẽ / & de terra loquit, qui de ſurſũ uenit: ſup omnes eſt, Altero deinde diſcrimine ſe ab eis diſſentire atq; diſtare demonſtrat: quia ſcilicet de mundo ſunt / ipſe uero non erat de mundo, De mundo erant ſcribe et Phariſei: ſi affectũ (ut debes) attendas, nam toto animo rebus huius mundi inhiabant, Primatum et honores ardẽtiſſime ambiebant: eligẽ

Mah. 23 tes primas cathedras in ſynagogis / et primos diſcubitus in menſa / ſuaq; opera omnia facientes ut uiderentur ab hominibus, Opes itidem et pecuniam nimia cupiditate proſequebãtur: deuorantes domos uiduarim / et pecunie que

Math. 21. ſtum in ipſo quoq; templi ueſtibulo aucupantes, Chriſtus uero hoc modo nõ erat de mundo: quia affectum animi fluxis huius mundi caducisq; rebus non habuit implicatum aut intẽtum. Non enim propriam querebat gloriam: ſed

Ioan. 8. ſolius patris. Sic etiam omnes abiecit opes: ut nõ haberet ubi caput reclinaret.

Math. 8. Rurſum quod modo cõminatus fuerat / iterum eorum auribus inculcat: ipſos ſcilicet in ſuo peccato morituros / et ad mortem uſq; in ſua iniquitate perſeueraturos abſq; fructu penitẽtie. Vt quod prima exhortatione eorũ mentibus non inheſerat aut fuerat infixum: ſaltem ſecunda aut tertia affigeret. Ita enĩ faciunt qui dure cere annituntur imprimere formã ſigilli: ſi primo conamine fruſtra tentarunt efformare illius effigiem / ſuperaddunt ſecundũ aut tertiũ conatum: & improbo tãdem labore aſſequunt quod expetũt, niſi uſq; adeo dura ſit / et primitiue forme reluctãs materia: ut omnino illius effigiationẽ non admittat, Qualis reuera erat Iudeorum animus: qui lapidis inſtar omnem refugiebat emollitionẽ / et ne terribili quidem hac interminatiõe inflectebat ad

penitentiam, Idcirco tertio idipſum repetit/ut medicus de egroti ſalute deſperans & imminentem ſepius ei predicens interitum: niſi ea que reparande ſanitati apprime neceſſaria ſunt obſeruet. Sed nũc uiam aperit qua tantũ poſſint euadere diſcrimẽ/ ſcilicet mori in ſuo peccato: utpote ſi credere uoluerit quia ipſe eſt, quam quidẽ ſi amplecti neglexerint: de ſalute eorum actum eſſe declarat, Si enim non credideritis inquit quia ego ſum: moriemini in peccato ueſtro, Vbi quis ſupprimat quiſnam ipſe ſit: hanc tamen ſignificat ſententiã his uerbis/ ſe Chriſtum eſſe in lege et prophetis promiſſum, ut eorum uerborum hec ſit intelligentia, Niſi credideritis q ego ſum/ ſcilicet Chriſtus uobis ante promiſſus et nũc exhibit9: moriemini in peccato ueſtro, Nẽpe de hac re inter uos agitur cõtrouerſia & diſceptatio, Aut ſi altiorẽ uolum9 ſenſum attẽdere: utiſ hic dñs nr̃ ad eos uerbo illo eſſentiã deſignãte abſolute/ & ſine cuiuſq ad iectiõe ſũpto: quo diuinitatẽ ſuã illis apertius ſignificaret, cum eo de ſe uerbo loquatur quod ſoli deo cõpetere dinoſcitur: et prius ad Moſen de deo dictũ ẽ Cum enim Moſes ad liberandum ex Egypti ſeruitute populum Iſraeliticum mittendus/ interrogaret de nomine mittẽtis: reſpõdit dominus, Ego ſum qui Exodi, 3,
ſum, Et rurſum. Sic dices ad filios Iſrael. Qui eſt: miſit me ad uos, Hoc igitur uerbo reuocat eos in memoriam: ſe ipſum eſſe/ qui prius ad Moſen hoc ſe nomine uocari conteſtatus eſt, Q7 ſi rerum omnium naturam penſiculatius indagauerim9: ſoli deo eſſe/ in primis conuenire cõperiemus, ut qui ab alio minime ſubſiſtat/ ſed fons primarius eſt exiſtentie rerum omnium: ex quo / per quem/ et in quo ſunt omnia, Neq quippiam aliorum ad perfectionem diuine Roma, 11
eſſentie pertingere ualet: ſed citra proportionem omnem ab ea deficit/ et quodam modo ad non eſſe decumbit. In cõparatione ſiquidem eius qui uere eſt/ quia incõmutabilis eſt et exordium non habet/ nec aliunde accipit eſſe/ ſed a ſe habet: quaſi non ſunt que mutabilia ſunt/ que principium ſui eſſe habent/ et idipſum ab alio ſortiũſ, Quod eni dicitur fuit: nõ eſt. et quod dicitur erit: nondum eſt, Deus autem tantum eſt: qui non nouit fuiſſe uel futurum eſſe.

¶ Ceterum non ſolis putemus Iudeis hanc a domino cõminationẽ eſſe factã/ q ſi in eum non crediderint/ morientur in peccatis ſuis: ſed et nobis, Eadem enim nos quoq manet dãnatio: ſi in Chriſtum fide per dilectionẽ operãte nõ crediderim9. idem omnino exitium/ idemq interitus: ſi obdurauerim9 corda noſtra p impenitẽtiã/ et phariſeis pſimiles in incredulitate fuerimus/ ſi deniq aſſidue uocãtem nos deũ ad penitẽtiã: ſurdis aurib9 preterierim9, Audiamus itaq tubam euangelicã Paulum apoſtolũ: terribili uerborũ clangore auribus noſtris intonantẽ. An diuitias bonitatis dei et patientie/ & lõganimitatis eius Roma, 2.
contemnis? Ignoras: quoniam benignitas dei ad penitentiã te adducit? Secũdum autem duritiam tuam et impenitens cor/ theſauriſas tibi iram in die ire/ et reuelationis iuſti iudicii dei: qui reddet unicuiq ſecũdum opera eius, Fugiamus oro adiutore deo pro uiribus peccatum ad mortem: quod tam graue et horrendum eſt/ ut pro illo non dicat Ioannes eſſe orandum, Illud uero: im- 1, Ioan, 5,
penitentia eſt/ & continua in peccato ex animi electione perſeuerãtia, Et quo

Pro,19. niam in prouerbiis ait ſapiens:q, peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit, Et
Pro,21, rurſum alio loco Mulctato peſtilente ſapientior erit paruulus, ex incredulita
te Iudeorum et iudicio in quod propter eam inciderunt: capiamus exemplū
Gala,6, effugiendi tam graue malum/noſtramq; inde ſalutem operemur, Dum tem
pus habemus operemur bonum:ut monet apoſtolus, et noſipſos in Chriſtum
uere credere oſtendamus: non tantum uerbo et lingua/ſed etiā opere, Enim
pſ,94, uero obduratis corde et incredulis/neq; cognoſcētibus uias eius iurauit in ira
Hebre,4 ſua:q, non introibunt in requiem ſuam, Feſtinemus illam ingredi/ et ne in id=
ipſum incidamus incredulitatis exemplū:in quod uidemus prolapſos eſſe Iu=
deos/quia ad aſſiduam domini uocationem auribus grauiter audierunt/ et
prorſus obſurduerūt, Ipſe nos quotidie cōmonefacit ſimul et exterret his uer
Luce,13 bis/que apud Lucam dixiſſe legitur ſemel atq; iterum. Niſi penitentiā habue
ritis:omnes ſimiliter peribitis. Caueamus itaq; ſūmopere/ne in numero illorū
Prouer,1 habeamur:de quibus in Prouerbiis loquitur dominus, Quia uocaui et renui=
ſtis:extendi manum meam/et non fuit qui aſpiceret. Deſpexiſtis omne conſi
lium meū:et increpationes meas neglexiſtis, Ego quoq; in interitu ueſtro ri=
debo:et ſubſannabo cum uobis id quod timebatis acciderit, Tunc inuocabūt
me et non exaudiam/mane conſurgent et non inuenient me:eo q, exoſam ha
buerint diſciplinam/ et timorem domini non ſuſceperint/ nec acquieuerint
conſilio meo/et detraxerit uniuerſe correptioni mee. Nec minus prophetico
preconio per Eſaiam idem exprobrat et cōminatur dominus:cum ait, Pro eo
Eſa,61, q, uocaui et non reſpondiſtis/locutus ſum et non audiſtis/ et faciebatis malū
in oculis meis et que nolui elegiſtis:propter hoc/hec dicit dominus deus, Ecce
ſerui mei comedent:et uos eſurietis, ecce ſerui mei bibent: et uos ſitietis. ecce
ſerui mei letabuntur/et uos confundemini. Deniq; per Hieremiam prophetā
idem conqueritur dominus:q, dura ceruice contempſerint ipſum quos ad ſe
uocauit/ prenunciate ſe illos dei cōtemptores proiecturū a ſe et deſerturum:
cum inquit, Et nunc quia feciſtis omnia opera hec: dicit dominus./ et locutus
Hiere,7. ſum ad uos mane conſurgens et loquens/et non audiſtis/ et uocaui uos et nō
reſpondiſtis:faciam domui huic(in qua inuocatū eſt nomen meum:et in qua
habetis fiduciam)et loco quem dedi uobis et patribus ueſtris/ ſicut feci ſylo,
et proiiciā uos a facie mea:ſicut proieci omnes fratres ueſtros/ uniuerſum ſe=
Eccl,3. men Effraim, Non ergo ſimus ex duritia cordis ſurdaſtri ad uocātem nos do
Pro,28. minū quoniā:cor durum(ut ait ſapiens)male habebit in nouiſſimo. Et rurſū
alio loco, Qui uero mentis eſt dure:corruet in malum. Cap, XXIIII

» Icebant ergo ei, Tu quis es? Dixit eis Ieſus, Principiū: qui et loquor uo
» d bis. Multa habeo de uobis loqui et iudicare, ſed qui me miſit/ uerax ē:
» et ego que audiui ab eo/hec loquor in mundo, Et non cognouerunt:
» quia patrem eius dicebat deum, ❡ Ad oſtenſionem ſue deitatis modo dixe=
rat Chriſtus Iudeis, Ego ſum, neq; adiecerat quidnā eſſet:ut ex ipſa loquendi
ratione ſe deū eſſe declararet/cui ſoli conuenit:ſimpliciter eſſe, hinc Iudei ma
teriam interrogandi ſumunt quiſnam ipſe eſſet: ut determinatiore/ contra=

ctioreq; ſermone de ſe loqueretur, Quia inquiūt dixiſti ego ſum / et nō addi diſti quidnam es: nūc ergo dic quis es / ut credamus, Quibus hoc pacto interrogantibus eam adhibuit dominus reſponſionem: que et diuinam in eo naturam pariter et humanam deſignaret, Sum inquit principium omnium rerū: ex quo omnia ſuum ſumpſerunt exordiū / et per quod omnia conſtāt, Principium per quod facta ſunt omnia: per quod deus creauit ſecula / in quo deus creauit celum et terram. Neceſſe eſt autem rerum omnium authorem: deum eſſe. quare nuncupatione principii: ſe deum eſſe / perſpicue deſignauit; Cum autem ſubnectit / qui et loquor uobis: ſe hominem pro nobis factum inſinuat / qui preſens uerba que a patre accepit / hominibus nunciauit: patriſq; uoluntatem explicauit, Verum quia nec his uerbis erant credituri / ſed in ſua permā ſuri infidelitate: predicit eis graue iudicium / ob peccatorum ſuorum multitudinem futurum, Multa inquit ſunt que de uobis diſcutere et examinare debeo: non quidem hoc tempore / ſed cum cuiq; homini iuxta opera ſua fiet retributio, cum enim accepero tempus: ego iuſticias iudicabo. et ſtatuam id potiſſimum contra faciem ueſtram: q, in me credere proteruia ueſtra reſpuitis, Ob quam tamē nichil rerum fidei / nichil ipſi detrahitur ueritati: quia qui me miſit pater / uerax eſt, a quo ſicut eſſe michi datum eſt: ita et ſapere & cognoſcere, omnia enim michi tradita ſūt a patre meo, Non itaq; a meipſo loquor / queq; meo arbitrio ſint excogitata: ſed que audiui a patre meo / hec loquor in mundo, Atqui nō poteſt a uerace quicq nisi uerum proficiſci, ueritatem itaq; quam a patre accepi et audiui: mūdo manifeſto. Ceterum cecis oculis obiecta lux: non prebet ſuam claritatem / neq; perſpicua eſt, neq; excecatis Iudeorum animis oblata ueritas: eos ad uere cognitionis lumen prouehere poteſt. Nā cum tanta dominus de patre ſuo eis myſteria declaraſſet: illi oculos ſuos in terram declinantes / non cognouerunt quia patrem eius dicebat deum, Ipſum enī nudū exiſtimātes hominē; quecūq; de patre diſſeruit: de diuino et celeſti patre (ut intelligēda erāt) accipiētes / falſa ſimul et blaſphema putabāt / ac honori ipſius dei non parum derogantia, quemadmodū inquit Ioannes quinto cap, Propterea magis querebant eum Iudei interficere / quia non ſolum ſoluebat ſabbatum: ſed et patrem ſuum dicebat deum / equalem ſe faciens deo, Et cum decimo Ioannis cap, dominus dixiſſet Iudeis, ego et pater unum ſumus / et ob hoc / ipſum lapidare tentaſſent: interrogāti domino propter quod bonū opus oſtenſum ipſis ab eo / uellent eum lapidare: reſpōderunt,

Ioan.1. Hebre.1. Gene.1. pſ.74. Math.11. Ioan.5. Ioan.10.

¶ De bono opere nō lapidamus te: ſed de blaſphemia, et quia tu homo cum ſis: facis teipſum deum. Cap, XXV.

» Dixit ergo eis Ieſus, Cum exaltaueritis filium hominis: tunc cognoſce-
» tis quia ego ſū / et a meipſo facio nichil: ſed ſicut docuit me pater / hec
» loquor, Et qui me miſit: mecum eſt / et nō reliquit me ſolum: quia ego
» que placita ſunt ei facio ſemper, Hec illo loquēte: multi crediderunt in eum.
» ¶ Videbat dominus (cui omnia anteq eueniant cognita ſunt) nōnullos in turba Iudeorum quam alloquebatur eſſe / qui uiſis hora mortis eius ſignis: eſſet

Luce.23.

Luce.23, in eum credituri, De quibus Lucas inquit Et omnis turba eorũ qui ſimul ade=
rant ad ſpectaculum iſtud et uidebant que fiebant: percutientes pectora ſua
reuertebantur, Aliquos etiam poſt reditum eius in celum/ad apoſtolorũ pre
dicationẽ cõuertendos: de quibus meminit in actis apoſtolorum Lucas/q. his
Actu,2. auditis que a Petro dicta ſunt: cõpuncti ſunt corde dicentes. quid faciem⁹ ui=
ri fratres? Ideo futuram eorum cõuerſionem prenunciat: ſimul et ſue mortis
genus explicat/q. in cruce pro mundi ſalute moriturus ſit. Cum inquit exal=
taueritis filium hominis/et in aerem erexeritis cruci affixum: tunc cognoſce=
tis quia ego ſũ, nõ mutabilitati obnoxius et inſtabilitati: ut poſt nõ eſſe habeã
eſſe/more creaturarum, aut poſt eſſe decidam ad non eſſe: queadmodum ea
Math,3, que corruptionẽ ſuſtinent. ſed diuine nature incõmutabilitatẽ in me conſtã=
tiſſime ſeruans, Ego enĩ dominus et non mutor, Nunc quidẽ obſiſtitis uerbis
meis: et doctrine mee pro uiribus repugnatis, Cum autem morte me affeceri
tis: tunc meam cognoſcetis diuinitatem/et in me credetis, Qꝫ ſi crudeles ma=
nus Chriſto inferentes/uenie locum et penitentie erant habituri: quis quantiſ
cunq; preſſus ſceleribus/de miſericordia dei deſperauerit? aut ad eum reuer=
ti/ut remiſſionẽ peccatorum accipiat: trepidus recuſauerit? Vt uero de deo pa
tre loqui ſe patefaceret: et non de alio quouis ſecundum carnem parente/ut
etiam ſe non eſſe repugnantem aut aduerſum deo oſtenderet/ queadmodũ
uulgo Iudei iactitabant: a ſeipſo/proprioq; arbitrio aut ſentẽtia ſe nichil age=
re proteſtatur/ſed eodẽ cũ patre cõſenſu atq; cõcordia/ea loqui: que ab ipſo
patre accepit atq; didicit. Docuit autem pater filium: non quia ignorantẽ et
prius diuine ſciẽtie expertẽ erudierit: aut in cognitionẽ adduxerit, ſed quia ſci
entem ante ſecula genuit: gignendoq;/ipſi filio ſapientiam ſicut et eſſentiam
diuinam contulit, Non itaq; prius ignarus/poſtea ſapiens factus eſt filius: ſed
ab eterno ſapiens/ſuam ſcientiam in patrem refert authorem/eamq; ab ipſo
ſe habere confitetur, Demum eadem repetit que ſuperius cõmemorata ſũt/
utpote: qui me miſit mecum eſt/et non reliquit me ſolum, ne illa que arduũ
continent ſue diuinitatis et inſeparabilitatis a patre ſacramentũ: negligenter
audita ſine fructu pretereant/ſed iterum atq; iterum repetita: tenacius audi=
entiũ animis infigantur, Itaq; ſecum eſſe patrem ſuum a quo miſſus eſt perhi
bet: quia ipſe in patre et pater in eo indimobiliter et indigreſſibiliter eſt, neq;
reliquit eum pater ſolum: ut qui inſeparabiliter et identitate nature unum ſit
cum patre/et ſemper in ſinu patris, Cum hac autem arctiſſima ſubſtantie pa
tris et filii cõnexione: etiam uoluntatis utriuſq; concordia eſt et conſenſus. ut
ne in minimo quidẽ filius a beneplacito patris diſcedat aut diſcordet: ſed que
Ioan,3. patri placita ſunt/faciat ſemper. Voluntas etenim precipua patris fuit: ut pro
ſalute mundi filius mortem pateretur, Sic enim dilexit deus mundum: ut fili=
um ſuum unigenitum daret. non enim miſit deus filium ſuum ut iudicet mũ=
dum: ſed ut ſaluetur mundus per ipſum, et hanc optimã patris uoluntatem:
filius ſtudioſe adimpleuit, At uero quis magna fuerit Iudeorum incredulitas:
ea tamen non omnium animos occupauit/quia ex audientibus multi credide

runt in eum. Ecce ſemen uerbi dei iactum in terram bonam: quod exortũ fe= Luce,8,
cit copioſum fructum in iis qui crediderunt, Quod autem in ſpinas peccato-
rum aut ſupra petram duri pectoris Iudeorum decidit: nullam fidei aut So
norum operum attulit frugem / quia ſpinarum aculeis aut ariditate lapidi
emortuum eſt,

¶ Commentariorum Cyrillo adiectorum libri quinti finis,

¶ Cõmentariorũ Cyrillo ſuper Ioannẽ adiectorũ liber ſextus Cap,I,

Dicebat ergo Ieſus ad eos qui crediderunt in ipſum. Si permanſeritis in ſermone meo: uere diſcipuli mei eritis et cognoſcetis ueritatem & ueritas liberabit uos, ¶ Cum conſtructum fuerit fundamentũ et iacta edificii prima exordia: laborat artifex induſtrius reliquum opus abſoluere / neq; abſiſtit a labore priuſq̃ extremam rei manum impoſuerit, Cognouit quidem dominus iacta in nõnullorum cordibus ex uerbis ſuis uere fidei fundamenta: idcirco ad conſumationẽ ſpiritualis edificii ſola perſeuerantia conſequendã / hac exhortatione annititur inquiens, Si manſeritis in ſermone meo: uere diſcipuli mei eritis, Parum eſt (inquit) ſermonem meum aurib⁹ hauſiſſe / et ad temp⁹ ſeruaſſe: neq; ullus ex eo prouenire poteſt fructus, Nẽpe multi uerba mea audiuerunt et conuerſi ſunt retro / dicentes: durus eſt hic ſermo, et quis poteſt eum audire? Quid prodeſt obſecro durum ſubiiſſe certamen: ſi quis animo fracto tandem hoſti manus dat uictas? Quid nauem deduxiſſe in pelagus: et latum ſulcaſſe profundum: ſi tandem anteq̃ portum cõtingat nauis procellis et fluctibus acta fatiſcat, Quid inchoaſſe domus ſtructuram: ſi quis non conſumauerit? Non incipiẽtibus / ſed perſeuerãtibus uſq; in finem: ſalus eterna promittit̃. Memores eſtote uxoris Loth: que cõuerſa retro / in ſtatuam ſalis eſt mutata, Nemo itidem mittens manum ad aratrum & aſpiciens retro: aptus eſt regno dei, Itaq; nolite uobis blandiri: q. ſermonẽ meum audieritis aut receperitis, Initiũ id ſalutis eſt, Sed niſi manſeritis in ſermone meo: nequaq̃ id uobis profuturum eſt, Si autem ad finem uſq; in eo perſtiteritis: uere diſcipuli mei eritis / et non ſolo nomine. Nõnulli enim ſe meos dicunt eſſe diſcipulos: et tamen a diſcipulatu meo lõge ſunt alieni, nomẽ tenent: rem non habent. Sed ne quis exiſtimet parui eſſe momenti ad diſcipulatum domini aſciſci: quis inde fructus ſequatur audiamus, duplex enim hic exprimitur, Primum cognoſcetis ueritatem: me ſcilicet / qui ſum ueritas, Ego enim ſum uia ueritas et uita, aut remoto uelamine umbrarũ legis Moſaice quo hactenus obducti fuiſtis: ueritatem lucis euangelice perſpicue cernetis ſine figuris dilucidam. Nempe lex per Moſen data eſt: gratia et ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, Antiquis ſiquidem patrib⁹ omnia in figura contigerunt: et umbram futurorum bonorum lex habuit, Nunc uerò reiecta nube et nocte figurarum: ſucceſſit claritas ſplendoris euangelici / quem interioribus oculis animi cernetis: ſi in eo quẽ recepiſtis ſermone permãſeritis, Secũdum ex hoc ſequẽs emolumẽtũ eſt: q. ueritas / cognita liberabit uos, id eſt liberos uos reddet a ſer

Ioan,6. Math.10 Luce,17. Luce,9. Ioan,14. Ioan,1, 1,Cori,10 Heb,10

uitute peccati/ac amore mundi:reſtituetq; in libertatem iuſticie,Sane libera-
re:ſecundum latine lingue conſuetudinem deſignat eripere / aut aliquo pe-
riculo eximere , Hic uero(ut ſequens indicat ſermo et Iudeorum cauillatio)
non in eo accipitur ſignificatu:ſed liberum efficere / et in libertatem aſſerere
denotat. Cap,II.

Eſponderūt ei,Semē Abrahe ſumus.et nemini ſeruiuimus unq̄, Quo ‹‹
r modo tu dicis:liberi eritis.Reſpondit eis Ieſus,Amen amē dico uobis: ‹‹
quia omnis qui facit peccatum/ ſeruus eſt peccati. Seruus autem non ‹‹
manet in domo ineternum:filius autem manet ineternum , ¶In turba eorū ‹‹
qui crediderant (ad quos precedens habitus eſt ſermo)nōnulli erant qui non
dum crediderunt/neq; fidei donō illuminati ſunt: qui hanc cauillationē uer-
bis domini obiecerunt,Neq; enim exiſtimandū eſt:eos qui in Chriſtum credi
derant/uſq; adeo ad calumniādū eius uerba et falſo redarguendū animatos
fuiſſe.Magiſtri enim uerbis reuerētia a diſcipulis ſolet exhiberi:non calūnia.
Quia igitur dominus eos qui in ſuo permanſerint ſermone promiſit per ueri
tatem liberandos/ futuroſq; liberos:illis offenſi uerbis Iudei / qui dumtaxat
ad reprehendēda Chriſti uerba intenti erant: intelligebant ſignificari ſe ali-
qua prius ſeruitute preſſos/a qua eſſent per ueritatem liberandi,Id autem in
digno ferentes animo:de generis ſui nobilitate gloriantur/ q̄ ex Abrahā pa-
triarcha duxerint originem iactitantes/et q̄ nemini ſeruiuerint unq̄ uane at
teſtantur:de ſeruitute corporali uerba domini ſolum intelligentes,De qua ta
men quod de ſe aſſeuerant:falſum eſſe liquido conſtat , Ioſeph enim unus ex
Gene,39 patribus eorum et progenitoribus/ſeruiuit in Egypto: queadmodū pſalmus
pſ,104. dicit de eo,In ſeruum uenundatus eſt Ioſeph.Et ipſi quoq; in Egypto duram
Ex,o,1, ſeruierunt ſeruitutem ſub iugo Pharaonis in luto / latere et paleis. propterea
Deu.4, dominus ſepius eis cōmemorans beneficium liberationis eorū ex Egypto ad-
4,Re,25 ducit q̄ eripuerit ipſos de domo ſeruitutis et fornace ferrea Egypti , Quid?
Luce,2, nonne in babylonica captiuitate ſub Nabugodonoſor duram pertulerūt ſer
uitūtis conditionem? Nonne tandem Romanorum imperio ſubiecti:eis tri-
buta pendebant? Quid ergo gloriantur ſe nunq̄ ſeruiſſe cuiq;? Sed uſq; adeo
preceps eſt et uehemens contradicendi ſtudium : ut quid uerum ſit nec ne/
nequaq̄ attendat,Ceterum dominus de corporali ſeruitute cum eis contende
re recuſat: alterum autem longe duriorem affert ſeruitutem / qua clanculū
innuit eos grauiter eſſe oppreſſos:utpote ſeruitutem peccati.nam omnis qui
facit peccatum:ſeruus eſt peccati. A quo enim quis ſuperatus eſt:huius et ſer-
2,Pe,2, uus eſt, Trahitur quis cupiditate ſua ad congerendā pecuniā/ad rapiēda ali
ena/ad furtum:nonne auaritie ſeruus eſt? Alius crapule ebrietatiq; deditus/
ad obſcenas corporis uoluptates preceps rapitur:quis hunc gule et libidinis
ſeruum negauerit? Deniq; alius ad honores aſpirat/ dominatum cōcupiſcit/
principatum affectat:hic ſuperbie duriſſimo iugo ſua colla ſubegit , Verum
hec ſeruitus eo deterior eſt q̄ corporalis ſubiectio:q̄ corporalem ut duram &
acerbam deteſtantur omnes et auerſantur/q̄ aſpera ſit cognoſcunt et proui

ribus refugiunt, Peccati uero ſeruitus neq; ſatis cognoſcitur neq; diſplicet: applaudimus ei et colludimus ſponte noſtra / atq; indies augemus eam, Habet enim aſſeclam ſibi & ſociam blandam uoluptatem: cuius fuco & mēdacio ineſcat animos hominum / et libertatis pre ſe fert ſpeciem, Preterea, ſerui hominum / inhuma nos & immites plerumq; fugiunt dominos: c&orripiendo fugam / a dura liberātur ſeruitute, Seruus uero peccati: quo fugiat non habet. Sequitur enim illum ſemper uindex conſcientia / & grauiſſimis (qui ex peccatorum recordatione ſurgunt) ſtimulis torquere non ceſſat: neq; placidam ei quietem concedit, Miſerabilis plane conditio eius: qui ſeruus eſt peccati / quin immo & diaboli ſeruus / qui primus eſt author peccati. et triſti tandem claudi tur exitu hec ſeruilis ſubiectio. nam ſeruus non manet in domo in eternum: filius autem manet in eternum, Dom⁹ dei in hoc preſenti ſeculo: eccleſia eſt, de qua Pſalmus, Domine dilexi decorem domus tue: & locū habitationis glorie tue, In altero uero ſeculo: domus dei / uita eſt & gloria eterna. de qua alio loco pſalmus, Beati qui habitant in domo tua domie: in ſecula ſeculorum laudabūt te, Et domin⁹ ad apoſtolos, In domo patris mei manſiones multe ſunt, In neutra autem domo: ſeruus peccati manere comprobatur, Non in priore quidem. quia etſi ſecundum loci qualitatem & oculos hominum in eccleſia diuerſetur: in oculis tamen dei ab eccleſia cetuq; fidelium ſegregatus eſt / & ut membrum putridum a corpore myſtico reſecatus, Neq; in poſteriore, quia in ſupernam illam Hieruſalem non intrabit aliquid coinquinatum aut abominationem faciens / & mendacium, Porro non exiſtimet quiſq̄ ſeruum peccati hominem appellari: quia peccet (non enim eſt homo qui nō peccet: & ſepties in die cadit iuſtus) ſed quia permanet in peccato / & ex inueterata peccandi conſuetudine funibus peccatorum ſuorum conſtringitur: quibus ad finem uſq; uite perſeuerat irretitus, Filius uero & a peccati ſeruitute exemptus: manet in domo in eternum, Filius iſte / dominus noſter eſt; a iugo peccati uere liber, Nam peccatum non fecit: neq; inuentus eſt dolus in ore eius, Et ipſe in domo manet in eternum: nam caput eſt corporis eccleſie / & in gloria dei patris ſedens ad dextram maieſtatis, Sed quemadmodum filiationis ſue participationem aliis pro inenarrabili benignitate ſua communicat / & adoptionem filiorum dei elargitur: ita et libertatis a peccato gratiam illis preſtat / & manendi in domo dei prerogatiuam, Quicunq; igitur per gratiam Chriſti qui uer⁹ eſt dei filius / effecti etiam fuerint filii dei per adoptionē atq; coheredes Chriſti: illi quoq; liberi fient a peccato / et in utraq; dei domo manebūt in eternū, Si ergo filius uos liberauerit / liberoſq; reddiderit: uere liberi eritis, Non enim poteſt qui ſeruituti peccati ſubiacet / ſeipſum pro arbitratu ſuo ab eo iugo eripere: etſi ſponte ſua ſe coniecerit in miſeram illam conditionem. Ab alio liberetur oportet: utpote a uero filio dei, nulla tentetur alia libertatem recuperādi uia: quia per illum ſolum uera conceditur libertas a peccatis, ut hic peccatū non dominetur / neq; regnet in noſtro mortali corpore: & in futuro ſeculo / ut omnino peccatum locum non habeat,

Marginal references: pſ.25. pſ.83. Ioan.14. Apo.21. 3.reg.8. Pro.24. Eſaie.53. Ephe.5. Hebre.1. Roma.6

Cap.III.

» Cio quia filii Abrahe eſtis:ſed queritis me interficere/ quia ſermo meꝰ
» s non capit in uobis,Ego quod uidi apud patrem/loquor:et uos que ui-
» diſtis apud patrem ueſtrū/facitis, ¶ Oſtendit ſuperiore ſermone do-
minus noſter Iudeos reuera ſeruos eſſe:& grauiſſimis obnoxios peccatis oc-
culte ſignificauit,Nunc ad id quod de generis ſui nobilitate/ſplēdoreq; iactā
ter adduxerant:reſpondet,ſcio inquit et admitto/ꝙ filii eſtis Abrahe ſecun-
dum carnem:ſed non eſtis ſecundum imitationem , Agnoſco in uobis carnis
originem:ſed non Abrahe fidē neq; opera/quia queritis me interficere,Inde
degeneres eſtis:& a patris ueſtri bonitate exorbitantes,Id certe nunq̄ molire
mini:ſi filii Abrahe ſecundum fidem eſſetis,Ipſe autem ſtirpis originem par-
uifacio: ſi illi non reſpondet animi bonitas/& proauorum recta imitatio,Gra
Luce,19. ti ſunt mihi Abrahe ſecundū ſpiritum filii: qualis zacheus / qui meo ipſius te-
Gene,17 ſtimonio dictus eſt filius Abrahe,Abraham primus circunciſionem ſecundū
carnem accepit.uos ut ueri ſitis Abrahe filii : circunciſionem ſecundum ſpiri
Hiere,4. tum ſuſcipite/& circūcidite preputium cordis ueſtri , Abiicite odium quod in
me concepiſtis:extirpare inuidiam qua excruciamini/ expellite maliuolētiam
et perpetrande cedis cupiditatem qua agitamini:et tunc ueri eritis filii Abra-
Hiere,4. he.Circuncidimini domino & auferte preputium cordis ueſtri:ut uerā Abra-
he cognationem que ſecundum ſpiritum eſt/referatis,Nō enim qui in mani-
Roma,2 feſto Iudeus eſt/neq; que in manifeſto in carne eſt circūciſio:ſed qui in abſcō-
dito Iudeus eſt/& circunciſio cordis in ſpiritu nō littera/ cuius laus non ex ho
minibus ſed ex deo eſt,Admonuit uos Ioannes baptiſta:ut clariſſima tuba in
Math,3, deſerto perſonās.Ne ceperitis dicere intra uos:patrem habemus Abraham,
Potens eſt enim deus ; de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahe , Quid aliud
his uerbis ſignificauit : q̄ ſolam carnis ex abraham ſtirpem / nemini ſalutem
afferre/ſed fidem et bonorum operū imitationē: quia deꝰ ex lapideis gentiū
cordibus (qui ex abrahe progenie non ſunt exorti) poteſt ſuſcitare filios ſpi-
rituales Abrahe/fideiq; & iuſticie ęius ſectatores , Et multi ab occidēte & oriē
Luce,16. te facti p gratiā Abrahe filii : deferētur cū lazaro in Abrahe patris eorū ſinū/
Math,8, recūbētq; cū Abrahā/Iſaac & Iacob in regno celorū,filii aute regni huiꝰ,(qui
uano Abrahe nomie tumeſcūt/& iuſticiā eiꝰ nō ſectant̃) eiicietur in tenebras
exteriores:ubi erit fletus et ſtridor dentium,Ceterum quid Iudeos in tantum
nefas precipitet/ut uite authori necē inferre moliantur : deide declarat , quia
ſermo(ait)meus nō capit in uobis:id eſt nō habet locū in cordibꝰ ueſtris / neq;
recipit̃ a uobis, Si eni caperet̃ a uobis : & uos ediuerſo caperet atq; ad me ad-
duceret/more hami qui ſi a piſce apprehēditur:ipſum etiā apprehendit/atq;
ad piſcantē alleuat,Sed non poteſt effigies ſigilli dure imprimi cere:quia non
recipit efformationē ſigilli/ſed rigida duricie prorſus a ſe reiicit, Et corda iti-
dem ueſtra ſaxorum inſtar obdurata/nō admittūt uerborū meorū ſenſum/
neq; ſinunt ea/animi uri penetralia ſubire, Qz uero ſuorum uerborum mo-
nita non capiant Iudei/Chriſtus oſtendit a ſigno : quid inter ipſum et Iudeos
interſit/explicans,Ego (inquit) quod uidi apud patrem meum ; hoc loquor,

Veritatem Chriſtus apud patrem ſuum uidit / ſeipſum utiq; uidit: quia ipſe eſt uerbum quod erat in principio apud deum, Deus pater uerax eſt: filius eius ueritas eſt, ut de ſeipſo dicit Philippo, Ego ſum uia / ueritas & uita, Veritatem ergo uidit apud patrem: ueritatem loquebatur in mundo / quia ſe et deum patrem annunciabat mundo, De Iudeis autem ſubiungit dominus, Et uos que uidiſtis apud patrem ueſtrum: facitis, quid facerent: pauloante eis dixerat / queritis me inquit interficere, Id autem apud patrem Abraham non uiderunt: quem amicum dei fuiſſe ſcriptura teſtatur, Proinde de illo ſecūdū carnem patre: hic non loquitur, De quo ergo patre hic dicat / q; ea faciant Iudei que uiderint apud ſuum patrem / in ſequentibus manifeſtius aperiet: cum dicturus eſt expreſſe / eorum patrem eſſe diabolum, non q; ab eo geniti aut creati eſſent: ut nonnulli impie confinxerunt, ſed quia imitatione malicie ei9 / filii ipſius erant: quatenus mali erant. Filii eius utiq; erant per imitationem: nō per creationem. Apud hunc itaq; patrem uiderant opera que faciebāt: odia / inuidiam / bonorum emulationem / innocentis interfectionem, quia imitatores diaboli facti fuerant: cum non ſolum nollent filium dei ſuſcipere / ſed etiā meditarentur occidere, Ioan.1. Ioan.14. Gene.12.

Cap. IIII.

» Eſponderunt & dixerunt ei, Pater noſter Abrahā eſt; Dixit eis Ieſus,
» r Si filii Abrahe eſtis: opera Abrahe facite, Nunc autē queritis me inter-
» ficere: hominem qui ueritatem locutus ſum uobis / quam audiui a deo,
» hoc Abraham non fecit, Vos facitis opera patris ueſtri, ¶ Iudei quod eis dominus ultro conceſſit & tribuit: iterum atq; iterum replicant / & Abrahā ſuū eſſe patrem / illius genere intumentes / rurſum inculcant: quo dominum prouocent / ut aliquid diceret contra gloriam aut nomen Abrahe: & exinde poſſent in eum uindicare tā q̄ inimicum atq; aduerſarium Abrahe, Verum dominus inſidias eorum & molitiones non ignorans: Abraham quidem ut merito commendandum laudat: ipſos uero ut degeneres & a moribus Abrahe alienos condemnat, Ea (inquit) propria conditio eſt filiorum qui ingenua ſunt & generoſa indole: egregios ſuorum parentum mores conſectari / neq; ab auita probitate quoquo pacto deſciſcere, Qui uero a bonitate parentum degenerant: uecordes ſunt & improbi filii, Dixi iam uobis q; Abrahe quidem filii eſtis ſecundum carnem, ſed id parui eſt ponderis / niſi ſimul cognatio morū acceſſerit. Si itaq; filii Abrahe eſtis ſecundum operum aſſimilationem & affinitatem: opera Abrahe facite, Cum promiſit Abrahe deus q; multiplicaturus eſſet ſemen ſuum ſicut ſtellas celi: credidit Abraham deo / & reputatū eſt ei ad iuſticiam, Vos itaq; in me credite: ut ueri eius filii eſſe probemini, Cum itidem accepit Abraham mandatum de immolando filio ſuo Iſaac: protinus obtemperauit deo / neq; detrectauit illud miniſterium, Hanc inſignē obediē di promptitudinē imitemini: obedite deo per me uos ad fidem uocāti / & ſalutis doctrinā quotidie proponēti, Ceterū opera ueſtra oſtēdunt uoſipſos a moribus Abrahe prorſus alienos, Ille fidelis erat: uos increduli, Ille deo obediens; uos rebelles & inobedientes, ille paratus ad filium ſuum dei iuſſu ſacrifi Gene.15. Gene.22.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

candũ, Vos in mortem innocentis precipites ruitis / & queritis me interficere: hominem qui ueritatem locutus ſum uobis / quam audiui a deo, Magna certe eſt in his uerbis / prauitatis Iudeorum exaggeratio: & quibuſdam gradibus accreſcit cumulus iniquitatis eorum. Iuſſit deus hominem non occidi. Qui=
Gene,9. cunq; enim (ait) fuderit ſanguinem humanũ: fundetur ſanguis illius, ad ima=ginem quippe dei creatus eſt homo, Vos autem hominem innocentem quidẽ et minime reum mortis / occidere laboratis: cum tamen deus per Moſen preci=
Exodi,23 piat, inſontem et iuſtum non occides, Inſuper ueritatem loquẽtibus debetur merces: non pena, illis ampla conferri ſolent premia: nõ parari ſupplicia, Vos autem me ueritatem uobis annunciãtem morti tradere cogitatis: ex quo uos inimicos ueritatis eſſe / liquido monſtratis, Demum ſiquis ueritatem ab homi ne auditam aſpernetur: tolerabile quidem id eſt malum, A deo uero auditã ueritatem loquenti repugnare: graue eſt piaculum. Id enim nõ eſt hominem ſpernere: ſed deum, Vos autẽ me perſequimini: & morti adiudicare toto an=nixu elaboratis / loquentem non quamlibet ſed quam a deo audiui ueritatẽ, A quo enim mihi eſt eſſe: ab eodẽ & noſcere & ſapere, Id quippe mihi eſt au=dire a patre: quod eſt eſſe ab eodem, Non igitur in hominem ſolũ / ſed & deũ hec ueſtra aſcendit impietas: quã mortem meã meditamini, Hoc autẽ Abra=ham non fecit: non interfecit innocentem / non a deo miſſum nũciũ ludibrio habuit aut contempſit / quin potius omni cum reuerentia et hoſpitalitate do=
Gene,18. mo ſuſcepit: cum ſedens in conualle Mambre / tres ad ſe uiros de uia uenien=tes conſpexit, Quocirca multo uerius cognoſcũtur Chriſtiani eſſe filii Abra=he: imitatores ſcilicet fidei & operum eius / q̃ Iudei, quorum caro ex illo erat:
Gala,4, uita autem non erat, Quod nõ ſubticuit diuinus Paulus ad Galatas ſcribẽs, Non ſumus ancille filii ſed libere: qua libertate Chriſtus nos liberauit, Non de filiis ſecundum carnem ibi uerba facit Paulus: ſed ſpiritum / qui in Chriſto re generati ſunt & a uetuſto peccati iugo liberi, quos ex libera uxore Sara deſcẽ diſſe dicit ſecundum myſticum ſenſum: quia Chriſti gratuito munere ſunt li bertate donati, Demum quia operum conformitate ipſos Iudeos non eſſe fi=lios Abrahe conuicit dominus: cuius opera exequantur deinde declarat, Vos inquit facitis opera patris ueſtri: utpote diaboli, qui cũ mortis ſit princeps &
Hebre,2. mortis habeat imperium (eius enim inuidia: mors intrauit in orbem terrarum)
Sapiẽ,2, ipſe uos inſtimulat in meam mortem / & uoſipſi prauis eius ſuggeſtionibus to to animo acquieſcitis. Cap,V,

„ DIxerunt itaq; ei, Nos ex fornicatione non ſumus nati: unum patrẽ ha=
„ bemus deum, Dixit ergo eis Ieſus. Si deus pater ueſter eſſet: diligere=
„ tis utiq; me. Ego enim ex deo proceſſi et ueni, Neq; enim a meipſo ue=
„ ni: ſed ille me miſit, Quare loquelam meam non cognoſcitis? quia non po=
„ teſtis audire ſermonem meum, ¶ Sepius Iudei / Abrahe ſtirpe ſe exortos gloriati / & ſemper a domino confutati ſunt: atq; q, ueri non eſſent Abrahe filii / conuicti. Ex quo tandem intelligere ceperunt: dominum non de carnis origine / ſed uite ſimilitudine morumq; imitatione dicere / ac uerba facere,

Quaſi enim hoc pacto adinuicem loquebantur, Quotiens nominauerim⁹
Abraham: dicturus eſt nobis, Quare illum non imitamini: de cuius genere
gloriamini? Dicamus deum patrem noſtrum: & uideamus quid nobis reſpō-
deat, Propterea dicunt, Nos ex fornicatione nō ſumus nati: unum patrem ha
bemus deum, Legerant utiq; in ſcripturis fornicationem ſpiritualem appel-
lari idololatriam: per quam miſera anima demonibus quaſi proſtituta ſubii-
citur, Nempe Ezechiel propheta nephandas idololatrie ſuperſtitiones quib⁹
erat contaminata Hieruſalem cōmemorans: inquit, Et habes fiduciam in pul Ezech, 16
chritudine tua fornicata es in nomine tuo: & expoſuiſti fornicationem tuam
omni tranſeunti ut eius fieres, Et edificaſti tibi lupanar: & feciſti tibi proſtibu
lum in cūctis plateis, Ad omne caput uie edificaſti ſignum proſtitutionis tue:
et multiplicaſti omnes fornicationes tuas. Idem quoq; ꝓpheta alio loco, Due Ezech, 23
mulieres filie matris unius fuerunt: & fornicate ſunt in Egypto, In adoleſcen-
tia ſua fornicate ſunt, Itaq; nūc ſe iactāt q, ex iis q idololatrie dediti fuerint nō
deſcenderunt. Sed uana eſt & friuola eorum iactantia, Nam et patres eorum Exodi, 32
in deſerto adorauerunt uitulum conflatilem, et cum a iudicibus regerentur: Iudicū, 2
ſepius abierunt poſt deos alienos / & traditi ſunt in manus perſequentium,
Deniq; cum regum principatu gubernarentur: frequenter admodum prola 4, Regū
pſi ſunt in cultum idolorum: et tandem Babylonicam perpeſſi captiuitatem 24,
in ſcelerum ſuorum penam, Si non fuerit unq̄ in progenitoribus eorū iſta for
nicationis abominatio: quare igitur Hieremias propheta / immo dominus per
Hieremiam / Iudeam de fornicatione increpat? atq; ut ab illa deſiſtat clemen-
tiſſime commonet dicens, Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, ta- Hiere, 3,
men reuertere ad me dicit dominus: et ego ſuſcipiam te. Itaq; hoc uerbo oc-
culte gentibus ſe preferunt idola colentibus: et pluris ſeſe faciunt q, unius dei
cultum obſeruant / idcirco ſubiiciunt, unum patrem habemus deum, Hunc
patrem ſuum uocant: non ſolum quia eos creauerit. id enim ipſis cum genti-
bus eſt commune, Nam omnibus hominibus ratione cōditionis nature / unus
eſt pater, ſiquidem ipſe fecit nos: et non ipſi nos, ſed etiam quia peculiariter pſ. 99,
eum colant & legem eius ſeruent: tanq̄ electi ab eo filii, quandoquidem deus
populum Iſraeliticum / filium ſuum primogenitum uocauerit: cum in Exodo
dixit ad Moſem, filius meus primogenitus Iſrael, Sed q̄ negligenter deum co- Exodi, 4
luerint / q̄ irreuerenter ipſum contempſerit / quinimo q̄ impudēter eū quē pa
trem ſe habere iactabant neglexerint: eis Moſes in Deuteronomio imprope-
rat dicens, Generatio praua atq; peruerſa: heccine reddis domino popule ſtul Deut, 32
te et inſipiens? Nunquid non ipſe eſt pater tuus qui poſſedit te: et fecit & crea
uit te? Deū qui te genuit dereliquiſti: & oblitus es domini creatoris tui, Et ut
crebriori repetitiōe / impietatis Iſraelitici populi magnitudinē exaggeret: idē
rurſū obiectat, Dereliquit deū factorē ſuū: & receſſit a deo ſalutari ſuo. Pro- Deut, 32
uocauerūt eū in diis alienis: et in abominatiōibus ad iracūdiā cōcitauerūt, Im-
molauerunt demoniis et non deo: diis quos ignorabāt, Ceterū hāc tumidam
eorum iactantiam repreſſit dominus: oſtenditq; ne deum quidem eſſe pa-

trem eorum / ratione cultus & uenerationis eorum in ipſum, Si (inquit) deus eſſet pater ueſter / ob ſingularem ueſtram in eum reuerentiã: diligeretis utiq; me, Ego enim ex deo proceſſi et ueni, Proceſſi quidem generatione eterna & ineffabili ſecundum diuinitatem: qua deus ex deo / omnipotens de omnipotente / eternus de eterno genitus ſum, Veni autem ſecũdum aſſumptam humanitatem in hunc mundum, Non enim a meipſo ueni: ſed ille me miſit, que miſſio: utiq; incarnatio (ut & in aliis locis) intelligenda eſt, Itaq; ꝓcedere ex patre: diuinitatis eſt / uenire uero: humanitatis, Acri deinde interrogatione incredulitatem eorum exprobrat: quare inquit loquelam meam nõ cognoſcitis? Verba quidem mea auribus corporis hauritis / non tamen menti ueſtre infixa inſident / neq; ſatis intelligũtur: quia neq; ea uera eſſe creditis / neq; opere ſtudetis complere, Et tanti mali cauſa eſt: quia non poteſtis audire ſermonem meum, Vſq; adeo cor ueſtrum liuore & inuidia intabuit / & in me graui odio exarſit: ut non poſſitis benignis aurib⁹ recipere ſermonem meum / neq; equo animo illum ferre, Meminiſſe debetis Eſaiam prophetam de uobis & ueſtri ſimilibus dixiſſe: q̃ auribus grauiter audierũt, Id in uobis completum cernitur: qui a recta doctrina aurem auertitis / et non poteſtis audire ſermonem meum / quia non uultis ei credere neq; fidem preſtare.

Eſaie, 6,

¶ Q; diabolus / a deo creatus eſt bonus: ſed poſt creationem a natiua bonitate ſponte prolapſus / malus factus eſt. Cap, VI,

Uos ex patre diabolo eſtis: & deſideria patris ueſtri uultis facere, Ille homicida erat ab initio: & in ueritate nõ ſtetit / quia non eſt ueritas in eo, Cum loquitur mendacium: ex propriis loquitur / quia mendax eſt / & pater eius, ¶ Quod occultis inſinuationibus et uelato ſermone prius dixerat dominus de patre Iudeorum: nunc tandem remota omni uerborum circuitione / flexu & ambage / aperte depromit, de quo eorum patre locutus fuerit / paucis explicans: & diabolum eorum patrem eſſe declarans, Nempe conſuetudinis eſt ſacre ſcripture: ex imitatione uel ſimilitudine filios appellare, Iuxta quam Ezechiel propheta loquitur ad Iudeam. Pater tuus Amorreus / et mater tua Cethea, Quia enim Iudei imitati fuerant impietates Amorreorum et Cetheorum: inde parentes eos habuiſſe dicuntur / de quibus per ſcelerum propaginem naſcerentur / & cum quibus pro ſimili ſcelere damnarentur, Itaq; omnis homo inquantum a deo creatus eſt: bonus eſt, Inquantum uero per liberum arbitrium peccando ſe ſubiicit diabolo: patrem habet diabolum / & filius illius eſt per operum imitationem. Quales erant Iudei: quib⁹ dominus cauſam quare ex patre eſſent diabolo / reddidit dicens, & deſideria patris ueſtri uultis facere, Que erant illa deſideria patris eorum que facere uellent: ſuperius explicauit cũ ait, queritis me interficere, hec reuera erãt deſideria diaboli: qui mortis eſt princeps / mortis habens imperium / & uite exterminator: quia & ipſe inuidit homini & eum occidit, Nã Euam per ſerpentẽ ſeduxit: & ꝑ illã uirũ decepit, ſicq; occidit eum: quia ex iuſto fecit peccatorem / ex immortali fecit mortalem / ex uiuente per gratiam: mortuum per

Ezech, 16

Hebr. 2,

Gene, 3.

culpam, Porro q̃ illa ſint deſideria diaboli/occidere hominem et ſanguinem innoxium fundere:ſequentia domini uerba oſtendunt, Ille(inquit)homicida erat ab initio, Diabolus contra primum hominem non ferro accinctus: ſed mendaci & lethifera perſuaſione armatus uenit,nec eum gladio ſed uerbo necauit:cum illi ſuggeſſit,Nequaq̃ moriemini:ſed eritis ſicut dii ſciẽtes bonum et malum, Omnis ergo qui alicui homini malum perſuadet peſtifera lingua:dum illum ad peccatum pertrahit / occidit,non quidem ſecundum corpus:ſed animam, De talibus dicit Pſalmus, Filii hominum/dẽtes eorum arma & ſagitte:et ligua eorum gladius acutus, Si enim homo per maliciam occidit animam ſuam/ut inquit ſapiẽs: dum ſimilis mali uenenum alterius anime inſtillat/nonne eam enecat? Et ſi odium in fratrem/anime mors eſt: ut ait Ioannes in epiſtola ſua. Qui odit fratrem ſuum:homicida eſt/et ſcim⁹ quia homicida nõ habet partem in regno dei. Nonne conſimili ratione auaritia/iracundia/& cetera id genus capitalia peccata: exitiũ ſunt anime? & qui ad illa proximum pertrahit:crudeliter eum occidit,& tanto quidem immanius:quanto anima corpore preſtantior eſt & dignior/atq; mors anime q̃ corporis perniciosior, Ille etiam(qui dictus eſt Iudeorũ pater)in ueritate non ſtetit: & ueritas non eſt in eo, In ueritate nõ ſtetit:quia prolapſus eſt a ueritate / nec uoluit manere in ſue originis ſanctitate, Factus enim fuerat ad imaginem et ſimilitudinem dei, ſed ſuperbiendo retinuit quidem imaginem:quia non perdidit naturam immortalitatis.amiſit tamen ueritatem ſimilitudinis:quia ex iuſto & bono angelo/diabolus iniuſtus & malus factus eſt, De quo ad predictorum ualentiorem comprobationem:adhuc ſubiungit dominus. Cum loquitur mendacium:ex propriis loquitur/quia mendax eſt/& pater eius / ſcilicet mendacii, Diabolus plane a ſemetipſo/mendax fuit:quia a nemine prius audiuit nec didicit mendacium/ſed ipſe ſuum genuit mendacium, A ueritate ſiquidem et deo qui ueritas eſt,ſponte ſua ſe auertens:horrendas mẽdacii tenebras incurrit/nec aliunde illas q̃ a ſeipſo accepit, Quemadmodum a ſplendore ſolis detorquens oculos:non ab alio tenebras et noctis horrorem habet ſed a ſe ſolo/q̃ ſponte ſua a fonte luminis diſceſſerit, Eam ob rem cum loquitur mendacium diabolus:ex propriis loquitur, Et quemadmodum deus uerax eſt & pater ueritatis: ita quoq; diabolus mendax eſt/et pater mẽdacii. Homo uero quia non a ſe ſed docente & ſuggerente diabolo mendacium didicit: cum loquitur mendacium / non ex propriis loquitur ſed ex alieno / & quod aliunde accepit.neq; mendacii pater eſt:ſed patris mendacii filius/quem per peccatũ a ueritate et deo declinando: malicie aſſimilatione imitatur, ¶ Porro nõ incongruum fuerit hoc loco nonnullorum aſſertionem deſtruere: ſentientium diabolũ a deo malum eſſe cõditum/et in prauitate creatũ fuiſſe, Cuius ſentẽtie aſtruende occaſionem ſumunt ex hoc loco quo dicitur, Ille homicida erat ab initio, putantes his uerbis ſignificari/cum a principio ſue ꝓductionis quinimmo in ipſo ſuiipſius exordio/malicie addictũ fuiſſe, Verũ hi nõ ſatis diſcutiunt domini uerba:neq; eorum ſenſum perſpicaciter attendũt, Nõ eni dictũ

Gene,3, Pſ,56, Sapiẽ,16 1,Ioan,3. Roma,3

Obiectiones aduerſariorũ & ſolutiones,

eſt: q in initio homicida fuerit: ſed ab initio/ peccati ſcilicet/ ut ait Auguſtin9: quoniam ab ipſo incepit peccatum & preuaricatio. Aut ab initio creatiõis humane & productionis mũdi corporei fuit homicida: quia tũc mortẽ humano generi intulit/ nec unq̃ deſtitit poſtea exitiũ et perniciem quibus potuit afferre. Atqui cum mundus iſte ſenſibilis productus eſt & homo formatus: iã creata ſubſtitit ſubſtantia angelica/ primo omnium (ut complurium eſt ſententia) ad eſſe deducta. Fuit igitur angelus ipſe in ſue conditione nature: anteq̃ prolaberetur et homicida fieret. ❡ Inſuper adducunt illud Ioannis in epiſto-

1.Ioan,3, la ſua dictum, Qui facit peccatum: ex diabolo eſt, quoniam ab initio diabol9 peccat. Si ab initio (inquiunt) ipſe peccat: in peccato productus eſt et creatus malus, Alioqui non ab initio peccaſſet: ex principio ſue cõſtitutionis, Verum huic rationi eadem ferme adhibẽda eſt dilutio, nõ propterea dictum eſſe/ ab initio diabolum peccare/ quia formatus fuerit a deo malus: ſed quia ab ipſius peccati exordio (quod ab eo cepit originem/ nam ante illius lapſum non erat peccatum) preuaricatus eſt dei legẽ/ prolapſuſq; a natiua bonitate ſua/ & decidit in prauitatem a qua nunq̃ deſtitit: ſed in ea continue perſtat/ ſemper mala malis accumulans & praua ſuggerens. ❡ Preterea innituntur et huic ſen-

pſ.103, tentie pſalmi, Draco iſte quem feciſti ad illudendum ei, Et huic uerbo Iob,

Iob.40, Ecce Behemoth: quem feci tecum, ubi nomine draconis et Behemoth intelligitur diabolus: ratione ſue malicie his nominibus nuncupatus, Dominus autem conteſtatur ſe illum feciſſe: quo a bonis uiris tentationes eius et machinamenta fraudum ſuperantibus ei illudatur, Conſequens eſt igitur (inquiunt) ipſum a deo creatum eſſe malum, Sed qui hec in ueritatis impugnationẽ excogitant: non exacte ſubſtantiã diaboli ab aduentitia eius malicia dirimunt, quod ſi ſtudioſe facerent: hanc ab ipſo angelo prolapſo profectã dinoſcerẽt/ illam uero a deo ꝓceſſiſſe, & id ſolum ſcripturam ſignificare uelle, In qua nõ ſemper cauſa rei ſubiecte atq; propoſite: ſed interdum euentus inſinuatur, ut cum aliis locis plerumq; tum hoc pſalmi loco: quo non eam ob cauſam deſignatur formatus draco/ ut a ſanctis uiris aſtutias eius ſuperantibus ipſi illudatur, Sed denotatur eius formationem et prolapſionem ſpontaneam deinde ſua culpa factam/ id conſecutum eſſe: q ipſi ab hominibus ſuggeſtiones ipſius peſtiferas conterentibus illudatur, Et ut paucis agam/ quecũq; ſcripture teſtimonia diabolum a deo factum commemorant: intelligenda ſunt ſecũdum ſubſtantiam & naturam diabolum a deo eſſe/ non ſecũdum culpã: quã poſtq̃ creatus eſt ſponte ſua incurrit/ & apoſtata factus prolapſus eſt, ❡ Sed age ex ſacrarum litterarum teſtimonio comprobemus quod propoſitum eſt: utpote angelũ lapſũ/ in pricipio bonũ fuiſſe et a deo i bonitate creatũ, Impri-

pſ,103, mis diuinus pſaltes deo concinit: q oia in ſapientia fecit, Nõ eſt autem diuine ſapientie conſonũ: q a bono authore malum producatur, Siquidem boni eſt bona producere. neq; poteſt a bono malum proficiſci: ut neq; a calido frigidum/ aut a lucido tenebroſum, Bonum enim ſaluat et cõtinet/ malũ uero diſſipat et diſperdit; Atqui angelica natura etiam ea que auerſa eſt a ſuo princi

pio:a deo facta eſt,non enim ſeipſam produxit:aut alium q̃ deum habuit con ditorem,erat igitur illa in principio cum crearetur / bona et boni particeps.
1 ¶ Si quis enim oppoſitum aſtruxerit / eam ſcilicet malam eſſe creatam: non erit igitur illa malitia ipſi angelo deſertori imputãda / ſed deo authori ſuo qui talem ipſum creauerat, neq; iuſte ei pena pro illa deſertione aut diſceſſione infligeretur a deo:ut que non ſit in ſua poteſtate conſtituta ſed natura inſita, Pro iis autem que natura nobis aſſunt / neq; laudẽ neq; uituperiũ meremur: neq; premium nobis aut pena debetur, Sed grauis eſt impietas:deum malorum authorem dicere / aut illi iniuſticiam aſcribere qua deſertoribus ſpiritib9 ſine propria culpa penam infligeret, Iuſtus enim dominus et iuſticias dilexit: equitatẽ uidit uultus eius. Et rurſum, Rectus dominus noſter:et non eſt ini= ps.10, ps.91,
2 quitas in eo, ¶ Preterea hoc loco dicit dominus de diabolo:q; in ueritate non ſtetit, fuit igitur aliquando in ueritate et iuſticia:ſed in ea nõ pmanſit, Quippe nemo de illo qui nunq̃ in ueritate fuerit / dicet:q; in ueritate nõ ſteterit / ſed q; in ea nunq̃ extiterit, Cum itaq; dicatur angelus lapſus in ueritate non ſtetiſſe neq; perſtitiſſe:ſignificatur olim quidem in ueritate fuiſſe / ſed in ea nõ per
3 ſeueraſſe, ¶ Inſuper dominus apud Lucam dicit, Videbam ſathanam tanq̃ fulgur de celo cadentem, Fuit igitur aliquando in celo:unde tanq̃ fulgur repe te et ſubito decidit, Qui enim nunq̃ in celo fuit:nõ recte dicetur cecidiſſe de celo. Atqui in celo malitia locũ nõ habet:non enim intrabit in ciuitatẽ ſupernã quicq̃ coinquinatum aut abominationẽ faciẽs & mendaciũ, cũ igit in celo fuit: bonus utiq; fuit, et cum primũ malus factus eſt:protinus excidit. Habuit ergo priuſq̃ caderet bonitatis rectitudinẽ in qua creat9 eſt;& quã ſpõte deſeruit cũ Luce,10, Apo,21,
4 collapſus eſt, ¶ Ad hec Eſaias ſub perſona regis Babylonis / a membro caput ſignificans / de angelo lapſo dicit, Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, Quo modo cecidiſti Lucifer qui mane oriebaris? qui dicebas in corde tuo, In celũ conſcendam / ſuper aſtra dei exaltabo ſolium meum:aſcẽdam ſuper altitudi nem nubium / ſimilis ero altiſſimo. Verumtamen ad infernũ detraheris in pro fundum laci, Vbi ſathanam dicit propheta mane exortum: quando preclaro lumine uirtutum et ſcientie exornatus / primum productus eſt in ſublimitate decoris et ſplẽdoris ſpiritualis, Cum tamẽ ſeſe contra ſuũ authorem in corde ſuo extulit:bonis illis omnibus exutus / proiectus eſt in infernum, Bonus igit fuit diabolus cum a deo crearetur:ſed illam bonitatem non ſeruauit neq; cu= Eſa.14,
5 ſtodiuit indemutatam, ¶ Cõſimiliter Ezechiel propheta ſub typo et nomi= ne regis Tyri qui membrum erat diaboli:dicit de eo, Tu ſignaculum ſimilitu= dinis / plenus ſapientia / perfectus decore:in delitiis paradiſi dei fuiſti. Omnis lapis precioſus:operimẽtum tuum. Tu cherub extentus et protegẽs: et poſui te in mõte ſancto dei, In medio lapidum ignitorũ ambulaſti: perfectus in uiis tuis a die conditionis tue / donec inuẽta eſt iniquitas in te, Hic angelus qui de= cidit: magnam prius habuiſſe nature et donorũ dei excellẽtiã in pricipio ſue creationis liquido demõſtratur, Poſtq̃ uero inuenta eſt in eo iniquitas: omnia hec diuine largitatis munera ei ſubſtracta fuiſſe / et grauem exinde ſecutam Eze,28.

eius ruinam. Quis itaq; nō uidet niſi prorſus cecutiat / prophetam diuino ſpiritu edoctum ſenſiſſe eum prius bonum fuiſſe: poſtea uero ſpontanea auerſione ad iniquitatem declinaſſe et malum factum? ℭ Demū beatus Ioānes qui 7
hoc nobis conſcripſit euangelium: in ſpiritu cognoſcens et perſpiciens quonā modo factus eſt lapſus diaboli / inquit in apocalipſi, Et factum eſt prelium ma
Apō.12, gnum in celo. Michael et angeli eius preliabantur cum dracone / et draco pugnabat et angeli eius, et non ualuerunt / neq; locus inuentus eſt eorum amplius in celo, Et proiectus eſt draco ille magnus ſerpens antiquus / qui uocat᷑ diabolus et ſathanas / qui ſeducit uniuerſum orbem: et proiectus eſt in terram / & angeli eius cum illo miſſi ſunt. Quibus uerbis aperte ſignificat draconem illū prius fuiſſe in celo: anteq̄ cum eo preliaretur Michael archangelus. Poſt commiſſum uero prelium: ipſum de celo proiectum fuiſſe, Fuit igitur ei innata bonitas: et q̄diu illam ſeruauit / in celo manſit, ſed ubi primum eam deperdidit: celo delapſus eſt. Cap, VII,

» Go autem ſi ueritatem dico: q non creditis michi, Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico: quare nō creditis michi? Qui ex deo ē: uerba dei audit. Propterea uos nō auditis: quia ex deo nō eſtis
e

ℭ Medicus ubi egroto morbum ſuum patefecerit et grauitatem illius: toto deinde ſtudio laborat eum ab eo morbo reuocare / ne tādem intereat & uite patiatur diſpendium, Optimus itidem medicus animarum ubi latentem Iudeorum aperuit languorem / q, ſcilicet filii eſſent diaboli et eius deſideria ſtuderēt explere: acrioribus interrogationibus eos nunc ad ſalutem reuocat et ad ueritatem audiendam exhortatur / quaſi aſpera quedam medicamenta putrido uulneri admouens: que totam eius ſaniem & putredinem exedant, Et hiſce ad eos uerbis uti uidetur, Dixi uos a patre mendacii exortos eſſe: et diaboli filios Si durum eſt illum habere patrem & mendacio ludificari, cur michi ueritatē dicenti nō creditis? quare ad uerba mea obſurdeſcitis: neq; ſinitis illa animos ueſtros ſubire? Non poteſtis a mendacio liberari niſi per ueritatem: non poteſtis a iugo diaboli erui niſi per filium dei, Offertur ultro uobis ueritas: cur eam ſpernitis / quid illam cōculcatis? Dixi me eſſe dei filium: dixi ſepius a patre me ueniſſe et miſſum eſſe / idipſum quoq; operibus et apertis ſignis demōſtraui, quis uos faſcinauit non credere ueritati? Ceterum ſolent aliquando docentiū uerba quantūuis uera & recta: / ab audientibus contemni: ob improbā illorū uitam / a uerbis longe diſcordantem. Cum enim uerba uite diſſonant: ob uite doctoris impuritatem / uerba quoq; contemptui habentur, Id autem in me locum habere / minime comperietis: quia nichil in me quod reprehenſionem mereatur aut peccati notam habeat / deprehendetis. Diſquirite uitā meam / uerba et opera mea diſcutite: nihil omnino quod / iure redarguere poſſitis / occurret, Si igit᷑ in uita mea eſt ſynceritas / et in uerbis ſola ueritas: quid uos auertit a fide / quid uos diſtrahit quo minus michi credatis? Qui ex deo eſt: uerba dei audit, Sane ſi rerum naturam attendimus: omnia ex deo ſunt / quia ab eo ortum habent et exiſtūt omnia, Si uero ſpiritualem generationem / qua filii dei

gignuntur et ex deo naſcuntur: ii ſoli ex deo eſſe noſcuntur / qui fidem habēt in eum et recte credunt, Et tales utiq; uerba dei audiunt / non ſolum auribus corporis: ſed & mentis affectu & executione operis, Siquidem audire uerba dei: eſt preceptis illius que per ſcripturas loquitur obedire, qui autem dumtaxat exteriorem ſonum uerborum dei auribus percipiunt / ſed ea neq; menti infigunt neq; ad opus accōmodant: uerba dei audire dicendi non ſunt / neq; fructum aliquem ſalutis ſue referunt, Queadmodū ſemen quod cecidit ſec9 uiam & conculcatū eſt / aut a uolucribus celi comeſtum: nullam attulit ſegetē aut frugem, Ea m ob rem dominus cum uiam ſalutis nobis oſtenderet / inquit: beati qui audiūt uerbū dei & cuſtodiūt illud. Et deiloquus Paulus ad Romanos ſcribens. nō inquit auditores legis iuſti ſunt apud deū: ſed factores legis iuſtificabunt, Beatus quoq; Iacobus in epiſtola ſua: eſtote ait factores uerbi & non anditores tantum: fallentes uoſmetipſos. Quia ſiquis auditor eſt uerbi & non factor: hic comparabitur uiro conſideranti uultum natiuitatis ſue in ſpeculo, conſiderauit enim ſe et abiit / & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit, Qui autē perſpexerit in lege perfecte libertatis & permanſerit in ea / non auditor obliuioſus factus ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit. Quid eni prodeſt cibum corporis ſumere: & uix bene receptum ſtomacho per uomitum reiicere? Verbum dei / cibus eſt anime, quod ſi mentem ſubierit & continuo obliuione deleatur / aut non compleatur opere: non affert anime ſalutem / quinnimo grauiorem illi & duriorem parit damnatioūe, Nempe ſciēti bene agere & nō facienti: peccatum eſt illi, multoq; melius erat ueritatem nō agnoſcere: q̄ poſt ipſam agnitam retro conuerti, Quamobrē dominus terribiliter auribus noſtris inclamat, Seruus non ſciens uoluntatem domini ſui & non faciens: uapulabit paucis. ſciens autē uoluntatē domini et non faciens: uapulabit plagis multis. Et de Iudeis loquens quotidie uerba eius ſed inutiliter audientibus: ait, Si non ueniſſem & locutus eis non fuiſſem: peccatum non haberēt, Nunc autem excuſationē non habēt de peccato ſuo, Idcirco & hoc loco ex aduerſo precedentis proloquii de Iudeis colligit. Propterea uos non auditis: quia ex deo non eſtis, Audierunt quidē Iudei aure exteriori uerba domini: ſed ea neq; mentis penetralibus infixerunt / neq; opere exercere contenderunt. & eamob cauſam uerba dei non audire hic dicuntur / neq; ex deo eſſe per fidem et imitationem: licet ab eo ſint per naturam, Hoc autem loco ſicut et aliis pleriſq; / audire uerba dei / eſſe ex deo / credere in deum: ſecundum perfectam & completam rationem ſunt accipienda, ſecundum quam hominibus cōpetere poſſunt, Atqui perfectiſſima audiendi uerbi dei ratio: eſt completio operis / quādoquidem illa ſolis conuenit bonis, perceptio uero uerborum que aure fit exteriori: etiā peſſimo cuiq; eſt cōmunis, Itaq; eſſe ex deo ſecūdum fidem & imitatiōem: dumtaxat bonorum eſt munus, Eſſe uero ex deo ſecundum naturā et formationem: cuiuis homini cum ceteris creaturis conuenit, Deniq; credere in deum cordis aſſenſu: non minus malis q̄ bonis adeſt, Credere uero in ipſum fide per dilectionem operante / & fidem habere operibus coniunctā atq;

Luce, 8.
Luce, 11.
Roma. 2.
Iacobi, 1.
Iacobi, 4
2. Pe, 2,
Lce. 12
Ioan. 15

opera coniuncta fidei:ſolum bonis congruit .et ea: perfectiſſima eſt credendi ratio atq; maxime completa, Igitur audire uerba dei / eſſe ex deo / credere in deum / et ſiqua ſunt ſimilia: ſecundum abſolutam illam et conſumatam rationem (que ſolis bonis competere poteſt) hoc loco et aliis ſunt accipienda. quandoquidē que maxime talia ſunt: cum in diſciplinis humanis tum in ſacris litteris / potiſſimum curentur atq; diffiniantur, Cap. VIII,

›› Eſponderunt ergo Iudei: et dixerunt ei, Nonne bene dicimus nos: quia

›› r Samaritanus es tu / et demonium habes? ¶ Iracūdi et precipitis animi indicium eſt: correptionem manſuete et leniter illatam non ferre / ſed illico in conuicia et contumelias erumpere / et cum uera non aſſint que recte obiici poſſint: etiam falſa cōfingere que alteri impingat, Id profecto iudei ſuo exemplo nunc prodūt / quos cum dominus longiori ſermone ab iniquitate cōcepta uellet ad uirtutem reducere: illi in alteram omnino partem reſiliētes et furore exagitati / prorumpūt in iniurias / et falſis eum probris laceſſunt: quia uera que illi poſſent ingerere non inueniūt, Ipſum habere demoniū dicūt: qui

Marci.1, in poteſtate imperabat ſpiritibus immūdis et exibāt, quem contremuerūt de

Luce,4, monia clamantia et dicentia: quoniā tu es filius dei. Si demoniū habet domin9

Math,8, o Iudei: cur ergo rugientes demones clamabant ei, Veniſti ante tēpus torque

Marci,5, re nos? Cur rogabant ne ab eo torquerentur / ut mitterentur in porcos / ne ex

Luce,8. pelleret eos extra regionem / ne ipſos in abyſſum mitteret? Procidunt demo

Luce.4, nes ſupplices ad pedes eius: et horrendo clamore intonant. Quid michi et tibi Ieſu fili altiſſimi: ſcio quia ſis ſanctus dei, Et uos diabolo patre ueſtro duriores: negatis filium dei. execrandam illi infertis blaſphemiam q, demonium ha

Luce,10, beat: qui aliis poteſtatem dedit eiiciendi demonia / qui ſolo uerbi imperio eos expellit. Demones confitentur eum uel inuiti: uos erecta ceruice et corde incredulo illi in faciem reſiſtitis / diſcipuli ueſtrō magiſtro deteriores. Samaritanū etiam eum uocant: quaſi abiectum et deſpicabilem / quaſi legis tranſgreſſorē / inuiſum ipſis et odioſum, iudei enim Samaritanos erant exoſi: quēadmodū

Ioan,4, ſuperius dixit euangeliſta q, non coutuntur iudei Samaritanis / ipſoſq; ut nullius precii homines / et Moſaice legis preuaricatores aſpernabantur, Cum igitur aliquem q̄uis genere iudeum / contēptibilem ſignificare uolebant et eorū ſocietate indignum: Samaritanū ipſum per cōtumeliā uocabant. Cap. IX

›› Eſpondit Ieſus, ego demonium nō habeo: ſed honorifico patrem meū

›› r et uos inhonoraſtis me, Ego autem non quero gloriam meam, Eſt qui

›› querat et iudicet, Amen amen dico uobis / ſiquis ſermonem meum ſer

›› uauerit: mortem non uidebit ineternum, ¶ Beatus Petrus manſuetudinē do

1,Petri,2 mini noſtri declarās / dicit de eo: q, cum malediceret / nō maledicebat, Quod cum alias tum hoc loco dilucide nobis eſt perſpicuum, Accepit enim grauem ab emulis iniuriam / et falſo quidem illatam. quam ſi in eos retorquere uoluiſſet: uere de eis dixiſſet / q, demonio erant pleni, Ab illis tamen temperauit etiā ueris contumeliis: et manſuete unum ei obiectum negauit dicens / ego demonium non habeo: hac dulci uerborum manſuetudine eos ad lenitatem animi

reducere curans, Vt enim teſtatur ſapiēs/reſpōſio mollis frangit iram:durus Pro,15
autem ſermo excitat furorem, Et idem alio in loco, Verbum dulce multiplicat Ecci,6,
amicos/et mitigat inimicos. Ad alterum uero eidem obiectum minime reſpō-
dit/et tacita confeſſione id uerum eſſe de ſe ſignificauit: q̧ ſcilicet ſecundum
ſpiritualem ſenſum Samaritanus eſſet, Nempe Samaritanus tantundem ua-
let atq; cuſtos, Ipſe autem dominus cuſtodit nos ab omni malo: et ſecundum pſ.120
pſalmi ſententiam/cuſtodit dominus omnes diligentes ſe/atq; cuſtodit ani- pſ.144
mas ſanctorum ſuorum, Niſi enim dominus cuſtodierit ciuitatē: fruſtra uigi- pſ,96.
lat qui cuſtodit eam, hinc in parabola deſcendentis ab Hieruſalem in Hierico pſ,126,
et incidentis in latrones: dominus noſter ſe Samaritano comparat exhibēti mi Luce,10,
ſericordiam ſaucio, Vt autem in omnibus ſe patris gloriam querere oſtendat:
ſubiungit, ſed honorifico patrē meū/et uerbis et operibus omnia in gloriam
eius referens. et uos inhonoraſtis me: conuicia grauia michi ingerēdo, que ta
men pro nichilo duco: quia non quero gloriam meam/gloriā ſcilicet huius mū
di et laudem humanam/et ergo maledicta et probra illata peruipendo, Solēt
quidem qui glorie ſunt cupidi et popularem auram aucupari contendūt: gra
uius offendi cum improperiis inceſſuntur, Ego uero qui propriā gloriam non
quero: ueſtras inhonorationes minime curo, Sed eſt alius ſcilicet pater meus
celeſtis/qui meam ipſius gloriam querit: et ut omnes honorificēt filium ſicut Ioan,5,
honorificant patrem/deſiderat. et is iudicabit atq; diſcernet gloriam meam
a ueſtra: quia uos ſecundum ſeculum gloriamini/ego uero minime, gloriam
meam pater ipſe ueram eſſe oſtendet: ueſtram autem/fucatam atq; menda
cem, Neq; hic de iudicio retributionis aut dānationis ſermo agitur: quia illo iu
dicio pater nō iudicat quēq̄/ſed omne iudiciū dedit filio. ſed de iudicio diſcre- Ioan,5
tionis: quo pater gloriā filii ut longe eminentiorē diſcernit a cuiuſuis etiam cre
ature gloria, Vidimus enim gloriam eius: quaſi gloriā unigeniti a patre, Cete- Ioan,1,
rum quoniam manſueti & patientis animi eſt/cum Ieſus fuerit et laceſſitus in-
iuria: non reddere malum pro malo/ſed uincere in bonos malum/ut huiuſmo
di beneficiorum retributione/ledentiū animi emolliantur et redeant ad lenita
tem: dominus noſter et demoniacus et Samarites a Iudeis per contumeliā nū-
cupatus/ampliora ſalutaris doctrine beneficia dulciter eis impēdit/id ſapiētis pro,25.
monitum ſeruans; ſi eſurierit inimicus tuus/ciba illum. ſi ſitierit: potum da illi. Ro,12,
hoc enim faciens: carbones congeres ſuper caput eius, Magnam itaq; utilita-
tem uerba ſua audiētibus futuram/aſſertoria predicatiōe confirmat dicens.
Amen amen dico uobis ſiquis ſermonem meum ſeruauerit: mortem non ui-
debit ieternum, mortem inquam anime perpetuam que ſola uera eſt mors &
magnopere formidanda, eſt enim ſeparatio intermina a fonte uite peren-
nis/et ne unq̄ finiatur: ſemper recrudeſcēs/mors ſecūda: finis & exitus neſcia.
A qua nos ſua benignitate eripiat: qui eſt credētib9 reſurrectio et uita Cap, X

d Ixerunt ergo ei Iudei. Nunc cognouimus: quia demoniū habes. Abra- ››
ham mortuus eſt et prophete: et tu dicis/ſiqs ſermonē meū ſeruauerit: ››
non guſtabit mortē in eternū, Nūquid tu maior es patre noſtro Abra- ››

bam: qui mortuus eſt? et prophete mortui ſũt, Quem teipſum facis? ¶ Sicut
accepta contumelia bonus fit melior: ita malus de beneficio fit peior, Neqꝫ id
Roma,8 ab re, diligentibus enim deum omnia etiam mala cooperantur in bonum, Odi
entes autẽ deum omnia etiam bona cõuertunt (ut ante dictum eſt) in malum,
Ecce Iudei non ueritatem audire aut diſcere ſtudent: ſed aperta illi impugna=
tione reſiſtere & contradicere, Locutus fuerat modo dominus de morte: qua
anima hic ſeparatur a deo fonte uite per culpam/ & in futuro per gehennam.
Iudei autem oculis mentis caligantes/ et lucis ſplendorem non percipiẽtes quã
ueritas illis exhibuit: de morte corporis locutum dominum autumant/ et inde
calumnie materiam ſumunt: obiicientes et Abraham mortuũ eſſe et prophe
tas/ quos tamen conſtat uerbum dei ſeruaſſe, colligere inde uolentes: falſum
id eſſe quod ante dominus dixerat, Abraham quidem ſecũdum corpus emor
tuus eſt et prophete: non tamen anime mortem ſenſerunt/ ſed ſecundũ illam
Roma.8 deo uiuunt, Siue enim uiuimus: domino uiuimus, ſiue morimur: domino mori
mur, ſiue ergo uiuimus ſiue morimur: domini ſumus. Et deus ipſe dicitur deꝰ
Exodi,3, Abraham/ deus Iſaac/ deus Iacob, deus autem non mortuorum ſed uiuorum,
Luce,20 omnes enim uiuunt ei, At uero quoniam in Chriſto Iudei ſolam carnem atten
debant et nudum hominem ipſum putabãt: longe inferioris eum dignitatis q̃
fuerit Abrahã & prophete/ exiſtimabant, Propterea cum ſtomacho et iracun
dia interrogant. Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham? rati magnum
id nephas eſſe/ ſi ſe illo maiorem diceret: qui et hominibꝰ et angelis maior eſt,
Et quoniam hec omnia ab eo per arrogantiã dicta iudicabant: cum exprobra
tione et amaritudine percõtantur, quem teipſum facis? quaſi dicerent/ nõ eſt
ferẽda equo animo tua ſuꝑbia: qua teipſũ uſqꝫ adeo tumide effers, Cap. XI,

» Reſpondit Ieſus. Si ego glorifico meipſum: gloria mea nichil eſt. Eſt pa=
» ter meus qui glorificat me: quẽ uos dicitis quia deus noſter eſt/ et nõ co
» gnouiſtis eum, Ego autem noui eum, Et ſi dixero quia non ſcio eũ: ero
» ſimilis uobis mẽdax, Sed ſcio eum: et ſermonẽ eius ſeruo Abrahã pater ueſter
» exultauit ut uideret diem meum: uidit et gauiſus eſt, ¶ Quanto maiore par=
uicacia Iudei obnitũtur uerbis Chriſti: tãto maiore benignitate eos conatur do
minus ad uiam rectitudinis adducere, Ecce uidet eos aduerſa et aperta fronte
ei reſiſtere: et tamen non deſinit uerba ſalutis eis cõmunicare, Oſtẽdit ſe pro=
priam gloriam nequaq̃ querere: quia inſolenter obiecerant/ quem teipſum fa
cis? A deo patre glorificari ſe dicit: quia in baptiſmo/ transfiguratiõe/ operibꝰ
miraculorum/ filius a patre glorificatus eſt/ declaratus/ et manifeſtatus, Neqꝫ
idcirco locum habet calumnia hereticorum: qui maiorem filio patrem cauillã=
tur/ q, filium glorificet. Nam et filius ipſe ſepius dicit in ſcripturis ſe patrẽ glo
Ioan.17, rificare: ex quo tamẽ nõ recte colligant filiũ eſſe patre maiorem, Pater inquit
clarifica filium tuum: ut filius tuus clarificet te. quinimmo et homines dicũtur
in ſcriptura interdum glorificare deum. ſic luceat (inquit dominus in monte
Math.5. ad diſcipulos ſuos) lux ueſtra coram hominibus: ut uideãt opera ueſtra bona/
et glorificent patrem ueſtrum qui eſt in celis. Quis autem niſi mentis inops &

amens:dicat homines deum glorificantes patre celeſti qui ab eis glorificatur eſſe maiores? Nempe huiuſmodi glorificatio non conſiſtit in noue glorie adiectione ad eum qui glorificatur:ſed in glorie iam habite manifeſtatione. Non igitur ſemper qui glorificat:eo qui glorificatur maior eſt, Ceterum quia Iudei peculiarem dei cognitionē ſibi arrogarūt/ſeq; ſolos dei cultores gloriabant/ eius tamen legem et mandata non ſeruabant:de deo (qui & pater erat) dixerunt quidem q deus eſſet eorū/non tamē cognouerūt eum, Sane ii ſoli cognoſcere deum dicuntur: qui uiam mandatorum eius perambulant/neq; ab ea quaqua uerſum declinant, Ideo de filiis Heli peruerſis et miniſterio ſacerdotii indigne fungētib9:dicit ſcriptura. Porro filii Heli/filii Belial: neſcientes dominum, Et Paulus de trāſgreſſorib9 mādatorū dei ſcribēs ad Titum dicit. Qui confitentur ſe noſſe deum:factis autem negant, Itaq; Iudei quia dei precepta non obſeruabant/in cedem ſaluatoris ceca mente ruentes:recte dicūtur non cognouiſſe patrem, Quia uero filius eiuſdem eſt ſubſtantie et nature cū patre/et unigenitū patris uerbū:reuera ſcit patrem/neq; quoquo pacto a ſermone eius diſcēdit/quia que placita ſūt ei facit ſemp, Itaq; mendaces erāt Iudei: qui dicebāt ſe cognoſcere deū quē tamen non cognouerunt, ſe illum ſcire dictitabant quem neſcierunt:cuius reppulerunt uerba/et repudiarunt mādata, Si igitur Chriſtus dixiſſet ſe eum neſcire quem reuera ſciuit:fuiſſet Iudeis mēdacii crimine ſimilis. Sed longe abeſt a ſumma ueritate hec impietas:et mēdacii ſuſpitio, Et quia dixerant Iudei/nūquid tu maior es patre noſtro Abrahā: ſe longe maiorem illo oſtendit. Qui enim beneficiū largitur:maior eſt eo qui ſuſcipit, Abraham uero (inquit) a me id habuit beneficii:q uiderit diem meū/ cuius uidendi magno tenebatur deſiderio:et quia ſe uiſurum illum ſperabat: non mediocri pfūdebatur gaudio, Sane uidit diem domini Abraham: quādo in ſpiritu cognouit Chriſtum ex ſua ſtirpe in carne naſciturum, quod ſignificabat:cum ſeruo ſuo Eliezer quem mittebat ad accipiēdam filio ſuo Iſaac uxorem/ait, Pone manum ſub femore meo:et iura michi per deum celi. Ergo que fuit illa iuratio/et quare hoc modo fctā:niſi quia ſignificabat de genere Abrahe uenturus in carne deus celi? Aut (ut alii non inepte ſentiunt) tunc diem domini Abraham uidit:cum in figura ſumme trinitatis tres angelos hoſpitio recepit, Quibus profecto ſuſceptis:ſic tribus quaſi uni locutus eſt, quia etſi in perſonis numerus trinitatis eſt:in natura tamē unitas eſt diuinitatis. Vel diem ſuum dicit diem crucis:quem Abraham oblatiōe arietis et Iſaac prefigurauit. per hoc oſtendens q non inuitus ad paſſionem uenit:et pariter demonſtrans eos eſſe alienos ab Abraham (quem uerbo tenus tanti faciunt) ſi in quibus ipſe exultauit:hii dolent, Verū quia ſupradicta/poti9 futura ſub figurarū uelamine ſignificabant myſteria:q̄ in preſentia exhibita beneficia a Chriſto generi humano/que cognouerit Abrahā. et domini uerba deſignare uidet Abraham uidiſſe preſentem illorum celeſtium bonorum exhibitionē: miſſa faciamus hec tria ſuperius adducta/dicentes Abraham uidiſſe diem domini:quando iam in placida ſanctorum patrum requie poſitus/cognouit filium dei eſſe

1. Reg. 2.
Titū. 1.
Gene. 24
Gene. 18
Gene. 22

incarnatum, Erat enim ille dies domini:quo carnis noſtre ſubſtantiã pro nobis aſſumpſit, Et id quidem cognouit Araham completum eſſe: per teſtificationem iuſti Symeonis qui poſt dominũ ſuſceptũ in ulnis requieuit in pace/ et intimauit ſanctis patribus eum natum, Aut per denunciationem angelorum ſanctos patres uiſitantiũ, ſepius & que conſolationẽ eis afferrent/ſpemq; propinque liberationis preſtarent:benigniter ipſis ſignificantiũ. Cum itaq; edit9 eſt in mundum uirgineo partu dominus noſter:quis addubitauerit angelos antiquis illis patribus annunciaſſe ſaluatoris ortũ/ſicut et in terris nunciauerunt paſtoribus? et tunc ſane Abraham uidit diem domini:de quo dicit pſalmus, Hec dies quam fecit dominus:exultemus et letemur in ea, et gauiſus eſt illum diem ſalutiferum tandem aduenisse: quem ut uideret/multis ante ſeculis et annis exultauerat.cum ſcilicet adhuc in carne poſitus repromiſſionẽ accepit Chriſtum ex ſe naſciturum eſſe cuius complẽde promiſſionis diem cum gaudio expectabat/ſperabatq; uenturum, Car, XII,

Luce, 2.
Pſal, 117.

Ixerunt ergo Iudei ad eum. Quinquaginta annos nondum habes et Abraham uidiſti? Dixit ergo eis Ieſus. Amen amen dico uobis: anteq̃ Abrahã fieret/ego ſum. Tulerunt ergo lapides ut iacerẽt in eum, Ieſus autẽ abſcõdit ſe et exiuit de templo, ¶ Iudeis accõmodandũ uidetur quod dicit pſalmus, Oculos habent et non uidebunt, Oculos quippe mentis habebãt/quib9 Chriſti diuinitatẽ uel ex mirabilibus ſignis & operibus miraculorũ perpẽdere facile potuiſſent:ſi non obſtitiſſet cecitas mentis, Verum ut de ipſis inquit ſapiens:excecauit eos malicia eorum, Idcirco diuine in eo nature maieſtatem non attendentes:ad ſolam humane forme figuram defigebant oculos/ & illius etatem annis humane durationis metiebantur, Non aduerterunt dictũ a Michea propheta fuiſſe, Et egreſſus eius a pricipio a diebus eternitatis, Neq; a patre ad filium:ineffabilis emanationis expreſſum ſacramẽtũ, Ex utero ante luciferum genui te, Non itidem conſiderauerũt illa diuine ſapientie (que Chriſtus eſt) uerba:a Salomone in prouerbiis deſcripta, Domin9 poſſedit me in initio uiarũ ſuarũ, Anteq̃ quicq̃ faceret a pricipio:ab eterno ordinata ſũ/et ex antiquis anteq̃ terra fieret, Nondum erant abyſſi: et ego iam concepta eram, Necdum fontes aquarum eruperant: necdũ montes graui mole conſtiterãt, Ante omnes colles ego parturiebar:adhuc terrã nõ fecerat & flumina/et cardines orbis terre. Demũ nõ animaduerterãt illa eterne ſapientie uerba: ab eccleſiaſtico deprompta, Ego ex ore altiſſimi prodiui: primogenita ãte omnem creaturam, Ego feci/in celis ut oriretur lumẽ indeficiens:et ſicut nebula texi omnẽ terram, Ab initio et ante ſecula creata ſum:et uſq; ad futurũ ſeculum non deſinã. Hec igitur et cõſimilia de eternitate filii dei ſcripture teſtimonia negligentes:ſolum annorũ etatis humane curriculum in eo numerabant/obiectãtes eidem q, quinquaginta annos nondũ natus eſſet, quomodo igitur uidiſſet Abrahã:qui duobus annorũ milibus aut amplius natiuitatẽ eius ãteceſſerat? Ceterũ nõ ceſſat illuiator hoim cõniuẽtib9 eorũ oculis et ſyncere ueritatis ſplẽdorẽ ferre nõ ualẽtib9:ſue diuinitatis lucẽ igerere/ qua tãdẽ pcipiãt

Pſal. 113,
Sapiẽ, 2,
Michee, 5
Pſ, 109,
Prouer, 8
Ecci, 24,

ipſum ſupra Abraham & omnem hominem eminenter exiſtere & preexiſtere, Itaq; reſpondit eis, Anteq̃ Abraham fieret: ego ſum. Sum quidem preſentis temporis habet rationem: fui preteriti / ero futuri, Preteritum uero & futurum diuinitas non habet: ſed ſemper illi eſſe adeſt, Idcirco ad exprimendam ſuam diuinitatem non dicit, anteq̃ Abraham fieret ego fui: ſed ego ſum, Res ſiquidem corruptibiles ſui ortus habent principium / & tandem decurſo ſui tẽporis ſpacio tendunt ad exitum / idcirco diuerſorum temporum uiciſſim recipiũt denominationẽ, Diuinitas uero ſemper eadẽ & ſtabilis eſt: cuius nichil in preteritũ defluit / aut in futurum accedit, ideo ſolius uerbi preſentiam ſubſiſtendi exprimentis: denominationem admittit, Rurſum quia Abraham creatura eſt: fieri dictus eſt, Filius autem dei / creature rationem omnino refugit: ſuper omnem creaturam longe ſupereminẽs, proinde nõ fieri / ſed eſſe aſſeritur. Porro cum eo tempore Chriſtus tres & triginta dumtaxat annos haberet: quare ergo non dixerunt (queret quiſpiam) quadraginta annos nondum habes / ſed quinquaginta? Superuacua eſt huiuſmodi queſtio: ſimpliciter enĩ prout primum eis occurrit / dixerunt, Reſpondẽt tamen nonnulli / q, per quiquageſimum annum ex reuerentia Iubileũ nominant: in quo & captiuos manumittebant / & emptitiis poſſeſſionibus cedebant. Ipſum igitur necdum iubileum unum annorum compleſſe ſignificabant. At uero cum rationibus dominũ conuincere non potuerint / nec ſuis uerbis amplius obſiſtere: uelut amẽtes & furore concitati ad lapides currũt / ipſumq; ut blaſphemũ & ſeſe Abrahe preferentem atq; deum eſſe predicantẽ / lapidibus obruere parãt: neq; ſeruato recto ordine iudicii / neq; habita loci ſacri ratione, cum tamen iubeatur lapidandus duci extra caſtra et ciuitatem: & Ioiada pontifex Athaliam tyrãnide regnum Iudeorum occupãtem iuſſerit duci extra ſepta templi & interfici, Domin⁹ uero eos tanq̃ correctionẽ nõ ſuſcipiẽtes deſerit: & abſcõdit ſe, qa cõmẽdãda nobis erat eius patiẽtia: nõ exercẽda i rebelles potẽtia, Nõ autẽ abſcõdit ſe in angulo tẽpli q̃ſi timẽs / aut in domũculã fugiẽs / uel poſt murũ aut columnã diuertẽs: ſed celica poteſtate inuiſibilẽ inſidiãtibus ſe conſtituẽs, quẽadmodũ cũ ſui de ſupcilio mõtis pcipitare eũ uoluiſſent / ipſe trãſiẽs p mediũ illoꝝ ibat, Vnde nobis memorabile relinquit exẽplũ: ut etiã cũ reſiſtere poſſumus / irã ſupbientiũ humiliter declinem⁹, Vt enĩ ſubſtractione ligni extinguitur ignis & diminuit: ita abſentia ei⁹ i quẽ quiſpiã ira inflãmat / ſedat & mitigat efferuẽtis ire incendiũ & ad lenitatẽ reuocat ebulliẽs anim⁹. Sane cũ affectus ire imoderat⁹ ſuo ruat impetu in multa facinora / hominẽq; cecũ trudat in grauia ſcelera quoꝝ deinde amara & ſera ducit penitudine: optimũ eſt ad rectã uite iſtitutionẽ documẽtũ / ut hãc imanẽ beluã uiclis frenem⁹ & cathenis ipſãq; effrenẽ itra recte rõnis metas atq; leges cohibeam⁹, Id nos ſtudioſe admonet Iacob⁹ dicẽs, Sit aũt ois hõ uelox ad audiẽdũ / tard⁹ aũt ad loquẽdũ: & tard⁹ ad irã, Ira ei uiri: iuſticiã dei nõ opat, Et Paul⁹ ad Ephe, ſcribẽs: diuturniore ire cõmotionẽ ꝓhibet inquiẽs. Sol nõ occidat ſup iracũdiã ueſtrã, Quo uero pacto uiolentiã iracũdie & exeſtuãtẽ flãmã coerceam⁹: dñs preclara no

Leui, 24

4, reg, 11.

Luce. 4,

Iracũdiã cõtumeliam & odium / ſummopere eẽ uitãda

Iaco, 1,

Ephe, 4,

bis documenta ſuo exemplo tradidit, Imprimis quidem q̃ iniuriis etiam falſo illatis laceſſiti a proximis / eorum etiã uera mala que noſcimus taceamus:neq; pro contumelia reddamus contumeliam / ne concitatum iracundie in proximo eſtum / magis ac magis excitemus:atq; noſipſos ulciſci reciproca illatione contumelie contendamus, Quod quidem apoſtolus ad Romanos ſcribens
Roma.12 preclare admonuit, Nulli malum pro malo reddentes / nec maledictũ pro maledicto, non uoſmetipſos defendentes chariſſimi:ſed date locum ire, Deinde iniuriantium nobis animos exhibitione beneficiorum frangere:atq; nobis beniuolentia deuincire annitamur, Cum enim iracundus animus perſpexerit nos pro maliuolentia & maledicto referre beneficium atq; officium: niſi ferreus fuerit aut adamantinus / flectetur ad lenitatem & manſuetudinem, Id
Roma.12 quoq; beatus Paulus nos edocuit ad Romanos dicens, Sed ſi eſurierit inimic⁹ tuus:ciba illum, ſi ſitit / potum da illi, hoc enim faciens:carbones ignis congeres
puer.25, res ſuper caput eius. Noli uinci a malo: ſed uince in bono malum, Demum cũ perſpectum habemus nec mitia uerba commotos animos lenire poſſe(que ta
puer.15, men magnam habere ſolent ſedande ire efficaciam: cum dicat ſapiens, reſponſio mollis frãgit iram:durus autem ſermo ſuſcitat furorem, Et rurſum.
Ecci.6, Verbum dulce multiplicat amicos et mitigat inimicos) neq; beneficia pro contumeliis retributa feruorem ire temperare ualere:ſecedere ab iratis & noſtrã ſubmouere preſentiam debemus, ut ſaltem abſentia noſtri: eſtuãtis animi & ebullientis paulatim reſidat indignatio, Nempe exemplo domini noſtri lõge glorioſius eſt iram tacendo fugere:q̃ loquendo ſuperare, Et id fortis animi iudicium eſt:ſi accepta contumelia nequaq̃ commoueatur, Melior enim eſt pa=
puer.16. tiens (teſte ſapiente) uiro forti:& qui dominatur animo ſuo / expugnatore urbium, Verum q̃ noxia ſit & contraria ſaluti ira animi / aut ex ea progreſſa cõ=
Math.5, tumelia:dominus per Matheum nos edocet. Qui iraſcitur (inquit) fratri ſuo: reus erit iudicio, Qui autem dixerit fratri ſuo racha:reus erit cõſilio, Qui uero dixerit fratri ſuo fatue:reus erit gehẽne ignis, Neq; minus exitiale eſt odiũ ob acceptam iniuriam in proximum conceptum / atq; alte animo infixum, qđ niſi radicitus extirpem⁹ & prorſus euellamus:nõ ſperemus aut orationes no=
Math.6, ſtras deo gratas fore / aut accepta munera, Si non dimiſeritis (ait dominus) hominibus peccata eorum: neq; pater ueſter celeſtis dimittet uobis peccata ue=
Luce.9, ſtra, Dimittite & dimittemini, Si ergo (dicit ipſe:qui mitis eſt & humilis corde)
Math.5, offers munus tuum ad altare / & recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: uade prius reconciliari fratri tuo / & poſtea ueniens offe=
Ecci.28. res munus tuum. Idem quoq; Eccleſiaſticus atteſtatur dicens. Qui uindicari uult: a domino inueniet uindictam / & peccata illius ſeruans ſeruabit, Relinque proximo tuo nocenti te:& tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram: & a deo querit medelam, In hominem ſimilem ſibi nõ habet miſericordiam:& de peccatis ſuis deprecatur, Ipſe cum caro ſit / reſeruat iram:& propitiationem querit a deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memorare timorem domini:et non iraſcaris proximo, Cap.XIII,

» T preteriens Ieſus uidit hominem cecum a natiuitate:& interrogaue=
» e runt eum diſcipuli eius, Rabbi quis peccauit:hic aūt parētes eius/ut ce
» cus naſceretur? ¶ Quia Iudei ſermonū Chriſti altitudinem non ſuſce
perant/exiens de templo curauit cecum a natiuitate:ſui abſentia eorum furo
rem mitigans/& per operationem ſigni eorum duritiam molliens / atq; eorū
que a ſe dicta ſunt per opera fidem faciens, Preteriens itaq; uidit cecum:quia
eius miſertus eſt, Videre etenim Chriſti:eſt miſereri.ut cōuerſus dominus re=
ſpexit Petrum, Hinc propheta miſerationem a deo ſibi preſtari petens:orat, Luce.22.
Domine deus uirtutum conuerte nos:& oſtēde faciem tuam & ſalui erimus, pſ,79,
Et alio in loco, Oculi domini ſuper iuſtos, Vidit etiā/quia ſtudioſe eum reſpe= pſ,33.
xit:quaſi aliquid circa ipſum operaturus, & ea occaſione intēte defixiōis ocu=
lorum domini in cecum; inducti ſunt diſcipuli ad inquirendam cauſam illius
cecitatis, Sane quia meminerunt:languido ad probaticam piſcinam a diutur= Ioan,5.
na egritudine curato dictum eſſe a domino, Vade & amplius noli peccare:ne
deterius tibi contingat, Et paralitico iacenti in grabato; qui in domo oblatus
ei fuerat, Fili dimittuntur tibi peccata tua :arbitrati ſunt cecitatem huic homi Math,9.
ni inflictam fuiſſe propter peccatum/aut ſuum aut ſuorum parentum, Itaq;
percontantur a domino an peccauerit ille cecus:ut in ſui peccati penam ceci=
tate percuteretur/an eius parentes quicq̄ admiſerint:ob quod filio eorum ſit
inflicta cecitas, Et plane perſpicuum ſatis eſſe debet:ipſum hominē ut naſce=
retur cecus/haudquaq̄ prius aliquod peccatum admiſiſſe.in cui⁹ iam ante cō
miſſi penam & punitionē:cecitas in natiuitatis exordio ei foret a deo inflicta,
Non enim ante natiuitatem ſuam peccauit, quoniam non ſunt ponende ani=
me hominum ante cōiunctionem cū corporibus/alteram in celo uitam dege=
re/& ibidem committere peccata:ob quorū punitionem demergātur in cor=
pora & afficiantur incommodis pro qualitate ſuorum criminum/ut cecitate/
egeſtate/& ceteris id genus calamitatib⁹, quemadmodum primo libro diffu=
ſe oſtenſum eſt:cum occurreret hic locus exponendus, Erat lux uera:que illu Ioan,1.
minat omnem hominem uenientem in hunc mundum, De parentibus uero
an ob eorum peccatum filius oculis ſit orbatus: non uſq; adeo dilucidum eſſe
potuit.quandoquidem ob iniquitates parentum:nonnunq̄ filii temporariam
& in hac uita ſubeūt penam. Enimuero irriſerat Cham/ Noe patrē ſuum:tu= Gene,9.
lit autem maledictionem patri debitam Chanaam filius Cham / cui dictū eſt.
Maledictus Chanaam:ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Et dominus in mō=
te Syna ſermones legis explanans ad populum Iſrael:ego ſum(inquit)domi= Exodi,20
nus deus tuus fortis zelotes:uiſitās iniquitatē patrū in filios in tertiā & quartā
generationem. Dereliquerat Salomon dominum / adorās idola mulierū alie= 3,Reg,11
nigenaꝶ:quaꝶ ardētiſſimo amore tenebaᵗ. Ob qđ a roboā filio ei⁹ ablate ſūt
decē trib⁹ Iſrael:& date Hieroboā filio Nabath, Demū offēderat Achab gra= 3,Reg,21
uiter oculos dn̄i:q̄ īterfecto crudeliter īnocēte Naboth/uineā ei⁹ poſſedit, At
qa ſe cōuertit ad penitētiā/ieiunioq; & cilicio ſe afflixit:ad Heliā fact⁹ ē ſermo
dn̄i. Quia Achab hūiliat⁹ ē mei cauſa/nō iducā malū i dieb⁹ ei⁹:ſed i dieb⁹ filii

ſui inferam malum domui eius, Eternam uero penam & ignem infernum nõ
patiuntur unq̃ filii pro crimine ſuorum parentum, quemadmodum per Eze=
Ezech,18 chielem dictum eſt, Anima que peccauerit:ipſa morietur, Filius non portabit
iniquitatem patris / nec pater iniquitatem filii:ſed unuſquiſq; in peccato ſuo
morietur. Cap,XIII,

» Eſpondit Ieſus, Neq; hic peccauit neq; parentes eius:ſed ut manifeſtẽ=
» r tur opera dei in illo, Me oportet operari opera eius qui miſit me:donec
» dies eſt, Venit nox:quãdo nemo poteſt operari, Quamdiu ſum in mũ=
» do:lux ſum mundi, ¶ Ad interrogationẽ diſcipulorum reſpondit dominus:
neq; ipſius ceci peccato / neq; ſuorum parentum factum eſſe / ut cecus naſce=
retur, non tamen omnino negat hac reſponſione:ipſum cecum aut parentes
peccatum aliquod contraxiſſe, Habuerant enim labem originalis cõtagii: &
3,Reg,5, uiuendo / aliquid peccatorum ſuperaddiderant, quis enim uitam hic aget in=
ſons criminis? ſed non illo ipſo illorum peccato factum eſt:ut a natiuitatis ex=
ordio uiſu priuaretur. quinpotius ut manifeſtentur opera dei in illo:ut ſcilicet
per illius illuminationem declaretur gloria diuinitatis domini / & illius ſplen=
dor eorum qui nouerunt ſignum oculos feriat, Enimuero ſe in mundum ue=
niſſe cõteſtatur dominus:ut operetur opera patris qui miſit illum, Cum itaq;
filius ſe operari opera patris aſſerat:ſua & patris opera / eadẽ prorſus eſſe mõ
ſtrauit, que ſunt infirma ſaluare / debilia roborare / homĩes illuminare, Quo=
modo igitur non erubeſcunt:qui filium a patris ſubſtantia ſeparare nitũtur /
alienumq; ab eius natura aſtruere non uerentur? Nonne quorum eadem eſt
operatio:illorum & eadem eſt natura? & quorum diuerſa eſt natura: ipſorũ
quoq; diuerſa eſt actio? Si igitur opera filii:ipſius etiam patris ſunt opera / quẽ
Ioan,10, admodum alio loco dicit. Si non facio opera patris mei:nolite credere mihi, Et
Ioan,14, iterum, Pater in me manens / ipſe facit opera:erit patris & filii eadem omnino
ſubſtantia / eademq; natura, Q? ſi diuerſam quis pertinacius aſtruxerit:
erit filius creatura / & ad id uirtutis atq; dignitatis creatura conſcẽdet:ut ope=
retur opus dei / habeatq; idem opus commune cum deo, Et cum deus immen
ſa uirtute ſua ea operetur:que creature uires & menſuram tranſcendant (ca
pſ,71, nit enim ei propheta:tu es ſolus qui facis mirabilia, Et iterum, qui facit mirabi
pſ,135, lia magna ſolus) ipſa quoq; creatura ſuis nixa uiribus ea agẽt:que ſuam tran
ſcendunt metam & legem, Sed faceſſant he nuge: & filium qui patris operat
opera / fateamur eiuſdem eſſe cum patre ſubſtantie, ut ex operum conſortio:
nature quoq; identitas eluceat, Neq; perfunctorie id pretereundum: q. domi=
nus ſe operari debere dicat donec dies eſt / quãdiu ſcilicet preſens hoc in mũ=
do fuerit, Ipſe enim uerus eſt dies:poſt tenebras errorum & ignorantie exor=
pſ,111, tus, de quo propheta dicit, Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde:miſe=
Eſaie,4. ricors / & miſerator / & iuſtus dominus. Et Eſaias, Populus gentium qui ambu
labat in tenebris:uidit lucẽ magnã. Ambulãtibus in regiõe umbre mortis:lux
orta eſt eis. Et hoc ĩ loco dñs de ſeipſo, Quãdiu ſũ ĩ mũdo:lux ſũ mũdi, pinde
atq; quamdiu ſol iſte ſenſibilis noſtrũ ſuperfert hemiſperiũ:diurni tpis mora

protenditur, Ceterum ſi per id ſolum temporis interuallum (inquies) extenditur Chriſti operatio quo preſens huic mundo fuerit: cum iam diutius hinc ad patrem abierit / non igitur amplius opera patris nunc operatur: neq; lux eſt mūdi / quādoquidem non eſt amplius in mundo, Verſamur ergo in illa nocte horrēda: in qua nemo poteſt operari, Sed diligenter hic animaduertendum, q̄ etſi corporis ſui preſentiam hinc ſubduxerit: maieſtate tamen diuinitatis ſemper adeſt / ſicut ipſe a diſcipulis abiturus pollicetur, Ecce ego uobiſcū ſum omnibus diebus uſq; ad conſumationem ſeculi. Itaq; protrahitur dies iſte ſpiritualis / in quo filius opera patris facit & eſt in mundo: ad diem uſq; extremi iudicii, nam toto eo tempore & homines illuminat lumine ſue gratie filius: & ad fidem penitentiamq; uocat. Deinde uero ſuccedit nox terribilis & tremenda impiorum / poſt expletum iudicium & definitam omnium retributionē, in qua nemo poteſt operari / quia tunc nullus penitentie ſupereſt locus / nulla emendande uite commoditas: ſed dumtaxat recipiendi quod quis operatus fuerit / & metendi quod ſeminauerit hora, De illa nocte dicitur, In inferno autem quis confitebitur tibi? Et ligatis manibus & pedibus proiicite eum in tenebras exteriores, Deniq; diſcedite a me maledicti in ignem eternum: qui paratus eſt diabolo et angelis ei⁹, Preter hūc autē diem et noctem generalem & toti mundo communem: cuiq; noſtrum itidem ſuus eſt dies / & ſua nox, Dies inquam: totum uite noſtre quod hic uiuimus ſpacium / quo nobis datum eſt a deo operari ea que ad uitam eternam conſequendam conducūt, Nox uero: tempus poſt mortem noſtram corporalem futurum / in quo nō licet cuiq̄ operari neq; contractas prius mortiferas abſtergere ſordes, Operepreciũ ergo eſt q̄ beati Pauli conſiliū non ſegniter neq; oſcitantes audiamus: ſolicite nos admonentis. Dum tempus habemus: operemur bonum, Neq; ſapientis monita negligamus: id noſtris auribus ſtudioſe inculcātis, Ante obitum tuum operare iuſtitiam: quoniam non eſt apud inferos inuenire cibū. Idem quoq; rurſum, Ante mortem confitere: uiuus & ſanus confiteberis; Demum de mortuis dicit ſpiritus: q̄ requieſcant a laboribus ſuis / opera enim illorum ſequuntur illos,

Math, 8,
pſ, 6,
Math, 22
Math, 25
Gala, 6,
Eccle, 14.
Ecci. 17,
Apo, 14,

¶ Qz baptiſmi lauachrum multis ante figuris fuerit preſignatum et prenūciatum: atq; in euangelica lege cū multa uirtute exhibitum. Cap, XIIII,

›› Ec cum dixiſſet: expuit in terram / & fecit lutum ex ſputo / & liniuit lu-
›› h tum ſuper oculos ei⁹ & dixit ei, Vade laua in natatoria Syloe: quod in-
›› terpretatur miſſus, Abiit ergo & lauit / & uenit uidēs, ¶ Qui maiores ſubſtantias de nihilo ad eſſe produxit: multo magis nouos in ceco oculos ſine materia feciſſet. Sed uoluit hac luti compoſitione & linitione ſuper oculos docere ſeipſum eſſe creatorem: qui in principio uſus eſt luto ad hominis formationem, Ideo autem non aqua utitur ad lutum faciendum ſed ſputo: ut nihil aſcribatur fonti / ſed diſcas quoniam uirtus oris eius oculos aperuit ceci & plaſmauit, Et deinde ut non uideatur cuiq̄ ex uirtute terre eſſe curatio: iuſſit oculos lauari, nō tamē ilico & eo in loco ablui eum uoluit; ſed ad Syloe miſit, ut cū

Gene, 2.

multos contingeret exinde eum uidere euntem ad piſcinam / & lutum ſuper oculos habentem: pluribus manifeſta fieret eius illuminatio / & noua uiſus reſtitutio, Neq; ipſi fontis Syloe aſcribenda erat hec curationis gloria (multi enim lauantes ibi oculos / nullo tali beneficio ſunt potiti) ſed ſoli Chriſto / cuius quidem diuina & efficax uirtus aderat in fonte ſyloe: que omnia operabatur. Et propter hoc / interpretationem nominis ſyloe euangeliſta adiecit dicens. q. interpretatur miſſus, ut doceat: quoniam & illic Chriſtus (qui uere eſt ſyloe ſpiritualis: & ad ſalutem hominum miſſus) eum curauerit. Sicut enim apoſto-
1. Cori. 10. lus dicit q. petra erat Chriſtus: ita & ſyloe ſpiritualis erat, tum q. fons uberri-mus: aquam ſalutis in totum mundum deriuãs. tum q. miſſus a deo patre: ad
Luce. 1. illuminandos eos qui in tenebris & umbra mortis ſedebant, Cuius quidem teſtimonium perhibet Iacob / prophetico ſpiritu futura prenuncians: cũ inquit,
Geñ. 49. Non auferetur ſceptrũ de Iuda / nec dux de femore eius: donec ueniat qui mittendus eſt, ubi hebraica littera habet dictionem ſylo / Chriſtum ibidem inſinuans: qui peculiari quadam ratione ut uerbum patris miſſus eſt ad nos. Demũ quanta fuerit ceci fides: uel ex ipſa littera euangelii facile eſt cõtueri, Non enim cõtradixit uerbis domini: neq; cogitauit apud ſeipſum, lutum ſolet magis excecare oculos: quid igitur lutũ mihi ſuperpoſuit? Sepenumero laui oculos in ſyloe: & in nullo ſum adiutus, Si quam ipſe curandi uirtutem haberet: preſens utiq; me curaſſet, Nõ hec aut ſimilia animo ſecum uolutauit / ſed ſimpliciter obediuit: & beneficium curationis ex fidei firmitate & obediẽdi prõptitudine continuo conſecutus eſt. Maior profecto & magis commendanda
4. reg. 5. fuit hec fidei ſynceritas in ceco: q̃ tarditas in Naaman Syro, ad quem cum Heliſeus miſiſſet nuncium q. lauaretur ſepties in Iordane & mũdaretur a lepra / iratus Naaman recedebat dicens. Putabam q. egrederetur ad me & ſtans inuocaret nomen domini dei ſui: & tangeret manu locum lepre & curaret me. Nunquid non meliores ſunt Abana & Pharfar fluuii Damaſci omnib⁹ aquis Iſrael: ut lauer in eis & munder? Abeuntem tamen cũ indignatione ſerui admonuerunt: ut prophete uerbis obtemperaret, quorum dictum non aſpernatus: ſoſpitati reddit⁹ eſt / & ſepties in Iordane lotus iuxta pphete uerbum curat⁹ eſt.

quid cec⁹ iſte a chriſto illuminatus myſtice deſignat.

¶ At uero quia miracula noſtri redemptoris ita iuxta litteram facta creduntur: ut myſtice conſiderata aliquid innuant nobis faciundum aut credendum / age quid hec ceci curatio ſpiritualiter inſinuet: altius inueſtigemus. Sane per illuminationem huius ceci: ſignificabatur illuminatio generis humani, quandoquidem cecus iſte genus humanum deſignat / quod in primo parente excecatum eſt: quia ex illo traximus omnes non ſolum originem mor-
Roma. 5. tis / ſed etiam iniquitatis, Per unum enim hominem mors / & per unum hominem peccatum intrauit in mundum: & per peccatum mors que in omnes homines pertrãſiit, Et bene nõ ſolũ cecus: ſed etiã cecus a natiuitate dicit, qa oẽs hoĩes (excepto illo q de uirgine nat⁹ eſt: et ſacratiſſima etiã uirgĩe / ex qua de⁹ homo prodiit in mundum / exempta) cum peccato originali naſcimur: & grauiſſima cecitate depreſſi in mundum uenimus, quam quidẽ cecitatẽ de radi-

ce primi parentis contraximus, Qui bene uidens conditus fuerat / ſed dia=
bolicis perſuaſionibus obtemperando cecitatem incurrerat: quam in omnes
ſuos poſteros tranſmiſit, De qua peccati cecitate loquitur propheta, Ecce eni pſ,50.
in iniquitatibus conceptus ſum: & in peccatis concepit me mater mea, Et Pau
lus ad Romanos, Omnes enim peccauerunt: et egent gloria dei, Porro prete= Roma,3,
riens dominus uidit cecum, non enim ſtans / ſed preteriens uidit: quia in ſimili
tudine carnis apparuit / ſed in uia peccatorum non ſtetit: quia peccatum nõ fe pſ,1,
cit / nec inuentus eſt dolus in ore eius, Hinc eſt q̃ ſecũdũ alterius loci parabo= Luce,10,
lam: Samaritanus ſecus ſaucium uenit, Quod enim ibi per ſauciũ: hoc ſignifi=
catur hic per cecum, Et quod ibi dicitur / uenit: hic / preteriit, Venit ergo domi
nus ſecus ſaucium / & preteriens uidit cecum / quia appropiquauit uie morta=
litatis noſtre: non tamen fixit ueſtigium in uia peccatorum. Venit enim ut ce
citatem peccatorũ noſtrorũ tolleret: nõ ut eam ſuſciperet, Hec ergo opera pa
tris ſe dicebat oportere operari: quia uenerat querere perdita / reſtaurare cor
rupta, Sed nec ipſa ſui nouitate ſtupenda & mirabilis ceci curatio: magno ua
care myſterio putanda eſt, Expuẽs quippe dominus in terram fecit lutum: &
oculos ceci inunxit, Sputũ quidem quod a capite in os defluit: diuinitatẽ Chri
ſti ſignificat / quia caput Chriſti deus, Et eterna ſapientia apud Eccleſiaſticũ 1,Cori,11
loquitur, Ego ex ore altiſſimi prodiui: primogenita ante omnem creaturam, Eccle,24
Et Salomon de ipſa, Vapor eſt enim uirtutis dei: et emanatio quedam maieſta Sapien,7
tis eius ſyncera, Lutum uero de terra: ſacratiſſima Chriſti caro eſt / de ſacro=
ſancta uirgine ſũpta, ut ait pſalm⁹, Veritas de terra orta eſt, Similiter Eſaias. pſ.84,
Et aſcendet ſicut uirgultum coram eo: & ſicut radix de terra ſitienti, Expuẽs Eſaie,53,
ergo in terram lutum fecit: quia uerbum caro factum eſt / & habitauit in no=
bis, Inunctus autem cecus nondum uidet / donec ueniat in natatoriã ſyloe: qd
interpretatur miſſus. Non caret (ut pauloante diximus: & repetere nõ piget)
myſterio / q̃ euangeliſta huius nominis poſuerit interpretationem: quod (in=
quiens) interpretatur miſſus, Quis enim precipue miſſus: niſi ille qui ſepius
dicit / non ueni a meipſo: ſed a patre miſſus ſum: Chriſtus enim uere eſt miſ= Ioan,8,
ſus: quia et ante promiſſus / & poſt multos teſtes prius miſſos tãdem nobis ex=
hibitus, Piſcina ergo illa: baptiſmus eſt chriſti, lauit cec⁹ in piſcina ſyloe quod
interpretatur miſſus / & illuminatus eſt: quia in Chriſto baptiſati illuminãtur
omnes, Cum ergo inunctus eſt cecus ille: quaſi cathecuminus factus eſt, Sed
egebat lauari / id eſt baptiſari: ut illuminaretur, Cathecuminus uero inungi=
tur: ut doceatur, Nam cathecuminus grece: latine inſtructus dicitur, Baptiſa
tur uero: ut uerum lumen agnoſcat / & remiſſionem omnium peccatorum re
cipiat, Nõ itaq; exigua putetur lauachri baptiſmalis uirtus: quod dimotis ani=
me tenebris lumen celi infundit, ¶ Neq; recens credatur eius & arbitraria cõ
ſtitutio: quod & multis inſtrumẽti ueteris figuris & ꝓphetarũ teſtimoniis eſt
preſignatum, ¶ Aquis quippe diluuii totius mundi expiata ſunt peccata: & Gene,7.
qui in arca reconditi erant / per aquam ſalui facti ſunt, Id baptiſmi typum
geſſit; per quem ſordes omnes peccatorum deponuntur / & uite uetuſtas

1,Petri,3 tollitur, Audi Petrum apoſtolum huius rei grauiſſimū teſtē, In diebus(inqt)
Noe cum fabricaretur arca:in qua pauci/id eſt octo anime ſalue facte ſūt per
aquam, Quod et uos nunc ſimilis forme ſaluos facit baptiſma:non carnis de=
Exo.14, poſitio ſordium/ſed conſcientie bone interrogatio in deum, ¶ Inſuper popu 2
lus Iſrael duce Moſe mare rubrum ſicco pede pertrāſiit:ſubmerſis ibidē Egy=
ptiis, quod per baptiſmi ſuſceptionem totam diabolice prauitatis cohortem a
nobis dimoueri et expelli inſinuat:noſq; in Chriſto regeneratos/a duriſſima
eius tyrannide dei gratia liberari, Teſtem huius myſterii accipe diuiniloquū
1.Cori,10 Paulum ad Corinthios ſcribētem. Nolo uos ignorare fratres:qm̄ patres noſtri
omnes ſub nube fuerunt/& omnes mare tranſierūt/et omnes in Moſe bapti=
Ioſue,3. ſati ſunt in nube & in mari, ¶ Quid preterea populus Iſraelitic⁹ Ioſue ductu 3
Iordane traiecto(ubi etiam aque hinc atq; hinc immote conſtiterāt: & mediū
prebuerant iter)in terram promiſſionis perductus ſignificat/niſi Chriſto au=
thore quicunq; baptiſmi lauachrū rite ſuſceperint:in terram uiuentium tan=
4,Re,5, dem peruenturos? ¶ Quid Naaman Syrus(cuius modo facta eſt mentio)ſe= 4
pties in Iordane ablutus & a lepra mundatus nobis innuit: niſi baptiſmo Chri
Leui,19, ſti lotos/ab omni prorſus anime lepra peccatoq; purgari? ¶ Quid deniq; aq̄ 5
expiationis & luſtrationis/ſecundū ueteris legis ritum tollens immunditiā ex
contactu morticinorum contractā/denotat:niſi aquam baptiſmi omnem pe
nitus anime impuritatem abſtergere? ¶ Hanc plane aquā dominus per Eze= 6
Ezech.36 chielem pollicitus eſt:dicens, Et effundam ſuper uos aquam mundam/& mū
dabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris:& ab uniuerſis idolis ueſtris mū=
Ezec.47 dabo uos, Hāc quoq; baptiſmi aquam uidit propheta:cū ait, Vidi aquā egre=
dientē de tēplo a latere dextro: & omnes ad quos peruenit aqua iſta/ſalui fa=
Ioan,19, cti ſunt, ¶ Deniq; hanc effudit latus Chriſti lancea militis in cruce trāſfixū/ 7
in remiſſionē peccatorū:qua ſanctificata eſt eccleſia/a maculiſq; ſuis emūda
Ioan,5, ta, ¶ Poſtremū hanc baptiſmi gratiā preſignauit probatica piſcina:in quam 8
poſt aque ab angelo motionem deſcendens quacunq; tenebatur egritudine
quid deſi languidus/ilico ſanabatur. Volēs enim deus homines propinquius adducere
gnauit p̄ ad baptiſmi donum per hanc piſcinam q̄ per aquam luſtrationis: non adhuc
batica pi inquinamenta ſolū mūdat/ſed & corporis languores tollit et egritudines ſa=
ſcina: ad nat: quo deſignetur baptiſmus omnē animi morbū depellere/et peccata de=
motionē tergere. Sicut enim miniſtri qui prope regem ſunt/iis qui ſunt a longe clario=
aq ſanās res ſunt:ita & in figuris fit, ut que propinquior eſt ueritati:eam clarius & ma=
unū egro nifeſtius exprimat atq; referat, Non autē ſimpliciter ſanabat aquarū piſcine
tum, natura(ſemp eni hoc fieret)ſed in angeli deſcenſione, Sic et in baptiſatis non
ſimpliciter aqua operatur. ſed cum ſpiritus ſancti acceperit gratiam:tunc oīa
ſoluit peccata, Angelus enim deſcēdēs turbabat aquā: & ſanatiuā impone=
bat uirtutem, ut diſcāt Iudei:qm̄ multo magis angelorū domin⁹ oēs egritudi
nes anime per baptiſmū ſanare poteſt, Sed tēpore huius piſcine:īfirmitas/im
pedimentum uolenti curari/fiebat, nā impediebat:ne quis prius aliis in aquā
deſcenderet & curaretur, Nunc autē ad lauachrū baptiſmi unuſquiſq; acce=

dere poteſt, non enim angelus eſt qui turbat aquam: ſed angelorum domin9 qui omnia operatur. Et in hoc baptiſmi fonte non unus ſolum uno tempore curatur: ut in piſcina. quinimo ſi uniuerſus terrarũ orbis ueniat: gratia nõ cõſumitur / ſed ſimilis manet, Sicut enim ſolares radii per unãquãq; illuminãt diem / et non cõſumũtur: neq; a multa largitione minor fit ſolis lux. ita et multo amplius ſpiritus ſancti actio in nullo minuitur: a multitudine eorum qui potiuntur ea. Hoc autem fiebat: ſcilicet ut unus tantum poſt motionem aque ſanaretur, ut qui didicerant quoniã in aqua egritudines corporis ſanabantur: in hoc per multum tempus exercitati facile crederent / q; et ęgritudines anime aqua ſanare poteſt,

Cap, XV,

Taq; uicini et qui uiderant eum prius quia mendicus erat: dicebãt, Nõne hic eſt qui ſedebat / et mendicabat? Alii dicebant: quia hic eſt, Alii autẽ: nequaq̃, ſed ſimilis eſt ei9, Ille uero dicebat: quia ego ſũ, Dicebãt ergo ei, Quomodo aperti ſũt tibi oculi? Reſpõdit: ille homo qui dicit̃ Ieſus / lutum fecit: et unxit oculos meos / et dixit michi, Vade ad natatoriam ſyloe et laua, Et abii: et laui / et uideo. Et dixerunt ei: ubi eſt ille? Ait, neſcio. ¶ Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra mõtem poſita: neq; accendunt lucernam et ponũt eam ſub modio / ſed ſupra candelabrũ / ut luceat omnibus qui in domo ſunt, Ita neq; claritas ſignorum Chriſti obſcurari potuit: aut occultari, A uicinis enĩ et notis eius primum perſpecta eſt: qui hunc illuminatum prius cecum et mendicum nouerant, Vbi animaduertendum nobis eſt: ad cuius ſortis uiros mirabilis dei clemẽtia ſe inclinabat. Eos qui mendicabãt: cum multa miſeratione curabat, et hinc Iudeorum os obſtruens: quoniam non preclaros / non inſignes / neq; principes / ſed ignobiles ſua dignos ducebat prouidentia, etenim pro ſalute omnium uenerat. Ita etiam deſcendens a Hieruſalem in Hierico / cecum ſedentem ſecus uiam et mendicantẽ ſanauit: uocatumq; ad ſe benigniter illuminauit, Et quia aperti eius oculi uultum eius et ſpeciem oris aliquantulũ mutauerãt: nonnulli dicebant non illum eundem eſſe qui cecus fuerat / ſed alium eius ſimilẽ, Ipſe uero neq; uerecũdatus eſt de priori cecitate / neq; formidauit furorem plebis: neq; renuit ſeipſum oſtendere / ut predicet benefactorẽ, Interrogat9 de modo ſuſcepte illuminationis: uerax omnino cõprobat9 eſt, Quod enim nõ nouerat: non dicit. Neq; enim ſciuit quoniã in terram expuit: idcirco neq; aliis illud expreſſit. quoniã autem ſuperunxit: per ſenſum tactus didicit. Q; eum iuſſerit ire ad piſcinam Syloe: ex auditu teſtatus eſt, Nomen benefactoris expreſſit: recognouit enim eius uocẽ ex diſputatione cum diſcipulis. et ex precedenti tempore nomen eius iãdiu audierat / per celebrem famam ſignorum eius: que aliorum relatione didicerat, Demum querẽtes uicini ubi eſt ille: conſpirationem aduerſus dominũ meditari uidentur / ut accuſarẽt eum apud Phariſeos: quemadmodũ ſequentia eorum facta oſtẽdunt, Chriſtus autem non aderat huic quem curauerat: neq; aliis qui ab eo curabantur, non enĩ querebat gloriam ſuam: neq; ſe oſtentare, Recedebat ſemper poſt preſtitum curationis beneficium dominus: ut nos doceret ex benefactis noſtris gloriam

Math, 5,

Luce. 19.

humanam querere non debere/ſed ſolum diuini nominis honorem meditari. Quod etiã dominus noſter totius uirtutis inſtitutor ſalubriter nos edocuit: in ieiunio/oratione/et elemoſyna plauſum popularem nos querere non debere admonens/ſed ſolius dei gloriam, ut neſciat ſiniſtra noſtra quid faciat dextera: alioquin receperimus mercedem noſtram, Q2 ſi in abſcondito coram oculis dei curauerimus quod rectum eſt operari: et pater noſter celeſtis qui uidet in abſcondito/retribuet nobis. Paulus quoq; eidem conſentiens ſententie nos hortatur: ne inanis glorie cupidi aut per uanam gloriam quicq̃ faciamus. ſed ſiue comedamus/ſiue bibamus/ſiue aliud quid agamus: omnia in dei gloriam referamus/ad illam ſola noſtra uertatur intentio, Cap. XVI.

Math. 6. Gala. 6. Philip. 1. 1. Cori. 10

» Dducunt eum ad Phariſeos qui cecus fuerat, Erat autẽ ſabbatum: quã
» do lutum fecit Ieſus/et aperuit oculos eius, Iterum ergo interrogabãt
» eum Phariſei: quomodo uidiſſet. Ille autem dixit eis, lutum michi poſu
» it ſuper oculos: et laui et uideo. Dicebãt ergo ex Phariſeis quidam. Non eſt hic
» homo a deo: qui ſabbatum non cuſtodit, Alii autem dicebant. Quomodo po
» teſt homo peccator hec ſigna facere? Et ſciſma erat inter eos, Dicũt ergo ceco
» iterum, Tu quid dicis de illo: qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: quia
» propheta eſt, ¶ Iudei ſuperius querentes ubi eſt ille/uolebant eum inuenire: ut dominũ noſtrum ducerent ad Phariſeos, Quia uero uon habuerunt eũ: ducunt cecum, Propterea autem euãgeliſta ſubdit diem ſabbati fuiſſe quãdo lutum fecit Ieſus: ut ſcilicet eorum malam mẽtem et iniquitatis plenam demõſtraret/et cauſam propter quam eum querebant, ut ſcilicet occaſionem contra eum inuenirent/et ut detraherent miraculo per eſtimatam legis preuaricationem, quod ex ſequentibus eorum interrogatiõibus planius eluceſcit, Sed diligenter conſiderandum eſt: qualiter non turbatur cecus. nam quando quidem turbis dicebat ſine periculo interrogatus: non ita magnum erat/ueritatẽ dicere, Mirabile autẽ eſt nũc/q; in ampliori periculo conſtitutus; neq; negat/neq; cõtraria dicit prioribus/ſed eadem ſuccinctius conſtringit, Et hoc pacto contrarium paſſi ſunt eius quod uolebant. Duxerunt enim eum et interrogauerunt ut negaturũ: ſed ab eo certius ueritatem et mirabilem domini uirtutẽ didicerunt, At uero audito facte illuminationis modo: diuerſi de domino uaria ſenſerunt, Hi quidem/q; non eſſet a deo miſſus ſed preuaricator legis: qui ſabbatum non cuſtodiret/qui in ſabbato lutum fecerat/et oculos inunxerat. Verum hi magna tenebantur animi cecitate, Cum enim ex hoc ſigno ad fidẽ induci debuiſſent/et tanti operis authorem predicare: non ad id conuerterũt animum quod laudandum aut cõmendandũ uideretur/ſed quod reprehenſioni patere cenſebatur et obiectationi, protin⁹ ſabbati uiolationem obiectãt: quod tamen ſecundum litteralem etiam legis ſententiam dominus minime uiolauerat. Nam ea opera manuũ exercitio & miniſterio facta/que ad dei obſequium aut manifeſtãdam eius gloriam attinebãt: minime prohibita erant ne ſabbato fierent, qualia erant circunciſio/hoſtiarum in templo preparatio et immolatio, Hec autem compoſitio luti et inunctio: ad dei uirtutem oſten=

dendā ſpectabat / et aliis diuulgandā. Si igitur ſabbato circuncisionē accipit homo: ut non ſoluatur lex Moſi / & ſacerdotes in templo ſabbatum uiolant & ſine crimine ſunt: quis recte ſenſerit ex luti cōmixtiōe aut inūctiōe ſup oculos uiolatū ſabbatū / ex qua maxime dei gloria apud hoies eluxit? Alii uero uel exiguo ueritatis ſplendore illuminati dixerunt: obſtruere conantes os loquentiū iniqua, Si non eſſet hic homo a deo: non poſſet hec ſigna facere. Cum igitur ceco a natiuitate uiſum reddiderit: ſignum id eſt eum non eſſe peccatorē, Ita ab effectu rei ſumentes argumentum: cōprobant eum a deo eſſe / q tam ſtupendum ediderit ſignum, Verum percōtabitur quiſpiam: an ne malis conueniat interdum miracula agendi miniſterium et officiū / cum apud Matheum dominus de reprobis dicat. Multi dicent michi in illa die. Domine nōne in nomine tuo demonia eiecimus / et prophetauim⁹: et ſigna multa fecimus? Et tūc confitebor illis: quia neſcio uos, Diſcedite a me operarii iniquitatis. Quo igitur pacto conſequens eſt / ipſum dominum ſi peccator eſſet: hec ſigna facere non poſſe? Sed hi non precipui ſunt authores ſignorum: qui uite habent prauitatem / et tamen miraculorum agendorū poteſtatem, quorum ſolum exercent miniſterium: atq; ut inſtrumenta quedam funguntur illorū faciendorū officio, Vtitur enim plerumq; deus etiam malis: ad mirabilia opera pagenda, Chriſtus autem precipuus erat author ſignorū: et atteſtat⁹ eſt illa eſſe opera patris, que non aliena nec ab extrinſeco aduentitia uirtute peragebat: ſed ſolo uerbi imperio aut opere / nil niſi primariū operatorē demonſtrāte, Non potuit igitur ipſe hec in nomine patris ſe facere conteſtans / et eadem opera patris nominās: peccator eſſe. Alioquin ipſa dei patris opera ab homie peccatore fuiſſent perfecta: et illi deus fuiſſet cooperatus, Et quoniam non potuerunt Iudei diuerſa de domino ſentientes in unam conuenire de eo ſentētiam / unoquoq; ſuas partes tutāte: ſciſma erat inter eos, Sciſma grece: latine ſciſſio, Sciſſi ergo erant: quia pars ueritati aſſentiebat / et pars falſitati applaudebat, Chriſtus dies: inter lucem et tenebras diuiſus eſt, Qui igitur recte de Chriſto ſenſerunt: ipſius illuminati de ſuo illuminatore querūt ſententiā / et animo quidē (quantum uerba exprimūt) beniuolo, Non enim quod in calūniam uerti poſſet querūt / quid ſcilicet dicat de illo qui ſabbatum nō cuſtodit: ſed quod Chriſti gloriam elucidet et predicet, quid dicis (inquiūt) de illo qui aperuit tibi oculos? Ille uero non modo corpore ſed etiam mente illuminatus: conſtanter et interrite exprimit quod ſentit / q uidelicet propheta eſt / non tamen quilibet de numero et cetu prophetarū: ſed propheta ille unicus et ſingularis / quem Moſes predixit a deo apud Iudeos eſſe ſuſcitandum. Cap, XVII,

Ioan. 7. Math. 1 — Math. 7. — Ioan. 10 — Deut. 18.

» Non crediderunt ergo Iudei de illo quia cecus fuiſſet: donec uocauerūt
» parentes eius qui uiderat / et interrogauerunt eos / dicentes, Hic eſt filius
» ueſter: quē uos dicitis / quia cecus nat⁹ eſt? Quomō ergo nūc uidet?
» Reſponderunt eis parentes eius: et dixerunt, Scimus quia hic eſt filius noſter
» et quia cecus natus eſt, Quomodo autem nunc uideat / neſcimus: aut quis ei⁹
aperuit oculos / nos neſcimus, Ipſum interrogate, Etatē habet: ipſe de ſe loqua

›› tur. Hec dixerunt parentes eius: quia timebant Iudeos, Iam enim conſpirauerant Iudei / ut ſiquis eum cōfiteretur eſſe Chriſtum: extra ſynagogam fieret,
›› Propterea parētes eius dixerūt: quia etatē habet / ipſum interrogate. ¶ Qui urbē expugnare nititur: ubi unā murorū partē quam proſternere atq; euertere tētauit / cōſpicit adeo firmam eſſe atq; cōpactam / ut eam diſſoluere atq; ſubruere nequeat: mox ad alteram partem quę imbecillior et inualidior apparet / ſuas tranſfert machinas / arietes et tormēta / ut ea parte oppugnatam urbem intercipiat. Ita quoq; Phariſei quia cecum iam illuminatum attonitum reddere non ualuerunt / ſed uidebant eum ſine animi trepidatione benefactorem ſuum predicantem: per parentes eius putabant Chriſti miraculum obſcurare. Sed hec eſt ueritatis natura: q, per que putaſ inſidias pati / per hec fortior fit, Mendacium enim ſibi ipſi quidem obuiat: et per que ledere ueritatem uidetur / per ea clariorem eam oſtēdit. Quod et nunc factum eſt. Vocati enim parētes et interrogati de ceco illo an filius eorum eſſet et cecus natus / ut quicq̄ dicerent quod Chriſti gloriam diminueret aut extenuaret: dum utriuſq; indubitatum proferunt teſtimonium / magis amplificant atq; magnificāt factū ſignum. Verum imbecilliores erant parentes filio / qui teſtis aderat intrepidus ueritatis: illuminatos habens oculos intellectus a deo. Nam ipſe interrogatus impauide modum quo ſanatus fuerat explanauerat. Parētes uero idipſum interrogati / ſe neſcire dicebant quomodo uiſum receperat: cum tamen ipſo referente illud certo cognoſcere potuerint. At qui non ex ignorantia dicebant ſe neſcire quomodo factus fuiſſet uidens: ſed id ſolum ex trepidatione et formidine / metuq; offendendi Iudeos (ſi quicq̄ dicerent: quod nomen Chriſti celebrius redderet) reſpōdebant. Iudei enim ut deo repugnātes et ſue ſaluti obſtaculum obicemq; ponentes ſanxerāt: eūm cum ignominia extra ſynagogā eiiciendum / qui confiteretur dominum noſtrum eſſe Chriſtum. Hac formidine perculſi parentes ceci: non auſi ſunt quod cognoſcebant palam confiteri / ſed id a filio interrogari debere reſponderunt: qui cum matura eſſet etate / de ſe loqui facile poſſet. Sed queadmodū filii Iſrael quanto magis opprimebanſ
Exodi. 1. ab Egyptiis / tāto magis multiplicabātur et creſcebant: ita nominis Chriſti gloria quo magis prohibebaſ ab hominib9 / eo amplius diffundebaſ. Cap. XVIII

›› Ocauerunt ergo rurſum hominē qui fuerāt cecus: et dixerunt ei, Da
›› u gloriā deo. Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt. Dixit ergo eis ille.
›› Si peccator eſt / neſcio, unum ſcio: quia cecus cum eſſem / modo uideo.
›› Dixerūt ergo illi. Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? Reſpōdit eis.
›› Dixi uobis iam: et audiſtis. quid iterum uultis audire? nunquid et uos uultis di
›› ſcipuli eius fieri. ¶ Cum in altera parte murorum ad quam factus eſt oppugnationis tranſitus / nō ſatis cōmoda perſpicitur eſſe inuadendi urbē oportunitas: rurſum ad priorem partē fieri ſolet regreſſus / et acriori inſultu nouiſq; machinis inſtauratur ibidem oppugnatio. Quia ergo ceci nati parentes miſerunt Phariſeos ad illum qui curatus eſt a cecitate: rurſus uocauerunt eum ſecundo. Neq; ei manifeſte dicunt, nega quoniam Chriſtus te curauit / ſed ſub

pretextu religionis ad hoc eum inducere uolunt:dicentes, Da gloriā deo, qua ſi dicant, confitere quia hic nichil eſt operatus:nega quod accepiſti, Hoc plane non eſt deo gloriam dare:ſed deum potius blaſphemare, Sic autem uolebant illum dare gloriam deo:ut ſicut et ipſi/ diceret Chriſtum eſſe peccatorē, Verum ille ut neq; pateret calumnie/neq; ueritatem celaret:non dixit/ſcio eū iuſtum/ſed ſententiam protulit eorum ſententie ex oppoſito contradicentē, Dixerant enim. Nos ſcimus:quia hic homo peccator eſt, Ipſe uero neq; dubitationem neq; neſcientiam ſua reſponſione expreſſit:ſed oppoſitionem dicti eorum, Dicitis inquit uos ſcire:q peccator eſt. ego uero ea in re non ſentio uobiſcum/ſed eum peccatorem eſſe neſcio: quinimmo bonum et iuſtum eſſe ipſū ingenue fateor/quod et ipſa loquūtur opera, Id unum plane quod manifeſte noui predico:ſcilicet cum cecus eſſem/ſuo beneficio nunc uiſus munere fungor, Quia autem nequiuerunt euertere quod factum eſt:ad priores redeunt ſermones/rurſum modum curationis inquirentes/ſicut canes expetitam uenationē nunc hic nunc illic inueſtigantes, Ille autem qui toties interrogatus/toties reſponderat: iam quaſi quodam tedio afficeretur propter illorum duritiam et incredulitatē/cum quadam ſtomachatione reſpondit, Non attenditis ad ea que dicuntur, Non amplius reſpondebo uobis inaniter interrogantibus:et non uolentibus addiſcere ſed cauillari que dicuntur. Nunquid et uos ſicut ego uultis in eum credere:et diſcipulatui eius inherere? Itaq; fortis quidē ueritas:et imbecille mendacium, Nam ueritas ipſa etſi deſpectos aſſumpſerit: claros eos facit uel oſtendit, Mendacium autem etſi cum fortibus fuerit:imbecilles eos mōſtrat. Super omnia enim uincit ueritas:et inexpugnabilis eius arx atq; munitio. 3.Eſd.4. Cap, XIX,

» Maledixerunt ergo ei et dixerunt, Tu diſcipulus illius ſis: nos autē Moſi
» diſcipuli ſumus, Nos ſcimus:quia Moſi locutus eſt deus. hunc autē ne=
» ſcimus unde ſit, Reſpondit ille homo et dixit eis. In hoc enim mirabile
» eſt/quia uos neſcitis unde ſit:et aperuit meos oculos, Scimus autem/quia pec
» catores deus non audit, ſed ſiquis dei cultor eſt et uoluntatem eius facit: hunc
» exaudit. A ſeculo nō eſt auditum:quia quis aperuit oculos ceci nati, Niſi eſſet
» hic a deo:nō poſſet facere quicq̄, ¶ Maledictū hoc/tu diſcipulus illius ſis:ueniat ſuper nos Chriſtianos, quēadmodū Rebecca dixit filio ſuo Iacob/timēti maledictionem ſibi pro benedictione illatum iri a patre ſuo Iſaac:ſi deprehēderet ſimulationem illam qua fingeret ſe eſſe Eſau. In me ſit iſta maledictio fili mi, Gene, 27 Ita ſane et in nos ſit hec Phariſeorum maledictio, Si quidem cor intuearis eorum :maledictum eſt/quia hoc maledicentis affectu protulerunt, Si uerba ipſa perpendas:exoptabilis eſt benedictio, quis enim nō deſideret diſcipul9 eſſe Chriſti? Sed quemadmodū per prophetam dixit domin9 de improbis/maledicam benedictionibus ueſtris: ita ediuerſo dicit/benedicam maledictionibus Mala, 2, ueſtris, et completur in eis quod alio loco dicitur. Maledicēt illi: et tu benedices Rurſum more ſuo de Moſi diſcipulatu ſe uane iactant:dicētes, Nos Moſi diſcipuli ſumus. Sed falluntur:ſemetipſos decipientes. Nam ſi ueri diſcipuli Pſal, 108,

Moſis eſſent:crederent utiq; Moſi annuncianti Chriſtum/et cognoſcerent eũ
Ioan.5. qui per Moſem prenũciat⁹ eſt. Sic enĩ dñs illis ait,ſi crederteis Moſi:crederetis
forſitã et michi, De me enĩ ille ſcripſit. Si autẽ illius litteris nõ creditis:meis uer
bis quomodo credetis? Nonne diſcipulorum eſt / magiſtri doctrinam ad un-
guem ſeruare:et ab illius preceptis nequaq̃ exorbitare? Si igit᷑ Moſi eſtis diſci
puli/ut uerbo proteſtamini o Phariſei:cur illius dogmata non obſeruatis? Pro
Leui.19. hibuit ille maledictionem inferri cuiq̃, non maledices (inquit) ſurdo :nec ceco
pones offendiculum, Vos autem maledicitis homini: ueritatem conſtanter cõ
Exodi.23 fitenti. Prohibuit inſuper ſanguinem innoxium fundi:et iuſtum occidi, uos
autem in cedem innocentis/et eius qui iuſticie totius eſt author precipites fe-
Deu.6. rimini. Demum iuſſit Moſes deum adorari:et eius gloriam in omnibus queri,
Vos autem ſignum iſtud in ceco calumniantes:dei uirtutem pro uiribus exte-
nuatis et negatis, Id unum tamen uerum confitemini:uos ſcilicet ſcire q̃ Mo-
ſi locutus eſt deus, Et idipſum nos ingenue quoq; fatemur:per ſacram ſcriptu
Exodi,33 ram edocti / dicentem, loquebatur deus cum Moſe: ſicut homo loqui ſolet ad
nume,12 amicum ſuum, Et deus de Moſe, Ore ad os loquor ei. Sed eo grauior eſt ue-
ſtra damnatio et iniquitas:q̃ illius cui deus locutus eſt precepta negligitis, Ea
que a deo ſuſcepit mandata conculcatis:et pro nichilo ducitis. Prophetam illũ
Deu,18 quem de medio ueſtrum predixit ſuſcitandum et audiẽdum/nunc coram lo-
quentem contemnitis:dicẽtes. Hunc autem neſcimus unde ſit, Sed nõne locũ
natiuitatis eius et patriam nouiſtis:aut etiam genus ſecundum humanam ge-
Ioan,7, nealogiam? nonne ſuperius dixiſtis, hunc ſcimus unde ſit? Sed hec uerba ue-
ſtra non ex ignorantia illius ſed contemptu prodeunt:quo illum paruifacitis,
Vos etenim miſerandi/dei filium cernentes: hominem prorſus contemptibilẽ
et nouiſſimum iudicaſtis, hinc dicitis uos illum neſcire unde ſit: conſueto mo
re hominum/qui quos abiiciunt neſcire ſe dicunt. Tale quidam et in libro re-
1.Re.17, gum legimus:Cum enim Dauid adoleſcẽs Goliam uiris fortibus formidabilẽ
ſtrauiſſet:ait Saul ad Abner, Cuius eſt iſte puer Abner? Certe armiger eius fu
erat/citharam coram eo crebro percuſſerat: et nunc quis eſſet interrogabat,
Quaſi enim non cognoſcebat:in quo etatem adoleſcentis et habitum paſto-
ralem cõtemnebat, Sed quo magis eluceat et innoteſcat cecitas ueſtra / ea que
per uiſum cognoſcitis:auditu minora eſtimatis. Illa enĩ que noſſe uos dicitis/
utpote q̃ Moſi locutus fuerit deus: a progenitoribus audiſtis, Sed nonne fide
dignior eſt qui certificauit q̃ a deo uenit per miracula: que non ſolum au-
diſtis ſed uidiſtis? Vnde merito cecus ipſe ſed iam claritate mentis et corporis
perfuſus / dicta ueſtra confutat:a magnitudine ſigni in ſe perpetrati ſumpto
argumento, Non uidetur inquit id ueritati conſentaneũ aut omnino cohere
re uero:q̃ neſciatis unde iſte ſit/et tanq̃ ignobilem aut obſcuri nominis uirum
deſpiciatis/qui tam preclarum ſignum et diuine uirtutis atteſtatiuum in me
operatus eſt, Nempe peccatores deus auerſatur et odit: neq; preces eorum
grate ſunt auribus eius. Sed ſiquis deum intentiſſime coluerit/et mãdata eius
Pſal,33, ſeruauerit:hunc benigniter exaudit, Oculi enim domini ſuper iuſtos / ut di-

cit propheta:et aures eius in preces eorum , Et rurſum alio loco, Iniquitatem ſi Pſal,33,
aſpexi in corde meo:non exaudiet dominus, Hunc autem illuminatorem me= Pſal,65
um exaudiuit deus/qui talem ei poteſtatem contulerit:q̧ a me ab incunabu=
lis inſitam et congenitam cecitatem depulerit , Non eſt igitur ipſe peccator
ut uos ſentitis/ ſed a deo:cuius uirtute id admirabile opus egit. Neq; eni a mũ
di exordio auditũ eſt cuiq̃:q̧ quis aperuerit oculos ceci nati , quocirca niſi ille
tanti ſigni author eſſet a deo: non potuiſſet tale quicq̃ efficere, Sed quomodo
dicet quiſpiam: deus peccatores non exaudit? Exauditu ſne eſt publicanus?
qui in templo dei a longe ſtans/et oculos in terram demittens/pectuſq; pugnis Luce.18,
percutiens:dicebat , Deus propitius eſto michi peccatori . Qua confeſſione
ſic exauditus eſt:ut iuſtificatus a templo rediret/qui iniuſtus uenerat ad tem=
plum, Inſuper nonne a domino noſtro edocti / quotidiana oratione utimur
ad deum:dimitte nobis debita noſtra/ſicut et nos dimittimus debitoribus no= Math.6,
ſtris? Que autem ſunt debita noſtra in deum:niſi peccata quibus eum offen
dimus/propter que debitores mortis et damnationis rei apud diuinam maie=
ſtatem efficimur? Rurſum beatus Ioannes in epiſtola ſua , Si dixerimus quia 1,Ioan,1.
peccatũ non habemus:noſipſos ſeducimus/et ueritas in nobis non eſt, Deniq;
ſapiens, Quis poteſt dicere / mundũ eſt cor meum:et purus ego ſum a pecca Pro,20,
to? Si igitur nullus exors criminis hanc degit uitam / et peccatoris oratiões nõ
ſuſcipiũtur a deo:nullos igitur deus exaudit;ſed omnium auerſatur oratiões,
Quomõ ergo dicit pſalmus, Exaudiuit domin9 uocẽ fletus mei, exaudiuit do Pſal,6,
minus deprecationem meam:dominus orationem meam ſuſcepit? Ceterum
exaudiuntur a deo peccatores:ſi reſipiſcãt a peccatis/ſi mala preterita lachry
mis abluant/et ex corde abnegant ſe eſſe quod fuerãt. tranſlati enim per hoc
ſunt a morte ad uitam:a ſiniſtra in dexteram / ab iniuſticia ad iuſticiam , Eos
uero qui perſeuerant in malitia ſua/& preteritis peccatis quotidie noua accu=
mulãt/fiuntq; in dies deteriores:deus minime exaudit/eorum preces abiicit et
execratur, quemadmodũ per Eſaiam dicit, Cum extenderitis manus ueſtras:
auertam oculos meos a uobis, et cum multiplicaueritis orationem : non exau= Eſa,1,
diam, manus enim ueſtre: ſanguine plene ſunt , Et Hieremias ad dominum,
Nos inique egimus et ad iracundiam prouocauimus : idcirco tu inexorabilis Thre,3.
es. Oppoſuiſti nubem tibi ne tranſeat oratio, Enimuero nubes illa:peccatorũ
noſtrorum atra eſt denſitas/ obſtaculũ prebẽs ne diuinas aures oratio noſtra
penetret, Cap,XX,

» Eſponderũt et dixerunt ei , In peccatis natus es totus: et tu doces nos?
» r Et eiecerunt eum foras , Audiuit Ieſus quia eiecerunt eum foras:et cũ
» inueniſſet eum/dixit ei, Tu credis in filium dei? Reſpondit ille et dixit.
» Quis eſt domine:ut credã in eum? Et dixit ei Ieſus, Et uidiſti eum/et qui loqui
» tur tecum:ipſe eſt, At ille ait. Credo domine, et procidens adorauit eũ, ¶ His
uerbis Phariſei cecitatem ei exprobrãt:improperantes q̧ propter peccata aut
ſua aut parentum factus eſſet cecus/et dicentes, In peccatis natus es totus : id
eſt a prima etate peccatis inuolutus es et clauſis oculis natus, Ecce ex Phari=

ſaico ſupercilio id enaſcitur:ſeipſum bonum exiſtimare/et alios ut peccatores
aſpernari,temerario quoq; iudicio que aliis aduerſa contingunt/reputare ob
Luce,18, peccatum illis eſſe inflicta et deterioris uite culpam,Eo tendit parabola domi=
ni noſtri/quam dixit ad quoſdam qui ſe confidebāt tanq̄ eſſent iuſti:et aſper=
nabantur ceteros,In qua Phariſeus aſcēdēs in templum et orans:benefacta
ſua cōmemorauit/pretulitq; ſe aliis quos adulteros/fures/raptores/iniuſtoſq;
iudicauit:ſed non meruit ille cum publicano gratiam iuſtificationis,Ita hoc in
loco cecum hunc deſpectui habentes/dicunt a prima etate peccatis fuiſſe irre
titum:exiſtimantes ſe longe illo eſſe iuſtiores et meliores,cum tamen ediuerſo
hic eſſet iuſtificatus/nam qui oculos eius aperuit:totum ſaluauit/quiq; foris il=
luminauit:ipſe cor illius ab omni iniquitatis nubilo purgauit.Ipſi uero grauiſ=
ſimis peccatis et potiſſimū infidelitatis et crudelitatis erant illaqueati,Cecitatē
quoq; eius aſcribunt peccatis preterite uite:perperam de illo iudicantes,cum
tamen dominus noſter proteſtatus ſit:eum neq; propter ſua neq; parentum
peccata cecum natum eſſe,Ex quo perſpicuum eſt animum qui graui rapitur
affectu odii aut liuoris:tranſuerſum omnia agere/atq; contrario ueritati iudi
cio plerūq; precipitem ferri,Egro quoq; animo ferūt ſe ab illo doceri:quod nō
minus q̄ ātecedētia ex tumore animi naſcit᷑/dedignātis ab alio doctrinā capeſ
ſere:quia ſibi excellētis ſcientie perſuaſionem induit ſcioluſq; uidetur,Ipſi cer
te cum interrogauerūt/ipſi coegerūt ut diceret quid de Chriſto ſuo illumina=
tore ſentiret:et nunc uera confitentem arguunt/et de ſynagoga propellunt,
Donec expectabant eum negaturum eſſe Chriſtum aut opus dei:fide dignū
eſſe putabant,ſed cum uident eum in ueritatis confeſſione conſtantem:igno
minioſe eum eiiciunt.Ipſi illum magiſtrum ſuum fecerant:ipſi ut diſcerent to
tiens interrogauerunt/et demum ingrati docentem reiecerunt cum indigna
Doctri= tione dicentes,Et tu doces nos? Solet enim maiorum cōſuetudo a minoribus
nam libē= aliquid diſcere dedignari:quod nimirum ex latēte morbo ſuperbie proficiſci
ter ab ō= tur/quo ſibi animus falſam ſcientie opinionem aſcribit:et erubeſcit ab eis qui
nib9 eſſe inferiore gradu uite aut dignitatis ſunt cōſtituti quippiam percipere/ne igno
percipiē= raſſe uideatur idipſum:aut minor illo in doctrina appareat a quo diſcit/cum
dam, cupit omnibus ſupereminere.Sed ſi animus noſter uera eſſet humilitate mu=
nitus:nō erubeſceret etiam a quouis puerulo quicq̄ quod ignoraret addiſcere,
A quocunq; enim percipi poteſt ueritas:amplectenda eſt et capeſſenda.Ex=
Luce.2, emplo nobis eſt dominus noſter uberrimus ſapientie fons:qui duodecim an=
nos natus(ut Lucas ſcribit)inuentus eſt in templo inter legiſperitos et docto=
1.Cori.1, res/interrogans et audiens eos.Ipſe qui dei uirtus eſt et ſapientia/in quo om=
Colo.2, nes theſauri ſcientie et ſapientie ſunt abſconditi:non recuſat interrogare ho=
mines et audire illos,quid ergo nos talpe cecutientes et noctuis perſimiles:re=
nuemus ab aliis quantūlibet abiectis aut exiguis ueritatem ediſcere? Non de=
dignatus eſt dominus noſter eximium uere humilitatis exemplum:a Ioanne
baptiſta ablui in Iordane et baptiſari,Quid igitur reſpuemus a proximis et
fratribus noſtris doctrine munus/quantūuis exiſtimatione hominū habea=

mur eruditi aut alii putentur ignari:ſuſciperet cū ſi nos uera moueat & ſynce ra ueritatis agnoſcende cupiditas: non tā a quo doceamur attendere debeamus/ q̄ quid doceamur, et ueritatis munus a quocunq; accipiatur: precioſum eſſe, Ceterum Phariſei ſicut a ceco auditam ſalutarem doctrinam contempſerunt: ita & ipſum doctorem habent ludibrio et ſpernunt/eiicientes eum cum graui ignominia extra ſynagogam, Id reuera magnum apud Iudeos opprobrium ducebatur: ſiquem de ſynagoga eieciſſent. Sicut enim nunc homicide uel adulteri uel ceteris capitalibus criminibus rei/ab eccleſia pelluntur: ita tūc confeſſores Chriſti a ſynagoga Iudeorum eliminabantur, Phariſei quidem illum prius cecum eiiciebant: ſed Chriſtus eum ſuſcipiebat, Tunc magis meruit cognoſcere Chriſtum: cum eiectus eſt de cōſortio inimicorum Chriſti, Quādiu enim inter Phariſeos fuit/& ignominiā ab eis non eſt paſſus: non ſe illi denuo exhibuit, Sed cum primum extra illorum eſt contubernium expulſus/& ignominie nota pro Chriſto affectus: protinus ſe illi Chriſtus preſentem oſtēdit, Quo quidem exemplo nobis dilucide declarauit: eos qui propter Chriſtū et iuſticiam reprobantur ab hominibus et eiiciuntur/continuo a deo ſuſcipi, et quanto grauiores contumelie cuiq̄ inferuntur propter deum: tanto deum illi propiorem & propinquiorem eſſe adiutorem, Beati inquit eritis cum maledixerint uobis homines/& exprobrauerint: & eiecerint nomen ueſtrū tanq̄ malum propter filium hominis, gaudete in illa die et exultate: ecce enim merces ueſtra copioſa eſt in celis. Nempe ut amicitia huius mūdi inimica eſt deo/ et qui uoluerit amicus eſſe mundi huius: inimicus dei conſtituitur, ita ediuerſo inimicitia huius mundi amica eſt deo/et qui uoluerit eſſe inimic⁹ huius mūdi: amicus dei redditur. quos enim mundus ut abortiuos eiicit: eos Chriſtus ut filios chariſſimos ſuſcipit, Cū quanta itaq; benignitate illū cōpellat/ & inuētū ad conſumatā fidei confeſſionem adducit: accuratius attēde, Vt audiuit eum foras eiectū/querit eum ut colligat in ſinum ſue pietatis/& ducat in ſuum ouile, Inuētūq; interrogat, Tu credis in filiū dei? Interrogat autem non ignorās/ ſed uolens ſeipſum notum facere: & oſtendens quoniā plurimi fecit eius fidē, quaſi dicat. Iudeorum multitudo cōuiciata eſt michi in eo ſigno quod operat⁹ in te ſū: ſed nulla mihi eſt cura illorum, Vni⁹ rei cura eſt: ut tu credas. melior enī eſt unus faciēs uolūtatē dei: q̄ decies mille iniqui, Porro id nō perfunctorie hic animaduerte. q, ſi ſola Chriſti qualiſcūq; cōfeſſio/fidei eſſet conſumatio: dictum nūc fuiſſet illi, Tu credis in Chriſtū? Sed qa hereticis pene oīb⁹ hoc nomē i ore eſſet futurū ut Chriſtū cōfiterent/& filiū tamē dei negarēt: id qd ꝓpriū Chriſto eſt/ad fidē poſcit: id eſt ut credat in dei filiū. Crediſſe aūt in dei filiū qd ꝓficit: ſi credat in creaturā? cū a nobis fides in Chriſto: nō creature dei ſed filii dei poſtulet, Nō eſt igit creatura Chriſt⁹/ut dei fili⁹: queadmodū oblatrāt Arrhiani/ſed uerus de⁹. Nondū autē cecus Chriſtū nouerat, cec⁹ enī erat anteq̄ ueniret ad Chriſtū: & poſt curationem a Iudeis circūtrahebatur. Idcirco ille qui eum tantum corporeis oculis uidebat: corde nondum intelligebat/ reſpōdens, quis eſt domine: ut credam in eū? Quibus uerbis oſtendit iam du=

Math. 5.

Iaco. 4.

dum ſe paratum cor ad credendum habuiſſe: ſed in quem deberet credere/ ignoraſſe. Deſiderantis enim et ualde ingerentis anime eſt hoc uerbum, pro quo intantum diſputauit: hunc ignorat/ut diſcas in eo ueritatis amorem, Et ergo ipſa ueritas ſe ei aperte/& dimoto omni uelamine exhibet: dicens, Et uidiſti eum/et qui loquitur tecum: ipſe eſt, Ecce myſteriũ ſue diuinitatis abſcõ-
Math,11, dit Chriſtus a ſapientibus et prudentibus/ſcilicet icredulis Iudeis: quibus nũq̃ tam aperto uerbo ſeipſum demonſtrauit/ q; maliuolo eum animo quererent et inſectarentur, Illud autem paruulis et humilibus reuelauit myſterium: pio eum affectu proſequentibus, Neq; ſe difficilem ad credendum preſtitit hic cecus iam plene illuminat9: ſed protinus uerbo proteſtat9 eſt ſe credere/& opere, nam procidens adorauit eum, per hoc quodam modo conteſtans Chriſtũ eſſe deum ſe credere: quem procidens adorabat, nobis quoq; exemplum reliquens: ut non erecta ceruice ſed in terram proſtrati/dei miſericordiam imploremus, quẽadmodum nos etiam admonet propheta ad debitam deo uenera-
p̃ſ,94, tionem exhibendam omnes inuitans cum ait, Venite adoremus & procidam9 ante deum, Cap,XXI,

E T dixit ei Ieſus, In iudicium ego in hunc mũdum ueni: ut qui nõ uidẽt uideant/& qui uident ceci fiant, Et audierũt quidam ex phariſeis qui cum ipſo erant: et dixerunt ei. Nũquid & nos ceci ſumus? Dixit eis Ieſus, Si ceci eſſetis: non haberetis peccatum, Nunc uero quoniã dicitis/ quia uidemus: peccatum ueſtrũ manet. ¶ Longanimis expectator domini Simeõ/ et aduentum eius in carnem ardenter ſuſpirans: cũ accepiſſet ipſum quadrageſimo poſt natiuitatem die inductũ in templum/et cupidis ulnis fuiſſet am-
Luce,2, plexus: poſt diuinas laudes prophetico ſpiritu illuſtratus dixit. Ecce poſit9 eſt hic in ruinam et in reſurrectionem multorum: et in ſignum cui contradicet,
Eſaie,8. In ruinam quidem eorũ/qui impegerunt in lapidem offenſionis et petrã ſcandali incredulitate mentis ſue: & obſtinati animi duritia credere in ipſum renuerunt. In reſurrectionem uero illorum/qui doctrinam eius amplexi ſunt & mandata ſeruarunt: per que ab imo barathro dãnationis ad uirtutum culmẽ et celi demũ celſitudinem ſubuecti ſunt, Eandem quoq; ſententiam hoc loco dñs aſſerit: dicẽs ſe in hũc mũdũ ueniſſe in iudiciũ/nõ quidẽ condẽnatiõis aut extreme retributiõis: q̃ ad cõſumationẽ uſq; ſeculi reſeruat futura/ſed diſcretionis bonorũ ab improbis/& credẽtiũ ab incredulis, ut qui nõ uidẽt uideant/ id eſt qui ſe nõ uidere putãt & querũt ut uideãt/interiore lumine illuſtrẽtur/ & ad fidei ueritatiſq; pducãtur cognitionẽ, Siplices eni & hũiles ſuã cõfitẽtes & agnoſcẽtes ignorantiã: a Chriſto illuminati ſunt, Et ut uidẽtes ceci fiant/id eſt ut qui putãt ſe uidere & medicũ nõ querũt qui ipſos illumiet/cũ in magna cecitate uerſent: pmaneant in ſua incredulitate & tenebroſitate errorũ. qua-
Eſaie,5, les erant ſuperbi ſapientes & Phariſei: qui ſapientes erãt in oculis ſuis et apud ſemetipſos prudẽtes, Sane ut Paulus ait/dicentes ſe eſſe ſapientes: ſtulti facti
Roma,1, ſunt. Euanuerũt in cogitatiõibus ſuis: et obſcuratũ eſt iſipiẽs cor eorũ, Et hec ſane uerba domini liquido nobis oſtendunt: quanti momenti eſt ad uirtutem

et diuina munera promerenda / humiliter de ſeipſo ſentire / ſuam cognoſce re fragilitatem / infirmitatemq; fateri, Hec plane humilis de ſe exiſtimatio & proprie indigentie confeſſio: diuine gratie largitatem affatim cõſequitur / & celeſte impetrat auxilium, Contra uero qui grãde aliquid et ſublime de ſe exi ſtimant / ſeq; ſuper ſe extollunt / arrogantq; maiora q̃ ſibi aſſint: diuino deſti tuti preſidio aridi relinquuntur & indigi / bonorumq; omnium egeni, Id pro pheta nos edocet dicens, domine nõ eſt exaltatum cor meum / neq; elati ſunt oculi mei: neq; ambulaui in magnis / neq; in mirabilib⁹ ſuper me. Si nõ hũiliter ſentiebam ſed exaltaui animam meam: ſicut ablactatus eſt ſuper matre ſua / ita retributio in anima mea, Et idem alio in loco, Quoniam tu populum humi lem ſaluum facies: et oculos ſuperborum humiliabis, Vere itaq; de ſe ꝓfeſſus eſt, humiliatus ſum & liberauit me. quoniam deus ſuperbis reſiſtit & humili bus dat gratiam, Saul cum paruulus eſſet in oculis ſuis: dux ſuper Iſrael con ſtitutus eſt, cum uero in ſuperbiam elatus eſt: a deo abiectus & reprobat⁹, Cũ Dauid uilis in oculis ſuis ſaltaret coram arca ludens cithara: mirum in modũ deo placuit, Cum uero tumore animi iflatus populũ iuſſit numerari: uindicẽ dei manum ſenſit. Hinc per Eſaiam domin⁹ inquit, Ad quem reſpiciã niſi ad pauperculum et humilem: et trementem ſermones meos? Quinimo ipſe q ue re humilis eſt: exultans in ſpiritu ſancto / confiteor inquit tibi domine pater ce li et terre: quoniam abſcondiſti hec a ſapientib9s et prudentibus / & reuelaſti ea paruulis, Itaq; uenit in hunc mũdum: ut paruulos et qui ſue ſunt cecitatis conſcii illuminaret / illis in errorum caligine dimiſſis: qui ſibi uidentes uident. Sed ſi in hunc mundum (dicet quiſpiam) Chriſtus uenit ut uidentes ceci fiãt: non eſt eis imputanda illa cecitas / neq; ipſorum culpe aſcribenda, quinimmo ipſius excecationis Chriſtus uidebitur eſſe cauſa: qui propterea dicit ſe in mũ dum ueniſſe / ut uidentibus infligeretur cecitas, Verum non rationabiliter lo quuntur qui hec deo obiectant / ipſumq; authorem mali aſtruere non ueren tur, Nẽpe ſicut ſol iſte ſenſibilis noſtrũ ſuperfertur horiſonta: ut omnib⁹ ſue claritatis dona cõmunicet / & in cũctorum oculos ſue lucis iaciat ſpicula, Q; ſiquis palpebras occludat / aut ſe ſponte ſua auertat a ſole / beneficiũ luminis ipſius recuſans: is nõ culpa ſolis ſed propria / expers eſt illuminationis & in te nebris manet, Haud ſecus uerus ipſe ſol qui uenit illuminare ſedentes in tene bris & umbra mortis: eam ob rem terras inuiſit / ut omnibus ſue cognitiõis & gratie munus impartiatur / et omnium oculos interiores ſplendore ſpirituali illuſtret, Pleriq; uero repudiarũt hoc munus celeſtis luminis ultro eis exhibi tũ: & oculos mẽtis occluſerũt ne illuceret eis tã eximia lucis eterne irradiatio, Nõ igit ipſius ueri ſolis culpa effectũ eſt q, occecati fuerint: ſed ſola ipſorũ im probitate & duritia. Excecauit eñi eos (ut dicit ſapiẽs) malicia eoꝝ, Quod no bis haud adũbrate ſignificatũ eſt in Sãſone capto a Philiſteis / ꝑtin⁹ i carcerẽ ab eis cõiecto / & orbato oculis, q queuis hoiem ſuarũ cupiditatũ cathenis & uinculis grauiter aſtrictũ deſignat: & ob ſuarum affectionum uehementiam mente occecatũ, Siquis eñi honoris ambitiõe laborat / aut graui exeſtuat opũ

hũilitatẽ ad diuine grẽ pceptionẽ cẽ cõuenientiſſimam

pſ.130.

pſ,17,

pſ,114,
1,Petri.4
1,Reg,9.
1,Reg,15.
2,Reg,6
2,Re,24
Eſaie.66
Math,11,

Luce,1.

Sapiẽ,2,
Iudicũ,6

cupidine/aut ethneis uoluptatū ignibus efferuet:nimirū ſibiipſi oculos eruit/ et deſtitutus lumine mentis in foueam iniquitatis agitur preceps, Proinde particula ut/ſecundo loco intellecta:non cauſam exprimere putanda eſt/ſed euētum, Quamuis enim precipua cauſa aduentus domini in mundum fuerit ut non uidentes uideant:quia interioris illuminationis ipſe primarius eſt fons & author, non tamen idcirco ueniſſe putandus eſt/ut uidentes ceci fiāt: cum ab eo non poſſit quoquopacto proficiſci obtenebratio, ſed poſt aduētum ſuum id conſecutum eſt: q̄ exiſtimantes ſe uidere/amplius facti ſunt ceci, non quidem occaſione lucis ſuapte natura illuminantis: ſed obduratione cordis malorum, Ita peritiſſimus medicus ſi egrotis omnibus det precepta quibus priſtinam ſoſpitatem recuperent: quorū hi obtemperantes medico reſtituātur incolumitati, Illi uero recuſantes morem gerere recte conſulenti: egrotent amplius et tandem extinguantur, tum medicus ille recte dixerit ſe ueniſſe: ut omnibus ſanitatis beneficium impendat, ſuo tamen aduentu effectum eſſe: q̄ pleriq; deterius ſe habuerint/& uitam cum morte cōmutauerit, Nullus tamen ſane mentis interitum illorum medici culpe aſcripſerit/ ſed egrotorum incontinentie:qui ſuo indulgētes animo/ſalutaria illius precepta neglexerit, Mos autē ſacre ſcripture admodū frequens eſt:ea quę per euentū contigerūt et ad aliud conſecuta ſunt/exprimere modo quodam cauſalitatis:tametſi nulla ibidē cauſe ratio ſubſit. Vt hic euangeliſta alio loco. Cum autem tāta ſigna

Ioan.12. feciſſet corā eis/nō credebant in eū:ut ſermo Eſaie impleretur quē dixit, Dn̄e

Eſaie.53, quis credidit auditui noſtro/et brachiū dn̄i cui reuelatū eſt? Propterea nō po

Ioan.15, terant credere:quia iterū dixit Eſaias, Rurſum alio loco, Nūc autē & uiderūt et oderunt me et patrē meū, ſed ut adimpleat̄ ſermo qui in lege eorū ſcriptus

pſ.68. eſt:quia odio habuerunt me gratis, Nō eni in his & cōſimilibus ſcripture locis: predictio et prenūciatio facta per prophetam/denotatur eſſe cauſa incredulitatis et odii Iudeorū, ſed quia ſponte ſua excecati ſunt & indurati:hinc euenit teſtimonia prophetarū hāc predicētia excecationē & obdurationē/eſſe cōpleta i eis et cōſumata, Porro nōnulli ex Phariſeis ſuſpicati illa uerba domini propter ſeipſos eſſe dicta:utpote/et qui uident ceci fiant:cū ſupercilio & indignatione interrogarunt, Nūquid & nos ceci ſumus? Indigne enim ferebāt & moleſte/ſeipſos illis uerbis etiam cecitatis probro notatos eſſe:cū ſe exiſtimarent acutius ceteris & perſpicacius animo uidere, Verū quid dominus iactantibus ſe de perſpicacitate mentis et cecitatē ſuam minime cognoſcentibus reſponderit:audire operepreciū eſt, Si ceci eſſetis (inquit) non haberetis peccatū, id eſt ſi uos cecos diceretis/& ad medicū recurreretis ut hāc depelleret cecitatē:eſſetis īmunes peccati & digni a medico illūinari. Nūc uero qm̄ dicitis q̄a uidemus:pctm̄ ueſtrū manet, id eſt q̄a exiſtimatis uos uidere/et recuſatis implorare opem medici: grauiori delicto eſtis aſtricti/& maiore laboratis onere peccatorū. Duplex ſiqdē in eis erat malū:q̄ ſcilicet grauiſſima tenebātur cecitate/nō cognoſcētes uerā lucē que inter eos ſignorū ſplendore radiabat, & q̄ hanc tantam ſuam cecitatem non perpēderunt:perſuaſeruntq; ſibi q̄ eſſent

oculatiſſimi/ et preter ceteros diuine cognitionis gratia illuſtrati, Itaq; perſimiles erant freneticis/qui cum grauiſſimo tentantur morbo & plane delirāt: non tamen ſuū cognoſcunt morbū/ſed ſe ſana eſſe mēte et corpore ſibi perſuadent/et uerbis apud alios aſtruunt, Non incongruum itidē fuerit: hec poſtrema domini uerba ſecūdū aliam interpretari ſententiā, ſcilicet/ſi ceci eſſetis: id eſt inſcii ſcripturarum de meo aduentu & operibus aperte loquētium/ nequaq̄ tam graue uobis peccatum incūberet: tanq̄ ignorantia peccantibus/ et hāc ob cauſam quicq̄ excuſationis habētibus, Nūc uero quia prudētes uos atq; legiſperitos aſſeritis: per uoſipſos cōdēnabiles eſtis/quia nulla uobis pretendi poteſt per ignorantiam excuſatio, Sed & iis qui intelligentie ſcripturarum talentum a domino acceperūt magnopere formidandum eſt: ne ipſum indebite diſpēſatum materiā grauioris ingerat peccati et damnationis, quoniam cui multum cōmunicatum fuerit: multum requiretur ab eo, & tāto maioris eſt criminis reus: quāto plura ſuſceperit dona que diſpartiat/ et perperā ſuo fungit̄ officio/aut quāto amplius norit que agēda ſunt: et agere negligit, Luce,12,

¶ Sexti libri ad Cyrillum in Ioannem adiecti/finis.

¶ Adiectus in Cyrillum ſuper Ioannem: liber ſeptimus. Cap,I,

Men amen dico uobis/ qui non intrat per oſtium in ouile ouium ſed
a aſcendit aliunde: ille fur eſt & latro. Qui autem intrat per oſtiū: paſtor eſt ouiū. huic oſtiarius aperit: et oues uocē eius audiūt, ¶ Quia Phariſei iactitabant ſe uidere: quod quidem poſſent/ſi oues Chriſti eſſent: dominus contra eorum arrogantiā de grege ſuo et de oſtio quo intratur in ouile/ſimilitudinem proponit, oſtendens q, nec ſapientia/nec obſeruatio legis nec bona uita quicq̄ ualet: niſi per eum/per quem ſolum datur aditus et acceſſus in ſalutem, quemadmodum alio loco dicit, Nemo uenit ad patrē: niſi per me. Itaq; hoc ī prouerbio quatuor potiſſimum proponit: oſtium/ouile ouium/ furem/& paſtorem. Per oſtiū: ſeipſum intelligi proponit/ut deinceps declarat. Per ouile ouium: catholicam eccleſiam conſortium q; fidelium deſignat, in quod non niſi per Chriſtum rectus patet ingreſſus, Per furem atq; latronem intelligendus eſt: qui aut non recte de Chriſto ſentit/ aut ſuam & nō dei gloriam querit, & is peſtifero dogmate aut pernicioſis moribus oues infectat & labefactat, Deniq; per paſtorem accipiendus eſt is: qui deo recte ſubditus nō proprium ſed ouiū querit commodum/earumq; ſalutem procurat, Itaq; alludens moribus furis et paſtoris/ea naturali proponit exemplo: que & in re ita ſeſe habere conſpiciuntur/ & ſenſum ſpiritualem habent latentiorē, Siquidem furis conditio eſt/ non intrare per oſtium in ouile ſed aliunde aſcēdere: ut tranſcendere maceriam/ aut fractione parietis ingreſſum ſibi parare ut aliena rapiat. Cui ſimiles ſunt quicunq; non per Chriſtum/ſed alia quauis uia in eccleſiam uolunt intrare: quales erāt ſcribe et Phariſei/ qui docebāt mandata et doctrinas hominū/et legē preuaricabant̄. quādoquidē ꝓhibebāt pro uiribus turbā in Chriſtum credere: demoniacū ipſum & inſanū uocantes Ioan,10,

(margin notes: Ioan,14, beside "Nemo uenit ad patrē")

Qui uero per oſtium intrat in ouile ouium/id eſt per Chriſtum in cetum & ſocietatem fidelium quos ad bonum dirigat:ille paſtor eſt uer9 ouiũ/ que faluti conducant earum ſolicite prouidens,Signum autem q̧ is uerus ſit paſtor/duplex ſubnectitur,Primum.q̧ oſtiarius illi ut noto et iampridem cognito aperit oſtium.Oſtiarius recte intelligitur ſpiritus ſanctus:qui dicitur ſpiritus ueri
Ioan,16, tatis/et promittitur doctur9 apoſtolos omnem ueritatem , Chriſt9 autem eſt
Ioan,14. ueritas:ipſo atteſtãte,ego ſum uia/ueritas/& uita, Oſtiarius igiẽ aperit oſtiũ paſtori : cum ſpiritus ſanctus pie in deum affectos Chriſtum edocet/ et rectã de Chriſto intelligentiam ex ſacrarum litterarum promptuario prebet,Secũdũ uero legitimi paſtoris ſignum eſt,q̧ oues uocem eius audiunt : recipiendo ſanam ab eo doctrinam fidei/& preceptis ad uitam recte inſtituendam datis prompte obediendo,Nempe hic ouium nomine/fideles intelliguntur animo ſimplices & humiles:qui in ouili Chriſti pabula uerbi eius et mãdatorum quotidie ſumũt/& prepoſitis ſuis recte monẽtib9 libẽter obtemperãt, Cap.II,

„ T proprias oues uocat nominatim:& educit eas , Et cum ꝓprias uoces
„ e emiſerit:ante eas uadit/& oues illum ſequuntur quia ſciunt uocẽ eius.
„ Alienum autem non ſequuntur ſed effugiunt ab eo : quia nõ nouerũt
„ uocem alienorum,Hoc prouerbium dixit eis Ieſus.Illi autem nõ cognouerũt:
„ quid loqueretur eis,¶ Quamuis pauloante Chriſtus oſtium appellatus ſit/ex ea quam ſibi accommodat nũcupatione:haud tamen a uero aberrauerit/qui Chriſtum etiam uocauerit paſtorem:quãdoquidem poſtea ſeipſum quoq; eo nomine inſigniuerit,Neq; id obſtare credatur huic appellatiõi:q̧ fidelis quiſpiam dominico gregi prepoſitus/& uigilanter intentus moderationi ſuarum ouiũ:paſtor dictus ſit,Nã Chriſt9 ſibi ſubiectos/ ut gratie & donoꝝ ita quoq;
Ioan,1, et nominũ ſuorum reddit participes,Siquidẽ cũ ipſe ſit lux:diſcipulis etiã ſuis
Math,5, lucis nũcupationẽ tradit/cũ ait:uos eſtis lux mũdi.Ita cũ ipſe prim9 ſit & precipuus paſtor:ſuis mẽbris eiuſdẽ nominis participiũ & cõmunicationẽ ꝓſtat, Itaq; Chriſtus ut uerus paſtor ꝓprias oues uocat nominatĩ : quia nouit noĩa
Luce,10, predeſtinatorum & preordinatorum ad uitam,unde diſcipulis ait, Gaudete
2.timo,2 quoniam nomina ueſtra ſcripta ſunt in celo,Et Paulus , Nouit dominus qui ſunt eius.Educit autem eas & emittit:quando de tenebris ignorantie ad lucẽ ueritatis/& de uia iniquitatis ad rectitudinẽ iuſtitie eas dirigit,Vadit ante eas: quia recte uiuendi exemplum quaſi ueſtigia pedum ipſorum oculis obiiciẽs / quid faciũdum aut quid fugiendum / opere docet,Et oues illum ſequũtur:qñ Chriſti humilitatem/mãſuetudinem & patientiam ceteraſq; uirtutes ſtudio-
1.Petri.2. ſe imitantur. Chriſtus enim paſſus eſt pro nobis/relinquẽs nobis exemplum: ut ſequamur ueſtigia eius,Deniq; ſciunt oues uocẽ Chriſti ueri paſtoris:quia populus eius & oues paſcue eius que docuit Chriſtus ſolida fide complectuntur / & que iuſſit agenda opere complent / mandata eius enixe obſeruantes, Alienum autem non ſequuntur oues Chriſti:quia eũ qui peregrina & abhorrentia a doctrina Chriſti diſſeminat non recipiũt/nec eum identidẽ qui alia docet ſeruanda precepta q̃ Chriſtus docuerit , ſed fugiunt ab eo : exitialem

eius doctrinā et morum corruptelam execrantes.neq; nouerunt uocē alienō=
rum:quia non accōmodāt aures aut peſtilenti eoꝝ dogmati / aut traditionib9
impietatis et peruerſitatis morum,Verum quia huiuſmodi ſermo Chriſti ob=
ſcurus erat et abumbratus / intus aliud continens q̄ in cute oſtentans:minime
animis eorū peruius fuit,quocirca illum hoc modo patentius aperit, Cap,III.

» Ixit ergo eis iterum Ieſus,Amen amen dico uobis ; quia ego ſum oſtiū
» d ouium.Omnes quotquot uenerūt : fures ſunt & latrones / ſed non au=
» dierunt eos oues,Ego ſum oſtiū, ¶ Nunc dominus quod clauſum fue
rat aperit / & quod uelatis prius uerbis dixerat aperte reſerat,Se oſtium nomi
nat:per quod in uitam et domū domini fiat introitus, Neq; enim aliud nomē Actuū,4.
eſt ſub celo datum hominibus / in quo oporteat nos ſaluos fieri:q̄ nomē domi=
ni noſtri / per quē ſolum ſalus / redēptio & ingreſſus in regnū celorū cōcedit',
Quare quicunq; ante ipſum uenerunt pſeudochriſti & pſeudoprophete / nō
quidem a deo miſſi ſed proprio arbitrio atq; animo incitati:fures fuerūt & la=
trones,ut Theodas mag9 qui multos de populo Iſrael ſubdolis uerbis ſuis de= Actuū,5
cepit / dicens ſe eſſe prophetam : & duxit eos uſq; ad Iordanem promittens ſe
illis ſicco pede tranſitum preſtiturū / ut quondam patres eorū duce Ioſue trā= Ioſue,3,
ſierant.ſed a Romanis militibus ipſe et tota eius ſocietas profligata eſt,Qua=
lis etiam fuit Iudas Galileus:qui tempore natiuitatis Chriſti prohibebat popu
lum Iudeorum profiteri Ceſarem dominū / & eidē pendere tributa , quē mul= Actuū,5
ti ſecuti ſunt & rebellionem in populo excitarunt,ſed ipſe itidem periit & ſe=
ctatores eius / ut actus apoſtolorum commemorant. Ceterum non eſt hoc do
mini uerbum / q̄uis uniuerſalem preferat ſententiam / ad prophetas applican=
dum:qui tanq̄ precones ante eum uenerunt / ſed non preter eum : quia a deo
miſſi ſunt / & ueritati (que Chriſtus eſt) teſtimonium perhibuerunt ,quare ipſi
ut ueraces & ueritatis nuncii:per oſtium intrarunt in ouile,Dominus autē no
ſter loquitur duntaxat de iis qui uenerunt quidem:ſed nō per ipſum ut oſtiū
intrare uoluerunt / ſed aliunde aſcendere,de quibus per prophetam conque=
ritur , Ipſi currebāt:et ego non mittebam eos,dixerunt / hec dicit dominus:et Hiere,23
ego non ſum locutus,Et ut huiuſmodi cognoſcerentur non eſſe paſtores ue=
ri:non audierūt eos oues . Qui enim domini fuerunt / & ad gregem eius per=
tinentes:minime ſeductoribus illis crediderunt / nec abierunt poſt eos / ſed do
mino firmiter adheſerunt,qui iterum de ſeipſo teſtatur ꝙ eſt oſtiū:ut diligē=
ter per eum laboremus intrare in eternam requiem. Cap,IIII,

» Er me ſi quis introierit:ſaluabitur / & ingredietur & egredietur / et pa=
» p ſcua inueniet.Fur nō uenit: niſi ut furet' / & mactet / et perdat,Ego ue=
» ni ; ut uitā habeāt et abūdāti9 habeāt, ¶ Quāta maneat eos utilitas q
ꝑ Chriſtū introierit / quātus per hūc introitū bonorū cumulus ipſis accedat :
manifeſtius exprimit Chriſtus his uerbis,qui ut ſumme bonus cum noſtri nō
indigeat : tamen pollicitationibus et promiſſis non deſinit nos prouocare / ut
ſue bonitatis ad eum uenientes efficiamur participes et conſortes . Quiſ=
quis itaq; introierit per Chriſtum : ſaluabitur . quia ipſe fons eſt ſalutis in to=

tum orbem diffuſus:per quem in omnes deriuatur uere ſalutis gratia. Ipſe ue
1.Timo.1. nit in hunc mundum peccatores ſaluos facere:& ut ſaluum faciat populum a
Math,1, peccatis eorum. Ille itidem ingredietur:per bonos & pulchros cogitatus inte=
riorem componens hominem/& animi penetralia cum intima pace & trāquil
litate ſubiens, Egredietur uero:per exteriorum bonorum operū exercitium/
que aliis cedant in profectū & exemplū/& per exterioris etiam hominis & mē
brorum que ſunt ſuper terram mortificationē, Paſcua demum inueniet eter
ne felicitatis in futuro ſeculo:non hiberno marcentia frigore/ſed perpetua ui
riditate florentia, ubi copia rerum ſine penuria/fertilitas ſine ſterilitate/exu=
pſ,22, berantia bonorum omniū ſine indigentia, ubi canet cum propheta, Domin⁹
regit me & nihil mihi deerit:in loco paſcue ubi me collocauit. Super aquam re
fectionis educauit me:animam meam conuertit. Demum quanta ſit uolunta
tis & animorum diſcrepantia inter furem et uerum paſtorem:ſequentia Chri
ſti uerba nobis perſpicue declarāt. quādoquidem fur non uenit niſi ut furef/
alienam rem ſibi uſurpando, nō de preceptis Chriſti ſuos ſectatores inſtruēs/
ſed ſuis exēplis eos uiuere ſuadens, & mactet:mala doctrina retrahendo a fi=
de/animāq; uiciis occidendo, et perdat:in eterna damnatione quoſcunq; ſibi
Gene,3, adherentes, Fur iſte primus/diabolus eſt:qui primis parentibus ſtolam imor=
talitatis & puritatē innocentie fraudulenter abſtulit/& in eis totum genus hu
Ioan,8, manum mactauit et perdidit. de quo ſuperius a domino dictū eſt, Ille homici
da erat ab initio. Deinde q ipſum imitati ſunt diſſipatores ouilis domini:a mo
rum ſimilitudine etiā fures nuncupati ſunt, quorū una fuit uolūtas & intētio:
furari/mactare/& perdere ſuos ſectatores, qui non ſolum ſcđm animā ſed &
corpus interdum mactati & perditi leguntur:occiſis ſcilicet & perditis omni=
bus qui ſeditioſos & pſeudochriſtos ſequebantur, At uero Chriſtus ſe hūc in
mundum ueniſſe conteſtatur / ut oues ſue uitam habeant in preſenti ſeculo:
ſtabiliti in fide per dilectionem operāte/que anime uitam ſpiritualē impartit,
Abacu,2 quoniā ut ait propheta:iuſtus ex fide uiuit, et abūdantius uitā habeāt:quādo
ex hac uita emigrant ad alteram longe preſtantiorem & perfectiorē in terra
illa uiuentium:ubi mors nunq̄ locum eſt habitura nec imperiū. Eſt enim ipſe
Chriſtus uera & eterna uita/& apud ipſum fons uite affluentiſſimus: quā cō=
municat omnibus qui per ipſum in ouile domini introierint, Cap,V,

„ Go ſum paſtor bonus, Bonus paſtor animam ſuā dat pro ouibus ſuis,
„ e Mercenarius autem & qui nō eſt paſtor/ cuius non ſunt oues proprie:
„ uidet lupū uenientē: & dimittit oues & fugit/& lupus rapit & diſper=
„ git oues, Mercenarius autē fugit/quia mercenari⁹ eſt: et nō pertinet ad eum
„ de ouibus, ¶ Superior euangeliſte ſermo monſtrauit dominū noſtrum eſſe
illud unicum oſtium:per quod acceſſus eſt ad eternam ſalutem, Preſens uero
et qui nunc habetur in manibus:indicat eūdē eſſe paſtorē & bonū paſtorem,
Paſtor quidē eſt: quia oues ſuas id eſt fideles in eum credentes ſcientia paſcit
& doctrina/et per rectā ſalutis uiā ducit in eterne uite paſcua, Quēadmodū
1,Petri,2 dicit beatus Petrus, Eratis ſicut oues errātes:ſed cōuerſi eſtis ad epiſcopum &

paſtorem animarum ueſtrarum, Bonus uero paſtor: quia animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis / quando pro nobis uiuificandis acerbam et ignominioſã ſubiit mortem, Dilexit enim nos (ut ait ſacer Paulus) et tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem et hoſtiam deo in odorem ſuauitatis, Ergo eius exemplo quicũq; bonus paſtor libenter debet pro ouium ſalute animam ſuam ponere: et proprie uite pati diſpendium potius q̃ oues ſue pereant. Audite Ioannem in epiſtola nos id admonẽtem. In hoc (inquit) cognouimus charitatem dei / quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit: et nos debemus pro fratrib9 animas ponere. Mercenarius uero dicitur is: qui non pro amore ſalutis earum oues dominicas ſed ad temporalẽ mercedem paſcit, et quia plus terrenam ſubſtantiã q̃ oues diligit: merito nomen paſtoris perdit, Vtrum uero paſtor ſit uel mercenarius / quiſpiam cognoſci ueraciter non poteſt: ſi occaſio neceſſitatis deeſt. Trãquillitatis enim tempore: plerũq; ad gregis cuſtodiam ſicut uerus paſtor / ſic etiam mercenarius ſtat, ſed lupus ueniens indicat: quo quiſq; animo ſuper gregis cuſtodiam ſtabat. Lupus autem diabolus eſt: animas hominum ſtrangulans et querens quem deuoret, ſimiliter et quicunq; illum ſequũtur: de quibus dictum eſt, ꝙ ueniunt in ueſtimentis ouium: intus autem ſunt lupi rapaces, Quare hereticus impietate nouorum dogmatũ / a ſynceritate fidei seducere tentans animas: lupus quoq; dicendus eſt. Iniuſtus itidem et raptor / fideles quoſq; atq; humiles ſua tyrannide opprimens: tanq̃ lupus ſuper oues uenit, Sed mercenarius hos lupos irruentes uidens fugit: quia neq; diabolo ne ſuis tentationibus ouem de ouili ſeparet reſiſtit / neq; heretice prauitati aut uiolẽtie opprimentium ſeſe murum opponit, Et tunc lupus rapit et diſpergit oues: quia diabolus deſtitutas auxilio paſtoris facile per quelibet uiciorũ precipitia impellit ac adigit, Hereticus itidem eas errorum laqueis innectit: atq; per deuia trahit errabundas. Demum tyrãnus eas diripit: et nullo ſuis obſtante conatibus miſeras dilaniat, a quo dum mercenarius ſibi periculum metuit: reſiſtere eius iniuſticie non preſumit. Fugit autem mercenarius / nõ mutando locũ: ſed ſubſtrahendo ſolatium, neq; contra luporum rabiem ullo zelo feruoris acceditur: quia dum ſolum exteriora cõmoda requirit / interiora gregis damna negligenter patitur, neq; ſtare in periculo ouiũ poteſt: qui in eo ꝙ ouibus preeſt non oues diligit / ſed lucrum terrenum querit, et ideo opponere ſe contra periculum trepidat: ne hoc quod diligit amittat, Conqueritur profecto grauiter de huiuſcemodi propriam utilitatem queritãtibus mercenariis et ſolo nomine paſtoribus: per Ezechielẽ dominus dicens. Lac comedatis et lanis operiebamini: et quod craſſum erat occidebatis / gregem autem meum non paſcebatis, Quod infirmum fuit non conſolidaſtis / et quod egrotum nõ ſanaſtis / quod confractum eſt non alligaſtis / quod abiectum eſt non reduxiſtis / quod perierat non queſiſtis. Et diſperſe ſunt oues mee / eo ꝙ non eſt paſtor: et facte ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri / et diſperſe ſunt, Errauerunt greges mei in cunctis montibus et in uniuerſo colle excelſo: et ſuper omnem faciem terre diſperſi ſunt greges mei / et non erat qui requireret. Que

1. Petri, 2 — Ephe, 5, — Ioan, 3, — 1, Petri, 5 — Math. 7, — Cõtra improbos paſtores ſcripture teſtimonium — Eze, 34,

quidem prophete uerba:ſingulatim clariori elucidatione ſunt exponēda, Lac quidem comedunt paſtores ignaui/et lanis operiuntur/atq; quod craſſum eſt occidunt: cum ſubditorum bona ad uictum ſuum rapiunt/multiplici ueſtium uarietate induuntur ex ſuarum ouium exuuiis intextarum/ et optima queq; ſuorum ſubiectorum ſibi in proprium uſum uendicant, Nempe que ſua ſūt/

Philipi,2. ut Paulus(inquit)querunt: non que Ieſu Chriſti, Quod infirmum eſt non cōſolidant paſtores/et quod egrotum non ſanant: quando propenſos ad uicia uerbo exhortationis non corroborant/neq; lapſos in egritudinem anime ad ſanitatem per penitentiam reuocant, Quod confractum eſt non alligāt: quā do lethali peccato ab integritate uite dilapſos/correctione debita non redintegrant, Quod abiectum eſt non reducunt: quando graui errore aut heretica peſte a ueritate fidei abductos/ad ſynceritatem doctrine non rurſum conuertunt, Quod perierat non querunt: quando deſperatione a deo auerſos non reſtituunt ad ſpem ſalutis/promittendo ex dei miſericordia ueniam, Diſperſe autem ſunt oues eo q, non eſt paſtor: quando per abrupta uiciorum oberrant ſubditi/propter defectum recti moderaminis et doctrine prepoſitorū. Facte autem ſunt oues in deuorationem omnium beſtiarum agri: cum imundorum ſpirituum iugo et ſeruituti ſubiiciuntur/ qui poteſtatem accipiūt in homines per uiciorum deuia pallantes et diuagantes, Super omnem faciem terre diſperſi ſunt greges: cum terrena et nō celeſtia petūt bona/opibus & fluxis inhiantes diuitiis: quia non admonentur que ſurſum ſunt querere, Nō eſt qui requirit diſperſos greges, quia paſtores qui proprias expetunt delicias aut cōmoditates: dominici gregis damna non curant/ neq; aliquo afficiuntur zelo aut deſiderio ad ſalutem animarum ſuorum ſubditorum, parum penſitantes

1, Petri, 1, quanto precio ſint empte: quoniam non corruptibilibus auro aut argento/

Hie, 23. ſed precioſo ſanguine agni immaculati redempte ſūt, Per Hieremiam quoq; dominus huiuſmodi paſtoribus cōminatur: dicēs. Ve paſtorib9 qui diſpergūt et dilacerāt gregem paſcue mee: dicit dominus, Ideo hec dicit dominus deus Iſrael ad paſtores: qui paſcunt populum meum. Vos diſperſiſtis gregem meū: et eieciſtis eos et non uiſitaſtis eos. Ecce ego uiſitabo ſuper uos maliciam ſtudiorum ueſtrorum: ait dominus. Deniq; per Ezechielem dominus de mercena-

Eze, 34, riis maliſq; paſtoribus inquit, Ve paſtoribus Iſrael qui paſcebant ſemetipſos, Propterea paſtores audite uerbum domini, Hec dicit dominus deus, Ecce ego ipſe ſuper paſtores: requiram gregem meum de manu eorum/et ceſſare faciam ut ultra non paſcant gregem meum/nec paſcāt paſtores amplius ſemetipſos: et liberabo gregem meum de ore eorum / et non erit ultra eis in eſcam. Ecce ego ipſe requiram oues meas. Vbi eternam damnationem interminatur dominus iis qui in cuſtodiendo domini grege negligentiores fuerint/ ſeq; exacturum rationem denunciat de iis omnibus que incuria et ignauia paſtorū perierint, nam animas earum de manibus inertium et ignauorum paſtorum requiret,

Cap, VI

» EGo ſum paſtor bonus:& cognoſco oues meas/et cognoſcunt me mee,
» Sicut nouit me pater:et ego agnoſco patrem/ et animam meam pono
» pro ouibus meis,Et alias oues habeo que non ſunt ex hoc ouili/et illas
» oportet me adducere:et uocem meam audient:et fiet unum ouile et unus pa=
» ſtor,¶Se bonum paſtorem eſſe:dominus duplici indicio/argumētoq; demō=
ſtrat,Primum,q̄ cognoſcat oues ſuas:ad eternam uitam eas eligens et preui=
dens/queadmodū inquit apoſtolus,non repellit dominus plebem ſuam:quā Roma.8
preſciuit,Sicut enim quos reprobat dominus/neſcire dicitur:ut fatuis uirgini
bus inquit,Amē dico uobis:neſcio uos,ita quos ad ſalutem predeſtinat et pre= Math.25
ordinat:cognoſcere recte cēſetur. Et reciproca mutuaq; agnitione oues Chri
ſti ipſum agnoſcunt:quia diligunt eum et obſequūtur eius mandatis,Nempe
qui non credit in dominum/aut mandata eius contemnit:ignorare dominum
et neſcire dicitur,Queadmodum obduratus Pharao reſpondit Moſi. Neſcio Exodi,5,
dominum:et Iſrael non dimittam,Cōuerſa igitur et retroacta locutione / qui
illabefactā eius fidem ſeruant/qui mādata illius cuſtodiunt:iure ipſum cogno
ſcere dicuntur, Deinde ut non eſtimes parem menſuram cognitionis Chriſti
et ouium:conſequenter ſubiungit.ſicut nouit me pater:et ego agnoſco patrē,
Cognitione quidem diuina/inmenſa/et inexplicabili hominibus/filius patrem Hebre,1,
agnoſcit:quia ſapientia patris eſt,Et eadem omnino notione/pater agnoſcit
filium:ut ſplendorē ex ſe effulgentem/ut characterem et imaginem ſue ſubſtā
ti/ut uerbum ſibi coeternum, Eo autem agnitionis genere oues Chriſtum mi
nime cognoſcunt neq; patrem eius:quia deum nemo uidit unq̄.unigenitus au Ioan.1,
tem qui eſt in ſinu patris:ipſe enarrauit, Nemo etiā nouit filiū niſi pater:neq; Math,11,
patrem quis nouit niſi filius/et cui uoluerit filius reuelare, Et queadmodū alio
loco conteſtatur.Non quia patrem uidit quiſq̄:niſi is qui eſt a deo/is uidit pa= Ioan,6,
trem,Cum itaq; ſimili omnino cognitione filius patrem agnoſcat et pater fi=
lium:quis ſane mentis filium patre inferiorem aut imperfectiorem aſſeruerit/
aut ad creaturarū conditionem detruſerit? Nunquid creatura ad equam cū
deo cognitionem poteſt aſſurgere:aut diuinam ſubſtantiam ſicuti eſt appre=
hendere? Incōprehenſibilis enim deus et inmenſus:poſuit tenebras latibulū Pſal,17.
ſuum/et omnem ſupergreditur atq; ſuperexcedit creatarū mentiū captum,
haud minus q̄ infinita lux et ſplendoris inmenſi/ōnem ſubterfugit oculorum
obtutum.Eſt igitur filius omnino patri equalis uirtute/eternitate/ſapientia:
cum patrem agnoſcat ſicut eum agnoſcit pater,nulla prorſus interueniēte diſ
ſimilitudine:ubi adiecta ſimilitudinis particula/omnimoda denotatur aſſi=
milatio, Secundum uero ſignum quo dominus ſe comprobat bonum eſſe pa
ſtorem explanatur:quia animā ſuam ponat pro ouibus ſuis/et ſponte ſe mor=
ti tradiderit pro ouiū ſuarū ſalute, Omnes enim (ut ait Eſaias) quaſi oues er= Eſa,53,
rauimus:unuſquiſq; in uiam ſuam declinauit.Ipſe autē animā ſuam tradidit
in mortem pro nobis,Et quoniam ipſe propiciatio eſt non ſolum pro peccatis Ioan,2,
Iudeornm ſed etiam totius mundi:et mortuus eſt non ſolum pro gente/ſed Ioan,11,
ut filios dei qui erant diſperſi congregaret in unum,q̄uis ſecundum exhibitio=

Math,15. onem preſentie ſue corporalis non fuerat miſſus niſi ad oues que perierũt do
mus Iſrael/tamen preuidens gẽtium multitudinem miniſterio apoſtolorũ ad
ouile ſuum adducendam/dicit, alias autem oues habeo que non ſunt ex hoc
ouili:utpote gentilẽ populum qui non eſt de genere carnis Iſrael, et illas opor-
tet me adducere ad fidem:per apoſtolorum predicationẽ et officium. et uocẽ
meam audient:quia gẽtilis populus domini uocem per apoſtolos auditã prop-
te ſuſcepit/fidemq; et precepta eius ſtudioſe cuſtodiuit, quod per prophetã
pſ,17. predictum fuerat. Populus quem non cognoui ſeruiuit michi:in auditu auris
obediuit michi. Ex huiuſmodi autem gentium adductione ad fidem: factum
eſt unum ouile ſcilicet eccleſia credentium/ et unus paſtor Chriſtus. Nempe
quaſi ex duobus gregibus unum ouile Chriſtus effecit:quia Iudaicum et genti
lem populũ in ſua fide cõiunxit, hinc dictus eſt lapis angularis: duos parietes
longe inter ſe diuerſos Iudeorum ſcilicet et gentium populum in unum con-
nectens/colliganſq; in unitatem fidei, De quo lapide meminit diuino ſpiritu
pſ,117. illuſtratus pſalmigraphus, lapidem quem reprobauerũt edificãtes: hic factus
Ephe,2. eſt in caput anguli, Et beatus Paulus de Chriſto dicit, Ipſe eſt pax noſtra: qui
fecit utraq; unum, Siquidem utraq; unum fecit: quia Iudeos et gẽtes in unam
fidei confeſſionem ouileq; connexuit,

¶ Q℞ Chriſtus non ſolum corpus humanum/ſed et animam aſſũpſit ratio-
nalem:tanq̃ alteram cõpoſitionis humane partem, Cap, VII.

» Propterea me pater diligit:quia ego pono animam meam et iterum ſu
» mam eam, Nemo tollit eam a me:ſed ego pono eam a meipſo. Poteſta
» tem habeo ponendi eam: et poteſtatem habeo iterum ſumendi eam.
» Hoc mandatum accepi a patre meo ¶ Quia ſuperius dixerat dominus ſe po
nere animam ſuam pro ouibus ſuis/innuens ſe pro hominum ſalute moritu-
rum:hoc loco q̃ ſpõte guſtauerit mortem neq; inuitus ad paſſionẽ pertractus
Eſa,53. fuerit/edocet, Oblatus eſt enim (ut ait Eſaias) quia ipſe uoluit, Pater meus (in-
quit) hanc ob cauſam me ſingulari amore cõplectitur/et ſyncere diligit:quia
pro mundi ſalute animam meam ſponte mea pono/et a carne per mortem ſe
paro:ut iterum ſumã eam per reſurrectionẽ tertia die futurã, Nemo enim me
inuito tollet animam meam a carne mea: quãtacũq; fuerit in me inimicorum
ſeuitia et graſſantium crudelitas. ſed ſola mea uoluntate cum uoluero:eam a
corpore ſeiungam, Poteſtatem enim habeo ſeparandi animã meã a carne eo
temporis momento quo michi libuerit:et rurſum habeo poteſtatẽ ſumẽdi eã
per iteratã ad corpus unionẽ tempore reſurrectionis:quo rediuiuus exurgã,
Vt autem nõ eſtimẽt Iudei cum Chriſtum interfecerint eum eſſe derelictum a
patre:ſubiungit Chriſtus, Hoc mandatum accepi a patre meo: ſcilicet ponen
di animam et ſumendi. Ex quo non eſt intelligendum/ q̃ prius expectauerit
audire et opus ei fuerit diſcere:ſed uoluntariũ monſtrauit proceſſum/et con-
trarietatis ad patrem ſuſpitionem deſtruxit, Nichil enim aliud mandatũ hic
dicitur:q̃ ea filii que ad patrem eſt concordia, Nempe beneplacito patris: filius
Ioan.3. mortem paſſus eſt, Sic enim deus dilexit mundum: ut filium ſuum unigenitũ

daret, et proprio filio non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit illũ, Neq; Roma, 8
ab extrinſeco aut aduentitio filius nouum a patre mandatum accepiſſe intelli
gendus eſt/quod prius non habuerit: ſed in uerbo unigenito patris eſt omne
mandatum, Cum autẽ dicitur filius accipere quod ſubſtantialiter habet: non
poteſtas minuitur/ſed generatio eius oſtenditur. pater enim filio quem perfe=
ctum genuit: omnia gignendo dedit. Predictis autem uerbis dominus ſignifi=
cat non ſolum ſe ſponte in manus inimicorum traditurũ ad mortem: ſed etiã
ſua poteſtate non neceſſitate animã a carne per mortem cum uoluerit ſepa=
raturum, Sicut enim a Iudeis detentus eſt quando uoluit: ita in cruce ſuſpen=
ſus emiſit ſpiritum quando uoluit, neq; confixiones clauorum et dolores ade
gerũt tunc animam a corpore ſeparari: quãdo eſt ſeiuncta, Nam ſi uoluiſſet:
longiori adhuc tempore eam in corpore detinuiſſet. Itaq; poteſtatem habuit
dominus ponendi animã ſuam: quia ſua poteſtate et uoluntate eam ſegrega=
uit a carne/nulla ad hoc uiolentia impulſus, Id liquido manifeſtat euangeliũ:
cum dicit dominũ magna uoce clamantem emiſiſſe ſpiritũ / quod homo pro= Math. 27
pinqua mortis anguſtia preſſus efficere neutiq̃ poſſet, Proinde Centurio ui=
dens eum cum ingenti clamore preter hominũ morem expiraſſe: glorificauit
deum dicens, Vere filius dei erat iſte, Et Pilatus cum audiſſet a Ioſeph mortu= Marci, 15
um eſſe dominum: mirabatur ſi iam obiſſet/ accerſitoq; Centurione ueritatẽ
rei didicit, Credidit enim Pilat9 eũ diutius in cruce uicturũ more aliorũ/quod
utiq; factum fuiſſet: ſi ipſe a ſeipſo animam ſuam ante non poſuiſſet / ſed ex=
pectaſſet extremũ nature in cruce exitum, ¶ At uero quia hoc loco Chriſtus
animã ſuã nominat: aperte confutatur ipſius Apolinaris et ſuorum ueſana im Apolina=
pietas /aſſerẽtium Chriſtum non habuiſſe animã humanã et rationalem: ſed ris.
corpus dumtaxat humanũ / cui coniũcta diuinitas anime locum obtinuit / ut
confingunt: innitentes illi uerbo euangeliſte. Et uerbum caro factũ eſt, et pu= Ioan, 1,
tantes ibidem carnem pro ſolo corpore ſumi: cum frequentiſſime in ſcripturis
1 id nomen per ſynecdochẽ pro toto accipiatur homine. ¶ Q; ſi Chriſtus (ut
aiunt) animã non habuit: quomodo perfectus homo fuit? cum ſine anima ra=
tionali non poſſit integre homo coaleſcere et compingi, Quomodo filius ho=
minis erat/quo quidem nomine ſepiſſime ſe nuncupat: niſi anima rationalis
2 eius compoſitionẽ ſubierit? ¶ Preterea totum Chriſtus aſſumpſit hominem:
ut omnino ſauciũ totũ ſanaret, quod igitur ab ipſo non eſt aſſumptũ: neq; re=
paratum eſt ad ſalutem neq; curatũ, Atqui anima hominis: in primis parenti
bus et tota poſteritate eorum grauiter fuit et imprimis uulnerata peccato, Si
igitur non eſt a Chriſto aſſumpta anima rationalis: ipſa adhuc manet obno=
3 xia ueteri peccato / neq; particeps facta eſt redẽptiõis / ſed ſolũ corpus. ¶ Rur
ſum percontari ab illis lubet ſi Chriſtus anime fuit expers: quomodo animam
ſuã (quam non habet) ponit pro ouibus ſuis? quomodo poteſtatem habet po Ioan, 10,
nendi animã ſuam et iterum ſumendi eam? quo deniq; pacto uenit filius ho= Math, 20
minis non miniſtrari ſed miniſtrare: et dare animã ſuã in redẽptionẽ pro mul=
4 tis? ¶ Si fuit immunis anime: non dedit animã pro mundi redẽptione, non eſt

igitur adhuc facta noſtri redemptio ſecundũ ueritatem:ſed phantaſiã ſolum
et opinionẽ,quare adhuc ſumus aſtricti et obligati uinculis mortis et dãnatio
nis:ut ab initio fueramus. ¶ Poſtremum ſciſcitari ab eis non erit incongruũ: 5
Math,26 quonam pacto ueritati coherebit quod dominus imminẽte paſſionis hora ad
apoſtolos dixit. Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortẽ, Nempe ſi anime fuit ex=
Luce,23 ors:quomõ eam tam grauis afflictabat triſtitia? Aut quiſnã ſpiritus eſt eius /
quem in manus patris iam moriturus cõmẽdauit:niſi ſpiritus rationalis et ani=
ma humana? Demũ cum hic dominus ſe animã ſuã ponere dicit:non id intel=
ligas de ſeparatiõe anime a uerbo, Nam diſſeparatis poſt mortẽ anima et cor
pore Chriſti:uerbum dei unigenitũ utriq; ſeiuncto abinuicem manſit inſepa
rabiliter cõiunctũ. neq; ulla unq̃ facta eſt diremptio uerbi / aut a ſacratiſſimo
templo quod ſumpſit de uirgine:aut ab anima ſanctiſſima. Sed ea anime po=
ſitio;de ſeparatione anime a carne ſolum / eſt accipiẽda, Caro enim Chriſti po
nit animam ſuam et iterum ſumit eam:non tamẽ poteſtate ſua / ſed poteſtate
inhabitãtis eam ſcilicet uerbi, Cap,VIII.

» Diſſenſio iterum facta eſt inter Iudeos propter ſermones hos, Dicebãt
» d autem multi ex ipſis, Demoniũ habet et inſanit. Quid eum auditis?
» Alii dicebãt, Hec uerba nõ ſũt demoniũ habentis, Nunquid demoniũ
» poteſt cecorum oculos aperire? ¶ Ecce uerba Chriſti maxime ſalutaria: ſunt
2,Cori,2 quibuſdam odor mortis in mortem (ut ait Apoſtolus) et nõnullis odor uite in
uitam, Varie enim circa illa affecti ſũt auditores, Nempe quidam canino mor
daciq; dente illis detrahunt: et alios ab eis audiendis quãtũ poſſunt auocant,
Quia enim maiora erant q̃ ſecũdum hominẽ / ea que a Chriſto dicebãtur: que
non intelligebant / ut futilia damnantes:demoniũ eum habere dicebant & in=
ſanum eſſe / neq; dignũ qui audiatur, Alii uero / quorũ ſanior erat mens:et a
uerbis et ab operibus eius Chriſtum ab hac contumelia uindicabãt. A uerbis
quidem:q, mente capti / energumini et demonio uexati / non poſſent tam
alta et ſublimia uerba depromere qualia Chriſt⁹ ediſſerebat: neq; talem pro=
fundere doctrinam, Ab operib⁹ uero:q, demones nõ poſſint ceco a natiuitate
lumen oculorum reddere / ut Chriſtus ante reſtituerat, Q̃uis enim maligni
ſpiritus preſtigiis ſuis plerumq; intuentium oculos eludant: exhibentes corã
rei ſpeciem que tamen non adeſt / aut tempore a nobis haud dinoſcibili repen
te aliqua aliunde adducant / ſublatis imperceptibiliter que aderant:tãq̃ illa ex
Exodi,7 his uideantur producta / aut hec in illa conuerſa, ut in maleficiis magorum
Pharaonis demones ipſis obſequentes ſuſtulerunt uirgas ſubito ex oculis aſtã
tiũ:et in earum locum ſuppoſuerunt ſerpentes magna celeritate alio ex loco
illuc allatos / uiuos quidem et ueros, et aſtantes hec demonum artificia igno=
rantes:credebant uirgas in ſerpentes eſſe conuerſas.et conſimili eluſione ſub
miſerunt demones ranas ad magorum incantationẽ, miracula tamen que na
ture legem tranſcendunt: nequaq̃ ueraciter operari ualent, Cap,IX

» f Acta ſunt autem Encenia in Hieroſolymis et hyems erat. Et ambula=
» bat Ieſus in templo in porticu Salomonis, Circundederũt ergo eũ Iudei

» et dicebant ei, Quouſq; animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus: dic nobis pa
» lam, Reſpondit eis Ieſus, Loquor uobis et non creditis. Opera que ego facio in
» nomine patris mei: hec teſtimonium perhibent de me. ¶ Audiuimus patien
tiam Chriſti: et inter opprobria predicationē ſalutis, ſed ipſi obdurati magis
eum captionibus ſuis tentare q̄ illi obedire uolebant, unde ipſi nouas fraudes
et inſidias moliuntur: eo potiſſimum tempore quo diuinis officiis magis inten
ti eſſe deberent / ſcilicet die enceniorum, Sunt autem encenia: ſolemnitas ipſa
dedicationis templi, Grece eni cenon: dicitur nouū. & quandocūq; nouū quid
fuerit dedicatum: encenia uocantur, Atq; enceniare grece: innouare uel incho
are latine dicitur, Verum tempus ipſum quo facta ſunt encenia: euangeliſta
quoq; exprimere curauit / q̄ ſcilicet hyems erat. per hoc quippe oſtendit / q̄ nō
ad primā templi dedicationē neq; ſecundam: ſed ad eam que ultima fuit / hec
narratio pertinet, Tertio nāq;: templū ipſum Hieruſalē fuiſſe dedicatū in ſan
ctis litteris inuenimus, Prima quidem eius dedicatio: a Salomone cum magna 3, Reg, 8.
gloria et totius regni pace / autūnali tempore facta eſt, Secunda a zorobabel 1. Eſd, 6.
et Ieſu ſacerdote magno / et reliquis filiis tranſmigrationis Babylonice: uerno
tempore facta eſt. Tertia uero a Iuda Machabeo et fratribus eius / hyemis tem 1. Mac, 4.
pore peracta eſt: quando etiam ſpecialiter conſtitutum eſt / ut ſingulis annis
hec eadem dedicatio ſolennibus frequentaretur officiis, Que plane conſtitu
tio uſq; ad tempus ſaluatoris ſeruata eſt: ſicut preſens euāgelii lectio declarat,
Sane Chriſtus ut exemplo nobis eſſet / in ſolēnitatibus magis frequentanda eſ
ſe templa diuino cultui dedicata / et amplius iis inſiſtendū que ad dei honorē
et proximi ſalutem ſpectant: aderat huic enceniorum ſolennitati / ut popu
lo ſalutaris ſue doctrine dona elargiretur / et diuinitatis ſue myſteria patefa
ceret, Et ambulabat in templo in porticu Salomonis, Porticus Salomonis dici
tur: ubi rex ille potentiſſimus et ſapientiſſimus ad orādum ſtare conſueuerat /
et ideo ex eius nomine cognominabatur, Solent autem porticus nominari am
bulacra / ueſtibula / et atria: quibus templum cingebatur, Circundederunt er
go eum Iudei / non cauſa agnoſcende ueritatis ſed gratia ingerende tentatio
nis et ſtruende calumnie: ut inuenirent quomodo eum accuſarent. Comple
tumq; eſt in eis: quod per prophetam dictum eſt in pſalmo. In eo dum conue Pſal, 34.
nirent ſimul aduerſum me: accipere animam meam conſiliati ſunt, Et rurſū,
aduerſum me letati ſunt et conuenerunt: tentauerunt me / ſubſānauerūt me
ſubſannatione / frenduerunt ſuper me dentibus ſuis, Sane eorum malignitas
ex uerbis ipſis innoteſcit, Quouſq; (aiunt) animam noſtram tollis? Cauſan
tur q̄ animos eorum: incertos ac ſuſpenſos eos dimittendo / tolleret. anxioſq;
et diſcruciatos redderet: qui ad hoc uenerat / ut animas in ſe credentium ſal
uaret, Si tu es Chriſtus (inquiunt) dic nobis palā. Iudei Chriſtum purum tan
tum hominem futurum / et regem more terrenorum principum ceteris excel
ſiorem uenturum credebant. quod etiam poſteri eorum / uſq; in preſens tem
pus ſibi falſo perſuadēt, Putarunt enim regnum a prophetis Chriſto promiſ
ſum: ſolūmodo temporarium eſſe debere / & inſtar aliorum regnorū munda

Hiere,23 num:cum apud Hieremiam legerunt, Et regnabit rex et ſapiens erit:& faciet iudicium et iuſticiam, Et in pſalmo, Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſup
Pſal,2, ſion monten ſanctum eius: predicans preceptũ eius, cum tamen huiuſmodi regnũ non ſit in exteriore potentatu aut principatu mũdi/armatura exercit9 bellatorũ cõſcriptione/aut miniſtrorum ſtipatione, ſed in ſpirituali potius dominatu debeat accipi/ quo in mentibus fidelium regnat Chriſtus per fidem & mandatorũ obſeruationẽ, Dixit enim Pilato, Regnum meum non eſt de hoc
Ioan,19. mundo, ſi ex hoc mundo eſſet regnũ meum:miniſtri mei utiq; decertarent ut nõ traderer Iudeis, nunc autem regnũ meũ nõ eſt hinc. Et in pſalmo de ſe dicit, Pauper ſum ego et in laboribus a iuuentute mea, Deniq; in zacharia. Noli
pſ,87, timere filia ſion, ecce rex tuus uenit tibi manſuetus ſedens ſuper aſinã & pul-
zacha,9 lum filium ſubiugalis:et ipſe pauper, Cum igitur ab angelo ad beatam uirginem dicitur, Et dabit ei dominus deus ſedem Dauid patris eius:& regnabit in
Luce,1, domo Iacob ineternum & regni eius nõ erit finis, regnum ei potius ſpirituale deſignatur:quo expulſo mundi principe/ in animis fidelium per totum mundi ambitum erat regnaturus, queadmodũ in pſalmo pater ad filium dicit, Po
pſ,2. ſtula me & dabo tibi gentes hereditatem tuam:& poſſeſſionẽ tuam terminos terre. At uero Iudei uelamen habentes ignorantie inductũ cordibus eorũ:carnaliter intelligebant Chriſtum armis & militibus ſtipatum/ more aliorum regum debere principari. Volebant ergo hac frauduleta interrogatiõe:ut ſe dominus Chriſtum eſſe diceret/quatenus poſſent eum quaſi Auguſto ceſari repugnãtem/et regnũ ſibi contra Romanorũ (quib9 Iudei erant tributarii) decreta uſurpantem/preſidis poteſtati tradere puniendũ, Quapropter dominus ita prudenter ac temperate ſuam reſponſionẽ circũtulit:ut illis aditum calumnie obſtrueret/ & q; ipſe Chriſtus eſt: futuris fidelibus aperta uoce panderet. Reſpondit enim eis dicens:loquor uobis & non creditis, Verba (inquit) mea aperte teſtificantur me eſſe a patre miſſum:& uerum eſſe Chriſtum: ſed ob duriciam cordis ueſtri nõ adhibetis fidem uerbis meis, Opera preterea que facio in nomine patris mei/cecos illuminans/paraliticos ſanans/ demoniacos curans/& mortuos ad uitam reuocãs: illa teſtimoniũ perhibẽt de me:q; uerus ſum dei filius et Chriſtus a lege & prophetis promiſſus, In nomine autem patris ſe opera ſua facere Chriſtus conteſtans:omnem ſuorum operum gloriam
Ioan,8, deo patri aſcribit/eiuſq; honorẽ in omnib9 factis ſuis exquiſiuit, queadmodũ prius dixit Iudeis, Ego non quero gloriam meam:ſed honorifico patrẽ meum

¶ Qz Chriſtus ut dei filius/nou ſolum uolũtatis cõſenſione:ſed & nature cõſubſtantialitate per eternam generationẽ unum eſt cum patre, Cap,X.

» ſEd uos non creditis:quia non eſtis ex ouibus meis. Oues mee uocẽ meã
» audiunt:& ego cognoſco eas/ & ſequuntur me, Et ego uitam eternã
» do eis:& nõ peribunt ineternũ/& non rapiet eas quiſq de manu mea,
» Pater meus quod dedit michi:maius omnibus eſt, Ego & pater:unum ſumus.

¶ Cauſam quare non credant Iudei uerbis et operibus eius:Chriſtus ſubiungit/quia non ſunt ex ouibus ſuis:neq; de illorum numero qui ad eternam ui-

tam preuiſi ſunt/ſed perpetue perditiōi addicti, Et ne gratis aut preter rationem id dixiſſe uideatur: manifeſtū ponit ſignū/quo oues ſue ab iis q ad ſe nō ptinēt diſcernātur, Oues (inquit) mee uocē meā audiūt: fidē ſcilicet ſynceram amplectētes/& mādatis meis obtēperātes, et ego agnoſco eas/electiōe gratuita ad uitā eternā: et ſequūtur me/imitatione ſcilicet bonorū operū & beatitudinis aſſecutiōe. Oues ſuas dn̄s/fideles et ſibi obſequētes dicit: q eū paſtorē diligūt & ſequūtur/atq; ad paſcua eterne ſatietatis boni paſtoris imitātes ueſtigia pueniūt. Itaq; eos q in ſe credere nolebāt/dicebat nō eſſe ex ouib9 ſuis: qa uidebat iā eos eterne pditioni preparatos/nec ſui ſanguinis precio ad uitā ppetuā cōparādos. Suis autē ouibus dn̄s eternā uitā ſe dare affirmat/paſcua ſcilicet uberrima bonoꝝ oīm copia affluētia: ubi lux clariſſima/pax ſecura/quies dulciſſima/gloria ppetua. Et nō peribūtineternū: qa paſtor eorū & ſaluator talis eſt/apud quē nihil oīno perire poſſit, Videbātur quidē perire ſancti martyres: cū hāc mortalē uitā per tormēta amittebāt, ſed nō peribāt ineternū: qa ſoluti uiculis carnis/debita ſibi premia a Chriſto percipiebāt, quēadmodū dicit ſapiēs, Viſi ſunt oculis iſipiētiū mori: illi autē ſunt in pace, Iuſtorū anime in manu dei ſunt: & nō tāget illos tormētū malicie. Et nō rapiet eas qſq̄ de manu mea/id eſt poteſtate mea: dicit dn̄s, Eos eni quos ſemel predeſtinādo Chriſt9 aſſumpſerit: nulla uis diabolice tētationis/nō imanitas humane pſecutionis/de ſorte & latere eius poteſt auferre. Sed nonne Iudas (dicet quiſpiā) ineternū periit: et ſurreptus eſt a Sathana de manu dn̄i: & multi uiā dn̄i ambulāt: a qua tandē decidūt, Verū ad finē uſq; in bono perſeuerātes: dūtaxat oues dn̄i ſunt et dicūtur, qui igitur poſt perceptā gratiā/de numero ouiū Chriſti pereūt: hi certe in dei oculis oues nō ſunt, quare nec Iudas nec alii retro abeūtes: ad ouiſe Chriſti ptinere dicendi ſunt, Superiorib9 autē uerbis illorum dn̄s redarguit temeritatē: qui ſibi mortis laqueos tetenderāt, Stultiſſime eni de ei9 nece cogitabāt: cū nō ſolū i ipſum nihil poſſent agere ſi nollet/uerū etiā neminē de ſuis ualerēt auferre. Verū ne hec dicēdo ſuā uideretur gloriā querere: totā hāc potentiā ad patrē refert/ſubiūgēs, Pater me9 quod dedit mihi: maius oībus eſt, Hoc plane eſt quod deus pater mediatori dei & hoīm dedit: ut ſit ei9 unigenitus filius/deus de deo: nec natura diſſimilis/nec uirtute inferior/nec duratiōe poſterior, Et hoc gignendo dedit: quia deus uerus deū uerū genuit/lux eterna lucē coeternā/uita uitā, hoc ſane eſt qđ maius oībus eſt: quia oēm illud excedit & hūanā & angelicā creaturā, Et nemo idipſū qđ pater mihi dedit/poteſt rapere de manu pr̄is mei. qa cū ipſe uirt9 ſit imēſa: nō poteſt ei a quopiam irrogari uiolētia, Superi9 qdē dn̄s dixit: nō rapiet qſq̄ de manu mea, hic uero dicit: nemo poteſt rapere de manu patris mei, ut liquido intelligeremus: eandem prorſus eſſe uirtutem ſuam et patris (eſt enim ipſe: manus & uirtus patris) atq; hunc ipſū eſſe Chriſtū haud dubie crederemus: qui nō ut ceteri ſancti gratiā acceperit ex tempore/ſed uerus ſemper extiterit dei filius, Quod etiam ſubſequenti ſententia oſtēdit: cū dicit. Ego et pater unū ſumus, Vnum inquit ſumus: una eſſentia/una diuinitas/una equalitas, Quibus quidem uer

Sapie. 3.

bis non ſolum Iudeorũ queſtionẽ/qui tentantes an ipſe eſſet Chriſtus interro gabant/abſoluit:uerũ etiam hereticorũ quos futuros preuidit inſaniam/q̃ ſit deteſtãda / mõſtrauit, Vtrũq; audi/& unũ & ſumus:et a Charibdi & Scylla liberaberis, Quod dixit unum: liberat te ab Arrhio/ſeparãte filiũ a ſubſtãtia patris, Quod dixit ſumus/liberat te a Sabellio/ confundẽte perſonã patris & filii ſine diſcretione. Si unũ:nõ ergo diuerſum. ſi ſum⁹:ergo pater & filius. Sed

Obiecti= ones ad= uerſario= rũ earumq; ſolutiões.

utriuſq; horũ impietas:in exordio primi libri abũde confutata eſt. ¶ Verum quia heretici hec domini uerba negare nõ poſſunt:impietatis ſue mendacio & abſurda expoſitione ea corrumpunt, Tentant enim id ad unanimitatis referre conſenſum : ut uoluntatis in patre et filio unitas ſit/non nature, id eſt ut non per id quod ſunt/ſed per id quod idem uolunt:unũ ſint, Sed per nature natiuitatem(dũ nihil deus/ex ſe deum gignẽdo:degenerat)reuera unũ ſunt. Dumq; de manu filii non rapiũtur:nõ rapiunt̃ de manu patris. dũ in operãte

Ioan,14,

filio operatur pater/dũ ipſe in patre et in eo pater eſt:hoc non preſtat creatura ſed natiuitas/non efficit uoluntas ſed poteſtas/non loquit̃ unanimitas ſed natura, Non negamus igitur uolũtatis unanimitatẽ inter patrẽ & filiũ. Nam hoc ſolent heretici mentiri:ut cum ſolam cõcordiã ad unitatẽ non reſpicim⁹ / diſcordes eos a nobis affirmari loquantur, Sed audiant qm̃ a nobis unanimitas non negatur:ſed preter eam unũ ſunt pater & fili⁹ natura/honore/& uirtute, nec natura eadem:poteſt uelle diuerſa, ¶ Sed rurſum cauillationẽ mouẽt aduerſarii ueritatis:ex eo q; Chriſtus patrẽ pro diſcipulis rogãs inquit. Pa

Ioan,17,

ter ſancte ſerua eos in nomie tuo quos dediſti mihi:ut ſint unum ſicut & nos, Atqui non poſſunt diſcipuli eſſe unũ:niſi uolũtatis cõſpiratione & cõcordia, non eni in unã numero eandẽq; ſubſtãtiam coicidere queũt, neq; igitur pater & filius unũ ſunt idẽtitate ſubſtãtie et nature, Ceterũ cũ calumniari magis q̃ elucidare ueritatẽ querunt:rectũ ſcripture ſenſum omnino ſubuertũt, Nam falſum eſt diſcipulos nõ poſſe eſſe unũ cũ deo:niſi uoluntatis concordia, Nam ſupra illã eſt unitas illoꝝ cũ deo ꝑ quãdã deitatis cõformitatẽ & deiformitatẽ, qua ꝑticipatiõe diuinitatis eis cõmunicata:in deũ (ut ita dixeri) trãſeunt atq; trãſferũtur/ſeruata ſue nature ueritate. ꝑinde atq; ferrũ ignitũ & cãdẽs: per ignis cõmunionẽ fit igniforme/ uideturq; ſublata ferri ſubſtãtia omnino eſſe ignis. Et huiuſmodi uniõe(que lõge ſuperior eſt & ſublimior : q̃ unio ꝑ amorẽ et concordiã uoluntatũ)petit dñs noſter diſcipulos eſſe unũ in deo / ut ſcilicet ei inſerãtur & intime cõiũgantur:per deitatis in ſe ſuſceptionẽ atq; participationẽ, Hec inſuper unio ꝓxime accedit ad ſummã illam ac ineffabilẽ unionẽ: qua pater & filius ſeinuicẽ imeantes ac ſibi intime imanẽtes/unũ ſunt unitate nature, q̃ quidẽ ſuprema eſt & oim̃ ueriſſima, cui⁹ aſſimilationẽ ꝓpinquã diſcipulis dari ꝑ inſitionẽ cũ deo:Chriſt⁹ hic petit. ¶ Sed age ex rerũ natura:filiũ unius & eiuſdẽ cũ patre ſubſtãtie eſſe cõmõſtrem⁹, Videm⁹ ſiquidẽ ꝓpriã & nature conſentaneam generationẽ eſſe:cũ gignens eiuſdẽ nature prolẽ ex ſe edat, ut homo hominem/lux lucem/calor calorem, Cum uero in diuerſitatem generis trãſit productum / & alterius q̃ producẽs fuerit nature:mõſtroſa

generatio erit / et ſue nature proprietatem minime ſeruans, ut cum aſinus gignit mulam, Si itaq; alterius nature filium pater genuit: uera ibi et ꝓpria natiuitas non erit / que proprietatem ſubſtantie generantis ſeruare non potuit / ſed manca et monſtri ſimillima: qua degener filius ex patre prodibit / a dignitate et perfectione paterna deſciſcens, Sed quomodo illam perfectionē gignēdi ex ſua ſubſtantia ſuum ſimile / deus creaturis elargitus eſt: qua tamē caret? Inuenietur igitur in rebus inferioribus aliqua nature dignitas / utpote eiuſdē generis prolem producendi: que tamē nequaq̄ in deo erit. quo certe nihil eſt

2 abſurdi⁹, ¶ Preterea Paulus ad Epheſios ſcribēs / dicit ex deo patre omnē paternitatem in celo et in terra nominari: et tanq̄ ex fonte ad inferiora deriuari, Si igitur in terra paternitas inuenitur inter homines / quia eiuſdem ſunt nature gignens et quod gignitur ex alterius ſubſtantia: eadem et in deo patre primitus erit comperta, Alioqui non ex deo ad creaturas emanaret paternitatis nominatio: ſed potius ex creaturis ad deum trāſferret / perfectiorq; et uerior Ephe,3,

3 eſſet i creaturis q̄ deo paternitas: qđ recta ratio minime admittit, ¶ Rurſum per Eſaiam dominus eos increpans qui putant ipſum fecunditatis et geniture expertem / inquit. Nunquid ego qui alios parere facio: ipſe non pariā / dicit dominus? Si ego qui generationem ceteris tribuo: ſterilis ero? Atqui deus rebus a ſe creatis indidit: ut pariant ex ſua ſubſtantia fructū eiuſdē nature, ut quercus quercum profert / & oliua oliuā, Idipſum igitur et ipſe habet: uim ſcilicet ex ſe gignendi conſubſtantialem / et eiuſdem nature filium, eſt igitur ipſe cū Eſaie,66

4 filio unum ſubſtantia & natura. ¶ Quod ſi attentius conſiderare uoluerim⁹: uidebimus plane non eandem ſolum eſſe ſubſtantiam in rebus creatis / ſed & magnitudinem / figuram / qualitatem: ut colorem / odorē / ſaporem / motum / et agendi uirtutem gignentis et geniti, Cū enim roſa gignit roſam / uiola uiolam / et unaqueq; arbor ſuum fructum: gignens non ſolum eandem cōmunicat ſubſtantiam genito / ſed et cōſimilem molem et figuram / eundem in foliis et floribus colorem / eandem ſpirationem / et dulcedinem ſaporis. Quecunq; itidem uirtus eſt in gignente plantula: eadem agendi efficacia in genito fetu,

5 ¶ Sed unde queſo hec nature conſpiratio conuenientiaq; inter gignētem & genitū: in natiuis & natura inſitis ꝓprietatib⁹? Quid aliud hec uniuerſa ꝓclamant: niſi filiū omnino eiuſdē eſſe nature cū patre / ex cui⁹ ſubſtātia genitus effulget? Ipſum itidē filiū nō minorē maieſtate / ſapientia aut uirtute: ſed eandem prorſus cū patre magnitudinē habere / eidem coeternū eſſe / nō min⁹ ſapientē aut potentē. Si hec Arrhiani in libro nature conſcripta / & in creaturis ut ueſtigiis quibuſdam impreſſa oculatius perſpexiſſent: nūq̄ filium a patris diremiſſent ſubſtantia / aut equam illi uirtutem / ſapiētiam aut perfectionem cum patre ademiſſent, Verum hec amplius in primo libro diſcuſſa ſunt & determinata, Cap,XI,

„ Vſtulerunt ergo lapides Iudei: ut lapidarēt eum. Reſpondit eis Ieſus,
„ s Multa bona opera oſtēdi uobis ex patre meo, Propter qđ eoꝝ op⁹ me
„ lapidatis? Reſpōderūt ergo Iudei, De bono ope nō lapidam⁹ te: ſed de

» blaſphemia , & quia tu homo cũ ſis:facis teipſum deum , ¶ Iudei qui eatenus
loquentem dominũ quaſi patienter audierant/cũ dixiſſet / ego et pater unũ
ſumus:amplius uim uerborum ferre non ualentes/quia ipſi lapidea corda ge=
ſtabant/ad lapides cucurrerũt:ſine moderatione et legis diſciplina eũ ut blaſ
phemũ lapidibus obruere tentantes, Verũ quia dominus nec tunc uolebat pa
ti/nec ſe ab illis lapidatum iri diſpoſuerat:illa iamiam ferientia brachia ſuo nu
tu cohibuit atq; continuit/dulciq; allocutione exeſtuantem illorũ iram ſeda=
re laborauit dicens.Multa bona opera oſtendi uobis a patre meo : uidelicet in
ſanitatibus infirmorum/in aſſidua exhibitione doctrine et miraculorũ, Que
uniuerſa ex patre dicit oſtendiſſe:ut ſe indicaret eius per omnia gloriã quere=
re, Propter quod(inquit)me lapidatis? Sũme quidem eſt ſeuitie et ingratitudi
nis:mala pro bonis retribuere/et pro beneficio repẽdere ſupplicium , Verum
Iudei non de bono opere ſe dominũ lapidare uelle dicũt ,ubi quãq̃ inuiti et no
lentes confitentur nec poſſunt negare:multa beneficia & meritorũ bona ſibi
a Chriſto impẽſa fuiſſe,Sed miſeri quod ille de ſua et patris equalitate & uni=
tate ſubſtantie dixerat:pro blaſphemia deputabãt , q, cũ homo nudus eſſet/
ſeipſum deũ faceret:illi obiectãtes , Ecce infideles Iudei intellexerunt:qđ Ar=
rhiani adhuc intelligere negligunt ,Id eni quod domin9 dixerat/ego & pater
unum ſumus:intellexerunt non poſſe dici / niſi ubi ſubſtãtie & uirtutis eſſet
equalitas.Quod iſti pro blaſphemia idcirco receperant:quia eum tantum ho
minem eſſe credebant/deumq; nullatenus credere uolebant.& idcirco mor=
Ioan,5, tem illi intentabant:ut et alio loco dixit euangeliſta , Propterea magis quere=
bãt eum Iudei interficere:quia non ſolum ſoluebat ſabbatum / ſed & patrem
ſuum dicebat deum:equalem ſe faciens deo, Cap,XII,

» Eſpondit eis Ieſus.Nonne ſcriptum eſt in lege ueſtra: quia ego dixi dii
» r eſtis? Si illos dixit deos ad quos ſermo dei factus eſt/et non poteſt ſolui
» ſcriptura:quem pater ſanctificauit et miſit in mundum/uos dicitis qa
» blaſphemas:quia dixi/filius dei ſum.Si nõ facio opera patris mei:nolite crede=
» re mihi.Si autem facio/ et ſi mihi nõ uultis credere:operibus credite,ut cogno
» ſcatis & credatis : quia pater in me eſt et ego in patre, ¶ Chriſt9 quia uidit Iu
deos tardos & inualidos/non ferre ſplendorem ueritatis : temperauit eum in
his(quibus de obiecta blaſphemia ſe purgauit)uerbis,ut qui imbecilles oculos
conſpexerit tolerare nõ poſſe lucis aperte iubar : uelamen interponat oculis/
quo fulgoris aciem extenuet,In lege(iquit)ueſtra /id eſt per Moſen uobis pa=
pſ,81, tribuſq; ueſtris data:ſcriptum eſt,ego dixi dii eſtis , Hoc autẽ pſalmographi
teſtimonium/ in lege ſcriptum eſſe dominus aſſerit:quia nimirum omnes ue=
teris inſtrumenti ſcripture/aliquado lex appellantur generali uocabulo. Nõ=
nunq̃ diſtincte per ſe lex accipitur:& a prophetis dirimitur,Sicut ipẽ domin9
Math,11. alibi dicit,lex et prophete uſq; ad Ioannem prophetauerũt . Plerumq; in tria
Luce.24 mẽbra/ſancte diſtribuũtur ſcripture,ut i illo loco.Oportet impleri oĩa:q̃ ſcri=
pta ſunt in lege/prophetis/et pſalmis de me,Quoniã autẽ in illo pſalmi teſti=
monio/homines dicti ſunt dii:noſcere operepretium eſt nomen dei trifariam

in ſcriptura dici, Primo natura, ut audi Iſrael: dominꝰ deus tuꝰ deus unus eſt. deute.6,
et rex omnis terre deus, Secundo adoptione & participatiõe, quo qui in filios pſ,46,
dei adoptantur et participes fiunt diuinitatis: dii dicuntur, ut eo in loco. deus pſ,81,
ſtetit in ſynagoga deorum: in medio autem deos diiudicat. & deus deorum pſ,49,
dominus locutus eſt, et in preſenti etiã prophete dicto, Tertio falſo & ſola nũcupatione, quẽadmodũ demones & idola, de quibus pſalmꝰ, Quoniã omnes pſ,95.
dii gentium demonia: dominus autem celos fecit, Et Paulus, Quorum deꝰ uẽter eſt, Philip,3,
Et alio in loco, In quibus deus huiꝰ ſeculi excecauit mentes infidelium: 2.Cori,4
ut non fulgeat illuminatio euangelii glorie Chriſti. Si igitur (inquit dominus) idcirco homines dii appellati ſunt: quia ſermo dei ad ipſos factus eſt / et nõ poteſt ſcriptura falſitatis argui: ipſum uerbũ dei quod erat in pricipio apud deũ; Ioan.1,
quomodo non eſt deus? Si illi dii uocari meruerũt / qui participes facti ſunt ſermonis dei: ipſe ſermo dei unde participant / cur nõ ſit deus? Semper enĩ unde aliquid participatur / magis & uerius id habet quod participatur: q̃ ipſa participantia, ut ſol a quo lucis eſt participatio in ſubiecta corpora: magis lucidus eſt q̃ aer & aqua / luce participantia. et ignis a quo tanq̃ fonte quodã calor in externa deriuatur corpora: uerius et uehemẽtius habet calorem / q̃ ea que ab eo calorem participant, Verbum igitur dei / cuius participatione alii denominationẽ dei ſortiuntur: uerius & ſublimius deus eſt / q̃ homines aut angeli, nã hi gratia ſolum / adoptione et participatione: dii ſunt et dicũtur, Ille uero: natura / origine / et ſubſtantia deus eſt. Porro ſanctificauit pater filiũ: nõ q, unq̃ ille ſanctus non fuerit / ſed quia ſanctũ illũ genuit atq; ut ſanctus eſſet: gignẽdo ei dedit, Sicut enĩ deus deum / immẽſus imenſum: ſic ſanctus ſanctum pater filium genuit / & miſit in mundũ: quia eum incarnari conſtituit pro ſalute hominum, Aut ſanctificauit ſecũdum hominẽ et humanam in eo naturam: id eſt cum ſanctitate immunitateq; peccati & ſyncera puritate eum icarnari conſtituit pro ſalute mundi, quẽadmodũ angelus dixit ad ſacroſanctam uirginem, Et quod naſcetur ex te ſanctũ; uocabitur filius dei, Et beatus Paulus Luce.1,
ad Romanos, qui predeſtinatus eſt filius dei in uirtute: ſecũdũ ſpiritũ ſanctificationis, Roma,1,
Aut demum ſanctificauit eum: id eſt ſanxit / et conſtituit ipſum ſacrificari & in oblationẽ offerri pro mundi ſalute, Nã id ſanctificari in ſcriptura plerumq; dicitur: quod templi uſui deſignatũ deo offertur et cõſecratur, quẽadmodũ ibi, Sãctifica mihi omne primogenitũ, Sane qui hunc locũ explanant authores: Exodi,13
hi primũ ſanctificatiõis modũ hic aſtruunt / illi ſecũdũ / alii uero tertiũ, ut eorum nullus intelligatur ab uſu et recto ſenſu ſcripture eſſe alienus, Demũ a uerbis ad operũ cõteplationẽ que nõ niſi a uero deo fieri poſſũt: ipſos Iudeos tranſmittit. Siquidem unaqueq; res / operũ ſuorũ functione officioq;: quenã ſit cognoſcitur, Viuẽs enĩ a non uiuente: operibus diſcernitur, ut ſi uiuẽtis exerceat opa: uiuẽs eẽ cõprobat᷑, ſic ſanꝰ ab egroto / & arbor fecũda a ſterili: fructuũ ꝓductione internoſcit᷑, A fructibꝰ enĩ eoꝝ: cognoſcetis eos. Si Math.7,
igit᷑ opeꝝ exhibitiõe (iquit) me uerũ eſſe deũ & pris filiũ cõprobo / queuis morboꝝ genera & ipſã deniq; mortẽ potẽtifica uoce depellẽdo / uiuificã languidis

et mortuis ſalutem inſpirãdo/me uite & mortis dominum oſtendendo:ex his inquã operibus credite/quia ego in patre et pater in me eſt. Sane nõ ſic eſt pater in filio aut filius in patre:quo modo deus eſſe dicitur in aliquo uiro ſancto/ et ſanctus quicunq; in deo. Filius quippe in patre eſt/per equalitatẽ uni9 eiuſdemq; ſubſtantie:& per indigreſſibilem unius in altero immanſionem/ob nature identitatem. Homo uero in deo dumtaxat eſt per gratie participationẽ: et habitudinem quandam atq; gratuitam inhabitationem. Proinde uir ſanctus dicere quidem poteſt:quia deus in me eſt, non autem ualebit unq̃ dicere: ego et deus unum ſumus. Nec rurſus, qui uidet me:uidet et deum, hoc enim: unigenito ſoli filio cõuenit/qui ſic eſt in patre: ut ſit equalis patri & unum cũ

Ioan.14. patre. Verum hec diffuſius in ſequentibus/ ubi rurſum ab euangeliſta cõmemorantur:innoteſcent. Ca.XIII.

„ Verebant ergo eum apprehendere:et exiuit de manibus eorũ. Et abiit
„ q iterũ trans Iordanẽ/in eum locum ubi erat Ioannes baptiſans primũ:
„ & manſit illic. Et multi uenerũt ad eũ:et dicebant quia Ioannes quidẽ
„ ſignum fecit nullũ. Omnia autem quecunq; dixit Ioannes de hoc:uera erant.
„ Et multi crediderunt in eum. ¶ Adhuc Iudeos in incepta dementia perſiſtere oſtendit euangeliſta: cũ dicit eos inimico animo tentaſſe/ut apprehẽderẽt eum ad ſupplicium & cedem. Sed dominus ab eis recedit uelociter:ut ſedetur eorũ furor per abſentiam ſuam. Crebro autẽ legitur dominus eduxiſſe populos ad ſolitaria loca:de perfidorũ ſocietate eripiens et mundi fluctibus ac tur-

Exodi.19 bine/ut magis fructificent, ſicut legem ueterem daturus:eduxit populum in deſertum. Myſtice autem recedens a Hieroſolymis dominus/hoc eſt a plebe Iudaica:ad loca fontes habentia ſe tranſfert/id eſt ad eccleſiam ex gentibus q̃ habet fontẽ baptiſmi:per quem multi ad Chriſtũ accedunt/quaſi tranſeũtes Iordanem. Domino autem ibidem cõmorante:multi pio animi affectu & paſſibus fidei uenerunt ad illum/duplex afferentes teſtimonium eius precellẽtie ſupra Ioãnem. Primum quia Ioannes quidem nullũ fecit ſignum:id eſt nullũ miraculũ oſtendit/non cecos illuminauit/nec languidos curauit. Splẽdor enĩ ſignorum:domino noſtro ſeruabatur, ut illius claritate et luce:gloria diuinitatis eius mundo innoteſceret. Neq; tamẽ id in aliquo derogat ſanctitati eius:quo

Math.11. inter natos mulierũ non ſurrexit teſte ſaluatore maior. Nempe miracula operari nihil adiicit ſanctitatis homini:cum malis & reprobis id competat/dicen-

Math.7. te domino apud Matheũ. Multi dicent mihi in illa die:domine nõne in nomĩe tuo demonia eiecimus/et prophetauimus & ſigna multa fecimus? Et tunc cõfitebor illis:neſcio uos/diſcedite a me omnes operarii iniquitatis. Quare ediuerſo: nulla ſignorũ oſtẽſio nihil detrahit homini ſanctitatis. Atqui (inquiũt) hic multa ſigna fecit:et eorum ſplendore magnopere effulget. Eſt igitur maior huius q̃ Ioannis excellentia. Secundum uero teſtimonium eminentie Chriſti:quia de illo Ioannes omnia ueraciter dixit/teſtimonium illi perhibẽs. Si igitur Ioãni credere oportebat:multo magis huic/cũ illius teſtimonio etiam ſignorum demonſtrationem habenti. Et hoc pacto iſti per lucernam ueniebant

quia Ioannes lucerna erat/Chriſt⁹ dies,ad quē fulgore hui⁹ lucerne adducti: crediderunt in eum,

Cap,XIIII.

» Rat autem quidam languēs Lazarus a Bethania:de caſtello Marie &
» e Marthe ſororū ei⁹.Maria autē erat que unxit dn̄m unguēto / et exter
» ſit pedes eius capillis ſuis: cuius frater Lazarus infirmabatur, Miſerūt
» ergo ſorores eius ad eū:dicētes,Dn̄e ecce quē amas:infirmatur.Audiēs aūt Ie
» ſus:dixit eis,infirmitas hec nō eſt ad mortē:ſed pro gloria dei/ut glorificetur
» filius dei per eam,Diligebat autē Ieſus Marthā:& ſororem eius Mariā/& La=
» zarum, ¶ Inter omnia miracula que dei filius ut ſuam panderet diuinitatem operatus eſt: ſupereminet hoc / et quaſi quendā obtinet pricipatū/quod cir= ca Lazarum fecit,Et quidem ſingula opera ei⁹:admiratione digniſſima ſunt. Quis enim nō magnopere admiretur: q̧ Chriſti iuſſu & uirtute claudi rectis greſſibus inceſſerunt/q̧ mutis linguarū clauſtra ſoluta ſunt / q̧ cecorum diu clauſa lumina tactu ſacre manus eius reſerata ſunt? Quis hec & plura alia cō ſiderans:nō diuinā potentiā obſtupeſcat? Sed hec omnia / parua ad ingentem Chriſti maieſtatē uidebantur:niſi amicus eius Lazarus moreretur. Quē idcir co mori permiſit:ut eum nouo & omnib⁹ ſeculis admirādo ordine ſuſcitādo/ ſeſe uite mortiſq; dominum declararet,Itaq; imprimis languidi nomen/& lo cus/atq; cognatio deſcribitur:q̧ frater ſcilicet eſſet Marie et Marthe ſororū, Et quoniā eo tēpore complures erant mulieres/illo nomine Marie nūcupate: ne erremus in nomine / oſtenditur ex notiſſima actione.Ipſa enī erat/que(ut Lucas euāgeliſta refert)in ciuitate peccatrix/pedes domini lachrymis penitē tie lauit/capillis exterſit/& unguento perunxit/ſicq; multorū criminū ueniā a domino promeruit,Id Ioannes hic narrans/atteſtatur Luce:q̧ hoc in domo Phariſei cuiuſdam Symonis factū eſſe cōmemorauit,Iam itaq; hoc Maria fe= cerat,Quod autē in Bethania rurſus fecit / ut ſequēs euāgeliſte locus oſtēdit: aliud eſt quod ad Luce narrationem nō pertinet/ſed pariter narratur a trib⁹ factum in Bethania poſt reſuſcitationem Lazari,Quod uero Ioannes hic re fert/longo ante Lazari ſuſcitationem tempore factum eſt:cum ſcilicet ab ipa Maria(ut Lucas et Marcus inquiunt)eiecit ſeptem demonia, Vbi ſeptē demo niorum nomine(ut ſentit Gregorius)accipere debem⁹ ſeptem uicia capitalia & uniuerſam uiciorum eluuiem:ſeptenario numero deſignatam,quorum cū demones precipui ſint authores: ipſa uicia recte demoniorum nomine appel= lantur/effectus ſcilicet nomine cauſarum,Mittentes autem ſorores ad domi= num degentem trans Iordanem:non dixerunt/ueni ut languētem ſanes, nō hoc certe auſe ſunt dicere.ſufficiebat illis:ſi tantum noſceret q̧ infirmaretur. ſciebant enim:q̧ non deſereret quem amabat,Ecce (inquiunt)quē amas: īfir mat',tanq̄ diceret,ſatis eſt q̧ hoc noueris domīe:nec opus eſt ut ad nos ueniēs fatigeris.Ibi precipe:et hic qđ iuſſeris fiet,Sufficit enī amico: indicare ſuā aut amici neceſſitatē/et ſuccurrēdi arbitriū oīno illius uolūtati pmittere.At uero queret aliquis:quare dn̄s reſpōderit illā Lazari infirmitatē nō eſſe ad mortē/ cum ipſe Lazar⁹ haud dubie ex ea ſit mortuus? Nouerat hoc quidē dn̄s & ut

Luce,7.
Ioan,12,
Luce,8,
Marci,16

ſic fieret/ipē uoluerat,ſed poſt mortē eum reſuſcitare decreuerat,Infirmitas igitur illa ad mortem non eſt:ut ſcilicet more aliorum hominū in puluerē putredinemq; ſoluatur/& omnino morte decidat.nō enim moritur/ut ſicut ceteri homies mortui/a morte teneatur:ſed ut mirabiliter ſuſcitetur iterū ad uitam,Sed ea infirmitas(inquit)eſt pro gloria dei:ut glorificetur fili⁹ dei per eā. ergo filius dei uere eſt de⁹:ſicut & filius homis uere eſt homo, Sūt eni in omni producentiū genere:pater & filius/gignēs & genitus/eiuſdē cōſimiliſq; ſcd̄m ſubſtantiam nature.Hoc cōtra hereticorum impietatē dictū eſt:qui dixerunt Chriſtum non eſſe natura deum/ſed gloria,Vnde quidam eorum ſuam euomēs blaſphemiā:dixit,Nō inuideo Chriſto facto deo:hoc et ego fieri poſſum/ſi uolo,Quod ſane dictum:a ueritate prorſus eſt alienum,nam Chriſt⁹ natura/origine & ſubſtātia deus eſt:non habitudine/gratia/aut adoptione,quare non eſt factus deus:ſed ex deo patre natus ante omnia ſecula,Nulli autem creature id concedetur unq̄:ut ad creatoris dignitatem ſubſtantiamq; ſublimetur & cōſcendat.Porro hec glorificatio/qua per id reſuſcitatiōis poſt infirmitatem & mortē ſignū/filius dei glorificatus dicit̄:nō ipſum auxit/q̄ ſūme perfectus eſt/et proficere amplius nō potuit.ſed nobis profuit:ut per hoc tantum miraculū plures in eū firmius crederēt/& eternā anime mortē euaderēt. Quod deniq; ſubiūgit euāgeliſta/dominū dilexiſſe Martham Mariā & Lazarum:magnū probitatis uirtutiſq; ipſorū et indubitatū eſt teſtimoniū,Nō eni

Ioan,2, dominus qui nouit quid ſit in homine;aliquo trahitur errore ut amet idignos amari/uel mundano uanoq; aliquē amore ꝓſequat̄,Cū igitur Ieſus illos amare dicatur:deſignatur in ipſis ea fuiſſe ꝓbitas & honęſtas uite/que digna fuerit:ut eam dominus amore ſingulari complecteretur,

Cap,XV.

„ u T ergo audiuit Ieſus quia Lazarus infirmabatur:tunc quidem mā‍ſit
„ in eodem loco duobus diebus, Deīde poſt hec dicit diſcipulis ſuis, Ea-
„ mus in Iudeam iterum, dicūt ei diſcipuli, Rabi nunc querebant te Iu-
„ dei lapidare:& iterum uadis illuc? Reſpondit Ieſus, Nonne duodecim ſunt
„ hore diei? Si quis ambulauerit in die:non offendit/quia lucem huius mundi
„ uidet, Siquis autem ambulauerit in nocte/offendit:quia lux non eſt in eo.

¶ Dominus nunciata infirmitate Lazari/quouſq; quatriduum poſt mortem eius cōpleretur/ſanare diſtulit:ut mirabilius ſuſcitaret,Permiſit ut expiraret et ſepeliretur/& dicerent quoniā fetet:ut nullus poſſet dicere/quoniam nondū defunctum eū ſuſcitauit/ſed ſtupor fuit & non mors. Deinde hortat̄ diſcipulos dominus ut ſecum in Iudeam redeant,predixit quo iturus erat:ne repentino reditu animi eorū conſternati fatiſcerēt/ſed premeditatiōe & precogitatione:contra ingruētia pericula animoſius munirētur, Verū territi ſūt diſcipuli/de reditu in Iudeā dominū loquētē audiētes, Nouerāt cōſpirationē immaniſſimā:qua illum Iudei perſequebātur.ac formidantes ne bonus magiſter a Iudeis comprehenderetur:quaſi conſilium ei dare & de incepto reuocare uolebant,Non adhuc perfecte intellexerunt diſpēſationem noſtre ſalutis: propter quā dn̄s uenerat, Ad hoc enim deus hominē induerat;ut pro ſalute

hominũ moreretur, Sic et beatus Petrus cum audiſſet dominum de paſſione loquẽtẽ: quaſi eũ uolẽs ab ea reuocare/dixit illi, Abſit a te dñe: nõ erit tibi hoc, Math.16,
Sed dominus acriter illũ increpans: reſpõdit, Vade poſt me ſathana, ſcãdalũ es michi, quia non ſapis ea que dei ſunt: ſed ea que hominũ. Ita hoc loco cũ apoſtoli domino conſulere quodã modo uellent: redarguit eos dicẽs, Nonne duodecim ſunt hore diei? Se profecto dominus hic diem appellauit: qui eſt dies ex die/lumen de lumine/quiq; de ſe alibi dicit. Ego ſum lux mũdi, & ut ſe diẽ oſtẽderet: duodecim apoſtolos elegit, de quibus nũc dicit, nõne duodecim ſũt hore diei? Ac ſi diceret, Vos qui eſtis hore diei: quare ſic conſiliũ dare uultis? Hore diem ſequũtur: et die moderãte peragũtur, Sed fortaſſe dicet quiſpiam. Iudas ex duodecim unus erat: nunquid & ipſe hora diei erat/qui ipſum diem tradidit ad mortem? Sed quando hoc dominus dicebat: non ipſum Iudam attendebat/ſed Mathiam in locũ illius ſubrogãdũ, Deniq; Iuda in locum ſibi debitum abeunte: electus eſt Mathias apoſtolus/et ſic perfectus manſit numerus apoſtolicus: atq; horarum diei duodenarius, Chriſtus ergo uerus dies eſt/& qui in hac die ambulauerit eius ueſtigia et precepta ſequens: errare non poterit, quẽadmodũ ſuperius dixit, Qui ſequitur me nõ ambulat in tenebris: ſed habebit lumen uite, Qui autem ſine hac luce eſt: errare poteſt/recte ambulare non poteſt. nam in nocte errorum et tenebris peccatorum aberrans: grauiter offendit ad lapidem pedem ſuum/& neſcit quo uadit/quia uere lucis expers eſt

Ioan.8, (beside "die/lumen de lumine") · Actuũ.1, (beside "didit ad mortem") · Ioan.8, (beside "rit, quẽadmodũ")

Cap. XVI.

» Ec ait, et poſt hec dicit eis. Lazarus amicus noſter dormit, ſed uado ut
» h a ſomno excitem eum, Dixerunt ergo ei diſcipuli eius, Domine ſi dor-
» mit: ſaluus erit. Dixerat autem Ieſus de morte eius, Illi autem putaue-
» rũt: quia de dormitione ſomni diceret, Tunc ergo Ieſus dixit eis manifeſte, La
» zarus mortuus eſt: et gaudeo propter uos/ut credatis: quoniam nõ eram ibi,
» Sed eamus ad eum. ¶ Dominus hoc loco aliquantulum diſcipulorum leuat metum: cum ſe non in Hieroſolymam iturum dicit ut formidabãt/ſed Bethaniam, non ut iterum cum Iudeis diſceptet/unde illi uidebatur impendere periculum: ſed ut Lazarum amicum ſuum ſuſcitet, Mortuus quidẽ erat Lazarus: ſed Chriſto dormiebat, Nullus quippe tanta facilitate poſſet aliquem excitare a ſomno: quanta Chriſtus Lazarum reſucitare ualebat a tumulo. Deniq; et omnes defuncti/ſi potentiam dei cõſideres a quo in nouiſſimo die ſũt reſuſcitandi: dormientes poſſunt uocari, Iuxta quod apoſtolus dicit ad Theſſalonicenſes, Nolo uos ignorare fratres de dormientibus, Et eodem loco, Nos qui uiuimus/qui reſidui ſumus: non preueniemus eos qui dormierunt, Vt enim ſõnum conſequitur exprectio et euigilatio: ita mortẽ hanc nature iterata in nouiſſimo die reſuſcitatio/ſecundum illud, multi qui dormiunt in puluere: euigilabunt, At uero apoſtoli ad cõmunem uulgatamq; dormitionis rationẽ ſolum attendentes: reſpondent, Domine ſi dormit: ſaluus erit. Solet enim ſomnus in egrotãte uiro indicium eſſe ſalutis et reparande ſoſpitatis, Sed domin⁹ noſter eis demum aperte rem ipſam declarat: q; ſcilicet mortuus eſſet Lazarus/et di

1, Theſ. 4 · Dani, 12.

ſcipulorum fidei congaudet, qui quia uidebant ipſum etiam abſentem certo il
la cognoſcere que procul ab ipſis contigerunt / et humano ingenio nequaq̃
ſciri poterãt:ex eo deum ipſum eſſe certius credebãt; Enimueto Lazarus: lan
guens/non mortuus fuerat nunciatus, ſed quid latere poſſet eum:cuius oculis
omnia nuda & aperta ſunt? Quomodo ignoraret mortem Lazari:qui ipſum
Lazarum creauerat? Hinc eccleſiaſtico teſte uir improbus recte reprehedit /
Ecci,23. in tenebris ſcelera ſua (ne cognoſcãtur) intrepide perpetrans:& apud ſe dicẽs.
quis me uidet? tenebre circundant me/& parietes cooperiunt me/& nemo cir
cunſpicit me: quem uereor? delictorũ meorum nõ memorabitur altiſſimus. et
non intellexit quoniam omnia uidet oculus illius: quãdo expellit a ſe timorem
dei huiuſmodi hominis timor/& oculi hominum timentes illum, & non cogno
uit quoniã oculi domini multo plus lucidiores ſunt ſuper ſolem / circũſpicietes
omnes uias hominum:& profundum abyſſi/ & hominũ corda intuentes in ab
ſconditas partes, Domino enim deo anteq̃ crearentur omnia ſunt agnita: ſic
et poſt perfectum reſpicit omnia, Gaudebat igitur propter diſcipulos:qui mi=
rabantur ſic eum cuncta noſſe, nam per hoc:uerum deum certius & manifeſti
us eum eſſe credebant, Licet enim iam crederent:tamen talis erat illorũ fides
Luce.17, que adhuc proficeret/que miraculis edificata creſceret. Nempe apud Lucam
Math,8. dixiſſe leguntur domino. Domine auge nobis fidem, Et eis a domino dictum
eſt. Quid timidi eſtis modice fidei? Cap,XVII,

dixit ergo Thomas qui dicitur Didimus:ad cõdiſcipulos, Eamus et nos:
et moriamur cũ eo, Venit itaq; Ieſus: & inuenit eũ quatuor dies iam in
monumento habentem, Erat autẽ Bethania iuxta Hieroſolymã:quaſi
ſtadiis quindecim, Multi ergo ex Iudeis uenerant ad Martham & Mariam: ut
conſolarentur eas de fratre ſuo, Martha ergo ut audiuit quia Ieſus uenit: oc=
currit illi, Maria autem domi ſedebat. ¶ Caſtigati diſcipuli ſuperiorib9 domi=
ni uerbis:non auſi ſunt ultra cõtradicere. Sed Thomas pre omnibus ſocios hor
tatur:ut irent & morerentur cum eo, In quo magna eius & magnopere predi
canda emicat conſtãtia, Sic enim loquebatur:quaſi facere poſſet que alios hor
Math,26 tabatur/immemor ſue fragilitatis/ſicut & Petrus. Et plane his uerbis uerũ pro=
didit amãtis affectum, Amabant quippe apoſtoli mirifice dominũ:quia eorũ
uita ex illius preſentia pendebat, adeo/ut aut cum eo uiuere aut certe cum eo
mori:iocundũ haberẽt. Quia (inquit) uidemus eum ad inimicos properare &
ad mortem/neq; eum a tali cõſilio ualemus reuocare: eamus & nos & cum eo
moriamur/ne poſt eius necem & deſerti & inconſolati remaneamus, Sed nõ=
dum erant diſcipuli induti uirtute ex alto:ut contra mortis atrocitatẽ pugna
re aut dimicare poſſent, Prius erat ſuperanda mortis uiolentia a domino au=
thore uite:& ex eo deriuanda in homines aduerſus minas mortis & terricula=
menta/conſtantia, Sed non ſatis erant diſcipuli ſue imbecillitatis conſcii/ non
perſpectam adhuc nec rerum periculo exploratã habuerunt ſuam infirmita=
Math,26 tem:quam prodidit domino a Iudeis capto omnium fuga atq; diſperſio/trina
Ioan.20. Petri negatio/& ianuarũ dom9 pre timore Iudeorũ poſt reſurrectionẽ domi=

ni obſeratio, Verum accepto largius ſpiritus ſancti munere: omnis iſta trepida
tio mortis ab eis expulſa eſt / omnis formido ſubeũdi pericula animis excluſa,
Cum autem ueniſſet dominus Bethaniam: inuenit Lazarum quatuor dies ha
bẽtem in monumento, Sic ſane ipſe uoluerat / ſic diſpoſuerat / ad hoc antea ue
nire diſtulerat: ut illud quatriduũ impleretur / & glorioſius reſuſcitaret, Man
ſerat enim dominus duobus diebus: & ante duos dies uenerat nuncius / in qua
die Lazarus eſt defunctus: ipſe autem quarta die acceſſit, Conſulto autem ab
euãgeliſta ponitur interuallum Bethanie a Hieroſolyma fuiſſe ſtadiis quinde
cim: id eſt fere duobus miliarib⁹, ut ex loci propinquitate colligatur ratio: qua
re Iudei ex Hieroſolymis uenerint ad conſolatione ſororibus ſuper fratris in=
teritu afferendam, quod nec ſine diuina factum eſt diſpẽſatione: ut illi qui ad
conſolandum ſorores uenerant / ea occaſione adeſſent reſuſcitationi fratris /
et teſtes fierent diuini operis atq; miraculi, Sed quomodo Iudei conſolabãtur
dilectas a Chriſto? cum iam ſtatuiſſent ꝙ, ſiquis Chriſtum confiteretur: extra **Ioan, 9,**
ſynagogam fieret. Sed propter calamitatis neceſſitatẽ / aut quaſi nobiles has
mulieres reuerentes / eas conſolabãtur: aut quia hi aderant qui non mali erãt,
multi enim ex ipſis credebant, Ceterum nondum dominus caſtellum introie=
rat: unde adhuc extra caſtellum poſito occurrit Martha. Non autem aſſumit
ſororem / obuiam Chriſto uadens / neq; etiam pandit primo ſorori ſue / uolens
aſtantes hoc latere, quoniam ſi percepiſſet Maria Chriſtum accedere: obuiã
illi iſſet / et comitarentur eam preſentes Iudei, quibus notum eſſe aduentum
Ieſu necdum Martha uolebat. Cap, XVIII,

» DIxit ergo Martha ad Ieſum, Domine ſi fuiſſes hic: frater meus non fuiſ
» ſet mortuus, Sed et nunc ſcio / quia quecũq; popoſceris a deo: dabit tibi
» deus. Dicit illi Ieſus, Reſurget frater tuus, Dicit ei Martha. Scio quia re
» ſurget in reſurrectiõe: in nouiſſimo die, Dicit ei Ieſus, Ego ſum reſurrectio &
» uita. qui credit in me / etiã ſi mortuus fuerit / uiuet, et omnis qui uiuit et credit
» in me: nõ morietur ieternum, Credis hoc? Ait illi, Vtiq; domine, Ego credidi /
» quia tu es Chriſtus filius dei uiui: qui in hunc mũdum ueniſti, ¶ Credebat qui
dem Martha in Chriſtum: ſed nõ omnino ut oportebat, Nondum enim cogno
ſcere uidebatur: quia deus erat. et ideo dicebat. ſi fuiſſes hic: frater meus non
fuiſſet mortuus, quaſi diffidens / quoniam etiam abſens ſi uellet: poſſet prohi=
bere mortẽ fratris ſui, In petitione uero ſua ualde moderatis utitur uerbis: que
tam acerbe dolet interitũ fratris, Non enim dixit, rogo te ut ſuſcites eum: ſed
ſuum animum temperando dumtaxat proponit, ſcio quia quecũq; popoſce=
ris a deo: dabit tibi deus, Tanq̃ diceret, Certa quidem ſum: quia potes, ſcio po=
tentiam in te eſſe indeficiẽtem, Sed ſi uis: facis, Non ergo preſumo a te petere
ut facias: quia neſcio ſi uelis. At cum reſurrecturũ fratrem illius dominus aſſe
reret: illa reſpondit ſe quidem certo credere ꝙ reſurrecturus ſit in conſuma=
tiõe ſeculi. ſed aliam a Chriſto fratris reſuſcitationẽ / & preſentaneam quidem
et abſq; dilatione: ſeſe expetere ſubinſinuat, Dominus quidem: in preſenti fra
tris reſurrectionẽ promittebat, ſed Martha de ea reſurrectione qua omnes ho

mines reſurrecturi ſunt:eum dixiſſe putabat, Viderat certe ipſa dominū mortuos ſuſcitaſſe:ſed tantum id erat / quantum nec ipſa fides auſa eſt tentare/ aut expreſſius efflagitare, De illa itaq; reſurrectione ſecura erat:de hac autē incertā manebat, Dominus uero uim ſuam uiuificā & reſuſcitatiuā enucleatius expromens:dixit, Ego ſum reſurrectio & uita, Ac ſi diceret, quare dubitas nunc fratrem poſſe reſurgere: cum ego qui ſum reſurrectio & uita / illum reſurrecturum promittam? Per quem reſurget quando reſurrecturi ſunt & ceteri homines:per eum poteſt & modo reſurgere, Ipſe ergo eſt reſurrectio & uita:quia per eum etiam reſurgimus a peccato / ut uiuamus iuſticie, Per eundem etiam reſurrecturi ſumus in conſumatione ſeculi ad uitam immortalem:et perpetuo cum eo uicturi, De priori quidem reſurrectiōe: ante dictum eſt, Amen amen dico uobis / uenit hora et nunc eſt / quando mortui audiēt uo-

Ioan, 5. cem filii dei:et qui audierint uiuent, De altera uero:eodem loco dicitur, Venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt:audiēt uocem filii dei, et procedēt qui bona fecerunt:in reſurrectionē uite. qui uero mala egerunt:in reſurrectionem iudicii, De utraq; uero:eodem loco dicit euangeliſta, Sicut pater ſuſcitat mortuos et uiuificat:ſic & filius quos uult uiuificat, Qui ergo credit in me:etiā ſi mortuus fuerit uiuet, hoc eſt / ſi mortuus fuerit in carne:uiuet in ſpiritu, non

Math, 22. enim eſt deus mortuorum ſed uiuentiū ſpiritu, quādoquidē de morte corporis hic loquatur, Quicūq; enim in Chriſtum credit et ſecundum fidem uiuit / etiam ſi carne moriatur / uniuerſale cunctorum hominum debitum perſoluendo:uiuit tamen in anima / Chriſto (qui uita eſt anime) inherendo. Et omnis inquit qui uiuit (ſubaudiatur in carne) et credit in me / et ſi mortuus fuerit ad tēpus morte corporis:non morietur ineternum / propter uitam ſpiritus et ipſā imortalitatē reſurrectionis. Demum Chriſtus confeſſionē fidei eius requirit / interrogans:credis hoc? Sciebat quidē hoc / quē nil latere poteſt / q. crede-

Rom, 10. ret:ſed confeſſionē qua ſaluaretur querebat, Corde enim creditur ad iuſticiā: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Cum ergo Martha credidit eum eſſe filiū dei:credidit eundem eſſe uitam et reſurrectionem / q.q; omnis qui in eum crediderit:in eternum non morietur, Nā ſupra domin9 utrum hoc crederet:interrogauerat. Cap, XIX.

E T cum hec dixiſſet:abiit et uocauit Mariam ſororem ſuam ſilentio / dicens, Magiſter adeſt:et uocat te, Illa ut audiuit: ſurrexit cito / et uenit ad eum, Nondum enim uenerat Ieſus in caſtellum:ſed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei Martha, Iudei ergo qui erant cum ea in domo et conſolabantur eam:cum uidiſſent Mariam quia cito ſurrexit et exiit / ſecuti ſunt eam dicentes:quia uadit ad monumētū ut ploret ibi, ¶ Martha ex preſentia Chriſti et ſpe futuri boni / quod illi uſq;quaq; denegatum non fuerat / aliquāta cōſolatione accepta:noluit ipſius medici et optimi conſolatoris preſentiam ſororem ſuam latere. ſed eam huius boni participem efficere ſtuduit / demiſſaq; uoce eam uocauit:ut Iudei ipſam ignorarēt uocatam eſſe a Chriſto / et ſola ſoror id ſciret, Quia ſi audiſſēt Iudei eam uocatam fuiſſe a Ieſu:non ipſam

forte ſequerentur/et ita non uiderent miraculum, Sed quia putauerunt eam ad ſepulchrum fratris iturā: pone ſecuti ſunt, Proinde igitur illa occulte ſororem uocat. Nempe ſi ſciuiſſent Iudei Chriſtum aduenisſe: ex maliuolentia receſſiſſent illico/et non fuiſſent teſtes miraculi, Silentium autem hic euangeliſta: ſuppreſſam uocem et ſubmiſſam nuncupauit, nam quo modo omnino ſiluit: cum dixerit ſorori/ magiſter adeſt et uocat te? Omnibus uero aſſidentibus Maria lugens et plangens: non expectauit ad ſe uenire magiſtrum/neq; ob aſſiſtentes cunctata eſt/neq; a luctu graui illic detenta. ſed ſurgens confeſtim ſe illi obuiam tulit: cuius tantopere preſentiam expetiuerat/ cuius tanto tenebatur amore, Qz autem tunc nondum dominus in caſtellum uenerat/ non ab re euangeliſta commemorat: ut ſignificet dominum maturiore greſſu aduenisſe/& uacantius lentiuſq; iuiſſe/ne uideatur inicere ſeipſum miraculo ſed rogari ab aliis, Putantes autem Iudei qui ad ipſam conſolandā cōuenerāt: q. ad fratris tumulum properaret lachrimis ſolatium queſitura/ et ſuo dolori fletibus ſatiſfactura/ſecuti ſunt eam. diuina id agente prouidentia: ut plures tam preclarum miraculum quatriduani mortui ad uitam reuocati cernerēt/ et ſic in Chriſtum crederent. Cap, XVIII.

" Aria ergo cum ueniſſet ubi erat Ieſus: uidēs eum cecidit ad pedes eius/
" m et dixit ei, Domine ſi fuiſſes hic: nō eſſet mortuus frater meus, Ieſus er
" go ut uidit eam plorantem/ et Iudeos qui uenerant cum ea plorantes:
" infremuit ſpiritu et turbauit ſeipſum/et dixit, Vbi poſuiſtis eum? Dicūt ei, Do
" mine: ueni et uide, et lachrimatus eſt Ieſus, ¶ Maria hic feruentior ſorore ſua deſcribitur, Non enim turbam erubuit nec ſuſpitionem timuit/quam de Chriſto Iudei habebant: cum aliqui inimicorum Chriſti intereſſent, ſed omnia contempſit humana preſente magiſtro: et ſoli ſe dabat ei/ qui ad magiſtrum ſpectabat/honori, Maiorem itidem reuerentiam Chriſto q̄ Martha (quantum litera depromit) exhibuit, nam procidit ad pedes domini: quod ſoror eius nō legitur factitaſſe, Tamen etiam diminutam/ infirmam/ et non omnino plenam uiſa eſt fidem habuiſſe de domino: ſicut et ſoror, cum nō ſolide crediderit dominum uirtute ſua diuina preſeruare potuiſſe Lazarum a morte/ ubi corpore fuit abſens: q̄ cum fuiſſet preſens. Verba tamen eius magnum exprimunt amoris ſui affectum: ac ſi queratur dicens. Dum nobiſcum preſens fuiſti: non mors/nō infirmitas aliqua nobis appropinquare auſa fuit/apud quos uitam hoſpitari nouerat, At ubi abſceſſiſti/ affuit mors: que fratrem noſtrum acerbo funere rapuit, Qz ſi tu affuiſſes: amicus tuus Lazarus mori non potuiſſet, Ceterum Marie loquenti nichil Chriſtus loquitur: neq; ea dicit que ſorori dixerat (turba enim aderat multa: et nō erat tempus illorum uerborum) ſed cōdeſcendit et humiliatur: humanam naturam denudans, Quia enim miraculum magnum erat futurum/ et multos per id lucraturus: ſua condeſcenſione attrahit teſtes/ et humanam monſtrat naturam/ infremēdo et ſeipſum turbādo, Porro fremitus iſte in Chriſto proceſſit ex eius indignatione contra diabolum: cuius inuidia et ſuggeſtione/mors intrauerat in orbem terrarum, quem

breui erat debellaturus:et aculeum mortis ſua morte deſtructurus, Infremu-
it igitur/quaſi minas ſathane et morti intentans:que et ipſum Lazarum ſtra
uerat, Turbauit autem ſemetipſum/non infirmitate ſed poteſtate: quia nul-
lus alius poterat eum conturbare, Turbatus eſt quia ipſe uoluit:eſuriuit quia
uoluit. In illius enim poteſtate erat:ſic uel ſic affici, ſicut mortuus eſt quia uolu
it:quia mortem ipſe ad ſe uenire permiſit, Huiuſmodi autem innocuis paſſio-
nib⁹ ſponte ſua aſſumptis/ ut turbatiõe/triſtitia/pauore/horrore: interdum
moueri uoluit/et humanam in ſe conditionem quod ſuum erat proſequi, quo
ſe oſtenderet non ſolum humanã carnem uere aſſumpſiſſe:ſed et humane na
ture proprietates naturales omnes, ex quibus non apparens aut phantaſtica
in eo carnis aſſumptio:ſed uera eſſe proi ſus cõprobetur, Deinde inquirit ubi-
nam poſitus ſit Lazarus:non quia ignoraret locum ſepulture eius. Qui enim
abſens ſciuit mortuum:ſcit et ubi ſit ſepultus, neq; ignorabat ubi poſit⁹ eſſet:
quem reſuſcitare uolebat, ſed quia nõ uult ipſe ſe inicere ad faciendum mira
culum:quinpotius omnia ab aliis diſcere/et rogatus facere atq; edoctus de iis
que in abſentia ſua ſunt facta/ut ab omni ſuſpitione eripiat ſignum, Vt igitur
deſignet ipſum Lazarum ſicut ſe abſẽte mortuũ/ita et in terra conditum fuiſ
ſe: locum ſepulture eius ab aliis ſciſcitatur, Demum et lachrymatus eſt domi-
nus/quia fons pietatis erat:ſed ille lachryme inexplicabile gaudium erant pa
riture, Flebat enim eum dñs pro parte humanitatis: quem reſuſcitatur⁹ erat
per potentiam diuinitatis, Erudiit etiam nos dominus ſuis lachrymis: quonã
modo charos noſtros uita defunctos moderatis et lege rationis temperatis la-
chrymis flere debeamus. Nam ex toto nec compati nec merere:ferinũ eſt &
durũ, horũ uero exuberantia:muliebre, Quod et eccleſiaſticus nos admonet
Ecci.22, dicens, Supra mortuũ plora:defecit enim lux eius, Modicum plora ſupra mor
Ecci,38, tuum:quoniã requieuit, luctus mortui: ſeptem dies, Et idem alio loco, Fili in
mortuum produc lachrymas:et quaſi dira paſſus incipe plorare, Cap, XXI.

» DIxerunt ergo Iudei, Ecce quomodo amabat eum, Quidam autem ex
» ipſis dixerũt, Nõ poterat hic qui aperuit oculos ceci nati: facere ut hic
» non moreretur? Ieſus ergo rurſum fremens in ſemetipſo: uenit ad mo
» numentum. Erat autem ſpelunca:et lapis ſuperpoſitus erat ei, Ait Ieſus. Tolli-
» te lapidem. Dicit ei Martha:ſoror eius qui mortuus fuerat. Domine iam fetet:
» quatriduanus eſt enim, Dixit ei Ieſus, Nonne dixi tibi/ quoniam ſi credideris
uidebis gloriam dei? Tulerũt ergo lapidem, ¶ Cõſuetudo eſt hominibus/mor
tuos lugere:quos prius charos habebant et amore coniunctos. Secundnm hãc
conſuetudinem Iudei dominũ flere putabant:dicentes. Ecce quomodo ama-
bat eum. Cum tamen potius humanam dominus miſeriam deplorabat/ dure
mortis ſeruituti ſubiectam:et triſtem Lazari deflebat ſortem/ad hanc uitam
mortalem plenam miſerie et dolorum reuocandi, Alii autem Chriſto emuli &
inimici:ad detrahendum et obloquendũ omnipotẽti uirtuti ipſius illico cõuer-
ſi ſũt, et ex quibus oportebat admirari eius uirtutẽ/ex his ei obtrectãt: ſcilicet
ex illuminatione ceci nati. Aſcribũt enim impotentie Chriſti/ꝙ Lazarus mor

tuus fuerit:quaſi eum non ualuerit a morte preſeruare,cũ hoc quidẽ potuerit dominus: ſed permiſit ut Lazarus moreretur/quaten9 maiore miraculo ſuſci taretur,Queadmodũ domino in crucem acto blaſphemantes dicebãt, Alios ſaluos fecit:ſeipſum non poteſt ſaluum facere,Si eſt filius dei: nunc deſcendat de cruce/et credemus in eum, Sane imbecillitati id aſcribebant:q̃ ſeipſum nõ ſaluum faceret/aut de cruce non deſcenderet.cum idipſum potuiſſet quidem efficere/qui tertio die deuicta morte rediuiuus ſurrexit:ſed noſtre redemptio ni illud nequaq̃ expediuiſſet,Itaq; utrumq; horũ/et q̃ Lazarum mori ſit paſſus/et ipſe in cruce permanſerit:admirande eius prouidentie et diuine diſpẽſationi eſt attribuẽdum/qua illud effecit quod noſtre ſaluti cõducentius erat et utilius,In hoc etiã oſtẽdũt hi obtrectatores ſe animi iudicio eſſe corruptos: quia nondũ Chriſto aduenıẽte ad monumẽtũ preaſſumũt accuſatiões/nõ expectãtes rei finẽ/qui lõge mirabilior eſt:q̃ hominis egroti a morte preſeruatio, Maius enim eſt/mortuũ quatriduanũ reſuſcitare: q̃ lãguentẽ ne moriat᷑ cõſeruare.qui ergo illud potuit:cur hoc non poterit? Fremuit autem rurſum Ieſus in ſemetipſo: indignationẽ animi hoc ſecundo fremitu exprimens in Iudeorũ maliuolentiã et improbitatem/qui non deſiſtebant aſſidue calumniari opera eius/et canino ea dente rodere ac mordere,Non tamẽ credat quiſpiam/hunc Chriſti fremitũ aut aliam quamuis paſſionem / in ipſo cum animi precipitatione aut effreni impetu fuiſſe: ſed cum ſũma trãquillitate/et placida animi/recta ratione ſemper directi/moderatione,fuit enim in eo:uirium omnium ordinatiſſima ratio,Neq; ſicut in nobis / paſſiones ille preuenerunt in Chriſto ſuo motu rationem aut eam anticiparunt / ſed conſecute ſunt ipſam / et excitate a uoluntate et ratione, Proinde quando et quomodo uoluit:illis affectus eſt, Sane ſtudioſe euangeliſta frequenter cõmemorat q̃ infremuit/q̃ lachrymat9 eſt:ut planius diſcas et apertius q̃ uere noſtram induit naturam. Quia enim hic magis aliis euangeliſtis magna de eo loquitur:etiam in rebus corporalibus humiliora de eo dicit,Demum ut patentior oculis et magis conſpicua eſſet reſuſcitatio mortui:iuſſit dominus lapidem tolli,Sed quare(dicet quiſpiam)non lapide iacente reſuſcitauit eum? nonne poterat qui corpus mouit mortuum: uoce etiam multo magis lapidem mouere? Non autem hoc fecit: ut eos teſtes faciat miraculi,ut nõ dicãt quod in ceco dixerãt:nõ eſt hic, Manus enĩ et acceſſus ad monumentũ:teſtabãtur q̃ ipſe eſt, Amotionẽ uero lapidis Martha prohibere uoluit:dicens,Domine iam fetet:quatriduanus eſt enim,Quod quidẽ quaſi diffidens dicit:ueluti impoſſibile credens poſſe fratrem reſuſcitari ob dierum diuturnitatem, aut ipſi domino ex ſyncero animi affectu timebat: ne amoto lapide/graui cadaueris odore offenderet᷑,idcirco lapide in ſuo loco dimiſſo/fratrẽ potius ſuſcitari petebat:ne tetro ſepulti odore aſtãtes lederent᷑. Sed dominus eam quaſi oblitam eorum que paulo ante ab eo audiuerat/q̃ reſurrectio ſit et uita: in fide corroborat/ illa ad memoriã reuocans / et ſi firma credulitas aſſit:eam dei gloriã inſigni huius miraculi nouitate cõſpecturã promittens, Cap.XXII,

Math,27

» Eſus autem eleuatis ſurſum oculis dixit, Pater gratias ago tibi quoniã
» i audiſti me. Ego autem ſciebam: quia ſemper me audis, ſed propter po=
» pulum qui circunſtat dixi: ut credant quia tu me miſiſti. Hec cum dixiſ
» ſet: uoce magna clamauit, Lazare ueni foras. ℂ Oraturus domin9 noſter ele=
uauit ſurſum oculos: quoniã intelligẽtiã humanã erexit / adducẽs illam per ora
tionem ad excelſum patrẽ, et nos quoq; cum orare uolumus: mentẽ ad celũ eri
gere debere docens, Neceſſe eſt igitur uolentẽ ad exemplar orationis Chriſti
orare: eleuare oculos cordis ſurſum / ac erigere illos a rerum mũdanarũ cura /
cogitationeq; et uolutatione nimia, Et his quidem uerbis nichil aliud Chriſtus
q̃ gloriã dei patris: in hoc / ut in aliis operibus requirebat, Nam quia per huma
nitatem minor erat patre: ab illo Lazari querebat reſuſcitationẽ / atq; ab eo ſe
exauditum dicebat, et hoc propter circunſtantẽ turbã: ut eum uel ſic crederet
dei filium / et ab eo miſſum, Itaq; in primis gratias agit de preteritis / q̃ eum au
diuerit pater: erudiẽs nos et de acceptis a deo beneficiis enixe gratias agere de
bere / ut ad maiora poſtmodũ ſuſcipiẽda beneficia efficiamur idonei, Deinde
q̃ oratione non indigeat: ipſe nobis demonſtrat. Ad hoc (inquit) q̃ fiat uolun=
tas mea: non egeo oratiõe / qua tibi quicq̃ ſuadeã, una eſt enim noſtra uolũtas,
ſed orationẽ tamẽ nũc effundo ad ſalutem populi circũſtãtis: ut ex ea cogno=
ſcat me tibi nequaq̃ eſſe cõtrariũ aut repugnantẽ / queadmodũ uulgo dicunt
Iudei: ſed omnino tibi cõſentientẽ / et tuo beneplacito humane carnis ſubſtãtia
indutum. Cum itaq; domino non proficeret deprecationis ſermo: ad profectũ
tamen noſtre fidei loquebatur, nõ inops ergo auxilii eſt: ſed nos ſumus inopes
doctrine, Non precib9 eguit / ſed nobis orauit: ne filius ignoraretur, Alta uero
ſaluatoris uox que lazarum ſuſcitauit: indicium eſt magne tube que perſona=
bit in cõmuni reſurrectione, Altius etiam clamauit: ut gentiliũ ora refrenet /
fabulantium in tumulis eſſe animas defunctorũ, nam quaſi foris manẽtẽ: eam
aduocat per clamorẽ. Cum autẽ clamaturus eſſet dominus: iam inferi turba=
bantur / iam ſub pedibus domini reſeratus patuit infernus, Omnes mortui ex=
pectabãt nomina ſua uocari, Vno deniq; nominatim uocato; ceteri intercepti
ſunt. Ideo Lazari dicit nomẽ: ne omnes mortui cogerẽtur exire, Demũ nõ di=
xit dominus: ſurge tu / ſed ueni foras. ut uiuẽti loquens ei: qui mortuus fuerat,
non tanq̃ mortuũ: ſed tanq̃ ſanũ / tãq̃ uiuũ / tanq̃ audire paratũ / de ſepulchro
Luce, 20. uocans: quoniã Chriſto uiuũt omnia. Neq; item dixit dominus. In nomine pa=
tris mei ueni foras: aut reſuſcita eum pater, Sed hec omnia dimittẽs poſtq̃ orã=
tis formã acceperat: per res authoritatẽ oſtẽdit, quoniã et hoc ſapiẽtie ſue eſt:
per uerba quidẽ cõdeſcenſionẽ / per res uero oſtẽdere poteſtatẽ, Cap, XXIII,
» T ſtatim prodiit qui fuerat mortuus / ligatus manus et pedes inſtitis: et
» e facies illius ſudario erat ligata, Dixit eis Ieſus, ſoluite eum: et ſinite ab=
» ire, Multi ergo ex Iudeis qui uenerant ad Mariã et Marthã / et uiderant
» que fecit Ieſus: crediderũt in eum, ℂ Sicut uniuerſalis reſurrectio mortuorũ
1. Cori, 15 in ictu oculi cõplebiť: dicente apoſtolo, In mõmẽto / in ictu oculi / in nouiſſima
tuba. ſic et hec reſurrectio ſingularis facta ẽ. nã ſtatĩ prodiit et incũctãter / qui

ſuerat mortuus ; abſq; tardatione et mora , Exiit autem ligatus : ut non puta=
retur eſſe phantaſma , Sed et hoc q, exibat ligatus / non uidebatur minus eſſe
miraculum:q̄ eum reſuſcitare , Iuſſit autem dominus eū ſolui: ut uidelicet tan
gentes et ei appropinquantes uideāt / quia uere eſt ille , Demum iuſſit q, ſine=
rent eum abire:propter humilitatem , non enim ducit eum / neq; iubet ſecum
ambulare : ad ſui demonſtrationem , exemplum nobis relinquens / q, ex bonis
operibus non debemus noſtram gloriam querere aut oſtentationem : ſed ſo=
lum dei honorem / et cum propheta orare , Non nobis domine non nobis : ſed pſ,113,
nomini tuo da gloriam , Deniq; quis fructus ex hoc miraculo prouenerit / cō=
memorat euangeliſta : dicens multos Iudeorum qui tum preſentes erant / hoc
uiſo ſigno credidiſſe in Chriſtum , Quo quidem uerbo ſuboſtēdit / et quoſdā
ibidem affuiſſe:qui tanto conſpecto miraculo non crediderunt / propter du=
riciam cordis eorum , Verum hec que litteram euangelii cōcernunt iam expo=
ſitam / miſſa facientes / ad allegoricam ſententiam / Lazari mortem ſepulturā
et reſuſcitationem:accommodare ſatagamus , Q̄z q̄ enim ſecundum euange
liſte hiſtoriam reſuſcitatum Lazarum plena fide teneamus:id tamen in alle=
goria aliquid aliud ſignificare / non eſt heſitandum , neq; enim cum res facte
per allegoriam exponuntur:geſte rei fidem amittunt , ¶ Itaq; per Lazarum
mortuum intelligitur peccator:per iniquitatem a deo (qui fons eſt uite) diſſe=
paratus , Omnis enim qui peccat:moritur , ut dominus per Ezechielem dicit ,
Anima que peccauerit: ipſa morietur . Et ſapiens , homo per maliciam occidit
animam ſuam . de quibus quidem mortuis loquitur dominus in euangelio .
ſinite mortuos ſepelire mortuos ſuos. Sepulchro uero conditus dicitur pecca=
tor : cum ingenti mole & pondere male conſuetudinis obrutus eſt / et facien=
do quod malum eſt : etiam ſe mala conſuetudine implicat , adeo ut ipſa mali
conſuetudo non permittat eum intelligere malum eſſe quod facit: & nōnunq̄
defendit malum quod agit / & deniq; iraſcitur cum reprehenditur , De tali di=
cit ſapiens , Impius cum in profundum malorum uenerit:cōtemnet , Et Eſaias. puer,18,
Ve illis qui dicunt malum bonum & bonum malum:ponentes tenebras lucem Eſaie,5.
et lucem tenebras , Rurſum de eodem ſapiens . Non amat peſtilens eum qui puer,15,
ſe corripit . Peccator uero qui iam mala peccādi conſuetudine et deſperatio=
ne ſepultus eſt : quatuor habet dies in monumento ſui peccati / et ſepulchro
quo obrutus iacet , quia ad cōſuetudinem peccati / quadruplici quodam pro=
greſſu peruenitur . Primo enim eſt titillatio in corde / & cogitatio annexa dele
ctationi cū mora:& hic primus eſt dies mortis , Secundo cōſenſus eſt cordis in
opus prauū:& hic ſecundus eſt dies interitus. Tertio factū et operis praui ppe
tratio:& hic terti⁹ eſt dies ſepulture. Quarto uero cōſuetudo eſt & ex frequē=
tia mali cōtracta aſſuefactio:& hic quart⁹ eſt dies. Nēpe quidā cū illicita cogi=
tatiōe pulſant / ita eā a corde repellūt:ut penit⁹ nulla mala delectatiōe moueā
tur , & hi nullā inde pcti cōtrahūt labē / neq; interitū anime ſuſtinēt:ſed mate=
riā poti⁹ exercēde uirtutis eā ſibi faciūt / atq; tētatiōe ſupiores euadūt , Quoſ=
dā delectāt q̄dā mala cū imoratione & affixiōe animi ad ea:ſed nō adducunt

Quid Lazari quatriduani reſuſcitatio myſtice deſignat,

ut conſentiant in opus. Accedit deinde conſenſus: et ſic in opus erũpitur. Iam factũ in cõſuetudinẽ uertiſ: et impletur illud mortis quatriduũ / et quaſi quedam ſit deſperatio: ut dicatur, Iam fetet / quatriduanus enĩ eſt. Bene aũt de illo qui peccare cõſueuerat: dicitur / fetet, Incipit enĩ habere peſſimã famã tanq̃ odorẽ teterrimũ: & malicie ſue exempla ut grauiſſimũ halitum tranſmittit in alios / quibus eos inficiat corrũpat & perdat, Lapis illi ſuperpoſit⁹ / cũ in uiciorum ſuorum tumulo putidus iacet: obdurationem animi deſignat ex conſuetudine peccãdi inductã / qua deo & monitis hominum reſiſtit ne ex inueterato
Ecci,3. ſuo malo reſipiſcat / et redeat ad uitã, de quo dicit ſapiens, Cor durũ male
pſ,94, habebit in die nouiſſimo, Et pſalmus, Hodie ſi uocem eius audieritis: nolite obdurare corda ueſtra, Deĩde facies illi⁹ peccatoris mole cõſuetudinis oppreſſi ſudario eſt ligata: quia mens eius tenebris eſt obnubilata et offuſcata / ne periculũ uideat in quo uerſatur aut malũ quo grauatur, Queadmodũ ſapiẽs: de
Sapiẽ,2. talibus dicit, Excecauit eos malicia eorũ, Demũ huiuſmodi peccator ligat⁹ eſt inſtitis & uinculis: quia conſuetudine peccãdi tanq̃ grauibus catenis eſt cõſtrictus / & uſq; adeo irretitus: ut nõ poſſit quoquo pacto ſeſe explicare, Nẽpe di-
puer,5, cit ſapiens, funibus peccatorũ ſuorũ cõſtringitur peccator. Et ꝓpheta, Funes
pſ.118, peccatorũ circũplexi ſunt me. Hãc ſane catenã abiiciendã eſſe / monet Eſaias:
Eſaie,58, dicens. Si abſtuleris de medio tui catenã et deſieris extendere digitũ / et loqui quod nõ ꝓdeſt, Ad hũc autẽ peccatorẽ ſuſcitãdum due deuote ſorores dnm obnixe debẽt precari: id eſt eccleſie preces aſſidue fieri ꝑ cõuerſione malorũ, ut eos digneť lumie gratie ſue illuſtrare: et dextra uirtutis ſue erigere, Prece-
Iacobi,5, pit enĩ beatus Iacobus. Orate pro inuicem ut ſaluemini, Et dñs animarũ deuotarũ (q̃ ut ſorores lugent caſum obdurati peccatoris) aut eccleſie precibus inflexus: uiſitat eũ tãde benignitate ſue miſericordie / & uiſitãs infremit / lachrymatur / et turbat ſeipſum: quia difficile reſurgit a peccati morte / quem moles praue conſuetudinis premit, Sciſcitatur etiã de illo dominus / ubi poſuiſtis eũ: ut oſtenderet ſolũ ea ſe cognoſcere / que iuſta et ſancta ſunt, Peccatorem uero
Gene.3, ignorat: quia reprobat, Vnde Ade poſt peccatũ dicitur, Vbi es? Et reprobis
Math,7, in iudicio dicturus eſt, Neſcio uos unde ſitis, Quid eſt aũt dicere: neſcio uos / niſi uos in luce iuſticie non agnoſco? Ad petitionẽ deniq; ſororũ uenit Ieſus et uidet: id eſt miſereť peccatoris, Videre nãq; eius: eſt miſereri, Vnde orat pro-
pſ.26. pheta in pſalmo, Vide humilitatẽ meã & laborẽ meũ: et dimitte uniuerſa delicta mea, Demũ uoce magna et alta dominus in huiuſmodi peccatoris reſuſcitatione utitur, Ad magnã enĩ uocẽ domini ſurgit mortu⁹ / quãdo magna dei gratia reſipiſcit peccator, Prodit de monumẽto: quãdo cõfitetur peccata ſua. Sed tamen adhuc ligatus eſt / adhuc reus: ſuis uiribus abſolui non poteſt, Precipit ergo dominus diſcipulis: ut eũ abſoluãt et abire ſinant, quia ipſis & reliquis miniſtris eccleſie ſucceſſoribus eorum; data eſt poteſtas dimittendi pec-
Ioan,20, cata, Ait enim, Quecũq; ſolueritis ſuper terram: erunt ſoluta et in celo. Simul etiã commendata eſt hoc loco unitas Chriſti & eccleſie, Quia etenim Chri-
Ephe.5, ſtus caput eſt / & eccleſia corpus eius; Chriſtus ſuſcitat / diſcipuli ſoluunt, ut

liquido mõſtretur:neminẽ ſine unitate fidei catholice poſſe a peccato℞ mor=te ſuſcitari,Sed ante prodiit rediuiuus Lazarus ex ſepulchro:& deide ut ſol=ueretur a diſcipulis et ſineretur abire/a domino iuſſum eſt. quia peccatorem etiã cõſuetudine cõmittẽdi reatus grauatũ/prius dñs intrinſecus per ſeipſum uiuificat:poſtea uero eundẽ per ſacerdotũ miniſteriũ abſoluit,Nullus quippe peccator abſoluendus eſt:anteq̃ per dignã penitentiã correctus/ & intrinſec⁹ appareat uiuificatus,Viuificare autẽ interius peccatorẽ:ſolius dei munus eſt/ qui per prophetã dicit,Ego ſum qui deleo iiquitates ueſtras,Et apud hũc euã geliſtam ſuperius legimus.Sicut pater ſuſcitat mortuos et uiuificat:ſic & fili⁹ quos uult uiuificat.Amen amen dico uobis/quia uenit hora & nũc eſt/quãdo omnes qui in monumẽtis ſunt:audient uocẽ filii dei/ & qui audierint uiuent, quod de iis quoq; qui ſepulchris ſuorũ peccatorũ quaſi mortui premũtur/& ad uitã gratie per Chriſtum reuocantur:intelligi poteſt.

Eſaie,43
Ioan.5,

❡ Septimi libri cõmentariorum Cyrillo in Ioannem adiectorum finis,

❡Commentariorum Cyrillo adiectorum liber octauus, Cap,I.

Vidam autẽ ex ipſis abierunt ad Phariſeos: et dixerunt eis que fecit Ieſus.Collegerũt ergo pontifices & Phariſei concilium:et dicebant, Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit,Si dimittimus eum ſic:omnes credẽt in eũ/& ueniẽt Romani & tollent locũ noſtrum & gentẽ. ❡Continet quid ambiguũ ſermo preſens/utrũ q iuerũt ad Phariſeos fuerint ex illis multis qui crediderant:proponẽtes conciliare Chriſto hoſtiliter ſe habentes ad ipſum/& pio ſtudio Phariſeos acceſſerint ut & ipſi crederent, Vel fuerint alii a credentibus:irritare uolẽtes inuidum Phariſeorum zelum in ipſum/acceſſerintq; gratia deferendi/ut contra Chriſtum acrius ſeuirent,Et uidetur hoc ſecũdũ magis euãgeliſta exprimere uelle.multos eni dixit fuiſſe/ qui per hoc quod uiderant crediderunt:ueluti paucis exiſtẽtibus aliis/de qui=bus deinde ſubdit q iuerint ad Phariſeos,Itaq; per iſtos qui annunciauerũt Phariſeis hoc ſignum admirandum:ſignificantur nonnulli/qui uidentes bo=na ſeruorum dei opera:illa odiis inſectantur & diffamare conãtur/ que tamẽ admirari/predicare/et imitari deberent,quo quidẽ conatu/ſe uirtutis hoſtes et inimicos produnt:quam perſequi pro uiribus & extinguere ſtudent,Cete=rum his auditis Phariſei malicia ſua contenebrati/et quo ſe uerterent neſcien tes(uidebant eni ſe ſignorũ euidentia et claritudine ſuperari)collegerunt cõ=ciliũ:nõ ut cõuerterẽtur & crederẽt/ſed ut Chriſtũ nefanda cõſpiratiõe mor=ti addicerẽt,Ineunt conſiliũ ut eum perderent:non ut ſue ſaluti conſulerent, Quid (inquiunt) faciemus? Miſeri non dicebant:credamus,ſed uelut exacuẽ=tes et ad necem eius ſeſe mutuo adhortantes:dicebant.quid faciemus? qa hic homo multa ſigna facit.hominẽ eum adhuc per abiectionẽ quandã uocant:q tantam ſuſceperant deitatis eius demonſtrationem,Tamen uelint nolint con fitentur/quia ille quem quaſi hominem deſpiciebãt/ſicut deus ſignis & mira=culis choruſcabat,Sed his uerbis latẽtem occultumq; animi ſui morbum quo

uexabantur detegebãt:liuorẽ ſcilicet atrum quo glorie eius inuidebant, Nempe egro animo ferebãt nomẽ Chriſti et famã indies magis ac magis increbreſcere:quã extingui potius ac deleri uoluiſſent/ut ipſi a populo gloriã & nominis celebritatẽ amplius aſſequerentur, Idcirco imprimis indignantur q; tanta faciat ſigna:per que ſplẽdor nõis eius clarius eluceſcat, Hoc torquebat inuidũ eorum animũ/hoc male eos habebat q; tot fulgeret miraculis: quibus ſplẽdor ſui nominis magis ac magis hominibus inotuit, Id ſolum in crimẽ adducitur/quare captandũ ſit de morte eius conſiliũ:quia ſigna multa facit, et ſi hoc pacto dimittatur liberius agere que uoluerit ſine cuiuſq̃ obſtaculo:q; omnes credent in eum, O inuidiã:bonis ſemper operib⁹ emulã, O liuorẽ:nil niſi quod rectũ & bonũ eſt/obliquo dente rodentẽ, Inuidẽt ſoli: q; in plures ſue lucis diſtribuit radios, Emulãtur hominib⁹:q; a ueri ſolis luce illuſtretur/& ad fidẽ adducantur, Quare? quia uellent ſuam doctrinã & paternas traditiones ab hominibus potius ſuſcipi:atq; in admiratione honoreq; haberi. Quicq̃d igit̃ Chriſto credentiũ acceſſerit:ſibi detractũ putãt, et tanto eorũ gloriã magis labefactari:quãto plures in Chriſtũ crediderint, Vides q; id q̃maxime timent ne oẽs in Chriſtum credãt:ne doctrina eorũ neglecta pereat/& ipſi tanq̃ inhonorati deſerantur a populo atq; inglorii degant, Verũ ut recta quadã ratione uideãtur moueri ad obſiſtendũ Chriſti conatibus:dicũt. Chriſtum res nouas moliri uelle/rebellionẽ in Romanos excitare poſſe/& Iudeorũ regnum ſibi uendicare, ob quod (inquiũt) imminet periculũ loco & genti, Nam Romani accepto nũcio & cõperta rei fama q; innouãdis rebus ipſe ſtuduerit/& Iudeorũ ſibi uoluerit uſurpare imperiũ:collecto uenient exercitu & tollent locũ noſtrũ & gẽtem, His profecto incõmodis tempeſtiue (aiunt) occurrendũ eſt/his tantis malis mature eſt obuiandũ:dũ adhuc res in integro eſt, Suſtollendus eſt e medio tãti author incendii, Hoc quidẽ dicentes:populum uolunt cõcutere/ut pericula ſubiturũ hac occaſione ex ſuſpitione tyrãnidis. quaſi dicãt, Si Romani uiderint eum turbas ducentẽ:ſuſpicabunt̃ nos in tyrannidem uelle cõſurgere/& deſtruet noſtrã ciuitatẽ. Sed fictitia erãt et cõmẽtitia:que dicebãtur, Quid enĩ dominus demonſtrabat tale:unde huiuſmodi de eo poſſet haberi ſuſpitio? an milites circũferebat/& equitaturas trahebat:nõne deſerta perſequebat̃? Sed ut nõ putẽtur ob paſſionẽ ſuã inuidie & prauũ affectũ hoc dicere: totã ciuitatem periclitari dicunt. Verũ uide obſecro q̃ inopes ſint cõſilii:et q̃ imprudenter futura metiantur & proſpiciant. Proponũt ipſi q; ſi dñs ſic dimitteret̃:uẽturi eſſent Romani/et deleturi locũ & gentẽ. Res autẽ ipſa:contrariũ oĩno & oppoſitum habuit exitum, Nã qa nõ dimiſerunt dominũ ſic/ſed tanq̃ malefactorem in crucẽ crudeliter egerũt:uenerũt tandẽ Romani/& ſuſtulerũt locũ & gẽtẽ. Nẽpe ſecũdo & quadrageſimo anno poſt eius paſſionẽ ſimulq; glorioſã aſcẽſione:uenientes Romani ſub Tito & Veſpaſião pricipib⁹ locũ ſimr̃ regnũ & gẽtẽ illis abſtulerũt:illoſq; triſti excidio/ferro/fame/& captiuitate deleuerũt, Et q̃ i paſcha Chriſtũ occiderãt:i eadẽ ſolẽnitate ab hoſtib⁹ obſidiõe cincti ſũt; Quiq; iniuria filii patrẽ offenderãt; ipſi a pr̃e & filio/Veſpaſiano & Tito deleti

ſunt, Sicq; rei & miſeri: ad eterna ſupplicia tranſierunt, Iuxta quod dominus alibi de eis dixerat, Ecce relinquetur domus ueſtra deſerta, & filii regni huius Math.23. eiicientur in tenebras exteriores: ubi erit fletus & ſtridor dentium, Cap, II, Math,8,

›› Nus autem ex ipſis Cayphas nomine / cū eſſet pōtifex anni illius: dixit
›› u eis, Vos neſcitis quicq̃ nec cogitatis: quia expedit uobis ut un⁹ moriať
›› homo pro populo / et nō tota gens pereat, ¶ Cū ceteri Phariſei quid faciundū eſſet heſitaret / & ſuā ſententiā in ordine cōſilii proponerēt: Cayphas ceteris impudētius ac inuerecūdius & cū ſtomacho clamauit / quaſi inſcitiā & ſegnitiē ceteris increpitās: q̃ non quid facto opus erat expedite proſpicerent / queadmodū ipſe uiſus eſt proſpexiſſe, Ceterū ſuboritur hoc loco queſtio nō perſunctorie pretereunda: quomodo hic dicatur pontifex anni illius ipſe Cayphas, cū domin⁹ per legē precepiſſet / ut unus dūtaxat eſſet ſumm⁹ ſacerdos: Exodi,28 cui mortuo fili⁹ ſuccederet / et loco patris ſacerdotiū adminiſtraret. Sed reſpōſio adhibenda / q̃ eo tēpore lex illa dn̄i nō obſeruabať apud eos: abrogata per ambitionē Iudeorū / & auaritiā Romanorū / qui in annos ſingulos ſummū ſacerdotiū tunc pecunia uēditabāt, Erat itaq; illa tēpeſtate pōtificatus dūtaxat annuus: et tranſacto anni curriculo uni ſuccedebat alter / qui pōtificalē dignitatē ſibi pecunia cōparaſſet, Nempe de hoc Caypha referūt ꝓbati hyſtorici: q̃ precio ſibi unius anni ſacerdotiū redemerit ab Herode, Et hāc morū corruptelā tū ſynagoge irrepſiſſe: haud difficile eſt ex Machabeoꝝ hiſtoria deprehēdere / ubi nōnulli memorātur ad ſūmū ſacerdotiū data grādi pecunia cōtēdiſſe, 2,Mac,4 Cū autē refert euāgeliſta de Caypha q̃ erat pōtifex anni illius: magnitudinē impietatis & grauitatē ſceleris eius perſpicue demonſtrat, Quia eni ceteros dignitate pōtificali preſtabat & authoritate: debuiſſet maiori pietate & religione in deū effulgere / quo ceteris exēplo eſſet uirtutē colēdi & diuina mandata ſeruādi, Ipſe uero reliquis imanior / precipitatior ad ſcelus / et ad cedē paratior: alios quaſi tardius agentes hortatur ad facin⁹ / dicēs, Vos neſcitis quicq̃ nec cogitatis, quia expedit unius hominis ſalutem pro tota republica negligi / quandoquidē bonū priuatū publico eſt poſthabēdum / et commune bonum priuato atq; particulari eſt preferēdum, Id autē praua dixit intentione: uolēs inducere totū illum conſeſſum in eā ſententiā / q̃ expediret reipublice Iudeorum Chriſto necem inferre, qua quidē illata: tota gēs a Romanoꝝ timore aut incurſu futura eſſet libera, quaſi ſi non occideretur ab eis Chriſtus: imineret ipſis Iudeis excidiū a Romanis, ſi uero occideretur / ut precōceperāt & animo ſecū conſtituerāt: futura eſſet gens Iudeorū libera ab interitu & exitio / quod a Romanis impēdere formidabāt, Verum longe ſecus atq; conſultauerāt res euenit, Nā ob mortem Chriſto a Iudeis illatam: tota Iudeorū natio miſerabile paſſa eſt exterminium / captiuitatē / interitum / & diſperſionem, Quā eis predixerat dn̄s his uerbis, & cadēt in ore gladii, & captiui ducētur ĩ oēs gētes, Et Luce,21. cum ſup ciuitatē Hieruſalē piis obortis lachrymis fleret: dixit, Quia circundabunt te inimici tui uallo: & coāguſtabūt te undiq; / & ad terrā proſternēt te / Luce,19. & nō relinquēt in te lapidē ſup lapidē; eo q̃ nō cognoueris tēpus uiſitatiōis tue,

Que oia a domino predicta:ipſo rei exitu iāpridē cōprobata ſunt. Cap,III,
» Oc autē a ſemetipſo nō dixit:ſed cū eſſet pōtifex anni illius/propheta=
» b uit quia Ieſus moriturus erat pro gēte, Et nō tantū ꝑ gēte:ſed ut filios
» dei qui erāt diſperſi cogregaret in unū, Ab illo ergo die cogitauerunt
» ut interficerent eū, ℭ In propoſitione Cayphe ſuperius poſita:duplex cōtine
tur ſenſus, unus ipſius Cayphe/qui modo explicat⁹ eſt:expedire ſcilicet Chri
ſtum mori per man⁹ Iudeorū/ne tota ipſorū gēs a Romanis pereat, Et hic fal
ſus eſt/& impius/atqꝫ ex praua Cayphe intentione emanās:nāqꝫ ab ipſo Cay
pha nō a ſpiritu ſancto proceſſit/qui nō poteſt aſtipulari mēdacio, Hui⁹ autē
ſententie oppoſitū:res ipſa (ut iā dictū eſt) ſatis ſuperqꝫ cōprobauit, Alter ue=
ro erat eiuſde propoſitionis ſenſus a ſpiritu ſancto intentus : expedire ſcilicet
unū Chriſtū mori pro populo totius mundi ſaluando/ut non tota gens huma
ni generis pereat interitu eterne mortis, Et hūc neqꝫ intellexit Cayphas neqꝫ
intēdit. Suā tamē propoſitionē ita protulit: ut poſſet et hūc ſpiritus ſancti ſen
ſum apte atqꝫ accōmodare deſignare, Et huiuſmodi expreſſio propoſitionis
atqꝫ depromptio/que etiā ſententie ueritatis explicāde erat adaptata:nō erat
ab ipſo Caypha ſed a ſpiritu ſancto/qui cor eius contaminatū non tetigit (nā
prauū omnino erat:neqꝫ ſpiritus ſancti ſententiam capiebat) ſed lingua eius
uſus eſt ad ea uerba proferenda/q̄ mortē Chriſti ſignificarēt toti mūdo ꝓfu=
turā, Tāta ſiquidē eſt ſpiritus ſancti potētia:a mala mēte uerba prophetica &
admirationis plena elicere potuerit, Cur autē ipſe potius q̄ alii prophetauerit/
et uerba futurorū prenūcia dixerit:aſſignat euāgeliſta rationē/quia erat pōti
fex anni illi⁹, Magna plane eſt pōtificalis poteſtatis uirt⁹. Cū eni pōtifex eſſet/
licet indignus/prophetauit:neſcius tamē quid diceret/& os tantū gratia ſpiri
tus nō autē ſceleſtū cor attigit, Idcirco nō ſimpliciter/ſed quo ad hoc: prophe
ta Cayphas dici poſſet:cū in littera prophetaſſe dicaꝰ / id eſt uerbū protuliſſe
propheticū q̄q̄ idipſū uerbū in prophetico ſenſu minime intellexit. Nō eni ad
prophete rationē id ſemper exigitur & neceſſariū eſt:q̄ futura denūciat intel
Danie.10 ligat, Habuit eni Daniel cōplures uiſiōes & propheticas ꝓtulit denūciatiōes/
quas primo non intellexit ſed eorū intelligentiā poſtea ab angelo eſt edoctus,
et tamē ꝓphetici nominis rationē ſimul & denominationē ꝓinde nō deperdi=
dit, Neqꝫ idcirco quis recte negauerit Cayphā fuiſſe hic ꝓphetā:quia prauus
Mūeri,22 fuerit & iniquus, Nā & Baal nefarius erat:& tamē inter ꝓphetas cōnumeraꝰ.
Math,7, Et dn̄s noſter de extremi iudicii die loquēs:inquit, Multi dicēt mihi in illa die,
Domine nōne in nomīe tuo prophetauimus:& demonia eiecim⁹/et ſigna mul
ta fecimus? & tūc cōfitebor illis:qa neſcio uos, Diſcedite a me omnes operarii
iniquitatis, Prophetauit autē Cayphas in predicta ſua ꝓpoſitione/q̄ dn̄s no=
ſter moriturus erāt pro gente Iudeorū:& nō ſolū pro illa ſed et pro totius hu=
mani generis ſalute. quatenus illos qui ante ſecula predeſtinati erāt ut eſſent
filii dei/in unum congregaret:& ex credentibus Iudeis & gētibus unum gre=
Ioan.10, gem et unū ouile perficeret, ſicut dominus alibi dicit, Et alias oues habeo que
nō ſunt ex hoc ouili/& illas oportet me adducere/& uocē meā audient: & fiet

Digitized by Google

unũ ouile & unus paſtor, Non enim tunc erant filii dei uel oues: ſed ipſe pro eis patiendo / eoſq; precioſo ſuo ſanguine redimẽdo / ex filiis diaboli fecit filios dei: & ex nocentibus lupis innocentes oues cõſtituit. Quid demũ ex huiuſmodi praua ſuggeſtione Cayphe & maligna adhortatiõe ſit cõſecutũ: aperit euãgeliſta dicens. Ab illo ergo die cogitauerũt ut interficerent eum, Nõ q, & antea iam id nõ cogitaſſent: cũ ſuperius in eius necem cõſpiraſſe / et eũ cõprehẽdere ſepius uoluiſſe legantur, Sed quia tunc firmiter & fixo animo ſe ſcelere perficiende mortis eius conſtrinxerunt: & q̃ citiſſime poſſent iniqua ſua conſilia perpetrare decreuerunt, Cap. IIII.

» Iẽſus ergo iam non palam ambulabat apud Iudeos: ſed abiit in regionẽ
» iuxta deſertũ in ciuitatẽ que dicitur Effrem, et ibi morabatur cũ diſci-
» pulis ſuis, Proximũ aũt erat paſcha Iudeorum: & aſcenderũt multi in
» Hieroſolymã de regione ante paſcha / ut ſanctificarẽt ſeipſos, ¶ Nõ utiq; ille qui eſt domin⁹ uirtutũ / formidare poterat aut trepidare: palã inter Iudeos cõuerſari, nec eũ ſue diuinitatis poteſtas deſeruerat: qua ſi uellet / poterat qdẽ / et nihil mali ab illis pati. Sed recedendo ac ſeuitiã inimicorũ declinando: nobis exemplũ dare dignatus eſt / ut ſi tẽpus perſecutionis ingruerit nõ dubitemus refugii latebras querere: et furorẽ ſceleratorũ hominũ latendo declinare, Id plane & diſcipulos admonuerat dicẽs. Si uos perſecuti fuerint in una ciuitate: fugite in aliã, Sane q, dominus relictis Iudeis abiit in regionẽ iuxta deſertum: ſignificat q, illos qui quondã plebs dei & populus acquiſitionis fuerãt / propter ſuam perfidiã & incredulitatẽ eſſet relicturus: et ad gentes que quondã deſerte fuerant a deo: per apoſtolicã predicationẽ tranſiturus, Nã et ciuitatis huius uocabulũ / in qua cũ diſcipulis dominus cõmoratus eſt: huic rei cõgruit aptiſſime, Effrem nãq; fructificatio interpretatur: nimirũ ſanctã eccleſiã preſignãs ex gentibus, que quõdã ſterilis & infecũda / poſtq̃ uerbũ fidei Chriſti ſuſcepit: ſpiritualibus bonorũ operũ fructibus abũdare ſtuduit, Hic de illa dixit Eſaias Letare ſterilis que non paris / erumpe & clama que non parturis: quia multi filii deſerte magis q̃ eius que habet uirũ, Synagoga quidem uirũ habuit Chriſtum: ſed eum repudiauit atq; reiecit cũ ignominia, Hinc prius fecũda: poſtea omnino ſterilis effecta eſt. Eccleſia uero gentium prius deſerta & infecunda / ſed poſtea Chriſto inſerta: multiplici ſuorũ filiorum fetu exuberauit / ac lõge fecundior q̃ ſynagoga effecta eſt, Et que aliquãdo terra peruſta & ſqualida / nihil uirens gignere nouerat: modo arboribus fructiferis ornata diuerſorum fructuũ gratiã ſimul & uſum late per totũ orbẽ ꝓpinat, Nec iam deſertũ: ſed meliori nomine hortus deliciarũ & paradiſus dei debet appellari, Redemptor itaq; noſter quia ſciebat inſtare tẽpus ſue paſſionis: uoluit ſe a Iudeis aliquãtiſper ſubtrahere, expectans ut ueniente paſcha (quod in proximo futurũ erat) ſe illorũ manibus / ſicut ante ſecula predefinierat: comprehendendũ traderet & crucifigẽdũ. Aſcẽderũt aũt multi ante paſcha ut purgarẽtur & ſãctificarẽtur ad illud celebrãdũ, qm̃ qcũq; peccauerãt iuiti uel ſpõtanei: paſcha nõ celebrabãt / niſi prius expiarẽtur (ut moris erat) lotionibus / & ieiuniis ac raſura,

Math. 10.
Eſaie. 54.
2. Par. 30

quinetiã quaſdã deputatas oblationes offerrēt:ſecũdũ legis conſtitutionē, Et
de regione quidem in qua dñs erat aſcēderũt Hieroſolymã multi: quoniã mã
datũ erat in lege Iudeis/ut die feſto quo paſcha erat oēs undiq; cõuenirent: &
illius diei celebratiõe ſanctificarētur/q̃uis extra Hieruſalē habitarēt. Cap,V,

» Verebãt ergo Ieſum:& colloquebantur adinuicem in templo ſtantes,
» q Quid putatis quia non uenit ad diem feſtũ iſtũ? Dederant autē ponti
» fices et Phariſei mãdatũ:ut ſiquis cognouerit ubi ſit/idicet ut apprehē
» dãt eũ, ¶ Abominabilis et deo igrata eſt iſta ſanctificatio Iudeorũ/ſcribarũ/
et Phariſeorũ:cũ iniqua uoluntate/cũ cruenta mente/cũ ſanguinolentis ma=
nibus, Querebant ſiquidem eũ nõ ut diſcerēt:ſed ut cõprehēderēt, In paſcha
ei inſidias tendebãt:et ſolēnitatis diē in cedem conuertebãt, O impietatē, cum
magis uirtuti eſt incũbendum/magis a ſcelerib⁹ abſtinendũ:tunc innocētem
capere conantur, Sed proh dolor/q̃plurimi inter Chriſtianos hanc Iudeorum
amentiam & improbitatē imitantur, qui diebus feſtis aut ludis illiberalib⁹/cra
Cõtra in= pule/choreis aut aliis mũdi uanitatibus dediti:cũ deo obſequiũ diligētius exhi
dulgētes bere/cũ templa dei frequētare/orationib⁹ inſiſtere/atq; eccleſiaſtico itereſſe
uoluptati officio deberent:tunc maxime deũ ſuis diſſolutiſſimis moribus irritant, Id ne
bus dieb⁹ eſt o Chriſtiani celebrare diē feſtum:indulgere uētri/& incõceſſis uoluptatib⁹
feſtis. habenas laxare? Si prohibet̃ die feſto op⁹: quod manu exerceatur ad uite ne=
Exodi,20 ceſſitatem/ut integrius diuinis rebus uacare poſſitis:nõne potiori iure prohi=
bita ſunt ea/que non niſi cũ peccato cõmitti poſſunt & graui offenſione dei?
Diebus ad exercenda opera ſeruilia cõceſſis unuſquiſq; ſuo intētus eſt operi:
& abſtinet a crapula/ludis & uanitatibus, Dieb⁹ autem feſtis paſſim curritur
ad cauponã/ad ludos/ſpectacula & choreas: i irriſionē diuini nominis & diei
preuaricationē, cũ tamen eo grauius ſit peccatũ: quo ſanctiori tēpore cõmit=
Math,13, tatur, Reſipiſcãt igit̃/& id zizania q̃d inimic⁹ homo ſuperſeminauit in agro
domini:prorſus extirpare et a ſe euellere laborēt, Poſtremũ Phariſei relinquē
tes mãdatum dei/quod prohibet innocenti calũniam inferri aut iniuriam:tra
dunt mãdatum iſtud humanum/ut quiſquis ſciuerit ubi latitet domin⁹:indi=
cet ut cõprehendat̃, In quo quidē mãdato:& maxime iiuſti apparēt & ridicu=
li. Nempe toties tentauerant iniicere in eum preſentē manus:et diuina uirtu=
te cohibiti fruſtra id conati ſunt. Tam frequēti igitur experimēto et periculo
rerum edocti:cognoſcere debuerũt/ipſum inuitum nequaq̃ ab eis cõprehen
di poſſe, Cur igitur nũc mandatũ dãt in abſentem:ut ſignificetur eis locus in
quo degit et cõprehendatur? Verum mēs agitata furore patrãdi ſceleris:nũq̃
quieſcit/donec illud opere expleuerit, licet quippiã ſepius tentauerit fruſtra:
idem tamē iterũ atq; iterũ aggredi annititur/ut preceps ruat in facinus quod
apud ſe perficere conſtituit. Cap,VI,

» Eſus ergo ante ſex dies paſche uenit Bethaniam: ubi Lazarus fuerat
» i mortuus/quem ſuſcitauit Ieſus, Fecerunt autem ei cenam ibi: & Mar=
» tha miniſtrabat, Lazarus uero un⁹ erat ex diſcũbētibus cũ eo, Maria
» ergo accepit librã unguēti/nardi piſtici p̄cioſi:& unxit pedes Ieſu/& exterſit

pedes eius capillis ſuis:et domus impleta eſt ex odore unguenti. ¶ Appropin=
» quãte tempore in quo domin⁹ pati diſpoſuit: appropinquauit ipſe loco in quo
eiuſdem paſſionis diſpenſationẽ perficere uoluit, Venit enim prius in Bethani
am:deinde Hieroſolymã. In Hieroſolymã quidẽ ut ibi pateretur:queadmodũ
diſcipulis ſepius illum ſue paſſiõis locũ predixerat, In Bethaniã uero:ut reſuſci Math ,20
tatio Lazari memorie omniũ arctius imprimeref, Porro decima die mẽſis pri=
mi:agnũ Iudei capiũt immolãdũ in feſto paſche , ex eo enim tẽpore: celebrita Exodi ,12
tis paſchalis prelibãt ſolẽnia, Quapropter in die precedẽte/que eſt nona mẽſis
primi et precedit ſextum diem ante paſcha:epulãtur ſplẽdide/et exordiũ feſti
hanc diem cõſtituũt,quo fit:ut Ieſus quoq; pergens Bethaniã conuiuaref. Per
hoc autem quod dixit Marthã miniſtraſſe:inſinuat ꝙ in illius domo erat con=
uiuiũ,Sed attendẽda eſt mulieris fidelitas/ et magna ad domino inſeruiẽdum
promptitudo.non enim famulabus imponit ocioſa miniſteriũ: ſed ipſamet ſu
ſcepit,Inſuper innuere uolẽs euãgeliſta uere reſurrectiõis Lazari ſignũ: dicit
ꝙ ipſe unus erat ex diſcũbentib⁹. Viuebat Lazarus/loquebaf/epulabaf/ ue=
ritas oſtendebatur/infidelitas Iudeorũ cõfundebaf,neq; credi phãtaſma eius
reſuſcitatio potuit; qui uere uiuentis officia mãducãdo bibẽdo et loquẽdo de=
inceps exhibuit, Demũ Maria non exercuit cõmunẽ famulatũ: ſed ad ſolũ do
minũ cõſtituit honorem/ad quẽ non ut ad hominẽ accedit ſed ut ad deum. Ip
ſius pedes unxit unguẽto ꝑcioſo/exterſit capillis:et domũ ſuauiſſimo unguẽti
odore cõpleuit, Qꝫ autem piſticũ euãgeliſta uocat unguẽtũ: locum aliquẽ cre
dere debemus unde ſumptũ erat hoc unguẽtũ precioſũ. Vel piſticũ dictũ eſt:
id eſt ſyncerũ & fidele/nec extraneis ſpeciebus adulteratum,Cum enim piſtis
apud grecos fidẽ deſignet:recte piſticũ uocatur quod ſyncerũ eſt/et rebus al=
terius generis minime permixtũ aut cõfuſũ . Qꝫ autẽ Matheus & Marcus in
hac cena in Bethania caput domini unguẽto illo perfuſum dicũt/ Ioãnes autẽ Math,26
hoc loco pedes:nõ ſolũ caput/ſed et pedes domini accipiam⁹ perfudiſſe mulie= Marci,14
rem,quorũ hoc Ioannes/illud uero ceteri euãgeliſte cõmemorãt:nullus tamen
eorum a ueritate diſcedit. Cap,VII,

» D Ixit ergo unus ex diſcipulis eius:Iudas ſcariothis/qui erat eum traditu=
» rus,Quare hoc unguẽtũ non uendif trecẽtis denariis:et datũ eſt ege
» nis? Dixit autem hoc/non quia de egenis pertinebat ad eũ:ſed quia fur
» erat/et loculos habẽs ea que mittebãtur portabat, Dixit ergo Ieſus, Sinite illã:
» ut in diẽ ſepulture mee ſeruet illud, Pauperes enim ſemper habebitis uobiſcũ:
» me autem non ſemper habebitis, ¶ Ad apoſtoli uerba reuocãdus eſt animus
noſter:qui dicit. Aliis ſumus odor uite ad uitã/aliis odor mortis ad mortem,& 2, Cori ,2
audiemus de unguẽto iſto quomodo erat aliis odor bonus in uitam:ut Marie/
aliis odor malus in mortẽ:utpote Iude. qui officiũ domino preſtitũ ſub pietatis
obtentu reprehendit ; & teterrimũ auaritie ſue crimẽ pretexit officio in pau=
peres exhibendo. Ceterũ quod alii euãgeliſte dicũt diſcipulos murmuraſſe de Math ,26
unguẽti precioſi effuſione/Ioannes autem ſolũ Iudam cõmemorat:putãdum
eſt diſcipulorũ nomine Iudã ſignificatũ / plurali numero pro ſingulari uſur=

pato:quod in ſcriptura ſepenumero uſu uenit, Poſſunt etiam intelligi alii diſci
puli aut ſenſiſſe hoc aut dixiſſe/ aut ipſis illud Iuda dicēte ſiue ſuggerēte per=
ſuaſum eſſe:atq; omniū uolūtatē Matheū et Marcū uerbis etiam expreſſiſſe,
ſed Iudas propterea dixit:quia fur erat/ & cupiditatis ſue ſtimulis exagitatus,
ceteri uero propter pauperū curā ſimplici animo/ & nichil mali ſuis uerbis ob=
uelante. Ioannes autē de ſolo illo id cōmemorare uoluit: cuius ex hac occaſiōe
furandi conſuetudinē credidit intimādam, Cum enim ei creditū eſſet miniſte
riū ea ſeruandi que pro Chriſti & apoſtolorū ſuſtētatione erant erogata: ipſe
ceca ductus cupiditate/ illorū aliquid furtim ſubſtrahebat/ & ſibi reponebat:
in proprium accōmodās uſum ea que in cōmunē fuerant cōtributa, Non itaq;
tunc primū periit Iudas:quando accepit a Iudeis pecuniā ut dominū traderet,
Iam antea fur erat:dominū ꝑditus ſequebatur non corde ſed corpore, Et hac
unguenti effuſione occaſionē precipuā uidetur ſumpſiſſe/ dominū Iudeis tra
dendi:ut pecuniā quam exiſtimabat ſe perdidiſſe recuperaret. Nempe ſi illa
pecunia fuiſſet ei commiſſa ut pauperibus erogaretur: aliquam illius partē (ut
ex more habuit) ſibi ſubduxiſſet atq; ſepoſuiſſet, Atqui quia in unguēti com=
paratione tota fuit expoſita:ſe totum illud ꝑdidiſſe arbitratus eſt/ quod pro=
pter unguentum cōparatū ſibi uēdicare non potuit, hinc anhelus et eſtuans
Luce, 22. uerſabat animo:quonā pacto dānū illud acceptū poſſet recuperare/ & quā ſe
perdidiſſe exiſtimabat pecuniā quouis medio recipere. Talia animo uoluenti:
mali conſilii ſeminator & malitie omnis ſuggeſtor miſit in cor ut traderet do=
minū/ & amiſſam hoc pacto pecuniā reciperet, Obſecutus eſt ille praua ſuadē
ti:et tandem ſeipſū cum pecunia perdidit, Hinc noſipſi edocti:nunq̄ bonis alio
rum operib9 obloqui aut detrahere debem9/ ſiue ſiniſtra quadā interpretati=
one indignari, quinpotius admirari ea et laudare:atq; imitari pro uirib9 āniti,
Non enim oſtēdit ſeſe ille uirtutis amatorē: qui uirtutis opus in altero reprehē
dit, Audiamus potius ſapiētē dicētē, Noli prohibere benefacere eū qui poteſt:
Prouer, 3 ſi uales et ipſe benefac, Ceterū dominus noſter ut omniū corda cognoſcēs/ et
ad quod uiciū quiſq; propenſior eſſet non ignorās:mira cōdeſcēſiōe uſus eſt/
cum Iude pecuniarū cupido loculoꝝ cōmēdauit curā/ quo egritudinē eius hoc
remedio curaret, Ideo enim ei furi exiſtēti loculos cōmiſit pauperū:ut omnem
ei abſcinderet furandi occaſionē, Non enim habuit Iudas dicere/ quoniā pro=
pter pecuniarū deſiderium hoc fecit:etenim ſufficiētem habebat ex loculo cō=
cupiſcētie mitigationē, Quidā uero adminiſtrationē pecunie ſuſcepiſſe Iudā
arbitrantur:tanq̄ minimū omniū, Nam pecunie diſpenſatio:doctrine cōmuni
Actuū, 6 catione inferior eſt, quēadmodū dicūt apoſtoli in actibus, Non eſt equum nos
derelinquere uerbū dei:et miniſtrare menſis, At uero Chriſtus multa cōdeſcē
ſione ad Iudā utens:non increpauit eum nūmos ſurripientē/ ſed cōmunē om=
nibus intulit redargutionē, ut cum ſermo plurali ratione ad totam dirigatur
multitudinē:minus erubeſcat ille cuius cauſa ſit reprehēſio/ & minus indigne
tur q, non ſit ſingulari nota redargutionis perſtrict9, Cum uero dominus no=
ſter dicit/ ſinite illam ut in diem ſepulture mee ſeruet illud; ſignificat ſe haud

multo poſt moriturũ / et ad ſepeliẽdũ aromatib⁹ eſſe ungendũ, Ideo Marie:
cui ad unctionẽ mortui corporis multũ deſiderãti puenire non liceret / donatũ
ſit uiuenti adhuc impẽdere obſequiũ: quod poſt mortẽ celeri reſurrectiõe pre Ioan.20.
uenta nequiret. Deniq; cum de ſe dixit / me autẽ non ſemper habebitis: loque=
batur domin⁹ de preſentia corporis ſui, Nam ſecundũ maieſtatẽ ſuam ſecũ=
dum prouidẽtiã / ſecundũ ineffabilẽ & inuiſibilẽ diuinitatis gratiam: impletur
quod ab eo dictum eſt; Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad con= Math.28
ſummationem ſeculi, Cap. VIII.

» Ognouit ergo turba multa ex Iudeis / quia illic eſt: et uenerũt non pro=
» c pter Ieſum tantũ / ſed ut Lazarum uiderẽt quem ſuſcitauit a mortuis,
» Cogitauerũt autẽ principes ſacerdotũ ut & Lazarũ interficerent: quia
» multi propter illum abibãt ex Iudeis & credebãt in Ieſum. ¶ Dictũ eſt in pſal=
mo, Valles abundabũt frumẽto, id eſt ſimplices et humiles: fructũ fidei et bono Pſal.64.
rum operũ ubertim proferẽt. A mõtibus autẽ et collib⁹ defluentẽ uidemus im
brem: neq; in illis fruges aut ſegetes creſcere cõſpiciũtur, quia animo tumidi &
ſui opiniõe inflati: neq; diuine gratie pluuiã percipiũt / neq; fecũditatẽ afferũt
bone operationis. Id ſane preſenti loco nobis declarat, quoniã Iudeorũ turba
que ſuis maioribus ſubdita erat: bene de domino ſenſit. principes uero agitãt
inſania, Excitata nouitate miraculi turba uenit Bethaniã: et ut Ieſum tãti ſigni
authorẽ uideat / & Lazarum etiam reſuſcitatũ cernat. ut cum oculus etiam te
ſtis fuerit eorũ que auditu pceperunt: firmiores in eis radices fides agat / & in=
dubitatior fiat, Principes autẽ ſuis ſceleribus in Chriſtũ non cõtẽti: etiam La=
zarum interimere cogitabãt, Sed quid Lazarũ poſſunt accuſare: ut de eius co
gitent interitu? Nunquid beneficiũ accipere: crimini dandũ eſt? Cõſidera que
ſo: quantũ ſtudebãt cedi & occiſioni, Porro multa ſigna fecerat Ieſus: ſed nul
lum ita eos efferauit / non paralitic⁹ / non cecus curati, Hoc enim natura admi
rabilius erat: et poſt multa factũ, et mirãdũ erat: mortuũ quatriduanũ / ambu
lantẽ et loquẽtẽ uidere. Idcirco ꝗplurimi etiam omiſſo feſto: Bethaniã ad ipſũ
uiſendũ cõcurrebãt, hoc eos angebat: ꝙ Lazari occaſiõe multi Iudeorũ diſce=
debãt ab eorũ ſecta et traditionib⁹ / et credebãt in Chriſtum, Inuidebãt enim
glorie Chriſti / et non mediocri dolore torquebãtur: ꝙ populus in eũ credebat,
Itaq; ſuccidere uolentes et ſuſtollere materiã illam credẽdi in Chriſtum: cogi=
tarũt interficere & Lazarũ, ut eo interempto: nõ amplius ipſius occaſione po=
pulus ad Chriſtum cõuerteret, O inuidiam omni fera crudeliorẽ: et exitiũ om
nibus intentãtẽ. quem author uite reduxit ad uitã: ipſi liuore ſtimulati perde=
re uolunt. charitas enim uiuificat: et beneficia largitur, at liuor edax / perniciẽ
infert & mortem: ſuiq; tabe ueneni omnia cõmaculat et enecat. Cap. IX.

» N craſtinum autẽ turba multa que cõuenerat ad diem feſtũ / cũ audiſ=
» i ſent quia uenit Ieſus Hieroſolymã: acceperũt ramos palmarũ et proceſ
» ſerunt obuiã ei et clamabãt, Oſanna / benedictus qui uenit in nomine Exodi.12.
» domini / rex Iſrael. ¶ Preceptũ legis erat: ut decima luna primi menſis agnus
ſiue hedus in domo occluderetur uſq; ad lunã decimã quartã eiuſdem mẽſis /

quãdo ad ueſperum immolabatᷣ. Vnde et uerus agn⁹ ex omni grege ſine macula electus pro populi ſanctificatiõe immolãdus: ante quinq; dies id eſt decima luna Hieroſolymã aſcẽdit, Et appropinquãte hora paſſiõis/appropinquare uoluit & loco paſſionis: ut etiam per hoc clareſceret quia nõ inuitus ſed ſpõte pro humani generis ſalute mortẽ pateretᷣ, Ante quinq; dies paſche (ut ex hoc loco conſtat) Hieroſolimã uenire uoluit: ut etiam per hoc oſtẽderet ſe eſſe agnum immaculatũ qui peccata tolleret mũdi / et agni illius typici qui in lege immolabatur exemplar et ueritatem, Quantus autẽ fructus apparuerit doctrine eius atq; ſignorũ / et quantus grex ouiũ ex iis que perierãt dom⁹ Iſrael uocem paſtoris audierat: intendẽdũ eſt ex eo quod dicitur / q̧ in craſtinũ predicte cene turba multa domino Hieroſolymã uenięti perq̃ honorifice proceſſit obuia cũ ramis palmarũ, Rami palmarũ laudes ſunt ſignificantes uictoriã: qua erat domin⁹ mortem moriẽdo ſuperaturus / et tropheo crucis de diabolo mortis principe triũphaturus, Solent enim uictores: palma uictrice coronari.

Apo,7, Et in apocalypſi / beati illi et ſancti ciues ſupne Hieruſalẽ / qui hoc in mũdo legitime certauerũt cõtra multiformes hoſtes: palmas manib⁹ tenere deſcribũtur. Inſuper ſpiritu ſancto agitata turbe mens: laudes Chriſto debitas cõcinebat: dicẽs. Oſanna / benedict⁹ qui uenit in nomine domini / rex Iſrael. Oſanna: uox eſt obſecrãtis / magis affectũ animi indicãs q̃ rem aliquã ſignificans, ſicut in lingua latina cõſimiles dictiones: quas interiectiões uocãt, Aut ut alii ſentiũt uocabulũ eſt compoſitũ ex corrupto et integro, Oſi enim: ſalua ſignificat, Anna: obſecrantis eſt interiectio, Oſi ergo corruptũ eſt: quia abiicit poſtremã in cõpoſitione litterã. Anna uero: integrũ, & ſignificat oſanna tãtundẽ: atq; ſalua obſecro, Proteſtatᷣ item turba eum uenire in nomine domini: id eſt dei pa-

Ioan,5, tris / a quo in hunc mũdum miſſus eſt, queadmodũ alio loco dicit, Ego ueni in nomine patris mei: & non recepiſtis me, Et id quidẽ maxime animos turbe erigit / q̧ non uenit deo cõtrarius aut repugnãs: ſed ſecũdũ beneplacitũ uolũtatis eius / & promiſſionẽ a deo factam hominibus per prophetas, Demũ regem Iſrael eũdem appellant / non quidẽ ad exigendũ tributũ uel ferro exercitũ armandũ humano more: ſed quia mentes hominũ ſuis legib⁹ & optimis inſtitutis regat / & in regnũ celorũ perducat, queadmodũ ipſe de ſe dicit in pſalmo.

Pſal,2, Ego autem cõſtitutus ſum rex ab eo ſuper ſion mõtem ſanctũ eius: predicans preceptum eius, Cap,X.

zacha,9, ET inuenit Ieſus aſellũ / et ſedit ſuper eum: ſicut ſcriptũ eſt, Noli timere
" filia ſion: ecce rex tuus uenit ſedẽs ſuper pullũ aſine, Hec non cognoue
" rũt diſcipuli eius primũ, ſed quando glorificat⁹ eſt Ieſus: tunc recorda
" ti ſunt quia hec erant ſcripta de eo / & hec fecerunt ei, ¶ In aſino uenire / & a turbis rex apellari & laudari uoluit domin⁹: ut etiã per hoc eruditus quiſq; cognoſceret ipſum eſſe Chriſtũ / quem ſic uẽturũ prophetia olim premiſſa ſignauerat, Sed & magne ſue mãſuetudinis atq; humilitatis / hac aduẽtus ſui in Hieroſolymã ſpecie / nobis demonſtrat exẽplum. Non enim ſedet in curru aureo precioſa purpura fulgẽs: neq; aſcẽdit ſup equũ feruidũ / amatorẽ diſcordie et

litis. qui iactantia glorie pectus habet repletū / qui de longinquo odoratur bel-
lū: & gaudet ad uocē tube, et cū uiderit ſanguineā pugnā / dicit in corde ſuo:
bene factū, ſed ſedet ſupra aſellū: trāquillitatis et pacis amicū / oneris patiētiſſi
mū et laboris. Deſignat autē pullus aſine populū gentiū: nullo prius onere le-
gis preſſum / ſed ſine freno & habenis quocūq; ferebat animus ſeſe agētem. Su
per hunc domin9 ſedit: quoniā gentilē populum ſibi ſubiectū per apoſtolorū
p̄dicationē reddidit / ſuiſq; mādatis obtēperātem. Adhibet autē huic facto di
ctum propheticū atq; teſtimoniū: ut liquido cōſtet / quoniā maligni principes
Iudeorū eum non intelligebāt / in quo implebātur que legebant. Nempe in po
pulo Iudeorū erat filia ſion. ipſa eſt Hieruſalē que eſt ſion: cui dicitur. Noli ti- zacha, 9.
mere / illum agnoſce qui a te expectat9 eſt: qui nūc a te laudat, ecce iam uenit
inſidens pullo aſine: ut ex habitu uenietis cognoſcas eum eſſe qui cōſumatio le
gis & prophetarū eſt / atq; mūdi redēptio. Hec autē myſteria de Chriſto pre-
dicta eſſe & tūc expleta / non cognouerūt tunc diſcipuli domini: quia nōdum
aperuerat eis ſenſū ut intelligerēt ſcripturas, hinc pleraq; ignorabāt: quoniā
ipſe nōdū eis reuelauerat. Sed accepta ſpirit9 ſancti plenitudine qui docuit eos
omnē ueritatē / cum ſcilicet Chriſtus per reditū ad gloriā patris eſſet glorifica-
tus: in mentē eis uenit / hec de ipſo per prophetas eſſe p̄nūciata / et opere fuiſſe
in ipſo cōpleta. Cōferebāt enim tunc teſtimonia prophetarū iis que a Chriſto
uiderāt fieri: et admirabilē ueritatis cōſenſū atq; reſpōſum dictorū propheti-
corū ad opera Chriſti compererūt. Queadmodū cū prius dixiſſet dominus.
Soluite tēplū hoc: et in triduo excitabo illud, non intellexerūt tunc diſcipuli / il Ioan, 2.
lud uerbū ad mortē Chriſti et reſurrectionē pertinere. Sed cum ſurrexiſſet a
mortuis: recordati ſunt uerborum eius / et intellexerunt ex rei exhibitione / illo
rum ſenſum. Cap. XI.

» Eſtimoniū ergo p̄hibebat turba que erat cum eo / quando Lazarū uo-
« t cauit de monumēto: et ſuſcitauit eum a mortuis. Propterea et obuiam
» uenit ei turba: quia audierūt eum feciſſe hoc ſignū. Phariſei ergo dixe
» rūt ad ſemetipſos. Videtis quia nichil proficimus. Ecce mūdus totus poſt eum
» abiit. ¶ Tam honorifice occurſionis atq; obuiationis cauſam explicat hoc loco
euangeliſta: reddēs rationē quare obuiam ſeſe domino turba obtulerit cū lau
dum preconiis & celebritate / cū Hieroſolymā aduentaret. Turba (inquit) que
preſens fuerat reſuſcitationi Lazari: aliis qui tum abſentes erāt diuulgauerat
hoc admirabile ſignū. Vnde tanti miraculi fama cōmota turba que acceperat
ab aliis illius ſigni ueritatē: cum officio honoris / ueneratione / et reuerētia illi oc
currit / illius laudes predicat. Phariſei uero tātum populi plauſum in dominū
egre ferūt: diſrūpūtur inuidia / feruēt odio / et inter ſe cōqueruntur ſuos cona-
tus ſperatū non habere ſucceſſum, laboram9 inquiūt ut nomē huius abradat
e terra: quoniā cōtrarius eſt operibus noſtris. ſed totus noſter labor irritus eſt:
et fruſtra a nobis toties tētatus. Ecce uniuerſa populi multitudo certatim illum
ſequitur: illum tota turba ſuſpicit / admiratur / et colit. et quanto enixius labo-
ramus ad extinguēdā illius gloriā: tanto maiore ſplēdore clareſcit. Sed matu-

rãdũ eſt quod propoſuim⁹ negociũ / & anteq̃ id malũ latius ſerpat totãq; occu
pet urbem:illi tẽpeſtiue occurrẽdũ, Ita his : uerbis et ſui detegũt animi morbũ
atq; moleſtiã de celebritate nois Chriſti:atq; ſe mutuo hortãtur ad ꝑpetrandũ
quod iam cõſilio firmauerãt, Mũdus autẽ hic pro mũdi creatura ſumit :et non
pro uicioſis, nõ enim illi poſt dominũ abeũt, et cũ frequẽtius nũc hoc nunc illo
modo apud hunc euãgeliſtã ſumatur:attẽdenda eſt ſentẽtia potiſſimũ / ut ab
ea eluceſcat uocabuli ratio: ne ex ipſo detur anſa falſitati aut errori, Cap.XII,

ERant autẽ quidã gẽtiles ex his qui aſcenderãt ut adorarẽt in die feſto,
c Hi ergo acceſſerũt ad Philippũ:qui erat a Bethſaida Galilee/et rogaue
rũt eum dicẽtes. Dũe uolum⁹ Ieſum uidere, Venit Philipp⁹:et dicit An
dree, Andreas rurſũ et Philippus dixerũt Ieſu, ¶ Prius officioſo turbe in do-
minũ ſtudio & obſequioſo occurſu: dãnata eſt principũ et Phariſeorũ impie-
tas/qui indigne ferebãt dominũ tanto affici honore, nũc gẽtiliũ (qui legis et
prophetarũ erãt ignari) deuotione et diligẽtia:cõdẽnatur Phariſeorũ malitia
qui ſcripturam ſanctã edocti / uenientẽ in propria dominũ nõ receperũt: toties
auditã eius doctrinã reiecerũt / toties uiſa eius opera paruifecerũt, Gẽtiles eũ
uidere cupiũt:Iudei occidere. Et hi plane gẽtiles preſignãt futurã gentiũ pleni
tudinẽ in ouile Chriſti intraturã:ac iugo fidei colla ſua ſubmiſſurã, Hi tãq̃ pri-
mitie cõuerſionis gẽtium & prelibamẽta quedam : oſtendũt gentilẽ populum
Chriſti fidem cupide amplexurũ/ac deſiderio uidẽdi ipſum uehemẽtius inar-
ſurũ, Q꞉ ſiquis percõtetur: quomodo gentiles a ritu Iudeorum alieni uene-
runt Hieroſolymã/ut adorarẽt in die feſto? Illi reſpõdẽdũ eſt : templũ domini
in Hieroſolymis ſitum/ adeo fuiſſe circũquaq; nominatũ et fama celebratum:
ut diebus feſtis non ſolũ uicini ſed etiam multe ex longinquis regionibus gẽtes
illuc aduenirẽt, ſicut de eunucho candacis regine ethiopũ:actus apoſtolorum
Actuũ,8 declarat, hac ergo cõſuetudine hi gentiles uenerant adorare : quorũ meminit
euãgeliſta. Aut hi relicto gẽtilitio ritu iam propoſuerãt Iudaiſmũ ſuſcipere:&
propemodũ diſpoſiti erant ut proſeliti fierent, Itaq; fama audita de Chriſto:
flagrant deſiderio ipſum uidendi, et Philippũ adeunt:cuius directione et ope
Math,10 ra uoti cõpotes efficiãtur, Audiuerat autẽ Philippus a domino, in uiam gẽtiũ
ne abieritis/et in ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis:ſed ite ad oues que pe
rierũt domus Iſrael, idcirco ne dominũ fortaſſe hoc facto offenderet:non ad-
duxit gentiles ſtatim ad Chriſtũ/ſed rem prius cum condiſcipulo cõmunicat/
et una cum eo:magiſtro eandẽ refert, ſubmittẽs illius arbitrio negociũ:et cum
debita reuerẽtia illi deferẽs. hoc enim pacto quaſi explorat uoluntatẽ domini:
et rem totam illi committit, Cap,XIII,

IEſus autẽ reſpondit dicens, Venit hora : ut clarificetur filius hominis,
i Amen amen dico uobis/niſi granum frumẽti cadẽs in terrã mortuum
fuerit:ipſum ſolum manet, Si autẽ mortuũ fuerit:multũ fructũ affert,
¶ Quia per reſurrectionẽ et aſcenſionẽ ſuam dominus noſter glorificãdus
erat/et gloria eius per totum mundi ambitum extendenda, queadmodũ pre-
pſ,56. dixerat propheta, exaltare ſuper celos deus:et ſuper omnem terrã gloria tua.

Reſurrectio autẽ et aſcenſio eius iam in ianuis erant:idcirco reſpõdit domin9
noſter horã ueniſſe ut clarificeẽ / per apoſtolorũ ſcilicet predicationẽ et genti=
um cõuerſionẽ,Sed oportuit ut altitudinẽ glorificationis future p̃cederet humi
litas paſſiõis.Ita enim beatus Paulus dicit:q. Chriſtus humiliauit ſeipſũ factus Philip,2,
obediẽs uſq; ad mortem / mortẽ autem crucis, propter quod et deus exaltauit
illum:et dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomẽ, propterea paſſionẽ ſuã
propediem futurã ſignificãs:de grano frumenti ſimilitudinẽ propoſuit,quod
niſi corruptũ et emortuũ fuerit:fructũ nullũ affert, ſi uero mortificatum fue
rit in terra:largam p̃fert ſegetẽ et meſſem copioſã. Ipſe plane domin9 noſter
eſt frumẽtũ: quo uiuere debet fidelis anima, Dicit enim alio in loco. Et qui mã
ducat me:ipſe uiuet propter me. Ex frumẽto quidẽ panis conficitur:et ipſe eſt Ioan,6.
panis uiuus qui de celo deſcẽdit / ut ſiquis ex eo mãducauerit non moriaẽ, Hu
ius frumẽti fructu ſaginandã dixit propheta hieruſalẽ et ſion:id eſt animã fide
lẽ / cũ ait. Qui poſuit fines tuos pacẽ:et adipe frumẽti ſatiat te, Idẽ ipſe dñs no p̄s,14,
ſter granũ eſt:de quo ſpiritualis ſeges debet ſurgere / et ſolide fidei afferre fru
ctum.Cũq; ſint multa grana ſeminũ:nulli ſe cõparat niſi frumẽto, Vnde mos
cepit eccleſie:de hoc ſolo grano confici corpus Chriſti, Ipſe enim dominus no=
ſter ex ſemine patriacharũ in agro huius mũdi ſeminat9 eſt / id eſt incarnat9:
ut moriendo cum multiplicatione reſurgeret.Solus mortuus eſt:cũ multis ſur
rexit. Q; ſi mortuus pro uita omniũ non fuiſſet Chriſtus:non increuiſſet tan=
ta fidei ſeges in gẽtib9 / neq; in mũdo ſurrexiſſet fruct9 redẽptionis humane in
omni populo, Quia uero id granũ in terrã cecidit per paſſionẽ et crucẽ / atq;
mortificatũ eſt per mortẽ et ſepulturã:plurimũ attulit fructum / ſcilicet ſalutẽ
totius humani generis / et mũdi reductionẽ ad fidẽ, Q; enim a ſolis ortu uſq;
ad occaſum laudetur nomen domini / et in omni loco ei offeratur oblatio mun p̄s.112,
da:ex huius grani mortificatione proceſſit, Cap,XIIII Mala,1,

» q Vi amat animã ſuam:perdet eam, Et qui odit animã ſuam in hoc mun=
» do:in uitam eternã cuſtodit eam, Siquis michi miniſtrat:me ſequatur,
» Et ubi ego ſũ:illic et miniſter me9 erit, Siquis michi miniſtrauerit:hono
» rificabit eum pater meus. ¶ Paſſionẽ ſuam dominus et fructũ inde exoriturũ
per granũ frumẽti ſignificauit, Sed quia non ſolus ipſe erat paſſurus:quinim=
mo imitatione eius / q̃plurimi pro confeſſione nominis Chriſti mortem erant
ſubituri:et tanq̃ ſerui dominũ ſecuturi. omnes enim qui pie uolũt uiuere: pſe 2.timo,3
cutionẽ pro Chriſto patiũtur / et oportet nos per magnas tribulationes intra Actu,14
re in regnũ celorũ, idcirco docet hanc preſentẽ et momẽtaneã pro deo uitam
cõtemnere:ut eterne uite capiatur hereditas / dicens, Qui amat animã ſuam
(ſubaudi in hoc mundo) perdet eam, Amat autẽ animã ſuam in hoc mundo:
qui deſideria eius diuine legi repugnãtia facit, Et is ſane perdet eam:quia poſt
hanc uitam eterne erit morti addictus, Vt qui de cõfeſſione fidei interrogat9 /
ne uitam corporis amittat Chriſtum negauerit:is anime ſue graue patietur
in altero ſeculo detrimẽtũ, At uero odit animã ſuã in hoc mũdo:qui nõ cedit
neq; obſequiẽ ei noxia cõcupiſcẽti / et diuinis p̃ceptis cõtraria, Queadmodũ

enim eorũ que odio habẽtur / nec uocẽ audire ſuſtinem9: nec uiſum uidere de
lectabit. ita & animã cũ cõtraria ſaluti ſuggerit que deo nõ placent: cum uehe
mẽtia auertere oportet, Et cumulatiſſim9 inde p̃miorũ ſequitur fruct9: ut po=
te q̧ in uitã eternã cuſtodiaꝛ, Cũ ergo cauſe articul9 uenerit ut hec cõditio pro
ponaꝛ / aut faciẽdũ eſſe cõtra dei preceptũ / aut ab hac uita migrãdũ cõminãte
mortẽ pſecutore: ibi oderis in hoc mũdo animã tuã / intrepide mortẽ ſubeũdo /
ut in uitã eternã cuſtodias eam, Ceterũ quia multi ſe Chriſti miniſtros ore tan
tũ ꝓfiteri poſſent / opere uero lõge ab ei9 miniſterio diſcedere: op9 ſui miniſtri
dñs aperit dicens, Qui michi miniſtrat: me ſequaꝛ. imitatione ſcilicet bonorũ
operũ a meis ueſtigiis non aberrãs: et mortis etiam toleratiõe a me non deuiãs,
ut queadmodũ me pro ouibus meis uiderit animã meã ponere: ita et ipſe non
dubitet pro ſalute fratrũ ſuorũ acerbã mortẽ ſubire, Quod quidẽ cũ factu ar
duũ ſit et difficile: magnitudinẽ premii et mercedis inde futurã declarat / que
hoc loco duplex ꝓponiꝛ. Primũ, q̧ ubi Chriſtus eſt / ſcilicet in celis a quib9 per
ſuſceptionẽ carnis nunq̃ diſceſſerat: illic et miniſter eius ſit. Itaq; his uerbis ꝓ=
mittit miniſtris ſuis eternã cum eo in celis habitationẽ / mãſionẽq; ꝑpetuã: quẽ=
Ioan. 17, admodũ alio loco dicit. Pater quos dediſti michi: uolo ut ibi ſum ego / et illi ſint
mecũ, Secũdũ, q̧ miniſtrũ Chriſti honorificabit pater celeſtis: participẽ eũ red
dens bonorum ſuperne hereditatis, Magna reuera eſt miniſtri Chriſti digni=
tas: q̧ ſit honorãd9 a deo patre, quãdoquidẽ magnũ ducũt homines: ſi a prin=
cipe aut rege terreno honorificeꝛ honore fluxo et ꝓtin9 euanido. Sed et maior
longe dei patris eſt benignitas et humanitas: q̧ eũ uelit honorificare licet lon=
ge infra ſuã maieſtatẽ poſitũ / qui Chriſtũ filiũ ſuũ honorauerit, Ita alio loco de
Luce. 12, ſeruo uigilãte et fideli loquẽs dñs: dicit, beati ſũt ſerui illi: quos cũ uenerit dñs /
inuenerit uigilãtes, Amẽ dico uobis q̧ precinget ſe et faciet illos diſcũbere: et
tranſiens miniſtrabit illis, Itaq; ſi optabile eſt: ſemp cũ Chriſto eſſe in celeſti re
gno / ſi deſiderabile honorificari a patre: enitendũ ſũmopere ut Chriſto mini=
ſtrem9 / ut eum affectu mentis ſequamr / quo tãtis potiamur bonis, Cap, XV.

» n Vnc anima mea turbata eſt. Et quid dicã? Pater ſaluifica me ex hac ho=
» ra, Sed propterea ueni in horã hanc, Pater clarifica nomẽ tuũ; Venit
» ergo uox de celo dicens, Et clarificaui: et iterũ clarificabo, ¶ Quia do=
min9 ad paſſionẽ diſcipulos exhortatus fuerat: ne dicãt emuli q̧ ipſe extra do=
lores exiſtens humanos / facile de morte philoſophaꝛ / et nos admonet ꝓpter
hoc q̧ ipſe eſt ſine periculo: hic oſtendit q̧ et ipſe in agonia ſit / tamẽ propter
utilitatẽ mortẽ nõ renuit. Itaq; animã ſuã turbatã ꝓteſtaꝛ horrore imminẽtis
Ioan, 11, paſſiõis. nõ tamẽ ab aliquo alio turbat9 eſt: ſed ſicut de ipſo ſupradictũ eſt / tur
bauit ſeipſũ. Dimiſit enim naturã humanã in ſe pati quod erat ei propriũ: ut=
pote exhorreſcere mortẽ et illã refugere, Nempe Chriſt9 appropinquãs acer=
be morti: quod humanũ eſt in ſe oſtendit / et naturã nõ uolẽtẽ mori ſed preſen
ti adherẽtẽ uite, eo declarãs indicio: quoniã nõ extra humanas paſſiones erat,
Sicut enim eſurire non crimẽ eſt: ita neq; preſentẽ uitã appetere. Chriſtus aũt
corpus a peccato mũdũ habebat: non a naturalib9 paſſionib9 erutũ. hoc igiꝛ

q turbaẽ:diſpẽſatiõis eſt nõ deitatis, In agonia quoq; cõſtitut9 et turbatiõe ob infirmitatẽ carnis: quid dicat ſe nõ habere cõteſtaẽ/ cũ uideat fragilitatẽ huma ne cõditiõis petere ereptionẽ ab hora paſſiõis, Cui cõdeſcẽdẽs/ petit a patre: ut ſaluificeẽ et libereẽ ab hac hora mortis ſubeũde. queãdmodũ in horto paulo anteq̃ capereẽ orauit patrẽ dicẽs, Pater ſi poſſibile eſt trãſeat a me calix iſte, Sed queãdmodũ humana cõditio tũc in eo diuina uirtute deinde confortata ſubiecit ſeipſã prorſ9 diuine ordinatiõi: dicẽs, Verũtamẽ nõ ſicut ego uolo ſed ſicut tu uis/ et nõ mea uolũtas ſed tua fiat. ita nũc imbecillitatẽ humanã ſubleuãs celeſti robore: ſubiũgit, Sed ꝑpterea ueni in hãc horã: ut ſcilicet mortẽ patiar/ ſecũdũ tue uolũtatis beneplacitũ, nẽpe ideo ad hãc deduct9 ſũ horã: ut tibi obediã, Deinde efflagitat paterni nõis clarificationẽ: per paſſionẽ et reſurrectionẽ filii futurã/ dicẽs, Pater clarifica nomẽ tuũ, id eſt gloriã tuã toti mundo manifeſta, quod ſane per meã mortẽ & reſuſcitationẽ facile efficies: ex qua cognoſcet mũd9 q me miſiſti/ q paterni nõis dignitas tibi recte cõpetat et attribuaẽ, Porro pater celeſtis nĩl niſi ſaluare petens/ et hões ad fidẽ adducere: ne credaẽ Chriſt9 illi eſſe cõtrari9 et alien9 / uoce celo delapſa teſtimoniũ illi phibet: et oratiõi facte reſpõdet, Illa quidẽ uox: patris dicta eſt/ quia perſonã patris referebat, et a deo patre phibẽte teſtimoniũ filio ſuo/ modo nobis incognito et ineffabili eſt efformata, queãdmodũ prius in baptiſmo et trãſfiguratiõe dñi. Clarificauit autẽ pater nomẽ ſuũ in filio: cũ fili9 de uirgine nat9 eſt/ cũ miracula multa fecit/ cũ deſcẽdẽte ſpiritu ſancto in ſpecie colũbe: demõſtrat9 eſt Clarificabit uero iterũ pater nomẽ ſuũ in filio: cũ Chriſtus reſurget a mortuis/ cũ exaltabiẽ ſup celos de9, Nẽpe hec õnia glorie plena in filio: patris quoq; gloriam (qui talem genuit filium) pandunt. Cap, XVI,

Math. 26

Math. 3

Math. 17

» Vrba ergo que ſtabat et audierat: dicebat tonitruũ eſſe factũ. Alii aũt
» t dicebãt: ãgelus ei locut9 eſt. Reſpõdit Ieſus: et dixit, Non ꝑpter me hec
» uox uenit: ſed ꝑpter uos, Nũc iudiciũ eſt mũdi, nũc princeps hui9 mũ
» di eiicieẽ foras. ❡ Aperta quidẽ et perfecte ſignificatiua erat uox patris reſpõdẽs filio: ſed cito ab eis euolauit tãq̃ min9 attẽtis. Et hi quidẽ ſonitũ tantũ retinuerũt: qui aurib9 illorũ illiſ9 ferit auditũ/ ſed nichil ſignificatiõis animo illorũ igeſſit, Et hi dicebãt tonitruũ factũ eẽ: qđ ſonũ abſq; ſignatiõe cuiuſpiã rei nobis affert, Alii uero q articulata erat uox et ſignificatiua: nouerant auditu, q aũt ſignificauit: haud ſatis cõpertũ habebãt, Et hi dicebãt: angel9 ei locut9 eſt. arbitrati ãgelũ de celo hec uerba deprõſiſſe: queãdmodũ ãtiquis patrib9 i lege plerũq; legũtur ãgeli fuiſſe locuti. Sed ueri9 dixiſſent: pater de celis ei locut9 ẽ/ ſi altitudinẽ myſterii intellexiſſent, Dñs aũt oſtẽdit illa uoce ſe nõ idiguiſſe: ut indicareẽ ei quippiã quod antea neſcierat, Nẽpe ſciebat Chriſtus qui dei uirt9 eſt et ſapiẽtia/ ſe iam eſſe clarificatũ a patre et adhuc clarificãdũ: ãteq̃ uox illa edereẽ, Sed ꝑpter aſtantes/ uocẽ illã factã eſſe cõteſtaẽ et circũſtãtẽ turbã: ut p eã illis indiceẽ et oſtẽdaẽ q uere dei fili9 eſt/ patri per oĩa cõſentiẽs/ pri9 ab eo clarificatus et demũ ampli9 clarificãd9, Deĩde oſtẽdit modũ glorie qua a patre adhuc clarificabitur: quoniam nunc in foribus inquit eſt iudicium mundi

Gene. 22

1. Cori. 1

ut aereas debellaret poteſtates, Verum cum non omnium ſit fides: quomo
do omnia ſe tracturū eſſe dicit ad ſeipſum? At qui non hoc ad uniuerſitatem
hominum retulit: ſed ad ipſius hominis integritatē / ſcilicet animam et corpus
ſecundum quod intelligimus et uiuimus, non enim animas noſtras ſolum / ſed
et corpora reduxit ad immortalitatē: per paſſionis ſue uirtutē et reſurrectio=
nis gloriā, Aut ſi per omnia / ipſi homines intelligēdi ſunt: omnia predeſtinata
ad ſalutem poſſumus dicere, Aut certe omnia hominum genera: ſecundū im=
numerabiles differentias / quibus inter ſe preter ſola peccata homines diſtant; 1,Timo,2
Aut deniq; omnes homines / quantum ad ſe attinet trahit. nam uult omnes ho
mines ſaluos fieri: et ad agnitionem ueritatis uenire, Et ipſe propiciatio eſt nō
ſolum pro peccatis noſtris: ſed et totius mundi. Qz autem non omnes tra han 1,Ioan,2,
tur: eorum efficitur culpa qui renituntur trahenti / neq; eius tractum ſequun=
tur. Faſcibus enim peccatorum pregrauati ſe deprimunt / pondereq; malorū
preſſi: domino ad ſalutem uocanti cōtranituntur / ponentes obicem et obſtacu
lum ne ſalui fiant. Et non ab re traham dicit: quaſi a tyranno detentos / et per Ioan,6,
ſeipſos nequeuntes accedere / atq; ſeuas illius manus effugere, Cum autem ſu
perius dixerat: nemo poteſt uenire ad me / niſi pater meus qui miſit me traxe=
rit eum, et hic omnia ſe tracturū dicit ad ſeipſum: eandem deſignat et conſen
taneam patris atq; ſuam operationem / ſcilicet tractionem hominū ad fidem,
Quo fit: ut eadem quoq; cognoſcatur utriuſq; ſubſtantia. Quorum enim ea
dem eſt actio: et naturam eandem eſſe neceſſe eſt, Quēadmodum autem ſub
iungit euangeliſta: dominus per exaltationem ſui a terra ſignificauit qua mor
te eſſet moriturus / utpote q̄ in crucē erigendus atq; a terra ſuſtollendus: ſicut
et prius dixit ad Nicodemum, Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto: ita Ioan.3,
oportet exaltari filium hominis, At uero cum per huiuſmodi exaltationem in
cruce eiectus ſit princeps mundi foras: conſtat omnibus / per crucis uexillū de=
uictas eſſe a Chriſto demonicas cohortes, ut ſicut per lignum uicerat ſerpens
antiquus primum Adam / unde in omnes tranſiuit mors: ita quoq; per lignum Gene,3,
idem uinceretur a ſecundo Adam / unde nobis profluxit uita omnis et gratia,
hinc factū eſt / ut in laqueo ſuo cōprehēſus ſit peccator: & ſuis (ut aiunt) telis cō
1 foſſus, ¶ Sane crux ipſa funda eſt: qua Dauid Goliath horrēdum armis & for 1,Reg.17
2 mirabilē uiſu proſtrauit humi. ¶ ipſa eſt ſignum Thau ſignatum in frontibus Eze,9,
uirorum gemētium, quo muniti / ab interitu erepti ſunt: ceteris omnibus inter
3 fici iuſſis, ¶ Ipſa inquā ſignū / quo angelus dn̄i ſignauit ſeruos dei in frōtibꝰ eo Apo.7.
4 rū: ne inferret illis exitiū aut p̄nicies, ¶ Duo ligna colligēs mulier Sareptana: 3.Reg.17
ꝓphetā domo ſuſcipit / atq; ſine olei farineq; ſue diminutiōe aliquādiu uictita=
uit, Cruce inſignita mēs: celeſti alimonia et ſpiritꝰ ſancti gratia affatim paſcit.
5 ¶ Ferrū fūdo aque demerſū Heliſeꝰ immiſſo ligno: ad ſupremā aque partē na 4,Reg 6
tans eduxit, Nos ad ima barathri depreſſos: crux ſancta ſubuexit ad aſtra,
6 ¶ Hec eni eſt lignū uite: quod in medio paradiſi plātatū eſſe ſcriptura cōmeō Gene,2,
7 rat, quia ab ipſa / uiuifica nobis et uitalis medicina p̄ceſſit, ¶ Hec eſt arca Noe
per quā ſaluamur a diluuio inundantis aque uiciorū; et incolumes ſeruamur, Gene.7

Gene,28 ¶ Hec eſt ſcala Iacob a terra in celū porrecta/cui dn̄s innixus eſt: per quā no= 8
Gene,22 bis in celeſtia regna cōſcēdere da‹ , ¶ Hec deſignata fuit per ligna que hume 9
ris ſuis tulit Iſaac:cū immolādus erat in holocauſtū.nam Chriſti humeris crux
baiulata:totius mūdi in ſe tulit precium, ¶ Hec poſtibus et ſupliminarib9 do= 10
Exodi.12 morum Iſraelitarū figurata deſcribitur:que ſanguine agni delibuta/extermi
natorem primogenitorū Egypti ne īgrederetur propulerūt, ¶ Hec eſt uirga
Fxodi,14 Moſaica/que mare rubrū percutiens diuiſit aquas:et traducto dei populo re= 11
gem Egyptium cum toto equitatu ſubmerſit. Hec eadem bis ſilicē percutiens
Fxodi,17 aquā largo fluxu eduxit. ¶ Ipſa itidē lignū eſt quod fluuio Marath īmiſſum: 12
amaritudinē aque in dulcedinē conuertit, ¶ Ipſius figuram atq; formā mani= 13
Nūe,20, bus extentis referens Moſes:ſupbum Amalech pugnam ciente atq; in popu=
Exodi,17 lum dei ductantē exercitum/oratione ad deū facta uicit, ¶ Deniq; ipſa lignū 14
Nūe,21, illud eſt quo in deſerto ſuſpēſus ſerpēs eneus:oibus ipſum conſpiciētibus ſani=
tatem a morſu ſerpentū reddidit.Nam quiſquis oculos animi in Chriſtū cru=
ci affixum cōuerterit:ab omni uulnere peccati ilico curabi‹,Per ipſam deniq;
crucem reddita eſt ſalus humano generi:facta eſt redēptio noſtra et recōcilia
tio,Per ipſam allata eſt noſtro medicina dolori:data eſt fortitudo et robur ho
mini,ut hac lorica obtectus et galea/intrepid9 ineat certamen cum hoſte: quē
dominus noſter crucis ſalutifere beneficio foras eiecit/profligauit omnino/et
penitus attriuit,

Cap,XVIII,

» Eſpōdit ei turba,Nos audiuim9 ex lege:quia Chriſtus manet ineternū.
» r Et quomodo tu dicis:oportet exaltari filiū hominis? Et quis eſt iſte filius
» hominis? ¶ Cū intellexiſſent Iudei/q, dn̄s de ſua morte futura loquēs
dixiſſet ſe exaltādū a terra:proponūt ei queſtionēquomodo ſe diceret moritu
rum: cum ſcriptura dicat Chriſtum/ineternum manere debere, Nomine
quidem legis:nōnunq̄ uetus inſtrumentum totum/a Iudeis accipitur:ut ante
dictum eſt/& nō ſolū quinq; libri Moſi.Itaq; in prophetis mentio fit de eterni
Eſa,9. tate Chriſti,ut apud Eſaiam,Et uocabitur nomē eius: admirabilis/cōſiliarius
pater futuri ſeculi/deus/fortis/princeps pacis/multiplicabitur eius imperium:
et pacis eius nō erit finis.Et apud danielem,Poteſtas eius poteſtas eterna que
Dani,7. non auferetur/et regnum eius quod nō corrumpetur,Demum apud Micheā.
Et tu Bethleē Effrata paruula es in milibus Iuda,Ex te michi egredietur qui ſit
Michee.5 dominator in Iſrael:et egreſſus eius ab initio a diebus eternitatis,Talis autem
permanentia perpetua:uidetur contrariari morti atq; paſſioni,Sed non attē=
dit turba diuinam in Chriſto naturam minime obnoxiam eſſe morti: et ſecun
dum eam Chriſtum ineternū manere.Non etiam animaduertit eundem pro=
ſtrata morte tertia die reſurrecturū:quis id eis nōnūq̄ p̄dixerat/et deinde etiā
ſecundū humanā formā ineternū permāſurū: ut paſſio ſue immortalitati nō
fuerit impedimentū allatura/cōpleaturq; quod dictū eſt a propheta,Tu es ſa
Pſal,109, cerdos ineternū ſecūdum ordinem Melchiſedech, Proinde hic interrogāt Iu
dei Chriſtū quomodo tu dicis:oportet exaltari filiū hominis? Memoriter qui
dem tenuerūt turbe:q, dn̄s aſſidue dicebat ſe eſſe filiū hominis.Nēpe hoc loco

non dixit. Si exaltat⁹ fuerit filius hominis, ſed ſuperius dixerat, Venit hora ut clarificetur filius hominis. Hoc ergo animo fixum tenentes: dicūt, Si Chriſtus manet ineternū: quomodo exaltabitur a terra? id eſt quomodo crucis paſſione morietur? Et ratiocinatione quadam contradictionē colligente concludere uidentur: aut eum non eſſe Chriſtū / aut non eſſe moriturū, Si enim inquiunt exaltandus es in crucem: non ergo Chriſtus es / qui ſecundū legem manſurus eſt in eternū, Q; ſi Chriſtus es / et ideo ſemp māſurus: non igitur a terra exaltandus es et moriturus. Quis igitur eſt iſte filius hoīs: quem dicis a terra exaltari debere? Si enī tuipſe es: quō tu Chriſtus a nobis diceris? Si alius: ede aperti⁹ quiſnam ſit ille,

Cap, XIX

» Dixit ergo eis Ieſus, Adhuc modicū lumen in uobis eſt, Ambulate dum
» lucem habetis: ut tenebre uos non cōprehendāt. Et qui ambulat ī tene-
» bris: neſcit quo uadat, Dū lucē habetis / credite ī lucē: ut filii lucis ſitis,
» Hec locut⁹ eſt eis Ieſ⁹: et abiit et abſcōdit ſe ab eis, ¶ Cōmēdat his uerbis Chriſtus turbas de aliquanta ſcripturarū cognitione: quā ſe oſtēdebāt habere quātum ad chriſti eternitatē, imperfectā tamen eam eſſe oſtendit: quia non pertigit neq; puenit ad intelligendū mortem Chriſti et paſſionē in forma humana ſimul ſtare cum deitatis eternitate: cū tamē utrūq; ſcriptura aſſerat de Chriſto, Siquidē Chriſti eternitatē: ſupradictis aſtruit teſtimoniis ſcriptura, Paſſionem uero: apertiſſime apud prophetam in pſalmis, Foderūt man⁹ meas et pedes meos: et dinumerauerunt oīa oſſa mea, Partiti ſunt ueſtimēta mea ſibi: et in ueſtem meā miſerūt ſortem, Et dederūt in eſcam meā fel: et in ſiti mea potauerūt me aceto, Et apud Eſaiam. Tanq̄ ouis ad occiſionem ducetur; et ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcet / et non aperiet os ſuū, Ipſe autē tradit⁹ eſt propter iniquitates noſtas: attritus eſt propter ſcelera noſtra / et liuore eius ſanati ſumus, Deus enim poſuit in eo iniquitatē omnium noſtrū. Demū apud Danielē, Et poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus. Itaq; admonet ipſos ad cōſumatam de Chriſto querendā cognitionē: dicēs, Adhuc modicum lumen in uobis eſt: per hoc q, intelligitis quia Chriſtus manet in eternū. ergo ambulate / accedite / totū intelligite / et moriturū Chriſtū et uicturū ineternum: dum lucē habetis / id eſt me qui ſum lux mūdi: et lux uera que illuminat omnem hoīem ueuientē in hūc mūdum: ut non uos tenebre erroris et ignorātie cōprehendāt, quod plane fieret / ſi eo modo crederetis Chriſti eternitatem ut negaretis in eo mortis humilitatē, Qui enim ambulat in tenebris et caligine errorum: aſtruens eternitatem Chriſti ſine eiuſdem morte / aut mortē eius ſecundum hominem ſine eiuſdem eternitatem. neſcit quo uadat, putans enī ad ueritatem tendere: in errorum anfractus precipitiaq; delabitur, Itaq; dum lucem habetis: credite in lucem / ut filii lucis ſitis. Id eſt dum aliquid ueri habetis: credite in ueritatem / ut renaſcamini ueritati / et efficiamini filii mei: cognatione et propagatione ſpirituali. de qua ſuperius dictum eſt, Dedit eis poteſtatem: filios dei fieri iis qui credunt in nomine eius: qui nō ex ſanguinibus neq; ex uoluntate carnis / neq; ex uoluntate uiri / ſed ex deo nati ſūt, Cum aūt dñs

Pſal, 21, Pſal. 68. Eſa. 53, Dani, 9. Ioan, 8. Ioan, 1, Ioan, 1.

cognoſceret ipſos his uerbis nõ ad credendum induci / ſed ad perſequẽdũ exacerbari: abiit et abſcõdit ſe ab eis, non quidẽ ab eis qui credere et diligere ceperunt: ſed ab eis qui uidebãt et inuidebãt. Cum autẽ ſe abſcõdit: noſtre infirmitati conſuluit / nõ ſue poteſtati derogauit. Sed cum nec lapides iacerẽt / nec blaſphemarẽt: cuius gratia occultat9 eſt? Nouerat dñs furorẽ in eis ſeuientẽ: & nõ expectauit ut in opus exirẽt / ſed occultauit ſe emitigãs inuidiã eorũ, Nouerat inquam dñs feruentẽ ira animũ Iudeorũ / et occiſionem meditantẽ / et ideo occultatus eſt, Capitulum. XX,

» Vm autẽ tanta ſigna feciſſet coram eis: nõ credebant in eum / ut ſermo
Eſa.53,» c Eſaie impleretur quẽ dixit, Dñe quis credidit auditui noſtro: et brachi
» um dñi cui reuelatũ eſt? ¶ Merito reprehẽditur populus Iſraeliticus duce Moſe in deſerto quadraginta annos cõmoratus: ꝙ tantis magnalibus et ſignis dei in Egypto / in mari rubro / et deſerto oſtenſis nõ crediderit: ſed rebellis cõtra dñm et obmurmurãs ſemp fuerit. Proinde ꝓpheta ĩ pſalmo cõmonet
Pſal,94 illi9 populi filios / ne dure ſint ceruicis et obdurati cordis in deũ: dicẽs, Hodie ſi uocem eius audieritis: nolite obdurare corda ueſtra / ſicut in exacerbatione ſecundũ diem tẽtationis in deſerto: ubi tẽtauerũt me patres ueſtri / probauerũt et uiderũt opera mea, Huius autẽ incredulitatis & duritiei imitatores tanq̃ hereditario quodã morbo labefactati uidẽtur Iudei: corã quibus dñs tanta oſtendit ſigna / ſue diuinitatis approbatiua / tãta opera que loquerent᷑ eum a patre miſſum / tanta deniq; miracula que exclamarent eum eſſe Chriſtum: non tamen credebãt in eum. Neq; in hac ſolum credendi tarditate / ſed et permul-
Exodi,7. tis aliis eſt comperire / populum Iudeorum ſic ad dominum noſtrum male affe-
Exo,14. ctum eſſe: ſicut fuerat populus Iſraeliticus ad Moſem, Nempe Moſes authore
Exo.17, deo magnalia fecit in Egypto / mirabilia in mari rubro / et admiranda ſigna in
Math,11. deſerto: que tamen populus puipendit / neq; illis ad deũ rite colendum (ut de-
Math.12 buit) inductus fuit, haud aliter Chriſtus multa coram Iudeis fecit miracula: de-
Exo,20, monia eiecit / cecos illuminauit / mortuos reſuſcitauit, Sed ſcribe & phariſei ta-
Exo,23, lia ſigna pro uiribus calũniabantur: et demonice poteſtati (que ſua erat mali-
Leui,2. uolentia) aſcribebant, Rurſum Moſes legem dei in mõte Sina acceptam po-
Exo,34 pulo ꝓmulgauit: et quomodo foret obſeruanda / latius explicuit. Iudicia dei
Nũe,14 decreto / et cerimonias ſacrificiorum ſtudioſius edocuit, Verum populus audi-
Math,5 tam et exhibitam legem ſepenumero preuaricatus: cõtra legiſlatorẽ obmur-
Luce.21 murationibus / ſeditionibus et aſſiduis querimoniis inſurrexit rebellis et dure
Luce.16, ceruicis, Sed nõne Chriſtus legifer nr̃ ſedẽs in monte legem euãgelicam ſacro
Ioan,8, ac diuino ore deprompſit / illam aſſidua in tẽplo et ſynagogis doctrĩe ſue pro-
Ioan.10 fuſione abunde explanauit? Ceterum non ceſſarunt ſcribe et phariſei ſacram
Exo,32. eius doctrinã ſubſannare / irridere palã / carpere in ꝓpatulo: ut falſã / ut inſani
Exodi.33 hominis aut arrogantis / de ſe teſtimonium perhibentis, Inſuper Moſes tam pio erat affectu charitatis in populum: ꝙ iniuriis ab eo non ſemel affectus interpellauit deum obnixe et ſuppliciter pro obtinẽda uenia peccati ĩ adoratione rituli cõflatilis cõmiſſi, Sepius item iram dei uolentis penitus delere populũ

ob rebellionē et crebrā murmurationē mitigauit / et affuſus diuine maieſtatis Nume,16
pedibꝰ rogauit pro ſalute populi:et cõpletiõe ꝓmiſſionis facte de introductio=
ne eius in terrā illi deſtinatā, Ediuerſo populꝰ pro huiuſmodi māſuetudine eū nūeri,14,
nūc uerbis cõtumelioſis inſectatꝰ eſt atq; exacerbauit:nūc uero lapidibꝰ obru Nūe,16.
ere tētauit / ſemp ex improbitate ſua malū pro bono retribuēs, ut ſacra teſtat᷑ nūeri,14,
Exodi et libri Numeri hiſtoria.Haud diſſimiliter ſua eximia benignitate Chri
ſtus ſe mediatorē cõſtituit inter deū et hoīes,pro crucifigētibꝰ ſe ut ipſis igno Luce,23,
ſceret:patrē orauit, Nõ ceſſauit itē cū uerbis tum opere quoſuis a uia peccato
rum reuocare:et in rectam ſalutis eterne ſemitā traducere, Verū etiā ab emu= Luce,15,
lis et maliuolo in ipſum animo affectis Iudeis / ſcribis et Phariſeis: improperia
cõuicia / et cõtumelias in cõpēſatione accepit, homo uorax ab eis et potator ui Math,11,
ni / peccatorū et publicanorū amicus appellatus eſt, Neq; uerbo ſolū ſed et ope
leſionē illi et iniuriā intentare crebrius moliti ſunt:cum et e ſūmo culmine mõ Luce,4.
tis eum ꝑcipitare / et lapides in ipſū ut blaſphemū iacere frequētiꝰ conati ſint. Ioan,8,
Ex quibus omnibꝰ liquido cõſtat / ſi populi Iſraelitici ad Moſem cõditionē et af et,10.
fectū penſiculatiꝰ attēdas:illū haud abſimilē eſſe a moribꝰ atq; affectione po=
puli Iudaici ad Chriſtū.ut que ī Moſem facta ſūt ab eo populo / quē eduxit de
Egypto et traduxit per deſertum / ſint tanq̄ typus quidā et figura eorum / que
poſtmodū in Chriſtū facta ſūt a populo Iudeorū:quē uiſitauit oriens ex alto,
Neq; id quidē abſurdum, nam omniū cõfeſſione:Moſes typū expreſſit et ima Luce,1,
ginem domini noſtri in liberatiõe populi ex Egypto / ducatu illiꝰ in deſerto / et
legiſlatione, Ita plane et hebraicus ille populus rebellis et incredulus / cui mo=
derādo Moſes prefectꝰ eſt: imago quedam erat atq; repreſentatio populi Iu=
daici / uerbis Chriſti que preſens hauſit / et operibus eius coram conſpectis / in=
creduli ſemper et cõtranitētis, Vt de ipſo merito cõquerat᷑ dominꝰ per Eſaiā
ꝓphetam dicētē in perſona Chriſti. Expādi manus meas tota die ad populū Eſa,65,
incredulū:qui graditur in uia non bona poſt cogitationes ſuas,populus qui ad Ro,10,
iracūdiā prouocat me / ante faciem meam ſemper, Itaq; tantā incredulitatē et
animi duritiam hoc loco cum admiratione quadā uidetur inſinuare euangeli=
ſta:obſtupens magnitudinē et grauitatē infidelitatis eorū / que a Chriſto tot
tantiſq; ſignis factus / de corde eorum dimota neutiq̄ fuerit. Hanc autē tantā
eorū incredulitatē a propheta prenunciatā cõmemorat euāgeliſta: qui ſpiritu
ſancto reuelāte preuidens eorū qui credituri erant paucitatē / dixit, Domine Eſa.53,
quis credidit auditui noſtro:et brachiū domini cui reuelatū ē? Particulā quis /
propheta nõ pro oīmoda negatiõe:ſed pro raritate poſuit. quia quod ſcti pro
phete a deo audierūt et populo denūciauerūt:pauciſſimi crediderūt, Et plane
apud ſcripturā:frequēs ē huiꝰ dictiõis ī ea rõe et acceptiõe uſꝰ, ut ī pſalmo, De= Pſal,18,
licta qs ītelligit.et ī eccliaſtico.Beatꝰ diues q inuētus eſt ſine macula / et q poſt
aurū nõ abiit:nec ſpauit ī pecunia et theſauris.quis eſt hic? et laudabimꝰ eum, Ecci.,31
Satis autem cõſtat:brachiū domini / ipſum dei filiū nūcupatū:qui uirtꝰ eſt ipſiꝰ
patris, Quomodo et in cātico ſacroſctē uirgis dicitur. Fecit potētiā in brachio Luce,1,
ſuo.et crebro apud prophetas hoc pacto ſumitur, Non quidem:q, deus pater

figura detineatur carnis humane. ſed quia oia per ipſum filium facta ſūt: ideo
Ioan.1. brachiū dn̄i dictū ē. qn̄quidē hoies potiſſimam opandi uim/brachiis exercent,
Si enim homo tāta poteſtate p̄ualeret: ut ſine ullo motu corporis ſui/quod dice
ret fieret: brachiū eius/uerbum ipſius eſſet, Non autē patet occaſio erroris iis q
dicūt: quia ſolus pater/ſi brachiū eius eſt filius/ nō enim due ſed una pſona eſt
homo et brachiū eius, nō intelligētes: quomō uerba de reb9 aliis ad res alias p
pter aliquā ſimilitudinē trāſferant, Quidā autē iter ſe muſitāt: que culpa fuit
Iudeorū q. non crediderit/ ſi neceſſe erat ut ſermo Eſaie impleret? Quib9 re
ſpondem9: deū p̄ſciū futurorū/per prophetā p̄dixiſſe infidelitatē Iudeorū: nō
feciſſe, Nō enim ppterea quēq de9 ad peccādū cogit: quia futura hominū pec
cata iam nouit, ipſorū enim p̄ſciuit peccata: nō ſua. Fecerūt ergo peccatū Iu
dei: quod facturos eſſe p̄dixit/quē nichil latet. Non igit uocabulū ut/in littera
cauſale eſt: ſed euētus indicatiuū, Non enim quia dixit Eſaias: nō crediderūt,
ſed quia nō erāt credituri: propterea Eſaias dixit, Cap. XXI

Eſa. 6. Propterea nō poterāt credere: quia iterū dixit Eſaias, Excecauit oculos
eorū/et indurauit cor eorū: ut non uideāt oculis et nō intelligāt corde/
et cōuertant et ſanē eos. Hec dixit Eſaias quando uidit gloriā eius: et lo
cutus eſt de eo, ¶ Quod hic dicit euāgeliſta: non immerito ſcrupulū et ambi
guitatē inicere cuiq poſſet, Si enim credere nō poterāt Iudei: quod peccatū eſt
hominis/non faciētis quod non poteſt facere? Et quod eſt grauius: ad deū cau
ſa refertur. quādoquidē ipſe excecauit oculos eorū: et indurauit eorū cor. Non
enim hoc in preſenti loco de diabolo dicitur: ſed de deo, Sed quare nō poterāt
credere? adhibenda eſt reſponſio/ quia nolebāt, Sicut enim q. deus negare ſe
ipſū non poteſt/laus eſt uolūtatis diuine: ita q. illi nō poterāt credere/ culpa eſt
uolūtatis humane, Hoc autē loquendi genus et in cōmuni uſu obſeruat: ut cū
quis dicat non poſſum amare illū/ aut obliuiſci illate iniurie/aut ueniā dare of
fenſionis in me facte, In quib9 omnibus nō ōnino deſignat impoſſibilitas: ſed
difficilis ad id animi inflexio/ ppter uehemētē ad oppoſitū propenſionē atq
pcliuitatē. Quēadmodū qui odio alterū inſectat/difficile admodū inflectere
aim poteſt ad illi9 amorē/ ppter odii uehemētiā: hinc dicit ſe illū amare nō poſ
Hie. 13. ſe, Cōſimili modo dicit Hieremias. Si mutare poteſt ethiops pellē ſuā/aut par
d9 uarietates ſuas: et uos poteritis benefacere cū didiceritis malum, Ita exceca
tio et obduratio animi eorū/reddidit eos ad credēdum difficillime diſpoſitos:
hinc dicti ſunt hic non poſſe credere, Ceterum excecat deus et obdurat/non
efficiēdo illa in cordibus hominū: ſed deſerēdo et non adiuuādo. Quia enim
priores eū deſerim9: ipſe culpis noſtris id exigētibus etiā nos deſerit, ſecundū
Oſee. 4. illud Oſee, Et oblita es legis dei tui: obliuiſcar filiorū tuorū et ego, Ex eo uero q.
nos deſerit/gratie ſue ſplendorem ſubſtrahendo et affectus feruorē: relin
quit in nobis excecatio et obduratio/cui9 nōſipſi ſoli authores ſumus pcipui.
Peride atq ſiquis ſpōte ſe auertat a ſole et denſas incurrat tenebras: hec defi
ciētia luis i oclis ei9/nō ſolis abſētie ſed ſolū ei9 culpe eſt aſcribēda, Que uero
deo pmittēte fiūt: ſepenūero a ſcriptura exprimūt pinde atq ea efficeret, ut i

Exodo, Ego indurabo cor Pharaonis. et Paulus ad Romanos, Propterea tra Exodi. 7
didit eos deus in paſſiões ignominie, et pleriſq; aliis in locis idem obſeruatū oc Roma,1.
curret. Itaq; excecauit eos de⁹ et obdurauit: quia oculos intimos animi malicia
excecari paſſ⁹ eſt / et cor eorū ex peccādi cōſuetudine obdurari. hinc aūt effe=
ctū eſt: ut oculis interiorib⁹ nō uiderit / neq; corde intellexerit myſteria dei, &
ꝑinde neq; cōuerſi ſūt ad dn̄m: neq; a morbo ſui peccati curati, Porro ut ꝓphe
te teſtimoniū modo adductū ſit approbati⁹ et indubitati⁹: cōſequēter euāge=
liſta ſubiūgit / qn̄ huiuſmodi uerba a propheta dicta ſunt, eoq; tpe illa prolata
cōmemorat: qn̄ uidit gl'iam ei⁹ ſcilicet filii dei / et locut⁹ eſt de eo, utpote cū te=
ſtat̄ ſe uidiſſe dn̄m ſedentē ſup ſoliū: et plenā oēm domū fuiſſe maieſtate dei / Eſa,6.
et cherubī ſtātia. Vidit aūt Eſaias deū / nō ſicuti eſt, ſed modo quodā ſignifica=
tiuo: ſicut ꝓphete uiſio fuerat efformāda. Nemo ergo uos fallat eorū q̄ dicunt
inuiſibilē patrē / et uiſibilē filiū: q̄ putāt hūc eſſe creaturā, In forma eni dei / in
qua ē equalis pri: etiā fili⁹ inuiſibilis ē, Vt aūt ab hoīb⁹ uideret̄: formā ſerui acce
pit. Oſtēdit ſe etiā anteq̄ ſuſciperet carnē / oculis hoīm: ſicut uoluit in ſubiecta
creatura / nō ſicuti eſt. Nā queadmodū ſuperius dictū ē: deū nemo uidit unq̄. Ioan,1.

›› Frūtamē et ex pricipib⁹ multi crediderūt in eum: ſed Cap. XXII.
›› u ꝓpter Phariſeos nō cōfitebant̄ / ut de ſynagoga nō eiicerent̄, Dilexe=
›› rūt eni gl'iam hoim magis q̄ gloriam dei, ¶ Dixerant prius Phariſei,

Nūquid ex principib⁹ aliquis credidit in eū? uolētes inſinuare: nullū principū Ioan.7,
Chriſto per fidē adheſiſſe, Id nūc euāgeliſta falſū eſſe cōprobat: et multos ex
pricipib⁹ in Chriſtū credidiſſe ſcribit, Verū infirma et inualida fuit eorū fides:
nam corde tantū ſeruabat̄ / et nō ore ꝓpalabat̄ neq; opere cōplebat̄, cū tamē
dicat deiloqu⁹ Paul⁹, corde credit̄ ad iuſticiā: ore autem cōfeſſio fit ad ſalutē, Ro.10
potiſſimū ubi confeſſionis oportunitas et neceſſitas occurrit, Iſti autem prin=
cipes timētes offendere Phariſeos ſi palam Chriſtū cōfiterent̄ / et cum ignomi
nia de ſynagoga eiici: hominib⁹ magis q̄ deo placere ſtuduerūt, et hāc ob rem
in uia domini minus recte inceſſerūt: cum dicat pſalmus, domin⁹ diſſipat oſſa pſ,51,
eorum qui hominib⁹ placent, Et Paulus. Si adhuc hominib⁹ placerem: Chriſti Gala.1,
ſeruus non eſſem. Et de talib⁹ loquit̄ domin⁹ in euāgelio. Qui erubuerit me Luce,9,
corām hominib⁹: erubeſcā et ego eum coram patre meo, Cauſam deniq; ſub=
nectit euāgeliſta / quare palam Chriſtū nō ſint auſi cōfiteri: quia dilexerūt (in=
quit) magis gloriā hominū q̄ gloriā dei, Gloria quidē dei eſt: publice confiteri
Chriſtū. hominū uero gloria eſt: in mūdanis gloriari, Gloriā ergo hominū di=
ligebāt: quia de cōſortio ſynagoge potius q̄ Chriſti uideri uolebāt, potius offē
dere Phariſeos q̄ deum / ne notā apud homines incurrerēt / timebāt; cum con
tra de ueris Chriſti diſcipulis dictū ſit. beati eſtis cū uos oderīt hoīes / et cū ſepa Luce,6
rauerit uos et exprobrauerit: et eiecerint nomē urm̄ tāq̄ malū ꝓpter filiū hoīs.
Gaudete in illa die et exultate: ecce eni merces ur̄a multa eſt in celo, Rurſū de
apl'is dictū legimus. Ibāt apoſtoli gaudētes a cōſpectu cōcilii: qm̄ digni habiti Actuū,5
ſūt ꝓ noīe Ieſu cōtumeliā pati, Atqui cōſpirauerāt Iudei / q, ſiquis Ieſū cōfite=
ret̄ eſſe Chriſtū; extra ſynagogā fieret, Itaq; ne illa ꝑſtrigeret̄ ignominia: ſup Ioan,9,

primũt Chriſti cõfeſſionẽ et tacẽt. min⁹ reuera cõſtãtes q̃ fuerit cec⁹ ille illuiat⁹
a dño: q intrepide Chriſti nomẽ cõfeſſ⁹ eſt in ꝑpatulo / et corã frequẽti corona
Ioan, 9, uirorũ. Eiectuſq; de ſynagoga a Chriſto benigniter ſuſcept⁹ eſt, Cap, XXIII

" Eſus aũt clamauit: et dixit, Qui credit in me: nõ credit in me / ſed in eũ
" I qui miſit me, Et qui uidet me: uidet eũ qui miſit me, Ego lux in mundũ
" ueni: ut oĩs qui credit in me / in tenebris nõ maneat. ¶ Quia amor hũa
ne glĩe: prncipes credẽtes / cõfiteri Chriſtũ ꝓhibebat, neq; id mirũ: nã ille etiã
mľtos ne crederẽt detinebat, queadmodũ ſuperi⁹ dixerat dñs, Quomõ pote
ſtis credere: q glĩam abinuicẽ accipitis / et gloriã que a ſolo deo eſt nõ queritis?
Ioan, 5, idcirco cõtra hoc clamat dñs: fructũ fidei ex maieſtate eius in quẽ credit̃ extol
lẽs, Clamor autẽ ille / nõ tam uocis elationẽ: q̃ myſteriorũ dicẽdorũ magnitudi
nẽ / et affectũ animi ad ſalutẽ humanã deſignat, Cũ enĩ magis inſonet aurib⁹
dei ardor affect⁹ q̃ uocis magnitudo: ſepius in ſcriptura / affectus uehemẽtia
nomine clamoris denotat̃, ut in pſalmo, De profũdis clamaui ad te dñe: dñe
pſ. 129, exaudi uocẽ meã, Et alio loco, Dñe exaudi orationẽ meã: et clamor meus ad te
pſ, 101, ueniat, Porro quia Chriſt⁹ homo apparebat hoĩbus cũ lateret de⁹ / ne putarẽt
eũ hoc eſſe tantũ quod uidebãt: talẽ ac tãtũ ſe uolẽs credi qualis et quãt⁹ eſt pa
ter / qui credit in me (inquit) nõ credit in me: id eſt in hoc quod corporeis oculis
uidet corã. ſed in eũ qui me miſit: id eſt in patrẽ / qui eiuſdẽ mecũ eſt ſubſtãtie /
et cui⁹ ſũ unigenit⁹ ſecũdũ naturã filius, Nõ itaq; paruũ exiſtimet̃ aut exigu=
um: in me credere / etiã ꝓpter humanã cõtẽnẽdã gloriã. nam idipſũ eſt itidem
in deũ patrẽ credere: et illi per uerã fidẽ adherere, Si itaq; nullus quacunq; ex
cauſa recuſare debet in deũ credere: neq; itidẽ credere in meipſũ refutare de=
bet / quãdoquidẽ in unũ ſine altero fides haberi nequaq̃ poſſit, Vt autẽ ampli⁹
oſtẽdat õnimodã idẽtitatẽ et equalitatẽ ſui ad patrẽ: ſubiũgit. Qui uidet me:
uidet et eũ qui miſit me, quaſi dicat, uſq; adeo nichil diſtat inter ipſũ et me: ut
qui me uidet / protinus uideat et eũ qui miſit me / ꝓpter ſimilitudinẽ in natura
Ioan, 14, naturalib⁹q; ꝓprietatib⁹ utriuſq;, Ita dictur⁹ eſt poſtea ad Philippũ, Qui ui=
det me: uidet et patrẽ meũ, Non aũt hic uiſio dicit̃: obiecti et corã exiſtẽtis cor
poris cõſpectio, nõ enĩ corp⁹: ſed ſpritus eſt deus, ſed conſideratio ueri que eſt
per intellectũ / et fides in deũ: hic uiſio dicit̃, Deniq; ad fidem inuitat ex copio
ſo fructu et utilitate enaſcẽte in iis qui rectã fuerint amplexi fidẽ: ſignificatq;
aliud quiddã et maius de ſe credẽdũ / q̃ de ceteris hoĩbus / dicẽs. Ego lux in mũ=
dũ ueni. Lucẽ aũt ſe hic uocauit / ſicut et ſuperiorib⁹ locis: q̃a ab errore eripit /
Ioan, 1, et intellectuales tenebras ſoluit, Et reuera ipſe lux eſt primaria / omnes illumi=
nans: et ab alio illuminationẽ nõ participãs, Ceteri autẽ diuine lucis participes /
interdum quidẽ lux dicunt̃: ſed illuminãtur ab eo primũ / deinde ſuſcepta illu
minationis ſuperne dona in alios diſtribuũt, Venit autem lux iſta uera in mun
dũ: ut omnis qui credit in eam / in tenebris non maneat; ſed ſi prius in caligine
errorum et tenebris uiciorum oberrabat; eripiatur ex horrenda illa nocte / et
traſſeratur in lumẽ, Si igitur natura homines horreſcũt tenebras corporales /
et illis offuſi / trepidatione agitantur & horrore: magniq; beneficii loco ducũt

illis eximi tenebris/& iſuſa luce illuſtrari, qs nõ merito ampli⁹ exhorruerit ſpirituales tenebras: erroris & uiciorũ horrore plenas? qs nõ laborauerit illis depulſis & illata animo luce: ad uerã dei cognitionẽ perduci? ad lucẽ illã eternam in qua tenebre nõ ſunt ulle (ut dicit Ioãnes) fidei merito trãſferri? Cap, XXIIII 1,Ioan.1.

» T ſiquis audierit uerba mea & nõ cuſtodierit: ego nõ iudico eũ, Nõ enĩ
» e ueni ut iudicẽ mũdũ: ſed ut ſaluificẽ mundũ. Qui ſpernit me & nõ ac-
» cipit uerba mea: habet q iudicet eũ, Sermo quẽ locut⁹ ſũ: ille iudicabit
» eũ in nouiſſimo die, ¶ Solet bonus legiſlator et premia ꝓponere iis qui obſeruabunt legẽ/& penas decernere preuaricatorib⁹/ut his abſterreant᷑ a maleficio/illis uero incitent᷑ ad bonũ. Haud ſecus legiſlator noſter Chriſt⁹: pauloante fructũ quẽ cõſequent᷑ credẽtes ĩ eũ/expreſſit, Hoc uero loco dãnationẽ & penã quã incurrẽt increduli: cõminatoriis uerbis explanat/dicẽs. Siquis audierit uerba mea/aurib⁹ ſcilicet corporis dũtaxat inſonãtia/ et nõ cuſtodierit ea executione operis: ego nõ iudico eũ/hoc ſcilicet primo meo aduẽtu/q non eſt ad iudicãdũ ſed ſaluãdũ mũdũ, quẽadmodũ ſuperi⁹ dixit ad Nicodemũ, Nõ Ioan.3. miſit deus filiũ ſuũ ut iudicet mũdũ: ſed ut ſaluet᷑ mũd⁹ p ipſum. Et alio loco. Non uenit fili⁹ hois aias pdere: ſed ſaluare, Nẽpe nũc tẽpus eſt miſericordie: Luce,9. non iudicii, Ne autẽ qſpiã exiſtimet/ꝓpterea incredulos terribile dei iudiciũ euaſuros: ſubiũgit, Qui ſpernit me & nõ accipit uerba mea: habet qui iudicet eũ, In rebus humanis q nõ accipit mãdata regis ſed abiicit: ea cõteptione & regẽ quoq; ſpernit. Fili⁹ itidẽ q non accipit uerba patris ſed paruipendẽs irridet: is & patrẽ aſpernat᷑, Nimirũ igit᷑ q nõ accipit uerba Chriſti ſed reiicit: reuera Chriſtũ ſpernit/et horrẽdo reſeruat᷑ iudicio, Nẽpe ſermo quẽ locut⁹ eſt Chriſt⁹: iudicabit eũ in nouiſſimo die, Quib⁹ quidẽ uerbis ſatis manifeſtauit: ſeipſum in nouiſſimo die incredulos & ſui cõtẽptores iudicaturũ, ſicut prius dictũ eſt. q pater omne iudiciũ dedit filio/& cõſtitut⁹ eſt a deo iudex uiuorũ & mortuoꝝ, dedit enĩ pater ei poteſtatẽ iudiciũ facere: qa fili⁹ hominis eſt, Ioan,5. Actuũ 10 Seipſum quippe Chriſtus locut⁹ eſt/ſeipſum mũdo ãnũciauit: ut uerbũ quod ſe & alia explicat/ut lux que ſeipſam iprimis & alia manifeſtat. Teſtat⁹ eſt enĩ ſe filiũ dei patris eſſe: ſe a deo ꝓceſſiſſe/& in mũdũ ueniſſe, Qz ſiquis ſermonẽ Chriſti itelligere uelit/uerba q̃ Chriſt⁹ ad populũ predicãs ꝓtulit: neq; hic Ioan,8. ſẽſus a ꝓpoſito erit alien⁹. Quẽadmodũ ei lex ciuilis dicit᷑ iudicare latronẽ: qa oſtendit eũ iudicio & capitali ſupplicio dignũ, ita quoq; opa Chriſti & ꝑcepta ſuis ipſi⁹ uerbis explicata iudicabunt infideles: quia aperte prodẽt eos eterna cõdenatione dignos eſſe, Cũ enĩ ꝑceperit Chriſt⁹ nemini iferẽdã calũniã/ nõ eſſe iraſcendũ fratri/nõ temere iudicãdũ ꝓximũ/nõ deniq; alteri faciẽdũ qd nõ uellem⁹ nobis fieri: q aliqd iſtoꝝ admiſerit/ oſtẽdet᷑ ex his dñi uerbis reus gehẽne ignis. Qd ſi horrẽdũ eſt icidere ĩ man⁹ dei uiuẽtis/ſi durũ tali iudicio Hebre 10 ſubiacere: cũ tẽpeſtiua adeſt hora/accipiam⁹ libẽter uerba Chriſti & opere cõpleam⁹, nõ ſpnam⁹ eũ q uẽtur⁹ eſt nos iudicare: ſed prõpti & alacres ãplectamur ei⁹ mãdata/eaq; ſeruãtes ipſũ colam⁹ & honorem⁹.

¶ Cõmentariorũ Cyrillo in Ioannem adiectorum libri octaui finis.

reticorũ falſas arbitror rationes/qui minorẽ p̃re filiũ putãt/quia nihil a ſe ſed
que audiuit mandata loquatur:addã tñ nõnihil quo illoꝝ contumelia penitus
denudet̃, Age igit̃ nullã faciẽtes de myſterio ĩcarnatiõis rationẽ/recte de ipo
filio dei poſſe illd̃ dici oſtẽdamꝰ:qa ego a meipſo nõ loquor/ſed q me miſit pa
ter:ipſe mihi mandatum dedit quid dicãm/& quid loquar. Nam cum ipſe ſit
uiuũ atq; ſubſiſtẽs dei patris uerbũ:neceſſario q ſunt a p̃re ĩterpretat̃, uolũta
tẽq; patris in lucẽ ꝓtrahẽs:quaſi mãdatũ ide accepiſſe ait, Quod exẽplo a no-
bis ſumpto planiꝰ fiet. Hic eni ſermo quẽ ꝓferimꝰ/qui uerbis cõpoſitꝰ uoce ad
exteriora ꝓlabit̃:mẽtis nr̃e cogitatiões quaſi qdã eiꝰ mãdata ĩ lucẽ effert; nec
id lõgo tp̃e facit, ſimul eni mens cõcepit: & q̃ cõcepit uoci tradidit, uox aũt ad
exteriora ꝓfuſa:q in profũditate mẽtis ſũt ĩterpretat̃/nihil de mãdatis ſibi cõ
mutãs, Quid igitur mirũ o uos aut quid ĩpoſſibile uidetis/diceret aliquis:ſi cũ
uerbũ patris filiꝰ ſit/nõ ſicuti nr̃m(oĩa eni excedit deꝰ)patris cõſiliũ ĩterpreta
tur? Nõne idcirco ꝓphetica etiã authoritate magni cõſilii angelꝰ appellatur? Eſaie,9.
Nulla igitur uel ſcd̃m ſubſtãtiã uel ſcd̃m dignitatẽ ĩminutio ineſſe filio ĩtelligi
tur:qa a p̃re mãdatũ accipere ſcribit̃/ꝓferti cũ nos quoq; ipſi mãdata ceteris
demus/ĩperemuſq; ut faciãt, Neq; hac de cauſa illos a naturali ſimilitudĩe nr̃a
depellimꝰ/ſed idẽ ſunt ſcd̃m naturã/nobiſq; cõſubſtãtiales:tã anteq̃ eis mãda
uerimꝰ/q̃ poſtea q̃ ĩperia nr̃a ſubierit, Sed dicet fortaſſis quiſpiã:cõſubſtantia
les quidẽ eſſe/dignitate autẽ minores q alienis miniſtrãt ĩperiis, Sed ſi nõ eſſet
de unigenito ſcriptũ/o tu quicũq; es qui iſta dicis:qa cũ in forma dei eſſet/nõ
rapinã arbitratus eſt ſe eſſe equalẽ deo/ſed ſeipſũ exinaniuit formã ſerui acci Ad phi,2
piẽs/& habitu ĩuẽtus ut hõ hũiliauit ſeipſũ:nõnihil fortaſſis hec tua ratio affer
re uideret̃. uerũ qm̃ ſubiectionis atq; humiliatiõis modus aptiſſime patet: cur
ita inſurgis in eũ qui ꝓpter nos hũiliatꝰ eſt? undiq; igit̃ in rectitudinẽ dogma
tis uerba hec reducẽtes:ꝑ diſpẽſationẽ a Chriſto dicta fuiſſe aſſerimꝰ. Cap. II,
cc Nte diẽ aũt feſtũ paſche ſciens Ieſus quia uenit eius hora ut trãſeat ex
cc a hoc mũdo ad patrẽ:cũ dilexiſſet ſuos q ſunt ĩ hoc mũdo/in finẽ dilexit
cc eos, ¶ Subobſcurũ eſt qđ dicit̃:nec ſimplicẽ ſenſũ cõtinet. cuius eni rei
gr̃a ſignãter modo dicere uidetur:ante diẽ feſtũ paſche ſciẽs qa uenit hora ut
trãſeat ex hoc mũdo ad patrẽ? qd autẽ eſt/cũ dilexiſſet ſuos qui erãt ĩ mũdo:ĩ
in finẽ dilexit eos? illud igit̃ ut breuiſſime primo ꝯſtrigamꝰ:dicere mihi uide-
tur/ante ſalutarẽ paſſionẽ cũ ſciret Ieſus ꝓxime iã tẽpus eſſe ut ad celos trãſi-
ret/perfectã erga ſuos qui erãt in hoc mũdo dilectionẽ oſtẽdit, uerũ ut latiꝰ to
tam rẽ amplectamur:nõ grauabor repetere q̃ alias dicta ſunt. Intellectuales ra
tionaleſq; ſubſtãtie/uirtutes/dominationes cetereq; huiuſmodi/ꝓprie ſalua-
toris ſunt/creationis ratione:ſed rationales etiã terreſtreſq; ſubſtãtie/ſue pro
prie ſunt/ea rõne qua oĩm dn̄s eſt/etiã ſi nõnulli eũ nõ adorant, dilexit igitur Ad heb.2
ſuos/in hoc mũdo. nõ eni angelos/nec naturã angelorũ apprehẽdit:ſed cũ in Ad phi,2
dei p̃ris forma eſſet/nõ rapinã arbitratꝰ eſt ſe eſſe equalẽ deo. imo uero ꝓpter
nos q in hoc mũdo ſumꝰ:exinaniuit ſeipſum/& charitatẽ ſua erga nos formã
noſtrã accepit/cũ ſit oĩm dn̄s, dilexit igitur ſuos q ſunt in hoc mũdo:& dilexit

exiſtimãtes,Hoc ei ipſũ ẽ:ad qđ exẽplo ſui Chriſt⁹ nos iducere uoluit, Ca.IIII

Enit ergo ad Simonẽ Petrũ:& dixit ei Petr⁹, dñe tu mihi lauas pedes? Reſpõdit Ieſus:& dixit ei,Quod ego facio tu neſcis modo:ſcies autem poſtea,dicit ei Petr⁹,nõ lauabis mihi pedes ineternum,¶Vbiq; Petri anim⁹ feruẽtior eſſe uideť:& nũc more ſuo/ſalutare tãte hũilitatis exẽplũ/ex reuerẽtia magiſtri recuſat,cõſiderabat eni quis ipe natura eſſet/& quis pelui abiectiſſimi uſus/ſerui miniſterio lotur⁹ pedes/offerebat,Mirabilis qppe/horroriſq; plena res erat,Quis eni nõ ꝑhorruiſſet:cũ dñm oĩm q cũ pr̃e i celis glorificať/huiuſmodi miniſteriũ diſcipulis exhibere uideret?Iure igiť tãte rei põdus fidelis diſcipul⁹ ꝑtimuit:& ſolite ſibi uſus reuerẽtie fructu recuſauit/ꝑſertim cũ rei cauſam ignorãs putaret ad quãdã ſolũmodo corporis quietẽ(ut fieri ſolet) a dño illud ceptũ fuiſſe,Lotio eni pedũ:laborẽ ſtatus aut itineris mitigat,propterea ferueter ꝓhibet dicẽs,Tu mihi lauas pedes? oportebat inquit/oportebat nos q natura ſerui ſum⁹/nõ te qui dñs oĩm es/officiũ id ſuſcipere. ſed Chriſtus qđe rei utilitatẽ paulo poſt expoſiturũ ſe polliceť,nos autẽ nõ parũ hinc etiã ꝓficere poſſum⁹:uidẽtes tẽpoꝝ cũcta oportunitati cõmodiſſime diſtribui,In aliud eni ſermonẽ trãſtulit tẽpus:qa opus iſtabat,cũq; occaſio dicẽdi dať:ab agẽdo deſiſtit,uerũ Petr⁹ detrimẽtũ quod ex recuſatione illa ſequebatur/non lauabis mihi pedes ineternum:paucis didicit, Cap,V,

Eſpõdit ei Ieſus,Si nõ lauero te:nõ habebis partẽ mecũ,¶Perſpicuũ ẽ qđ diciť,Nã niſi hãc mirabilẽ humilitatis inquit diſciplinã ſuſcipias:nihil tibi mecũ cõmune erit,ueꝝ qm ſepenũero Chriſt⁹ ea q de re una dicit/generalius copioſiuſq; itelligit:illud quoq; puto iſtis uerbis ſignificari.N:ſi quis inquit peccati ſordes per gratiã meam lauerit atq; abſterſerit:regni celorum nõ erit particeps.nõ eni intrabũt impuri in beatas illas mãſiones: ſed qui propter charitatem Chriſti cõſcientiam ſuã mũdarunt. ſanctificatiq; ſancto ſpiritu per baptiſmum:una cum Chriſto uiuent ineternum, Cap,VI, Apo,21,

Ixit ei Simõ petrus,dñe nõ tantum pedes meos:ſed & manus & caput, ¶Qui mõ lotionẽ acriter repulerat:nũc man⁹ etiam & caput libẽter offert.Nã ſi tãta mihi erũna inquit nõ loto impẽdet: nõ ſolũ pedes ſed totũ afferã corp⁹/ut horribile detrimẽtũ effugiã,reuerẽtia igiť ac tãte rei formidine:nõ qa inobediẽs eſſet/primo negarat, Nã qui dignitatẽ ſaluatoris & mortalitatẽ ſuã cõſiderãs recuſabat:poſtea q̃ huiuſmodi detrimentũ iminere ꝑſpexit/ſtatĩ obſequiť,Tu aũt nõnihil fruct⁹ hic tibi collige/exẽploq; tibi Petrũ ꝓpone:qui etſi dixerit/nõ laueris mihi pedes ineternũ/cedit tamẽ cõfeſtim maiori/nec ꝑtinaciter cõtẽdit/ſed cito ſe penituiſſe oſtẽdit,Caueamus igitur quãtũ fieri poteſt:ne temerario caſu uerba efferam⁹,ſed ſi quid(hoĩes eni ſumus) exciderit:etiã ſi probe dictũ uidereť/cũ tamẽ aliud meli⁹ appareat/non cõtẽdam⁹/ſed q̃primũ qđ meli⁹ eſt amplectamur. p̄ſtat eni uerbis ſolũmodo peccare:q̃ magnaꝝ etiã reꝝ detrimẽtũ habere,Sed ꝓcul oĩno a nr̃a lingua iuramẽtũ ſit,mutať eni facile uolũtas.et ideo q ſe iuramẽto aſtrixerit:is ſe detrimẽto ſubiecit,Vtiliſſima eni qđã res eſt:aut nũq̃ aut raro ligua errare.ueꝝ qa nimiũ ardua eſt atq; difficilis(nemo eni liguã domare põt/ut diciť)ſaltẽ iura=

mēto neq̄q̄ aſtrictū ꝓferam⁹ ſermonē, ut ſi cōditio tēpoꝝ mutare ꝓpoſitū co
gat: nō adeo magna iprobitate opprimamur / & facili⁹ ꝓpter fragilitatē na=
pſ,18. ture ueniā diuinit⁹ cōſeq̄mur, Quis eni delicta itelligit: ut ſcribit᷑? Aut quō ter
reſtris hō: ligua q̄ nō facile teneri pōt / cū ſemp in uerba ꝓrūpat / nō peccabit᷑?

›› Icit ei Ieſus, q lotus eſt: nō idiget niſi ut pedes lauet / ſed eſt (Cap, VII,
›› d mūd⁹ tot⁹. & uos mūdi eſtis: ſed nō oēs, Sciebat eni qſnā eſſet q trade=
›› ret eū. ꝓpterea dixit: nō eſtis mūdi oēs. ¶ A reb⁹ corporeis q̄ aptiſſime
ad ſpiritales ſermonē traducēs: proditorē occulte arguit / ad penitētiā & meli=
ores eū reuocās cogitatiões. Nā etſi apte adhuc mala eius cōſilia nō denudet:
acriter tñ cū nō eē oēs mūdos aſſeueret / acerbeq; pūgit. Sed ceteris q dē diſci=
pulis: uel qm̄ Chriſto ihērebāt / uel qm̄ labore ſequēdi nō fatigabātur / uel qm̄ i
fide firmi manebāt / uel qm̄ nō pua charitate Chriſto afficiebātur / mundicies
inerat, Proditori uero tā auaritie crimē / tā affectiōis erga Chriſtū infirmitas:
inabſtergibiles peccatoꝝ igeſſit ſordes, Cū igit᷑ Chriſt⁹ dicit / uos mundi eſtis
ſed nō oēs: quis occulti⁹ id dici uideat᷑ / cōſcietie tamē ſtimul⁹ uerboꝝ ui ad eū
aptiſſime reuocabat / q ꝓdēdi cōſiliū ceperat. Tu aūt uide q̄ clementiſſime ita
res / primo cauſa uerboꝝ ex lotione cōmode capta / ꝓfert᷑: ut nec ceteri turbē=
tur. q forſan repētina re cōmoti: aduerſus ꝓditorē inſurrexiſſent, & ꝓditoris
cōſcietia magnitudie crimis uehemēter exagitet᷑, Sed hui⁹ clemētie magnitu
dinē: qs nō admirabit᷑? uidebat animū eius, cognouerat uenenoſa eū agitare
cōſilia, honorauit tñ ut alios: & ei⁹ quoq; pedes lauit / charitatē uſq; i fine cōſer
uās, & anteq̄ crimia in exitū erūpāt: illū nō derelīquēs, hec mirabilis pfectaq;
clemētia: diuie nature ꝓpria eſt, Nō eni qa nouit occulta ut de⁹ / ꝓpterea ilico
punit: ſed clemēter ferēs multis reuocat modis, Cū aūt nō mō non ꝓficere ho
mines uideat / imo uero cōtra ſue iprobitati herere: tūc iā pmittit / praui cōſilii
Ezech,18 eoꝝ nō diuine uolūtatis op⁹ id eſſe oſtēdēs. Ideo p Ezechielē dicit, uiuo ego di
cit dñs: qa nolo mortē peccatoris / ſed ut cōuertat᷑ & uiuat, Clemēter igit᷑ dñs
noſter Ieſus Chriſt⁹ / quis in cor Iude diabol⁹ iā imiſerit ut eū traderet: una tñ
cū aliis diſcipulis eū retinet / & pedes ei⁹ lauat, ita cū nulla cauſa incitat⁹ eſſet:
ſue ſolūmō prauitatis / tā nefande ꝓditiōis cōſiliū fuiſſe oſtendit, Cap, VIII,

›› Oſtq̄ ergo lauit pedes eoꝝ / & accepit ueſtimēta ſua: cū recubuiſſet ite=
›› rū / dixit eis. Scitis quid feceri uobis, uos uocatis me magiſter et dñe: et
›› bñ dicitis, ſū eteni. Si ergo laui pedes uros dñs et magiſter: & uos debe
›› tis alter alteri⁹ lauare pedes. exēplū ei dedi uobis: ut queadmodū ego feci uo=
›› bis / ita & uos faciatis, ¶ Apertiſſime nūc ad imitationē hūilitatis: exēplo ſe no
bis ꝓpoſuiſſe oſtēdit / inexcuſabileſq; propter ſuā preſtātiā reddit arrogātes.
Inde nāq; hūilitatis Chriſti magnitudinē facile pſpicies: ſi cōſiderabis qđ natu
ra terrenū eſt atq; abiectū / nō poſſe hūiliari, quo enim deſcēdet: qđ iacet᷑ Sed
quiſqs in alto poſit⁹ eſt: eū (ſi ſpōte hūiliatus infima petit) iure admirari debe=
mus. qa ultro abiecta atq; tenuia q̄ naturaliter nō habebat ſuſcepit, Nō igitur
ab re dñs nr̄ Ieſus Chriſt⁹ cū diſcipulis ſuis / & p eos uniuerſo terraꝝ orbi hūili
tatis exēplū traderet: nō ſimpliciter dixit / ut ego feci uobis / ſic & uos facere de
betis, Sed dignitatē & gloriā ſuā prius expoſuit, ut hac re glie cupidos depri=

meret,uos eni inqt uocatis me dn̄s & magiſter/& bene dicitis.ſū eteni.ita bre
ui hac ratiōe & fideliū edificatiōi ꝓuidit/et liguas eoꝝ repreſſit, Nā qn̄ ad di=
ſcipulos cū adiectiōe articuli dixit:uos me uocatis dn̄s & magiſter/ne qs putet
nō natura id ipſū habere/ſed honoris loco ſic a diſcipulis appellari:neceſſario
addidit/& bene dicitis;ſum eteni,Nō eni nudo hoie gr̄a honoris/dn̄s appella=
tur:ſicuti nos natura qdē ſerui/gr̄a uero etiā ultra naturā nr̄am honorati:ſed
natura dn̄s eſt/q oia ut deꝰ creauit,ad quē canēs pſalmiſta dicit.Q̄m oia ſer pſ,118,
uiūt tibi,Sed natura etiā magiſter eſt;Ois eni ſapia eſt a dn̄o:& ois intellectꝰ p Eccle,1.
eū,ipſe ut ſapia/ſapere facit itelligētias, ipe omni rationali creature tā celeſti
q̄ terreſtri:nature ſue idoneā intelligēdi ui inſerit.Et queādmodū cum ipſe ſit
uita/oia uite ſuſceptibilia uiuificat:ſic cū ipſe ſit ſapia pr̄is/ſapiam cūctis ſuſce
ptibilibꝰ imittit.Natura igiť dn̄s & magiſter:filiꝰ eſt.Quādo igiť tātus in gl̄ia 1,Cori,1,
ego inquit ad tātā deuenire hūilitatē nō ſū dedignatꝰ/ut etiā pedes laueri ue=
ſtros:quō uos recuſabitis alter alteriꝰ pedes lauare? Hic diſcimꝰ nō debere nos
honori ꝓximoꝝ inſilire:ſed p̄ponēdos ſemꝑ putare ꝓximos, Optima ſane di Ad phi,2
ſciplina.aio eni nihil arrogāti:qd exequabiť? Preſerti cū uideamꝰ nihil magis
fratres atq; amicos diſſeparare:q̄ miſere gl̄ie nimia cupiditas,Sēper eni malus
eligimꝰ:ſemꝑ fulgētioribꝰ ihiare/ caducꝰ & iſtabilis huiꝰ uite honor lubricam
metē noſtrā ipellit,Quare ſi uolumꝰ ab hoc deteſtabili morbo/et inani cupi=
ditate liberari (nihil eni aliud hec cupiditas q̄ deceptio eſt) Chriſtū ſaluatorē
noſtrū toto aio cōplectamur:q diſcipuloꝝ pedes lauit/ut & nos alter alterius
pedes lauemꝰ.Sic eni ois arrogātie uia cōcludeť;ois glorie ſpecies ꝓcul abibit,
Nā ſi natura dn̄s/ſicuti ſeruꝰ inter diſcipulos fuit;quō nos natura ſerui atrocē
fugiemus penā/ſi tanto moniti exemplo non proficiemus? Cap,IX,

Men amē dico uobis:nō eſt ſeruꝰ maior dn̄o ſuo/nec apl̄s maior eſt eo
a q miſit eū,Si hec ſcitis:bt̄i eritis/ſi feceritis ea. ¶ Legibꝰ q̄ſi firmis exē=
pli uirtutē cōfirmat:detrimēti plenā p̄cepti p̄uaricationē oſtēdēs, Q̄d
eni iureiurādo firmať:nō abſq; culpa cōtēniť.Inexcuſabile nāq; inqt certe cri
men ſeruoꝝ eſt:ſi maiora q̄ dn̄i ſui ſapiūt, Arrogare nāq;/eſt maiora q̄ ferre
poſſis deſiderare.Apl̄i ſilr̄ uituperādi ſunt:q p̄ſtātiora ſibi poſcūt/q̄ habeat q
eos miſit/p̄ſerti cū ſufficere illis mittētis dignitas debeat.ita mihi nō aliud dice
re uideť:q nō paruā hoibꝰ penā iminere/ ſi cū natura ſerui ſint/ea tn̄ facere al
ter in alteꝝ nolint/q̄ ipſe cū natura deꝰ & dn̄s ſit in diſcipulos fecit.Turpe eni
eſt furoriſq; oino plenū:cū ſitis ſerui ait/erubeſcere ꝓpter arrogātiā id in cōſi
miles ſeruos facere/qđ in uos dn̄s ueſter fecit,Si hec igiť ſcitis inqt/id eſt ſi hec
itelligere penitꝰ poteſtis:beati eſtis ſi facitis ipſa.Nō eni magnū eſt/uirtutē co
gnoſcere:ſed ſtudioſe agere/id certe maximū ē,Ego aūt eſtimo meliꝰ modo
quodā eſſe/neſcire:q̄ cū ſcias ꝑ ignauiā negligere/& qđ bonū eſſe credideris
ex deſidia p̄terire,q uolūtatē ignorauit ait dn̄i ſui & nō fecit:uapulabit paucis Luce,12,
q aūt ſciuit & cōtepſit:uapulabit multis, Qui eni ignorauit oino etſi culpa te=
neať/qa diſcere forte neglexerit:uenie tn̄ petitio/idonea ignorātie eſſe uide=
tur,Sciētē autē ipſa cōditio cōdēnat,Contepſit eni;nec fecit qđ ꝓbe cognoue=
rat,Que igiť bōa eſſe cognoſcimꝰ:ꝑagere nō negligamꝰ,Nā cū ꝓbe diſcipli=

nã uiuẽdi ſcd̃m Chriſtũ nõ ignorem⁹:magnã ĩ tp̃e oportuno retributionẽ habebim⁹/recte uiuẽtes,Magn⁹ eni/q facit & docet:ĩ regno celorũ (ut ſaluator ait) uocabit̃,Quid eni qđ ad pietatẽ ptineat ei deeſt:q & uerbo & ope pb⁹ ẽt aut quõ tal'uir a deo nõ honorabit̃? Qñ igit̃ opib⁹ cognitio & opa cognitiõi cõiũgunt̃:tũc nõ pua utilitas cõſeqt̃,Nã ſi qs unũ eſſe deũ natura nouerit/& tã corde q̃ ligua id cõfitet̃:quis id recte faciat/moriet̃ tñ/niſi operꝝ fulgor cognitiõi adueniat,Quõ igit̃ nõ inſani penit⁹ eſt:ſi qd bonũ ſit noueris/& uiuere bene cõtẽpſeris? hac de cauſa fore beatos diſcipulos dicit/id eſt credẽtes in eũ/ſi nõ mõ intellexerit q docuit/uerũ etiã ſincere integreq; pegerit.Cap,X,

Math,5,

" On de oib⁹ uobis dico(ego ſcio quos elegeri)ſed ut adipleat̃ ſcriptura.
" n q mãducat meũ panẽ leuabit cõtra me calcaneũ ſuũ,¶ Nõ pua hic locus obſcuritate contegit̃,Nã cũ btõs fore illos dixiſſet/q cũ uirtutis cognitionẽ habeãt:cura/ſtudio/opa nõ aliter q̃ nouerãt facere nitunt̃:ſtati ſubiecit nõ de oib⁹ ſe dicere/pditorẽ(ut multis & mihi uidet̃)ſignificãs. Nũq̃ eni inter btõs:tãta ĩpietate detẽt⁹ enumerabit̃,& hic qdẽ un⁹ ſenſus eſt.alter aũt ad hũc recte(ut puto)adiici põt,Nã qm̃ dictur⁹ ſcd̃m ſcripturã erat/q mãducat panẽ meũ magnificauit ſup me ſupplãtationẽ:id eſt calcaneũ aduerſ⁹ me ſuum eleuauit/cũ oẽs diſcipuli panẽ ſuũ mãducarẽt una cũ eo uiuẽtes:ideo ne de oib⁹ id dicere uideret̃/mitigauit pri⁹ dicẽs/nõ de oib⁹ uobis dico. Ego eni ſcio quos elegeri.ſed ut adipleat̃ ſcriptura dicẽs,q manducat panẽ meũ:leuabit cõtra me calcaneũ ſuũ,horꝝ ſenſuũ alterutrũ quẽ uelit/unuſquiſq; cõprobet,Oia eni ad edificationẽ legẽtiũ dicim⁹,¶ Sed q̃ret aliqs primũ.ſi oia ſcire Chriſt⁹ credit̃/cur Iudã q futur⁹ pditor erat elegerit? Cur eni cũ aliis eũ connumerauit:quẽ nõ ignorabat q̃lt⁹ cupiditate captũ/in diaboli laqueũ eſſe caſurũ? Deide ſi calcaneũ ſuũ aduerſus Chriſtũ leuauit/ut adipleret̃ ſcriptura: nõ fuit ſane ipſi⁹ rei cauſa/ſed uis illa q̃ adiplere ſcripturã oino cogebat,¶ Ad hec nos breuiter ppter cõmunẽ utilitatẽ reſpõdẽtes/primũ illud dicim⁹:nunq̃ huiuſmodi nobis rõnes defuturas/nec finẽ unq̃ nos eẽ facturos icrepãdi/carpendiq; deũ/q ppter imẽſã ſuã miam a nihilo ad eſſe oia uocauit/ſi ſic iperite affecti erim⁹:ut in oibus q̃ a deo facta ſunt ſilia uelim⁹ excogitare.qd eni phibebit incuſare deũ/ac dicere:cur in regẽ/Saulẽ elegiſti/quẽ ſciebas gratiã tuã eſſe ſpreturꝝ? imo uero cur primũ a terra hoiem formaſti:quẽ non ignorabas mãdata nõ ſeruaturꝝ? Aſcẽdet hec oro etiã in ſupiora,Cur eni angelorꝝ naturã creaſti:cũ ut de⁹ puideris futurã nõnullorꝝ rebellionẽ? Ex iſtis ceteriſq; huiuſmodi illđ porro ſequet̃:ut pcognitiõis cauſa/aut nihil oino creare debuerit aut iſenſatã ſolũmõ naturã pducere/unde nec natura eſſe de⁹ cognoſceret̃, Illđ igit̃ maximopere cõſiderãdũ eſt:qa rõnali creature liberã poteſtatẽ creator largit⁹ ẽ/& ſue uolũtatis habenas cuiq; cõmiſit/ut ĩ eo ſit:quicqd pbauerit eligere.Qui ergo ad meliora flexi ſũt:hi gloriam atq; retributionẽ electiõi ſue cõſentaneã inueniẽt.Qui uero iprobis cogitatiõib⁹ ſeipſos deprauarũt/cupiditatũ fluctib⁹ ad ſcelera deducti:nõ iniuria ut igrati atq; iprobi eternis uexabunt̃ ſuppliciis,In hoc ſtatu(libertatis dico)fuit angelorꝝ natura cõſtituta. Quare q pricipiũ ſuũ ſeruarũt:in grã cõfirmati ſtabilẽ atq; firmã bonorꝝ poſ

pſ,40.

Queſtio bipartita

Reſponſio ad primã partẽ

1,Reg,9,

ſidet ſedē, Qui aūt pricipio relicto ſuo ad peiora delapſi ſūt: catenis tenebrarꝝ ſeipſos aſtrixerūt/& ꝑpetue dānatiōi ſeruātur. Sic & prim⁹ hō in paradiſo/& ſpiritalib⁹ delicius ac glīa poſit⁹ ſeruaſſet prima ꝑfecto nature bona: niſi crimi ne iobediētie/mādata ſibi diuinit⁹/neglexiſſet, ſic & Saulē unxit in regē: fuit 1. Reg. 9.
eni primo nō iprob⁹, cūq₃ poſtea ſolitā ſibi ꝓbitatē nō ſeruaret: nō iiuria uexa baꝣ, Sic Iudā quoq₃ ipſū elegit/& cū duodeci collocauit, aptus eni i initio erat: q ad ſequēdū Chriſtū eligereꝣ, uerꝝ qm̄ poſtea ſēſim turpi q̄ſtu uict⁹/diabolo adheſit/& ad ꝑdēdū uſq₃ delapſ⁹ eſt: merito repulſus fuit, Nihil ergo i eū poſ ſum⁹ dicere/q ꝓbū elegit. q ſi uoluiſſet nō cecidiſſet/q poterat totā mētē atq₃ animū ſuū i charitate Chriſti collocare. ⸿ Nemo aūt putet ut breuiter etiā al terꝝ pagam⁹: idcirco q a ꝓphetis dicta ſūt i exitū uenire/ut adipleaꝣ ſcriptura Nā ſi ſic eſſet: laudari poti⁹ q̄ uituperari tāq̄ ſcripturarꝝ miniſtri/nequā hoies poſſēt, Quippe nec deliquiſſe oino uiderenꝣ: ſi coacti feciſſent, Nā ſi adiplere ſcripturā neceſſe eſſet: illi p quos adiplereꝣ/nullo crimie ꝑfecto tenerenꝣ, Pre terea in ſcripture authorē culpa redūdare uidereꝣ: ſi qdē ut adipleret ſcriptu ra/ui q̄dā mala cōmiſerit. Sed qs adeo rōnis ac mētis iops erit: ut ſcripturā ſcti ſpūs/peccādi cauſā attuliſſe hoi unq̄ credere poſſit? Nō ergo ut adipleaꝣ ſcri ptura/nec iſta de cā facta ſūt a qbuſdā q ſcriptura p̄dixit. ſed cōtra qm̄ ita nō nulli ſpōte facturi erāt: idcirco pſciēs ſps ſāct⁹ futura p̄dixit. Cū igiꝣ fctā ſūt q̄ p̄dixit: pign⁹ fidei p̄dictionē hn̄tes/eū iā cognoſcim⁹ de quo iſta p̄dicta fuerꝣ.

Reſpōſio ad ſecundā partē.

Modo dico uobis priuſq̄ fiat, ut cū factū fuerit: credatis qa ego ſū. ⸿ Neceſſario inqt q̄ mox futura ſūt/uobis enarraui. Nō enim puā hic utilitatē cōparare poteritis, Dico igiꝣ amodo inqt uobis: ut cū factū fuerit/exitū rerꝝ uidetes illū me eſſe credatis/q nihil falſi nihil uanū atq₃ inane ꝑferre ſoleā/& quē ſcriptura uetuꝝ p̄nūciauit, Simꝣ ergo & ꝑditorē oc cultius arguens reuocat: et ꝑditionis exitū/ſignū ait fore/q ipſe ſit Chriſt⁹, Nam qui diligenter que de proditore ſcripta ſunt examinat/rebuſq₃ accōmo dat: is facile intelliget de eo ipſo non de alio ſcriptum eſſe,

Cap, XI,

Cap, XII,

Mē amē dico uobis: q accipit ſi quē miſero/me accipit, qui aūt me acci pit: accipit eū q me miſit, ⸿ Cū uel a ꝑditoris ipſi⁹ inſania ſe eſſe Chri ſtū oſtēderit: occulti⁹ adhuc & illi utiliter ſi qcq̄ mētis habuiſſet ſic car pit/ut honorē atq₃ beniuolētiā omnē ſibi exhibitā in dei pr̄is pſonā referri aſſe rat, nec tamē id pcipue: ſed cōtrariū poti⁹ intēdit. nec dixit q nō honorat filiū Ioan. 5.
nec patrē honorat/ut alibi: ſed moderati⁹ a cōtrario uno alterꝝ auditorib⁹ itel ligēdū reliqt/minis op⁹ eſſe/cepte ꝑditiōis ſcelere iā iā futuro, Queadmodū ergo inqt ſi qs acceperit quē miſero: meipſū nō aliū accipiet. ſic ſi qs me acce perit q a pr̄e miſſus ſū: ipſū patrē accipiet, hoc modeſti⁹ dictū ſi ad cōtrarium uerteris: in ipſū patrē ꝑditoris cōtumeliā aſcēdere uidebis. Minādi ergo mod⁹ in his uerbis cōtineꝣ, & ueluti ſi qs hoiem a deo miſſum ſuſcipiat/cū p̄dicatiōi ei⁹ aſſentiat: deū q p̄dicaꝣ honorat. eodē arbitror pacto q dn̄m ſuſcipit/id eſt q in filiū credit: patrē quoq₃ ꝑfecto ſuſcipit, Cōcurrit ei oino pr̄is ſignificatio: qn̄ fili⁹ noiaꝣ, Nā q filiū eſſe fateꝣ: is etiā ſi nolit/patrē eſſe cōfitebiꝣ, horribi le igiꝣ fuit ꝑditoris crimē: q ꝓpter ipietatē i filiū/i ipſū etiā patrē ipius iueniꝣ.

Nā ſi firma fide filium dei Chriſtū eſſe cognouiſſet:chariorē profecto beniuo
lentiam eius omni turpi queſtu habuiſſet,Nec proditionis crimine inclinat9/
Math,26 eo lapſus eſſet:ut nunq̄ naſci melius ſibi fuerit, Cap,XIII,
ɔɔ Vm hec dixiſſet Ieſus/turbat9 eſt ſpū:& ꝓteſtat9 ē & dixit, Amē amē
ɔɔ c dico uobis:qa un9 ex uobis me tradet, ❡ Cui oīm pſpicuū non eſt/nec
orōnē nr̄am nec mentē:ꝓprie diuine nature bona ſufficiēter poſſe uel
ꝓferre/uel cogitare? Quō eni q̄ ſup nos ſunt:cōcipere aut dicere poterimus?
Oportet igiť hūanoꝝ ruditate uerboꝝ q̄ſi p figurā adiutos:p capacitate nr̄a
in ſublimiora cōſcēdere. Quāuis igitur nature diuie clemētia oēm mētē exce=
dat:odio tn̄ mali maxime cōmota/grauiſſime carpit deliquētes,Qn̄ igiť ſcri=
ptura motū(ut ita dicā)dei aduerſus peccātes exprimere uult:a reb9 hūanis p
ſimilitudinē uerbis uſa/irā & furorē appellat, Nā q̄uis certū ſit nihil harū tur=
bationū poſſe i deo itelligi:moueri tn̄ atq; iraſci deū dicim9/& ipi hui9 rei ex=
quiſitā cognitionē reliquim9.ita cū hec ieffabilia penit9 ſint:nr̄o more(ut dixi
mus)a ſcriptura cōſcribunť, Turbatū igiť ſpū Ieſū fuiſſe ſcripſit euāgeliſta,
nec aliud turbationē nūcupauit:q̄ odiū mali expreſſi9/a ſpū factū.qđ certe nō
erat poſſibile aliter dicere. Quāuis ueriſimile quoq; mihi uideať:non potuiſſe
carnē Chriſti motū quo iā expſſi9 atq; manifeſti9 ad diſciplos ꝓditiōis odium
efferebať/ita ſufferre/ut aliquātiſp nō exhorruerit:ac ideo turbatiōis quādā
figurā/& ire ſignū oſtēderit.queadmođ etiā qn̄ Lazaꝝ ſuſcitauit:feciſſe ſcri=
Ioan,11. biť,fremēs ei ſpū ac turbat9 inqt:ad monumētū ibat, Nā queadmodū ibi mi=
nas aduerſ9 mortē/fremitū appellauit:ſic i hoc/motū(ut ita dicā)aduerſ9 ipie
tatē ꝓditoris/turbatiōis noie denotauit, Iure aūt moleſte ferebat ſcelera illi9:
q una cū aliis diſcipulis magnis affect9 honorib9/puo argēti pōdere amorem
Chriſti reppulit.ut dū panē ei9 mādūcaret/calcaneū aduerſ9 ipſum eleuauit:
nō gloriā illi9/nō ſocietatis leges/nō pietatē ut deo illi debitā/nō qcq̄ aliud mi=
rabiliū recordat9/ſed deteſtabilē ſolūmō puāq; Iudeoꝝ reſpiciens pecuniolā/
qua ſuā animā uēdidit/qua innocentē atq; iuſtiſſimū ſanguinē manib9 tradi
dit impioꝝ,quare nō iniuria turbatur dn̄s/et ſic acriter carpit:ut ab uno duo
decim diſcipulorū tātum ſcelus patratū iri affirmet, ita oēs manifeſte monet:
ut ſue quiſq; anime caueat,ne dū negligat; laqueo diaboli ex deſidia capiať,
Vtilis certe admodū arguēdi/carpēdiq; uis eſt:quā floccipēdēs ꝓditor/q̄ cogi
tauerat pagere ſtudebat.expreſſiſſime igiť Chriſt9 atq; ſignificatiſſime/un9
inqt ex uobis me tradet,ita & ꝓditoris audacie atq; igratitudis & diaboli ma
lignitatis magnitudinē oſtēdit:q̄ tm̄ potuit/ut etiā diſcipulorū unū auerterit.
ɔɔ Spiciebāt ergo adinuicē diſcipli:heſitātes de quo diceret, Cap,XIIII,
a ❡ Et formido & ſtupor ſimul diſcipulos aggreditur:alterq; alteꝝ aſpi
ciūt/duplici de cauſa conturbati,Nā & de ſua ſinguli anima formida=
bāt:& gratia exiſtimationis cōſortii nō parū mouebātur, Nullo eni modo de
uerbis domini dubitantes/ſed omnino credētes ita futurum ut dixit/& ſimul
graue intolerabileq; putantes eo impietatis diſcipuloꝝ aliquē peruenturum/
ſuā ſinguli cōſcientiam examinant:quo iſta perditio caſura ſit timētes.& ma=
gna admiratiōe affecti:unde aut quomodo tātum diabolus poſſit/ut eorum

etiam aliquem a pietate Chriſti rapuerit. Cap.XV

» Rat ergo recũbens unus ex diſcipulis eius in ſinu Iheſu quẽ dili
» e gebat Iheſus.inuit ergo huic Simõ Petrus & dicit ei/qs ẽ de quo
» dicit? itaq; cũ recubuiſſet ille ſupra pectus Iheſu:dicit ei.dñe qs
» eſt? reſpondit Iheſus:ille eſt/cui ego intinctũ panem porrexero. ¶ Ad
mirari etiam in his oportet:et pietatem in Chriſtũ & religionẽ diſcipu=
lorũ.Nã cũ neq; conſcii ſibi eſſent/nec coniecturis dare ſe uellẽt:per Pe
trum qui omnibus preerat/interrogare maluerũt.nec tamen Petrus id
per ſeipſum peragit:ſed p Ioãnẽ qui hoc nobis euãgeliũ cõſcripſit.quiq;
nomen ſuũ celauit:ne inanis cuiuſdã glorie cauſa diligi ſe a Chriſto di=
cere uidereť. nutu ad interrogãdum impelliť.ille uero ad pectus incli=
natus dñi: petit occulte.cui ſaluator nullũ aliud ſignũ dedit: q̃ qđ pro=
pheta pdixerat.Qui mãducat panẽ meũ:magnificauit ſup me ſupplan Pſalmus
tationẽ.Tĩctũ eñi panẽ dedit:ut ex hoc oſtẽderet illũ eſſe/qui aduerſus 40
ſe calcaneũ ſuũ leuauerit.Sic formidinẽ diſcipuloꝝ quã de ſeipſo quiſq;
habebat/expulit:et alterius prophetie in mẽtẽ illos reduxit/ que dicit.
Tu autẽ hõ unanimis/dux meus/et notus meus/ qui ſimul mecum dul= Pſalmus
ces capiebas cibos:in domo dei ãbulauimus cum cõſenſu.eiuſdẽ eñi ani 54
mi intimus familiaris/eiuſdẽq; mẽſe particeps cũ Chriſto proditor fue
rat/& cũ aliis diſcipulis miraculoꝝ miniſter ad gloriã Chriſti oĩa pagẽs:
ſed turpi poſtea q̃ſtu ſupatus/ honorãtis eũ Chriſti gratiã pdidit. Ani=
maduertendũ aũt eſſe puto diligẽter:quõ euãgeliſta q̃ breuiter ad be=
ne uiuendũ maxime hortať/ſi uolumus diuinarũ rerũ cognitionẽ adi=
piſci.exẽplo eñi ſeipſũ nobis proponit:q ſic diligebať a Chriſto/ut in ſi=
nu eius fere ſederet. Illi eñi deo ſũmopere propiquãt: qui mũdo corde
ſunt.quibus pcipuũ a ſaluatore munus attribuiť.Beati eñi ſunt inqt ho Mathe.
mines mũdo corde:qm ipſi deũ uidebũt.Nẽpe iſta beatificatio uera ex= 5
titit in Ioãne.uidit eñi gloriã Chriſti ut ipſe teſtať gloriã q̃ſi unigeniti a
patre/nec corporeis oculis iuiſibilẽ uidit naturã.Nullus eñi patrẽ uidit: Ioannes.
niſi qui a deo eſt/id eſt filius dei.qui uero procul ſe a turpitudine remo 6
uẽt/et inanibus huius uite curis mẽte nõ agitãť:illis ſupra q̃ animus per
ſe hominis ferre poteſt/gloriã ſuã Chriſtus reuelare ſolet/ i qua etiã pa Ioannes.
ter uideť.propterea dicebat:q uidet me/uidet & patrẽ meũ.Cap.XVI. 14

» T cũ itĩxiſſet panẽ:dedit Iude Simõis Scariothis.& poſt buccel=
» e lã:itroiuit in illũ ſathanas.¶ Perſpicuũ diſcipulis ſuis ſignũ de=
dit ſaluator. tĩxit eñi panẽ & dedit eũ: leuatoꝝ calcaneũ aduer
ſus ſe oſtẽdẽs qui panẽ illũ mãducaret.& tũc ĩpietatis totius princeps/&
maloꝝ omniũ excogitator in animũ Iude penitus inſiliit.Nemo aũt pu
tet panẽ illũ/diabolici fuiſſe ingreſſus cauſã.Nemo ita ĩſaniat:ut bene=
dictionẽ/tãti mali cauſam arbitretur.ſed maxime attendat:uniuerſãq;
rẽ animo diligentius uoluat.Nam qm etſi nihil oĩno illi defuit/qui una
cum ceteris amoris charitatiſq; Chriſti particeps fuit:et tamen in ma=
lis perſeuerabat conſiliis/nulla penitentia tactus/ nulla Chriſti admo=
nitione commotus/nullo ſaltẽ rubore cum ſcire omnia Chriſtũ uideret

affectus/imo uero magis magiſq; in horas cupiditate patrandi ſceleris ardens.idcirco deſolatam deſtitutamq; ab omni auxilio animam eius diabolus uidens/& mētē nulla cuſtodia munitā aſpiciens: ingreſſus in eam eſt.Tritū ſane id diabolo eſſe inuenies.ſolet corda piorū prauis tē tare cogitatiōibus/et uoluptatū ardore ad delinquēdū detrudere: ſed illuc maxime impellit/quo per ſeipſos inclinari perſpicit.ita infirmitatē noſtram ad arma nequitie ſue cōuertit:et ingenii noſtri morbo aduer= ſus nos utitur.uoluptate carnis alius laborat: per hāc aggreditur. alius auaritia ſuperatur: hunc habēdi cupiditate magis incendit.ita noſtris affectibus quaſi armis uſus:nos expugnat.et ſicut optimus dux exerci= tus:turres et uineas ibi peragit/unde capi obſeſſa urbs facilius poteſt. eodē ſathanas modo per imbecilliorem animi partem nos euertit: pre= ſertim ſi uiderit nihil apud nos admonitiones/exhortationeſq; uirtu= tis poſſe.ac maxime ſi myſticam benedictionem ſperni a nobis cōſpexe rit.Hec enī maximopere/ſi cum pietate ſuſcipitur:uires ſuas cōfringit. proditor autem ſepius redargutus:non erubuit charitatem Chriſti/cō tēpſit honorē/et gratiā eius abiecit/ benedictionē aſꝑnatus eſt/ in uno fixus herebat/illud ſolummodo uoluebat/quomodo pecuniolā ſibi pa= reret.non ergo ut conſiliatorē:ſed ut cogitationū ſuarū dominū in cor de diabolū retinet.Quare fugiamus oro/fugiamus cupiditates animi

Eccēs. unde ſecutura detrimēta uidemus.Sed ſi dominantis (ut quidam dicit)
10 ſpiritus in te aſcenderit:non ceſſeris ei.Nā etſi poteſtatis noſtre nō ſit:
facere/ne tales ſpiritus id eſt cogitationes in mētē noſtrā aſcēdant:poſ ſumus tamē quod aſcēderit eiicere/nec cōmittere ut magnas propter negligentiam noſtrā agat radices. Aliter nō dubitemus quin peruica= cia diaboli pauliſper poſſit ſuperare.ita huiuſmodi quid patiemur: qua
Pſalmus le pſalmiſta canit. anteq̄ humiliatus eſſem:ego deliqui. prius enim q̄
118 peccati conſummatione:delinquimus/ peccatū uoluntate amplecten= tes/& ianuas anime diabolo patefaciētes.cuius rei proditor nobis exē= plum eſt.

Cap.XVII.

» Icit ei Iheſus.qđ facis:fac citius.hoc autē nemo ſciuit diſcūbētiū
» d ad quid dixerit ei. ¶Abſonū atq; incōgruū ſuperioribus forſā hoc multis uidebitur.cur enim quiſpiā dicet:cū multis prodito= rē carpſerit modis/reuocareq; ab improbo ipſum propoſito ſtuduerit/ hortari modo/ut citius peragat uidetur? aut cur eū incitat: qui a ſeipſo inflammatus eſt/cuius incendium conſiliis potius extinguēdum erat? Sed nihil incongrue/ nihil abſurde dicitur: ſi quis diligentius atq; pro= fundius hec conſideret. Dictum enim modo eſt / ab euangeliſta in= greſſum fuiſſe in cor Iude diabolum:cui nunc Chriſtus/quia totū homi nem poſſederat dicit/quod facis:fac citius.id eſt tuum opus quod ſem= per facere tibi cordi ē:facias citius o diabole.prophetas occidiſti. iudeo= rum animos ingreſſus : lapidibus eos petiiſti/ qui ſalutarem iudeis do= ctrinam miniſtrabant. nemini qui a deo miſſus eſſet pepercisti. ma= gna in omnes atrocitate uſus fuiſti. ueni poſt illos ego / ut errantes

reducã / a tenebris in lucem reuocem / ut quiſnam ſit natura deus / om nibus aperiam. nec ignoro nequaq̃ te quieſcere poſſe. quare quod ſoli tus es facere: nunc quoq; facito. Hunc ſaluatoris uerba ſenſum parturi re ipſe opinor. Sed age rurſus: cur accelerari iubeat / conſideremus. Ma gna certe iudeorum fuit impietas: qui uerbis Chriſtum plagiſq; ceden tes / ſputis etiam dedecorare non erubuerunt. Qui mortem crucis pre tulerunt: acetum et bilem in potum dederunt / haſta latus dilaniaue runt. Quid igitur feſtinas quiſpiam diceret? aut cur diabolo hec attri buis / que iudei aut alii gratia iudeorum fecerunt? Sed iudei quidem mi niſtri: diabolus autem princeps horum omniũ fuit. feſtinabat uero Chri ſtus: quia et acerbiſſima hec futura ſciebat / exitum tamen horũ nõ igno rabat. caſuras namq; per crucẽ diaboli uires / deſtrui mortẽ / interire in teritum / liberari a priſca maledictione genus hominum / iniquitatis os (ut prophetica uoce dicit) obſtrui / nec accuſatoꝝ quos ſibi ſubiecit / ite rire oĩno idoloꝝ cultũ / ianuas paradiſi patefieri / ſuperioribus inferiora coniungi / aperiri celos / ordines angelorũ aſcendere atq; deſcẽdere ſup filiũ hoĩs: oĩa hec poſt paſſionẽ futura uidebat. Cũ igit tam multa uētu ra per crucem bona non ignoraret: quomodo non debuit qui ſalutẽ no ſtrã ſemp optauit / qui propter nos homo abſq; pctõ fctũs eſt / ſalutis no ſtre iam adeſſe tẽpus perſpiciẽs: non maturare? aut quõ nõ oportuit eũ malignitatem diaboli cõtẽnere: et ad optatã hãc ſolemnitatẽ citius pue nire ſtudere? Ignoranti ergo hec omnia diabolo / nec intelligẽti patibu lum crucis ſuarum uirium fore detrimentum / dicebat: quod facis fac ci tius. Ita minãtis magis q̃ hortantis hec oratio eſt. Nã quemadmodum ſi uir fortis / aduerſus quem fremens quiſpiam feratur / ipſe uero uiribus ſuis fretus caſurũ illũ nõ dubitet: magna uoce minitãs dicat. quod facis fac citius: ut mee dextere uires experiaris. non properãtis mori uerba eſſe diceremus: ſed preſciẽtis potius / quia cadet aduerſarius. Sic dñs no ſter Iheſus Chriſtus uelocius currere diabolũ ad ea que p̃parauit iubet: ut citius uictus atq; uinctus / a tyrannide ſua orbem dimittat / quẽ ſic op preſſit: ut neglecto creatore / ad colẽdas creaturas deuexerit. Huius ſer monis uires nõ iĩuria ignorarũt diſcipuli: cũ Chriſtus eis nõ reuelauerit. pricipẽ enĩ huius ſeculi: quiſnã uere natura eſſet / latere uolebat. ac ideo etiã in aliis cũ de cruce / morte / reſurrectioneq; ſua diceret: precipiebat diſcipulis / ne cui hec aperirẽt. qđ faciebat: ut crucifixus mortẽ affigat / et ſalutẽ hominibus morte afferat ſua. Cap. XVIII.

Psalmus 106 | Mathe. 16

» Vidam autem putabant: quia loculos habebat Iudas / qđ dixiſſet
» q ei Iheſus. eme ea que opus ſunt nobis ad diẽ feſtũ: aut egenis ali
» quid daret. ¶ Qm̃ non ĩtellexerũt uerba eius: ad res ſolitas de ferunt. et que facere cõſueuerat: hec modo iubere ut fiãt / arbitrati ſũt. die nãq; feſto iamiã inſtante: crediderunt nõnihil imperari quod ad ſo lemnitatem pertineret / uel ut indigentibus aliquid prepararet. bonus enim eſt atq; miſericors dominus. Perutile autem nobis exemplum proponitur. oportet enim qui feſtum diem pie acturi ſunt: non de ipſis

tantummodo curare/nec quomodo ipſi ſolum hilare celebraturi ſint:
uerum etiam egentium propter charitatem rationem habere. Sic enim
ſpiritaliter Chriſto dies feſtus peragetur. Hac de cauſa olim iudeis dũ
Exodus. manna colligerent/preceptum fuit:non ſibi tantum uerum etiam con
16 tubernalibus ſi qui exire non poſſẽt ad colligẽdi munus preſtare, ut nõ
ſuperflueret/qui multum:nec qui minus/deficeret. Hac enim alterius
de altero cura et ſtudio:mirabilis quedam in omnibus equalitas reddi-
tur. Magnam igitur iniuriam ſolemnitatibus inferunt:qui parũ de indi
gentibus curant. nec feſtum diem recte peragunt:qui coniunctim tam
de ſe q̃ de aliis non procurant. Cap.XIX

» Vm ergo accepiſſet ille buccellã:exiuit continuo. erat autẽ nox.
c ¶ Curſim ille abiit ad diaboli opus: ut furore detẽtus de domo
exiliit/nihil pecunia melius putans/quodq; maius eſt nihil a be-
nedictione adiutus. morbo enim auaritie uictus/ et patrẽ malignitatis
in corde iam habens:nec quo noctu quidem ruit conſiderat. Tenebroſa
enim nox quedam impie cupiditatis/in profundũ iferni eum pellebat.
Prouer. ideo quaſi ceruus (ut in prouerbiis dicitur) ad ſagittam properabat. uel
7 quaſi canis ad uincula/neſciens ſe ad piculũ anime ſue currere. nec fru
ſtra dictum mihi uidetur:continuo illum exiuiſſe. magnas enim diabo-
lus ad imperandum eis quos omnino iam cepit poſſidet uires:cogere ui
detur ad opus etiam nolentes. timet ut credo diabolus ne morando lo-
cus penitentie detur:et quaſi a temulentia mentem ſuam rectius cogi-
tans homo eripiat. hac de cauſa feſtinat ac impellit. Nam etiã Iudam cũ
poſt panem omnino ſeparauerit:tum moram tum benedictionis uirtu
tẽ timẽs/ne ſcintillã in aĩo eius accenderit/ac inde illũinauerit et ad me
liora retraxerit/magna precipitẽ agit celeritate. Quod autem hec cõ-
Exodus. ſuetudo diaboli ſit:uel a figuris cognoſcemus. ſubiecit iudeos ſibi Egy-
1 ptiorum tyrãnus:quos luto atq; lateribus amariſſime uexabat/ quibus
nec tempus quidem orãdi deum prebebat. prefectis quoq; iuſſit:ut gra
uiora illis opera iudeis afferrẽt/ne ſermonibus uanis dare operam poſ-
ſent. appellabat autẽ uanos ſermones eos/qui de libertate haberentur:
et ad meliora inflammarent/ quibuſq; ſeruiendi conditionem deplora
rent/& a deo poſcerẽt meliora. quibus oĩbus nonnihil illis affuturꝫ puta
bat. Egyptioꝝ tyrãnus Pharao: diabolus eſſe ĩtelligit̃. q reſpirare idcir
co nõ ſinit irretitos:ut ſemel uicti/iugo eius ſemp deprimãt̃. Cap.XX.

» Vm ergo exiiſſet dixit Ihesus. nũc clarificatus eſt filius hominis:
» c et deus clarificatus eſt in eo. ſi deus clarificatus eſt in eo: et de-
» us clarificabit eum in ſeipſo. et cõtinuo glorificabit eum. ¶ Pro
ditor quidem diabolo militaturus exiuit: Chriſtus autem oratione ince
ptat. re ipſa nos docens:non auribus omnium illa tradi oportere que cõ
Mathe. iunctiſſimis ſolummodo congruunt. Non enim ſancta canibus danda
7 ſunt:nec pedibus ſuum turpiter conculcande ſunt margarite. Poſt re-
ceſſum igitur proditoris/in congruenti iam tempore diſcipulis myſte-
ſterium reuelat dicens. Nunc clarificatus eſt filius hominis. paſſionem

quippe ſuam his uerbis ſignificat in ianuis iã adeſſe. clarificatum uero fuiſſe ait filium hominis:non alium a ſe dicens/aut diuiſum ut nonnulli male intelligunt.unus enĩ Chriſtus filius/& ante carnem et poſt carnẽ eſt. ¶Quo autẽ modo clarificatur/querẽdũ eſt:an prius dicet quiſpiã quando mirabilia faciebat/non clarificabatur? Atqui quando maris flu ctus/et uim uentorum ſuppreſſit/adoratus ab iis qui in nauigio fuerũt Mathe. 14
ut uere filius dei fuit.quando ſuo imperio Lazarus in uitam rediit:tan ta celebritas miraculi fuit/ut cum poſtea in Hieruſalem aſcẽderet/& ef Ioannes 12
fuſus ad eum uulgus fuerit et infantes clamarent/benedictus qui uenit in nomine domini.quando quinq; panibus duobuſq; piſcibus preter mu Ioannes. 6
lieres et pueros/quinq; milia uirorum ſaturauit:tanta gloria claruit/ut multitudo ad regium uoluerit faſtigiũ/ipſum eleuare. multa pretereo ſponte. quomodo igitur nunc clarificari ſe dicit? ¶Sed clarificatus qdẽ magnitudine miraculorum fuit/adeo ut deus a multis iam putaretur. Conſummatio uero glorie in paſſione ſita eſt:quam pro uita mundi ſu=ſtinuit.per quam reſurrectionis modus innotuit.Cuius rei rationem ſi quis altius conſiderauerit:non pro ſeipſo/ſed pro uniuerſo humano ge nere mortuum fuiſſe inueniet.Mortuus enim eſt ut homo:et uitam ſu=am pro uita omnium repenſauit. ſurrexit autem ex mortuis: et totam naturam noſtram in ſeipſo ſuſcitauit.ſemel enim mortuus/nõ amplius moritur:mors enim ultra illi non dominabitur.quod enim mortuus eſt Ad ro. 6
propter peccatum:ſemel mortuus eſt.quod autem uiuit:deo uiuit.que res etiam in nobis propter Chriſtum ueritatem habebit. reſurgemus enim non morituri.q̃uis permultum interſit inter eos qui reſurgent in gloria/et eos qui reſurgent in ignominia.factus ergo deo patri obediẽs uſq; ad mortẽ/mortẽ autẽ crucis:exaltatus rurſus eſt/nomẽ ſuper om=ne nomen accipiẽs.Nã qui homo nudus ab oĩbus uere putabat̃/ſic ex=altatus ẽ:ut deus uerus et dei ueri filius eſſe demõſtret̃.nec in nouã quã dã dignitatẽ aſcẽdit/q̃ natura deus erat(nihil enĩ nouũ ĩ filio dei poteſt ĩueniri)ſed habebat oĩa naturaliter ut deus/etiã anteq̃ formã ſerui acci peret. Factus igit̃ hõ: qm̃ ad dignitatẽ priſtinã cũ hũanitate rediit/glo rificationẽ accepiſſe intelligit̃. Chriſto autẽ clarificato:deus etiã pater ĩ filio clarificatus ẽ.nõ quia glorie clarificatiõiſq; adiectio illi acceſſiſſet (nõ enim indiget his rebus natura ineffabilis)ſed quia clarũ hominibus factum eſt/cuius filii pater ſit:idcirco clarificatus eſt.gloria enim certe eſt talẽ habere filiũ:qualis ipſe ẽ.propterea dicit/ſi deus clarificatus eſt ĩ eo:et deus clarificabit eũ in ſeipſo/ et continuo clarificabit eum. ſimul enĩ clarificatus eſt pater per filium/&filius a patre.equaliter enĩ utriſq; clarificatio facta eſt. Sed illud ad utilitatẽ legentium etiam addamus.ſi glorificauerimus deum:glorificabimur omnino ab eo.uiuo enim ego di cit dominus:quia glorificabo glorificãtes me. Glorificatur autem in no 1. regum 2
bis et per nos deus:cum ſordibus peccati abiectis/illuſtrem uirtutibus uitam uiuimus.Hoc enim pacto ad gloriam dei homines uiuere dicun=tur.

Cap.XXI.

» Ilioli adhuc modicum uobiſcũ ſum. ¶ Filiolos et quaſi nuper na
f tos infantes / q̃uis multis ſplenderent uirtutibus / et ſinguli pru=
dẽtia munirent᷑ / diſcipulos appellauit: oſtẽdẽs ĩfantẽ eſſe apud
deũ / et parui momẽti hominẽ / etiam ſi perfectiſſimus eſſet. quid enim
prudentia hominis ad opificem omniũ collata eſt ſapientiam? ideo pſal
Pſalmus 72 miſta canebat ad deũ. ut iumẽtum factus ſum apud te. Nec dicere quiſ=
piam poterit / niſi magna uecordia teneatur: ideo inſenſatum ſe quaſi
pecudem pſalmiſtam appellaſſe / quia deo inheſit. magna enim hinc im
pietas oritur. Nam ſi qui prudenti homini adheſerit / ſapientior fit. quõ
amẽtem ac inſenſatum deo inherentem appellabimus? quid igitur eſt
quod dicit? Si humana ſapientia diuine ſapientie conferatur: nihil men
tis habere uidebitur. nihil enim omnino creatura eſſe uidetur: ſi creato
ri conferatur. filioli ergo etiam ſunt qui perfecti ſunt. Paruo autem tẽ=
pore una cũ diſcipulis fore ſe Chriſtus ait: non quia penitus ab eis receſ
Mathe. 28 ſurus erat (nobiſcũ enim eſt ſemper uſq; in cõſummationem ſeculi) ſed
quia non erat ſicut prius cum eis conuicturus. prope enim iam tempus
erat: ut etiam in celos ad patrem abiret. Credere autem oportet fide=
les q̃uis a nobis corpore abſit: uirtute tamen ſua omnia et nos guberna
ri / adeſſeq; ſemper ipſum omnibus / qui eum diligunt. propterea dice=
Mathe. 18 bat. Amen amen dico uobis: ubicũq; ſunt duo uel tres congregati in no
mine meo / ibi ſum in medio eorum. Nam quemadmodũ quando ut ho
mo in terra conuerſabatur / tunc etiam celos implebat / & angelorũ cõ=
ſortia non relinquebat: eodem nunc modo cum ſit in celis cum carne /
terram tamẽ replet / et cũ eis eſt qui eum diligunt. Obſeruandum autẽ
eſt / quia q̃uis ſecundum carnem ſolummodo abiturus erat (adeſt enim
ſemper uirtute deitatis: ut diximus) modico tamen tempore cum diſci=
pulis ſe futurum dicebat / aperte ſeipſum nominans. ne quis in duos fili
os diuidere Chriſtum audeat: ſed ut unum omnino eſſe credat dei pa=
tris et uirginis filium. non quia una natura ſit: ſed quia poſt incarnatio=
» nem pia hec diuiſio non eſt. unus enim in utraq; natura Chriſtus eſt.

» Veretis me. et ſicut dixi Iudeis / quo ego uado Cap. XXII.
q uos non poteſtis uenire: et uobis dico modo. ¶ Non abſq; me=
ſticia propter deceſſum eius diſcipulos fore ait. deſideraturi
enim erant corporalem preſentiam eius: quam Paulus etiam
Ad phili 1 huic uite preponebat / cupiens reſolui et eſſe cum Chriſto. Hunc futu=
rum diſcipulorum merorem dominus non ignorans: queretis me in=
quit. ſed alia etiam querendi cauſa et quidem neceſſario coactura erat.
Cito enim tam Iudeorum q̃ gentium furiis / ſaluatoris nomen predican
tes exagitandi erant. tunc igitur queretis me maxime: quando tẽtatio=
num fluctibus exagitabimini. non autem ad timorem ſed ad fortitu=
dinem his uerbis hortatur. Magna enim ad patientiam fundamenta /
Pſalmus 118 preparatio iacit: ac ideo utiliter in pſalmis canitur. paratus ſum et non
ſum turbatus. quicquid enim ex inſperato erumpit: uehementiori ſem
per turbatione animum afficit. Quod autẽ futurũ eſſe non ignoratur /

quoniam cogitatione quaſi preſens fuit: minores aduerſus prudentem hominem habet uires. Nam quemadmodum atrox crudeliſq; beſtia/ ſi repente quoſdam inſilierit: non modo terruit/ uerum etiam plerūq; imparatos laniauit. ſin autē anteq̄ acceſſerit uiſa ſit: uel minus uel nihil mali paratis hominibus armatiſq; fecit/ aut etiam ipſa cedit. eodem modo in tentationibus: quam nūq̄ ſperauimus/ ea nos magis exagitat. utiliter igitur dominus noſter & nunc occultius/ & paulo poſt latius: futura diſcipulis aperit pericula. Addit autem non abſq; cauſa/ non poſſe modo ſecum abire. non enim oportunitas adhuc aderat: nondum miniſterio eorum conſummato. Obſeruādum autem/ quia Iudeis quidem dixit: queretis me et non iuenietis. Ad diſcipulos autem hoc uerbo uſus non eſt. Iudeis enim apte accommodatur: qui nimia icredulitate/ impietateq; maxima ipſum inuenturi nec erant nec ſunt. a diſcipulis autē qui toto animo Chriſtum diligebant/ et diligunt: omnino alienum. quibus cum etſi non corpore: uirtute tamen deitatis una ſemper & fuit et futurus eſt. Ioannes. 8

Cap. XXIII

» M Andatum nouum do uobis: ut diligatis iuicem ſicut dilexi uos.
» ut et uos diligatis inuicem. ¶ Recte ac uere diuinus Paulus ſcribit. ſi quis in Chriſto noua creatura/ preterierūt uetera/ ecce facta ſunt oīa noua. renouat enī nos atq; reformat ad nouā nec aſſuetam Chriſtus uitā. Moſaica enī lex nemine pfecit. Mandata uero ſaluatoris: perfectionē hominibus afferūt. ideoq; ipſe dicebat. Amen amē dico uobis: niſi abūdauerit iuſticia ueſtra pluſq̄ ſcribarū & phariſeorū/ nō itrabitis in regnū celorū. Nō ergo moribus iudeorū innitimur. ſed niſi iuſticiā legis ſupabimus: nūq̄ mea quidē ſentētia celos cōſequemur. nec Moſaicā legem inutilē fuiſſe putamus: ſed non conſummate inde bonū nobis allatū contendimus. Preparatio enim quedam fuit ad euāgeliū: figuris atq; umbris ad uerā nos pietatē inſtruēs. propterea ſaluator dicebat quia omnis ſcriba doctus in regno celorū/ ſimilis eſt homini patrifamilias qui profert de theſauro ſuo noua et uetera. Magne nāq; ſpiritales diuitie i Moſeos uerbis latēt: quas magno ſtudio cōſequi oportet. Sed euāgelice doctrine pulchritudo penitus adhibenda: ut dupliciter et ueteris et noue legis cognitione gloriari poſſimus. dominus ergo noſter Iheſus Chriſtus mandata ſua ueteribus meliora oſtendens/ et quod omnibus qui ſub lege uixerunt/ ſaluatoris hec doctrina ignota erat/ āteq̄ in celos aſcendiſſet (nō enī fundamētū/ & baſim omniū bonorū charitatis legē proponit que ſecūdū legē erat: ſed eius que ſupra legē) dicit enī. Mādatū nouū do uobis/ ut inuicē diligatis. ¶ Sed nōne in lege ſcriptū eſt/ inquies: diliges dn̄m deū tuum ex toto corde tuo/ & infertur/ et proximū tuū ſicut teipſū? Ecce enī cū dilectionē dei ātepoſuerit/ ſtatim dilectionem proximi ei coniunxit: ut oſtenderet non aliter/ recte nos poſſe deum amare/ niſi dilectio proximi conſequatur. fratres enim omnes ſumus. et idcirco euangeliſta Ioannes qui hec optime et fecit et docuit/ deum inquit diligit/ qui fratrē diligit ſuū. Quomodo igitur nouū iſtud

[Margin: 2. ad cori 5 — Mathe. 5 — Mathe. 13 — Deutero 6 — Mathe. 23 — 1. Ioan. 4]

mandatum eſt/quod a uetere lege conſtitutum eſt? ¶Sed uide queſo quod ſequitur. Non enim ſolūmodo dixit. mandatum nouum do uobis ut diligatis inuicem: ſed nouitatē rei oſtendens adiecit/ſicut dilexi uos: ita et uos diligatis inuicē. ut ergo nouitatē precepti facile intelligamus: rimemur diligenter/quō nos Chriſtus amauit. Cum igitur in forma dei

Ad phili 2 eſſet/non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe equalem deo: ſed ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens/in ſimilitudinem hominum factus/et habitu inuētus ut homo. humiliauit ſeipſū/factus obediēs uſq; ad mor-

2. ad cori 8 tem: mortem autem crucis. Ita cum eſſet diues: factus eſt pauper/ut ip ſe Paulus rurſum teſtatur. uides nouum atq; inauditum dilectionis mo

Mathe. 22 dum. Lex enim fratrem diligendum eſſe ait: ſicut ſeipſum. Chriſtus autem magis nos q̄ ſeipſum amauit. Nam aliter cum in forma et equalitate ſubſtantie dei patris eſſet: nequaq̄ ad noſtram humilitatem deſcendiſſet/nequaq̄ tam acerbum pro nobis crucis patibulum ſuſtuliſſet/noluiſſet cedi/derideri/conſpui a iudeis. Quid plura? Innumerabilia enī pene ſunt: que uno uerbo ſecūdū Paulum concludamus. Non fuiſſet factus pauper/niſi nos magis q̄ ſeipſum amaſſet. Nouus atq; īauditus huius dilectionis modus: quo nos affici iubet nihil omnino dilectiōi fratrū anteponentes/non gloriam/non diuitias/non corporis huius mortem/ſi opus fuerit pro ſalute fratris mori. quod a beatis ſaluatoris diſcipulis factitatum eſſe uidemus. quod omnes qui ueſtigia eorum ſequuntur/libenter faciunt: uitam ſuam pro ſalute aliorum contemnentes/omnem laborem/omne periculum ſubeuntes/ac demū moriētes: ut a perditio-

1. ad cori 15 ne/hominū animas liberent. Propterea Paulus modo quotidie mori ſe ait/modo: quis infirmatur/et ego non infirmor? quis ſcādalizatur/&

2. ad cori 11 ego non uror? Hanc dilectionē quaſi perfectiſſime pietatis erga deum radicem/hanc inq̄ que legalem illam multo excedit: adhibere dominus iubet. Non enim aliter q̄ hoc modo pulchritudinem dilectiōis erga nos ſue/imitari poſſumus: per quam futura et ſola bona conſequemur.

Cap. XXIIII.

» IN hoc cognoſcēt omnes: quia diſcipuli mei eſtis

» ſi dilectionē habueritis adinuicem. ¶Signum inquit imo ueſtigium erit omnibus meos uos eſſe diſcipulos: ſi quantum natura humana capere poteſt/mandata mea ſeruetis/ac alter alterum diligatis. ¶Sed ambiget forſan quiſpiā. quāobrem dilectio & charitas ſola ex omnibus uirtutibus: diſcipulum eſſe Chriſti deſignat. preſertim cū in Chriſto omnis uirtutis numerus non labore ac exercitatione ut in hominibus: ſed naturaliter ut in deo pfectiſſime inſit. in diuina enim natura uere ac proprie omnia bona inſunt. ¶Recte qnidem hec dicta ſunt. uerum ſi diligenter conſiderabimus: cuncta inueniemus ad charitatem tēdere/et ſic eam ex omni cōſtare uirtute non dubitabimus. Ideo primū

Mathe. 22 mandatū eſt: ex tota mente atq; animo deum diligere. alterum uero ei

Ad ro. 13 proximum/quo lex adimpletur: dilectio proximi. ad quod beatus ille Paulus omnia legis mandata reducit. Cum enim dicitur. non mechaberis/non occides/nō peierabis/ceteraq; huiuſmodi: in omnibus certe

dilectio proximi repetitur. finis igitur legis:charitas eſt. Quod autem etiam ceteras omnes uirtutes ipſa cōplectitur/ ac omnia in ſe bona cōtinet:ipſe rurſum Paulus teſtatur/clamās. charitas nō agit perperam/ 1. ad cori 13
non inflatur/non eſt ambitioſa/non querit que ſua ſunt.ſed longum eſſet uniuerſas charitatis laudes perſtringere. Preterea oportere contēderim:non alia corona/non alio torque/atq; ſignaculo diſcipulos Chriſti cognoſci oportere q̃ a uinculo charitatis.Quamobrem? quia quemadmodum qui fabrilem aliquam artem didicit/ ut ferrarius uerbi gratia aut argentarius faber:operibus ſuis ab argentario aut ferrario didiciſſe ſe artem clamitat.Eodem arbitror pacto/qui charitate inter ſe cōtinentur:re ipſa clamare charitatis ipſius id eſt Chriſti(qui ſupremā habet charitatem) ſe diſcipulos eſſe.Sic enim mundum amauit/ut etiā animam ſuam pro nobis poſuerit:et iudaicorum atrocitatem morū ſubierit.Qua quidem charitate nemo ut ipſe ait maiorē habet:ut aliquis animam ſuā ponat pro amicis ſuis.Nam quoniam deus charitas eſt: nō diſciplina/non ſtudio/non ſudore/aut exercitatione perfectionem hanc 1. ioānes. 4.
conſecutus eſt.Nullus enim mentis compos ſuſceptiuam eſſe bonorum diuinam naturam audebit dicere. Nulla enim bonitatis forma aduētitia ſeu forinſeca/ut aliud in alio:in deitatis ſubſtantia eſt. Non enim ut in homine/aliud eſt ſcientia/aliud eſt homo ſuſceptiuus ſcientie: ſed ipſum bonū eſt quicquid eſſe credit̄.ipſū dico bonū: ieffabilē naturā eſſe aſſerimus/fōtē quaſi aliquē in quo uirtutis ſpecies omnis inſit/ & unde ſcaturiat.Veriſſime igitur charitatis/ipſe fructus eſt: et ideo etiam ipſe charitas eſt/ſicut etiam pater ex quo eſt.propterea per charitatem maxime in animo noſtro ſignatur.Itaq; impreſſa in nobis charitas qua inuicem diligimus:ſincerum atq; integrum ſue coniūctionis ueſtigium eſt. Ad hec ſi Chriſtus pax noſtra eſt/ut Paulus ait(in ipſo enim iferiora ſu Ad ephe 2
perioribus coniuncta ſunt:et per ipſum deo patri reconciliati ſumus/ qui olim longe ab eo propter impietatem diuidebamur: in duos precipue populos diuiſi/ gentes et Iſrael)ſi in unum hominem nouum in ipſo edificati ſumus: media muri ſoluta maceria/et inimicitiarū ui p euāgelicam doctrinam deſtructa/umbris iam trāſactis et lege tacēte: quō cognoſci poterat pacis fuiſſe ipſos diſcipulos/ſi pacem inter ſe non habuiſſent? Quid enim aliud eſt dilectionē non habere:q̃ origo belli/ pacis euerſio/& duplicitas animi? Nam ueluti uinculo charitatis bona pacis conſeruantur: eodem modo per dilectionis(ut ita dicam)rupturam mala belli oriuntur.unde contentiones/emulationes/cōtumelie/detractio/ira/inuidia/& omne uiciū naſcitur.Cum igitur omnis uirtutis numerus in dilectione contineatur/ac perficiatur:nemo inediam atq; ieiunium/nemo quia humi ſe proſternat/nemo ceteris uirtutum exercitationibus/magnum quid ſe conſequi putet/niſi recte fratres diligat. non enim ad calcem/ſed alio fertur: ſicut imperitus auriga/& ſicut gubernator qui nūq̃ nauigauit clauum retinens/ad ſaxa et ſcopulos nauē 1. ad cori
dirigit. Idcirco Paulus ſi experimentū inquit Chriſti loquentis in me 13

queritis.nec in ſequendo ſimpliciter: ſed in recte ac ex intentione ſe=
quendo/experimentũ iſtud ponebat.hic certe ſciuit charitatẽ quaſi au
reã quandam coronam cunctis impoſitam eſſe uirtutibus. Audi q̃ opti=
me de ipſa philoſophetur.et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes fa
1. ad cori cultates meas/et ſi tradidero corpus meũ ita ut ardeam/charitatẽ autẽ
13 non habuero:nihil mihi prodeſt.Si linguis hominum loquar et angelo=
rum/charitatem autem non habuero:factus ſum uelut es ſonans/aut
cymbalum tiniẽs.facies ergo atq; imago Chriſti nobis inſculpta/qua ſui
eſſe cognoſcimur:charitatis gloria eſt. Cap.XXV

» Icit ei Simon Petrus.domine quo uadis? ¶ Non itellexit Petrus:
d quid uerba illa ſignificabãt/quo ego uado ueire uos nõ poteſtis.
propterea ex cupiditate ſequendi Chriſti: rogat quo uellet ire.
Miranda eſt diſcipulorum modeſtia.Non enim ceteri/quia itellexerũt
idcirco tacent:ſed quia maiori hoc cõmittebant.laude quoq; nõ parua
mihi Petrus dignus uidetur:qui tarditatis pudorem interrogantibus ſe
pius incumbentem nihil exiſtimans/ſcire cupit. ſciendiq; utilitatem: oĩ
tarditatis preponit dedecori. Ita exẽplo poſterioribus factus eſt:ne do=
cẽtis orationem ſi obſcurior eſt / pretermittamus. neue committamus:
ut ſilentio noſtro et intelligere et approbare uideamur. Neminem er=
go interrogare pudeat:cum multo maior interrogandi atq; diſcẽdi uti
litas ſit/q̃ falſa ſciendi opinio/exiſtimatioq; inanis. Cap.XXVI.

» Eſpondit Iheſus.quo ego uado :nõ potes me ſequi modo.ſeque=
» r ris autem poſtea. ¶ Cum ſciret non paruo ſe merore diſcipulos
affecturum/ſi manifeſte celos petere dixiſſet/ & corporali ſua
preſentia ipſos denudare:occultius totã rem ut lateret ſignificauit. So=
lent quippe omnes qui ſapientes ſunt/umbris tegere:q̃ merori auditori
bus ſunt. Nã etſi primitias ſeipſum patri daturus in celũ aſcẽdebat/ qđ
uniuerſo generi hominum eſt utiliſſimum(uiam enim nobis fecit/ quã
prius natura cõſequi non poterat)non tamen ferre diſcipuli facile pote
rant diſceſſum eius/licet uirtute ſpiritus cum eis ſemper futurus erat.
Petrum igitur atq; alios ſimul in eiſdem eſſe patitur: nec ſtatim totã rẽ
ſibi aperit/quouſq; alia ipſos ratione qua reſpirare poſſint muniuerit.
quod ſimiliter etiam in ſequentibus facit.cõducit uobis inquit ut ego ab
Ioannes. eam.niſi enim abiero:non ueniet ad uos paraclitus.preuenit tamen di=
14 ſcipulum/non ignorans ut deus oblationem quam faciet/quod etiam
ad mortẽ ſequetur:et ait.quo ego uado nõ potes modo tu ſequi: ſeque=
ris autem poſtea.duplicem hic locus ſenſum parturit.quorũ primus/et
quaſi tritus atq; facilior eſt:quod modo non poſſit Chriſtũ ad celos eũtẽ
ſequi/ſecuturum autem poſtea/cum ſuperne ciuitatis factus ciuis/ cũ
aliis ſanctis una cum Chriſto regnabit. Alter occultior ac enigmaticus:
quod nondũ uirtutem ex alto induti/nec ſpiritum corroborantem ip=
ſos et naturam eorum quodam modo reformantem habentes/non po=
terãt mortis pericula cõtemnere/et terrorem eius penitus ſuperare. ſo
li eniChriſto ierat:ut poſſet uires mortis cõfringere.quod alios ante ip=

ſum feciſſe:non eſt credibile. Quid enim aliud eſt mortem nõ timere:
q̃ mortem quia nihil mali nobis afferat cõtẽnere? Propterea et ego ar=
bitror etiã ipſi beati prophete mortẽ perhorreſcebãt: quia nõdũ per re
ſurrectionem Chriſti erat deiecta. quod recte intellexit Paulus:qui uer Ad heb.
bum dei ſemen Abrae apprehendiſſe ait/ut morte carnis ſue mortem 2
euacuaret/liberaretq; omnes qui timore mortis ſeruituti ſubiiciebant?.
prima enim mortis diſſolutio:ſaluatoris Chriſti paſſio fuit. reſurrectio
ſane Chriſti:contemnende mortis origo facta eſt. Cum igitur uita ſecũ
dum naturam mortem adhuc non depreſſiſſet/ nec formidinẽ quã no=
ſtris animis ingerebat infregiſſet:imbecilliores non iniuria ad hec peri
cula diſcipuli erant. Ideo ſubocculte dominus noſter patibulo crucis ſe
cuturum poſtea Petrum ſignificat:q̃uis animum eius inuictum atq; fer
uentem etiam ſuboſtendat/dicens. quo ego uado non potes modo me
ſequi:ſeq̃ris autẽ poſtea. Hic ſenſus uerbis Chriſti ad unguẽ adheret.
cur enim ſi ſecuturũ eum poſtea in regnum celorum/idq; abſq; ſignifi=
catione mortis intellexiſſet:illi ſolummodo id attribuit/quod omnibus
communiter ſanctis concedetur? Sed mortem Petri enigmatice ſignifi
cauit. quod alibi apertius dicit. quando eras iunior cingebas teipſum/& Ioannes.
ambulabas quo uolebas:quando autem ſenueris/extẽdes manus tuas/ 21
et alii te cingent/ et eris ubi nolueris. Et adiecit euangeliſta. hoc autem
dixit ſignificans:qua morte clarificabit deũ. Nam etſi iocũdum eſt ſan
ctis uiris pro Chriſto pati:non tamen optanda pericula ſunt/ſed tolerã
da/quando ui aliena inferuntur. Ideo iubet orare:ne incidamus in ten Mathe.
tationem. Cap. XXVII. 6

DIcit ei Petrus. quare non poſſum te ſequi modo? animam meam
pro te ponam. ¶ Quid prohibere poteſt ait ne te ſequar:cum
etiam ad mortem ita paratus pro te ſim/ut gloria id mihi uidea
tur? omniũ enim finis/ mors eſt. quã ſi ſubire pro te paratus ſum:quid
me ne ſequar prohibebit? Magni feruoris plena eſt hec pollicitatio Pe=
tri. imo uero re quoq; ipſa feruor tũc ſuus apparebit. Sed cum ſaluator
noſter reditum ſuum in celos ſignificaret/et non ſecuturũ modo ipſũ
affirmaret:ſed poſtea tempore oportuno apoſtolatu abſoluto/per pa=
tibulum crucis ad ſupnã ciuitatem iturum:ipſe aliud quaſi faciens iter/
nec uerba ſaluatoris intelligens/ ad ſubeũda ſe pericula paratum polli
cetur. putans fortaſſis ad alia Iudeorum loca/uel ad alienigenas Chri=
ſtum eſſe profectu℞: qui Iudeorum crudelitatem atq; furorem ſupera
turi uiderentur. propterea ſecuturum ſe oĩno pollicetur: neq; paratũ
eſſe ſolummodo mori/uerũ etiam ſi opus eſſet mori/tamen non remã
ſurum. Huic ſimile illud. Nam cum ſaluator ad ſedandã Iudeorum irã
in Galilea uerſaretur ac multis ibi fulgeret miraculis/ Lazaro mortuo
ad diſcipulos dixit. Lazarus amicus noſter dormit/ et uado ut ſuſcitẽ Ioannes.
eum. ad quod diſcipuli ex amore reſpõdent:modo te iudei lapidare uo 11
lebant/et iterum uadis illuc? Chriſto autem eundum eſſe omnino dicẽ
te/Thomas ad cõdiſcipulos uerſo ſermone/ eamus inquit et nos: ut mo

riamur cũ ipſo. talem arbitror in uerbis etiam Petri ſenſum latere. Putat enim ut iam diximus:alio abiturum eſſe Iheſum/ubi nõ minora imineant pericula.propterea charitate feruẽs inuictum ſe fore pollicetur. et nihil prohibere poſſe oſtendit:ne qui tam prompto ad mortem animo ſit/ſequatur. Cap.XXVIII.

» Reſpondit Iheſus.animam tuam pro me pones? amen amen di-
» co tibi:non cãtabit Gallus/donec me ter neges. ❡ Maiora q̃ ferre poſſet Petrus pollicetur:et mirabili ardore animi mouetur. Chriſtus autẽ qui futuros tẽpeſtatis fluctus uidebat/qui Iudeorũ atrocitatem non ignorabat:hec te inquit ſcio ita dicere Petre/quia futuras te ferre poſſe tentationes opinaris.Ignoras enim q̃ magno incũbẽt impetu:quo tu uictus/ ter me una nocte negabis. Mirari autem clemẽtiã eius oportet.Nam cum Petro p̃dixerit adeo non correſponſurã ſui animi magnitudinem ſtudio ſuo/ut piculorũ ſolummodo facie ſuperatus abneget.nec minatus tamen eſt/nec reprehendit.uenia certe dignum ſciebat.infirma enim adhuc natura erat: nec mortis poterat ſuſtinere terrorem.Nondũ enim reſurrectionis myſterio mors fracta/ſola formidine humanum genus deiiciebat.Natura enim noſtra propter peccatũ morti ſubiecta/ut uictrici cedere ſolet:imo uero tunc quidem cedebat. poſtea uero q̃ ſaluator noſter uincula eius diſrupit: q̃q̃ ſit amariſſima/ ſuauis tamen diligẽtibus Chriſtum uidetur/ cũ poſt eam eterna uita ſequatur/poteſtatem interitus omnino diſſoluens.Nemo autẽ putet propter uerba Chriſti defeciſſe Petrum atq; negaſſe.Nullam enim uim inde Petrus paſſus eſt.ſed qui futura ut preſentia uidet:quod futuꝝ erat
Ad ro. 15 diſcipulo predixit.uerum quoniam que priſcis acciderunt/ad doctrinã noſtram ſcribuntur:hoc loco moneri nos arbitror/non oportere quicq̃ deo a nobis promitti ut certum/quaſi nos domini reꝝ eſſemus. partim quia qđ poſſe a nobis fieri credimus:uires noſtras nõnũq̃ excedit. Partĩ quia non ſine arrogantie crimine:hoc nos aut illud facturos dicimus. illud enim in omnibus que agere uolumus:dicẽdum eſt/ quod diſcipulus
Iacobus. 4 Chriſti nos docuit/ſi dominus uoluerit.uoluntas enim apparatuſq; animi nobis ad bene agendũ: ſemper ineſſe debet. uiam autẽ poteſtatẽq; agendi quam non habemus/temerarium eſt nobis attribuere.ſic et deo rerũ omniũ gubernationẽ ut decet accõmodabimus:et tutius faciemus nõ uouẽtes/ q̃ ea uouẽtes q̃ reddere poteſtatis nr̃e non eſt.Cap.XXIX

» Non turbetur cor ueſtrum. ❡ Cum una nocte ter negaturũ eſſe Petrũ dixit/tunc breuiſſime magnitudinẽ periculorũ ante oculos poſuit.Vnde alii quoq; diſcipuli commoti cogitabant/qualis quantaq; tentatio illa futura eſſet: qua primus eorum adeo quatietur/ ut in breuiſſimo tẽpore ter in negationẽ lapſurus eſſet. quomodo ergo minores nos euademus? aut quis ferret: Petro ſuccũbente? fruſtra igitur tot ſequẽdo labores pertulimus:in detrimẽtum exeunt ſudores noſtri quos uitam nobis allaturos ſperauimus. Hec enim ceteraq; huiuſmodi ſecum illos aut cogitaſſe aut cogitaturos/niſi cito Chriſtus reuo-

caſſet crediderim:quia ſolus animi uulnera etiam preuenire auxilio et remedio ſuo ſolet.Medetur igitur dicens. Non turbetur cor ueſtrum. Animaduerte autem quomodo nimiũ occulte timiditatis huius ueniã eis pollicetur.aperte nãq; / fugientibus atq; negãtibus ueniam daturũ / dicere / tutũ non erat:ne offenſionis crimine quaſi paruo neglecto / nullius culpe negationẽ et fugam ab eo / eſſe putarent.Cum autẽ nõ oportere turbari dixerit:inter ſpem et metum eos collocauit.ut ſi quid hũanum patiantur:ſpe uenie reſpirare poſſint / et formidine ab offendendo remoueantur.Nondũ enĩ inerat illis ne cadere poſſent:quod poſtea ſuperiore uirtute roborati / id eſt ſpiritus gratia muniti habuerunt.imperat igitur ne turbentur:tũ ut doceat oportere certaturos / omni abiecto terrore / labores et pericula pro uera libenter gloria ſubire (magnũ enim fortitudinis fundamentum eſt mens / et animus non turbatus) tũ ut ſi humana infirmitate labi accideret:ueniam ſibi paratam occultius oſtenderet. Animus enim nondum ſuperna firmatus gratia: timidus et iſtabilis nimium eſt.ideo et Paulus benedicẽs quibuſdã ait.pax Chriſti que omnem mentem excedit:corda ueſtra cuſtodiat. id quippe eſt / non turbetur cor ueſtrum. Ad phili 4

Cap.XXX.

33 Redite in deum:et in me credite. ¶Fortes modo milites inſtru

c it:armaq; dat quibus oĩa queãt aduerſa ſuperare. per fidẽ nãq; nõ aliter ſaluamur:ſecũdũ illud pſalmiſte / dñs illuminatio mea et ſalus mea :quẽ timebo? dñs protector uite mee:aquo trepidabo? deo enim nos protegente:quis affligere poterit? quis eo uirium perueniet: ut electos ſibi ſubiiciat / & prauitatis turpitudine maculet? quis ſuperabit diuinis armis undiq; catafractos? Arma uero latuſq; clipeus / qui telis hoſtium frangi non poteſt:fides eſt.Sed illud apprime cõſiderandũ. iuſſit enim et in deũ credere.Nõ quia ipſe aliud a deo uero ſit. ſed quia ſi quis dictione ſolũmodo dei / fidei rationem determinat: iudaice opinionis eſt.ideo nomen quoq; filii quod predicationis eſt euãgelice:optime adiecit.Nec in filium ſimpliciter / ſed in me inquit credite.Recta enĩ fides in deum patrem eſt / et in filium non ſimpliciter ſed incarnatũ / et in ſpiritum ſanctum.Sancta enim conſubſtantialiſq; trinitas: nominũ differẽtiis id eſt perſonarum proprietatibus diſtinguitur. Pater enim: pater eſt et non filius.filius quoq;: filius eſt et non pater. et ſpiritus ſanctus :ſpiritus ſanctus eſt / patris atq; filii proprius. eadem enim ſubſtãtia deitatis eſt.quare non tres : ſed unum deum predicamus. Oportet igitur in deum nos credere: ſed diſtincte latiuſq; fidem exponentes / ut unicuiq; perſone eandem glorificationem referamus. nulla enim fidei differentia eſt.Non enim maior eſſe debet in patrem / q̃ in filium aut in ſpiritũ ſanctũ : ſed una et eadẽ ratio eius et modus eſt / in tribus equali menſura perſonis cõſiſtẽs. ut etiam hoc pacto unitatem nature in trinitate fateamur.hec firmiter in animis noſtris ſplendere fides debet:q̃ in patrẽ et in filiũ eſt / et in filium dico etiã poſtea q̃ factus homo / et in ſpiritum ſanctũ.nec aliquis nõ inſanus tẽplum de uirgine ſumptũ

Pſalmus 26

1.ad cori. a dei uerbo ſeparabit.unus enim eſt dominus Iheſus chriſtus:ut Paulus
8 ait.qui autem in duos filios Chriſtū diuidit:is fidē penitus negat.Qua=
re diuinus Paulus hanc rem optime nobis cōtexens:nō nudū ad fidem
unigenitum tradidit/ſed hominem factum/mortuū/& a mortuis exci
Ad ro. tatum.Quid enim ait? prope te uerbum eſt in ore tuo/et in corde tuo:
10 hoc eſt uerbū fidei quod predicamus.quod ſi confitearis in ore tuo do=
minum noſtrum Iheſum chriſtū/& in corde tuo credideris qđ deus illū
excitauit a mortuis:ſaluus eris.Corde enim creditur ad iuſticiā:ore au=
tem confeſſio fit ad ſalutem.Si autē credimus in filiū qui ſurrexit: quo=
modo ſurrexit ſi mortuus non eſt? patet igitur quia mortuus ſecūdum
carnē eſt:et reſurrexit rurſus.Caro enim illa:naturalis uite caro et fuit
et eſt/totam proprietatem illius qui habitauit in illa poſſidens/id eſt to
tam uiuificandi actionem.Nec iniūgere quiſpiā nobis poterit:q̄d in car
nem(ut impii)credamus.qui enim diuidit humanitatem Chriſti a uer=
bo quod habitat in ea/et duos filios audet predicare:is ſe ſciat in creatu
ram et in carnem credere.Nos autē a ſcripturis docti:credimus in cruci
fixum/mortuum/et exſuſcitatum a mortuis/non ut in alium a deo uer
bo(neq; id ſubſtantie idētitate dico.corpus enī corpus eſt/ nō uerbum:
ſed corpus uerbi)ſed ut in unum uere filium dei. Cap.XXXI

» IN domo patris mei manſiones multe ſunt.ſi quo minus/dixiſſē
» uobis:quia uado parare uobis locū.& ſi abiero & preparauero
» uobis locum:iterum uenio/et accipiam uos ad meipſum. et ubi
» ſum ego/ibi et uos ſitis.¶Cum neceſſario ne turbentur hortatus ſit/&
in deum atq; in ſeipſum credere iuſſerit:aperte modo conſolatur/ i mā
ſionibus patris in primogenitorū eccleſia cū eo eternaliter uicturos af=
firmans.Multas autem manſiones ait in domo patris eſſe:capacitatē ce
li oſtendens.que tanta eſt:ut nulla egeat ad ſuſcipiendos electos prepa
ratione.Hec multitudo manſionum:differentiam quoq; glorie ſignifi=
cat.omnes enim uite ſue congruentem honorem ſuſcipient.ſi ergo mul
te inquit non eſſent manſiones: hac abirem de cauſa ut locum uobis
prepararem. nunc uero cū multe ſint preparate iam: non hac de cau=
ſa/ſed ut uiam uobis faciam/& inuium iter preparē:abiturus ſum.inac
ceſſibile nāq; celum erat hominibus prius:nec ullus unq̄ hominū ante
Chriſtū cū ſācto angelorum cōſortio fuit.hunc aſcenſum poſtea nobis
Chriſtus preparauit:et iter fecit in celum carni noſtre.in primitias enī
mortuorum ſeipſum innouando/deoq; patri offerendo:primus homo
uiſus in celo eſt.Vnde celorum uirtutes incarnationis myſterium igno=
Eſaias. rantes:magno affecte ſtupore cum aſcendere dominum repēte uidiſ=
63 ſent/exclamabāt/quis eſt iſte qui uenit de Edom/ id eſt de terra? quas
Pſalmus non dimiſit indoctas ſpiritus ſanctus:ſed iuſſit ut ei quaſi regi ac domi=
23 no celeſtes portas patefacerent/dicens per prophetam.attollite portas
Ad he. principes ueſtras/et eleuamini porte eternales/et introibit rex glorie.
9 uiā ergo recētē ac uiuam(ut Paulus ait) dñs noſter Iheſus Chriſtus no=
bis inouauit:non in ſancta ingreſſus manufacta/ſed in ipſum celum ut

deo pro nobis appareat. non enim ut ipſe appareret deo patri aſcendit in celos: qui et fuit / et erit / imo uere eſt ſemp cum illo (ipſe enī eſt ſapiētia qua ſemper pater gaudet) ſed aſcēdit nūc ut deo patri iaudito quodā pacto quaſi homo appareat. uerbū humanitate olim nudum / & nūc cum humanitate propter nos & pro nobis deo patri apparens: ut cū ſit filius dei uere homo etiam inuentus / audiet: ſede a dextris meis / et filiationis gloriam toti humano generi per ſeipſum adoptiōe largiaṫ. unus enim eſt noſtrum: ac ideo patri ut homo apparuit / atq; apparet / ut nos qui propter preuaricationem a facie dei repulſi ſumus / ad faciē dei rurſus reducat. Sedet igitur apud patrem ut filius: ut et nos per ipſum filii dei reddamur. propterea Paulus in quo Chriſtus loquebaṫ: omnia que ipſe proprie ut homo fecit / generi humano communia eſſe docet dicēs: correſuſcitauit nos / et cō ſedere fecit ī celeſtibus in Chriſto. propria enī ut filio ſecundum naturam Chriſto eſt cōſeſſus et glorie dignitas: que illi uere ac ſoli conuenit. uerum quoniam cum ſit deus ex deo / homo etiā factus eſt: huius dignitatis gratiam ad nos etiam modo quodam tranſmittit. Nam ſi patris conſeſſum non habebimus: quomodo ſeruitus noſtra ad equalē cū domino aſcendet unq̄ honorē? ſeſſuram tamen in ſedibus diſcipulis pollicitus eſt. Cū enim (ait) in ſede maieſtatis ſue filius hominis ſedebit: ſedebitis et uos in duodecim ſedibus iudicātes duodecim tribus Iſrael. Non ergo abibo inquit manſiones paraturus que multe ſunt: ſed uiam īnouaturus / quam propter peccatum amiſiſtis. ut per eam ad angelorum conſortia conſcendere poſſitis. quod cum fecero / et ſuperiora inferioribus coniunxero / ac planum iter in ſupernam ciuitatem uobis conſtruxero: iterum ueniam regenerationis tempore / & accipiam uos mecum. ut ubi ego ſum: et uos ſitis. id recte intelligens Paulus: ſcripſit. hoc uobis dicimus in uerbo domini: quia nos qui uiuimus / qui reſidui ſumus in aduentum domini / non preueniemus dormiētes. quia ipſe dominus in iuſſu / in uoce archangeli / et in tuba dei deſcēdet de celo: et mortui in Chriſto reſurgēt primum. deide nos qui uiuimus / qui reſidui ſumus: ſimul cum eis rapiemur in nubibus obuiam domino in aera / et ſic ſemper cum domino erimus.

Pſalmus 109

Ad ephe 2

Mathe. 19

1. ad theſ 4

Cap. XXXII.

22 eT quo ego uado ſcitis: et uiam ſcitis. ❡ Preibo inquit ego: uiā uobis preparaturus in celum. quo ſi uenire uolueritis / ſi conuerſationem ſanctorum plurimi facitis: et quo uado ſcitis / et uiam nō ignoratis. Non enim per alium q̄ per me hanc gratiam habere poteſtis. Non enim alius preter me celos aperiet: nec alius acceſſibile iter hoc faciet. Hāc uiā hortatur propheta Hieremias querere cum dicat. ſtate ſuper uias / et interrogate de ſemitis eternis que ſit uia bona: et ambulate in ea / et inuenietis purificationem animabus ueſtris. uie nāq; ac ſemite domini ſecundum prophetam / ſunt ſalutares prophetarum libri: quos ſi quis diligenter et pio animo uertit / Chriſtum qui eſt perfecta uia inueniet / et per quem cōſummata in animis noſtris purificatio naſcitur. iuſtificamur enim per fidē: et participes diuine nature participatione ſan

Hiere. 6

Eſaias 35 cti ſpiritus efficimur. Eſaias quoq; de hac uia id eſt de Chriſto ſcripſit di
cens. Et erit ibi uia pura: et uia ſancta uocabitur. ibi certe hoc/ unigeniti
carnem ſignificat. uia enim pura et ſancta per quam ad ſupernã ciuita=
tem proficiſci poſſumus: Chriſtus eſt. pſalmiſta quoq; ad deum patrem
Pſalmus 26 clamat dicens. Legem pone mihi domine in uia tua. cupit enim in lege
Chriſti doceri: non ignorans per euãgelicã doctrinam celorum portas
aperiri. Non eſt neceſſe uniuerſa modo colligere: quibus uia ſãcta/ Ihe=
ſus a ſcriptura eſt appellatus. Scitis ergo uiam inquit: qua illuc perueni=
re poteritis. non enim per aliũ q̃ per me/ hoc cõſequi licet. quare ſi quis
ab amore Chriſti exciderit/ aut quia ineffabilem naturam eius ĩter crea
turas cõnumeret/ aut quodã alio modo a rectis eccleſie dogmatibus de
uians: ipſe ſciat uiam ſeſe ſalutis perdidiſſe. propterea Paulus quoq; om
Ad gala. 5 nes qui diſciplinam Chriſti aſpernantur/ quiq; legis umbris retinentur:
excidiſſe ait a gratia Chriſti/ quoniam per legem iuſtificari ſe credũt. et
queadmodum qui tritam uiam relinquunt/ detrimenta propter errorẽ
patiũtur: ſic qui Chriſti et euangelii doctrinam contemnunt/ ciuitatem
dei non aſpicient. uia enĩ q̃ illo ducit: Chriſtus ſolũmõ eſt. Cap. XXXIII.

Dicit ei Thomas. Neſcimus quo uadis: et quomodo poſſumus uiã
ſcire? dicit ei Iheſus. Ego ſum uia/ ueritas et uita. Nemo uenit
ad patrem: niſi per me. ¶ Nondum aperte ſed per enigmata ad
patrem ſe abiturum Chriſtus dixerat. Et Thomas ratione quadam co=
gere quaſi uidetur: ut quo uadat plane denodet. Neſcimus inquit quo
uadis: et quomodo poterimus uiam ſcire? Chriſtus uero nihil ad tãtam
curioſitatem diſcipulis reſpõdet. Non enim totam rem exponit/ ſed ea
oportuno tẽpori relicta: qđ modo neceſſarium eſt/ illud explanat. Ego
enim ĩquit ſum uia/ ego ſum ueritas/ ego ſum uita. Hec uere dici de do=
Queſtio mino: nullus unq̃ dubitabit. ¶ Sed illud mihi querẽdum uidetur: cuius
rei gratia/ cum lux/ ſapientia/ uirtus/ aliiſq; multis a ſcriptura nomine=
Solutio. tur nominibus/ his modo tribus quaſi electis ſolummodo ſe appellauit?
¶ Profunda res eſt ut arbitror. dicimus tamen: quod gratia dei noſtro
commiſerit ingeniolo. Tribus igitur rebus ſuperiores conſequemur mã
ſiones. per actionem uirtutis uariam/ per fidem rectam/ per ſpem uite:
quorum omniũ nemo largitor eſt/ nemo fons/ nemo cauſa/ preter do=
minũ noſtrum Iheſum Chriſtum. Ipſe enim nobis mandata ſuper legẽ
dedit. ipſe uiam monſtrauit: quã probe actionem uirtutis/ & contẽptũ
mũdi propter Chriſtum intelligere poſſumus. ipſe igitur uia eſt. Sed ip
ſe quoq; ueritas eſt/ id eſt uera fidei rectitudo atq; determinatio/ & re=
ctiſſima regula amuſſiſq; optima. credentes enim in filium: uere ex ipſa
ſubſtantia dei patris natum confitemur. et in creaturas nullo pacto eũ
deuoluimus. et patrem/ uere patrem eſſe credimus. Nam qui credit in
uere filium: is in uere patrem etiam credit/ is etiam in ſpiritum filii cre=
dit. ipſe igitur ueritas eſt. Sed uita etiã ipſe eſt. nullus enim uitam/ quã
ſperamus abſq; interitu in ſanctificatiõe atq; beatitudine futuram/ no=
bis preter ipſum reſtituet. ipſe certe nos mortuos maledictione propter

peccatū / ſuſcitabit: et in celos adducet. omnia ergo eximia / omnia optima / per ipſum et affuerunt nobis et aderunt. Sed inſpice queſo q̄ accōmodatiſſime ad propoſitum iſta pertinēt. Cū enim ambigeret Thomas ac diceret / quomodo poſſumus uiam ſcire? breuiter omnium bonorū ſe largitorem atq; dominum oſtendens / non poſſe ignorare illos uiam demonſtrat / qui ſibi coniuncti ſunt. Verum quoniā additur neminē ire ad patrem niſi per Chriſtum: age de hoc quoq; aliquid dicamus / ſi prius explanabimus quomodo ad patrem proficiſcimur. duobus igitur modis id fit. aut enim ſecundum humane nature menſurā ſanctificati / ſancto deo coniungimur (eſtote nāq; inqt ſancti: qm̄ ego ſanctus ſum) aut Leuiti. ad cognitionem patris in fide ut in ſpeculo et enigmate gradimur. ſan- 20 ctus autem nemo erit unq̄ nec recta uiuendi diſciplina ſanctificabitur: niſi ope atq; patrocinio Chriſti. ſed nec ipſi patri unq̄ cōiungi quiſq̄ poterit: non mediante Chriſto. mediator enim eſt dei ac hominū: per ſeipſum et in ſeipſo naturam deo coniungens humanam. inquātum enim a ſubſtantia dei patris ut ſplendor effulſit: unū eſt cum patre / et totus ipſe in patre eſt / et pater totus in ipſo. Inquantum uero factus eſt homo abſq; peccato: hominibus coniungitur. medius ergo quidam terminus eſt: perfecte in ſeipſo utramq; naturam continens. Nemo igitur accedet ad patrem / id eſt nemo diuine nature aliter particeps erit: niſi per Chriſtum. Nam niſi factus homo ille mediaſſet: in tantā beatitudinem nemo unq̄ hominum perueniret. ſed ſpeculatione etiam que in fide eſt et cognitione que eſt ſecundum pietatem: nemo rurſus ibit ad patrem niſi per Chriſtum. quod q̄uis paulo ante planum factum ſit: iterum tamen exponere non grauabimur. Qui enim filium ut uere filium ſuſcipit: is ad cognitionem patris conſcendit. nunq̄ enim filius eſſe intelligitur: non intellecto patre. Nam ut ad cognitionē filii / cognitio patris facit: ſic ad cognitionem patris / filii concurrit cognitio. uere igitur nemo uadit ad patrem niſi per Chriſtum. Naturalis enim ſubſtantialiſq; imago dei patris: filius eſt. nec ut quibuſdam uiſum eſt / ſecundum ſubſtātiam alienus: externis atq; aduentitiis dignitatibus decoratur.

» SI cognouiſſetis me: et patrem meum utiq; Cap. XXXIIII.
» cognouiſſetis. ¶ Separatum hoc a ſuperioribus quiſq̄ ita putabit: ut Chriſtum id ſecum dicere arbitretur. quod non modo ſeparatum non eſt (nihil enim fruſtra / nihil ſuperuacaneum Chriſtus unq̄ diceret / q̄uis non intelligentibus nonnunq̄ ſic uideatur) uerum etiam adeo coniunctum / ut propter audientium utilitatem idem repetatur. Nam quoniam Thomas rogabat / quomodo poterimus uiam ſcire / cum neſciamus quo uadas: neceſſario dixit. ego ſum uia / et ueritas / et uita: et nemo uenit ad patrem niſi per me. ut ſi quis uiam ſcire uelit qua peruenitur ad uitam: Chriſtum cognoſcere ſtudeat. Verum quoniam multi iudaicam potius q̄ euangelicam doctrinā ſequentes / ſufficere putant unius dei cōfeſſionē atq; cognitionem / & trinitatis fidē hac de cauſa negligūt: prauā horū opinionē modo apertius excludit. per filiū

enim accedendũ ad patrẽ eſt. filii nãq; ſpeculatione atq; cognitiõe: patrem cognoſcimus. non enim poſſumus ambigere / quin ſi quis ſubſiſtere filiũ credat / & ex ſubſtantia dei patris uere naſci eum fateatur: is in patrem quoq; uere credit. & hec quidem ſimplicior / & abſq; temeraria cura: cognitio eſt. Si quis autem ſubtilius querat / et probationem rerũ deſiderat: uera hec omnia eſſe inueniet. Sed nullus nature deitatis capax intellectus eſt: ac ideo furioſus eſt qui audet temeraria ſcrutatione rimari / quidnã deus ſecundum naturam eſt. umbris tamen et enigmatibus ut in ſpeculo: catalogum dignitatum filii perſpicere poſſumus. que namq; ab ipſo facta ſunt & ante incarnationem & poſt incarnationis dignationem / dilig͂eter cognoſcentes: proportionaliter ad patris co
Ioannes. 10 gnitionem aſc͂edimus. Nã qui mirabili poteſtate ac gloria et ante incarnationẽ eſt / & poſt mirabilia fecit: is ego inquit et pater unum ſumus.
Ioannes. 14 qui me uidet / uidet et patrem. ab imagine igitur ad exemplar / et a figura ad primitiuum nobis procedendum eſt. non enim externis dignitatibus conformari ad patrem filium credimus / nec imaginẽ dei patris appellamus: quia natura quidem ab illo alienus ſit / gloriam uero uirtutẽ et ſapiẽtiam eius habeat (hec enim impiorum nuge ſunt / ad euerſionẽ cõſubſtantialitatis filii. quod poſſe facere / per inſaniã crediderunt diabolica ſuggeſtione cogitare) ſed character et imago et ſplendor patris filius eſt / ut ex ſubſtantia eius uere atq; ineffabiliter natus. et ideo proprietatem ſubſtantie patris / & naturalium perfectionum pulchritudinẽ naturaliter habet. nõ eñi ita uecordes erimus / nec eo inſanie incidemus: ut non natura deo ſimilem arbitremur / ut nõ ex ſubſtantia dei nato / gloriã dei attribuamus / ut quod factum ex nihilo eſt: id uirtutis ac ſapientie dei (que infinita eſt) capax eſſe poſſe concedamus / ut ſe ſic habere creaturam unq̃ putemus / ſicut dei patris ĩeffabilis natura ſe habeat. Quid eñi eſſet: quo creatura a creatore differret? aut quid a creatoris idẽtitate creaturã ſepararet? Nã ſi oĩno gloriã / uirtutẽ / ſapientiã dei patris equaliter filius habet: quid maius eſt in patre? aut cur ipſe maior nobis eſt: ſi creatura eſt? Ego quidem non uideo: et illos errare non dubito. Non ergo aduentitiis ad equalitatẽ patris dignitatibus filius cõformatur: nec quaſi colorũ uarietate in tabula falſo depingitur. ſed character & imago uere genitoris eſt: propriis & naturalibus bonis / naturam manifeſtans. Hac de cauſa dixit: neminẽ poſſe cognoſcere patrẽ / niſi prius ipſum id eſt filiũ cognouerit.

Cap. XXXV

ET amodo cognoſcetis eũ: et uidiſtis eũ. ¶ Mirari oportet ĩcredibilẽ huius ſermõis diſpẽſationẽ. Nã cũ dixerit / ſi cognouiſſetis me: patrẽ quoq; meũ cognouiſſetis / ne uideat̃ ignorãtie tãte rei diſcipulos crimine accuſare: ilico intulit / amodo cognoſcetis eũ / et uidiſtis eũ. Nã qm̃ oĩm futuri erãt eccleſiarũ paſtores / ab ipſo ſaluatore ad oẽs gẽtes ĩſtituẽdas miſſi: hac de cauſa (ut ego arbitror) cũ uniuerſalit̃ / ſiqs cognouit filiũ: patrẽ quoq; ab eo cognoſci dixerit / diſcipulis poſtea fidei cognitionẽ atteſtat̃. Nihil eñi nõ ue℞ Chriſtus dixiſſet. nec ſi quis

diligenter euangeliū rimatur(niſi mente captus ſit) dubitabit filiū dei
fuiſſe dominum/ diſcipulos crediſſe. Quō eni Nathanael cū audiue= Ioannes.
rat:anteq̄ Philippus te uocaſſet/ ſub ficu te uidi:confeſſionē ilico fidei 1
attuliſſet dicēs/ Rabi tu es filius dei/ tu es rex Iſrael:niſi hoc i diſcipulo=
rū animos incidiſſet? preterea poſt ſedatos fluctus clamabāt dicētes:ue Mathe.
re filius dei tu es. An forte ignoraſſe illos uim huius uerbi quiſq̄ oppo= 14
net? ſed quomodo qui hec opponet:ignorare non uidebitur/ cum apud
Ceſaream Philippi a Chriſto diſcipuli rogarentur/ quem dicūt homies
eſſe filium hominis/ aliorū falſis opinionibus dictis/ de ſua interrogati
per pricipē cōſortii ſui nō dubitaſſe illos exclamare/ tu es Chriſtus filius Mathe.
dei uiui. quando igitur dicitur a Chriſto:ſi cognouiſſetis me/ patrē quo 16
q; meum cognouiſſetis/ non omnino ipſis diſcipulis/ ſed per eos genera
liter omnibus dictum eſſe illud putemus. qui enim diligenter cūcta ob=
ſeruat:iueniet eos non penitus ignoraſſe deū et dei filiū Chriſtū fuiſſe.
Verū cū uiam ſeipſum appellarit enigmatice:hoc dictum non intellexe
runt. Preterea uerſo ad ipſos ſermone:docuit nō poſſe illum cognoſce
re patrem qui filiū ignoret. deinde cognitionem fidei eis atteſtatur di=
cēs: amodo cognoſcetis eum et uidiſtis eum. Amodo autē nō ab illa ho=
ra ſignificat in qua hec uerba faciebat/ ſed a priſcis temporibus:aduen=
tus Chriſti tempus diſtinguit:in quo patris cognitio in uniuerſo terraꝝ
orbe per filium rutilauit. Ideo in pſalmis quaſi ad deū patrem dicitur. Pſalmus
mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. Nam cum ſplēdentē miraculis fi= 138
liū/ et poteſtate ſuprema quecūq; uelit peragentē uideamus:cognitio=
nē patris/ ſumma cū admiratiōe retiemus. amodo ergo cognoſcetis eū.
cognouimus eni in filio(ut ſepe iam dictū eſt)quis pater ſit/ nec cogno=
uimus ſolum/ ſed etiam uidimus. Cognitio enim:mentis ſpeculationem
ſignificat/ quā mens hūana de natura diuina/ & que ſuꝑ omnia & per
omnia in omnibus eſt/ habere poteſt. uiſus autē:miraculorū certitudi=
nē denotat. Non enim tantummodo nuda mentis agnitiōe/ uitā eſſe pa
trē cognouimus/ mortuos uiuificātē in filio/ & corruptos ad eſſe iteꝝ re
ducētē: ſed uidimus ipſū in filio uitā naturaliter eſſe & oīa illi eſſe ſubie
cta/ quando mari et uentis cum ſuprema poteſtate increpans dicebat.
tace/ obmuteſce. quoniam ergo dicturus erat/ non cognouiſſe ſolūmō Marcus.
illos patrē ſed etiā uidiſſe: neceſſario illud amodo/ ātepoſuit. queobrē? 4
quia lex per Moſē ad iudeos clamabat:dn̄s deus tuus dn̄s unus eſt/ no= Deute.
menq; filii non exprimebat. ſufficiebat eni tunc ſi a multorū cultu deo= 6
rum ad unū deū homines euocarētur. dn̄s uero noſter Iheſus Chriſtus
multis ſignis in ſeipſo patrem nobis manifeſtauit:& unius dei naturam
in tribus eſſe perſonis demōſtrauit. Recte igiť amodo/ dicitur:propter
imperfectione cognitionis eorū qui diſciplinā legis obſeruabant. Cū au
tē dicat ſe pro patre uiſum eſſe:nō negat in propria uere pſona deū pa=
trē(ex quo eſt)ſubſiſtere. nec ſe patrē eſſe affirmat/ quātū ad pſone di=
co ſignificationē. Nā qm̄ cōſubſtantialis patri eſt:idcirco in ſeipſo patrē
uideri aſſerit. ut ſi quis noſtrum cum patris ſui naturam/ ante oculos

ponere uelit:ſeipſum oſtendat/ut in ſe pater ſuus cernatur/quãuis de=
us omnium uim exemplorum excedat. Cap.XXXVI

ɔɔ Icit ei Philippus.domine oſtēde nobis patrem: & ſufficit nobis.
d ¶Studioſus quidē Philippus fuit:ſed non adeo acutus ut cõmo
de atqȝ apte que ſit uiſio dei poſſet intelligere.propterea puta=
bat oculis huius corporis diuinam poſſe uidere naturam.ſed manifeſte
Exodus. a deo dicitur:nemo uidebit faciē meam et uiuet. Nam etſi uiſus a mul=
33 tis ſanctis a ſcriptura dicatur:nullus tamen recte intelligens/ſuſpicabi
tur ipſam dei naturã uiſam fuiſſe.propterea et aliter alius uidit. Aliter
enī Eſaias/aliter Ezechiel/aliter alii uiderūt.unde oportebat ītellexiſſe
Philippū/īpoſſibile oīno homini oculis corporis ſubſtantiã dei aſpicere:
nec ualde prudēter cū imago et character patris uerus adeſſet/primiti
Mathe. uū q̄ſi nō adeſſet deſiderare.Sufficiētiſſime nãqȝ:q Chriſtū uidet/patrē
12 uidet.probe enī a fructu arbor cognoſcitur:ut ſaluator ait.Cū ergo ui=
ſio atqȝ cognitio filii perfecte ſufficiat ad naturã patris cognoſcendam:
ſuperuacaneus forſan Philippi ſermo uidetur. non tamē laude ſua pri
uandus eſt.admiratione nãqȝ cõmotū dixiſſe arbitror:dn̄e oſtende no
bis patrē & ſufficit nobis. Ac ſi diceret:omnes nos gaudii plenos profite
bimur/nec deeſſe ad beatitudinem quicq̄ nobis arbitrabimur/ſi (quod
maxime optamus) deum patrē uidebimus.laudãdus ergo eſt: qui uiſio
nē patris ceteris oībus rebus ãtepoſuit.hec quidē ſimpliciora/expreſſio
raqȝ ſunt.curioſius autē atqȝ occultius illud addemus. Non ignoramus
ſcribas ac phariſeos/ceteroſqȝ iudeorū pricipes inumeris Chriſti ſignis
commotos ſic iuidia exarſiſſe:ut cū prohibere ne miraculoſe ageret nō
Lucas. poſſent/ad detrahēdū illi uerſos/multa ad diminuēdã illius gloriã ꝑdi=
11 caſſe.modo in pricipe demonioꝝ ſigna fieri ab illo clamãtes:modo tur=
Ioannes. bas rephēdētes qm̄ illū audirēt.dicebãt enī:demoniū habet ac furit cur
10 eū auditis? glorie igit̃ Chriſti ſummopere inuidētes: pſuadebãt turbis
preuaricationē legis Chriſtū odiſſe/& Moſi toto aīo inherere.Moſe enī
Exodus. dicebãt obuiã deo populū ab Egypto ad Sina montē eduxiſſe/ac oſten
20 diſſe eis deū in cacumine montis/et feciſſe ut auribus ſuis uerba dei au
dirent.ita certiores omnes factos eſſe/uerbis dei legē eſſe dictatã. hūc
autē preſtigiatorē nihil tale unq̄ feciſſe.Hec illos ita dicere ac facere in
Ioannes. de maxime patet:qđ ad cecum a natiuitate cui uirtute ineffabili ſalua=
9 tor uiſum largitus eſt/cum amaritudine dicebant. Tu illius diſcipulus
es:nos autem Moſis ſumus diſcipuli. Nos ſcimus quia Moſi locutus eſt
deus:hunc uero neſcimus unde ſit.hanc rationem non facile/imo nullo
modo confutari poſſe omnes credebant:qui iudeis fauebant. hec ubiqȝ
clamantes:multos decipiebant/& turbatione cuncta replebant. Cogi=
tauit ergo ſecum Philippus omnem iudeorum poſſe cõtradictionē diſ=
ſolui:ſi Chriſtus quoqȝ credētibus in eū/ patrē oſtēderet. Quapropter
obſecrat dicēs.dn̄e oſtēde nobis patrē & ſufficit nobis. Multis īquit mo
dis o dn̄e ad fidē tuã nos attraxiſti/īnumeriſqȝ ſignis iudeorū īpudētia
repelli poteſt:ſed nihil oīno deerit/ſi etiã ipſe deū patrē nobis oſtēdes.

hoc enim maxime faciet:ut iudeorum ora conſuere poſſimus. non ar=
bitror lōge a mente Philippi occultiore hoc ſenſu nos aberrare. Ipſe cer
te ad hec excogitanda nos inuitauit/cū dicat ſufficere ſibi deū patrem
uidere:quaſi hoc ſolum credentibus deeſſe uideretur.ipſe quoq; ſalua
tor in ſequentibus hoc fere ſubaperit dicens.uerba que ego dico uobis: Ioannes.
non a me loquor/ſed pater in me manēs/ipſe facit opera.quod loco ſuo 14
latius exponemus. Cap.XXXVII

» Icit ei Ihesus.tanto tēpore uobiſcū ſum/& non cognouiſtis me?
» d Philippe qui uidet me:uidet & patrē. ¶ Inexcuſabilē iperitiā di
ſcipuli oſtēdit.difficilia enim ſublimiaq; theoremata/et ſi breui
tēpore neqant exquiſitius intelligi:in longis tamē temporibus a ſtudio
ſis percipiunt.q̄ uero facilia cognitu ſunt:ea ſine labore/ſtati cū audia
mus conſequimur. Quid igitur o Philippe ipedimēto tibi fuit ad exqui
ſitā mei cognitionē:qui cū tāto tēpore mecū ſis ut pfecte iam me cogno
ſcere deberes/ambigis adhuc? Imo uero ignorare omnino uideris:quis
natura ſum/et unde ſum.quomodo non cognouiſti:quia qui me uidet/
uidet et patrē? et iudeos quidē putas diuinā oli naturā in mōte aſpexiſ=
ſe/ab eaq; quid faciundū ſit/quid nō faciūdū audiuiſſe. Tu uero nōdū
credis p me et i me patrē uidiſſe. neſcis qa qui uidet me:uidet et patrē?
Non eſt opus longa uti oratione ad demonſtrandum non intelligi uiſio
nem hic eā qua oculis cernimus(nemo enim nō furioſus/naturā dei ocu
lis ſubiciet:quā uix in ſpeculo uidemus/et in enigmate) illud tamen ad
uerſus inimicos ueritatis: qui lingua nos impudenti imo unigeniti ſub
ſtantiā lacerāt/dicēdū uidet. Nā ſi ex dei patris ſubſtantia per genera
tionē filius(ut illi putant)non emanauit/ſed ſolis exterioribus non na=
turalibus dignitatibus fulget/quibus patrē in ſe ut imago figurat:pri=
mū non erit naturaliter filius/nec genimen uere. Erit ergo creatura ut
nos/aut aliquid tale.quo conceſſo atq; credito: illud confiteri neceſſe
erit/patrem uere ac naturaliter patrem non eſſe.ſed uoluntate quadā
ut noſtri apparentia patrem nūcupari.hinc porro neceſſario ſequetur
non eſſe trinitatem unū deū/ſed tres potius deos:cum alius in alio ſub
ſtātialiter nō inſit/ſed unuſquiſq; ut nomie ita nature ratione oino diſ=
ſeparet. Cogimur hec nephanda ui rerum rudius dicere:ſed tamē pro=
ſequemur. Si ergo natura ſeparentur/et alienus naturaliter a patre fili
us eſt:quō qui natura deus non eſt/patrē qui natura deus eſt/in ſeipſo
nobis oſtendit? Quomodo in re creata increatā conſpiciemus? quomo
do in eo qui aliquādo nō fuit/eū q ſemp eſt ſpeculabimur? Nec mihi ali=
quis dicat qm̄ uirtutē patris/ſapientiā/bonitatē/producēdi oia ui habe
at:idcirco imaginē eius eſſe.ſed prius oſtēdat nō natura deū: icōmuta=
biliter ac pfectiſſime ut nihil oino deſit/natura dei poſſe imaginē eſſe/
que i ſeipſa pmitiuū abſolutiſſime oſtēdat.qđ qm̄ oſtēdere nūq poterit:
rogabimus ſecūdo ut illud demōſtret/qua ratiōe ſi natura deus nō eſt
(ut ipſi dicūt)ueri dei opera poteſt facere.hoc eni eſt patris imaginē eſ=
ſe. Nā ſi nō habet uirtutē a ſe filius ad peragenda omnia ſufficientem/

mutuo autem a patre ac forinſecus accipit et ſapientiam et uires / ut ea
Ad he. poſſit facere que ſolus pater natura facere poteſt: mentitur ſcriptura / 1 que imaginem et characterem patris appellat. Sin uero non mentitur: in ipſam patris gloriam eorum iniuria cõſcendit. quonã modo? dicã repetẽs breuiter. Aut enim ſi a ſe idem naturaliter nõ habeat ad faciẽda omnia uirtutem / ſed ab alio extrinſecus accipiat: falſo imago patris appellatur. non enim aliũde ſed a ſe naturaliter habet omnia / primitiuũ. Aut ſi uerax ſcriptura eſt & ipſe ſaluator / qui patrẽ in ſeipſo conſpici aſſerit / ita ut nihil prorſus deſit / nihil ſupfluat / nihil diminutũ mancũq; ſit / ſed ſumma ſit incõmutabilitas: neceſſe erit concedere ipſum quoq; primitiuũ id eſt patrẽ non a ſe ſed ab alio hanc uirtutẽ mutuari. quippe qui ſe talẽ in imagine nature ſue nobis oſtenderit. Nõne igitur uidetis / ad illos quiſpiam dixerit: longe a recta uia in perditionis baratrum uos decidiſſe? Sed poteſt inquiunt filius quamuis creatura ſit / diuine nature opera facere: qm̃ ita deus pater inſtituit. Ego uero neſcio ſi quid magis impie dici poteſt: nihil enim maius erit in deo / q̃ in creatura. Non ergo precipuũ quid filio attribuere credãt: quia ſup alias creaturas creatũ exiſtimẽt. Non eñi utrũ eximie nature creatura ſit / ſed utrũ factus ſit queritur. Cũq; factus eſſe ab eis dicatur: gloria eius ſtati deprimit. Fruſtra igitur quaſi remedium afferunt / qđ optima creaturarum ſit: cũ creata omnis natura / in infinitum a non creata diſſeparetur et diſtet. Sed ipſi quoq; nature patris ſumma infertur iiuria: ſi eadem omnino filius que ipſe / cum creatura ſit / operetur. Nequaq̃ igitur ferẽdi ſunt: cũ predicent diuine nature opera poſſe a creatura ſecundum naturam fieri. nulla enim ſanctorũ uoce poteſt id confirmari. quare cum ex animo
Ezechiel ſuo ſalſas effundant rationes: non iniuria dicemus. ue iis qui prophetãt
13 a corde ſuo. nihil eñi preter illa patrem uelle concedimus: q̃ gloriã eius conſeruant / et rectitudinem dogmatũ ſtabiliunt. Nugis igitur illorum omiſſis: ueram proſequemur rationem. ex ſubſtantia dei patris ſecũdũ naturã / natus eſt filius. ſic enim uere cũ character ſimilitudoq; illius ſit / dicere poteſt. qui uidet me: uidet et patrem. Quomodo igitur o Philippe patrẽ tibi petis oſtẽdi: cũ patrẽ ĩ eo uidere poſſis / qui totã naturã patris ut uerus character eius & imago ĩcõmutabilis uere habet? Caue ne altiora in ſpecie ignis uidiſſe antiquiſſimos in monte putes. meliora enim ſublimioraq; ſunt hec miracula Chriſti: et exquiſitiorem dei patris cognitionem efficiunt / q̃ illa cognitio fuit que in cacumine montis a priſcis habita eſt. Quod breuiter oſtendemus: ut clare appareat non neceſſario illam priſcam a Philippo cognitionem fuiſſe queſitã / qua in ſpecie ignis populo uidente deſcendiſſe dicitur deus. Quomodo igitur ad rectam de deo opinionem per ſpeciem ignis quiſpiam perueniet? aut qua ſimilitudine ignis: ad primitiuum id eſt ad patrem aſcendet? Bonus natura deus eſt / creator eſt / ex nihilo cuncta produxit / et que produxit continet atq; uiuificat. Sapientia preterea et uirtus eſt: iuſtus / miſericors / et cetera huiuſmodi quorũ omniũ nihil unq̃ in igne

conſpicies.Cur ergo inquies in ſpecie ignis deus apparuit? quia tunc primum diſciplina legis ad pietatem populus inſtituebatur. qui cum eſſet dure ceruicis:opus erat ut q̃maxime terribilis deus eis uideretur / ut cũ ſcirent magna preuaricatoribus iminere ſupplicia / quia ignem quaſi urentem offenderent:aliquantulum ſibi ipſi moderarentur.Propterea Moſes quoq; illis dicebat:ignis conſumens deus noſter eſt. nec dei naturam tantus uir igni conferebat: ſed oſtendere uolebat ignis more a deo tranſgreſſores conſumi.Non ergo quia igne deus cognoſci poſſit / ſed quia utile tunc populo fuerat : in ſpecie ignis deus apparuit. Nunc exquiſitiſſimam patris imaginem a perfectionibus eius conſideremus. Bonus ſecundum naturam deus pater eſt.quid filius:nonne ſumme bonus / qui uenit in mundum ut peccatores ſaluaret? qui ſe humiliauit / & animam ſuam pro peccatoribus poſuit? Potens pater eſt.filius quoq; ſimiliter:qui elementis imperabat / elata maria deprimens / & uentorum flatus deponens / qui naturam rerum penitus uicit. Leproſum enim curauit imperio:et ſumma cecos poteſtate uidere iuſſit.Vita naturaliter pater eſt.filius quoq; ſimiliter uita eſt.mortis enim uires euertit:cũ multos e morte ſuſcitauerit.Iure igitur ad Philippum ait.Qui uidet me / uidet et patrem.Cur igitur inquit o Philippe cum multo melius in me patrem uidere poſſis q̃ in igne antiquiores uiderunt:alium quendam modum uidendi patris deſideras? non credis quia ego in patre / et pater in me eſt? Ego inquit o Philippe genitoris naturam ut imago ſubſtantie ſue / perfectiſſime ad illam formatus / in me totam exprimo:nã exterioribus neq; aduentitiis dignitatibus / ſed naturalibus nature patris perfectionibus ſplendens.id enim ſum uere quod pater eſt / identitatis ſubſtantie ratione.Tu autẽ uidere patrẽ petis:quia non penitus adhuc credidiſti qđ ego in patre ſum / et pater rurſus in me.que igitꝰ ego dixi / pater dixit:et que operatus ſum / pater operatus eſt.Hec Chriſtus non ut prophete dicit: qui certa menſura et ordine / non ſua ſed que deus illis inſpirauerat loquebantur.Patri autem miraculorum poteſtatem attribuit:non quia ipſe quaſi forinſeca uſus ſit / ut illi dicebãt:nolite nobis attendere tanq̃ propria poteſtate id fecerimus.non enim ſua ſed dei uirtute ut miniſtri miracula ſancti peragebãt.Non igitur quia dei poteſtate ut exteriore uteretꝰ / uerũ quia cũ patri cõſubſtãtialis ſit / idẽ cũ eo natura penitus eſt.Et uerba ſua / patris eſſe uerba dicit:quia nõ aliisq̃ filius uerbis pater ſi loqui uellet uteretꝰ.opera quoq; ſua / patris eſſe ſimiliter dicit:quia non aliter filius q̃ pater operari poteſt.

Deutero 4

bonus
potens
uita

Illi ſcilicet prophete.

Cap.XXXVIII.

» Verba q̃ ego loquor uobis:a me ipſo nõ loquor.Pater aũt i me ma
» nens:ipſe facit opera. ¶ Nõ aliter inquit pater / ſi uobiſcũ uerba facere uellet:q̃ ego / locutus eſſet.tãta eni inter nos idẽtitas eſt: ut uoces mee / illius ſint.& que facio:illius opera ſint. ipſe enim propter incõmutabilitatẽ ſubſtãtie i me manẽs facit opa.Nã cũ una i patre & filio et ſpiritu deitas ſit:ois ſermo patris & oia opera patris / p filiũ in ſpiritu ſũt.agũtꝰ tamẽ q̃ſi a patre.Nõ eni eſt extra genitoris ſubſtãtiã filius:

ſed nec ſpiritus ſanctus.Sed alium quoq; ſenſum incarnationis diſpenſationi accõmodatum dicere poſſumus.Non loquor ait a me ipſo:id eſt non aliena/neq; incongrua deo patri loquor.Nam quoniam in humana forma cernebatur: ſermones & opera ſua nature deitatis in perſona patris attribuit.ac ſi diceret.Cauete ne humana hec figura et habitus longe uos a conuenienti de me opinione ſeducat.Cauete ne hominis nudi uerba mea putetis:ſed diuina et ipſi patri congruẽtia ducite. operatur autem in me manẽs.ſum enim in ipſo et ipſe in me.Nolite igitur credere maius excellentiuſq; aliquid priſcis datum fuiſſe:qui deum in ſpecie ignis uiderunt et uocem audiuerunt.uos enim multo uerius in me/et p

Pſalmus 49 me patrem uidiſtis.deus enim natura cum ſim:ueni manifeſte (ut pſalmiſta canit) homo propter uos factus.uerba igiť mea/patris uerba ſũt: et opera mea ſimiliter. Quare uos qui hec audiuiſtis et uidiſtis: uerba patris audiuiſtis. & opera patris et uirtutem uidiſtis.per me namq; ille ut per uerbũ ſuum loquitur:per me ut per uirtutẽ ſuam miracula peragit.Nullus autem niſi mente captus:uerbum et uirtutem patris naturaliter ſubſtantie patris ineſſe poteſt negare. Cap.XXXIX.

» Redite quia ego in patre et pater in me eſt. ¶Aperte nunc di-

c cit/imo imperat nõ aliter nos credere oportere q̃ ipſe uelit/ qui ueritas eſt.Conſubſtantialis enim patri eſt: nulla re penitus interpoſita/nec intermedio ullo intellecto quod ſubſtantiam a ſubſtantia et naturam a natura diſſeparet.unum enim cum ipſo eſt.Propterea ſubſtantia et natura alterius/in altero conſpicitur:quod noſtro etiam exemplo uidere licet.Nam etſi corporibus diſtemus:non ſumus tamen alii natura patres a filiis/et filii a parentibus.Abrae igitur naturam conſpexit:qui filium eius conſpexit.Sed in hominibus quidem magna uidetur eſſe diſſeparatio.ſeorſum enĩ unuſquiſq; formatus/quãuis una ſubſtantie atq; nature ratio in omnibus communiter ſit:tamen alter in altero non ineſt.in deo autẽ non ita eſſe intelligemus. ſed proprie quidẽ pater:pater eſt/et non filius.et qui ex eo eſt:filius eſt/et nõ pater/& ſpiritus ſanctus:ſpiritus proprie eſt.in unam autem deitatis naturam ſic trinitas ſancta colligitur:ut unus ſit deus/nec aliqua trinitatis perſona diſſeparetur ab alia.ſed ſubſiſtere quidem trium perſonarum proprie ac uere quãlibet credimus.et filium ex patre ineffabiliter natum eſſe/ et in ipſo manere intelligimus.eodem modo de ſpiritu ſancto.Eſt enim ex deo uere/non diſſeparatus a ſubſtantia eius:ſed procedẽs potius ex eo et in eo ſemper manens/prebetur ſanctis per Chriſtum. Omnia enĩ per filium in ſpiritu ſancto ſunt.Hanc dogmatum rectitudinẽ atq; ueritatẽ ſancti patres nobis tradiderunt:ſic et loqui et ſapere a ſanctis litteris docti ſumus.ad quam fidem dominus etiam hortatur dicens.credite quia ego in patre et pater in me eſt. Cap. XL.

» Lioquin propter opera ipſa credite. ¶Palã iſtis uerbis nihil ſe

a mirum/diuineq; nature conueniens potuiſſe facere oſtẽdit:niſi natura deus eſſet. et uide quãta cum authoritate et ueritate.

Nam etſi mentiri non poſſit:non petit tamen ut omnino uerbis ſuis credamus. Quare ſic? Non ignorabat poſſe ſibi furioſos uerba huiuſmodi accommodare/deoſq; ſe uerbis facere:operibus autem diuine nature congruentibus nulla unq̄ creatura utetur. nec enim deus minime capaci creature/faciendi omnia poteſtatem donabit. Non ergo magis a uerbis ſuis/q̄ ab operibus credere cogit/ſe quidem in patre/patrem autem rurſus in ipſo eſſe:id eſt non aliam eſſe naturam ſuam q̄ patris. Et eccleſia quidem Chriſti que rectitudine dogmatum gloriatur:hāc in unigenitum habet fidem. dei autē inimici non parua rabie concitati:alius alium in maiorem impietatem impellunt. Nam cum uinū Sodome bibāt/ et uuam Gomorre uindemiēt/nec a ſpiritus ſancti reuelatione ſed acerrimi draconis ſuggeſtione loquantur: et nec probe ſentiunt et ea dicunt quibus audientium animas ad inferos detrudunt. libris quoq; has nugas ſuas tradere auſi:quaſi publice in tabulis malignitatem ſuam pigentes perpetuitati (quantum in eis ſitum eſt) cōmendarunt. Vnde ſit ut q̄uis multis iam hac de re dictis/ propoſitum ad utilitatem fidelium opus/ proſequēdum breuius uideatur /nugis eorū neglectis: cogamur tamē ne ſimpliciorum aliquis laqueis eorum capiatur/ueritatis dogmatibus ut ſcutis uenenoſa illorum tela repellere. ac friuolas oſtendere calumnias ſuas:quibus filio miſeri imo uero toti deitati conantur detrahere. ¶ Legi enim modo librum quendam aduerſariorum:in quo de propoſito euangelii loco ſic poſt nonnulla breuiter ſcribebatur. Filius ergo ſubſtantialiter a patre continente contentus:habet in ſe patrem loquētem uerba/et ſigna facientem. quod ipſe filius expoſuit dicens. que ego loquor uobis/ a meipſo nō loquor:pater autē in me manēs ipſe facit opera. Quid uelit dicere cum ſubſtantialiter a patre contineri filium aſſerat:non probe (ut ueritatē fatear) aſſequor/ tanta in oratione ineſt obſcuritas. & quemadmodū qui male agit/odit lucem/ & non uenit ad lucem (ut ſaluator ait) ne redarguatur:ſic oratio improba/ cū non audeat in lucē exire ne redarguat̃:obſcuritate gaudet. Quid igitur ſit ſubſtantialiter a patre filium contineri/quibuſcūq; potero modis exponā: ut obſcure dictum in lucem protractum/reprehendatur. Si ergo ſignificat/in patris ſubſtantia ſicut conſubſtantialem filium eſſe/ita ut pater rurſus in ipſa filii natura perſulgeat:q̄uis continentie nomen alieniſſimum ſit/laudabimus tamen et comprobabimus. Sin uero non id (non enim ex ſubſtantia patris natū eſſe filium fatetur:qui hec euomuit) ſed ut corpus quoddam finitum/ſic naturam filii terminatā ab infinito patre contineri arbitratur:quomodo inſanus non eſt qui ita blaſphemat? aut quomodo cum filium deum eſſe modo quodam concedant:proprietates corporum ei accommodant? quod enim menſura aut termino circūſcribitur/cū dimenſiones ſuſcipere neceſſario intelligatur:id prima et ultima et locum et quantitatem et figurā habeat neceſſe eſt/que omnia corporum propria ſunt. quomodo igitur corporeus eſſe credetur: qui ſuper omnia eſt? aut quomodo aliis creaturis ſimilis non erit: ſi ipſe

Deutero 32

Arrianorum confutatio.

Ioannes 3

quoq; ſimiliter finitus eſt? quod ſi ita eſt: cur falſo nos terrebat dicens /
Ioannes. 8 uos de iis que deorſum ſunt eſtis / ego deſup ſum? & rurſus. uos ex hoc mundo eſtis: ego non ſum ex hoc mundo. Nam cum deſuper eſſe aſſerat: non celum ſignificat / nec locum aliquem (ſic enim etiam angeli deſuper ſunt) ſed a ſuprema ſe ſubſtantia emanare demonſtrat. Quomodo igitur id uere dicebat: ſi quemadmodum que ex nihilo producta ſunt corpora / ſic terminis continetur magis q̃ cetera cõtineat? aut quõ ipſum nuſq̃ abeſſe pſalmiſta dicit: incorpoream icircũſcriptibilemq; na
Pſalmus 138 turã ut deo attribues. quo ibo a ſpiritu tuo / et quo a facie tua fugiam? Si aſcendero in celum / tu illic es: ſi deſcendero ad infernũ / ades. Si ſumpſero pennas meas diluculo / & habitauero in extremis maris: et enim illuc manus tua deducet me / et tenebit me dextera tua. Hec per pſalmiſtam ſpiritus cecinit. ſed iſti / ſpiritus quoq; uoces contẽnentes: terminis et circunſcriptionibus unigenitum dei filium ſubiiciunt. quod fieri: qui poterit / ſi celos ſimul et ultima terre facile replet? ſed nõ uenit eis in mẽtem: quia ſi filii facies id eſt ſpiritus (facies enim filii: ſpiritus ſanctus eſt) uniuerſa replet: quomodo ipſe / cõtinentie terminis comprehendetur? Ita inquit: ſed non a corpore neq; a loco ſed a deo patre filiũ cõtineri dicimus. Non poteſtis impietatem effugere: ſi ut corpus rem incorporeã circunſcribatis / et finem attribuatis infinito. Nam cũ a patre contineri dicatis: quid aliud q̃ quod finitus ſit / ſignificatis? ſicut creature omnes q̃ ab ipſo producte: contineri etiã ab ipſo dicuntur. Preterea ſi quid quod aliquo modo continetur / ea ratione qua cõtinetur minus continẽte eſt: quomodo non erubeſcitis / minorem patre filium ſicuti poteſtate / uirtuteq; illius incluſũ / et preſentibus et poſteris occultius cõtinentie uerbo tradentes? Ad hec cum ſe imaginem patris perfectã aſſerat (qui enĩ ui-
Ioannes. 14 det me inquit / is et patrẽ uidet: et ego in patre et pater in me eſt) ſi ſubſtantialiter a patre continetur: ipſe quoq; pater erit finitus. Talem enĩ eſſe patrem uult / qualis ipſe eſt: et aperte dicit patrem in ſe eſſe. ipſe igitur aduerſarius querat alium / qui ſit maior patre qui eſt in filio. mihi enim nefas uidetur talia cogitare. non eſt autem filius ex parte patris imago / ſed totus totius imago eſt: neq; aliquid penitus intercidit quod ſummam ſimilitudinem imo identitatẽ imminuere uideatur. Illud ſummopere miror mirariq; non deſinam: quomodo auſi ſunt dicere ita patrem in filio loqui et ſigna facere / quemadmodum ipſe Chriſtus in Pau
2. ad cori 13 lo et loquebatur et operabatur? Hac enim de cauſa dictum eſſe contendunt. Ego in patre ſum et pater in me. quis talia de Chriſto ſentientes: Chriſtianos appellabit? ecce manifeſte non deũ ſed capacem deo & dei participem / magis creaturam q̃ deum ex deo natũ predicant. Patet igitur undiq; quod illa ſit intentio eorum: ut longe a ſubſtantia dei patris propellant filium / & deitatis natura omnino priuent. Quomodo igit̃ quaſi mortuos impietate largo lachrymarum fluuio non plorabimus di
Hieremi 9 centes. quis dabit capiti meo aquam / & oculis meis fontem lachrymarum / et flebo noctu et interdui hunc populum? ſed zelo fidei concitati

ne ſimpliciores ſeducātur:de beato Paulo dicimus/ quod et ille & quiſ-
quis ſanctorum diuinitus et loquebatur et faciebat/ Chriſtum in corde
ſuo habitantem per ſpiritum habebat.propterea et miracula faciebāt:
et que deo placebant loquebantur.quos omnes natura homines & ali-
ud ſecundum ſubſtātiā q̄ ſpiritus Chriſti qui habitabat in eis/& dei cul-
tores et gratia eius rutilātes/etiā inuiti cōcedetis/nec negabitis deſtitu
tos fuiſſe grā illos āteq̄ uocati fuiſſet.poſſibile quoq; fuiſſe poſtea q̄ gra
tiā habuerūt:delictis prauiſq; cogitationibus eam illos amittere. Nā qđ
deforis allatū eſt:quis re ipſa nequaq̄ auferatur:auferri tamen poſſe ne
mo ibit inficias.ſi ergo ſecundum impietatem et imperitiam ueſtrā ita
patrem credemus eſſe in filio ſicut Chriſtus erat in Paulo /loquēs in eo
et miracula peragēs:quomō nō erit aliud q̄ pater qui in eo eſt? pater au
tem deus eſt.filius ergo non erit deus. Quare inſtrumentum quoddā
et ut uas aliquod patris/unigenitus erit:nec a tibia uel lyra diſtabit/cū
illud reſonet quod inſpiratione aut pulſatione iubeatur.ad peragenda
uero miracula:quaſi ſerra aut bipēnis adhibebitur. Sic alienus omnino
a natura patris erit:nec ullo modo natura deus credetur. Quō igitur
creaturis non cōnumerabitur:qui miniſtri locum poſſidet? Quomodo
filius dei appellabitur/ et conſeſſum patris habebit: imo uero quis hoc
dicere dignabitur/qui uerum eſſe illud putabit? Vos autē q̄uis hec dica
tis:proh pudor filium tamē appellatis.inſtrumentum ergo artificii atq;
ſapiētie ſue pater genuit:& aliud p̄ter ſeipſum peperit.Hec qui dicunt:
ipſius genitoris glorie detrahūt.Non enim erit uere pater:qui talem fi-
lium natura non cognouit/qualis ipſe eſt.impie igitur et falſo in trinita
tem credimus.Nam neq; pater:uere pater erit/nec filius: naturaliter fi
lius/nec filii ſpiritus:deus erit. decepti ergo ſumus/ inanis fides noſtra
eſt/ſcriptura etiā falſa eſt:que deū patrē appellat.nec ſoli nos fallimur:
ſed ſuperna etiam ciuitas non minus ſeducta eſt/que filium creaturaꝝ
unā non deum ſed uas inſtrumētumq; dei cū patre ſimul adorat & glo-
rificat.Qđ ſi pater inhabitare in filio noluerit (o impietatis magnitudi
nem:ſed conſequentia dicere cogor)non diſtabit filius ab illis qui a prin
cipio ſuo lapſi ceciderunt.Cur autem ſi gratia dei ſicuti nos corrobora
tur/nec genitorem in ſeipſo naturaliter habet/ſed filiationis nomine
ut creatura decoratur:cur inq̄ ipſe quoq; ut nos naturam ſuam nō pro-
fitet?? Cur ille dominus/et nos ſerui? qui etſi filii dei uocitemur: propri-
am tamen naturam non ignoramus.Quare igitur ipſe quoq; ſi natura
deus non eſt/ſi inter creaturas collocatur/ut uobis uidetur: ſeruum ſe
eſſe non profitetur? ſed congruentē nature deitatis honorem et glori-
am ſibi attribuit dicens.uos me uocatis dominus et magiſter:et bene di Ioannes.
citis.ſum etenim.Hec boni iſti doctores laudant:et uere dominum ap- 13
pellari cōcedūt. deinde a naturali ueraq; dominatiōe/quia non eſſe na
tura ex deo patre cōtendunt/turpiter(quantum in eis ſitum eſt) eiice-
re non uerētur. Verum quod ſeruitutis abneget nomē/& creaturis cō-
numerari nolit: liberā/ dominātemq; ſui naturam etiam factus ſeruus

Mathe. 17 reſpiciēs/inde quoq; intelliges. Acceſſiſſe namq; ad Petrum exactores didragmi ſcribūtur/dixiſſeq;/magiſter ueſter non ſoluit didragmum: ad quod Chriſtus quid Petro dixerit/operepreciū eſt conſiderare. re ges inquit terre:a quibus cenſum aut tributum accipiunt/ a filiis ne ſuis an ab alienis? Cum autem Petrus non filios regis ſed alios tributis ſub iectos prudenter dixerit:confeſtim deitatis ſibi teſtimonium Chriſtus perhibens/illud adiecit. liberi ergo ſunt filii. Cur igitur ſi conſeruus & non a patris ſubſtantia natus eſt:ceteris ſeruitutem/ſoli ſibi libertatem attribuit? Per abuſionē enī de nobis/que proprie ac uere deo accōmodantur:dicta eſſe inueniemus:que illi uere ac naturaliter inſunt. Quare et nomen et res ſeruitutis/ſecundum naturam ineſt creature:q̄uis libertatis honore ac gloria per gratiā dei decoremur. Libenter ergo eos interrogarim: utrum theophorum id eſt uirum in quo deus habitet/ Paulum appellent an non? Si enim negant illum theophorū fuiſſe: manifeſte mentiuntur. Sin autem orbis terrarum authoritate uicti/theophorum fateantur:patet quia Chriſtus/deus eſt.ſic enim Paulus appel

Ad ro. 8 latur:quia Chriſtus in eo per ſpiritum ſuum habitabat. Quod ſi & Paulum theophorum appellant/& filium alienum a patris ſubſtantia dicūt: ſibiipſis contradicere inueniuntur. Sed erubeſcentes nōnunq̄ deum uerum maligni filium appellant. non enim natum ex deo uero concedūt. ita deū quidem uerum eſſe:ſed natura deum non eſſe contendūt. Qđ certe non magis impie q̄ ſtulte dici contenderim. Sed cum patrem in filio eſſe/ut Chriſtum in Paulo dicitis:filium certe theophorum Paulo ſimiliter/dicitis. Quō igiť theophorus aut particeps dei: q uere deus ē? nulla enī res ſeipſa participat. Nā ſi uere idē eſt qđ participat & qđ participatur:cur opus participatione eſt? Si autē ſicut ipſe in Paulo/ſic pater in ipſo habitat:quomodo non erit theophorus? Et ſi hoc: quomodo erit deus/qui habitante deo īdiguit? ¶ Satis de his. quare aliud illius generoſi uerbis ſuis in medium adducamus:ut pateat quantum impietatis poſterioribus/ſcriptis ſuis commēdare conetur/et id aſtute nimium ut ueterator occultare. Namq; preſentes obſcuritate allucinare ſtudet:ut facilius ad poſteros ueniat. Verba ſua hec ſunt. uerum queadmo

Verba arriani. dū nos in ipſo eſſe dicimur/& tamen ſubſtantia noſtra illi non communicatur:eodem modo filius cum in patre ſit/ſeparatam tamen ab ingenito habet ſubſtantiam. ¶ O audaciā/O quanta plenam impietate orationem. Nam ſi hominem nudū/Chriſtum eſſe credit:nihil prohibet dicere ſic ipſum eſſe in deo patre/ueluti et nos. ſin uero deum eſſe ſecundum naturam non negat/et adorabilem eſſe fatetur:cur ueretur concedere in patre ipſum eſſe/& patrem in ipſo habere ita ut deū decet? Sin autem impudēter cōtendit ita eſſe filium in patre/ſicut ſingulos hominum qui de nihilo et de terra per ipſum facti ſūt:cur unicuiq; noſtrū nō licet dicere/qui uidet me: uidet et patrem? et ego in patre/& pater in me eſt? Sed amentie plena hec ſunt. nullus enim ſanctorum tali uoce uſus inuenitur:ſed omnes unigenito ut natura deo & domino/ſummā

Eorū cōfutatio.

omnium poteſtatem attribuunt.Ideo clamãt dicentes/quis ſimilis erit domino in filiis dei? quomodo ergo ſicuti nos in patre unigenitus eſt: ſi nullus alius ei ſimilis eſt? quod ſi ut nos in deo eſt: mentiuntur ſancti tam magna de illo clamantes/ qui non plus habet q̃ filii adoptione habeant. Verum quoniam ad probationem uerborum ſuorum illud Pauli adducit/quia in deo uiuimus et mouemur et ſumus/ et ſic in patre filium eſſe aſſerit:age a re ipſa/ſenſum ſcripture ut ſua muniat corrumpere ipſum oſtẽdamus.Cum Athenienſes(qui ſapientes credebantur) ab errore ad pietatem traducere Paulus ſtuderet:ut ad credendũ unũ eſſe deũ illos iduceret/in eo inquit nos uiuere et moueri et eſſe. Omnia enim uiuificat filius:quia cum uita ſecundum naturam ſit/omnibus a ſe creatis uirtutem ſuam ineffabiliter immittit. non enim que ex nihilo producta ſunt aliter conſeruari poſſent:ſed ad priſtinam ſtatim conditionem id eſt ad non eſſe laberentur/niſi habitudine quadam ab eo qui eſt/imbecillitas ſua uinceretur.Recte igitur Paulus uitam omnium deum eſſe aſſerit:cum in eo uiuamus et moueamur & ſimus. nec ſignificare illud uoluit quod ipſi maligne interpretãtur:ad falſam omnia ſuam opinionem trahentes ac corrumpentes.Noluit inq̃ ſignificare/quia q̃uis ſimus homines:in ſubſtantia tamen patris(ut iſti nugantur) ſiti ſimus.ſed in deo uiuimus et mouemur et ſumus:quia ex eo ſumus et ĩ eo conſeruamur.ideo enim uiuimus prepoſuit/deinde mouemur ſubiunxit/et demũ intulit ſumus:ut hoc tertium in precedentium ſenſu cõpu taret.Puto iam aduerſariis eccleſie me per iſta ſatiſfeciſſe.qđ ſi adhuc reclamare parati ſint/et illud in deo ut ſibi uidetur exponendum eſſe contendant:ſcripture uſum oſtendemus/que ſolet in deo/pro eo quod eſt per deum/plerumq; dicere.Clamat enim pſalmiſta dicens.in deo faciemus uirtutem.et rurſus ad ipſum deũ uerſo ſermone:in te inquit inimicos noſtros cornu uentilabimus.Non enim in ſubſtantia patris uirtutem ſe facturum pollicetur/ nec in ipſa inimicos ſuos inuenturum atq; cornu uentilaturum dicit:ſed in deo pro eo quod eſt per deum/et in te id eſt per te poſuit. Et Paulus ad Corĩthios Gratias ago deo meo pro uobis in data uobis in Chriſto Iheſu gratia.et rurſus.ex eo autẽ uos eſtis ĩ Chriſto Iheſu:qui natus eſt ſapiẽtia nobis a patre/iuſticia/ſanctificatio et redemptio.Num enim gratiam in ipſa ſubſtantia Chriſti datam fuiſſe aſſerit? ſed furor eſt hoc modo iſta intelligere. Cur igitur et ſcripture conſuetudinem contemnis/et beati Pauli conſiliũ negligis: et in ſubſtãtia patris nos eſſe/illum intellexiſſe calumniaris/quia in deo nos uiuere et moueri & eſſe aſſerit? ¶ Sed iſultat rurſus aduerſarius. Et quoniã recte inquit dixiſti/in deo ſolere ſcripturam dicere pro eo quod eſt per deum:cur inquit falſo nos criminaris/ qui per patrem factum filiũ eſſe dicimus? Ecce nãq; ipſe filius in patre ſum inquit/id eſt per patrẽ. ¶ Ego autẽ admiror quomodo tam libenter in deo pro eo quod eſt per deum audiuerunt/atq; hinc ilico magnum (ut ipſi putant)gradum fecerunt:quo ad demõſtrandum creaturam patris eſſe filium (quoniã in

Pſalmus 88

Actus. 17

Actus. 17

Pſalmus 59

Pſalmus 43

1.ad cori 1

Catillus

Confutatio.

deo eſt:& hoc/per deum ſignificare plerumq; diximus)peruenire poſſint.aſtuti/acutiq; nimium eſſe uidentur propter audaciam.Nam re ipſa nihil penitus effecerunt.quid enim prohibet ſi hoc modo in propoſito hic accipiatur:ad ipſum quoq; patrem uim argumenti conuertere? cũq; aperte dicatur quia pater in me eſt/per me intelligere:ut ipſe quoq; pater/creatura filii uideatur? Eodẽ enim pacto patrem in ſeipſo:et ipſum in patre filius eſſe affirmat. Si ergo in patre/per patrem intelligitur:neceſſario et in filio/per filiũ intelligitur. Sed auertat deus a nobis hanc tantam inſaniam.nec enim per patrẽ filius:nec pater ex quo uniuerſa ſunt/per filium factus eſt.Sed diuine ſcripture cõſuetudinem in ſingulis/perſone/tempori/rebuſq; accõmodãtes:ſincerũ atq; incriminabilem in omnibus ſenſum conteximus.Ea ergo que ex nihilo facta p deum ſunt:cũ in deo eſſe dicant/per deum eſſe intelligentes/nequaq̃ errabimus.filio autem dei domino et deo et creatori uniuerſorum:nullo id modo conuenit.ſed eſt in patre naturaliter:et habet in ſe patrem ſimiliter propter identitatem ſubſtantie.hec ut puto facile qui edificari non uincere querunt:libenter ſuſcipient. Chriſti autem aduerſarius q̃ dixit criminãs:non aliter clamabit filiũ eſſe in patre q̃ nos in ipſo ſimus. Sed nos quoq; prima repetentes/aduerſus hec friuola penitus atq; inania maiore uoce dicemus.Cur igitur nature noſtre menſura non patitur:ut eiſdem quibus Chriſtus uerbis gloriemur? Chriſtus enim quia ĩ
Ioannes. 14 patre eſt/et quia patrem habet in ſeipſo/& imago characterq; incõmutabilis propter hec eius eſt/qui me uidet inquit:uidet et patrem/& ego
Ioannes. 10 et pater unum ſumus.Nos autem qui ſimiliter in eo ſumus ut uos dicitis/& eum in nobis habemus ut et ipſe patrem: neſcio cur non elatis ceruicibus/occurrentibus faciem oſtentantes/ac audacter caput quaſſantes: quiſq; dicimus/ ego in Chriſto & Chriſtus ĩ me/qui uidet me: uidet Chriſtũ/ego et Chriſtus unum ſumus.Sed nemo ita unq̃ inſaniit:ut hec dicere auderet.Nam ſi habitudine non natura filius in patre eſt et pater in filio/ ſicut nos in Chriſto et Chriſtus in nobis: primum in ordine conditioneq; noſtra Chriſtus collocabitur. deinde quid prohibebit Chriſto pretermiſſo ad ipſum patrem aſcendere:& illius nos ſimiles dicere/ adeo ut nihil ab eo nos differre credamus? Nam quod unum cum aliquo eſt:iure ab eo non diſtare uidetur.Videtis ne quo impietatis atq; furoris deuentum eſt? Que igitur cauſa horum inanium eſt uerborũ? nulla profecto alia/niſi quia longe a patris ſubſtantia filium pellere ſtudent.Quod ita eſſe:ipſorum uerbis percipitur.Non enim grauabor repetere blaſphemiam ſuam:ut omnibus facilius pateat uerum. Queadmodum nos ait in ipſo eſſe dicimur/et tamen ſubſtantia noſtra illi non communicatur:eodem modo filius cum in patre ſit /ſeparatam tamen ab ingenito habet ſubſtantiam. Quid ais o'attonite atq; ſtupide: tu ſic aperte in filium blaſphemas? Cur igitur falſa uos a nobis calumnia exceptos eſſe dicitis? Ecce enim ecce manifeſte nihil maius filio attribuitis q̃ creaturis:quas creauit ipſe.Ego uero(non enim ferre poſſum:intentio-

nem ſcripture ſequens diligenter) quoniam filium negãt / ipſum quoq́ꝫ
patrem negari ab eis aſſero / ac ita ipſos nullo modo deũ colere & ideo
ſine ſpe uiuere nequaq̃ dicere uereor. Graue autem teſtem hunc ipſũ
euangeliſtam citabo: qui patrem inquit negat / negat et filium. et qui fi= 1. Ioan.
lium negat: is nec patrem quidem tenet. Qui autem filium confitetur: 2
is et patrem confitetur. recte / recte inq̃ atq́ꝫ ſane. Nam qui non ſolũ no
mine ſed re ipſa et dici et eſſe naturaliter patrem nouit: neceſſario alte
rum cum altero negari et affirmari ſimiliter dicit. Concurrit enim ſem
per ad uere naturaq́ꝫ patrem: ſignificatio et cognitio eius qui ex eo na=
tus eſt. ſimiliter cum uere filio: perſona parturiẽtis cointelligitur. Qui
enim nouit quia pater eſt: is intellexit quia filium peperit. et qui filiũ ani
mo uoluit: is illud una uoluit / qđ ex aliquo natus eſt. Ex alterutro igiť:
alterutrius in auditorum animo cognitio generatur. Quare qui deum
negat uere patrem eſſe: is generationem filii abſtulit. Et qui filiũ ex pa=
tre natum non confitetur: is patrem nullo modo cognoſcit. Cum igitur
diſtinctam tu ſubſtantiam naturamq́ꝫ filii ab ingenito deo eſſe clamas:
nec filium quidem dei eum fateris. Si uero filius nõ eſt: quomodo pater
uere pater erit? cuius enim erit pater: ſi nõ peperit? Diſtingui autem a
patre filium etiam ipſi profitemur / non natura neq́ꝫ ſubſtantia / ut uo=
bis improbe uidetur: ſed quia in propria perſona eſſe intelligitur / et ue
re ſubſiſtit. filius enim eſt: et non pater. Subſtantialiter uero diſtingui
non modo non dicimus: uerum et omnes qui dicunt a conſortio fratrũ
depellimus. Diſtinguũtur enim perſone non natura / ſed perſonalibus
proprietatibus. Petrus enim: Petrus eſt et nõ Paulus / & Paulus: Paulus
eſt et non Petrus. indiſtincti tamen natura ſunt. una enĩ in utriſq́ꝫ: ſub=
ſtãtie ratio eſt. & que naturalia ſunt: eadem in utriſq́ꝫ ſunt. Quorſum
hec? ut oſtendamus / impie illos a natura deitatis filium pellere: qui ni=
hil aliud q̃ coniunctionem habitudinis ei attribuunt. Cur enim noſtro
exemplo uſi / quemadmodum ſeparatam nos a deo ſubſtantiam habe=
mus q̃uis in ipſo ſimus: ſic filium quãq̃ in patre ſit / diſtĩctam tamẽ ab eo
habere ſubſtantiam dicitis? Nonne in medium protracta uerſutia eius
eſt? nonne iure unum de illis illuſoribus iſtum aliquis dixerit: qui a ſpi=
ritu futuri predicebãtur? audi quid Iudas diſcipulus Chriſti ad nos ſcri= Iudas.
bit. uos autem chariſſimi memores eſtote uerborum que predicta ſunt 1
ab apoſtolis domini noſtri Iheſu Chriſti: qui dicebant uobis / quoniã in
nouiſſimis temporibus uenient illuſores ſecundum deſideria ſua am=
bulãtes non ĩ pietate. hi ſunt qui ſegregãt ſemetipſos: aĩales / ſpiritũ nõ
habentes. Nullus enim ſpiritu ſancto loquens: aduerſus unigeniti glori
am quicq̃ dicet. hoc enim nihil aliud eſt dicere: niſi anathema Iheſu. ani 1. ad cori.
males uiri ac miſeri / deſolata a ſpiritu ſancto corda poſſidẽtes: filium a 12
patre exterminant / ſubſtantialiter patrem a filio differre putãtes quẽ=
admodum que ab ipſo producta ſunt / et filium non aliter quam nos in
ipſo in patre eſſe contendentes. Quod longe falſum eſſe / ab ipſa ſcri=
ptura demonſtrare conabimur. filius enim tum identitate ſubſtantie /

tum quia imago et character patris eſt:in patre eſſe dicitur.Nos autem
1.Ioan. 1 in filio ſumus:fide atq; uirtute ad ipſũ reformati. Quod ita eſſe / ſapiẽ
tiſſimus iſte Ioannes in epiſtola teſtatur. Communicatio inquit noſtra
cum patre et cũ filio eius Iheſu Chriſto. Nam ſi non ſimilitudinem uo-
lũtatis ratio hec cõmunicationis reſpicit / ſed propterea in patre ac filio
ſumus quia nature ſue ſubſtantiam noſtram miſceamus: quomodo cũ
patre atq; filio ſubſtantialiter erimus / ſi non erit patri filius conſubſtã-
tialis? Neceſſe enim erit ſecũdum eos ridiculoſum illud dicere:quia par
tem nature noſtre patri / partem filio afferamus / ideo in ipſis eſſe intel
ligimur.Quod quoniam furoris plenũ eſt:uolũtatis ardore / fideq; fer-
uenti / ac omni uirtutis genere ad diuinam pulchritudinem animos no
ſtros reformari dicimus. et hoc pacto communionis gratiã acquiri a no
bis affirmamus.filius autem non per hanc habitudinem / & ſtudio habi
tam communionẽ:ſed per naturalem identitatem in patre eſt. Quod
autem per uirtutem in deo eſſe dicimur:idem rurſus Ioannes teſtatur
1.Ioan. 2 dicẽs.in hoc cognouimus quia in ipſo ſumus.qui dicit ſe in ipſo manere:
debet ſicut ille ambulauit / ipſe quoq; ambulare. Et iterũ.quod ab initio
1.Ioan. 2 audiſtis:in uobis maneat. ſi enim in uobis manebit:& uos in filio & ĩ pa
tre manebitis.Quid autem ſit quod ab initio audiuimus:ipſe declarat
dicens.& hoc eſt mandatum quod ab initio audiſtis:ut diligatis inuicẽ.
Audis ne nos eſſe ĩ deo:ſi charitatẽ inter nos habemus / ſi ſaluatoris uir
tutẽ (ut nobis poſſibile ẽ) imitabimur? Saluatoris aũt uirtutẽ modo di-
co nõ eã qua celos creauit / nec eã qua mare icrepabat / mortuos ſuſcita-
bat / leproſos mũdabat: ſed illã de qua ipſe dicit / diſcite a me quia mitis
Mathe. 11 ſum et humilis corde / et inuenietis requiem animabus ueſtris.ita ducẽ
uirtutis eum ſequentes:in patre et in ipſo manere dicimur. Filius autẽ
per ea que ſumma poteſtate ut deus faciebat / diſcipulos inducebat:ut
crederet ipſum in patre & patrem in ipſo eſſe. ¶ Sed forſan dicẽt ideo
filium ſic eſſe in patre ſicuti nos in filio:quia quemadmodũ uirtutis ſtu-
dio nos in filio eſſe dicimur / ita et ipſe filius uirtutibus ad patrem cõfor
matur. ¶ Quare igitur cum Philippus dixiſſet / domine oſtende nobis
patrem et ſufficit nobis:non omnes apoſtolos ad imaginem patris acci-
pit? nec dixit / tanto tempore alteri cum alteris ſumus et non cognouiſti
patrem.Sed ceteris omnibus pretermiſſis quia nullã exquiſitam dei af-
ferebant imaginem:ſibi ſoli ſupremam ſimilitudinem / imo idẽtitatẽ at-
tribuit dicens. qui uidet me / uidet et patrem. et ſtatim ſubiecit: credi
Ioannes. 14 te / quia ego in patre et pater in me eſt. ubi enim ſumma identitas eſt:
quomodo alius in alio non erit? Conſidera hoc etiam de hominibus dici
poſſe.Recte nãq; Abrae filius naturam patris in ſe oſtendens / dixiſſet:
ego in patre meo / & pater in me eſt.recteq; hoc ab operibus probaſſet
dicens :propter opera credite / id ita eſſe.Omnia enim que naturaliter
pater meus facit:ego quoq; facio.Quare igitur rectam atq; regiam ui-
am negligentes:ad aſpera inuia proficiſcũtur / et ceteros q̃tum in eis ſi-
tum eſt compellunt? Sed nos ſacrarum litterarum authoritate muniti

per regiam uiam ambulantes: conſubſtantialem eſſe deo patri filium credimus/atq; ideo ipſum in patre et patrem in ipſo confitemur.

Cap.XLI.

» Men amē dico uobis:opera que facio et ipſe faciet/et maiora ho
» a rum faciet/quia ego ad patrem uado. & quodcũq; petieritis pa
» trem in nomine meo/hoc faciam:ut glorificetur pater in filio.

¶Magna eſt huius ſermonis profunditas:ſed ad utilitatem legentium breuiter ſenſum ſuum proponemus. Cum conſubſtantialē ſe patri et exactiſſimum charactere demonſtrare uoluerit/ut in patre tanq̄ in primitiuo et pater in ipſo tanq̄ in charactere ſuo/nō figura quadam corporali ſed naturaliter ac ſubſtantialiter eſſe credatur:ego inquit in patre et pater in me eſt. Deinde ut incōmutabilem hanc equalitatē nullo alio modo q̄ natura et nature perfectionibus eſſe intelligeremus: alioquin intulit propter opera ipſa credite. Quippe qui eiſdem operibus quibus pater/ſumma cum poteſtate pollere ipſum conſiderauerit:is intelliget naturalem characterem atq; imaginem patris filiũ eſſe. Nũq̄ enim qui ex deo natura non eſt:equaliter operabit͛ deo. nũq̄ creatura:que infinite uirtutis ſunt ſuſcipiet. nũq̄ bona eius nature que ſemp eſt:iis que ſũt producta ex nihilo proprie attribui poterunt. Demũ ne anſa daretur improbis hominibus/qui oĩa peruertere cupiũt/ne quis eoꝝ dicere poſſet nō a ſua uirtute filiũ miracula feciſſe/ſed quoniam habebat patrem in ipſo manētē qui opera faciebat:ne inq̄ his falſis cogitationibus leuiores ſeducerentur/ſeipſum aperte largiturum cuncta pollicetur/que in nomine ſuo fideles peterent. Quomodo igitur o amētes atq; ceci diceret aliquis/nihil a ſeipſo tale poſſe filium contenditis:qui ſe maiora iſtis largiturum credentibus pollicetur? Animaduertendum enim diligenter eſt:quia non dixit hic patrē aliquid facturũ/ſed quidquid petieritis in nomine meo faciam. Qui ergo aliis a ſeipſo maiora prebet: quomodo faciendi uirtutem mutuabatur? Fruſtra igitur aduerſus filii uirtutē nugantur. que cũ infinita ſit: a creatura capi non poteſt. datur tamen dono credentibus. Nullus tamen putet:quoniam celos/ſolem et lunam angelorumq; multitudinem produxit/maiora his fidelibus per gratiam conceſſurum. Non enim ad hec/intentio dicentis extenditur. ſed que ad utilitatem hominum et ſanctificationis humane menſuram reſpiciebant:ea ſolum obtulit. Propterea que ego facio dixit. ut ad ea que corā apoſtolis fecit:oratio ſolũmō tēderet͛. unde ſimul etiā oſtēdit͛ nō feciſſe ipſum maiora:quia nihil maius occaſio attulit. Sed ordine totũ hũc locũ cōſideremus. Amē inqt dico uobis:qui credit in me/opera q̄ ego facio et ille faciet. et maiora hoꝝ faciet:quia ego ad patrē uado. Quid eſt hoc / dicet aliquis:quia ipſe ad patrē uadit? Idcirco ne credētes ĩ eũ maiora faciēt? abſona oĩno atq; incōcinua iſta uidētur. Sed latet altior ſenſus. Sic eniĩ itellige ipſum dicere. Sciatis uos qui mei miniſtri fuiſtis:quia quouſq; uobiſcum in terris ut homo conuerſabar / non aperte omnino uobis deitatis mee poteſtatem oſtendi/ſed et dixi humilius & feci mi-

nora per humilitatem humanam quam aſſumpſi. Quibus iam dictis/ factiſq;:adipletum eſt fere incarnationis myſteriū.Parum enim abeſt: et moriar et a morte reſurgam/et tunc ſimilia maioraq; uobis largiar. uado enim ad patrem cōſeſſurus cōregnaturuſq; cū eo ut deus ex deo: ac ideo poteſtatem uirtutēq; nature mee/gratia quā uobis donabo magis declarabo.quodcūq; petieritis in nomine meo: hoc faciā. Exacto iā inquit tempore humilitatis/in quo humiliter me geſſi propter diſpenſationem:apertius ut deus ea que ſunt dei faciam/non expellens patrē ab hac gloria/ſed ut pater glorificetur.Nam cum deus natura filius ſit/ idq; multis iam demonſtratum ſit:non minus etiam hoc modo demonſtratur/quia orationes ſanctorum ſuſcipit/et largitur eis que petunt. quomodo igitur pater in ipſo non glorificatur? Nempe ſi deus natura filius nō eſſet /qui a patre natus eſt:aliquo ipſe pater dedecore afficeretur.Nunc uero iure glorificatur pater:qui ſubſtantie ſue fructum edidit deum uerum omnipotentem/et ceteris quando uult inaudita miracula largiētē. Quod ſi ita eſt/ſicuti certe eſt:quibus ſuppliciis digni nō ſunt/qui dignitatem filii deprimere nō perhorreſcunt? Nam ſi orantes a filio petimus/et que petimus daturū ſe profitetur:quomodo nō erit natura deus/qui ex deo natura natus eſt? Nam ſi creatura eſt/ut ipſi aſſerunt:quid inter nos et illos intererit/ qui ſolē aut lunā aut aliam creaturā ut deū uocabant? Nā etſi erubeſcētes ceteris creaturis ipſum preponant:nihilo tamen minus/gloriam patris id eſt filium deprimūt/dū inter creaturas eū collocant.Nō enī queritur utrū excelliēs creatura/ uel contra ſit:ſed an omnino creatura ſit.quo dato: deum ipſum ſecundū naturam eſſe impoſſibile penitus eſt. Cap.XLII

» Si quid petieritis in nomine meo:hoc faciam. ¶ Liquido hic deū ſe uerum eſſe oſtendit.ſuſcepturū enim orationes ſuorū ſe dicit/omniaq; conceſſurū eis que petant:ſpiritales ſcilicet petitiones et a ſuperna maieſtate nō alienas.neq; id ut miniſter facturus erat: non enim aliena ſed ſua ſe daturū pollicetur.omnia enim per ipſum ex patre ſunt.idcirco Paulus quoq; ſemper ſanctis cōiūctim bona petit di-

i.ad cori. 1 cens.gratia uobis et pax a deo patre noſtro/et domino Iheſu Chriſto. nec aliquis mentis cōpos:ſeorſum quicq̄ a patre dari/et ſeorſum a filio putabit.Vna enim/eadēq; gratia eſt:que ab utriſq; proficiſcitur.gratiarū quippe diſtributio ſicuti cetera oīa: ex patre per filiū eſt. p filiū autē nō ut miniſtrū/ut iā ſepe diximus:ſed ut p coauthorē (ut ita dicā) & uere collargitorē.una enī deitatis natura eſt:que in patre et filio et ſpiritu ſancto uere atq; catholice ita credit̄ eſſe/ut nullā oīno diuiſionē, nullā (ut ſic dixerī) dilacerationē patiat̄.Recte igit̄ ſentiētes dicemus:ex patre & i patre naturaliter eſſe filiū/ ſpiritū quoq; ſanctū (q patris & filii

Ioannes. 14 proprius eſt) ex ipſo & i ipſo eſſe.Cūq; nemo ueiat ad patrē niſi p Chriſtum ut ipſe ait: ianua et uia reconciliationis hominum ad patrem filius factus eſt/& gratiam una cum patre ipſe diſtribuit. ab una enim natura/et ab uno principio:hec fluunt.quod quidem principium in perſo

Cap.XIIII

na patris et filii et ſpiritus ſancti eſſe intelligimus.itaq; quoniam ante Chriſti tempora inconſuetum erat quicq̃ a filio peti / et per eum ad patrem accedere:huius etiam rei fundamenta iecit/et per diſcipulos tam orationis modum q̃ conſequende gratie ſpem ad nos trāſmiſit.Ipſe nēpe queq; petituri orādo ſumus/daturum ſe pollicetur: id etiam ad alia multa regie poteſtatis ſue omnipotentiſq; nature argumentum nobis relinquens. Cap.XLIII.

S I diligitis me:mandata mea ſeruate ¶ Cum petituris omnia ſe largiturū pollicitus ſit:ne falſo hec ſibi dicta eſſe uideāt (multi enim in eius nomine petunt et non accipiunt)pauciſſimis ſtatī uerbis expoſuit quibus hec facta pollicitatio eſt.diligentibus ergo ſeipſum et precepta ſua ſeruantibus gratia ſolummodo ſpiritalium bonorum conceditur.Nam quod nō omnibus ſimpliciter iſta parata ſint:diſcipulus Chriſti alibi oſtendit dicens.petitis et non accipitis: quia male petitis/ut ī uoluptatibus ueſtris cōſumatis. Et rurſus de duplicibus animo uiris.Nō ergo eſtimet homo ille quod accipiet aliquid a domino.uir enim duplex animo: incōſtās eſt in omnibus uiis ſuis. Omnibus enī qui non ad ſtudioſe agendum / ſed ad replendas cupiditates / carnaleſq; uoluptates ſuas quicq̃ a deo petunt:aures deus penitus obſtruxit. Nā q ipſe odit quoniam turpia ſunt:ea quomodo ceteris largietur? quomodo dulcedinis fons:amarum aliquid ſcaturire poterit? Qđ uero ſpiritalium gratiarum cupidis larga manu omnia prebeat: Eſaias quoq; oſtendit dicens.adhuc te loquente:dicam quid eſt.Pſalmiſta etiam ſimiliter. Oculi domini ſuper iuſtos inquit:et aures eius ad preces eorum.Cū igitur diligentibus hec bona futura dixerit que per ipſum ex patre profūdūtur:confeſtim quomodo hec dilectio habeatur et quis ſit modus eius aperuit.Non enim quicunq; dixerit deum a ſe diligi / uere dicere uidebitur/nec in uerbis nudis/uirtutis uires conſiſtunt/nec pietatis fulgentiſſimum decus uerbo confirmatur:ſed bonis operibus/et animo probe affecto cognoſcitur.ita diuinorum obſeruatio mandatorum charitatē noſtram erga deum oſtēdit:et unam ueramq; uirtutem cōſtituit/ que non ſolum uerbo ſed multo magis opere conſtat.quod ipſe quoq; dominus demōſtrat/dicēs.Non omnis qui dicit mihi domine domine / intrabit in regnum celorum:ſed qui facit uoluntatem patris mei. Non enim in uerborum aſſentatiunculis : ſed in affectu agentis fides eſſe probatur.Quare mortuam ipſam eſſe ſine operibus ſcriptura docet.Non enim homines ſolum:uerum etiam impuri demones uirtutem creatoris horreſcentes/unitatē dei fatentur.Opera uero fidei congruentia facere:eorum ſolummodo eſt/qui deum diligunt.Perfectiſſimus ergo fidei terminus et dilectionis dei demonſtratio eſt: euangelicorum preceptorum obſeruatio/atq; cuſtodia.multa poſſent hac de re dici: ſed lōgius aberrare no placet.Si diligitis me inquit:mādata mea ſeruate.Animaduerte queſo memoriaq; retine diligenter: quia ſepius tum diſcipulis /tum etiam communius ad iudeos dixiſſe inuenitur / uerba que

Iacobus. 4 — Iacobus. 1 — Eſaias. 65 — Pſalmus 33 — Mathe. 7 — Iacobus. 2 — Ioannes. 7

Ioannes. ego loquor mea nō ſunt/ ſed eius qui miſit me. Et rurſus.ego a meipſo
12 non loquor:ſed qui miſit me pater/ipſe mihi mandatum dedit quid di=
Ioannes cam/et quid loquar.Et rurſus. que ego loquor non ſunt mea: ſed eius
14 qui miſit me.Nunc uero que patris dicebat eſſe:ſua eſſe mandata mani
feſte affirmat.nec erit Chriſtianus:qui leuiter aut falſo dicta hec cogi=
tabit.ipſe enim ueritas eſt.quare? quia non ut prophetarū aliquis/ nec
miniſtri loco ſermonem patris nobis expoſuit/ ſed ut conſubſtantialis
et idem natura cum patre/ſicut filius a ſubſtātia patris natus/ ſicut uer
bum et ſubſtantia et conſilium patris / uerba nobis patris et ſua locu=
tus eſt:mandatum tamē dicit habuiſſe a patre quid dicat et quid loqua=
tur. Sic enim etiam in nobis eſſe percipimus:cum intelligamus ſermoni
qui proferri ſolet a mente quaſi mandata dari/que foras progrediēs ex
planet.Non ignoro minimam eſſe uirtutem exempli.ſed tamē quia cū
a rebus quas intelligimus ſimilitudinem quamuis exiguam ſupernatu=
ralibus accōmodamus/quaſi in enigmate atq; ſpeculo profūda dei my=
ſteria quodā modo intelligimus:pretermittedū non fuit. Cap.XLIIII

» T ego rogabo patrem/et alium paracletum dabit uobis: ut ma=
» e neat uobiſcū ineternū/ſpiritum ueritatis quem mūdus non po=
» teſt capere.quia non uidet eum:nec ſcit eum.uos autem cogno
» ſcetis eum:quia apud uos manebit/et in uobis erit.¶ Coniungit rurſus
iis que deo digna ſunt:ad humanitatem ſuam pertinentia.ita nec ſolā
deitatis gloriam humilitate nature noſtre abiecta retinet: nec rurſus
humanitatis tantummodo mēſuram ſibi attribuit.Sed quoniā ſimul de
us atq; homo uere ſincereq; eſt:utraq; mirabiliter coniungit / et ut de=
us atq; homo ad diſcipulos loquitur.oportebat ſane in diſpēſatione hu=
iuſmodi īcarnationis:cōmode uerbis uti. Illud igitur huius loci ſenſum
inueſtigantes dicimus:qđ neceſſario etiam nunc ad edificationem fidei
dominus noſter de patre mentionem fecit. Nam quoniam inconſuetū
orandi modum introduxit/in nomineq; ſuo(quod priſcis īauditū fuit)
petere iuſſit/et que petentur ſe daturum pollicitus eſt:ne perſonam pa
tris hinc pellere/aut poteſtatem eius aliquo modo minuere uideatur/
collargitorem cōdatoreq; paracleti illum fore affirmat.Rogabo autem
rurſus ſicut homo dixit:diuine ac ineffabili nature que illi conueniunt
in pſona patris attribuēs.quā rem ab eo ſolere ita fieri ſepius diximus.
Alium autem paracletum/ſpiritum appellat:non quia conſubſtantialis
patri et ſibi non ſit/ſed quia in propria perſona eſſe ītelligitur.Spiritus
enim nec pater nec filius eſt:ſed patris atq; filii. Alium autem paracle=
tum dicit:quia et ipſe paracletus eſt/nec tamē aliud quicq̄ in ſanctis ſpi=
ritus operatur q̄ ipſe filius:cuius et eſt et appellatur ſpiritus.Quod au=
tem etiam filius/paracletus et eſt et uocatur: Ioannes teſtatur ſcribēs.
1.Ioannis hoc dico uobis ut non peccetis.ſi quis autem peccet/ paracletum habe=
2 mus ad patrem Iheſum Chriſtū: et ipſe propiciatio eſt pro peccatis no=
ſtris. Alium ergo paracletum uocat:quia in propria ſubſiſtētia eſt.ope=
ratur tamē non aliter q̄ ipſe filius/omnipotenſq; eſt ut ipſe.ſpiritus enī

eius eſt.ueritatis enim ſpiritum eum nũcupauit: et ueritatem ſeipſum eſſe iam affirmauit. Quomodo ergo ſi alienus a ſubſtantia patris filius eſt/ ut iſti dicũt: pater ueritatis id eſt filii ſpiritum nõ ut alienum ſed ut proprium largitur? Nullus enim ambigit: quin filii ſpiritus ſit. Quomodo rurſus ſi alienus a ſubſtantia patris filius eſt/ patris ſpiritum ut ſuũ prebet (ſcribitur enim quia ſufflauit diſcipulis dicens: accipite ſpiritum ſanctum. Nonne igitur dicendum eſt/ imo autem omnino credendum: quia una cum patre naturalibus deitatis bonis ſubſtantialiter filius cõmunicet/ eodem modo ſpiritum habet quod pater habere intelligitur/ non aduenticium neq; deforis. Stultum enim atq; furioſum eſt ita ſentire. ſed quemadmodum unuſquiſq; noſtrum/ proprium in ſeipſo ſpiritu continet: et ab intimis uiſceribus ad exteriora profundit. Propterea corporaliter Chriſtus ſufflauit: oſtendens hoc ſigno/ quia quemadmodum ab ore humano corporaliter humanus ſpiritus procedit/ ſic ex diuina ſubſtantia deitati congruenter ſpiritus qui ab ea eſt profunditur. Quando igitur ipſe ſpiritus patris et filii eſt: quomodo pater atq; filius unam poteſtatem diſtincte ſimul atq; coniunctim non habebũt? Pater enim: pater eſt et non filius/ et filius non pater ſed filius: et tamen pater in filio et filius in patre eſt. & paracletum id eſt ſpiritũ ſanctum nõ ſeorſum pater et ſeorſum filius prebet: ſed cũ filius clare dicatur/ pater etiã ex quo uniuerſa ſunt clare intelligitur. Quod uero eiuſdem cũ patre atq; filio ſubſtantie ſpiritus eſt/ quis nemo recte ſentiẽs ambigat: ratione tamen etiam comprobatur. Nam ſi ſpiritus ſubſtantialiter deus non eſt: quomodo creatura eo accepto/ dei patris particeps efficitur? aut quomodo templa dei erimus: creatum ſpiritum ac non potius eũ qui ex deo eſt accipientes? Quomodo diuine nature (ut ſancti uiri teſtantur) participes fiunt qui ſpiritum acceperunt/ ſi creaturis ſpiritus connumeratur/ nec a natura diuina procedit? Nõ igit̃ ut alienus inde ad nos uenit: ſed ut patri ac filio conſubſtantialis. Quare qui mũdana ſapiũt/ & hec terrena preponunt: capaces eius eſſe non poſſunt. ſancti autem: eius capaces ſunt. Quãobrem? quia illi ſordibus inuoluti et quaſi lippitudine oculos animi laborantes: nature diuine ſplendorem nõ aſpiciũt/ et gratiam ſpiritus ſuſcipere nequeunt/ cupiditatibus carnis omnino deuicti. probi autem uiri cum mundum poſſideant cor: paracleti receptacula effecti (ut in hac uita hominibus poſſibile eſt) magna inauditaq; conſecuturos ſe premia intelligunt. Sanctificabuntur enim a ſpiritu/ & omnium bonorũ participes efficientur: ac turpitudine ſeruitutis abiecta, dignitate adoptionis filiorum dei decorabuntur. quod Paulus oſtendit dicens. Quando autem eſtis filii: miſit deus ſpiritum filii ſui in corda ueſtra/ clamantem abba pater.

Marginalia: Ioannes. 20 — I. ad cori 3 — Ad gala: 4

Cap. XLV

Non relinquam uos orphanos: ueniam ad uos. ¶ Neceſſario etiam nunc dominus noſter ſancte trinitatis conſubſtantialitatem oſtendit: quod et in ſuperioribus fecit/ tam uerbis q̃ rebus a deo patre natum ſe naturaliter earumdemq; uirium atq; uoluntatis

Ioannes. demonſtrans. hac enim cauſa modo dicebat: quia ego a meipſo non
14 loquor.modo/ſi non facio patris mei opera:nolite credere mihi.ſin au=
Ioannes. tem facio/et ſi mihi nõ creditis:operibus meis credite. Oportebat au=
10 tem ad hec rectam etiam nobis de ſpiritu fidẽ tradere:ut chriſtiani dog
matis itegritas haberetur.quomodo igitur id facit: breuiter exponam.
Alium a deo patre paracletum ad nos uenturũ mox dixit.uerũ ne quo=
niam alium dixit/de ſubſtantia naturaq; ſpiritus id intelligeretur:ut li
quido mõſtraret in ſola perſonali ſubſtantia a patre ac a filio ſpiritum
alium eſſe(ſpiritus enim eſt: nõ pater nec filius)cum uẽturũ paracletũ
aſſerat/ ſeipſum uenturum pollicetur.ita oſtendit ſpiritũ ſanctum nõ
eſſe aliud q̃ ipſe ſit.Spiritus enim patris eſt:& ipſius etiã filii ſpiritus eſ=
ſe intelligitur.et mens eius idcirco nũcupatur.quod Paulus quoq; deno
1.ad cori taauit dicens.nos autem mentem Chriſti habemus.Recte igitur ſentien
7 tes/et diuinam ſequẽtes ſcripturã: nõ aliud a filio ſubſtantia et natura
ſpiritum eſſe predicamus/ in propria tamen ſubſiſtere perſona profite
mur.propterea etiam Paulus (ut arbitror) ſpiritũ filio adiũgit plerũq;.
Ad ro. Si quis ait ſpiritum Chriſti non habet:non eſt eius.& rurſus. ſi Chriſtus
8 in uobis:corpus quidẽ mortuũ propter peccatũ/ſpiritus uero uita pro=
pter iuſticiam.audis quomodo manifeſte haberi ab eis Chriſtum dicit:
Ad ephe qui ſpiritum acceperunt.Sepenumero etiam optat ut Chriſtus in nobis
3 per fidẽ habitet:cũ tamẽ ſpiritum ſanctum ſuſcipiamus.nec putet quiſ=
piam perſonarum diſtinctionem a nobis confundi:non ita confitemur/
nec iſta erat intentio Pauli. cognouit eni rectiſſime diuinus ille uir ſan
cte trinitatis enumerationem:ac ideo ſingulas perſonas proprie atq; di
ſtincte ſubſiſtere docet/et tamen incõmutabilem identitatem trinita=
tis aperte predicat.aliter eni quõ ſpiritus et eſſet & nominaretur deus?
1. ad cori Neſcitis ait quia tẽplum dei eſtis:et ſpiritus dei habitat in uobis? Sin au
3 tẽ tẽpla dei efficimur quia ſpiritus in nobis habitat:quõ ſpiritus ex deo
id eſt ex ſubſtãtia dei nõ eſt/cũ ipſo habitãte in nobis:deus in nobis ha=
bitet? ut ergo nõ alienũ a natura deitatis ſpiritũ oſtẽderet:a patre mit=
ti ad ſctõs paracletũ dixit/& ipſe uẽtur ſe pollicet.ne tãq̃ paretũ orbi:
diaboli laq̃is/et huius mũdi furioſis tẽtatiõibus capiãt.Clipeus ergo in=
fractus ueſtris animis a patre ſpiritus Chriſti dat:q gratiã/pſetiã/&uir
tutem patris atq; filii ĩplet in nobis.ĩpoſſibile eni eſt quicq̃ boni a nobis
peragi/nec pturbationes animi ſupari/nec acres diaboli laqueos euita=
ri: niſi gratia ſpiritus muniti ipſũ hac de cauſa i nobis habeamus.huius
Pſalmus rei cauſa gratiſſime ad deũ pſalmiſta clamabat:dñe ut ſcuto bone uolũ
5 tatis tue coronaſti nos.bone uolũtatis ſcutũ nihil aliud appellãs:q̃ prote
gẽtẽ nos ſpiritũ & ieffabili ſua uirtute ad id nos cõuertẽtẽ/atq; in eo cõ
ſeruantẽ qd deo penitus placet.q̃uis ergo in celos poſtq̃ ex mortuis re=
Ad he. ſurrexit dñs aſcẽderit/ut deo pro nobis iuxta Paulum appareat:adeſſe
9 tamẽ ſemper p ſpiritum ſuum fidelibus pollicetur.Cap.XLVI

" a Dhuc modicum et mundus iam me non uidet.uos autem uide=
" tis me:quia et ego uiuo/& uos uiuetis. ¶ Cum in ianuis iam paſ

Cap.XIIII

ſio inſtaret/quam aſſumptio conſecuta eſt: inuiſibilem ſe mundo fu-
turum dicit/id eſt omnibus qui temporalia perpetuis & terrena celeſti
bus anteponunt. Superioribus igitur conſequentia texentes/ dicimus:
paracletum id eſt ſpiritum ſanctum/a patre per filium dari. omnia enī
ex patre per filium ſunt. Quem quidem ſpiritum: quātū ad locupletiſ-
ſimam dantis munificētiam atq; gratiam pertinet/omnes accepiſſent
(effūdam enim propheta quidā ait de ſpiritu meo ſuper omnem carnē) Iohel. 2
quiſq; autem ſibi cauſa eſt: ne diuinitus hoc donum habeat. Nam qui
mentem ſuam a prauitate non mundant/qui huius mūdi ſponte capiū-
tur illecebris: ii diuina gratia nudi/chriſtū in ſeipſis non uidebunt. Cor
da enim ſpiritu habentes uacua/et propterea orphanorum protectore
priuati: ab omni demonio aut turbatione animi/aut quauis alia cupidi-
tate facile rapiuntur/& ad peccandum impelluntur. Sanctis autem qui
ſe (quantū fieri poteſt) ad ſuſcipiendū ſpiritum preparant: merito Chri
ſtus dicebat. non dimittam uos orphanos: uenio ad uos. Inuiſibilis ergo Ioannes. 14
poſtq̄ hinc abiit terrena ſapientibus eſt: uiſibilis autē ſanctis. diuinū enī
et intellectualem fulgorem/& cognitionem congruam in animis eorū
ſpiritus inſerit: et oculos cordis mirū in modū illuminat. Aut igitur hoc
modo locū iſtum intelligemus: aut maxime quoniam iſtud adiūgitur/
quia ego uiuo et uos uiuetis/ſic exponemus. cū per reſurrectionem ſuā
immortalitatem nature noſtre in corpore ſuo primū reparauerit: aſcē-
dit in celos ad patrem. et poſt aliqua tempora deſcendet rurſus ad nos
cum angelis in maieſtate patris: quādo proportionaliter unicuiq; iuxta
uiuendi modū merita reddens/iis qui a ſiniſtris erunt id eſt qui terrena
hec concupierunt dicet: recedite a me maledicti in ignem eternum/dia Matheo. 25
bolo & angelis eius preparatum/iis uero qui a dextris erunt id eſt ſan-
ctis et probis uiris/uenite benedicti patris mei poſſidete paratū uobis
regnum a conſtitutione mundi. Corregnaturi enī cum Chriſto/celeſti
bus bonis fruentur: conformeſq; facti reſurrectionis eius et ab interitu
omnino liberati/ſemper uicturi cum domino ſunt. Quod autem fide-
les qui Chriſtum ſecuti ſunt cum Chriſto erunt/ineffabilem illam pul-
chritudinem perſpicientes: Paulus oſtendit dicens. Quia ipſe domi- 1. ad theſ 4
nus in iuſſione/in uoce archangeli et in tuba dei deſcendet de celo: &
mortui in Chriſto reſurgent primi/deinde nos uiui qui reſidui ſumus/
ſimul cum eis rapiemur in nubibus obuiam domino in aera/& ſic ſemp
cum dn̄o erimus. Et rurſus ad eos qui affectus carnis extīguere ſtudue-
runt. mortui enim eſtis: et uita ueſtra abſcōdita eſt cum Chriſto in deo. Ad coloſ 3
cum autem Chriſtus apparuerit uita ueſtra: tunc et uos apparebitis
cum Chriſto in gloria. Vt ergo breuiter repetamus: improbi quidem a
uultu domini deiecti/inferni loca perpetuo habitabunt. qui uero arra-
bonem ſpiritus intemeratum conſeruarunt: uiuent ſemper cum Chri-
ſto/ineffabile decus deitatis eius inſpicientes. Dominus enim erit tibi
ait lux eterna: et deus gloria tua. Non uidebitur incōgruum hanc rem Eſaias. 60
dominus ſignificare uoluiſſe/cum dixerit: adhuc modicum et mūdus

me iam nō uidet. uōs autē uidetis me: quia ego uiuo et uos uiuetis. Nec id falſum uidebitur: quia modicum tempus interfuturum uſq; ad reuelationem ſuam dixerit. Nam longiſſima etiam apud homines ſecula: nihil uere inueniuntur ſi ad deum qui ſemper eſt conferas. Quod oſtendit pſalmiſta dicens. mille anni ante oculos tuos domine: ſicut dies heſterna que preteriit / et cuſtodia in nocte.

Pſalmus 89

Cap. XLVII

» In illo die uos cognoſcetis: quia ego in patre meo / et uos in me &
» ego in uobis. ¶ Difficilis mihi uidetur inuentu textus propoſiti ſenſus: ac ideo maiore uigilantia querendus eſt. credo enim quia Chriſtus qui ueritas eſt: ad uerum nos ſenſum diriget. Nonnulli eorum etiam qui preeſſe uidentur: a ſubſtantia patris filium impie depellentes / habitudinalem non naturalem coniunctionem ſignificari aſſerunt / cum in patre filius eſſe dicatur. itaq; a ſeipſis non a ſpiritu ſancto ſcribentes: quoniam (aiūt) pater diligit filium et rurſus ab eo diligitur / propterea ſcribitur in eo eſſe. cuius impietatis ſue quaſi demonſtrationem hoc ex loco ſumere credunt. Dicunt enim arundineo ſe baculo defendentes: quod ſi nos in ipſo ſumus / et ipſum habemus in nobis / non ſubſtantie ratione coniuncti / ſed amoris affectione cum amemus et redamemur / ſic filius quoq; cū in patre hoc modo ſit / ratione nature a patre diſſeparatur. ¶ Nos uero quoniā latius iam demōſtrauimus in patre filium naturaliter eſſe / ac ſuſtantialiter illi coniungi: breuius nunc malignam eorum cauillationem redarguemus. Si ſolummodo quia diligit et diligitur / in patre filius eſt / eadem ratione qua nos in ipſo & ipſe in nobis / nec aliud uinculum latet quo aut patri filius aut nos in filio cō iungamur: quamobrem dic queſo in illa die ait hoc myſterium cognoſcetis? his enim uerbis oſtendit nōdū nos illū probe cognoſcere. An forte ignoramus: quia pater diligit filiū et ab eo rurſus diligit̄? quis aūt nō dicet nos ab eo amari: q pro nobis acerbiſſimā ꝑtulit paſſionē? Maiorē aūt charitatē nemo habet: q̄ ut animā ſuā qs ponat pro amicis ſuis. Cur aūt diligi a nobis manifeſte petebat dicēs: ſi diligitis me / mandata mea ſeruate. Diligit igit̄ eū qui mādata ſua (q̄tū in eo ſitū eſt) ſeruat. Si ergo non ignoramus amari a patre filiū / noſq; ab ipſo filio diligi / diligereq; / cū mandata eius ſeruemus: neceſſe eſt alium quēdā modū non dilectionis ratione nos intelligere. alium ergo modum manifeſte īduxit dicēs. In illo die cognoſcetis: quia ego in patre et uos in me / et ego in uobis. ¶ Sed dicet fortaſſis / ante paſſionis diem hec a Chriſto dicta fuiſſe: nos autem poſt paſſionem reſurrectionemq; ipſius quoniam uincula mortis effregit / a patre ipſum amari cognouimus et nos ab eo / quoniā pro nobis paſſus eſt. itaq; certiores hac dilectionis habitudine poſt reſurrectionem facti ſumus: quia ipſe in patre et nos in eo. ¶ Friuola hec omnino atq; inania ſunt. Conſiderate nāq; o generoſi uos: nō fuiſſe opus nobis poſt reſurrectionem diſcere / quod uere uel ante reſurrectionē ſciebamus. Nam ſi minus credebamus diligi a patre filium / et patrē a filio: reſurrectio erat expectanda ut inde cognitionis conſummationem cō

Cauilli redargutio.

Ioannes. 15

Noua cauillatio.

Confutatio.

ſequeremur. Sin uero etiam ante reſurrectionē grauiſſimus teſtis pa= Mathe.
ter fuerit/ipſe eſt dicens filius meus dilectus/& ipſa quoq; ueritas dixe 17
rit:pater diligit filium/nec aliter q̄ perfecte diligere ipſum credere de= Ioannes.
beamus:cur falſis nos rationibus terretis? cur ueritatem aſpernami= 3
ni:a ſubſtantia patris filium detrudentes? Cum igitur certiores eſſent
diſcipuli/perfecte filium a patre et patrem a filio diligi/nec dubitarent
ſe ab ipſo diligi/ipſiq; ſibi eſſent conſcii quod eum diligerent:quomodo
in aliud tempus huius rei cognitionem differt dicens/in illo die cogno=
ſcetis quia ego in patre/et uos in me/et ego in uobis? ualeant ergo uale
ant:qui hec nugantur. Nos autem ſpiritus ſancti gratiam inuocātes: ea
dicamus que recte ſunt expoſitionis. Cum ergo predixerit quia ego ui
uo et ipſi uiuetis:ſtatim ſubiecit/in illo die cognoſcetis quia ego in pa=
tre meo et ego in uobis. Quis igitur aperte nō uidet diem cognitionis
illum determinari:in quo reformati ad ipſum ad uitam eternam cōſcē=
demus/maledictiōe mortis omnino fugata? Quādo enī (ut ait Paulus) Ad colo.
Chriſtus noſtra uita apparebit:tunc et nos apparebimus cum eo in glo 3
ria. Reformabit enim humilitatis noſtre corpus/hoc inq̄ non aliud cor=
pus ad gloriam ſuam reformabit/ad priſtinum ineffabili ſua uirtute re
ſtituens. Omnia enim facillime peragit que uult:cum ſit deus uerus. illo
igitur die ac illo tempore:quo etiam uos uiuetis (uiuo enim ego:q̄uis ho
mo factus mortale ſecundum naturam corpus aſſumpſerim) illo inq̄ tē
pore cognoſcetis/quia ego in patre et uos in me et ego in uobis. Credi=
mus igitur hec a domino dicta fuiſſe/non ut dilectionis ratiōe in patre
ipſum eſſe credamus/ut aduerſarii Chriſti cōtendunt:ſed quadam pro
fundi uirtute myſterii/quod & intelligere difficile/& explanare arduū
eſt. conabimur tamen pro uiribus. Nam q̄uis longe humanam mentem
a clara expoſitione huius rei abeſſe credamus:feruore tamen charita=
tis commoti/nōnihil fortaſſis dicemus. Age igitur ut facilius poſtea in
profunditatem myſterii deſcēdamus/ cognoſcamuſq; quomodo filius
in patre naturaliter/non dilectionis ratione ac habitudine ut illi contē
dunt/et nos in ipſo rurſus eodem modo et ipſe in nobis:cauſam uidea=
mus propter quā dei filius et deus ipſe/cum eſſet in dei forma/nō rapi= Ad phili.
nam arbitratus eſt ſe eſſe equalem deo. Vnam igitur ueram et genera= 2
lem incarnationis cauſam Paulus nobis expoſuit dicens: ſecūdū bonū Ad ephe
placitum eius reſtaurata omnia in Chriſto. reſtaurat autem:omnino et 1
res et nomen ſignificat reſtituere rurſus que ad diuerſum atq; diſſimi=
lem exitum tendebant/ad eam conditionem ac ſtatum ad quem a pri=
cipio facta fuerunt. huius reſtaurationis uiam ac modum/ carptim de=
clarans:modo dicebat. nā quod impoſſibile erat legi in quo infirmabat Ad ro.
per carnem:deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati/ 8
et de peccato damnauit peccatum in carne. ut iuſtificatio legis implere
tur in nobis:qui non ſecundum carnem ambulamus/ſed ſecundū ſpiri
tum. modo:quia ergo pueri communicauerunt carni & ſanguini/& ip= Ad heb.
ſe ſimiliter participauit eiſdem/ut per mortem deſtrueret eum qui ha 2

bebat mortis imperiũ diabolũ / et liberaret omnes qui timore mortis p
totam uitam obnoxii erãt ſeruituti .hos duos modos reſtaurationis / ra=
tionem incarnationis continentes: Paulus nobis expoſuit.ſed ad hos:
Ioannes. tertium nobis euangeliſta propoſuit cum ita de Chriſto ſcribat.in pro=
1 pria uenit et ſui eum nõ receperunt.quotquot autẽ receperũt eum:de=
dit eis poteſtatem filios dei fieri iis qui credunt in nomine eius / qui non
ex ſanguinibus neq; ex uoluntate carnis neq; ex uoluntate uiri ſed ex
deo nati ſunt.his ergo maxime de cauſis:unigenitus dei filius homo fa=
ctus eſt / ut peccatum in carne ſua damnaret / & mortem propria morte
deſtrueret / et nos dei filios faceret / a noſtra mortalitate ad hanc digni=
tatem ſpiritu regeneratos.hoc enim modo probe humanum genus ad
priſtinum habitum reparatur.ſed ſingulis rurſus propoſitis cauſis: nõ
nihil de ipſis dicamus.Queramuſq; primum quomodo illud intelligen
dum eſt:qđ damnauerit peccatum in carne.cum enim deus natura uni
genitus ſit / cũq; ex ſubſtãtia patris natus naturaliter incõmutabilis ſit /
atq; ideo nullo modo mutari labiq; poteſt: deſcẽdere uoluit ut caro ſua
facta et ad proprietatem ſuam tranſformata / labi peccareq; nõ poſſet.
neq; id templo ſuo ſolummodo facturus:hominem aſſumpſit. que nãq;
magnitudo beneficiorum erga nos eſſet:ſi hominẽ ſolummodo quẽ aſ=
ſumpſit ſeruaſſet? Credimus igitur hominem factum eſſe: ut uniuerſo
generi noſtro / in ſuo corpore tanq̃ in primitiis / ſupremum bonum ac=
quireret. Nam queãdmodũ nõ mortis ſolũ ſed oĩbus carnis paſſionibus
afficimur propter trãſgreſſionẽ maledicti onemq; primi hominis a deo
lapſi:eodem modo Chriſtũ omnes ſequemur / ob ſaluãtem in ſeipſo car
i. ad cori nis naturam atq; ſanctificantem.ideo Paulus quoq; dicebat.& ſicut por
15 tauimus imaginem terreni:portemus et imaginẽ celeſtis. imago enim
terreni hominis id eſt Ade:paſſiones et interitus ſunt.celeſtis autẽ ho=
minis id eſt Chriſti:impaſſibilitas et incorruptibilitas imago eſt.Pecca=
tum igitur in propria carne unigenitus dei filius deſtruxit: carnẽq; fe=
cit non propria uoluntate ſed ut deo placet moueri.ita corpus animale:
ſpiritale confectum eſt.primus igitur reſtaurationis modus hic eſt.Al=
ter autem qui propoſito theoremati maxime conuenit:modo in mediũ
uẽiat.Dicemus aũt de uita eterna / et de mortis iteritu:quõ a genere no
ſtro ab unigenito depulſa corruptio eſt.Qm̃ igit̃ carni et ſanguini pue
ri cõmunicarũt:et ipſe ſimiliter participauit eiſdẽ ut mortẽ iterimeret.
nã q oĩa ad imortalitatẽ creauit:ad priſtinũ rurſus figurã rerũ trãſfigu
rabit.Curioſius forſan q̃ oporteret iſta ſcrutamur. Sed qui rectitudinẽ
dogmatum ſequitur:deſidie crimen non iniuria euitabit. Factus igitur
Geneſis. homo ab initio ad imaginem creatoris eſt: ut ſcribitur. Cũq; multis mo
1 dis imago dicatur:ille modus precipuus eſt / ad imaginem dei id eſt ad
ſimilitudinẽ icorruptionis et immortalitatis factum eſſe.quod nũq̃ per
rationem nature ſue poterat poſſidere.Quomodo enim quod a terra
factum eſt:ſua natura perpetuum erit / niſi qui naturaliter immortalis
eſt deus / qui eodem modo ſemper ſe habet / hoc donum ei prebuerit?

Verum enim illud Pauli eſt. quid enĩ habes: quod non accepiſti? Ne igit̃ 1. ad cori 4
quod ex nihilo creatũ eſt / ad nihilum rurſus redeat / ſed perpetuo con=
ſeruetur (id enim creator intendebat) nature diuine particeps efficit̃. Geneſis. 2
inſpirauit enim in faciem eius ſpiraculum uite: id eſt ſpiritũ filii. Filius
enim uita eſt: in eſſe omnia cõtinens. in eo nãq; uite ſuſceptibilia et mo= Actus. 17
uentur et uiuunt: ut Paulus ait. Nec quiſq̃ putet diuinum ſpiraculũ ani
mam homini factum fuiſſe. Non enim id dicimus. et eos qui dicunt libẽ NOTA
ter rogauerimus: utrum a ſua natura mutatum dei ſpiraculum homi=
nis anima facta ſit / an in identitate ſua permanſerit? Nã ſi primũ dicẽt:
impietatis crimine condemnabuntur / incommutabilem naturam mu=
tatam fuiſſe aſſerentes. ſin autẽ permãſerit quod fuit: quomodo ad pec
catum lapſum paſſionum receptaculum factum eſt / cũ impoſſibile pe=
nitus ſit diuine nature delinquere? Nõ eſt igitur factum diuine ſubſtã=
tie ſpiraculum anima hominis. ſed animato potius homini et proprieta
ti nature / utriſq; (anima dico atq; corpore) cõſummate: quaſi ſigillũ na
ture ſue creator ſpiraculum uite id eſt ſpiritum ſanctum iſixit. quo ad
primitiuam homo pulchritudinem reformabatur: et ad imaginem crea
toris reducebatur / ad omnia uirtutis genera inhabitantis in eo ſpiritus
gratia / ſe accõmodans. Verum quoniam cũ ſue uoluntatis habenas ho=
mo teneret (pars enim imaginis libertas etiã eſt. libere nãq; poteſtatis
deus eſt) decidit immutatus (cuius immutationis et caſus modũ ſcriptu Geneſis. 3
ra liquido docet) reducere ad priſtinum ſtatum naturam humanam de
us uoluit. Quomodo autem reduxit: nunc conſequenter inſpiciamus.
Non erat poſſibile aliter corruptibilem ſecundum naturam hominẽ /
mortem effugere: niſi primã adeptus gratiam / rurſus particeps dei fie=
ret. qui omnia per filium in ſpiritu uiuificat. Carni ergo et ſanguini cõ=
municauit: id eſt qui ſecundum naturam uita eſt unigenitus dei patris
filius / homo factus eſt / mediator dei atq; hominum ut ſcribitur / natura 1. ad thi. 2
deo coniunctus ex quo eſt / et hominibus rurſus ut homo. habet enim in
ſe patrem: et ipſe rurſus in patre eſt / character et fulgor ſubſtãtie eius.
Nos autem etiam in ſeipſo habet: quoniam naturam noſtrã aſſumpſit /
et corpus noſtrum corpus uerbi factum eſt. propterea diuine nature fa
cti participes ſumus / et filii iam nominamur: ipſum patrẽ in nobis per
filium habentes. cui grauiſſimus teſtis Paulus eſt: quãdo inquit eſtis fi= Ad gala. 4
lii / miſit deus ſpiritum filii eius in corda ueſtra: clamantem abba pater.
non eſt enim alia res ſecundum ſubſtantiam ſpiritus. Hec cum ita ſe ha
beant: ad uerba ſaluatoris modo accõmodẽtur. in illa inquit die cogno=
ſcetis / quia ego in patre et uos in me / & ego in uobis. Ego enim uiuo: cũ
uita ſim ſecundum naturam / et templum meum uita repletum uiuit.
Quando igitur et uos etiam ipſi qui corruptibiles natura eſtis / uiuere
uos ad ſimilitudinem meam uidebitis: tunc cognoſcetis aperte / quia cũ
ego naturaliter uita ſim / deo patri qui etiam ſubſtãtialiter uita eſt per
me uos coniunxi: ac immortalitatis eius participes effeci. ita ego natu=
raliter in patre ſum: quia ex ipſo natus. uos autem in me: & ego in uobis

etiam naturaliter/ea ratione qua homo factus ſum.et ſic uos diuine fe=
ci nature participes/cum ſpiritũ meũ habitare in uobis effecerim. Chri
ſtus enim in nobis per ſpiritum eſt/ corruptibilitatẽ noſtram ad incor=
Ad ro. ruptibilitatẽ permutãs.idcirco Paulus ait.Qui ſuſcitauit Iheſum Chri=
8 ſtum a mortuis:is corpora ueſtra mortua uiuificabit per ſpiritum ſuum
qui habitat in uobis.Nam ſi ex patre ſpiritus ſanctus procedit: uenit ta
men per filium/et proprius eius eſt. omnia enim per filiũ a patre ſunt.
Quod autem per ſpiritum in uitã eternam reformati ſumus:pſalmiſta te
Pſalmus ſtatur clamans ad deum.aperiente te manum tuam omnia implebunt
103 ubertate:auertente autem te faciem turbabuntur.auferes ſpiritum eo
rum et deficient:et in puluerem ſuum reuertentur. Emitte ſpiritũ tuũ
et creabuntur:et renouabis faciem terre. Vides quomodo ablatio ſpiri=
tus propter peccatum:ad interitum nos reduxit.Quando autem miſit
deus ſpiritũ ſuum ac nos nature ſue participes effecit: facies terre per
ſpiritum renouata eſt.Reformati enim in nouam uitam ſumus: corru=
ptionem ad quam propter peccatum deferebamur longe abiicientes/
et uitam eternam gratia domini noſtri Iheſu Chriſti adepti quo cum &
per quẽ deo patri ſit gloria cũ ſpiritu ſancto in ſecula ſeculorum. Amẽ.

¶ Noni libri commentariorum Cyrilli in Ioannem/finis.

¶ Commentariorum Cyrilli in Ioannem liber decimus. Cap.I.

» Qui habet mãdata mea/et ſeruat ea:ille eſt qui diligit me.
» qui autem diligit me:diligitur a patre meo: et ego diligã
» eum/et manifeſtabo ei meipſum. ¶ Manifeſtiſſime qui=
dem tunc in nobis myſterium reuelabitur:quando ad ſi=
militudinẽ eius nos uiuos uidebimus. uiuo enim ego ait:
et uos uiuetis.Tunc enim mens noſtra non per ea que au
diuimus et credidimus ſolum:uerum etiam per exitum repromiſſionis
quem conſummate habebimus/rerum ipſarũ periculo certior erit. Ve=
rum ne omnibus ſimpliciter tale munus contingere poſſe credamus:ili
co diligentium mentione facta/oſtendit non aliis hanc gratiam eſſe de
poſitam/niſi iis qui mandata eius ſeruant.iſti enim ſunt qui diligũt eũ.
Nam etſi omnes probi atq; improbi/Chriſti uirtute reſurgent:non ta=
men omnes ad gloriam reuiuiſcent.ſed alii uitam omni morte crudelio
rem peragent:alii beate uiuent in Chriſto.Quod autem qui ad penam
reſurgent nũq̃ beatitudinis dulcedinem deguſtaturi ſunt:oſtendit di=
Ioannes. cens.qui credit in filium:habet uitam eternam.qui autem incredulus fi
3 lio eſt:non uidebit uitam/ſed ira dei manebit ſuper ipſum.Animaduer
te diligenter quia q̃uis omnes reſurgent:improbos tamen nec uiſuros
quidem uitam aſſerit/uitam illam ſolummodo appellãs: que in requie=
te et deliciis et gloria eſt.Delicias autem ſpiritaliter intelligimus cogni
tionem dei perfectam/& exquiſitam myſteriorum dei reuelationẽ: nõ
in ſpeculo et enigmate ut modo/ſed aperte/perfecte et (ut ita dicam)
1. ad cori totaliter.Euacuabitur enim quod ex parte eſt:ut Paulus ait. Cum igit
13 dominus noſter Iheſus Chriſtus diligentibus ſe/et mandata ſua ſeruã=

tibus/non improbis/futurã perfecte cognitionis gratiã oſtendere uel-
let:cõmodiſſime intulit.qui habet mãdata mea et ſeruat ea: ille eſt qui-
diligit me.habet autem mandata:quicũqȝ fidem ſuſcepit/et tenaci me-
moria candidam euangelicorum preceptorum cognitionẽ retinet.Ser-
uat autem:ſi ſecundum ea uiuit.Ita perfectus eſt pietatis alũnus:qui fi-
de atqȝ operatiõe/ſancte in Chriſto uiuere cognoſcitur.in ore enĩ duo- Deutero
rum aut trium teſtium:omne uerbum ſtabit/ut ſcribitur.hunc deus pa 19
ter et filius etiam/non minus amabit.unius enim ſubſtantie/ unius uo-
luntatis/unius intentiõis in omnibus ſunt.iis uero qui diuinitus diligũ-
tur:fulgentiſſima premia et fulgentiſſimã coronam pollicetur.manife-
ſtabo inquit meipſum ei.Mũdis certe uiſio dei ſummum premiũ eſt: in
quibus Chriſtus per ſpiritum fulgebit/ ſingula illuminans /et ineffabi-
li ſplendore mentem eorum ad cognitionem erigens ſuam. ad hec qui Pſalmus
perueniẽt:uere beati erunt.Ex quibus ſe futurum ut mihi uidetur pro- 84
pheta precinebat dicens:audiam quid loquetur in me dominus deus. 2.ad cori
Paulus quoqȝ dicit.Si experimentum queritis Chriſti loquentis in me? 13
Loquitur enim in ſanctis per ſpiritum myſteria reuelando.que cum re 1. ad cori
cte intellexerint:non iniuria predicant/modo:quia nobis reuelauit de- 2
us per ſpiritum/modo :nos uero Chriſti mentem habemus.Mẽtem au- 1.ad cori
tem Chriſti/ſpiritum appellant. Cap.II 7

„ DIcit ei Iudas non ille Schariothis:domine quid factũ eſt/quia no
„ bis manifeſtaturus es teipſum/& non mundo? ¶ Ex charitate
quidem diſcipulus interrogat:ſed non recte Chriſti uerba intel
lexit.Dominus enim noſter Iheſus Chriſtus precipuã ſanctis cognitio-
nem pollicitus eſt:in quibus expreſſius myſteriorũ cognitio fulget. Nã
in iis qui nõ eo probitatis peruenerunt/ut dono ſpiritus ſupernaturali-
um rerum poſſint cognitionem conſequi:ſimplicior atqȝ rudior cogni-
tio eſt/ utputa quia Chriſtus eſt ueri dei filius.cum igitur tantũ interſit
inter cognitionem ſanctorum et ruditatem improborum:nullam inter
hec differentiam diſcipulus faciẽs/ex amore interrogat quãobrem nõ
omnibus/ſed ſolũmodo ſanctis manifeſtaturus ſeipſum eſt. Quid au-
tem factũ eſt inquit? ac ſi diceret: intentio aduentus tui domine eſt/nõ
ut pars hominũ te cognoſcat & pars ignoret (audiuimus enim:quia ui- Eſaias.
debit omnis caro ſalutare dei)et tu ipſe magna uoce predixiſti.Letare 40
et gaude filia Sion:quia ecce uenio/et habitabo in medio tui dicit domi Zacha.
nus.et reſurgent gentes multe ad dominum in die domini: et erunt ſi- 2
bi in populũ.Ex te quoqȝ audiuimus:quia quando exaltatus a terra fue Ioannes.
ro/omnia traham ad meipſum.Et ad Iudeos dicebas/quia et alias oues 12
habeo que non ſunt ex hoc ouili:et illas oportet me congregare/ et fiet Ioannes.
unum ouile et unus paſtor. Cum igitur ad omnes cognitio tua tam uo- 10
ce prophetarum q̃ tua /tranſitura predicetur: quid factum eſt/ id eſt
cur huius promiſſionis mutata eſt intentio/nec omnibus ſed ſolis nobis
manifeſtaturus teipſũ es? hec diſcipuli mẽs fuit ut arbitror. Sed nõ ẽ ab
re breuiter oſtendere:quid eum a uera huius rei comprehenſione ab-

duxerit. Dixit paulo ante dominus: modicũ et mundus me iam non ui-
det/uos autem uidetis me. ubi non omnes qui degũt in orbe terrarum:
ſed iprobos ſolũmodo/qui uanitati mundi huius animos ſubiecerunt/
mundũ appellauit. quod cum non recte diſcipulus intellexerit: putauit
nulli aliorum hominum ſpiritalibus oculis/ſed tantum diſcipulis cogni
tionem Chriſti proponi. ac ideo interrogat dicens: domine quid factum
eſt/quia nobis manifeſtaturus es teipſum et non mundo? Deductus au
tem ad hunc ſenſum eſt: a conſueta et trita nominis poteſtate. Mundũ
enim/omnes homines qui in mundo ſunt appellare ſolemus: queadmo
dum qui ciuitatem habitant/nominamus ciuitatem. Laude tamen di-
gnus eſt/iſta dicens: quippe qui ſolis more per totum terrarum orbem
Chriſti gloriam ſplendere deſiderat. nec ſibi ſufficit: ſi cum paucis ipſe
Chriſtum cognoſceret. Sed quoniam pius et charitate fratrum plenus
erat: extēdi ſaluatoris gloriam/et omnibus fratribus id eſt hominibus
cognitionem hanc & gratiã dei communiter optat. Cap. III.

Eſpondit Iheſus et dixit ei. ſi quis diligit me: ſermonem meũ ſer
r uabit. et pater meus diliget eum: et ad eum ueniemus/& man-
ſionem apud eum faciemus. ¶ Cum non recte a diſcipulo intel-
lecta uerba ſua Chriſtus uideret: repetit rurſus quod dixit/dilu
cideq; docet non ſolum cognitione iſta communi amicis ſe ſuis manife-
ſtaturum/ſed excellentiore quodam fulgoris modo. Nam rudiores/ab
impio idolorum cultu ad cognitionem dei uocati: ſolummodo per fi-
dem diſcent/quod unus deus qui nos creauit colendus ſit. Qui uero
omni uirtute mentem ſuam purgarunt: apti iam ad maiora facti/ſpiri
tus illuminatione recepta/oculis animi habitantem in ipſis deum uide
bunt. Non eſt ergo communis ſanctorũ cognitio: ſed eximia et certa/
longeq; a communiore illa differens. Ita undiq; uerbis Chriſti ad fidem
et uirtutem iuuamur. primũ enim breuiter definiuit a quibus diligitur:
ut oſtenderet (ut ego arbitror) non omnibus concedi uirtutē huius gra
tie/ſed eis tantũmodo qui ſic eum diligunt ut mãdata eius ſeruēt. Dein
de quomodo in ipſis fulgebit/& quomodo inhabitabit: declarat dicens.
pater meus diliget eum. Qui enim opere/filii mandata ſeruando/pa-
trem ex quo filius naturaliter eſt honorabit: huius operationis fructum
dilectionē patris habet. unde uide queſo: quã eximia ſequitur utilitas.
ego enim inquit et pater ueniemus et manſionem apud eum faciemus.
Cũ enĩ in nobis Chriſtus per ſpiritum ſanctũ habitauerit: ibi & ipſe pa-
ter neceſſario erit. ſpiritus enĩ Chriſti: etiã ſpiritus patris eſt. Quapro-
pter Paulus nunc patris nunc filii ſpiritum proprium appellat: nec ſibi
Ad ro. 8 ipſi repugnat/cũ utrũq; veriſſimũ ſit. Qui enĩ iq̃t Iheſũ Chriſtũ e mor
tis ſuſcitauit: is mortalia etiã corpora ueſtra per ſpiritum ſuũ qui habi-
Ad gala. 4 tat in uobis uiuificabit. et rurſus. miſit deus ſpiritũ filii ſui in corda ue-
ſtra: clamantem/abba pater. uides quia idem eſt ſpiritus patris ac filii.
Cũ igitur unigenitus in cordibus noſtris habitet: nõ abeſt inde pater/
qui eſt in filio et in quo filius naturaliter eſt. ſed fidei quidē uera rectaq;

diffinitio hec eſt. libenter autem interrogauerim eos/qui aduerſus gloriam ſpiritus linguam impie armant: quomodo ſi ſpiritus creatura eſt/ et a ſubſtãtia dei (ut illi dicũt) alienus/per ipſum in nobis deus habitet? quomõ dei particeps: qui ſpiritum accipit/efficitur? Nam ſi poſſibile aliquo modo eſt ut per creaturã deo participemus: quid prohibebit nõ per ſpiritum/ſed per aliam creaturam nos ſanctificari? Quod quia impoſſibile omnino eſt (dei enim particeps effici nemo poteſt: niſi per ſpiritum) deus omnino et ex deo ſpiritus eſt/nec ullo modo eſt inter creaturas cõnumerabilis. Preterea quod aliquo ut meliore ſecundum ſubſtantiam et excellentiore ſecundum naturam participat: aliud eſt naturaliter ꝙ ſit ipſum participatum. ſi ergo ſpiritus creatura eſt: quomodo eo creatura participabit? Creati autem nos/ſpiritu tanꝙ alio ſecundũ naturam ꝙ nos ſumus: participamus. Quare cum nihil preter deũ/increatum ſit: ſpiritus deus eſt/qui increatus eſt. quoniam cum a creatura participetur: increatum ipſum eſſe neceſſe eſt. Procedit uero ineffabiliter ex deo/et habitat in nobis ſicut et deus unde eſt: proprius enim eſt ſubſtantie eius. ſed de his quidem ſatis. Ad eos autem qui aduerſus filium inſaniunt: illud neceſſario dicendum eſt. Si quis me diligit/ſermonẽ meum ſeruabit: et pater meus diliget eum/& ad eum ueniemus/& manſionem apud eũ faciemus. Quid igitur o generoſi uos dicetis/ſi quis hoc modo interroget: utrum duos deos in nobis habemus habitãtes/patrẽ ſcilicet atq; filium/an unum ſolũmodo? Nam ſi aliud natura filius ꝙ pater eſt: quomodo non duo dii in ſeruantibus mandata habitabunt? Sin uero patre ac filio in nobis habitante/unius dei tẽpla ſumus: qua ratiõe due perſone unus erunt deus/ſi ſubſtantie identitas locum non habeat? niſi coacti neceſſario dicatis uerba Chriſti non eſſe uera: ſed aut patrem aut filiũ ſolũ in nobis per ſpiritũ habitare. Sed hec omnino abſurda et impia ſunt. Non eſt ergo alienus a ſubſtantia patris: qui ex eo & in eo eſt unigenitus/ſicut in luce ſplendor lucis. Quare diuinus etiam ille Paulus non duorum nos deorum/ſed unius templa uocauit dicens: neſcitis quia tẽplũ dei eſtis/et ſpiritus dei habitat in uobis? Perſpicis quia nõ deorum/ſed dei templum hominem nuncupauit: identitate ſubſtãtie/trinitatem perſonarum/unum deum appellans. Cur ergo friuolis rationibus ueritatem euertitis: et impietatis ueſtre uenenũ imperitioribus immittere nonueremini?

Q. ꝙ ſpiritus ſanctus eſt deus.

1. ad cori 3

Cap. IIII

30 q Vi non diligit me: ſermones meos non ſeruat. ¶ Cum breuiter quinã ipſum diligunt definierit/et premia eorum que ſint aperuerit: tranſitum modo ad illos facit qui eum non diligunt. Vniuerſalius enim intelligitur: quod ſic de uno dici uidetur. conſequenter autem ualde iſta connectuntur. Nam ſi ſeruare mandata/diligere eſt: non ſeruaſſe mandata/odiſſe neceſſario eſt. Signum enim non diligendi/eſt mandata paruipendere: et precepta quaſi iniuriam inferant contemnere. Quemadmodum igitur in ſeruantibus mandata cum patre habitat: eodem certe modo a non ſeruantibus deuolat. Vere namq; So-

Sapiẽtia. 1 lomon dixit.quia nõ ingreditur in malignam animam ſapiẽtia: nec habitat in corpore peccatis addicto.Natura uero id fieri i nobis quoq; ipſis uidebis. Cum conſentientibus enim et idem uolentibus atq; nolentibus/libẽtius unuſquiſq; cohabitat:imo uero ſimile ſibi / omne animal diligit/ut ſcriptum eſt.quę cum ita ſe habeant:quomodo multo magis ſic in deo fieri non putabimus? Nam cum bonus natura/& fons atq; origo uirtutis ſit:uirtutis amatores amplectitur/et impuros atq; ſordidos depellit.Si cum nos quoq; ipſi ab omni ſorde mũdam habitare domum ſtudemus:quomodo igitur deus qui ſanctiſſimus eſt/ſordibus deuolutam animã non abiiciet? quomodo peccatis inuolutam non aſpernabitur? Quod autem qui mandata non ſeruat impurus atq; ſordidus ſit: ipſa theorematis uis apertiſſime docet.peccatum enim/a cõtemptu mãdatorum originem trahit. Nam quemadmodum lucis priuatio/ cõtrarium id eſt tenebras efficit: ſic improbitas /a nõ operandi probe uoluntate originem habet. Numq̃ enim in uno eodemq; ſubiecto contraria ſimul conſpici poſſunt.uirtus autem atq; uicium maxime inter ſe diſtant.quare cum unum a nobis abſit(alterutri enim neceſſario ſemper ſubiecti ſumus)alterutrum certe adeſt.Quare ſi ſeruare mãdata/uirtus eſt:patet quia ex non ſeruando improbitas oritur.& ſicut in ſeruãte pater et filius habitat/que res origo et fundamentum ſupreme glorie ac beatitudinis eſt:ſic in non ſeruante natura diuina nũq̃ habitabit/ qđ nihil aliud eſt q̃ nullo unq̃ bono participare. Quas ob res/ ſi cui glorioſa et optima res participatio dei uidetur/ſi quis optat patrem per filium in ſpiritu i abditis ſui cordis habitare:is ſtudeat iugiter omnẽ prauitatis maculam bene agendo detergere.Sic enim templum dei conſtituetur/requieſcetq; in ipſo deus:& manſionem faciet/ut ſcribitur. nec

Ecc̃us. 13

Mathe. 8 erit ſimilis illi legis doctori/qui ſaluatoris gratia non expectata : magiſter inquit ſequar te quocunq; uadas.Ad quẽ dominus enigmatice atq; in parabola:uulpes foueas habent et uolucres celi nidos/filius autẽ hominis non habet ubi caput reclinet ſuum. Vulpeculas enim et uolucres celi:imũdos et malignos demones appellauit/et ſpiritus hos aereos atq; mundanos.qui libidinoſorum hominum corda inhabitantes:uoluntatẽ ſuam conſequuntur ac implent.et miſerorum animas ſic exagitant : ut nullum in eis locum deus inueniat. id enim eſt:non habet ubi caput ſuũ reclinet.Mundemus igitur ab omni ſorde animas noſtras:ut deus in nobis habitet/et ſuperiores omni ſuggeſtione diabolica faciat/& diuĩe nature participes ac beatos conſtituat. Cap.V

» ET ſermonem quem audiſtis non eſt meus:ſed eius qui miſit me
» patris. ¶ Firmamentum rurſus affert in medium:quo mentem audientium inuicto confirmet robore.ut iudeorum imperitia ſpreta/euangelicam magno animo doctrinam ſequantur. quod autem uolo dicere:latius aperiendum uidetur. Vmbram quãdam atq; figurã

Ad heb. 9 uſq; ad emendationis tempora iuxta Paulum legalis continens diſciplina:ad Chriſtum et ad ueram pietatem nos preparabat.nec errabit quiſ

piã:ſi ueri & ſpiritalis cultus p̃meditationẽ/ Moſaicã legẽ appellabit. Id
circo a lege nihil cõſũmatũ.dñs aũt nr̃ Ihesus Chriſtus nõ figurã/ſed ip
ſam ueritatẽ cõſũmatãq; nobis uirtutẽ deſcripſit. Diſciplina ergo Chri
ſti:figurarũ i ueritatẽ eſt trãſformatio. Qm̃ igit̃ ueritas ſplẽdere iã ici=
piebat/& umbre ĩminuebãt̃/nec legali diſciplĩa uiuere Chriſtus fideles
uolebat:idcirco moleſte hãc rẽ iudei ferebãt.cũ putarẽt ad ſoluẽdã legẽ
Chriſtũ ueniſſe:quẽ tamẽ dicẽtẽ audiebant/nõ ueni ſoluere legẽ ſed ad Mathe.
ĩplere. Dico eñi uobis quia iota unũ aut unus apex non auferet̃ a lege: 5
quouſq; oĩa fiãt. Adĩpletio eñi umbre legalis:uerã ſpiritaliſq; Chriſti do
ctria ẽ/ut modo dicebamus. Qm̃ igit̃ furore nõ ratiõe legẽ defẽdẽtes/
incredulitate ſua Chriſtũ pellebãt:propterea ne quiſpiã putet cõtra uo
lũtatẽ dei patris/mãdata legeſq; ſtatuere/neceſſario ſubiũxit.quia ſer
monẽ quẽ audiſtis nõ ẽ meus:ſed eius q miſit me patris. Nullus ergo ue=
ſtrũ eſtimet inqt aliqd a me dici:qđ deo patri nõ placeat. ipſius eñi p̃ris
nec alterius hec euãgelica ẽ p̃dicatio:q̃ nõ nup inuẽta eſt/ſed in tẽpore
oportuno ab iuolucris figurarꝫ euoluit̃. Qui eñi p me priſcis locutus ẽ:
is etiã nũc ad uos hec p me loquit̃. Verbũ eñi dei p̃ris uiuũ ſũ:ineffabilis
uolũtatis eius interp̃tatiuũ. propterea magni cõſilii ãgelus appellor. Et Eſaias.
hic quidẽ unus modus exponẽdi huius loci eſt:quẽ aliter etiã intelligere 9
poſſumus. Dei eñi patris ſermonẽ hũc eſſe aſſerit:ut ſciãt ſeruãtes mã=
data ſua/deũ quia ſibi crediderũt honorare. cõtra etiã nõ ſeruãtes ĩtelli
gãt:in ipſũ ſe deũ peccare.unde dupliciter qui hec audiũt firmant̃. Aut
eñi honorare deũ uolentes aut offẽdere timẽtes:mãdata Chriſti ſerua=
bũt. Cũ aũt dixerit nõ eſſe ſuũ ſermonẽ:nõ iq̃tũ uerbũ ac deus/ſed inq̃
tũ ſerui formã habebat/hoc dictũ ẽ. Nõ eñi hũanũ uult hũc ſermonẽ ui
deri:ſed diuinũ certe ac regiũ.idcirco pſone patris illũ attribuit:ne ſi di
uinitati ſue attribuiſſet ĩ duos ſe filios diſtiguere uideret̃/q unus & ãte
et poſt ĩcarnationẽ ẽ.unus eñi Chriſtus ẽ:nõ duo/ut nõnulli ĩprobe opi
nãt̃.uerbũ eñi caro factũ ẽ:nõ mutatũ in carnẽ/ſed tẽplo nature nr̃e a
uirgĩe aſſũpto. Ne igit̃ hũanitus traditã euãgelii doctrinã arbitremur/
neue a deo hanc diſciplinã ſeparemus/ſed deo eã attribuamus:optimo
diſpẽſationis modo/quia in ſerui habitu cernebat̃/diuine nature per p
ſonã patris ſermonẽ attribuit/ex quo & i quo ſcđm naturã eſt ut uerbũ
& ſplẽdor eius/& ſubſtantie ſue perfectiſſimus character. Cap. VII.

Ec locutus ſũ uobis:apud uos manẽs. paracletus aũt ſpũs ſctũs/
h quẽ mittet pater ĩ noĩe meo:ille uos docebit oĩa/& ſuggeret uo
bis oĩa q̃cũq; dixero uobis. ¶ Habet rurſus hic ſermo exp̃ſſiorẽ
hũanitatis ſue ſignificationẽ. Quãdo eñi nobiſcũ Chriſtus ratiõe deita
tis nõ manet:q oĩa replet/& a nulla re abeſt/qui terrã celũ & ipſos abyſ
ſi receſſus ĩeffabili ſua uirtute gubernat & cõtiet? Vt ab hoĩe igit̃ dictũ
eſt:quia hec locutus ſũ uobis/apud uos manẽs.iã eñi hinc ad celos ſcđm
carnẽ abiturus erat.uerum exquiſitam reuelationem myſterii per ſpi=
ritum ſanctum a patre miſſum futuram nobis affirmat. In nomine au=
tẽ ſuo:id eſt p ſeipſum.ſpiritus eñi filii eſt.ideo ait/quia ille uos docebit

Ad ro. oia:in memoriãq; reducet quecũq; ego uobis dixi. Spiritus enĩ et mens
8 eius cũ ſit / ut ſcribitur:nõ eſt aliud ſecundũ naturã / quis in propria per
1.ad cori ſona ſubſiſtat.propterea oia ſcit q̃ filii ſunt. Nullus eni ait ea q̃ ſunt dei
2 nouit:niſi ſpiritus dei. Oĩa igiť que unigeniti ſunt / nouit: nõ diſciplina quadã / ne miniſter filii eſſe ĩtelligať / ſed ut ſpiritus eius / ſicuti modo dictũ eſt.Sine diſciplina igiť oĩa ſciens que ſunt eius ex quo et in quo eſt: ſanctis reuelat ſicuti uult. Queadmodũ mens oĩa cognoſcit q̃ in animo ſunt :et prolatiõe ſermonis ad exterius q̃cũq; uult profũdit. nec eſt aliud natura q̃ anima ſit:ſed pars q̃dã eius ex ipſa et in ipſa.lõge abeſt exẽ plũ:nihil enim ad illã naturã accedere poteſt.Perfecta ergo q̃tũ capere poſſumus cognitio:per ſpiritũ in ſanctis ĩmittitur. Vnde Paulus quoq;
Ad ephe ait.Propterea et ego audiẽs fidẽ ueſtrã que eſt in Chriſto Iheſu / & dile=
1 ctionem in omnes ſanctos:non ceſſo gratias agens pro uobis / memoriã ueſtri faciẽs in orationibus meis.ut deus domini noſtri Iheſu Chriſti pater glorie det uobis ſpiritum ſapiẽtie et reuelationis in cognitione eius / illuminatos oculos cordis ueſtri.ut ſciatis q̃ ſit ſpes uocatiõis eius:et q̃ diuitie glorie hereditatis eius in ſanctis.et que ſit ſupereminens magnitudo uirtutis eius in nos qui credidimus: ſecundum operationem potẽtie uirtutis eius quã operatus eſt in Chriſto / ſuſcitans illũ a mortuis et conſtituens ad dexteram ſuam in celeſtibus / ſupra omnem principatũ et poteſtatem & uirtutem et dominationem / et omne nomen q̃d nominatur nõ ſolum in hoc ſeculo ſed etiam in futuro. Harum enim rerum reuelatione que per ſpiritum in nobis ineffabiliter fit: incarnationis profunditatem et abditi uirtutem myſterii ſpeculamur. Quod autẽ Chriſti preſentiam ſpiritus in ſanctis habitans implet / et omnia docet que il
Ad ephe le locutus eſt:Paulus rurſum declarat dicens.huius rei gratia flecto ge=
3 nua mea ad patrem domini noſtri Iheſu Chriſti / ex quo omnis paternitas in celis et in terra nominatur:ut det uobis ſecundum diuitias glorie ſue et uirtutem / corroborari per ſpiritum eius in interiorẽ hominẽ / habitare Chriſtũ per fidem in cordibus ueſtris.in charitate radicati et fũdati:ut poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis que ſit longitudo et latitudo et ſublimitas et profundũ.ſcire etiã ſupeminẽtẽ ſciẽtie charitatẽ Chriſti:ut ĩpleamini in oẽm plenitudinẽ dei.Cũ igiť ſpiritus doctrine ſanctos cõmittat:nõ alii tradit eos doctori q̃ ſibi ipſi / cũ in ſpiritu ſuo animi oculis eſſe perſpiciatur. Cap.VII

» P Acẽ meã reliquo uobis / pacẽ meã do uobis:non quõ mũdus dat
» ego do uobis.nõ turbeť cor ueſtrũ neq; formidet. ¶ Cũ de ſuo receſſu mẽtionẽ fecerit (dixit enĩ:qa hec locutus ſũ uobis / apud uos manẽs) uidit ut deus / nõ parua formidine ac dolore aĩos illoꝝ turbatos fuiſſe.quid enĩ maiorẽ poteſt inferre dolorẽ:q̃ iocũdiſſimarũ amiciſſimarũq; rerũ nõ ſperata ablatioť Ad trãquillitatẽ ergo aĩos eoꝝ reducit dicẽs:pacẽ reliquo uobis / pacẽ meã do uobis. Sepius iã iq̃t dixi qa nõ dimittã uos orphanos:nec ope mea priuati terrã habitabitis. nã etſi corpore abfuero:pſens tamen ero ut deus / ab omnibus malis uos liberans /

ut nullo modo poſſit fortitudinem ueſtrã hoſtiũ pͥuicacia ſuperare. ita timor a uobis aberit:et diuina proteget uirtus/que ſupra q̄ mens hominũ intelligere poteſt/trãquillo animo ueſtro myſteria reuelabit. Nunc uero pacem non ſimpliciter/neq; q̄libet:ſed meam do uobis. Id autẽ nihil aliud eſt:q̄ ſpiritum eis dare/& per eũ in eis habitare. Pax enim Chriſti:ſpiritus eius eſt. qđ et ſi longa oratiõe ut probet̃ nõ egeat: illud tamẽ liquido patet/ipſum filiũ dei pacẽ eſſe. quomodo igitur ſpiritus eius pax nõ erit? Beatus etiã Paulus ait:pax dei q̄ exuperat oẽm ſeſum/cuſtodiat corda ueſtra & intelligẽtias ueſtras. Nec certe de hac pace quam uulgo intelligere ſolemus:iſta dicuntur. Qualitas enim quedam eſt in animo habitu firmata/et non ſubſiſtens aliqua res:trãquillitas huiuſmodi anime quã pacẽ appellamus. Quõ igit̃ talis pax/que per ſe nihil eſt(nõ enĩ ipſa ſubſiſtit:ſed ſecũdũ habitũ animo accidit) oẽm mẽtẽ atq; itellectũ/ non dico hominũ/uerũ etiã angelorũ (quos et mẽtes & intelligẽtias appellamus) excedere ac ſuperare uidebitur? Pax ergo que principatus q̄ dñationes/que thronos q̄ cherubi & ſeraphim excedit. Chriſti ſpiritus eſt. in quo deo patri uniuerſa filius reconciliauit: qui nihil aliud uult/nihil aliud itelligit/nihil aliud operat̃ niſi q̄ filius. Nã queadmodũ uita/uirtus/ſapiẽtia ſecũdũ naturã filius eſt/ac ideo ſpiritus eius uita/ uirtus et ſapientia nũcupat̃:ſic qm̃ ipſe uera et propria pax eſt/ merito ſpiritus quoq; eius/pax nomiabit̃. Hac de cauſa ſibi ipſi propriam pacẽ id eſt ſpiritũ ſuũ attribuit/dicens. pacẽ meã do uobis. Sed pacem appellare ſpiritũ etiã prophetas inueniemus. Dñs enĩ deus noſter (inquit Eſaias) pacẽ dat nobis:oĩa enĩ reddidit nobis. qm̃ enĩ nihl p̄ legẽ pfectũ eſt(nã eius iuſticia nõ potuit pfecte ad pietatẽ hũanũ genus reducere)idcirco ſpiritũ ſanctũ dari deprecamur/per quẽ reuocati a ſeruitute ad quã trãſſugimus propter peccatũ/deo patri recõciliemur. oĩa enĩ reddidit nobis: id eſt oĩa tũc habebimus. nihil nobis tũc deerit:quando nobis plenitudinẽ Chriſti ſpiritũ p̄bebit. Qm̃ igit̃ ſpiritus oẽm formidinẽ atq; turbationẽ mẽtis ſedare maxime poteſt: propterea eũ ſe diſcipulis daturũ pollicet̃, dicens. pacẽ meã reliquo uobis. uado et uenio ad uos. non turbetur cor ueſtrũ/neq; formidet.

Ad phili. 4.

Eſaias. 26

Cap. VIII.

Vdiſtis quia ego dixi uobis:uado et uenio ad uos. ¶ Non ab alio
a inqt:ſed a meipſo qui mẽtiri neſcio/audiſtis quia uado & uenio ad uos. Qđ ſi nũq̄ rediturũ me dixiſſem: nõ iniuria ingenti dolore atq; formidine perculſi eſſetis. Quoniam autem non abiturum ſolum/ſed rediturũ me affirmaui:cur quod merorẽ afferre poteſt animo uoluitis/et quod leticie cauſa eſt nõ recordamini? Opponite dolori gaudium. non enim ſolum aſcenſurum me ad patrem nũciaui: ſed redituꝛum rurſus pollicitus ſum. hoc modo tanq̄ filiorum ſtudioſiſſimus atq; amantiſſimus pater/ſi cum abire quopiam cogatur dolorem et lachrymas conſpexerit receſſus:emolumenta meſticie ac dolori opponẽs/turbatos diſcipulorum animos in tranquillitatem reducit. Non enim ignorabat q̄uis per ſpiritum ſemper in eis habitaturus eſſet:moleſtiſſimam

tamē abſentiā eius illis futurā.qđ & charitatis et ſāctitatis magne nō cō
tēnendū eſt argumentū.Decet enī ſanctos uiros pſentiā Chriſti deſide
Ad phili rare.qđPaulus oſtēdit dicēs:cupere ſe reſolui & eſſe cū chriſto.Cap.IX
1 ¶ Qđ nullo modo filius minor/ſed equalis ſecūdum naturā patri eſt.
„ I diligeretis me/gauderetis utiq; ;quia uado ad patrē. qa pater
„ ſ maior me eſt.¶ Rephēdere uidet quia nō gaudet: cū ad patrē
uadat.et quo illi dolebāt:id leticie cauſam magis eſſe affirmat.
et ſimul docet oportere illos qui uere aliquē diligūt:nō ſolūmodo ſuū/
1.ad cori uerum etiam amici commodum querere.propterea et Paulus ait.chari
13 tas non agit perperā/non inflatur/nō eſt ambitioſa/nō qrit q ſua ſunt.
Ad phili Et rurſus.nō ſua qrentes:ſed ea que ſunt aliorū. dilectionis enim uere
2 opus eſt:non ſolum ſibi/uerum etiam dilectis prouidere.quod modo di
ſcipulis faciūdum eſſe Chriſtus aſſerit.Sed age in nobis tanq in tabula/
theorematis ui primū deſcripta:ad Chriſti myſteriū deide gradu facto
cōſcēdamus.Exēpla enī & ſimilitudines huiuſcemodi quis minime ſint:
ſepenumero tamen maximas ſupernaturaleſq; res clariores quodā mō
faciūt.Iocūdū uerbi gratia fuit diſcipulis Pauli/ut cū eo ſemp uiuerēt:
ſed Paulo melius erat reſolui et eſſe cū Chriſto .erat igit officium eorū
ſi doctorē ſuū amabāt:non cōmodū ſuū ſemp cōſiderare/ſed doctoris
ſui etiā cōducibilia perſpicere.hec obūbratio theorematis eſt:quam ua
riis Chriſti myſterii coloribus depingētes/ipſam ueritatē cōſpiciamus.
Ad phili Cū enī i forma dei eſſet unigenitus/nō rapinā arbitratus ē ſe eſſe equa=
2 lē deo:ſed ſuo erga nos amore exinaniuit ſeipſū/formā ſerui accipiens.
Qđ facere uoluit:ut omnes ad uerā pietatem & uirtutē cōduceret. ut
miraculorū ſuorū ſplēdore et gloria:potētiam deitatis ſue oſtenderet.
Sic enim lapſis perſuadere poterat:a demētia cultorū idolorū ad adorā
dū unū deū tranſilire.nec iſto tātū pacto/ſed multis etiā aliis modis:no
bis hō factus opitulatus eſt.iperiū enī mortis euertit: ui peccati deſtru=
xit/effecitq; ut ſupra ſerpētes & ſcorpiones & ſupra oēm hoſtis uirtutē
Lucas. ābulemus.Erat igit iocūdiſſimū nobis aut ſāctis diſcipulis/ ſimul ſemp
10 eſſe cū tātoꝝ largitore Chriſto/& pſētē ſemp cōuiuētēq; aſpicere. Sed
non uidebat illi cōmodū eſſe/qui propter nos hūiliatus eſt: in hac hūili
tate lōgioribus tēporibus uiuere.Oportebat enī potius diſpēſatione in
carnatiōis ad exitū iā adducta:ad gloriā cū homine quē aſſūpſit/ & ad
eqlitatē patris aſcēdere quā nō rapuit/ſed ut propriū bonū natura poſ=
ſidebat.Sed cū ad hūanā(ut ita dicā) ingloriā deſcēderit:ad gliā rurſus
rediit ſuā.Nā donec i terris ut homo erat/etſi deus uerus ac dns oim eſ
ſet:q tamē gloriā eius ignorabāt/nō meliorē ceteris hominibus arbitra
bāt.ita ſputis dedecoratus/ceſus & crucifixus/et a ſceleſtis iudeis ipie
Mathe. deriſus eſt:uah dicētibus q deſtruis tēplū dei/ſalua teipſū. ſed poſt exi
27 tū hoꝝ oim/hūilitatis tēpore iā exacto:in celos ad patrē aſcēdēs/a ſupe
rioribus uirtutibus ut deus adorabat.Nō enī ignorarūt angeli dnm ſu
Pſalmus um:ſed alius aliū hortabātur cū carne aſcendentē ſuſcipere/et principi
23 bus portarum iubebant dicentes.attollite portas pricipes ueſtras:et ele

Cap.XIIII

uamini porte eternales/et introibit rex glorie.dominus fortis & potēs: Pſalmus
dominus potens in prelio.dominus uirtutum:ipſe eſt rex glorie. Inno= 23
tuit eni principatibus ac poteſtatibus uaria admodum ſapiētia dei quā
fecit in Chriſto/ut ait Paulus.Cum enim ad patrem redierit:qui maior Ad ephe
ideo ipſo eſt/quia in eiſdem ſēp māſit/ ipſe uero ſpōte ſerui accepta for 3
ma/ſeipſū exinaniuit:ad ſuā rurſus gloriā aſcēdit/audiuitq;.ſede a dex
tris meis.donec ponam inimicos tuos:ſcabellum pedum tuorum. Nam
ne quaſi nolente patre honorem rapuiſſe uideatur;ipſe pater introdu= Pſalmus
citur dicēs/ſede a dextris meis.nec propter hoc qa in dextris filius ē:pu 109
tare quiſpiam poterit minorem eſſe honorē patris.Sed illud unuſquiſq;
non demens cogitabit:oportuiſſe magis dexterum & nullius imminu=
tionis ſuſpectū locū non patri ſed filio propter exinanitionem attribui:
ne qui minor humanitate eſt/minor etiā deitate iis uideretur/qui my=
ſteriū incarnationis intelligere neq̄unt. ideo ergo a dextris ſedet eius:
quem nullus unq̄ tanq̄ minorē incuſauit/ut equalis ei omnino eſſe crea
datur.Sed rurſus totū huius loci ſenſum ab initio repetentes dicamus:
iocūdiſſimum atq; optatiſſimum eſſe cum Chriſto ſemper conuerſari/
qui propter nos ad ſeruilem habitum et humane nature in gloriam de=
ſcendit.Sed non eſt ipſi hoc cōmodum:ſed illud potius glorioſum ut ad
dignitatem/poteſtatem ac gloriam deitatis aperte redeat/ et a dextris
patris ſedeat.ipſo quoq; patre ita uolente:qui proprium filium ut ſub=
ſtantie ſue fructum diligit.propterea ſi diligeretis me inquit:gaudere=
tis utiq;/quia uado ad patrem.Et certe argumentum amoris diſcipulo
rum erga Chriſtum fuiſſet:non dolere ipſo abeunte.ſed meminiſſe po=
tius a iudeorum turba ad deitatis gloriam illum redire: ac ideo cū pſal
miſta gaudere.qui cum ſpiritus gratia hec preuideret: magna uoce ad
leticiam genus humanum hortatur dicens.omnes gentes plaudite ma= Pſalmus
nibus.Et cauſam exultationis huius ac plauſus:aſſumptionē in celos ſal 46
uatoris fore oſtendit.aſcendit deus inquit in iubilatione:& dominus in Pſalmus
uoce tube.iubilationem et tubā altiſonam/ſpiritus uocē nominans:qua 23
ſuperioribus iubebat uirtutibus ut portas tollerent/et dominum gau=
dentes ſuſciperēt.Et rurſus de hoc ipſo nunc ait.letetur terra:quia do=
minus regnauit. nunc. dominus regnauit/decorem indutus eſt:indu= Pſalmus
tus eſt dominus fortitudinē et precinxit ſe.homo enim ille qui ante cru 96
cem nobiſcum conuerſabatur:quando ad patrem aſcendit/tunc deco= Pſalmus
rem proprium indutus/ uirtute ſe priſtina cinxit/una cū patre ſedens 92
ac regnans.quare gaudēdū diſcipulis/amiciſq; ſuis magnopere eſt.Ma
iorē autē patrē appellat:nō inq̄tū a dextris eius ut deus ſedet/ſed inq̄tū
adhuc nobiſcū erat/id eſt ſecundum nos factus eſt. nō aderat tēpus:in
quo deitatis dignitatē aſſumere debebat.Vnde cū acetum & fel ſitiēti
daretur in cruce/dixit poſtq̄ guſtauit: cōſummatum eſt. tūc enim finē Ioānes
humilitatis tēpus accepit. Crucifixus enim ut homo fuit ſed imperium 19
mortis non ut homo/ſed ut deus deiecit.Maior igitur pater:qm̄ adhuc
in ſeruitute filius erat.propterea deū quoq; ſuū patrē appellabat/hūa=

nitati ſue id etiam attribuens. Patet enim quod a ſuprema excellentia ad ſeruilem deſcendit naturam / et ab equalitate patris ad noſtrum habitum: quorum nihil a patre factum eſſe credimus. Quare hac ratione maior eſt filio qui ſe humiliauit: donec ad primã gloriam humilitatē ſuam reduxerit. ¶ Sed par eſſet cum multa de equalitate patris ac filii dicta nobis in ſuperioribus ſint: expoſitionem euãgelii iſtis relictis proſequi. Verum quoniam quidam hereticorum etiam apud iudeos ſacrarum peritia litterarum illuſtris: hunc locum exponens intolerabiles in unigenitum ſcripſit blaſphemias / mei officii putaui falſitatem orationis eius arguere. Sed quedam de ſuis prius mihi tranſcribenda eſſe arbitror. Maiorem uero patrem inquit appellat: non ſolum ingratitudinis crimen effugiens / uerum etiam falſam eorum opinionem arguens qui eadem utriq; ineſſe arbitrãtur / et Sabellii ſimul opinionē exterminãs. Et poſt pauca. ad hoc arrogantie quidam proceſſerunt inquit: ut nullo modo audire patiantur patrem / filii deitate maiorem eſſe / ſed ſola humanitate naturam patris excedere arbitrentur. qui nequeunt intelligere non poſſe que diuerſorum generum ſunt inter ſe comparari. Nemo quippe prudentiorem hominem dicit iumēto / nec ueIociorem equum teſtudine: ſed hominem homini et equum equo conferũt omnes. Que cum ita ſint: neceſſe eſt ipſos uel nolentes cõcedere patrem filio deitate maiorem eſſe. Nam qui ad humanitatem unigeniti hoc ferri arbitrantur: q̃tum in eis eſt / dignitatem patris diminuunt. he nuge illius ſunt. Et conſidera queſo: quomodo ſi nihil aliud / ſecum tamē pugnet oratio. laudat filium quia gratus erga patrem eſſe uideatur / cum ſe minorem profiteatꝰ: ſed nõ cõſiderauit quãnã ob rē theologicas modo ſententias Chriſtus tetigit. Nõ eni parũ eſt: cõgruo uniuerſa tēpore dicere. Quid igitur oportebat modo / meſtis hec diſcipulis dicere? Quã eni cõſolatione dolētibus hec potuiſſent afferre? quare aũt quaſi acerbe icrepãs ait: ſi diligeretis me gauderetis utiq; / quia uado ad patrem quia pater maior me eſt? An putas turbationem illos animi potuiſſe abiicere / quoniã eos relinqueret et maiorem peteret? Quis in hoc ſenſu: cõſolatiõis modus? Et certe quãdo Philippus rogabat dicēs / dñe oſtēde nobis patrē et ſufficit nobis: tunc oportune patrē in ſe et ſeipſũ rurſus in patre eſſe affirmãs / equalitatē ſummã oſtēdebat. nõ cognouiſti adhuc Philippe iqt: q̄d qui uidit me / uidit et patrē? nõ credis quia ego in patre & pater i me eſt? ego & pater unũ ſumus. Sed tũc quidē oportune ut diximus: equalē ſe patri eſſe aperuit. Nunc uero qua ratione cum diſcipulorũ merorem lenire uellet: hoc remediũ accõmodari poteſt / gaudendũ ſibi potius eſſe / qa uadit ad patrē? nõne oibus conſpicuũ erit qm̃ ad gloriã patris unde ultro deſcēdit redibat / iure amicis ſuis iuſſiſſe ut propter hoc gaudeãt? ſed hec modo p̃termittãtꝰ. Q̃d aũt putãt nature deitatis hũanitatē nos Chriſti cõferētes / cũ exinanitũ filiũ propter humanitatē fuiſſe dicamus / uana uti cõparatiõe: uehemēter errãt. Minorē eni patre filiũ iq̃tũ factus ē hõ credimus. & ad eq̃litatē patris poſtea q̄ i celos aſcēdit reuer=

(Margin notes: Blaſphemie cuiuſdã heretici. — Ioannes. 14 — Ioannes. 10)

tiſſe fatemur nõ ut ad nouã aut aduẽtitiã equalitatẽ ac gloriã/ſed ad il
lã in qua ſemp fuit ut deus.unde doctor ille gentiũ Paulus:poſt reſurre
ctionem aſſumptionemq;/conuenientem homini humilitatem nõ am-
plius ipſi attribuit.Si enim cognouimus Chriſtum ſecundũ carnem in- 2.ad cori
quit:ſed modo nã amplius cognoſcimus.Et de ſeipſo:Paulus ĩquit apo- 5
ſtolus Iheſu Chriſti/non ex hominibus/neq; per hominem ſed per Ihe- Ad gala.
ſum Chriſtum. Curnam cum nos reformatum iri ad corpus glorie ipſi- 1
us predicaret/qui certe homines ſumus:negat ſe ab homine/et a Iheſu Ad phili.
Chriſto concedit in apoſtolatus dignitatẽ fuiſſe aſſumptũ? Cur/ne co- 3
gnoſcere quidem nunc ipſum ait ſecundũ carnẽ? an putas dñm a ſe ne-
gari? nequaq̃.ſed exacto iam tẽpore exinanitionis atq; humilitatis uni
geniti:nõ a natura qua ſe humiliauit/ſed a dignitate ac gloria qua ſecũ
dum naturã deus eſt/et cognoſcere et predicare Chriſtũ oportet.Cum
enim cognitum/creditũq; fuerit quia homo factus eſt:illud oportet cre
dentibus itidem inculcare quia deus etiam ſecundum naturam eſt.hac
de cauſa oratione utitur:deo magis q̃ homini conueniente. Valde autẽ
miror:quõ non erubeſcit deitate filio maiorem eſſe patrẽ dicere/idcir-
co quod cõfiteri nobis neceſſe eſt/quia ſola que ſunt eiuſdẽ generis alte
rũ alteri poſſit cõparari.nec ſentit q̃ ualde ſibi repugnet orõ.reſpõdeat
enĩ nobis q̃ſo:undenã eorũ q̃ unius ſpeciei ſũt cõparatiões ſumãt? utrũ
ab iis q̃ ratione nature cõmuniter ĩſũt/an ab iis q̃ accedunt & abeũt/ac
eſſe & nõ eſſe propter alias cauſas poſſũt? Sed qđ dico/ exẽplo ſuo clari
us faciã.homini homo cõfert?.ſi ergo cõmunẽ ſubſtãtie rationẽ aſpicias:
nullam inuenies differentiam.una enĩ et eadẽ in oibus eſt. Nũq̃ enĩ ho-
mo diſtabit ab homine inq̃tum animal rationale mortale/ ac diſcipline
capax eſt.Sed nec equus ab equo:ea ratione qua equus eſt. differt autẽ
homo ab homine:quia hic grãmaticus/ille grãmaticus non eſt.ſed hec
ſubſtãtialia non ſunt.equus etiã equo uelocior/aut corpore maior eſt.
ſed hec in ratione ſubſtãtiali non continẽtur.equaliter igitur omnibus
naturalia inſunt.que uero forinſecus accidunt: diuerſitatẽ ſuſcipiunt.
Quoniam ergo ſola que generis eiuſdẽ ſunt/inter ſe cõparari poſſunt:
confiteatur primũ eiuſdem generis id eſt eiuſdem nature atq; ſubſtan
tie(ſic enim genus hic intelligitur:quod exẽplis ſuis patet)patrem & fi-
lium eſſe.deinde doceat quamobrem deitate filii/pater maior eſt.ſub-
ſtantialiter enim ac naturaliter maior eſſe non poteſt.non enim perfe-
ctius in uno q̃ in alio ratio nature unq̃ inuenitur:ſed equaliter de omni
bus indiuiduis predicatur.que tamen accidentibus que accedũt et ab-
eunt propter alias cauſas inter ſe comparantur.nulla enim inter homi-
nem & hominem inquantum homines ſunt differentia eſt:ſed alius pi-
us/alius impius/& hic robuſtus/ille imbecillis eſt. Quorum omnium ſi
quis cauſas rimari uoluerit: nunq̃ nature rationẽ in mediũ afferet/ſed
corporis quibuſdam aut anime paſſionibus cauſam attribuet. Cum igi
tur deitatis ratio(uel quomodocunq; placet dicere:dummõ ſciamus ab
his inferioribus de ſuperioribus uerba fieri)una et eadem in patre et fi-

lio ſit (comparantur enim / ut etiam ipſe fatetur / ſola que generis eiuſdem / id eſt ſubſtantie atq; nature ſunt) doceat oro quid effecit / ut filius patre minor eſſe uideatur: que paſſio / que negligentia / quid aliud eorum que generabilibus accidere ſolent? ſed quis ita delirus eſt: ut hec audire patiatur? Quoniam igitur eiuſdem cũ patre unigenitus eſt nature / et hec q̃ diuerſitatẽ faciunt / accidere illi ſubſtãtie non poſſint: certe cum patri conferatur / equalitatis collatione comparatur. Verum quoniam auſus eſt deitate filii / patrem aperte maiorẽ profiteri: age (ratione incarnationis ſilentio tradita) deitatẽ filii deitati patris (ut illi dicunt) conferamus. Illud ergo primũ ab eo petimus: utrum cũ deũ dicat unigenitum / natura deum intelligat / an nomine ſolo deitatis honorari opinetur / ſicut multi dicuntur in celo / multi etiam in terris dii ac domini? Si enim ultimũ dicet: cur ergo (exclamabimus) ſi natura deus nõ eſt / creaturam adoramus? nec ſolum nos id facimus: uerũ etiam uirtutes celorum / et ſancti omnes qui deum uerum eſſe predicarunt / hoc crimine accuſandi ſunt. et precipue Ioannes euãgeliſta: qui de ipſo ait / ſcimus quia filius dei uenit / et dedit nobis ſenſum ut uerũ deũ cognoſcamus / et ſimus in uero filio eius Iheſu Chriſto. hic eſt uerus deus: et uita eterna. Sin autem uniuerſam ſcripturam ueritus / deũ ſecũdũ naturam profitetur: quomodo minor erit q̃ pater / aut quomodo non alium oĩno deum naturali habitudine a patre penitus diſſeparatũ predicare nõ uidebit? ſi quidẽ cũ in propria ſubſiſtẽtia eſſe ipſũ credat: alienũ a patris ſubſtãtia putet. Nã ſi nihil prorſus maius aut minus ſeipſo ẽ / ſed minus ad aliud maius minus / & maius ad aliud minus maius eſt: quõ nõ erit neceſſe duos deos ſcd̃m naturã / & deos ueros ita cõfiteri / ut alter maior alter minor eſſe credat? Nulla igit eſt fides eccleſie: cũ nõ unus deus natura / ſed duo ſint. Cuius ergo tẽpla ſumus: an eius qui ſpiritũ ſuũ in animos noſtros immittit? ſed cum a ſacra ſcriptura didicerimus patris & filii ſpiritum eſſe: quid dicemus / quem depellemus / aut quẽ ſuſcipiemus? Nam ſi utroſq; minorem ſcilicet atq; maiorem in nobis per ſpiritus ſuos habitare dicamus: non dei ſed deorum templa erimus. Quid hec audiens: non euomet? Sed forte ne duos deos fateri cogatur: ad illud conſuetum ſibi atq; tritũ confugiet / dicetq; naturã filii huiuſmodi eſſe / ut nec a creaturis omnino aliena ſit / nec a dei patris natura omnino excidat. Sic enĩ qui creaturã eſſe filiũ cõtẽdũt: ad has fictas fabulas cõfugiũt. Cũ igit ita ſe habere naturã filii dicãt ut quaſi media inter creatã et increatam ſit: interrogabimus a quonam ſanctorum ita loqui didicerunt? Nã ſi a ſacris litteris id non acceperunt: cõfundant proprias in fidem ſentẽtias afferentes. Sed ab eo quod ipſe propoſuit: hanc falſitatẽ redarguamus. Nam ſi ſola que ſpeciei eiuſdem ſunt inter ſe comparantur / comparatur aũt filius patri / pater inquit maior me eſt: quomodo eius nature filius eſſe negabitur cuius pater eſt? quod ſi eiuſdem nature eſt: quomodo erit medius? cum nulla natura maior eo ut deo eſſe iueniatur. Si uero ut ipſe unigenitus dicit / patri comparatur (pater enim inquit ma-

Margin notes: 1. ad cori 8 (beside "ri opinetur"); 1. Ioãnis. 5 (beside "mus quia filius dei"); 1. ad cori 3 (beside "tura / ſed duo ſint").

ior me eſt)comparantur autem ſolummodo quecũqꝫ eiuſdem generis id eſt nature ſunt:quomodo filius patri conſubſtantialis non erit? Hec abſurda/inaudita et impia cum ſequi a blaſphemia et ex cogitatiõibus ueſtris uideatis:date hoc unigenito ut equalem patri eſſe cõfiteamini. Sic enim unus erit deus:a uobis/et nobis/et ſanctis angelis in trinitate perſonarum adoratus. Cap.X

» ET nunc dixi uobis priuſq̃ fiat:ut cũ factũ fuerit/credatis. ❡ Stabile/firmũqꝫ deitatis ſue pignus:futurorum predictio eſt. qua diſcipulorum animos inducit:ut aſcenſurum in celos ſicuti natura deum et ex deo natum non dubitent. Nolite enĩ inquit in prophetarum conditionem me ponere. Nam illi quoniam nudi homines erãt/ a morte detenti ſunt:ego uero cum deus ſim ſecundum naturam/detineri a morte nequeo. uiuo enim ſemper:et uita naturaliter ſum. Mittã igitur paracletum/et pacem meam dabo uobis: qua illuminati rerum periculo in horum memoriam uerborum uenietis/ ut cum patre me in celis ſedere firmiter credatis. Quomodo enĩ hec facere potero que uobis pollicitus ſum:niſi una cum eo regnem? hec ut predixit ſecuta: re ipſa firmiorem credentium fidem effecerunt. Cap.XI

» IAm non multa loquar uobiſcum. uenit enĩ princeps mundi hu-
» ius:et in me non habet quicq̃. ſed ut cognoſcat mũdus:quia ego
» diligo patrem/ et ſicut mandatum dedit mihi pater ſic facio.

❡ Quoniam impia iudeorum caterua cũ pricipe ſuo qui traditurus eũ erat/ uentura iamiam fuit/eum ad crucem tãdẽ actura:idcirco breuitate temporis non multa cum diſcipulis loqui ſe poſſe aſſerit. Nam uenit inquit mundi princeps/& in me non habet quicq̃. moriar tamen libenter pro omnibus:quoniam uoluntatem patris libenter facio. Hic quidẽ ſenſus perſpicue patet. quem ſubtilius enodantes dicimus primum quidem Adã quoniam precepta dei contempſit/iure morti ſubiectum fuiſſe. ſecundum autem Adam id eſt dominũ noſtrũ Iheſum Chriſtũ/quoniam peccatum non fecit nec inuentus eſt in eius ore dolus/nullam penitus cauſam mortis habuiſſe. ſed ut uoluntatem patris ageret (diligit enim eum et diligitur ab eo)pro redimenda uita omnium ſeipſum morti tradidiſſe. Voluit enim pater proprium filium pro nobis hominem fieri: et pro uita noſtra mortem non erubeſcere / ut interitus imperium deſtrueret/et nos ad uitam reduceret. Idcirco ait breue modo reliquum eſſe tempus. uenit enim princeps mundi huius et non habet ĩ me quicq̃:id eſt nulla mei cauſa moriar/ nec quicq̃ de ſuis diabolus poterit in me inuenire, Peccatnm enim et peccati origo/diaboli ſunt: Chriſtus uero natura deus/naturaqꝫ immutabilis peccare nõ poterat. Sed ab hiſtoria etiam ipſa paſſionis: hoc uerum eſſe percepimus. Ego enim dicebat Pilatus:nullam in eo inuenio cauſam. Sic enim Ioannes ſcriptum reliquit. Matheus uero innocentiam Chriſti adeo miratum fuiſſe Pilatũ oſtendit:ut coram iudeis lauaret manus ac diceret/ innocens ego ſum a ſanguine iuſti huius. Et cũ ad pontifices fuit delatus:pontifices inquit

Eſaias. 53

Ioannes. 19

Mathe. 27

Mathe. et omne concilium querebant aduerſus Chriſtum falſa teſtimonia ut
26 eum morti traderent/et non inuenerunt. Cumq; multi teſtes falſi ac-
ceſſiſſent:tamen non inuenerunt. Que omnia etſi ab hominibus que
rebantur: tamen diabolus hominum miniſterio uſus/ falſum ſaltem
aliquid inuenire in Chriſto conabatur. Nihil ergo de ſuo diabolus in Chri
ſto habebat. quem non ideo principem mundi appellat/ quia eius uere
dñs ſit:ſed quia tyrannice decepit & rapuit eos, qui ſui non erant. Sub-
iecit enim ſibi delictis hominem:et ab ouili diuino diſtractum ui detine
bat. quare non iniuria a tyrannide ſua deiectus eſt. regnat enim iam in
Ioannes. nobis Chriſtus. Nunc enim (ait) princeps huius mundi foras eiicietur. &
12 rurſus. ſi exaltatus fuero a terra: oẽs traham ad meipſum. Cap. XII

Surgite eamus hinc. ¶ Trita quidẽ expoſitio illud habet: quoniam iudeorum furor ad ſummũ iam peruenit/illo cum diſcipulis Chriſtum feſtinare ubi traditus captuſq; fuit. Sed poſſumus etiam ſpiritale quoddam intelligere. Credo enim a peioribus ad meliora recurſum/qui per eum omnibus datus eſt: his uerbis ſignificari. Surgite inquit/eamus hinc: id eſt a morte ad uitam/ ab interitu ad incorruptibilitatem quaſi de loco ad locum recedamus. Aut etiam alio quodammodo intelligemus. transferebamur enim ab idolorum cultu ad unius dei cognitionem: a ſeruitute ad dignitatem adoptionis filiorum dei/a terra in celum/a peccato ad iuſticiam/ab impuritate in ſanctificationem ſpiritus/ quaſi de loco ad locum. Nec mirandum eſt: ſi ſeipſum etiam nobiſcũ cõnumerauerit. ſolet enim hoc: honorandi gratia fa
Ioannes. cere. Sic enim alibi etiam ad diſcipulos dicit: oportet nos operari/donec
9 dies eſt/opera eius qui miſit nos. uenit nox quando nemo poteſt opera
ri. Audis quia oportere nos operari ait: quis oportere ipſum operari ne
mo dicet. Sed hic dicendi modus apud homines etiam uſitatiſſimus eſt.
1. ad cori Scribit enim Paulus ad Corinthios. hec autem fratres transfiguraui in
4 me et Apollo: ut in nobis diſcatis. nec ſupra q̃ ſcriptũ eſt: quiſq; infletur.
Quod uero et nulla in culpa ipſe fuit/et dux & fuit et eſt uie qua nos a peioribus ad meliora gradimur: perſpicuum eſt. Quando igitur quaſi nobiſcũ ſit: ut a prauitate ad uirtutem redeamus hortatur/dicens. ſurgite eamus hinc. non quaſi peccato ſubiectus ſic dicit: ſed ut princeps & dux ad incorruptibilitatẽ hortatur et uitã/que in ſanctificatione & dei charitate conſiſtit. Cap. XIII.

¶ Quod conſubſtantialis patri filius eſt.

Ego ſum uitis uera: et pater meus agricola eſt. ¶ Vt q̃tum oporteat inherere ſibi et ab eo pendere/et q̃tum nobis hoc prodeſt oſtenderet: uitem ſeipſum exempli ratione/et palmites affixos in eo credentes appellauit. qui participatione ſpiritus per quem ſaluatori coniungimur: nature ſue communicamus. Conglutinatio enim ſicut palmitum ad uitem accedẽtium ad Chriſtum/ut a nobis eſt/ uolũtaria eſt: ut autem a uite ad nos colligãdos eſſe intelligitur/habitudinalis eſt. Proba enim uolũtate nos per fidem accedimus. efficimur autem (ut ita

dicam) de genere ſuo: dignitatem adoptionis filiorum dei ab eo conſe- 1.ad cori
cuti. Qui enim domino (ut ait Paulus) adheret: unus ſpiritus eſt cū eo. 6
Quemadmodum igitur uoce prophetica baſis et fundamentum appel Eſaias. 28
latur (in ipſo enim edificamur uiui lapides / ſpiritaleſq; facti ad habita-
culum dei in ſpiritu / et ſacerdotium ſanctū: nec edificari niſi per Chri-
ſtum poſſumus) ſic uitis appellatur / ut mater et nutrix palmitum. Re-
generati enim ex Chriſto et per ipſum in ſpiritu ſumus ad ferendū fru
ctum uite: non illius priſce ſed huius noue / que eſt per fidē et charitatē
erga ipſum. Cōſeruamur autem in hoc ſtatu / et ad hoc (ut ita dixerim)
inſerti quodam modo ipſi ſumus: id eſt firmiter retinentes tradita no-
bis ab ipſo mandata / ſtudenteſq; huius nobilitatis bonum ſeruare. Qd
fit: ſi ſpiritum ſanctum per quē in nobis deus habitat / non offendamus. 1. Ioan. 4
Ioannes enim oſtēdit aperte quomodo in Chriſto ſumus. in hoc inquit
cognoſcimus quoniam in eo ſumus et ipſe in nobis: quoniam de ſpiritu 1. ioannis 2
ſuo dedit nobis. Et rurſus. qui dicit ſe ī eo manere: debet ut ille ābulauit
ipſe quoq; ambulare. et alibi clarius. qui mādata eius ſeruat: in ipſo ma-
net et ipſe in eo. Nam ſi mandatorum ſeruatio charitatem erga eum ef
ficit / et per charitatem ei cōiungimur: quomodo uerum non eſt / māda
ta ſeruantes in eo manere? Sed quemadmodum radix qualitatē ſuā pal
mitibus immittit: ſic unigenitus dei filius / patris et ſue nature affinita-
tem (ut ita dicā) ſpiritu dato ſanctis largitur / per fidem & ſanctitatem
ei coniunctis / ad pietatē & ad omne uirtutis genus ipſos nutriēs. Agri-
colam autem patrem appellat: ne a ſolo filio fieri hoc uideatur / quod to
tius trinitatis mirabile opus eſt. Non modo enim ſalus noſtra. uerū etiā
omnia que a deo fiunt: una uolūtate ac poteſtate ſupreme nature fiūt.
Ac ideo gratias agētes deo quoniam noſtri miſertus eſt: ſaluatorem ap
pellamus. non patri aut filio aut ſpiritui ſancto: ſed deitati ſimpliciter
hoc attribuentes. Pater igitur nos ad pietatem et fidem per filium in
ſpiritu nutrit: et agricole opera facit / aſpiciens et fouens et omni ad uir
tutem redigēs cura per filium ſimiliter in ſpiritu. Sic enim iudicio meo
rectius hoc ītelligemus. Nā ſi alia patri / alia filio ſeorſum accōmodabi
mus / quoniam uitis filius nūcupatur / pater uero agricola: a ſolo filio cō
tineri et nutriri uidebimur / a patre autem nuda ſolummodo uiſitatiōe
coli. uitis enim palmites ſuos nutrit: agricola uero uiſitat ſolūmodo ui-
tem et colit. Quare nec illud a patre nec hoc a filio: nec utrumq; a ſpiri
tu ſeparandum. omnia enim a patre per filium in ſpiritu ſunt. idcirco
enim patrem cultorē uitis appellauit: ne quis unigenito ſoli / ſalutē no-
ſtram attribuat / et ad hec ut diſcamus uiſitatione nos diuina indigere.
Commodiſſime igitur cum uitem et palmites nomīauerit: cultoris quo-
q; fecit mentionem. cura / prouidentia / gubernationeq; dei: adduci ad
uirtutem contineriq; nos demonſtrās. Si uero credimus filium in patre
et patrē in filio naturaliter eſſe / et ex ipſis eſſe omnia in ſpiritu / ut ab
una deitate: nec pater ab alendis nobis ſeparabitur / nec filius a cultura
erit alienus. et iure id quidem. ubi enim ſumma nature identitas eſt:

ibi q̄uis multis/uariiſq; modis fieri nonnulla uideantur/ una tamē eſt operatio nullo modo diſtincta.una uero natura in patre filio & ſpiritu ſancto eſt. Quomodo igitur quicquid diuinitus fit:unius deitatis opus non erit? Quare dominus etiam noſter Iheſus Chriſtus cooperari ſe cū

Ioannes. 10 patre oſtendere uolens:ad impios iudeos dicebat. Multa et bona opera oſtēdi uobis ex patre meo:cuius eorū gratia me lapidatis? Et rurſus.pa

Ioannes. 5 ter meus uſq; modo operatur et ego operor. Nemo enim (ut puto) ſeorſum patrem a filio operari quicq̄ putabit. Nam quoniam ſapiētia & uirtus patris eſt/per quē pater omnia facit:ideo dicit nihil a ſe facere/ ſed patrem qui in eo manet/ipſum agere opera. Vitis igitur locum Chriſtus tenet:nos uero palmitum.qui ab eo pendentes:uirtutē et gratiam ſpiritus in alimoniam noſtram/et ad fructum trahimus ſpiritalem. ¶ Sed ne

Cauillus impiorū queo propoſitum opus mihi ita ſequi:ut negligam que quidā ex hoc euāgelii loco aduerſus ueritatem cōtexit. Recte nāq; inquit unigenitus deridendos oſtendit omnes:qui ſe patri conſubſtantialem opinantur. Ecce enim/ ecce uitem ſeipſum nūcupauit:patrem uero agricolam. Quēadmodū ergo uitis atq; agricola unius nature nō ſunt (illa enī lignū/hic homo:que diuerſa genere penitus ſunt) ſic filius cōſubſtātialis patri nō eſt/ſed naturaliter et longe ab eo ſeparatus.ſiquidem alter quaſi agricola: alter quaſi uitis eſt. Nec ratiōabiliter quidam ad humanitatē Chriſti id conferunt. Non enim caro eius/ſed deitas: uitis ab eo nuncupata eſt. Patet enim quia corpora noſtra non depēdent a carne Chriſti ut palmites a uite:nec ſanctorum fructus corporeus eſt ſed potius ſpirita-

Refutatio. lis.deitas ergo filii/uitis eſt:unde per fidem pendemus. Hec ille aſtute ſimul atq; impie/aliaq; huiuſmodi euomuit. ¶ Nos autem patrum & eccleſie fidem ſequētes (q̄tum in nobis ſitum fuit) loci huius ſenſum rimati ſumus.nunc ne ſi ſilentio tranſeamus/magnū deliramenta huius hominis detrimentū ſimplicioribus afferant: age ſpiritus armis freti/primum illud dicamus/longe ab omni ratione remotū eſſe/ad nature ſubſtantieq; ſignificationem illud traducere quod per ſimilitudinem dictū eſt. Ego enim arbitror ſi uolumus recte que dicuntur intelligere:intentionem ſemper nobis eſſe conſiderandam/& ad quod Chriſtus propoſitum uerba faciebat. Cōſiderate igitur diligēter oro qui lecturi eſtis. Nō itēdebat Chriſtus modo aliū ſe a patre natura oſtēdere:neq; hac de cauſa uitē ſe/illū uero agricolā nomiauit. Cur enī ſi hoc ſibi propoſitū fuit: nihil aliud attulit? Aut cur ſimilitudine omnino uſus eſt:cum multo breuius atq; clarius ſolis nominibus patris et filii facere illud potuiſſet? Nō igitur quod iſti a ſeipſis excogitarunt:ſed iſtud oſtendere uoluit.quemadmodum ramis arborum a radice qualitas nutrimentumq; prebetur: ſic ſpiritalium uirtutem fructuum/ab eo nobis cōcedi. Omne namq; bo

Iacobus. 1 nū:non a nobis/ſed diuinitus datum habemus. deo autem nihil datur: ipſe enim origo omniū eſt.ideo radix/et quaſi uitis eſt Chriſtus:nos autem palmites. Si uero pater agricola eſt:non tamē propterea aliene nature intelligitur.neq; hoc ſignificare uoluit:ſed radicem et originem/

ſupremā naturam omnium bonorum oſtendens/charitatis uiſitationē qua nos ut agricola uiſitat/ei attribuit. Verum quoniam nulla nos ratione humanitati Chriſti poſſe iſta tribuere arbitratur/quoniam fide atq; dilectione non carne illi cōiungimur: age pauca de hoc dicamus/ac peruerſe ab eo ſacrarum litterarum ſenſum exponi oſtēdamus. non tamē negamus recta nos fide/charitateq; ſincera Chriſto ſpiritaliter coniungi: ſed nullam nobis coniunctionis rationem ſecundum carnem cum illo eſſe/id profecto pernegamus/ idq; a diuinis ſcripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit Chriſtum etiam ſic uitem eſſe: nos uero palmites qui uitam inde nobis acquirimus? Audi paulum dicentē. quia omnes unum corpus ſumus in Chriſto. quia etſi multi ſumus: unū tamē in eo ſumus. omnes enim uno pane participamus. An fortaſſis putat ignotam nobis myſtice benedictionis uirtutē eſſe? que cum in nobis fiat: nōne corporaliter quoq; facit cōmunicatiōe carnis Chriſti/Chriſtū in nobis habitare? cur enī mēbra fideliū mēbra Chriſti ſūt? Neſcitis inquit quia mēbra ueſtra mēbra ſunt Chriſti? mēbra igit' Chriſti meretricis faciam membra? abſit. Saluator etiam: qui manducat carnem meam ait et bibit ſāguinē meū / i me manet et ego in eo. Vnde cōſiderādū eſt: nō habitudine ſolū que per charitatē intelligitur Chriſtū in nobis eſſe/ uerū etiā et participatiōe naturali. Nā queadmodū ſi quis igne liquefactā cerā alii cere ſimiliter liqfacte ita miſcuerit/ut unum quid ex utriſq; factum uideatur: ſic communicatione corporis et ſanguinis Chriſti ipſe in nobis eſt et nos in ipſo. Non poterat enim aliter corruptibilis hec natura corporis ad incorruptibilitatem et uitam traduci: niſi naturalis uite corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hec dicenti: Chriſto (te obſecro) fidem prebe. Amen amen inquit dico uobis: niſi manducaueritis carnem filii hominis/et biberitis ſanguinem eius: non habebitis uitā in uobis. Qui manducat carnem meam et bibit ſanguinem meum/habet uitam eternam: et ego ſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Audis aperte clamantem nō habituros nos uitam: niſi ſanguinē eius biberimus et carnem māducauerimus. in uobis autem ipſis dicit: id eſt in corpore ueſtro. Vita autem iure: ipſa uite caro intelligi poteſt. hec enim nos in nouiſſimo die ſuſcitat. et quomodo: dicere non grauabor. caro uite facta unigeniti caro: ad uirtutem uite traducta eſt. nō poteſt igitur morte ſuperari. propterea in nobis facta: interitū a nobis expellit. Non enī abeſt ab ea unigenitus dei filius. unde quia unus eſt cum carne ſua: ego īquit ſuſcitabo eum. Cur igitur ſecūdum carnē palmites nos dici pernegat? an non cōuenienter dici poteſt: uitem/humanitatē eius eſſe/& nos palmites propter identitatem nature? eiuſdem enim nature uitis et palmites ſunt. ita et ſpiritaliter et corporaliter nos palmites: et Chriſtus uitis eſt. Aduerſarius autem Chriſti: deitatis ſolummodo ratione uitem dici Chriſtum contendit. ut quoniam agricola pater dicitur: ſubſtantie diuerſitatē aduerſus eccleſie dogmata poſſit oſtendere. Sed miror ſi aliū a natura patris filium putat: quomodo patris et filii nominibus utitur.

1. ad cori 10

1. ad cori 6

Ioannes. 6

Ioannes. 6

1.Ioan. Quomodo enim erit uere filius:ſi a ſubſtantia eius natus non eſt? Qui
2 negat filium:patrem quoq; negat.et qui cõfitetur filium:patrem quoq; confitetur/Ioannes ait.Et certe ita eſt.Alterutro enim ablato/aut poſito:alterũ tollitur aut ponitur.nec erit pater niſi ſit filius: nec intelliget filius niſi pater intelligatur. Qui uero diuerſum ſubſtantia unigenitũ a patre opinatur:is filiũ eſſe negat.patrem igitur etiã eſſe negat. et ubi eccleſie fides eſt? ubi trinitatis gloria in nudis nominibus? nõ uides oĩa deduci:que a ſcripturis de ſuprema natura dicta ſũt? Sed forſan huius impietatis magnitudinẽ ueritus:diuerſum quidẽ natura filiũ dicet/ ſed tamẽ natũ ex patre intelligit.Nam ſi ut aliquam creaturarum per habitudinem que eſt in dilectione ſecũdũ uoluntatem/eo pacto quo uniuerſa ex deo eſſe dicũtur: quod ſit in eadem impietate affixus/non ſentit. Sinautem uere natum ex patre dicit/nec tamen ei conſubſtãtialem: in ipſum quoq; patrem impius erit.cum quod creaturarũ natura pati nõ poteſt:ſolus ipſe perpeſſus ſit.quodq; peius eſt: ad creaturas ipſe pater deducetur.Vitem enim unigenitum nõ ſecundũ carnem ſed ſolummodo ſecũdum deitatem dicit.Dicat igitur utrũ uerum deum filiũ putet: an adulterinũ/et ſolo nomine.ſi tantũmodo nomine nec ſecundum na-
Ioannes. turam:audiat quid ſaluator clamet. ego ſum ueritas.ueritas autẽ nullo
14 modo inania ſuſcipit nomina.audiat etiã quid Ioannes iſte alibi clamet.
1.Ioannis Et ſimus in deo uero/Iheſu Chriſto.hic eſt uerus deus et uita eterna. Si
5 ergo uerus deus unigenitus eſt/et ab eo pater diſtat natura/ut homo a ligno:erit pater creatura.nec erit filius ſolũmodo deus:ſed nos etiam/ quoniam palmites cum uite unius nature ſunt/ueri dii ſecundum naturam erimus.que omnia extreme impietatis ſunt. Preterea quoniam fi-
Ioannes. lius ego et pater inquit unũ ſumus:aut nos ad naturam patris conſcen-
10 demus/aut pater ad noſtram detrudetur.unum enim ſumus cum filio: quoniam et palmites cum uite unius nature ſunt.uide queſo q̃ abſurda et impia:peruerſa hec expoſitio peperit. Quare ea omnino neglecta/ ſpretaq;:uitem dici filium et patrem agricolam modo quo diximus nõ dubitemus.

Cap.XIIII.

» Omnem palmitem in me non ferentẽ fructũ/tollet eum: & omnẽ
» qui fert fructum/purgabit eum/ut fructum plus afferat. ¶ Voluntaria eſt noſtra cum Chriſto conglutinatio:& charitate ac fide perficitur.et fides quidem in animo noſtro conſiſtit/uerã dei cognitionem efficiens:charitas uero mãdatum eius ſeruare facit. Qui enim
Ioannes. me diligit:is ĩquit mandata mea ſeruabit.Qui ergo per fidẽ Chriſto ſo-
14 lũmodo coniungũtur/ſola illi confeſſione inherentes/nec charitatis uinculo ſe colligantes:palmites quidem ſunt ſed non fructuoſi. nam fides
Iacobus. abſq; operibus/mortua quedam res eſt. Huiuſmodi autem palmites:
2 agricole falx ſeueriſſime amputat/et igni tradit.hoc enim modo de infructuoſis arboribus ſolet fieri.Exciduntur enim ne terram fruſtra oc-
Lucas. cupẽt:ut de ficu per parabolam dicitur.uoluit ergo ut ipſe arbitror hac
13 ſimilitudine:q̃tum ſit detrimentum eius anime oſtẽdere/ que ab eo de-

ciſa eſt. inutilis enim cum ſit / cũq; nullum edat fructũ probitatis: eter=
ne punitioni tradita / igne cruciabitur. Hoc ipſum per prophetam Eze Ezechiel
chielem clarius expoſuit dicens. fili hominis quid fiet ligno uitis / ex om 15
nibus lignis nemorum que ſunt inter ligna ſiluarũ: nũquid tolletur de
ea lignum ut fiat opus / aut fabricabitur de ea paxillus ut dependeat in
eo quodcũq; uas? Ecce quod in annos amputatur de ea: igni datum eſt
in eſcam. nũquid utile erit ad opus? Ita qđ ſemel deciſum eſt: ad nullam
penitus rẽ cõferre poteſt / niſi forte ad ignem. Nihil ergo nobis cõducet
a ſculptilibus ad Chriſtum tranſlatis: ſi mandata cõtemnimus. Trade=
mur enim omnino igni: ſi qualitatẽ uiuificam atq; humorẽ uitis / id eſt
ſpiritum ſanctum probis operibus non retinebimus. Nam quod Chri= Mathe
ſtus de illo dicit qui talentum obruit: id in eis quoq; inſpicitur qui deciſi 25
ſunt. ut enim ab illo talentum auferetur: ſic a palmite humor uitis quo
alebatur. aufertur autẽ ab illis humor id eſt ſpiritus domini: anteq̃ igni
tradantur. Nam ſi honoribus huius ſeculi prediti quando aduerſus re=
gem aliquid cõmiſerunt / non prius puniuntur q̃ magiſtratu ſe abdica=
uerit: quomodo non erit neceſſe / ut anteq̃ igni anima infructuoſa tra=
datur / penitus a gratia ſpiritus decidatur? Sed hec quidem infructuoſi
palmites iure ſubituri ſunt: fructuoſi autẽ cura et cultu agricole maiorẽ
producent fructũ. Qui eni bene uiuere malunt / qui q̃maxime poſſunt
uirtuti ſtudent: iis per ſpiritus gratiam quaſi per falcem / modo uolupta
tes / modo alias turbationes animi quibus mens a ſtatu ſuo deiicitur / de
us incidẽs eſt ac amputans. Hec eſt illa non manu ſed ſpiritu intellecta Ad rõ.
circunciſio. Non enim ut ait Paulus: qui manifeſte Iudeus eſt / & circũci 2
ſio cordis in ſpiritu non in littera. Et rurſus. in quo credentes circunciſi Ad coloſ
non manu eſtis. Hec ſpiritalis purgatio abſq; dolore nõ fit. dolere nãq; 2
ſanctos cum a deo caſtigantur: Eſaias quoq; ſubaperit dicẽs. cum ablue Eſaias.
rit dominus ſordem filiorum Sion & ſanguinẽ Hieruſalẽ lauerit de me= 4
dio eius in ſpiritu iudicii et ſpiritu ardoris. Et ipſe Paulus. ſi in diſciplina Ad hebr.
perſeueratis tanq̃ filii: uobis offert ſe deus. quis eſt enim filius quem nõ 12
corripiat pater? Nec multitudo ipſa ſanctorũ hãc caſtigationẽ renuit:
imo potius optat dicens. Caſtiga nos domine / in iudicio tamẽ: non in fu Hiere.
rore. nãq; deciſio infructuoſorum palmitum in furore fit: in iudicio au= 30
tem id eſt in conſideratione atq; menſura fructuoſi palmites depurgã=
tur. unde aiunt. in tribulatione parua domine: diſciplina tua nobis. Par Hiere.
ua enim purgatoria eſt tribulatio: que per ſuperiorem diſciplinam / bea 16
tos homines efficit. quod bene Dauid ille intellexit. Beatus iquit homo Pſalmus
quẽ tu corripueris domine: et de lege tua docueris eum. ut mitiges ei a 93
diebus malis. Dies eni certe nephaſti ac praui deciſis palmitibus illi ſũt:
in quibus in ignem mittuntur eternum. quando correptis & caſtigatis
mitem ſe reddit deus. non eni abſolute tales damnantur: quoniam non
omnino infructuoſi palmites fuerunt. Ad confeſſionem igitur fidei fer
uens uirtutis accedat operatio: nec uerbis ſolum / ſed multo magis etiã
re Chriſto adhereamus / ſi uolumus deciſionis euitare periculũ. Hec di=

ĉta ſunt:quoniam ſpiritaliter Chriſtus hec intellexiſſe uidetur. q̄uis et
aliter hec interpretari pie poſſimus.palmes quidem qui a cōmunicatio=
ne Chriſti paterna falce deciditur:ſterilem iudeorū ſignificat populū/
Mathe. cuius radicibus ſecurim inherere baptiſta dicebat. palmites autem qui
3 purgantur:tam ex iudeis q̄ ex gentilibus fideles ſunt. quibus una pur=
gatio ſpiritus eſt;cuius tamen modi differunt.a iudeis enim Moſaice le=
gis ruditas tollitur:a gentilibus autem impuritas morū / & colēde crea=
ture uoluntas.hec fiunt ut euāgelice doctrine fructum poſſint ferre mi
rabilē.Hec Paulus ita eſſe confirmat:modo ad iudeos qui rurſus ab euā
Ad gala. gelio ad umbras delapſi fuerant ſcribēs/ abalienati eſtis a Chriſto. qui=
5 cūq; in lege iuſtificamini:a gratia excidiſtis.Et rurſus.dico enim uobis:
quia ſi circūcidamini/nō proderit uobis Chriſtus. Si uero a Chriſto ab=
alienātur qui lege ſtudent iuſtificari:patet depoſitionē legis/ acceſſum
eſſe ad Chriſtū.modo ad gentes:ſi cum inimici eſſemus inquit deo/per
Ad ro. mortem filii eius reconciliati ſumus:multo magis iam recōciliati ſaluabi
5 mur in uita eius.et alibi ad eos qui ad priſtinū uomitū redibāt.Nūc au=
Ad gala. tem īquit cum cognouiſſetis deum/imo uero cogniti ſitis a deo: quomo
4 do rurſus ad infirma mundi elementa reuertimini? Quando ergo qui
elemētis & creature ſeruiunt a Chriſto reſiliunt:qui facere id non patiū
tur/Chriſto certe cōiungūtur.Purgatio igitur gentiū:eſt erroris idolo
rū abiectio/multa bona hominibus afferens.uiciis enim ſpretis: pulchri
tudo uirtutis accipitur.nā cum ſordes detergātur: nitor ſtati apparet.
Cū autē hec circūciſio qua purgamur:p ſpiritū ſit/et ſpiritus largitor fi
Ioannes. lius eſſe uere credatur/ a cuius plenitudie oēs accepimus/qui ad nos di=
1 xit/accipite ſpiritū ſanctū:ex patre p filiū in ſpiritu hec purgatio & cir=
Ioannes. cūciſio ſpiritalis in nobis ſit.Et ſic aduerſariorum argumēta/friuola om
20 nino inueniuntur:qui dicere auſi ſunt nō eſſe cōſubſtantialē patri filiū/
quia nec agricola et uitis unius nature ſunt.Non enim pater ſolum/ue=
rū etiā filius:in ſpiritali circūciſione agricola eſſe conſpicitur.Cap.XV

» Am uos mundi eſtis propter ſermonem quē locutus ſum uobis.
i ¶Certiores argumentis purgatiue artis ſue diſcipulos facit. iā
enim mundos eſſe aſſerit propter ſermonē eius: id eſt propter
euangelicam doctrinam quam acceperunt. Quis igitur non
amens non uidebit facile/manum patris colentis agrū Chriſtum domi=
num noſtrum eſſe? Nam q̄uis patri uitis culturam attribuit: ſed tamen
omnia ex patre per filium ſunt/ut per uirtutē eius.ipſe enim eſt uiuum
Ad heb. et efficax eius uerbum/et penetrabilior omni gladio ancipiti/ & pertin
4 gens uſq; ad diuiſionem anime ac ſpiritus/compagum quoq; et medul=
larū et diſcretiuū cogitationum et intentionū cordis. Nam cū uſq; ad
profunda cordis penetret noſtri:uanis quidem cogitationibus atq; ſtu=
diis noſtris acutam ſpiritus falcem immittit/ quam purgationē eſſe in=
telligimus.cogitationes autem noſtras que ad uirtutem tēdunt:& mul=
tiplicat/& ad ferendum uſq; fructum corroborat.Iacet ergo aduerſarii
ratio:qui diuerſitatē propter uitis et agricole uocabula in deitatis natu

ra exagitauit. Nam cum mundos eſſe diſcipulos dixerit: nullam mentionem patris fecit/ſed ſuo ipſe ſermone purgatos eſſe affirmat. Quemadmodum ergo per filium et in filio pater uiuificat: eodem certe pacto nobis per filium prouidens agricola eſt. His Chriſti hoſtes perſuaſos eſſe uelim: ut omni contentione abiecta/catholice nobiſcum ueritati adhereant. Sed nolunt ullo modo id facere: clamant enim non poſſe uitem et agricolam eiuſdem ſe nature confiteri. quam audaciam ſi nos quoq; imitabimur: quid prohibebit eos interrogare / utrum paternus iſte cultus palmitibus ſolummodo/an toti potius conferat uiti? non dubito quin toti prodeſſe uiti culturam reſpondeant. Quoniam igitur uitem ſeipſum Chriſtus appellauit/uitis autem niſi colatur/non minus q̃ palmites perit: cur non putamus non minus q̃ nos ope ipſum diuina indigere? Ita ſi quis intentionem dicentis non conſiderat: longe aberret neceſſe eſt. Sed ualeãt omnes huiuſmodi nuge: et uerba Chriſti rurſus conſiderentur. Vos inquit mũdi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum uobis. Spiritalis inquit purgationis atq; culture modus: propter ſermonem meum imprimis uobis apparet. a mundi enim feditate iam ſeparati: ad ferendum fructum parati eſtis. Eiecit ab animo ueſtro uanas iudeorum obſeruationes doctrina mea. ruditatem littere iam contemnitis. non cibo et potu/non aſperſione brutorum ſanguinis/ſed fide atq; uirtute (in quibus ſpiritalis cultus conſpicitur) ſanctificationem queritis. Qui ergo purgari uoluerint: uos ſequantur. Sic enim excuſſa ex animo ſuo prima immundicia: fide ac charitate ut palmites mihi inherebunt. unde gratia ſpiritus ad pietatem nutrientur. ſpiritus enim deus eſt: et adorantes eum/in ſpiritu et ueritate adorare oportet. Ita & eorum qui credituri ſunt: diſcipulorum exẽplo purgationem ante oculos ponit. et ipſos ad maiora hortatur: cum non fruſtra inheſiſſe ſibi/ et ſermonem ſuum audiuiſſe oſtendat. ſermonem dico euangelicum: quo uniuerſum orbem ad imitationem ſui traducturi erant. ita enim omnes hortabantur uiuere et ita credere: ut ipſi et uiuebant et credebant. unde Paulus quoq; ad imitationem ſui ſepius fideles inuitat.

Ad heb. 9

Ioannes. 4

1. ad cõri 4

Cap. XVI.

Manete in me: et ego in uobis. ſicut palmes non poteſt facere fructum a ſemetipſo/niſi manſerit in uite: ſic nec uos/ niſi in me manſeritis. ¶ Manifeſtius iam ex hoc loco dicimus: ſincera fide palmites inſertos uiti fideles fieri. Sed non eſt minoris cure iugiter per charitatem id eſt mandati ſeruationem Chriſto inherere/illud pſalmiſte clamãtes: inheſit anima mea poſt te. Nõ igitur ſufficit ad perfectionẽ id eſt ad ſãctificationẽ q̃ per Chriſtũ in ſpiritu eſt/in nũero palmitũ recipi: ſed oportet ardẽti charitate/ atq; continuo imaculate Chriſtũ ſequi. qua in re maxime ſpiritalis cõiũctiõis uirtus ſeruat̃. Qm̃ igit̃ dictũ eſt mũdos illos fuiſſe/propter ſermonẽ Chriſti: ne quis putet nequaq̃ ſe poſſe/ſi ſemel purgatus fuerit/ad peiora delabi/ ĩ eo ꝑmanere ĩpauit. qđ nihil aliud eſt ut mihi uidet̃/q̃ illud Pauli: Qui putat ſe ſtare/

Pſalmus 62

1. ad cori uideat ne cadat. Mille namq; pericula / niſi uigilanter ſtudeamus: eti=
10 am ſtantibus imminent. Quare oportet omni cura / opera / ſtudio: ad maiora ſemper niti. q̃ magnum enim detrimentum patiatur qui per negligentiam a Chriſto decidit: ſubiecit dicens. non poſſe illos fructum ferre: niſi in ſe manentes / ſicut palmites a uite / ſic inde humorem trahãt / quo mirabiles alant botriones. Vt enim palmes deciſus a uite nunq̃ fructum feret: ſic nos a Chriſto deciſi nunq̃ ſecundum uirtutem germinabimus. Chriſtus enim eſt qui nos per gratiam ſpiritus quaſi per aquam
Ioannes. irrigat et nutrit: ut poſſimus facile pietatis edere fructus. Si quis ſitit:
7 ueniat inquit ad me et bibat. quod ipſe nobis euangeliſta / optime inter
Pſalmus pretatur: dicens id a Chriſto dictũ eſſe de ſpiritu / quem accepturi fideles erant. ideo Dauid quoq; ad deum patrẽ clamabat. Quoniam apud
35 te eſt fons uite. et deliciarum torrens ſpiritalium ipſe filius eſt: qui gratia ſpiritus per charitatem & fidem animas noſtras irrigat. Cap. XVII.

» EGo ſum uitis: uos palmites. qui manet in me / et ego in eo: hic
» fert fructum multum. quia ſine me nihil poteſtis facere. Si quis
» in me nõ mãſerit: mittetur foras ſicut palmes / et areſcet / & col
» ligent eum / et in ignem mittent / et ardet. ¶ Hinc ea de cauſa uitem ſe appellaſſe manifeſte oſtendit: ut quaſi oculis hoc exemplo cerneremus / manentes in eo ut palmites ex uite humore tracto / ſpiritalẽ poſſe fructum afferre. Reſilientes uero ab eo: uel quia in fide uel quia in ſeruatione mandati deficiant / non modo nihil fructus producturos / ſed eternum etiam ignẽ paſſuros. Qui enim a pietate uel charitate Chriſti decidit: ſupplicijs ſeipſum tradidit. ſicut deciſus palmes ad nihil aliud q̃ ad ignem utilis eſt. Optimo nobis ipſi apoſtoli exemplo ſunt / qui quoniam manſerunt in Chriſto nec ulla ui ab eo ſeparari potuerunt: eternas laudes conſecuti / fructum ſue uirtutis conuerſionem orbis attulerunt. unde immarceſſibiles apud deum habituros coronas nõ dubitamus. At auaritie ſeruus Iudas: a uite ſpirituali deciſus / gratia ſpiritus amiſſa / foras eiectus / igni ut inutile ſarmẽtum traditus eſt. Dupliciter igitur ad manendum ſecum Chriſtus nos inducit: partim cupiditate glorie quam fructuoſi palmites conſequentur / partim formidine ignis cui tradentur qui ab eo ſe ſeparant. Agricolam autem patrem
Eſaias nominat: diuine id nature attribuens / ut diximus. Nam ipſe manus eſt patris: per quem omnia facta ſunt. Manus mea inquit hec omnia fecit.
65. et per filium facta eſſe omnia ſcripture teſtantur. quare manus patris
Ad ro. filius dicitur. Hanc inciſionem que hic intelligitur Paulus quoq; intelle=
11 xit: dicens: uide ergo bonitatem / et ſeueritatem dei. in eos quidem qui ceciderunt ſeueritatem: in te autem bonitatem / ſi permanſeris in bonitate / alioquin et tu excideris. Cap. XVIII.

» SI manſeritis in me / & uerba mea in uobis manſerint: quod=
» cunq; uolueritis petetis / et fiet uobis. ¶ Radicem ſuperne beniuolentie ac firmamentum eſſe ait: ſi quaſi ſpiritale depoſitum / euãgelice diſcipline dogmata et mãdata ſeruarit. Seruãtibus aũt

ſine mora/ petita bona pollicetur affutura. ſi mãſeritis inquit in me/et
uerba mea in uobis manſerint:quodcunqꝫ uolueritis petetis/ & fiet uo=
bis. Fieri enim poteſt ut in Chriſto maneas:et uerba eius in te non habe
as. Duplex enim uia eſt ut modo diximus: per fidem et per charita=
tem/propter quam mandata ſeruãtur. Que cum ita ſint:qui uerbis nu
dis Chriſtum confitentur/ſed mandatorum obſeruatione id eſt chari=
tate ad perfectionem non conformantur: q̃uis Chriſto fide inhereant
inqꝫ hac ratione maneant/uerba tamen eius non habent. non obliti qui
dem illi predicationis euangelice:ſed illecebris uoluptatum capti/ſpiri=
tus gratiam abiiciũt. De quibus ipſe ſaluator ait.non omnis qui dicit mi Mathe.
hi domine domine /itroibit in regnum celorum:ſed qui facit uoluntatẽ 7
patris mei/qui in celis eſt. Quod autem fides ad ſalutem non ſufficiat:
Chriſti etiam diſcipulus oſtendit ſcribens.tu credis quia unus deus eſt:
demonia etiam credunt et horreſcunt. Si ergo fides ſola ſufficeret: mul Iacobus.
titudo demonum perire non poſſet. Quare oportet ad fidem opera 2
charitatis accedere. Nam qui ſic facit:is et in Chriſto per fidem manet/
et i corde ſuo uerba eius conſeruat/ut in pſalmis dicitur. In corde meo Pſalmus
abſcondi eloquia tua ut non peccem tibi. Nam ueluti qui ignem in ereo 118
uaſe recondidit/calidate ignis non caret. ſic qui uerba diuina in animo
retinet/et ea ſeruare conatur:uirtutis ſemper ardet amore. Scriptum Pſalmus
eſt enim. ignitum eſt eloquium tuum uehementer: et ſeruus tuus dile= 118
xit illud. Qui ergo ſincera fide in Chriſto manet/& mandata eius ſer=
uat:ei quidquid petit/confeſtim concedetur. num ergo inquies ſi quicq̃
mali petierit/impetrabit? minime/minime inq̃. non eſt tamẽ par ut qui
manet in Chriſto/et mandata eius ſeruat:is quicq̃ petat quod deo non
placeat. Propterea iis qui doctrinam ſuam in animo retinent atqꝫ ſer=
uant:iſtud pollicetur. Quare ſi accipere uolumus cum petamus: re=
cte uiuamus /et quicquid petierimus: abſqꝫ mora nobis Chriſtus pre=
ſtabit

Cap. XIX

» iN hoc clarificatus eſt pater meus: ut fructum plurimum affera
» tis/et efficiamini mei diſcipuli. ¶ Clarificatum patrem ſuum eſ=
ſe dicit:quoniam ineffabilis eius bonitas atqꝫ miſericordia no=
ta omnibus/coronam quaſi glorie illi attulit. Sic enim deus di= Ioannes.
lexit mundum: ut filium eius unigenitum dederit. in quem qui credi= 3
derit:non pereat/ſed habeat uitam eternam. Vita igitur omnium pa=
tris opus eſt:quod per Chriſtum eſt factum. Propterea dicebat ad pa= Ioannes.
trem. Ego te clarificaui.opus conſummaui quod dediſti mihi ut faciam. 17
ipſe namqꝫ ſalutem nobis ex patre attulit:non ut miniſter/ ſed ut ſapiẽ
tia et uirtus patris. abſqꝫ qua:nihil omnino fieri poteſt. Omnia enim per
ipſum ſunt. unde noſtre quoqꝫ ſalutis diſpenſationem/ ut uirtuti & ſa= Pſalmus
pientie patris filio tradi ſummopere Dauid orans dicit ad patrem. man 67
da deus uirtuti tue:cõfirma deus hoc qđ operatus es in nobis. Et rurſus.
deus iudicium tuum regi da. Solius enim eius opus eſt:qui cum patre re Pſalmus
gnat/ut uniuerſam hominis naturam reformare ad priſtinum poſſit. 71

Clarificatus igitur pater eſt/proprio filio pro redemptione hominum
dato:quē uoluit hominem fieri/nō ut quicq̄ boni ſibi acquirat qui ſem=
per perfectiſſimus eſt/ſed ut homines plurimum ferant fructū et Chri=
ſti efficiant᷑ diſcipuli.Nā niſi filius dei homo factus eſſet:nūq̄ nos ut pal
mites illi quaſi uiti herētes /participatione ſpiritus fructum ederemus.
Ad heb. quem/ plurimum : comparatione legalis fructus appellat. Nihil enim
7 lex pfeci꞉/ut ait Paulus .idcirco ad diſcipulos /imo uero ad omnes fide=
Mathe. les dicebat.Amen amē dico uobis niſi abundauerit iuſticia ueſtra pluſq̄
5 ſcribarum et phariſeorum:non intrabitis in regnum celorum. Et rur=
Mathe. ſus.ſcriba doctus in regno celorum ſimilis eſt homini patrifamilias: qui
13 profert de theſauro ſuo noua et uetera. Qui enim euangelicam colit
doctrinam: dupliciter ſpiritualibus pollet diuitiis/noua et uetera pro=
ponens/ et umbras legis ad euangelicam uitam tranſformans. Nam
que figuris lex ſignificabat:hec Chriſtus aperte in ueritate docuit.pro=
Mathe. pterea dicebat:non ueni ſoluere legem/ſed adimplere. Et rurſus. iota
5 unum aut unus apex non tranſibit a lege:donec omnia fiant.plurimus
ergo fructus in ſpiritu et ueritate euangelii uirtus eſt:qua effectum eſt
ut amici Chriſti fiant diſcipuli. Nam et priſcis per prophetas loqueba=
Ioannes. tur:et erunt dicens omnes docibiles dei. Non enim alius quaſi media=
6 tor ut Moſes inter deum et iudeos:ſed ipſe Chriſtus nos docuit. qua=
re dei docibiles ſumus.Quippe non eſſemus diſcipuli eius nec fructum
et hunc plurimum ederemus:niſi pater per miſericordiam ſuam eſſet
Ad ro. clarificatus. qui uoluit filium ſuum propter nos hominem fieri:tradi=
8 ditq; eum pro nobis / id eſt placuit ei ut Chriſtus pro nobis morere=
tur.

Cap.XX.

» Icut dilexit me pater /et ego dilexi uos : manete in dilectione
» S mea. ſi p̄cepta mea ſeruaueritis: manebitis in dilectione mea/
» ſicut et ego precepta patris mei ſeruaui/ et maneo in eius dile=
» ctione. ¶ Attentiore animo hec profunda inſpicere oportet. breuiter
enim totius fere incarnationis ratio aperitur. Diligi enim ſe a patre aſ=
ſerit:nec minus nos a ſe ipſo /ſed eodem modo diligi affirmat. Et ſubie=
cit oportere nos in dilectiōe ſua manere.cauſamq; attulit quare ipſe iu
re a patre diligatur:quia mādata eius ſeruauit.ut nos quoq; ſi uolumus
in dilectione ſua manere:mandata ſua diligenter ſeruemus. Summa=
tim igitur iſte ſenſus eſt.ſed ne ſimpliciores turbare poſſit: latius nobis
exponendus eſt.Dominus igitur noſter Iheſus Chriſtus exemplo ſe no
bis propoſuit.Non enim fuit paupertatem noſtram aſpernatus: ut no=
biſcum cōuerſatus inaudite uite ſe nobis ducem preberet.ubi ergo aut
que patris mandata ſeruauit /et quomodo diligi ſe ab illo dicit: queren
Ad phili. dum uidetur.Adſit igitur Paulus et dicat de ipſo. Qui cum in forma
2 dei eſſet:non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe equalem deo.ſed ſe ipſum
exinaniuit/ formam ſerui accipiens/in ſimilitudine hominum factus/
et habitu inuentus ut homo. humiliauit ſeipſum : factus obediens uſq;
ad mortem. Propterea deus ipſum exaltauit:& donauit ei nomen ſu=

pra omne nomē. Audiſti quia cū uerus deus filius ſit: hūiliauit ſeipſū fa= Ad phili 2
ctus obediēs uſq; ad mortē. Nā cū ſaluare hūanū genus deus pater uo=
luerit / neq; id creatura poſſet aliq̄ efficere: ipſe qui uolūtatē patris opor
tune nouit / filius huiuſmodi diſpēſationē ſuſcepit. ſicq; obſecutus geni
tori eſt ut mortē etiā turpiſſimā ſubierit. Propterea iquit deus eum ex=
altauit. habes in obedientia iſta uoluntaria / paterni conſummationem
conſilii: quod mandati loco tradi ſibi filius dicit. Nam etſi ut uerbum pa
tris profunda dei ſcrutetur / imo uero ipſe ſit ſapiētia et uerbum patris:
omnia tamen que patri uidentur / peragit / et mandata ut homo appel=
lat. Exaltatus autem a deo dicitur / q̄uis conſubſtantialis ei ſit / & domi= 1. ad cori 2
nus glorie a ſcripturis nūcupetur: quia i ſerui forma factus / id eſt homo
ſecundum nos. rediit rurſus cū carne: ut una cum patre etiam homo fa=
ctus cōglorificetur. a quo diligi non incipit tunc primum / quando uolū=
tariam ſubiectionē aut ſuſcepit aut perfecit. Sed quemadmodū q̄uis ex
altatus ſemper eſt / et glorie plenus ſecundum naturam / exaltari tamē
et glorificari dicit᷑ factus homo / qui naturaliter glorie inops eſt: ſic q̄uis
ſemper diligatur ut filius / diligi tamen etiā cum carne ſcribitur. qui pro
pterea homo factus eſt: ut genus hominum quod propter preuaricatio=
nis crimen deus oderat / ad dilectionē ipſius reduceret. Idcirco origo /
ianua / & uia omnium bonorum generi noſtro fuit. Nonne igit᷑ iure ſeip
ſum diligi dicit: quia mandata patris ſeruauit? Num tibi durus myſterii
ſermo uiſus eſt / et huius diſpenſationis profunditas? Sed equa ſunt om
nia intelligentibus / et recta iis qui habēt cognitionē / ut ſcribit᷑. Manete 1. ad thi. 4
inq̄t in dilectiōe mea: id eſt omni ſtudio / cura / opa / ſic a me diligi conari
debetis / ut ego a patre diligor. Sic autē diligemini: quando mea mādata
ſeruabitis / ueluti et ego patris mādata ſeruaui. Nō erit iutilis uobis hic
labor. exaltauit me pater / et dedit mihi nomē ſup omne nomē. Ego ue= Ad phili 2
ro uos qui eſtis homies: deos & filios dei / regni mei participes / cōformes
corporis glorie mee per gratiam ſpiritus efficiam. Sed hec quidem futu
ra ſunt. Quantum uero ad preſentem pertinet uitam: nōne magnum
honorem meo nomine cōſecuti eſtis / cum demonibus increparetis / cū
omnem morbum et omnem debilitatem curaretis / cum uobis pollicitus Ioannes. 14
ſim dicens / qui credit in me opera que ego facio ipſe quoq; faciet / et ma
iora horum faciet? Hec diſcipulis paucioribus uerbis dicta intelligimus.
ubiq; autem dogmata ueritatis ſequentes: ad utilitatem legentium cū=
cta perſcribimus / diligenterq; cauemus ne cuiq̄ ſcandalum faciamus.
Scribitur enim in pſalmis. pax multa diligentibus legem tuam: & nō eſt Pſalmus 118
illis ſcandalum. Cap. XXI.

" Ec locutus ſum uobis: ut gaudium meum in uobis ſit / & gaudi=
" h um ueſtrum impleatur. ¶ Vitis et palmitum que abſcinduntur
et in ignem mittuntur exemplo: non paruam diſcipulis immi=
ſit formidinem. Solent eni qui mala fore audiunt / preſertim ſi authori
tate dicētis cōmoti nō aliter futuꝝ credūt: nō mediocriter cōturbari. Et
queadmodū qui procelloſū nauigaturus eſt pelagus / q̄uis tēpeſtate nul

nulla enim maior eſt.per hec omnia diſcipulis precipit:adeo non eſſe fu
gienda pro ſalute hominum certamina et dolores/ ut ipſa quoq; mors
carnis abiiciēda nō ſit. ad hāc eni uſq; charitas puenit. Ita his uerbis tū
ad eximiam fortitudinem/ tum ad mirabilē charitatē hortatur: taleſq;
facere ſtudet ut nec mortis quidem periculo Chriſtum deſerere uelint.
Talem ſe Paulus nobis oſtēdit:dicens. Mihi enim et uiuere Chriſtus eſt Ad phili
et mori lucrum.Et rurſus.charitas enim Chriſti urget nos: eſtimantes 1
hoc quoniā ſi unus pro omnibus mortuus eſt/ergo omnes mortui ſunt. 2.ad corī
Et ad hec.quis nos ſeparabit a charitate Chriſti: tribulatio/ an āguſtia/ 5
an fames/an nuditas/an piculū/ an gladius? Audis qđ nihil affirmat ſe Ad ro.
poſſe a dilectiōe Chriſti ſeiūgere. qđ ſi oues et agnos Chriſti paſcere ni 8
hil aliud eſt q̄ ipſum diligere:patet quia omnis perſecutio/ omneq; peri
culum pro predicatione ueritatis ſubeundum eſt.Et ut ſummatim atq;
breuiter dicam: abſq; formidine iubet Chriſtus diſcipulis euangelium
orbi predicare. quod etiam Eſaie quondam uoce ſimiliter iuſſit: ſuper Eſaias
excelſum dicens montem aſcende qui euangelizas Sion. exalta in for= 40
titudine uocem tuam:qui euangelizas Hieruſalem. quod poſſe facere:
iugi oratione petiiſſe ipſos uidemus.dicebant enim orantes:et nunc do Actus.
mine reſpice in minas eorum et da ſeruis tuis cum omni fiducia loqui 4
uerbū tuum.Multi enim certe ſunt qui euangelium Chriſti predicanti=
bus impie aduerſantur:qui etſi quaſi fluctus inſurgant/nihilo tamē mi=
nus ueris Chriſti diſcipulis incunbendum eſt / quouſq; charitatis opus
perficiant.charitatis inq̄ talis:qualē erga nos ſaluator oſtēdit/ qui ſum=
mo cum gaudio cruci affigi non erubuit/ut peccatoribus ſalutem affer
ret. Nā ſi noluiſſet pro nobis pati:mortui adhuc eſſemus/ ceci ac ſtulti/
omni bono idigētes/diaboli/peccati/uoluptatiſq; ſerui/ſine aliqua ſpe
in profundo impietatis iacentes.nūc autē cū animam ſuam ex dilectio=
ne ſaluator pro nobis poſuerit:& miſericordie ſue magnitudinem ape=
ruit/et nos beatos effecit/nullo penitus bono indigentes. Ita hic ſenſus
diuinis diſcipulorum capitibus conuenit.Si uero hec uerba ad oēs tranſ
eunt/ut omnibus ſic dici credamus/hoc eſt preceptum meum ut diliga
tis inuicem ſicut dilexi uos:ingens certe cunctis adhibenda cura et ſtu=
dium eſt.Nam ſi preceptorum Chriſti cōſummationem dilectio fratrū Ad rō.
operatur:quomodo non erit huic uirtuti ſummopere incumbendum/ 13
que ceterarum omnium origo et caput eſt? Hec enim fratrum dilectio
alterum immediate locū poſt dei dilectionem obtinet.Nēpe in illo uni=
uerſa erga deum pietas breuiter cōcluditur:diliges proximum tuum ſi Mathe.
cut teipſum. Cap.XXIII. 22

» Os amici mei eſtis:ſi feceritis que ego precipio uobis.iam non di
» u cam uos ſeruos/quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius.uos
» autem dixi amicos:quia omnia quecunq; audiui a patre meo no
» ta feci uobis. ¶ Amicitiā ſuā futuris opponit periculis:ut eius magnitu=
dine atq; gloria nihil penitus pericula uideāt.Dulces enī admodum la
bores ſunt:cum merces copioſa proponitur.Quid autē maius/quid cla

Pſalmus rius q̃ Chriſti amicũ et eſſe et appellari? Excedit hec certe dignitas:na=
118 ture humane terminos.Omnia enim ſeruiũt creatori / ut ait pſalmiſta:
nec quicq̃ eſt quod iugo ſeruitutis eius nõ ſubiiciatur. Quod cũ ita ſit:
ad ſupernaturalẽ gloriam ſeruantes mandata ſua dominus redigit / nõ
ſeruos ſed amicos appellans / & ut amicos in omnibus tractãs.magna et
ſplendida iſta premia ſunt.Sed illud nõ ab re dixerim.Si enim amicitia
filii / qui ſerui natura ſunt ad liberam amicorũ dignitatẽ perducit:quo=
modo ipſe ut creatura ſeruus erit / ut quidã ex imperitia dicũt? An aliis
poterit libertatem largiri:eius ipſe natura expers? Minime.Sed ſanctis
quidem apoſtolis / ceteriſq; fidelibus qui ad amiciciam ſuam aſcendũt /
extrinſecus honoris gratia / libertatis accedit dignitas:ipſe uero natura
liber eſt.quod enim aduentitium eſt :ab inſito et uaturali diſtinguitur.
libertas uero noſtra cum aduentitia ſit per gratiam habita: alia eſt cer=
te ab eius libertate. Sed immorari in hoc loco paululum iuuat. Dici=
mus igitur legali iuſticia multo antiquiorem illam eſſe que per fidem
Chriſti habetur.et ad hec addimus:quia credentibus et obſequentibus
Chriſto / diuinorum reuelatur myſteriorum cognitio / & conſilium pa=
tris a filio qui probe illud nouit exponitur / icredulis autẽ minime. Hec
authoritate ſcripture nobis cõfirmãda ſunt.Scribitur ergo in geneſi:cre=
Geneſis. didiſſe Habraam illum deo et computatam ei fuiſſe fidem ad iuſticiã /
15 amicũq; dei hac de cauſa uocatum. Quomodo autẽ amicus dei / credẽs
Geneſis. appellatus eſt? Dictum ei fuit:exeas de terra / cognationeq; tua / & ueni
12 in terram quã ego mõſtrabo tibi.Cũq; filium ſuum in figuram immola=
Geneſis. re Chriſti iubebatur:tunc intentionem dei abditam docebatur. unde
22 Chriſtus ad iudeos de ipſo dicebat:Habraã pater ueſter exultauit ut ui
Ioannes. deret diem meum / et uidit et gauiſus eſt. Obedientia ergo et immola=
8 tione amicitiã dei cõſecutus eſt:et cõſilium eius in nouiſſimis tempori=
bus futurum cognouit.Sed conſidera queſo: quomodo ſimilia fiũt in iis
qui ad amicitiã Chriſti conſcendunt. Audiuerunt et ipſi / exeatis de ter
Ad heb. ra ueſtra.quod q̃ libenter fecerint:Paulũ audi. Non enim habemus hic
13 ciuitatem ſtabilem / ſed futuram inquirimus:cuius artifex & cõditor eſt
deus.Peregrini enim et aduene ſunt in terris:qui ciuitatis dei ciues eſſe
Ioannes. cupiunt / quam ſaluator monſtrauit dicens.uadã et preparabo uobis lo
14 cum.Cum autẽ uenero accipiam uos mecum : ut ubi ego ſum / ibi et uos
ſitis. Sed a cognatiõe quoq; ſua exire ſibi dictum eſt . ubi hoc ſcribitur?
Mathe. Chriſtum audi. Qui diligit patrem aut matrem ſuper me: nõ eſt me di
10 gnus.Nec ãbiget unq̃ aliquis prepoſitum omni cognationi carnali Chri
ſtũ a diſcipulis fuiſſe:et nũc quoq; preponi ab omnibus qui diligũt eũ.&
Geneſis. beatus quidẽ Habraam propriũ filiũ in odorẽ ſuauitatis deo adducere
22 iubebatur:fideles autem / non alios ſed ſeipſos.exhibeatis enim inquit
Ad ro. Paulus corpora ueſtra hoſtiam uiuentem / ſanctam / deo placentem / ra
12 tionabile obſequium ueſtrum.Sed Chriſti quoq; myſteriũ etiam iſti co=
gnouerunt.Non enim ignorant futura / ſed certiores ſunt quia laborũ
premia et mercedẽ pro pietate Chriſti ſuſcipient.iuſti ergo ſunt et ami

ci dei non aliter q̃ Habraam. Antiquior autẽ nimirum euangelica diſci-
plina q̃ legalis eſt. Per fidem enim et amicitiam dei conſiſtit: que priſcis
temporibus in Habraam figurata / a figura modo ad ueritatem perue-
nit / in diſcipulis primum cõſummata / qui acquiſitiõis populi origo fue-
runt. Quem quidem populum: gentem ſanctam / regale ſacerdotium 1.petri.
ſcriptura ſolet appellare. Quapropter ad iudeoꝝ matrẽ id eſt ad ſyna 2
gogã pſalmiſte uerbis dicit: pro patribus tuis nati ſunt tibi filii. Nã etſi Pſalmus
filii iudeorum / diſcipuli fuerint / et legi Moſaice dediti: patres tamen fa 44
cti ſunt / ac Habrae locũ obtinuerunt / ſpiritalium iudeorum origo con
ſtituti / principeſq; totius orbis ordinati / euãgelium Chriſti predicãtes:
et ipſum Chriſtum myſtice immolantes / ut in figura Chriſti Habraam
filium ſuum. Hec dicimus non quia minorem gloria Habraam illum ue
limus oſtendere: ſed ut que nobis in his temporibus per Chriſtũ diſpen
ſata ſunt / in illo figuris et obumbrata fuiſſe oſtendamus / utq; amicitiã
dei libertati que per fidẽ eſt herere probemus. Hec nos diuinus Paulus
docuit qui iudeis perſuadebat antiquiorẽ eſſe fidem iuſticia legali. Nã Ad ro:
cum de circunciſione uerba faceret: ideo Habrae datam fuiſſe aſſerit / 4
ut ſignum eius fidei eſſet / quam in preputio Habraã habuit. Qđ ſi pre
putiũ ante legem fuit / ſi fides cũ preputio fuit: circũciſio poſt legẽ / glo-
riam fidei non habuit. ſi Habraam deniq; in preputio credidit / quomo-
do diſciplina legali iuſticia fidei non erit antiquior? que per amicitiam
dei iuſtificat homines atq; liberat: ſicuti Habraã fuit iuſtificatus. ſic enĩ
pater multarum gentium / non ſecũdũ carnem ſed ex repromiſſione eſ Geneſis.
ſe cõperitur. hec apte crediderĩ dicta: quia dñs dixit / nõ dico uos ſeruos 17
ſed amicos: qa q̃cũq; audiui a patre meo / nũciaui uobis. Cap. XXIIII.

» n On uos me elegiſtis: ſed ego elegi uos / & poſui uos ut eatis &
» fructum afferatis / & fructus ueſter maneat. ut quecunq; petie-
» ritis patrem in nomine meo: det uobis. ¶ Nec duro admodum
ſermone diſcipulos onerat: ne ĩbecillitate humani animi demergant.
nec leto nimium effundi permittit. morbus enim etiam hic eſt: et nõ eſt
tenẽdus. ſed mediocritatẽ ex utriſq; commixtam tenẽs: ad cognitionẽ
optime diſcipline inducit. Cũ igitur conſolatus dolentes fuerit / & chari
tatis uiciſſitudinẽ neceſſariã eis oſtẽderit: hortat iterũ atq; iterũ ut om
ni cura reducere ad pietatem homines ſtudeant. ac huius rei exemplũ
ſeipſum proponit dicẽs. Non uos me elegiſtis ſed ego elegi uos: ac ſi di-
ceret. cũ imitari me debeatis o diſcipuli: que ipſe in uobis feci / ea in aliis
faciunda uobis ſunt. ego elegi uos / non uos me. ego me notũ uobis igno
rantibus feci: humanitate clementiaq; commotus. ego uos adeo robora
ui: ut procedere progrediq; ad tãtam cum deo fiduciam poſſitis / ut qđ-
cũq; petieritis in nomine meo / uobis concedatur. Quare non debetis
uos qui mei diſcipuli eſtis: ſedentes expectare ut ultro ad fidem homi-
nes ueniant. ſed errantibus manus porrigenda: et audire nolentibus ſa-
lutaris ſermo a uobis eſt predicandus / etiã ſi uos acerbiſſime perſequã-
tur. Sic enim tandẽ ipſi quoq; uos imitati / ac ad meliora progreſſi: im-

marceſſibilem edent fructum/& quodcūq; petierint in nomine meo cō ſequetur. Talem igitur (ut breuiter repetamus) dilectionē habere perſuadet: et ita diligentes ad reducendos in fidē ceteros eſſe/qualem ipſe in nobis oſtendit. Quod autem a Chriſto diſcipuli electi fuerint: omnibus apertiſſimum eſt. Hunc huius loci ſenſum eſſe: a ſequentibus etiam perdiſcemus.

Cap.XXV

» Ec mando uobis ut diligatis inuicē. ❡ Quis unq̄ ambiget: ſupre
h me dilectionis eſſe/omni ſtudio atq; opera ad cognitionem ueritatis et obſequium dei errantes homines conuocare? Hoc Pau
2 ad cori. lus faciebat: pro Chriſto inquit legatione fungimur/tanq̄ deo exhortā
5 te per nos. obſecramus pro Chriſto: recōciliamini deo. Petrus quoq; ad
Actus. iudeos dicit. Et nunc fratres ſcio quia per ignorantiā feciſtis: ſicut et pri
3 cipes ueſtri. penitentiam igitur agite: et baptizētur ſinguli ueſtrum in nomine domini noſtri Iheſu Chriſti. Vides quomodo doctrinam nolentibus afferunt. Sed uideamus quid ſignificet/ut eatis et fructum afferatis/et fructus ueſter maneat. Fructum igitur arbitror eſſe manentē: nō legalis ſed euangelice diſcipline iuſticiam. Antiquata enim illa: nihil perfecit. pro ea uero noua iam floret: et uerum ac permanētem fructū pro
Ad phili ducit. Quare non iiuria Paulus legalis ſe iuſticie iacturam dicit feciſſe:
3 ut Chriſtum lucrifaceret/id eſt ut in Chriſto fide adherens/iuſticiam & euangelicū fructum produceret/qui animam hominis cumulata pietate perficiens/perpetuus eſt. Per nullam enim aliam diſciplinam euāgelica predicatio antiquabitur/ſicut Moſaica per euangelium antiquata
Lucas. eſt: ſed ſaluatoris ſermo durabit in ſeculum/ut ipſe dicit. celum et terra
21 tranſibit: uerba autem mea non tranſient.

Cap.XXVI

» I mundus uos odit: ſcitote quia me priorem uobis odio habuit.
c ❡ Mirabili quodam atq; diuino in conformandis firmandiſq; animis utitur artificio. Nam quemadmodum periti medici futuris nōnūq̄ remediorum preparatione morbis ſe opponunt: ſic ipſe diſcipulorum/ac omnino fidelium animos non a preſentibus ſolum liberat/uerum etiam a futuris malis doctrina et mandatis ſuis preſeruat. Nam quoniam non ciuitatis aut regionis unius ſed totius orbis terrarum doctores futuri erant/ad euangelicam uitam homines traducentes/quos ubiq; omnes quaſi euangelii legem ac regulam imitaturi erant: neceſſario nullam curam ſibi faciūdā eſſe monet/ne a mundo id eſt ab hominibus uoluptati impietatiq; deditis odio habeantur. Sed nū dicet quiſpiā ad acquirenda odia hec oratio nos hortatur? Nequaq̄. non enim ſimpliciter: ſed pro ſalutari doctrina contemnendum eſſe odiū dicit. Quod autem bene cōſulentibus atq; docētibus improborum odiū immineat/atq; ideo corroborandi apoſtoli fuerant: facile perſpicies/ſi naturā huius rei conſiderabis. Solent enim qui mundanis ſordibus inherent: ut licentius uoluptates ſuas perſequantur/ad probitatem reducentes acerbius inuadere. Nam et iudei/legis littere toto animo affixi: reuocantes ad ſpiritum hoſtes ducunt. & gentes a cultu creaturarum abduci: pro=

pter conſuetudinem iniquo animo ferunt. Que cum ita ſe habeant: fu=
turum erat ut tam a iudeis q̃ a gentibus odio diſcipuli haberent̃. Qua
re monendi fuerunt: ne moleſtum id putantes / aut morem unicuiq; ge
rere ſtudentes / predicandi libertatem amitterent. Monendi enim ſunt
homines propter charitatem hortandiq;: ut ad ueritatem conuertant̃ /
etiã ſi hac de cauſa odio nos perſecuturi ſint. Vnde Paulus de ſeipſo di= Ad gala.
cebat. Si placere hominibus uellem: Chriſti ſeruus nõ eſſem. et ad Cori= 1
thios. Si enim ego uos contriſto: et quis eſt qui me letificet niſi qui cõtri= 2. ad cori
ſtatur ex me? Patet ergo non prodeſſe / ſed adulari auditoribus eũ: qui 2
non ad utilitatem ſed ad uoluptatem loquitur. Qui uero ſaluatoris do
ctrinam ſequitur: ſaluatori ſolummodo gratus eſſe ſtudebit / et odio ha
beri a uicioſis hominibus ſpiritales diuitias nec paruas arbitrabitur. Cũ
ergo inquit mundi odium uobis opponitur / cũ ſalutaria uerba multitu
do non feret: non turbabimini ſi mundi honores penitus contemnetis /
ſi hoc mihi ipſi (qui et dominus & magiſter ſum) accidiſſe memoria te=
nebitis. Quod autem Chriſtus odio fuerit mundo: uerbis non eget.
Sed ipſe quoq; ait: non poteſt mũdus odiſſe uos. me autẽ odit: quia ego Ioannes.
teſtimoniũ perhibeo de ipſo quod opera eius mala ſunt. exẽplũ igitur 7
etiam in hoc ſeipſum prebuit. Alibi quoq; ait. Beati eſtis cũ maledixerit Mathe.
uobis homines / et perſecuti uos fuerit et dixerint omne malũ aduerſus 5
uos / mẽtientes propter me. gaudete in illa die et exultate: quoniã mer=
ces ueſtra copioſa eſt in celis. Sic enim etiam prophetas multo ante uos
perſecuti ſunt.

Cap. XXVII

» ſ I de mundo eſſetis: mundus quod ſuum eſt diligeret. Quia ue=
» ro de mundo non eſtis / ſed ego elegi uos de mundo: propterea
» odit uos mundus. ¶ Facile / imo uero iocundum eſſe oſtedit: qđ
natura ſui moleſtiſſimum eſt. Quid enim acerbius et plerũq; dãnoſius
q̃ odio haberi? ſuaue tamẽ id efficitur propter deum. Et quando gratia
pietatis accidit: argumẽto eſt non inhiare rebus caducis eum / qui odio
habetur. Vt enim corporum / ita morum cognatio quedam eſt: quorũ ſi
militudo longe ſanguinis uincit cognationes. omne nãq; animal / ſimile Eccũs.
ſibi diligit / ut ſcribitur: et ſimili ſibi homini homo adheret. ſic ſanctus cũ 13
ſancto: et peruerſus cum peruerſo iocunde conuerſantur. Idcirco lon=
ge a ſancto prophanum diſtinguitur: et mores probi cõuerſatione im=
proba peruertuntur. alterutri enim ſuis inherentes ſtudiis: mores alte=
rius accuſant. Quas ob res: neceſſe eſt ut ſtudioſus (qui uiuendi probi=
tate: turpitudinem improborum / collatione morum denudat) minime
a uicioſis diligatur. unde non dolendum ſed gaudendum potius nobis
eſſe Chriſtus aſſerit. nam etſi detrimentũ in rebus caducis multoꝝ odi
um afferat: maximo tamen apud deũ eſt emolumento. imo uero uelut
qui odio habetur a mũdo / extra mundum eſt: ſic qui a mũdo diligitur /
malis mundi ſubiicitur. Efficitur autem a Chriſto his uerbis: ut libere &
abſq; odii formidine diſcipuli predicatione utantur / cum nihil dilectio=
ni dei preponendũ eſſe doceant̃. Nõ quero placere hominibus: Paulus

Ad gala. 1 ait.ſi hominibus placerem: Chriſti ſeruus non eſſem. Nō enim poſſunt qui prauitatem eligunt/deo placere. Quare qui deo ſeruire uult:ab eo mundum offendi neceſſe eſt/maxime cum a ſordibus mundi alios reuocare conetur.quod ſic amarum eſt uoluptuoſis: quēadmodum morbo affectis corporibus/que utiliſſima remedia ſunt/acerbiſſima uidentur.

Cap.XXVIII.

"Ementote ſermonis quem ego dixi uobis.non eſt ſeruus maior
" m domino ſuo.ſi me perſecuti ſunt:et uos perſequentur.ſi ſermo-
"nem meum ſeruauerunt:et ueſtrum ſeruabunt. ¶Cum etiam odio haberi propter deum et euāgelicam predicationem/bonū atq; iocundum eſſe oſtenderit:modo quod ex odio ſequitur/ exemplo ſui breuiter mitigat.Paratos enim eſſe iubet ad ferendas perſecutiōes:quibus increduli eos uexaturi erant. Predicit autem hec/et exēplo ſui animos roborat:ne maiora deſiderantes confundātur.ſed quaſi neceſſario domini ueſtigia ſequētes:nihil plus appetant.Futuras autem omnino pſecutiones ideo oſtendit:quia non eſſe maiorem ſeruum domino ſuo confirmat.uidiſtis igitur inquit atq; audiſtis/ quomodo me perſecuti ſunt: quomodo furioſa infreniq; oratione demoniacum/temulentum/ ſamaritanum/ceteraq; huiuſmodi me uocabant et uocāt. Sed nūq̄ ego uices reddidi:nec ſalubri ſermone illos alloqui deſiui. Quare nec uobis aliter in perſecutionibus faciundum eſt:nec maior quedam conditio querēda.ita eos ſuperiores omni odio et omni pſecutiōe reddit.Hec Hiere. 20 Hieremias exercitatus uidit. Vires eni mee inqt defecerūt me: in maledicentibus mihi. Et Paulus ſimiliter/maledicti benedicimus inquit. perſecu- 1. ad cori 4 tionem patimur et ſuſtinemus.blaſphemamur & obſecramus. Et certe magni animi atq; probi eſt:clementer omnia ferre.nam qui nullam patiuntur iniuriam:puſillanimes ſunt/et huius mundi glorie cupidi.humilem enim contumelia non mordet:et contemptorem mūdane glorie uituperatio non offendit. Quare non iniuria/ſuper omnem inanem gloriam mentes apoſtolorum euehere ſtudet:ut ueſtigia ſua ſequentes/dilectionem fratrum non deſerant/ et ſemper errantes reducere ſtudeant.Si me inquit perſecuti ſunt:et uos perſequentur.iuncta hec ſuperioribus ſunt.iocundas enim potius perſecutiones illis facit/ recordātibus non aliter dominū ſuum perſecutionibus exagitatū fuiſſe. Si ergo creator omnium qui omnia nutu poſſum/non refrenaui perſequentium impetum inquit/ſed permiſi ut libere unuſquiſq; uolūtatem ſuam ſequerentur:nonne quando uos perſequentur/ad imitationem meam ferendum eſt? ita certe.Nam ſimilia pati debetis:ſi regnare mecum deſideratis.Cum uero tertium quoddam addat:ſi ſermonem meum ſeruarūt/ et ueſtrum ſeruabunt.equo animo eſſe monet:quādo ſermo docētis cōtenitur.Putaret enim quiſpiā amiſſum eſſe predicationis laborē: ſi auditoribus non perſuaſit.quod ita non eſt.Nam qui probe cōſuluit/& conſulere non deſinit:fecit quod potuit/et premio nō carebit.Credere autem aut non credere:non in ipſo/ſed in audientium uoluntate poſitum

eſt. Non ergo in ſeminando uerbo dei deſperare debemus: ſed que nobis poſſibilia non ſunt/ diuine maieſtati relinquenda ſunt. quod probe figura talentorum didicimus. Alius enim quinq; / alius duo acceperunt: alius unum. qui mercature/ commutationiq; dare operam renuens: in terram domini ſui pecuniam obruit. Et idcirco audiuit: nequam ſerue ac piger/ oportuit te nummulariis talentum meum commendare/ et ego ueniens cum uſura exegiſſem. Et certe quemadmodum qui agrum colunt/ terram aratro ſcindunt/ ſemina deponunt/ nihil qđ ſuũ eſt non faciunt/ dei autem gratie relinqunt ut inde fructus ueniat: ſic p̄dicantibus uerbum dei diligenter ſeminandum eſt. Vtrum autem fructus ſequatur nec ne/ q̄uis optandum ſit: diuine tamen gratie relinquẽdum. preſertim cum agri ſterilitas: detrimentum agricolis afferat. predicantes autem: laboris et propoſiti mercedem amiſſuri non ſint. Quare q̄uis etiam inquit ſermo ueſter contemnatur: memores tamen quia meus etiam cõtemnitur/ nolite maiorem uos gloriam querere. Talibus apoſtolos muniuit ſaluator: quos doctores orbis conſtituit. Que omnia beatus quoq; Paulus ad apoſtolatum a Chriſto miſſus/ apprime ſeruauit. uos inquit prudentes eſtis in Chriſto: nos autem fatui propter Chriſtum. nos infirmi: uos aũt fortes. nos ignobiles: uos nobiles. uſq; in hanc horam eſurimus et ſitimus et nudi ſumus. Vides quomodo gloriam mũdi calcauerat propter Chriſtum. Robur etiã animi oſtendens dicit: quis nos ſeparabit a charitate Chriſti/ tribulatio/ an anguſtia/ an fames/ an nuditas/ an periculum/ an gladius? Et alibi. eadem inquit dicere: nec mihi moleſtũ et uobis tutũ. Et ad Galathas. filioli quos iterũ parturio: quouſq; Chriſtus ĩ uobis formet̃. Vides cũ nõ admiſſus primũ pẽitus ſermo fuerat: quomodo eadẽ reuoluere nequaq̃ eũ pigebat/ ſed omnẽ laborẽ et dolorem ferebat/ quouſq; Chriſtus in eis formaretur. Cap. XXIX.

Mathe. 25 — 1. ad cori 4 — Ad ro. 8 — Ad phili 3 — Ad gala. 4

» Ed hec omnia facient uobis propter nomen meum: quia neſciũt
» eum qui miſit me. ¶ Non aliam ad perſequẽdos apoſtolos q̄ nomen Chriſti futuram impiis cauſam aſſerit. hoc enim crimen et hec culpa: credẽtibus ab incredulis datur. Sed retributionis ſpe non incerta/ magno cuncta toleranda ſunt animo: que propter Chriſti nomẽ nobis inferuntur. hoc enim ſolum/ uel auditu terribilia: iocunda credentibus reddit. Vnde cum a iudeis apoſtoli ceſi fuiſſẽt: exibant (ut ſcribit̃) gaudentes/ quia pro nomine Iheſu Chriſti digni habiti ſunt contumeliam pati. Idcirco nobis quoq; ſimiliter conſulebant: nullus ueſtrum dicẽtes quaſi homicida/ quaſi fur/ quaſi malignus uexet̃. ſi uero ut Chriſtianus: non confundatur/ ſed deum hoc in nomine glorificet. Suaue igit̃ nimium eſt periculum quod pro Chriſto ſuſcipitur: quando ex dilectione dei procedit. Conſiderãdum autem diligenter eſt: quomodo etiam hic in unam ſe naturam cum patre conſtringens/ ignorari patrẽ a perſecutoribus ait. Qui enim filium uituperat: filium ignorat. et qui filium ignorat: is profecto patrem quoq; ignorat/ propter identitatem ſubſtãtie. Et contra qui nõ ignorat quid pater re ipſa ſit: is filium ignorare nõ

Actus. 5 — 1. petri. 4

in nubibus equabitur domino : aut quis domino ſimilis erit in filiis Pſalmus
dei? Cap.XXXI. 88

» Vi me oderit:et patrem meum odit. ¶ Impietatis crimē odio ha
q bētibus eum inurit. Non enī poſſunt in patrem nō delinquere:
qui filiū odiſſe cōperiūtur.et queadmodū qui ſolis radios flocci
pendūt/ſolē ipſum omnino uituperant/et qui odorē floris aſpernātur
florem ipſum contemnūt:eodē modo qui unigenitū deſpicit/genitorē
eius non ſuſcipit.non enim poſſibile eſt/nō eſt inquā poſſibile ſi germē
uituperas:illud abs te laudari ex quo germē eſt.idcirco Chriſtus iudeis
dicebat :non poſſe arborē bonā prauos fructus facere/ nec cōtra. Aut Matheus
igitur arborē et fructū eius malum putate:aut contra.Quod enim de 7
altero dicitur: de utroq; dicendum eſt.nam que identitate nature uni
untur:eadem laude aut uituperatione afficiūtur.propterea inquit qui
me oderit:odit et patrem meum.Ita certiores nos facit:idem ſe natura
eſſe cum patre.uehementerq; terret attente audiētes: cum oſtēdat de
linquentes in eum nec eum adorantes/ in ipſam patris perſonam delin
quere/qui nullo modo patitur filiū ſuum ſecum non adorari.hac etiam
re cōfirmatiores fieri dicipulos quis non uiderit? Sed ad hec illud quo=
q; etiam ſublime ſubapparet quod modo dicam.Tanta mentis inſania
nonnulli tenebantur: ut putarent ſi ſaluatori reſiſterent/legis condito
rem deum non paruo afficere gaudio.Nam Moſaicam litteram defē=
dentes:diligi a patre opinabantur.hunc illorum timorē deprimit:orbē
terrarum per apoſtolos docens/ contemptum filii in ipſam deitatis na=
turam aſcendere. nō autē qui Chriſtum tantūmodo contēnit/deum cō
temnit :uerum etiam qui predicātes euangelium negligit.impius ergo
ille quoq; inuenitur/ et delictum ſuum in ipſum deum aſcendit:qui di=
ſcipulis Chriſti ueritatem predicātibus aduerſatur. Non enim ſeipſos:
ſed deum uerum et dominum noſtrum Iheſum Chriſtum magna cura
et ſtudio predicant. Cap.XXXII.

» ſ I opera non feciſſē in eis que nemo alius fecit: peccatum non
» haberent. nunc autem et uiderunt/ et oderūt et me et patrē
» meum. ¶ Nullam ſatiffactionis rationem nullam ueniam reliqui iude=
is:per hec etiam demōſtrat.Nihil enim pretermiſſum fuit/quo poſſent
ad fidē adduci.nā et uerbis monuit /et miraculis (q̄ nullus unquā ſacto
rū tāta fecit) cū poteſtate ad fidē trahebat: illi autē tantum a diligēdo
eum aberant/ut etiā odio perſequerentur. Quō igiť acerba ſupplicia
eis non iminent? Melius ſane illis eſſet:ſi neq; doctrinam eius audiſſēt
nec tam miranda ſigna uidiſſent. fortaſſis enim hac de cauſa:ueriſimi
lem quādā excuſationē iuueniſſent. Nunc autē quid dicēt? qui nec pro
phetarū predicatiōe/nec Chriſti doctrina uel miraculis perſuaſi ſunt/
quodq; peius eſt tam filium q̄ patrem odiſſe inueniuntur. Nam cū do=
ctrinam patris per filiū eis propoſitā non receperint/ et miraculis que
non ab alio q̄ a deo fieri poterāt apte detraxerint :nōne aduerſus natu
ram dei feciſſe comperiuntur? ingratitudinis ergo magno crimine pu

miuntur:ſaluatoris predicationē ſpernentes/et preclara facinora que a patre per filium gerebantur non admirantes. Adimpletus igitur ſer=
Pſalmus 34 mo legis eorum eſt. Scribitur enim:quia oderunt me gratis. et in pſal=
mis:iniuſto me iquit odio oderūt. Quā enī cauſā odii habuerūt:nūq̄ di
Pſalmus 24 cere quiſpiā poterit. Quid enim odio dignū fecit? ab interitu eripuit. a diaboli tyrannide liberauit. peccati uires extinxit. a ſeruitute humanū genus ad adoptionem filiorū dei adduxit. ſpiritus ſancti participes ho=mines effecit. celum nobis in domicilium largitus eſt. Quomodo ergo non dico odio non habendus/ſed iugi ab hominibus oratione laudādus non eſt? Sed nihil horum mouere iudeos poteſt. gratis enim oderunt: quem admirari et amare ſummopere debent. Quam ingratitudinem eorum q̄uis dominus preuiderit / ac per prophetas futuram predixe=rit:clementia tamen ſua uſus/omni pacto illis conſuluit. Diſcunt igitur etiam hinc diſcipuli clementer tractare iniuriantes exemplo Chriſti:in quo primo omne bonū eſt/deinde ad nos ex eo deriuatur. Cap. XXXIII

» C
Vm autem uenerit paracletus quem ego mittam uobis a patre
» ſpiritum ueritatis qui a patre procedit:ille teſtimonium perhibe
» bit de me. & uos teſtimonium perhibete: quia mecum ab initio
» eſtis. ¶ Cū odio tam ſe q̄ patrem ab impietate iudeorum gratis haberi dixerit:ſpiritus modo ſancti mentionem facit/ut et perſonarū trinita=tem ſermo adimpleat/& ſpiritus una cum patre ac filio negligi doceat. ita iudeorum delictum in naturam deitatis ſimpliciter aſcendit. Quid enim tibi uoluiſti o iudee quiſpiā dicet:opera uidiſti a Chriſto geri que nullus alius fecit/ut et ipſe dicit et res docuit. Deinde tu Moſem(qui mi niſter non author miraculorum fuit)laudibus in celum effers/et tanto=rum authorem miraculorū paruipendere non erubeſcis preſertim ſcri=ptis Moſis prenūciatum? Spiritus igitur mentionem fecit: in dignitate patris et ſua eum collocans/et uerum eſſe oſtendens diligi patrem non poſſe ab eo qui filium oderit. Quomodo autē: attende queſo diligēter.
A Nam cum ſpiritum ueritatis id eſt ſuum (ipſe enim ueritas eſt) paracle=
T tum appellauerit:ex patre ipſum procedere ait. Nā ſicut filii ſpiritus eſt
O naturaliter in ipſo manens/et per ipſum procedens:ſic certe patris quo
N q; ſpiritus eſt. Quibus autē ſpiritus communis eſt:ii profecto ſubſtātia liter diſſeparari non poſſunt. Nemo enim impiorū nos ad ea que intelli gere nefas eſt:uerbis ſuis impellere conet. Nemo inq̄ ſpiritū patris: per filium ut per miniſtrum mitti ad creaturas credat. nam etiam id non=nulli dicere auſi ſunt. Credere nāq; debemus quoniā ſpiritus ſic propri=us filii eſt:ſicut ſane ipſius quoq; dei patris. idcirco ad ſanctificationem ſuorū diſcipulorum ab eo mitti. Si uero non erubeſcunt miniſtrum mit tendi ſpiritus a patre filium dicere:non erit incongruum ad eos dicere. fatui ac ceci nō ſentitis ad quenam precipitia ruitis/ unigeniti gloriam minuentes/& friuolas rationes per imperitiam excogitātes. Si enim ut miniſter ſpiritum a patre filius largitur:quomodo non erit neceſſe alie num a ſubſtātia filii ſpiritum confiteri? nam ſi ex patre id eſt ex ſubſtā=

tia patris / ſpiritus ſecũdum uos procedit / et filius ab eo alienus eſt / quia miniſter: ſuperior natura filio ſpiritus uidebitur. Quid igitur reſpondebimus / cum filius clare dicat: ille me clarificabit quia de meo accipiet & annũciabit uobis? Preterea ſi miniſterio filii / patris & non filii ſpiritus mittitur: cum ſpiritus natura ſanctus ſit / non ſecundum naturam ſed participatione ut nos / filius ſanctus erit. Dicunt enim ex imperitia impii / alienum eſſe a patris ſubſtantia filium: ex qua ſpiritus procedit qui per eum prebetur. Poſſibile igitur erit / ſi proprius filii ſpiritus non eſt / ſed forinſecus etiam ipſe ſicut creatura ſanctificatur: hãc eum ſanctificationem amittere. Quod enim exterius acquiritur: quomodo abeſſe non poterit? Sed quis hanc peruerſitatem dogmatum non effugiet? Nos ergo quibus ueritas et eccleſie dogmata ſequenda ſunt: omnibus his contemptis / ſanctorum patrum ſequamur fidem / et ſpiritum ſanctum proprium filii non extrinſecus aduenientem / neq; aduentitium in ipſo / ſicut in iis qui ſanctitatis ſuſceptibiles ſunt & ex nihilo producti / ſed conſubſtantialem ei (ſicut certe ipſi etiam patri) confiteamur. Hoc enim modo non in multorum fabulas deorum ueritas eccleſiaſtici dogmatis excidet: ſed in unam rationem deitatis trinitas conſtringetur. Identitatem ergo ſubſtantie filii ac patris oſtendens: cum ueritatis ſpiritum dixerit / a patre illum procedere aſſeruit / ita Chriſti hoſtem: dei eſſe hoſtem comprobauit. Qui enim in filium inſultat: illum non ueneratur unde filius eſt. Quãdo igitur uenerit paracletus ait ſpiritus ueritatis / id eſt meus / qui ex patre procedit: ille teſtimonium perhibebit de me. Quomodo autem perhibebit? magna in uobis & per uos miracula faciens: diuine mee poteſtatis atq; uirtutis teſtis erit grauiſſimus. Spiritus enĩ meus eſt: qui operabitur in uobis. ſed ſicut meus eſt: ſic et dei patris. Neceſſe autem eſt intelligere: omnes etiam qui in perſona Chriſti (in quo habitauit corporaliter plenitudo deitatis: ſecundum Paulum) miracula per ſpiritum ad probationem fidei fecerunt / non minus iniuriis contemptu predicationis affici. ſed ad teſtificationem ſpiritus ait: uos quoq; qui mecũ ſemper fuiſtis & ſigna oculis ueſtris uidiſtis / teſtimonium perhibete. Cap. XXXIIII.

Ioannes. 16

Ad colo. 2

22 h Ec locutus ſum uobis: ut non ſcandalizemini. ¶ Iudeorum ſuperbiam diſcipulis ſaluator exponens: pleraq; ſiluit. Poterat enim aperte ad tantam illos impietatem uenturos dicere: ut auribus penitus obſtructis / nec q̃uis duplici teſtimonio diuino ſcilicet atq; humano ueritas comprobetur / uelint attendere. Sed etſi lex clamet / in uoce duorum aut trium teſtium ſtare oportere: reſilient tamen / atq; deridebunt. Sed hec particularius dicere omiſit: ne in deſperationem diſcipuli caderent / et tam ſe q̃ paracletum contemptum iri audientes / nec minus patrem ſimul ac filium / q̃uis multa mirabiliter per ſpiritum agant: fruſtra ſe laboraturos putarent / et ſilentium predicationi preponerent. Particularioribus igitur ſilentio traditis: ad ea orationem conuertit / que animos eorum poterãt roborare.

Deutero 19

Nam quod non expectatum/preter opinionem ſubito irruit: magnos etiam plerumq; animos turbat. Quod autem preuidimus: q̃uis grauius inferatur/leuius tamen propter premeditationem uidetur. Sed illud puto etiam ſignificari occultius. Si enim inquit uobis teſtibus/tot tantaq; mirabilia feci/ſi paracletus quoq; in uobis ſimilia faciet/nec tamen iudei ad meliora reducentur: nolite conturbari ſi oratione ueſtra conuertere illos non poteritis. Sed mementote ubiq; ſermonis mei: non eſſe diſcipulum ſuper magiſtrum/ſed nec ſeruum domino ſuo maiorem.

Cap. XXXV.

» Bſq; ſynagogis facient uos. ſed uenit hora ut omnis qui interfi
» a cit uos: arbitretur obſequium ſe preſtare deo. ¶ Summum periculorum omnium predixit: non ut formidine ad ignauiam diſcipulorum deduceret animos (alienum enim hoc eſt ab eo: qui ad liberam predicationem audientes hortabatur) ſed ut maximus mortis pauor (quoniam preſciretur) contemptus/fortiores ad ſubeunda pericula redderet. nam qui maius contemnunt: ii quomodo minora timebunt? Vt ergo ad ferenda omnia paratiores ſint/nec preſentem corporis interitum timeant: minoribus pretermiſſis/ad tantam crudelitatem iudeos deuenturos prenũciat/ut gratos ſe deo cede illorũ fieri arbitrentur. Quod autem etiam a ſynagoga diligentes Chriſtum eiiciebantur: euangeliſta docuit/dicens multos ex principibus credidiſſe in Chriſtum/ſed phariſeorum metu confeſſos non fuiſſe/ne a ſynagoga pellerentur. Et rurſus. iam enim ſanxerunt ſcribe ac phariſei ait: ut ſi quis ipſum Chriſtum eſſe confiteretur/a ſynagoga detruderetur. Sed non hec inquit aduerſus uos ſolummodo facient: uerum etiam ad tantum atrocitatis prorumpent/ut ſacrificii uim in cede ueſtra poſitam putent. quod duobus Stephano dico atq; Paulo uerum fuiſſe ſatis erit oſtẽdere. Stephanum enim lapidibus quaſi quippiam deo gratum peragerent: temerario feruore interfecerunt. Paulum autem frendentes dentibus perſequebantur: adeo ut nonnulli iurauerint non prius comedere atq; bibere/q̃ eum interimerẽt. ſic enim in actibus legimus. Vtilis ergo hec predicatio fuit: formidinem malorum extenuans/et ad fortitudinem diſcipulos roborãs. Magnitudo enim timoris periculorum: cum preſciamus/mirum quendam in modum imminuitur.

(Ioannes. 12 — Ioannes. 9 — Actus. 7 — Actus. 23)

Cap. XXXVI.

» T hec facient uobis: quia non nouerunt patrem neq; me. ¶ Iu-
ad roma 10 e deorum zelum non fuiſſe per cognitionem (ut etiã Paulus dicebat) oſtendit. nimium enim a recta uia errarunt: licet putarent Moſaice littere defenſione/legis largitorem deum letari. idcirco enim in predicatores euangelii acerbe inſurgebant. Sed neſciebant patrem nimium offendi: quãdo negligitur filius. imo uero quid pater ſit/et quid filius qui ab eo natus eſt: penitus ignorabant. Vnde Moſem quidẽ qui legis miniſter fuit/ad aſtra laudibus extollebant: dñm uero noſtrũ Iheſum Chriſtum (qui patris ineffabile cõſiliũ interpretabatur: qui nihil a ſe facere/ſed a patre mandatum accepiſſe quid dicat & quid

Ioannes. 12

loquatur affirmabat) turpiſſima morte occidere non dubitarunt. nec Mathe. 3
miracula patris/aut ſenſibilem uocem/qua deſuper teſtificabatur dile=
ctum ſibi filium illum eſſe/ueriti ullo modo fuerunt. Quare non eſt am
biguum: ſi quis dei uerbum predicantes inuadit/eum in magna ignorã
tia ſancte ac conſubſtantialis trinitatis conuerſari. Nullus enim natu=
ram rerum attentius examinans: unq̃ negabit cuncta per filium/qui cõ
ſubſtantialis patri eſt/ex uoluntate patris et dici et geri. et ut conglori=
ficatio una eſt utriſq;: ita negligi alter non poteſt altero non cõtempto.
Sed apoſtolorum quoq; uexatio in eum aſcendit: qui illos in apoſtola=
tus apicem euexit. Sic enim etiam ad Samuelem de filiis Iſrael dictum I. regũ. 8
eſſe didicimus: non te inquit/ſed me contempſerunt. Periculoſum igi=
tur nimium eſt/cõuenientem honorem ſanctis non attribuere: cum eo
rum contemptus/in illum tranſeat a quo miſſi ſunt. Cap. XXXVII.

» S Ed hec locutus ſum uobis: ut cum uenerit hora/ eorum remini=
» ſcamini/quia ego dixi uobis. ¶ Non illa hac ait cauſa dixi/ut ui
gor ueſtre mentis eneruaretur/ et anteq̃ pericula ueniant for
midetis: ſed primum ut recordati hec a me uobis predicta fuiſſe/magis
admiremini/et in ipſo tempore periculorum certior ab euentu rerum
ſtabiliorq; in me fides efficiatur. Quõ enim deus natura non eſt: qui fu
tura ut preſentia nouit? Deinde ut uẽtura pericula premeditatiõe mol
liantur/et mens diutina magis cogitatione formetur (acerba enim ual=
de/repentina uideri ſolent: unde pſalmiſta quoq; dicebat/paratus ſum Pſalmus 118
et non ſum turbatus) reminiſci ergo iubet predicta ſibi omnia fuiſſe. ut
etiam hinc uerum eſſe deum firmiter credant: ac facile poſſe a periculis
per eũ liberari non dubitent. Cap. XXXVIII

» H Ec autem uobis ab initio non dixi: quia uobiſcum eram. et nũc
» uado ad eum qui miſit me. et nemo ex uobis iterrogat me: quo
» uadis? ſed quia hec locutus ſum uobis: triſticia impleuit cor ue=
» ſtrũ. ¶ Alia quadã ratione putili: animos nũc diſcipulorũ cõfirmat. Nã
cũ lõgo tẽpore cũ illo uixiſſent & oĩpotẽtiã eius in multis pſpexiſſẽt: du=
bitare nõ poterãt oĩa ſe pericula uirtute illius ſupaturos. Verũ qm̃ pre=
ter ſpem modo magnos ſibi futuros audierunt dolores: ne turbati cogi
tent ſecum et dicant/ feſellit ergo nos ſpes noſtra. qui ad bona fuiſſe uo
cati credidimus: et nunc calamitates ac erumne imminere predicũtur.
neceſſario cauſam affert: quare iſta ſibi ab initio non expoſuerit. Hec
non dixi ait: quia uobiſcum eram. ſufficiebat quippe preſentia eius ab
omni tentatione ipſos eripere. uerum quoniam nunc ad patrem ua=
dit: oportune omnia illis explicauit. Antea uero ſilentii tempus erat:
cum nihil opus eſſet ut hec cognoſcerent. Quomodo igitur diceret Mathe. 28
quiſpiam pollicitus eſt/cum eis ſe futurum uſq; ad conſummationem ſe
culi: nunc autem predictione futurorum ideo illos munire ait/quia ſecũ
futurus non eſt? Nullus ambigit/cum ad celos aſcenderit q̃uis uirtute
ſpiritus ſemper adfuerit: preſentia tamen carnis ipſum abfuiſſe. que
res magno merore corda diſcipulorum afficiebat. nec cum interro=

gant qua de cauſa ita faciet:itelligentes ſic illum iam determinaſſe. Veniam igitur illis/q̄uis non oportune tacerent:ultro concedit.interrogantes enim potuiſſent cauſam latius diſcere:qua ex re plurimum utilitatis conſequerentur. Cap.XXXIX.

» ſEd ego ueritatem dico uobis:expedit uobis ut ego uadã. Si enĩ
» non abiero:paracletus non ueniet ad uos. ſi autem abiero:mit-
» tam eum ad uos. ¶ Magno uos dolore iquit moueri ſentio: quia ego abire omnino conſtitui. Nec id iniuria:preſertim cum magnas uobis futuras tentationes audieritis. Verum quoniam iocũdis utilitas preponenda eſt: ueritatem uobis aperiam. expedit uobis ut ego uadam. Sed turbari ſimpliciorum quiſpiam poterit. Nam ſi melius erat Chriſtũ abire:preſentia ſua nonnihil obſuiſſe uidetur. cur ergo tanto inquiet tempore preſens fuit? Nos autem etſi omnia huiuſmodi cognitioni ſaluatoris merito relinquimus: uideri tamen aliquid dici concedimus. Si quis tamen diligentius conſiderat:nullo modo turbabitur/ recordatus tempus cuiq; rei commodum eſſe/et omnia eſſe bona in tempore ſuo. Aderat igitur dominus in hoc mundo corporaliter tempore oportuno. Et rurſus:quando ut ille nouit oportebat/ad patrem corpore rediit.nec omnino negamus non expediſſe ſemper diſcipulis preſentiam Chriſti.nec quia preſentia ſua utilis fuerat:receſſus maximum commodum erat contemnendum.utrumq; enim in tempore ſuo utiliſſime adhibebatur. Sed age ad utilitatẽ legentium: breuiter incarnationis unigeniti cauſam/et receſſus ſui ad patrem grandem utilitatem perſtringamus. Homo igitur factus eſt:ut ab interitu quem priſca maledictio intulerat/nos liberaret.et quoniam nulla diuine nature ad peccãdum inclinatio eſt:omnes nos per ipſam carnem aſſumpſit. in ipſo enim oẽs ſumus ea ratione qua homo eſt. Aſſumpſit igitur nos:ut terrena hec umbra id eſt carnis/paſſiones et peccati legem que in membra hominũ irruperat extingueret.et ad hec/ut naturam noſtram ſanctificaret: et dux ad pietatem & optime diſcipline uiuendi humano generi fieret.et hec quidem homo factus effecit. Sed non ſolum uoluit ab interitu & peccato nos liberare:uerum etiam ad ipſos celos reducere ac ſummi boni participes facere/in angelorum conſortio numeratos.& quemadmodũ per reſurrectionem ſuam mortem deſtruxit:ſic coram ipſo patre collocaret.que recte intelligens Paulus dicit.non enim in ſancta manu facta Chriſtus introiuit/ nec in exemplaria uerorum/ ſed in ipſum celum:ut appareat uultui dei pro nobis. Audis quia cum ſit ſemper cum patre propter identitatem ſubſtantie: non pro ſeipſo ſed pro nobis patri apparet. ita cum ipſe ſit primitie generis noſtri/quando in celum cum carne aſcendit:coram patre (ut modo dixi) nos cõſtituit. Et ſicut q̄uis ſecundum naturam uita ſit:mortuus tamen propter nos fuit. ita etſi patrem ſemper ipſe uideat ab eoq; uideatur:nunc tamen/id eſt poſteaq̄ homo factus eſt/ apparuiſſe illi non propter ſe ſed propter nos ut homo dicitur. Quaſi ergo deficere hoc diſpenſationi ui-

terrena hec umbra carnis: aſſumpta a chriſto.

Ad heb. 9

debatur:ut in ipſos etiam celos aſcēderemus in Chriſto primo ut in primitiis. Precurſor enim ille aſcendit :ut Paulus dicit.& ſic inq̄tū homo: Ad heb. 6
pontifex eſt intercedens pro nobis/ et paracletus et propiciatio pro peccatis noſtris.inq̄tum uero deus ac dominus natura/cum patre ſimul ſedet.que tamen gloria etiam ad nos tranſit ſecūdum Paulum.qui de patre ſcribit:quia & correſuſcitauit et conſedere fecit nos in celeſtibus in Chriſto. Ad ephe 2
Cum omnia ergo que in terris ut ab homine faciunda fuerunt perfecerit:reſtabat iam ut ad patrem aſcēderet.Idcirco ait: expedit uobis ut ego uadā.nā niſi abiero:paracletus non ueniet ad uos.Opus enim erat participes nos nature ſue fieri:et ī nouā inauditāq; uitā trāſformari. quod aliter q̄ participatione ſpiritus ſancti/fieri non poterat. Commodiſſima uero aduentus ſpiritus oportunitas:poſt Chriſti ad celos reditum fuit.Oportebat autem ſpiritum uenire: ut illum habentes libere clamemus/ abba pater.et ad uirtutem redacti:tam aduerſus diabolum q̄ aduerſus perſecutiones hominum fortes efficeremur. Ad gala. 4
Quod autem preſentia ſpiritus ad nouam uitam omnes in quibus habitat trāſformātur:non eſt difficile a ſcripturis oſtendere. Dicit enim Samuel ad Saulē. Et inſiliet in te ſpiritus domini:et cōuerteris in alium uirum. 1. regum 10
Et Paulus: nos uero inquit omnes reuelata facie gloriam domini ſpeculantes:in eādem imaginem trāſformamur a claritate in claritatem/ tanq̄ a domini ſpiritu. 2. ad cori 3
Vides quia ad aliam ſicuti uult ſpiritus imaginē nos/ut domini/ reformat.nempe qui facile a terrenis ad celeſtia noſtros tranſponit animos:quod in diſcipulis factum fuiſſe inueniemus. per ſpiritum ſane ad eam fortitudinē ab humana ignauia reducti ſunt:ut nec ulla pericula timerent/et Chriſto inſeparabiliter inhererent. Expediebat igitur uere diſcipulis ut ſaluator dicit:in celos ipſum abire. Tempus enim iam aduentus ſpiritus erat. Cap.XL.

» ET cum uenerit ille: arguet mūdum de peccato/et de iuſticia/&
» de iudicio.de peccato quidem:quia non crediderunt in me. de
» iuſticia uero:quia ad patrem uado/& iam non uidebitis me.de
» iudicio autem:quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt. ❡Cum tēpus eſſe oſtenderit reditus ſui ad patrem/ et aduentus ſancti ſpiritus/ atq; hoc pacto ingentem diſcipulorum meſticiam mitigaſſet: ea modo breuiter enumerat/que per aduentum paracleti efficientur.Nam cum ille uenerit:arguet mundum inquit de peccato/& de iuſticia/ et de iudicio.Que ſingula q̄q̄ ab ipſo abſolutiſſime explicentur:tamen quia nō omnes aſſequi facile poſſent/ que breuiter dicuntur / latius exponamus.primum igitur de peccato inquit mūdus a ſpiritu arguetur. Nam cum in diligentibus Chriſtum ut in hominibus dignis atq; fidelibus habitauerit:tunc/tunc inq̄ infideles & uoluptatibus inuolutos homines ipſa re arguet condemnabitq;/ut peccati reos/& in turpitudine ſua morituros.Nā ut deus nullo pacto perſonas accipiet: ſed in hominibus dignis tantūmodo habitabit/qui ſincera fide filiū dei accipiētes/creatorē oīm cōfeſſi ſunt.Quod igiť iudeis ſaluator dicebat/niſi credatis/ī pctō

Ioannes. 8 ueſtro moriemini:hoc uerum eſſe re ipſa paracletus oſtendet. Secundo inquit mundus de iuſticia arguetur:quia uado ad patrē/& iam nō uidebitis me. Credētes enim in Chriſtum ut iure iuſtificatos defendet: quia ut deum uerum ſuſceperunt quem non uiderunt/crediderantq; ipſum cum patre in celis conſeſſum habere. Quod autem qui ſic in Chriſtum credunt/beati ſint:ipſe ſaluator his uerbis ad Thomam diſcipulū oſtendit. Quia uidiſti me credidiſti ait:beati qui non uiderūt et crediderūt.

Ioannes. 20 iure igitur iuſtificantur qui ita credunt:a qua iuſtificatione mūdus excidit/in turpitudine ſua perfixus. Hec non ad iudeos tantum: ſed generaliter ad omnes incredulos et peccatores dicuntur. Mundi enim uocabulum tum omnes homines ſignificat:tum uoluptati ac turpitudini deditos denotare ſolet. Generaliter igitur ad omnes hec duplex de peccato ac de iuſticia redargutio ptinet. Non enim iudeos ſolum ad ſalutem (etſi primum) ſed totum humanū genus poſtea uocauit. ita non in partem orbis ſed in uniuerſam terram fidei bonum effuſum eſt. Tertia redargutio:iuſta condemnatio huius mundi principis eſt. Quomodo autem:modo narrabo. teſtimonium enim perhibebit ſpiritus glorie Chriſti. cumq; demonſtrauerit ipſum rerum omniū dominum eſſe: magni erroris crimine mundum arguet/qui uerum et natura deum omiſit/& diabolum in creaturis adorauit/qui iam cōdemnatus cecidit. quod paſſus non eſſet:ſi uere deus fuiſſet. nunc autem intantum abeſt/ne cultū ſuum poſſit defendere:ut ſub pedibus etiam fidelium iaceat/qui eū tētantem et repugnantem calcant. Quando igitur impuri demones uirtute ſpiritus ſancti per orationem credentium fugantur: quomodo nō dicemus ſathanam iam cōdemnatū eſſe? Condemnatus enim eſt:quia non poteſt iam ſancto ſpiritu ad iuſticiam et ſanctificationem per fidē Chriſti ſignatos ſupare/ita omnes uires eius fideliū pedibus pmuntur.

Pſalmus 90 leonem inquit atq; draconem calcabitis. Cum igitur in animis ſanctorū per fidem ſpiritus habitauerit:tunc mundus peccati ab eo reus oſtendetur. expers ideo gratie ſue:quia ſaluatorem nō recepit. Sed arguetur a ſpiritu mundus iterum:quia non iure/peccati crimine credentes accuſat:qui q̄uis Chriſtum non uiderint/ iuſtificantur tamen filium honorātes. Tale quid arbitror/illis Paulū uerbis intellexiſſe:quis accuſabit ad-

Ad ro. 8 uerſus electos dei? deus qui iuſtificat. quis eſt qui cōdemnet? obſtruxit

Pſalmus 106 enim iniquitas os ſuum:ut pſalmiſta canit. nec accuſare poteſt eos: qui fidei iuſticia gloriantur. Redarguet autem mūdum etiam ut ſeductū/ et in cōdemnato ac omni gloria priuato ſpem habentem. uilipendi enī certe debent a credentibus in deum uerum:qui creaturis inherent. Pricipem autem huius ſeculi/nō quia ita uere ſit/aut quia natura dominādi dignitatē habeat appellauit: ſed quia per deceptionem atq; rapinā/ hanc gloriam habuit. & nunc in errantibus propter turpem eorum uitā dominatur. Nam errore uincti effugere a captiuitate nequeunt:licet in poteſtate ſua ſitū ſit/per fidē Chriſti ad uerū deū uenire/ac diaboli uincula rūpere. Adulterinū igiť pricipatus nomē diabolo eſt: non natura

ſed errantium prauitate perdurans. Cap.XLI.

» Dhuc multa habeo uobis dicere:ſed nõ poteſtis portare modo.
» a Cum autem uenerit ille ſpiritus ueritatis:docebit uos omnẽ ue=
» ritatem.non enim loquetur a ſemetipſo:ſed quecũq; audiet lo=
» quetur/et que uentura ſunt annunciabit uobis. ¶ Cupientes futurorũ habere cognitionem iam uidens/non reprehendit:ſed congruo tempore a paracleto id eos habituros pollicetur.fortaſſis autem quia imbecilos ad ſuſcipienda maiora ſine ſpiritu cognoſcebat.nondũ enim(inquit euangeliſta)ſpiritus ſanctus uenerat:quia Chriſtus nondum fuit clarificatus.quia inq̃ ibecillos ad altiora uidebat:hec dicit. Multa uero dicẽda ſibi reſtare profunda/& ultra q̃ humanus animus ferre poſſit:affirmat. Que ſilentio inquit trado:quia nondum a ſpiritu meo reformati eſtis. Nam quãdo ab illo in alios uiros euadetis/quando legales figuras illius patrocinio aſpernabimini/quando ſpiritalis cultus pulchritudinem illius ope umbris ãteponetis:tunc/tũc inq̃ myſterii de me uim oẽm cognoſcetis.Hec arbitror per hunc locum intelligi oportere.que ſimilitudine quadã alibi etiã ſaluator ſignificauit dicẽs:nemo cõmittit cõmiſſurã pãni rudis in ueſtimentũ uetus.neq; mittunt uinũ nouũ in ueteres utres: alioquin rumpuntur utres/et uinum effundit᷑.ſed uinũ nouũ in utres nouos mittẽdũ.Qui eni nõdũ noua uiuẽdi norma/ nouaq; doctrĩa per ſpiritum reformati ſunt: iis predicatio euangelii recens & myſterium trinitatis ſublime tradẽdũ nõ eſt.iure igitur renouationi per ſpiritũ future:altiorũ rerũ interpretatio reſeruat᷑. Qđ autẽ ante reſurrectionẽ ſaluatoris & ante ſpiritus aduentũ/iudaice diſcipuli uiuebãt: facillimũ eſt probare.Beatus enim Petrus diſcipulorum omniũ princeps narranti que paſſurus erat ſaluatori:reſiſtebat clamãs/propicius tibi eſto dñe/ ne fiat tibi hoc.Nec q̃uis prophete aperte omnia predixerint: intelligere illa potuit.In actibus etiã ſcribitur quia cũ fameſcens guſtare aliquid uellet:quatuor demiſſum initiis uelut liteũ ſubmitti de celo uidit/ĩ quo uniuerſa terreſtria/aeria et aquatica uidebantur animalia eſſe.cũq; audiſſet uocem magnã dicentem/immolato Petre atq; comedito: non dubitauit reſpondere/nequaq̃ dñe. nũq̃ eni comedi omne cõmune aut impurũ.iure igitur illi fuerat increpatũ his uerbis :qđ deus purificauit / tu cõmune ne dixeris.Et certe oportebat eũ recordari uerborũ dñi dicentis/nõ iquinari hominẽ ab eo quod in os ingreditur.uides quia reformari lumine ſpiritus ad meliorẽ eos habitũ oportebat.idcirco quando per gratiam meliores facti fuerant:libere dicentes audimus.Nos uero Chriſti mentem habemus: ſaluatoris mentẽ nullã rẽ aliã q̃ ſpiritum ſanctum appellantes/qui que ſcire opus erat aperte reuelabat.quando ueniet inquit ille ſpiritus ueritatis.uide q̃ exquiſite ſingula conſcribuntur. Cum eni predixerit paracletum ad eos uenturum:ſpiritum ueritatis eum nominauit(ipſe aũt eſt ueritas)ut diſcipuli ſcirẽt non alienã ſe uirtutẽ miſſurũ.Idcirco alio quodã modo ſeipſũ eis pollicet᷑: ueritatis ſpiritũ id eſt ſuum miſſurus. Non enim eſt alienus a ſubſtantia filii ſpiritus:ſed ex ea

Ioannes. 7.
Mathe. 9.
Mathe. 16
Actus. 10
Mathe. 15
1. ad cori 7
Ioannes. 14.

naturaliter procedit/natura omnino idem/in pſona uero propria ſub=
ſiſtens. hic ergo ueritatis ſpiritus ad omnem uos ueritatem deducet.
Nouit enim exacte ueritatem cuius ſpiritus eſt:et eam nõ ex parte/ ſed
1.ad cori ĩtegre reuelabit. Nam etſi ex parte in hac uita cognoſcimus/ut ait Pau
13 lus:non manca tamẽ ſed integra ueritas in hac parua cognitione nobis
1.ad corĩ refulſit. Vt igiť nullus ſcit que hominis ſunt niſi hominis ſpiritus qui eſt
2 in eo:ſic neq; que dei ſunt/niſi ſpiritus qui eſt in eo. Cum autem uenerit
ait:non loquetur a ſeipſo quicq̃/ id eſt non aliam q̃ ego docui diſcipli=
nam ſequetur/nec alias leges feret. ſed cum quaſi mens mea ſit: ea que
mea ſunt reuelabit. hec a ſaluatore dicuntur:non ut miniſtri locum ha=
bere ſpiritus uideatur/ut imperite a nonnullis predicatur/ſed ut eiuſ=
dem eſſe cum filio ſubſtantie cõfirmetur. propterea premiſit / quia etiã
A uentura annunciabit uobis:ac ſi diceret/id ſignum uobis ſit ex mea illũ
T ſubſtantia eſſe/et mentem eſſe quaſi meam/quia futura (ut ego) uobis
O predicet. Quod facere minime poſſet:niſi in me eſſet. & cũ per me pro
N cedat:eiuſdẽ mecũ ſubſtantie ſit.

¶ Decimi libri commentariorum Cyrilli in Ioannem finis. p.I

¶ Commentariorum Cyrilli in Ioannem liber undecimus. Ca i

33 ILle me clarificabit:quia de meo ãnũciabit uobis. ¶ Qu a
myſterium Chriſti reuelaturus dignis ſpiritus erat/ut ſci
rent quis natura Chriſtus eſt/et quanta ſit uirtus eius atq;
poteſtas:idcirco ait/quia ille me clarificabit. ita parua de
ipſo terreſtriaq; ſecundũ iudeos opinari nos non patitur.
Illi enim hominem nudum parum prophetis maiorẽ/ aut
etiam minorem putabant. uaria enim multaq; iudeorum pricipes de ip
ſo dicebant. Modo quidem/quis tu es clamantes: Habraam & prophete
Ioannes. mortui ſunt/& tu dicere audes (ſi quis ſermonẽ meũ ſeruabit is mortẽ
8 non uidebit? quem teipſum facis? Modo humilitatẽ generis eius expro=
Ioannes. brantes:nonne hic eſt dicebant Ioſeph filius/cuius nos et patrem & ma
6 trem cognouimus? cur ergo dicit:quia de celo deſcendi? Perſpicis iudai
carum ratiocinationum miſeriam. Sic igitur multis propter carnem do
mini affectis:quanta ſit gloria mea/ſpiritus ĩquit meus docebit. nec ra=
tionibus ſolummodo ueris perſuadebit:ſed demonſtratione rerum ani
mos eorũ firmabit/quia deus ſim/& fructus ſubſtantie dei patris. Que
igitur demonſtratio eſt qua Chriſtum clarificabit? cognitionem exqui
ſitam totius myſterii in mente hominum faciens:clarificationẽ atq; glo
riã illi acquirit. facile namq; diuina natura cum uniuerſa in oculis eius
Ad heb. nuda apertaq; ſint:abſq; uerbis docere poteſt quos uult. Clarificať igiť
4 a paracleto id eſt a proprio ſpiritu filius. Clarificatur autem:qui cũ ſpiri
tus eius omnia ſcire/poſſeq; perſpiciať: quomodo neſcire ipſe quicq̃/
aut minus poſſe credetur? et ſi de ipſo accipit ſpiritus qui omnia poteſt:
quomodo ipſe non erit omnipotẽs? Minime autem alicuius rei ſpiritus
indiget naturaliter/ut accipere illi quod non habeat opus ſit. hoc enim
credere/impium eſt. Verum quoniam conſubſtantialis filio eſt/proce=

ditq; per eum / omnem eius habens uirtutem: ideo ait / quia de meo acci A
piet. Subſiſtere namq; per ſe / ſpiritum credimus: et id eſſe uere quod di
citur. uerum cum inſit in ſubſtãtia dei & ex ea procedat: omnia que dei
ſunt / in ſeipſo naturaliter habet. Non enim participatione / aut habitu- T
dine / nec ut alius a ſubſtantia dei: ſed quemadmodum floris odor qua-
litatem eius naturalem olfactui offert / ita de deo et de ſpiritu ſancto in
telliges / ſublimius uim exempli accipiens. nihil igitur detrahitur ſpiri- O
tui: cum accipere a filio credatur. Nam cum per filium naturaliter pro-
cedat ut proprius eius: cum omnibus que abſolute habet accipere dicit̃
que ipſius ſunt. hec ſi non ita ſignificantibus uerbis dicta ſunt: cõturba- N
ri non decet / imbecillitatis humane memores / que diuina hec dicere ut
oportet non poteſt. Annunciabit ergo inquit uobis de meo accipiens: id
eſt nõ aliud q̃ ego uelim exponet. Cumq; ſpiritus meus ſit: ea dicet que
mea ſunt. Cap. II

» OMnia quecunq; habet pater / mea ſunt: propterea dixi quia de
» meo accipiet / et annunciabit uobis. ¶ Characterem rurſus exa
ctũ atq; ſincerum hypoſtaſeos patris: his ſe uerbis filius oſtẽdit.
intelligere nãq; facit: quia cum ſit fructus ſubſtantie patris / omnia que
eius ſunt ſecundum naturam attrahit / ita ut propria ſua merito et ſint
et appellẽtur. Cum enim nihil a patre penitus filius differat preterq̃ qđ
pater non eſt / cũq; in utroq; eadem ſubſtãtia eodem modo perfulgeat:
quomodo non erunt communia / imo uero eadem in utriſq;? ut quecũq;
in patre ſunt / eadẽ etiam in filio ſint: et quecũq; in filio / in patre quoq;
ſimiliter. Ideo (ut ego puto) exquiſitiſſima eſt uſus oratione. nõ enim di
xit quia q̃cunq; pater habet / et ego habeo: ne imago quedã exterior ad
primitiuum formata / quemadmodũ homines qui ad imaginem dei fa-
cti ſumus / eſſe uideatur. ſed mea ſunt ait: idẽtitatẽ ſubſtantie ultimã in
proprietatibus incõmutabilibus in utriſq; oſtẽdens. Quod alibi etiã ad
patrẽ apertiſſime dicit. Oĩa eni mea / tua ſunt inquit: et tua mea. in qui- Ioannes. 17
bus enim nulla differẽtia eſt / ſed ſubſtãtie identitas maxima: quomodo
illis eadem omnia natura non erũt? habet ergo deus pater ex ſeſe et in
ſeſe proprium ſpiritum / quo in ſanctis habitat: per quem myſteria re-
uelare ſolet / non per miniſtrũ (nihil enim tale recordari oportet) ſed
ut per eũ qui in ſe ſubſtantialiter ſit / et ex ſe iſeparabiliter procedat. ac
ideo ut propria interpretatur ea / que ſunt eius in quo & ex quo eſt. non
enim aliter creaturis pater inhabitat q̃ per filium in ſpiritu. Sed hic ſpiri
tus / unigeniti etiã proprius eſt. cõſubſtantialis enĩ patri filius eſt. Quo
niam ergo inquit deus pater in ſpiritu proprio ſanctis reuelatur / et per
eũ quecũq; uult operatur / et hic ipſe ſpiritus mihi etiã naturaliter ineſt:
hac de cauſa dixi quia de meo accipiet. Nullus uero turbetur acccipien
di uerbo: ſed recordetur nos quidem ut homĩes ea de deo loqui / que nõ
ut uerba ſonant ſed ſublimius intelliguntur. Accipere namq; dicimus
ſpiritum ex patre et filio que illorum ſunt: non quia non habuerit ali-
quando / & tunc ſolum habuerit quando accepit (ſemper enim ſapiẽs &

omnipotens ſpiritus eſt:imo uero reipſa/ſapientia et uirtus non partici patione ſed naturaliter)ſed quemadmodum aromatũ odor ex ipſis in olfactum prodit uirtutem illorum naturaliter/ ac ſemper habens. tale quid/imo uero etiã ſuper hoc de deo et de ſpiritu ſancto itelliges. Quaſi enim odor ſubſtantie dei eſt uiuens/atq; actiuus:a deo ad creaturas que dei ſunt tranſportans/ac participationem eius immittens. Nam ſi aromatũ odor propriam uirtutem eorum ueſtibus relinquit/& trãſmittit quodã ad ſe ipſum modo ea in quibus adheſit:quomodo ſpiritus ſanctus qui ex deo naturaliter eſt/participes diuine nature eos non efficiet in quibus habitabit? fructus ergo et character hypoſtaſeos patris/filius cum ſit:diuina q̃ illius ſũt ſecũdũ naturã attrahit. ideo ait/ q̃cũq; habet pater:mea ſunt.propterea dixi uobis:quia de meo accipiet & ãnũciabit uobis. ſpiritus uidelicet ſanctus qui per eum et in eo eſt: per quẽ in ſanctis ut et pater habitat.nõ eni aliud preter eũ ſpiritus eius eſt:licet ĩ propria perſona ſubſiſtat.ſpiritus enim ſanctus/& non filius eſt. Cap.III.

» m Odicum et iam non uidebitis me:et iterum modicum et uidebitis me/quia uado ad patrem. ¶ Cum per ſpiritum ſuũ que opus erant reuelaturum ſe dixerit:paſſionis ſue occultius mentionẽ fecit.Poſt enim illam in celum aſcendens:ſpiritum immiſit.nõ enim cõuerſari cum apoſtolis carne poterat:cum ad patrem aſcẽderit. Enigmatica uero utitur oratione:ne diſcipulorum merorem augeat/ multa propter eius abſentiam et grauiſſima pericula timentiũ.Quamobrem etiã aptiſſime reſurrectionis conſolationem adiecit dicens.modicum et iam non uidebitis me:et iterum modicum et uidebitis me. Mors enim in ianuis iam erat /propter quam diſcipuli uidere ipſum non poterant:quouſq; inferis ſpoliatis et umbrarum portis perfractis templum ſuum ſuſcitaſſet.Tunc enim rurſus ad diſcipulos rediit: et eſſe cum eis ſemper pollicitus eſt. Nam etſi abeſt corpore/patri pro nobis apparẽs ac a dextris eius ſedens:habitat tamen in ſanctis per ſpiritũ.neq; patitur (ut dixit)illos orphanos eſſe.Paruo igitur admodum iam ĩteriecto ad paſſionem tempore:modicum inquit et non uidebitis me. debebat enim morte parumper occultari. et rurſus modicum et uidebitis me. triduus enĩ reuixit:cũ etiã ſpiritibus predicaſſet.Sic enim plena miſericordia oſtenditur:ſi non ſolum uiuis in hoc mũdo/uerum etiam morte oppreſſis et in tenebroſis receſſibus abyſſi ſedentibus dimiſſionem predicauerit. Animaduertendum autem eſt:quia de paſſione modicum et non uidebitis me dixit.et de reſurrectione rurſus: et iterum modicum et uidebitis me.Cum uero quia uado ad patrem ſubiecerit: tacuit quod ſequebatur.non enim q̃to tempore ibi manebit/aut quando rurſus deſcendet/ ſignificauit. Quamobrem? nõ eſt noſtrũ cognoſcere tempora uel momenta:que pater(ut ipſe alibi dixit)in ſua poſuit poteſtate. Cap.IIII.

Ioannes. 15

Actus. 1

» d Ixerunt ergo ex diſcipulis eius adinuicem:quid eſt hoc quod dicit nobis/modicum et non uidebitis me/et iterũ modicum & uidebitis me? & quia uado ad patrẽ? quid eſt hoc quod dicit modi

« cum? neſcimus quid loquitur. ¶ Nõn intelligẽtes diſcipuli inter ſe col=
loquuntur: quid illud modicum ſit dubitantes. preuenit tamẽ Chriſtus
interrogationem eorum oportuniſſime: oſtendens corda ſe hominum
ut deũ cognoſcere. Quid enim latere poteſt eũ: cui omnia nuda ſunt?
qui ad quendam ſanctorum dicit. Quis eſt iſte qui me conſilium celat? Iob.
cũq; uerba in corde cõtineat: celare me arbitratur. ita undiq; ad fidem 42
eos corroborat. Cap. V.

» Ognouit autem Iheſus quia uolebant eum interrogare: et dixit
» c eis. de hoc queritis inter uos quia dixi: modicũ et non uidebitis
» me. Amen amen dico uobis quia plorabitis et flebitis uos: mun=
» dus autem gaudebit. uos autem contriſtabimini: ſed triſticia ueſtra uer
» tetur in gaudium. ¶ Curioſius querere uolentibus preueniens: expoſu
it uerborum ſuorum ſenſum. queq; illis imminebant: ut premeditatio=
ne molliora fierent / apertius dixit. Quando ergo dixit uos a iudeis me
captum / ceſum / et crucifixum uidebitis: tunc plorabitis / flebitiſq; ama
re / mundus autem id eſt mundi uoluptatibus inhiãtes gaudebũt. Signi
ficat autẽ hic ſordidam iudeorum multitudinem et ſcribarum phariſeo
rũq; impias cateruas: qui aduerſus caput ſuum crucifixum deridẽtes /
modo dicebãt. ſi filius dei es / deſcende de cruce nunc: et credemus. mo Mathe.
do. qui deſtruis tẽplum dei et in tribus diebus reſtituis: ſalua teipſum. 27.
Sic ergo mundo faciente atq; dicente / inquit: magna uos meſticia exa=
gitabimini / ſed non longo hic meror tempore perdurabit. ad gaudium
enim conuertetur triſticia ueſtra. Nam cum triduus reſurrexero: om=
nem ueſtram abſtergam lacbrymã / et ad gaudium ſempiternum redu
cam. uiuit enim ſemper Chriſtus: et mors per eum deſtructa eſt. contra
ria uero mundus omnia patietur: perpetuos cruciatus ſubiturus. Nam
ſicut Chriſto ſecundum carnem mortuo: merore ſancti / mundus autẽ
leticia eſt affectus. ſic conſequenter deſtructa morte ſuſcitatoq; ſalua=
tore: meror ſanctorum in gaudium / & leticia mundi in triſticiã conuer
tetur. Cap. VI

» Vlier cũ parit triſticiam habet / quia uenit hora eius. cum autem
» m peperit puerum: iam non meminit preſſure / propter gaudiũ
» quia natus eſt homo in mũdo. Et uos igit? nũc quidẽ triſticiã ha=
» betis. iterũ autem uidebo uos: & gaudebit cor ueſtrum / & gaudium ue
» ſtrum nemo tollet a uobis. ¶ Conſolationis uim uaria oratiõe ante ocu
los ponit / pſpicuaq; ſimilitudine ad ferẽdos illos hortat? dolores: quorũ
exitus ingens et perpetuum erit gaudium. Fructus igitur acerbe inquit
amareq; preſſure / puer eſt: ſed ſi dolorẽ partus mulier fugeret ac ideo
nuptias recuſaret / nũq̃ eo animum gaudio afficeretur quod a procrea=
tione oritur filiorum. Similiter ait uobis quoq; accidet. gaudebitis enĩ /
cum mirabilem mundo atq; incorruptibilem natum conſpexeritis pue
rum: et hoc gaudium nullus unq̃ a uobis auferet. Semel enim mortuus
(ut ait Paulus) non amplius moritur. Stabile igitur et perpetuum gau= Ad ro.
dium eſt. nec id iniuria. Nam ſi Chriſti mors meſticiam credentibus at= 6

tulit: quis gaudium tollet noſtrum / cum ſciamus uiuere illum ſemper /
et ſpiritalia nobis bona largiri? Sed a ſanctis quidem gaudiū auferri nō
poteſt. ablatum autem ab iis ſtatim poſt reſurrectionem fuit: qui cruci-
fixerunt eum. Nam qui morte illius gaudebāt: illis neceſſario per reſur
rectionem meror infertur. Cap.VII

ET in illo die me non interrogabitis quicq̄. Amen amen dico uo-
bis uſq; modo non petiiſtis quicq̄ in nomine meo: petite et acci-
pietis / ut gaudium ueſtrum ſit plenum. ¶ Virtutem ex alto ac-
cepturos / ac doctria ſpiritus prudētiores futuros diſcipulos dicit: adeo
ut omnia etiam abſente ipſo intelligant. non enim quia lumine ſuo non
indigebunt / non interrogaturos dicit: ſed quia ſpiritū eius in cordibus
ſuis habentes / omni perfecta ſcientia pleni erunt. perfectam autē ſcien
tiam dicimus: rectam atq; integram / per quam recte de ſancta trinita-
1. ad cori te opinamur. Nam etſi per ſpeculum in enigmate ac ex parte cognoſca
13 mus: ueris tamen eccleſie dogmatibus inherentes / et ſenſum ſcripture
ſincere ſequentes / perfectam ſcietiam habemus. quam conſequi nemo
poteſt: niſi fulgore ſpiritus ſancti. Preterea ad petēdū cū fiducia īpellēs
eos: amē amē affirmās dixit īpetrabitis a patre / quicquid in nomīe meo
Ad ephe petieritis. In nomine autē meo addidit: ut mediatorē ſe et collargitorē
2 oſtēdat. Nullus eni accedit ad patrē niſi p filiū: per quē adductionē ha-
Ioannes. bemus ad patrē in ſpiritu / ut ſcriptū eſt. ideo ſe portā et uiam appellat.
10 quia inqt nemo uenit ad patrē niſi p me. Nā inq̄tū filius et deus eſt: una
Ioannes. cum patre nobis bona largitur. quod oſtendens Paulus dicebat. gratia
14 uobis et pax a deo patre / et domino Iheſu Chriſto. inq̄tum uero media
Ad ro. tor eſt et pontifex et paracletus: noſtras preces ad patrem adducit. ipſe
1 enim nobis libertatem atq; fiduciam ad patrem largitur. Orandum igi-
tur eſt in nomine ſaluatoris ſi exaudiri a patre uolumus: ut accipientes
que petierimus / ſpiritali gratia repleti et prudentiores per ſpiritum ſa-
cti / aduerſus ſordidas poſſimus uoluptates militare. et ita amore uirtu-
tis indies ardētiores et fortiores ad opera ſanctificationis facti / retribu-
tionis ſpe gaudeamus: et meſticia cōſcientie criminum depulſa / gaudio
Chriſti mētes noſtras repleamus. Hic orandi modus priſcis omnino fuit
ignotus. conſtituitur autem modo a Chriſto: quando emendationis tē-
pora effulſerunt / & omne nobis bonum per ipſum abſolute conceſſum
eſt. Nam ſicut nihil a lege conſummatum fuit / ſicut iuſticia eius fuit im-
perfecta: ſic et orandi modus mācus in ea inueniebatur. Cap.VIII.

HEc in prouerbiis locutus ſum uobis. uenit hora cum iam non in
prouerbiis loquar uobis: ſed palam de patre annunciabo uobis.
¶ Prouerbium modo occultiorem & obumbratum ſermonē ap
pellauit: qui cum obſcuritate tegatur / non facile ab audiētibus capitur.
tali enim dicēdi modo / prouerbiorum pacto ad uos dixi: ueniet hora &
tempus in quo palam uobis de gloria patris loquar / & cognitionem ſu-
pra mētem humanam largiar. Quod autem tempus hoc ſit: ipſe quidē
aperte non dixit. nos autem putamus aut illud forſan ſignificari in quo

ſpiritum ſuum accepimns:aut futurum illum diem poſt/quando huius
mundi figura tranſibit/quando gloriã dei aperte conſpiciemus/& ſciẽ
tiam eius abſolute habebimus. quando prophetia omnis euacuabitur:
et omnis ceſſabit cognitio/ut ait Paulus/omnis ea ſcilicet quam nũc ex 1.ad cori
parte et in ſpeculo uidemus. Euacuatur enim quod eſt ex parte: cum 13
perfectio uenerit. Quomodo inquies? dicam rurſus. Nam quemadmo
dum in nocte ſerena/ſtellarũ ſplendor et pulchritudo apparet/ſole au
tem oriente particularis ſtellarum ſplẽdor euacuatur: eodem arbitror
modo cognitio iſta preſens/tempore illo deſinet/cum perfecta cogno=
ſcendi lux nobis infuſa fuerit. Tunc igitur libere capacibus nobis de
patre ſuo Chriſtus nunciabit. Nam modo per exempla nonnũq̃ atq; ſi=
militudines quaſi per umbras:propter imbecillitatem mentis noſtre do
cemur. Tunc autem non ita/ſed nuda ut ita dicam facie ac mente nullo
modo impedita:nature deitatis patris pulchritudinẽ intelligemus/glo=
riam unigeniti eius conſpicientes.uidebimus enim ipſum ſicuti eſt:ut
Ioannes ait. Nunc enim gloriam eius propter naturam humanã/& im= 1.ioannis
becillitatem noſtram:integre aſpicere nequimus. tẽpore autem illo in 3
propria patris gloria apparebit. Cum enim deus ſit ſecundum naturã/
atq; ideo patri conſubſtantialis:in equali dignitate atq; gloria fulgere
conſpicietur. Cap.IX.

» IN illo die/in nomine meo petetis.& non dico uobis quia ego ro
» gabo patrem de uobis.ipſe enim pater amat uos:quia me ama=
» ſtis/et credidiſtis quia a deo exiui. ¶ Petere aliquid per oratio
nem a patre nullo modo permittit:niſi in nomine ſuo. patremq; facilli=
me daturum pollicetur:non ſolum mediatione ſui/ſed ultro ad hoc pre
paratum.quaſi debitum redderet iis qui Chriſtum peramãt. Nec ullus
putet propter tantã patris beniuolentiã:non indigere nos Chriſto.om=
nia enim per ipſum ex patre in ſpiritu ſunt.paracletus enim eſt non ſo 1.ioannis
lum pro peccatis noſtris:ſed etiam pro uniuerſo mũdo.ita oſtendit gra 2
tiſſimum eſſe patri:ut ipſe honoretur/atq; ametur. Quod cum non in
tellexerint iudei:non dubitarunt omni eum modo uexare.quia creden
tium animos a ruditate legali in euãgelicam ſpiritalitatem traducebat.
iniquas enim in ipſum linguas mouentes:dicebant.ſi a deo eſſet hic ho= Ioannes.
mo:non utiq; ſolueret ſabbatum.Facillime igitur patris beniuolentiam 9
habituros affirmat:abſq; ambiguitate credentes a deo patre ipſum exi
uiſſe.qui benedictione inquit ſpiritali mentes eorum illuminabit:qui re
ctam de me habent opinionem.exiuiſſe autem a deo nihil aliud eſt:niſi
natum eſſe/effulſiſſeq; ex ſubſtantia patris/eo proceſſu quo eſt et in
propria intelligitur ſubſiſtentia. q̃uis non omnino diſſeparetur a pa=
tre.in filio enim pater:et in patre filius ſecundum naturam eſt.Aut exi
uiſſe a patre dicit:id eſt homo factus ſum/et ad ueſtram naturam de=
ſcendi.Quaſi enim locus omnium rerũ/ſua natura eſt: a qua exire ui=
dentur/cum aliud quid quod non habeant aſſumant. Nec dicimus ip=
ſum quia homo factus eſt:a natura deitatis mutatum fuiſſe.idem enim

ad hebre eſt in ſecula. Sed quoniam q̃uis naturã ſuam ſemper ſeruauerit atq; ſer
13 uet/aſſumpſit tamen in ſe quod non erat: propterea exiuiſſe a patre di
citur. Sed alio quodam etiam pacto exiuiſſe a patre intelligi poteſt. Nã
cum phariſeorum imperitia putaret non a deo miſſum/ſed a ſe ipſo ad
ſoluendam legem ueniſſe/atq; ita legi ſecundum uolũtatem dei patris
ſe propugnare / et ipſũ ut deo inimicũ pellere: a deo exiuiſſe affirmat.
quod qui crediderint et amauerint eum: hac de cauſa (ut paulo ante di-
cebamus) uiciſſim a patre amantur. Quod ſi deo amici ſunt/quia a pa
tre miſſum crediderũt: dei aduerſarii ac inimici neceſſario ſũt/ qui hoc
non crediderũt. Et ſi amãtes filium pater exaudit: eorũ qui non amãt/
Eſaias. orationes nequaq̃ ſuſcipiet. Quod Eſaias iudeis predixit. cum extende
1 ritis manus ueſtras: auertam oculos meos a uobis. et cum multiplicaue-
ritis orationem: non exaudiam. manus enim ueſtre ſanguine plene
ſunt.

Cap. X.

» Exiui a patre: et ueni in mundum. iterum relinquo mundum: et
» uado ad patrem. ¶ His firmiter non pſeudo prophetam eſſe/
nec aliam q̃ pater uellet doctrinam tradere (ut iudei putabant)
demõſtratur. Nam ſi uere Chriſtus non eſſet o iudei/quiſpiam diceret:
ſi preter uoluntatem patris euangelicã predicaret doctrinam/mãdata
legis non ſufficere ad perfectam pietatem oſtẽdens. ſi ſabbatum patre
nolente ſolueret/ſi in demoniorum principe eiiceret demonia ut uos di
Lucas. cebatis: quõ poſtea in ipſos celos aſcendit? quomodo pater ad conſeſ-
11 ſum ſuum libenter rebellem accepit? An forte clam aſcendit? Magna
Actus. multitudo aderat quibus ab angelo dictũ eſt: uiri galilei cur ſtatis reſpi
1 ciẽtes in celum? Hic Iheſus qui aſſumptus eſt a uobis in celum: ſic ueniet
quemadmodum uidiſtis eum euntem in celum. Quid dicitis o iudei: nõ
Deute. recipitis angeli teſtimonium? cũq; lex ueſtra iubeat in ore duorum aut
19 triũ teſtiũ omne uerbum ſtare: uos tante multitudinis eorum qui uide-
runt/teſtimoniũ repudiabitis? Quomodo ergo pſeudo propheta erat:
qui cũ ſumma poteſtate in celos ferebatur? aut potius quomodo nega-
re poteritis non eſſe ipſum ex deo patre/quem lex et prophete predixe
runt? Veniſſe autem in hunc mundum ait et nũc ex mundo ad patrem
redire: qui nec a patre aberat homo factus/nec cum ad celos cum carne
redierit/a terris abſit. Deus enim uerus eſt: ineffabili uirtute omnia re
plens.

Cap. XI.

» Dicunt ei diſcipuli eius. ecce nũc palam loqueris: et prouerbiũ nul
» lum dicis. nunc ſcimus quia ſcis omnia: et non eſt opus tibi/ ut
» quis te interroget. in hoc credimus: quia a deo exiſti. ¶ Admirã
tur demonſtratiõis uires perſpicuas. Aperte namq; ac breuis facta ora-
tio eſt. quare letantur. quia penitus intellexerunt: nec prouerbii/ id eſt
obſcuritatis quicq̃ impedimẽto ſibi fuit. illud etiam addunt. Quoniam
enim inquiunt preueniſti modo anteq̃ ĩterrogauerimus: propterea cre
dimus quia ex deo exiuiſti. Corda enim hominum noſcere: ſolius dei eſ
2. parali. ſe rectiſſime creditur. Quoniam igitur omnia noſti: quomodo perſpi-
6

cuum non eſt/ex deo qui omnia ſcit te proceſſiſſe? Fidem ergo diſcipu
lorum hoc quoq; auxit ſigno. Dicunt autem nunc/non quod credere ce
perint:quando hec audientes omnia ſcire dominum perſpexerunt. ſed
quia tunc ampliores fidei radices iacere ceperunt Cap. XII

» Eſpondit eis Iheſus. modo creditis. ecce uenit hora et iam ue=
» r nit:ut diſpergamini unuſquiſq; in propria/et me ſolum relin=
» quatis. et non ſum ſolus:quia pater mecũ eſt. ❡ Breuiter etiã
nunc ſaluator nondum tempus firmitatis fidei adeſſe oſtendit. quod fu
turum erat:quando uirtutem ex alto adueniente ſpiritu ſancto accepe
runt. Tunc enim/tunc inuictis uiribus tam aduerſus iudeos q̃ aduer= Actus.
ſus gentes: pro ueritate fulſerunt/deo clamantes q̃ hominibus obſequi 5
potius oportere/nec poſſe ullo modo ſe que uiderunt et audiuerunt nõ Actus.
predicare. Nondũ igitur perfecta fide firmatos:ex futura modo formi= 4.
dine ipſorum oſtendit. et hac etiam predictione non parum illis affert
utilitatis:cum ſe oſtendat nihil futurorum ut deum ignoraſſe. Non enĩ
longe abeſt inquit tempus/imo iam adeſt: quando me ſolo derelicto/
unuſquiſq; propria petetis/id eſt ingenti metu perculſi/ & amore ma=
giſtri poſthabito:ſaluti ſue unuſquiſq; conſulet. Quod autem prodito
re cum cohorte ueniente/formidine uicti fugerũt/ Chriſto ſolo relicto:
perſpicuum eſt. Solum autem dicimus:quia diſcipuli ut ſolebant eũ nõ
ſequebantur. Nam ſolus non erat: qui deus et ex deo/et in deo natura=
liter eſt. humano autem more/id ſibi dictum eſt:ut nos moneat quan=
do tentatio aut perſecutio ad glorioſa pro pietate uocat certamina/ nõ
oportere cadere animo/etiam ſi nulla ſocietate amicorum conſolamur.
Nam q̃uis omnes fuge ſe dederint:credere tamen oportet deum ſemp̃
nobis adeſſe/qui ſolus amicos ſuos poteſt ſaluare. Nõ enim ſumus ſoli:
etiam ſi non cernamus oculis defenſorem ac protectorem noſtrum un=
diq; nos munientem/ ut pſalmiſta canit. domine ut ſcuto bone uolunta Pſalmus
tis tue coronaſti nos. Hec dicimus ut maiore animo etiam a noſtris pro 5
pter ignauiam eorum relicti:certamina pro pietate ſuſcipere non dubi
temus. Cap. XIII

» Ec locutus ſum uobis:ut in me pacem habeatis. in mundo preſ
» h ſuram habebitis:ſed confidite/ ego uici mũdum. ❡ Quecũq;
ſuperius dicta latius ſunt:breuiter modo repetũtur. his enim
paucis uerbis ſuperiorum uirtus concepta: utilitatem Chriſti diſcipu=
lis aperit. Diſſerui enim inquit multa uobiſcum:ut in me pacem habea=
tis/utq; ſciatis preſſuram uos in mundo non paruam propter me habi=
turos. Sed non ſuperabit mundus :nam a me uictus eſt. Verum ut liqui
dius hec intelligantur:age dicamus quid ſit pacem habere in Chriſto.
Mundus quidem/id eſt caducarum rerum cupidi/paci ſue nõnũq̃ con=
ſulunt:ſed non in Chriſto. Nã qui uoluptate corporis defluunt/alter al=
teri iocundiſſimi ſunt:ut uerbi cauſa fur furi/et latro latroni amiciſſi= Eccũs.
mus eſt. Diligit enim unuſquiſq; ſibi ſimilẽ: ut dicitur. ſed in omnibus 13
his:ſanctiſſimum pacis nomen cauponationi ſubiicitur. Sancti autem

non ita faciunt. Nam in eis uinculum pacis non eſt peccatum: ſed fides/ ſpes/ charitas/ ius pietatis in deum. & hoc eſt in Chriſto pacem habere: q̄ omnium bonorum origo et radix eſt. que ſecum quaſi ſororem Charitatem (que in alterutros eſt) adducit: quam diuine legis impletionē Paulus appellauit. Non enim eſt dubium quin ſi uiciſſim charitas in hominibus recte ineſt: antea in deum habeatur. nam qui fratrem diligit: ipſum certe (ut Ioannes ait) diligit deum. Sed aliud quoddam ex hoc loco intelligi poteſt. in mundo inquit preſſuram habebitis: ſed confidite/ ego uici mundum. omni enim peccato/ et omni mundana uexatione ſuperior factus eſt Chriſtus. Cūq; ipſe uicerit: etiam illis qui propter eum tentant̄/ inſignem largitur uictoriam. Illud quoq; poterit quiſpiam dicere: quēadmodum interitum et mortem Chriſtus ſuperauit cum propter nos mortuus ſurrexerit/ ſic et nos uirtute illius e morte reſurrecturos/ peccatum quoq; uicturos. quoniam in illo primo uictū fuit: & ab eo ad nos tanq̄ ad genus ſuum (homo enim uere factus eſt) hoc bonum transfunditur. Ita confidere oportet: a nobis quoq; mundum poſſe uinci/ cum a Chriſto ut ab homīe uictus ſit/ qui uia generi humano ad hoc factus eſt. nam qui olim uincebamur: modo propter Chriſtum uincimus. Nec mirum. ſi enim ut deus uiciſſet: nihil ad nos. cum autē ut homo id fecerit: nos quoq; in ipſo id facimus. alter enim Adā nobis de celo apparuit. Vt igitur terreſtris imaginem induti/ ad eius ſimilitudinem peccati iugo ſubiecti ſumus: ita ſi celeſtis quoq; imaginem induemur/ tyrannidem peccati et omnem preſſuram mundi cōtemnemus.

Ad ro. 13

1. ioānis. 4

Cap. XIIII.

» h Ec locutus eſt Iheſus: et ſubleuatis oculis in celū dixit. pater ue-
» nit hora: clarifica filium tuū/ ut et filius tuus clarificet te. ¶ Cū quaſi uiaticum ad ſalutem/ ueritatem dogmatis apoſtolis ſuis Chriſtus tradiderit/ et fortiores ad tētatiōes reddiderit: cōtinuo ab hac collocutione/ in orādi habitum ſe cōuertit. Nec ullum tempus inter ſermonem ad diſcipulos et deum patrem interuenire paſſus eſt. precipue uiuendi diſcipline regulam: ſe nobis in hoc etiam conſtituens. Opus enī eſt non ignorare: ſi quis pie ac ſancte uiuere uelit/ aut ad fratres utiliter loqui oportere/ aut in orandi opere ſermonis uſum adhibere/ ne inanis uerboſitas locum habere uideatur. Hoc enī modo lingue honeſtas ſeruabitur. uana enim oratio: uituperatiōe non caret. et a multiloquio (quidam ſapiens dixit) peccatum non oriri non poteſt. Sapiēs autem eſt qui labiis parcit. Illud uero etiam ad hec mirabile/ nobiſq; utiliſſimum. Orādi enim initiū a clarificatione ſua et patris facit: deinde noſtrā etiam cōiunxit. Cur ita? orandi quoddam officium nobis tradit. Nam quemadmodum bene agere non ad noſtram ſed ad dei gloriā debemus (luceat enī inquit lux ueſtra coram hominibus: ut uideant bona opera ueſtra et glorificent patrem ueſtrum qui in celis eſt) ſic cum orādi tempus adſit/ gloria primo dei petenda eſt. hoc enim pacto orare nos docuit. dicere nāq; iuſſit. Pater noſter qui es in celis: ſanctificetur nomen tuum. adueniat regnum tuum. fiat uoluntas tua ſicut in celo et in terra. Panem

Prouer. 10

Iacobus. 3

Mathe. 5

Mathe. 6

noſtrum quotidianum da nobis hodie.hoc ipſum opere quoq; nunc inſtituit.oportebat certe ut nobis dux ad omne bonum ipſe fieret.Sed cõſideremus diligentius: quid ad patrem dicat/& minuta obſeruatione uerborum / ueritatem dogmatum iſpiciamus.Pater inquit uenit hora: clarifica filium tuum/ut et filius tuus clarificet te. Putabit forſitan aliquis / clarificatiõis ac glorie illum indigere:a quo hec dicũtur.Sed ſi unigeniti oblitus dignitatis non ſit:facile inanes has cogitationes ex animo eiiciet.Stultum enim putabit/egenum glorie illum dicere:qui glorie dominus eſt/et ſic a ſcriptura uocitatur.Vnde alibi a patre illam gloriam petere legitur:quam apud te inquit habebam anteq̃ mundus eſſet. Sic perſpicuum fit:q̃d nemo niſi mẽte captus egenum glorie/et glorie deo congruentis unigenitum ſit dicturus.Verum quoniam cum eſſet in forma equalitateq; dei patris/non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe equalem deo/ſed exinaniuit ſe ipſum humano aſſumpto corpuſculo/et paruitatem noſtram abſolute indutus/oportuno iam tempore preſente quo incarnationis myſterio conſummato et humano genere ad uitam et cognitionem dei uocato:ad priſtinam gloriam rediret. ut omnino harum rerum patrem quoq; authorem oſtenderet:ſic eum alloquitur. tempus iam eſſe demonſtrans:ut ad nature ſue dignitatem cum carne aſcendat.Aſcendat autem non alterius miniſterio:ſed ut ſapientia dei patris et uirtus.Sic enĩ et non aliter:ſumma cum poteſtate deitatis opera peragit.omnia enim a patre ſunt:ſed non abſq; filio. Quomodo enĩ quicq̃ deus pater operabitur:non cooperante naturali ſapientia ſua/atq; uirtute? Omnia enim per ipſum facta ſunt inquit:& ſine ipſo factum eſt nihil.Quoniam ergo identitatis ſubſtantie ratio/omnia ex patre per filium in ſpiritu eſſe perſuadet:propterea mortẽ & diaboli tyrãnidem depoſiturus/quia uniuerſus terrarũ orbis ſpiritus doctrina illuminatus/ſecundum naturam et uerum deum eſſe Chriſtũ erat cogniturus: idcirco ait/pater clarifica filium tuum/ut et filius tuus te clarificet.Nec mentis quiſq; non expers dicet clarificari a patre filium uelle: quaſi hominẽ ex homine accipere reddereq; uiciſſim (ſtultum enim omnino eſt talia opinari de deo)ſed clarificationem a patre petit/et ſimile patri redditurum pollicetur/ut equalitas et identitas nature appareat. Nam ſicut inhonorari pater uidetur (niſi talem genuiſſe filium credatur qualis ipſe eſt:ſic gloria ei eſt/ſimilem ſibi omnino filium produxiſſe.Glorificatur igitur pater in gloria filii :quia ut modo dicebamus/ dum intelligitur a quo patre natus eſt/tam patri q̃ filio gloria redditur. Gloria igitur a patre qui talem genuit/ad filium:et a filio qui patri ſimilis eſt/ad patrem omnino redundat. Si quis autem humilius propter aſſumptum hominem id quoq; a ſaluatore dici opinatur:recte quidem dicet. non tamen ita exquiſite uim theorematis huius exponet. Nam ſi Chriſtus ſolum clarificari a patre peteret/humanitati hoc attribueremus:uerũ quoniam uiciſſim clarificaturum ſe quoq; pollicetur/neceſſe eſt ita locum interpretari ut dictum eſt.

1.ad cori 2
Ioannes. 17
Ad phili. 2
1. ad cori 1
Ioannes. 1

Cap.XV

» S Icut dediſti ei poteſtatem omnis carnis: ut omne quod dediſti
» ei det eis uitam eternam. ¶ Latius ad noſtram utilitatem his
uerbis clarificationis aperit modum: quo a deo patre filius et a
filio pater glorificabit. Non enim erat opus patri cuncta ſcienti petitio-
nis hũc modũ ſubapire: ſed quoniam põtifex inq̃tũ homo eſt / q̃uis deus
etiam natura ſit / tamẽ ut pontifex pro nobis patrem alloquitur. ut cre-
1. ioãnis. damus eum et nunc paracletum ac propiciationem eſſe pro peccatis no
2 ſtris / iuxta Ioannem. Ita nos credere Paulus etiam perſuadet dicens. nõ
ad hebre habemus pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris / ten
4 tatũ per omnia pro ſimilitudine abſq; peccato. Quoniam igitur ut ho-
mo pontifex eſt / & ſimul immaculata etiã hoſtia: ſeipſum redemptionẽ
pro uita hominum quaſi humani generis primitias deo patri obtulit / ut
ad coloſ. in omnibus primus ſit / iuxta diuinum Paulum. Offert autem etiam ge-
1 nus noſtrum rebelle / ſanguine ſuo reconciliatum / et ad nouam uitã ſpi
ritu ſancto reformatum. Verum quoniam (ut ſepius dictum eſt) omnia
ex patre per filium in ſpiritu efficiũtur: q̃uis cũ patre ſimul ſpiritalia do
na largiatur (quibus enim uult: ſumma cum poteſtate ſpiritũ diſtribu-
it) ut mediator tamen et pontifex bona pro nobis petit. Sed hec quidẽ
ſic ſe habeant. Cõſideremus autem rurſus quid iſta petitio ſibi uelit: pa
ter inquit clarifica filium tuum / ut et filius tuus clarificet te. Quomodo
autem id fiet? uolo iquit ut queadmodũ poteſtatẽ mihi omnis carnis de
diſti: ſic omne quod mihi dediſti habeat uitã eternã. Clarificat quidẽ fili
um ſuũ pater / uniuerſo terrarum orbe illi ſubiecto: ſed filius quoq; pa-
trem clarificauit / partim quoniam iam creditur filius ex ſubſtantia pa-
tris natus eſſe / parti uero qm̃ omnipotentia filii cognita / huius uirtutis
gloria in patrẽ etiã trãſit. Sicut igitur et glorificaſti et glorificatus es mo-
do quo diximus: ſic uolo inquit ut nihil eorum que mihi data ſunt perda
tur. nam hinc etiam gloria a patre ad filium / et a filio ad patrem redun-
dabit. Congruum enim eſt quicquid uerbo dei ſubiectum eſt: cum ſe-
mel ſaluatum ſit / ut in perpetuis bonis permaneat / ut non poſſit ab inte
ritu ãplius ſupari. Verũ qm̃ uniuerſe carnis poteſtatẽ datã ſibi dicit: non
grauabimur ne ſimpliciores turbentur (q̃uis nulla oratione aſſequi hec
poſſimus) pauca tamen et breuiter ſuper hoc dicere. Humane igitur id
menſure humilitatiſq; figure conuenire non dubitamus. Si eni nos pu-
deret ſerui naturam illũ aſſũpſiſſe cõfiteri / & qm̃ ſeruus factus ſit / regẽ
Pſalmus ſup Siõ mõtẽ ſãctũ eius cõſtitutũ eſſe: non cõſequẽter diceremus quicq̃
2 a patre illũ recipere. Sed cũ ſpõte obſecutus patri / homo factus ſit: q om
nia poſſidet ut deus / omnia recipit ut homo. cui regnare: aduentitium
1. ad corĩ eſt / id eſt non naturale. creature namq; recte dicitur: quid habes quod
4 nõ receperis. Creatura etiã uere Chriſtus eſt inq̃tũ homo: q̃uis icreatus
ſecũdũ naturã deitatis / in qua oĩa bona uere ac naturaliter eſſe itelligũ
tur / unde ad nos p gratiã effũdũtur. Quãdo igitur ut homo / prĩceps noſter
cõſtitutus / oĩs carnis poteſtatẽ accepiſſe dicit: non turbabitur qui diſpen-
ſationẽ incarnatiõis tenaci memoria tenet. Quod ſi etiã ſublimius hec in-

Cap. XVII

telligere ac de Chriſto ut deo/placet:in mētē tibi ueniat illius/qđ domi=
nus ad iudeos dixit. Amen amen dico uobis: nullus poteſt ad me ueni= Ioannes.
re/niſi pater qui me miſit traxerit eū. Nam quos pater uiuificare uult: 6
eos uiuifice ſue uirtuti id eſt filio adducit/per quem corroborat ſapien
tioreſq; facit. quoſcūq; etiam ſub iugo ſui principatus facere uult: non
aliter id facit q̄ per uiuam omnipotentemq; ſui uirtutem/per quam om
nibus dominatur/id eſt per filium ſuum. Et homines quidem a deo ac=
cipiunt: ut aliis poſſint dominari. Per eum enim reges regnant: et ter= Prouer.
re tyranni dominantur/ut ſcribitur. Deus uero: rebelle genus/non per 8
aliā ſed per propriā uirtutē ad ſe reducit. Animaduertēdū autē eſt: nō
de iudeis ſolū/ſed de omni humano genere/oīs carnis dixiſſe. Ca. XVI
>> i Ec autē eſt uita eterna: ut cognoſcant te ſolum deū uerū/& quē
>> h miſiſti Iheſū Chriſtū. ¶ Radicē atq; originē eterne uite: fide et
uere pietatis uirtutē eſſe affirmat. uerā autē pietatē illā eſſe aſ=
ſerimus: cui alieni/falſiq; cultus crimē inuri non poteſt. Multi enī crea=
turā ꝑtermiſſo creatore coluerūt: nec ueriti ſunt ligno dicere/pater me Hieremi
us es tu/et lapidi tu genuiſti me. eo enim imperitie prohdolor/multi 2
imo fere omnes delapſi ſunt: ut ſenſu experti materie ineffabilem dei=
tatis gloriam attribuerint. Quas ob res patrem a falſis et ſolo nomine
diis diſtinguens: ſolum/uerumq; deum appellat. Vtiliſſime autem cum
ſolum patrem/deum uerum appellauerit/ſue quoq; glorie meminit di
cens: et quem miſiſti Iheſum Chriſtum. Non enim aliter recte pater co=
gnoſcitur: q̄ ſi filius quoq; una cognoſcatur. Cum igitur ſolum deum
uerum/patrem appellauerit: ab hac gloria ſeipſum non ſeparauit. in pa
tre enim eſt et ex patre. Quare uerus et ſecundum naturam deus: et
ſolus in ſolo eſt. nullus enim deus uerus eſt preter trinitatem: cum dii Pſalmus
gentium demonia ſint. cum creatura omnis ſeruituti ſubiiciatur: quam 95
neſcio quomodo multi ad improbum delapſi ſenſum adorant. Multi er
go ſunt in hoc mundo falſo ab hominibus dii appellati: ſed unus ſolus
uerus deus eſt pater/et qui in ipſo et ex ipſo ſecundum naturam eſt/di
ſtincte ſimul atq; coniuncte coniunctione naturali. Diſtincte quidem:
quia in propria ſubſiſtentia eſſe intelligitur. filius enim eſt: & non pa=
ter. coniuncte uero: quia ſimul eſt pater et filius. propterea enim pater
eſt: quia filium edidit. Hec ergo eſt inquit uita eterna ut cognoſcāt te ſo
lum uerum deum/et quem miſiſti Iheſum Chriſtum. ¶ Sed ſi dei co=
gnitio uita eterna eſt: quomodo dicet quiſpiam alia quadam re indige=
bimus? Quod ſi nulla re alia indigeamus: quomodo fides abſq; operi= Iacobus.
bus mortua eſſe perhibetur? Fides autem quid aliud eſt q̄ uera de deo 2
cognitio? Per fidem enim cognitio fit. teſtatur id Eſaias dicens. Si enim Eſaias.
non credetis: non intelligetis. Quod autem nuda perſpiciendi cogni= 7
tio/inutilis ſit: ſanctorum uirorum uoces confirmant. Dicit enim qui= Iacobus.
dam diſcipulorum domini. tu credis quia unus deus eſt et probe facis/ 2
demonia etiā et credūt et horreſcūt. quid igiť ad hec dicemus? aut quo
modo uerus hic ſermo dn̄i erit? ¶ Sed uerus eſt abſq; ulla penitus he=

ſitatione. Cognitio enim uita eſt:quia totam myſterii uirtutem partu=
rit/& myſtice benedictionis affert participationem/per quam uiuiſico
uerbo coniungimur.Ea enim de cauſa(ut puto) comparticipes Chriſti
Ad ephe ac(ut ita dicam)concorpores/aut concorporales gentes ſcribit Paulus:
3 quia ſanctiſſime carnis eius et ſanguinis participes facte ſunt. ſic et mē
bra Chriſti:membra noſtra dicuntur. Cognitio igitur uita eſt/ſpirita=
lem nobis benedictionem adducens:per quam ſpiritus in cordibus no=
ſtris habitat/in adoptionem filiorum dei et ueram pietatem per euan=
gelicam uitam et incorruptibilitatem reformans. Cum igitur origo et
quaſi pronuba dictorum omnium bonorum/ cognitio dei ueri eſſe in=
ueniatur:recte a domino noſtro Iheſu Chriſto uita eterna eſt appella=
ta/quaſi mater et radix uirtute naturaq; ſua uitam eternam pariens.
Sed conſidera diligēter:quomodo ſolius dei ueri cognitio efficiatur. nō
enim abſq; cognitione filii.quare nec abſq; cognitione ſpiritus ſancti.
hec enim dei unitas:in trinitate intelligitur atq; creditur ſecundum
ſcripturas.Sed iudei quidem preceptis Moſis ad uerum deum reduce=
Deutero bantur.dominum enim inquit deum tuum adorabis: et ipſi ſoli ſerui=
6 es.Sed quamq̄ ſolum et uerum deum colerent:nondum tamen perfectā
eius habebāt cognitionem.ad quam modo ſaluatoris doctrina conuo=
cātur: diſcentes non modo unum eſſe uerum deum creatorem/uerum
etiam quia pater et filius creator eſt.in quo ut in charactere atq; imagi=
ne incommutabili:primitiuum id eſt pater inſpicitur. Neceſſario ergo
non ſufficere ad eternā uitam ſolummodo ſcire ait quia unus ſolus ue=
rus deus eſt:ſed quia et pater eſt. cuius autem pater eſt expoſuit: eius
uidelicet qui propter nos caro factus eſt/qui ad ſaluādū hūanū genus a
patre ad nos miſſus eſt. Cap.XVII.

» Go te clarificaui ſuper terram/opus conſummaui quod dedi=
» e ſti mihi ut faciam .et nunc clarifica me tu pater apud temetip=
» ſum/claritate quam habui priuſq̄ mūdus fieret apud te. ¶ Cō
plicata ſunt humana diuinis:et compoſita quodam modo ex utriſq; ora
tio eſt.Nam nec ad poteſtatem & gloriam deitatis puram dicentis per=
ſonam extollit/nec in mēſuram nature humane omnino deprimit: ſed
inter utrumq; gradiēs unum ex utriſq; componit. Non enim ſolum de=
um ſe uerum eſſe/ſed etiam hominem uerum propter nos factum/ut
ſanguine ſuo genus humanum redimeret:diligēter nos docet.Age igi=
tur duplici hac uia ut ab homine ſcilicet atq; deo dicta hec eſſe cōſidere
mus.et primum quaſi ab homine dicātur:uideamus. Origo nobis et ex=
emplum diuine diſcipline Chriſtus conſtitutus:quomodo recte uiuen=
dum ſit/opere ſimul ac uerbo docuit.idcirco diligentius et facta & di=
cta eius euāgeliſte cōſcripſerūt.Docet igit nos iſtis uerbis/quia cū unuſ
quiſq; noſtrū datū ſibi diuinitus miniſteriū cōſūmauerit/pfeceritq; q̄ ſi
bi a deo cōmiſſa ſunt:tūc/tūc inq̄ opibus ſuis deū glorificat. nō quia glo
riā affert nō habēti(plena enī glorie deitas)ſed qa operibus ſuis alios ad
Matheus glorificādum adduxit. luceat enim lux ueſtra coram hominibus:ut ui=
5

deant bona opera ueſtra:et glorificent patrem ueſtrum qui in celis eſt. Mathe.
uiriliter enim ac probe propter deum facientes:noſtrorum operum glo 5
riam non nobis ſed deo acquirimus.Nam quemadmodum cum ſordide
turpiterq; uiuamus/iure plectimur/quia nomen eius (ut ait propheta) Eſaias.
in gentibus propter nos blaſphematur:eodem certe modo glorificatur 52
a nobis/quando recte uiuentes precepta eius ſeruamus. Opere igitur
noſtro conſummato/ad libertatem filiorum dei perducti:a glorificato
deo gloriam repetere audebimus. uiuo enim ego dicit dominus: quia 1.regū.
clarificantes me clarificabo.& ſpernam: quicunq; me ſpernit. Vt ergo 2
nobis oſtendat Chriſtus/congrue tunc gloriam futuri ſeculi nos petitu
ros/quando miniſterium noſtrum abſq; culpa conſummauerimus:glo=
rificatum eſſe patrem a ſe ait.quia opus quod ſibi dederat:in terra con=
ſummauerit.petitq; ipſe glorificari rurſus a patre/non aduentitia qua=
dam gloria ut nobis petendum eſt:ſed propria ſua et naturali.Animad
uerte autem quomodo utriuſq; rei per ſe ipſum nature noſtre fiduci=
am donauit.In ipſo enim primo et per ipſum factum eſt: ut et que no=
bis diuinitus commiſſa ſunt miniſteria poſſimus peragere/ & non ue=
reamur debitum recte agētibus honorem libere petere.Nam olim pro=
pter imperium peccati:nec probe quicq̄ efficere poteramus/et libere a
deo aliquid petere propter rebellionem nature factam in Adam/nequa
q̄ audebamus.ad quam nos libertatem deus reducens/ per prophetam
conſolatur:non timeas ait quia confuſus eſt/neq; confundaris quia op= Hiere.
probrium paſſus es.ita ut in aliis bonis omnibus: ſic in hoc quoq; /origo 46
ianua/et uia dominus /propriam gloriam quam uel ante creationem
rerum omnium habuit/modo ut homo repetit ſeculis antiquiorem:qua
ſi debitam ſibi gloriam ad imitationem Chriſti petendam quiſpiam pu
tet.Optime namq; dicuntur : que unicuiq; conueniunt. quare creatu=
ra creaturis congrua loquatur : et hominis menſuram non tranſeat.
Chriſtus autem cum deus et homo ſit : quoniam deo congruentia lo=
quitur/non ut imitemur ſed ut credamus ita loquitur. Hec quidem di=
cta ſint humilitati Chriſti conuenientia: dignitatem uero deitatis ſue
reſpiciētes/ſic intelligemus.Clarificatum igitur patrem a ſe dicit/ ope=
re conſummato quod ab eo pater accipit : non ut a miniſtro ne creatu=
ra uideatur/ſed ut a uirtute ac ſapientia genitoris/ per quam noſtra ſa
lus ei tradita conſummata eſt.Sic ſane pſalmiſta quoq; uirtutem expo=
nens myſterii dicit :manda deus uirtuti tue/ confirma deus hoc quod Pſalmus
operatus es in nobis.Nam ut liquido demonſtraret uirtutem patris fi= 67
lium eſſe/nec aliud identitate ſubſtantie atq; nature : cum prius dixiſ=
ſet/ manda deus uirtuti tue / et perſonarum dualitatem oſtendiſſet
mandantis & cui mandatur/ilico in unitate naturali coniungit/ineffa=
bili nature totum rei exitum attribuens/cum dicat:confirma deus hoc
quod operatus es ī nobis. Datur igitur a patre ſalutis noſtre opus filio.
quomodo autem mandat uirtuti ſue deus? Conſiderandum quidem al
tius eſt/et dicendum non ut res poſtulat:ſed ut que ſuper mentem hu=

manam ſunt/ab hominibus poſſunt explicari. Intelligatur ergo in fingendis ſtatuis peritiſſimus quidam adeſſe opifex: qui ſtatuam aut ab integro fundere uelit/aut mancam et contritam refingere. Quo pacto igitur id faciet? non aliter uidelicet q̃ ſuarum robore manuum/et artificii ſui ſapientia. Que quamuis alia preter ipſum eſſe uideantur: non ſunt tamen alia preter eum uirtus et ſapientia ſua/ cum in ratione artificis hec quoq; contineantur. Tale quid ſane de deo intelligendum eſt: licet non in omnibus ad unguem ſimilitudinum ac exemplorum uis ad deum referenda ſit. uniuerſa enim deus excellit. Similiter ſolis et ignis ſimilitudine: hoc ipſum conſpiciemus. Nam ſol quoq; profuſo a ſe lumini mandare quaſi uidetur/ ut uniuerſum orbem illuſtret: et calefaciendi uirtutem ſuis radiis tradit/ ut ipſi ſuſceptibilibus eam immittant. Ignis quoq; nature ſue proprietati eodem modo committit: ut que ſibi conueniunt faciat. nec tamen idcirco aut radii et lux ſolaris/aut perurens proprietas ignis/miniſtri loco adhiberi dicentur: cum utrumq; naturaliter opus ſuum efficiat. Nam etſi uideantur non ipſa id facere: non tamen alia ipſa ſunt natura q̃ illa que ex eis ſunt. hoc modo de patre ac de filio intelligere debemus: quãdo a patre quicq̃ filio dari dicitur. Clarificatus eſt igitur in terra pater a ſapientia et uirtute ſua/ id eſt a Chriſto/dato opere conſummato: quo abſoluto oportune iam priſcam ſemper gloriam repetit. Sed quod nunc opus dices conſummauit: quo a ſe pater glorificatus eſt? homo factus eſt uolente patre: ut ad ueram pietatem/et ad uitam perpetuam lapſum ad inferos hominum genus reſtitueret. Hoc iam poteſtate Chriſti factum eſt. mortem deſtruxit. diaboli tyrãnidem euertit: peccati uires extinxit. ineffabilẽ charitatẽ erga nos habuit. peccata noſtra dimiſit. errantes illuminauit. et ad uerum deum reduxit. que uniuerſa uirtute Chriſti conſummata: faciunt ut ab omnibus pater glorificetur. Omnes enim qui in terris ſunt: ſapientiam et uirtutem & miſericordiam dei hoc pacto itellexerunt. Effulſerunt enim hec in Chriſto ut in imagine patris ac chara-

Mathe. 12 ctere. et arbor a fructu cognita eſt: ut ſcribitur. Quibus probe conſummatis/ad ſuam gloriam Chriſtus rediit: quam tamen ut homo quaſi nõ habẽs petiit. cũcta eni homo a deo habet. Nã etſi ut deus ex deo/glorie patris expers nũq̃ fuit: homo tamẽ factus ac ihonoratiſſimo hominis aſſumpto corpuſculo/tanq̃ uere nõ habẽs ut homo gloriã petit. hoc itellexit Paulus dicens. hoc ſentite in uobis fratres qđ & in Chriſto Iheſu: qui

Ad phili 2 cum in forma dei eſſet/non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe equalẽ deo. ſed ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens/et habitu inuentus ut homo. humiliauit ſe ipſum factus obediens uſq; ad mortem/ mortem autem crucis. propter quod et deus exaltauit illum: et donauit illi nomen/quod eſt ſuper omne nomen. ut in nomine Iheſu Chriſti omne genu flectatur: celeſtium/terreſtrium et infernorum. & omnis lingua confiteatur quia dominus noſter Iheſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Sublimen enim filium ſuum et deum uerum ac dñm/non minus ut ho-

minem exaltaſſe ſcribitur.homo enim propter nature humilitatem:ex
altationis naturaliter indiget.Gloriam igitur ſuam quam ſemper ha=
bet ut deus: ut homo petiit. Nec quia glorie unq̄ proprie expers fuit:
hec ab eo dicuntur (nunq̄ enim dei uerbum ac deus uerus: dignitate ca
ruit ſua)ſed quia in gloriam que ſibi ſemper adeſt ut deo /proprium tē
plum reducere uolebat. Imo uero ipſe cum propria carne/ propter quā
nonnihil dedecoris in hac accidiſſe uita uidebatur: in celos et in glori=
am ſuam rediit. Quare ne alienam & inconſuetam petere uideretur:
ante creationem mundi apud patrem ipſum ſibi affuiſſe illam teſtatur.
qua nunq̄ ut deus caruit: qui cum patre ſemper regnat/qui cum patre
ſemper glorificatur/qui cum patre ſemper adoratur deus/& ex deo/&
in deo/& cum deo. quod hic ipſe docet ut euangeliſta: dicens. In princi
pio erat uerbū: et uerbum erat apud deum/& deus erat uerbum. hoc Ioannes.
erat in principio apud deum. Cap.XVIII. 1

Manifeſtaui nomen tuum hominibus: quos dediſti mihi de mun
do. tui erant: et mihi eos dediſti. et ſermonem tuum ſeruaue=
rūt. et nunc cognouerunt: quia omnia que dediſti mihi/abs te
ſunt. quia uerba que dediſti mihi: dedi eis. et ipſi acceperunt
& cognouerunt uere: quia a te exiui. et crediderunt: quia tu me miſi=
ſti. ¶ Dixi iam in ſuperioribus/utroq; modo id eſt et quaſi deum et
quaſi hominem Chriſtum eſſe locutum. que dicendi figura: nihilomi=
nus hic quoq; ſeruata eſt. Nam ut deus natura et ut character patris:
manifeſtaſſe nomen eius hominibus ait. nomen autem pro gloria poſu=
it: quod trita conſuetudine comprobatum eſt. Nam et Solomō/bonum Prouer.
inquit nomen potius q̄ diuitie ſunt eligende: id eſt exiſtimatio nominis 22
atq; gloria q̄ diuitiarum ſuperbia melior eſt. Et deus ipſe apud Eſaiam. Eſaias.
non dicat inquit eunuchus: quia lignū aridum ego ſim. Hec dicit domi= 56
nus ad eunuchos. qui cuſtodiunt ſabbata mea/& elegerint que ego uo=
lui/et tenuerint fedus meum: dabo eis in domo mea/et in muris meis lo
cum/et nomen melius ſuper filios et filias/nomen ſempiternū dabo eis.
Nemo enim nudi nominis retributionē probis eunuchis / qui corporis
cupiditates ſuperarunt et diuinam ſecuti ſunt legem/promitti opinabi
tur. ſed nomen pro gloria poſitum eſt. Cum igitur nomen dei patris
manifeſtaſſe aſſerat: clariſſimam in orbe terrarum gloriam ſuam fe=
ciſſe confirmat. Cuius rei argumentum ſeipſum prebuit. Glorificatur
enim pater ī filio/ut in imagine ſue forme atq; figura: in quibus primiti=
uorum pulchritudo ſemper elucet. Nam cum unigenitus ſapiētia et ui=
ta ſubſtātialiter/creatorq; omnium/ac interitu et morte ſuperior/ſan=
ctus/īmaculatus/bonus deniq; eſſe non dubitetur: eodē ſe modo naturali
ter habere qui eū genuit creditur. ita ī gloria imaginis ſue: pater effulſit.
Nā etſi apud priſcos talis eſſe diceretur: nō ſic tamē illis ut nobis res ap=
tiſſime patuit. Hic ſenſus nō alienus mihi uidetur/ſed alia quoq; ſemita
gradiēdū. manifeſtauit enī patris nomē filius: nō ſolū qa certiores nos
fecit de ꝑfectionibus dei q̄ uel apud priſcos predicabātur/uerum etiam

quia uere patrem eſſe deum/nec falſo ita nomine appellari nobis ape=
ruit. Genuit enim non in tempore creatorem ſeculorũ filium/conſub=
ſtantialem ſibi ac coeternũ. Nomen autem patris magis ei conuenit q̃
nomen dei. hoc enim dignitatis:illud ſubſtantialis ſignificatiuũ eſt pro
prietatis. Deum enim ſi dixeris:rerum omnium dominũ oſtendiſti. pa
trem uero ſi appellaueris: proprietatem tetigiſti. Manifeſtauit igitur
Chriſtus:quia pater filium genuit. Quare patris nomẽ uerius ipſe quo
q; unigenitus deo attribuẽs:non dicebat/ego et deus/ſed ego et pater
Ioannes. unum ſumus. et alibi de ſeipſo. hunc enim pater ſignauit deus. gen=
6 tes etiam omnes non in dei ſed in patris et filii & ſpiritus ſancti nomine
Matheus baptizandas iuſſit. Sic et Moſes ille non uni perſone creationẽ attribuit
28 de homine ſcribens:et dixit deus/faciamus hominem ad imaginẽ & ſi=
Geneſis. militudinem noſtram. Quibus uerbis perſonarũ ſignificatur trinitas.
1 per filiũ enim in ſpiritu omnia ex patre producta ſunt. Sed hec aſſequi
liquido antiquiores non poterãt:cum non patris perſona/nec filii aper
te itroduceretur. Dñs autẽ noſter Iheſus Chriſtus:patrẽ proprie ſuum
deum eſſe affirmabat/ſe autem uerum nature patris filium. Manifeſta
uit igitur nomen patris hominibus:cum non ſolum hoc fecerit/ut abſo
lutius perfectiones dei ſciamus/uerum etiam ut patrem eſſe deum non
ignoremus/et cuius ſit pater non dubitemus/et ſpiritum ſanctum deũ
eſſe fateamur. Nam qui ſolummodo nouit deum eſſe creatorem omni=
um:iudaice menſuram prudentie non excedit. Nam ſicut lex ad perfe=
ctam pietatis uirtutem nihil effecit: ſic dei quoq; cognitionem imperfe
ctam reliquit/a falſis ſolummodo diis ad adorandum unũ deum indu=
cens. Non erunt tibi inquit dii alieni preter me. dominum deum tuum
Deutero adorabis:et illi ſoli ſeruies. Dominus autem noſter Iheſus Chriſtus:mã
6 datis Moſaicis meliora hec noſtra addidit/et cognitionem pietatis per
fecit. Sed hec quidem ut deus ex deo ad patrem ſuum locutus eſt: qui=
bus continuo ſubiungit ea que hominem magis decent. Quos mihi de
diſti de mũdo/inquit:tui erãt. et mihi eos dediſti Nõ eni quia aliquid ſit
Pſalmus patris qđ filii nõ ſit/iſta dicunť. rex eni ante ſecula eſt: ut pſalmiſta ca
73 nit. & regnũ patris ſecũ cõmune eſt. Propterea et euãgeliſta ut ſubie=
cta ſibi una cũ patre uniuerſa oſtẽderet: in propria inquit uenit/& ſui
Ioannes. eum non receperunt. propria enim appellat etiam eos:qui regni ſui iu=
1 gum non receperunt. Multi enim erant creaturis potius q̃ deo uero in=
herentes. qui etſi creatorem ignorarent:proprii tamen dei erãt inq̃tũ
creator et dominus omnium eſt. Que cum ita ſe habeant/et dei eſſent
Pſalmus proprii etiam qui diabolo ſeruiebãt:filio nũc dati ſunt. Quonã ergo pa
2 cto Emanuel ſuper eos rex a deo patre conſtitutus eſt? non quia modo
ſuper eos regnare ceperit: cum ſemper dominetur ac regnet ut deus.
ſed quia homo factus eſt/pro uita omnium crucifixus:ſibi omnes rede=
mit/et per ſeipſum patri obtulit. ita qui ſemper regnat cum patre ut de
us:ut homo/rex ordinatus eſt. homini enim/cum aliis regnũ quoq; da=
tur. Non enim ſicut animal rationale mẽtis et diſcipline capax/natura

liter homo eſt:ita et rex ſecundum naturam eſt.illa enim ſecundū ſub=
ſtātie rationem inſunt:hoc exterius et aduentitiū eſt/et adeſt et abeſt/
nullam ſubiecto inquantum eſt homo iniuriam afferens. Qui ergo re=
gnat ſuper omnes ſemper cum patre/inquantum deus natura eſt: re=
gnū modo ut homo accipit.idcirco ait:quia omnia que dediſti mihi/ab=
te ſunt.omnia enim proprie dei ſunt:dantur autem creaturis que ab eo
ſunt.ita dominari ſup omnia /uniuerſaq; poſſidere/ diuine nature cō=
gruit:quemadmodum creaturis/accipere. Verba inquit que dediſti mi
hi:dedi eis.et ipſi acceperunt.et cognouerūt uere:quia a te exiui.& cre
diderunt quia tu me miſiſti.Verba dei patris:propter idētitatem ſubſtā
tie ſuas uoces appellat.et quia deus uerbum eſt: uoluntatem patris ita
enūciat/ſicut noſtrum ſecreta cordis noſtri iterpretatur. ideo quidam
etiam propheta dixit:nomen ſuum magni cōſilii angelus eſſe. Sublime Eſaias.
nāq; ac ſupernaturale conſilium genitoris:deus uerbum exponit.uer= 9
bis quidem et uocum prolatione:quando ut homo in terris conuerſaba
tur.ſpiritali autem lumine:poſtq̄ in celos aſcendit. ſanctis enim reuela
re myſteria ſcribitur.ut ait Paulus.ſi experimentum queritis Chriſti lo 2.ad cori
quētis in me.Teſtificatur igiť qđ diligentes eū acceperūt & ſeruauerūt 13
ſermonē/quē pater illi dedit.Teſtificať etiā cognouiſſe ipſos a patre ſe
exiuiſſe/et a patre miſſum eſſe. unde dicebāt aliqui.hic homo ſi eſſet a
deo:nō utiq; ſolueret ſabbatū.et rurſus.nos Moſis diſcipuli ſumus. nos Ioannes.
nouimus quia Moſi locutus eſt deus.hunc autem neſcimus unde ſit.Vi= 9
des neſcire ipſos clamare unde ſit:id eſt a quo miſſus ſit. Quod autem
ineffabilem quoq; ipſius generationem ex patre non ſuſceperunt/ſed
quaſi pedes in lapide offendentes reſiliebant/euangeliſta declarat di= Ioannes.
cens:idcirco cedem eius a iudeis queſitam fuiſſe/quia non ſolum ſolue= 5
bat ſabbatum/ſed etiam deum ſuum patrem dicebat eſſe.Ipſi quoq; iu Ioannes.
dei dixiſſe comperiuntur:de bono opere nō lapidamus te ſe de blaſphe 10
mia.quia cum ſis homo:deum te ipſum facis. Ita alii quidam uerba eius
ſeruarunt:crediderūtq; ex patre ipſum effulſiſſe.hoc eni (ut arbitror)
exiuiſſe ſignificat.crediderunt etiam ad nos miſſum eſſe: ut mandatū
domini annunciaret/ſicut in pſalmo ſcribitur.alii uero utrūq; iſtorum Pſalmus
negarunt. Merito igitur diligentes eum et credentes in eum deo pa= 39
tri commēdat:ut quod dixit/re ipſa uel in hac uita preſtitiſſe cernatur.
Quid porro illud eſt? quicunq; cōfitebitur me coram hominibus:con= Matheus
fitebor et ego ipſum coram patre meo qui in celis eſt.Qui autem nega 10
bit me coram hominibus:negabo et ego ipſum coram patre meo. Qđ
etiam deus pater olim per Eſaiam facturum ſe pollicetur. Sitis mihi te= Eſaias.
ſtes inquit:et ego teſtis dicit dominus deus/et puer quē elegi. Saluator 44
igitur/et ut homo et ut deus loquitur:deus eni et homo eſt.quare abſq;
culpa ut res poſtulabat: modo ſublimius/ modo humilius de ſeipſo lo=
quebatur.

Cap.XIX

» e Go pro eis rogo:non pro mūdo/ſed pro iis quos dediſti mihi/
» quia tui ſunt.et mea omnia/tua ſunt:et tua/mea ſunt.Et clari

» ficatus ſum in eis:et iã non ſum in mũdo.et hi in mũdo ſunt:et ego ad te
» uenio. ¶ Mediatorẽ ſeipſũ rurſus ut hominẽ facit.dei eni eſt et hominũ
recõciliator:magnus uere et ſanctus pontifex noſter / qui ſuis iterpella=
tionibus genitorẽ propriũ placat / ſeipſum pro nobis offerens.Ipſe nãqꝫ
Ioannes. hoſtia et ipſe ſacerdos:ipſe mediator / ipſe agnus uerus qui tollit pecca=
1 ta mũdi.Sane figura et umbra mediationis Chriſti:mediatio priſca Mo
ſis fuit.et pontifex ſecundum legem:pontificem qui ſuper legem eſt fi=
gurauit.Moſes enim atqꝫ Aaron inter deum et iudeorum multitudinẽ
continue mediabantur:modo iram dei peccatis populi concitatam pla=
cantes / et ſuperiorem gratiam imbecillibus impetrantes / modo rurſus
benedicẽtes / et ſecundum legem deo ſacrificia offerentes / aut pro pec
catis populi / aut ut gratias deo pro beneficiis agerẽt.Chriſtus autẽ qui
pontifex et mediator in ultimis ſeculis fuit: rogat quidem pro nobis ut
homo / liberaliter autem una cum deo patre dona dignis diſtribuit. qđ
Paulus aperte docuit dicens:gratia uobis et pax a deo patre noſtro / et
Ad ro. domino Iheſu Chriſto.Qui ergo ut homo rogat: is ut deus deſtribuit.
1 Immaculatus enim ac ſanctus pontifex cum ſit:non pro infirmitate ſua
ut legis pontifices ſolebãt / ſed pro ſalute noſtra ſeipſum obtulit ſemel /
paracletus et propiciatio factus pro peccatis noſtris. ¶ Sed diſcrepare
Ioãnes a ſaluatore alicui forſan uidebitur. ſaluator enim pro mũdo hic
rogare abnuit. Ioannes autẽ nõ pro noſtris peccatis ſolũ propiciationẽ
1. ioãnis. et paracletum illum eſſe:ſed pro uniuerſo affirmat mũdo. ¶ Verũ bea=
2 tus Ioannes quoniam erat iudeus / ne pro iudeis tantum paracletus eſſe
dominus apud patrem uideretur / non autem etiam pro aliis gentibus
que uocate / obſecute ſunt:neceſſario pro toto mũdo adiecit / id eſt pro
omnibus qui per fidem uocati ad iuſticiam & ſanctificationem perueni
unt.Dominus autẽ noſter Iheſus Chriſtus ſuos a non ſuis ſeparans:pro
eis inquit tantummodo qui uerba mea ſeruant / et iugum meum acce=
perunt rogo.Nam quorum mediator atqꝫ pontifex eſt:ipſis tantummo
do mediationis bonum non iniuria tribuit.quos etiam datos ſibi fatet᷑:
et patris eſſe non negat.cum ad patrem nullus accedere queat niſi per
Ioannes. filiũ. nemo inquit ad patrem uenit niſi per me. ita et ſuo filio et ſibi ipſi
14 pater fideles acquiſiuit. Quod certe intelligens ſacrarum litterarũ ille
2.ad cori peritiſſimus inquit:quia deus erat in Chriſto / mũdum ſibi recõcilians.
5 Recipiens enim Chriſtus ut mediator omnes qui per fidem ad eum cõ=
currunt / et per ſeipſum patri offerens:deo mũdum reconciliauit.Pro=
Eſaias. pterea Eſaias quoqꝫ dei pacem in Chriſto eligendam conſuluit dicens.
27 faciamus pacem cum ipſo:faciamus pacem qui uẽturi ſumus. Nam ſi ab
animis noſtris uoluptates que a Chriſto abalienant pellemus / & impie=
tatem totius (ut ita dicam) uicioſitatis matrem ac nutricem aſpernabi=
mur:amici Chriſti effecti / fedus cum deo pacis percutiemus / ipſi patrĩ
Ad gala. per filium coniuncti / et in ſpiritu clamãtes / abba pater. Qui ergo Chri
4 ſto dati ſunt:patris erant / ſed a Chriſto propterea non fuerunt alieni.
regnat enim cum patre ſimul. cũqꝫ unum regnum ſanctiſſime conſu=

ſtantialiſq; trinitatis ſit:ipſe pater p filiũ in ſpiritu regnat. Ita quicquid filii eſt:glorie patris ſubiicit. & quicqd patri ſubiicit: in eo filius dnat. idcirco ait/ oia mea tua ſunt:et tua mea. ubi enĩ ſũma identitas nature pfulget:ibi gloria perfectionũ incommutabilis eſt/ nec diuiſa/ ſed una et eadem. Nam cum perfectionum patris ſubſtãtialiter filius heres ſit: omnia ipſe que genitoris ſunt poſſidet/ et patrẽ ſua rurſus habere omnia oſtendit. hunc credẽdi modum diuina nos ſcriptura edocuit. Verũ quoniam glorificatum ſe in ſuis eſſe aſſeruit:idcirco magna retribuẽs/ pro eis modo rogat. cur autem hoc faciat:exponit dicẽs. non ſum in mũdo/ et iſti in mundo ſunt:& ego ad te uenio. preſens enim atq; cõuiuẽs carne cum apoſtolis:manifeſta conſolatio erat illis cum oculis cernere-tur. Solet enim humanus animus:non occultis ſed manifeſtis confidere. Quãuis ergo dominus cum etiam corpore abſit:cũcta que uelit poſſit efficere (Ihesus enim Chriſtus heri ac hodie:ipſe et in ſecula) preſentia tamẽ eius priuati apoſtoli: nõ turbari non poterant. preſertim cum magno eſtu mundi fluctus in eos influerent:& omnibus modis ueritatẽ predicãtes deiicere conarẽtur. Quoniam ergo inquit ego ad te uenio: cito enim tibi corregnaturus in celos aſcendam/ iſti uero in terris permanẽt/ de iſtis rogo. tui enim iam ſunt:cum mihi dati ſint. Quare merito tuorum atq; meorum curã non paruam habeo. et glorificatus ſum in eis:quia omnia que dediſti mihi tua ſunt/ et tua mea. Verus autẽ ſermo eſt. nõ enim quia dati Chriſto ſunt/ ac propterea patris etiam ſunt: glorificare illum deſinunt per quem deo patri cõiuncti ſunt. Nam q̃uis ad patrem per eum adducti/ patris facti ſint:permanent tamen nihilominus ſui. cum uniuerſa cum deitate ſimul atq; poteſtate trinitati communia ſint. Vnus enim deus in trinitate adoratur:cui omnes ſeruitutis conditione ſubiecti ſumus. Cap. Cap. XX. ad hebre 13

» Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo quod dediſti mihi:ut ſint
» unum ſicut et nos. ¶ Diligenter conſidera duarum rerum in unum complicationem:humanitatis dico humilitatẽ & ſupremam deitatis gloriam. oratio enim utrumq; complectitur. Nam quemadmodum etiã in ſuperioribus tetigimus:neq; ad ſublime omnino extollitur/ neq; ad noſtram penitus menſuram deſcendit. Nam cum deus et homo ineffabili quodam concurſu uere ſit: ita quaſi medium locum retinet/ ut nec deitatis unq̃ terminos reliquerit/ et hominis naturã contineat. Vltro enim ſeipſum pro nobis humiliauit:ut nos quoq; filii & dii non natura ut ipſe/ ſed per gratiã appellemur/ participatione ſpiritus ad ipſum reformati. Quando ergo nonnihil ab eo ita dicitur/ ut deitatis glorie humana paruitas coniungi uideatur: non turberis ſed admireris magis/ quod tanta orationis uis ſit/ mirabileq; artificiũ/ ut qui dicit:tam natura deus q̃ homo eſſe certe uideatur. Neq; id dicimus:quia uerbi natura ad humilius detracta ſit (ſumme id namq; amentie iudicamus:cum nullam deitatis natura mutationem patiatur) ſed quia exinanitionis uoluntarie modus ſemper humanitatem retinens/ propter

humilitatis habitu neceſſario minorem quodam modo patre uideri fi=
lium facit/qui equalis conſubſtantialiſq; ipſi eſt/et in ipſo et ex ipſo uni
Ad heb. genitus deus.Noli ergo mirari ſi patris gloria propter humanitatē mi=
2 nor uideatur:cum etiam idcirco ab āgelis ſuperari Paulus eum ſcripſe=
Non ſic rit.Eum ait qui modico q̄ āgeli minoratus eſt:uidemus Iheſum propter
Paulus: paſſionem mortis gloria et honore coronatum.quem tamē angeli ado=
ſed Pauli rare iubentur.cum enim introducat primogenitum in orbem terre/ di
iterpres cit:et adorent eum omnes angeli dei. Seraphim quoq; ſancti ſeruili ha=
iuxta lxx bitu aſſiſtere in elato ipſo ſedente ſolio prophetis uidebantur. Quan=
Paulus tum ergo ad ineffabilem ex patre generationem:non eſt proprietas fi=
enim ex lii/nature humane aſſumptio. ea uero ratione qua homo factus eſt:pro
pſalmo prietas ſua eſt. permanens enim quod ſemper erat et eſt et erit: ad id
dixit qui quod non erat propter nos ſeipſum dimiſit. Pater igitur inquit ſancte
modico a ſerua eos in nomine tuo/quod dediſti mihi:ut ſint unū ſicut et nos. Dei
deo mi= tatis ineffabili uirtute ac poteſtate ſeruari diſcipulos rogat:et in perſo=
noratus na patris unde natus eſt/ſuam quoq; naturam ut homo glorificat. Con
eſt. ſerua igitur inquit ipſos in nomine tuo q̄d dediſti mihi:id eſt in nomine
deitatis. Deitatis aūt nomē datū ſibi a patre ait:non quia cum non eſſet
natura deus/ad deitatis dignitatē uocatus ſit(non enim adoptatus eſt
ut nos:ſed natura filius eſt)ſed quia ut ſcripture teſtātur/ hom o factus
eſt:que ut deus naturaliter habet ſemp/ut homo ī nouiſſimis accepit tē
poribus. Animaduerte autem diligēter quomodo uiuam ſubſiſtenteq;
ſe uirtutem per quam uniuerſa producta ſunt/ dei patris eſſe demon=
ſtrauit. Cum enim dixiſſet /ſerua eos:non ſibi ſuffecit /ſed cōſeruandi
uirtutem ſeipſum eſſe oſtendens/ſerua eos adiecit in nomine tuo quod
dediſti mihi. Vides q̄ tuto undiq; ſermo munitur.ſic cum nature deita=
tis gubernationem noſtram attribuerit/datam ſibi eſſe deitatis gloriā
Ad phili ilico affirmauit:propter humanitatem ſuam datum ſibi eſſe dicēs illud
2 quod ſibi ſemper adeſt natura/id eſt nomen quod eſt ſupra omne no=
mē. Quod filio adeſſe dicimus.naturaliter quidem/ut ex patre eſt:da=
tum autem/ut homo eſt. homo enim natura deus non eſt:Chriſtus aūt
natura deus eſt/licet etiam homo eſſe ītelligatur/propter id quod a no
bis aſſumpſit.Seruari autem in beniuolētia et charitate diſcipulos uult:
animo et ſpiritu et pacis certiſſimo uinculo ſic ad unū copulatos/ ut hec
uoluntaria unio/naturalis in filio et patre unitatis imago quedam eſſe
uideatur. Vt nullo uidelicet modo/nulla ui uoluptatis aut periculi fran
gi debilitariue poſſit: ſed conſeruetur in pietatis atq; ſanctificationis
unione/charitatis uirtus intemerata.quod et factum eſſe in actibus le=
Actus. gitur.erat enim inquit credentium cor unum & animus unus: in unita
4 te ſcilicet ſpiritus.hoc eſt quod etiā Paulus ſcripſit:corpus unum et ſpi=
1.ad cori ritus unus. Nam etſi multi ſimus:unum tamē corpus in Chriſto ſumus.
10 Omnes enim uno pane participamus:et omnes uno Chriſti ſpiritu per=
1.ad cori uncti ſumus. Vt igitur in uno corpore futuros et unius ſpiritus ad inte=
12 meratam pacē participes:ſeruari apoſtolos uult. Si quis autem uoluerit

ideo diſcipulos ſicut patrem et filium uniri:quoniam non ſolum ſubſtã tia uerum etiam uolũtate uniti ſunt/cum una eademq; penitus trinita tis uoluntas ſit/non repugnabimus.preſertim cum eandem uoluntatẽ totius eccleſie id eſt uerorum omnium chriſtianorum eſſe uideamus:li cet conſubſtãtialitas non equali ratione de nobis/et de patre ac filio di= catur.

Cap.XXI

» C Vm eſſem cum eis:ego ſeruabam eos in nomine quod dediſti
» mihi.et cuſtodiui eos.et nemo ex eis periit niſi filius perditio=
» nis:ut ſcriptura impleatur.nunc autem ad te uenio.

¶ Paulatĩ clarior ſaluatoris redditur ſermo:et quaſi ab umbra ad ſolis radios/aut a fluctibus in ſtationẽ reducitur.Putabant enim diſcipuli abſentiã Chri ſti/ut hominis dico(deus enĩ ubiq; adeſt)multorũ eis incõmodorũ cau ſam futuram.cum non adeſſet:qui ab omnibus eos poſſet malis eruere. Sed oportebat(dicam enim etiã)ſi luminaria orbis poſtea facti ſunt: nõ ſolum in carnem Chriſti/uerũ etiam in deitatẽ reſpicere. que q̃uis ocu= lis non cernatur:adeſt tamen ſemper ſumma cum poteſtate. nec quicq̃ eſt quod prohibere poſſit quin omnia repleat:et quod uelit peragat.nõ enim loco aut dimenſionibus circũſcriptibilis natura diuina eſt. Qua= re cũ deus et homo Chriſtus uere ſit:oportuit eos intellexiſſe/ineffabi= li deitatis poteſtate una cum eis ſemper futurũ/etiam ſi carne abeſſet. idcirco enim ipſe quoq; in ſuperioribus dicebat:pater ſancte ſerua eos in nomine tuo quod dediſti mihi. aperte ſignificans deitatis ratione nõ carnis preſentia eos poſſe ſeruari.Quippe ipſa etiam caro non a ſe ſan cta fuit:ſed coniunctione uerbi ad uerbi uirtutem quodam modo refor mata/ſalutis atq; ſanctificationis participãtibus cauſa eſt.Non ergo car ni ut caro eſt operationis diuine uirtutem: ſed nature uerbi attribui= mus.hoc enim et non aliud ſignificat/in patris nomine illos fuiſſe ſerua tos.gloria enim dei certe ſeruati ſunt. Deſolationis ergo formidinem pellens:idem per eadem uerba ſepius reuoluit/ſalutem illis non corpo= rali carnis preſentia/ſed deitatis poteſtate futuram oſtendens.Sed ani maduerte queſo quanta in oratione ad noſtram edificationem uis recõ dita ſit.Nam cum petierit ut a deo patre ſeruẽtur:ipſe id ſe feciſſe affir mat/equalis ſe uirtutis cum patre/imo uero ſubſiſtentem patris uirtu= tem demonſtrans.Nam qui eadem facere poteſt que deus faciat uerus: quomodo et idem natura et equalis poteſtate nõ erit? et qui ut deus in nomine dei eos ſeruauit/deitatiſq; gloriam ab operibus cõſecutus eſt: quomodo alterius q̃ pater erit nature? aut quomodo deus uerus nõ de= mõſtrabitur? Nulla enim res:que propria opera dei ſunt facere poteſt/ niſi ſubſtantialiter deus ſit.Retinet autem rurſus ſpeculationis duplici tatem oratio.Nam quod ſeruare poteſt quos uelit:longe a natura crea turarum abeſt.qđ autẽ nomini patris id attribuit: ut homo locutus eſt. Ita ut homo quidem:longe ab hac re quodam modo ſe conſtituit. ut ue ro deus et uirtus omnipotẽs patris/uirtus nõ operatione producta ſed ineffabiliter ex natura patris prodiens et eam manifeſtans: ſibi ipſi cõ=

tribuit.Si uero rurſus deitatis nomen ſibi datum fuiſſe aſſerit:non propter hoc ut diximus deitatis unq̃ gloria caruiſſe credetur/cum humanitati ſue ad unguem id accõmodari uideatur. nihil enim habet a ſeipſa creatura.Conſeruaſſe autem ita diſcipulos ait: ut nullus eorum preter perditionis filium perierit.perditionis uero filium appellauit: quia prauitate periit ſua.Non enim diuino inexpugnabiliq; iudicio:in diaboli laqueum proditorem incidiſſe credendum eſt.Nam ſi ſic eſſet:nullo modo culparetur/cum iudicio dei nemo reſiſtere queat. Nunc autẽ ita

Mathe. 26 miſer factus eſt:ut melius ſecum ageretur ſi nunq̃ natus fuiſſet.Nulla enĩ neceſſitate: ſed proprio iudicio fecit quod fecit. Quare merito pditionis filius nuncupatur:qui perditionem elegit. Non enim quia ſcriptum de illo eſt quod periturus eſſet:propterea eo nequitie proceſſit/ut paucis argenteis precioſum Chriſti ſanguinem traderet. uerum quoniam malignitate ſua periturus omnino erat:idcirco id omnino futurum ſcriptura predixit/quam falſo quicq̃ dicere impoſſibile eſt.Deus enim ipſe per ſcripturam loquitur:qui mores et uitam omnium nouit. uniuerſo-

Pſalmus 138 rum enim tam preteritorum q̃ futurorum ſcientiam ei pſalmiſta tribuit dicens.Tu intellexiſti cogitationes meas de longe: ſemitam meam et funiculum meum inueſtigaſti/et omnes uias meas preuidiſti. Quare qui nouit omnia/qui futura quaſi preſentia uidet: per ſcripturam nobis hoc etiam predixit. Non autem omnia que futura deus nouit:aut uult/aut imperat.nec predictio malum hortatur magis q̃ dehortetur. Qui enim preſciuit/multo certe facilius cũ libere fuerit poteſtatis:diaboli laqueum uitare potuiſſet. ¶ Sed diceret fortaſſis quiſpiam. ſi propria uoluntate poteſtateq; libera ceteri/diaboli laqueum fugerunt/ ſolus autẽ Iudas incidit:quomodo illos ſeruauit Chriſtus? aut cur Iude nõ profuit hec ſaluatio? ¶ Sed ſtudiũ atq; uigilia o generoſe tu/quãuis proba et laudabilis ſit: non ſufficit tamen ad perfecte operationem uirtutis/ſed ſalutem quidem uigilantes attendenteſq; diligẽter acquirimus. Non ſufficit autem id nobis:cum diuina gratia/que difficilia facilia faciat et arduam iuſticie uiam planam nobis reddat/neceſſario ĩdigeamus.

Pſalmus 126 Noſtra enim uis niſi diuinitus ſuſtentetur:nulla penitus eſt. quod pſalmiſta confirmat clamans. Niſi dominus edificauerit domũ:inuanum laborauerunt qui edificant eam.Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem:fruſtra uigilat qui cuſtodit eam. Quare neceſſe ẽ:ut iugiter magnoq; animo ad acquirẽdam ſalutem ſtudeamus.& opem dei qua protegamur: orando petamus.Cuius auxilio:facile diaboli uires ſuperabimus. niſi ei obſequamur/ad uoluptates alioſq; peccãdi modos prouocati:niſi quoq; nos nec tentati quidem/illi uoluntatis noſtre habenas largiamur.Nam ſi ad eius laqueum ſponte ac negligentia noſtra uenimus: quẽ alium po-

Prouer. 19 tius q̃ nos ipſos criminabimur? nonne hoc eſt quod Solomõ ſcribit? amẽtia uiri uias eius deuaſtat/et deum incuſat in corde ſuo. Quod ſi proditor equaliter aliis diſcipulis ſaluatoris auxilium nõ habuiſſet: fruſtra hec a nobis dicerentur.Sin autem non minuſq̃ ceteri diuina gratia re-

gebatur/ſed ſuo ipſius iudicio in profundum perditionis delapſus ſit: quomodo etiam non ſeruauit eum Chriſtus/ qui ſuum patrocinium ei preſtitit/qui q̃tum ad ferēdam opem illi attinuerit /ſeruaſſet hominē/ niſi ultro ille in perditionem inſiliiſſet? Gratia igitur in aliis effulſit/ſer uauitq; omnes qui coöperantem ei uoluntatem tradiderūt. ſic enim ſa lutis noſtre modus diſpoſitus eſt. Cap.XXII.

» Ec loquor in mundo:ut habeant gaudium meū impletū in ſe=
» h metipſis. ¶ Repetēda memorie ſunt ad huiuſcemodi loci ab= ſolutam intelligentiam:que modo dicebamus.Nam ubiq; tam deitatis dignitatem/q̃ conuenientem homini menſurā/perſone ſue at tribuit.Non enim abiecit/neq; negat quod a nobis aſſumpſit: cum nul la re ipſe indigēs/ ſed perfectus ex perfecto ſeipſum humiliauerit. non ut quicq̃ ſibi acquireret:ſed ut nobis beatitudinem preſtaret. Deū igit atq; hominem uere ſeipſum eſſe oſtendens: diſcipulis hinc intelligedū reliquit/nō minus ſe abſentem q̃ preſentem/ſalutem eis allaturum.et qua ratione cum adeſſet ut homo:ea etiam abſentem ſeruare poſſe.nō enim circūſcribitur loco deus:nec a re aliqua unq̃ abeſt. ſed omnia im= plens et omnia penetrans:in omnibus et extra omnia eſt. Quando igi tur patrem alloquebatur cum dixerit/ ſerua eos pater ſancte/ſtatim in nomine quod dediſti mihi ſubiunxit:ut neceſſario intelligatur quoniā in eo ipſo nomine a ſe quoq; ſeruatos dicit/ab una eadēq; deitate (hoc enim eſt nomen ſupra omne nomen: quod Chriſto datum eſt a patre) illos ſeruatos fuiſſe ſubaperiēs. Locutus ergo inquit in mūdo hec ſum: ut gaudium meum impletum in diſcipulis ſit. quomodo autem: rurſus dicere non grauabimur.Nam cum preſens eſſet carne Chriſtus cum il= lis:uniuerſa ſe facile ſuperaturos pericula putabant. illo uero abſente: omnia extrema ſe paſſuros arbitrabantur. Hac igitur de cauſa domi= nus noſter Iheſus Chriſtus/nec ſe hominem negans et deū ſe eſſe oſtē= dens:deitatis nomen ut homini datum ſibi affirmat.in ſe autem et per ſe ipſum conſeruari credentes a patre aſſerit.Ex quibus omnibus illud ſubtilius emergit:quod etiā cum ut homo adeſſet/non hac ratione ſed deitatis uirtute ac gloria illos conſeruabat.nihil ergo mali accidere uo= bis poteſt ait ſi carne abfuero: cum deitatis mee poteſtas/ que uos huc uſq; ſeruauit/in poſterum etiā ſeruatura ſit. Hec nō ideo dicimus:quia domini corpus non magni eſtimemus/ſed quia mirabiles hos effectus/ glorie deitatis attribuendos putamus. Nam ipſum etiam domini cor= pus coniuncti uirtute uerbi ſanctificatur:et ad benedictionem myſticā adeo actiuum ſit/ut poſſit ſanctificationem nobis ſuam immittere. Vn de ipſe quoq; ſaluator cum ad iudeos multa de carne ſua diſſereret/ ac uiuificum uere panem eam appellaret:panis enim inquit quem ego da= bo/caro mea eſt quam ego dabo pro mundi uita.ſtupētibus illis/& quo modo id fieri poſſet dubitātibus:dicebat. ſpiritus eſt qui uiuificat: caro nihil prodeſt.uerba que ego locutus ſū uobis:ſpiritus ſunt et uita. Aper te nāq; hic ad ſanctificandum/uiuificādumq; nihil prodeſſe carnē oſtē=

Ad phili 2

Ioannes. 6

dit:inquantum ſcilicet nature humane caro eſt. Cum igitur deitati ſeruatio attribuatur:non debetis inquit carnis preſentiam propter hoc deſiderare. Hec in mundo loquor:ut gaudium meum in uobis impletũ ſit. Quod autem eſt impletum uere/atq; perfectum gaudiũ? ut ſciamus/ firmiterq; credamus non ſolum hominem illum ſicuti nos/ abſq; peccato:ſed uerum etiam deum eſſe. hoc enim ſolummodo pacto etiam carne abſens ſeruare ſuos poterit:qui perfectum habebunt gaudiũ/ cũ ſe uirtute omnipotentis protegi non dubitent. Cap. XXIII

» Go dedi eis ſermonem tuum. et mũdus eos odio habuit:quia nõ
» e ſunt de mundo/ſicut et ego non ſum de mundo. non rogo ut
» tollas eos de mundo:ſed ut ſerues eos a malo. ¶Opus eſſe nobis diuina oſtendit beniuolentia:quam eis retribuit qui propter nomen ſuum odio habentur. Odit enim mundus omnes/qui mandata dei ſeruantes/carnales mundi uoluptates contemnunt: qui merito/ gratia et auxilio ſuo in bono conſeruantur. Nam quomodo ſi propter deum bella mundi ſubeunt/nec terrore ullo ab eius amore mouentur: non iure ab ipſo diligentur? Propterea ſaluator ait. quia ego dedi eis ſermonem tuum. & mundus eos odit:quia ex mundo non ſunt/ſicut ego non ſum ex mundo. Libenter inquit ſermonem tuum ideſt predicationem euãgelicam o pater ſuſceperunt:que longe a mundo/ terreniſq; deſideriis credentes amouet. quapropter et a mundo id eſt a uoluptuoſis ac ſordidis hominibus odio habentur. Non enim poſſunt eis eſſe iocũdi:cum terrena omnia contemnant/et huius mundi uitam abominentur/ peccata eorum redarguentes/auaritiam undiq; pellẽtes/ inanem gloriam
1. ad ti despuentes/et matrem malorum omnium cupiditatem habendi exter
6 minandam eſſe docentes/et demum ab errore atq; impietate ad uerum deum reuocantes. quas ob res odio inquit habentur in mundo. Non enim turpi quadam de cauſa id patiuntur: ſed quoniam ſermonem tuum eis dedi. ac ideo extra mundum facti ſunt me imitati. longe namq; abeſt diſciplina Chriſti: a terrena huius mundi/et ſordida di
ad ephe. ſciplina. Propterea ueſtigia eius diligenter ſequi Paulus conſulit: que
5 tunc maxime ſequimur/quando carnali deſiderio ſpreto/ſola celeſtia deſideramus. Cum apoſtolis autem ſeipſum rurſus propter humanitatem ſuam collocauit:cuius ut hominis imitatione/mũdo contempto ad
ad gala. omne genus uirtutis accigimur/ut modo dicebamus. quod & Paulus cõ
6 firmans dicit:per quem mundus mihi crucifixus eſt/et ego mũdo. & ali
1. ad cori bi. imitatores mei ſitis:ſicut ego Chriſti. Imitabatur autem Chriſtum
4 Paulus:non inquãtum eſt creator et dominus rerum omnium(impoſſibile nãq; homini eſt et omnino creature:quicq̃ ex nihilo producere)ſed inq̃tũ mirabilem uiuendi illius diſciplinam tanq̃ exẽplar(ut homini poſſibile atq; fas eſt)in ſeipſo trãſpingebat. Nobis igitur ſeipſum Chriſtus connumerauit ut homo:imo(ut uerius dicam)etiam adhoc bonum dux et princeps humano generi fuit. Non enim alius q̃ ipſe mundum exire nos docuit. ſupra mundum ſane doctrina & uita euangelica eſt. Sed ue-

ſuti inquit mũdus me odit:eodem et iſtos etiam pacto.Odit autem mũ=
dus Chriſtum:quia uerbis Chriſti repugnat.et cũ uoluptati deditus ſit:
admonitionem eius non recipit. Et quia diſcipuli Chriſtum imitantur:
ipſi quoq; ſimiliter odio habentur/quoniam ab errore ac uoluptate ad
Chriſtum reuocant.Pro Chriſto deprecamur inquit Paulus:reconcilia= 2.ad cori
te uos deo.Sed poſtq̃ odio haberi a mundo illos docuerit: pro eis rogat 5
dicens.Non rogo ut tollas eos de mundo:ſed ut ſerues eos a malo. Non
enim a rebus humanis nec ab hac uita anteq̃ curſum miniſterii ſui ab=
ſoluerint/anteq̃ uirtute pietatis effulſerint/tolli ſanctos uult:ſed poſtq̃
uirtutibus rutilarint/et multos exemplo et doctrina ſua reduxerint/
tunc ad ſupernam uocat ciuitatem/et in angeloꝝ collocat choris.Qua Pſalmus
re ſanctorum etiam quidam ad deum canebat: ne reuoces me in dimi= 101
dio dierum meorum.Non enim indemne religioſis animis eſt: ãteq̃ pre
cipua diſciplina uiuendi confirmentur/nature concedere. Quare lex Exodus.
quoq; ipſa Moſaica in loco ſupplicii mortem citius dari docẽs: ſepius cõ= 21
ſulit.ne pecces/ne ante tempus moriaris.Preterea ſi ſancti feſtinantius
hinc abirent:non paruo/infirmiores in fide detrimento afficerentur.
imo uero nullo modo ad pietatem inſtituerentur doctoribus carentes.
Quod nõ ignorauit Paulus.melius ĩquit mihi eſt reſolui et eſſe cũ Chri
ſto:ſed propter uos permanere in carne neceſſariũ eſt. Quare ſine lu= Ad phili.
minaribus ac ſole remanere homines in mundo noluit: ideo inquit non 1
rogare ſe ut tollantur de mundo/ſed ut conſeruentur a malo/ uirtute
omnipotentis dei tentationum impetum ſuperantes.Illud etiam notã=
dum/quod doctrinam euangelicam que a ſe ipſo cõſtituta eſt: patris eſ
ſe ait. idem enim ipſe cum patre identitate ſubſtantie demonſtratur.
Quare non iniuria iudeorum populus ipſum audiens ſtupebant:qđ nõ Mathe.
ut ſcribe/ſed cum magna poteſtate docebat.Illi enim ubiq; quod lex uo 7
lebat/exponere atq; interpretari ſe predicabãt. Dominus uero noſter
Iheſus Chriſtus umbris figuriſq; pretermiſſis:magna cum poteſtate di
cebat.dictum eſt ueteribus/nõ mechaberis: ego autem dico/non cõcu= Mathe.
piſces.Nam q̃uis nihil addendũ legi/nihil auferendum ſcripture ſit:ab= 5
ſtulit tamen et addidit Chriſtus/a figura in ueritatem tranſponẽs. Nõ
erat ergo legi ſubiectus:id eſt in creaturis non computatur. Qui enim
creatura et ſeruus naturaliter eſt/illi conuenit ut legi ſubiiciatur. Ser=
mo igitur patris:etiam Chriſti proprius eſt.ipſe nãq; eſt patris uerbum.
Quod cum in patre et ex patre ſit:dei uolũtatis eſt enunciatiuum.De=
um autem cum dicimus:uerum et ſolũ deũ intelligimus/qui in patre et
ſilio et ſpiritu ſancto intelligitur. Cap.XXIIII.

›› E mundo non ſunt:ſicut ego non ſum de mundo. ſanctifica
›› d eos in ueritate.uerbum tuum ueritas eſt. ¶ Oſtendit rurſus/
perſpicuumq; facit pro quibus deum patrem rogat: ut intelli=
gatur quorum mediator et pontifex in ſcripturis appelletur.
Pro fidelibus enim & diligentibus eũ ſi quicq̃ ut homines commiſerint
aut ſi tentationibus uexentur: patrem adit ut mediator/ et una cum

patre dona dignis collargitur. Decet enim id ab eo fieri:quia deus ſecũ dum naturam eſt. Habent igitur ĩquit qui ſermonem tuum receperũt o pater/imaginem meam in ipſis fulgentem: qua tuo filio conformes fa cti/imitatione ipſius/fluctus malignitatis mundane nauigant/ab omni turpitudine huius uite alieni.propterea cõſerua eos in ueritate tua. Na turalis enim in Chriſto ac ſupra humanam rationẽ puritas eſt. nam cũ deus uerus ſit:peccato ſubiacere non poteſt.imo uero fons eſt uirtutis atq; ſanctificationis.In diſcipulis uero ceteriſq; fidelibus puritas/ id eſt ne terrenis rebus maculentur:non aliter ineſſe poteſt q̃ per diuinã gra= tiam/que peccatorum maculas abſtergens/ſanctificate uite ſplendorẽ
1. ad cori afferat/non permanet tamen niſi uigilemus.Recte nãq; Paulus ait:qui
10 credit ſtare/caueat ne cadat. Semper enĩ fluctibus noſtra cõditio agita tur.ſemper diaboli malignitas uel iam probatos euertere conatur. cibi
Abacuc. enim eius electi ſunt:ut quidam propheta ait. Cũ igitur alienam a mun
1 do uitam diſcipulis atteſtatus ſit:eis ſubſtantialis ſue puritatis cõforma tionem per imitationẽ ſeruari a patre rogat/quaſi dicens.ſi uita mundi uiuerent o pater/ſi terrenis uoluptatibus inuoluti diabolo ſeruirẽt:nõ aggrederet̃ ille ſuos qui uiuẽdi turpitudĩe malignitatẽ eius ſeq̃ret̃.Sed qm̃ imitatione ſplendorẽ meũ moribus eoꝝ imittere ſtudẽt: propterea diabolus eos pſequit̃.quare ſeruari eos uolo:neq; id abſq; ueritate tua. Ego autẽ ſum ſecũdũ naturã tua ueritas/cõſubſtãtialis/uiuẽs atq; ſubſi ſtens.Acriter autem animaduertere oportet in omnibus(ut uno uerbo dicam)quas patri attribuit operationes/ſui quoq; ipſius coniuncti men
Ioannes. tionẽ fieri.Quare uerũ eſſe illud oſtenditur:quia omnia per ipſum fa=
1 cta ſunt/et ſine ipſo factũ eſt nihil.Mox enim in nomine dato ſibi/nunc autẽ in ueritate patris ſeruari eos uult.quid porro hec uerborum uarie tas ſibi uult? quid aliud q̃ ut operationẽ patris in cõſeruãdis ſanctis/ua= riam eſſe oſtẽdat? Nã cũ in nomine patris dicat:in gloria et uirtute dei=
Lucas. tatis liberari credentes confirmat. Qđ ipſe aperiens ad Petrũ dicit.Si=
22 mõ Simõ ecce ſathanas expetiuit uos/ut cribraret uos ſicut triticũ: ego aũt rogaui pro te ut nõ deficiat fides tua.nã pleraq; eorũ q̃ ad nos perti nẽt occulte diſpẽſant̃:cũ Chriſtus nobis prouideat/uitãq; noſtrã omni potẽtia ſua protegat.Cũ uero in ueritate ſeruari ſãctos roget: ſplẽdore ueritatis ad cognitionẽ ipſius ueritatis deduci fideles docet. Nemo enĩ abſq; illunminatione ſpiritus ueritatẽ cognoſcere poterit: nec diuina dogmata humana uirtute aſſequetur.Excedũt enim mẽtẽ hominis no ſtra myſteria: igenſq; donũ eſt Chriſtum cognoſcere.Vnde Petrus ille
Mathe. qui uere filiũ dei uiui Chriſtũ fuit cõfeſſus:ilico audiuit. Beatus es tu Sĩ
16 mõ Bariona:quia caro & ſanguis non reuelauit tibi/ſed pater meus quĩ eſt in celis.Reuelat enim ſanctis filium ſuum. qui cũ ueritas ſit:non di= mittit ſathanam ad adulterinũ ſenſum fideliũ mentẽ impellere.cui di
1.ad thi. uerſis tẽporibus Himeneus et Alexander adherẽtes :naufragio fidei/
1 ueritatis doctrinã perdiderũt.Ingẽs igitur donũ eſt in rectis cogitatiõi bus et operationibus permanere:in nomĩe dei et in ueritate a patre cõ=

Cap.XVII

ſeruatos. Sic enim nec agendo delinquemus / nec imperitia longe a ueri tatis dogmatibus excidemus. quod facile fiet ſi extra mundum facti: in mundo natos eſſe non negemus. Ex limo eni et de terra ſumus: ſed qua litate operum ac fide conformitatem Chriſti aſſequimur. Conſiderādū autem eſt: q̄ apte modo ſanctum appellauit patrem. ita enim ſanctis eū gaudere monet. Sāctum autem eſt: quod a ſordibus mūdi longe abeſt. quod ſimiliter in Chriſto (ſicut etiā in patre) naturaliter ieſt. deforis au tem in ſanctos aduenit: ſplendore uite ſanctificatiōeq; gratie ad ſuper naturalem imaginē gratie reformatos. Cap. XXVI.

» Icut tu me miſiſti in mundū: et ego miſi eos in mūdum. et ego
» S pro eis ſanctifico meipſum: ut ſint et ipſi ſanctificati in ueritate.
» ¶ Sanctū modo patrē nominauit / & ſeruari diſcipulos in ue ritate id eſt in ſpiritu ſuo rogauit. ueritas enim etiam ſpiritus ſecūdum Ioannem eſt. ueritatis enim id eſt unigēiti filii ſpiritus eſt. Miſiſſe autē eos in mundū ait: ad imitationē ſue miſſionis. Apoſtolus enim id eſt miſ ſus / et pontifex cōfeſſionis noſtre: Iheſus ſecundū Paulū factus eſt. Ad apoſtolatum igitur diſcipulis conſtitutis opus eſſe ille ait: ut a patre ſan ctificentur / ſpiritum ſanctum mittente per filiū. Nūq̄ eni uere illo ſplen doris apoſtoli perueniſſent / ut totius orbis fierent luminaria / nec tot tā taſq; diaboli tentationes uiciſſent: niſi participatione ſpiritus animū ar maſſent. per quam ad mandatum quod naturam hominis excedit robo rati: ad intelligēdas recte ſcripturas et eccleſie dogmata perducti ſunt. Vnde ſaluator cū poſt reſurrectionū in toto predicare doctrinam euā gelicā orbe illos iuſſerit: id quoq; iuſſit ne a Hieroſolymis abeāt / ſed ex pectent repromiſſionem patris / quam ab eo et prophetis audierunt. Ef fundam enim dicit dominus in diebus illis de ſpiritu meo in omnem car nem. Ipſe autē ſaluator multa uobis dicebat habeo dicere / ſed non po teſtis ferre modo. Cum autem uenerit ille ſpiritus ueritatis: deducet uos ad omnem ueritatem. Et rurſus. ego rogabo patrem: & alium para cletum dabit uobis. Spiritus enim / dei patris proprius eſt: ſed non mi nus etiam filii proprius eſt / non ut alius atq; alius ut diuiſim in utroq;. ſed quoniā ex patre et in patre filius eſt / cum ſit fructus ſubſtantie eius: proprium patris ſpiritum ſecundum naturam poſſidet. qui profūditur quidem ex patre: per filiū autem creatūris donatur. non miniſterii mo do: ſed ſicut mox dixi / ex ipſa quidem ſubſtantia dei patris prodiens / profuſus autem ad ſanctos per conſubſtantiale uerbum / a quo eſt ſecū dum emiſſionem ad eſſe atq; ſubſiſtere. manetq; in ipſo: et eſt ſemp cō iunctim ſimul atq; diuiſim. Subſiſtere enim filium dicimus: & in ſpiritu ſuo eū eſſe / et ſpiritū rurſus in eo cōfitemur. Q̄d aūt ſpiritus patris: filii quoq; ſpiritus ē / quodq; cū a patre ſctis diſtribuat / a filio quoq; propter idētitatem ſubſtantie cum patre diſtribuitur / & quod omnia que pater agit: per filium agit / apertiſſime ipſe declarauit dicens. Conducit uobis ut ego abeam. niſi enim ego abiero: paracletus non ueniet ad uos. cum uero abiero: mittā illum ad uos. Hic enim ſe miſſurum liquido pollicitus

Ioannes. 16
Ad hebr. 13
Actus. 1
Iohel. 2
Ioannes. 16
Ioannes. 14
Ioannes. 16

Ioannes. eſt.& alibi.et ego inquit rogabo patrem:& aliū paracletum dabit uobis.
14 Q̃m igit̃ inqt ad imitationem miſſionis mee in mūdū/diſcipuli mei qui
A meis uerbis iherēt mittūt̃:ſerua eos pater ſācte ī ueritate/id eſt ī uerbo
T tuo. in quo et per quod ſanctificans ſpiritus et eſt/et procedit. Sed que
O in his uerbis ſaluatoris intentio eſt: ſanctificationē in ſpiritu et per ſpiri
N tum ad nos ex patre deriuabat:et quod erat in initio quādo a deo crea=
ti fueramus/id ipſum renouat. Hec autē dicimus:quia mediator ē Chri=
ſtus/et harum rerum omniū ut dei filius author. Sed ne obſcuritate iſta
Geneſis. tegātur:latius dicenda uidentur. A limo igitur terre formatū hominē a
2 deo/Moſes ſcripſit. Et quomodo animatus fuit docens:inſpirauit inquit
in faciem eius ſpiraculum uite.ita non abſq; ſanctificatione ſpiritus ani
mam homini datam ſignificat:nec a diuina natura penitus deſtitutam.
Nūq̃ enī ad ſupreme nature imaginē humilitas noſtra conſcenderet:ni
ſi a ſpiritu/uolūtate uidelicet patris/pulchre cōformaretur. Q̃m enim
imago exquiſita unigeniti ſpiritus eſt/ut ait Paulus (quos enī inquit pre
ad roma ſciuit:hos et predeſtinauit cōformes imaginis filii eius) eos in quibus ha
8 bitat cōformes reddit imagini patris id eſt filio. ſic uniuerſa per filiū ad
patrem ex quo eſt/in ſpiritu reducuntur. Renouari ergo ac reformari
quodam modo ad imaginem primam participatione ſpiritus naturā ho
minis rogat:ut primā illā gratiā induti/peccatū quod in hoc mundo re=
gnat/ſuperare poſſimus/charitati diuine iherentes/& uirtuti toto ani=
mo ſtudentes.ut carnis lege ſuperata:pulchritudinē immiſſe nobis ima
ginis inuiolatam ſeruemus. hec enī eſt uita ſpiritalis: hec eſt chriſtiane
religionis uirtus. Sed breuiter iterū repetamus priſcum humani gene=
ris donū:id eſt quomodo ſanctificationē ſpiritus et diuine nature parti
cipationē/ut in primitiis ſuſcipientiū diſcipulorum Chriſtus ad nos re=
2.ad ti. uocat. Sed quoniam uerū eſt quod trita conſuetudine dicitur:oportere
2 agricolā primū de frugibus guſtare (oportuit enim cū ipſe propter ſimi
ad roma litudinem noſtrā in multis fratribus ſit primogenitus: originem eſſe ip
8 ſum et ianuā et uiam nobis ad omne bonum) propterea neceſſario ſub=
iunxit/et pro eis ego ſanctifico meipſum.quod tam intellectu q̃ explica
tu difficile nimium eſt. Sed qui uniuerſa illuminat & profunda de tene
bris educit:hoc quoq; nobis myſteriū declarabit. Sanctificari ſecūdū le
galē cōſuetudinē dicitur:quod ut ſacrū deo ab hominibus offertur. quē
Exodus. admodū & omne primogenitū uuluā aperiens in filiis Iſrael. Sanctifica
34 enim inquit omne primogenitum:id eſt tribue ac deſcribe tanq̃ ſacrū.
Exodus. Non enī audiendus eſt: ſi quis dicet ſanctificationē iponere primogeni
13 tis/Moſis iuſſū fuiſſe. Nulla enī creatura hoc facere poteſt: ſed ſoli deo
attribuitur. Vnde cum ſeniores ſanctificare deus uellet:manifeſte dixit
Nūeri. ablaturū ſe de ſpiritu Moſis et daturū electis de ſenioribus. Participa=
11 tione nāq; ſpiritus ſāctificare:ſupreme tātūmodo nature opus eſt. hāc
ſanctificandi ſecūdū legē ſignificationē: perſpicuam Solomon facit di=
Prouer. cens. Laqueus uiro eſt cito ſuorū aliquid ſanctificare. ſequit̃ enī penitē
20 tia plerumq; poſt uotum. Ita ſanctificare:offerre quicq̃ deo ſecūdū legē

cõſuetudinẽ ſignificat.Pro nobis igitur Chriſtus ſe ſãctificauit. obtulit ad ephe.
nempe ſe ipſum deo patri ut ſãctã hoſtiã: mũdũ ei recõciliãs/ & lapſum 5
genus humanũ in amicitia eius reſtituens.ipſe eni eſt pax noſtra ut ſcri ad ephe.
bitur.Preterea reductio generis noſtri ad deũ:non aliter per ſaluatorẽ 2
Chriſtũ facta eſt/q̃ participatione atq; ſanctificatiõe / ſpiritus. Spiritus
eni eſt qui nos deo cõiungit:cuius participes facti / ſupreme nature par
ticipes reddimur /ipſum quoq; patrẽ in filio et per filiũ recipiẽtes.In hoc 1. Ioãnis.
inquit Ioannes ſcimus quia in Chriſto manemus et ipſe in nobis:quia de 4
ſpiritu ſuo dedit nobis.Et Paulus.quando inquit filii eſtis:miſit deus ſpi Ad gala.
ritũ filii ſui in corda ueſtra clamãtem abba pater.Nam ſi expertes/ſan= 4
cti eſſemus ſpiritus:nũq̃ deus eſſet in nobis.ſi ſpiritũ nõ haberemus per
quem in filios dei adoptamur:nullo modo eſſemus filii dei. nunc autem
participes ſupreme nature /et templa dei ſumus.Pro noſtris enim pec=
catis unigenitus dei filius homo factus:ut ſacram hoſtiã in odorem ſua=
uitatis deo patri ſeipſum obtulit.ut cum e medio ablatũ ſit/quod a deo
nos ſeparat id eſt peccatum:nihil nobis impedimento ſit quin ſi uolueri
mus deo adhereamus/ac participatione ipſius per ſpiritũ ſanctum frua
mur/reformãtes nos ad iuſticiã/ad ſanctificationẽ et ad imaginẽ primã
Nã ſi peccatũ a deo diſſeparat:iuſticia certe coniunget/ac nullo quodã
modo intermedio/deo nos aſſiſtere faciet. iuſtificati autẽ ſumus p fidẽ ad roma
in Chriſtum qui pro peccatis noſtris traditus eſt/ut ſcribitur:et reſurre 5
xit ut nos iuſtificaret.Tota enim in eo ut in primitiis ad nouã uitã natu= ad roma
ra hominis reparata:ad priſtinã cõditionẽ & ſanctificationẽ cõſcẽdit.Sã 4
ctifica igitur eos in ueritate tua/id eſt in me pater ait.uerbũ enim tuum
id eſt ego:ueritas eſt.Sanctificauit aũt ſeipſum pro nobis:id eſt obtulit/
cũ pro uniuerſis unus mortuus ſit /ut omnes ad nouã uitã reformaret/
ut ſancti ſint in ueritate id eſt in Chriſto.Sed iam hoc loco ita expoſito:
nõ eſt inutile tã nobis q̃ ſtudioſis/alium etiam ſenſum/& aliã uiã ingre=
di.Pro nobis igitur ſanctificare ſeipſum dicit:ut et nos ſãctificati ſimus
in ueritate.Sed quõ ſanctificatur:qui naturaliter ſanctus eſt? Age rur=
ſus dogmatibus eccleſie inherentes/ac rectã fidei regulã nõ pretereun
tes(quãtũ in nobis ſitũ eſt)ſpeculemur. Cũ deus natura unigenitus ſit:
exinaniuit ſeipſum factus homo ex muliere. Naturã eni noſtrã abſolu=
tiſſime abſq; peccato/ineffabiliter ſponte ſibi cõiunxit:ut eam in ſe pri
mo et per ſe ipſum ad priſtinã pulchritudinẽ reſtitueret/utq; celeſtis ip
ſe homo et Adã ſecũdus/primus oĩm in noua uita in ĩcorruptione uide=
licet in iuſticia et ſanctificatione ſpiritali cõſtitutus/cũcta p ſe ipſum bo
na generi noſtro imittat.Ita q̃uis ſcd̃m naturã ipſe uita ſit:mortuus ta=
mẽ eſt/ut in nobis noſtra morte deſtructa/ad ſuã nos uitã reformaret.
Cũq; ipſe ſit iuſticia dei patris:peccatũ propter nos factus eſt.ipſe nãq; Eſaias.
(ut ait propheta)peccata noſtra tulit/et reputatus cũ iniquis:cirogra= 53
pho qđ aduerſus nos fecimus p crucẽ ſuã laniato/nos iuſtificauit. Cũ igi Ad coloſ
tur ſanctus natura ſit ut deus/cũq; ipſe ſãctificationẽ ſpiritus creaturis 3
imittat/ efficiatq; ut creatura et ſit et duret in ſancto ſpiritu:propter

nos ſanctificatur / nõ ab alio id acquirens / ſed ipſe ſue carni ſanctificationem immittens. Ita ſpiritum ſibi ipſi ut deus prebet: et ut homo accipit. quod nõ propter ſeipſum: ſed propter nos fecit. ut ex ipſo et in ipſo primo recepta ſanctificationis gratia: ad totũ genus trãſiret. Nã quemadmodum preuaricatione primi hominis / ut in primitiis generis noſtri morti addicti ſumus / in ipſo primo audiẽtes / terra es et ad terrã reuerteris: eodẽ et arbitror modo ꝑ obediẽtiã et iuſtitiã Chriſti inq̃tũ legi ſeipſum ſubiecit / q̃uis legis author eſſet / benedictio ac uiuificatio que ꝑ ſpiritũ eſt / ad totã noſtrã penetrauit naturã. Nã qđ per peccatũ corruptũ eſt: idipſum ſpiritus ad incorruptionẽ reformat. et ad nouã uitã reſtituit: qđ interitũ ex negligentia paſſum eſt. Quomõ igiť quiſpiã dicet fortaſſis / participatiõe ſanctificatus fuit / cũ ſanctus ſecũdũ naturã ſitꝰ quõ qui celeſtibus atq; terreſtribus ſpiritum ſuum largitur: ſibi quoq; largiri diciturꝰ Difficilia hec ſunt et omnino inſolubilia: ſi dei uerbũ per ſeipſum ſanctificata carne nudũ / cõſideres. ſin uero ineffabilẽ unionẽ eius cũ natura noſtra memorie habebis: omnis cõfeſtim ex animo tuo lõge abibit turbatio. Nã cũ credas deũ ſimul et hominem eſſe filiũ: q̃ hominẽ decent / ea etiã ſi ad unã eandẽq; perſonã unigeniti cõfluãt / abſurda tamen non uidebũtur. Nonne alienum penitus queſo a uiuificante uerbo mortẽ putabimus: paſſus tamẽ id carne crediť / que mortis ſuſceptibilis eſt. et ipſum dicimus fuiſſe mortuũ: qm̃ ut homo mortuus fuit. Progrediaris igitur eadẽ uia in ſanctificandi rationem. An forte putas: ſecũdũ naturã / etiã ſi ſanctificationẽ diuinitus nõ accepiſſet / corpus dñi ſanctũ fuiſſeꝰ Et quonã modo id fieri poteſt: aut q̃ differẽtia eſſet iter carnẽ terreſtrẽ / et ſubſtãtiã q̃ ſecũdũ naturã ſanctificatiua eſtꝰ Qđ ſi uerũ ẽ / ſicuti certe eſt / nullũ qđ ex nihilo productũ eſt ſanctificationis fructũ ꝑ naturã habere / ſed hãc gratiã ab eo acquirere qui natura ſctũs eſt: quõ nõ erit abſurdũ non idiguiſſe ſanctificatiõe dei carnẽ dñi putareꝰ Qm̃ ergo caro Chriſti nõ natura ſãcta: ſanctificata in Chriſto eſt a uerbo dei qđ habitat in ea / quodq; tẽplũ ſuũ ꝑ ſpiritũ ſuũ ſanctificauit / & ad ſanctificationẽ ſue nature traduxit / propterea de celo ad eũ ſpiritus ſãctus
Ioannes. 1 in ſpecie colũbe deſcẽdit ut Ioãnes teſtatus ẽ: ut diſcamus i primũ Chriſtũ / ſpiritũ ut in hominẽ ſanctificationis ſuſceptibilẽ / ad noſtre renouatione nature deſcẽdiſſe. Nec dicimus tũc ſecũdũ carnẽ ſanctificatũ fuiſſe Chriſtũ: quãdo baptiſta in ſpecie colũbe deſcẽdẽtẽ ſpiritũ uidit. ſan
Lucas. 1 ctus eni etiã in utero matris fuit. Vnde ad uirginẽ quoq; dictũ eſt. ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te / et uirtus altiſſimi obũbrabit tibi. ſed in ſignũ / baptiſte hoc datũ fuit. Arbitramur autẽ carnẽ dñi ꝑ ſpiritũ fuiſſe ſanctificatam / ſimilitudine aliarum creaturarum / proprio templo a filio dei perunctoꝛ ſicut pſalmiſta quoq; unigeniti perſonam cum huma
Pſalmus 44 nitate conſiderans clamat. propterea unxit te deus deus tuus oleo leticie pre conſortibus tuis. Nam cum filius ſuum templum perungat: pater qui omnia per filiũ facit / id quoq; ꝑagere diciť. ad quẽ omnia que filius agit referũtur: radix enim & fons filii eſt. Nõ eſt igiť mirũ / q̃uis na

Cap. XVII

tura ſanctus ſit:ſanctificatum tamen eſſe profiteri.cum ſcriptura(quis Ioannes.
natura deus ſit)deũ tamen eius nũcupet patrem:que oĩa humane natu 20
re tribuentes/non errabimus.Nã queadmodũ ut homo mortuus eſt cũ
ſit natura deus/queadmodũ ſub iugo fuit cũ ſit dñs omniũ/queadmo=
dũ patrẽ deũ appellat ſuũ cum ipſe ſit deus:ſic propter nos ſeipſum ſan
ctificat/ut ab eo ad nos ſanctificatione redundante/ipſo ſanctificemur
in ueritate/id eſt in ſpiritu ſancto.nam et ſpiritus ueritas eſt/iuxta Ioã Ioannes.
nẽ.Non eſt eñi aliud a filio ſpiritus ratione ſubſtãtie:qui et in eo eſt et p 16
eum procedit.Miſſum autem ſe in mundũ dicit a quo nunq̃ abſuit. erat
enim in mundo inquit:& mundus eum nõ cognouit.nõ aliud per miſſio A
nem intelligens:q̃ qđ homo factus/ſpirituq; perunctus/prophetici ſimi T
litudine miniſterii:magni fuit conſilii angelus.Ad imitationẽ autem ſu O
am ordinatos/miſſoſq; a ſe diſcipulos euangelicam et celeſtem doctri= N
nam mundo predicaturos indigere ait neceſſario:ut in ueritate ſancti=
ficentur/ut poſſint ſui miniſterii curſum abſoluere. Cap.XXVI

» On pro his tãtũ rogo/ſed etiã pro eis qui crediturí ſunt p uer=
» n bum eoꝝ in me:ut omnes unũ ſint/ſicut tu pater in me & ego
» in te.ut et ipſi in nobis unum ſint:ut mũdus credat quia tu me
» miſiſti. ¶ Initiũ reparandoꝝ ĩ nouã uitã/& primus homo celeſtis/ Chri
ſtus fuit.ſecundus eñi Adã dominus eſt de celo/ut Paulus ait.idcirco di 1. ad cori
cebat.nemo aſcendit in celum niſi qui de celo deſcendit filius hominis. 15
initio autem & origini multo propinquiores:qui primo electi/ſequendi Ioannes.
Chriſtũ dignitate decorati ſunt.qui gloriam eius oculis uiderũt:qui ei
ſemper inherentes cõuiuenteſq; ſalutis precepta in animis ſuis cõgeſſe 3
runt.merito igitur poſt caput omnium precioſiſſima ipſi corporis mẽ=
bra effecti ſunt.Ad quos benedictionem ſpiritus a patre petiit per ſeip
ſum dandam:ut in ſuperioribus dictũ eſt. Verũ ne quis ex leuitate aut
ex malicia putaret ad diſcipulos ſolummodo Chriſti ſpiritũ a dño peti=
tũ/nihil uero de nobis qui poſt illos ſumus / a põtifice mediatoreq; ani=
marum noſtrarũ dictũ eſſe:neceſſario ſubiecit non de illis ſolũmõ ſe ro
gare/ſed de credentibus etiam in eum per predicationẽ illorũ. Abſur=
dum enieſſet certe atq; incõgruum/ſi cum unius primi hominis pecca
to uniuerſum genus cõdẽnatũ eſt:non ſimiliter per iuſticiã Chriſti/uni
uerſa iuſtificaretur natura.Nam quemadmodum terreſtris Ade ima=
go/peccato et ſordibus/infirmitate/uoluptateq; carnis/interitu deniq;
atq; morte cognoſcitur:ſic celeſtis Ade imago/uita/ĩcorruptibilitate/
et ſãctificatiõe ceteriſq; huiuſmodi pſpicit̃.Nõ erat aũt poſſibile ad pul
chritudinẽ nos priſtinã reduci cũ ſemel reformati fuerimus:niſi deo cõ
iũgeremur.ſic eñi ab ĩitio fueramus decorati.Cõiũgi uero deo nemo ali
ter q̃ ſcti ſpiritus participatiõe poteſt/propriã nobis ſãctificationẽ imit
tentis/& ad uitã ſuã ĩteritui ſubiectã naturã hominũ reformãtis.imago
eñi ſicera patris/filius ẽ: naturalis aũt ſimilitudo filii/ ſpiritus & credit̃
et ẽ.idcirco cũ ĩ ſe aiam hoĩs reformet:diuinã ĩ ea imaginẽ ĩprimit. Dñs
igitur noſter Iheſus Chriſtus/ nõ de duodeci ſolũ diſcipulis/ſed de om=

nibus qui credituri diuerſis temporibus per doctrinam euangelicam in eum fuerant/rogat:et petitionem hāc ſuam perſpicuam nobis eſſe uoluit/ut ex hoc diſcamus per quam iuſticie ſemitam ad ſeruanda precepta eundū ſit. Quis igitur eſt iſte petitionis modus? ut inquit unū ſint/ ſicut tu pater in me et ego in te/ut et ipſi unum in nobis ſint. Charitatis ergo pacis et concordie uinculum petit. quod ad tantam ſpiritalem credentes unionem perducat:ut naturalis conſubſtantialiſq; in patre filio atq; ſpiritu unionis ſimilitudinem imitetur. Nec tamen huius charitatis uirtus atq; cōnexus efficere unq̄ poterit:ut icōmutabiliter in idētitate ſubſtantie ita uniamur/ut modum unitatis diuine aſſecuti uideamur. Illa enim cum naturalis et uera ſit:in ſubſtātie ratione inſpicitur. hec uero:unitatis habitum imitatur. Quomodo enim ueritati primitiue per imitationem nos adequabimur? Non enim eſt idē ueritas & ueritatis imitatio:ſed q̄uis proportione atq; ſimilitudine equalitatem habere uideantur/diſtant tamen ingentibus differentiis. Quādo igitur ad euertendā naturalem trinitatis identitatem/hunc locum in mediū hereticus affert/quemadmodum dicens nos non idētitate abſoluta corporum/nec animarum alterius in alteram cōfuſione unum ſumus: ſed affectu charitatis/animarumq; ad ſeruanda mandata dei conſenſu/ſic et unum filius cum patre eſt:repellamus ut imperitum et impiū. Quare ſic? quia que ſupra nos ſunt:ea conditionem noſtram ſequi et corporali neceſſitati ſubiici impoſſibile eſt. Nam ſi nulla inter nos et deū differentia eſſet:tunc recte illud diceretur. ſin uero in infinitū caduca hec natura hominum a deo diſtat:non eſt poſſibile quaſi exactam regulam que noſtra ſunt ad deum tranſferre. nec decet que prima ſunt:poſteriorum cōditione honorari/nec poſterioribus uirtutem primorum ad unguem attribuere. Verum ne longiores eſſe uideamur: illud neceſſario dicamus. Cum Chriſtus p̄ ſubſtantialem quā cum patre habet unitatē/quam ad imaginem concordie conſenſuſq; animorum in ſe gerit:modo ſimili uoluit nos quoq; inter nos conſubſtantialis uirtute trinitatis (q̄tū noſtre nature licet) uniri/ ut duorū populoꝝ ad unū pfectū in Chriſto populum concurſu atq; conuentu/unum totius eccleſie corpus intelligatur. ipſe nāq; pax noſtra eſt/ut ait Paulus:qui fecit utraq; unū. & medium parietem macerie ſoluens inimicitias in carne ſua:legem/mandatorum ſuorum decretis euacuans. ut duos conuertat in ſemetipſo/in unum nouum hominem faciens pacem:ut recōciliet ambos in uno corpore deo/per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo. quod iam cōſummatū eſt. credentes enim in Chriſtum:unum animum cōſenſu pietatis & credendi obedientia poſſident. Hec quidem aliena eſſe non arbitror:uerum quoniā propoſiti textus uis/ſublimiora dicere cogit/ſaluator quoq; inuitat dicens. ſicut tu pater in me et ego in te:ut et ipſi in nobis unum ſint. conſiderandum eſt:ſi ad unitatem conſenſus et uolūtatis/naturalem etiam inuenire poſſumus/ per quam nos inter nos/ et omnes deo colligemur. fortaſſis enim etiā corporali unione cōiūgimur:

ad ephe. 2

ſicet adeo diſſeparati ſimus/ut unuſquiſq; ſeorſum et ſubſiſtat et circũ ſcribatur.Nam ſi Petrus et Paulus unum unitate in Chriſto ſint:Petrus tamen/Paulus non eſt. Age igitur cum trinitas unum natura ſit:conſideremus quomodo etiam nos ipſi inter nos corporaliter/et cum deo ſpiritaliter unum ſumus.Ex dei patris ſubſtantia unigenitus prodiens/et totum in ſua natura genitorem poſſidens: caro factus ſecundum ſcripturam eſt/ ſeq; ipſum nature noſtre ineffabiliter coniunxit atq; uniuit. Qui enim natura deus eſt: uere homo factus eſt/ non theophorus/id eſt deum in ſe per gratiam habens/ut myſterii uim ignorantes contendunt.ſed uerus deus ſimul et homo eſt.Sic que inter ſe plurimum ſecundum naturam diſtant:in uno ſeipſo coniunxit/& nature diuine participes nos effecit. Communicatio enim ſpiritus et (ut ita dicã) manſio /primũ in Chriſto fuit:et ab eo in nos penetrauit. cum homo factus:ipſe tẽplum ſuum proprio ſpiritu perunxit atq; ſanctificauit. Origo igit̃ et uia qua ſpiritu ſancto participamus/et deo uniti ſumus:Chriſti myſterium eſt.omnes enim in illo ſanctificamur. Vt igitur inter nos et deum ſingulos uniret:q̃uis corpore ſimul et anima diſtemus/ modũ tamen adinuenit/conſilio patris & ſapientie ſue congruentem.ſuo enĩ corpore credentes/per communionem myſticam benedicens: et ſecũ et inter nos unum nos corpus efficit. Quis enĩ eos qui unius ſancti corporis unione in uno Chriſto uniti ſũt:ab hac naturali unione alienos putabit? Nam ſi omnes unũ panem manducamus:unũ omnes corpus efficimur. diuidi enim atq; ſeiungi Chriſtus non patitur.Idcirco etiam eccleſia corpus Chriſti facta eſt:et nos ſinguli membra Chriſti ſecundum Paulum.Vni enim Chriſto per corpus ſuum coniuncti: quoniam in nobis illum qui eſt indiuiſibilis accepimus/ipſi potius q̃ nobis membra noſtra accõmodãtur. Quod autem eccleſia corpus a ſingulis hominibus tanq̃ membris compoſitum/ſaluator uero caput ſit:Paulus oſtendit dicens.Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes/nec circũferamur omni uẽto doctrine/in nequitia hominum/in aſtutia ad circunuentionem erroris:ueritatem autem ſequentes in charitate creſcamus in illo per omnia qui eſt caput Chriſtus/ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſecundum operationẽ in mẽſuram uniuſcuiuſq; membri:augmentum corporis facit in edificationẽ ſui in charitate.Qđ autem corporalis hec unio ad Chriſtum participatiõe carnis eius acquiritur:ipſe rurſus Paulus de miniſterio pietatis diſſerens teſtatur. Quod aliis inquit generationibus non eſt agnitũ filiis hominum:ſicut nũc reuelatum eſt ſanctis apoſtolis eius et prophetis in ſpiritu/eſſe gentes coheredes et concorpores/et cõparticipes promiſſionis in Chriſto.Si autem omnes inter nos in Chriſto unum ſumus corpus/nec inter nos ſolum/uerum etiam cum eo qui per carnem ſuam ad nos tranſiuit:quomodo uniuerſi et inter nos et in Chriſto unum nõ erimus? Chriſtus enim eſt huius unionis uiculum:qui deus ſimul et homo eſt.Sed de unione corporali ſatis: de ſpiritali autem eandẽ uiam ſequẽ-

Ad ephe 5

ad ephe. 4

ad ephe. 3

dedi eis:ut ſint unũ ſicuti nos unum ſumus. Vniuntur enim inter ſe fideles illis modis:quos iam expoſuimus.uniuntur autem etiam deo.et modum ipſe ſaluator aperuit dicẽs.ego in ipſis et tu in me:ut in unum ſint conſummati.Corporaliter enim filius per benedictionem myſticam nobis ut homo unitur:ſpiritaliter autẽ ut deus ſui ſpiritus gratia/noſtrũ ad nouam uitam & diuine nature participationem ſpiritũ redintegrãs. Nexus igitur unionis noſtre ad deum patrem/Chriſtus eſt:nobis quidẽ ut homo/deo aũt patri ut deus/naturaliter unitus.Non erat enĩ poſſibile/corruptioni ſubiectam hominis naturam ad immortalitatem conſcẽdere:niſi natura immortalis atq; incõmutabilis ad eã deſcẽdiſſet/ac cõmunione participationeq; ſui a mortalitatis noſtre terminis ad ſuũ bonum reformatos eleuaret.Conſummati ergo ſumus/reductiq; ad unionem dei patris/mediatione ſaluatoris id eſt Chriſti.filiũ enim dei natura patri unitum/corporaliter ſubſtantialiterq; (ut dictum eſt)accipientes:clarificamur/glorificamurq;/ſupreme facti nature participes.Accipi autem nos ad dei patris unionem Chriſtus uult:ut tum hanc gloriam nature noſtre per ſe ipſum prebeat/tum huius gratie ui eos redarguat qui eum ex deo eſſe negant.Quando igitur inquit per me tibi pater coniungẽtur:tunc mũdus cognoſcet quia tu me miſiſti/et quia eos etiã quos tibi per me cõiunxiſti/ſicuti me ipſum amauiſti.Nam qui Chriſtũ ut hominem claritate atq; gloria deitatis donauit/nobiſq; poteſtatẽ fecit ut gratia hoc acquirere poſſimus:quomodo equali nos menſura charitatis nõ amat? Nemo autẽ propter hoc mẽtis cõpos turbabitur. perſpicuum enim eſt:nullo pacto ſeruientẽ naturã cum domino ſuo poſſe cõtendere/nec equali menſura creaturam & filium deus ſuum amabit.uerumtamen filius dei qui ante ſecula a patre amatur: amari cepit ut homo/quod non ſibi ſed nobis acquiſiuit. Quemadmodum ergo reſurrectionis ac glorie ſue conformes erimus/et primũ in Chriſto renouati ſumus:ſic et amoris(ut ita dicam)conformitatẽ in Chriſto accepimus.mirari ergo debemus diuine nature benignitatem: que creature que ſibi propria ſunt cõmunicare dignetur.

Cap.XXVIII

» Pater quos dediſti mihi: uolo ut ubi ego ſum et illi ſint mecum.
» ut uideant claritatem meam:quam dediſti mihi/quia dilexiſti
» me ante cõſtitutionem mundi.

¶ Cum pro diſcipulis imo uero pro uniuerſis orauerit/charitatẽq; patris/unionem ac ſanctificationẽ petierit:iſta ſubiunxit.ut non alios ſecum futuros gloriamq; ſuam uiſuros q̃ eos oſtendat:qui per ipſum patri coniuncti/eo amore diliguntur/quo ipſe quoq; amari percipitur.Diligimur enim ut filii:ad ſimilitudinẽ filii naturalis.Nam etſi non equali mẽſura:tamẽ exquiſita imitatio rei/ueritati quodam modo exequari uidetur. uolo igitur inquit ut qui per illuminationem fidei mihi abs te dati ſunt:mecũ ſint et gloriã meã uideant.Que autem oratio q̃ ſuaue ſit eſſe cum Chriſto explicabit? ineffabilia certe ſunt:nec oculus unq̃ uidit/nec auris audiuit/nec in cor hominis aſcendit/que deus preparauit diligentibus ſe. Quid enim maius q̃ 1. ad cori 2

ad philip 1 eſſe cũ Chriſto: melius eſt reſolui et eſſe cum eo:ut Paulus ait. Quibus ille uerbis etiã huic uite/ dignitatẽ amicorũ dei prepoſuit: que eſt (ut ali
1. ad theſ 4 bi teſtatur) eſſe cum Chriſto. Reſurgẽt enim mortui ait:& nos ſimul cũ illis rapiemur in nubibus obuiã dño in aera/ & ſic ſemper cum domino
Ioannes. 14 erimus. Saluator etiã alibi/ uado inquit:& preparabo uobis locum. & ite rum ueniam:& accipiam uos mecũ. ut ubi ſum:et uos ſitis. Aut enĩ minus curioſe ſuperiores bis uerbis manſiones ſignificari dicemus:aut locũ eundem cũ Chriſto nobis dari propterea putabimus/ quia magna ſit honoris ſimilitudo. Cõformes enim erimus glorie ſue:cõregnabimuſq;
2. ad thi. 2 ſecũ ſecundum ſcripturas. unaq; recũbemus cũ eo in regno celorũ:modo quem ipſe ſcit. Sed pluribus hoc cõprobare nõ eſt opus: perſpicuum enim eſt. quare illud conſideremus: ut gloriam inquit uideant meã. Nõ
Eſaias. 26 prophani/ non peccatores/ non q diuina mãdata cõtẽnũt:ſed ſoli ſancti gloriã Chriſti uidebunt. Tollatur inquit impius ne uideat gloriam do
Mathe. 5 mini. et beati mundo corde:quia ipſi deum uidebunt. Qui uero alii mũdi corde ſunt: niſi qui deo per filium in ſpiritu cõiuncti/ omnes uolupta tes carnis ſpreuerunt/ & hanc uitam quaſi negantes/ ſecũdum uolunta
Ad gala. 2 tem ſpiritus ſoli Chriſto itegre uixerũt: Talis erat Paulus qui ex nimia puritate cordis dicere non dubitauit:Chriſto ſe crucifixum/ nec iam ſe
Pſalmus 50 uiuere ſed Chriſtum in eo. Aliũ etiã quendam ſanctorum canentem audio. cor mundum crea in me deus:et ſpiritũ rectũ innoua in uiſceribus meis. redde mihi leticiam ſalutaris tui:et ſpiritu principali cõfirma me. ne proiicias me a facie tua:& ſpiritum ſanctum tuum ne auferas a me. Leticiã enĩ ſalutaris/ ſpiritũ appellat:qui gaudium eternum largitur. cuius principatu ac ductu mundanas perturbatiões ſuperamus:qui ueri ſalutaris id eſt Chriſti ſpiritus eſt. Ita multis modis ſpiritum appellauit. cũq; cor mundũ dixiſſet:ſpiritũ rectũ ilico nominauit. Peruerſo enĩ corde obliquoq; ſunt:qui nondũ deo coniuncti ſunt/ nec participationẽ benedictionis Chriſti per ſpiritũ habuerunt. Precipuam ergo ſuis dare gratiam uoluit:ut ſecũ ſint/ ut gloriam eius uideant. Ante autẽ conſtitutionem mũdi/ diligi ſe ait:uirtutem huius myſterii antiquiſſimã oſtẽdens. Preſciuit enim deus modum ſalutis noſtre:que mediatione Chriſti cõſummata eſt. cuius cognitio non ab initio data hominibus eſt: ſed lex primo per figuras/ illã tenuiter obũbrabat. Gratia uero ſaluatoris ĩ tempore oportuno diuinitus reſeruata eſt. Huius rei cognitio:et iudaicum ſupercilium qui legi ſemp inherent maxime deprimit (nulla enim cura de figuris faciunda eſt:cum ueritatis radii fulgeant) et eos euertit:qui uirtutem noſtri myſterii recenti patris cõſilio excogitatam arbi
1. Petri. 1 trantur. Quẽ errorẽ Petrus quoq; oſtendit:dicens de Chriſto quia preſcitus quidem fuerat ante conſtitutionem mundi:manifeſtatus autem in ultimis ſeculi temporibus. Datam autẽ ſibi gloriam a patre dicit/ diſcipulos quoq; datos et imperium ſibi:non ut deo ſed ut homini/ qui nihil horũ habet natura/ intelligendum eſt. Cap. XXIX

Cap. XVII

" Ater iuſte mundus te non cognouit: ego autem te cognoui.
" p et hi cognouerunt: quia tu me miſiſti. ¶ Cum pater: ſanctus/ imutabilis/ creator/ multiſq; aliis poſſit a Chriſto appellari nominibus: non eſt ab re conſiderare/ cur iuſtum precipue ac ſolummodo hic nominauerit. inutile nãq; arbitror: hec in diuina ſcriptura paruipendere. Quando igitur ſicut mediator pro nobis ut uoluntate patris ſanctificaremur intercedebat: pater dicebat ſancte/ conſerua eos in ueritate. ueritatem non aliam intelligens q̃ ſpiritum ſuum: per quem ad ſimilitudinem ſuã ineffabili uirtute animas noſtras reformat. per quẽ nos inuicto robore firmans: ad curſum uirtutis omni labore contempto inuitat. per quem diaboli artes et uoluptatẽ mundanã ſuperare nos facit. Qui enim ſignati ſemel ſpiritu ſunt/ qui arrabonẽ gratie in animo acceperũt: uirtutẽ ex alto induti/ fortiſſimi ſunt. Vt igitur hec bona acquirere/ adipiſciq; poſſemus: ſanctificationem a patre nobis petebat. Nũc autem illud (ut ego puto) ſignificare uoluit. dixit iam/ & ego clarificationẽ quã mihi dediſti dedi eis: ut ſint unum ſicut nos unum ſumus. et dilexiſti eos: ſicut me dilexiſti. et quos mihi dediſti: uolo ut ubi ego ſum/ et ipſi ſint mecũ. Et poſt hec omnia iuſtum patrẽ appellauit: ualde ut ego arbitror conſequenter. Voluntate nãq; patris factus homo filius eſt: ut natura hominum per ſpiritum ſanctificata & deo coniuncta/ in ſuperioribus habitet manſionibus. Creatus enim homo eſt ab initio: non ad malum ſed ad bonum. Ad improbitatẽ autem/ diaboli artificio depulſus: non iniuria a iuſto patre releuatur/ et a peccatis deterſus ad primã imaginem reparatur. Iure autem etiam qui uiolare imaginem dei auſus eſt id eſt diabolus: plectitur. Quod enim ſupplicii genus illi non conuenit: qui aduerſus deũ tot/ tantaq; aggreſſus eſt? Pater igitur iuſte inquit: iuſtus tu es atq; bonus/ et iudicia tua recta ſunt/ qui me uere filium tuum Pſalmus
ad renouationem hominum miſiſti. mundus uero talem te eſſe non cognouit. Nam ſi cognouiſſet/ ſi tam benignũ iudiciũ tuum intellexiſſet: 118
cucurriſſet ad ſaluatẽ et ultro te adoraſſet. Hec ad patrẽ dicebat: quaſi gratias pro nobis agens/ quoniam per iuſticiam ſuam ſalutem cupiditate lapſis attulit/ et diabolum cõdemnauit. Et mundus quidem/ id eſt qui euangelice predicationi aduerſantur: non cognouerunt patrem eſſe iuſtum. Excecauit enim (ut Paulus ait) deus ſeculi huius/ infidelium mentes: ut non fulgeat illuminatio euãgelii glorie Chriſti. Diſcipuli uero ſui 2. ad cori 4
hoc ipſum probe cognouerũt. Magnas ſane eis attribuit laudes qui caduca omnia contempſerunt/ ut iuſtum patrem cognoſcerẽt. quo cognito: filium quoq; certe cognouerunt. Si ergo mundus ignoraſſe patrem accuſatur/ diſcipuli autem non ignoraſſe dicũtur: nõ eſt ambiguum illos ex mũdo non fuiſſe. Chriſti enim fuerũt: qui ex mũdo non eſt. Vnde Paulus quoq; ſcribit. Per quem mihi mundus crucifixus eſt: et ego mundo. Extra mundũ autem fuiſſe diſcipulos aſſerimus: non loco/ qui ut luminaria in mundo ſplendent/ uerba uite predicantes. ſed quia in terris celeſtem uitam uiuebant/ et carnis cupiditate ſuperata/ imo autẽ omni Ad gala. 6

proiecto uicio/ad ſublimē atq; diuinam uirtutem progreſſi ſunt. ut in
Pſalmus pſalmis legitur.quoniā dii fortes terre uehementer eleuati ſunt.Fortes
46 enim propter deū/terrenis omnibus ſpretis/ad ſuperiora nimium ani=
mo eleuati ſunt.hoc enim ſignificat:uehementer eleuati ſunt.Mundus
igitur inquit iuſtum te patrem ignorauit:ego autem noſcens (cōſilium
enim et ſapiētia tua ſum)a naturali mea deitatis gloria meipſum exina
niui/et paupertatem humanam aſſumpſi.ut ſecundum uoluntatem tu
am:lapſum a coniunctione noſtra genus humanum ſeruarē. quod qui=
dem mundus ignorauit.diſcipuli autem mei cognouerunt/uereq; intel
lexerunt quia tu me miſiſti:id eſt quia tua uoluntate ueni ſalutem peri=
clitantibus afferre. Cap.XXX.

» ET notum feci eis nomen tuum:& notū faciā.ut dilectio qua di=
» lexiſti me:in ipſis ſit/et ego in ipſis. ¶ Tam a ſe q̄ a diſcipulis co
gnitum eſſe patrem oſtendit. ac ne aliquis putet eodem modo
ipſum et diſcipulos patrem cognouiſſe: quanta ſit differen=
tia/uerbis ſuis aperte patefecit. Nam ipſe quidem reuelat ac docet:di=
ſcipuli uero docentur.Verbū enim et conſilium et ſapientia patris cum
ſit:profunda genitoris naturaliter nouit. ſicut et mens humana: ea que
in ipſa ſunt ignorare non poteſt.Diſcipuli uero non a ſe/ſed per ſpiritū
filii illuminati:patrem intelligere potuerūt.Aptiſſime igitur dixit:quia
feci et faciam nomen tuum ipſis notum.Sed animaduerte oro: quomo=
do una eadēq; patris ac filii operatiōe deus cognoſcitur. Reuelat patrē
Mathe. filius:ſed non minus pater etiam filium reuelat.Beatus enim īquit es tu
16 Simon Bariona:quia nec caro nec ſanguis ſed pater meus celeſtis tibi re
uelauit.Reuelauit autem illud quod Petrus tunc cōfitebatur: quia ipſe
ſit Chriſtus filius dei uiui.nunc uero ipſe de ſe aſſerit: quia nomē patris
notum diſcipulis fecerit. Nūq̄ enim ceſſauit myſterii ſui uirtutem uni=
genitus reuelare:ſed tunc quidem diſcipulis/nunc autē unicuiq; illumi
nationem ſpiritus inſerens/ad cognitionē que uires humane mentis ex
cedit/diligentes eum deducit.Cur autē et tunc diſcipulis et poſtea cete
ris notū et fecit et faciet nomen patris? ut inquit dilectio qua me dilexi=
ſti:in ipſis ſit/et ego in eis.Qui enim ſincere deum patrem nouerūt/et
Chriſti myſterium exquiſite perceperūt:ad ſimilitudinem filii / a patre
diliguntur/abſolute uidelicet atq; perfecte. ſic enim filius a patre dili=
gitur. Propterea ipſe Chriſtus per ſanctum ſpiritum in illis habitat con
iunctione ſpiritali:per ſe ipſum/deo illos patri coniungens/ qui ſincere
patrem et uerbum eius cognouerunt. Manifeſtauit autē nobis nomen
patris:cum filium ſe eſſe docuerit.qui enim patrē cognouit: is filiū igno
rare nō poteſt.quod recurrere ſimiliter neceſſariū eſt.Quod ſi ita eſt/
nec alter abſq; altero intelligit:quomodo(ut quidā īpie dicūt)creatura
filius erit? filiū enim ſi quis nominat:patrem ilico animo uoluit. creatu=
ram autem ſi nominat:ad creatorem mentem reduxit.Quare cum fili
us patrem deum appellet:non creaturā ſed genimen uere ſe nouit.Nec
debemus turbari:ſi filiationis nomen de nobis quoq; dicitur.natura enī

ille filius eſt:nos uero adoptione per gratiam honorati. unde non filios ſolum/ſed deos:plerumq; homines a ſcriptura nuncupari uidemus. Pſalmus 81

" Ec cum dixit Iheſus:egreſſus eſt cum diſci- Cap.XXXI
" h pulis ſuis trās torrentē Cedron.ubi erat hortus:in quem itroi
" uit ipſe/et diſcipuli eius. ℂ Cum diſcipulos doctrina ſua illumi nauerit/et ad uirtutē rectamq; uiuendi diſciplinā inſtituerit/ac deniq; ſpiritalē eis gratiā pollicitus fuerit/ & bñdictionē patris affuturā illis affirmauerit:libēter egreſſus eſt/ paſſionis tēpus non fugiens nec mortē pro omnibus reformidās. Cur enim timeret:qui paſſione ſua impaſſibilitatem omnibus redimebat? qui propter hoc uenit:ut orbem terrarum ſuo ſanguine patri acquireret? Sed alias quidem ſepius irruentibus in eum iudeis :ut deus facile ſe ab inſania illorum liberabat/ cum opotunum paſſionis tempus nondū adeſſet.Nunc uero quoniam iam oportunitas aderat: e domo ubi cum diſcipulis predicta myſteria explicauit egreſſus/illo uadit ubi cum diſcipulis conuerſari ſolebat.quod facit: ut facilius a proditore poſſit iueniri.Hortus autem erat:paradiſi locū deſignans.ad priſtinum enim omnia recurrere oportebat.Et ut in paradiſo malorum initium factum eſt;ſic in horto Chriſti paſſio icipit.per quā a malis liberati:in priſtinū habitum reſtituti ſumus. Cap.XXXII. Ioannes. 8

" Ciebat autem et Iudas qui tradebat eum/locum:quia frequen
" ſ ter Iheſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Iudas autem
" cum cepiſſet cohortem et a pōtificibus et phariſeis miniſtros:
" uenit illuc cum laternis et facibus et armis. ℂ Neceſſario nulla multitudine/nulla turba que defendere poſſet/ſed diſcipulis tantum ſequētibus in hortum fuiſſe igreſſum ſcripſit:ut ignauia et formido proditoris latere non poſſet. Magna quedam res/conſciētie certe ſtimulus eſt. qui quando perperam aliquid agimus/ etiam nullo preſente ingēti nos metu exagitat. Tale quid paſſus proditor ut arbitror: et cohortem armis munitam/ & Iudeorum miniſtros ſecum adduxit/ut quaſi latrocinio proditum caperet.Non enim ignorabat non poſſe illum capi nolentem.ſed magnitudine ac impietate facinoris excogitati:quaſi temulentus atq; inſanus quo rueret non ſentiebat.itaq; putauit ex inſania diuinam uirtutem illius poſſe magna fortaſſis manu ſuperari.Nec mireris: ſi tam ridiculoſe miſer mouebatur. Nam cū animi ſui gubernacula et liberam uoluntatis ſue poteſtatem diabolo penitus tradiderit:ab illo iā regebatur.Caſum autem ſuū recte quiſpiam mirabitur:et perpetuo lachrymarū fonte dignum putabit.Nam qui modo in eadem menſa cum Chriſto cenabat/qui ſanctum eius panem cum aliis comedebat/ qui ad pietatem exhortātē Chriſtum audiebat/qui deniq; illud percepit/unus ueſtrum me tradet:ab ipſa menſa exiliens curſu/ad mercedem abiit iudeorū/non pietatis uerborū recordatus/totius ſpei future oblitus/nullam date apoſtolis a Chriſto dignitatis curam gerens/ac(ut uno uerbo dicam)omnibus bonis tam paruū et uile preponens argentum/ rete ac laqueus diabolicus Chriſto/et iudeorum impietatis eximius prīceps fa- Ioannes. 13

Terũ ergo eos iterrogauit:quẽ q̃ritis? Illi autẽ dixerũt:Iheſum
i nazarenũ.Reſpõdit eis Iheſus. dixi uobis quia ego ſũ. Si ergo
me q̃ritis:ſinite hos abire.ut ipleret̃ ſermo quẽ dixit:quia quos
dediſti mihi nõ perdidi ex eis quẽq̃. ¶ Iteꝝ diſpẽſans iterrogauit:ut ma
gnitudinẽ cecitatis eoꝝ in mediũ proferret.ipietatis nãq; crimine mẽte
capti: nõ cognoſcebãt quẽ alloquerẽtur. Ita reꝝ ipſarũ p̃iculo uera eſſe
Chriſti uerba uidemus:q̃bus ait. ego ſũ paſtor bonus.paſtor bonus ani= Ioannes.
mã ſuã ponit pro ouibus.Salutẽ eñi apoſtoloꝝ protegit:ultro ſe offerẽs. 10
Nã quaſi ignauie crimĩe accuſans:dixi uobis inq̃t/ quia ego ſum. ita ſe=
ipſo tradito iuſſit ut illos abire ſineret. Vnũ eñi mori oportuit/ſufficiẽtẽ
pro uita oĩm redẽptionẽ:ut et mortuorũ et uiuorũ iperiũ acciperet.ne=
quis illud ridiculũ/uerũ eſſe putaret:apoſtoloꝝ mortẽ ad deſtructionẽ
interitus aliquid cõtuliſſe.Cum liberatis eñi ab iteritu:etiã apoſtoli iure
cõnumerãtur. unius eñi nobiſcũ illos fuiſſe nature cõſtat:in quos impe=
rium mors ſuum exercuit.Solus ergo qui ex uiuo patre eſt:pro uita om
nium carnem tradidit ſuam.que poſt mortem coniũcti ſecum uerbi ui=
tam ſecuta:uiã nobis dedit/qua mortis laqueos poſſimus ſuperare.Pri= 1.ad cori
mitie nãq; dormientium dominus/& primogenitus ex mortuis eſt. faci 15
lem ad immortalitatẽ curſum hominibus/per reſurrectionem ſuam ef= Ad coloſ
ficiens.Semouit igitur a periculo illo diſcipulos: non ignorans ad ſe ſo= 1
lum/certamen illud & opus ſalutis noſtre pertinere. regnantis enim et
non ſeruientis nature opus eſt.Iuſſit autẽ ſinere diſcipulos abire:ut im=
pleretur inquit ſermo quem dixit/quia quos dediſti mihi non perdidi Ioannes.
ex eis quẽq̃.qđ etiam de poſterioribus intelligitur. Nam qđ in paucis fa 17
ctum eſt:quomodo in pluribus negligetur? et qui tam paucorum in tali
tempore curam habuit:quomodo innumerabiles fideles non proteget?
Putãdũ igit̃ eſt imaginẽ oĩm illos tenuiſſe.qđ ſi diligẽtes ſe a periculo li=
berat:quãta/qualiſq; i illos ira futura ſit qui eũ occiderũt/p̃ſpicere licet.
quõ enim non oderit quod malũ eſt? quõ porro qui operant̃ que ille ode
rit/eterna poterunt euitare ſupplicia? Cap.XXXV.

Imon ergo Petrus habens gladium eduxit eum:et percuſſit põ
ſ tificis ſeruũ/& abſcidit eius auriculã dexterã.erat aũt nomen
ſeruo Malchus. ¶ Quid coegit q̃ſpiã dixerit/euãgeliſtã harũ
rerũ facere mẽtionẽ:& gladio Petrũ ſeruẽtius/ne crudelius dicã / inſur
rexiſſe in hoſtẽ/reprehẽſumq; a Chriſto fuiſſe / diligẽter cõſcribere? ſu
puacanea hec eſſe forte putas:ſed nõ ita eſt. Magnam enim hec res no=
bis affert utilitatẽ:unde diſcimus quonã uſq; pietatis emulatio progre=
di queat.Docemur igit̃:ſi nolumus in ſimili certamine deum offẽdere/
qđ nõ ferrũ accipiendũ/nõ lapides proiiciendi/non fuſtes in aduerſari=
os Chriſti erigẽdi ſint. Nõ eñi carnalia ſunt arma noſtra:ut ait Paulus. 2.ad cori
Sed cũ effugere pericula non poſſumus: manſuete uel cruciantes allo= 10
quemur. Multo enim melius eſt iuſto iudici rationem iniuriarum red=
dendam relinquere:q̃ pietatis cauſa/ſanguinis noſtri petere ultionem.
Licet etiam alioquin abſurdiſſimum ſit/perſequentium morte bono=

rare illum uelle:qui ut mortem ſolueret/mortem libenter ſubiit. propterea Chriſtus in hoc ſequendus erat neceſſario.Nam ſi ui multitudinis inuitus ad necē traheretur:omni modo fortaſſis debuiſſent illum diſcipuli defendere.uerum cum potuiſſet ut deus uerus/ omnes una ſola perdere uoluntate:qui uel unico et miti uerbo illos proſtrauit (ceciderunt enim in terram īquit)non oportuit certe ferro illos aggredi/ quos ipſe cū facile poſſet non perdebat.Tale quid etiam alio loco ab euangeliſtis narratur.In caſtellum quoddam ſamaritanorum/ in finibus ſitum

Lucas. 9 Iudee/Chriſtus diuertit. Cūq; ab hominibus illis repelleretur/ moleſte ferentes diſcipuli dixerunt:domine uis dicamus/ut ignis de celo deſcēdat/et perdat eos? ad quos ſaluator:ſinite ipſos. Non enim uenit ut poteſtate ſua in impios utatur:ſed ut clemētie atq; miſericordie ſupreme

Mathe. 11 nobis exempla daret.propterea dicebat.diſcite a me: quia mitis ſum et humilis corde.Sed intentio Petri qui gladium aduerſus hoſtes accepit:a

Exodus. 21 mandato legali non fuit aliena.pedem enim pro pede /et manū pro manu/& uulnus pro uulnere abſq; culpa referre iubebat. Quid autem aliud facere uolebant/qui cum armis in Chriſtum irruebant/q̄ illa:ad que depellenda uel uite pericula erant ſubeunda? Quod autē fuſtibus atq;

Mathe. 26 gladiis armati erant: ipſe ſaluator manifeſtauit dicens.ut ad latronem capiendum cum gladiis et fuſtibus exiſtis.quotidie ſedebam in templo docens:& non tenuiſtis me.non fuit ergo contra legem Petrus commotus.Chriſtus autem qui uenit ut ſupra legem nos duceret: motum huiuſcemodi q̄uis ſecundum legem fuerit/repreſſit/ quaſi longe a perfecta uirtute conſtitutum. Sed undenam dices Petrus gladium habuit? quia ſecundum legem gladio ſe defendere licebat: idcirco gladiū quoq; ferre licebat. Quomodo enim ferro leſus: ferro te ulciſci poſſis/niſi ferrum tecum habeas? Preterea cum ad hortos et loca condenſa nocte cōcubia diuerterent:credendum eſt illos prouidiſſe/ne a feris beſtiis lederentur/que uarie in Iudea reperiuntur.Sed nonne ad pellendas feras Chriſti uirtus ſufficiebat? ita prorſus.inueniemus tamen q̄uis ad omnia

Ioannes. 6 Chriſtus ſufficeret:hominum diſcipulos more uixiſſe. Poterat ſane uel ex lapidibus panes facere Chriſtus:poterat ex nihilo argentum creare.

Ioannes. 12 et tamen et panes querebāt:et loculos ad deponendum oblatum argentum habebāt. nauem quoq; cum diſcipulis Chriſtus conſcēdit:cū abſq; nauigio traiicere diſcipulos potuiſſet.Fruſtra igitur hec opponunt:cū hominum more uixiſſe diſcipulos non ignoremus.Dextera uero auris amputatur:ut dextero/proboq; auditu carere iudeos ſignificaretur.

2.ad ti. 3 noluerunt enim Chriſtum audire.ſic auditu ſiniſtro comprobato:cogitationes ſuas ſecuti ſunt/errantes et in errorem alios trahentes/ ut ſcribitur.

Cap.XXXVI.

» Dixit Iheſus Petro. mitte gladium in uaginam. calicē quem dedit mihi pater:non uis ut bibam illum? ¶ Euāgelicē diſcipline hic locus:mādatū p̄cepti nō a Moſe/ſed a Chriſto hominibus dati uirtu

tem parturit. Tantum enim abeſt: ne gladio uti conſulat Chriſti do= ctrina/ut ſi quis ſemel maxillã ceſus alteram petatur: altera quoq; uer= tẽda ſit/ſi humani prauitatẽ animi ſuperare deſideret. Multũ igitur in quit a manſuetudine:tuus Petre animus abeſt. Nam cũ bibere hunc mi= hi calicem propoſitum ſit quẽ pater conſtituit/id eſt ſponte ſubire mor= tem decreuerim:quomodo hec aliena non ſunt? Simile huic illud eſt. di= centi enim Chriſto/ecce aſcẽdimus i Hieroſolymã/& filius hominis tra det in manus peccatorũ/& crucifigent/occidentq; ipſum/et tertia die reſurget:hec inq̃ ut in fide diſcipulos ſtabiliret Chriſto dicenti/ Petrus utilitatem paſſionis ignorans et dedecori futurum putans/propitius in quit tibi eſto domine/ne fiat tibi hoc. quid igitur tunc Chriſtus? uade re tro ſathana:ſcãdalum mihi es. quia non ſapis ea que dei ſunt: ſed ea que hominum. is enim que deo placent ſapit:qui mundanam gloriam peni= tus contemnit. nec ſi prodeſſe proximo poteſt: exiſtimationis multi fa= cit iacturam. Charitas enim nõ querit que ſua ſunt. Qui uero humana ſolummodo reſpicit:is magnũ quid huius mũdi gloriam putat. is ſua tã= tũmodo curat:et proximum negligit. Queãdmodũ igitur tunc ſcanda lũ Chriſti/ qui ſcandalũ pati nõ poteſt dictus eſt/feruentiq; amore com motus:euertere conabatur q̃tum in ipſo fuit predeſtinatã pro uita oim paſſionem. ſic modo ex ardore utilitatem paſſionis ignorans:gladio uti tur. Reprehenditur igitur:nec ſolum mitte gladium in uaginam ſuã au dit/uerum etiam ut alibi dicitur/quia quicũq; gladiũ capiunt:in gladio peribunt. Sed quod diximus:breuiter repetamus. cum non inuitus nec iudaica ui ſuperante/ſed ultro ſe Chriſtus querentibus offerret: quam ob rem iudeorum erant inſidie repellende? A patre autem hunc ſibi ca licem datum eſſe inquit:cum ab impietate iudeorũ excogitatus ſit. quia nihil facere potuiſſet:niſi propter nos pater pmiſiſſet. Vnde uel a d Pila= tum magnifice dicentem reſpondit: nullã in me haberes poteſtatẽ niſi deſuper tibi datũ eſſet. Poteſtatem eni datã Pilato dicit: quia cõſilio pa tris nullo modo in paſſione luctatus eſt.

Mathe. 5 — Mathe. 16 — 1. ad cori 13 — Mathe. 26

Cap. XXXVII.

» C Ohors ergo et tribunus & miniſtri iudeorum comprehende=
» runt:Iheſum:et ligauerunt eum/& adduxerunt eum ad An=
» nam primum. erat enim ſocer Cayphe: qui erat pontifex an=
» ni illius. ¶ Omni nunc impedimento depulſo/Petro quieſcente/nemi= ne defendente/Chriſtoq; ipſo cum poſſet effugere/ ultro ſe offerente: inflati nimium milites/uincula rerum omnium domino immittunt. qui ad noſtram naturam deſcendit:ut a peccatorum et diaboli uinculis nos eriperet. Ducunt autem primo ad Annam et Cayphe ſoceru. unde ſub= intelligere datur artificem inſidiarum ipſum fuiſſe/ pactãq; proditori mercedem promiſiſſe. ipſi ergo uinctus primo Chriſtus tradit. Tunc re ipſa uerum eſſe demõſtrabatur:quod per prophetã iudei dicebãt. circũ ueniamus iuſtũ:iutilis eſt nobis. nõ qa talis ipſe fuerit:ſed qa pctõribus & uoluptuoſis/ſupra legalẽ iuſticiã docẽs ac liqdo q̃ deo placebãt apiẽs/ inutilis atq; moleſtus illis erat. quam docẽdi uiam:lex certe non tenuit.

Ioannes. 19 — Sapien. 2

Quippe non aperte/ſed per umbras et enigmata/q̄ parū intellecta parum utilitatis tunc afferebāt: diſciplina legalis nos docet. Queadmodū igitur nullā utilitatē cecis ſplendor ſolaris affert/& ſuaues cibi amari febricitantibus uidētur: ſic iudeis dn̄s q̄uis ſalutis authōr eſſet/ moleſtus tamen uidebatur. quia egritudine impediti: ſaluatorem ferre non poterant. Cap. XXXVIII

» Iſerūt autē eū ligatū ad Cayphā pōtificē. erat aūt Cayphas qui
» m cōſiliū dedit iudeis: quia expedit unū hominē mori pro populo.
» ſeq̄baẜ autē Iheſum Petrus et alius diſcipulus. ¶ Authoritate atq; cōſilio īpietatis in Chriſtū p̄fuit Cayphas. et paulo poſt q̄ſi fructum ſui cōſilii uinctū Iheſū ſuſcipiet. Verū ceteris iā diſcipulis ingēti p̄culſis formidine ac diſſipatis: Petrus qui feruentior erat/ſequiẜ/et alius cū eo diſcipulus. Ioānes autē hic erat: qui hoc nobis diuinitus cōſcripſit euāgeliū. qui longe ab aīo oſtētationē oēm exterminās: nomē ſuū occuluit. Et certe que forti ac magno animo geſta ſunt: nō ligua noſtra ſed alioꝝ p̄dicari debēt. Turpiſſimū eni ē: nō alioꝝ uoce/ ſed ore noſtro laudari.
Prouer. 27 unde in prouerbiis diciẜ. Laudet te proximus tuus: et non os tuum. alienus: et non labia tua. Cap. XXXIX.

» Iſcipulus autē ille erat notus pontifici: et introiuit cū Iheſu in
» d atriū pōtificis. ¶ Nō abſq; cauſa/minutiſſima etiā nobis hec cōſcripſit. nā qm̄ geſta ī atrio pōtificis narraturus eſt: neceſſario ea premiſit/quibus nō ab alio doctus/ſed ipſe uidiſſe que ſcribit cōprobaẜ. introiuit eni cū Iheſu in atriū: qm̄ pōtifici notus erat. Cap. XL.

» Etrus autē ſtabat ad hoſtiū foris. exiuit ergo diſcipulus alius qui
» p erat notus pōtifici: et dixit hoſtiarie & ītroduxit Petrū. ¶ Nō remāſiſſet extra Petrus: niſi hoſtiarie obſeruatio nō tutū ignotis faceret ītroitū. nec depulit mulierculā licet facile potuiſſet: quia iportunitatis crimini ſubiici nolebat. Extra igiẜ ſtabat meſtus: quouſq; Ioānes dolere ipſū etiā propter hoc nō ignorās/ītromittēdi eius gratiam ab hoſtiaria impetrauit. Cap. XLI.

» Ixit ergo Petro āncilla hoſtiaria. Nūquid et tu ex diſcipulis es ho
» d minis iſtius? dixit ille: nō ſū. ¶ Predixit iā dn̄s Petro ter anteq̄ gallus cātet negatuꝝ: īfirmiorē quodāmodo factū in fide. nūc uero euāgeliſta: ubi et quō id accidit narrat. Muliercula certe ianitrix: nū de diſcipulis īiuria capti hoīs illius eſſet/īterrogauit. Depulit hoc Petrus tāq̄ crimē nō paruū: nō timore magis ne captus eſſet/ nec qa nullā ueritatis curā haberet/q̄ fortaſſis quia pati oīa uolebat/dūmodo Chriſtū uideret. Ex amore igitur decidit: et pietatis cauſa negaſſe uidetur/ non recte quidē nec exquiſita ratione probate. ſed que tamē adeſſe cū Chriſto/& uidere illū faciebat: qđ maxime Petrus optabat. Cap. XLII

» Tabant autem ſerui et miniſtri ad prunas: quia frigus erat/ et
» ſ calefaciebant ſe. erat autem cum eis et Petrus ſtās et calefaciēs
» ſe. ¶ Cum introiſſet Petrus/ne meſto uultu cōdolere capto uideretur/ac ita expulſus uidere non poſſet que uellet: cū miniſtris ſe mi

ſcuit/et que illi faciebant:alto corde premens dolorem/facere ſimulat.
Non enim eſt uerìſimile in tanta meſticia Petrũ frigoris remediũ queſi
uiſſe:qui multo maiores ita Chriſto uicto uoluptates reiiceret. Quaſi ue
ro nihil ad merorem ipſum impelleret:nocumenta frigoris igni cũ mini
ſtris repellit.ut cum unus de domeſticis põtificis eſſe uideretur:a nemi=
ne interrogaretur quis eſſet/atq; ita negandi rurſus crimẽ euitaret.ſed
mentiri ſaluator non poterat. Quod enim ut deus preuidit:id futurum
diſcipulo nunciauit. Cap.XLIII.

» Ontifex ergo interrogauit Iheſum de diſcipulis ſuis: & de do=
» p ctrina eius. ¶ Iuriſperitus et doctor/cui diuinitus mẽdatur iu Leuiti.
ſtũ iudiciũ iudicare:q̃ſi latrone per ui (q̃tũ in ipſo erat) Chriſto 19
uincto/qm̃ crimina iferre nõ poterat/de diſcipulis & de doctria.iterro=
gat.Interrogat aũt utrũ legi Moſaice cõueniat:an aliena ſit a lege doctria
ipſius.& quiſnã animus diſcipulorũ eius ſit: utrũ maiorũ mores ſequi/
an nouã cultus & cerimoniarũ igredi uiã.id autẽ ſumma cũ malicia fa=
ciebat.Putabat eni quicq̃ aduerſus legẽ Moſis Chriſtum dicturũ: quod
nihil aliud apud illos erat q̃ deo ipſi repugnare. Quaſi enim homini nu
do/ Chriſto attẽdebãt:et legis dñm/preuaricatione legis dãnare ſtude Prouer.
bãt.obliti dicti illius:ïpius eſt qui regi dicit:pter legẽ facis.Cap.XLIIII. 16

» Eſpõdit ei Iheſus.ego palã locutus ſum mũdo. ego ſemp docui
» r in ſynagoga/ et i teplo quo oẽs iudei cõueniũt:et i occulto locu
» tus ſum nihil. ¶ Fruſtra inquit laborat:qui rem omnibus notã
quaſi abditã ſcrutatur. Quõ eni celabit̃:qđ oĩbus palam eſt? Puto autẽ
hec ita a Chriſto dicta fuiſſe: ut cõpoſitas malicioſe falſas reiiceret cau=
ſas Sed illud quoq; occultius his uerbis ſuboſtẽdi arbitror.Ego iquit palã
loc utus ſũ mũdo:id eſt que per Moſem uobis ſcripta ſunt/nõ apte que=
cũq; placent deo ſed umbris atq; figuris & per enigmata ſignificant.et
ruditate cõtecta littere: que neceſſaria cognitu ſunt/aperte non expo=
nunt.ego uero palã locutus ſum mundo. Pietatis enim uiã nõ enigmati=
ce ſed dilucide mundo predicaui.Mũdo autẽ inquit:qm̃ etſi nõdũ / tem
pore tamen oportuno in orbẽ euãgelii ſonus exiuit. ego inquit ſemp in
ſynagoga docui. operepreciũ eſt uidere quid molitur.ad memoriã no=
lentibus reducere ſtudet:quod Eſaias ex perſona Chriſti predixit.non Eſaias.
in occulto locutus ſum:nec in loco terre tenebroſo.& rurſus .tota die in 45
quit expãdi manus meas ad populũ incredulum/& cõtradicẽtẽ. Nõ eni Eſaias.
eſt aliud:non in obſcuro loco/nec i occulto ipſum locutũ fuiſſe/q̃ qđ pa= 65
lã & in ſynagoga & ubi multi affuerũt loqbat̃. Cõmode aũt in memoriã
prophetie reducit:ut diſcerẽt/ipie ſe facere/quẽ uẽturũ ſperabãt poſtq̃
uẽit:tãq̃ ſceleſtũ uicire.iudeis eni promiſſus fuit ſcđm paulũ.Cap.XLV Ad ro.

» Vid me iterrogas? interroga eos qui audierũt quid locutus ſũ 15
» q ipſis.ecce hi ſciũt quid dixeri ego. ¶ Increpat iuriſperitis:q̃ſi le
gẽ qua plurimũ gloriabãt̃ ignorãtibus.Fruſtra eni q̃rebãt cri=
mina:poſtq̃ ligarũt.cur ergo iquit iterrogas:cur ad defẽſionẽ prouocas
captũ/ priuſq̃ accuſatũ? et aliter. qui iã dedecoraſtis me q̃tũ i uobis ẽ in

quit:ſi uere dicã/mentiri me clamabitis. Alios ergo de me interrogate: nec eſt difficile teſtes inuenire. iſti enim me audierunt. Nec ut quiſpiam forſan putabit:quia corda hominũ ut deus nouit/aliquos forte preſẽtes qui eum audiuerunt ſuboſtẽdit. ſed aperte aliquos de miniſtris mõſtrauit:qui et audiuerunt/& admirati fuerunt. quomodo aut quando:dicã breuiter/ut liq̃dius hic locus pateat. Predicãte dño/ut alibi euãgeliſta

Ioannes. iſte narrauit:iudeorum principes diſrumpebãtur/miſerũtq; miniſtros

7 ut eũ caperent. qui doctrinam Chriſti admirati:attẽte audiebãt. & poſt predicationem Chriſti redierunt ad pontifices et phariſeos:et dixerũt illi/quare non adduxiſtis eum? Reſponderũt miniſtri. nũq̃ ſic homo locutus eſt. et tunc phariſei:etiam ne uos decepti eſtis? Hoc ſciẽs ſaluator interroga inquit eos:qui audierunt. ecce iſti ſciũt: que ego dixeri. ipſos enim tunc aſtãtes monſtrauit;qui et pulchritudinẽ doctrine ſue fuerãt admirati/et iudeorũ impietatis erant miniſtri. Cap. XLVI.

Ec autem cum dixiſſet:unus miniſtrorum aſſiſtẽs dedit alapã Iheſu dicens. ſic reſpondes pontifici? ¶ Predictum etiam hoc

Eſaias. prophetica uoce de Chriſto eſt. corpus dedi percutientibus: et

50 genas meas uellentibus. quod modo in iudaice cõdemnationem ſuperbie et dedecoris noſtri euerſionem exitũ habuit. Dedecorati enĩ peccato fuimus. quam notã:iniuſtũ Chriſti deterſit dedecus. ipſe enim peccata noſtra tollit:et pro nobis laborat. Nam quemadmodũ mors ſua mortẽ noſtrã deſtruxit:ſimiliter arbitror p̃uaricatiõis noſtre dedecus alapa Chriſto inflicta deletũ fuiſſe. unus enĩ pro oĩbus laborabat: & unus pro oĩbus ĩhonorabat̃. Sed uniuerſã ipſe creaturã perhorruiſſe puto: ſi ſenſũ huius rei habuerit. dñs enĩ glorie ĩpia manu hominis cedebat̃. Nõ aũt eſt ab re querere:cuius rei gratia tam impudenter ille impius miniſter Iheſum cedit. cum neq; ipſe aſperum quiddam reſponderit:nec pontifex tale quid imperauerit. Miniſtrorũ eſſe cõſuetudinem fortaſſis quiſpiam dixerit:cogere quos adduxerunt principibus modeſtius loqui/ et ſi quid rudius dixerit:et uerbis et uerberibus deprimere. Sed nullo modo mitiſſime reſponſioni Iheſu:hec conuenire poſſunt. Cauſam igitur impudentie ſuperioribus congruẽtem putamus fuiſſe. Offenderũt miniſtrorum aliqui iudeorum principes (ut iam diximus) qui capere Chri-

Ioannes. ſtũ iuſſi/ſic eum admirati ſunt:ut laudãtes dicerẽt/ nũq̃ locutus homo

7 ſic eſt. quo reſpõſo: quaſi rabie concitati/etiã ne uos decepti eſtis? phariſei dixerũt. Nũquid ex principibus aliquis credidit in eum aut ex phariſeis? ſed turba hec que nõ nouit legẽ/maledicti ſunt. Q̃m igit̃ reſpõſio ſaluatoris ad memoriã huius rei pricipes reducebat (teſtes enim miniſtros citauit dicẽs:ecce iſti ſciũt q̃ dixeri ego) idcirco ne de aĩo ſuo/beniuolẽtiaq; principes ſuſpicarẽtur:qui alias quia Chriſtũ admirabatur/ fuit reprehẽſus/alapa Chriſtũ cedit. Solent enĩ miniſtri:non ferre quicq̃ aduerſus ſe principibus referri. Cap. XLVII.

Eſpõdit ei Iheſus. ſi male locutus ſum:teſtimonium perhibe de malo. ſi autem bene:quid me cedis? ¶ Magno iniurie crimine

Cap. XVIII

arguit miniſtrum.nam ſi etiam ignobiliſſimus quidam iudicium ſubi=ret: cedere tamen eum non oportebat/ qui neq; uerbo neq; re aliqua ad hoc incitarit.Nam ſi male locutus ſum inquit:oſtende in quo erraui. ſin uero id facere non potes:cur ita furioſe moueris? Sed tritus huius loci ſenſus hic eſt.ego autem arbitror aliud quiddã: hec uerba reſpicere. Arguitur eni forſan miniſter maxime iniuriari:non ſolũmodo quia inflixit alapam/ uerum etiam quia cuius doctrinam admiratus eſt/ eũ modo nulla de cauſa cedit.Nam ſi alias non probaſſes doctrinam meam inquit/ ſi mirabilis ſcripture interpres tibi uiſus non eſſem/ ſi nõ exclamaſſes/ nũq̃ locutus homo ſic eſt:forſan ignorãtie tue uenia dari poſſet. Ve Ioannes. 7
rum quoniam audiſti/ quoniam uerba mea laudaſti/ que nunc etiã admirareris ſi tibi conſtares:quam ſatiſfactionem alapa cedens inuenies? Sed animaduerte queſo ſummã ſaluatoris clemẽtiã/ tanq̃ in tabula modo ab euãgeliſta conſcriptam.Ceditur enim ut ſeruus:qui nutu ſolũmõ perdere iudeos omnes potuiſſet/ nec ultionẽ facit ullam.Non enim ira/ nec meſticia nec dolore uincitur.placare autem melioremq; facere pricipem ſtudet:cum cedi oportere negat eũ qui nihil male locutus eſt. Ita manſuetudinis ſue nec quidem in rebus que ceteris terrorem afferunt obliuiſcitur:ſed ratione optima/ iudeorum ſuperbie miniſtrum a tali temeritate cauere inducit.et qui mala pro nobis habuit ut ſcribitur:bona Pſalmus 37
pro malis reddidit. Sed ille quidem dñs oim et deus uerus clementer tulit.Nos autẽ miſeri terra et limus/ qui herbarũ uiriditati a ſcriptura collati ſumus(homo enim ſicut fenũ:dies eius tanq̃ flos agri/ ſic efflorebit) Pſalmus 102
ſi quis de proximis lapſu lingue minimũ quicq̃ contra nos dixerit/ more draconum in eum inſurgimus.et mille uerbis pro uno uituperantes:ſatiari non poſſumus.non quia ut homo lapſus eſt/ nec propter cõmunem infirmitatem hominum iram deprimimus:ſed ad ultionem irruentes/ pricipem et conſummatorem fidei noſtre Iheſum non reſpicimus. Nec Eccũs. 10
recordamur ſcriptum eſſe/ modo:quia eorum uie ad mortẽ qui memores iniurie ſunt/ modo:relinque proximo tuo nocenti te/ & tunc depre Eccũs. 28
canti tibi peccata ſoluentur.Exemplum igitur clementie atq; manſuetudinis Chriſtum teneamus:qui hac de cauſa nobis dicit/ nõ eſt diſcipu Mathe. 10
lus ſupra magiſtrũ/ nec ſeruus ſupra dominum ſuum.

¶ Vndecimi libri commentariorum Cyrilli in Ioannem/ finis.

¶ Commentariorũ Cyrilli in Ioannem liber duodecimus. Cap.I.

» Miſit igitur eum Annas ligatũ ad Caipham pontificẽ. Erat
» autem Simõ Petrus ſtãs et caleſaciens ſe.Dixerũt ergo ei.
» nunquid & tu ex diſcipulis eius es? negauit ille et dixit.nõ
» ſum.dixit unus ex ſeruis põtificis:cognatus eius cuius ab
» ſcidit Petrus auriculam.nõne ego te uidi in horto cũ illo?
» Iterũ ergo Petrus negauit:et ſtati gallus cãtauit. ¶ Quaſi currẽtẽ equũ narrãdi progreſſum euangeliſta utiliter reuocat:et ad priora rurſus orationẽ reducit. Quare ſic? quia negationẽ Petri tertio factam exponere uoluit.Repetit ergo breuiter: et miſſum ab Anna

Iheſum ad Caipham iterum dicit / Petrumq; interrogatum exponit / tũ a miniſtris qui calefaciebant ſe / tum a quodam generis miniſtri illius cu ius aurem ipſe amputauit. Ita tertio negaſſe Petrum et gallum cantaſſe meminit: nullum ſaluatoris uerbum cecidiſſe oſtẽdens / qui ad unguẽ infirmitatẽ diſcipuli et cognouit et predixit. Que omnia diligenter ex plicauit / ne quis aduerſariorũ Chriſti nobis inſultaret / quomodo et ubi negaſſe Petrum inquirens. Re autem ſic ſtudioſe ab euangeliſta narrata: nemo hec fortaſſis dicet / ſed aduerſus Petrũ iſurget / formidinis crimine ipſum accuſans. Nondum enim inquiet periculum uidit: et ter ex leuitate negauit. Quibus ut friuolis lõge proiectis / ſtudioſis dicendum eſſe arbitror: illa etiam de cauſa minutim hec eſſe cõſcripta / ut legentes intelligant / quales ante Chriſti reſurrectionem et aduentũ ſpiritus apo ſtoli fuerunt / et quales poſtea q̃ uirtutẽ ex alto acceperunt effecti ſunt. inuictos enim animo et uere diuinos homines illos fuiſſe conſtat. Antea uero q̃ imperium mortis a ſaluatore deſtructum eſſet: terribilis erat illis moriendi formido. Nam cum ſpiritũ adbuc non haberent / nec ſuper na gratia eſſent roborati: humana puſillanimitate detenti / metu patiẽdi ut homines frangebantur. Et quemadmodum ferrum q̃uis per ſe du rum ſit / lapidibus tamen facile retunditur / niſi liquore quodam firmetur: ſic animus hominis etiam ſi uirtutis amore cũcta pericula ſpreturũ ſe iactet / aſperitate tamen certaminum uicitur / niſi ſancti ſpiritus gratia ſit corroboratus. Imbecilliores igitur antea ut homines apoſtoli fuerant: ſed ſpiritus gratia infirmitatem poſtea humanam ſuperarunt / ad inuictum animum robore ſpiritus conformati. Infirmitas ergo diſcipulorum ad gloriam dei conſcripta eſt: qui paruitatem noſtre nature ad inexpugnabile turris erigit robur. Erit autem quod uni ſanctorum acci dit: maxime nobis cõſolationi. hinc enim diſcimus nulla nos deſperatio ne affici debere: fragilitatem humanam conſiderantes. ſed cõfidere po tius oportere / credentes robur ab illo nos habituros: qui diligentibus ſe neruos ad uirtutem et uires largitur. Cap. II.

» Dducunt ergo Iheſũ a Caipha in pretoriũ. erat autẽ mane. et
» a ipſi non introierunt in pretorium: ut non contaminarẽtur ſed
» ut manducarent paſcha. ¶ Cum iuſtum iudicare iudicium / &
Exodus. innocentem ac iuſtum non interimere lex iubeat: inuiti quia nullam cul
23 pam inueniant miſeri erubeſcunt. Nullam igitur cauſam inuenientes quia paſcha iam celebraturi erãt: ne cede hominis ipſi macularẽtur / ad alium adducunt / non putantes per dementiam cordis / ſcelus ſi per aliũ interficerent / ad ipſos redundare. Ridiculoſiſſimum etiam illud eſt: innocentem quaſi ſceleſtum accuſantes / et in capita ſua tante impietatis crimen effundentes / pretorii ianuam tanq̃ maculam fugiunt / et hominibus impuris miſceri non patiuntur. lapidibus puto et hominum corporibus inquinari animã crediderunt: iniuria uero interficere hominẽ nihil mali putarunt. Sed illud multo ridiculoſius eſt: qđ ut agnum comederent (qui nihil aliud q̃ Chriſti myſterium figurabat) cauent ne inqui-

nentur: in ipſam autē ueritatem inſaniunt.iure igitur:modo dealbata Mathe.
ſepulchra/et exterius uili quodam artificio decorata/ intus autem ſor= 23
dibus plena Chriſtus appellabat:modo excolantes culicem/camelū au=
tem glutientes.Nam cum exacte minima quererent:peccatorum maxi
ma non uidebant.et calicem atq; parapſidem exterius lauabant :de in=
terioribus nihil omnino curantes.Ideo Hieremias liquido dicebat:laua Hiere.
cor tuum a malignitate Hieruſalem/ut ſalueris.ipſi uero mentis impie 4
tatem nihil eſſe arbitrantur:et Chriſto ad Pilatū adducto loca et incir
cunciſorum corpora quaſi ſcelus effugiunt. et dummodo manibus non
interficiant/nullam ſe contracturos culpam ſi Pilati ad hoc miniſterio
utantur/ex dementia putāt. Quam eorū fatuitatē prophete non igno Eſaias.
rarunt.ue inquit Eſaias iniquo:mala ei accident.et Ezechiel. ſicuti feci= 3
ſti:erit tibi retributio tua.retribuetur tibi in caput tuum. et pſalmiſta. Ezechiel
Redde retributionem eorum eis. Nam quemadmodum ipſi ſaluatorē 9
omnium Romanis tradiderūt:ſic paulo poſt romanis traditi perierūt. Pſalmus
Graue nāq; adeo bellum aduerſus ipſos exarſit:ut in calamitates inau= 93
ditas impulſi/mortuos ſe optarent antea fuiſſe q̄ in pericula illa incidiſ Lucas.
ſent.quod ſaluator futurum predixit. Quando inquit ab exercitibus 23
obſeſſam Hieruſalem uidebitis:tunc dicetis mōtibus cooperite nos/ et
collibus cadite in nos. Cap.III.

» Xiuit ergo Pilatus ad eos foras et dixit:quam accuſationem
» e affertis aduerſus hominem hunc. ¶ Extra pretorium reman=
ſerunt/ne lapidum et parietum tactu inquinarētur.Pilatus au
tem exit foras/traditi ſibi hominis crimina ſcrutaturus.Sic uir alienige
na Moſaice legi non ſubiectus et incircunciſus/cauſas querit diligēter:
iniuſtum putans/hominem uexare innocentem.illi autē parum de mā=
datis dei curantes:cum nihil dicere poſſent/ut latronem tamen addu=
xerūt. Non iniuria igitur ad ſynagogam ſuam dicitur:iuſtificata eſt So Ezechiel
doma ex te.Et ipſe Chriſtus hanc inſaniam ſuam incuſans:nec iuxta iu 16
ſtificationes ait gentiū fecerunt mihi.Nā gētes quidem lapidibus & li=
gnis(que ut deos per errorem adorant)maculatis et illotis manibus nō
ſacrificant:ſed nec hominem niſi in ſcelere deprehenſum occidi patiū=
tur.illi autem q̄uis deo uero agnum ſacrificaturi eſſent: innocētis tamē
ſanguine animas ſuas inquinare per nequitiam ſtudent. Cap.IIII.

» Eſponderunt et dixerunt ei.ſi non eſſet hic malefactor: non ti
» r bi tradidiſſemus eum. ¶ Cauſam quidem nullam habent:īpie
tatis autem turpitudinem celant/dicentes nullo modo ſe Ihe=
ſum niſi malefactor eſſet tradidiſſe.Ita cauillationibus iuſticiam & mā=
data legis ſeruare ſimulant:et credi uolunt ſecūdum legem uiuere/qui
falſo legis authorem accuſant.malefactoremq; appellāt eum:qui ad de=
ſtructionem malorum in mundum uenit. Vere igitur per Oſeam/de ip Oſee.
ſis ſaluator predixit.ue ipſis quia reſilierunt a me:miſeri ſunt quia im= 7
pie fecerunt in me.ego redemi eos: ipſi uero aduerſus me falſa locuti
ſunt. Cap.V.

» Icit ergo eis Pilatus.accipite eum uos:et ſecundum legem ue
» d ſtram iudicate eum.¶ Nos eſt fas mihi Pilatus ait/nullo accu=
ſatum crimine hominem ſecundum leges punire; ipſi ergo eũ
ſecundum legem ueſtram iudicate/ſi etiam innocentes lex ue
ſtra condẽnat.Ridiculoſa hec res imo uero largis digna lachrymis fuit.
gentilium legibus:quoniam nihil culpe dabatur/ dominus iuſtificaba=
tur.iudei autem qui diuina lege iactabant; mori oportere illum cla=
mant. Cap.VI.

» Ixerunt ergo ei iudei.nobis non licet interficere quemq̃.ut ſer
» d mo Iheſu impleretur quem dixit: ſignificans qua morte eſſet
» moriturus.¶ Vetari aiũt ab impia cede:paſcha celebraturi.nã
aliter miniſterium Pilati non queſiſſent. Velox enim ſemper animus iu
deorum ad omne malum eſt.Petunt ergo a Pilato ut iudaicam crudeli=
tatem imitatus:ſue in preſentia inſanie ſeruiat. Hoc autẽ etiam predi=
xiſſe Chriſtum euangeliſta aſſerit.diſcipulis enim modũ mortis ſue pre
Mathe. nunciauit dicens.ecce aſcendimus in Hieroſolymã et filius hominis tra=
20 detur in manus peccatorum/& crucifigent eum et occident eum/& ter
tia die reſurget.Huius predictionis neceſſario meminit euangeliſta: ne
ad hebre quis putet inuitum ui ad mortem tractum illum fuiſſe/cui omnia nuda
4 atq; aperta ſunt. Cap.VII

» Ntroiuit ergo iterum in pretorium Pilatus:et uocauit Iheſum
» i et dixit ei.Tu es rex iudeorum? ¶ Cum nihil crimini dare poſ
ſent iudei/et Pilatus urgeret/cauſam petens cur eum adduxe
Lucas. runt:aduerſus Ceſarem Iheſum feciſſe aiunt/principatum Iudee ab illo
23 in ſe rapere ſtudentem/& regni gloriam in ſe transferentem.Malicioſe
nimium id calumniati ſunt:non ignorantes Pilatum etiam inuitum citi
us facturũ quod uellent/ut ipſe tutius uiueret ac preſideret.Facile nãq;
ſemp iudei tumultuãtes/et rebellionibus gaudẽtes:acriores quodã mo=
do miſſos a Ceſare ad prefecturam iudee iudices in ſe faciebãt.qui ut tu
tius prouinciam tenerent/facile ad puniendos eos mouebantur/qui nõ
uandarum rerum ſuſpitione accuſabantur.hoc igitur inferunt crimen
Chriſto:qđ regnare iudeis tẽtaret.Quare non iniuria ex regno eius re
Pſalmus puſſi:et gentes ad hoc ipſum uocate ſunt.pete nãq; inquit a me:& da=
2 bo tibi gentes.Vniuerſus enim orbis terrarũ:pro gente iudeorum Chri
Ad ro ſto traditus eſt.Nam ut Paulus ait.delictum illorum:diuitie mũdi. & di
11 minutio eorum:diuitie gentium.Quod igitur Pilatus a Iudeis audiuit:
id aperte Chriſto dicit.& reſpondere breuiter iubet:ſi uere rex ipſe iu=
deorum ſit.Mouetur enĩ non iniuria/ſtudetq; ueritatem addiſcere: ut
poſſit traditũ a Romanis ſibi principatũ conſeruare. Cap.VIII.

» Eſpondit ei Iheſus.a temetipſo hoc dicis:an alii tibi dixerunt
» r de me? ¶ Cũ nemo Chriſtus inqt hoc me crimĩe unq̃ in iudici=
um adduxerit: unde hic ſermo ad te puenit? Sed nõ eſt dubiũ
quin malicia iudeorum hec finxerit:non es enim tu et iudex ſimul & ac
cuſator.hec autẽ dixit/ſuboſtendens Pilato nihil ei occultum eſſe:ut di

uina eius natura intellecta/miniſter iudeorum eſſe non pateretur. q̄uis ſimul etiam docet/ iniurioſe penas a ſe petituꝝ propter falſos iudeorum clamores: cum tali crimine condemnari iure non poſſit. Cap.IX.

» r Eſpondit Pilatus. nunquid ego iudeus ſum? gens tua et ponti
» ſices tradiderunt te mihi: quid feciſti? ¶ Rem totam Pilatus nunc aperit: et iudeos in medium adduxit. Neſcio eni tua ego dixit: cum iudeus non ſim. iudei autē inter quos natus/& enutritus es: moriturum te adduxerunt/te ipſum ergo accuſa. Hoc enim occultius ſignificat dicens. quid feciſti? Magno hec ſtudio: q̄uis minutiora uideantur/euāgeliſta cōſcripſit. et qđ Pilatus interrogās diceret: quid feciſti? Hinc enim maxime diſcimus: nihil non dico uerū/ſed ne fictū quidē uerisimiliter excogitari in Chriſtū potuiſſe/ſed ipie atq; iniquiſſime mortis ſententiam aduerſus eum prolatam fuiſſe. Cap.X.

» r Eſpondit Iheſus. regnum meum non eſt de hoc mundo. ſi ex
» hoc mūdo eſſet regnum meum: miniſtri mei utiq; decertarēt
» ut non traderer iudeis. nūc autem regnum meū non eſt hinc.
¶ Liberauit a formidine Pilatum: qui dignitatem Ceſaris in iudea ſeruare debebat. Credidit enim forſan more hominū/rebellionē a Chriſto cogitatam fuiſſe ſecundum iudeorum nugas. hoc enim ipſum etiam ſignificabant: cum dicerent/non tradidiſſemus eum tibi niſi eſſet malefactor. rebellionem enim/malum appellabant. ita ſe beniuolos eſſe Romanis fingentes: ut rebelliōis nomē audire non paterenť. Quas ob res diligēter datam eſſe a ſe operam: ut qui rebellare meditatus eſt/penas merito luat. Chriſtus autem Pilato reſpondēs/ regem ſe eſſe nō negat: mentiri enim non poterat. ſed regno Ceſaris non eſſe hoſtem oſtendit: quia pricipatus ſuus mūdanus nō ē/ſed celi/terre/ceterarūq; reꝝ oīm. Vnde autem ſuſpitionis falſitas oſtenditur? quia milites non conſcripſerit/ſatellitibus uſus non ſit/arma nec ad defenſionem quidē ſuam preparauerit. nulli enim pro ſalute ſua decertarunt. Ita clamoribus iudeorum depulſis: temere in Chriſtū inferri Pilatus manifeſtatur. nulla enī re ſuſpitionem regni confirmante/iudeorum uoluntati/anime ſue tradit habenas: & tante impietatis culpā una cum iudeis ſubire uoluit. Verum cum non eſſe de hoc mundo regnum ſuū ſaluator dixerit: non ſolum a falſa illa ſuſpitione Pilatum remouet/ſed precipuum etiam quid de ſe ipſo intelligere cogit. Cap.XI

» d Ixit itaq; ei Pilatus. ergo rex es tu. ¶ Veritatē ipſam quaſi crimen aduerſus Chriſtum Pilatus intulit. Nam cum audiſſet regnū eius nō eſſe hinc: rebellionis quidē formidine liberatur/cōfeſſionē autem regni q̄uis nō mūdani/ culpe ac crimini tribuit. Quaſi ergo cogens: confiteris inquit ergo quod rex es tu. Cap.XII.

» r Eſpōdit Iheſus. tu dicis quia rex ſū ego. Ego ī hoc natus ſum/&
» ad hoc ueni in mūdū: ut teſtimoniū perhibeam ueritati. omnis
» qui eſt ex ueritate: audit uocē meam. dixit ei Pilatus. quid eſt
» ueritas? ¶ Non negat regni ſui gloriam qui rex uerus eſt: etiā ſi eſſe ne

getur.Sed ueritatis uim rurſum oſtendit:que coegit Pilatum / regẽ ipſum dixiſſe.Tu enim dixiſti ait:quia rex ſum ego. natum autẽ ſe & ueniſſe in hunc mundũ / id eſt hominem factum aſſerit:ut teſtimoniũ ueritati perhiberet / id eſt ut falſitatem a mũdo expelleret / & diaboli tyrãnide deſtructa / ueritatem id eſt deum regnare faceret. qui rerum omnium natura rex eſt:non deforis ſed ſubſtantialiter hoc ipſum poſſidens. Verũ ut oſtenderet duricie ſua factum eſſe:ne recte ueritatẽ intelligat / illud ſubiecit.omnis qui eſt ex ueritate: uocem meam audit.facile nãq; qui ueritatem amant:atq; iocunde ipſam audiunt.qui uere tales non

Eſaias. ſunt: nec audire quidem patiuntur. unde Eſaias dicebat / niſi credide=

7 ritis:non intelligetis.Quod Pilatus uerum eſſe oſtendens:quid eſt ueritas interrogauit.Nam quemadmodum qui uiſu penitus carent:nec ſi aurum quidem / aut fulgentiſſimum lapidem offeres / ſplendore rerum mouebis / quippe qui nec ſolari luce mouentur.ſic animo ceci pulchritudinem ueritatis cernere nequeunt:que tamen diuini ſplendoris radios in mentẽ ſapientũ immittit.

Cap.XIII.

» Et cum hoc dixiſſet:iterũ exiuit ad iudeos & dixit eis.ego nullã

» inuenio cauſam in eo.eſt autem conſuetudo uobis:ut unum di

» mittam uobis in paſcha. Vultis ergo dimittam uobis regem iu

» deorũ? ¶In cõdemnationem impietatis / crudelitatiſq; iudeorũ / Pilatus qui non diuinam legem ſed hominum mandata ſequebatur: iuſti & equi defenſionẽ ſuſcepit.Contendit enim cũ nullã in eo cauſã inueniat: cõdemnandum non eſſe.et q̃uis boni & equi ratione facile perſuadere putaret: tamen ne repugnare quiſq̃ eorum poſſet / uiam optimam et colorem pulcherrimũ excogitauit.Cõſuetudo inquit eſt uobis ut unus de uinctis / paſche tempore dimittatur:uultis ergo uobis regem iudeorum dimittam? Regem autem nominans Iheſum / rabiem iudeorum riſu mitigare conatur / et ſimul prudenter oſtendit falſo ipſum hoc crimine accuſari.Nũq̃ eni Romanus prefectus:cupiditate tyrãnidis aduerſus Romanos accuſatum / ſi quicq̃ ſigni daretur / dimitteret.Sed hec de loci huius expoſitione ſufficiant.Conſideranti autem mihi unde conſuetudo hec originem habuit ut latronem aut homicidam a morte ſynagoga eriperet:primum a ſe ipſis(ut et alia pleraq; diuina mandata)id quoq; inuentum uidebatur. deinde diligentius querenti iuxta finem libro nu=

Nũeri. merorum de cede inuoluntaria:quod modo dicã occurrit. Qđ ſi fortui

35 tu et abſq; odio et inimicitiis iacto lapide / aut aliquo alio nõ ex inſidiis / nec uolẽs occidere / hominem quis percuſſerit / et mortuus fuerit / & hec audiente populo fuerint cõprobata:iudicabit inter percuſſorem et propinquum ſanguinis ſynagoga / et liberabit innocẽtem de manu ultoris / et reducet ad urbem ad quam confugerat.Cum igitur hoc mandatũ ita conſcriptum ſit:ne uiderentur omnino diuina precepta negligere / conueniens multitudo iudeorum unum de uinctis petebãt. Totius certe ſynagoge opus id eſſe lex mãdabat.quod modo niſi a prefecto peterent: facere iure non poterant / qui Romanis ſubiecti ab illis regebantur.un=

de Ihesum quoq; ad Pilatum duxerunt dicentes:nobis non licet interfi=
cere quemq̃.ita quod diuina lege licebat:Romanorum legibus non lice
bat. Cap.XIIII

» C Lamauerunt rurſus omnes dicẽtes: non hunc ſed Barrabam.
» erat autem Barrabas latro. ❡ Iniqui rurſus iudei redarguunť.
uoluntatem enim ſuam ſequentes:diuina mandata contẽnũt.
Nam cũ lex de homicida qui non ſpõte cedẽ fecerit/fieri hoc iuſſerit:fa=
moſum ipſi latronem poſtulant.qđ autem truculẽtus et homicida Bar
rabas fuerit:Petrus declarat dicẽs.uos autẽ ſanctũ & iuſtũ negaſtis/et Actus.
petiiſtis uirum homicidam donari uobis. Ita eum qui ab equalitate pa= 3
tris ad paupertatem noſtrã deſcendit/ut nos a uero homicida id eſt dia
bolo liberaret:iudeorũ ſacerdotes & ſcribe poſtpoſuerũt/ et infamẽ la=
tronem poſtularunt.Et quaſi nũq̃ illud audiſſent/iuſtum iudicium iudi Ioannes.
cate:homicidã iuſtificantes abſoluunt.et ipſum ſimul omnes condẽnãt 7
dicentes:non hunc ſed Barrabam.Sed iudei huius impietatis iuſto cru=
ciabũtur ſupplicio.Ego uero diuinã admirari ſatis ſcripturam nequeo:
que uel huius inſani clamoris ex perſona Chriſti/ſic per Hieremiam me
minit. reliqui domũ meã: dimiſi hereditatẽ meã. dedi dilectam animã Hiere.
meam in manus inimicorum eius.facta eſt mihi hereditas mea quaſi leo 12
in ſilua:dedit contra me uocem ſuã.Sed prius quid in ſiluis leo faciat: ex
plicandum eſt.fertur igitur leo cum animal aliquod capere uelit: mira=
bilẽ ſolere rugitum edere/eoq; que propinqua ſunt animalia perterrita
cadunt.ita ſolo leonis clamore ſuperantur ac capiuntur.Vnde prophe=
ta.leo inquit eructauit:et quis non timebit? Quaſi ergo leo in ſilua:ad= Oſee.
uerſus ſaluatorem ſynagoga facta eſt.Nã q̃uis nullo ille terrore percul 11
ſus ſit(expers enim formidinis deus eſt)clamoribus tamen ſuis Chriſtũ
ſynagoga interfecit.Pilatus enim dimittere uolebat:et modum ipſe co=
gitauit.Sed qui ſecũdũ diuinam legem ſe doctos iactabant:crudeliores
prophanis inueniuntur. Cap.XV.

» T Vnc ergo apprehendit Pilatus Ihesum et flagellauit.et milites
» plectẽtes coronam de ſpinis/impoſuerunt capiti eius:et ueſte
purpurea circundederunt eũ/et ueniebant ad eũ et dicebãt.
» aue rex iudeorum.et dabãt ei alapas. ❡ Flagellauit iniuſte & deriſioni
» militũ Pilatus Ihesum tradidit:qui corona de ſpinis et ueſte purpurea
et alapis illum dedecorauit.Putauit enim placari hoc modo poſſe popu
los iudeorũ:ſi qui nullam habebat cauſam / hec non merito pati oculis
cerneretur.Flagellatus autẽ iniuria fuit:ut a uulneribus que iure pecca
tis noſtris perpeſſi ſumus nos liberaret.alapis ceſus et illuſus eſt:ut illu=
ſori ſathane nos illudere poſſimus/et preuaricationis peccatum fugia=
mus. Omnia enim propter nos et pro nobis Chriſtus ſuſcepit:que re=
pulſiuas uires habuerunt. quibus ea repulſa ſunt:que nobis merito pre
uaricationis crimine acciderunt.Et queadmodũ mors Chriſti qui morti
non ſubiiciebatur/ ad deſtruendã omnium mortem ſuffecit: ſic intelli=
gere ac credere oportet flagella ac dedecora dominum pertuliſſe/ ut a

Eſaias. talibus nos eriperet.ipſius eni liuore nos ſanati ſumus:ut ſcribitur. Om
53 nes enim errauimus/unuſquiſq; in uiam ſuā declinauit:et dominus po=
ſuit in eo iniqtatē oīm noſtrū. attritus ē propter ſcelera noſtra:ut Eſai=
Eſaias. as dicit dorſū aūt ſuū dedit in flagella/& maxillas ſuas ī alapas. Sed mili
50 tes ſicut pſeudo tyrāno cuidā/more ſuo Chriſto illudūt.ideo corona de ſpinis imponitur:quoniā mūdani corona ſignum regni eſt/ueſtis quoq; purpurea.ſimiliter huius deluſionis cauſa liquido exprimitur:accedentes enim dicebāt/aue rex iudeorum. Audiui autē aliquos quibus ualde placebat:per coronam de ſpinis/multitudinem ſculptilia colentium ſignificari/que per fidem in diadema Chriſti ſuſcepta eſt. Spine nāq; dicunt ſteriles/quoniam nullum pietatis fructum producebant:gētes fuerunt/igni ſolummodo nutrimentum/quemadmodum et agrorum ſteriles ſpine. Per purpuream autē ueſtem:regnum totius mundi/ quod ꝑ fidem Chriſtus accepturus erat/ſignificatum fuiſſe uolunt. Suſcipiēda uero cuncta ſunt/que cum a recta uia non excedant:nonnihil utilitatis afferunt. Non eſt ergo eiiciendum hoc theorema: cum rebus aptiſſime accommodatum ſit.

Cap.XVI.

» T exiuit iterum Pilatus foras:et dixit eis.ecce adduco uobis eū
» e foras:ut cognoſcatis quia in eo nullam cauſam inuenio. ¶ Nō ueretur Pilatus peccatum ſuum fateri (iniuria enim flagellatū a ſe Iheſum predicat) et foras eum ducere:ut ita eſſe ipſi quoq; cognoſcant. Explere miſerabili hoc uiſu animos illorum putauit.et quaſi accuſare illos uidetur:qđ cupide cedem hominis ita manifeſte petant/& clamoribus ſuis nolentem ad hoc pellere nitantur. Verum igitur in Chri=
Ioannes. ſto inuenitur:quod dixerat/quia uenit princeps mundi huius/ et in me
14 nō inueniet quicq̄. Animaduerte nāq; quomodo huc atq; illuc omnibus reuolutis:nihil diabolus delicti poteſt iuenire/quo iuento/iure Chriſtū quoq; poſſet detinere. Quare quemadmodum totam naturam hominis in Adā uno ſuperatam/peccato ſubiecit:ſic modo ab ipſa per unū ſuperatus eſt. Natura enim homo et deus erat:qui peccatum nō nouit. Sicut igitur condemnatio per primum Adam in omnes penetrauit:ſic iuſtificati Chriſti benedictio/per unum ad omnes extēſa eſt. Teſtatur id
ad roma Paulus dicens. Sicut enim per unius delictum in omnes homines in con
5 demnationem:ſic et per unius iuſticiam in omnes homines in iuſtificationem uite. Egrotauimus ergo per primum Adam/inobedientie maledictioniſq; morbo:locupletati autem ſumus per ſecundum/per obediētiam et benedictionem. Author enim legis ut deus:mandata legis ſer=
Ioannes. uauit ut homo. Vnde ad nos dicit.qui me diligit:mādata mea ſeruat/ſi=
15 cut ego mandata patris mei ſeruaui/et maneo in dilectione eius.hic enī ut deus et author legis:mandata ſua ſeruare iubet.ut autem homo:mādata ſui patris ſeruaſſe confirmat.

Cap.XVII.

» Xiuit ergo Iheſus portans ſpineam coronam & purpureum ue
» e ſtimentum.et dicit eis.ecce homo. Cum ergo uidiſſent eum pō
» tifices et miniſtri:clamabāt dicentes. crucifige crucifige eum.

¶ Monſtrauit inique flagellatum et a militibus indigne illuſum rerum omnium dominũ:miſerabiliq; hac re iram eorum ſedari poſſe putauit. Illi uero adeo ab omni humanitate fuerunt alieni:ut immanitatem fera rum excederent/feruẽtiuſq; clamarent crudeliſſimo ipſũ genere mor tis occidendum. Quid enim amarius aut crudelius cruce? Hoc ſumme impietatis dedecus a principibus iudeorũ ſolis euangeliſta traxiſſe ori ginẽ oſtendit. Quando enĩ uiderũt ipſum pontifices et miniſtri/clama rũt:crucifige crucifige eũ. Nã cũ multitudo aliquo modo his factis ſub erubeſceret/recordati forſan miraculorum illius:ipſi primũ exclamãt/ & uulgus incendunt. Vere igitur de ipſis propheta predixit:quia paſto res ſtulte egerunt.dominũ enim non queſierunt. propterea non intel lexit uniuerſus grex:et diſſipati ſunt. Nam qm̃ grex id eſt multitudo non modo ad cognoſcendum Chriſtum a prĩcipibus non fuit deducta/ imo etiam ad cedem eius inflammata:propterea lapſa in baratrum pe riit. Sed ſi cetera etiam diligentius conſideres: originem impietatis ca pitibus principum impones. Ipſi hoc primi cogitauerunt. ipſi pecunia ſa cra proditorem cõduxerunt. ipſi cohortem atq; miniſtros ad capiendũ ligandũq; Chriſtum miſerunt. ipſi ad Pilatum adduxerunt. ipſi deniq; flagellatum modo uidentes/inflammãtur magis inuidia et exclamant: crucifige crucifige eum. Volebant enim dominũ uinee occidere:putan tes hereditatẽ eius tuto ſe detenturos/et honoribus ſummis gauiſuros. ſed qui habitat ĩ celis ait pſalmiſta:irridebit eos/et dominus ſubſãnabit eos. nihil enim ex ſententia ipſorum ſecutũ eſt:ſed contrariũ q̃ ipſi opta bant natura rerum exitum habuit.

Hiere. 10

Mathe. 22

Pſalmus 2

Cap. XVIII

» Dixit eis Pilatus. accipite eũ uos et crucifigite:ego enim non in
» uenio in eo cauſam. ¶ Stupet Pilatus quomodo iudeorum po pulus et maxime principes ita truculenti ſunt:ut cum nulla in Chriſtum cauſa inueniatur/tam turpi morte occidere ipſum ſtudeant. Hac de cauſa quaſi contemptus indignatur ac dicit:miniſtrũ me ĩpie ce dis ſolum inueniſtis? ego preter Romanorum leges innocẽtem occidã? ego clamoribus ueſtris territus ad hoc me facinus detrudam? Nã ſi hoc ſcelus uos non putatis/ſi malum eſſe non arbitramini: uos ipſi qui legis diuine ſcientiam habere iactatis/crucifigite. cedem hanc patrate. impie tatis huius crimen in capita ueſtra uertite. ſit iudaica ſolũ iſta temeri tas. Si lex eſt apud uos que ſummo inſõtes ſupplicio cruciet: uos ſoli hoc facite. ego id non cõſentiam. Hec/taliaq;:breuis ſermo ipſius parturire uidet. Sed mirabitur quiſpiam rurſus iudeorum maximã impudentiã: qui nec alienigene quidem uiri iuſticia erubeſcunt/nec recordantur le gis dicẽtis/quia ſacerdotis labia iudicium ſeruabunt/et legem querent ex ore eius.

Malachi. 2

Cap. XIX.

Reſponderunt iudei. nos legem habemus/et ſecundum legem
» noſtram debet mori:quia filium dei ſeipſum fecit. ¶ Quoniã
» de innouatione rerum accuſatio hec:nullum uel fictum quidẽ uerisimiliter argumẽtum habuit/facileq; paucis demũ uerbis refutata

euanuit.Non enim ex hoc mundo eſt regnũ meũ dicebat.nam ſi ex hoc mundo eſſet:miniſtri mei utiq; certarent/ne iudeis traderer.quod Pilatus ita probauit:ut aperte predicaret nullam ſe in illo cauſam inuenire. aliud quid ueteratores et callidi homines coacti:excogitarũt.legem enĩ

Leuiti. 24 ſe habere aiũt:que morte ſaluatorem cõdẽnat.Que igitur lex eſt? Scribitur in Leuitico:quia iudeorum aliqui rixam mouerũt in caſtris/quoq; alter diuini nominis recordatus benedixit: id eſt maledixit et blaſphemauit.qui hoc ligue crimine mori iuſſus eſt. Homo enĩ deus ait/qui deo maledicet:peccatũ habebit.nomen autẽ domini nominans moriatur/lapidibuſq; ab uniuerſa ſynagoga obruatur/ſiue aduena ſiue idigena ſit. Sed ambiget aliquis forſan:quid lex uelit. Nam morte quidem dignum qui blaſphemauerit in dominum nemo negauerit: ſed curnã etiã ſi falſos quis deos ignominioſe appellauerit/peccatum habebit? nõ enim de uero deo neq; cum articulo:ſed ſimpliciter ſcribitur.ſi quis deo maledixerit:peccatum habebit.Nos autem ad hoc dicimus:tuto legiſlatorẽ locutum fuiſſe.Nam ſi quis deo q̃uis falſo maledicat:gradum feciſſe uidetur/unde ad uerum deũ blaſphemandũ facilius aſcendat.ideo alibi eti-

Exodus. 22 am dicitur:deos non maledices. Dei enim nomen etiam ſi falſo quibuſdã imponatur:honorandũ tamen putauit.nec creaturas colere idcirco iuſſit:ſed deitatis nomen uenerari. Cum igitur lex ſit blaſphemantem mori:huius criminis reum eſſe dominũ aiunt/quia ſeipſum filium dei fecit.Vbi autẽ id a domino dictum eſt? In piſcina que ouilis dicebatur/die ſabbati a diutino morbo mirabiliter hominem liberauit.Cũq; iudei turbarentur magis quoniam in ſabbato/q̃ Chriſti poteſtatem mirarentur:

Ioannes. 5 pater meus uſq; modo(ait)operatur/et ego operor.Perſequebãtur igitur inquit euangeliſta iudei Chriſtum:quia non ſolum ſabbatum ſolue-

Pſalmus 81 bat/ſed deũ etiã patrem eſſe ſuum dicebat/deo ſeipſum equalem faciens.Chriſtus autem ad hec dicebat:ſcriptũ eſt i lege ueſtra/ego dixi dii

Ioannes. 10 eſtis et filii excelſi omnes.Si uero illos deos dixit ad quos ſermo dei factus eſt/& ſolui ſcriptura nõ poteſt:quem pater ſanctificauit et miſit in mũdum/uos dicitis quia blaſphemas quia dixi filius dei ſum.Veritati er

Hiere. 8 go dicte:ueritatis crimẽ inferunt. Ego uero aduerſus eos uoce prophetica utar. quomodo dicitis quia ſapientes nos ſumus/& lex domini nobiſcũ eſt? Nonne oportebat diligẽter antea ſcrutari:quis/et unde Chriſtus ſit? & ſi quidem mẽtitus fuit:penas ab eo non iniuria petere.ſin autem uere dixit:adorare ipſum? Cur igitur inquiſitione omni contẽpta/et ſacrarũ litterarum teſtimoniis ſpretis:ſolummodo contradicitis/& ueritatem crimini datis? Oportebat ſane quando Pilato dixiſtis quia filium dei ſe ipſum fecit:tũc opera quoq; ipſius in medium afferre. Oporte

Ioannes. 11 bat:quadriduo iam mortuum uoce ſola in uitã reſtitutũ narrare.Oportebat unigenitum uidue filiũ non relinquere. Oportebat ſynagoge pri

Lucas. 7 cipis puellam nequaq̃ omittere.Oportebat modum miraculorum etiam

Mathe. 9 non preterire.in altero quidem/adoleſcens tibi dico ſurge:in altera uero/puella ſurge.Oportebat preterea docere:quia cecis uiſum/leproſis

Cap.XIX

mũdiciẽ ſolo nutu donabat. Hec/ceteraq; huiuſmodi quibus uere deus monſtrari poterat: malicioſe pretereuntes/cauillationibus ſolummodo utuntur. Viro gentili qui diuinam ſcripturam ignorabat/qui Iheſum hominem eſſe uidebat: clamantes dicunt. filium dei ſeipſum fecit. Nam certe ſcriptura: dei uerbum in natura hominis aliquando uenturũ aper Eſaias.
te predixit. Ecce inquit uirgo in utero habebit et pariet filium: et uoca= 7
bunt nomen eius Emanuel/ quod iterpretat᷑ nobiſcũ deus. qui porro ex muliere natus eſt: quid aliud erit q̃ homo natura? Sed cum homo natura ſit: deus etiam uere eſt.

Cap. XX.

„ Vm ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem: magis timuit. et in=
„ c greſſus eſt in pretorium iterum: et dixit ad Iheſum. quis es tu?
„ Iheſus autem nullum reſponſum dedit ei. ¶ In contrarium preter ſpem iudeorum malicia uertitur. illi enim crimen amplificabant: in deum ac dominum omnium peccaſſe Chriſtum aſſerentes. Pilatus autem magnitudine rei ad formidinem impellitur: et diligentius querit q̃ prius/unde et quis ſit. Credidit enim ut mihi uidetur: poſſe deum eſſe Chriſtum/ licet homo uideretur. non tamen id ut decet/neq; a ſcriptura: ſed errore gentili inductus credidit. Semideos enim et deorum filios gentilium fabule multos confingunt. Romani uero imperatoribus etiam ſuis: dei nomen donabant/et aras eis conſtituebãt. Curioſius ergo querit Pilatus q̃ antea: unde/& quis Chriſtus eſſet. ipſe autem nihil ei reſpondit: ſuorum non oblitus uerbo=
rum. dixit enim ad eum: omnis qui eſt ex ueritate/audit uocem meam. Ioannes.
Pilatus uero ſculptilium ac falſitatis cultor: quomodo ſaluatoris uo= 18
cem/qui ſe ueritatem & filium ueritatis dicebat/ intelligere potuiſſet? aut quomodo ueritatis ſaltem nomen ſuſciperet ac honoraret: qui cum illud audiſſet/ſtatim reſpuit dicens/quid eſt ueritas? nec mirum. erroris enim tenebris penitus obrutus: ueritatis radios aſpicere nequibat.

Cap. XXI.

„ Icit ergo ei Pilatus. mihi non loqueris? neſcis quia poteſtatem
„ d habeo crucifigere te: et poteſtatem habeo dimittere te? ¶ Ex ſuperbia tacere ipſum Pilatus putauit. propterea principatus ſui poteſtatem quaſi uirgam intentat: cuius formidine impelli poſſe illum ad reſponſionem opinatus eſt. Poſſe igitur ſe ſiue punire uelit/ſiue abſoluere: & poteſtatem hanc in ſe ſolo ſitam eſſe aſſerit. Quaſi ergo taciturnitate Chriſti uituperatus: indignatur atq; inſanit/ſilentii rationem nequaq̃ intelligens. Merito hic quod Eſaias pre= Eſaias.
dixit memorabor. Sicut ouis inquit ad occiſionem adductus eſt: et ſicut
agnus coram tondente ſe/obmutuit. ſic non aperuit os ſuum. in humili 53
tate eius iudicium eius ſublatum eſt. pſalmiſta etiam in perſona Chri=
ſti. Ori meo ĩquit cuſtodiam poſui: obſurdui & humiliatus ſum/et ſilui a Pſalmus
bonis. Quod autem a bonis dicit: pro a malis intelligendum eſt. Solet 38
enim diuina ſcriptura quãdo de deo aliquid dicitur: melioribus uti uerbis.

Cap XXII

» R Eſpōdit Iheſus. non haberes poteſtatem aduerſum me ullam:
» niſi tibi datū eſſet deſup. propterea qui tradidit me tibi: maius
» peccatū habet. ¶ Quis aut unde ſit: id eſt ex quo patre natus
Mathe. ſit / aperte non dicit. Non enim oportet canibus (ut ipſe ait) ſancta com=
7 mittere / nec margaritas porcis proponere. Quoniam uero principatus
ſui Pilatus poteſtatem oſtendebat / ac in ſe ſolo et punire et abſoluere ſi
tum eſſe iactabat: commodiſſime huic orationi uires et poteſtatem ſuā
opponit / flatumq; Pilati uel aduerſus dei gloriam tumētem deprimit /
et futuris fidelibus conſulit. non enim paruum detrimentum fidei eſt:
Apoca. ſi quis putet inuitum Chriſtum ui tractum ad paſſionem fuiſſe. Quo=
19 modo enim qui natura deus / et rex omnium a ſcriptura predicatur: co=
gi ab aliquo poteſt? hunc igit̃ errorē radicitus euellit dicens: niſi tibi eſ=
ſet datum deſup. Deſuper autē dicit: quia ipſe unigenitus ſeipſum obtu
lit conſenſu patris / ut incarnationis impleretur myſterium. datum er=
go inquit eſt deſuper: id eſt conceſſit / conſenſitq; pater una cum filio.
Non enim ratione ſolum quia deus cogi non poteſt: uerum etiam peri=
Ioannes. culo patuit ſepius uoluiſſe iudeos Chriſtum aggredi / et nō potuiſſe. uo
8 luerunt / inquit alibi euangeliſta hic / ipſum capere: ipſe uero tranſiens
Lucas. per medium eorum ibat. Sic autem dixit: id eſt nō formidoloſus / nec ut
4 fugientes ſolent occulte / ſed libero gradu ambulans ut ſolebat. ſic ocu=
los eorum uirtute ſua tunc effugit: quoniam paſſionis nondum aderat
tempus. Suo igitur nutu et uoluntate patris datam eſſe poteſtatem Pila
to ait: ut quicq̄ aduerſus eum agere poſſet. Maius autem peccatū illi qui
tradidit q̄ Pilato inerat. ille enī origo et uia impietatis fuit: Pilatus autē
ex formidine miniſtrū iudeorū ſe prebuit. Quis igit̃ tradidit / aut quē
maius premit delictū? proditorē credo diſcipulum. deinde pontifices &
ſacerdotes. et poſtremo ipſum iudeorum populum. cui cum maius pec=
catum atteſtatus ſit: oſtendit extra impietatis peccatum / Pilatum mini
me fuiſſe. Cap. XXIIII.

» E T exinde querebat Pilatus dimittere eum. Iudei autem clama
» bant dicentes. ſi hunc dimittis: non es amicus ceſaris. ¶ Perti=
muit Pilatus cum filium dei Chriſtū ſe facere audiſſet: ac ideo
ab omni calumnia liberare ipſum ſtudebat. Id calliditas iudeorū cum
intellexiſſet: ad primam uertuntur calumniam / quod regnum in ſe ap
petat / et Romanorum iugum longe a iudeis eiicere conetur. Sed per=
ſpice queſo: q̄ uerſute huc et illuc malicia eorum uertitur. Nam cum
hoc ipſum prius crimini darent: quia repulſi fuerant / ſtatim ſecun=
dum legem mori debere dixerunt quia filium dei ſe fecit / ut pieta=
te in deum / aduerſus ſaluatorem / Pilatum cogerent. Sed quia nihil
hoc ſibi profuit: ad primum rurſus refugiunt / & regnum Iudee ipſum
optare aduerſus ceſarem conclamant. Quare niſi punire uelit: non
eſſe amicum ceſaris contendunt. quoniam uiuere patiatur eum: qui
ceſari contradicit / id eſt qui regium nomen / aduerſus ceſarem uſur=
pat. Et certe non celeſtem cuius maxime Chriſtus dominus eſt: ſed ter

reſtrem principatum ceſar tenebat / qui etiam a Chriſto dependet.
per ipſum enim reges regnant:& tyranni dominantur / ut ſcribitur.Nu Prouer.
gantur igitur:et fruſtra ſaluatoris glorie detrahunt.quibus Eſaias iure 8
increpat dicens. uos autem accedite huc filii iniqui / ſemen adulteri & Eſaias.
fornicarie:ſuper quem dilataſtis os et eieciſtis linguã? Nũquid non eſtis 57
uos filii perditionis / ſemen iniquum? Non enim in aliquem ſimpliciter
hominem : ſed ipſum qui rerum omnium principatum cum patre te=
net / falſa calumnia impudenter utebantur.unde perditionis filii et ini=
quum ſemen effecti ſunt.

Cap.XXIIII

» Ilatus ergo cum audiſſet hunc ſermonem:adduxit foras Ihe=
» ſum / & ſedit pro tribunali in loco qui dicitur Licoſtratos / he=
» braice autem Gabatha.erat autẽ paraſceue paſche hora quaſi
» ſexta:et dicit iudeis.ecce rex ueſter. ¶Totam hanc impietatem iudeis
maxime tribui modo uidemus. uictus enim etiam inuitus clamoribus
illorũ ceſſit Pilatus:adeo ut nec ius ueritus ſit / nec ualde curauerit quia
inconſtanter nimium faceret. Nam qui ſepius publice dixerit nihil in eo
inuenire:ad uoluntatem modo illorum defertur / impietatis ſue ipſe te=
ſtis effectus.Solitum igitur aſcendit tribunal:ut truculentam in Iheſum
ſententiam proferat.Dies uero ac hora neceſſario ſcribitur: & propter
reſurrectionem et tridui temporis ſub terra ſpacium.ut ſermo domini
iudeis dictus exitum habuiſſe intelligatur. Sicut enim inquit Ionas in Mathe.
uentre ceti tres dies fuit et tres noctes:ſic et filius hominis in corde ter= 12
re tres dies erit et tres noctes. Ab ipſo autem tribunali monſtrat Ihe=
ſum dicẽs:ecce rex ueſter. quid igit̃ hoc eſt? Aut alludit populo / cui in=
ſontem ſanguinem ſitiẽti gratificatur:aut forſan opprobrio petit. quia
tot tantiſq; malis eum afficere ſtudent:quem ipſi iudeorum regem ap=
pellant.

Cap.XXV.

» Lli autem clamabãt: tolle tolle crucifige eum.dicit eis Pilatus.
» regem ueſtrum crucifigã? ¶Clamant non minus q̃ antea:nul
lo modo a crudelitate ad manſuetudinem declinati nec pro=
pter illuſiones nec propter flagella.Imo uero truculentiores facti / cruci
figi iterum atq; iterum illum hortantur:qui mortuos excitauit.qui tan=
te fuit eſtimationis:ut rex et filius dei iam putaretur. Vnde ipſe quoq;
iudex tam impiũ eorum clamorem redarguens / atq; opprobrio tribu=
ens:regem inquit ueſtrum / id eſt hominem tãte apud uos opinionis cru
cifigã? Quid eni ei exequari poteſt? imo uero quid in eo minus filio dei
atq; rege inuenitur?

Cap.XXVI

» Eſponderunt pontifices : non habemus regem niſi ceſarem.
¶Reſiliit apte ab amicitia dei populus iudeorũ:et reliquit (ut Deutero
Moſes dicit) deum qui ipſum genuit / & domini auxiliatoris 32
eius recordatus non eſt. Animaduerte namq; quomodo faci= Hiere.
es fornicarie facta eſt ipſi / ut ſcribitur.impudenter enim om= 3
nia egit . dominum ſuum negauit . quo crimine Hieremie uoce de= Hiere.
us ipſum accuſat dicens . ite in inſulas Chetim et mittite in Cedar : 2

Hiere. et diſcite/ſi gentes mutabũt deos eorum/qui nec dii quidem ſunt.popu
2 lus autẽ meus mutauit gloriam eius. Et rurſus. obſtupuit et exhorruit celum in hoc ualde / dicit dominus. quia duo praua fecit populus meus.dereliquerunt me fontem aque uiue:et effoderunt ſibi ciſternas diſſipatas/que continere non ualent aquas. Omnes enim ubiqꝫ gentes errorem ſuum uehementer amplexe:quos deos putarunt ita colũt/ ut nõ facile cultum aliorum deorum ſuſcipiant.Iſrael uero: calce regnum dei percuſſit/et ad principatum ceſaris transfugit.Quare nõ iniuria manibus ceſaris traditus:intolerabiles belli calamitates incidit. Sed animaduerte rurſus queſo exquiſitam euangeliſte diligentiam. Non enim populus ſed principes populi reſponderunt inquit/undiqꝫ oſtendẽs ad precipitia ſubditos a pontificibus quos ſequebantur depulſos. Non ergo ſolum ſuas/uerum etiam aliorum animas/ tante impietatis duces ac prin
Oſee. cipes perdiderunt.Ita enim et propheta ipſos accuſat clamans. quia la-
5 queus facti eſtis ſpeculationi:et ſicut rete expanſum ſuper Thabor. Speculationem namqꝫ in his appellat ſubditam multitudinem:cuius curam prĩcipes habere debẽt.ſpeculatores enim ideo apud ſacras litteras/preſidentes populis dicũtur. Laqueus igitur et rete ſpeculationi/id eſt populo pontifices facti ſunt:cum ipſi primi clamauerint/et aliis re ipſa dicere perſuaſerint.non habemus regem niſi ceſarem.Et audẽt hoc erũnoſi et miſeri homines dicere:cum deus pater prophetica uoce/ ſaluato
Zachari ris aduẽtum predixerit.gaude clamans filia Sion/ualde iubila filia Hie-
9 ruſalem:ecce rex tuus ueniet tibi iuſtus et ſaluator/ipſe mitis/aſcendẽs ſuper aſinam et ſuper pullum filium aſine.Ipſi autem q̃q aſine pullo inſidentem Iheſum publice in Hieroſolyma cum infantibus diuinis ho-
Mathe. norarunt laudibus/benedictus clamantes qui uenit in nomine domini:
21 reſiliunt tamen nunc/principatum Romanorum amplexi/et iugum regni dei reiicientes.hoc enim plane ſignificant dicentes: non habemus regem niſi ceſarẽ. Sed tunc a populo et a ſimplicioribus ut deus/ Chriſtus laudabatur:nunc uero cõſilio et clamore pontificum regnũ dei excutiunt. Cap. XXVII.

» Vnc ergo tradidit eis illum:ut crucifigeret᷑. ¶ Iudeorũ clamo-
t ribus uictus:ſentẽtiam eorum Pilatus turpiter ſequit᷑/iubetqꝫ illum crucifigi in quo nihil cauſe potuit inuenire.Sed iudeis tota hec temeritas aſcribenda eſt.ipſi enĩ origo et caput impietatis huius fuerunt:a qua tamen Pilatum non abſoluimus.cauſa enim una cum illis et ipſe fuit.Nam cum poſſet furorem iudeorum reprimere/non modo id nõ fecit:ſed Chriſtum etiam eis tradidit.nec id ſimpliciter : ſed ut crucifigatur. Cap.XXVIII

» Vſceperunt autem Iheſum et duxerunt. et baiulans ſibi cru-
» ſ cem: exiuit in eum qui dicitur Caluarie locum/hebraice autẽ
» Golgatha.ubi eum crucifixerunt/et cum eo alios duos hinc et
» hinc/medium autem Iheſum. ¶ Ducunt iam ut moriatur fontem et largitorem uite: quod diuina uirtute/ mirabiliqꝫ artificio pro

nobis fiebat / cum ad inſperatum exitum paſſio proruperit. laqueus enim facta eſt imperio mortis: et renouationis ad icorruptibilitatem & ad nouam uitam origo. Lignū igitur ubi crucifixus eſt in humeris portans: exit condēnatus iam capitali ſentētia / nulla penitus de cauſa / & id propter nos. Tulit enim in ſe que peccatoribus iure ſecūdum legem imminent: factus pro nobis maledictio / ut ſcribitur. Maledictus enī ait omnis qui de ligno pendet. Maledicti autem omnes nos ſumus: qui peccato ſubiecti legem diuinam cōtemnimus. Multa ſane omnes delinquimus / facileq̃ natura labitur. Et cum rurſus in lege ſcribatur. Maledictus qui non permanet in omnibus ſcriptis in libro legis huius: ut faciat ea. noſtra certe nō aliorum hec eſt maledictio. Nam ſi preuaricatio a lege / delictum eſt / et nos facile labimur legem negligentes: hac maledictione iure premimur. Maledictus igitur ille propter nos: qui peccatum non nouit / ſed ut a maledictōe omni nos liberet crucifigit᷑. idq̃ paſſus ſuffecit ut deus / pro omnibus / morteq̃ carnis ſue uniuerſos redemit. Crucē igitur portat Chriſtus: non ſibi ſed nobis trāſgreſſoribus ꝑ legem debitā. Nam queādmodum nō propter ſeipſum ſed propter nos in mortuis reputatus eſt / ut deſtructa morte ad eternā nos uitā reduceret: ſic et debitā nobis crucem in ſeipſo ſuſcepit / ut condemnatio legis in ſeipſo condemnata euaneſcat. ut omnis iniquitas os ſuum obſtruat: cum qui peccatum non fecit / pro peccatis omnium condemnatus ſit. Hoc ſingulari / preclariſſimoq̃ Chriſti facinore: ad fortitudinē roburq̃ animi / quo pati omnia pro pietate uelimus / mirum in modum exhortamur. Nullo enim alio pacto ut arbitror / deo penitus coniuncti ſumma bona conſequemur: niſi amorem dei terreſtri huic uite preponentes / parati ſimus pro ueritate mori ſi oportunitas aderit. Omnis enim inquit qui nō accipit crucem ſuam et ſequitur me: non eſt me dignus. Quod nihil aliud ſignficat (ut ego arbitror) q̄ mūdo propter deum renūciare / & huic corporali uite bona que per fidem ſperamus anteponere. Sed dominus quidem noſter Iheſus Chriſtus debitam nobis baiulans crucem: & hoc propter nos / non erubeſcit. nos autem calamitoſi / quorū mater hec terra eſt / qui ex nihilo ad eſſe producti ſumus: non audemus labores uel paruos pro pietate ſuſcipere. ſed ſi forte pro Chriſto quicq̄ nobis acciderit: erubeſcimus. Ita inanem huius mundi gloriam ſequentes: in ſuperbiam (que uiciorum omnium mater eſt) incidimus. O temeritatem maximam. dominum enim ſerui / et magiſtrum indigni diſcipuli ſuperare ſtudemus. Sic et Petrus quondam intolerabilem crucis putans paſſionem / nec myſterii uires adhuc intelligens / ex amore dicebat: propitius eſto tibi domine / ne fiat tibi hoc. ad quem Chriſtus. Vade retro ſathana. ſcandalum mihi es: quia non ſapis ea que dei / ſed ea que hominum. unde non paruam utilitatem nos colligere poſſumus. Diſcimus enim quando tempus ad certamina uocat: ne ſi etiam qui chariſſimi nobis ſunt prohibeant / turpe forſan putantes / mentem ullo modo illis adhibeamus. Non enim a ſathana differt: qui ſcandala ponit / et

[Margin: ad gala. 3 — Deutero 21 — Deutero 27 — Pſalmus 87 — Pſalmus 106 — 2. ad cori 5 — Mathe. 10 — Eccūs. 10 — Mathe. 16]

quibuſcũqꝫ modis poteſt/ a recta ſentẽtia homines ſeducit. quod etiam
Mathe. Chriſtus illis uerbis oſtendere uidetur. Si oculus inquit dexter tuus ſcã=
5 dalizat te:erue eum et proiice abs te. Quod eni a felicitate noſtra nos
ſemouet:etiam ſi amicitie lege nobis coniungitur/etiam ſi natura ip=
ſa et ſanguinis propinquitate copulatur/non noſtrum ſed alienũ et ho=
ſtile putandum eſt. Inter duos autem latrones crucifixus eſt ex malicia
iudeorum:qui ut turpiſſimã mortẽ eius oſtenderẽt/iuſtum cum iniquis
cõdemnarunt. qui quidem duo latrones:duos populos qui poſtea Chri=
ſto cõiuncti ſunt/ iudaicũ dico atqꝫ gẽtilem/ ſignificaſſe mihi uidentur.
Cõdemnati autem iure ut latrones fuerunt. quia et iudei legem tranſ=
gredientes:preuaricationis crimine rei erant. et gẽtes non creatorem:
ſed creaturas colebant. quis et alioquin qui adherent Chriſto:una cum
eo crucifiguntur. Ad nouã enim et euangelicam uitam reformati: pri=
me conuerſationis ſue mortem ſuſtinent. Vnde Paulus de Chriſto qui=
ad gala. dem dicit. qui autem ſunt Chriſti:carnem ſuam crucifixerunt cum ui=
5 ciis & concupiſcentiis. De omnibus uero in perſona ſua. ego enim per le
Ad gala. gem legi mortuus ſum:ut deo uiuã. Chriſto cõfixus ſum cruci. uiuo aũt
2 iam:nõ ego/uiuit uero in me Chriſtus. Et rurſus. Si ergo mortui eſtis cũ
ad coloſ. Chriſto ab elementis huius mundi:quid adhuc tanq̃ uiuẽtes mundo de=
2 cernitis? Mundane nãqꝫ cõuerſationis mors: euãgelice uite origo/ ac fũ
damentum eſt. Duorum igitur crux latronum ut ab euentu didicimus:
duorum populorum coniunctionem cum Chriſto ſignificabat. qui una
cum Chriſto quodã modo mortui erant:carnali uoluptate ſpreta/& mũ
dana uita ſepulta/ut cum domino ſuo ſpiritaliter uiuerẽt. Cap. XXIX

Scripſit autem et titulum Pilatus. & poſuit ſuper crucem. erat
autem ſcriptum:Iheſus Nazarenus rex iudeorum. ¶ Hoc cer
ad coloſ. te illud aduerſus nos cirographum quod cruci affixum a domi
2 no Paulus ait:in quo de principatibus/poteſtatibuſqꝫ ut deuictis trium
phauit. Nam etſi titulum hunc non ſaluator ſed iudeorum furoris mini
ſter affixerit:ſed tamẽ ipſe affixiſſe ſcribitur/qui affigi pmiſit. De pri=
cipatibus autẽ in ipſo triumphauit:quia appoſitus ſignificabat legenti=
bus Chriſtum illum fuiſſe/qui animã ſuam in redemptionem omnium
dabat. omnes enim homines:peccati iugo depreſſi. Omnes enim inquit
Pſalmus declinauerũt/& ſimul inutiles facti ſunt. & diabolo ſeruiẽtes turpiſſime
13 degebamus. Habebat autem diabolus aduerſus naturam noſtram ciro
graphum/maledictionem legis diuine tranſgreſſoribus debitã/ & pri=
ſcã dei ſententiam que aduerſus primũ hominem iuſtiſſime fuit prola=
ta:ĩ quo genus uniuerſaliter nr̃m(quia nemo abſqꝫ peccato eſt)cõdẽna
tũ fuit. Nam ut Adã peccauit:ſic et ceteri poſt ipſũ/ mãdatũ dei negle=
xerũt. Quare de uno aduerſus oẽs ſẽtẽtia fuit prolata. Hoc igit᷑ aduer
ſus genus noſtrũ cirographũ/ titulo ĩ cruce cõfixo:ſaluator deleuit. Li
quido nãqꝫ hic titulus mortẽ in ligno ſuã ſignificauit:quã pro cõdẽna=
torũ uita paſſus eſt/& pro delictis penã dedit ſufficientẽ. Nã etſi unus
patiebat᷑:ſed ut deus ſupra oẽm creaturã ẽ dignus/ & uita oĩm multo

p̄ſtantior.idcirco iniquitas omnis obſtruxit os ſuum:ut pſalmiſta canit. Pſalmus
et peccati lingua obticuit/ cum delinquentes accuſare non poſſit. Iuſti= 106
ficati enim ſumus:cū debita noſtra pro nobis Chriſtus reddiderit. liuo= Eſaias.
re nāq; ſuo ſanati omnes ſumus:ut ſcribit̃.Sed quemadmodū per lignū 53
caſus noſter fuerat excogitatus:ſic per lignū a caſu renouati celeſtia bo
na accepimus.cum ipſius quaſi egritudinis initium : propter nos in ſe ip
ſum Chriſtus luſtrauerit. Cap.XXX

Vnc ergo titulum multi legerunt iudeorum : quia prope ciui=
h tatem erat locus ubi crucifixus eſt Iheſus. et erat ſcriptus he=
braice/grece et latine.¶ Diuinitus ut ego puto factū ē:ut tri=
um linguarum que precipue ſunt litteris/ſcriptus titulus fuerit.Omniū
enim gentium regnum Chriſto attributum eſſe ſignificauit.ipſi eni in= Daniel.
quit Daniel honor et regnum datum eſt: et omnes tribus et lingue ipſi 7
ſeruient.et ut Paulus ait.omne genu flectetur / celeſtium/terreſtrium ad philip
et infernorum:et omnis lingua cōfitebitur quia dominus noſter Iheſus 2
Chriſtus in gloria eſt dei patris. Titulus igit̃ iſte per precipuas linguas/
omnium linguarum Iheſum futurum pricipem p̄dicabat: & impietatis
crimine iudeos arguebat.magna eorum uoce qui legebant cōclamans:
quod dominum regemq; ſuum crucifixerint. Cap.XXXI.

Icebant ergo Pilato pontifices iudeorum.noli ſcribere /rex iu
d deorum:ſed quia ipſe dixit/rex ſum iudeorum.reſpondit Pi=
latus.quod ſcripſi:ſcripſi.¶Non poſſunt ferre huiuſmodi titu
lum principes Iudeorum:ſed acri turbati inuidia/regnū p̄negant Chri
ſti.Nūq̄ enim inquiūt rex iſte fuit:quē nos in regē nūq̄ ſuſcepimus/ ſed
ipſe huiuſmodi uerbis uſus eſt.Ita ex imperitia non uidebant/ueritatis
naturam mētiri nō poſſe.ueritas autem Chriſtus eſt.Rex igitur iudeo=
rum eſt:ſi ſic ipſe dixit/et uos o iudei affirmatis. Nō uult autem Pilatus
mutare titulum:quia nō fuit in omnibus ſibi diuinitus p̄miſſum/ aduer
ſus ſaluatoris gloriam furere.Stabile nāq; ac ſupra calumniā Chriſti re=
gnum eſt:etiam ſi iudei nolint/etiam ſi gloriam eius confiteri non patiā
tur. XXXII

Ilites ergo cū crucifixiſſent eum:acceperunt ueſtimenta eius.
m et fecerūt quatuor partes: unicuiq; militi partem/& tunicam.
Erat autem tunica inconſutilis: deſuper contexta per totum.
dixerunt ergo adinuicem.non ſcindamus eam:ſed ſortiamur de illa cu
ius ſit.ut ſcriptura impleretur dicens.Partiti ſunt ueſtimenta mea ſibi:
et in ueſtem meam miſerunt ſortem.et milites quidem hec fecerunt.
¶Partiti ſunt ueſtimenta ſaluatoris inter ſe milites.Solent enim ex tru
culentia publicarum rerum uindices:non modo non condolere damna
tis/uerum etiam atrocius iuſſa peragere/et calamitatibus aliorum ro=
bur quoddā animi oſtentare.ueſtes autē dānatorū quaſi hereditatis le=
ge ad ſe pertinētes uēdicāt.In q̄tuor igitur partes ceteris diuiſis:unā tu=
nicā dilacerare uiſum non eſt. ſortis ergo illā faciūt munus.Nō enī pote
rat mentiri Chriſtus:de ſe ipſo apud pſalmiſtam dicens. Partiti ſunt

Pſalmus ueſtimenta mea ſibi:et in ueſtem meam miſerunt ſortem. Hec enĩ oĩa
21 predicta ſunt:ut rerum euentibus/ ipſum eſſe qui uenturus erat crede
remus.Nõ enim magna ſolum:ſed parua quoq; predicta ſunt. ut ab om
nibus recte ad ueritatem deducti:non erraremus.Sed non nocebit imo
uero etiam proderit/nonnihil de partitione ueſtimentorum ſublimius
dicere.In quatuor partes ueſtimẽta diuiſa ſunt:tunica ſolum indiuiſa
remanſit. Quod myſtice cuiuſdam rei ſignũ fuiſſe dixerim.Nam qua-
tuor orbis partes ad ſalutem reducte:indumentum uerbi id eſt carnem
eius impartibiliter inter ſe partite ſunt.In ſingulos enim partibiliter trã
ſiens unigenitus/et animã atq; corpus eorum per carnem ſuam ſancti-
ficãs:impartibiliter atq; integre in omnibus eſt/cum unus ubiq; ſit/nul
1.ad cori lo modo diuiſus/ſicut Paulus ait.Huius myſterii uim:legis quoq; figura
1 odumbrat.Agnum enim tempore congruo accipere iubebat/non p ſin
Exodus. gula capita unũ: ſed per ſingulas domos atq; familias. ſic diuidi quodã
12 modo agnus uidebatur.Sed ut rurſus quaſi integer atq; indiuiſus rema
neret:una in domo comedatᷣ inquit.non exportabitis de carnibus eius.
Sic partibiliter q̃tũ ad ſingula unius familie capita:et impartibiliter q̃m
in una domo atq; familia/unus in omnibus agnus inueniebatur. Simile
quid :et de ueſtimẽtis intellige. alia enim in quatuor partes diuiſa ſunt:
ſola tunica ĩtegra permãſit.Que inconſutilis/ et deſuper erat cõtexta:
ut ſignificaret abſq; conuentu ſexuum/ uirtute ſancti ſpiritus deſuper
corpus domini contextum atq; confectum de ſanguine uirginis fuiſſe.
Hec cũ nihil ueritati obſint et conducere poſſint:ſtudioſis non reiicien-
da ſunt. Cap.XXXIII

» Tabant autem iuxta crucem Iheſu mater eius:et ſoror matris
» S eius Maria Cleophe/& Maria Magdalene.¶Nõ iutiliter huius
quoq; rei euãgeliſta meminit:ſtanteſq; iuxta crucem matrẽ et
ceteras dixit/largis ſcilicet lachrymis flentes.facile nãq; ad lachrymarũ
flumina genus eſt mulierũ:preſertim ſi magna cauſa mouetur.Cur au-
tem hec tenuia memorat/et mulierum mentionem facitᷣ docere ut ego
arbitror uoluit:tantam paſſionis Chriſti fuiſſe indignitatem ac magni-
tudinem/ut matrem etiam eius/mors crucis et iudeorum illuſiones cõ-
mouerint/et ad hec milites cum riſu atq; triumpho coram matre ad de
riſionem Chriſti ueſtimenta partientes. Hic certe dolor a Simeone pre
Lucas. nũciatus fuit.Ecce inquit hic poſitus eſt in ruinam et reſurrectionẽ mul
2 torum in Iſrael:et in ſignum cui contradicetur.et tuam ipſius animam
pertrãſibit gladius:ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Gla
dium enim acutum:doloris magnitudinem appellauit.ex multis autem
cordibus reuelate cogitationes ſunt:cum etiam diſcipuli eius ſcandalũ
propter paſſionem paſſi fuiſſe uideantur. Cap.XXXIIII.

» Vm uidiſſet ergo Iheſus matrem et diſcipulum aſtantem quẽ
» C diligebat:dicit matri ſue.mulier ecce filius tuus.deinde dicit di
» ſcipulo.ecce mater tua.et ex illa hora accepit eam diſcipulus in
» ſuam.¶Prouidit matri:quaſi parum de magnitudine doloris curaret.

Nam etſi acriter patiebatur:erat tamen etiam impaſſibilis.Commēdauit autem eam diſcipulo Ioanni huic qui euangelium hoc conſcripſit:ut officium filii in eam ſeruaret.matrem ſimiliter admonuit: ut parētis in diſcipulum authoritatem haberet.amore uidelicet atq; charitate nō minus illos coniungi uoluit:q̄ ſi nature maxima propinquitate cōiuncti eſſent.Sunt autem qui dicunt carnis coniunctione Chriſtum commotum fuiſſe/ac ita locū in ipſo affectus habuiſſe contēdunt.ad quam quidem opinionem non niſi mente capti delabūtur.Non enim hac ratione id factum a Chriſto eſt:ſed re ipſa honorandos eſſe parentes docere nos uoluit.Equali enim uere ſupplicio in deum blaſphemantes/et parētes par uipendentes puniri lex ſtatuit.Morte moriatur qui nomen domini nominauit/id eſt in dominum blaſphemauit.et ſimiliter qui patri aut matri maledicit:morte inquit moriatur.Cum igitur ita per legem ipſe precepit/ cūq; omnis uirtutis ipſe fons ſit:quomodo non oportebat ab ipſo et per ipſum primum nos diſcere/nec quando intolerabiles imminent erūne/negligendos eſſe parentes? Optimus enī ille certe eſt:nō qui magna in trāquillitate ac copia rerū/ſed qui in tempeſtate et egeſtate/mādatorum non obliuiſcitur. Cap.XXXV.

Leuiti. 24 Exodus. 21

P Oſtea ſciens Iheſus quia iam omnia conſummata ſunt: ut conſummaretur ſcriptura/dicit.ſitio.Vas autem appoſitum erat aceto plenum.illi autē ſpongiam plenam aceto/ hyſſopo circūponentes:obtulerunt ori eis.¶ Cum truculēter omnia impietate iudeorum eſſent peracta/nec quicq̄ ad ſummam crudelitatem deeſſet:tādē ſanctiſſima caro Chriſti naturale quid patitur.multis enim ac uariis doloribus exſiccata:ſiti torquetur. Multum enim poſſunt dolores:ad commouendam ſitim. Innatum enim calorem exagitantes:uel quod in profunditate humidum eſt conſumunt/et igneis ardoribus dolentis uiſcera urunt.Sicut igitur ceteras paſſiones:ſic hanc etiam ſponte Chriſtus perpeſſus eſt.bibere igitur petit.Illi autem adeo longe ab omni humanitate aberant:ut pro iuuante potu atq; iocundo nocentem & acerbū attulerint/et humanitatem qua moueri uidebantur in impietatem conuerterint.Nam cum petenti dabant:charitatis habitum ſuſcipere uidebantur.Sed non eſt poſſibile mentiri ſcripturā:in qua ex perſona Chriſti dicitur.et dederunt in eſcā meā fel:et in ſiti mea potauerūt me aceto.Sed hic quidem euangeliſta ſpōgiā aceto plenam hyſſopo illos circūpoſuiſſe ac attuliſſe ſcribit.Lucas uero aceti ſolummodo meminit.Matheus autem et Marcus calamo ſpongiam circūpoſitā ſcribit fuiſſe. Nec diſcrepantiam in euangeliſtis ullam eſſe dicemus.Nam cum neceſſariū ad pietatem non eſſet:modum quoq; rerum omnium minutius conſcribere/alius aliter ſcripſiſſe uidetur.quia cū omnia facta ſint: non omnia omnes/ſed alius aliud cōſcripſit.Beatus igitur Lucas nullam de allationis modo curā habuit.Ioannes uero a ceteris non diſcrepat:q̄uis ita imperitis uideatur.Perſpicuum enim eſt multos ipietatis fuiſſe miniſtros: milites ſimul atq; iudeos.Alii ergo calamo:alii ligno hyſſopi potū Iheſu

Pſalmus 68 Lucas. 23 Mathe. 27 Marcus. 15

Ezechiel afferebāt. Dictum eſt enim per Ezechielem a deo ad Hieruſalem: ſicut
9 feciſti: ſic fiet tibi, retributio tua retribuetur tibi in caput tuū. Per Eſaiā
Eſaias. uero ad Iſrael dicitur, ue iniquo, praua ſecundum opera manuum ſuaꝝ
3 accident ei. Inter cetera igitur que crudeliter in Chriſtū facta ſunt: hoc quoqꝫ iudicamus. ex quo non parum utilitatis conſequi poſſumus. Diſcimus enim hinc non poſſe ſatiari aduerſariorum animos: in perſequendis amicis Chriſti, Sed uſqꝫ ad ultimum ſpiritum: magnum undiqꝫ tentationum cōmouent eſtum. Sed hi magni labores atqꝫ perpetui: perpetuā etiam afferunt gloriam. Nam ſicut tribulatio in hac uita nō ceſſauit: ſic in futura que eterna eſt / gloria nūq̄ terminabitur. Cap. XXXVI

» Cum ergo accepiſſet Iheſus acetum: dixit, cōſummatū eſt. et inclinato capite tradidit ſpiritum. ¶ Cōſummatum iam eſſe ſaluator dicit: quia ſeuiēdi iudeorum poteſtas in ipſum / per mortem ſuam terminum habuit. quid enim non excogitarunt / aut quid ſupreme inhumanitatis relictum ſibi eſt? quis cedendi / quis cōtumeliandi modus non adhibitus? Merito igitur conſummatum eſſe ait. Cūqꝫ tempus iam eſſet / ut etiam ſpiritibus apud iferos predicaret (uenit enim: ut tam uiuorum q̄ mortuorum dominaretur) mortem pro nobis ſuſcepit: et hanc nature noſtre propriam paſſionem ſponte ſubiit ſecūdum car-
1. ad cori nem / q̄uis ut deus uita naturaliter ſit. ut ſpoliatis iferis primitie dormiē
15 tium et primogenitus (ut ſcripture dicūt) mortuorum factus: recurſum
Ad coloſ ad uitam nature noſtre largiretur. Inclinauit igi͛ caput. Accidit enim
1 morientibus uigore carnis iam cōſumpto / & anima que corpus retinet abeunte: inclinatio capitis. quamobrem uerbis hoc modo abuſus euangeliſta eſt. Sic et tradidiſſe ſpiritum a cōſuetudine noſtra ſibi dictū eſt: multi enim ſic extingui et mori dicunt. q̄uis mihi uideatur ideo non ſimpliciter mortuum eſſe / ſed tradidiſſe ſpiritum euangeliſta dixiſſe: quia
Lucas. in manus dei patris animā ſuam cōmendauit / ut ipſe dixit. Pater in ma
23 nus tuas cōmendo ſpiritum meū. quod nobis magne ſpei fundamentū atqꝫ originem prebet. Credere nāqꝫ debemus cum a corporibus ſanctorum anime abierint: tanq̄ in manus chariſſimi patris / bonitati diuine cōmēdari. nec ut quidā iſideliū crediderunt: in terris conuerſari quouſqꝫ ſepulture honoribus affecte ſint. nec ut peccatorum anime: ad immenſi cruciatus locū id eſt ad iferos deferri / itinere hoc nobis a Chriſto primū preparato. ſed in manus potius patris euolare. Tradidit enim animā ſuam manibus genitoris: ut ab illa et per illam facto initio / certā huius rei ſpem habeamus / firmiter credentes in manibus dei nos poſt mortem fu
ad philip turos / uitamqꝫ multo meliorem ac perpetue cum Chriſto uicturos. ideo
1 enim Paulus deſiderauit reſolui: & eſſe cum Chriſto. Cap. XXXVII

» Poſtq̄ autem expirauit: uelū templi ſciſſum eſt a ſummo uſqꝫ deorſum. ¶ Velum templi / lintheamen quoddam erat de latere ad latus / a ſuperioribus templi in medio dependens: ut ad inte
ad heb. rius tabernaculum ſolus pōtifex ingredi poſſet. ad quod illotis pedibus
9 introire nephas erat. Non enim licebat impreparato ſancta ſanctorum

aſpicere.hanc per uelamēta diſſeparationem neceſſariam fuiſſe/Pau= ad hebre 9
lus oſtendit dicens.Tabernaculum enim factum eſt primum:quod dici
tur ſancta.poſt uelamentum autem: ſecundum tabernaculum/quod
dicitur ſancta ſanctorum/aureum habēs turibulum et arcam teſtamē=
ti circumtectam ex omni parte auro.in qua urna aurea habens manna/
et tabule teſtamenti/et uirga Aaron que fronduerat. Sed in primum
inquit tabernaculum:ſacerdotes ingrediuntur/ſacrificiorum officia cō
ſūmantes.in ſecundū uero ſolus pōtifex ſingulis annis ſemel: nec abſq;
ſanguine/quem offert pro ſua et populi ignorātia. In primis eni ianuis
templi uelum erat extenſum:intra quod primū tabernaculū erat. Qui ad hebre 9
bus figuris(ut Paulus ait)conuenientem ſanctis uiam primo tabernacu
lo ſtante non fuiſſe manifeſtatam/ſpiritus ſanctus ſignificabat. Nullo
enim modo licebat populis: ultra primum tabernaculū progredi. Non=
dum enim euāgelice uite modus effulſit:qui per Chriſtum uocatis a ſpi=
ritu ad ſanctificationem datus eſt.Nondum myſterium Chriſti enituit:
ſed mandata littere adhuc pollebant.ideo in primo tabernaculo iudei
a lege ſtatuebantur.Exordium enim eſt(ut ita dicam)atq; introitus di=
ſciplina legalis ad perfectionem euangelicam.Illa in figuris erat:hec ip=
ſam ueritatem amplectitur.illa ſancta et exterior. lex eni ſancta eſt:& ad roma 7
mandata eius iuſta et bona.hec interior et ſancta ſanctorum.Nam cum
ſancti eſſent qui lege iuſtificabantur: ſanctiores per fidē Chriſti ſancto
puncti ſpiritu effecti ſunt.Iuſticia ergo fidei: multo q̄ legalis preſtātior
eſt/et ſanctificātio copioſior. Quas ob res libenti animo Paulus legalis Ad phili. 3
iuſticie detrimentum paſſus fuit ut Chriſtū acquireret: nec inueniret
iuſticiam in ſe habens legalē/ ſed eā que per fidē eſt Iheſu Chriſti. q̄uis
nonnulli retro ceciderint:et poſt iuſticiam fidei ad mandata legis dela=
pſi ſint /ſecūdū figuras legis uiuētes.Galathe autē iſti erāt/quibus Pau
lus ſcripſit:quia nihil a Chriſto iuuaret ſi circūciſionē legis āplecteret.
pertrāſierunt iam uetera. euacuati eſtis inquit a Chriſto qui in lege ſan Ad gala. 5
ctificamini:a gratia excidiſtis.ſed ad propoſitum reuertamur.Velū tē=
pli a ſummo uſq; deorſum ſcinditur:quia ſancta ſanctorum iam aperiū
tur/et uia credentibus in Chriſtum ad interius tabernaculum prepara
tur.Diuinorum enim myſteriorum cognitio nō amplius uelo legalis lit
tere tegitur:nec hiſtorie figuris ac umbris/mentis noſtre acies retarda
tur.in ſimplicitate nāq; fidei:paucis certe uerbis egemus.prope te inqt
uerbum eſt in ore tuo et in corde tuo/id eſt uerbum fidei quod predicā ad roma 10
mus.quia ſi dixeris in ore tuo dominus Iheſus/et credideris ī corde tuo
quia deus ſuſcitauit eum ex mortuis:ſaluaberis. Corde enim creditur
ad iuſticiam:ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Totum eni pietatis my
ſterium:his uerbis exprimitur. Antea igitur q̄ mortem pro uita noſtra
Chriſtus ſubiiſſet:uelum extenſum omnia tegebat/cum ius mandati le
galis dominaretur.Sed poſtq̄ omnia cōſummata ſunt que in Chriſtū iu=
dei crudeliter commiſerunt/poſtq̄ ſpiritum ſaluator tradidit: uetus il=
lud et latum uelū confeſti ſciſſum omnino atq; per totum eſt.hoc enim

ſignificat a ſummō uſq; deorſū. Quare ſic? quia pulcherrimus fidei nu
cleus ariditate litteralis teſte perfracta denudatus eſt. non enim trūca
et māca/ſed perfecta fidei illuminatio eſt. ideo pſalmiſta ex perſona no
Pſalmus 50 ui populi canebat dicens. Incerta et occulta ſapiētie tue manifeſtaſti mi
hi. Et Paulus. Gratias ago īquit deo meo ſemper pro uobis: quia in omni
1. ad cori 1 bus diuites facti eſtis in illo/in omni uerbo et in omni ſcientia/et in om=
ni cognitione. Quia igitur omni cognitione ac ſapientia locupletādi iā
erant fideles/ſine aliqua ueli obumbratione totum intelligentes myſte
rium: idcirco tēpli uelum non in parte aliqua ſed totaliter ſcindit. Opor
tunitas tunc maxime pulcherrima fuerat ut uelum ſcinderetur/ et lex
aperiretur: quando animā pro nobis ſaluator tradidit. tunc enim a gra=
tia dei penitus Iſrael decidit/reſiliitq; longe ab ea: cum tanto furore ſal
uatorem ſuum impie occiderit. Quod etiam euangeliſta diligenter no
tauit dicēs. Poſtq̄ autem expirauit: uelum templi ſciſſum eſt. his eni uer
bis tempus ipſum ante oculos poſuit. Sed ad hec: illud etiam dicere poſ
ſumus. Solebant iudei et maxime principes ac phariſei quando aliqd fie
ri uidebant aut audiebant/quod aduerſus deum et auctorem legis age
retur uel diceretur: ueſtem ilico ſcindere/ac lugentium habitum ſuſci=
pere. quod faciebant. ut moleſte ſe omnia huiuſmodi ferre oſtēderent/
Actus. 14 ac a ſimili crimine animas ſuas liberarent. Vnde Chriſti quoq; diſcipuli
Barnabas dico et Paulus: cū nonnulli ex infidelibus opera eorum admi
rati/alterum Iouem alterū Mercurium putaſſent/ſacrificiaq; illis ut diis
pararent: quoniam hec res ipſi deo iniuriam afferebat/ſciderunt ueſtes
eorum/ut ſcribitur. Cum etiam ſaluator de doctrina ſua a principibus
iudeorum interrogatus dixiſſet: amodo uidebitis filium hominis ſedē=
tem a dextris uirtutis dei/& uenientem in nubibus celi. exiliens a pon=
Mathe. 26 tificali Cayphas ſella: ſcidit ueſtes ſuas dicens. blaſphemauit. Hac iudeo
rum conſuetudine templum dei quodāmodo uſum: cum Chriſtus expi=
raſſet/uelum quaſi ueſtem ſuam/ad condemnandam iudeorum impie
tatē ilico ſcidit. Quod diuinitus ideo dixerim eſſe factum: ut ſanctū dei
templum/populi caſum lugere intelligeretur. Cap. XXXVIII.

» Iudei ergo quoniam paraſceue erat: ut non remanerent in cru
» ce corpora ſabbato (erat eni magnus ille dies ſabbati) rogaue=
» runt Pilatū ut frangerentur eorum crura/et tollerētur. ¶ Nō
Mathe. 23 religione id a iudeis factum eſt: ſed quia ut conſueuerant/ excolabāt cu
licem/& camelum glutiebant. Maxima enim delicta temerarie ſuſcipie
bant: et de minimis erant curioſi. quod in eodem patuit die. Nam Chri=
ſtum occidere non dubitarunt: et ſabbati honorem illius in re minima
conſeruare ſtudebant. Authorem legis interemerunt: et legem ſerua=
re fingebant. honorant magnū illius ſabbati diem: qui magne diei dn̄m
crucifixerunt. Itaq; gratiam a Pilato impetrarunt ſibi ſolis conuenietē.
Crura enim eorum fregerunt: ut magnitudine doloris/qui iam in extre
mis erant/ citius morerentur Cap. XXXIX

›› Enerunt ergo milites:et primi quidem fregerunt crura/et al-
›› u terius qui crucifixus eſt cum eo.Ad Iheſum autem cum ueniſ-
›› ſent:ut uiderunt eum iam mortuum/ non fregerunt eius cru-
›› ra. ſed unus militum lancea latus eius aperuit: et continuo exiuit ſan-
›› guis et aqua.et qui uidit/teſtimonium perhibet: et uerũ eſt teſtimoni-
›› um eius.et ille ſcit quia uerum dicit:ut et uos credatis. Facta ſunt enim
›› hec:ut ſcriptura impleretur. os non cõminuetis ex eo.et iterũ alia ſcri- Exodus.
›› ptura dicit.uidebunt in quem confixerunt. ¶ Iudeorũ obſequentes uo 12
luntati milites/duorum latronum qui cum Chriſto crucifixi fuerunt:ut Zachari
morti citius traderent/crura fregerunt.Iheſum autem inclinatione ca 12
pitis expiraſſe putantes:crura eius non frangunt. Eorũ tamẽ unus ſub
dubitans fortaſſis an mortuus eſſet:lancea latus eius compungit.qui ili
co ſanguinem ſimul atq; aquam emiſit:benedictionis myſtice ac ſancti
baptiſmatis originem quãdam atq; primitias.Chriſti enim et a Chriſto
baptiſmus et benedictionis quoq; myſtice uirtus:a ſancta eius profluit
carne.Ab euentis autem que tunc acciderũt: Chriſtum illum fuiſſe qui
uenturus a ſcriptura dicebatur/breuiter euãgeliſta oſtendit.aliqua cõ-
memorans que a ſcripturis predicta:tunc exitum habuerunt.Nam nec
os eius fuit comminutum:et militum lancea tranſfixus eſt.quas quidem
res oculis ſe uidiſſe teſtatur.Seipſum enim non alium ueritatis teſtẽ mo
do adduxit:atq; ideo inanis glorie tumorem ut rem turpiſſimam fugi-
ens/nomen ſuum occuluit. Cap.XL

›› Oſt hec autem rogauit Pilatum Ioſeph ab Arimathia:eo q̃d eſ
›› p ſet diſcipulus Iheſu/occultus autem propter metum iudeorũ/
›› ut tolleret corpus Iheſu.et permiſit Pilatus.uenit ergo et tulit
›› corpus Iheſu. ¶ Accuſatur breui hac oratione iudeorum rurſus impie-
tas:cum non fuiſſe abſq; periculo mõſtretur/doctrinam Chriſti ample- Ioannes.
cti.Probus enim hic iuuenis q̃uis Chriſtum amaret/ & diſciplinam eius 9
legi anteponeret:latebat tamen/iudeorum formidans minas/qui mor-
tem in Chriſtum credentibus minitabãtur.Sed uide:hinc quoq; q̃ta cru
delitas in iudeorum animis fuerit.Quippe qui nec mortuo quidẽ Chri-
ſto parentare uoluerunt:quem Chriſtum eſſe non ignorabant/ cuius ſi
gna/miraculaq; multa uiderunt. q̃uis liuoris ſtimulo agitati: nihil inde
utilitatis fuerint conſecuti.ad cõdemnationem ergo illorum/& maxi-
me Hieroſolymitarũ:Ioſeph Arimathienſis/Iheſu corpus ſepultura ho
norat. Cap.XLI

›› Enit autem et Nicodemus/ qui uenerat ad Iheſum nocte pri- Ioannes.
›› u mum : ferens mixturam mirre et aloes quaſi libras centum. 3
¶ Nõ unũ ſolummodo magno animo ad ſepeliẽdum ſanctiſſi-
mum Chriſti corpus/ſed alterum etiam exponit conueniſſe: authorita
te quaſi legis rem muniens.in ore nãq; duorum aut trium teſtiũ : omne Deutero
uerbum ſtare lex iubet. Duo igitur polynctores Ioſeph et Nicodemus 19
fuerunt:animo quidem credentes/ſed formidine preſſi.terreſtrem ad-
huc gloriã celeſti anteferebãt : et idcirco non libere neq; manifeſte/ſed

» monumento.cucurrit autem et uenit ad Simonem Petrũ et ad alium di
» ſcipulum quem diligebat Iheſus:et dicit eis. Tulerunt dominum de mo
» numẽto:et neſcimus ubi poſuerũt eum.Exiit ergo Petrus et alius diſci=
» pulus:et uenerunt ad monumentum.currebant autem duo ſimul:et il=
» le alius diſcipulus precucurrit citius Petro/et uenit primus ad monumẽ
» tum.Et cum ſe inclinaſſet:uidit lintheamina poſita/non tamẽ introiuit.
» Venit ergo Simon Petrus ſequens eum/ & introiuit in monumẽtum:&
» uidit lintheamina poſita et ſudarium quod fuerat ſuper caput eius/ nõ
» cum lintheaminibus poſitum/ſed ſeparatim inuolutum in unum locũ.
» Tũc ergo introiuit et alius diſcipulus qui uenerat primus ad monumẽ=
» tum:et uidit et credidit.nondum enim ſciebant ſcripturam:quia opor=
» teret eum a mortuis reſurgere. ¶ Non remanſiſſet domi/nec a monu=
mento abſuiſſet diligentiſſima illa mulier:niſi lege ſabbati detenta fuiſ
ſet.Quo die iam exacto et altero die appropinquante: curriculo uenit
ad monumentum.Cũq; lapidem quo tegebatur reuolutum inſpiceret:
ſuſpicatur corpus domini tranſlatum fuiſſe/iudeoſq; id ex inuidia feciſ
ſe.Cuius rei atrocitate perculſa:ad chariſſimos domini diſcipulos cur=
ſu tetendit.nec propter crucem et paſſionem domini fidem amiſit: ſed
etiam mortuum(ut ſolebat)dominum appellat.tales in ea pietas egit ra
dices.Petrus autem et Ioannes qui hoc nobis euangeliũ conſcripſit(aliũ
enim diſcipulũ:ſeipſum appellat)maximo curſu uelociſſime ad monu=
mentum deueniunt:et oculis miraculum cernunt/ſufficientes numero Deutero
teſtes ſecundum legem.Nam et ſi Chriſtum non uiderint: a collectione 19
tamen lintheaminum et inuolutione ſudarii ſeparatim poſiti/ſurrexiſ=
ſe ipſum intellexerunt.Crediderunt igitur etiam ipſa mortis uincula iã
ab eo eſſe diſrupta:quod ſcriptura olim predixit. Veris itaq; predictio=
nibus euentus rerum conuenire uidentes:ſummopere firmantur in fi=
de.Aduertendum autem eſt:quia cum hic euãgeliſta reſurrectionis tẽ=
pus ſignificaret/una ĩquit ſabbati mane cum adhuc tenebre eſſent. Ma
theus autẽ: ueſpere ſabbati que luceſcit in prima ſabbati/ ſcriptum re= Mathe.
liquit.nec ulla inter eos eſt diſcrepantia.Idem enim tẽpus:profundo ue 28
ſpere et mane profundo ſignificatur.cum utroq; dicendi modo:ad me=
diam noctem perueniatur.Nam alter ab exitu/alter ab initio noctis in=
cipiens:ad profundam noctem perrexit.et ſic alter ab altera extremita
te noctis profectus:ad profundã et mediam noctem deuenit.Cap.XLV

» a Bierunt ergo iterum diſcipuli ad ſemetipſos: Maria autem ſta
» bat ad monumentum foris plorans. ¶ Firma iam fide reſurre
ctionis Ioannes et Petrus roborati:domum rurſus regrediun=
tur/predicaturi diſcipulis/deliberaturiq; quid ſibi ſit faciundum. Citi=
us autem arbitror reuerſos fuiſſe:quoniam iudeorum iram aduerſus di
ſcipulos Chriſti non ignorabant. unde nec ſibi tutum putabant ad diẽ
uſq; circa monumẽtũ immorari.Nec formidine preſſos fuiſſe dicemus:
ſed periculum ante tempus ſubire noluerũt/Chriſto animos eorum ita
monente.qui ad patrem de ipſis dicebat:pater ſancte ſerua eos in nomi

» et neſciebat quia Iheſus eſt. ¶ Tarda hec eſt ad intelligendum mulier: imo uero uniuerſum genus feminarum. nondũ eni intellexit: quid uiſio illa ſignificaret / fletus autem cauſam explicat. Verum qm̃ Chriſtũ ſemp dominum appellaret / & feruentẽ erga ipſum amorem hoc modo oſtenderet: propterea etiã ipſũ uidere digna iudicata eſt. Videt igit̃ Iheſum: ſed non cognoſcit. aut quia diuina ſe poteſtate diuinus cognoſci nõ permitteret: aut qa cũ tenebre adhuc eſſet / certius diſcernere nõ poterat.

» Icit ei Iheſus. mulier quid ploras? quem queris? Cap. XLVIII

» d illa exiſtimãs quia hortolanus eſſet: dicit ei. domine ſi tu ſuſtuliſti eũ: dicito mihi ubi poſuiſti eum / et ego eum tollam ¶ Cum propter noctis tenebras nõ cognouiſſet dñm Magdalene: ſuſpicata eſt aliquẽ eorum eſſe ad quos horti cura pertineret. Audiuit autem ab eo: mulier quid ploras? nõ quia plorãdi cauſam dñs q̃reret / ſed quia reuocare ipſam a fletu uolebat. quod et per ãgelos ĩ ſuperioribus fecit. ipſe nãq; in illis etiam loquebatur. Quid igitur ploras o mulier? quem queris? id eſt abſterge lachrymas. habes iam quẽ querebas. ego tibi cauſa ſum lachrymarum: quaſi mortuus et a monumẽto ſublatus. Verum quoniam uiuo / & adſum: omiſſo fletu atq; meſticia gaude iam / atq; triumpha. Interrogatio igitur hec: ploratum meroremq; aufert. Oportebat certe: ut mulieres etiam a meſticia per dominum liberarentur. Nam cum propter preuaricationẽ Ade / ad uniuerſum genus in eo primo dictum ſit / Geneſis. 3
terra es et in terrã reuerteris: tunc ad mulierem etiam / in doloribus paries filios dictum eſt / qui dolores punitionis loco feminis impendebant. Sed dominus noſter Iheſus Chriſtus in Maria prima feminarum lachrymas abſterſit. Prima eni hec / a dolore fletus uoce domini reuocata eſt; q̃ per ipſam ad uniuerſum mulierum genus pertrãſit / ſi Chriſti fide munite illud pſalmiſte canunt. Nonne qui oderunt te domine oderã: & ſup Pſalmus 138
inimicos tuos tabeſcebam? perfecto odio oderã illos: et inimici facti ſunt mihi. Sed dominus quidem a ploratu et dolore illã reuocabat: illa uero quaſi hortulanus eſſet rogat / ut ſi ab eo ſublatum forte corpus dñi eſſet oſtendat ubi poſuerit / ut inde ipſa tollere poſſit. Nondum enim reſurrectionis itellecto myſterio / uariis ſuſpitiõibus agitatur. tardior ut mulier ad intelligenda ea: que rationem omnem excedunt. Cap. XLIX

» Icit ei Iheſus. Maria. conuerſa illa dicit ei. raboni. quod dicitur

» d magiſter. ¶ Ad certiorem iam cognitionem mentem mulieris conuertit / nomineq; appellans: tarditatis quaſi accuſat. Illa uero ſtatim adapertis oculis ſuis cognouit eum. et ab omni ſuſpitione remota: magiſtri uocabulo ut conſueuit ipſum honorat. gaudiiq; plena ad tactum eius feſtinat: ut benedictionem ab eo conſequatur. Cap. L.

» Icit ei Iheſus. noli me tangere: nondum enim aſcendi ad pa-

» d trem meum. ¶ Reconditus huius ſermonis ſenſus eſt / lateta; in eo non paruum myſterium: ſed ope domini freti in medium proferre que dicuntur icipiamus. Accurrebat mulier do

mino/et pedes eius tãgere feſtinabat.prohibetur autẽ ab illo ea de cau
ſa/quia nondum inquit aſcendi ad patrem meum.Quam autem ſatiſ-
factionem affert hec ratio:ne a diligentibus eum tangeretur? An quia
maculari tactu hominum nolebat:ut ad patrẽ mundus aſcenderet? Sed
quis mentis compos hoc unq̃ cogitabit? Nulla enim re inquinari deitas
poteſt.Nam quemadmodum radii ſolares a ſorditie terrarum nullo mo
do maculantur/nec putredinis fetor ullus officere illis poteſt:ſic ſanctiſ
ſima illa natura/nullã maculam ſuſcipit. Quid igitur ſibi uoluit domi-
nus dicens:nõdũ enim aſcendi ad patrẽ meum? Inter multas/uariaſq;
Mathe. 9 ſaluatoris aduentus cauſas/illa precipua fuit:quam ipſe uoce ſua decla
rauit.Non enim iquit ueni uocare iuſtos/ ſed peccatores in penitentiã.
propterea ante paſſionem reſurrectionemq; ſuam:cũ probis ſimul atq;
improbis cõuerſabatur/ita ut libere unuſquiſq; publicanus etiã et pec-
cator ad eum accedere poſſet.quod faciebat:ut omnes ſanctificaret/re
Lucas. 7 uocaretq; a peccati morbo ad ueritatis cognitionem.non enim indigẽt
ſani medico:ſed qui male ualent. Idcirco cum in domũ phariſei diuer-
tiſſet:peccatricem feminam lachrymis pedes eius lauantem/& crinibus
Mathe. 9 abſtergentem ſuis aſpernatus non eſt.nec mulierem fluxu ſanguinis la
borantem reppulit:imo etiam clementer allocutus eſt/filia dicens fides
tua ſaluam te fecit.Sic igitur ante crucem ac reſurrectionẽ ſuam omni-
bus uel peccatoribus tangendum ad benedictionem ſeipſum permitte-
bat.Diſpenſatione autem incarnationis iam conſummata:poſt reſurre
ctionem ſuam non facile id unicuiq; cõcedit.ut eam nobis regulam tra-
deret:quã lex quoq; Moſaica imolatiõe agni ſignificauit/de quo in figu
Exodus. 12 ra Chriſti ſcribitur.Omnis incircũciſus non comedet de eo.Incircũciſũ
porro appellat omnem impurum. impura uero ſecundũ naturam: ſi ad
naturã dei cõfertur/natura hominũ eſt.Quare oportet non incircũci-
ſos ſed mũdos homines/ſpiritaliterq; circũciſos:ſanctiſſimũ dñi corpus
ad roma 2 tãgere. Circũciſio eni cordis in ſpiritu fit ſecũdũ Paulũ:quã nullus unq̃
habet/niſi ſpiritus in eo ſanctus fide atq; baptiſmo habitauerit.Nã q̃uis
Chriſtus a mortuis reſurrexerit:nondum tamẽ per ipſum ex patre ſpi-
ritus ad homines miſſus fuit.quẽ miſit poſtq̃ ad patrem aſcendit.pro-
Ioannes. 16 pterea dicit.Conducit uobis ut abeam.nã niſi abiero: paracletus nõ ue-
niet ad uos.ſin autẽ abiero:mittam eum ad uos.Quia ergo nondũ ſpiri
tum miſerat:ideo a tactu ſuo Mariam prohibebat dicens.nondũ enim
aſcendi ad patrem meũ:id eſt nondum pater per me ſpiritum ſanctum
ad uos miſit.hinc eccleſia regulam accepit.prohibemus enĩ a ſacra men
ſa cathecuminos:q̃uis ueritatem iam cognouerit/et fidem magna uoce
confiteantur.quia nondum locupletati ſpiritu ſancto ſunt: qui non ha-
bitat niſi in iis qui baptiſmate conſummati ſunt.unde cum baptiſmũ re
ceperint:quia ſpiritus ſanctus habitare in illis creditur/a tactu et cõmu
nione ſalutaris Chriſti corporis non prohibentur.Idcirco et accedenti-
bus ad bñdictionẽ myſticã:miniſtri myſterii magna uoce clamãt/ſctã ſã
ctis/ſolis ſanctificatis ſpiritu/tactũ et ſanctificationem corporis Chriſti

congruere ſignificātes. Cap.LI

„ Ade autem ad fratres meos:et dic eis.aſcendo ad patrē meū
„ u et patrem ueſtrum:deum meum & deum ueſtrum. ¶ Non cō=
ceſſit corporis ſui tactum mulieri q̄uis cupienti:mercedem au= Genes.
tem pſeuerātie/lachrymarūq; ſuarū duplicē ilico reddidit.Nā in ea pri 3
ma : uniuerſum mulierum genus (ut in ſuperioribus etiā diximus) a me
rore ac lachrymis ad leticiā reuocat̃.Et queadmodum in paradiſo:quo=
niā diabolo mulier miniſtrauit/ī doloribus pariturā ſe filios audiuit/ita
nūc in horto a maledictione liberata plorare prohibetur. hec igit̃ una
merces eſt. Altera/quia mittit̃ ad diſcipulos nūcia:ut eis hoc euāgelium
afferat/qđ Chriſtus iam ſurrexerit et aſcendat ad patrem.ut ueluti pri
ma mulier quia diabolo miniſtrauit/& ſe et mulierum genus una perdi
dit:ſic et hec mulier q̄a Chriſto miniſtrauerit/muliebre genus a maledi
ctione in ſe prima liberet.Largitur ergo illi dn̄s primū ne ploret/ neue
dolori animū ſubiiciat:deīde mirabilē quādā pedū pulchritudinē. pul=
cherrimi enī ſunt (ut propheta dicit) pedes euāgelizātiū bonū.Sed q̄ mi Eſaias.
rabilis hec femina fuerit:inde quoq; intelliges/quod prophete mētionē 52
de ipſa fecerint.Scribitur enī de ipſa et de aliis que una cum ea ſurrexiſ
ſe Chriſtū diſcipulis nūciarūt. Accedite mulieres:que a uiſione uenitis. Hieremi
populus enī intellectū nō habet.Nam his uerbis & mulieres ſermo pro= 9
pheticus hortatur:ut nūcient q̄ uiderūt.& iudeorū imperitiam accuſat:
quia reſurrectionē etiam ſaluatoris derideant. Nō diſcrepat aūt Ioānes
ab aliis:qđ ſolius Magdalene mentionē fecerit/cum illi alias cum iſta fuiſ
ſe aſſeuerent.Multo enī feruentior hec ceteris fuerat:precedebatq; ali=
as/eratq; quaſi dux atq; princeps illarū.Non ignoramus autē:euētus re
rū pricipalioribus plerūq; attribui.Ad honorē igit̃ et gloriā Magdale=
ne:a ſaluatore cōceſſum eſt ut hec poſſet ad diſcipulos euangeliū defer
re quia Chriſtus ſurrexerit/& ad patrē ac deū ſuū & diſcipulorū aſcen=
dat.Tu aūt profūdū id quoq; myſteriū ſuſcipe:nec a recta diuinoꝝ dog
matū regula reſilias. Crede igit̃ qđ unigenitus dei filius factus homo ē:
ut nos quoq; q̄tū fieri poteſt per gratiā renouati/ad diuinitatē cōſcēda
mus.hūiliauit ſeipſum: ut natura hūiles ad ſuā ſublimitatē aſſumeret.
Serui formā īdutus ē/cū ſit natura dn̄s:ut nos naturaliter ſeruos ad ado
ptionē filiorū dei & ad ſeipſū reduceret. Q̄m ergo uere homo ē/ut nos
deos & filios dei p̄ gratiam faceret:idcirco nr̄a ipſe ſuſcipit et rurſus ſua
nobis cōcedit.Quō īqes hoc fecit? Dicā ut potero.primū enī nos qui ſer
ui natura ſumus (oīs enī creatura:naturaliter creatori ſuo ſeruire credi
tur) et ſuos appellauit fratres:patrē uero et ſuū & noſtrū cōmuniter de
um uocat.deīde noſtra ſibi propter hūanitatē quā aſſumpſit attribuēs:
deū noſtrū/q̄uis dei ſecūdū naturā ſit filius/deum tamen ſuum nuncu=
pauit.ut queadmodū nos ad ſupnaturalē dignitatē p̄ ipſum aſcēdimus
(clamat enī ī nobis p̄ ſpiritū ſuū:abba pater) ſic & ipſe q̄m homo fct̄us ē: ad gala.
deū noſtrū ī deū ſuū habeat/licet uere ac ſecūdū naturā filius ſit.Nō er 4
go conturberis cum patrem deum nominet ſuum : ſed diligenter con=

ſidera patrem quidem ſuum eſſe natura / deum autem noſtrum ut crea torem et dominũ. Sed quod ſibi natura ineſt: nobis largit᷑ / ut (quemadmodum diximus) communiter patrem appellemus. et quod noſtrũ eſt: quoniam naturam noſtram aſſumpſit / ſibi rurſus accommodat / cũ deũ nominet ſuum. Si quis ergo ex imperitia has uoces ut diximus non ſuſcipit: is diſpenſationem propter nos factã accuſat. Cũq; gratias agere deberet: ex imprudẽtia benefactorem calumniabitur. Si enim humiliauit ſe propter nos: crimen quidem noſtrum eſt qui ab erroribus ſumus reuocãdi. illi aũt q hoc uoluit propter nos facere: magne profecto agende gratie ſunt. Vehementer autem miror quomodo nõnulli exinanitionẽ atq; humilitatem audientes: plenitudinem ſublimitatemq; ſuam nõ recordantur. Si enim deum non eſſe intelligunt / ſi ſublime deitatis ſue nõ cogitãt: quomodo dicẽt / quia exinaniuit ſe quia pleniſſimus ſit / & humiliauit / ab altiſſima deitatis gloria ad naturã noſtrã deſcẽdẽs? Ita cũ deus ſimul et homo ſit: propter alterꝝ ſublimis / propter alterꝝ hũilis natura eſt. Nõ cõturberis igit᷑ cũ dicẽtem audias: aſcẽdo ad patrẽ meũ & patrem ueſtrum / deum meum et deum ueſtrũ. Nam ut natura filius / patrem: ut autem uere homo / deum ſuum appellat. Cap. LII.

» u Enit Maria Magdalene annũciãs diſcipulis: quia uidi dominũ /
» et hec dixit dominus. ❡ Curatur mulierum infirmitas miſericordia dñi: qui Magdalenã reſurrectionis nunciã fecit / et uerba uite ac primitias euãgelii diſcipulis predicare miſit. Cap. LIII.

» c Vm eſſet ſero die illa una ſabbatorũ / et fores eſſent clauſe: ubi
» erant diſcipuli congregati propter metum iudeorũ / uenit Iheſus et ſtetit ĩ medio / et dixit eis. pax uobis. hoc cũ dixiſſet: oſtẽ
» dit eis manus et latus. ❡ Eodem illo die quo Magdalenam allocutus eſt: diſcipulis quoq; unũ in locum cõgregatis ac foribus clauſis propter metum iudeorum: apparet. Occultabant autem ſe prudẽter: quia recordabantur iuſſum ſibi eſſe a domino / ut iudeorum iram declinarent. Clauſis ergo foribus: repente dominus omnipotentia ſua / natura rerum ſuperata / ingreſſus ad diſcipulos eſt. Nullus igitur querat quomodo clauſis ianuis corpus domini penetrauit: cum ĩtelligat non de homine nudo ut modo nos ſumus / ſed de omnipotente filio dei hec ab euangeliſta cõ ſcribi. Nã cũ deus uerus ſit: rerũ nature nõ ſubiacet / qđ in ceteris quoq; miraculis patuit. Oẽm eni mẽtẽ ac rationẽ excedũt q̃ fecit. Qua eni ratione dices ipſum ſup maria quaſi ſup aridã ambulaſſe: cũ aquarũ natura corporibus noſtris naturaliter non ſubſternat᷑? Aut quomodo mille alia ſigna uerbo ſolum effecit? Scio quia ſupra omnem rationem humanam illa fuiſſe contendes. Cum illis igitur hoc etiam numera. nec ut quidam ex imperitia dicunt: credas nõ ſurrexiſſe cũ corpore ſuo dñm / ſed nudũ corpore oĩno apparuiſſe. Qđ ſi hãc opationẽ Chriſti pcipere nequeas: cur potius ingenii hũani ĩbecillitatẽ nõ accuſas? cur nõ ſeruas ſilẽtio datã tibi a creatore mẽſurã? ſed probis cogitatiõibus excluſis: ſublime reſurrectiõis myſteriũ ĩ quo tota noſtra ſpes ſita ẽ / paruipẽdis / atq;

Mathe. 10

Mathe. 14

Cap. XX

calumniaris. Non uenit in mentem tibi uerborum Pauli / ſi mortui nõ re ſurgũt: nec Chriſtus ſurrexit. ſi Chriſtus porro non ſurrexit: uana fides noſtra eſt / et eſtis adhuc ĩ peccatis ueſtris. et ad hec falſum aduerſus deum teſtimoniũ perhibemus: quia teſtati ſumus q̃d ſuſcitauit Chriſtum / quem non ſuſcitauit ſi mortui non reſurgunt. Quid enim aliud reſurgit: q̃ quod cecidit? uel quid aliud ſuſcitatur: q̃ q̃d in mortẽ incidit? Quo modo autem nos reſurgere ſperabimus: niſi proprium Chriſtus templũ ſuſcitauerit / ac ſe primitias dormientium et primogenitum ex mortuis pro nobis fecerit? aut quomodo incorruptibile hoc incorruptibilitatem induetur: ſi nũq̃ reuiuet? Caue igitur ne a recta digrediaris fide. ſed potius quia foribus clauſis ingreſſus eſt: deũ eſſe natura crede / non alium q̃ illum qui ante paſſionem cum diſcipulis ut homo cõuerſabatur. Idcirco eni latus denudauit / et manus clauis perforatas oſtendit: ut illud corpus quod cruci fuit affixum / ſurrexiſſe monſtraret. Cur enim hec oſtendit: ſi cum carne propria non ſurrexit? aut cur cum corpore ſuo diſcipulis apparuit: nec ad ea que dicuntur ab impiis diſcipulorum animos traduxit? Nunc uero tantam curam habuit: ut ſuſcitatio carnis ſue crederetur. q̃d q̃uis tẽpus iam eſſet in quo ineffabili gloria corpus ſuum apparere deberet: apparuit tamen per diſpenſationem quale prius / ne aliud corpus eſſe uideretur q̃ quod de ligno pependit. Quod enim oculis hominum gloria illius corporis (ſi explicare ipſam Chriſtus uoluiſſet) cerni non poterat: facile intelliges / ſi transfigurationis ſue non es oblitus. quã do ut ſcribit Matheus facies eius rutilauit ut fulgor / et ueſtes eius albe ut nix apparuerunt / que Petrus Iacobus et Ioannes uidere non ferẽtes in terram ceciderunt. Ex diſpenſatione igit' dñs noſter Iheſus Chriſtus nõ in debita corporis ſui gloria ſed in prima figura cernebatur: ne aliud corpus q̃ q̃d de uirgine aſſumpſit reſurrexiſſe putares / q̃ q̃d crucifixum et mortuum fuit. mors enim in ſolam carnẽ habebat poteſtatem. Quomodo igit' mors uicta eſt: ſi mortuũ Chriſti corpus nõ ſurrexit? Aut ibi mortis iperiũ retruſum eſt: ſi id ipſum quod morte cecidit non reuixit? Nõ eni in animo / neq; in angelo / nec ĩ ipſo dei uerbo / ſed in eo quod mori et corrũpi poteſt: interitus dominatur. In eo ipſo ergo reſurrectionis quoq; uirtus intelligitur: & uis tyrãnidis frangitur. Salutat autem diſcipulos dicẽs: pax uobis / ſe ipſũ pacẽ appellãs. Nã quibus Chriſtus adeſt: hi certe ſpiritu conſeruant'. quod et Paulus fidelibus optat dicens: pax Chriſti que exuperat oẽm ſenſum / cuſtodiat corda ueſtra / & intelligẽtias ueſtras. Nõ aliam ultra oẽm mẽtẽ Chriſti pacẽ itelligens: q̃ ſpiritum eius. cuius qui particeps eſt: omni bono repletur.

1. ad cori. 15 — Ad coloſ 1 — Mathe. 17 — Ad phili. 4

Cap. LIIII

20 Auiſi ſunt ergo diſcipuli uiſo domino. ¶ Vera modo uerba Chriſti / euangeliſta eſſe oſtendit: cum magno affectos gaudio / uiſo domino / diſcipulos dicat. Meminiſſe namq; oportet: cũ de cruce ac reſurrectiõe ſua enigmatice ad illos diceret / ſic quoq; inter alia dixiſſe. modicũ & iã nõ uidebitis me: & item modicũ & uidebitis me / & gaudebit cor ueſtrũ / & gaudiũ ur̃m nemo tollet a uobis. letabã- Ioannes. 16

» ritis retenta ſint. ¶ Cum ingenti apoſtolatus dignitate inſignes atq;
illuſtres diſcipulos fecerit/et ſacros myſteriorum gubernatores ordina
uerit:proprio eos ſpiritu quem ſufflans dedit cõfeſtim ſanctificat. Vnde
nobis firmiter credendum eſt:non eſſe alienum a filio ſpiritum ſanctũ. A
Nam cum ei conſubſtantialis ſit:ex patre per ipſum procedit. Oſtendit T
autem hinc neceſſario ſpiritum illis dandum eſſe:qui ad apoſtolatũ mit O
tuntur.cauſam etiam ſubaperit. Non enim poterunt ea facere que deo N
placeant/nec peccatorum effugient laqueos:niſi ſuperiorem induti uir
tutem ad diuinum animi robur firmentur. Vnde ad quendam priſcorũ 1. regum
dicebatur:quia ſpiritus in te domini inſiliet/et conuerteris in alium ui- 9
rum. Mutari autem uires in ſuſtinentibus deum:propheta quoq; Eſaias Eſaias.
affirmat.et Paulus ſupra ceteros laboraſſe in apoſtolatu ſcribẽs: ſtatim 29
ſubiecit.non autem ego/ſed gratia dei que mecũ eſt. Ad hec non intel- 1. ad cori
lexiſſent omnino myſterium Chriſti/nec alios recte docuiſſent:niſi per 15
ſpiritum docti/uel ea que mentem hominis excedunt perciperent. Nul
lus enim poteſt (ut ait Paulus) dicere dominus Iheſus:niſi in ſpiritu ſan 1. ad cori
cto. Quoniam ergo predicaturi erant quia dominus Iheſus/id eſt deus 12
uere ac dñs:neceſſario una cum apoſtolatus dignitatę gratiam ſpiritus
dante Chriſto ſuſcipiũt/qui non miniſtri loco/ſed ex ſeipſo ſpiritũ pre
bet. Non enim aliter ad nos ſpiritus tranſit:q̃ ex patre per filium. Priſca
uero lex ac litteralis/que umbram ueritatis habebat:corporalius (ut ita
dicã) & rudius res ſacras fieri iubebat. Aqua enim Aarõ & leuite inſtitu Exodus.
tione legis primũ lauabantur.deinde ariete imolato/eius ſanguine dex 28
tere auricule ungebat extremũ.& in extremitate pollicis tã manus q̃ pe
dis dexteri nõnihil ſãguinis ponebat/myſterii Chriſti tãq̃ in tabula ima
ginem deſcribens. Vbi eni aqua et ſanguis quibus ſanctificamur fuit:ibi
abſq; dubio pulchritudo ueritatis obũbrabatᷣ. Dñs autẽ noſter Iheſus
Chriſtus/ad ueritatẽ figuras legis tranſponẽs:miniſtros altaris per ſeip
ſum perficit.ipſe nãq; cõſummationis aries eſt. Perficit autẽ ſanctifica-
tiones/uera participatione ſpiritus ſui:ad diuiniorẽ uirtutem et gloriã
homines reformans. Sed ãbiget forſan aliquis:quãdo ſpiritus gratiã apo
ſtoli conſecuti ſunt.tunc ne:quãdo inſufflauit dicẽs/accipite ſpiritũ ſan
ctum? an poſtea in die pentecoſtes? quando congregatis ipſis repẽte de Actus.
celo factus ſonitus eſt/tanq̃ aduenientis ſpiritus uehemẽtis. & apparue 2
runt illis diſpartite lingue tanq̃ ignis/ſeditq; ſupra ſingulos eorũ:et ce-
perunt loqui uariis liguis/prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Aut
enim duplicem quandam gratiam datam illis fuiſſe in diuerſitate tem
porum dicemus: aut tempus ipſum ignorabimus in quo ſpiritus par-
ticipes effecti apoſtoli ſunt. Verum enim eſt quod in actibus ſcribitur/
et Chriſtus mentiri non poteſt:expedit uobis dicens ut ego abeã. nam Ioannes.
niſi abiero:non ueniet paracletus ad uos. quando uero abiero: mittam 16
eum ad uos. Quomodo igitur quiſpiam dicet/ueritas mentiri po-
terat? que dixit non uenturum paracletum niſi ad patrem abierit/id
eſt niſi aſcenderit in celos. aut quomodo rurſus nunc ſpiritus diſcipu-

lis datur:cũ nondum in celum aſcenderit? Difficilis omnino locus ſolu=
tu eſt:et facilis rurſus/cum non hominem nudum ſed deum uerum hec
et feciſſe et dixiſſe cogitamus. pollicitus eſt de celo/ cum apud patrem
fuerit/ſpiritum mittere:quod tempore pentecoſtes effecit/ quando lar
giſſime ſpiritum effudit ad omnes/qui fide atq; baptiſmo illũ conſequi
Iohel. ſtudent. Tunc enim illud propheticum adimplebatur: quia effundã de
2 ſpiritu meo ſuper omnẽ carne. Sed oportebat filium quoq; ſpiritus lar=
gitorẽ uideri. oportebat itelligere fideles ipſũ eſſe: qui uirtute ſpiritus
Geneſis. oĩa creauit/et hominẽ ex nihilo ad eſſe produxit. Deus eni pater p pro=
2 priũ uerbũ de limo terre ut ſcribitur: hominẽ formauit/anima decora=
uit/et ſui ſpiritus participatiõe muniuit. inſufflauit enim in faciem eius
ſpiraculum uite. Verum quoniam in mortem ex inobediẽtia decidit/&
priſcum decus homo amiſit: formauit ipſum rurſus deus pater/ et in no
uam reduxit uitam per filium/qui morte carnis ſue mortem deſtruxit/
et reditum nobis ad incorruptibilitatem largitus eſt. Vt ergo ipſum eſ=
ſe diſcamus/qui ab initio naturam noſtram creauit/et ſpiritu ſancto ſi=
gnauit: rurſus in ipſo initio renouande nature/ſufflatione ſpiritum di=
ſcipulis largitur. ut quemadmodum creati ab initio ſumus: ſic etiam re=
nouemur. Et quemadmodum ad imaginem creatoris factus tunc homo
eſt: ſimiliter etiam nunc participatione ſpiritus/ad imaginem creatoris
renouetur. Quod autem ſaluatoris informationem in animis ſuſcipien
tium ſpiritus imprimat: Paulus ad eos ſcribens qui ad obſeruationes le=
gales relapſi fuerant/aperte oſtẽdit. filioli quos iterũ parturio quouſq;
Ad gala. Chriſtus in uobis formetur. formari autem in homine Chriſtus non po=
4 teſt aliter q̃ participatione ſancti ſpiritus per euangelicam uitam. Vt er
go in primitiis renouate nature hominum ad icorruptibilitatem & glo
riam et imaginẽ dei: ſpiritum ſuum Chriſtus in diſcipulos imittit. et ad
hoc ut intelligamus: fontem et largitorem ipſum ſpiritus eſſe. hac enim
Ioannes. de cauſa dicebat. omnia que habet pater: mea ſunt. habet autem pater
16 ex ſeipſo et in ſeipſo ſpiritũ ſuum. habet igitur etiam ſpiritum filius in
ſeipſo: cum ſit patri conſubſtantialis/et ex ipſo naturaliter natus et om
nia genitoris in ſeipſo naturaliter habens. Multa uero etiam alia tem=
Ioannes. pore ſuo generaliter facturus pollicitus eſt: que tamen ex parte antea
5 fecit/ ut credamus uere ipſum uniuerſaliter quoq; facturum. Predi=
Ioannes. xit omnes ſe mortuos ſuſcitaturum. uenit enim hora inquit: quando
11 mortui audiẽt uocem filii dei/et procedent qui bona fecerunt: in reſur=
Lucas. rectionem uite/qui uero mala egerũt: in reſurrectionem iudicii. idq; fa
7 cile ſe facturum oſtendens: dicebat. ego ſum reſurrectio et uita. Verum
Marcus. quoniam rei magnitudo fidem excedebat: preuenit utiliter/anteq; re=
5 ſurrectionis tempus Lazarum et uidue filium/et Iairi puellam ſuſcita=
Mathe. uit. Et ad hec illud addidit: glorioſiſſimam ſanctorum reſurrectionem
13 futuram. tunc enim inquit iuſti fulgebũt ſicut ſol in regno patris ſui. qđ
Mathe. ut firmiter crederetur preuenit/et in monte hãc gloriam diſcipulis mõ
17 ſtrauit. Transfigurauit enim ſe ipſum coram Petro Iacobo atq; Ioanne:

et effulſit facies eius ut fulgor / et ueſtes eius candorem niuis fuerunt aſ
ſecute. Quemadmodum igitur hec q̄uis tempore ſuo facturus ſit: quaſi
tamen arrabonem generaliter rei future / non nihil fecit ex parte / ut ge
neralia credantur. Eodem arbitror modo cum ſe miſſurum ad omnes
ſpiritum dixerit poſteaq̄ ad patrem aſcenderit: primitias tamen pollici
tationis / et quaſi arrabonem nobis in diſcipulis dedit. multis / iuſtiſq; de
cauſis ut iam diximus. Acceperunt igitur ſpiritum ſanctū diſcipuli: quā
do inſufflauit et dixit / accipite ſpiritum ſanctum. nūq̄ enim dixiſſet qui
mentiri neſcit: niſi dediſſet. In die uero pentecoſtes expreſſiorem ope=
rationem gratie / manifeſtationemq; habitātis in eis ſpiritus habuerūt.
Apparuerūt enī in eis līgue ignee: nō gratie ſed operatiōis potius & ſer Actus. 2
monis initium ſignificantes. Scribitur enim: quia ceperunt loqui uariis
līguis / prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Audis quia loqui / nō ſan
ctificari ceperunt: et quia linguarum diſtributio in eis facta eſt / ſpiritu
qui erat in ipſis id operante. Et ſicut de celo uocem emiſit pater / et teſti
monium perbibens filio dixit / hic eſt filius meus dilectus in quo mihi cō=
placui: ipſum audite. quod ad audientium fidem factū eſt (organica enī Mathe. 3
noſtris auribus uox incidit: diuinitus facta) ſic in apoſtolis / līguis igneis
et ſono ſpiritus uehemētis: gratiam eis datam manifeſtauit / et ſpiritus
ſancti deſcenſum in homines ſignificauit. Qđ autem etiam idipſum lo
co ſigni iudeis datum ſit / facile itelliges: ſi recordaberis ore prophetico
diuinitus fuiſſe predictū. in loquela enī inquit alterius labii / et in lingua Eſaias. 28
altera loquetur ad populum iſtum et non credet. ut igitur credamus di
ſcipulos uere ſc̄ti ſpiritus fuiſſe participes / & gratia Chriſti coronatos /
ad ueritatis expoſitionē merito ſufficere: idcirco apoſtolatus gloria de=
ſuper decoratis lingue ignee apparuerunt. Satis iam ut arbitror propo=
ſita queſtio patet. Verum quoniā illud precipuo nobis ſtudio eſt: ne ſcā=
dalum fratribus unq̄ nonnullorum malignitate fiat / illa modo dicamus
quibus futura forſan loquacitas repelletur. Inueniemus enī paulo poſt
ſcriptum quia Thomas qui dicebatur Didymus non erat cum diſcipu= Ioannes. 20
lis quando uenit Iheſus. Quomodo igitur dicet quiſpiā ſi tunc aberat /
quando Chriſtus ſufflans dixit / accipite ſpiritum ſanctum: ſpiritus ipſe
particeps factus eſt? Dicimus igitur uirtutem ſpiritus ex intentione dā
tis Chriſti in omnes diſcipulos pertranſiſſe. non enim quibuſdā ſed om=
nibus diſcipulis dedit. Quare liberalitate dantis: non ſolum preſentes /
ſed etiam abſentes apoſtoli ſpiritum ſanctum acceperunt. Quod autē
non uiolenta / ſed tuta ueraq; iſta ratio ſit: authoritate ſancte ſcripture
monſtrabimus. Iuſſit deus quondam Moſi ſeptuaginta ſeniores iudeo= Numeri 11
rum eligere. dixit autē de ſpiritu qui erat in Moſe ablaturū ſe atq; im=
poſiturum in illis. Cum uero duo Heldad et Medad de lxx. ſeniorū nu=
mero in Synagoga remanſiſſent / ac ſpiritus omnibus illis ſeptuaginta
immiſſus fuiſſet: prophetabant quidem qui erant cum Moſe / propheta
bant autem etiam illi duo qui aberant. Ioſue uero myſterii uirtute igno
rans / ac ſecundum Dathā & Abiron facere illos putās: rogabat Moſem

Numeri ut Hedad et Medad a prophetãdo uetaret. Tunc diuinus ille uir opera
11 tionem ſpiritus intelligens: reſpondit / quid emularis pro me? quis tribu
at ut omnis populus prophetet / et det eis dominus ſpiritum ſuum? Vi-
des quomodo rationem Ioſue Moſes reiecit. Vtinam enim inquit uni-
uerſo populo ſpiritus daretur. Quod tempore ſuo futurum tamen eſt:
quando Chriſtus ut in primitiis eorũ qui ſuſcepturi ſunt / diſcipulis ſuf-
flans dicet / accipite ſpiritum ſanctum. Non ergo licet abſuerit Thomas:
a participatione ſpiritus decidit / cum de numero eſſet eorum quibus di
gnitate apoſtolatus decoratis ſpiritus debebatur. Spiritu igitur ſancto
diſcipulis dato: quorum inquit remiſeritis peccata / remittuntur eis.
quorum uero retinueritis: retẽta ſunt. Et certe ſolius ueri dei eſt: ut poſ
ſit a peccatis homines ſoluere. Cui enim alii preuaricatores legis libera-
re a peccato licet: niſi legis ipſius authori? Sic enim etiã in rebus huma-
nis fieri conſpicimus. Quippe nemo leges regum impune reprobat: ni-
ſi reges ipſi / in quibus preuaricationis crimen locum non habet. pruden
Prouer. ter enim dictum eſt: impiũ eſſe qui regi dixerit / inique agis. Qua igit?
16 ratione diuine nature dignitatem ac poteſtatem diſcipulis ſuis ſalua-
tor largitus eſt? quia certe abſurdum non eſt peccata remitti poſſe ab il
lis: qui ſpiritum ſanctum in ſeipſis habeant. Nam cum ipſi remittũt / aut
detinent: ſpiritus qui habitat in eis / per eos remittit et detinet. Fit autẽ
id per eos duobus ut arbitror modis: primum baptiſmo / deinde penitẽ-
tia. Nam aut credentes / et uite ſanctimonia probatos homines: ad bap-
tiſmũ inducunt / et indignos inde diligenter expellunt. aut eccleſie filiis
peccantibus quidem increpant: penitentibus autẽ indulgent. Sicut Pau
1. ad cori lus olim fornicantem apud Chorinthios: in perniciem carnis tradebat /
5 ut ſpiritus eius ſaluaretur / recepitq; rurſus ne maiore ſubmergeretur
2. ad cori dolore. Cum igitur ſpiritus Chriſti habitans in hominibus / ueri dei ope
2 rationem efficiat: quomodo non erit natura deus / qui naturaliter pote-
ſtatem diuine nature ac dignitatem poſſidet? cum in diuinam legẽ / exi
miam habeat authoritatem. Cap. LVII

» T Homas autẽ unus ex duodecĩ / qui dicit? didymus: nõ erat cũ eis
» quãdo uenit Iheſus. dixerũt ergo ei alii diſcipuli. uidimus dñm.
» Ille aũt dixit eis. niſi uidero in manibus eius fixurã clauorũ / et
» mittã digitũ meũ in locũ clauorꝝ / & mittã manũ meã in latus eius: nõ cre
» dã. ¶ Nõ facile credũt? que rationẽ omnẽ excedũt: ſed ſolo uiſu / q̃ſi ne-
ceſſitate quadam approbantur. Idcirco Thomas ſapientiſſimus ſaluato
ris diſcipulus / teſtãtibus de reſurrectione domini ceteris non credidit.
Deutero nec legem ueritus fuit: que iubet in ore duorum aut trium teſtium om-
19 ne uerbũ ſtare. Quãuis mihi Thomas uideri ſoleat nõ ĩfidelitate magis
q̃ ſummo merore perturbatus fuiſſe: quia dominum oculis ſuis non ui-
derit. putauit enim forſan nunq̃ ſe in hac uita uiſurum. Vitã enim eſſe
naturaliter Chriſtum: ac ideo mortis imperium poſſe deſtruere non du
bitabat. Nam qui ab aliis interitum depulit: quomodo a carne ſua nõ rep
puliſſet? Merore igitur quia ipſe quoq; non uiderit / et leticia ſingulari

affectus quia ſurrexiſſe audiebat:ad infidelitatem delabitur.et uidere
preſentem gliſcit ac ardet:ut de pollicitatione illius certior fieret.Audi Ioannes.
uit enim dicentem.filioli modicũ et non uidebitis me/et iterum modi= 16
cum et uidebitis me: et gaudebit cor ueſtrum.Ego autem per diſpenſa
tionem puto permiſſum fuiſſe/ Thomã ad infidelitatis crimẽ incidere:
ut nos per exquiſitam fidem ipſius/carnem Chriſti que de cruce pepen
dit/a patre per filium in uitam fuiſſe reuocatam credamus. Si enim di=
xeris ĩ ore tuo Paulus ait:quia dñs Iheſus / & credideris ĩ corde tuo quia ad roma
deus ſuſcitauit ipſum a mortuis:ſaluus eris.Non enim natura carnis/ui 10
te cauſa facta eſt:ſed operatione diuine nature peracta res fuit.Quoni
am igitur omnia et ſunt et uiuũt ex patre per filium:ideo et tẽplũ Chri=
ſti a deo ſcribitur ſuſcitatum. non quia filius id facere non poterat : ſed
quia omnia pater per filium facit.uirtus enim patris:filius eſt.Diſcimus
ergo ex hac Thome dubitatione/reſurrectiõis myſterium in hoc corpo Actus.
re noſtro peragendum:et in Chriſto primo iam peractũ fuiſſe.Non eni 2
apparitio quedã erat falſa/nec umbra ad humanam conficta figurã : ut
nonnulli dicũt.nec ſpiritale quoddam corpus/id eſt tenue ac aerium/&
aliud preter carnem:ut multi ſpiritale corpus intelligi cõtẽdunt.Et cer=
te quoniam uirtus fidei noſtre et uniuerſa ſpes poſt conſubſtantialis cõ
feſſionem trinitatis/reſurrectionis myſterium reſpicit:non iniuria ex=
quiſitiſſime conſcripta hec ab euangeliſta ſunt. Animaduertẽdum enĩ
eſt:quia non ſimpliciter uidere dominum Thomas cupit/ſed clauorum
ſigna querit et fixuras/que in carne fuerant.ſic enim tandem ſe credi=
turum aſſerit:quia Chriſtus uere reuixerit.reuixit autem ſecundũ car
nem.Quod enim mortuum eſt:id reuixiſſe/& quod cecidit:id ſurrexiſ
ſe dicitur. Cap.LVIII.

» ET poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius itus:et Thomas cũ
» eis.uenit Iheſus ianuis clauſis:et ſtetit ĩ medio/& dixit. pax uo
» bis.Deinde dicit Thome.infer digitum tuum huc/ et uide ma=
» nũs meas:et affer manum tuam et mitte in latus meum/& noli eſſe icre
» dulus ſed fidelis.¶ Miraculoſe rurſus clauſis foribus diſcipulis apparet:
et in medio domus pariter nũc Thoma preſente atq; abſente antea/cõſi
ſtit:ut parue fidei diſcipuli mederetur.ſermoneq; utitur conſueto/ pa=
cis bonum audientibus donans:ad diſciplinam id quoq; noſtram/ ut iã
diximus.Animaduerte autem quia non ſimpliciter rem enarrauit:ſed
addidit diligenter/poſt dies octo et omnibus unum in locum congrega
tis.Diẽ igitur octauum:dominicum diem eſſe neceſſe eſt.Nam una ſab
batorum ceteris apparuit:id eſt die dominico.Die poſtea deinceps octa
uo/utriſq; cõnumeratis extremis:cõgregati rurſus diſcipuli Thoma pre
ſente ſimili modo dominũ uident.Iure igitur ſancte cõgregationes die
octauo in eccleſiis fiunt:et foribus ſublimiore modo clauſis uiſibiliter ſi=
mul atq; inuiſibiliter Chriſtus omnibus apparet.inuiſibiliter quidem
ut deus:uiſibiliter autem in corpore.Prebet enim nobis carnem ſuã tã=
gẽdam:ut firmiter credamus quia templũ uere ſuum ſuſcitauit.Quod

autem myſtice benedictionis communio/reſurrectionis Chriſti quedã
cõfeſſio eſt:uerbis ipſius probatur. Fractum enim panem diſtribuebat
matheus 26 dicens.hoc eſt corpus meum quod pro uobis tradetur in remiſſionem peccatorum. hoc facite in meam cõmemorationem.Participatio igitur myſterii:uera quedam confeſſio & cõmemoratio eſt/qđ propter nos & pro nobis dominus et mortuus ſit/& reuixerit/et diuina nos benedictione propter hoc replet. Fugiamus igitur infidelitatem poſt tactum Chriſti: & firmi atq; ſtabiles ab omni lõge ãbiguitate iueniamur. ¶ Recordẽtur autẽ ſtudioſi Magdalenam quidem a tactu Chriſti prohibitã.
Ioannes 20 Noli enim me tangere inquit:quoniam nondum aſcendi ad patrẽ. Thomam autem hortatur:ut et latus et clauorum fixuras diligentius tangẽdo/& manum aut digitum immittẽdo perquirat. Quare ſic? Dictum iam in ſuperioribus ſatis arbitror.ſed non eſt ab re modo quoq; breuiter referre.Illi enim nondũ gratia ſpiritus ſanctificate:tangere non licebat.Nam anteq̃ dominus in celum aſcendiſſet:deſcenſus ſpiritus in omnes non fuit.Thome autẽ hoc licebat:quia una cum aliis ſpiritum fuit cõſecutus.ad uniuerſum nãq; diſcipulorum conſortium liberalitate dantis uox illa trãſiuit:accipite ſpiritum ſanctum. ¶ Sed illud etiam querendum mihi uidetur.palpauit Thomas latus ſaluatoris:et ictum militaris lancee curioſius pertractauit/clauorum fixuras diligentius uidit.Quo modo igitur(quiſpiam dicet)in corpore incorruptibili ſigna īteritus apparebant? Corporee nãq; corruptionis:manuum et lateris uulnera/& punctiones ferree/ſigna ſunt.Corpus autem Chriſti ad icorruptibilitatem reformatum:una cum corruptione id eſt interitu uniuerſa que corruptionis ſunt debuit abieciſſe.An forſan claudi in alia quoq; uita claudicabunt:aut luſci uno cum oculo reſurgent? et quomodo a corruptiõe penitus humanum genus liberabitur:ſi que interitum precedũt aut cõſequuntur/noſtris corporibus inuſta permanebũt? Non ignoro multa ſublimiora de hac queſtione a curioſioribus ac peritis dici poſſe. Nos autem dicimus nullas corruptionis reliquias/nullum ſignum/nulla conſequentia uel antecedẽtia:poſt reſurrectionem in hominibus futura. Sed
1.ad cori. 15 quod ſeminatum in infirmitate eſt:reſurget in uirtute/ut ait Paulus.& quod in inhonoratiõe ſeminatũ eſt:reſurget in gloria. Quid autem eſt in uirtute atq; in gloria reſurgere aliud:q̃ qđ omni infirmitate/ omniq; corruptionis dedecore procul depulſo/ad ſinceram incorruptibilitatẽ genus humanum rediturum ſit? Verum quoniam ad certiorem id fidẽ Thomas flagitauit:neceſſario dominus noſter Iheſus Chriſtus ne ullam infidelitati cauſam preberet/ſic et ipſi et ceteris apparet ut illis conducebat.Imo etiam cum in ipſum celum aſcenderet/ cũq; uirtutibus poteſtatibuſq; ſuperioribus myſterii ſui totam ſeriem declararet:eodem habitu uere illis apparuit/ut non hominem ſolummodo factum/ uerũ etiã mortuum pro uita noſtra crederent.Qđ autem ſic illis quoq; apparuit:
Eſaias. 63 Eſaias teſtatur dicens.Quis eſt iſte qui uenit de Edom/tinctis ueſtibus de Boſra? Angeli enim mirantes domini aſcenſum in celos/idq; magna

cum poteſtate:ita ſcribuntur dixiſſe.Sanguine autem tinctum uidentes et myſterium ignorantes:rogant / quare ergo rubeum eſt indumentum tuum / et ueſtimẽta tua ſicut calcãtium in torculari? Vina enim nuper in torculari expreſſa:colorem ſanguinis conferunt. Chriſtus uero ad eos:ut natura deus intelligatur / ego inquit iuſticiam loquor. qui aũt iuſticiam loquitur id eſt docet:quomodo author legis non eſt? & qui legis author eſt:is quõ deus non eſt? Figuras deinde clauorum mõſtrante Chriſto:angeli rurſus rogãt. Quid enim plage iſte in medio manuum tuarum? et dicet:his plagatus ſum in domo eorum qui diligebãt me. Dilecta enim domus Iſrael erat:que dominum clauis et lancea petiit. Militum enim temeritas non iniuria iudeis qui crucifigere Chriſtum uoluerunt aſcribitur. Cum igitur etiam ipſis angelis / non ſolis uerbis contentus / paſſionis ſue ſigna oſtẽderit ut reſurrexiſſe uere credat? quid mirum eſt ſi ad corroborandam ueritatem fidei / lateris uulnus et fixuras clauorum hominibus monſtrauerit? ac preter illud qnod rerum cõditio requirit:propter utilitatẽ noſtrã paſſionis notas retinuerit? ut reſurrectionis myſterium recte intelligamus:nõ aliud corpus reſurrexiſſe credentes / q̃ quod cruciatu mortuum fuit.

Zachari 13

Cap.LIX.

Eſpõdit Thomas et dixit ei.dñs meus et deus meus. ¶ Paratiſſimus autem ad cõfeſſionem fuit:qui paulo ante tardior uidebatur. Cum eni et clauorũ fixuras / & ipſum latus dominus mõſtrauerit:animus ilico Thome ab omni ambiguitate liberatus confirmatur. Sed dicet quiſpiam:quã ob rem per tam minuta rerum ſigna mens diſcipulorum ad fidem reducitur? nonne ſufficiebat eis ad cognoſcẽdũ Chriſtum ſtatura corporis / et faciei lineamẽta? Ambiguũ hoc certe fuiſſet. putare nãq; potuerunt ſpiritum quẽdã imaginem ſibi ſaluatoris aſſumpſiſſe:et ad hoc miraculoſus per clauſas fores ingreſſus facile inducebat. terreſtre nãq; corpus / latiorem ſecũdum ſuam naturam uiam deſiderat. Neceſſario ergo dominus noſter Iheſus Chriſtus latus nudauit: et uulnera liuoreſq; carnis oſtendit / ut diſcipulos cõfirmaret. Nam etſi ſolus illa uerba dixerit Thomas / niſi miſero manũ meam in latus / & digitum meum in fixuram clauorum / non credam:aliorum tamen etiã diſcipulorum animus turbationis expers omnino non erat / q̃uis Thome dicerẽt / uidimus dominum. quod ita eſſe: Lucas nobis declarat dicens. Cum in medio eorum Chriſtus ſtetiſſet / dixiſſetq; pax uobis:pertimuiſſe illos et ſpiritũ ab eis uideri exiſtimaſſe / Chriſtumq; illis dixiſſe. quid turbati eſtis / & cur cogitationes aſcendunt ad corda ueſtra? uidete manus meas et pedes:quia ego ipſe ſum. palpate et uidete:quia ſpiritus carnem et oſſa non habet / ſicut me uidetis habere. Et cum hec dixiſſet: oſtendit eis manus et pedes. Adhuc autem illis non credẽtibus / & mirãtibus pre gaudio / dixit:habetis hic aliquid quod mãducetur? at illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi et fauum mellis. et cum manducaſſet coram eis / ſumens reliquias dedit eis. Vides nõ modo Thomã / uerum etiam ceteros animo dubitaſſe:quibus etiam uulnera corporis non ſuffecerunt.

Lucas. 24

Vnde alio quoq; ſigno ad fidē illos inducit:quod ſpiritui nullo modo cō‑
uenire poteſt.Comedit enim allatam ſibi partem piſcis:que res uiuo ſo
lummodo corpori cōgruit.Nam q̄uis ab interitu liberatum corpus cibo
non indiget:tamē ut uulnera et fixuras clauorum miraculoſe retinuit/
ita etiam comedit/ut reſurrectionis fide ſtabili fundaret myſterium/et
nobis omnibus prouideret.Operatur enim que aliena penitus a natura
ſpiritus ſunt. Quomodo eni nudo corpore ſpiritui cibus cōueniet? aut
quomodo uulnera inerunt ei:qui nullo modo corporeus eſt? Quare ne
ſpiritus aut umbra quedam et aeriū corpus(quod nonnulli ſpiritale ap
pellāt)ſed illud ipſum quod cecidit ſurrexiſſe credatur: corpori noſtro
conuenientia diligenter retinuit.Pre gaudio autem magis q̄ infirmita‑
te mentis dubitaſſe Thomam diximus:quoniam & de aliis dixiſſe Lucā
Lucas. 24 non ignoramus.Adhuc autē illis non credentibus & mirātibus pre gau
dio.Verum cū uiſus omnem dubitationis cauſam tollat: recte Thomas
ſtatim clamauit/dominus meus et deus meus.Nam qui dominus omni‑
um natura eſt & deus:hunc deū quoq; uerum eſſe neceſſe eſt. quod re‑
tro etiam uertitur.Nam qui deus natura eſt:is omnibus neceſſario im‑
perat.Cum articulo autem dicitur utrūq;:ne quis noſtra uel angelorū
ſimilitudine/ſed ſingulariter ipſum dominum et ipſum deum dici exi‑
1.ad cori 8 ſtimet.Multi enim et in celo et in terra dii et domini ſunt:ut Paulus ait.
Singulariter autem Thomas ut dei ueri filiū ipſum dominum & ipſum
deum appellat.qđq; maius eſt/cū hec dicere ſaluator diſcipulum audi‑
ret:non icrepat nec repellit/ſed laudat atq; conplectitur/et ceteros ita
Mathe. 28 predicare hortatur.euntes inquit docete omnes gentes.quod una cum
aliis cum Thomas audiſſet:quid aliud poterat dicere/q̄ quod ipſe crede
bat? Patet igitur quia nō aliter q̄ Thomas confeſſus eſt: nos quoq; confi
teri dominus uult.Natura enim dominus et deus eſt:etiam poſtq̄ homi
nem aſſumpſit.Illud etiā animaduerte: quia diſcipulus qui pedes & la‑
tus palpauit/ita eum confeſſus eſt/ut in duos filios partitus non ſit.
unum enim et eundem dominum Iheſum Chriſtum cognouit cum car‑
ne. LX.

» Dicit ei Iheſus.quia uidiſti me:credidiſti.Beati qui non uiderūt:
» et crediderunt.¶ Magna prouidentia plenus eſt ſermo ſalua‑
toris/ſummāq; nobis affert utilitatē. Nam poſtq̄ ad certiorem
orbis fidem perforatum latus et fixuras clauorū monſtrauit/ poſtq̄ etiā
cibum aſſumpſit non indigens/ne ulla infidelitatis reſtaret cauſa:uer‑
bis etiam quid credendum ſit confirmauit. Nō enim ignorauit futuros
nonnullos:qui reſurrectionem mortuorum non faterentur/quiq; uide
re ſe uelle dicerent/palpareq; non aliter q̄ Thomas/recteq; ſe ita facere
contenderent/quoniam diſcipulum ſaluatoris imitarētur. Hunc igitur
lapſum depellit Chriſtus his uerbis:beatos appellans eos qui non uide‑
runt et crediderunt.Nec id iniuria. nulla enim dubitationis cauſa uidē
ti relinquitur. Qui autem credit quod non uidit/ſed docētium uerbis
audiuit:eximie certe eum in quem credit honorat.Beati ergo ſunt om‑

nes qui per apoſtolorum predicationem crediderũt.illi enim (ut Lucas dicit) oculis mirabilia geretem Iheſum uiderũt: et ſermonis eius fuerũt miniſtri. quibus adhibere fidem neceſſe eſt: ſi uitam eternã poſſidere / et in celis regnare deſideramus. Lucas. 10

Cap. LXI.

m Vlta quidem et alia ſigna fecit Iheſus in conſpectu diſcipulorũ ſuorum: que non ſunt ſcripta in libro hoc. hec autẽ ſcripta ſunt: ut credatis quia Iheſus eſt Chriſtus filius dei / et ut credẽtes uitam habeatis in nomine eius. ¶ Quaſi repetendo que ſcripſit: intentionem euangelii manifeſtat. ut enim credatis inquit / et credẽtes uitã eternam habeatis: hec mihi edita ſunt. Plura uero ſaluatoris ſigna fuiſſe dicit q̃ ab eo conſcripta ſint: que relicta ſunt. quia ſufficere iſta putauit ad perſuadendum legentibus: quia Iheſus eſt Chriſtus filius dei. hec quidẽ euangeliſta. ego autem non ab re illud dicam. Si euãgelii uirtus et miraculorum magnitudo ad perſuadendum ſufficit / quia uirginis filius qui uoce angeli Iheſus appellatus eſt / ipſe eſt qui a ſcriptura Chriſtus appellatur / et eſt filius dei / non ut ceteri ſed ſingulariter atq; proprie / etiam poſteaq̃ nature humane cõiunctus eſt: errant omnino qui dominũ ſuũ negare audent. Nos enim quando naturam uerbi conſideramus: aliud ab eo natura templũ / quod a uirgine aſſumpſit / eſſe inuenimus. Quãdo uero uim coniunctionis reſpicimus / et (q̃tum in nobis ſitum eſt) ſupnaturale hoc myſterium iueſtigamus: tunc uerbũ cum templo ſuo unũ eſſe intelligimus / non mutatum quidem in carnem (nõ enim hoc dicimus. minime nãq; natura uerbi / mutationis ſuſceptibilis eſt) ſed quia ſecundum ſcripturas unus eſt Iheſus Chriſtus / unus inq̃ filius qui ex templo carnis ſue (quod integre nature humane recipit diffinitionẽ) et ex uiuo dei uerbo eſſe intelligitur. Id in nobis ipſis facile itelligi poteſt. Eſt enim unuſquiſq; noſtrum homo unus: q̃uis ex anima et corpore conſtemus. quorũ utrũq; ab altero ratione nature differt.

Cap. LXII

p Oſtea manifeſtauit ſe iterum Iheſus ad mare Tyberiadis. manifeſtauit autem ſic. Erant ſimul Simon Petrus et Thomas qui dicitur Didymus et Nathanael qui erat a Chana Galilee & filii Zebedei / et alii ex diſcipulis eius duo. dicit eis Simõ Petrus. uado piſcari. dicũt ei. uenimus et nos tecum. et exierunt et uenerunt in nauim: & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto ſtetit Iheſus in littore: non tamen cognouerunt diſcipuli quia Iheſus eſt. Dicit ergo eis Iheſus. pueri nũquid pulmentariũ habetis? Reſponderunt ei. nõ. dixit eis. mittite in dexterã nauigii rete: et inuenietis. illi autẽ dixerunt. per totã noctẽ laborantes nihil cepimus: ſed in tuo nomine mittemus. Miſerunt ergo rete: et iam non ualebant trahere pre multitudine piſcium. ¶ Tertio iam dominns libere diſcipulis apparet: ut fidem eorum inuicta firmitate roboret. Nam qui ſepius uiderunt: quomodo ab omi ambiguitate remoti / ueri etiam aliis pietatis doctores non efficientur? Exiit ergo Petrus piſcatum / concurrunt autẽ etiam ceteri: Chriſto forſan ita diſpẽſante. qui quando ad apoſtolatum eos uocauit: uenite inquit poſt me / Mathe. 4

et faciam uos piſcatores hominum. quod modo ex hac re quaſi a ſigno
quodam cito futurum ſignificauit.Nam diſcipuli quidem tota nocte la=
borantes nihil comprehendũt.ſole autem iam oriente ſtetit Iheſus in lit
tore/interrogauitq; nũquid ceperit.quibus nihil omnino cepiſſe reſpō=
dentibus:iuſſit in dexteram nauis partem retia mittere. Illi uero quis
tota nocte fruſtra laboraſſent / q̄uis ignorarent dn̄m ipſum eſſe: in tuo
tamen nomine reſponderunt/id faciemus.Quo facto mirabilis quedã
piſcium multitudo capta eſt.hec euangeliſta.Verũ quoniam modo dice
bamus hac re ſignificatum a domino fuiſſe:cito iam futurum quod illis
predixit/quia piſcatores hominum erunt.age inueſtigatis ſingulis:nō=
nullas ſpiritalis ſpeculationis cauſas legentibus prebeamus.da enim in
Prouer. quit ſapienti cauſam:et ſapientior erit. Ea igitur ex re quod tota nocte
9 fruſtra laboraſſent:ſignificari putamus/quia predicatione priſcorũ ne
mo perſuaſus omnino deo adheſit/ aut adeo pauci ut neminē id feciſſe
non iniuria dicere poſſimus.nulli enim:pauciſſimi ad uniuerſum orbē
collati uidētur.Quid igitur prohibuit/aut quid faciebat:ut predicatio
illorum fructũ non afferret? nox erat/mentaleſq; (ut ita dicam) tene=
bre animi oculos obfuſcabāt/ et error demoniacus a ueritatis cognitio
Pſalmus ne abducebat. nemo enim erat qui faceret bonũ/ nemo uſq; ad unum:
13 ſed omnes declinauerũt/ſimul inutiles facti ſunt.Nam ipſe quoq; Iſrael
quem Moſes fuit piſcatus:umbris et figuris inſtitutus/ad perfectionem
uenire nō poterat. Cultus enim dei qui per figuras erat:non fuit deo ac
ceptus. quod facile intelligitur: quia ſacrificia & ſanguinem et omne
oblationis genus terreſtre ac corporeum reppulit dicens. Ad quid mihi
Hiere. cinamomum et incenſum a longinqua terra offertis? holocauſta ueſtra
6 non ſunt mihi grata: & ſacrificia ueſtra non delectant me. Hec dici=
mus non legem accuſantes:ſed ſignificantes quia cum creator omniũ
deus ad ſolam euangelice pulchritudinem diſcipline reſpiceret/ etiam
qui per legem umbris atq; figuris deum colebant/longe a ueritate abe
1.Ioannis rant. Chriſtus enim eſt ueritas.Preterea qui ad legalem cultum per le
5 gem Moſis uocati fuerunt:ſpreta lege ad hominum mandata conuerſi/
adeo induruerunt/ut prophetarum apud eos doctrina nihil potuerit.
Eſaias. Vnde alius clamabat:domie quis credidit auditui noſtro? alius: ue mihi
53 mater:cur me peperiſti uirũ rixe atq; diſcordie in uniuerſa terra? nec
Hiere. mihi quiſq̄ nec ego alicui unq̄ profui.Cur igitur non ſimiles iudeos puta
15 bimus eis/qui legem non habebant:cum legem datam contemnerent?
Nam de gentibus quidem nullus unq̄ dubitabit:quin erroribus inuolu=
te/a diſciplina dei procul abeſſent. Nox ergo profundeq; tenebre facie
bant:ne uere pietatis homines lucem inſpicerent. quas ob res qui ante
Chriſti aduentum piſcari homines conati ſunt:per totam noctem labo
rarunt/et nihil ceperũt.Mane autem facto/et depulſis diaboli tenebris
a uera luce Iheſu Chriſto oriēte/querenteq; a laborantibus nũquid ha=
beant quod ſaluatori deo ſalutem hominum eſuriēti/cibus fieri poſſit:
quia nihil ſe cepiſſe reſpondent/ad dexteram nauis partem/ retia mit=

tere iubētur.demiſit enim beatus Moſes retia:per mādata ſcilicet legis.
ſed in ſiniſtra quodāmodo parte/facta piſcatio eſt.Dextera enim pars:
ſaluatoris doctrine attribuitur/que ultra omnem cōparationem maior
atq; glorioſior Moſaica eſt. Figuris enim ueritas multo ſublimior: et ſer
uo dominus ſuperior/et damnāte littera: iuſtificās ſpiritus gratia. Dex
tera igitur pars:excellentiam preſtantiāq; ſignificat.Sed retibus in dex
teram partem iactis:magna multitudo piſciū capta eſt.Iuſſu autem do
mini hoc factū eſt:quia non rapuerunt gratiam/ſed imperio Chriſti pa
ruerunt dicentis. eūtes docete omnes gētes. unde ab ipſis etiam dicit: Mathe. 28
quia in nomine tuo rete mittemus.Nō eni aliter q̄ in nomine ſaluatoris
et uerbis atq; doctrina eius apoſtoli piſcantur. Magna uero multitudo
piſciū capta eſt:adeo ut diſcipuli trahere non poſſent.Innumeri enim fi
deles ſunt:& uires apoſtolorū tanta res omnino excedit.Chriſti ergo
hec operatio eſt:qui multitudinem hominum ſua uirtute ad terreſtrē
hanc eccleſiam/quaſi ad retia colligit.

Cap.LXIII

» Dicit ergo diſcipulus ille quem diligebat Iheſus:Petro. dominus
» eſt. Simon igitur Petrus cum audiſſet quia dominus eſt:tunica
» ſe ſuccinxit(erat enim nudus)et miſit ſe in mare.alii autem di
» ſcipuli nauigio uenerunt.non enim longe erant a terra:ſed quaſi cubi=
» tis ducentis trahentes rete piſcium.Vt ergo deſcenderunt in terram:ui
» derunt prunas poſitas et piſcem ſuppoſitum et panē.et dicit eis Iheſus.
» afferte de piſcibus quos prēdidiſtis nunc. aſcendit Simon Petrus et tra=
» xit rete in terram plenum permagnis piſcibus cētum quinquaginta tri=
» bus. et cū tāti eſſent:non eſt ſciſſum rete. dicit eis Iheſus. uenite/prāde
» te.nemo autem audebat diſcūbentiū interrogare eū tu quis es? ſciētes
» quia dn̄s ē. et uenit Iheſus et accepit panē et dabat eis et piſcē ſimiliter.
» hoc iā tertio manifeſtatus eſt Iheſus diſcipulis ſuis: cū ſurrexiſſet a mor
» tuis. ¶Seipſum rurſus dilectū appellat diſcipulū:qui hoc nobis euāgeli
um conſcripſit.Diligebatur autē maxime:quia propter mētis puritatē
et cordis oculorum acumē/ad intelligendū erat aptiſſimus.Vnde ſolus
ſignū ſtatim intellexit:et Chriſtū adeſſe cognouit/ac aliis nihil dubitās
ſignificauit.firmo eni animo exclamauit:dn̄s eſt.Et Petrus quidē feruēs
amore Chriſti ut ſolebat:exiliit/tardius terre applicaturā nauim intelli
gēs.ceteri uero nauigio ueniūt:rete trahētes.prunas aūt uidēt poſitas/
et piſcē ſuppoſitū:quē miraculoſe Chriſtus fuit piſcatus.Nō eni ab apo=
ſtolis ſpiritalis incepit piſcatio: ſed ſaluator noſter primus manū ipoſu=
it. Locoq; primitiarum unum piſcatus eſt:nec unum ſimpliciter intelli=
gimus/ſed paucitatem ita ſignificari arbitramur. Poſtea uero ingentē
diſcipuli multitudinem nutu ipſius roborati piſcati ſunt. Trahit au=
tem Petrus rete:per quem labor apoſtolorum non eſſe inanis intelligi=
tur.attulerunt enim piſcationis authori/ id eſt illi qui mittere iuſſit re=
te:piſces numero centum quinquaginta tres. Significat autem cente=
narius (ut mihi uidetur) numerus gentium plenitudinem. pleniſſi=
mus enim numerus eſt:qui decem decadibus conſtat. Quare dominus

Mathe. 18 noſter quoq; Iheſus Chriſtus modo centum ſe habere oues dicebat:ple
nitudinem rationalium creaturarũ hoc numero ſignificans/ modo fer-
Mathe. 13 tiliſſimum agrum centum producturum affirmabat/plenitudinem ſer
tilitatis probate anime ſuboſtendens. Quinquagenario autem nume-
ro eos ſignificari putamus:qui a iudeis crediderũt/credituriq; ſũt.Sub-
duplus enim hic numerus ad centenarium eſt:et longe abeſt a plenitu-
dine.ternarius uero qui relinquitur/ſanctiſſime trinitatis ſignificatio-
nem habere mihi uidetur:ad gloriam cuius fideliũ uita deſcribitur. Cõ
iunctim autem ſcriptus numerus eſt:quia coniunctim intelligitur.deus
enim ſanctificatiõis modo in omnibus eſſe fidelibus intelligitur.Verum
poſtq̃ rete iam tractum eſt:uenite ad diſcipulos/et prandete dominus
ait.Vnde ſignificatur quia poſt multos labores quibus uocati uehemen-
ter ſudabunt:tandem cum domino recumbent/ſpiritali cibo ſibi propo
ſito/qui mentem ac rationem excedit humane nature.ita enim etiã in
Pſalmus 127 pſalmo dicitur:fructus labiorum tuorum comedes.Nec ipſi capiunt qđ
mãducẽt:ſed Chriſtus eis diſtribuit.ut hinc quoq; figura intelligamus:
Chriſtũ etiã ĩ futuro ſeculo gratiaꝝ nobis largitorẽ futurũ.Cap.LXIIII

C Vm ergo prandiſſent:dicit Simoni Petro Iheſus.Simon Ione di
ligis me plus iſtis? dicit ei.etiam domine tu ſcis quia amo te. di-
cit ei.paſce agnos meos.dicit ei iterum.Simon ione diligis me?
ait illi.etiam domine tu ſcis quia amo te.dicit ei.paſce oues meas.dicit ei
tertio.Simon Ione amas me? Cõtriſtatus eſt Petrus quia dixit ei tertio:
amas me? et dicit ei.domine tu omnia noſti: tu ſcis quia amo te. dicit ei
Iheſus. paſce oues meas. ¶Preueniebat alios Petrus. ardore namq;
Chriſti precipuo feruens:et ad faciendum et ad reſpondendum para-
tiſſimus erat. Vnde tarditatem modo nauigii uidens:tunica ſuccinctus
in mare exiliit.et qñ ſaluator diſcipulos interrogauit dicens: quem me
Mathe. 16 dicunt homines eſſe? cum iterũ poſt reſpõſione ab eis quereretur/uos
autem quẽ me dicitis eſſe? ut princeps caputq; ceterorum primus ex-
clamauit.Tu es Chriſtus filius dei uiui.hic Malchi etiã aurem ãputauit:
Ioannes. 18 putãs hoc modo magiſtro ſemper ſe inheſurum.merito igitur eũ Chri-
ſtus interrogauit ſi plus ceteris eum diligeret/et id tertio. Petrus autẽ
amare ſe fatetur:et amoris ſui non alium ſed Chriſtum ipſum ĩ teſtem
citat.In ſingulis autem confeſſionibus uariatis parump uerbis: audiuit
rationalium ouium curam ſibi eſſe habendam.Altius quiddam hec ora
Ioannes. 18 tio certe parturit.Nam quoniam cum aliis apoſtolatus nomine Petrus
ab ipſo Chriſto decoratus/ter in tempore paſſionis negauit: iure nunc
ab eo terna dilectionis confeſſio petitur.ut terna negatio: equali con-
feſſionis numero compenſetur.ita quod uerbis commiſſum fuit: uerbis
curatur.Petiit autem ab eo:ſi plus ceteris diligeret. Nam qui maiorem
clementiam in ſe domini fuit expertus: maiore amore affici iure debe-
bat.Nam etſi communiter omnes diſcipuli magna perculſi fuerunt for
midine quando dominus tradebatur:maius tamen crimen fuerat. Pe-
tri/qui breuiſſimo in tempore ter Chriſtum negauit. Quoniam igitur

maioris clementia ſaluatoris peccati remiſſionem conſecutus eſt: iure ab eo maior repetitur dilectio. Cui enim plus remittitur: plus amare debet/ut ipſe alibi dicit. hinc eccleſia regulam/tertio īterrogādi eos accepit qui ad baptiſmū accedūt: ut terna Chriſti confeſſione fidelibus connumerentur. Doctores etiam eccleſie diſcunt non aliter ſe Chriſto poſſe coniungi: niſi omni cura et opera ſtudeaut/ut rationales oues recte paſcantur/et recte ualeant. Talis erat Paulus ille qui compatiebatur infirmis. qui gloriam et coronā apoſtolatus ſui eos eſſe putabat: quos ad pietatem et ad uirtutem predicando reduxit. putabat enim hūc ſue in Chriſtum dilectionis fructum eſſe precipuū. Et certe ſi Chriſtus pro nobis mortuus eſt: quomodo de ſalute noſtra ſingularem curam non habebit? Et ſi peccant in Chriſtum qui peccant in fratres ſuos/ infirmam eorum conſcientiā agitantes: quomodo non erūt accepti domino/ qui fratrum animos ad pietatem & ad uirtutem conducere conantur? Terna igitur confeſſione Petri: trine negationis delictum euacuatum eſt. Dixit autem/paſce agnos meos/apoſtolatus ſibi renouans dignitatem: ne propter negationem que humana infirmitate accidit/labefactata uideretur. (Lucas. 7; 1. ad theſ 2)

Cap. LXV.

» Men amē dico tibi. cum eſſes iunior: cingebas te & ambulabas
» a ubi uolebas. cum autem ſenueris: extendes manus tuas/& alius te cinget/et ducet quo tu non uis. hoc autē dixit: ſignificans qua morte clarificaturus deum eſſet. Et cum hoc dixiſſet: dicit ei. ſequere me. ¶ Commode nimium dominus noſter Iheſus Chriſtus magnitudinem amoris diſcipulorū impreſentiarū oſtēdit: et de pietate ipſorum teſtimonium perhibet/cū ſubaperiat quem finem uite propter apoſtolatū habebūt. predixit enim Petro quia eo ducetur. quo autē non uis dixit: quia nemo ſanctorum ſpōte patitur. Sed q̄uis amara mors ſit: ſubeūdam omnino tamen putauit pro ueritate morituro. quod paſſus nō fuiſſet: niſi rationalium ouium cura et ardore Chriſti nimiū feruens/errantibus uiam ueritatis oſtenderet. Nihil enim qui Petrū occiderunt criminis in ipſum inferebāt: niſi fidē et pietatem in Chriſtū. Recte autē mors Petri modo a Chriſto predicitur: ut reſpōſio Petri uera eſſe confirmet. Dicebat enim: etiā dn̄e tu ſcis quia amo te. non qui pro nomine Chriſti moriturus nunciatur: is ſupremo amore ipſius affici cōprobatur? Subiecit autē: ſequere me. quod uerbum etſi communiter intelligi poteſt/ut tāq̄ diſcipulus doctorē ſequatur: ſubenigmatice tamē oſtendit ueſtigia et paſſionē Chriſti Petro ſequendam eſſe. ut per eandē uiā opere ſimul atq; ſermone uocatorum animas iuuans/ad crucem uſq; proficiſcatur. quod euenturum ait cum Petrus ſenuerit.

Cap. LXVI

» Onuerſus aūt Petrus uidit illū diſcipulū quē diligebat Iheſus ſe
» c quētē: qui et recubuit in cena ſupra pectus/& dixit. dn̄e quis eſt qui tradet te? hūc ergo cū uidiſſet Petrus: dixit Iheſu. dn̄e: hic aūt qd? dicit ei Iheſus. ſi eū uolo manere donec ueniā: quid ad te? tu me ſequere. Exiuit ergo ſermo iſte inter fratres: quod diſcipulus ille non

» moritur.et nō dixit ei Iheſus quia non moritur: ſed ſi eum uolo mane-
» re/quid ad te? ¶ Seipſum rurſus euangeliſta ſignificat.hic enim et dile
ctus domini diſcipulus fuit:et ſupra pectus eius in cena recubuit/inter-
Ioannes. rogauitq; quis eum eſſet traditurus.hūc igitur ita domino dilectum cū
13 reſpexiſſet Petrus:ſtatim iterrogauit quis uite illi terminus immineret.
Sed quoniam curioſa magis q̄ utilis rerum alienarū inquiſitio eſt: reſpō
det quidem/ſed ita ut rogantis animum abducat ad alia/nec mortis ex
pertem futurū Ioannem ait/ ſed ſi eum uolo manere donec uenio:quid
ad te? id eſt audiſti Petre que ad te pertinent.cur aliena queris? cur diui
ne iuſticie ſecreta rimaris? Nam ſi etiam uellem minime iſtū mori:quid
tu unq̄ emolumenti/aut quid conſolationis conſequeris? Non erit ergo
prudens/curioſus: ſi quid paſſurus ſit/utrum etiam alii eadem ſubibūt
an non/cum aliorum calamitate pericula ſua non mitigentur. Quāuis
communiter inſitum eſſe hominibus uideatur:ut optent ſi quid pericu
li ſubituri ſint/non eſſe ſolos/ſed ceteros etiam aut uidere ſimilia pati/
aut ſaltē audire perpeſſos fuiſſe/uel oīno idē paſſuros. Cap.LXVII.

» Ic eſt diſcipulus qui teſtimoniū perhibet de his: et ſcripſit hec.
» h et ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius. ¶ Neminem arbi-
tror dubitare poſſe:quin propter precipuam uirtutem et para
tum ad benefaciendum animū/Ioannes a Chriſto diligeretur. Non enī
uanis affectibus ut homines nudi/dominus mouebatur.ſed rerum pon
dere ac uirtute diſcipulorum/dilectionē impartiebatur. Hic igitur ue-
ritatis predicator hec de domino ſcripſit:teſtimoniūq; de his perhibuit.
et ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius.Non enim fuiſſet a ueritate
dilectus:niſi longe ab omni falſitate eſſet remotus. Cap.LXIX

» Vnt autē et alia multa que fecit Iheſus.que ſi ſcribātur per ſin-
» ſ gula:nec ipſum arbitror mundū capere poſſe libros qui eſſent
» ſcribendi. ¶ Magna inquit multitudo ſignorum domini & im
menſus numerus eſt.ſed hec que retulimus ſufficiunt ad pleniſſimam fi
dem attente legentibus faciendam. Nec accuſandus ſum inquit:ſi om-
nia non cōſcripſi.nā ſi conſiderētur ſingula/nullo penitus pretermiſſo:
orbis multitudinem librorum non caperet.hyperbolice autem dicimus
ſermonis huius uirtutem proferri.Non igitur omnia que dominus fecit
conſcripta ſunt:ſed que ſcribētes/tam ad mores q̄ ad dogmata putarūt
ſufficere.ut recta fide et operibus ac uirtute rutilantes/ad regnum ce-
lorum perueniamus in domino noſtro Iheſu Chriſto/quo cum & per
quem deo patri gloria cum ſpiritu ſancto. Amen.

¶ Duodecimi & ultimi libri commentariorū Cyrilli ſuper Ioannē finis.

¶ Abſolutum eſt hoc opus Pariſiis in officina Vuolffgangi hopilii/ad
inſigne ſancti Georgii in uico ſancti Iacobi:impēſis eiuſdē Vuolffgāgi/
Ioānis Parui et Thielmāni keruer in hoc excudēdo opere ſociorū.Anno
uerbi incarnati quigēteſimo octauo ſupra milleſimū/decima Ianuarii.
¶ Inueniuntur autem hi libri uenales in leone argēteo/et craticula fer-
rea eiuſdem uici.

Cap.XXI

¶ Errata pleriſq; in locis deprehenſa & caſtigatiōne digna.
Folio quarto/pagina prima.quare ne infinita querentes inexplicabilis nobis fiat conſideratio.legendum.quare ne infinita querentibus.
Folio ſeptimo/pagina ſecunda.Dicitur enim.et tenebre eum non comprehenderunt.legendum.& tenebre eam non.
Eodem loco.aut quomodo fideles quoniam Chriſtus in interiore homine habitauit/uiuunt? legendum.in interiore homine habitat.
Eodem loco.quoniam et nos qui patris nomen inde per incarnationem aſſecuti ſumus.legendum.inde per generationem aſſecuti ſumus.
Folio nono/pagina prima.futuros nōnullos laqueos mortis ad baratrū inferi ſimpliciores detrudentes.legendum.nonnullos laqueis mortis.
Decimoquinto filio/ pagina ſecunda . quare ne uos deſidia ab utilitate legentium remouiſſe uideatur.legēdum.quare ne nos deſidia.
Decimoſexto folio/pagina prima.quoniā et quod facit et quod fit: idē eſſe non poſt.legendum.idem eſſe non poteſt.
Folio decimoſeptimo/pagina prima.nonne inquit omnes ſunt adminiſtrarii ſpiritus in miniſterium miſſi? legendum.omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus.
Fo.27.pagina prima.ſed ſi plena eſt inquies gloria eius gratia et ueritatis.legendum.gratie et ueritatis.
Eodem loco.nec demiſſa balbutientiſq; uoce/ſed tuba ſonātius clamat. legendum.nec demiſſa balbutientiq; uoce.
Folio.31.pagina ſecunda.quāuis ita uerbis a nobis dicatur. legēdum.ita uerbis a uobis dicatur.
Eodē loco.ut utriuſq;/deitatis natura ſuſceptiua eſt.legēdū.&utriuſq;.
Eodem loco.ut illi nugantur uel uolentes/fateri neceſſe eſt non ſemper factum eſſe.legendum.ut illi nugantur /uel nolentes fateri neceſſe eſt.
Folio.35.pagina ſecunda.uides q̄ tagnum auditoribus emolumentū iteratio ſermonis atulit.legendum.uides q̄ magnum auditoribus emolumentum iteratio ſermonis attulit.
Folio.39.pagina ſecunda.nihil ergo ueritati obeſt quo per imaginē atq; ſimilitudinem dictum.legendum. quod per imaginem.
Folio.43.pagina prima.et quoniam putat maiora eſſe ſupplicia ſubiturum.legendum.maiora ſeſe ſupplicia ſubiturum.
Folio.44.pagina prima.ſi enim certiore habita rerum cognitione non turbabuntur.legendum.ſic enim certiore.
Folio.46.pagina ſecunda. Quando igitur dicētem ipſum audiuit.ego et pater unum ſumus.legendum.dicentem ipſum audiunt.
Folio.48.pagina prima.ut cum primus ad regnum redierit: initium et uita eterne uite.legendum.initium & uia eterne uite.
Folio.53.pagina prima.uides adorationem procidentie coniuncta eſſe. legendum.procidentie cōiunctam eſſe.
Folio.56.pagina prima.non erubeſcebant ſaluatorem ſuum proſequi. legendum.perſequi.

gendum. cum natura deus ac dominus ſit.
Folio.119.pagina prima.cura/ſtudio/opera non aliter que nouerāt face re nituntur.legendum.non aliter q̄ nouerāt.
Folio.120.pagina prima.nec tantem id precipue ſed contrarium potius intendit.legendum.nec tamen id precipue.
Folio.124.pagina prima.Chriſtus mandata ſua ueteribus meliora oſtē dens.legendū.ueteribus meliora oſtendit.
Folio.126.pagina ſecunda.quomodo ergo minores nos euademus: aut quis ferret petro ſuccūbente.legēdum.aut quis feret:petro ſuccūbēte.
Folio.128.pagina ſecunda.ipſe certe nos mortuos maledictine propter peccatum.legendum.mortuos maledictione propter peccatum.
Folio.132.pagina prima.nam exterioribus neq; aduētitiis dignitatibus. legendum. non exterioribus.
Folio.135.pagina ſecūda.Chriſti autem aduerſarius que dixit criminās. legendum.que dixi criminans.
Folio.139.pagina prima.Eodem modo ſpiritum habet quod pater habe re intelligitur.legendum.quo pater habere.
Eodem loco.quia illi ſordibus inuoluti et quaſi lippitudine oculos animi laborantes.legendum.& quaſi lippitudine oculorum animi laborantes.
Eodem folio/pagina ſecūda.Clipeus ergo infractus ueſtris animis a pa tre ſpiritus Chriſti datur.legendum. infractus noſtris animis.
Folio.140.pagina prima.Non uidebitur incōgruum hāc rem dominus ſignificare uoluiſſe.legendum.hanc rem dominū ſignificare.
Eodem folio/pagina ſecunda. An forte ignoramus quia pater diligit fili um et ab eo urſus diligitur. legendum. et ab eo rurſus diligitur.
Folio.148.pagina ſecunda.quomodo minor erit q̄ pater: aut quomodo non alium omnino deum.legendum.aut quomodo alium omnino deū: negatione abiecta.
Folio.149.pagina prima.quomodo enim hec facere potero q̄ uobis polli citus ſum:niſi una cū eo regnemtur. legendū.niſi una cum eo regnem.
Folio.152.pagina ſecūda.qui diuerſitatem propter uitis & agricole uoca bula in deitatis natura exagitauit.legendum.in deitatis natura excogi tauit.
Folio.153.pagina ſecunda.foras eiectus igni ut inutile armentum tradi tus eſt.legendum.ut inutile ſarmentum.
Folio.154.pagina prima.Quāuis Chriſto ſide inhereāt/inq; hac ratiōe maneant.legendum.inq; eo hac ratione maneant.
Eodem loco.Nam ueluti qui ignem in ereo uaſe recondit: calidate ignis non caret.legendū.caliditate ignis non caret.
Folio.160.pagina prima.hunc igitur illorum timorem deprimit:orbem terrarum per apoſtolos docens.legendum.hunc igitur illorum tumorē deprimit.
Folio.161.pagina ſecunda.Vtilis ergo hec predicatio fuit.legendum.hec predictio fuit.

Folio.170.pagina ſecunda.uerum etiam quia pater et filius creator eſt.
legendum.quia pariter & filius creator eſt.
Folio.171.pagina prima.non timeas ait quia confuſus eſt.legendum.cō=
fuſus es.
Folio.178.pagina ſecunda.Ita ſanctificare offerre quicq̄ deo ſecundū le=
gem cōſuetudinē ſignificat. legēdū. ſcd̄m legis cōſuetudinē ſignificat.
Folio.181.pagina prima.Ipſe rurſus Paulus de miniſterio pietatis diffe=
rens teſtatur.legendum. de myſterio pietatis.
Eodē loco.pagina ſecunda.& diſtributos ſingulis ſpiritus in ſeipſo unit.
legendum.et diſtributus ſingulis ſpiritus.
Folio.196.pagina prima.quia conſilio patris in paſſione nullo modo lu=
ctatus eſt.legendum.in paſſione nullo modo reluctatus eſt.
Folio.197.pagina prima.cui diuinitus mendatur iuſtum iudicium iudi=
care.legendum.cui diuinitus mandatur.
Folio.212.pagina ſecunda. ueritati ergo dicte ueritatis crimē inferunt.
legendum.falſitatis crimen inferunt.

¶ Siqua alia errata inter legendum occurrunt/litterarum commutatio
ne/omiſſione aut ſuperflua adiectione/alioue quouis pacto cōmiſſa:fa=
cile ex ratione ſententie/ſenſuq; littere deprehendi ab unoquoq; pote=
runt/neq; ut peculiariter ānotarentur operam exigebant.

Finis.

Regiſtrum huius libri.

abcdefghiklmnopqrſtuxyz.et ABCD/ et ſunt omnes quater
ni:preter D qui eſt duernus.

236523